שו״ת · אחרונים

כרך של רומי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

כרך של רומי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/כרך-של-רומי/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 4
סימן ב 33
סימן ג 36
סימן ד 37
סימן ה 38
סימן ו 49
סימן ז 78
סימן ח 81
סימן ט 102
סימן י 112
סימן יא 164
סימן יב 172
סימן יג 192
סימן יד 196
סימן טו 299
סימן טז 309
סימן יז 338
סימן יח 384
סימן יט 428
סימן כ 460
סימן כא 491
סימן כב 506
סימן כג 521
סימן כד 524
סימן כה 605
סימן כו 626

סימן א

מעשה בא לידי פה העירה **רומא** יע"א. שעל ידי שראיתי לאנשי קהלתינו הע"י מתפללים בשבתות וי"ט תפלה שלא בעונתה ע"ז נזדרזתי בכל כחי לסדר להם שעות דרבנן בקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה ע"פ הש"ע שמשם תורה יוצאה לכל הגולה. ונסדרו ונכתבו בלשון וכתב איטאלקי ע"י איש הביני'ם ידיד נפשנו ומחמד לבנו מעלת **החבר כמוהר"ר יעקב פאסאני** נר"ו ואחר כל עמל וטורח ראיתי שעדין לא היו נזהרים מפני עצלות השמשים. בטענות משאות שוא ומדוחים. באומרם כי השעה משחקת להם ומטעתם. ע"כ גזרתי אומר לחדש כלי השעות הנקרא אורו'לוגיו ולקובעו בחצר בה"כ או בחוץ ושוב לא יהיה להם מענה להשיב. והרי קימא להו שעת"א טוב"ה. ומע' גזברי ק"ק מכל חמשה ב"כ קיימו וקבלו עליהם לעשות משפט כתוב בעצת כל יועצי כל הב"כ כל אחד בפ"ע וכולם בכללות וע"ז שלחו מאתם הגזבר של בה"כ יראי ה' יכב"ץ המו"ן כמוה"ר **מרדכי סקאצוקיו** נר"ו באומרם שכבר קבלו עליהם באהבה וחבה. אך בזאת נפשם לשא"ול הגיע אם יבולים ליתן זוג המקשקש השעות. יען שבבתי כנסיות הנוצרים יש שעה עם זוג המקשקש לידע השעות כמו שיש בבתים וברחובות קרי'ה. ועם שאין בזה עבודה עם כל זה שאול ישאלו אם יש בזה משום ל"ת בחוקות הגוים או לא. על הכל יורנו המורה לצדקה משפט הכלי שעות הזה ויבא שכמ"ה:

תשובה. אל ה' ויאר לנו כי עיקרא דהאי מילתא ארוכה מאר"ש ואם נשתטח בכל מקצוע דין זה דל"ת בחוקות הגוים נצא חוץ ממרכז הכונה ואין הפנאי כי עול הציבור אל שתי קצותיו חובר. אמנם לבא לידי גמר בכל פרטי נדון זה ארח חיים למעלה למשכיל ושורשו פתוח בתשובת הגאון מוהר"ר יוסף קולון זלה"ה בתשו' סימן פ"ח ופסקה מרן ב"י ביו"ד סימן קע"ח ובכסף משנה ריש פי"א מה' ע"ז ומור"ם שם בהגהה והיא תשובת התר לבישת הקפ"א של כוהני הנוצרים. ונתן תרי טעמי קשוט שלא לאסור משום ל"ת בחוקות הגיים וז"ל נלע"ד פשוט דלא לאסור משום ל"ת בחוקות הגוים. אלא מאחד מב' חלקים. האחד הוא. הדבר אשר אין טעמו נגלה כדמשמע לשון חק וכדפרש"י בפי' החומש. שאין להם טעם לדבר. והרמב"ן ז"ל וכו' וכו'. וענין השני

אשר יש לאסור משום חוקות הגוים. לפי ענ"ד הוא הדבר אשר שייך בו נדנוד פריצת גדר הצניעות והענוה ונהגו בו הגוים. גם זה אסור. ואם הלכה כתנא דברייתא דספרי דקתני. שלא תאמר הואיל ויוצאין בארגמן אף אני אצא בארגמן וכו'. שהדברים הללו הם דברי שחץ וגאוה ולא כאלה חלק יעקב אלא דרכם של ישראל להיות צנועים וענוים ירשו ארץ ולא לפנות אל רהבים. ואם גם זאת נראה דהינו דוקא כשעושה להדמות אליהם. ולא לתועלת ידועה כדמשמע הלשון הואיל והם יוצאין וכו' אלא ודאי נראה דלא שיך לאסור משום הלוך בחוקות הגוים. אלא היכא שהדברים מראין שהישראל מתדמה אליהם. כגון שעושה מעשה תמוה אשר אין לתלות בעשייתו. אלא מפני חקם כדפירשנו לעיל וכן האומר הואיל והם יוצאים בארגמן וכו' שהוא מכוין להדמות אליהם. אבל בענין אחר לא. עיין שם בדבריו שהאריך בראיות מופתיות כאיש גבורתו. לברר וללבן. דלאו דל"ת בחוקות הגוים הוא דוקא על ב' אופנים הנ"ל או בדבר שאין בו טעם לגוים כלל בעשייתו אלא שנעשה להם חק עבודה. או בדבר שהוא ענין שחץ וגאוה כגון לבישת האדום וחוץ מב' דרכים הללו מותר ליילך בדרכיהם. יען שהוא דבר השוה לכל נפש אדם ונצרך להם ר"ל לכל בריות מעשה בראשית. ונכללים כהם ישראלים ואוה"ע. וליכא אפילו שום ריח איסור **ומעתה** נחזי אנן בנדון דידן של כלי המכה השעות אם יש בו סרך איסור. וכד דייקינן שפיר לית ביה ולא חדא מהב' חלקים הנכללין בלאו דל"ת בחוקות הגוים הנ"ל ויצא הראשון מה שהוא חוק אשד לא נודע טעמו. זה לא שייך בנ"ד שהרי הנחת כלי המכה השעות בבתי כנסיות הנוצרים אינו חוק ודת כלל. ומה שהונח שם הוא לטובת הכלל לידע ולהודיע השעה לכל עובר ושב ולכל הדרים באותה השכונה ואינו עשוי לאסף העם לבית תפלתם. שהרי לאסף העם לבית תפלתם. הרי יש להם אותו הגדול שמקשקשים אותו בידיהם. שבאותו איכא תרתי חדא לאסף העם. והב' שברוב הימים חזר להיות עבודה ממש כנודע ומפורסם. אבל באותו של כלי השעות שאין בו שום אחד מהני תרתי טעמי ודאי מותר גמור. ואפי' היו אותן ההכאות של כלי השעות. לאסף העם לבית תפלתם. עכ"ז מותר. חדא דאינו חוק ועבודה כי אם זרוז לעם לבא לקראת אלהיו. וזאת שנית. כיון דלהישראלי העושהו טעמו ידוע ונגלה שאיש הישראלי אינו

עושהו להתדמות ואינו דבר תמוה.שהרי יש לו טעם מפורסם. והוא כי כל שכונת בה"כ העניים והאביונים ידעו השעה ויצא אדם לפעלו וכדומה ודאי דאין לפקפק:
ועוד ראיה שענין כלי המכה השעות אינו דת קבועה להם. שהרי כמה כנסיות שלהם. אין להם כלי מכה שעות ולא מורה שעות אלא ודאי דמה שהוקבע בכנסיות המפורסמות היינו לטובת הכללי וכאמור וא"כ מהיכא תיתי שיהא הישראלי אסור לקובעו חוץ מבה"כ להשמיע לעם בני ישראל השעות חסד חנם. אפי' שלא היה סרך מצוה כי אם לנוח בני השכונה. כ"ש וק"ו דאיכא מצוה רבה כדי להתפלל תפלה בעונתה: והרי הב"ח ז"ל יו"ד קע"ח כתב על מ"ש הטור מי שקרוב למלכות וצריך ללבוש במלבושיהם ולהדמות אליהם מותר בכל ע"כ. והקשה מב"י ז"ל דכיון דמן התורה אסור ולוקה על אחת מאלו. א"כ היאך היו מתירין חכמים איסור של תורה לקרובי המלכות. ותירץ דמשום הצלת נפשות שאני ע"כ. וכתב עליו הרב ב"ח הנ"ל דליכא ריח קושיא. דל' ובחוקותיהם לא תלכו לא משמע אלא שרוצה להדמות אליהם. אלא שצריך ללבוש במלבושיהם ולהדמות אליהם. ולנהוג כמותן. שנראה כמודה לדתן ובלשון הספרי כאומר הואיל והן יוצאין בארגמן וכו' אבל מי שאין דעתו להדמות אליהם אלא שצריך ללבוש במלבושיהן ולהדמות אליהם כדי שלא יהיה גנאי אם לא ידמה אליהם. דבר זה לא אסרה תורה. ולא עליו קאי קרא עכ"ד ז"ל. והרי אתה דן ק"ו השתא ומה התם בלבושים דסוף סוף הוא מתדמה וכונתו להדמות להם וליכא טעם אחר עכ"ז מותר כיון דאינו עושה מעשה כמודה אלא משום גנאי אם לא ידמה להם. הכא דאיכא טעם עצמי בצורך ידיעת השעות אפילו בהנאת אחד מבני השכונה וגם איכא סרך מצוה. לא כ"ש דמותר:
באנו לטעם השני שכתב מוהר"י קולון ז"ל והוא כל דבר דהוא פריצת גדר הצניעות והענוה וכו' וכנז"ל הנה גם מטעם זה אין לנו בית מיחוש. שהנה מלבד שגם לזה כבר כתב דאפי' בדברים הללו של שחץ וגאוה דאסורים היינו דוקא אם עושה אותם הישראלי להדמות להם. אבל אם עושה אותם לתועלת ידועה אפי' שהם של שחץ וגאוה מותר בהם (והם דברי הב"ח הנ"ל ותמהני איך לא נסתייע מדברי מוהרי"קו הללו שהם דבריו ממש והוא פלא). דכוותא בנ"ד אף שתאמר שענין זה הוא שחץ

וגאוה עכ"ז מותר כיון שאינו עשוי להדמות להם כי אם לתועלת ידועה ומפורסמת וכ"ש שענין כזה אין לו ריח שחץ וגאוה שאפי' עני המתפרנס מן הצדקה יכול להיות לו בביתו ובחומותיו כלי מכה שעות כזה. ועוד שאם אתה בא לאוסרו. צריך אתה לאוסרו גם לישראלי הפשוט להיות בביתו ובחומותיו כלי מכה שעות כיון שהוא שחץ וגאוה ויותר שייך בפרטות מה שאין בכללות ואין צבור עני אלא ודאי הס כי לא להזכיר ומכל הצדדים הדבר מותר. ומה לתבן אצל הבר:

ואם ידחה הדוחה לומר דנ"ד אכתי לא אפרק מחולשא ועדין לא דמי לכל האמור ומדובר דהתם שאני במ"ש מוהריק"ו ז"ל דעכ"פ אותו דבר שאנו עושים אם אין בו חד מב' טעמים דהיינו או חק או גאוה. א"כ נמלט אותו דבר מחוקות הגוים וקרא לא קאי עליה וכמ"ש הב"ח הנז"ל. אבל הכא בנדון דידן עם שבאמת ענין כלי מכה השעות נמלט מדין חק ומדין גאוה. עכ"פ כיון שכדמות הקול הזה שמכה בפעמון יש קול כזה שמקשקש ביד ואותו ודאי עבוד' גמור' כחק ודת שלהם והוא בנוי ע"ג כנסיותיהם. א"כ ממילא אנן מחוייבין להרחיק כדמות השמעת קול זה מע"ג ב"הכ. על דרך הרחק מעליה דרכך. ומה לי שאותו הקשקוש הוא בידים והוא לכונה אחדת שהיא עבודתם. ומה לי קשקוש ע"י כלי והוא לכונת השעות. סוף סוף הקול קול לו קול אליו אותו בדומין לו והוא עבודה גמורה בלי ספק. ע"ז נשיב לו ונאמר שמלבד שעם כל מה שכתבנו לעיל תנתק ותמוש גם טענה זאת שהרי לפי כל האמור כל דבר שאינו חק בלי טעם מה שאני עושה אני מוסר בו אף שלהם הדבר הזה עצמו הוא חק בלי טעם ועבודה. כיון דהישראל עושהו מטעם ההכרחי אשר בו גלוי לכל העמים. תו לא משגחינן בעבודתם והוא מבורר מדברי מוהריק"ו הנז"ל ומדברי כל הפוסקי' הלא בספרתם ולא דמי למצבה אשר בחרו בה האבות ואח"ך כיון שהכנעני' עשאוה חק נאסר' דכתי' אשר שנא ה' דמעיקרא אהובה היתה. דהתם שאני כי אני עובד בה כמעשיהם. ע"ז ודאי ראה ה' כי שנואה לעבודה אשר עבדו שם הגוים אבל לא נאסרה לבנות מצבה כדי לישב עליה וכיוצא מאיזה דברים דלאו בני עבודה נינהו. דכוותא בנדון דידן דאם משתמשים הם בקול הפעמון הזה לעבודה. כמו מצבה. אנו

משתמשים בו כאופן אחר והיינו לשמוע השעות על דרך מקים מצבה לישב עליה לרוח היום וכיוצא בזה דודאי מותר:

ועוד דמצבה היא מיוחדת לעבודה דוקא להם. והכא גם להם הקול הזה אינו מיוחד לעבודה שהרי משתמשין גם לכלי השעות ומה שמיוחד הוא הכלי שמושכין אותו בידים ואין שיעור להכאות כלל כמו שיעורי השעות. א"כ כיון דאינו מיוחד להם אפילו אנו משתמשים ממש באותו כלי כדמותו ואפי' ביד ואפי' כלי שיעור הכאות כאותו פעמון העבודה מותר כיון דלאו מעבודתם קא גמרינן אלא מעלמא גמרינן. והגם שחילוקים הללו הם מבוררים בש"ס ובפוסקים עכ"פ תשורה ה"ן להביא כדמות נדון זה ממש בתשו' הב"ח השייכות ס"ו סי' קכ"ז שנשאל על מה שמזמרים ומנגנים בבתי כנסיות במוסיק"א שמנגנים ומזמרים בבית תפלתם כתב דאין אוסר אלא דוקא באותן הנגונים שהם מיוחדים לגוים מאחר שהוא חק לע"ז וכו' כמו מצבה שאסורה בכל מקום מפני שעשאוה כנענים חק לע"ז. אבל אם אינן מיוחדים נראה דאין בזה איסור דבהא ודאי איכא למימר דלא גמרינן מנייהו עכ"ד. והרי השתא ומה התם בנדון המוסיק"א שסוף סוף אותו קול עצמו הוא העבודה שלהם והוא הנעשה לעבודה שלנו בתפלותינו. עכ"ז כיון שאינו מיוחד להם ר"ל לעבודתם מותר דאיכא למימ' דלא גמרינן מעבודת' אלא גמרינן בעלמא. כ"ש וק"ו בנ"ד דקול הפעמון הזה לאו מיוחד לעבודתם ולעומת זה מה שאנו למדין ועושים כלי והכונה להשמיע קול הזה אינו בתוך ב"הכ ואינו לנו שום עבודה ושום מצוה בהכאת השעות אלא בתכשיטי מצוה וזירוז ואפי' זה אין אנו חייבים בו. כגון דא ודאי לא אמרו אדם מעולם דאיכא ריח איסור בדבר. שהרי איכא כמה וכמה הפרשיות בדבר חדא שאינו הכלי העובד הנקשקש בידים ועוד שטעמו לנו נגלה וידוע. ועוד שאינו מיוחד להם. ועוד שאינו ענין עבודה מה שאנו עושים כדמות המוסיק"א בתפלה. והוא ברור כביעתא בכותחא. והחולק ע"ז ורוצה להחמיר אינו אלא מן המתמהין:

ובעיקר דינו של הב"ח ז"ל בענין המוסיק"א הנ"ל. הואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא. והוא דאחרי המחילה רבא מעצמותיו הקדושי'. לא דמי ענין המוסיק"א אפילו המיוחדת לעבודתם לענין מצבה. דבשלמא בענין מצבה דהיתה חק לאבותינו לעבוד

את ה' בה. ואחר האמת היתה בלא טעם וסברה בגופה כי אם כך בחרו האבות ביחוד לעבודת ה'. וא"כ כשחזרו הכנענים וקבעוה חק לע"ז אה"ן דנאסרה לישראל דחזר חק בלי טעם לכנענים (כמו שהוא פי' לשון חק וכמ"ש מוהר"י קולון ז"ל הנז"ל) ויכול לעבוד את ה' באופן אחר כמו ע"ג הבמה או ע"ג המזבח וכיוצא כיון דליכא טעם עצמי במצבה יותר משאר האופנים כי אם דוקא מנהג אבות העולם וא"כ כשחזרה חק לע"ז שפיר שייך בה אשר שנא ה'. וראיה לדבר כי בגוף העבודה כמו הקרבת הקרבנות גופיה שהם לריח ניחוח והוא טעם העצמי בעולה וגם כשאר הקרבנות נוסף להם מתנות כהונה. באלו וביוצא באלו לא נאסרו ולא חזרו שנואים מפני שהיו מקריבים קרבנות וכיוצא. לע"ז. דא"כ יאבד העולם מפני השוטים? זה לא אמרו אדם מעולם התינח במצבה דאין בה טעם עצמי והוא חק בעלמא אה"ן שייך שפיר לשנוא אותה. אבל בשאר הקרבנות ושאר עבודות שיש בהם טעם ידוע ונגלה איך אפשר בעולם שיהיו אסורים מפני שוטים שקלקלו. דכוותא בנדון המוסיק"א שהוא גוף העבודה כמ"ש. ונשלמה פרים שפתינו. והיא התפלה בהכנעה ובקול נעים גילה ורעדה יותן לה הוד והדר בבית אלהינו. ואם הקול הזה אשר מנגנים בבית תפלתם של א"הע. הוא קול ההכנעה הנכנס ללב לפי משקל המוסי"קא ולפי מה שהורגל בו. הא לאו הכי לא יכון לבב השומעים ולא יתישב דעתם בתפלתם. היאמן כי יסופר כי בשביל שוטים שקלקלו וקבעום בבית תפלתם. נאסר אנחנו בדבר שטבענו מחייב כי הוא חד מה' חושים שהגוף נהנה מהם. ומאי שנא מחוש הטעם וחוש הריח והוא ענין הקרבנות והקטורת גופייהו דלא נאסרו. לאו היינו משום שאין אדם שליט ברוח הטבעי אשר יד כל אדם שוה בו. א"כ הוא הדין והוא הטעם בחוש השמע והנגון שכל אדם שוה בו. וכבר הנטבע בטבעו אשר לא יכנע לבבו הערל אם לא משמוע קולות המוסיק"א אשר הוקבעו למוכנעים והורגלו במדינתו איש ואיש יולד בה. ואלו משברים לבו ולא זולתם. האם יוכל האיש הישראלי האיטלקי דרך משל להפוך טבעו בטבע הנקנה מארץ מולדתו. ולילך לב"הכ וליכנע מקולות השומעם בכל יום כטיאטריאות וקרקסיאות או ברחובו' קריה. זה לא עלה על לב אנוש. ולטעמיה של הרב ב"ח ז"ל למה לא נאסור הבדלה בכוס של יין ע"ג התיבה. מאחר שגם בבתי כנסיותם מברכין

על כוס יין נסכם. אלא ודאי כמו שאמרנו דבדבר טבעי ונצרך לכל אומה האי כדיניה והאי כאמונתו לא שייך לאוסרו דאי לאו הכי לא שבקת חיי. הרי זה דומה למ"ש בב"ב ד"ס ע"ב ת"ר כשחרב הבית בשניה רבו פרושים בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין נטפל להם ר"י ב"ח אמר להן מפני מה אין אתם אוכלין בשר ושותין יין א"ל נאכל בשר שממנו מקרבין ע"ג המזבח ועכשיו בטל? נשתה יין שמנסכין ע"ג המזבח ועכשיו בטל? א"ל א"כ לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות. אפשר בפירות. פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים. אפשר בפירות אחרים. מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים שתקו וכו' ע"כ.

ושוב האיר ה' את עיני ומצאתי הדבר מפורש כביעתא בכותחא בגדול אדונינו הרמב"ם בס' המורה ח"ג סוף פמ"ז שמכלל טעמיו על הקרבנות. עמד כנגדו ניסוך היין איך ציותה תורה לנסך יין ע"ג המזבח והיה חוקותיהם וז"ל אבל הקרבת היין אני נבוך בו עד היום איך צוה להקריבו וכבר היו עובדי ע"ז מקריבים אותו. ולא נראה לי בו טעם אבל זולתי נתן לי בו טעם. שאמר. כי הטוב שבדברים לכח התאוה אשר מבועה הכבד והוא הבשר. והטוב שבדברים לכח חיונית אשר מבועה הלב הוא היין. ובן הכח אשר מבועה המח והיא הנפשית יערב לה הניגון בכלים ומפני זה התקרב כל כח אל ה' בנאהב שבדברים. לו. והיה הקרבן. הבשר והיין ושמע קול ר"ל השיר עכ"ד ז"ל ועיין שם בשם טוב שכתב אבל הקרבת היין אני נבוך וכו' וכבר אמרתי לך טעם השולחן וג"פ אותו טעם ראוי שינתן ביין כי כל עבודה שיעבדו המלך ראוי שיעבוד בה השם הנכבד (ועיי"ל בדברי הרשב"ש שהם דבריו ממש) הנה אל ה' ויאר לנו למצוא כל מבוקשנו בדברי המורה לצדקה אשר בית ישראל נכון עליו. תרתי לטיבותא גם טעם היין וגם טעם השיר אשר הוא עיקר מתרין הטעמים הנחמדים שאמרנו משיקול דעתנו דלא נאסר לעבור את ה' כי אם בחוקותיהם שהוא מילתא בלא טעמא. אבל כל דבר שהוא מילתא בטעמא ראוי שנעבד את השם הנכבד אדרבא כמו הם ויותר מהם ובפרט לטעם השם טוב והוא דמיון עבודת המלך וכו'. ואל תשיבני ממ"ש הרב כהונת עולם סי' ע"ד שאסר לבישת הצניף הירוק ככרתי לישראלי השוכן במדינות ישמעאל. דאסור להדמות אליהם אפי' במה שהטבע משתוקקו.

דהתם שאני שהוא מיוחד אליהם לדתיים שלהם ואינם מניחים לשום אומה ללובשו אפי' ללועזים הבאים מארץ איברופ"א שאינם תחת ממשלתם. כי חק הוא לכהני הישמעאלים זרע הנביא שלהם נקראים שארי"ף. ע"ז ודאי אסור. חדא שאינו נוגע לגוף טבעו של אדם ואפשר במלבוש אחר ועוד דדבר זה הוא חק בלי טעם למה בחרו בגוון זה ולא אחר. וע"ז אינם מניחים לאחרים ללובשו הרי דליכא גנאי אם אינו לובשו כאותה שכתב הב"ח ומוהריק"ו. ואדרבא איכא סכנה. לא כן בעניני הנאת האדם הטבעי או במלבושים הנהוגים בחלקי ארצות שאם אינו לובשם גנאי גדול והוא פשוט ועיין הרדב"ז ח"א סימן ס"ה:

ויש לי ראיה גדולה שכל דבר דיש לו טעם נכון משום הנאה או כבוד או הטבע מחייבו לפי מנהגי המדינות ושנוי ארצות. אפי' שאותו דבר נתייחד לעבודת איזה כנסיות מאיזה אומה שתהיה. מלבד שהדבר ההוא מותר לישראל וליכא משום ל"ת בחוקות הגוים. אלא אדרבא מצוה לילך בדרכיהם ולהדר בתי כנסיות שלנו בכל מיני הדור וכבוד השוה לכל נפש אדם מאותה מדינה אפי' שנתייחד לבתי כנסיות שלהם. **והיא** הראיה ממה שנשאל הרשב"ש סי' רפ"ה על קהל שרצו להסכים שלא ליכנס אדם ב"הכ במנעלים מחמת החרפה שמחרפין הישמעאלים (ומפני שמנהגם שלא ליכנס בכנסיותיהם במנעלים כנודע) וקמו קצת יחידים וערערו בדבר והשיב ז"ל. דבר ידוע הוא שב"הכ ראוי לפארו ולרוממו ולכבדו ולהרחיק ממנו כל מיני בזיון אמנם הכבוד הוא כל דבר אשר הוא נחשב בעיני אדם כבוד אם בבנינו וכו' אם מצד הדלקת הנרות וכו'. ולהדחיק ממנו כל מיני בזיון מצד השתמשות בהני דרך בזיון וכו' והכבוד והבזיון כפי מחשבת בני האדם וכפי המקומות. כי הכבוד והבזיון האמיתי הוא כבור הנפש ובזיון הנפש. אבל יש כבוד מדומה ובזיון מדומה. כי אם ילבש אדם בגדים נאים הוא כי בעיני האדם נחשב לכבוד ואם ילבש בגדים מטולאים הוא נחשב בעיניהם לבזיון. אע"פ שבעצם נפש האדם שהיא צורתו. אין כבוד בלבוש בגדי רקמה. או לבוז בלבושו בגדים צואים. אבל הוא כבוד או בזיון אצל בני הארם. ומפני כך היה קורא רבי יוחנן למאניה מכבדותיה וכו' וכן ת"ח שנמצא רבב בבגדו וכו'. אע"פי שאין תוספת בעצם נפש האדם כשילבש בגדים נאים ולא חסרון בלובשו

בגדים מטולאים. אלא כפי מחשבתו. ויש בגדים שאם ילבשם האדם במקום אחד הם תפארת ואם ילבשם במקום אחר הם גנאי והכל לפי מנהג המקומות וכפי האדם והקש על זה. ולפיכך דברים שאנו חושבים אותם גנאי ובזיון לא נעשה לפני הקב"ה ולא במקומות המקודשין. ובפ' כיצד צולין אמרו והלא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן לפני הקב"ה לא כ"ש עי"ש. א"כ כל מה שאנו חושבין אותו לבזיון ראוי להתרחק מלעשותם לפני הקב"ה וכן הדין שלא לעשותו במקומות המכובדים וכו' והנה בארצות הנוצרים שאין אצלם בזיון כשנכנס אדם לפני מלכם במנעל אם נכנס כן בב"הכ שבעירם אינו בזיון ובארצות אלו (ר"ל ארצות ישמעאל) שהוא בזיון ליכנס לפני גדוליהם וכ"ש לפני מלכם במנעל אסור ליכנס במנעלים בב"הכ שבעירם וכו' וכמו שכבר ביארתי שאין הכבוד והבזיון אלא כפי מחשבת האדם. ומה שרואין אותו כבוד ראוי לכבד ב"הכ. ומה שחושבין אותו בזיון אסור לעשותו. שהרי אסור להפשיל חבלים וכו' אלמא דבקפידא תליא מילתא וכו'. א"כ בארצות הנוצרים שעולים עד למטה בסנדלים מותר ליכנס בהם לב"הכ. אבל בארצות אלו שמקפידין ליכנס לביתם בסנדלים אסור ליכנס בהם לב"הכ. ואין הדבר תלוי במה שעושה האדם בביתו אלא במה שמקפידין בני אדם. שאם הוא מזוהם בביתו אין לו לזהם בית אלהינו וכו' ע"כ טוב הדבר שרצו לעשות להסיר חרפת האומה אשר חרפינו וכו' ותקנה זו ראויה היא לכל בעל נפש. ואם הראשונים לא תקנוה אינה ראיה וטענה שהדבר מותר או אסור שמקום הניחו לאחרונים להתגדר בו ואין לומד שכיון אשר היו לפניהם לא אמרו דבר שראוי לאחרונים לשתוק וכו'. ואעפ"י שהרמב"ם כתב שמותר ליכנס לב"הכ במקלו ובנעלו וכו' הרי כתב בפ"ה מהלכות ההם ולא יעמוד בתפלתו באפונדתו ובראש מגולה ולא ברגלים מגולו' אם דרך אנשי המקום שלא לעמוד בפני גדולי' אלא בבתי רגלים ע"כ. הרי שאפי' בתפלה תלה הדבר לפי מנהג המקום וכו' א"כ בארץ אדום שאין דרך לעמוד בפני גדולים אלא בבתי רגלים. אסור לעמוד בתפלה ברגלים מגולות. ובארץ ישמעאל להפך אלמא שהדין משתנה כפי מנהג המקומות במה שחושבים אותו גנאי או בזיון וכו' יעו"ש באורך וברוחב כל ראיותיו הנאמנות ועיין ברכי יוסף קנ"א אות ח' ודוק **הנה למדנו** מדברי הרשב"ש תרתי חדא מה שהוא כבוד

ובזיון האמיתי הוא כבוד הנפש ובזיון הנפש ר"ל דבר שהנפש נהנית באותו כבוד או מצטערת באותו בזיון והוא בעצם ר"ל שנוגע לה בחד מחמשה חושיה כמו ראיית בניינים מפוארים וגדולים ורוב ריבוי הנרות וטעימת דברים חשובים ויקרים. והרחת בשמים ראש מר דרור מרקחת ושמיעת קולות עריבות (וחוש המישוש לא אזכרנו ולא אדבר בו וכמ"ש הפלוסוף כי חרפה היא לנו) שכל אלו הם כבוד הנפש העצמית והכבוד הזה האמור הוא כבוד השוה לכל נפש אדם מכל חלק וחלק שבכדור הארץ ואין בזה חילוק ארצות שכולם טבע אחד להם ומי יחוש בחושיהם יותר מהם. ולהפך בבזיון הנפש הכללי לכל אדם ולכל מקום אם בחוש הראות היא ראיית הבניינים החרבים והשוממים וחשך וערפל סביבותם. או מראות אכילה ושתיה וקלות ראש ועשיית קפנדריא בתי המקודשים לכל אומה ואומה שקבל עליה המקום ההוא למקודש ואם בחוש הטעם טעימת דברים מרים ואכילת פת צר ומים לחץ ובפרט בימים המקודשים הנאמר בהם אכלו משמנים וכו'. ואם בחוש הריח להריח ריח רע בסר"ח העודף ובפרט אם יהיה בעת תפלתו עד שאמרו פי חזיר כצואה עוברת ואסור לקרות ק"ש כנגדו. ואם בחוש השמע בשמעו קול בוכים. או קול עורב ובפרט בבתי כנסיות אם הש"ץ קולם מגונה בצעקות ויללות בלי סידור וישוב והנהגה פעם יצעוק כיענים במדבר. פעם ישפיל קולו בחשאי כגנב הנמצא במחתרת או אם לשמע קול עגבים בבתי מקודשים הן כל אלה מצערת הנפש צער גדול ונקראים בזיון הנפש וקראם כבוד ובזיון הנפש האמיתי שר"ל שנוגעים לחללה ע"י חד מחמשה חושיה ועל אלו וכיוצא באלו הוא כבוד הנפש ובזיון הנפש לכל בני אדם ישראל ואו"הע בכל מקום ובכל זמן הם שוים ולזה קראם הרשב"ש ז"ל אמיתי. שנית אמנם הוא בזיון וכבוד הנפש המדומה. והוא לפי מנהג אנשי הארצות. כי יש לך דבר שנוגע לחמש' חושים הנ"ל אבל אינו בעצם אלא בדמיון שדבר אחד במקום אחד מדמים שהוא כבוד גדול או תענוג מופלג או ראיה מפוארה או שמועה טובה ולהפך בהפך במקום אחד מדמים באותו דבר עצמו בזיון גדול או צער מופלג או ראיה מבוערה או שמועה רעה עד שהנפשות המורגלות באותו דמיון קצות בדבר ההוא ומצטערות הרבה. ואשמועינן בזה הרשב"ש ז"ל שאם או"הע מפני שהם בני אדם המרגשים

בישובו של עולם תפסו באיזה דברים המורגשים והמוחשים בכבוד הנפש העצמית או המדומית ואלו הדברים ליופי שלימותן והידורן סדרום או עשאום וקבעום ויחדום לבית תפלתם לכבוד ולתפארת וכיוצא בזה. או לאידך גיסא שריחקו מבית תפלתם דברים שהם בזיון הנפש העצמית או המדומית. בכל אלו הדברים המכובדים או המבוזים הכלליים או הפרטיים. אשמועינן הרשב"ש ז"ל כי לא מבעיא אם הישראלים קרבו המכובדים בב"הכ וריחקו ממנו המבוזים כדמות האו"הע ממש. דאינם עוברין משום ובחוקותיהם לא תלכו או ל"ת כמעשיהם וכדומה. שהרי אנו מישובו של עולם גמרינן ולא מינייהו. כי גם אנחנו בני אדם המרגישים ובוחרים בטוב לפי רוב דיעות בני תבל או בהרגל יושבי המדינה איש ואיש יולד בה. ומואסים ברע יהיה עצמי או מדומי. אלא עוד זאת חידושא אשמועינן הרשב"ש ז"ל דאדרבא מחוייבי' אנחנו להדמו' אליהם ולפאר ולרומם כנסיותינו כמוהם ככל מיני דברים המורגשים בכבוד הנפש יהיו עצמיים או מדומיים ולא יחרפונו אויבינו לאמר כי אין אנחנו מרגישים בכבוד הנפש היקרה ונמשלים כבהמות יער **והשתא דאיתית** לטעמים מספיקי' ומקובלי' על השכל הישר הנטוע בנו שהטעימנו הגאון הרש"בש ז"ל. אם הגע עצמך האומות אשר אנו מתגודדים בתוכם בנו בית תפלתם בבנין משוכלל ומפואר ערוך אין ליופיו שהנפש נהנית ממנו ומכבדת בו ולעוצם יופיו יחדוהו לבית תפלתם. היאמן כי יסופר שבשביל שעשוהו ויחדוהו לעבודתם לכבוד ולתפארת שנהיה אנחנו אסורים לבנות כמותו בית אלהינו? האם יעלה בדעת שבשביל שקדמו הם וקבעום ויחדום לדמיון קדושתם מפני היופי או הצורך או החמדה. מפני זה רגלינו לנחושתים יגשו ולא נעטר בהם מקום קדושתינו האמיתית הנאמר בו כבד את ה' מהונך ממה שחננך? זה לא חשב אנוש ועיין הריב"ש סי' קנ"ח בד"ה ואם מפני שעושין כן לישמעאלים וכו' שסיים שא"כ נאסר ההספד מפני שהגוים ג"כ מספידין.

ואל תשיבני ממה שפסק הרמב"ם פי"א מה' ע"ז ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של ע"ז כדי שיכנסו בהן רבים כמו שעושין הם ע"כ. הרי שאסור לבנות כבנין היכלות של עכו"ם. אפי' שיופי וגודל הבנינים הם דברים השוים לכל נפש ונפשו של אדם מחמדתן. עכ"ז כיון שקדמו הם וקבעום לע"ז נאסר לנו ע"ד מצבה אשר שנא ה'. הא

ודאי בורכא היא. וטרם כל אודיעך דלשון הרמב"ם זה לא ימלט מאחד מב' פנים. האופן הא' אם תפרשהו על בית העבודה עצמה ומקום תפלתם (מה שאינו לפי האמת כמו שיבא) בהכרח צריך שתפרשהו כמ"ש הרב מגדול עוז ז"ל שם שכונת הרמב"ם לאסור. היינו שמדקדק האיש הישראלי לבנות ב"הכ כדמות וצורת ומדת ההיכל של ע"ז הדק היטב לא נופל דבר. ועכ"ז כתב הרב מגדול עוז אם קבלה נקבל מפני שאמרה הרמב"ם. שדברים אלו קורין בגרון שר"ל שלולי שכתבה הרמב"ם לפי הדין האיש הישראלי מותר באותו בנין ממש. וכמו שכתב הראב'ד ז"ל שם לבד בענין הצורות שבלאו הכי הוא איסור בפני עצמו. הא לאו הכי מפני הדמות בגוף הבנין לא איכפת כלל דאנן מישובו של עולם גמרינן. דגם אנו בני אדם ורצוננו לעבוד את יוצרנו ולפאר ולרומם כנסיותינו בכל מין בנין מפואר שבעולם. ולא משגחינן אם בנוי כמוהו בית לע"ז או לא זהו השגת הראב"ד ז"ל וכונת המ"ע. ולע"ד נראה לומר בבקשת המחי"ר דאילו היתה כונת הרמב"ם ז'ל כמו שתפסו הם ז"ל על בנין בית לע"ז גופיה. יותר ראוי לפרשו באופן נאות. והיינו שבנין בית לע"ז בנוי על אופן שמורה באצבע העבודה הזרה מתיך בניינו כמו שתאמר שפתחו בקירות הבית שס"ה חלונות כמנין ימות החמה לעבודה או בגגה ארובה כדי לעשות כינוס למלאכת השמים. אה"ן באופן כזה אם בונה הישראלי בית הכנסת ודאי אסור. דלמה יבנה בנין כזה שמגוף הבנין נראה האמצעות והכנה לע"ז. וכ"ז שלישראלי אין לו טעם כי אם להדמות. אבל אה"ן אם בונה בנין כזה מטעם אחד ידוע ונגלה ודאי דמותר. כיון דהוא צריך לאותו בנין מטעם אחר. ודבר זה למדנו מוהריק"ו שם וז"ל הרי לך דכל שהוא משום תועלת וכבוד מותר. ואע"ג דהרגילו בו אמורים משום חוקם. אפי"ה כיון שאינו מתכוין אלא מפני הכבוד מותר ע"כ זה היינו יכולים לפרש בדברי הרמב"ם ז"ל והוא יותר מרווח. אבל האמת הוא דכונת הרמב"ם ז"ל על הפן הב' שפירש הרב מרכבת המשנה אשכנזי ז"ל והוא הפירוש האמיתי וממנו לא נזוע. וז"ל לא יבנה מקומות וכו' עיין השגות ואנכי הרואה דרבינו הוציא דין זה מהת"כ פ' אחרי וז"ל. ובחוקותיהם לא תלכו. וכי מה הניח הכתוב לאומרו וכו' וכו' אלא שלא תלכו בנימוסות שלהן בדברים המחוקקים להם כגון טיאטראות וקרקיסאות והאיסטריאות (ויגד עליו ריעו דזהו מקום מוצא דין

זה דמסיים ריב"ב אומר שלא תנחור ולא תגדל ציצית ושלא תספר קומי) ובערוך ערך תאטר פי' שהן בנינים בגובה לראות משם השחוק. ובמוסף הערוך כתב שבזמן קדמין היו בעיר רומא שלשה בנינים משוערים שנקראו כן ויש מפרשים קרקיסאות מקום שמתקבצים לשתות יין וזה מבואר בדברי רבינו ז"ל. ודברי הראב"'ד ז"ל נפלאו ממנו עכ"ד המרכבת המשנה ז"ל. ודבר ה' בפיהו אמת שזהו ודאי כונת הרמב"ם ז"ל שהרי כתב ולא יבנה מקומו' כבנין היכלו' של עכו"ם כדי שיכנסו בהם רבים ע"כ. ואי ס"ד על בנין בתי כנסיות של עכו"'ם משתעי מאי האי דכתב כדי שיכנסו בהן רבים. ודאי שבנין ב"כ של ע"ז הוא ליכנס רבים. ועוד הכנסת הרבים במקום אחד מי אסירא? והלא גם אנחנו היה לנו בית עולמים בנוי לתלפיות ת"ק על ת"ק שנכנסים בו כפלים כיוצאי מצרים ועומדים צפופים ומשתחוים רוחים. א"כ הס כי לא להזכיר איסור זה אלא ודאי דכונת הרמב"ם ז"ל לאסור היינו אם כונת הבנין הגדול והנורא ההוא אין לו טעם אחד כי אם כדי שיכנסו רבים לראות השחוק והקלות ראש וכיוצא מהבלי העולם. כמו שהיה הקולוסי"או שהזכירו הערוך ז"ל ועד היום הוא חי וקיים ונראה מגוף עגול בניינו ורבוי חלונותיו שהוא עשוי בקום עשה כדי שיכנסו בו רבים לראות השחוק והקלות ראש. ובנין כזה ודאי אסור לישראל. וכמו שכתב להדיא מוהר"י קולון ז"ל בתשובה הנז"ל בענין השני שכתב כי יש לאסור משום חוקות הגוים הדבר אשר שייך בו נרנוד פריצת גדר הענוה והצניעות וכו' שדברים הללו הם דברי שחץ וגאוה ולא כאלה חלק יעקב אלא דרכם של ישראל להיות ענוים ושפלים וצנועים ולא לפנות אל רהבים עכ"ד. והוא מכוון אל האמור בלי ספק והם הם דברי הרמב"ם ז"ל בקיצור שם בריש אותו דין שכתב אלא יהיה הישראל מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל במדעו ובדעותיו ע"כ ודברים אלו פירשם מוהר"י קולון על לבוש שחץ וגאוה כמו לבוש האדום ובמעשיו ג"כ מעניני השחוק וקלות ראש. כי מעלת ישראל הוא להיות נטפל כל ימיו בענייני דעה ובינה והשכל ולא בענינים חומריים כמו הטיאטראות ואוסטריאות וזהו שאמר הרמב"ם כמו שהוא מובדל במדעו ובמדותיו ר"ל שכל מנהגי דתנו הקדושה ונמוסיה הם עניינים מדעים מן המושכלות הפנימיות. ואיך יאבד זמנו בהבלי העולם הנז"ל וכן הוא האמת כי עד

היום מי שנגע יראת ה' בלבבו ושלם בדעותיו מונע עצמו מרבוי הליכת הטיאטראות וכיוצא. אשר שם מעון השחוק והקלות ראש. ומגרה יצר הרע בקרבו. מהיות עיניו נזונות בראות ריקוד נשים קרוב לערומות (כמו שאומרים) אשר כתוב הדר הוא ולא תתורו אחרי לבבכם וא"ע אשר אתם זונים אחריהם. ומאחר שהישראלי הוא אסור בראיית כל אלו הדברים ובאיבוד הזמן בדברים חומריים א"כ כ"ש שאסור לבנות בית מוכן לפורענות כזה ואם עושה ודאי לוקה משום ל"ת בחוקות הגוים. ודברי הרמב"ם ז"ל הם חיים וקיימים בלי ספק על משקל האמור. וכן תפש כמושלם הרב ש"ך יו"ד סימן קע"ח שנראה שכן הבין בדין זה שהרי כתב שאם הבניינים הם בנויים כדי שיכנסו רבים לועד או לצורך אחר ודאי מותר עי"ש שנראה מפורש שעיקר איסור גידול הבניינים הוא מפני הנעשה בתוכו ולא על גוף הבנין והוא פשוט. ושוב נזכרתי מתשובת הרדב"ז בלשונות הרמב"ם ח"ב סימן רנ"ז בתשובות ההגהות שהגיה חכם אחד והוא מוהר"ם מפאדובא ז"ל על הרמ"בם ז"ל שכתב וז"ל על ולא יבנה מקומות כבנין היכלות הגיה על הראב"ד והמגדול עוז אין נעלם מהם לשון ספרי ובחוקותיהם לא תלכו ולא תלכו בנמוסי' שלהם ובדברים החקוקים להם כגון טיטראות וקרקיסאו' ואני תמה על תמיהתו דאי משום לשון הרב בספר המצות שמא עדין לא הגיע לידם העתקתו כי בלשון קדר חברו ואם משום ספרי לא משמע שלא יבנה באותם המקומות אלא שלא ילך למקום קבוצם החקוקים להם. אבל קושטא דמלתא דעל אותה דספרי סמך וכן נראה מפורש מלשונו עכ"ד ז"ל הנה אל ה' ויאר לנו למצוא הדבר בב' גדולי הדור הרדב"ז ואותו גדול שבזמנו המגיה דס"ל דעיקר מוצא דברי הרמב"ם הוא מהספרי כדברי הרב מרכבת המשנה ז"ל והיא נעלמה מעיני קדשו תשובה זאת אלא דנשאר לעמור בדברי הרדב"ז ז"ל במה שכתב דמהספרי לא משמע דאסור לבנות כי אם שלא ילך למקום קבוצם. והוא פלא דאם ההליכה אסור כ"ש שאסור לבנות מקום מוכן לפורענות כזה ודין זה הוא דין מוחלט לכל עת ולכל זמן בין בזמן שישראל שרויים על אדמתם בין בגלותם וא"כ הגע עצמך בזמן שישראל שרויים על אדמתם או בעיר שכולה או רובא דרובא ישראל שכל העיר או תרי רובי אסורים ליל"ך א"כ ממילא אסור לבנות והוא ברור כשמש. אם לא שהרב מדבר בעיר

שרובא גויים והישראל בונהו כדי להשכירו לגוים דודאי מותר דעיקר איסור הבנין הוא משום ההליכה לא שהבנין גופיה נאסר אם עושהו כדי להשכירו לגוים והוא ברור ומזה הלצתי בעד גבירי השר והטפסר מחזיק ביד לומדי התורה כמוהר"ר **שלמה בן עולייל** זלה"ה שבנה טי"אטרו אחד בג'יבלטאר להשכירו כיון שרובא גוים ובפרט שהטי"אטרו של עכשיו אינו כמו הראשונים שהיה ענין ע"ז באמצעות כנודע וראיה לדבר שרבים ונכבדים הולכים לעבור את השעה ונהרא נהרא ופשטיה:

ואחר שעלה בידינו בירור דבר זה כשמש בחצי השמים דדוקא בנין כמו זה הוא האסור לנו מפני האיסורים הגורם. אבל לבנות בנין מפואר. או לקבוע כלים נאים ומנורות מפוארות וכלי השעות מתוקנות ומשובחות ולנגן בנגונים מוכנעים ונאותים לפי מצב המדינה ומה שהורגלו כל יושביה עליה ישראלים ואוה"ע. בכל הדברים שהם או כבוד הנפש העצמי או כבוד הנפש המדומי. בזה ודאי יד כל אדם שוה ישראלים ואוה"ע. וכל אחד קובע בית תפלתו ועובד עבודת וקבלת אבותיו בכל האמצעיים הנז"ל וכיוצא בהן. כי כל חדא בדידה ר"ל כל אומה ואומה מישובו של עולם ומטבע המדינה שנתגדלו בה קא גמרי. ולא מבעיא שאין איסור לישראל להדמות אליהם. אלא אדרבא מחויב להדמות אליהם כדי לרומם בית אלהינו. ממה שחננו ה' מחן ויופי הנהגת המדינה. כיון שהם דברים מושכלים ונחמדים לנפש העצמית והמדומית וכמו שהורה לנו הגאון הרשב"ש ז"ל. אדרבא אם יש ביכלתו ולא יעשה עינו גדול כי הוא מחלל כבודן ותפארתן של ישראל. המיושרים הראשונים במושכלות ובאלהיות. כי גורם כי יחרפום האומות באמרם הנה עם ה' אלה ומארצו יצאו. ולא עם בינות המה ולא ידעו ולא יבינו בחשיכה יתהלכו בישובי של עולם וכבוד הנפש העצמית והמדומית לבז היה בעיניהם. ראו עתה בית תפלותיהם צעירים ירקדו וכאלה רבות. מכלות עינים ומדיבות אשר באזנינו שמענו במה פעמים ואויבינו ילעגו למו והאמת אתם בלי ספק **ומעתה** אחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת איך אנו יכולים לאסור הנחת הכלי שעות והשמעת קולה הצריכה לנו והיפה והמהודרת עלינו. וגם איך אנו יכולים לאסור המו'סיקא הגם שתהיה מיוחדת לבית תפלתם. האם האומות שלטו וכבשו ישובו של עולם אשר בראו הקדוש ב"ה ליהנות בו

בני אדם בכללותם וכמאמר הכתוב פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה ובכל אלו האמצעים חייבנו לפארו ולשבחו איש איש על עבודתו ועל קבלת אבותיו וכמאמר הכתוב לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו:

ואם האומה הזאת חושבת דבר זה לכבוד ולתפארת ולהכנעה לעבוד עבודתה. ע"פי טעם עצמי או מדומי גם האיש הישראלי שנשתקע באותו העצם או באותו דמיון. רצונו לכבד בו אלהיו ישתבח שמו לעד היעלה בדעת שנגזור אומר להישראלי שיכנע לבבו במו'סיקא המזכרת לו הלכות מלכים ומלחמותיהם. או דברי חשק וכדומה האם נלחם נלחם בטבע היהפך כושי עורו? הא ודאי הוא מן הנמנעות בטבע קיים ואם יאותו לנו האנשים בעל כרחם באמור להם שהוא אסור (מה שאינו) וישראל קדושים סובלים ושומעים לקול מורים. מה נענה ביום שידובר בנו הגנאי והלעג של אומות הבאים לבית תפלותינו. אשר לא ראו ואשר לא שמעו נגינות שותי שכר בעת רצון ובמקום מקודש. והלא מקרא מלא דבר הכתוב כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים. ר"ל שנחויב לכבדו בכל מין כבוד הנפש העצמי והמדומי אשר כל גוים יאמרו תמיד מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל וע"ז יקרא בית תפלה לכל העמים וזהו מה שלמדנו הרשב"ש ז"ל לכבד בית הכנסת אפילו בכבוד המדומיים מפני לעג הגוים והוא ברור כשמש. וכיוצא לזה ראיתי בתשובת הרמב"ם מועתקת מלשון ערבי הובאה בהרדב"ז ח"א סי' צ"ד בשאלה. והיא על התקנה שתיקן הרמב"ם במצרים להתפלל תפלת ח"י בקול רם בלי חזרה נגד תקנ' התלמוד ונתן כמה טעמי' על תקנה זאת ובסוף דבריו שכ' שעי"ז יהיה הדבר הולך על נכון ויושר ומונע טורח האריכות ויוסר חילול השם שנתפשט בין הנכרים שהיהודי' רוקקי' וכחים ומספרים בתוך תפלתם שהרי הם רואים זה תמיד ומעידים עליו וזה היותר נכון וראוי אצלי כאלו הזמנים מצד הסבות שזכרתי וכתב משה ע"כ וכן העיד עליו הרב רבי אברהם הנגיד בנו הובאה תשובתו שם בהרדב"ז ובתחילת ספר מעשה רוקח באורך ע"ש בדבריו. הנך רואה כמה גדול לעג הגוים עד שמפניו עמד הרמב"ם וביטל תקנת חכמי התלמוד ז"ל. כ"ש אנן בדידן שלנו לחוש הרבה ללעג הגוים הבאים בית תפלותינו. כל שבתקנתינו מלבד שאין אנו מנגדים לשום תקנת חכמי התלמוד ולא דברי קבלה

ודברי סופרים קלים וחמורים. אלא אדרבא אנו מפארים ומעטרים בית אלהינו בכבוד הנפש העצמי והמדומי אשר מטע' זה אדחיא מנדון דידן מ"ש הרדב"ז שם באותה תשובה לדחות אותה תקנה שכתב וז"ל ולענין מה שטענו שיהיה טורח גדול לצבור ויאריך הסדר. כל זה פטומי מילי נינהו שהרי יכולין לקצר ברחמנות שמרחמים על המתים אשר מתו זה כמה שנים שבזה מפסידין חצי זמן התפלה והוא ענין בלתי הכרחי ודחוק לשכר וקרוב להפסד ואין כאן מקום לחקירה זאת. ומ"מ הדבר ברור שיכולין לקצר בזה מה שמאריכין בחזרת התפלת והותר. ולענין מה שכתב הרב ז"ל שיש חילול השם. הנה בזמן הזה נסתלק זה הטעם.שאנו גרועים יותר מזה בעיני הנכרים בעונות שהרי תפלותינו חושבין אותה לכפירה ותורתינו אומרים שהחלפנו אותה והוספנו וגרענו וכאלה רבות עמהם. וכיון שבלאו הכי כאין אנו בעיניהם. נעשה אנחנו מה שאנו מחוייבים מן הדין כיון שלא הועלנו כלום וכ"ש שבהתבטל הסבה הראשונה (ר"ל אריכות הרחמנות וההשכבות שעל זה קצים ומספרים וכחים ורקים) תתבטל גם זאת (י"ל שע"י הקיצור ברחמנות לא יבאו לספר בב"הכ וממילא לא יהיה לעג הגוים) עכ"ד הרדב"ז ז"ל וכל ישר הולך עיניו יחזו כמה רחוק נדון הרדב"ז ז"ל מנדוננו. הראשון מה שכבר כתבנו דבנדוננו שאנו חוששין ללעג הגוים לא מפני זה אנו מבטלין שום דבר מתקנת חכמי התלמוד אלא אדרבא מפארים כנסיותינו בדברים מושכלים וכאמור. לא כן בנדון הרדב"ז ז"ל. וכבר הוא קורא בגרון שכתב כיון שבלאו הכי כאין אנו בעיניהם. נעשה אנחנו מה שמחויבין מן הדין. נמצא דמה שאנו מחוייבין מן הדין אלצתהו שלא לחוש ללעג הגוים כיון שבלאו הכי כאין אנו נחשבים בעיניהם. הא לאו הכי ודאי שראוי לנו לחוש והוא האמת. זאת שנית שהרי מדברי הרדב"ז עצמו אתה למד שאם אנו חשובים בעיני הגוים אשר אנו חוסים בכנפיהם ראוי לבטל אותה תקנה מפני לעג הגוים. וכמו שכתב נעשה אנחנו מה שמחוייבין מן הדין כיון שלא הועלנו כלם. דוק מינה הא אם הועלנו לא נעשה מה שאנו מחויבים והוא ברור מדבריו. א"כ בנדון הרדב"ז שהיה מדבר מלעג הישמעאלים שבאמת ובתמים אמונתנו ותורתנו כאין בעיניהם ולחרפה ולכפרות וכמו שכבר התמרמר על זה הרמב"ם בסוף אגרות תימן וז"ל ואתם אחינו ידוע לכם

שהקדוש ב"ה הפילנו במהמורות עונותינו בתוך אומה זאת שהיא אומת ישמעאל שדעתם חזקה עלינו והם מתחכמים להרע ולמאוס אותנו כמו שגזר עלינו יתברך ואויבינו פלילים ושלא תעמוד על ישראל אומה אוייבת ממנה. ולא אומה שהרעה בתכלי' הרעה לדלדל אותנו ולהקטין אותנו ולמאוס אותנו שאפי' דוד ע"ה כשראה בר"הק כל הצרות העתידות לישראל התחיל לצעוק ולקונן בל' האומה מרעת בני ישמעאל ואמר אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר וכו' עי"ש בדבריו באורך. ועיין עוד בתחילת האגרת בענין מה שטוענים עלינו שגררנו שם מחמד מהתורה עי"ש באורך. הרי שגם הרמב"ם ז"ל לא נעלם ממנו כל זה. ועם כל זה כתב מה שכתב ותיקן מה שתיקן. איך שיהיה עכ"פ הרדב"ז לא דיבר כי אם על אומת הישמעאלים אשר לא ידעו ולא יבינו בעיקר שורשי הדתות וגם לא ידעו ערכינו שבאנו תחת ממשלתם עבדי' לקוחי' למות ובזמן מלכותנו וגדולתנו הם היו באותו זמן ערבים במדבר משולים לחיות יער ממש. לא כן אומת הנוצרים שמלבד שהם חכמים גדולים וחוקרים תמיד אחר האמת ועל פי עומק חקירתם וחכמתם מצאו שאין עלינו אשם בהיותנו מתחזקים לשמור תורת אלהינו בידינו. עוד זאת שבאמת יודעים ערך תורתנו הקדושה וחכמת חכמי התלמוד ואנו והם משולים לשתי נטיעות יונקות מגומא אחת ומעולם לא יתלוצצו על תורתנו ומנהג תפלותינו מצד עצם התפילה והעבודה חלילה לחכמים גדולים כחכמי הנוצרים. אלא אם יקרה התלוצצות. הוא על רוע סדר הנהגתנו בכל מעבדינו. ובפרט בבתי תפלותינו. ובדומה לזה. וכמה חכמים גדולים מהם כתבו כמה חיבורים בשבח עבודתנו ובקבלתנו ועד היום כמה פקחי' גדולים בדור דעה אשר אנחנו בו מתאמצי' ומתגברי' להטיב אחריתנו ולכתוב עלינו טובות ודברי נחומים ואף גם איזה מנגדים מהם מעולם לא דברו סרה על עצם עבודתנו ותפלתנו אלא מפני שראו בספרינו כמה דברים נגד הגוים ושהרחיקה אותנו תורתנו מהם ומעבודתם והתירה לנו לשנוא אותם. מזה חשבו. שאנחנו מצד אמונתנו אנחנו מחוייבים להיות משחיתים הקיבוץ המדיני. וכיוצא לזה. וטעותם כבר נתגלה זה כמה אלפי פעמים מחכמי הישראלים וחכמי הנוצרים גופם שכל זה גרם מיעוט השגחתם בשורשי הדברים. בין הגוים הקדמונים עכו"ם שהיו הם בעצמם משחיתים

קבוץ המדיני בעבודתם הנכריה ושם ישפכו דם בניהם ובנותיהם. וניאוף וכל תועבת ה' יחדו נשקו. שעליהם הפליגה התורה לשרש אחריהם. לא כן הגוים האלה הכל לאידך גיסא עוסקים בישובו של עולם ומאמינים בבורא יתברך ובהשגחתו הפרטית ובאלה רבות עמהם ומה לי להאריך בדבר ידוע ומפורסם ודברי אך למותר. המורם מכל האמור דהפרש גדול בין הישמעאלים והנוצרים בפרט זה שמעולם הנוצרים לא חשבו תפלותינו ועבודתנו לכפירות ולחרפה כמו שכתב הרדב"ז על הישמעאלים. ואדרבא משבחים ומפארים סדר תפלותינו ואחדותנו בו יתברך שמו. וא"כ אחר שאנו נערכים בערך נכבד בעיניהם גם הרדב"ז מודה שראוי שנתקן כל מעבדינו ובפרט בתי כנסיותינו. כדי שלא ילעגו עלינו לאמר תורה מפוארה בכלי מכוער. מאחר שיודעי' ערך התורה והמצוה והתפלה ומועתקים ללשונותם בארצותם בנודע. חזרנו לדברי הב"ח ז"ל ונאמר כי אילו הרב ב"ח היה מדקדק היטב ומחלק בין הנושאים בין המוס'יקא שיש בה טעם עצמי ומדומי למצבה שהוא חק בלי טעם. לא היה כותב מה שכתב ובפרט אילו נתגלתה בימיו תשובת הרשב"ש שהוא נחשב מן הראשונים הוה הדר ביה בלי ספק. וכן כתב הגאון הרמ'ז בס' חק"ל בא"הע סי' על מוהרש"דם שאלו היה רואה תשו' הרשב"ש היה הדר ביה והאמ' אתו. **ומעיד אני עלי שמים וארץ** שבהיותי בעיר גדולה של חכמים ושל סופרים סמי"רנא יע"א ראיתי מגדולי החכמים המפורסמים. שהיו משוררים גדולים על משקל המוסי'קא ובראשם הר' המופלא **אברהם הכהן אריאש** זלה"ה. ולמשקל המוסי'קא של ימים נוראים הצריכה הכנעה גדולה נקראת אצלם חיזון. היו הולכים בכנסיית הנוצרים מאחרי הפרגוד בימי חגם ללמוד מהם אותו הקול המוכנע המשבר הלב. והיו מסדרים מאותם הקולות קדישים וקדושות דבר פלא. ומעשה רב כזה הוא סיוע גדול על כל האמור ומפורש לעיל ודי בזה. ושוב אחר סמוך מצאתי בתשובת הגאונים קובץ גדול סימן קנ"ב וז"ל וששאלתם. זמרא במנא. פי' שם סוגי דזמרא שאינו בלשון הקדש בין דמנא בין בפומא מנא לן דאסור וכן חזן המנגן בלשון ישמעאל דכתיב אל תשמח ישראל אל גיל כעמים. ואסיקנא אפי' במשתה אסור ע"כ לשון תשו' הגאונים ז"ל הדי להדיא שלא אסר לחזן הכנסת אלא לשון שאינו לשון הקדש. אבל על גוף הניגון במילות הקדושות

לא איכפת ולא מידי והסברה מכרחת כן בלי ספק דאם תאמר דגם הנגון של העמים אסור. ומצא בעל דין לחלוק ולומר מהיכן נשאר לנו הישראלים הנגונים והקולות ערבות של שירי דוד נעי"זו הנשמעים בערי קדשנו והלא מקרא מלא דיבר הכתוב איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר. וממילא נשתכח כאשר הוא האמת (ואומרים שלא נשאר לנו כי אם נגון לדוד ברוך ה' צורי. דוקא מתרי טעמי חדא שהוא קול ממהר ומתגבר כקול שירי המלחמות ממש. וזאת שנית והוא פלאית שכל ישראל בכל מקום שהם האסיים והאפרקיים והאיברופיים כולם משתוים בנגון מזמור זה דבר פלא מה שאין משתוים בשום נגון התפילות והעבודות כי בארצות ישמעאל כל נגוני התפלו' הם כנגוני ישמעאל ובארצו' אדו' נגוני אדום ובנגון מזמור זה כולם משתוים ואני שסבבתי כמעט בכל חלק וחלק מהנז"ל שעור גדול ממדינות גדולות שבהם דקדקתי בזה וראיתיהו אמת והווידים מוכיחות שזה הקול נשאר לנו ירושה מאבותינו ותו לא) ובכל מקום שגלו נתלמדו ישראל נגוני אותם הארצות ובא"י וכל ערביא קול נגוני התפלו' והקדישים והקדושות כולם על נגון ערבי ובטורקיא קולות טורקיות ובאדום קולות אדומיו'. ומי יוכל להכחיש את המוחש האם נאמר דכל ישראל שגו ברואה אלא ודאי דלא קפדינן כי אם על הלשון שיהיה בלשון הקודש אבל על הנגון מה נוכל לעשות מאחר כי לא נשאר לנו זכר נגונינו הקדושים וע"ז יפה דקדק הגאון ז"ל לומר שאינו בלשון הקודש ולא אמר שאינו בנגון הקודש דמהכן בא לנו. וכן בסו"ד דקדק ואמר וכן חזן הכנסת המנגן בלשון ישמעאל אפי' במשתה האמת אגיד דכל ימי הייתי מצטער במה שהייתי רואה לכמה חסידים ואנשי מעשה שלא היו מטין אזנן ולא מניחין לנגן בא"י תו"ב אפי' בטיולים בלשון ישמעאל. אם לא הפיטן היה מסדר שיר ל"הק על אותו משקל באותו נגון החדש או הערב ואני מפני רצון הרב החסיד מוה"ר הגדול מוהרח"א גאגין ז"ל נטפלתי ליסד פיוטים חדשים על משקל שירי ערבי וכמעט לשון נופל על הלשון ולכאורה הייתי תמיה וכמה פעמים התוכחתי עמהם על זה וחילי ממש הרמב"ם בפי' לאבות פ"א כשחלק הדיבור לה' חלקים ע"ז כתב וז"ל ודע שהשירים המחוברים מאיזה לשון שיהיו צריך שיבחינו בעניניהם אם הם הולכים על הדבור אשר חלקנוהו. ואמנם ביארתי זה אפי' שהוא מבואר מפני שראיתי זקנים

והחסידים מאנשי תורתנו כשהיו במשתה היין ובחופה או זולתה וירצה אדם לשיר שיר ערבי אפי' ענין השיר ההוא שבח גבורה או הנדיבות והוא מן החלק האהוב או בשבחי היין ירחיקוהו בכל צר מין הרחקה ואין מותר אצלם לשומעו וכו' וזהו סכלות גמורה שהדבור לא יאסר ויותר ויאהב וימאס מצד הל' הנעשה בו אלא מצר ענינו שאם הענין ההוא מעלה יתחיב לאומרו באיזה לשון שיהיה. ואם יהיה כונת השיר ההוא פחיתות. באיזה לשון שיהיה אסור לאומרו ע"כ הרי דהרמב"ם ז"ל לענין השירים הכל שוה אליו לשון הקדש כמו שאר לשונות לבד שיהיה הענין נאו' ומדברי הגאון הנז' ז"ל נראה דגם מצד קדושת הלשון דייקינן ומצאנו סמך גדול לדעת איתם החסידים שזכרתי אבל האמת כד דייקינן שפיר אינן חלוקי' בעצתם הגאון ז"ל עם הרמב"ם ז"ל. דבאמת גם הגאון קפיד בשירים מצד הענין ולא מצד הלשון. ומה שאמר בלשון ישמעאל היא הערבי היינו שעל הרוב תרי רובי שירי ישמעאל הם עגבים ועל כן למשל היה שירי ישמעאל עגבים כולם דבתר רובא אזלינן ואסר ג"כ במנא כל שלא חובר לשון הקודש עליו שידוע טבע המשוררים בשמעם הניגון בכלי והיה כנגן המנגן ותנח עליהם הרוח להוציא מילות השירים יחד עם הכנור ועוגב גם בלא כונת הלב כי הוא טבע קים במשוררים וע"ז אסרו אם לא שכבר חובר עליו שיר בלה"ק ומעתה ישא אדם ק"ו שירי ישמעאל שרובם עגבים עכ"ז הקולות שלהם הותרו לנגנם בל' הקודש ובתפלות ובמלות קדושות יען שהענינים הם נאותים או קדושים ולא איכפת לן שמא באותה שעה שמנגן אותו קול במלות עבריות שמא יזכור הערביות שהם ענינים פתותים ועגבים וכן המנהג בכל א"י וערביא בכל הב"כ ולא מחו בהם חכמים שירי אדום שרובם מלחמות ודבר גבורות עאכ"ו שמותר לנגן באותם הנגונים באותו לשון במשתאות. ובבה"כ בלשון הקודש בעבודה ובתפלה כל שכן נגוני בתי כנסיות הנוצרים שהם באמת נגונים מוכנעים ומביאים אהבת האל ויחודו ואנן לא ידעינן לשון לאטין שבהם מנגנים באותו קול מוכנע כדי שנא' שנזכור עי"ז אותם הדברים של שלוש שהם אסורים לנו. שודאי מלבד שמותרים לנו אלא אדרבא חובה עלינו מכל הטעמים הנז"ל והוא ברור:

וכי ישאלך בינ'ך לאמר לי. שמע נא המורה לצדקה אחרי אשר הראת לנו בכחך זה גודל כבוד המדומי מדינה ומדינה כמנהגה ושוים בו ישראלים וא"הע מטעם שכבר נשתקעו באותו דמיון ומזה יצאת לידון ולהתיר לנו הכלי שעות והמוסי'קא המייחדת. א"כ אזור נא כגבר חלציך. והתר התר וגם חייב לעמוד בבית תפלתנו בגלוי הראש כי אין לך כבוד מדומי כפי מנהג המדינה כמוהו. ונשתקעו בדמיון זה גם הישראלים זה כמה מאות שנים. ואם כה תעשה שכר הרבה תטול ורבי מובה"ק יקראוך כל בני איברו"פא. גם אני לא אחשוך פי מלהשיב לך כמדתך תשובה נצחת ואת כל ונוכחת אמור נא השואל המשכיל מה לך לשאול שאלה אחת קטנה וקלה בעינה כזאת הרחב פיך והעמק שאלה או הגבה למעלה להציב לך ציורים ותמונות האבות הקדושים בב"הב גם נביאיה חכמיה וכהניה. והוא ג"כ כבוד המדומיי בין האומות. ונותנים טעם מספיק (לפי דעתם ודמיונם). כי הצורות הללו מביאות ההכנעה בזוכרם קדושתם והתהלכותם תמימים עם ה' וכאלה טעמים רבים הלא בספרתם והוא כבוד מדומיי אשר מחויבי' לכבד ב"הכ בו לפי המשקל האמור למעלה אלא מאי אית לך למימר שדבר כזה הס כי לא להזכיר כי הוא נגד התו' האלהית אומרה ל"ת לך פסל וכל תמונה וכו' ואפי' לקיימו בבית אסור כ"ש להציבו בב"ה מקום השראת שכינה ואם כבר ידעת זה שנגד התורה האלהית וקבלת חכמים ז"ל אין אנו יכולים להורות כקוצה של יוד א"כ תשובת הגילוי הראש בצרך שהרי כבר התורה האלהית גילתה דעתה שגילוי הראש אינו כבוד ואדרבא לבזיון יחשב שהרי כתיב ופרע את ראש האשה ובמצורע צוה בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע. וכיון שהדבר גלוי שגילוי הראש התורה הקדושה לחרפה תחשב לה מי יקל ראשו לעבוד את ה' בדבר המאוס לפני המקום. וע"ז שפיר פסק מרן בש"ע א"ח סימן צ"א שאסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה ולמחות מלכנס לבה"כ כראש מגולה וכתב הט"ז משם הזו"הק פ' ואתחנן מאן דקאים בצלותיה בעי לכסויי רישיה עי"ש ואפי' לא יהיה אלא ספק אם מה שאסרה תורה גילוי הראש הוא מפני מיאוסו בעצם בעיניו יתברך או מפני היותו בזיון מרומיי באותו זמן (כמו שהוא עדין באותן מקומות). וכיון שהדבר ספק כי התורה לא גילתה טעם איסור גילוי הראש. אם בהכרח אין יכולין להתירו

כי מי עלה שמים וירד לידע ממנו כי הטעם הוא משום כבוד או בזיון מדומיי. ולא משום טעם כמוס אתו יתברך והוא פשוט. ועוד כי יחזור להם חק כיון שיש בני אדם שמצטערים בהיותם מגולי ראש מפני כמה חלאים. וממילא עברינן על בחוקותיהם לא תלכו שלא הותר אלא כבוד מדומיי שאין הנפש מצטערת ואדרבא מתכבדת והוא ברור כשמש: וראיה לכל אלו הדברים היא מלשון הרמב"ם בפ"ד מה' תפלה וז"ל ולא יעמוד בתפילתו באפונדתו ובראש מגולה ולא ברגלים מגולות אם דרך אנשי המקום שלא לעמוד בפני גדולים אלא בבתי רגלים ע"כ הרי לך דלענין ראש מגולה שהוא איסור גמור לא חילק בין אנשי מקומו' ובענין גילוי רגלי' דלא מצינו ריח איסו' לזה תלה הדבר כמנהג המקומות והיא ראיה שאין אחריה תשו' ועיין ברכ"י ח' א"ח. ועיין להגאון מוילנא א"ח סי' ח' ס"ו דמתיר בשופי והוא פלאי עצום:

עוד לאלוה מילין בענין קביעות הכלי השעות והשמעת קולו. פן יאמר האומר כי עם שבגוף קביעותו והשמעת קולו ליכא שום ריח איסור ואדרבא למצוה תחשב וכאמור לעיל באורך. ע"כפ עדין אריה דאיסורא רביע עלה. שהרי כבר נודע מנהג הנוצרים ששלשה ימים קודם חגם הגדול נוהגים אבילות ומכלל חוקיהם שלא להשמיע שום קול פעמונים. אפי' אותם של כלי השעות שאינן לעבודה. וא"כ בהכרח שגם כלי שעתנו ישב בדד וידום. ומה יותר נראה כמורה לדתם ועבודתם גדול מזה. גם לזאת אפקח עינו והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה גם בפרט זה. הנה טרם כל דבר צריך שתדע כי שם עבודה או מורה לדתם וחקיהם לא נקרא כי אם בק"ע ולא בשוא"ת. והפוך כל הספדים מראשם לסופם ובפרט דיני עבודתינו הקדושה. ודיני עכו"ם וחוקותיהם. ומעולם לא תמצא עבודה בשוא"ת. דכל שוא"ת אינו יכול להתברר מאי כונתו והוא ברור דבר זה דרך כלל. הכונה דכל דהוי עובר בשוא"ת אינו נראה שעובר אותה עבירה שהרי יוכל להתנצל שהיה השוא"ת לא במרד ולא במעל כי אם דלא אתדר ליה או לא ביכולתו וכיוצא מאלה הדברים לפי סגנון הנושאים דרך פרט אבאר לך הדבר יותר. הנה קי"ל בכובש עדותו אם לא יגיד ונשא עונו עכ"ז פוק חזי מ"ש מר"ן ב"י ח"מ סימן כ"ח וז"ל אבל כי אמר איני יודע מפני איזה טענה לא משוי נפשיה רשיעא (אם אומר אחר כך יודע) שהרי לא עבר שום עבירה ואף על פי

שנושא עון דאם לא יגיד מ"מ שוא"ת הוא עכ"ד וכן כתב מוהרשד"ם חא"הע סימן פ"א וז"ל ואם אמר איני יודע איך יאמר עכשיו יודע וקרוב הדבר לכלל דקי"ל כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. אבל ליכא שום גמגום בזה כי חילוק גדול יש בין עובר בק"ע לעובר בשוא"ת והרי אתה למד הדברים ק"ו השתא ומה התם דאותו השוא"ת עבירה גדולה היא בידו דעובר באם לא יגיד והוא מצוה עליה עכ"ז כיון דהוי בשוא"ת לא מקרי רשיעא. בנ"ד דזה השוא"ת שלא להפוך חבלי הכלי השעות באותם הימים לאו עבירה ואין אנו מוזהרים עליה מפני כי לאו עבודה היא אלא דרך אבילות בעלמא והרי קי"ל מנחמין אבלי גוים מפני דרכי שלום ופסקו הרמב"ם בפי"ד מה' אבל והוא בשוא"ת לכ"ש דמותר גמור. ואף אם יתעקש המתעקש להחשיבו עבודה ובק"ע. אף אתה אמור שיקדים כ"ד שעות ולא יתקנה דאז ודאי מותר שהרי בהשתחויה והסרת הכובע שהיא עבודה גמורה פסק התרומת הדשן סימן קכ"ז ופסקו מורם יו"ד סימן ק"ג דאם הסירו מקודם מותר אף זה כיוצא בזה ולית דין צריך בושש:

עוד אני מדבר בצדקת האי פסקא דדינא להושיע משופטי נפשו. כי יקום איש אחד לענות בו סרה. ובלשון רכה שוברו עמו. באומרו ראה דבריך טובים ונכוחים. מגדלות מרקחים. כל זה מצד הדין עצמו ומושכלות חכמה אבל עדין איכא למשדי ביה נרגא מטעם אחר והוא דאתה בא להתיר דבר התמוה לרבים אשר לא שמעו ולא ראו הכאת קול הפעמון ע"ג ב"הכ. ונראה להם דבר זה אשר לא היה לעולמים. והלא כבר ידעת מה שפסק מרן יו"ד סימן רמ"ב ס"ק ט' וז"ל יש מי שכתב שאסור לחכם להתיר דבר התמוה לרבים שנראה שהתיר את האיסור ע"כ ועין חתם סופר סימן ש"א. והא נמי דכוותא בלי ספק. הא נמי לא מכרעא כלל ועיקר שהרי כתב הש"ך שם וז"ל הינו דוקא אם מתיר בסתם וכו' אבל אם אומר לשואל טעם לדבר ומראה לו פנים או שמביא ראיות מתוך הספר מותר עכ"ד. ואני הדל באלפי מצאתי להרב ש"ך ז"ל תנא דמסיע ליה הוא הגאון הרשב"ש בתשו' סי' תקי"ג שכתב וז"ל חכם שהוכרח להורות התר בדבר הנראה אסור וכ"ש בדבר שבערוה דמחויב לחוק ראיותיו בספר מפני ה' טעמים. הא' לפי שיש בני אדם שלא שמעו בזה להתר ומאהבת המורגל ימהרו לתמוה ולהכזיב למי שאומר כנגד דבר המורגל אצלם. ואהבת המורגל יש לו רושם

בנפש הסכלים אך לא בנפש המשכילים וכ"ש אוהבי האמת (אמר הפוסק כיוצא בזה כתב הרשב"א ח"ג סוף סי' א' וז"ל וכבר נחלקו עלי קצת מחכמי הדור בזה בדברי פה בלי נתינת טעם וראיה רק שהיה הדבר חדש בעיניהם). הב' שמא ברוב הימים או בערים הקרובות והרחוקות בשמעם את ההוראה בעל פה יחשבו שהמורה התיר את האיסור או את הערוה. ע"כ מחויב להראותם לדעת כי האיסור הגדול לאסור את המותר או לעגן את המותרת לשוק. אבל המתיר בכל אלו מקיום מצות חכמים. ואם יש מי שרוצה להטיל מום בקדשים כאשר הורגל בעונותינו באומתנו. ע"י כתיבת ראיות ההיתר ימצא תשובתו בצדו. הג' להועיל לאורך ימים אם יזדמן מעשה כזה לכל יצטרכו הבאים אחריו לבקש דבר ה' ולא ימצאוהו וישוטטו בגדרות אולי יוציאוהו. הר' שמא יזדמן דבר שאינו כנדון זה. ומי שאינו בן תורה ידמה לעשות מעשה להתר ויתלו. במורה הראשון בוקי סריקי. וכשיהיו ראיות המורה הראשון על ספר יראו את נידון השני אם דומה בדומה אל הראשון או לא. ההי' לקבל שכר על הדרישה להוציא מה שהוא בכח בפועל ולטרוח ולחוק על ספר. והקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר שום בריה. וכ"ש לעושים לשמה. ויודע מחשבות בני אדם הוא הרואה כונתו. ויודע תומתו. כי לא נתכון אלא להוציא לאור משפט את"ד יעו"ש באורך. הראתיך בעיניך אילן גדול וענפיו מרובין דקאי כסברת הש"ך ז"ל דמותר להורות התר בדבר הנראה אסור ואדרבא קאמר דמקיים מצות חכמים אך שיחוק ראיותיו בספר. ואין לומר דלא מיירי בדבר תמוה. שהרי הרואה יראה נדונו שהתיר יבמה לשוק בולד שנולד לה ולד שלם בשערותיו ומת ביומו. והיה על פי חשבונות שכלו לו חדשיו ביעו"ש ועוד שהרי כתב לפי שיש בני אדם שלא שמעו כזה להתר. הרי שהוא דבר תמוה ועוד כתב שמא ברוב הימים ובעדים הדחוקות והקרובות בשמעם את הדבר יחשבו שהתרתי את הערוה. הרי שאין לך דבר תמוה גדול מזה דאי לא היה כותב ראיותיו יחשבו שהתיר את הערוה. ואלו אין דבר תמוה למה יחשבו שהתיר את האיסור ישאלו גופא דעובדא היכי הוה וספרין פתיחו והכל ימצא מפורש ושום שכל ומה כל החרדה הזאת. אלא ודאי דהוי דבר תמוה גדול ונורא. וע"י כתיבת הראיות הותר להורות היתירו ונתקיימו דברי הרב ש"ך ז"ל. וגם בנ"ד אף אם תחשבהו דבר תמוה (מה שאינו

וכמו שיבא הרי) אנן בעניותין לא שגבנו מלהביא חבילי ראיות ונכתב בספר. א"כ ממילא דאין לחוש גם מצד זה. האמת דלא נעלם ממנו מ"ש הרב מופת הדור מוהר"י אזולאי ז"ל בס' יוסף אומץ סי' ז' על פסק הרב נודע ביהודה שהתיר דבר תמוה הוא התגלחת כנודע. וכתב עליו הרב הנז' ז"ל דבאופן כזה גם אם יכתוב ראיותיו יורה הרב ש"ך ז"ל דאסור להורות יעו"ש. הנה גם על זה הרואה יראה כי אינו ענין לנדון דידן. שהטעמים שכתב מוהרי"א ז"ל שם לא שייכי בנ"ד. שהרי הוא כתב דהתגלחת כבר פשט איסורו בכל ישראל. ועוד דכל חכמי ישראל לא יודו על דמיונותיו שהרי נראה דתגלחת הזקן היא קדמונית מזמן מרן ז"ל גם מזמן הרב תרומת הדשן ז"ל. אלו הם הב' הטעמים שדחה בהם דברי הרב נודע ביהודה ביעו"ש. לא כן בנ"ד זה יצא ראשונה מה פשט איסורו שייך בנדון דידן כדי שלא נוכל להורות היתירא. אי ממה שלא עשו תיקון זה עד עכשיו אימור דלא איתדר להו וידים מוכיחות. כי עד עכשיו היינו בגלות רע ומר וקול פחדים באזני עם הארץ עד שהיו מונעים לעשות פרסום כזה לבל יחשבום עשירים. לא כן בדורנו כי הטיב ה' חסדו עמנו ויט אלינו חסד בעיני המלך והשרים וחסד ואמת נפגשו. ועוד כי אעיקרא לא דמי לתגלחת בחו"המ שהיו סובלים הצער וכקוצים בעיניהם שיורדים על הזקן וסברו וקבילו ולא גילחו בחו"המ זה רבות בשנים. כגון דא ודאי שייך שפיר פשט איסורו. לא כן בנ"ד וכאמור. באנו לטעם הב' שכתב מוהרי"א ז"ל כי אפשר לא יודו לו חכמי ישראל. אה"ן התם שייך שפיר לא יודו לו שהסתירות כבר נראות בחוש הראות. כי אין לנו כי אם סברת ר"ת. ואחרים חולקים עליו מסתמא. וגם שאר הטעמים כי תגלחת הזקן הוא מחודש אינם וכיוצא מזה. שהרי הוא קדמון ועם כל זה סברו וקבלו גדולי המורים. נמצא דיש צדדין וצידי צדדין לאסור וא"כ החכם עיניו בראשו קודם שיתפשט הוראת היתרא. להתיעץ עם חכמי הדור. אבל כל שראיותיו מבוררות כשמלה בלי חולק. ואינם אלא העתקת הדברים מה שכתוב בספרים דברים כהוייתן באיזה דמיונו' והיקשים קרובים ופשוטים הנראים לכל מבין עם תלמיד מה דמות יערוך אל האמור בשו"ת יוסף אומץ ז"ל אם לא שתאמר כן תקשי ליה תשובת הרשב"ש הנז"ל דכרוזא קרי בחיל כי ע"י כתי' הראיות מותר להורות דבר תמוה אפי' בערים הרחוקות. ודברי הרב

ודברי התלמיד דברי מי שומעין. ודאי להגאון הרשב"ש שומעין כי הוא מן הראשונים ומוהרי"א ז"ל לא הביא דבריו ולא דחאם בטוב טעם ודעת. אלא ודאי דגם מוהרי"א ז"ל לא אמרה כי אם באופן הנז' ותשקוט האר"ש אשר מכל זה יש להעיר על הרב מוהר"י אירגאש ז"ל בתשו' הו"ד בס' מים רבים י"ד סי' טו שכתב על התר בישולי גוים בערמונים שהוא התר גמור ובראיות ונכתב בספר. שהוא מתיר דבר התמוה ולא הביא דברי הש"ך ז"ל ונלחם בו בראיות מופתיות והוא פלא. ומה שנוכל לו' דהתם שאני שהוא מדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור וכמ"ש המשיג על המחבר שם בסי' י"ז ועכ"ז אינו מתישב ודו"ק:

ועוד אני אומר דאעיקרא זה אינו ענין תמוה לרבים כלל. והיינו דע"כ לא נקרא דבר תמוה אלא אם שואל אחד העמיק שאלה בדבר שכבר הוא בדמיון כולם לאסור. הגם שהשואל אינו בדמיון מוחלט זה לאסור דאילו היה כן לא היה מסתפק ושואל. עכ"ז כיון דהרבים ונכבדים כבר הוחלט בדמיונם לאסור ומעולם לא נסתפקו בדבר. א"כ לא משגיחינן באותו שואל ואוריי לא מורינן. וזה דקדוק מרן ז"ל שכתב. דבר התמוה שנראה לרבים שהתיר את האיסור. אבל אם הגע עצמך שהרבים הם השואלים בנדון דידן שכל העצות של כל הב"כ היו באותה עצה. ונסתפקו אם יכולין לקבוע השעה עם הפעמון המכה השעות. הנה משאלתם ניכר שאין הדבר תמוה בעיניהם. וכבר עלה בדעתם החילוק הגדול בין כלי שעות לפעמונים המזגזגים ביד. אלא כיון שהם המונים לא סמכו על דמיונם ושלחו לדרוש את ה'. באופן בזה איך יאמר דבר תמוה לרבים ואלו היה תמוה לא היו שואלי"ם הולכים בו. ולא היו נכנסים לבית הספק. ובפרט לשלוח מאתם איש הביניי'ם גזבר הק"ק. והוא מאנשי הועד הגדול והוא ברור כשמש כי דבר תמוה יקרא אם ירצו להכות הפעמון על פי טעם מספיק כדי לאסף את העם לב"הכ כמנהג האומות אע"ג דאפשר קרוב לודאי דלפי כל האמור ליכא איסור בדבר דטעמו נגלה וכמ"ש מוהריק"ו ז"ל הובאו דבריו לעיל. עכ"ז איסור גמור הוא להורות התר כזה כי הוא דבר תמוה אשר לא היה לעולמים ובודאי יצא תקלה בעיני ההמון לא כן בנדון כלי מכה השעות וכאמור ומדובר. וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות כן יהי רצון אמן:

הצעיר **ישראל משה חזן** ס"ט

הסכמת הרב הגדול והמופלא כמהר"ר שמואל חיים הכהן יצ"ו ר"ם ור"ם בעיר הקדש טבריא תובב"א:

הני מילי מחיים מילי דאגדת"א. ממהדורי מילי מילי ממוליתא. אגידה ואספרה מילתא דתהו בה אנשי. דבר הקשה. אנכי בדרך נחני ה' פה עיר רבתי עם **רומא** רבתי יע"א בשלחותייהו דרבנן תקיפי ארעא דישראל קרתא דשופריא חמ"ר זו טבריא ת"ו ושם ראיתי איש הביני'ם אחר מן הרמתי'ם מזוקק שבעתים מאירת עינים. מאיר עיני חכמים כשמש בצהרים. מיקירי ירושלם **זה משה האיש** ממשפחת רם נין ונכד להאדם הגדול בענקים דולה מים מבורות עמוקים. המפורסם בכל תפוצות הגולה בספריו היקרים הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים. אשר איזן וחקר ותקן **הגאון האמיתי** בעל ספרי חקרי לב זצוק"ל והנה הוא משה שפיר ראש על ארץ עומד בפרץ. הוא השליט על הארץ לרעות ביעקב עמו. ונפלאתי על המראה הגדול הזה אשר נטה לשבת עד המקום הזה ארץ הנגב אין לחם ואין מים חיים הנוזלים ממקור החכמה ואומדה אליו אגידה לי שאהבה נפשי מה לך פה ומי לך פה כי עזבת ארץ הר הקו' ירושלם תחת היותך יושב בשבת תחכמוני והיית לנו לעינים רח'ם רחמתי'ם אהוב ונחמד מנה אחת אפים בשעריך ירושלם. מכירו הייתי לשעבר הן בעודנו בעיר האלהים הוא היה משובח ומפואר ומרומם על כל תהלה ולו שם בשלשה הגבורים ב"ד הגדול שבירושלים וישת לו הדרי'ם. אחד המיוחד אב בחכמה ורך בשנים שפתותיו שושני'ם תלי תלים של הלכות כל הדבר הקשה ויכתוב משה נעשה לו פותחת את כל ונוכחת כי הנה הוא מלא רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' ומה זה ועל מה זה עזבת ארץ מולדתך הורתו ולידתו בקדושה תוככי ירושלם המלאה לה חכמה ודעת ובאת עד הנה ארץ נכריה ארץ יבשה אין כל. ואשתומם כשעתא חדא ואדעה כי מה' יצא הדבר ודבר אלהינו יקום לעולם כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול. כי רחם ה' על עם בני ישראל היושבים פה כי דבר ה' היה יקר אין יש להודיעם את הדרך ילבו בה ואת המעשה אשר יעשו ואין דורש ואין מבקש לדעת חקי האלהים ואת תורותיו אין לחם ואין שמלה והיתה עדת ה' כצאן אשר אין

להם רועה וירא כי אין איש ה' משמים השקיף השקפה לטובה וישלח מלאך ואל משה אמר אתה תהיה ביני ובין שארית ישראל להודות להם איזו דרך ישכון אור לתורה ולתעודה ויבא משה ומלך מלך והשכיל וישם את כסאו בין **גדולי רומי** כי ה' עמו שהלכה כמותו וידריכם בדרך ישרה וינהלם על מבועי מים חיים הנוזלים מן לבנון ויאמר משה אל העם בואו אחי בואו רעי אכלו ממתקים דברים המצודקים אלה החקים וכל חכם לב בכם ישמע חכם ויוסף לקח ישתה בצמא מים מתוקים מכל מאכל אשר יאכל איש כפי אכלו ומזגו כי חנני אלהים וכי יש לי כל בשרא שמנא וחמרא עתיקא ומיני מתיקה וכל השערים שערי חכמה פתוחים שאין העזרה ננעלת בפני כל אדם ומי האיש החפץ חיים יבא ויטול וכל העם מקצה משכימים לפתחו ללמוד וללמד בכל חכמה ומדע ושותים בצמא את דברי אלהים חיים יושב ודורש כמשה מפי הגבורה ויאמרו איש אל אחיו לכו ונלכה לאכול מפרי הארץ הקדושה היוצאים מפי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר דברים עתיקים שפתי צדיק ידעון רצון ותורה יבקשו מקצות הארץ איש איש ממקומו שאל ישאלו נפלאות מחכמתו ויהללוהו בשערים יתנו עידיה'ן בעדי עדים לא יערכנו זהב פרוים. ישמח משה במתנת חלקו יגדיל תורתו יהי שמו לעולם וצדיק באמונתו ירבו כמותו. ואני בתוך הגולה שמח לבי גילה אחר גילה כי ע"כ ראיתי פני משה רבא דעמיה דבר אחד לדור ואתעלסה עמו באהבים אהבתו וחמלתו ואתענגה על רוב חכמתו תורתו אומנותו ואברך את ה' ברוך שחלק מתכמתו יהיו צאצאי מעיו כמעותו. ואתיא מכללא חזי הוית פסקא דדינא אשר איזן ותקן בענין **המורה שעות** אשר קבע להם בעזרת ב"הכנ לדעת שעת זמן ק"ש ותפלה ולא יעבור ומשמיע קול הפעמון מנין השעות כדרך כל השעות הגדולות הקבועות ברחובות קריה ובבתי החצרים של עשירי עם. ועלה ונסתפק אם יש חשש בדבר זה משום חקות הגוים יען גם בבתי כנסיתם של הגוים יש להם שעות קבועות ומקשקשות כאלו ועוד אחרת כי יש להם פעמון גדול מיוחד לקשקש בעתותיהם לפי חוקיהם ומשו"ה נכנס לבית הספק בפעמון זה של השעות הקבוע לב"הכנ להודיע השעות כדרך כל השעות הגדולות הנהוגות בכל בתי הגדולים אם גם בזה יש צד לחוש משום חוקותיהם ועל זה נשא ונתן באמונה ופלפל בחכמה

בתבונה והביא ראיות חזקות בריאות וטובות למודיות מופתיות שכליות ובירר הדבר כשמל' חדשה מפרי"ש פרש"ה כי אין בזה שום חשש איסור משום חקות הגוים וכמו כן בענין **הקורו** הנהוג ברוב בתי כנסיות של ערי האירופה והוא לנגן במוזיקה שמנה או עשרה קולות יחדיו ירננו בפרקים בסוף כל ברכה של ק"ש וכן בהוצאת ס"ת וחזרתו ובקבלת שבת וכיוצא גם בזה עשה חיל להודיע לבני ישראל כי נכון הדבר מעם האלהים כאשר הכל מפורש יוצא בפסקו הנעים טעמו עמו. **קראתי** בכל לב כל הכתוב בפרק זה וראיתי כל דבריו טובים ונכוחים למבין וישרים למוצאי דעת מיוסדים על אדני פז האמת ויפה אמר חנן ומי כמוהו יורה דעה יבין שמועה אף ידי תכון עמו וזרועי תאמצנו והגם כי ידענא בנפשאי כי לאו לדידי הוא צריך כי מה ידעתי ולא ידע הוא ביתר שאת וביתר עז בדם להפקת רצונו באתי בשורותים אלה כיהודה ועוד לקרא כי האיש משה עניו והפציר בי עד בוש כי רצה לעמוד על דעתי הקלושה כי עכ"ב בניב שפתים בלי תירוש ואשא שמים ידי תפלה למשה למען יאריך ימים על ממלכתו יפוצו מעינותיך חוצה נפלאות מתורתו והיה כשב'תו יעלה במעלות על אדמת הקדש בירושלים ושקט ושאנן בצל שדי יתלונן הוא ובניו כל הימים כיר"א:

כ"ד שליח מצוה מע"הק **טבריא** ת"ו גולה ומטולטל טלטלה גבר עד ישקיף ה' השקפה לטובה ונזכה ונחיה לחזות בנועם ה' תוככי ערי הקו' לעבוד ולעסוק בתורה לשמה ומצותיה העומד לשדת ולכהן והוא

הצעיר **חיים שמואל הכהן** ס"ט

היום עשירי לחדש רחמים שנת **ה תר"ח** ליצירה פה **רומא** רבתי יע"א:

סימן ב

נשאלתי מעיר **סיניגאליא** יע"א מאת מע' הממוני' אשר שם ה' עליהם על היכל ותיבה (שבאלו המקומות קוראים אותה רוכן) שבלו ואין להם מקום לגונזם בשום אופן מה יעשו להם אם מותר לשורפם לדבר מצוה כגון לטהרת מקוה או הגעלת כלים וכדומה. ואת"ל דמותר מה יעשו מהציפוי זהב אשר עליהם אחר שניתך באש אם צריך להעלותו לקדושה חמורה או לא? א' שאלתם בקיצור. ויען שביום שקבלתי השאלה הייתי נטפל להשיב לשאלות אחרות למקומות רחוקים כתבתי להם שיתנו

לי זמן מה כדי לתת גמר טוב בתשובות אשר הייתי עסוק בהם. ושוב אשיב לשאלתם. כי באמת רצוני היה לעמוד על בוריין של דברים כי לבי היה אומר לי בהתרן של דברים. אבל הן בעון בו ביום לעת ערב נפלתי למשכב כמדתי לכל רוח עועים לפום חורפא. וזוהי סיבה כי עכשיו שקמתי מחוליי לא יכולתי לשוט בענין זה כרצוני. (וה' יזכני לשנות פ"ז בל"ן כי הם גופי תורה ובספרי האחרוני' רבה המאומה) וע'כ לפי שעה הנני משיב בקיצור נמרץ מה שנוגע לענין דינא בנדון שלפנינו. ואומר:

הנה נודע דעיקר איסור זה ר"ל לשורפם (כל שאינו משתמש בהם) הוא מטעמא דקרא. ואשריהם תשרפון באש לא תעשון כן לה' אלהיכם וכו'. וכל זמן שהדברים בקדושתייהו קיימי ודאי איסור גמור לשורפם בכל מין אופן שבעולם וידנו אל תהי בהם חלילה! דא"כ נמלטנו מאיסור הורדת קדושתם ופגענו בארי הלאו החמור של ל'ת כן לה' אלהיכם והוא ברור כשמש (עיין באר שבע סימן מ"ג ובתשובת כנסת יחזקאל סי' ל"ז להרב המחבר גופיה ולא אותה שהביא שם של הר' שבות יעקב ועיין זרע אמת חי"ד סי' קל"ג. ומזה אתה תראה להרב יד אהרן א"ת מ"ב אשר בס' מטה אפרים דלא דק כלל בהביאו תשו' הרב כנסת יחזקאל הנז"ל ודוק היטב) אלא דבעינן תשמישי קדושה לענין להוציאם לחולין כבר צידד הרב תשו' מאהבה סי' רל"ב כמה צדדים למוכרם ולהוציאם לחולין. אי משום דאעיקרא הוא מחלוקת עצום ואם מכרו טובי העיר אז הלוקח מה שירצה יעשה בהם (ובלבד שיעלו בדמיהן) או לא והרב הנז"ל השתדל להסכים דעת הראש והטור עם הרמב"ם דהלוקח מה שירצה יעשה יען כי לחמנו הם במלחמתה של תורה כי הם ב' עמודי התוך. ואי מטעם דכל ת"ק שוים להנטפלים להשם. ואיסור מחיקה בנטפלים אינו אלא מדרבנן. וא"כ גם שריפת ת"ק אינו אלא מדרבנן. ועוד דאם נמכרו לגוי לשריפה הוא בשבות דשבות באיסור דרבנן ועוד דבאלו העניינים של ציבור ב"ד ממנה עליהם כמ"ש מורם סי' קנ"ד אח"ר טעמי הרב הנז"ל ביעו"ש. ועם שיש לעמוד בקצת דבריו כמו שיראה הרואה עכ"פ בהצטרפות כל הטעמים היה נראה להתיר בשופי בנדון שלפנינו למכור הכל לגוי במעמד טובי העיר. ויש להכריח דבר זה מכמה מקורות. ומה גם שבמקום אחר כתבתי שרחוק שימצא עכשיו ב"הכ של כרכים בכל דיניו ובכל משפטיו והדברים

ארוכים (הגם שסיניגאליא יע"א הוא מקום ידיד כנודע עכ"ז אין ב"הכ שלה דין ב"הכ של כרכים מטעם זה ואכמ"ל) אבל עכ"ז לא מלאני לבי להתיר על רגל אחת דבר חדש כזה בשום אופן:

וע"כ אני אומר מה שנכון לעשות בזה אליבא דכ"ע והיינו בענין ההיכל יקחו כל מה שבפנים ר"ל מקום הנחת ס"ת ושהיו נשענים עליו מד' רוחות ומעלה ומטה. וכן התיבה (הנקראת דוכן) יקחו אותם הדפים שהס"ת נמתח עליו ר"ל כל אשר לפני החזן. ואלו (ר"ל כותלי ההיכל שבפנים ומעלה ומטה. ולוחות התיבה אשר לפני החזן (מצד לצד) הלוחות יעשום ארונות למתים (אם מנהגם בסיניגאליא כמו רומא לקבור המת ולהפוך עליו הארון ולהשליך עליו העפר ואם מנהגם כארצות המזרח לעשות אוזי"או ר"ל שבונים ב' כותלים בגובה ב' טפחים לב' צדדי המת ומצד לצד נותנין לוחות עץ או אבנים ועל זה משליכים העפר) שזהו גניזתן. והיה הנשאר מהתיבה ומהיכל ימכרום לגוי לשריפה דוקא וידם לא יהא בהם כלל. והמעות יעשו מהם ת"ק כגון תפוח. מעילים. רמונים וכדומה. ואין צריך להעלותם לק"ח. ואם אפשר להעלותם מה טוב. וכן אני אומר אם אפשר לעשות מכל ההיכל והתיבה ארונות למתים הנקברים עם המתים (או הלוחות שעל האוזיאו הנ"ל מה טוב ומה נעים לצאת ידי כל ספקי ספקות הא לאו הכי יעשו כנ"ל ולית דין צריך בושש ועיין זרע אמת ח"א א"ח סימן כ"ג וסימן כ"ז וחי"ד סימן קל"ג ודוק הדק היטב כי מג' תשובות הללו ומתשובה מאהבה הנז"ל תורה יוצאה בהינומא מה שהעלינו בנדון דידן ולקצר אני צריך כי אין מזגי שוה ה' ירפאני רפואה שלימה כיר"א. ולמודעי אני צריך כי אני שולח להם ר"ל לממונים סיניגאליא יע"א את כל הרשום בכתב אף על פי שכבר כתבתי להם קצרן של דברים בלשון איטאלקי. לקיים דברי הרשב"ש סי' תקי"ג ובפרט בדור הזה ובמקומו' הללו חובה ע"כ מורה ודיין לחוק ראיותיו המעט המה אם רב, בספר, ולשלחו לשואלים ותשקוט הארץ. כ"ד דוד לבב שנעברה צורתו שועל יוצא מבית קדש הקדשים לרעות בישראל אפתחא דרומי יע"א הוא העבד המדבר משיח"נו:

סימן ג

הנה אנכי מרביץ תורה בישראל פה **רומא** רבתא יע"א בשבטי ישראל הודעתי נאמנה איך האיר וזרח אל עבר פנינו. ידיד נפשנו ומאור עינינו חד מיקירי וגבירי עירנו זאת לש"ם שב"ו סי' **שמואל אלאטרי** נר"ו בחזרתו ממסעיו וביום **הועד הגדול** הודיע לנו מצפונו לבו. כי **אחד** המיוחד מאילי ושרי וטפסרי הארץ אשר דרך בה שאול שאל האיש מאתו שאלה אחת גדולה והיא: אשר בחזרתו לחט"ול אל עירו ואל שער מקומו יעשה כל טצדקי לשלוח לו אבן מקיר בית הכנסת הישן אשר פה העירה יע"א גדולה או קטנה אפילו עד כגריס. כי נפשו חשקה להיות לו זכרון טוב בבית גנזיו לזכר עולם. והגביר הי' שמואל הנז' נר"ו בכל כוחו הודיע לנו כי השר השואל הנז' הוא יקר רוח ואיש מפורסם נכבד מאד והדבר נחוץ עד מאד. וכל אנשי הועד כארבעים נפשות ה' עליהם יחיו ועמהם הסופר הנאמן דקהלתנו יע"א כולם פה אחד אמרו מה טוב ומה נעים וכן יקום דבר. זו בלבד כולם נתנו עיניהם עלי באומרם אלי. שהוא דבר נוגע לי ואם שעל פי הדין נוכל להוציא דבר מן הקדש חוצה באיזה אופן שיהיה. הם יהיו מסכימים ששים ושמחים לעשות רצון השר השואל הנז' מאחר כי הגביר סי' שמואל הנז' המגיד את כל האמור. דבריו נאמנו מאד. וחביב עליהם עד לאחת. ואני בעניי נטפלתי לעיין בספרי הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם והתרתי הדבר על פי מה שפסק הש"ע א"ח סימן קנ"ג סעיף ו' ז' ועל פי ביאור סעיפים אלו שבארם הדק היטב הרב פני יהושע (שהיה רב ואב"ד בעיר הגדולה קראקא יע"א) בשו"ת א"ח סימן ו'. (ועיין להגאון הרמ"ז ז"ל בס' הנורא חק"ל י"ד ח"ב בשיירי א"ח סימן יו"ד וסימן י"א מה שהאריך בפרטים אלו ואכמ"ל על דבריו ז"ל ודוק היטיב) ועל פי מה שפסק הש"ע שם סעיף י"א שבלאו הכי דעתנו בעז"ה לגדל ולחזק ב"הכ זה ולשכללו אם יסייעונו אחינו אנשי גאולתנו בעז"ה. איך שיהיה כללן של דברים שבהתר גמור נעשה מעשה זה בלתי שום ריח ספק:

ועדותי זאת לדור אחרון כי חתיכת האבן הזאת היא מבית אלהים. והוא היה כנסת קדמון שברומי נקרא כנסת ההיכל וכן כתוב על הפתח כתיבה קדמונית (ומפי השמועה למדנו שנקרא כן יען עדין היה היכל ה' שבירושלים קיים). וכאשר באו

הספרדים מהגירוש. אחינו הישראלים הרומיים נתנו להם בשכירות ב"הכ זה ובנו אחר על גבו ועד היום אותו שעל גבו נקרא כנסת ההיכל. כי כן השר המקבל מנחה זאת נכון לבו בטוח כי נעשה כל חפצו ורצונו בלתי שום שינוי ותמורה. והוא וראי אינו צריך זירוז למען תהיה **מנחה טהורה עומדת לעד**. ועל דבר אמת וצדק באתי על החתום בסוף אדר מ'ש **ית"ר** שאת לפ"ק נאם הגבר דשף מדוכתיה מהר הקדש ירושלם לרעות ביעקב אפתחא **דרומי** יע"א ברוב עוז ושלום:

סימן ד

מעשה בא לידי פה **רומא** בשנת התרי"א באיש אחד שהיה רוצה להקדיש חתיכת משי מרוקמת זהב בצורת עופות ואחר העיון וההשקפה אסרתי לעשותו מחדש. והגם שמב"י בתשו' אבקת רוכל סימן ס"ו מתיר בשופי וכן הרב כנסת יחזקאל סימן י"ג הוא מן המתירין. עכ"פ מי שעומד על בוריין של דברים בשתי תשובות של מרן שם מסימן ס"ג בעיניו יראה ולבבו יבין דדבריו מרפסן איגרי. ודבריו שם בסימן ס"ג עולים לפו"ד. מאחר דבנה דייק בסוף דבריו על כונת המתפללים ובענין הכונה בכל הצורות איתא להאי טעמא. ועל הכל שהרב זקן אהרן סימן קט"ו אסר להדיא כיעו"ש בדבריו באורך. ורב גובריה ורב חיליה לאורייתא כנודע. ולבי אומר לי שמ"ש מרן שם בסוף סימן ס"ו וז"ל. ולהיות כי במקום שאירע המעשה יש רב סמוך אם יסכים לדברי הרב מורה להתיר. אך אם לא יראו דברי בעיני כת"ד דברי הרב שומעין עכ"ד. ואין ספק שהוא הרב זקן אהרן שהיה רב מוסמך בדורו של מרן כנודע (עיין תשו' מרן באבקת רוכל סימן ק"ט ובתשו' זקן אהרן סימן קע"ג) וגם מריהטא דענינא נראה שכל אלו התשו' מסימן ס"ג ואילך אירעו בקושטאנטינופולי אתריה דמוהר"ם קפסאלי והרב זקן אהרן ז"ל ועל הכל שעכ"פ כיון שדברי מרן מרפסן איגרי וגם שהוא כתב שאם הרב המסומך לא יסכים להתיר דברי הרב שומעין. וא"כ הרי רב מוסמך שאינו מסכים. ומה לי אם הוא אותו שכיון מרן או אחר. ושוב ראיתי להרב ערוך השלחן י"ד סימן קמ"א סוף אות יו"ד דקכ"ו ע"ג שתמה ע"ד מרן ז"ל מתשובה לתשובה עלז לבי בה'. ועיין עקרי הד"ט שלא דקדק ברשימת התשובות הללו ודוק וכל זה שכתבתי

לעשות מחדש אבל מה שכבר הקדישו מזה זמן מאי דהוה הוה. וכן הוראתי למעשה בק"ק יראי ה' שיש להם מפות מצויירות והתרתי אותם על פי האמור. אבל מחדש הא ודאי אין לנו להורות שום צורה לא שוקעת ולא בולטת ולא צורת אדם ולא שום צורת עופות וחיות. ועל זה אני מדקדק בכל מקדיש מפות או פרוכות שלא ירקמו הארמ'ה שיש בה צורות בשום אופן. ואני מחדש להם סימן הארמ'ה מבלי שום צורה וה' יצילנו משגיאות. ועיין שיורי ברכה י"ד סימן קמ"א או' ו' וד' שיש להעיר עליו שלא הרגיש מתרי פסקי מרן ז"ל הנז"ל ודברי הרד"ק בהגהותיו מדוקדקי' הרבה ודוק היטב. וע' הרדב"ז ח"א סי' ק"ז:

סימן ה

מעשה בא לידי פה **רומא** בשנת התרי"ב שהתחילו הגשמים ביו"ד חשון והתמידו עד ראש חדש כסליו ועדין בהיום הזה מתמידין והולכים וטשטשו הקרקע הפלא ופלא וכבר עלה השער על חד תרין וכל עובדי אדמה בוכים למשפחותם מבקשים ללחם ואין. וע"כ נתתי אל לבי לעמוד על שורשן של דברים וראיתי למרן הב"י ז"ל בא"ח סימן תקע"ז שהביא תשו' הר"ש בר צמח על כעין נדון זה ובקשתי אחריה בתשובות התשב"ץ ובתשובות יכין ובועז ולא מצאתיה ושוב חפשתי בתשו' הר"ש בנו ומצאתיה לארכה ולרחבה בסימן קע"ג וראיתי שפלפל כחכמה וברר הדברים כשמלה וזו הלכה העלה. שמה שאמרו בגמרא שאין מתריעין על רוב גשמים שאין מתפללין על רוב טובה היינו כשאין מזיקין ומקלקלין אלא שהם לטורח על הבריות בלבד. הא כל שיש בהם היזק מתרעין. והדבר הזה כמעט שאין להביא עליו ראיה שמחיוב השכל הוא. שכל מה שיקלקל ומפסיד. רעה הוא ולא טובה. ולא אמרו אלא על רוב טובה. אבל על הרעה וכ"ש כשהיא מרובה מתפללין עד שיענו ואין צריך שיהיו כל כך מרובין וכו'. עכ"ד יעו"ש בד"ל סוף ע"א וכן כתב שם בתחילת העמוד כיעוין בדבריו באורך שנסתייע מכמה פוסקים. ומדברי רש"י המפורשים והמבוררים. ולדעתי הם דברי הטור מבוררים: שהרי פסק מתפללין על כל צרה שלא תבא עליהם. חוץ מעל רוב הגשמים שאין מתפללין על רוב הטובה. וה"מ בארץ

הרים שצריכה לרוב גשמים. אבל ארץ מצולה שרוב גשמים קשין לה. ולא עוד אלא שמפילין עליהם בתיהם אין לך צרה גדולה מזו ומתפללין עליה ע"כ. הנך רואה שתחילת דבריו כמעט אינם מובנים דמתחילה קורא אותה צרה. שהרי כתב מתפללין ע"כ צרה שלא תבא חוץ מעל רוב הגשמים. נמצא דרוב גשמים צרה שמה ובכלל היתה. ולמה יצאת? מפני שהיא רוב טובה. ובאמת הדבר קשה אי ספרא לאו סייפא. אי צרה שמה. לא הויא לא טובה ולא רוב טובה. ואי הויא טובה או רוב טובה. למה נקרא שמה צרה? אלא מוכרח אתה לומר דצרה היא לגבי טורח בני אדם ומיעוט משאם ומתנם. וחולאי הנזילות והדומה להנה הגורמים ריבוי הגשמים. וסד"א דמתפללים על זה. וכמו שפסק לעיל בסימן תקע"ו סעיף יו"ד (ש"ע) דמתפללין על מיעוט משא ומתן כ"ש הכא דאיכא בהדיה חולאים רעים וטורח בני אדם. ע"ז כתב שאף על פי שצרה היא עכ"ז יען שהם באים על רוב טובה ושפע וברכה רבה וברבות הטובה רבו אוכליה וכמ"ש רז"ל כי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב. על זה אין משגיחין על אותו צער והחולאים הגורמים ריבויים כי בתר טובתם והשפעתם אזלינן. ומי לא ידע כי קשה יומא דמטרא ביומא דדינא? ואי לא הוו צריכין עלמא להם. הוו בעו רבנן רחמי עליהו וכמ"ש בגמרא. אלא ודאי דאין מתפללין כל עיקר על ריבוי טובה. אפילו שלפי שעה גורמין איזה חולאים וטורח ומיעוט משא ומתן. כיון דעיקרן לטובה ולברכה. אבל אי מלבד כל הצער הזה. עוד זאת שגורמין רעב ויוקר השערים מפני שמטשטשין את הקרקע. או שמפילים להם הבתים. הרי כי מלבד שאין בהם ריח הטבה לעולם. אלא אדרבא הם לענוש ולשרשי. הא ודאי אין לך צרה גדולה בכל הצרות גדולות הניכרות שם בסי' תקע"ו ובודאי מתפללין ומתריעין בכל תוקף וחוזק עד שיהיו נענים ולזה סיים הטור וכתב וה"מ וכו'. ר"ל ה"מ שקרינו אותם רוב טובה כשבאמת כן המה שעל זה לא משגחינן על הצרות הבאות באמצעותן מזרם מים רבים אבל אם אינם גורמים רוב טובה בעצמם כי אם רוב פורענות כגון שמטשטשין את הקרקע או מפילים את הבתים עד שבאופן שגורמין רעב. או יהבו שובעא למתים אחר שנעשים בתיהם קבריהם מרבויים. הא ודאי מתפללין כי צרה גדולה היא. והוא פשט דברי הטור ממש והרשב"ש ז"ל באותה תשובה לא ביאר דברי הטור הללו כל

צרכם כמו שיראה הרואה. ומה עצמה חכמת מרן הב"י ז"ל שעל מ"ש הטור חוץ מעל רוב הגשמים רשם אותה בחוני המעגל בדי"ט דתענית. ועל מ"ש הטור וה"מ כארץ הרים וכו'. רשם אותה שאמרו דכ"ב ע"ב. תנא שנה שגשמיה מרובין וכו'. ועל זה הביא תשובה הר"ש בר צמח (שהיא תשו' הר"ש בנו והיא טעות המדפיס או שבאמת חשב מרן שהם תשו' אביו יען מוהר"י בירב ז"ל רבו של מרן ז"ל בעוברו מעי"ת פיס יע"א כדי למיסק לא"י תוב"ב עבר דרך ארג'יל יע"א ויעתק משם אב ובן ונכדיו. ואפשר כללם בקובץ אחד וע"ז תמצא הרבה שבושים בזה פעם משתמש בשם אביו ופעם בשם בנו ופעם בשם נכדיו ופעמים מוחלפת השיטה.) שכל שהגשמים מטשטשין את הקרקע. מתריעין ומבקשים רחמים ולא הביא כל ראיות הרשב"ש ז"ל שבלאו הכי כבר הדבר מובן מאליו. שכל שרוב הגשמים אינם גורמים לא טובה ולא רוב טובה אלא רעה ורוב רעה. ודאי צרה גדולה היא ומובן מדברי הטור ומכל דברי הראשונים ומהתלמוד גופיה במכ"ש השתא ומה כשהן באים לטובה ולשבעה מפני שמפילין בתיהם (שאפי' אם לא יאכלו בני מדינה זאת. יאכלו בני מדינה אחרת מפני השבע) עכ"ז מתפללין. כ"ש כשאין גורמין הטובה כלל אלא אדרבא רעבון לכ"ע ודאי מתפללין ומתריעין ומבקשים רחמים בכל כחם. ולא נתחדש בתשו' הרשב"ש אלא אופן ההתרעה אם הוא כסדר שאר תעניות או לא. ואופן התפלה הראויה ועל זה הביאו מרן ז"ל דברים כהויתן. אלא שיש איזה שינוים בין נוסח התפלה שהביא מרן ז"ל בשם הרשב"ש ז"ל לנוסח הכתוב לפנינו בתשובותיו הנדפסות הנז"ל.

השינוי הראשון: שמרן כתב שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל כמאמר רז"ל. ושם כתב אלא בשבילם ונראה דכן הוא העיקר דעל אותם שאמר ותתנהג עם בניך במדת רחמיך עליהם הוא אמר שאין פורענות בא לעולם אלא בשבילם. דנוסח צריך להיות מצוחצח ודברים מקושרים ומובנים למתפלל:

השינוי השני: הוא שמרן כתב כעסת עליהם אינם יכולין לקבל והוא באמת נוסח שהתפלל חוני המעגל המובא בתענית דכ"ג ע"א. אלא שהרשב"ש ז"ל בנוסחתו אשר סידר כתב: ויהי רצון מלפניך שלא תכעוס עליהם שאינן יכולין לקבל. וכד דייקינן שפיר האמת עם הרשב"ש בשנותו מנוסח חוני המעגל. והטעם מבואר ופשוט שכיון

שהרשב"ש הרכיב תפלת ריב"א כ"ג ותפלת חוני המעגל ועשאן תפלה אחת. א"כ כיון שכבר התחיל בתפלת ריב"א כ"ג והיא: שיכבשו רחמיך את כעסיך ויגולו רחמיך על מדותיך הרי אין כאן כעס. או כמו שתאמר תפלה שלא יכעוס. ואחר שסידר התחלת תפלתו באופן זה. איך יסיים. כעסת עליהם אינן יכולין לקבל? מלבד שאינו ממשפט הלשון. עוד זאת דהוו כמעט תרתי דסתרן וכמובן. אבל באומרו: יהי רצון שלא תכעוס. הוי תפלה כעין מאי דפתח בה שיכבשו רחמיך וכאן מוסיף טעם על תפלה זו. יהי רצון שלא תכעוס יען אינן יכולין לקבל והוא סדר נאה ומשובח הא לאו הכי הוי התפלה שהתחיל בה בדרך ריצוי ומסיים בה: כעסת עליהם אינן יכולין לקבל. כמתפלל בזרוע. וע"כ סידר הכל בדרך ריצוי ושפתים ישק. וראיה לדבר דלא איכפת לן אי שינה ממטבע חוני המעגל שהרי הוא התפלל שיפסקו הגשמים. ויהיה ריוח בעולם והרשב"ש וגם מרן ז"ל שהביא בשמו סידר. ויהי רצון שיהיה ריוח בעולם. והוא האמת דאיך נתפלל שיפסקו הגשמים דמשמע מכל וכל ואנו צריכי' לגשמי רצון ברכה ונדבה? ולזה לא סידר כי אם שיהא ריוח בעולם. ואין להביא ראיה מחוני המעגל כי הוא היה כבן המתחטא אצל אביו. ואם יפסקו הגשמים מכל וכל היה חוזר ומתפלל ונענה ומי כמוהו? לא כן אנן יד עניי צריך שתהיה התפלה שגורה בפינו מבלי שום פקפוק והוא ברור. וכן איתא בירושלמי ועיין יפה מראה בביאורו לשם. ולקמן נרחיב הדיבור בזה:

השינוי השלישי: שמרן ז"ל סיים נוסח התפלה כשתי תיבות וזכור רחמיך ותו לא. והרשב"ש כתב וז"ל: וזכור רחמיך וכו'. ובעל הרחמים ירחם עלינו ברחמיו וברוב חסדיו. ויעשה עמנו לטובה אות. למען חסידיו ועבדיו. אמן ואמן. ע"כ נוסח התפלה שסידר הרשב"ש ז"ל. ומרן ז"ל קיצר בה:

הנה תחילה יש לנו לדעת מאי האי וזכור רחמיך וכו'? איזה פסוקים הם? ואיזה תפלה היא? דנראה כאלו מדבר על הידוע ואנחנו לא נדע מה הוא זה? וזאת שנית מה שהוסיף ובעל הרחמים ירחם עלינו וכו' למען חסידיו ועבדיו. על מה אדניה הוטבעו? כי זו אינה לא מתפלת ריב"א כ"ג ולא מתפלת חוני המעגל. ומהיכן הוסיף דברים הללו? ומי הכריחו? אבל כד דייקינן שפיר גם הדברים האלו בחכמה רבה

יסדם ומבאר חכמינו ז"ל שאב אותם שהרי אמרו בשמות רבה פ' מ"ד זכור לאברהם וכו'. פתח רבי תנחומא בר אבא גפן ממצרים תסיע למה נמשלו ישראל לגפן. אלא מה גפן היא חיה ונשענת על עצים מתים. כך ישראל הם חיים וקיימים ונשענין על המתים אלו האבות. וכן אתה מוצא כמה תפלות התפלל אליהו בהר הכרמל שתרד אש כד"א ענני ה' ענני ולא נענה. אלא כיון שהזכיר את המתים ואמר ה' אלהי אברהם וכו' מיד נענה מה כתיב ותפיל אש ה'. וכן משה כשעה שעשו ישראל אותו מעשה עמד ולמד עליהם זכות ארבעים יום וארבעים לילה. ולא נענה. אלא כיון שהזכיר את המתים מיד נענה שנא' זכור לאברהם ובו' מה כתיב בתריה וינחם ה' על הרעה (נראה דאגדות חלוקות הם ענין זה של מרע"ה שהרי בברכות דיו"ד למדו מכאן דהתולה בזכות אחרים תולין לו בזכותו מנ"ל ממשה כיעוש"ב. ואלו הכא מבואר דכבר תלה בזכות עצמו ולא נענה. ואין הפנאי מסכים לעמוד על בירור דבר זה כי הוא חוץ מהמכיון אשר אנחנו בו) הוי כשם שהגפן הזאת חיה ונשענת על עצים מתים. כך ישראל חיים ונשענים על האבות בשהם מתים הוי זכור לאברהם עכ"ל המאמר. ועיין שם כל אותה פרשה מתחילתה ועד סופה שמאריך בזה ומבררת שצריך להזכיר חסדי אבות העולם. אם במסירת אברהם גופו לכבשן האש. ואם בעקידת יצחק בנו. ואם בתמימות יעקב וגלותו כיעוש"ב כי איני יכול להעתיק כל אותם המאמרים ארוכים. ומעתה מה מאד דקדק הרשב"ש ז"ל בנוסח תפלתו לסיים: בזכור רחמיך של אבינו מלכנו הבא אחר נפילת אפים שזה נוסחו: זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה. יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך. אל תזכור לנו עונות ראשוני' וכו'. עזרנו בשם ה' וכו'. חננו ה' חננו וכו'. ברוגז רחם תזכור. ברוגז אהבה תזכור. ברוגז עקידה תזכור. ברוגז תמימות תזכור. ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו. ע"כ. הראתיך בעיניך שנוסח ד' ברוגז הבאים בתפי' אבינו מלכנו הם ממש מכוונים לאותו מדרש הנז"ל. שהרי ברוגז רחם תזכור. הא' הוא רומז על פסוק כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך. ולא ישחיתך. ולא ישכח את ברית אבותיך. והג' אחרים. הא': זכרון אהבת אברהם. והב': עקידת יצחק. והג': תמימות יעקב: וע"ז שפיר סיים הרשב"ש נוסח תפילתו בדברים אלו. והוסיף בפירוש ובעל הרחמים ירחם עלינו וכו' למען חסידיו ועבדיו. להורות כי אין לנו להתפלל שום תפילה מבלי

הזכרת חסדי אבות וזכותם וק"ו ממשה ואליהו. ואל תשיבני הרי ריב"א כ"ג וחוני המעגל לפניך ולא הזכירו בתפלתם הנז"ל חסדי אבות י"ל שריב"א כ"ג תפלה קצרה התפלל יען שהיה הדבר פתאום שאמר לו בני ברכני וברך את ה' המבורך בתפלה קצרה זו. וא"כ מתרי טעמי לא היה מקום להזכרת זכות אבות אי משום דהתם ברכה היא. ולא בסדר תפלה. ואי מטעם כי היה צריך לקצר ולא להאריך בדברים מפני גילוי שכינה. והוא ברור. וענין חוני המעגל אין להביא ראיה כי היה כבן המתחטא. עד שהיה מפליג בתפלותיו באהבתו יתברך. ופוק חזי מה שלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה ובו'. א"כ אין להביא ראיה מנוסח תפלתו ונמצאו דברי גאוננו הרשב"ש ז"ל סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר. וכן ראוי לסדר מבלי שום ריח ספק. ומרן ז"ל אפשר לא הוו בידיה כל התשובה כמו שכבר כתבנו שמוהר"י בי רב ז"ל העתיק מהם מה שנראה לו והוא ברור:

המור"ם מכל האמור ומדובר הוא זה שאם רוב הגשמים מקלקלין ומטשטשין את הקרקע. או גורמים מפולת. הא ודאי אינם רוב טובה. כי אם רוב רעה והיא צרה גדולה. וראוי להתריע לפי כחן ולסדר תפלה זאת של הרשב"ש בכל תפלה ותפלה עד שיהיו נענים. ונוסח התפלה מוכחת שהיא על צרה גדולה שהרי אומר: יהי רצון שלא תכעוס וברוגז רחם וכו'. ואם רוב הגשמים מטרחין וגורמין מיעוט משא ומתן. אבל הם לברכה ואינם מקלקלין. הא ודאי אסור גמור להתפלל ולרצות. והוא ברור ומבורר מכל האמור עד שאין אנו צריכים להחזיר הדברים. ומעתה הרואה יראה במה קשים דברי הב"ח שעירבב הדברים ומתחילה הביא על מ"ש הטור חוץ מעל רוב גשמים. ההיא דאמרו בתענית די"ט עד שיבלו שפתותיכם מלומר די ואין מתפללין עליה. וסיים וכתב וז"ל. ומיהו מרצון לפניו בנוסח תפלה שהביא הב"י ז"ל יעו"ש שהעתיקה כולה וסיים וכתב: דאין זו תפלה שתפסוק רוב טובה אלא שיפר כעסו וכו' ועיין בדבריו ואחרי המחי"ר שפיר כתבתי שעירבב הדברים. שאם אין ברוב הגשמים שום קלקול והפסד ומפולת כי אם טורח בני אדם ומיעוט משא ומתן אין להתפלל כלל. ואיך יתפללו שיפר כעסו כל שאין כעס כי אם רחמים פשוטים? והרי אמרו קשה יומא דמטרא כיומא דדינא ועכ"ז כשהעולם צריכים להן או שמשפיעים רוב

טובה הוו רחמים פשוטים וח"ו להתפלל שיפר כעסו ואפילו ריח ריצוי ואם גורמין רעה גדולה הא ודאי מתריעין ומה שאנו אומרים לא רוב טובה רצוננו לומר על גוף ריבוי הגשמים שבעצמם הם רוב טובה. אבל אם יבואו באופן שמקלקלין או מפסידין הם רוב פורענות ממש וצריך התרעה ולא ריצוי בעלמא ומי גרם להב"ח כל זה אם לא שבמחילה מכבודו לא דקדק בסדר הבאת תשו' הר"ש ז"ל. שהביא אותה מרן הקדוש על מ"ש הטור וה"מ בארץ הרים וכו' שמשתעי על צרה גדולה ועל זה בחכמה יסד אר"ש מרן ז"ל והביא תשו' הר"ש ז"ל. ונוסח התפלה שהיא באמת תפלה ראויה לצרה ולא לריצוי והוא ברור. ובפרט בראותינו עכשיו כל תשו' הרשב"ש בציביונה ובקומתה אין לסמוך על דברי הב"ח ז"ל כל עיקר. ומנהג קראקא שהביא אין ספק שלא התקינו הראשונים להתפלל כי אם כשיש צרה ברבוי גשמים וברור. ומן התימא על הרב ברכי יוסף ז"ל שהביא תשו' הרשב"ש כאלו מציין ולא כמגיה ומורה מקום על תשו' שהביא מרן משם הרשב"ץ אביו ולא נתעורר מכ"ז כראוי לאחרון. ולא עוד אלא שציין תשובה זאת לעיל בסי' תקע"ו סי"א שאותו הסעיף הוא כל סי' תקע"ז של הטור. וכללו מרן בסעיף י"א של סי' תקע"ו: וסי' תקע"ז של הש"ע הוא כל תשו' הרשב"ש ז"ל הנז"ל. וכאן היה ראוי לציין תשו' הרשב"ש כי משם חוצב כל סי' תקע"ז של הש"ע והוא ברור. וממוצא דבר התברר יותר שכל שרוב הגשמי' אין גורמין פורענות כמו א"י שהיא ארץ הרים ובניניה חזקים. אסור להתפלל כל עיקר וזהו פסק מרן של סי' תקע"ו סעיף י"א. וסי' תקע"ז של הש"ע ששם הביא נוסח התפלה מיירי כשרוב הגשמים חוזרים לפורענות בגופן. והוא ברור כשמש: ושו"ר להרב מאמר מרדכי כרמי ז"ל בסי' תקע"ז שהעלה ככל האמור. והיינו שסי' תקע"ז של הש"ע הוא תשו' הר"ש ז"ל המובא בב"י עם התפלה וסיים וכתב וז"ל ומשמע שם בהדיא וכאן בש"ע דנוסח זה אומרים במקום דיכולים להתפלל על ריבוי גשמים כגון שהם מפילים הבתים ומפסידים הזרעים וכיוצא אבל לא היכא שהדין נותן שאין מתפללין על רוב הגשמים ע"ל סי' תקע"ו סעיף י"א. הנך רואה דהרב מאמר מרדכי ז"ל ברירא ליה מתשו' הרשב"ש המובאה בב"י. ומלשונות הש"ע דאין מתפללין תפלה זו אלא כשבאים הגשמים לרעה וכגון שמטשטשין את הקרקע או מפילים

הבתים הא לאו הכי אין מתפללין תפלה שאין כאן כעס והוא ברור אלא דהרב מאמר מרדכי סיים וכתב ז"ל. וקשיא לי שהרי משמעות לשון הש"ס הוא דבמקום שאמרו שאין מתפללין על רוב טובה אומרים נוסח כוונה זו וכמ"ש. וכן משמע מדברי הב"ח ז"ל וצריך להתיישב בדבר עכ"ד. ואין ספק שכוונתו להקשות ממ"ש בדכ"ג בברייתא במעשה דחוני המעגל שאחר שירדו בזעף עד שכל טיפה היתה במלא פי חבית ואמרו לו כמדומין אנו שאין גשמים יורדים אלא לאבד את העולם ואמר לפניו לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ושוב ירדו כתקנן עד שעלו כולם להר הבית מפני הגשמי' ואמרו לו רבי, כשם שהתפללת שירדו כך התפלל שילכו. ואמר להם כך מקובלני שאין מתפללין על רוב טובה ואף על פי כן הביאו לו פר הודאה והביאו לו וסמך שתי ידיו עליו והתפלל התפלה שאינם יכולים לסבול רוב טובה וכו' כיעויין שם באורך הנה מזה מוכח שאחר שהיו גשמי רצון ברכה וטובה ולא היה פחד מפולת. אלא שהיה טורח לעם להיות על פני המים בצער עד שעלו להר הבית שהיה יותר גבוה מפני הגשמים ע"ז אמר שאין מתפללין על רוב טוב. ועכ"ז מתפלל אותה תפלה וזהו שכתב הרב ב"ח ז"ל. ואע"פי כן מרצין וכנז"ל. זהו תכלית קושית הרב מאמר מרדכי ז"ל. אבל אחר המחי"ר לא דקדקו יפה לא הוא ולא הב"ח. שהרי הברייתא הזאת אין מי שיוכל להכחיש שהרחיבה דברים שאינם במשנה. וקיצרה איזה דברים שבאו במשנה. והמעשה מעשה אחד בלי ספק במשנה. כשירדו כתקנן. ועלו להר הבית. ושאלו לו שיתפלל השיב להם צאו וראו אם נמחית אבן הטוען. ודבר זה לא הובאה בברייתי'. אלא שאמר להם אעפ"כ הביאו לי פר וכו' והתפלל אותה תפלה. ודבר זה האחרון חסר במשנה. ר"ל שאחר שאמר להם צאו וראו אם נמחית אבן הטוען לא סיפרה כלום מאי הוה אח"ז. ובברייתא מודיענו שהיה הבאת הפר והתפלה. וא"כ בהכרח הכל מעשה אחד ובלא קישור הברייתא והמשנה היינו יכולים לפרש שמ"ש במשנה צאו וראו אם נמחית אבן הטוען רצה לומר תדעו שכיון שירדו כתקנן ודאי הם רוב טובה שהיא ארץ הרים וגבעות ואינה מטשטשין את הקרקע הא וראו אין מתפללין מפני הטורח הזה שיש לכם שעליתם להר הבית. אבל אם נמחית אבן הטוענים ממקומה האי ודאי יש פחד מפולת וראוי להתפלל וכן פי' הרשב"ש שם

והרב שושנים לדוד ז"ל בפי' שמשניות שלו. ובזה מנח הוה ניחא לן על שהתפלל שכיון שנמחית אבן הטוען הרי סימן למפולת ובזה לא הוה קשיא מה שהקשה הרב מאמר מרדכי הנז"ל ודאית הב"ח הנז"ל. אלא דאם כנים אנו בפי' זה מאי האי דסיימו בברייתא. שאמר להם אע"פי כן. הביאו לי פר וכו'. והתפלל וכו'? מאי אף על פי כן? הלא חיובא רמיא להתפלל אם נמחית אבן הטוענים מפני המפולת? אלא ודאי שמ"ש בברייתא אע"פי כן מוכרח שפי' צאו וראו אם נמחית אבן הטוען אינו כאשר פירשנו שנכנסו לחשש מפולת. אלא כמו שפירשו בירושלמי בפרקין וז"ל אמר להם צאו וראו אם נמחית אבן הטוען וכו'. אמר להם כשם שא"א לאבן הזאת להמחות מן העולם כך א"א להתפלל על הגשמים שילכו להם. אלא צאו והביאו לי פר של הודיות. ויצאו והביאו לו פר של הודיות וסמך ב' ידיו עליו ואמר רבש"ע וכו' ע"כ לשון הירושלמי. וכן פי' הר"ן ז"ל שכשם שא"א לאבן שתמחה כך א"א להתפלל על רוב טובה. והרב תוי"ט הביא דברי הר"ן אלו וכתב וכן הוא בברייתא שאין מתפללין על רוב טובה. ונעלם ממנו שמקור דברי הר"ן ולשונו הוא מהירושלמי הנז"ל וכמו שהקשה עליו בספר דקדוקי חברים עיין עליו. ורבינו עובדיה שם בפי' המשנה כתב כיוצא בזה וז"ל. ומ"כ שהיתה גבוה מאד ולא היה אפשר שתתכסה בגשמים אלא א"כ בא מבול לעולם עכ"ר. ורבינו ישעיה הראשון בפסקיו למכלתין נדפסו בספר אהלי יצחק בונאן ז"ל פירש וז"ל: ע"כ צרה שלא תבא על הציבור מתרעין חוץ מרוב גשמים וכו' פי' חוץ מרוב גשמים. לא כמו חלקה אחת תימטר דמתקלקל' התבואה כדאמ' ר' יהודה שמימיהם לקללה אלא שכבר ירדו גשמים הרבה וטורח הוא לפני אדם. אבל אין מקלקלין התבואה אם נמחית אבן הטועים. אבן גדולה היתה בירושלים וכו' ולעולם לא יתכן שהיו כל בך גשמי' מרובי' בירושלים עד שתתכסה אותה האבן במים וכדי להפליגה מעליו אמר כך עכ"ד. וכן פי' בש"מ לכ"מ על דב"ח מהש"ס לפי שהיה דוחה אותם דיודע היה שאינה יכולה להמחות ולא היה אומר אלא כדי לדחותם שאין מתפללי' על רוב טובה עכ"ד. ועיין פתח עינים במכלתין מה שהביא פי' הגאונים שפי' עם פי' הירושלמי הנז"ל. הנך רואה שהמקובצת. והגאונים. ושלשת הרועים. רבינו ישעיה. והר"ן. ורבינו עובדיה. שכולם פי' כפי' הירושלמי שפי' צאו

וראו אם נמחית אבן הטועים הוא לומר להם שא"א להתפלל כיון שירדו בתקון ואין מטשטשין את הקרקע וליכא חשש מפולת. אלא שאפילו שהפליגם מעליו מפני שלא היה יכול להתפלל. וראה דהם הכבידו עליו יותר כיון שראוהו שהוא לפני הקדוש ב"ה כבן המתחטא אצל אביו שיעשה להם גם זה לפנים משורת הדין בכוחו הגדול. וע"ז הוסיפו בברייתא שאמר להם אפע"פי כן אני נשמע לכם אבל הביאו לי פר הודאה והיינו להתודות עליו ועשה לו סמיכה כמו שפירש"י (וס' קרבן העדה דחה פרש"י וכתב שהיה קרבן הודאה ממש ודברי רש"י נראית יותר שהרי סיפר שסמך ב' ידיו עליו והוא סמיכה של וידוי כנודע וזהו שדקדק רש"י כאן להתודות עליו ועשה לו סמיכה ודוק היטב. וכן פי' הרמב"ם בפירוש המשניות וז"ל: וגמר המעשה כי הוא התפלל והתודה על חטאתיו ומיד נסתלק המטר). כי היה מתירא מלעבור על קבלת אבותיו שאין מתפללין על רוב טובה כיון שאינו מגיע נזק אלא טורח בני אדם וע"ז אמר להם שיביאו לו פר להתודות וכפרש"י והרמב"ם. ודבר זה מבואר יוצא יותר מהירושלמי שכך אמרו. אמר להם כשם שא"א לאבן הזאת להמחות מן העולם כך א"א להתפלל על הגשמים שילכו אלא צאו לכו והביאו לי פר הודיה וכו' דלשון הירושלמי הזה כרוזא קרי בחיל שלא היה אפשר בעולם להתפלל אם לא בהקדמת קרבן וידוי על אותו עון והוא ברור כשמש. ובזה תמו תלונות המאמר מרדכי והכרח הב"ח שבאמת מאן ספין ומאן רקיע להתפלל על רוב טובה כל שאין נזק תבואות ומפולת באין מהם מאחר שהוא ירושלמי ערוך שפי' כשם שא"א לאבן הזאת להמחות מן העולם כך אין מתפללין על רוב טובה וירושלמי זה בר סמכא הוא. חדא דלא פליג אתלמודא דידן ודינא יתיב לפסוק כמותו. ועוד שכל גדולי הראשונים הנז"ל פי' מתני' שאמרו צאו וראו אם נמחית אבן הטועים כפירוש הירושלמי ממש. תו מי יכול להקל ראשו לעמוד בתפלה או בריצוי מאחר שראינו שאפי' אותה תפלה קצרה לא התפלל אותה חוני אם לא בהבאת קרבן וידוי וגם שהיה חוני יחיד בדורו ואין מביאים ראיה ממנו והוא בדור יותר מביעת בכותחא. ודברי הב"ח שהוציא דין מחודש להתפלל ולרצות בתפלה זאת אין לו על מה לסמוך כלל כלל לא. ונעלם ממנו אמבוהא דספרי ובראשם לשון הירושלמי ודוק היטב. ועיין יפה מראה בביאורו על הירושלמי זה ודוק כי נתישבה תמיהתו על הבבלי שהתפלל

ויפסקו. ודוק. ועיין ג"כ מוהרש"א בחי' אגדות בד"ה. כך מקובלני שאין מתפללין על רוב טובה. שכתב וז"ל: נר' לפרש דטעם הדבר שאין מתפללין על רוב טובה אע"ג דטובה זאת דעה היא (כמ"ש לעיל) שמטשטשין את הארץ ואינה מוציאה פירות מ"מ הוי ככפוי טובה. כיון שמתחילה היה מתפלל ומבקש על הגשמים שהם טובה לעולם. אבל אמר הביאו לי פר הודאה להתודות עליו כפרש"י דהיינו להתודות שלא יפה עשה שביקש ביטול על רוב טובה עכ"ד. וכמה דבריו נפלאים שפי' דזה הרוב טובה שהיה באחרונה שירדו כתקנן והיה בארץ ישראל שארץ הרים וגבעות היא שיפרש שהיה רעה שמטשטשין את הקרקע. ואלו הוה הכי כדין היה לו להתפלל. ומה לנו אם הגשמים הם טובה כיון שבו בפרק הוו מחרבים את העולם ומביאים את הרעבון ומאי שנא משאר צרות שמתפללין ומתריעין עליהם הא והא פיקוח נפשות נינהו. ועוד הרי לעיל כשירדו כזעף עד שהיה נראה כאלו באין לאבד את העולם לא חשש לומר להם אין מתפללין על רוב טובה אלא תכף התפלל באומרו לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה. ואלו גם אותם שירדו כתקנן היו גורמים רעבון היה לו להתפלל תכף דמאי שנא מאותם שבאו בזעף. וכי מפני שאותם היו מאבדים את העולם כהרף עין ואותם של בתקנן היו מאבדים את העולם מעט מעט מפני הרעב. לא היה חייב להתפלל? הא ודאי לא יתכן דרך ה'. ואיך פה קדוש יאמר כן? אלא האמת הוא שהתפלה היתה מפני טורח בני אדם ולא היה סכנה ורוב הגשמים בארץ הרים וגבעות כא"י תוב"ב הם רוב טובה בעצם וע"ז ודאי לא היה יכול להתפלל אם לא בהביאו פר וידוי ויתודה על אותו עון שהכביד בתפלתי יותר מדי וכמו שפי' בסו"ד שלא יפה עשה שבקש ביטול על רוב טובה. והינו שביקש ביטול הגשמים מפני טורח בני אדם שעלו להר הבית ולא מפני שהיה סכנה והיה רעה בעצם. ואחרי המחי"ר דבריו אינם מחוורים כלל ודוק.

זה נוסח התפלה מועתק מתשו' הרשב"ש סימן קע"ג שהתפללו אותה ברומי בחמשה בתי כנסיות.

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת רחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ובטובך

הגדול רחם עלינו שאין פורענות באה לעולם אלא בשבילם והם עמך ונחלתך שהוצאת מארץ מצרים ואין יכולין לקבל לא רוב טובה ולא רוב רעה השפעת עליהם טובה אין יכולין לקבל. ויהי רצון מלפניך שלא תכעוס עליהם שאינם יכולים לקבל. ויהי רצון מלפניך שיהא ריוח בעולם. וזכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה. יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך. אל תזכור לנו עונות ראשונים מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד עזרנו בשם ה' עושה שמים וארץ. חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז ברוגז רחם תזכור ברוגז אהבה תזכור ברוגז עקידה תזכור ברוגז תמימות תזכור ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו. כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך. כן יאמר ה' בעל הרחמים לרחם עלינו ברחמיו וברוב חסדיו ויעשה עמנו לטובה אות למען חסידיו ועבדיו אמן ואמן:

סימן ו

לאנקונא להמשכיל היר"א את דבר ה' נר"ו

שאלה זה ימים שנשאלתי מאהוב אחד וז"ל: הודיעני אם בשבת נאבד המפתח של ב"הכ אם נוכל להביא גוי אומן שישבור המפתח כדי שיבואו ויתפללו בציבור מי אמרי' אתי עשה דתפלה ודחי שבות דרבנן או דילמא גם בכאן אמרינן עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. וזאת תשובתי אליו: באמת נפלאה שאלתך לי הן מקדם ממה שגזרת אומר שהתפלה מצות עשה בלי שום פקפוק. וכבר נודע דהדבר תלויה במחלוקת בין הרמב"ם והרמב"ן וכו'. וזהו שהיה קשה לי בדברי התשב"ץ ח"ב סי' קס"ג דמסיק ותני דדברים שבקדושה הויין מהת' וכו' יעו"ש. דמהיכא תיתי דהא תפלה גופה לא הויא מדאורייתא וכדאמרן. אח"ך ראיתי להר"ן בפ' הקורא את המגילה שכתב בפירוש דקרא דונקדשתי בתוך בנ"י לא הויא אלא אסמכתא דסדר תפלה גופה לא הויא אלא מדרבנן ומ"מ גם לפי דעת הרמב"ם שסובר שהיא מ"ע דאורייתא אינו חייב להתפלל ג' פעמים ביום וכמ"ש הרא"ה בס' המצות וא"כ הוא דחוק גם לפי דעת הרמב"ם שיבא לידי ביטול מ"ע כי א"א שלא התפללו אפי' פעם אחת באותו יום או שלא ימצאו שום ב"הכ אחר או שום ב"המ ועוד יוכלו להתפלל

בי' בבית יחיד מהקהל כי כל בי עשרה שכינתא שריא באופן כי הוא מן הנמנע ביטול מצות תפלה עבור זאת הסיבה גם לא ידעתי מקום ספיקא לומר מי אמרי' אתי עשה וכו'. דהא בת קול מכרזת ואומרת העמידו דבריהם בשוא"ת ולא חשו לבטל שופר ולולב ביום א' משום שבות דרבנן. ועוד במה דברים בטלו בשוא"ת. כי על פי הדברים האלה אין מקום לשאלתך כי אם לענין קריאת ס"ת. אם לא היה בעיר שום ב"הכ אחרת. ועוד אין לך לחקור אלא אם יש אעיקרא דדינא איסור גמור לשבור המפתח לצורך והיה נראה להתיר מהא דתנן שובר אדם את החבית וכו' וכ"ש בנדון שלפנינו שהוא לצורך מצוה וכמ"ש התשב"ץ בסי' הנז"ל וז"ל: וקריאת התורה מצות עשה היא וא"ץ לפנים שאפי' ברכה לפניה היא מהת' וכו' והרמב"ן בס' המצות הכניסה במנין המצות ע"כ. ברם כד דייקת שפיר נראה דליכא למיגמר מינה על פתגמא דנא שככר חילקו בתוספות שם דקמ"ו ד"ה שובר אדם את החבית דדוקא במוסתקי שרי וגם בדיבור שלאחריו כתבו בפי' על ההיא דחותמות שבכלים מתיר אף מפקיע דפותחת של עץ ושל מתכת אסור לשבר ולא נעלם דדבר זה כבד נפתח בראשונים והוי פלוגתא דרבוותא מ"מ אם יסכימו עמי נלע"ד לסמוך בשעת הדחק אסברת מוהרי"ל שהתיר לומר לגוי לפתוח מסגר הדלת שבחדר בכלי אומנו' כיון דבלאו הכי חזינן לרבו של הרב מוהרי"ע שהתיר לשבר מפתחות של הארון כדי להוציא ס"ת בארג'יל אע"פ שהיו שם הרבה בתי כנסיות בעיר ומיהו יותר טוב לשבור הפתח מלשבור המנעול כאשר כתב מורי הרב אשכנזי זצוק"ל בספרו הבהיר בית מנוחה משם הרדב"ז והיה זה שלום. יורני אדוני ורוזני אם יפה השבתי ויאיר עיני בהלכה:

נאם עבדו ותלמידו הכפוף כחרמש לעמת תורתו הכו"ח פה **אנקונא** יע"א יום א' לסדר והשיבני דבר הצעיר **יצחק רפאל אשכנזי** ס"ט

תשובה יום ש"ק ב' של חנוכה. אך הייתי מוטל על ערש דוי נגוע ומוכה ומעונה ותחתי ארגז כי הן בעון הזמן בוגד נצב לשטן ויך שר'יו אחור חרפת עולם. היום אומר נטה על צדך הימנית כי יסרתיך למשפט עד שיקרום התחתון בטינר קשה כאבן. השתא קשיא סיפא ולמחר כריסה התעיף עיניך סובב סובב הרוח בראש ובזקן צרות תכופות ורוח זלעפות אוי אחי! אריד בשיחי הייתי ריע לצפרדע עמו אזעק ואשוע

אהה! מה זאת עשה לי אלהים לי כי קרא ה' לרעה פצע וחבורה מחל'ה ונוע'ה כולם נקבצו ובאו והיו לאחור מושבות דכתב רחמנא מרבה ישיבה מרבה חכמה לשבת יצרה. אב'א קרא אב'א גמרה אב'א סברא הן הנה לחור'ב ביום סמכי חרבנא לחרבנא וינועו אמות הספים ואנה אני בא לבית המדרש ואדהכי והכי הן בעודני מתגולל בדמי האיר וזרח מעשה הכתב אשר כוננו ידיך מעשה אצבעותיך די השיב תשובה נצחת בענין אבידת מפתח ב"הכ ואני בפתחי אורו עיני כל מעיני ואמרתי אני אל לבי עתה ידעתי כי הושיע ה' משיח"ו יענהו משמי קדשו להחיותני כיום הזה ליסרני ביסורין שאין בהם ביטול תורה דברים שאדם דש ולא עומד ולא יושב אלא מוטה יש בהן יותר מכדי השבה והנני בא להשיב ולחרוש בעט ברזל מה שהטיתי וקריתי לי שנים מן השיטין מתוך חוליי ה' ירפאני רפואה שלמה.

ואומר הנה מה שנכנסת ידידי בתחי' דבריך להשיב שואלך דבר במה שקרא לתפלה מ"ע והראית לו המחלוקת הידועה אי תפלה הוי מדרבנן או מדאורייתא. ומפני זה בבואך לדעת הרמב"ם דס"ל דהוי מדאורייתא הוכרחת למשכוני אנפשך ולומר דאינו מדאורייתא כי אם פעם ביום וכיוצא משאר הדחיות מספרך אשר כתבת. ואני אומר כי כל זה אינו ענין לנדון שלפנינו שמחלקותן של ראשונים הללו לא הרים דגליו אלא בעצם חיוב הפרטי הישראלי בתפלתו זכה הא ביחיד. אבל להתפלל הא בציבור שזהו נדון שלפנינו בזה ליכא ריח מחלוקת בשום אופן. וכבר ידעת מ"ש הרב המבי"ט ז"ל בס' בית אלהים שער היסודות פ' ח"ל דפ"א ע"ד וז"ל. וזהו הטעם אצלי על מה שנראה כי באותו זמן לא היו מתקבצים ישראל בכל מקומות מושבותיהם ערב ובקר וצהרים במקום מיוחד להתפלל בו תפלת ציבור אלא כל א' היה מתפלל ביחיד במקום שיזדמן לו כי לא מצאנו בנביאים וכתובים תפלת ציבור עד אחר החרבן שתקנו אנשי כנ"הג ח"י ברכות ודברים שבקדושה שאין בפחות מעשרה. וגם כי משה תקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה בשני ובחמישי ושבת והוא בכלל הדברים שאינן בפחות מעשרה ואפי' הכי לענין התפלה שלא היתה סגנון אחד בפי הכל אלא כל אחד כפי צחות לשונו נר' שכל אחד היה מתפלל ביחיד במקום שיזדמן לו והיתה תפלתו נשמעת כשל רבים לפני השכינה הנגלית במקום הקרבן ואפשר ג"כ שהיו מתקבצים בבתי

כנסיות בב' ובה' לפחות מימי משה רבינו ע"ה שתקן קריאת התורה בהם והיו מתפללים גם כן אז בציבור כל אחד כפי כחו ולא היתה שם חזרת תפלה כי לא היה נוסח מיוחד לה אלא כל אחד היה יודע ובקי בטיב הלשון ויודע לסדר תפלתו למה שנצטרך עכ"ד. והעתקתי כל דבריו כי אפשר אינו בנמצא ביד כל אדם וגם שאנו צריכים לו כמו שיבא לקמן:

הראת לדעת שתפלה בצבור לא נמצא לה שורש מן התורה ומן הנביאים והיינו לומר שהויא מדרבנן אליבא דכ"ע וכד דייקינן שפיר גם זו צריכא רבא מאחר דרב נחמן מאריה דתלמודא אמר לרב יצחק (ברכות ד"ז ע"ב) כשאמר לו לפחות שיתפלל בשעה שהצבור מתפללין מאי כולי האי? והשיב לו הא דאמר רשב"י על פסוק בעת רצון עניתיך וכו' שהם דברים נכרים כמו מילי דחסידותא בעוד מדריגה א' ואפשר לא אחרי דרנב"י קרו ליה בתלמודא שבת דל"א ע"ב מאריה דעובדא ופרש"י מדקדק במעשיו וע"ב זה לא חלי ולא מרגיש ואי תפלת ציבור הויא מצוה דרבנן כל כי האי לא נעלם מעיני רב נחמן ואע"ג דהתשב"ץ ח"ב סי' קס"א בעומדו להכרח שבזמן הבית היו מתפללין והכריח ממש ריב"ח במס' סוכה כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו וכו' משם לתפלת השחר וכו' שנראה קצת מריהטא דלשניה שהיה תפלת צבור. הנה מלבד שבירו' לא הביאו לשון זה (משם לתפלת השחר) וכמו שכבר נתעורר הוא ז"ל והיפה מראה עיין עליו. (ואגב גררא אימר דאין להקשות להתשב"ץ מההיא דאמרינן בברכות דל"א דקאמר להדיא תלמודא יכול משבא לגולה הוחלה. ת"ל די הוה עבד מקדמת דנא דמוכח דגם בפני הבי' הא' היו מתפללין דאמיר ביחיד והתשב"ץ על ת"צ משתעי) עוד זאת דזו אינה ראיה דהיה הענין בבית שני אחר שהתקינו אנשי כנה"ג תפלת ח"י ע"ז כיון דכולם היו אומרים נוסח אחד ושתתקיים מלכות בית דוד ושלא יחרב ב"המק וכו' כמ"ש התשב"ץ שם בסו"ד אפשר רמזה נתפשט להתפלל בציבור כדי להוציא מי שאינו יודע כיון שכבר איבדו לשונם והגיונם וחצי מדבר אשדודית וחצי מדבר ארמית אבל מעולם הויא מצוה אפילו מדרבנן להתפלל בציבור כי אם על דרך שנתפשט בזמננו מעט מעט עפ"י דרשות ואגרות ודברי מוסר וחיזוקי סופרים וכן משמע להדיא מתשו' הר"ש בנו סי' קכ"ה שכתב דהנשבע שלא

יכנס לב"הב אינו נשבע לבטל את המצוה חדא שאינה מצוה דאורייתא ותו שיכול להתפלל בשעה שהציבור מתפללין עכ"ד יעו"ש. נשמע מדבריו דאם יתפלל בשעה שהציבור מתפללין אין בדבר שום פקפוק ולא הוי נשבע אפי' לעבור על דרבנן ואל תשיבני ממ"ש התשב"ץ עצמו בסי' קס"ג אשר דברים שבקדושה הנאמרים בי' קרא אותם דאורייתא וממילא תפלת צבור הויא דאורייתא כי לקמן נעמוד על זה ויתבררו דברים אלו כשמלה בעזרת העוזר:

ומאחר עלות בל האמור דתפלה בציבור היא לכל הפחות דרבנן בלי שום חולק א"כ למתונך ידידי! הגע עצמך כי הוה עובדא שנאבד המפתח במנחת ימים טובים דליכא קריאת ס"ת שאז חזר דרבנן גמור וכגרעון יותר וכאמור א"כ היה הדין נותן שלא לשבור המנעול או הפתח אפי' ליכא ב"הכ אחר ולא מקום אחר כדי ליכנס להתפלל בציבור מאחר שהיא מצוה שאינה מבוררת אפי' מדרבנן וכאמור וכל אחד יתפלל ביחיד כי בזה יקויים המצוה או דאורייתא לדעת הרמב"ם אי דרבנן לדעת הרמב"ן וסיעתיה כי ברבים. ואם כה תאמר יהיה כן ויקוב הדין את ההר ונצא לקראת שבת מלכתא כתריס בפני במביא גוי לשבור בתוך הבאים פתח אהל מועד אני אומר לא כן וקודם שאבא לידי גמר דין במה שנראת לענ"ד לקבוע הלכה לדורות בנדון שלפנינו חובה עלי להעיר אותך משנה שלמה בההחלטה הגדולה לסמוך להתיר לדעת מוהרי"ל ומוהרי"ע יען שקריאת ס"ת הוי מצות עשה כמ"ש התשב"ץ שם וא"כ אתי דאורייתא ומפיק דרבנן הא לאו הכי לא היית מוצא ידיך ורגליך בבית המדרש ידידי! ראה גם ראה כמה דברים פלטן הקולמוס שלא מדעת בעלים. חדא להחליט בסתמות דקריאת התורה מצות עשה כאלו הדבר מוסכם ואחר האמת אין אלו אלא דברי יחיד והוא רבינו יונה ז"ל שעל בעיא דסלקא בתיקו בברכות ד"ח ע"א דנפיק בין פסוקא לפסוקא ע"ז כתב ר"יו ז"ל דכיון דהוי תיקו דאורייתא לחומרא דנראה להדיא דס"ל דקריאת ס"ת הויא דאורייתא. והגם שהתוספ' בברכות די"ג ע"א ד"ה בל"הק. ס"ל בעד רש"י דכל קריאת ס"ת בציבור הויא מד"ת והקשו עליו דאינה מדאורייתא כי אם פ' זכור וכו'. כבר תרגם הרשב"א שם באומרו אא"כ יאמר רש"י שתהא קריאת הפרשיות כגון פ' זכור ופ' פרה וכיוצא בהן מן התורה יעויין בחידושיו לברכות עי"ש. וגם הרב

כ"הג שכתב באותה בעיא הנז"ל באומרו דהוי תיקו דאיסורא לחומרא כבר אוקמוה האחרונים דלא מפני זה הוי כשל תורה אלא דהכונה דכיון דהוי תקנת נביאים יש להחמיר בהם כמו בס' דאורייתא וגם על רבינו יונה שקרא עליה את השם דאורייתא עכ"ז כתב הרב מטה יהודה א"ח ס' קמ"ו דלשון מושאל הוא הנה אלו שלשת הרועים דיש בדבריהם כדאי להסתפק דס"ל דהוו מד"ת נכתבו עליהם כל הדברים האמורים כ"ש למה שביארו הדבר להדיא דקס"ת הוי מדבריהם ממש הלא המה התוס' והרא"ש והרשב"א והר"ן והסמ"ג והסמ"ק ומוהרי"ל והרב ת"ה והרב באר שבע והרב תויו"ט ומרן בכ"מ ובב"י ומוהר"ם מינץ והרב חוות יאיר ומור"ם והלבוש ומוהר"א דבוטון בס' לחם רב והרב בית יהודה כולם נקבצו ובאולך למקומותם בארשות"ם בשו"ת סמיכה לחיים לשא"ב מר שניי הרב המפורסם מוהרח"ף נר"ו סי' א' ובסי' ב' סמך שתי ידיו עליו הגאון הרמ"ז ז"ל והוסיף נופך כאלה רבות כיעויין בדבריהם באורך ועל כן קצרתי במקום שאמרו להאריך. ואחד כל זה אמור ידידי! איך יתכן להחליט שק"סת הוא מדאורייתא אחר שלפי כל האמור לא נמצא מאן דס"ל דקס"ת הוי מד"ת וכמו שכתב הרב שא"ב הנז' שם ד"ז ע"ד ואחר שכן לפי משקל אמת בנין הוראתך אדרבא אין לנו להקל לשבור המנעול או הפתח א"כ אף קס"ת כאחד מהם. זאת שנית כמה לא חלי ולא מרגיש פקח שכמותך להביא אותה תשו' של התשב"ץ ח"ב סי' קס"ג לעמוד ברזל ולחומת נחשת אחרי אשר התמה"ה שם לעין הקורא ממש מהרב המגיה ז"ל שם שכתב אחד סיום השאלה בב' חצאי לבנה ועיין לקמן סי' רס"א שרצה להעיר דבתשו' סי' רס"א כרוזא קרי בחיל דקס"ת בציבור הויא דרבנן ושבועה תלה עליה ותשו' זאת הזכירה מר"ן בב"י בי"ד סי' רל"ט ומור"ם שם בהגה והלבוש והלחם רב ואחריה נגררו כמה מרבני אחרונים הנז"ל ונקטי בפשיטות דקס"ת מדבריהם וכן תמה הרב ברכ"י א"ח סי' קל"ה והנה הגאון הרמ"ז זיע"א שם באותה תשובה כתב לישב דברי התשב"ץ לאהדרי וכתב בסו"ד שדבריו קרוב לישוב נכדו מר שניי נר"ו. וכשאני לעצמי כננס ע"ג ענק ממש אמרתי אעלה על אד"ש מדב"ר מה שנלע"ד לבאר הדברים בשורשן ובכלל דברי דבריהם והכל הולך אל מקום אחד אבל אבחר דרך לעצמי לבאר הדברים יותר:

ואומר הנה אין ספק. דהשכל מחייב. וגם הרב המבי"ט בהדיא קאמר כן ה"ד לעיל דאחר מתן תורה כל ישראל נתחייבו בלימוד וקריאת התורה והיא חד ממצות עשה שאין לה הפסק ושיעור וכמ"ש במשנה אלו דברים שאין להם שיעור. והוא היה מונה כל מצו"ע ובסופם ת"ת. וכאשר האריך הגאון הרמ"ז ז"ל בראיות מופתיות עד שאין צורך לכופלם. וזהו מן התורה גמור ושלם. וע"ז סברו כמה מרבוותא דברכת התורה הוי דאורייתא. כיון שכל ישראל בפני עצמם חייבים בעשה דלימוד. ולבי בעניותי מסכים הולך לס' האמצעית שהביא הרב שא"כ שם ד"ד ע"ב דברכת התורה לפניה דהוי מן התורה היינו ברכה דשחרית. ובעלי ס' זאת הם הרב פר"ח והרב שאגת אריה. והרב מר וקציעה. והגאון הרמ"ז ז"ל. ועם כי מועטים ואחרוני אחרונים הם. אין מי שיוכל להכחיש לבקי בהם ובספריהם. כי מאריות גברו ועל כיוצא בארבע טורים אלו. ואמר הלכה כבתראי כי לבם פתוח כפתחו של אולם ועומק עיונם ובקיאותם בשרשי הדברים נפלא הוא באחרונים כנודע. וסברא גדולה היא דמן התורה לא מצאנו שום מצוה בציבור. ומצוה דלימוד ועסק התורה אקרקפתא דגברי מנח וא"כ ברכת התורה הויא מדאורייתא כלימוד דיחיד. וכ"ש אם הוי ברבים והכל אחד ודוק היטב. הנה נמצא דמן התורה לא קריאת התורה. ולא ס' קדושה. ולא שאר שום מצוה הויא בציבור. ומשה רבינו ע"ה התחיל לתקן שיהיו המצות נעשות ברב עם. והוא התחיל לתקן בקריאת התורה בשבתות וי"ט וב' וה' שיהיה ברבים כדי לעורר לב העם. ושלא תשתכח תורה מישראל. וכשמה כן היא תקנה. ומעולם לא קנתה צורת מצות עשה בשום אופן שבעולם. שהרי המ"ע דשינון אם קרא ק"ש שחרית וערבית יצא ידי חובתו כל לימוד של אותו יום. אם לא שהוא ע"ה גמור היוצא ידי חובתו ע"י שמיעתו בציבור דאז ודאי אם לא שמע ולא לומד ביטל מצות עשה בלי ספק בשביל שלא יצא ידי חובתו הא ביחיד. ולדעת הרמב"ם ז"ל דגם תפלה הויא מדאורייתא מקרא דועבדתם היינו על האופן הנז' שכל אחד מישראל מחוייב להתפלל לפני קונו כפי כחו ואם בפיו מענה לשון יקדיש את קדוש יעקב בעשר קדושות ואת אלהי ישראל יעריץ בשירי זמרה כפי מהללו. ובזמן שב"המ קיים תקובל תפילתו ברצון לפני האל יתברך בכל עת ובכל זמן יען היתה השכינה שרויה בקרב

ישראל ע"י הקרבת הקרבן והשפעת הנבואה. וכאשר האריך המבי"ט ז"ל ה"ד לעיל. וכאשר נחרב ב"המ התקינו אנשי כנה"ג שיתפללו בציבור כדי להוציא את מי שאינו יודע. שבזמן שבית המקדש קיים מי שאינו יודע היה די לו בשמיעת קריאת התורה בציבור. בזה היה יוצא י"ח לימוד. ובהקרבת תמידין כסדרן י"ח עבודה ואחר שנחרב המה ראו לתקן תפילת הציבור במקום קרבן רצוני לומר כדי להוציא את מי שאינו יודע לעבוד את ה' בפיו ובשפתיו. והסתלקות השכינה מקרב מחנה ישראל גרם להם לאסור כמה דברים שלא יהיו נאמרים כי אם בעשרה דוקא. כי כל בי עשרה שכינתא שריא ומכללם דברים שבקדושה. וכל שאין עשרה אסור לומר דברים שבקדושה בדרך תפלה ועבודה. ולדעת כל הפוסקים דסדר תפלה כולה מדרבנן. ר"ל שאין שום אדם מחויב מן התורה בסדר תפלה וקדושה. כי אם עשה דשינון ותו לא. ואם רצה להתפלל יתפלל בפי כחו. ואם רצה לקדש דברים שבקדושה אחר שנחרב הבית לא יוכל לאומרם אלא בי'. וזהו שכתב הר"ן מקרא דונקדשתי בתוך בני ישראל. שמשמע בעשרה הוא ודאי אסמכתא בעלמא. שהרי אחר החרבן נתקן שלא יאמרו דברים שבקדושה אלא בעשרה. מפני הסתלקות השכינה. ואיך נאמר שהוא מן התורה כל דאנן ידעינן דקודם החרבן לא היה בציבור כי אם קס"ת דוקא ותו לא. ואפי' זה מצד תקנת מרע"ה ולא מהתו'. וכל יחיד ויחיד היה מתפלל ומקדש כפי כחו ולא היה ריח חיוב ציבור בדבר הזה. ואיך א"כ יוכל לחלוק אדם מישראל על זה ולומר דקרא דונקדשתי אינו אסמכתא כי אם לעיקר מצות עשה. זה לא חשב אנוש בשום אופן והוא ברור. הנה כמצא מבורר בא"ר לח"י רוא"י דשום מצוה מהמצות הנז"ל אליבא דכולהו תנאי ואמוראי. אינה בציבור כלל מן התורה. אלא כל יחיד ויחיד מחוייב בה ואם יצא י"ח בינו לבין קונו תו אין בו ריח חיוב מן התורה. ואפשר אפילו מדרבנן כמו שנאמר. שהרי בקריאת התורה כיון שקרא אדם שנים מקרא ואחד תרגום יצא י"ח. וע"ז יפה הסכים הגאון הרמ"ז ז"ל בראייתי אלימתא במה שהתיר לצאת בין גברא לגברא. דמזה מוכח להדיא. דלא היה תקנת נביאים לכל יחיד ויחיד שיקרא או ישמע קס"ת בשבתו' וי"ט אלא שיקראו בציבור סידורו של יום. וכל שקראו בציבור סידורו של יום אף אם היחידים לא שמעו נתקיימה תקנתם. יעוש"ב שהאריך יותר בראיות.

ודבר ה' בפיהו אמת לפי משקל הדברים האמורים שכל יחיד כיון שקרא והתפלל מה שמחוייב יצא ידי חובתו. וזאת היא מצוה דיחיד ומצוה בציבור הוא ענין אחר. וראיה עוד לזה ממה שעלתה הסכמת אחרונים שאם כמה מנינים שכחו בכפר אחד ולא שמעו קס"ת פטורים כיון שכבר קראו בקהלתם. והרב עולת שבת סימן רפ"ב הורה דאם קראו בב"הכ אחד אפי' שלא קראו בשאר בתי כנסיות לא נקרא ביטול התמיד. ועיין ברכות המים ד"ד ע"א מה שהסכימו עמו רבני ירושלם תוב"ב במעשה כזה ועיין חיים שאל ח"א סי' ע"א סעי' ה'. מכל זה טובה תוכחת דעיקר קריאת ספר תורה על הציבור קאי וכל שהציבור קיימו היחיד פטור לגמרי. והוא האמת והצדק דעיקר התקנה על הציבור תקנוה. והיא מצוה דרמיא על כל הציבור ולא על היחידים אבל ע"כ יחיד רמיא שיקויים בציבו' כענין מחצית השקל. וראיתי להעתיק לך מה שמצאתי כתוב מכתי' ידי הצעיר סביב הגליון וזה לשונו אות באות. אמר המשי"ח ס"ט בן בנו של הגאון היר"ח ז"ל בעל הסמיכה ושנייו של הרב המחבר נר"ו. באמת אין אלו אלא דקדוקי עניות במחילה מכבודו. שהגאון מר זקננו ז"ל מילא את ידו בראיות מופתיות וגם תשובה הרשב'"ש דסימן קכ"ה מסייע ליה (י"ל שהרי הרשב"ש כתב להדיא חדא שאינה מדאורייתא ועוד שיכול להחפלל בשעה שהצבור מתפללי' דנראה להדיא דכיון שכבר מתפלל בביתו הוא פטור מצד הדין ליכנס לב"הכ ולא מטעם שבועה שחלה עליה שכבר אמר זה בטעם הא' באומרו שאינה מדאורייתא שר"ל דשבועה חלה על דרבנן בשוא"ת (שבקום עשה הוא מחלוקת עצום ואכמ"ל) וע"ז הוסיף בטעם השני שאעיקרא אינו מצוה על כל יחיד ויחיד להתפלל בציבור כיון שמתפלל בשעה שהצבו' מתפללין יצא ידי חובת תפלה בשביל שכבר התפלל ומתקבל' תפלתו אפי' שאין מקדש ואין קרבן כיון שהציבו' מתפללין והיא מתפלל באותו זמן פלט לה גם מזה) ויפה דייק הגאון מוהר"י אזולאי ז"ל בס' ברכ"י סימן קל"ה ד"ן ע ד שהביא תשובת הרשב"ש הלזו וסיים וכתב משמע שאף דלא שמע קס"ת לא איכפת דתקנה דרבנן היא עכ"ד. ודבריו חיים וקיימים ויפה דייק. ומה שסיים דתקנה דרבנן היא ר"ל תקנה דרבנן היא על הכלל כולו ולא על כל יחיד ויחיד דאי משים דרבנן כבר אמרו הרב בטעם הא'. ומה לי מצוה דרבנן ומה לי תקנה. ודוק כי קצרתי. איך שיהיה דברי הרשב"ש הם מבוררים אל האמור. דבטעם ב' אין לו שום

ענין עם השבועה כלל אלא דינא קאמר שלא כמ"ש שא"ב הרב מוהרח"ף נר"ו שם ד"ח ע"א שהרבה להקשות על דברי הרשב"ש הללו כי איך יוכל לומר שפטור ליכנס לב"הכ מאתר שחייב לשמוע קס"ת. והנשבע היו נשבע לבטל את מצות עשה. והאריך בזה וכתב ב' דוחקים גמורים דלא איירי בהו הרשב"ש בשום אופן. האחד: דהוא על הליכה לבה"כ. וההליכה היא מכשירי מצוה ואינה המצוה גופה ועל זה חלה ומילא פיו תהלתו שמצא שורש וענף לחילוק זה בזרע רב ז"ל ביכין ובועז ח"ב סי' ב"ן. והדוחק הב' דהוא נשבע בכולל דעל ימים שהן בהן ס"ת חלה השבועה שלא ליכנס לבה"כ וא"כ חלה על ימים שיש בהם קס"ת והאריך בראיותיו ואני אומר דהרשב"ש ז"ל לא נגע ולא פגע בזה והוא צח הלשון ויודע לסדר דבריו ושמחה לאיש במענה פיו כנודע ומפורסם ואינו מניח כל הדינים הארוכים תלויים באויר ואינו נוגע בהם אפילו כמלא נימא וכותב דברים שמתברר מהם שהוא פטור מכל וכל ואינו ענין אל השבועה כלל ובסימן כ"ד אחר שהורה שאינו נשבע לבטל את המצוה אפילו מדרבנן מפני שיכול להתפלל בשעה שהציבור מתפללין והרי הוא ככל השבועות דעלמא סיים וכתב ושבועה זו יש לה הפרה וכו' והביא דינים דשבועות דאכילה ושתיה (ובסימן קכ"ה היפך הדברי' והכל אחד ודוק) נמצא דהרשב"ש לא משתעי בדין שבועת מכשירי מצוה ושבועה בכולל ומה שהביא הוא נר"ו מתורתן של בנים ע"ז יפה כתבתי באותו גליון וז"ל. באמת אמרו יפה שיחתן של אבות מתורתן של בנים. והרשב"ש גופיה בסימן א' בענין נשבע שלא לילך לא"י ביאר דברים הללו כשמלה בראיות מופתיות והגיוניות עיין עליו ותרוה צמאונך והמדקדק היטב יראה מה שכתב בנו ביכין ובועז חילוק זה על מכשירי מצוה. וילמוד תשו' הרשב"ש בסימן א' על בוריה בעיניו יראה שכמעט בנו בענין דמיון הליכת א"י שהיא מכשירי מצוה כמעט מעתיק דברי אביו אלא שלא הזכירו ע"כ לשוני בגליון. ומכל זה אלו הרשב"ש ז"ל כיוון לזה דמכשירי מצוה לא היה משמיט מלהרחיב דיבורו כי תורה דיליה היא והאמת דלפי דעתו ז"ל מי שמתפלל בשעה שהציבור מתפללין וקורא פרשה שמו"ת פטור גמור מצד הדין מהליכת ב"הכ. ואינו אלא מילי דחסידותא שנעשו קרובים לדין לפי רוב השנים. אבל אם הגענו ביקוב הדין את ההר הדין דין אמת והוא ברור. והדבר ממקומו הוא

מוכרע. ואעיקרא דין שיצאו ט' ציבורין מחוץ לעיר ושבתו בכפר. יוכיח דפטורין מכל וכל. ואי נאמר דמצד הדין המצוה לשמוע קריאת ס' תורה בציבור דמיא על כל יחוד ווחיד כ"ש על ט' ציבורין בשלימותם דודאי דמיא עלייהו לחזור ולשנותה לשבת הבאה כמו כל עשה דהשלמה וכ"ש לדעת הרב עולת שבת הנז"ל דאם קראו בב"הכ אחד די לכל העיר כולה ומאי ראיה גדולה מזאת דתקנת משה רבינו ע"ה על הציבור רמיא ולא על היחיד היודע לקרות ויצא ידי חובתו קריאתו הא ביחיד ולא ערערו האחרונים על הרב עולת שבת אלא מטעם דכל ב"הכ יש לו דין ציבור בפ"ע וחיובא רמיא עליה ולזה בבתי כנסיו' שלא קראו חיובא רמיא לחזור ולשנותה וכבר נראה שהרב עולת שבת הולך אחר הציבור של העיר כולה והאחרונים הולכים אחר כל ציבור וציבור ואם לסברא הסברא נותנת כסברת העולת שבת ויש להחזיק דבריו מכמה מקומות אלא שאינו ענין לנדון דידן כל זה כתבתי אם לדין ואם קבלה מלשון ספר התיקונים אומר לו (אעיקרא אין לנו עסק בנסתרות ואנן מתנית' ידעינן וכל מה שבא בקבלה ולא בא בתלמוד ובפסוקים כבר הרשונו אבותינו הראשונים דאין בידינו להכריח בהם שום אדם ודינא יתיב להחמיר על עצמנו ולהקל לאחרים כמ"ש התשב"ץ ח"ב סימן מ"ה ואפס קצה סברתם תראה בספר שלמי צבור ד"ז ע"ג ומעיין יוצא מבית קדש הקדשים וממנו ישקו כל העדרים הוא רבינו המקובל הרמב"ן ז"ל ועד שכתב עליו הר"ן הר' הריב"ש סימן קנ"ז באומרו הרבה תקע עצמי הרמב"ן בקבלה יותר מדאי) ועכ"ז צאו וראו מה כתב הרמב"ן עצמו באגרתי על ספר המורה וז"ל וא"א להוכיח לסוף כל ישראל להיות חסידים ע"כ ואחר שכן אנו אין לנו לחדש דינים כדי להכריח ולהוכיח את הבריות ולבטל מנהגם מפני הנמצא בספר הזוהר והתיקונים או בספרי בעלי מוסר וצא ולמד מה כתב הריב"ש סימן ט"ו ופסקה מור"ם בהגה סימן א' דאפילו בנושא זקנה שאינה בת בנים דאפסיקא הלכתא דכופין ב"ד על זה כמבואר שם באורך אליבא דכ"ע וכן כמה דברים שבאי בתלמוד כגון בת כהן ות"ח לע"ה או משיא בתו לזקן ע"ז סיים וכתב ולזה העלימו עיניהם חכמי הדורות בעניני הזיווגין שלא למונעם אין צריך לומר שלא להפרידם כל ששניהם רוצים ואין בנישואין ההם לא משום ערוה ולא משום איסור מצוה. ולא משום איסור קדושה ודי להם לדונם על פי הדין כשיש מחלוקת בין איש לאשתו על זה ונגשו אל המשפט ושפטום על פי התורה עכ"ד ומינה יקיש כל בר דעת אם בדברים שבאו בתלמוד וכל פוסקי הלכות פסקו דכופין נכתבו כל הדברים הללו בדברים שלא באו בתלמוד ובעלי ההוראה מכריעים לכף זכות

דאין כאן חיוב על היחיד וריהטא דשמעתתא אזלא כוותייהו עאכ"וכ שאין לנו להטפל ולחדש דינים לחייב את הבריות מפני הנמצא בזוהר ובעלי קבלה הא ודאי אין כל בעל שכל יוכל להכחיש ועיין בתשובת דברי יוסף להמקובל מוהר"י אורגאש ז"ל בסימן ד' ובסימן ה' ובסימן כ"ה והרב פתח עינים בסנהדרין על דצ"ח עמוד א' ראה בעצמו חולשת דבריו כמ"ש שם דל"ד מהספר ע"א אבל עתה בדורות אחרונים וכו' אנו צריכים לכל החומרות שיתגלו וכו' כי הם באמת חלושי צבא וילכו בלא כח ראיות חכמניות פסקניות על זה בסוף דבריו מדוויל ידיה משתלים קול ושוברו עמו ורשם ועמ"ש דברי יוסף סימן כ"ה ובמ"א כבר כתבתי עליו הראוי ובפרט במה שנעלם ממנו תשובת דודו של מרן ז"ל ה"ד בתשובה לאה"ע דקכ"א ע"ד שהאריך וכתב שהיא אינו מבין אלו דורות הראשונום מה היו שהוא רואה בהם ע"ז וג"ע וש"ד עיש"ב). ואפילו יהיבנא ליה כל דיליה דיש לנו לעשות עיקר מהקבלה עכ"ז אנו צריכים לידחק ולישב הדברים בלשון ס' התיקונים כאשר יעלה בידינו או שנאמר דמיירי על עיקר התקנה בציבור ובזה הוא השלמת הקרבן שכתב התיקוני' דכיון דהצבו' מקימי' התקנ' אותו יחי' שהתפלל בבית יקרי' את קרבנו בשלימותו מדין ערבו' כדין כל קיו' המצות או שנאמר דמיירי על המסיר אזנו כמו שסיים בעל התיקונים שם ואף שידעתי שהם דוחקים עכ"פ סמי דברי התיקונים מקמי עדות נאמנה שהעיד מוהרח"ו ז"ל בס' הכונות דרוש ס"ח של פ' וה' וז"ל ממ"ש וזמן הרבה התפלל מורי בביתו עם עשרה ולא חשש שיהיה ס"ת שם לקרוא בו בין בחול בין בשבת עכ"ד. ושארי ליה מאריה להרב המפורסם שא"ב המחבר נר"ו כי שתים עשה הטיח דבריהם כנגד המתפללין בביתם במנין עשרה בלא ס"ת וחלק על אבינו הזקן אבי התעודה ממש בקול דברים בלי משען ומשענה ה' ימחול לו עם כי באמת לש"ש נתכון מרוב תמימותו וחסידותו. כל זה מצאתי כתוב מכתיבת ידי הצעיר בגליון ס' סמיכה לחיים לבד הדברים שבאו בתוך חצאי לבנה שהם הרחבת הדברים שהגליון היה צר וקטון מהכיל. וזה כארבעה שנים שהדפיס הרב המפורסם שא"ב הנז' נר"ו ספר חקקי לב העדיף מטובו עלינו וקיים בו מצות שילוח מתנה מחיים ובפתחי ראייתו לו שם בד"ד ע'ד ובדי"א ע"ד שכשחזר לשנות פ"ז עוד הפעם מפני היד שנשתלחה מחכמי הדור כי לא ניתח להו אשר מתוך חומרו מחדש בטובו דינים וחומרות באו"ת מהירו"ת הנה על זה כמש"ב ידו שנית אף הוא

היה מכוין ובעי לכפורי ידיה ולהחזיק בשלו ומכלל הדברים נתחדש לו וראה מ"ש מוהרח"ו בס' הכונות הנז"ל. ועכ"ז מלכי מזרח ומערב אין מזיזין אותו ממקומו ודחק לשון מוהרח"ו ותקע אותו במקום צר אין דרך לנטות בדברי' אשר אין להם שחר ממש במחילה מכבודו כי ר"ב הוא. האחת דאימור היה חולה ולא היה אפשר לו להביא ס"ת בביתו מפני גוים מפני לסטים ואפשר כי כנגד תפלותיו ויחודיו וכונותיו דהיה מייחד הדודים בתפלותיו כראוי ולא היה אפשר לעשות כסדר הזה בציבור בהיותו בב"הכ והיה מכריע לו לרבינו האר"י לבחור בטוב מעט הכונה אף שלא היה ס"ת בביתו ואפשר עוד לומר שאחר התפילה היה הולך לשמוע קריאת ס"ת את"ד בקיצור ובאמת יפה אמרתי שתקע עצמו לפי דברי מוהרח"ו בדברים שאין להם שחר ועל אהבת הקורבה כי כולנו בני איש אחד המיוחד אור היר"ח ז"ל נחנו ועל אהבת תמימותו וענותנותו אסמוך לומר כי שלש דחיות אלה הם ממש הצולעה והנדחה והנשברת. הנה: מה שנדחק דהיה חולה מלבד דכל כי הא היה לבארו מוהרח"ו ז"ל כמו שביאר בשער הכונות דרו' בית הכנסת למה לא היה האר"י מעשרה ראשונים מפני היותו חולני וכן בשער המצות פ' ואתחנן מצות מ"ח כתב: לענין שמו"ת כשהיה אנוס או חולה היה מניחה ליום שבת וא"כ גם הכא היה לו להרחיב הדיבור ועוד דלשון זמן הרבה מוכיח שלא היה חולה ועוד אם איתא דהיה חולה מאי האי דקאמר ולא חשש מורי וכו'. ומה היה לחוש והלא מצוה מפורשת בתורה בסוכות תשבו מצטער פטור מן הסוכה כ"ש חולה וא"כ ודאי שלא היה חושש ומאי אתא לאשמועינן ועוד הלשון ולא חשש מורי קורא בגרון להשמיענו שאינה מצוה פרטית אלא תקנה כללית לציבור ומי שבא בסוד ה' בעיניו יראה ולבבו יבין מנסתרות מה שהאריך הרב בדרוש ס"ת בענין בקיעת יסוד אימא והארת יסוד אבא בפתיחת ההיכל ובקיעת יסוד ז"א בפתיחת ס"ת עצמו והבקעת נה"י דאבא והארתם בעלית ג' עולין דחול והעלמתם בסגירת ההיכל ועיין שם באורך כונת קס"ת של השבת והז' עולין כי אין לנו עסק עתה בנסתרות ועיין להרב המקובל מוהר"שך בספרו שעת רצון שביאר לשון התיקונים הנז"ל עם דרושי הרב הנז"ל כמנהגו הטוב יעוש"ב. ומאחר עלות דכשנתקיימה התקנה בציבור. נתקנו כל זיווגי מידות העליונות א"כ היחיד שלא שמע קס"ת בציבור

מפני עילה כל דהו לא ביטל מצות עשה ואפי' מדרבנן והוא ברור. ובזה נדחה לה גם לטענתו הב' דאפשר מפני יחודיו של האר"י בחר להתפלל בביתו בכונה ולא לשמוע קס"ת. מאריה דאברהם! במה אנן קיימין אם לדבריו דשמיעת היחיד קס"ת בציבור הוא מקיים מצות עשה אפי' מדרבנן איך פה קדוש יאמר דבשביל יחודים והדומה יבטל האר"י מצות עשה אחרי אשר אריה שאג בהקדמת שער המצות על מבטל מצות עשה דכשמתי חסירה ונקרא בעל מום ועליו נאמר כל אשר בו מום לא יקרב ואין לו תיקון עד שיחזור בגלגול ואפי' במצות שאינו חייב בהם כי אם בהזדמן כגון מצות שילוח הקן. עכ"ז צריך האדם לחפש אחריהם ולקיימן כיעויין בדבריו. כ"ש ביטול שמיעת קס"ת זמן הרבה שהיא חובת גברא מידי זמן בזמנו קרוב להנחת תפילין ואפי' במצות דרבנן וחומרות ראה הנהגת האר"י ז"ל בשער המצות פ' עקב ומנה תקיש. אלו קס"ת בציבור ליחיד היה בה מצוה דרבנן כמה היה לו לחוש לפי דרכו דרך הקדש? והוא פלא חיי ראשי! גם את השלישית שפי' שהיה הולך אח"ך לשמוע היא דוחק עצום שאין לו שחר דין רישיה תביר שא"כ מה היה לו לתוש עוד עד שכתב ולא חשש ואי היה הולך אח"ך מה היה לו לחוש ואי משום כסדרן ר"ל שחרית קס"ת מוסף. אחרי אמחי"ר לא גרם לו זה אלא מיעוט ידיעתו בענינים אלו שמי שעומד בסוד ה' דברים על בוריין עיניו יחזו כי ענין קס"ת אין לו קשר בענין התפילות כי הוא ענין בפני עצמו ובקיעת היסודות לתוספת אור תורה ובסגירת ההיכל נעלמים כמ"ש לעיל וענין התפלות הוא ענין עלית ג' עולמות בי"ע והזיווגים הנעשים בעולם האצילות וחזרתם אחר עלינו לשבח אמת דענין תפילת שחרית צריכא רבא קודם קס"ת ועיין בדרוש ס"ת דמנחה של שבת ויתבאר לך הדברים אבל ענין מוסף אינו מעכב אם יאמר קודם קס"ת או אחר לענין קשר הענינים ודוק כי קצרתי. כלל העולה מכל האמור כי לא צדק הרב שא"כ נר"ו בכל מה שכתב בפרט זה לא בספרו סמיכה לחיים ולא בחקרי לב ודברי הגאון הרמ"ז דקס"ת ליחיד אינה מצות עשה אפי' מדרבנן אם מתקיימת בציבור הם שרירין וקיימין בין עפ"י הדין והפשט בין על פי הסוד והוא ברור. וממה שהתבאר בענין קס"ת דאינה חיוב ליחיד אם מתקיימת בציבור נחנו נעלה לענין תפלה דלא מבעיא ללוקהת דרבוותא דס"ל דתפלה היא דרבנן ר"ל דאינו חייב האיש

הישראלי להתפלל בכל יום מן התורה מקרא דועבדתם (אלא דוקא בשעת צרתו דודאי היא מן התורה וכמ"ש הכתוב והיה כי יבואו עליך וכו' ושבת עד ה' אלהיך והתשובה היא בצעקה כנודע וגם במקום אחד נאמר ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך ותפלה כזאת אין מי שחולק בדבר דודאי הויא מדאורייתא בענין מצות היחיד בלי ספק אבל שיחוייב האדם להתעלל בכל יום גם בלי טעם צרה הא ודאי לא הויא אלא מדרבנן וכבר אמרו רז"ל כל העושה תפלתי קבע אין תפלתו תחנונים וכן בחזקיהו נאמ' ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל ודרשו רז"ל שהתפלל מקירות לבו דכיון שהתפלל מתוך צרתו ודאי התפלל מקירות לבו וכן בחנה והדומה לחנה) דהא ודאי תפלה בציבור אינה חובה על היחיד אפילו מדרבנן אלא דוקא דכיון שהיא במקום קרבן התמיד לאחר החרבן שאין השכינה שרויה שיקובל תפלת היחיד בכל שעה צריך שיתפלל בשעה שהציבור מתפללין אבל אם יתפלל בשעה שהציבור מתפללין תו אין עליו ריח חיוב אפי' מדרבנן ר"ל מתורת תקנה או מצוה. כי אם מתורת עושה טוב. וגם הרא"ש כלל ד' סימן י"א לא התחיל תשובתו כי אם בטוב להתפלל עם הציבור בעשרה וכו' וגם אם אין ת"ח מתפלל עם הציבור וכו' לא ידונוהו לכף זכות לומר שהוא עסוק בלימודו עכ"ד יעוש"ב ואפילו למי שס"ל דחיוב תפילה בכל יום הוי מדאורייתא מקרא דועבדתם. (וכן דעת הרא"ם בספר יראים סימן י"ד ועט"ר מרן אבא רבי אליעזר הגדול ז"ל בחיבורו עמודי הארזים על ס' יראים שם צירף לדעת הרמב"ן והרא"ם דעת התוס' והרי"ף והסמ"ג והר"ש ן' גבירול והרד"א והר"ב ויטאל בס' החרדים והרדב"ז ח"א סימן רצ"ג וכתב דכן הוא דעת הראב"ד מדלא השיג להרמב"ם כדרכו ועט"ר מרן אבא ז"ל אזר כגבר חלציו לישב כל הסיגיאות שהקשו הרמב"ן והבאים אחריו על דעת הרמב"ם באורך וברוחב) דינא הכי לענין תפילה בציבור אין נגרע אפילו כמלא נימא עד שאין צריך עליו ראיות ונפקא מינה לדעת כל הני רבוותא. בין למאן דס"ל דתפילה מדרבנן בין למאן דס"ל מדאורייתא עכ"פ ליכא מאן דפליג דתפילה בציבור להוציא את מי שאינו יודע הוא כמעט מדאורייתא שהרי ק"ש הוי מדאורייתא לכולי עלמא מצות לימוד התורה דבר מה היא מדאורייתא וא"כ מי שאינו יודע מבטל מצות עשה בלי שום ריח ספק וכ"ש השתא אחר החרבן דאסרו חכמים לומר דברים שבקדושה ביחיד כ"א בעשרה א"כ אם ח"ו ליכא תפילה בציבור לא יתקדש שמו יתברך בדברים שבקדושה כלל וזהו

שבחן של ישראל וכמ"ש הנביא ישעיה. והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו וידעו תועי רוח בינה וכו' ומכאן סמכו לתקן אחר קדושה ברכת מלמד לאנוש בינה כמ"ש כמגילה והובא בירושלמי פ"ב כיעוש"ב נמצא דמדברי קבלה חייב האיש הישראלי לקדש את ה' בדברים שבקדושה ואי ליכא תפלה בציבור מתבטל דבר זה מקרב ישראל ולזה כופין לכל ציבור וציבור שיהיה להם תפילה בציבור ואי ליכא עשרה מכונים עם הש"ץ ראוי לתקן שהציבור ישכור עשרה בני אדם להתפלל עם הש"ץ וכמ"ש הרא"ש בתשובה פ"ד סימן י"ט וז"ל ולכן בימי אבותינו יחדו עשרה בטלנין להיות תדיר בב"הכ ולכוין עם הש"ץ מראש ועד סוף עכ"ד. ושוב נזכרתי מ"ש החבר הטוב למלך הכוזר מ"ג סימן י"ט וז"ל וכן קבעו לנו שיתפלל היחיד תפילת ציבור ושיהיה תפילתו בציבור בעוד שיאכל לא פחות מעשרה כדי שישלימו קצתם מה שיחסר מקצתם בשגגה או בפשיעה ויסתדר מהכל תפלה שלימה בכוונה זכה ותחול הברכה על הכל ויגיע לכל אחד מהיחידים חלקו ממנה ע"ב עי"ש שהאריך הרבה. הנה כמה הלכתא רבוותא איכא למשמע מדבריו חדא שאמר קבעו ולא תקנו. נמצא דאם יתפלל אפילו שאינה תפילה בציבור ר"ל אותו נוסח יצא. שנית ושתהיה תפלתו בציבור בעוד שיוכל. ובעילא כל דהו פטור כמ"ש רב נחמן ותשובת הראש הנז'. שלישית דתפילה בציבור היא מדין ערב להוציא גם את המזידין וכ"ש לשוגגין שלא התפללו כלל. וכ"ש למי שיתפלל בביתו והיא ממש במקום קרבן וע"ז סיים ותחול הברכה על הכל ודוק בכל דבריו כי הם שקולים בשקל הקדש ממש על פי המשקל האמור לא נופל דבר. (והרבה צעקות צעקתי עם קהלתנו רומא יע"א על דבא פתגם כי הן בעיון עין במר בוכה מראות חזרת הש"ץ הוא לבדו דר ובעיני קוץ ודרדר כי אין שומע לו אדם חי כי כל אחד בא ומתפלל ויוצא ואין שומע לו כדי שלא להוציא איזה פרוטרות על זה שרי להו מארייהו) נמצא דתפילה בציבור הוא דבר שבחובה מן התורה. עכשיו כי חרב מקדש ואין לנו קרבן לכפר על מי שאינו יודע ומבטל מצות עשה דק"ש ומ"ע דלימוד תורה. וחיוב עצום להקדיש את קדוש יעקב ותקנת מרע"ה בלימוד ס"ת בציבור שעיקרה מ"ע בלימוד התורה. כל אלה המצות אחר החרבן מתתקנים ע"י תפילת ציבור וקס"ת בציבור להוציא את מי שאינו יודע ולזה שפיר קרי עליו התשב"ץ נשבע לבטל את

המצוה מי שנשבע שלא להיות ש"ץ הגע עצמך כי באותה שעה אין מי שיוכל להוציא ידי חובתו את מי שאינו יודע לקרות וללמוד ולקדש א"כ הוא מבטל הרבה מצות עשה וראייתו מכל הנופל אינו נופל ליד הגבאי תחילה היא ראיה הראייה לפי כבודו כי רב היא ומי כמוהו באחרוני הראשונים זיע"א? ואין צורך להרחיבה כי היא פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה יעויין בדבריו ולדעתי הר"ן והתשב"ץ אינם חלוקים בדברים שבקדושה דמ"ש הר"ן דקרא דונקדשתי בתוך בני ישראל דבעינן עשרה הוא ודאי אסמכתא וכאשר הארכתי לעיל דאחר החרבן אסרו לאומרם ביחיד וכמ"ש המבי"ט וא"כ בזה אפי' התשב"ץ מודה וא"א לו לחלוק אבל מ"ש התשב"ץ דהוא מ"ע קאי על האמירה דודאי כל איש ישראלי מחוייב להקדיש את קדוש יעקב או שיתקיים מצוה זו בב"הכ שלו והרי כאלו קיימה מדין ערב ובהתבטל מכל וכל לדעתי אפשר דגם הר"ן יודה דהוי מדאורייתא או קרוב לו. ובזה לא משתעי הר"ן כלל דהר"ן לא תקע דבריו אלא על היותם בעשרה הא ודאי הוא איסורא דרבנן שלא לאומרם כי אם בעשרה והוא ברור ועיין להרב חוות יאיר סימן קי"ב מה שפירש עם יסוד זה הא דאמרינן בגיטין דמ"ז ר"א שחרר עבדו והשלימו לעשרה ואמרו בגמרא דמצוה דרבים שאני ופי' הרב ז"ל דמצוה דרבים ר"ל שהוא קידוש ה' ואי אפשר כי אם ברבים ואם לא שחררו היתה בטלה המצוה מכל הרבים ההם שהיו נאספים יחד א"ד עיין שם באורך ושפתים ישק משיב דברים נכוחים. ומכל האמור נמצאו דברי התשב"ץ אשורי"ם ולטושי"ם ואין בהם נפתל ועקש. והארכתי בהם אם כדי לבאר הדברים בעומקן ורומן ואם ג"כ להוציא מש"כ הרב שא"כ נר"ו בישובו על התשב"ץ שהיא ישוב לפי חומר הנושא לזה כאן שנה רבי הוא הגאון הרמ"ז ז"ל הישוב ה"ה יותר ברוחב לבאר הדברים ולומר דכן ראוי לישב במונח קיים וע"ז סיים והוא על דרך שכתב נכדי והאמת אתו כי הרב שא"ב הנז' נר"ו לא ירד לעומק ולשורש חילוק זה כי אמרו המתנבא ולא ידע מאי ניבא וע"ז הרחבתי דברי הגאון הרמ"ז ז"ל ודי בזה ומכל האמור תורה יוצאה בהינומא וראשה פרוע דביטול תפלה בציבור ודברים שבקדושה הוי כיטול מ"ע מדאורייתא כיון שיש מי שאינו יודע ואינו יוצא כי אם במה שאזניו שומעות בציבור ושומע כקורא ומינה לכל הדברים שיבואו לבטל תפילה בציבור ודברים שבקדושה וכ"ש אי

איכא בהדיה קס"ת דודאי דיינינן בספקם לחומרא כשל תורה ממש ולית דין צריך בושש. ומינה היכא דליכא ב"הכ אחר. ואין מקום להתאסף עשרה לפי משקל זה דינא יתיב אפילו ביו"ט לשבור הפתח כדי שלא יתבטל תפילת ציבור דאפשר יש מי שאינו יודע ואינו יוצא ידי חובתו בתפילת שחרית כי לא בא ויוצא עכשיו. כל זה אני כותב להעיר אזן בלימודים לפי משקל הדברים אשר באו בתשובתך הידידי! אמנם כדי לבא לידי גמר דין בנדון שלפנינו לא זו הדרך ולא זו העיר וארח חיים למעלה למשכיל להוציא לאור משפט ולקרוא אומן גוי לשבר הפתח או המנעול אפי' במנחה דיו"ט דלית בה ס"ת ואפי' יש ב"הכ אחר או יכולין להתפלל במנין עשרה באיזה חדר מהחדרים הקרובים או הרחוקים. שהרי הא דטורח ציבור וכבוד ציבור שהרב זרע אמת ח"א סימן ל'ז מזכירו כלאחר יד היא היא עיקר מטרין והוא העמוד הנכון אשר ראוי להשען עליו דהנה ענין טורח וכבוד ציבור לאו מילתא זוטרתי היא שהרי ביומא ד"מ אמרו ובעשור שבחומש הפקודים קורא אותו על פה ואמרו בגמרא משום כבוד ציבור שלא יהיו מצפים ודוממים על כך. ואיסור דברים שבכתב שאסור לאומרם בע"פ מוכח מסוגיא דגיטין ד"ב ותמורה די"ד שהוא דאורייתא וכ"כ בס' ישרש יעקב בחי' לגיטין שם. וכ"כ בס' החרדים ה"ד הרב שלמי ציבור בתחילת הס' וכ"כ הרב ערוך השלחן א"ח סימן מ"ט וכן משמע מתשובת התשב"ץ ח"א סימן ב' שהכריח מסגיאו' הנז"ל דהוי מד"ת ועוד לחקירת חכם שחקר הגאון הרמ"ז זיע"א בחק"ל א"ח ד"י סוף ע"ד שהיא באמת חקירה אלימתא יעו"ש בדבריו באורך. ועם שהוא ז"ל צלל במים אדירים כמדתו לכל רוח חכמה ותושיה שם בסי' י"ב ובסימן נ"ו ונ"ז ועכ"פ העומד בכל דבריו ברוב עוביין ורוב הקיפן בעיניו יראה ולבבו יבין דאם לא יאמ' מד"ת עכ"פ הוא כמעט כדבר תורה. ואיני יכול להאריך לברר הדברים יותר ורצוני לומר מכל זה דעכ"ז נדחה דבר חמור כזה מפני כבוד ציבור וגם הראיה של כבוד מלך דדחי איסור תורה דעוקרין על המלכים שהביא הרב ש"צ ז"ל שם ראיה היא ועם שהן לאו ורפיא בידיה בתת הפרש מכבוד כל ישראל לכבוד ציבור פרטי וגם הרב זרע יעקב בן נאיים דחאה באמת הבנין מטעם זה כיעויין בדבריו אכתי לא איפרק ומי שעומד על בוריין של דברים עיניו יחזו דאין לחלק כלל. שהרי לפי מה שהעלה

הרב ש"ץ ד"א מובח להדיא דכבוד ציבור עדיף מכבוד ת"ח ואפילו כל בי עשרה בכל מקום ובכל זמן ואילו כבוד ת"ח מצינו שהוא גדול מכבוד המלך כדאשכחן גבי עדות דאמרו לינאי עמוד על רגליך ויעידו בך. ואילו גבי ת"ח קי"ל דיושב ומעיד משום כבוד התודה כדאיתא בשבועות וא"כ דוק מינה אי ציבור פשוט גדול כבודו מת"ח כ"ש ממלך דת"ח עדיף מיניה וא"כ מינה דכמו שמצינו דבשביל כבוד ת"ח עברינן על קרא דועמדו שני אנשים מפני כבודו כך עברינן על דבר אחר מפני כבוד ציבור. והטעם דאנו עוברים במלך. ועוקרים על המלכים. הוא הוא מפני כבוד ציבור לא שנא כל ישראל לא שנא קהל ועדה מישראל וא"ת אם באת לידי מדה זאת רוצה לומר שכבוד המלך מכח כבוד ציבור קא אתי א"כ כמו שהתרת בת"ח קרא דיעמדו שני אנשים התר התר גם לגבי מלך כיון דעיקר טעמו משום כבוד ציבור וכבוד ציבור עדיף מכבוד ת"ח א"כ מינה למלך שיהא לפחות בערך ת"ח לאמר לו שב ואל תעמוד וכ"ש שלא לומד עמוד על רגליך בק"ע. ולברר מבוכה זאת אין לנו דרך כי אם לדרוך על במותי דברי מוהרח"א בס' אש דת פרשת שופטים שהוא עמד על חקירה זאת באופן אחר משם מהר"ם הלוי נזיר ז"ל והיינו דגבי מלך אפסיקא הלכתא דלא חולץ ולא חולצין לאשתו מפני כבוד המלכות ות"ח חולץ וחולצין לאשתו. מזה מוכח שהמלך גדול כבודו יותר מת"ח. ואלו גבי עדות להפך וכנז"ל. ובירור חקירה זאת עלתה לו להרב ראויה לפי כבודו והיינו שמצוה שעיקרה משום כבוד ת"ח. הת"ח פטור ממנה הלכך גבי עדות כיון שעיקר המצוה דבעלי דינים ועדים בעמידה היא משום כבוד הדיינים שהוא כבוד התורה דין הוא שת"ח יהיה פטור ממנה ויהוה עדותו מיושב והמלך לא יהיה פטור ממנה שבזה מתרבה כבוד התורה שאומרים אפי' המלך אינו יושב ואם היינו אומרים דעשה דשום תשים עליך מלך עדיף טפי היה משמע שגדול כבודו מכבוד התורה וזה אינו ח"ו. אבל מצוה שאינה משום כבוד התורה המלך פטור ממנה כגון מצות חלוצה שהיא גזרת מלכו של עולם באותה מצוה פטור מפני שאין בפיטור זה הוראה שגדול כבודו מכבוד שמים והת"ח חייב בה. כיון שאין עיקר המצוה מפנו כבוד ת"ח אין לו ליפטר ממנה. שאין התלמוד גדול אלא המעשה ולהורות לנו שעיקר התלמוד הוא המעשה חייב למחול על כבודו משא"כ במלך דלא שייך הך טעמא

לגביה וראיה שבמקום שיש כבוד התורה אין כבוד למלך מההיא דאמרינן בסוטה: אגריפס קרא מעומד ושבחוהו רבנן והטעם דכי היכי דמחייבינן למלך לזלזל בכבודו משום כבוד התורה והוא קיום עשה דועמדו שני אנשים ה"ן הרשות בידו למחול משום כבוד התורה אף שבמקום אחר אין כבודו מחול את"ד ז"ל והרב מוהר"י מאיו ז"ל בס' דרכי הים ד"ג ע"ג אע"ג דתירץ תי' אחר משם מר רבו ז"ל עכ"ז תקע עצמו בזה דהוא באמת ישוב נאה וראוי למי שאמרו הנה לפי דברי מוהרח"א ז"ל נתברר לנו דבשביל כבוד מלך מבטלין איזה מצות עשה בשאין עיקרן משום כבוד התורה אבל כשעיקרן משום כבוד התורה כמו כבוד ת"ח כבוד תודה עדיף ואילו בציבור דאינו בעדיפא מינה דאפי' מצוה שעיקרה משום כבוד התורה שהוא מצות והדרת פני זקן בטילה היא לגבייהו אפי' ציבור כל דהו וא"כ בדא אשכחנא פטרי למה מפני כבוד וטורח ציבור נדחית מצות וקדשתו וכהנים הופכים פניהם כלפי העם וקריאת דברים שבכתב בע"פ וכן כמה וכמה דברים הובאו בספרי הפוסקים. והלא הציבור חייבים בקיום התורה ואיך יתבטל אפילו קוצה של יו"ד מפני כבוד המדומה? אם לא שתאמר דאימת ציבור היא עצמה אימת מלך ויותר מהמה וא"כ דיינו שנשוה הנדונות ונאמר. כל שהמצוה שאנו מבטלין מפני כבוד המלך או הציבור במקום שהוא אינה מצוה שעיקרה משום כבוד התודה אה"ן דאי הוי טורח ציבור גדול עברינן בה לפי שעה הכל לפי מה שהוא הענין. ומזה היסוד יסתעף דבמלך דשייך פה ענינים אלו והם עוקרים על המלכים עוקרים משום כבוד הרבים התלוי בו. וכן ביטול מצות החליצה דשייך ביה מבטלינן לה משום כבוד הרבים דתלוי בו. אלא דכיון דבציבור אף על פי דיש לו מלך ממש ויותר עכ"פ לא שייכי בצבור ביטול מצות פרטיו' כי כל התורה כולה מתקיימת כיחיד ולא בציבור כי אין הציבור חולצין כאחד. כדי לפיטרן כדין מלך ואין הציבור וכו' כדי שנאמר עוקרים על המלכים וביום הכיפורים כל אחד בדידיה מחוייב לחלוץ מנעליו ולבא לב"הכ הא ביחיד ולא משכחת לה מצוה שהציבור כבר עומדים ויושבים כמלך בגדוד ואנו גוזרים עליהם שיצטערו כדי לקיים איזה דברים כי אם אלו לגלול ספר תורה ולזה אין גוללין וקוראים בע"'פ. או לקיים וקדשתו ולזה אין מקיימין או להפוך פני הכהנים כלפי השכינה ולזה הופכים פניהם כלפי העם

ועדיפא מינה מצאנו דאפילו מפני כבוד התלמידי חכמים אין חייבין לקום ואף על פי שהוא כבוד התורה עכ"פ הוא על כבוד המדומה של ב"ו ולזה לא מטרחינן להו כי אם על כבוד התורה הרוחני ממש דאז ודאי ראוי להטריח הציבור. כמו הקמת ס"ת אפי' היותו בתיבה וכמ"ש הרשב"א ח"ג סימן יו"ד (וענין בבלאי טפשאי אינו ענין לנדון שלפנינו שהתם על היחידים מיידי והוא ברור) ועל המלך בענין כבוד התורה אפי' שהוא על המדומה כמוהו לא מעברינן כלל. דכיון דהם חד לגבי חד זה בא מפני כבוד הרבים וזה בא מפני כבוד התורה שהרבים חייבים בכבוד גופה של תורה על דרך אתה ואמך חייבים בכבודי הא ודאי מחייבינן למלך בכבוד ת"ח לבלתי רום לבבו ולבלתי סור מן מצות כללות התורה ימין ושמאל. הנה נמצא מבורר בא"ר לח"י רוא"י דכבוד הציבור עדיפא מכבוד מלך בכל פינות חלקיו אי מכל ראיות האמורות. ואי ג"כ דמלך אינו יכול למחול על כבודו מפני שהוא כבוד הרבים ואין בידו למחול כבוד אחרים אבל הציבור במקום שהם המה המלכים ממש שאין עליהם שום מורא ופחד כי אם מוראת שמים דוקא. וכמצביהו עבדי ואי רצו למחול מחלי. כי מי יאמר להם מה תעשו וק"ו לשכינה שאמר הנביא. חבור עצבי' אפרים הנח לו. ובזה אזלו כל הפקפוקים של הרב שא"ב מוהרח"ף נר"ו בס' נשמת כל חי ח"א סי' י"ח עיין עליו. נמצא מבורר יפה יפה דכבוד ציבוד וכבוד המלך נראה בהן דברים שוין לכל הפחות בענין ביטול איזה מצות בעבור כבודם אלא דבמלך כיון דהוא יחיד שדינו כציבור נראה בו או כמו שתאמר שייך בו איזה ביטול מצות אחרות כמו חליצה ועוקרים על המלכים דלא שייכי בציבור והיכא דשייך שייך והיכא דלא שייך לא שייך. והרי כבוד ת"ח דלא שייך במלך כיון שהוא חד לגבי חד. ולגבי ציבור שהם הרבים שייך אפי' שהוא כבוד התודה. כלל העולה מכל האמור כי מי שידקדק היטב בחילוקנו זה האמיתי מצד עצמו יכריע את כל העולם כולו לכף זכות ויודה ויאמר דכבוד ציבור כולו בכל מקום שהוא וכבוד המלך שוים ואפשר כבוד ציבור גדול יותר והוא אשכול שהכל תלוי בו. וצריך לדקדק בכבודו באלף אלפי ידות מהמלך ושמא ח"ו יקוצו בנ"י במצות אלהיות והדברים עתיקים למבינים המחודדים וכל דבר דאתי לזלזולי בכבוד ציבור מותר לעבור עליו ולא נבא לראות כבלע את הקדש ובמחילה מכבוד איזה

אחרונים אשר עמדו בזה ומחלקים חילוקים דקים ודחיות קלות בעיניהן להוציאן שאינם באמת ראיות לפי כבודם לתת הפרש בין מלך וציבור. ולדעתי המעט כיון שהציבור עומד שם כל הקהל פה אחד כל מאי דאתה מצערו ומטריחו בדבר דלאו אדעתיה כדי לקיים אפי' דבר תורה גמור כל שאינה מצוה בכבוד התורה בגופה ממש ובגוף מצותיה בכללות אתה עובר בלי ספק עבירה גדולה יותר ממה שהיה המלך עומד. ואם שגיתי אתי תלין משוגתי ולולי שהיד כותבת הגסה בנח"ץ הנחוצ"ת הייתי מביא ע"ז טומוס של ראיות. והבוחר יבחר איך שיהיה כל זה אני כותב כנושא ונותן בהלכה להורות דמפני כבוד ציבור ניתן לדחות אפי' דבר תורה ומאי דמסתפקא ליה להרב ש"ץ ז"ל פשיטא לי ההדיוט. אבל לענין נדון שלפנינו הלכה למעשה שהציבור נאספו שמה כל ההדר"ים פתח אהל מועד אפילו להתפלל מנחת יו"ט שחל להיות בימי השבוע ואין קול ואין עונה כי נאבדו מפתחות העזרה והב"הכ האחר אינו סמוך כמו שהיא כאן ברומי ובע"הק ירוש' תוב"ב שהם חמשה בתי כנסיות דסמכי אהדדי זה בצד זה ממש בתוך עזרה אחת. הא ודאי דינא יתיב להביא אומן גוי לשבור המנעול או הפתח הקל הקל תחי' כיון דלא הוי אלא שבות דשבות באיסור דרבנן: וכאשר עשה מעשה הרב בית יהודה עיאש ז"ל ונראה מריהוט דבריו דרבו הגאון האמיתי שמיע לה וסמך ב' ידיו עליו ובאמת אליו שומעין כי לבו כלב האריה בהיראה זיע"א כנודע למי שמכיר ורגיל בו ובתורתו בשו"ת פרי צדיק כי היה באמת אדם גדול בענקים ומי יבא אחרי המלך? ואין לנו להשגיח על דקדוקי הרב זרע אמת ז"ל דמחי' מכבוד קדושת כהונתו ותורתו הנפלאה יש ויש דחיות מופתיו' דשבירת הפתח או המנעול הוא שבות דשבות ממש ולו יהי כל מ"ש הוא ז"ל גדול כבוד הבריות בזה בלי שום ריח ספק וצא ולמד מ"ש בתשו' בשמים ראש סי' שע"ה להתיר שבות דרבנן משום כבוד הבריות דיחיד. ועיין חוות יהיר סי' ט' דט"ו ע"א שכתב וז"ל. מ"מ בעובר בק"ע צריכין אנו לומר דלא דחי גדול כבוד הבריות רק בלא תסור כגון כלאים מדרבנן או טלטול בכרמלית. והיא סיעתא לתשו' בשמים הנז' ודוק. וגם למטה סיים וכתב שם סמוך לסוף התשו' ובמילי דרבנן אפי' בת"ע יעוש"ב כ"ש הכא דרבים ורבנן החשיבו בכמה דוכתי כבוד וטורח ציבור ועשו ממנו עיקר עד שהרב גינת ורדים ח"א ב'

סי' מ"ט כתב שבכל עת וזמן ובאיזה יום שיסכימו עשרה לקרוא בתורה שפיר דמי ויוציאו ס"ת ויקראו בברכות מפני כבוד ציבור א"ד יעוש"ב. ועם שמוהרי"א בס' ברכי יוסף א"ח ס' קל"ה כתב דאין דבריו מחוורים עכ"פ הרב ברכות המים ד"ג ע"ג הביא דברי הגו"ר ז"ל הללו וכתב דבמ"א האריך להצילו מן החולקים עליו מהאחרונים והראה פנים שמרן ז"ל מסכים בזה א"ד עי"ש. וכבר חפשתי בכל ספריו הנדפסים ולא מצאתי תנא היכא קאי ומוכרח שעדיין נשאר בכ"י וא"כ כל שלא זכינו לראות ראיותיו הנאמנות דבריו נשארו כס' החתום דהגם שמוה"ריא ז"ל בס' ברכי יוסף לא ביאר דחייתו עכ"פ האמת אתו דטורח וכבוד ציבור אחר שכבר הם יושבים וקדמא ואתיא אז ודאי ראוי להחשיבו ביתר שאת ויתר עז לא לעשות חדשות לכל אשר יעלה בדעת עשרה מישראל זה לא אמרו אדם מעולם ומי בא בגבול מי כדי שנחוש לכבודו? והוא ברור כשמש עם שהרב ברכי יוסף ז"ל לא פירש טעמו אין ספק כי זהו עיקר דחייתו ומינה לנדון שלפנינו דהציבור ממתינים וטריחא להו מילתא לילך לב"הכ אחר או צער להם להתפלל חוץ מב"הכ שלהם או צר להם שיבוטל התמיד בב"הכ שלהם הא ודאי דאוי לחוש לכבודם בשבות כזה ולא יצטערו הציבור אפי' צער כל דהו ופוק חזי תשו' הרב מכתם לדור פארו ז"ל ה"ח ס' ו' שחייב לציבור אחד לשלח אתרוגם למדינה אחרת והם ישארו בלא כלום אחד שכבר ברכו יום א' מפני טעם זה דגדול כבוד הבריות ראה דבריו שם באורך כמה מצטער אותו צדיק על ציבור שלם שממתינים לקיים מצוה אפי' מדרבנן ומחייב לציבור אחר שיבטלו מצותם לולב ניטל כל ז' מתקנת ריו"ח משום כבוד הבריות ע"ש. ובאמת ובתמים מי לא יתגבר כארי לעמוד כתריס מפני כבוד הציבור כי רב הוא בכל פינות חלקיו ולית דין צריך בושש. וכ"ש בהצטרפות טעם ביטול התמיד של אותו ב"הכ באותה תפילה כי לאו מילתא זוטרתי היא כמו שהוכחנו למעלה דעל כל ציבור וציבור ר"ל על כל ב"הכ רמיא להקריב את קרבן ה' במועדו ערב ובקר וצהרים. ולדעתי המעט כדאי כל טעם מב' טעמים הללו אשר כל חד בדידיה יש בו כל צורכו כדי להתיר שבות דרבנן בעבורו וכ"ש בהצטרפות שניהם כאחד והאריכות בזה עוד להג הרבה ויגיעת בשר. וכגון דא צריכא רבא לאודועי באתרא דמתבעי דכל זה הוא באבידת מפתח

בה"כ אבל באבידת מפתח ההיכל שהוא נדון הרב בית יהודה והרב ז"א ז"ל יש לחלק הרבה דאם הבתי כנסיות סמוכים כמו כאן וע"הק ירוש' תו"ב דאינו יוצא הס"ת לשוק כלל ובני ב"הכ זה הולכין לב"הכ אחר מעוטפים בטלית וכדומה כמו חדר לפנים מחדר והדומה הא ודאי דינא יתיב ליכנס לב"הכ אחד וליקח ס"ת משם ולקרוא חובת היום דהא כל עיקר טעמא היינו משום טורח ציבור שממתינים ואנן סהדי כי יותר טורח ציבור הוא אדאזילו ואתו אומן לשבור הפתח או המנעול כי צריכא עידן ועידנין ממה שהוא הולך מב"הכ זה לב"הכ אחד הסמוך לו ממש ונדון הרב בית יהודה ובית הכנס' של גורניין דביה הוה עובדא מכירו הייתי לשעבר כשהייתי בשליחות מצוה באלגזיר יע"א ובאמת אין ב"הכ אחר סמוך לו כל עיקר וע"ז יפה דן. ואפשר שנדון ב"הכ שהורה הרב זרע אמת במודינא הוא כמו ב"הכ של ירוש' תוב"ב ורומי שהם סמוכים זל"ז וע"ז לא רצה להתיר שבות כזה במקום דליכא טורח ציבור (שוב דקדקתי היטב בלשון הרב זרע אמת שכתב מב"הכ אחרת הסמוכה ונהנתי ואין ס' שאין יציאת השוק או שיש אבל הוא בתוך ד' אמות באופן דליכא שום טורח ציבור) הכלל העולה דהכל תלוי בענין הטורח וההמתנה שממתינים הציבור וכל דבר שמוציא את הרבים מידי טרחם והמתנתם הוא הקדוש והוא הקודם ויפה כיון הרב שא"ב מוהרח"ף נר"ו בס' נשמת כל חי סי' ז' דאחר שהעלה לענין הלכה דבקריאת ג' פסוקים איכא משום טורח ציבור לכ"ע סיים וכתב והאמת דהכל לפי הענין שהם מרגישים בבטלה איכא משום טורח צובור והחכם עיניו בראשו לתת לב להזהר בזה עכ"ד ודבר ה' בפיהו אמת:

מעתה אשובה אראה מה שכתבת הנחמד ונעים! באמצע דברוך וז"ל גם לא ידעתי מקום ספיקא מי אתי עשה וכו' עד ועוד כמה דברים בטלו בשו"את את"ר ואני רואה כי חובה עלי שלא לשתוק בדבר זה ואומר. א"כ לפי מונח זה נסתם כל חזון ומאי האי דקא מהדרת חמדת הלבבות! למשכוני אנפשך אחד דבריך אלו להתיר משום דקס"ת הוי דאורייתא או תקנת עזרא וכיוצא. והלא יאמר לך האומר למתונך הוסיף על קס"ת חומרות כל מה שתוכל עכ"ז לא הגעת לחצי שיעור עקירת מצות שופר ולולב וקריאת מגילה והדומה וכאלה רבות וא"כ גם מצוה זאת דקס"ת יבטלוה לגמרי באותו ב"הכ אפי' שאין ב"הכ אחר ואפי' דהוי דאורייתא. ומכ"ש ממצות שופר ולולב נפקא דהתם

בטלום בכל תפוצות ישראל והכא עכ"פ מתקיימת במדינה אחרת ולפי זה אני בא עליך פקח שבחכמים! בממה נפשך אם תחשוב דמצוה דאורייתא לא ניתנה ליבטל מפני שבות דרבנן א"כ עכשיו כי אין לנו רשות הרבים דאורייתא נקיים מצות שופר ולולב כיון דלא הוי כי אם שבות דרבנן. ואם כה תאמר שאני איסור שבת דחמיר לן ודינא יתיב להחמיר בשבות דרבנן ומפניו מבטלינן מצות עשה. א"כ למה ישבת בין המשפט"ים להתיר להביא אומן גוי אחד שמדבריך נראה שנגררת אחר דברי הרב זרע אמת המראה פנים לאסור וא"כ מאי אריא דקס"ת דאורייתא הרי אתה עובר על שבות חמור דרבנן הא אין עליך אלא לומר כמ"ש בתשו' בשמים ראש סי' שכ"ט וז"ל: שאלתי את פי מורי ז"ל בכמה איסורי הוצאה בשבת אנו סומכים על שאין לנו רשות הרבים עכשיו ואין לנו לגזור כל כך. מעתה למה לא יתירו ב"ד את התקיעה ואת הלולב בשבת שכל עיקר איסורו אינו אלא משום שמא יוציאנו ויעבירנו ד' אמות ברשות הרבים? והשיב לי וכי יעלה על דעתך לפי הפשט שמשום איש אחד שיטעה ראו לעקור מצוה מכל ישראל. אלא שבתחילת מתן תורה נתנו המצות לעשותן בארץ בזמן שיושבים עליה (אמר הפוסק משי"ח ס"ט כן הוא דעת הרמב"ן בפי' ע"הת וכן דעת הרשב"א ח"א סי' קל"ד ועיין לו שם סי' צ"ד שם שם לו דברים בסתר המדרגה ועיין הרדב"ז דפ"ו ח"ב סי' תרצ"ו ואני במקומי ביארתי הקדש עם הקדמות האר"י ז"ל ואכמ"ל) ולאחר מכאן מסרן הכתוב לחכמים יודעי העתים והם ראו לחזק ביותר את השבת כי הוא היותר עיקר וחיוב לנו (כי הוא אשכול שכל אמונתינו ויחודנו תלויה בו כנודע. דברי הפוסק ס"ט) ולפיכך כל שאפשר שיבא שום קלקול על ידו בזמן מה עקרו אפי' מצוה כי יש כח ביד ב"ד מזמן עזרא ואילך (לא עכשיו שאין לנו ב"ד הגדול שמשם תורה יוצאה לכל הגולה. דברי הפוסק ס"ט) כי הכתוב מסרו לחכמים לאחר הגלות וכחם חזק אם לטעת ואם לעקור וכשאנחנו נחזור להתיר הנטילה והתקיעה אתי לזלזולי לפיכך מניחים אותם במנהגם. עכ"ד אות באות. (ועיין אורחות חיים דקי"ו ע"א שהביא חקירה זאת בשם יש שואלים ותשובה דחוקה הרבה ותשו' בשמים ראש יותר נכנסת אל לב מבין ודוק ועיין תשב"ץ ח"ב סי' קצ"ז וסי' רי"ס שהאריך בכל זה עי"ש ותרוה צמאונך ועיין בחי' דינים לרבני ירוש' הקדמונים סי' מ"ח נדפסו מחדש בס' חיים וחסד למהר"ח מוספיא ז"ל

שכתב דאין הטעם משום דהוי שוא"ת אלא משום דאינו עושה המצוה באותו מעשה בעלותו באילן והעברתו ברה"ה. כי כל זה אינו אלא הכנה למצוה עוש"ב.)

הראת לדעת מדבריו ז"ל שמה שביטלו מצות עשה דאורייתא היינו מפני ל"ת דאורייתא דהוצאת שבת בר"הר דידהו ואפי' מפני טעות היחיד גזרו בביטול מצוה על הרבים משום דשבת חמירא טוכא כאשר האריך ז"ל ואלו משום שבות דרבנן לא היה הדין לבטל מצות עשה דאורייתא והיה הדין לחזור ולקיימם אחר דעכשיו אין לנו ר"הר כאשר אנו מתירים כמה איסורי הוצאה בטענה זאת. אין לנו עכשיו רשות הרבים אלולי שיש לחוש שמא יזלזלו בכבוד שבת מאחר שכבר נהגו מאז השנים בביטול מצות הללו ולאו כ"ע דינא גמירי דמשום דאין לנו ר"הר התרנו אותם ולפיכך מניחין אותם על מנהגם ודברי הרב בשמים ראש ז"ל גם כזה חיים וקיימים שהרי מוכח להדיא מדברי התוס' בקידושין די"א ע"א ד"ה עד שתכנס לחופה בתירוץ הר"מ מנרבונה ז"ל והוא. שעם באמת קי"ל דאין לגזור בדבר מפני טעם רחוק ומיעוטא דמיעוטא עכ"פ עכ"ז הדין דאם כבר נגזר לאסור זמן מה מטעם קרוב ומסתבר הא ודאי יכולים להמשיך הגזירה עוד זמן מה אפי' דאותו טעם קרוב ומסתבר נגמר ונתבטל והיה לאין עכ"ז ממשכין אותה גזרה אפילו מטעם אחר רחוק גמור ולא מסתבר יעויין בדבריו שם וכעין זה ג"כ כתבו התוס' בכתובות ד"ב ע"א ד"ה שאם בתירוצם ועוד י"ל דגם לפ"ה לא היו מתקנים שתהא נשאת ליום הד' וכו' יעוי"ש שכונתם מבוארת שם שכיון שהגיעו לגזור בנישואין מטעם קרוב ומסתבר באשת כהן דנאמן לאוסרה עליו התקינו גם באשת ישראל אפי' שהכועס רחוק הרבה כיעוש"ב. ולא הבאתי דבר"י כי אם לדמיון בעלמא ודוק היטב. ושוב התבודדתי כמעט רגע ונזכרתי שדבריהם ז"ל היא סוגיא ערוכה בפסחים ד"ה ע"כ שאמרו שם הזהרו במנהג אבותיכם זמנין דגזרי מלכות גזרה וכו'. נמצא דאותו מנהג שכבר היו נוהגים מזמן רב לעשות ב' ימים טובים מטעם קרוב ומסתבר והוא ספיקא דיומא שהוא דאוריית' ואפי' דנתבטל דהשתא בקיאינן בקבוע' דירחא ואותו טעם נגמר והיה לאין עכ"ז המשיכו הגזרה וגזרו ב"ד הגדול ושלחו להם הזהרו וכו' משום גזרה רחוקה דרחוקה והיינו זמנין דגזרי מלכות וכו' וח"ו משתכח סוד העיבור (שהוא דבר רחוק גמור ובפרט עכשיו בדפוס)

ואתו למיכל חמץ בפסח והמשכת גזרתם זאת היא סיג לתורה גמור אלא דבא"י לא יכלו לגזור מחדש כיון דלא היה המשכת הדבר כמו בח"ל. (ובקונטריסי ויכוח קדוש' יו"ט ששלחתי ללונדון הבירה יע"א הארכתי להראות שיוט"ב ש"ג לדעת הרמב"ם חזר כדאורייתא ר"ל שהוא תחת הדברים שמנה הרמב"ם שנכנסים בלאו דלא תסור שהם משום סיג לתורה.)

מבורר יוצא מכל האמור דגם בענין ביטול מצות ק"ש ולולב והדומה כיון דכבר הונהג ונגזר ביטולם מטעם חששא קרובה דשמא יעבירנו וכו' א"כ עכשיו אפי' דכבר נתבטל טעם זה לגמרי דאין לנו ר"הר הדין נותן להמשיך הגזירה ולהניחם בביטולם מפני חשש שמא יבואו לזלזולי באיסורי שבת כיון דרואים דאנו מתירים דבר שכבר הונהג לאסור ולאו כ"ע דינא גמירי ונמצאו דברי רבינו הרא"ש ז"ל חזקים כראי מוצק. מכל זה נתברר כשמש בחצי השמים שמעולם לא היה ולא נברא דמשום שבות דרבנן יבוטל שום מצות עשה ושום ל"ת ואפי' מצות קדושה או מצות הנעשות ברבים או כבוד ציבור דחמיר מכל הני והדומה חלילה! ואין מביאין ראיה מביטול ת"ש ולולב דהתם נתבטל בדאורייתא עם דאורייתא ועכשיו הוא המשך הדבר מטעם גזרה דחילול שבת אבל אם באנו לבטל מחדש איזה מצוה מפני חברתה הא ודאי חזרנו לסיני וכדקי"ל אתי עשה ודחי ל"ת בבל דיניו ובכל משפטיו הכל כפי מה שהוא הענין והדין לפי מקומו ושעתו ואנו שוקלים הדברים לפי משקל ההוראה אשר בידינו אם יככד אם יקל כן נעשה בנדון שלפנינו חזר איסור שבת ככל איסורים שבתורה החמורים או הקלים הכל לפי מה שהוא הדבר שאנו דנין עליו וכאשר יכריע מאזני ההוראה כן יקום. ושוב דרך מקרה בא לידי תשו' חוות יאיר סי' ט' והאריך בענין זה כמעט בכל אותו סימן ובאמצע דבריו כתב וז"ל ואע"פי שיש ביד החכמים לעקור דבר מן התורה בגזרותיהם היינו במקום שאמרו דוקא ובמקום שגזרו מחשש איסור דאורייתא שלא לעשות דבר אפי' דע"י זה מבטל מ"ע ואפי' יש בה כרת כגון ערל הזאה ואזמל וכו'. ולפעמים יותר משל תורה אבל לא שהם תקנו מ"ע ואנן נחמיר בה לדחות מ"ע דאורייתא א"א לומר כן וכו" א"ד יעו"ש בדבריו באורך. ראה כי הקרה ה' לנגדי דברים כהוויתן עלז לבי בה' ושוב התבודדתי היטב בתשו' הרב חוות יאיר עצמו בסי' קי"ב ושם אנכי הרואה שעקם עלינו את הכתובים ולא רצה להתיר שבות דשבות

לילך בספינה קטנה להשלים מנין וקריאת ס"ת בשבת אפי' שצידד כמה צדדים להקל עמד לו מה שראינו שחכמים העמידו דבריהם לבטל עשה שיש בו כרת כגון מילה ופסח ובתשלום דבריו כתב וז"ל. סוף דבריו נראה שאין להקל בשום ענין להתיר שום גזרה דרבנן בעסק מצוה ללמוד ממקום אחר. ולדמות מילתא למילתא ואפי' בביטול מצוה דרבים. ובר"ה לא נ"ל להתיר ליחיד לבא בספינה להשלים מנין ולתקוע ולהתפלל ברבים אף על פי שיש כאן כמה ביטול מצות דאין לנו מאזני צדק בזה. אף כי רז"ל אמרו בהדיא שופר של ראש השנה אין מעבירין וכו' ואמרו מפני די"ט עשה ול"ת ואף על פי דשם התירו לומר לגוי. יש לחלק בספינה ההולכת בשבילו. וראיה מיושב בקרון סופג את הארבעים עכ"ד יעו"ש בכל התשובה. ולפום ריהטא נראים דבריו כסותרים מסימן ט' לסימן קי"ב דהנה בסימן ט' כתב דאין לנו אלא מה שגזרו חכמים ואין למדין לבטל מצות אחרות וכאן כללא כייל וכמובן הפשוט. והדבר באמת צריך ישוב נכון לחלק בין הנדונות ואין הפנאי מסכים עמי לעמוד על שורשן של דברים אלא מה שאני רואה לחלק והוא חילוק ברור הוא זה. דדעת הרב חוות יאיר הוא בסימן ט' דמשום מצוה דרבנן במקרא מגילה לא מבטלינן שום מצוה דאורייתא עשה ול"ת. ואין להביא ראיה ממה שהעמידו דבריהם כשל תורה דהתם העמידו דבריהם כדי לחזק איסור תורה גופה וכדברי הרב בשמים ראש. וא"כ הם ידעו מה לבטל ומה לחזק דאורייתא בדאורייתא. אבל לא שאנו נבטל עשה או ל"ת כדי לקיים מצוה דרבנן. וזהו תכלית כוונתו בסימן ט' ובהדיא קאמר כן. אבל הכא בענין הליכת הספינה אנו פוגעים באיסור שבת אפי' יהיה שבות דשבות. עכ"פ אנו מבטלים מה שגזרו חכמים לאסור כדי לחזק איסור שבת משום קיום איזה מצוה גדולה וקטנה. וא"כ חזרנו עוד הפעם לסיני העמידו חכמים דבריהם לחזק איסור שבת בכל אופן אפילו שיבוטלו כמה מצות עשה. והיא היא בלי ספק. וזהו כל מה שצידד בסימן קי"ב. ולפום ריהטא האמת אתו. אלא דאחרי ראותינו דברי הרא"ש בתשובת בשמים ראש. דאסברא ניהלן בטוב טעם ודעת דמה שגזרו חכמים היינו בזמנם דהיה להם ר"הר גמורה שהיא דאורייתא. אבל עכשיו כי אין לנו ר"הר ומטעם זה אנו מתירים כמה מיני הוצאות חזר כמצות עשה דרבנן (אפי' שהוא לסיג לתורת איסור שבת ולא לעצמה

יצאת מצוה בפני עצמה במ"מ) כיון דאין לנו ר"הר כלל ועיקר הוה ליה כנתבטל הטעם מכל וכל ודיינו לומר באותם הדברים דגזרו בפירוש כגון ערל הזאה ואזמל ושופר שעדיין גזרתם קיימת מהטעם שכ' בשו"ת בשמים ראש ומהסיועי' שסייענו אותו אנן בעניותין אבל לדמות ג"כ לבטל מצות אחרות. אה"ן דלא מבטלינן כיון דאין לנו ר"הר ולא תהיה כהנת כפודקני' שאנו מתירים כמה דברי צורך מטעם זה כ"ש שנתיר בדבר מצוה. זהו מה שיוצא מבורר לעין כל מתשו' בשמים ראש. ובאמת דינא קא משתעי הפך כל מה שכתב הרב חוות יאיר ז"ל. אלא דבאמת לא מזיגנא רישא אבי סדיא עד דמהפכנא בזכות האר"י הח"י ז"ל ומי לנו בקי בחדרי תורה וקולע אל השערה כמוהו מורה. וע"כ חובה עלינו למשכוני אנפשין לקיים דבריו ובפרט כי למחמיר שומעין באיסורי שבת. והיינו דכונת הרב ז"ל הוא בזה האופן. דאף על פי דאנו מתירים בז"הז כמה מיני הוצאות מפני שאין לנו ר"הר. עכ"פ כדי לקיים איזה מצות דינא יתיב שלא נתיר בשום אופן. שהרי מאחר שראינו חכמים העמידו דבריהם. וביטלו כמה מצות ומן הדין עד היום (שאין לנו רה"ר דאורייתא) ולמחר בכלל אנו מחוייבים לקיים מאי דאמור רבנן ולבטל כמה מצות מהטעם שכתב הרב בשמים ראש ז"ל. א"כ בכל מצוה ומצוה איתא להך טעמא שאם תתיר בשביל תפילת צבור וקריאת ספר תורה הקל למחר מכ"ש שיתירו בשביל ערל ואזמל ושופר החמורים ודאורייתא והוא ק"ו אדיר וחזק. וע"כ דינא יתיב שלא לסמוך להתיר אפי' שבות דשבות בשביל שום קיום עשה זהו באמת תכלית כוונת האר"י הח"י ז"ל ודינו אשר הוציא לאור הגם שלא האריך כי לא הוה בידיה תשו' בשמים ראש. אבל עכ"פ גם הבשמים ראש יודה בחילוק זה כי הוא אמיתי מצד עצמו ויש להביא לו חבילי ראיות. ונ"מ דכל זה כשהשבות עוברו הישראלי בגופו כההיא שמא יעבירנו ד' אמות בר"הר הוא עצמו או הליכתו בספינה או בקרון שהוא עצמו העובר בשבות דרבנן כדי לקיים מצוה אחרת דבהא ודאי העמידו חכמים דבריהם וכל המצות לענין זה כחדא נפקין וכחדא שריין אבל באמירה לגוי בנדון שלפניו גם הרב חוות יאיר מודה וכמו שסיים בסו"ד משם התוס' והוא ברור לע"ד. ונדון שלפנינו כבר כתבנו שאפי' בדבר תורה וקום עשה נדחה מפני כבוד. וטורח וציבור (היכא דאיתיה ושייך כי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות בנדון שלפניו)

וגם דהוי איסור שבת החמור כיון דהוי בשבות דשבות באמירה לגוי לשבור הפתח או המנעול. ושאין הישראלי עושה בגופו שום דבר. כל אשר מקל טורח ציבור וצערם אותו נעבוד באין מחריד הנלע"ד כתבתי וציי"ם זימ"ן ושו"ט יגדל. ותשו' אני מצפה.
כ"ד נאה **משי"ח**

סימן ז

טריאיסטי סדר ויקרא ה' אל משה.
נהירו דעיינין ה"ה הרב המוסמך מזרע היחס בנן של קדושים כמוהר"ר **משה ישראל חזן** נר"ו יאיר ויזהיר אכי"ר.
שאלה ליעיין מר לענין דינא לכתחילה ישראלים הדרים בשדות רחוק קצת מן העיר והם בתוך התחום וחפצם ומאויים להתפלל עם הציבור. ולא יוכלו לבא לב"הכ על דגליהם מחמת זקנותם אם יכולים לילך בקרון ובהמות שלהם ונכרי מוליכו דלא נעלם מזיו עינו תוספות בריש פרק מי שהוציאוהו שכתבו וז"ל רצה רשב"ם ז"ל להתיר ליכנס בקרון בשבת ונכרי מוליכו חוץ לתחום וחזר בו משום יפגעו בו לסטים או שמא ישכח וירד ואין לו אלא ד' אמות ור"י אוסר אפי' ליכנס בערב שבת כיון דאפשר לירד בשבת ועוד אם בהמה מנהיג בקרון פשיטא דאסור להשתמש בבעלי חיים שמא יחתוך זמורה עכ"ל ולזה עמד השואל ושאל אם זהו דוקא בשבת וחוץ לתחום אבל ביום טוב ובתוך העיר דליכא שום חששא לחתיכת זמורה אם מותר לכתחילה לילך בקרון ובהמתו של ישראל ונכרי מוליכו דלמען ינוח כתיב אבל ביום טוב אינו מצווה על שביתת בהמתו והא דאמרינן אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש אליבא דב"ש היא וב"ה מתירים כמה דברים ואם אסרינן בבהמה של ישראל משום דשמא ילך גם בשבת ועובר על שביתת בהמתו אם הקרון והבהמה. של נכרי המוליך הקדון מהו?
לכל זה יורנו המורה ושכמ"ה ב"ד החותם באהבה נאמן בברית ואהבת מעלתו:
ע"ה **יצחק גואיטע** קורפו י"ג לח' ניסן בצר **הרחבת** לי לפ"ק.
תשובה אחד המיוחד. תורה וגדולה במקום אחד מ"פ הרב המובהק זקן ויושב בשבת תחכמוני כמוהר"ר **יצחק גויאטע** נר"ו יאיר אכי"ר:

שאלת חכם הלא היא כתובה בספר ויקרא ה' אל משה קבלתיה לנכון. ועם כי מה ידעתי ולא ידע מר. בענין פשוט כזה. עכ"ז לעשות רצונו חפצתי להתטפל להשיב לו תכף מקבלה ואילך. והיתה תשובתי על רגל אחד כי בא מועד:

ואומר חמדת הלבבות! הא ודאי לא נעלם מעיני קדשו כי ענין תפלה בציבור אין לו זכר ורושם בין המצות ואפי' מדרבנן. ודי לנו מאי דאתמוהי קא מתמא רב נחמן מאריה דתלמודא לרב יצחק (ברכות ד"ז ע"ב) בשאמר לו שיתפלל בשעה שהציבור מתפללים. צעוק צעק לאמר לו. מאי כולי האי? והכי הלכתא כי אפי' מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן לא נפל כ"א בעיקר חובת התפילה הא ביחיד אם היא מדאורייתא או מדרבנן. אבל בציבור אין ריח מצוה בדבר. וכאשר הארכתי במקום אחר אורך הירעה. ועיין בית אלהים למבי"ט שער היסודות דפ"א ע"ד ואכמ"ל עוד. וגם ענין קדושה מקרא דנקדשתי. אינו אלא אסמכתא בעלמא. וכמ"ש הר"ן ז"ל והדברים ארוכי'. ואם ירצה אחר החג אצוה להמעתיק שיעתיק לו פסק א' ארוך ע"ז שיש לי בחיבורי הקטן **כרך של רומי** ומשם בארה. ועיין תשו' בשמים ראש סימן קנ"ח שכת' וז"ל. ומודה אני לך שאין דוחין שום שבות הקל לקיים מצות תפילה בציבור ובקל יכולים לדחותה כמו שאמר רנב"י לא יכילנא. ומוסכמת תשו' זאת הרבה עם מ"ש הוא עצמו בתשו' כלל ד' סימן י"ט. ואחר שיתברר דבר זה לאדוני כשמש בחצי השמים. שמצות תפלה בציבור אינה ריח מצוה אפי' מדרבנן. מאין הידים להתיר שום ריח איסור אפי' מדרבנן בדור הרע הזה? והלא מצות לוית המת שהיא מצוה דרבנן ויש מי שמנו אותה לדאורייתא ואסמכוה אקרא עכ"ז הוא בא בתורת האדם להרמב"ן ופסקו מרן בא"ח סימן תקכ"ו סק"ז ויעו"ש דמשום זילותא דיום טוב שני נגעו בה. ואם בהלוית המת שיש בו ריח מצוה כך בתפילה בציבור שאין לה שורש וענף בתלמוד לכל יחיד ויחיד. (כי אפי' איכא מצוה. על הציבור רמיא כמו הקרבנות. ולא על היחידים וכאשר הארכתי) עאכ"ו. ויעיין להרב חוות יאיר בסימן קי"ב מה שהאריך ע"ז והוא נדון דידיה ממש בהליכה לב"הכ מעבר הנהר עם ספינה קטנה וסיים דבריו וז"ל. ואפי' בביטול מצוה דרבים ובר"ה לא נ"ל להתיר ליחיד לבא בספינה להשלים מנין ולתקוע ולהתפלל ברבים אף על פי שיש כאן ביטול כמה מצות דאין לנו מאזני צדק כזה. יעו"ש

ובתשובת הנזכרת לא חדלתי מלהטפל בתשובה זאת. ולהביאה בכור הבחינה עם מ"ש כל הפוסקים בענין הביטולים. ומכללם מ"ש בתשובת בשמים ראש סימן שנ"ט ועם מ"ש הרב האר"י הח"י עצמו לעיל סימן ט'. ועלתה מצודתנו דבאמת דינא קא משתעי ותכלית הענין כך הוא. דאף על פי דאנו מתירים בז"הז כמה מיני הוצאות מפני שאין לנו עתה ר"הר וכיוצא מאלף קולות וטעמים מספיקים. עכ"פ כדי לקיים איזה מצוה קלה או חמורה דינא יתיב שלא להתיר אפי' איסור קל מדרבנן בשום אופן. שהרי מאחר שראינו שחכמים העמידו דבריהם. וביטלו כמה מצות. ומן הדין עד היום (שאין לנו ר"הר דאורייתא) ולמחר בכלל. אנו מחוייבים לקיים מאי דאמור רבנן. ולבטל כמה מצות מהטעם שכתוב בתשו' בשמים ראש הנז"ל. א"כ בכל מצוה ומצוה איתא להך טעמא שאם תתיר בשביל תפלת ציבור וקריאת ספר תורה הקל למחר מכ"ש יתירו בשביל ערל ואזמל ושופר החמורים ודאורייתא. והוא ק"ו אדיר וחזק. וע"כ דינא יתיב שלא לסמוך ולהתיר אפי' שבות דשבות בשביל שום קיום עשה. זהו באמת תכלית כונת האר"י הח"י ז"ל ואם קיצר. והם דברים קרוים והולכים לתומם בפשטי הסוגיאות הגדולות. והשמועות הרחבות ואכמ"ל עוד ומעתה יקבל תשובתו כולה כמות שהיא. ותמהני עליה דמר שיחל"א. דאחרי שנפסקה ההלכה דאין בין יום טוב לשבת כי אם אוכל נפש והוצאה וההבערה מה לנו לידע איך נפלו הדברים מתחילתן במחלקותן הידוע והמפורסם? כי המחלוקת אשר נפסקה הלכתא בש"ע שוב אינו עושה חיל לשים ענין. ובקושי מצא הרב חכם צבי סוף סימן צ"ט לסמוך על חולק של פסק הב"י בשעת הדחק והדברים ארוכים. כ"ש בדור הרע הזה כי אין ספק כי המורה המתיר דברים כאלו הא ביחיד בלי ועד חכמים גדולים שבכל חלקי הכדור הגדולים בחכמה וביראת חטא. הא ודאי עבריינא יתקרי וידוע כי דבר התמוה לרבים אסור להורות אפי' שהוא היתר מכל הצדדין ומ"ש הט"ז שם ביו"ד סימן רמ"ב סק"ט. כבר כתבתי הפסק אחר שהוא בדבר שיהיה על משקל תשו' הרשב"ש סימן תקי"ג. ולא בדברים דהונהג בהם איסור לכ"ע וכיוצא לזה. כי ע"כ כל עיקר שאלתו אינה אלא ודאי כי אם למרס בדם אהבה מר"ס מרסנ"א כי חלילה לי לחשוב כי מני"ר נר"ו שלם בחכמה וביראת חטא יסתפק בדבר פשוט כזה. ורק אין דבר שו"ט יגדל

ממעל לחש"ב ויז"ל רנ"ו ראות נה"ר גם חסי"דה ובנפש נענה. דוה לבב. אין דעתו מיושבת עליו כי גרשוני היום מהסתפח בנחל' ה' נחל' זו ירו' עד ישקיף ה' משמים ויוציאני מכור הברזל. ונתן לי לחם לאכול ושבתי בשלום אל בית אבי בית פלט"י א"ל בי"ן עז"ן:?
המשי"ח

סימן ח

פירארא
תשובה על עניין גילוח בחולו של מועד אם מותר בזמן הזה למי שגילח זקנו קודם הרגל. בער"ב היא באה מגבר שלים בתורה וביראת חטא שיחל"ח וזה לשונו:
אחי ורעי. אל נא ישת עלי חטאת אם אפתח פי בדבר אשר נשתברו בו כמה קולמוסים. וגדולי הדור ראשונים עם אחרונים עמדו עליו מזה אחד ומזה אחד. כי לא לכבוד עצמי אני דורש. ויודע אני ערכי כי אין בביתי לחם ושמלה. אמנם גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם כי מן העת אשר הוטל על צוארי משא כבד ויותר מכחי נחמרו על לבי דברי הנביא יחזקאל אשר בהם קרא למנהיגי הדור בשם צופים כמו שכתו' צופה נתתיך לבית ישראל ומן הזמן ההוא אשר הם לי כמו אחד עשר שנה נתתי אל לבי לתור ולחקור על הרעה החולה אשר נהיתה בדורות אלה האחרונים. כי בהם אנו רואים רבני הדור מקצה אחד עושים כל טצדקי ליישר ולקיים כל הנמצא כתוב בס' בגמרא ופוסקים כקטון כגדול. וכל מגמתם הוא שלא יתבטל מכל דבריהם אפי' קוצה של יוד. והפך מזה העם מקצה אחד משליכים מעל שכמם כל משא עבודת ה' ועוד מעט כי נכרתה כל חלקה טובה בישראל.ומי האיש אשר לו דעה ולא ישיב אל לבו לאמר אין זה מקרה. כי אם סיבה עצומה גלגל הדבר הרע הזה. ואם יוסר הסיבה תתבטל כמו כן המסובב בהכרח!
ואחרי אשר נתיעצתי עם לבי פעם אחר פעם. ולמדתי וחקרתי על קירות בני ישראל ומאורעותיהם. האיר ה' את עיני. וראיתי כי הסיבה היא ביד הרבנים עצמם אף כי כונתם לשם שמים. ובידם לבטל המסובב. ולהחזיר תפארת תורתנו הקדושה לאיתנה. כי הנה ידוע ומפורסם מעמד ומצב איזה מנהיגי הדור בזמנים אלה. מזה

אחר ישליכו אחרי גום כל דבר הנוגע לדת ולאמונה. ויניחו ביד כל איש ואיש לעשות הישר בעיניו. ולעומת זה מזה אחד יקראו בקול גדול אסור אסור בכל מה אשר המה נדרשי' ויוצא מזה כי כל הרואה והשומע אותם התברך בלבבו לאמר **שהדת והדעה** המה כשתי צרות המתנגדות זו את זו. וכשני אויבים המתגברים זה על זה. וכשזה קם זה נופל ובני ישראל אשר כל מחשבתם הוא לרוץ במרוצת הזמן (אמת כי היא זמן חביב! כי ה' צוה עליו יהי אור ויהי אור!) ולכן ערוג יערוג לראות בכל עבר ופנה היהודים חפשים כשאר אזרחי ארץ. בכשיל וכלפות יהלמון כל בנין תורתנו הקדושה. אשר כפי מזימותיהם היא מחיצת ברזל המוטלת בינם ובין הדרור אשר המה מבקשים: **אמנם** לא כן הוא! וידוע ומפורסם היסוד אשר יסד רבינו הרמב"ם ז"ל בהרבה מקומות מספריו המופלאים כי היה עיקר מונח אצלו שהדת האמתית והשכל מרועה אחד ניתנו. ולזה צריך שיהיו מוסכמים בתכלית.

אם כן לבי נכון ובטוח שאם המורה לצדקה אשר בכל עיר ועיר יטו שכמם לסבול ויחקרו על מצב ישראל בדור הזה. ויחזיקו בידם הרסן. וינהיגו לאט לאט קורות הזמן ופגעיו והמון התנועה ויסירו מה שבידם לאמר ראה זה מותר הוא. אז צאן מרעיתם יטה אזן לדבריהם כשיאסרו הדברים שאין לאל ידם להתיר. ועל ידי זה **תורתנו הקדושה והדעה** ישבו לבטח כשני אחים גם יחד. וילכו ולא יעפו. ירוצו ולא יכשלו. ובני ישראל ילכו בדרך התורה ובארח השכל והדעת. כי זאת היא התפילה העולה בית אל ויזרח להם שמש האושר הזמני והנצחי כי ימצאו חן ושכל טוב בעיני אלהים ואנשים. וכל רואיהם יאמרו עליהם רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה:

אחרי אשר כתבתי כתב התנצלות הזה בערי. אשר הוא מסירת מודעא גדולה וחזקה כי כוונתי היא לחזק ולהעמיד תורתנו הקדושה. אשר היא חיינו ואורך ימינו. ופליטה הנשארת מכל מחמדינו אשר היו לנו מימי קדם. אבא אל הענין אשר אני עומד עליו. **ואען ואומר**. כי אין ברצוני להכנס על פרטי הענין בעצמו כי כבר דברו עליו כמה גדולים ונכבדים יותר ממני. ומתוכם הרב הגדול יחזקאל לנדא בשו"ת נודע ביהודה. מהדורא קמא ותנינא. אבל אדבר על הדבר בכללו. ואחקור על התקנה למצוא פתח לאמר כי התקנה הזאת בזמננו זה נפלה מעצמה:

ידוע ומפורסם כי חז"ל אסרו לגלח במועד מפני שחששו שיכנסו בני ישראל לרגל כשהם מנוולין. כדתנן ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים וכו'. ובגמרא ושאר כל אדם מאי טעמא אסורים וכו' כדי שלא יכנסו לרגל כשהם מנוולין ופירש"י כשהם מנוולין ומאן דמתרשל ולא גילח מקמי רגל ומטי זמן עליהו לגלח ברגל. החמירו רבנן הואיל ולא מזרזי נפשיהו לספר מקמי רגל דלא ליהוי ברגל מנוולין אם יהיו מגלחי' במועד לא היו מגלחין לפני המועד ונכנסים לרגל כשהם מנוולין ע"כ. וכמו כן גלוי וידוע העיקר אשר הונח אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. אמנם כל תלמיד עם מבין יודע כי העיקר הזה ניתן לשיעורים. ויש לנו הרבה ענינים אשר גם בית דין קטן יכול לבטל דברי בית דין גדול שקדמו ומתוכם היכא שלא נתפשטה התקנה בכל ישראל. ולא בלבד היכא שבשעת התקנה לא נתפשטה בכל העולם. אלא הגם שבאותה שעה נתפשטה איסור בכל ישראל. אך בהילוך הזמן נתקלקל הדבר ונעשית הגזרה רפויה מצי בית דין קטן לבטלה לפי דעת מרן. דהכי מקשה בתלמוד (בע"ז ד' ל"ו ע"א) איך התיר רבי יהודה הנשיא את השמן הרי אין בית דין יכול לבטל דברי חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין? ומשני שמן לא נתפשט איסורו בכל ישראל. ודרשו שם הפסוק במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו. אי איכא גוי כולו אין ואי לא לא. ופרש"י אתם מקבלין עליכם בארור ובקללה ונאסר עליכם. ואח"כ אותי אתם קובעים שאתם נהנים שוב מן הארורים ע"כ. ולפי דעת מרן הכסף משנה (פ' ב' מהלכות ממרים פסקא ז') גזרת השמן נתפשטה בתחילה בשעת הגזרה בכל העולם. אך אחר כך התחילו לזלזל ונעשה גזרה זאת רפויה אצלם עי"ש. ומזה נלמוד כי תקנת הגילוח בחול המועד שהן עתה שלא די שהתחילו לזלזל. אלא בכל ערי איאורופא המיעוט אינו מגלח ורובו ככולו מגלח.

שוב חזר הדבר לחוב להסיר התקנה כדי שלא יכנסו בארור בעודנה בתקפה:

נוסף על זה כי תלמוד ירושלמי (מועד קטן פרק ב' פסקא ב') איתא. אמר רבי בא בר ממל אילו היה לי מי שימנה עמי התרתי בשר בכור להשקל בליטרא והתרתי שיהו עושין מלאכה בחולו של מועד. כלום אסרו בשר בכור להשקל בליטרא לא כדי שיהו מוכרין אותו בזול? והן מערימין עליו ומוכרין אותו ביוקר. כלום אסרו לעשות מלאכה בחולו

של מועד אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ועוסקים בתורה? ואינון אכלין ושותין ופוחזין ע"כ. ופירש יפה מראה שם. מי שימנה עמו משמע באיזה בית דין שימנה עמו. כי אף על פי שאין בית דין יכול לבטל דברי חברו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ומנין שאני הכא דגזרת בית דין הוי לתקלה. שעל ידי כן עושין הפך הכונה ע"כ. ומזה נלמוד דהיכא שבשעת הגזרה סברו לתקן. אמנם בעבור הימים הגזרה היא לתקלה נכון לבטלה. ואם כן מי הוא זה אשר עינים לו ולא יראה כי תקנת הגילוח עכשיו הוי הפך מגמת המתקנים? שהרי כל מגמת המתקנים היתה שבני ישראל יכבדו הרגל בנקיות הגוף. וכל רואיהם יאמרו כי קדוש היום לאדוננו. והנה נודע כי בזמן התקנה היהודים לא היו מגלחים זקנם כלל ועיקר והגילוח היה בראש לבד. ואם כן כשגזרו שלא לגלח במועד. כונת המתקנים היתה רצויה. מפני כשהיו מגלחים בערב הרגל. הגם ששערם היה חוזר לצמוח בתוך המועד לא היה שום נוול להם. אם בימי המועד האחרונים היה ראשם מכוסה בשער של שבעה או שמנה ימים. אמנם עכשיו שפשטה התקנה גם על הזקן. כמה וכמה נוול גורם לבני ישראל בתוך המועד ובפרט בימים האלה שרוב בני אדם מגלחים זקנם פעמים שלש בשבוע. מוסיף והולך הנוול בימים הקדושים האלה:

והשתא דאתינא להכי נראה בפשיטות שלא די שתקנה הזאת נפלה מעצמה. אבל גם נוכל לומר שבודאי לא היה בכונת המתקנים לגרום תקלה גדולה כזאת וברצונם וברשותם אנו יכולים לגלח זקננו בחול המועד אם גילחנו אותו קודם הרגל. דהנה עכשיו בדבר הזה נשתנה הענין כל כך. דאם היה אותו בית דין קיים היום בודאי היה אומר שלא כוון מעולם לזה. וכך חובתנו. וכך יפה לנו כי נודע כמה וכמה חששו רז"ל שלא יהיו דבריהם שיחה בפי הבריות. ועיין שיטה מקובצת (כתובות ד"ג ע"ב) סוגית משעת הסכנה ואילך אשה נשאת בכל יום. כתב בשם רבו וקרובו דע"כ שייך אין בית דין יכול לבטל דברי חברו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. דוקא בדבר שלא נשתנה הענין אבל בדבר שנשתנה הענין ואם היה אותו הב"ד קיים היום אפשר ג"כ היו מסכימים לסתירת הגזרה או התקנה. אין זה בכלל אין בית דין יכול לבטל דברי

חברו. ונעקרה התקנה דבתולה נשאת ליום הרביעי. אחרי שאם היה סכנה בשעת התקנה בלי ספק לא היו מתקנים כן ע"כ:

ואם לחשך אדם לומר הנה על כל פנים צריך לזה ב"ד כדי לבטל התקנה. לזאת אשיב כי נוסף על הנוול שגורם בזמננו זה הזקן הארוך יש בו גם כן משום לעג ואיבה שהרי האנשים מכובדים אשר אין מבני ישראל המה כשרואים היהודים בשוקים וברחובות קריה מלובשים בבגדים מכובדים בימי הרגל עם זקן ארוך כאבל אם. מלעיגים עליהם. ובפרט כשהולכים לפניהם ויושבים עמם לדבר ולטייל אומרים עליהם שהמה רחוקים מדרך ארץ ולא עם בינות הוא (הפך דעת האל יתעלה שאמר שבקיום המצות התורה יאמרו עלינו כל הגויים שאנו חכמים ונבונים) והנה כמו שהתיר מרן המחבר (יורה דעה סי' שפ"ב ס"ד) דבעיר שרובה נכרים אין צריך האבל לחלוץ מנעליו ומזה התיר הרמ"א (א"ח סי' תקי"ד ס"ב) שמותר לילך בתשעה באב ברחוב של נכרים במנעלים מפט החשש שיבואו ללעוג עלינו (אע"ג דה' ענויים של יום תשעה באב המה תקנת קדמונינו הקדושים). וכמו שהרב בית חדש כתב שמפני שאנו דרים היום בין האומות חיישינן לאיבה. ומפני זה אין צריך היום להגביה בית הכנסת על שאר הבתים (עיין א"ח סי' קנ"ז במגן אברהם ס"ק ב') אף על פי שענין זה דהגבהת בית הכנסת הוא דינא דגמרא ונלמד ג"כ מקרא. (ועיין שבת דף י"א ע"א) הוא הדין והוא הטעם בדין גילוח בחול המועד. דכיון דשייך ביה משום לעג ואיבה שמותר לגמרי. ועל כיוצא בזה אמרינן ילמוד סתום מן המפורש:

ואשים מחסום לפי בדבר הזה בהביא דברי הרב בעל כסא דהרסנא על תשובת הרא"ש בס' בשמים ראש סימן מ'. כי שם רבינו הרא"ש ז"ל משיב לשואלו על ענין רב אחד שנדה מי שגילח ראשו בחול המועד על סמך רבינו תם שהתיר. שלא יפה עשה לנדותו אחרי שעשה כרבינו תם ז"ל. והרב המגיה בכסא דהרסנא אחר שהביא המחלוקת אשר היתה על ענין הגילוח בחול המועד בין הרב בעל נודע ביהודה והגאון אביו. שרטט וכתב ז"ל. ודעתנו נוטה לענין הדין שיש לחלק דבזקן יכולים אנו לסמוך על דברי רבי' תם חדא דנוכל לומר דזקן הוי כשפה כולה. ומה לי חצי הזקן או כולו. דגם כאן אנינא דעתיה דהנהו דמתנוולי טובא בעיני כל. משחת מאיש מראיהם. ועוד

יש לחלק בין זקן לראש דזה דרך כולם לגלח פעמים בשבת ואין חשד כאן! מה שאין כן גילוח הראש דעל כל פנים בזמן התלמוד בשעת הגזרה דרכו של כ"הג? הוא דהוי מערב שבת לערב שבת. ומאן לימא לן דהפוסקים החולקים על רבינו תם אף בזקן פליגי? והרי בזמנם לא ידעו מזה. רצוני מגילוח הזקן שאף האומות גדלו זקנם. והענין החל להשתרבב בין היהודים במדינות איטאליא ואשכנז מעט יותר משבעים שנה מקושי מחייתם של ישראל בין האומות שלא ימאסו וקצת מרבני המדינות ההמה באותו הזמן דמוהו לגלוח הראש לדעת החולקים על ר"ת ובזה ודאי יש לדון כדאמינא והענין אינו דבר שיכולין לומר עליו שפשט איסורו בכל ישראל. אבל בגילוח הראש יפה אמר אאמ"ו נר"ו כיון שבכל גבול ישראל מן הקצה אל הקצה נתפשט איסורו אינו נכון להורות בו קולא כי אם ע"י ועד גדול של חכמים.ע"כ. וה' יצילני משגיאות אכי"ר:

וזאת תשובתי תשובה מאהבה

אח טוב לישראל! הן בעודני מעוך וכתית יגע ורפה ידים ממתנים ועד ירכים. והקרב והכרעים. רעבים גם צמאים בלחם ובמים. ושאר הגוף דק לעפר וכשחק מאזנים כי יום תמול כי יעבור יום או יומים. התעניתי ככל אשר התענה אבי ויסך בדלתים יום אדיר בימי שנה כי קדוש שקדשוהו שמים. יתירה עלי החז"ן עובר לפני התיבה ערב ובקר וצהרים. הן כל אלה נאספו עלי והכוני שאוני והטילוני במוט בשנים. ועל ערש דוי ובכרעי המטה אסרוני בנחושתים. אדהכי והכי זרחה השמש בחצי השמים אראה אור כי יהל כתו"ב למ"ר למאיר ובא כאור החמה שבעתים. האותיות צהלו"ני בשמחה בקצ"יר ויהי נא פי שנים. אורו עיני כי טעמתי מיערת הדבש ויינך מתוק חכלילי עיני' וכל ראשי אברים רפאים יחשבו אף הם. ומאותם יביא להם. וטחנו בריחים. הכי אחי! על רגל אחד ראיתי כל הכתוב בחלקו של ידיד רחם רחמתים ואנכי הרואה כי אתוהי כמה רברבין נראין כאוהבין דברי' שמתישבין מפני שנוחים ועלובין בפתח עינים אבל כד דייקינן שפיר חולקין בעצתם הם ומשם יפרד והיה לב' ראשים שנים. שנים זה יצא ראשונה לראש פנה וראשי בשמים ואשר ע"י השנ"י עם כי קל בעיניו להוציאו אין לו בית יד בכפיפה שאין לה אזנים.

ואדרבה בעדותך ואתהלכה ברחבה הנה תחילת דבריו כמתנצל וכמוסר מודעא. בקרב שנים הודיע צערו מראות ברע הזמן בוגד קורין תגר כי משפטי ה' והם משפטי הדת והטבע (שכולם בחותם אמת של הקב"ה הטבעו) אינם יכולים לדור במקום אחד ושניהם לא יכונו וזה מחיצת ברזל לזה וכו' כאשר האריך וע"ז יצא לישע מר באתריה וכתב לו דברים המצודקים דברי הר"מ בהרבה מקומות וכיוצא לזה האריך הרחיב מרוב שיחו וצערו:

וכשאני לעצמי בלמדי משפטי צדקך רעדה אחזתני שמה החזיקתני כי דבר זה הוא תל שכל מצות שבתוה"ק פונים בו ואם הדברים כפשטן וחומריותן א"כ לא הנחת בן לאברהם אבינו שעל פי מונח זה כל האדם כוזב והולך ומתיר איסורי מלאכות ויין משתיהם ועל בנותיהם וחילול שבתות ומועדי ה' שכולם המה היו לבני ישראל חומות גבוהות וראשם בשמים בינם לבין הדור אשר המה מבקשים. וזה ודאי חלילה וחס. לאדם זך וישר שומר הברית שכמותי וכמותך שיחשוב זה אלא מוכרח שהדברים צריכין ביאור אמיתי מוסכם ג"כ אל השכל הישר הנטוע בנו ואם הגענו אל הביאור האמיתי ויתישבו המקראות ודברי הרמב"ם המה יעלו בהר ה'. אוי אחי!!! אריד בשיחי!!! כי לא נמצא תרופה לתחלואי דורנו בשום אופן שבעולם כי אם בזאת לנהלם בחכמה עצומה ובמת'ק ורצ'ן ויבא בעל המחשבו' וישקיף משמים והוא בעל הכרם יסובבנהו יבוננהו ויטעהו שורק ואנחנו את נפשצו הצלנו:

וכיון שאין הפנאי מסכים להאריך כי רצוני להשיב לו מפני הכבוד תכף כדי שיגיע לו ביום א' של ח"המ זאת אעשה להעתיק לו מה שכתבתי בדרושי הארוך קראתיהו כתר מלכות שקוטב דרושי יסוב לברר וללבן כי לנו הישראלים כתר תורה הוא העיקר וכתר מלכות למה ולכלום כי לא היה רק לתפארת ודי לנו בשררת עם (היא הנקראת בלשונם דומוקראציא) עפ"י התורה ולגוים להפך ממש שכתר מלכות היא העיקרי והכרחתי יסוד זה עפ"י שבעה טעמים מספיקים בנוים על מופתים שכליים הגיוניים ומהם חותכים. וכל טעם אחד בנוי על פסוק מפסוקי תורת ה' תמימה וכו' עד אומרו גם עבדך נזהר בהם וכו' והוא דוד מלך ישראל תחת הכתר התורה והוא ימשול בו

וכמאמר הכתוב ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל. ואעתיק לו הטעם הו' והוא הצריך לענייננו וזה לשונו מועתק אות באות.

הטעם הששי ליסוד דרושנו הוא מטעם אחר והוא ג"כ מפורסם וידוע בעין כל חכם לב יודע כללי ופרטי תורתנו הקדושה. והוא שמעולם **כתר תורה** לא יחלוק ע"כ מה שיחייבנו המופת שמעולם לא חקקה חוק אחד או משפט אחד אשר ממנו נשמע דרך משל שהחלק גדול מהכל או שהצלע גדול מקוטר המרובע שלעולם משפטי התורה ומשפטי הטבע הם כאחים ולא יתפרדו (הרמב"ם בתחי' ס' המורה קראם מצרנים וכן בכמה מקומות ברית גדולה כרת בין שניהם והיו לאחדים בידו כנודע ומפורסם) לבד בדבר שלמעלה משכלנו שבלאו הכי אין בידינו לבררו להפך. וכ"ש כי צדקה גדולה עשתה להודיענו דברים נשגבים מה שקטון שכל האנושי להכילו. וכמ"ש למעלה באורך (והתשב"ץ ח"ב סוף סי' נ"ב כתב וז"ל. כי התורה להודיענו תעלומת רמות בלי מופת תחיש אך המופת לא תכחיש) וז"ש אדוננו המלך דוד ע"ה ואדברה בעדותך נגד מלכים ירצה בדברים הנשגבים שהם בתורת עדות אשר לא ישלוטו עליהם החושים והמופתים ההגיונים על אמיתותן ולא אבוש שמלבד שאין מי שיוכל לברר להפך ממה שאני מדבר באלה העדות עוד בה שלא אבוש ג"כ שיוכלו לנצחני בחכמת הגיונם אשר קבר פתוח גרונם כי בזה אין להם מענה להשיב ואדרבא צריכים לגמול לי חסד שאני מודיע להם חידושים יקרים הנה מבורר שכתר תורה גדול כי לא יכחישנו המופת. ולא זו בלבד אלא שגם כל מצותיה ומשפטיה אינם ענינים מופלגים עד שבעבור קיומם נצטרך להלחם נגד הטבע מלחמה גדולה מן הקצה אל הקצה. שמעולם לא אסרה לנו דבר הראוי ליהנות מהערב והמועיל וגם לא הכבידה עולה להתענות כי אם פעם אחת בשנה. וכבר התחכם הרופא ופרופי"סור בבר"לין הוא החכם **אופפעלאנד** בספרו מאקר"ו ביוטי"ך (והועתק ללשון הקדש מהחכם החוקר מוהר"ר משה מרדכי ואויעל וקרא שמו רוח חיים. ועכשיו בא לידי מועתק בלשון וכתב איטאלקי ראה דבריו בח"ב עמוד רל"ח עיי"ש) והכריח בחכמתו. שהוא כמעט הכרחי להתענות פעם או פעמים בשנה לעכל מותרות הגוף ואנו אין אנו צריכים לטעם זה. כי אנו מאמינים מ"ש בתו"הק כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו אבל הבאתיו בדברי

אלה להודיע בעמים שגם תענית זה מלבד שאינו נגד הטבע ומזיקו אלא אדרבא הוא לתועלתו תועלת גשמי ורוחני. גם עניני העדיות כמה נאים ומכוונים בטבע האנושי והוא טבע קיים עד סוף כל הדורות עד שאינם צריכים בשום זמן שום תיקון ושינוי ותמורה כדי לזווגם עם הטבע כי לעולם יהיו כאחים ולא יתפרדו. דוק כל משפטי התורה ותמצאם מכוונים אל האמור כי כל המשפטים הם קבועים לפי קביעות טבע המקבלים אם בדברים שלא ישתנה הטבע לא בזמן ולא בפרטים כמוהם גם כן הוא החק והמשפט ובדברים הנופלים תחת סוג שינוי הדורות כפי התרחקותם או שינוי טבעי ומזגי בני אדם זה מזה או האדם עצמו שישתנה דעתו לפי איזה מקרים שיקרו לו ג"כ על אלה עשתה והצליחה החכמה העליונה לסדר דברים נאותים לפי מה שהוא הזמן וצורך השעה או צורך טבע החומרי וכדומה כמו שתאמר מצוה ראשונה בקיום מן האנושי כי הוא צורך אל האשה לא חייבה לקחת אשה אחת דוקא. כי אפשר יצטרכו באיזה דורות אל ריבוי ההמון לכונן ערים נשמות וכמ"ש אדוננו המלך דוד כחצים ביד גבור כן בני הנעורים אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער וא"כ אינו די אשה אחת ויצטרך לחדש דת לפי הדור וע"ז לא חייבה בהחלט דוקא אשה אחת כדי שלא יתחכם אותו הדור האחרון לומר שלא ירדה החכמה האלהית להשתנות הצורך ונמצא הדור האחרון ממילא כופרים בעיקר ההשגחה ח"ו! שאינו צופה ומביט עד סוף כל הדורות ולעומת זה ג"כ לא חייבה להוסיף על אשה אחת וכמו שכבר הגיעו הדורות כי לא יאות לנו לא לפי מותרות הזמן ולא לפי הבריאות נשים הרבה ואפי' אשה אחת בכל אלה צריכא רבא ער שהסכימו קדמונינו שקודם הנשואין יהיה נשבע החתן ש"ח ע"ד המב"ה שלא ישא אדם אשה על אשתו ולא יגרשנה כי אם מדעתה ורצונה מפני שראו בגלותנו זה כי נתרחקנו מעל אדמתנו די לנו לקיים המצוה באשה אחת הלא תראה בארצות טורקיאה הגם שגויי אותם הארצות נושאים נשים הרבה כרצונם ומגרשים אתהן בעל כרחן עכ"ז לא תמצא בכל היהודים השוכנים תחת ממשלתם אחד מעיר וב' ממשפחה. כי לו שתי נשים ואפי' אם נפלה לפניו אשת אח חולץ ואינו מיבם מכ"ז טובה תוכח"ת כי גם באותם הארצות ראו בעין שכלם כי לפי מצב הגלות ראוי להיות

נעזרים מהחירות האלהי והבחירה שנתן בידינו לקיים מצותו באשה אחת או ד' הכל לפי העת והזמן והצורך וע"ז לא למדו מגויי אותם הארצות ודי להם באשה אחת ונושאין אותה בעודם בכחם וגבורתם בן ח"י שנה ואגב חדא הם נצולים משוחה עמוקה אשר היא כליון תרוץ לגשמיות ולרוחניות וכן כל כיוצא בזה הניחה החירות כי אפי' אותה אשה שחייבתו לישה אותה התירה גרושיה אם מצא בה ערות דבר כי אין השכל מחייבו כי אחרי אשר הוטמאה יהיה קשורה עמו כי הוא מיאוס גדול בטבע קיים וגם כנגד האשה הרשעה חס רחמנא על טבע חומרי שבה שלא להניחה אלמנות חיות בלי גט כי אז ודאי לא תסבול צערה ותמות כי סוף סוף מחומר עכור קורצה. או תתרבה הזימה ותשחת הארץ ע"ז חייבו לתת לה גט פטורין ושלחה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר כדי שתשקוט המית ים תאותה וכיוצא בזה ג"כ לא ציוה ליבם אח לאשת אחיו דוקא יען מזגי בני אדם שונים ויש הרבה כי נפשם קצה לבוא אל אשת אחיו ונתן הבחירה או חלוץ או יבם והוא יתעלה יודע טעם המצוה זו אבל באיזה אופן שיהיה הגיע לתכלית הכונה מבלי התנגד טבע אותו פרטי אשר נפשו קצה לבוא אל אשת אחיו וכן בכל דיני ממונות ושאר הוראות שיקרהו כי יוצאים ממרכז המשפטים הכוללים הניח הרשות ביד מורי התורה והוא אומרו על פי התורה אשר יורוך וכמו שהאריכו הרב המאירי בהקדמתו לס' בית הבחיר' ובעל העקדה בפ' יתרו ומוה"ר אברבאניל בפי' פסוק זה עי"ש באורך וגם אני בעניותי בספרי הקטן **חוקר לב** ח"מ סי' א' הארכתי בפרט זה בדיני האומדנא כללן של דברים כי תורתנו הקדושה אינה סובלת מצד עצמה שום שינוי ותמורה לפי שינוי הדורות או המזגים כלל ועיקר וכל דור ודור עם כל השתנות מזגו וטבעו ועם ריבוי המקרים שיקרו לו לא יצטרך ליגע לריק ולילד לבהלה ליסד חקים ומשפטים לתיקון דורות או להוסיף ולגרוע בהנהגת תורת האומה הזאת ומשפטיה אשר לה מימי קדם כי מה שראוי להשתנות כבר עשהו וסדרו החכמה העליונה וזאת היא תשוכה נמצא לפריצי אומתנו הכלבים צועקים. **הריפורמ"א והמודירנ"א**. ודתנו מיום נתינתה עד היום ועד סוף כל הדורות לא נולד ולא יולד בה שום מום מצד עצמה. ר"ל איזה סיבת אשר יראה ממנה כי לא יאותו משפטיה ודיניה עם טבע מעשה בראשית ומכללו טבע

חומר האדם עד כי בעבורו ישתנה איזה ענין שבה. זה לא תמצא בתר"הק בכל פינות חלקיה ואם נולדו בנו מומין מפני התערבותנו באומות אשר לא נצטוו בכל כלליה ופרטיה. יען לא נשתעבדו במצרים ולא באו בברית מעמד הר סיני. לא מפני זה נאמר כי מנהגי תורתנו סובלים השינוי והתמורה מאחר כי היא מצד עצמה זכה ותמימה ועומדת לעד מפני יופי סידור הנהגותיה. וכ"ש אם נתבונן היטב נראה כי מים זה לא נולד כי אם לעשרה למאה מכל כללות אומתנו. יען הם מוכרחים להיות מעורבים מפני משאם ומתנם וכיוצא והיה הנשאר לא יעצרם הגש"ם מפאת העירוב בנודע ומפורסם ועם שיהיו להם עברות אחרות וכאדם יפרו ברית. עכ"פ מפאת זה אין להם שום צעד ממשפטי וחקי התורה ואיך א"כ נשחית בעבור העשרה מה שבלאו הכי אין בידינו? והוא חוץ מהשכל הישר הנטוע בנו כי אם תורתנו לא הכבידה עולה לחייב ולהאמין מה שיכחישנו המופת וגם לא לקיים מה שלא יוכל הטבע החומרי לסובלו ע"ד האמור למעלה איך אני אבוא אחריה לקלקל את המתוקן והוא ברור שאין כל בעל שכל יוכל להכחיש וזהו אומרו בפסו' דאייתינן עליהו משפטי ה' אמת ירצה בין משפטי התורה ובין משפטי הטבע שכולם בשם יקראו משפטי ה' שהם בהשגחתו יתברך כולם אמת מצד עצמם ונעשו טבע קיים כזה כן זה. וע"ז צדקו יחדיו ממש שלא יחלוקו זה עם זה. וממילא גם בני אדם גם בני איש אין מי שיחלוק עליהם. וע"ז כתרם גדול. לא כן במשפטים האנושים. אפשר יבא זמן שעל פי ההכרח מוכרחים לסדר חק ומשפט שיחלוק על מה שיחייבנו המופת. או מה שהוא נגד הטבע. בין יהיה אמיתי מצד עצמו או הכרחי.עכ"פ לא תקובל ברצון. כי אם על ידי כתר מלכות והוא פשוט:

ידיד חשקי! הרי שלך לפניך תשובת קבלת מסירת מודעא. יקבל אותה ברחמים וברצון וישיבני דבר כי אני מקבל תשוב"ת השבי"ם המבקשי' את דרך עץ החיים בויכוחים אמתיים בהודאתם על האמת בטבע קיים ולא ישגיחו אל מקור ממנו חוצב. החכם יהיה או וכו'. ודי בזה לפקח ונאמן רוח שכמותו:

וארימה פעמי לנטות אל משעול הכרמים אשר מעכ"ת נר"ו מכריחני להשיב עליו. מה שלא דמיתי תבא שאלתי על משקל זה. לא זו שמעתי ולא כיוצא בה אותה

הוכחתי אך מה אעשה כי מכתלי כתבו ניכר כי אהבת האמת אלצתו. ולבו בקרבו כאש בוער איתיה בלהב'ה רשפי אש שלהבת יה ולאיש אשר אלה לו תורתו אומנותו. אשר הביא אליה בידו החכמה והמדע כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. הא ודאי חיובא רמיא להטפל ולהשיב לו כמדתו. אמת לאמתו. ואם הלכה רופפת יעלה על שפתו עכ"פ יתהלל חכם בחכמתו. ע"כ יאמר הזהרו כנחמני ובתורתו. הניחו לו וידבר דבר המלך ודתו. אשרי הגבד אשר מלא את אשפתו. ספרא וספרי ותלמודו בידו כאיש גבורתו. לא עשה כן היצ"ר סמוך השולח אמרתו. בהבל שבפיו לעומת מחברתו. אשר במאמרו (רומז למאמר התגלחת) תקפה עליו משנתו. ולא דרך בדרכי הוראת"ו ולידתו. ויבא עצות מרחוק ואין זכרון לראשוני' ואת אחרונים עורר חניתו. ראה זה חדש יין מגיתו. מלא ישן דבש וחמאה יאכל לדעתו. מביא וקורא דברי חכמי' וחידותם למקומותם בארשות"ם איש על עבודתו. כזה ראה וקדש אמרי ליה אישר ברוך שכחו וגבורתו. דרך על במותי ים התלמוד ואחר אחרון היא בא כתיבתו וחתימתו. לזה נאה להפנות אליו ולא לכבוש נבואתו:

ואומר חמדת הלבבות! ראה דבריך טובים ונכוחים ממגדלות מרקחים. וכל משבריך וגליך והמון ראיותיך עלי עברו כל שהן עיקר אותם שהביא בידו מטעם האיבה והשנאה והניוול וגדול כבוד הבריות. ואם מעט אוסיפה לך כהנה וכהנה תשובת בשמים ראש סי' א' וסי' י"ט והי' ל"ו וסי' ר"ף וסי' ש"א וסי' שכ"ח וסי' שמ"ה וסי' שע"ה. (ועם שתשובות אלו בחזקת מזויפות כנודע ומפורסם ועם שהגאון מוהר"י אזולאי ז"ל חזר וקיבל וחיבק עדות הגאון אבי המחבר בסד"ה פוק חזי גדול הדור האחרון מוהר"ם סופר ז"ל בס' חתם סופר יו"ד סי' שכ"ו שהעיר כל חמתו. עכ"פ אני אומר שכמה מהם יש להם על מה לסמוך מדברי התלמוד והגאונים ורבנן בתראי וכמה מהם מדברי הרא"ש גופיה בתשובותיו או בתוספותיו הנר"מ או בפסקיו. ועכ"ז דרכי להסתייע מתשו' הללו כשאני מוצא עוד סניפים גדולים או שהם דברים מבוררים מהם כיוצא בהם בדברי הראשונים או האחרונים וד"ל) ועיין הגאון הרמ"ז בס' חק"ל א"הע דפ"ט ע"ב אומרו. עד אימתי נצטער לדון הפך סברתנו? ועיין תשו' רמ"ה סי' קכ"ד תשו' תרומת הדשן סי' קל"ה (ופסקה מירם בסימניו) ותשו' מוהר"ם אלסכר סי' ל"ה שמש צדקה יו"ד סי' ס"א וז"ל הרשב"ש ברישׁ סי' א' לפי

שהזמני' מתחלפי' ובזמן מועט יתחדש מה שלא קרה באלף שנים ובזמן הזה אנו רואים נגעים ומקרים מתחדשי' תמיד חדשים לבקרים וכו' ואני הצעיר העיר ה' את רוחי להתבונן כפי כחי בדין זה ולדרוש ולתור בכל מארי עכ"ד. ובא וראה שמה שקרה לקדמוניות עם הרב ז"ל קרה לאחרונות שבזמנו ז"ל עמנו היום כלנו חיים והוא עם מ"ש עוד בסוף אותה תשובה בסי' א' וז"ל וכבר ספרו לנו הקדמונים בזמן קדום לא היו מפליגים אפי' הנוצרים הבקיאים בים בימות הגשמים מאגוסט'ו עד מארצ"ו אלא עתה מקרוב דאתמסר עלמא בידא דטפשאי שמסכנים עצמם בימות הגשמים וכבר ראינו כמה פגעים השם ישמרנו. עכ"ד. ואני בעניותי במ"א הבאתי דבריו אלו וכתבתי וזה לשוני אות באות. בואו ונחזיק טובה לאותם האנשים הטפשים אשר קראם הרב ז"ל שאלמלא פקחותם ואבירות לבם עדין אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים הינו לטפשות ולקול פחדים באזנינו ולרכות הלבב שלא לצאת מקיר העיר וחוצה כי אם בימות הקיץ לאכול לחם עקודים נקודים וירום תולעים ויבאש ויצמא העם שם למים אך זה היום שקוינוהו לירד מים עד ים בתקופת טבת ואין מחריד ובפרט עם חידוש **האניבל** (ע"י שנשאלתי בלונדון על זה כך קראתיהו מלה מורכבת מאנ"י הב"ל וידוע שאותיות אהי"י הסמוכות חדא יפקד מקומה וכן בכמה לשונות) הוא **הואפור** יהי ממציאו ברוך. ובודאי שעכשיו בזמן הזה אין מקום לטענת סכנות דרכים שטען הרב ז"ל ע"כ הגיעו דברי הצריכים לענינינו וכאלה ראיות רבות מאליפות מרובבות. מקובלות על השכל הישר והנחמד והנעים המשורש בנו באהבת האל ותורתו תורת אמת:

אך אמנם כל הדברים הללו ניתנו ליאמר וליכתב אם הדין שיבא לפנינו הוא דין מחודש שלא דברו בו קמאי ובתראי ולא ביארוהו בכל פרטי חלוקיו בו בפרק נחנו נעלה ונלחמנו לבקש כל טצדקי להתיר הדבר בכל מאמצי כחנו כמו שכך נאה ויפה לנו. וכמ"ש התשב"ץ ח"ב סי' מ"ה דרכן של ת"ח להחמיר על עצמם ולהקל לאחרים. ע"כ ולית דין צריך בושש. (וכמו כן מיום שבאתי פה רומא יע"א השתדלתי בכל כחי בפרט זה ובפרט בהקמת כלי המכה בפעמון להשמיע השעות ע"ג ב"הכ. וכן המוסיק"א אפי' אותה של בתי כנסיותיהם כדמיתה וכתבתי פסק ארוך ע"ז והועתק ללשון איטאלקי ולולי כי השעה דחוקה הייתי מעתיקו ושולחו אליו למרס בדם האהבה וממילא ידע כוונתו הטובה להראות העמים והשרים

את יופי תלמוד תורתנו וקשותי"ו ומנקיותי"ו וציי"ם) אבל אם יהיה האופן כי יבא לידינו דין או משפט שבבר עמדו עליו אבות העולם או האחרונים אשר כבר יצא מוניטון שלהם בעולם ונתפרסמו חיבוריהם וקבלו דעותיהם לדעות אלהות. וכל דמאי דמצית מימר ולחלק באותו דון או משפט או איזה מאורע חדש בשינוי הדורות הן כל אלה כבר הביאום והעלום על ספר ובדיו. ועכ"ז דחו אותם באמת הבנין ושברו מפרקתם והכו על קדקדם מאה עוכלי בעוכלא מי פתי יכניס ראשו? ולכתוב ולהעמד אותם החילוקים והמאורעות והסברות בלתי שום ראיה מחודשת שיש בה כדי שביעה כי אם קול דברים משיקול דעתו ולא יחזור שיחה בפי הבריות או ישימו את נפשו בנפש מהרסי אשיות התורה.? והחכם עיניו בראשו לבלתי הכנס במשעול הצר והעצב הזה ויקבל שכר על הפרישה בלי ספק בעלותו על לבבו כי גדולים המחברין במיתתן יותר מבחייהם הדברים ק"ו אם באמת הם המה הגבורים אריוון דאורייתא. אז ודאי כל מבקש דרך ה' לא יניחו ספיקות שלהם ויקחו ודאי של הפוסק החדש גם בלא טעם מחודש וראיה מבוררת א"כ הרי עזרנו ללא כח הושענו זרוע ללא עוז!!!!....

כן הדבר הזה אדוני הביא בידו כל שהוא עיקר והוא הטעם שלא נתפשטה התקנה בכל ישראל יען באותם הימים לא הוו מגלחים זקנם (שהוא הניוול האמיתי למגלח אם יעברו לו ג' ימים בלי תגלחת באו שער"יו כקוצים וברקנים שיורדים על הזקן וצערא דגופא לא ניתן לימחל ומשום בזיונא אין קץ לכל העם היוצאים באוכלוסא ונכנסים באוכליסא) והביא בידו תשו' כסא דהרסנא ולפום ריהטא הם דברים מקובלים על הלב כ"ש בהביא בידו אילן לסמוך עליו אשר דיבר בקדשו דברים כהוויתן ומה בצע בכל מה שהאריך? מאחר שנעלם מעיניו מ"ש הרב יוסף אומץ סימן ז' (וכיורד ברשות זכור אזכרנו מ"ש הגאון הרמ"ז בח"ל ח"מ ח"ב דף ז' ע"א כי אזהרה שמענו דהפוסק דין בז"ה ראוי והגון שיעשה חיפוש מחיפוש בספרי האחרונים ואח"כ יפסוק הדין.) שכבר הביא כל זה ופרו וזרו לרוח גם תשו' בס"ד הביאה בידו המלאה והכה אר"ש בשבט פיו והוא היה אומר שאיסור תגלחת הזקן כבר נתפשט בכל ישראל מזמן הרב ת"ה ומרן ז"ל ועוד הניף ידו לומר דמקדם קדמתה היו נוהגים כן ממ"ש גליון תוס' הובא בתה"ר שם וכן נראה קצת מדברי הריטב"א ז"ל בחי' למכות ופשט איסורו בכל ישראל והוי דבר שבמנין כמ"ש בחיים שאל סי' פ"ג

וה' הטוב יכפר בעד ועיין לקט הקמח יו"ד דף ל"א חרמות ונדוים ע"ז ואין להאריך ועת לחשות עכ"ד יעוש"ב:

יאמר קדוש! אחרי ראותו דברי הרב יוסף אומץ ז"ל מבוררים כשמלה שגם על מעט לחלוחית ראיות היתירות הללו דרך קשתו בתקפו ובגבורתו ונהר יחרב ויבש א"כ איפוא מאיזה פתח או חלון אטום אוכל ליכנס להתיר הדבר בפומבי באותם הראיו' שכבר שרפם מוהרי"א ז"ל בהבל שבפיו ולהמציא דבר מלא דבר ודאי שלא קראני לעזרתו..... יחשוב אדוני! שדעתי כדעתו בכל מכל ואפשר יהיה לי עוד טענות ותביעות ופקפוקים על הרב ז"ל מה יעצתי ללא חכמה? כל שאני יודע בעצמי שאין לי ראיה מחודשת ומוחלטת שלא נתפשטה בכל ישראל וגם על זה ידעתי כי קלה בעיניה להוציאה כי לא יהיה איסור זה חמור מכמה דיני שבות וגזרות (שהם מהג' שריגים הגדולים שמנה הרמב"ם בפ"א מה' ממרים ובמורה ח"ג כמ"א) ועכ"ז ראינו כי הותרו מפני כבוד הבריות או חולה שאין בו סכנה או איבה ובזיון הנפש העצמי והמדומי עכ"ז כל העם אשר בשער החרדים אל דבר ה' למי יטו אזנם לחירגא דיומא כמוני היום בער ולא איש ולא יהיה בכל ראיותי כראי להרוות צמאונם? או להרב הגדול (אשר כל זרע יעקב כבדוהו וגורו ממנו כל זרע ישראל) שהחליט בדבר ופסק בסכינא חריפא לאסור.

אל אחי!! לא זו הדרך לא זו העיר ליכנס בה עד מדרך כף רגל הנח להם לישראל בפרט הזה איש הישר בעיניו יעשה וידינו אל תהי בו. ואם כה יאמר ומה אעשה כי יקום איש אחד מיראי ה' וחושבי שמו והוא מפונג ואיסטניס וצר לו מאד מהניוול הזה? ובפרט אם יקום כגבור לפני בית דיני וצעוק יצעק הושיעה המלך!!! עצתי תכון ויהי אלהים עמנו להשיב שואלנו דבר בזה הלשון ממש. הסכת ושמע ישראל! דבר שאתה שואלני מחלוקת קדומה היא. ורבו האוסרין על המתירין אך אמנם כיון שהדבר שאנו דנין עליו (ר"ל שכבר גילח בע"המ ונוסף ענין תגלחת הזקן שהיא ענין מחודש) לא בא מפורש בתלמוד דידן לא לאסור ולא להתיר כדאי הוא ר"ת בעיקר הדין ובצירוף נדון שלפנינו בזקן הרב נודע ביהודה והכסא דהרסנא לסמוך עליהם אם הדבר הזה הוא לך ידידי צער גדול בשעת הדחק מפורסם כי לא תוכל שאתו: (ועיין הרשב"ש סי' רס"ו דמ"ט ע"ב ועיין לו סי' תקי"ג בהקדמה ג' ועיין תשי' הרשב"א הביאה הרשב"א שם והיא בסי' רנ"ג ועיין גופי

הלכות סי" רס"ד יד אהרן בכלליו סי' ל'ו בשם גן המלך סימן צ') הרי הודעתיך דעת המתירין ואם מעט המה ואתה תבחר ולא אני ולא תסמוך על דעתי כלל כי בדברים הללו אין כחנו להכריע לפי משקל דרכי ההוראה אשר הורונו אבותינו כה יהיה תשובתנו אל הנכבד השואל ואנחנו יוצאים ידי חובת שמים וידי חובת בריות. אבל אהה!!! כי לבי ולבך ידעי כי שאלות כאלו הנם מועטות וברוך היודע אם לא יהיו כשאלות כיצד מעשרין את המלח ואת התבן ובמופלא מזה אין דורש ואין מבקש וא"כ אחי ידידי! מי חייבנו להטפל בעולם התוהו וקו מרכזו בהו? אך בזאת כגון דא צריך לאודועי באתרא דמתבעי שאם איזה איש מאישי ישראל סמך על היתר זה המעט הוא ודאי אין מזניחין אותו והראיה מתשו' בשמי' ראש היא נכונה כי היא בנויה על מצוקי ארץ מכמה אלפי רבוות' ובפרט המקצוע הגרול והנורא של מוטב שיהיו שוגגין. אשר אני בענוותו הארכתי במקום אחר כיד ה' הטובה ומכ"ש אם איזה צבוע או חסיד שוטה מבייש פני נכבדים בדבר עמל ורוח שוטה שיכור עם האפאנאטיזמ"ו או האיפוקריזי"א שלו עד בלי ידע שורשן של דברים בפוסקים ראשונים ואחרונים הא ודאי מצוה גדולה לגעור בו ולהשתיקו כמעט בנזיפה כי עי"ז מרבה מחלוקיות בישראל ללא יועיל והוא חילול ה' הגדול אם יודע בגויים אלו הפקפוקים צנומים דקים שמצד עצמם אין השכל הישר מקבל אותם כי אם בעצבון גדול לולי שלפי משקל ומאזני צדק דרכי ההוראה אין כח בפרטי החכמים לחלוק בלי משען ומשענה והוא יסוד גדול לכל התורה כולה למימינים בו ובפרט בדור הזה ולאידך גיסא רע עלי המעשה את אשר אני שומע. (אם כנים הדברים) כי איזה חכמים ורבנים באיאורופא לא די שהם מגלחים זקנם בח"המ (מה שהוא הפך השכל כי החכם המורה התר צריך להחמיר על עצמו ולזות שפתים ירחיק ממנו ולא יאמרו להנאת עצמו דרוש דרש) אלא אדרבא שואגים ככפירים על המחמירי' ורודפים אחריהם עד חרמ"ה זה הבל ורעה רבה..... אוי לדור שכך עלה בימיו מתהלך באשמיו!!!..... והעבודה! שכשנאמרו הדברים לפני בית דיני דנתים לכף זכות מכרעת. והיינו כי על הרוב הדברים מגיעים עם איזה צבוע ראשו יהיה פרוע. וישבר ככר אל המבוע. עושה מעשי זמרי כפול יהיה רבוע. ומבקש שכר כפנחס וכלבא שבוע. כי לאיש כזה מותר לנוחרו ביו"הך בלי ספק. ואלו האנשים

מן המתים שכבר מתו ואשר הם בשאול חיים עדנה הם היו בעוכרינו עד שבוטל זיו תורתנו ונוטל כבוד מבית חיי החכמים הפילוסופים והמקובלים האלקיים האוסרים את האסור והמתירים את המותר. ולאנשים מבוררים לצבועים כאלה מצוה להכריחם ולגלות קלונם ברבים ולומר בפומבי ראו איש ניבו נבזה יום תמול כי יעבור עבירה חמורה והיום כאן מראה טלפים כחזיר אבל לאיש צדיק באמונתו כל מעשיו באמונה בלתי שום צד פניה שייף עייל שייף נפיק עושה מצות חבילות ומחמיר על כמה פרטים מצוה לסעדו. ולתומכו. ולחזקו. ולאמצו. בכל כחנו כי כל לבבות דורש ה'. ודי בזה כי כוונתנו רצויה להגיע אל תכלית מכל צד ופניה וה' יאיר עינינו וינחנו בדרך אמת והוא הבוחן לבות הוא היודע כי האמת אהובה אצלנו ונתון אותה תוך חדר משכבי לבנו תחת ונפשנו נפש האמת עד מיתה ער קבורה כמאמ' הכתוב ואהבת את ה' אלהיך בכ"ל ובכ"ן. וה' אלהים אמת. והוא מקור האמת ודי בזה כל זה כתבתי בעטי"ו של נח"ק כי נח"ק ינח"ק איש אשר כמוני היום זו הלכה בת יומא אגב ריהטאי. ואגב טרדאי. דלא צילא דעתאי. מגו דכחיש חילאי. וחבילי טרדי"ן עומדים צפופים. ואת כל אלה הוא הלילה הזה לה' במועד חג הסוכות התר"ט לפ"ק נזכה ויז"ל רנ"ו והדר"ך סל"ח ע"ד אמת. כ"ד הכותב בנחיצה רבה לאהבת התורה ולומדיה כפתוריה ופרחיה והוא החותם אפתחא דרומי יע"א ברב עז וחדוה ואהבת האמת והשלום:

החכם הזה אשר נשלחו לו כל הדברים הנ"ל חזר והשיב בלשון איטלקי והודה על כל הכתוב ויען ומתוך שראיתי שני דברים אשר לא כיוין יפה הוכרחתי להשיב לו עוד אחרת וזה פריה:

הגיענ"י כפו"ל ההלל והשמחה מקבלת מאורות דברות קדשך מלהבות אש אהבה וחיבה ומצד אחר תאזרני שמחה מראות יופי שלימותו והגיון לשונו יגיח ירדנו חלמיש למעינו. וכל דבריו כגחלי אש מלאים זיו ומפיקים הענוה והיראה וההשתוקקות להגיע אל האמת לפי דעתו ומצד אחר כל עצמי עששו בהביטי אל תוכן הענין. מפני שהוא כמעין. ואדוני קצר במקום שאמרו להאריך. אשר בו נשתברו כמה קולמוסים ומר אגב שטפיה ואגב ריהטיה אמינא ולא מסתפינא שלא דקדק בכל דברי תחילתן וסופן ועוביין והקפן וע"ז החליט באיזה דברים אשר אינם מדרכי

ההוראה אשר הורונו רבותנו ואבותינו נאספו רובם אל עמם אשר חובה ע"כ מודה הלכה לשים משטרו בהם ולא לנטות מאותם הדרכים דרכי חיים לכל מוצאיהם לכל מסעיהם. ואילו מר באתריה הוה מדקדק ומשער היטב הדברים הכתובים על הלוחות הראשונים. כמעט לא היה מקום לכל מה שכתב ויען רצוני להתעלס בו ובתורתו בכל עת ורגע ע"כ מצאתי עצמי מחוייב להזכירו מ"ש מור"ם ז"ל בתשו' סי' מ' לאהוב שכנגדו וז"ל במטו מינך שתעיין היטב בתשובתי על דבריך תמיד ואל תעבור עליהם בעיון נמהר כי בדרך זה אתה פוגם את שנינו. כי איני שולח תשו' למעלתך עד שאעבור עליה פעם ושתים ואדע שיש עיקר בדבר לפי דעתי ע"כ יעו"ש. ואחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת אמר נא ידידי! אחרי אשר כדברי הראשונים הארכתי לבאר ולהרחיב עד היכן מגיע גבול זה אשר גבלו ראשונים באמרם השכל והדת יהיו לאחדים מי הם משפטי השכל ומה המה חוקותיו וצרפרים כצרף כסף להראות כי כל הליכותיו הליכות אלי מלכי בקדש איך חזר וכתב בסתם והוא שהשכל והדת יהיו בכל כחם קשורים ואחדים (מיעתק מאטאלקי) cioè come religione e ragione siano strettamente fra esse amalgamate ולא עוד אלא רצה לשתפני גם אני בדעה זאת. אל אתחי! לא ירד בני עמכם בסתם. שאני איני מפרש טעמי השכל לענין זה כי אם או טבעיות כמושכלות ראשונות והדומה להנה או משפטיות כמו כל דרכי ההוראה אשר דרכו בהם מחוקקי הדת וגדולי מפרשיה וחוץ מב' אופני' הללו לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב שום מורה הלכה בכל מקום שהוא (ולבישת בגדי הרבנות הם ידיעת הדרכים ההם על בוריים וע"ז יפה אמרו גדולה שמישא שכמעט אינה נקנים בעיון הספרים לבד) ואחרי שמר באתריה איש"ר האיטאלקי המאושר בכל ענייו. יודע צדיק כי בדור השפל הזה לקחו הדברים הללו השכל והדת כסתם כקורדום לחטוב בהם וכל דבר אשר לא יבא באש הציוויליזאציו"ן המודירנ"א (המחדשת גזרותיה תמיד) יעבירו באש ורמיא להו כמי שלא נאמרה מפי הגבורה ודאי שחובה עלינו וכמעט איסור גמור להשתמש במילות הללו בסתם כי ודאי גורמין חרבן עולם בלי ספק ואין לאל ידינו להושיע. כל זה כתבתי משום אל תעמוד על דם רעך כי מר נר"ו דילדא הוא אוחז מעשי ודרכי רבותיו גדולי המורים ומינא לא יזוע כאשר שמו הטוב איתיה

בשמירה ואיתיה בזכירה וע"כ ניתן להצילו מכף כל אויב ואורב ה' יצילנו ויצילך אלהים לנצח כיר"א:

ואבוא היום אל השנית אשר כתב מר ללועזים בלעז. וז"ל מועתק לעברי:

זו בלבד ירשני אדוני לרשום. שמה שמעכ"ת נר"ו ישתמש בעד אותם הדינים והחידושים המחודשים אשר לא דיבר מהם שום פוסק אבל אני סובר להסתפק גם באותם הדברים שפסקום הפוסקים בתנאי כשיהיה הענין שאנו מתירים משום איבה וכיוצא מענינים של צורך שעת הדחק וכדומה. וחילי ממ"ש הרב זרע אמת ח"ב סימן מ'. על ענין התרופו' שמניחים בתוכם סתם יינם שכתב שאף על גב לכתחילה אסור לקנות סתם יינם לעשות אלו התרופות אבל אם כבר נעשו מותר למוכרם. ואף על גב שהוא עצמו שהכניס עצמו לספק זה. מ"מ לא קנסינן ליה משום דעבר אדרבנן דכיון דרשד"ם מתיר לא מקרי עבר אדרבנן עי"ש. ודוקא כמו שמעכ"ת בחכמתו הרמה כתב לנהלם במתק ודשן בחכמה עצומה עכ"ר נר"ו:

אחי! הבינני ואדעה תורתך במאי קא משתעי מר להתיר משום איבה ושעת הדחק נגד מה שהחליטו הפוסקים לאסור? אם כמו נדון דידן להתיר התגלחת בפומבי מטעמים הללו. א"כ לאו כ"ע איסתניסים ולאו כ"ע יוצאים באוכלוסא ומקבלים פני מלכי ארץ ורוזנים ומה כחו יפה להתיר בפומבי? (והטעמים הנ"ל אינם שוים לכ"ע וכאמור) אחר שרבו האוסרין על המתירין מהרבה מאד. וגדול הדור האחרון אשר אליו שומעים כל בית ישראל הוכיח במישור שפשט איסורו בכל ישראל וכבר כתבתי לו שאין לנו ראיה מוחלטת הפך דבריו שלא פשט איסורו בכל ישראל. ואם לפרטים הראויים כבר מלתי אמירה במכתב הראשון ענין זה של שעת הדחק והאיבה אשר לא יפול כי אם בפרטים ולא בכללות האומה בשום אופן שבעולם וכמו שהארכתי במקום אחר. וגם בהעתיקי לו הטעם הנז' של דרושי הארוך **כתר מלכות** כתיב שם. איך נשחית בעבור העשרה? ואם כה יאמר דעתי נוטה להתיר ומזכה אני במקום"י ומי ישיבני? שכך נראה לי מדבריו שכתב. אבל אני סובר במחילה מכ"ת אם יהיה כן אני אומר לו כי הרי נטה קו מדרכי ההוראה שלפי משקל ומאזני צדק אמונתנו דבר שפשט איסורו בכל ישראל חמיר לן וכמ"ש הרשב"א סימן ט'. שאפילו קבלת הזקנות שפשטה בכל

ישראל מן הדין לנהוג אותה. ואיך א"כ יוכל להתירו בפומבי ולסמוך על דעתו אם לא יודו לו חבריו או רבותיו על חלומותיו ועל דבריו? (ולמזכרת אהבה הנני שולח לו אגרת דברי שלום ואמת קטנת הכמות והאיכות ממש אשר חיברתי והדפיסיה בלונדון יע"א והעתיקיה ללשון אינגליז ויעויין שם תחי' עמוד י"ב ושם ימצא כל מבוקשו) והראיה שהביא מהרב זרע אמת ז"ל עמי היתה ושלחתיה לא בפירושא אלא מכללת כמו שיבא לקמן. אבל מלבד שאינה ראיה להתיר בפומבי אלא אדרבא כי משם תברא דעברינא הוא דלא קרינן ליה אבל להתיר לו ודאי לא אמרו אדם מעולם. ותשובה זאת היא ראיה חותכת לתשו' בשמים ראש ההיא בתגלחת וגם אותה דסימן י"ט לענין ברכות השחר. שבאמת כיון שר"ת או הראב"ד מתירים כל חד בנדון דידיה. אפילו אחד גדול מתיר ממאה אוסרים. העושה כסברת המתיר לאו בר נידוי הוא כי לאו עברינא יתקרי. וע"ז כתבתי במכתב הא' כי תשו' בשמי' ראש דתגלחת בנויה על מצוקי ארץ וכונתי על תשובה מוהר"מ מפאדובא סימן ע"ו המופרסמת היא שהביאה הרב ז"א. ולא זו בלבד אלא גם על מה שהביא מרן ב"י ח"מ סי' קפ"ג א"ו דלא נאמר אין אדם משים עצמו רשע היכא דלפי דעתו בהתרא עבד. וכבר אני במקומי בס' הקטן **חוקר לב** ח"מ סימן ג' הארכתי כיד ה' הטובה עלי ומעין דוגמא בספק נידוי עיין מוהרנ"ח ח"א סי' יו"ד ומוהר"י הלוי סימן ן'. ועיין שיירי כנה"ג א"ח סימן תקנ"א הגב"י או' כ"א לענין מסתפר בט"ב אחר חצות דכתב דלא ש"ד לנדותו וח"ו! נראה כנוגע בכבוד רבותינו בעלי התוספות:

והבאתי את השלישית באש דת ובכור הבחינה. מ"ש מר וז"ל מועתק מאיטלקי. ולא עוד אלא שגם אדוני במקומו אינו אסור בזיקים שלא להורות נגד שום פוסק שהרי יצאת ההוראה מלפניו להתיר המוסיק"א אפילו כדמותה של בתי כנסיותיהם נגד תשו' הב"ח א"ר. ואני אומר ודאי שלא נעלמה מעיני ועליה אני דן בפסק ההוא באורך וברוחב ומדברי נלמד שכתבתי אפילו אותה כדמותה וכו' אבל מה אענה ומה אומר? שבמקום דמיונות אלו שכתב לנו היתי חושב כי מר באתריה יתאו תאוה. לישרים נאוה. וזה יכתוב ידו בחל"ת האר"ש למען אקיים בפסק הנ"ל מצות שילוח ליד"הק כדי להתבשם מתורתנו או לפחות לתהות אקנקנינו. וממילא רוחא תרתי תלת לטיבותא. חדא כל שהוא עיקר מירוס דם האהבה שלא יקרוש ושניה לה ידיעת

ההפרשים כרחוק מזרח ממערב והו"ד בה שלישי"ה למצוא חן בעיניך להכירני מי אנכי ומי ביתי ומי המדבר אליו אם קרוב או רחוק. אם חבר טוב. אם תלמיד קטן. ואם יש בו לחמע עצות מרחוק אי לא? אבל נניח זה כי כל אלו הדברים לא נאמרו לפני מי שלבו תם וישר ולא הלך כפעם בפעם לקראת דקדוקי סופרי"ם שכמותו זך וישר פעלו ונשיבהו:

מחמד עינינו! גבהו דרכי הוראתי במוסיק"א מדרכי הוראתו בתגלחת כגובה שני הרים גבוהים ממש. זה יצא ראשונה שהמוסיק"א גופה מעולם לא נאסרה בתלמוד ולא בשום פוסק מגדולי המורים. כי אם הרב ב"ח (מגדולי המחמירים כנודע) רצה לדמותה לחוקותיהם כמו מצבה ואסרה. ואני הרחקתי דמיונו בראיות וממילא הותרה. אבל כאן איסור התגלחת כבר הוא גזרה מפורסמת בתלמוד אלא שע"ז נפל הספק אם גם בזקן נגזרה או לא מטעמים המובאים בהרב נודע ביהודה ובכסא דארסנא. וא"כ כשרבו האוסרין ואמרו שגע"ז שייכא הגזרה או שכבר פשט איסורו בכל ישראל וכיוצא מאלו הטעמים. א"כ חזרה גזרת התלמוד לתוקפה גם בראש ובזקן לפי רוב דעות האוסרין וא"כ איך אני אוכל לחלוק אם לא בראיה מוחלטת שלא הביאוה האוסרים או שלא ראוה (כי אזי חוזרין האוסרין כמי שאינן כיון שלא ראו או לא דקדקי היטב כראשונים אשר בית ישראל נכון עליהם) ואם אין אני מוצא חד מכל הדברים האמורי' חזרה גזרת התלמוד לתוקפה שהרי אסרה תגלחת וכל תגלחת בכלל. ושוב אחז"ר מצאתי להתשב"ץ ח"ב דיש סי' ד' דברים כהויתן לענין כלאים והביא ראיה מופתית ע"ז עלז לבי בה':

זאת שנית (שכבר היא מובלעת בטענה ראשונה) שאני מעולם לא אמרתי שאין אנו יכולים לחלוק על הראשונים כשיש טעמים מספיקים וראיות מופתיות שהרי מי לנו גדול ממרן ז"ל? ועכ"ז פוק חזי מ"ש בתשו' אבקת רוכל סימן קצ"ה שחתום עליה ג"כ המבי"ט ז"ל ומוהר"י די קוריאל ז"ל וז"ל. ואף על גב דאיכא למימר אינהו דהוו בקיאי בפי' דברי הראשונים טפי מינן. הני מילי! במלתא בלי טעמא אבל במלתא דאיכא טעמא ואיכא למותיב מותבינן דבכל דור ודור איכא למימר לאו קטלי קני באגמא אנן וכדכתבו גדולי הראשונים עכ"ד ז"ל. ואם מרן ז"ל ודעמיה כתבו זה נגד הריטב"א

והריב"ש כיעוי"ש. כ"ש אנא לגבי הב"ח ז"ל שהוכחתי"ו בשב"ט אנשים דלא דמי ענין מצבה שהוא חק בלי טעם לשאר דברים הכוללים החמשה חושים אשר האדם נהנה באמצעיתם. והבאתי על זה ראיות גדולות חכמניות צדקניות תלמודיות פילסופיות עד שנשתמשתי גם ממ"ש המורה ח"ג סוף פ' מ"ז. אכל זולתי נתן בו טעם וכו' יעו"ש ובשם טוב ודוק היטב אבל בנדון דידן שתוא התגלחת מה נחדש דבר מעתה? ובפרט מה שהעיר מוהר"י אזולאי ז"ל שכבר פשט איסורו בכל ישראל. א"כ נסתמו מעינות החכמה להתירו בדרך הקש ופסק הלכה ולא נשאר כי אם לחלוחי' זה של שעת הדחק ומהאיבה והניוול והאיסטניסות והדומה להנה. וע"ז כבר אמרנו שזה ניתן ליאמר לפרטים השדירים אשר ה' קורא ולא להתירו בפומבי (ומכ"ש לעמא דארעא המנוולים עצמם ימים במספר ירחים בלי תגלחת ולא מרגשי ולא מידי ובאותם יש לחוש שלא יגלחו בערב מיעד בטרותם אחר הבל הרווח והדומה לי ויניחיהו לח"המ בלי ספק כאשר אני רואים בערבי שבתות כמה וכמה מניחים צרכי שבת לבין השמשות והתגלחת ליום א' יען הוא יום אידם ודי בזה למי שמכיר נגעי האיאורופא על בורים) ומכ"ש שרו"ם נר"ו לא הביא תשו' יוסף אומץ ז"ל בדבריו ונלחם בו בדרכי ההוראה ביום הלחמו הכותב הזה עם הב"ח עד אשר שם אותו בתוך. וע"כ משלי כי ידעתי כי אני מתוכח עם מורה על האמת שכמותו יהי אלהיו עמו ויעל:

סימן ט

רומא יע"א

לאהובי ידידי גם בן ואח הוא לי ירא את ה' מרבים תמים דעים כמוה"ר **מרדכי מקפואה** נר"ו. הועתק מהאטלקי

שאלת על חד מהתלמידים ששימש לפנינו בישיב' ועכשיו זיכהו ה' והתלמד חכמת הרפואה ויצא בדימוס עם סמיכתו מבית ועד הרופאים אבל ידוע לרבינו נר"ו מה המה החוקים אשר לא טובים המחוקקים על אומתינו במלכות זה שאין ביד שום רופא ישראלי להשתמש בסמיכה זאת כי אם דוקא בתוך עמנו מן האגף ולפנים וידוע כי בתוך הישראלים אינו מספיק מים ומזון מהטעמים הגלויים והידועים לרבינו נר"ו אשר שימש בקהלתנו זאת יע"א עומדות וישיבות ועתה כי באו הצרפתים

לשומרי המגדלים והחומות מטבע אנשי החיל לטעת בתוכם בית החולי' הוא הנקרא אוספי"דאל וגדולי הצרפתים נתנו עיניהם בתלמידו ההגון להיות לרופא הכולל בבית החולים הנז' כי יודע צדיק שיחל"א כי הצרפתים דתיהם שונות בענינים כאלו ואין נותנין הפרש בזה אם יהיה הרופא ישראל או מאומה אחרת כי הכל שוה להם והחכמה והשלימות הם המה היסודות המוסרים להם ולכל מי שדעתו שלם והתלמיד הנחמד הרבה טרח ויגע כדי להגיע לגדר זה והרבה הוציא ועכשיו ביתו ריקנית וכל בני ביתו הם בגדר הצורך ההחלטי כנודע ומפורסם לרבינו נר"ו וע"ז ברצונו לחבק מינוי זה בכל כחו וגם גדולי הקהלה כולם פה אחד עיניהם תלויות אל ענין הנוכחיי כי בו יוסר החרפה והרעבון מעל עמנו ומבתינו אלא שתלמידו חושש שמא מי יודע יזדמן איזה ענין הגורם לחילול שבת ובפרט בענין כתיבת רשימת הסממנים והרפואות בכתביהם שונות העל אלה נפשו לשאו"ל הגיע מה יהיה משפטו ומעשהו אם לחבק אם להרחיק מחבק. על הכל יבא דברו ויבא שכמ"ה.

כ"ד עבדו ותלמידו מרדכי מקפואה ס"ט

תשובה הקשית לשאול ידידי! הקשית לשאול ומסופקני אם יש כח בידי אפי' לפלפל בענין זה. ואפי' עם תלמיד הגון כמוך דלא דמי נדון שלפנינו לנדון הערמונים המבושלים בבשולי גויים המובא בתשו' מים רבים מילדולה יו"ד סי' ט"ו שהתם היה הענין הנאסר מכח דברים המותרים ונהגו אחרים בהם איסור וע"ז שפיר כתב הרב שם בסוף התשו' וז"ל. ובר מן דין הם ז"ל אמרו דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם למעשה אבל לגלות עיקר הדברים ויסודן שפיר דמי עכ"ד עי"ש והרב הקדוש מוהר"י אירגאש ז"ל הבא אחריו שם סמך ב' ידיו עליו וכתב וז"ל: אכן בנ"ד כבר כתב מעכ"ת כי לא מלבו להתיר להם רק הם מעצמם אמרו כן כי ילפו מתקנתא דתקין ואסר להם מה שהוא אסור מן הדין והוצרך ללמדם כללי האיסור עד כי נתגלגלו הדברים. ומצאו להם פתח להתיר את המותר ולכן כיון דמדינא שרי הנח להו כדי שלא יאמרו שכל תכלית החכמים להחמיר דוקא וכו' עכ"ד.

הראיתיך בעיניך הידידי! כי דוקא באותו נדון דמדינא שריא ע"ז התירו פרושים את הדבר לפלפל בעיקרי הדברים ואם התלמידים מתוך למודם יעמדו על התירן

של דברים הנח להם וילמדו ההתר לא כן בדבר דאינו מבורר כל כך וגם שהענין עצמו הוא כל כך דק שנוכל לטעות בו ולהתיר את האיסור. וכמו שהוא באמת נדון שלפנינו וכמו שיבא. וא"כ לא דמי אלא לאותה שאמרו בפ"ק דחולין דט"ו ע"א בענין מחלוקת ר"מ ור"י במבשל בשבת בשוגג דר"מ ס"ל יאכל ור"י ס"ל לא יאכל וע"ז אמרו שם בתלמודא כי מורי להו רב לתלמידיה מורי להו כר"מ וכי דריש בפרקא דריש כר"י משום עמי הארץ וכתבו התוס' שם ד"ה מורי. דמדמורי רב לתלמידיה כר"מ שמע מינה הלכה כר"מ אבל הרשב"א בחי' לשם כתב וז"ל. ולענין פסק הלכה יש מי שפוסק כר"מ הואיל דמורי רב לתלמידיה כר"מ אבל הרב בעל ההלכות ורב אחא משבחא פסקו כר"י וכן פסק הרמב"ם ז"ל דהא רב דריש בפרקא כר"י משום ע"ה. והשתא ליכא לאורויי כר"מ דהא נפישי ע"ה. עכ"ד והריב"ש סי' שצ"ד בתשו' שהשיב לפאנפאלונא לה"ר חיים גאליפאפא נ"ע שהיה אומר דעכשיו אין להעלים ההתר משום ע"ה כי כלם חכמים ונבונים ויודעים את התורה ובקיאים בדקדוקי מצות וכו' וכו' ע"ז שפך כאש חמתו הריב"ש ואחר שהאריך להראות הכל בהפך בראיות מופתיות כאשר עינינו רואות וכלות היום הזה ככל אשר דבר והודיע הריב"ש ז"ל מצב דורו וגם הביא הסוגיא הנז' וסיים וכתב וז"ל: ותמה על עצמך (והרבה ישיבות שם כפירש"י בפ"ק דגיטין) סורא אתריה דרב לאו בני תורה ופאנפאלונה בני תורה! ראה בעיניך דברי הרמב"ן בחי' לחולין עלה דההיא דכי מירי רב לתלמידיה מורי להו כר"מ כתב וז"ל. ולענין פסקא דשמעתתא ראיתי לבעל הלכות ולרב אחא משבחא גאון שפסקו כר"י וכן עיקר חדא דרב דריש בפרקא כר"י משום ע"ה ואפי' אורויי נמי לית לן לאורויי השתא הכי דנפישי ע"ה ע"כ. ראה כמה רחוקה דרכך מדרכו עכ"ד הריב"ש ז"ל. ועיין תשו' מוהר"י בירב ז"ל הובאה בשו"ת מוהרלנ"ח דרצ"ח ע"ג שהשתמש בכל זה ובלשונו של הריב"ש ז"ל ולא הזכירו וידענו כמה היה בקי מוהר"י בירב ז"ל בתשו' הריב"ש. ומוהרלנ"ח שם דש"ו ע"ג כתב דכל דוכתא דמחמרינן לע"ה הוא משום דמסרכי פי' דמדמו מילתא למילתא ומקילין בדוכתא אחריתי ולאו משום דעברי בזדון עכ"ד ויש להביא ראיה לדבריו ממ"ש במס' שבת דח"ל רע"א רב נחמן בר יצחק אמר לאיסורא מבשל הוא דלא אתי לאערומי ופרש"י דלא אתי

לאערומי ולעשות במזיד ולימר שוגג הייתי **דלא נחשדו ישראל על השבתות** ע"כ והם ממש דברי מוהרלנ"ח ז"ל ודוק. יהיה איך שיהיה או משום דעבדי בזדון או משום דמקילין עכ"פ כל הראשוני' ואחרוני' מסכימ"ים ומעריב"ים שלא להורות בדבר דיש לחוש שמא ע"ה יסתבך מענין לענין וא"כ גם אנחנו בתשו' זאת בהביאני צדדי ההתר כמו חלקי הסותר כדרך ההורדה יש לחוש שמא מתוך דברינו ילמדו להתיר בדברי' האסורי' וע"כ שתיקותינו יפה לנו:

אלא דכד דייקנין שפיר שנייא נדון דידן מכל האמור ומדובר שינוי ניכר למעמיק בעצם הענין דבשלמה בנדון מבשל בשבת בשוגג דעיקר הבישול במזיד הוא איסור גמור ולא התיר ר"מ לאוכלו אלא מפני שנעשה בשוגג כגון דא ודאי אסור גמור במקום ע"ה להורות התר בדבר כר"מ יען עיקר שאנו דנין עליו שהוא הבישול הוא המעשה הנאסר בשבת ואין אתה מתירו אלא מפני שנעשה בשוגג ע"ז ודאי שייך שפיר שלא לדרוש ושלא להורות כיון דלאו כ"ע דינא גמורי ורואים שהבישול בשבת הותר לאוכלו ולא מפלגי בין שוגג למזיד כשינוי המקרה שקרה לבישול הזה וא"כ כיון דראו דהותר דבר הידוע להם שהוא אסור הנה גם הם העמי הארצות יסתבכו ויתאחזו בקורי עכביש ויבואו להתיר איסורים אחרים בחסרון ידיעתם לא כן כשאנו נטפלים להשיב על דבר שאין בגוף המעשה ריח איסור כמו נדון שלפנינו כי עמד השואל ושאל אם מותר לו להיות רופא בבית החולים הצרפתים. שגוף המעשה הוא התר שנולד בו ספק חיצוני שמא יבא לידו חילול שבת או לא שהוא ככל השאלות הבאות לפנינו באיזה ספקות גדולים ועמוקים אשר שואל"ים ילכו בהמה ואנחנו המשיבים מפני החיוב המוטל עלינו להורות את בני ישראל אנו נטפלים להשיב שואלנו דבר אם לאסור אם להתיר ולא מפרק שמתוך דברינו בפלפול הדברים בעומקן ורומן: יתברר לשומע איזה דין להתיר שעד עכשיו היה טועה בו לאסור לא מפני זה נכנס בסוג סרוך ע"ה דאי לאו הכי לא שבקת חיי לכל מורה ודאין השוכן לשפטי"ו הטוב טוב לסגור פתח בית המדרש ונעשה אזן של מעלה כאילו ח"ו! אינה שומעת? הא ודאי לא יתכן דרך ה'! ואפי' בדבר התמוה שפסק מרן בס' הקצר יו"ד סי' רמ"ב סק"ט דיש מי שכתב שאסור לחכם להורות ולהתיר דבר התמוה לרבים שנראה שהתיר

את האיסור ע"כ. עכ"ז כתב הש"ך שם דהיינו דוקא אם מתיר בסתם. אבל אם אומר לשאול טעם לדבר ומראה לו פנים או שמביא ראיה מתוך הספר מותר.

ואני בעניותי בספרי הקטן **כרך של רומי** בפסק כלי השעו' שע"ג ב"הכ כמנהג כנסיותיהם ומוסיקא בפה הארכתי כיד ה' הטובה עלי והבאתי מ"ש רבינו הרשב"ה ז"ל בסי' תקי"ג והרשב"א ח"א סוף סי' א' באומרו: וכבר נחלקו עלי קצת מחכמי הדור בדברי פה בלי נתינת טעם וראיה רק שהיה הדבר חדש בעיניהם וגם עמדתי על תשו' יוסף אומץ סי' ז' ותשו' חתם סופר ס' ש"א ואכמ"ל. וזה במתיר דבר התמוה לרבים כ"ש בנדון שלפנינו דאין אנו באים להתיר אלא שיש לחוש שמתוך פלפול הראיות יתברר למי שאינו בקי איזה מן הדברי' להתיר הא ודאי אין אחריותו עלינו ויהיה מה שיהיה כי ישרים דרכי ה' וכו' ונבא אל פשר הדברים:

השמעתיך קורא חביב! מכלל טענותי לא כביר באומרי שעיקר השאלה שבנדון שלפנינו היא תפול על דבר שהוא התר גמור והיינו אם מותר לחבק מינוי זה ולהיות רופא בבית החולים הצרפתים או לא וידעתי גם ידעתי כי בעוד הדברים האלה בין שפתי אזני תשמענה דבר מאחרי ואלי דבר יגונב באלו הקורא וריעיו היושבים לפניו תמה"ים לנפש אדם כמוני לאמר. מה הם אלו הדמיונות הפורחים באויר ואין להם על מה שיסמוכו? מי לא ידע שגוף המעשה שעליו תפול השאלה במינוי לרופא שהוא התר גמור? אבל שכח עיקר שבת שעל ציר זה תס"ב כל השאלה? והוא: שאנו חוששים שמא יבא לידי חילול שבת. ובפרט בענין רשימת הסממנים שהוא הדבר היותר רגיל ויוכל להזדמן כמעט בכל שבתות השנה. וא"כ הרי שעיקר שאלתנו היא לבקש התר לאיסור החמור הזה. אף אנו נשיב ונאמר: טעית הידיד! טעית! ולא ירדת לסוף הכונה. וחלילה לך לשאול להתיר את האיסור שהוא דבר שלא תוכל לשומעו משום מורה צדק ירא וחרד על דברו לא היום ולא מחר. כי אין בידינו להתיר את האסור. אבל השאלה בעצם אינה אלא אם מותר לחבק מינוי זה אפי' שיש לחוש שמא יבא לידי חילול שבת. וצדדי הספק הם בזה האופן: שכיון שבשעה שמחבק הרופא מינוי זה עדיין אין איסור שבת לפניו. ואינו מתנה לעקור עיקר שבת וכשיזדמן איסור שבת לפניו כבר הוא מקודם מלאך משרת ורופא בבית החולים. ובו בפרק יפלו

איזה ספקות שיש כדאי בהם לעמוד ולבארם אם להתיר אם לאסור לפי משקל מצבו ומלאכתו שכבר נכנס בה בהתר גמור. ואין לה ענין בגופה של מלאכה שום ריח איסור כי אם מפני שאחר שכבר נשכר למלאכה זו פגע בו איסור שבת באיזה מן הדברים הקלים או החמורים שבו זאת היא עיקר השאלה ותמציתה למעמיק בה. ושאלה זאת לפום ריהטא חוברות אשה אל אחותה עם השאלה שנשאלה לפני אחרוני הראשונים הלא המה הריב"ש סי' י"ז וי"ח וק"א וק"ב. והתשב"ץ ח"א סי' כ"א והרשב"ש בנו סי' ת"ח. ונפסקה מפי מרן בב"י ובס' הקצר סי' רמ"ח על היוצאים בשיירא במדבר הגדול והנורא. והכל יודעים שהם צריכים לחלל את השבת כלי שום תקומה לא מינה ולא מקצתה. ועכ"ז פסקו דאם הוא לדבר מצוה יוצאים. ואפילו בערב שבת. ולדעת התשב"ץ ובנו הר"ש ז"ל הוא דלכל אפיא צריך להתנות עם בעל השיירא לשבות. אפי' שלא עלה בידו וכן פסק מרן ז"ל בס' הקצר עי"ש. אבל הטור שם והריב"ש בסי' ק"א פסקו דאינו צריך להתנות. והרב מוהר"א בן טוואה בתשו' שבתשב"ץ גופיה ח"ד סי' י"א דפ"ט ע"ג כתב דכיון דאם יזכור הישראלי התנאי הזה מה דלא אפשר יחזור ללעג וקלס. וחירוף וגידוף בפי הגוים. אז הולך עמהם בלי תנאי דכדאים הם כל הנך רבוותא לסמוך עליהם. ולענין דבר מצוה מה יקרא דבר מצוה? העלו כל גדולי הפוסקים ובראשם ר"ת ורבינו יואל וראבי"ה והטור והריב"ש והתשב"ץ ובנו הר"ש ז"ל ומוהר"א ן' טוואה ז"ל שם. ובעל תרומת הדשן ובעל שבולי הלקט דמקרי דבר מצוה לילך לסחורה או לראות פני חבירו. אבל דעת מרן שאין רוב הפוסקים מודים לר"ת. והרב כנ"הג שם בסימן רמ"ח סוף הגה ב"י הביא תשי' להר"ש ן' הרשב"ץ ז"ל כתיבת יד (ואינה בתשובותיו הנדפסות לפנינו כאשר בדקתי בהם היטב) דכתב להדיא דלא ראה שום אחד מהפוסקים חולק על ר"ת בזה. וסיים הכנ"הג וכתב ונכון עי"ש.

הראתיך בעיניך הקורא חביב. שכל שבשעת הנסיעה שהוא ימות החול. היא בהתר גמור ואינו כמתנה לחלל את השבת ואפילו שיודע ברי שלמחר מוכרח הוא לחללו. עכ"ז כיון דביום הנסיעה שהיא בימות החול היא בהתר גמור לא משגחינן על מה שיבא אחריה מן ההכרח. ואפי' באיסור דאורייתא כגון יוצא בשיירא דמוכרח לילך ברגליו. ואם אינו יכול התירו לו גם לרכוב ע"ג בהמה שהם שתי איסורים (עיין הרשב"ש

סי' תכ"ב) עכ"ז מותר גמור לנסוע כל שביום הנסיעה אינו פוגע באיסור שבת ודוק שהוא דוקא מטעם זה הוא ולא אחר שהרי כל הפוסקים גדולים עם קטנים אוסרים לצאת ביום השבת עצמו יען שהוא פוגע באיסור שבת ביום הנסיעה בשאט בנפש: **וכבר** אני רואה בך הידיד! כי עכשיו נהפכת לאיש אחר וצהבו פניך בשמעך הראיה המופתיית הזאת. וכבר מדילך ומעצמך על פי ראיה אלימתא זאת. רצונך להחליט ולהורות שמותר גמור לתלמידנו הרופא נר"ו לחבק בב' ידיו אמונה המינוי הלזה בבית החולים. אחרי שבחיבוק זה אין בו ריח איסור. והוא דמיון ממשיי ליום הנסיעה שאין בה ריח איסור. ואם אח"ך יצטרך לחלל את השבת הוא בע"כ משום מזונותיו הקשים כקריעת ים סוף. ומה יעשה אותו הבן ולא יחטא? כענין חילול שבת שבשיירא שהוא הולך לסחורה ממש ממש. ולא עוד אלא שאתה בא להחליט דבר זה בכמה מיני ק"ו חזקים כתבור בהרים בזה האופן: השתא ומה התם היוצא בשיירא דיודע בבירור דעתיד הוא לחלל את השבת ובאיסור תורה. עכ"ז הותר לו אפי' יוצא לשחורה. ואפי' בלא תנאי משום כי אין בנסיעתו בע"ש. שהוא יום חול שום עקירת שבת. ומה שיבא אחר זה מאין המלט לא איכפת לן אחרי כי בהיתרא נסע. בנדון שלפנינו שהוא ספק גמור אם יבא לידי חילול שבת אם לאו. ואם תמצי לומר שיבא אינו אלא רשימת שמות הסממנים בכתב שלהם הנק' בפה הפוסקים **כתב גלחות**. דלדעת ההגהות מימוניות ומור"ם בהגהה א"ח סי' ש"ו אינו אלא איסור דרבנן והרב נודע ביהודה ח"ב א"ח סי' כ"ט כתב וז"ל ועוד דאנן על הרמ"א סמכינן דסובר דהכתיבה של כתב גלחות אינו אלא שבות ואף שהבית שמואל סי' קכ"ז סק"ח חולק ועיין מג"א סי' ש"מ ס"ק יו"ד אעפ"כ כדאי רמ"א לסמוך עלוו עכ"ד (ועיין תשו' שב יעקב סי' ה' ודוק שם דסמך עליהם להתיר אמירה לגויי לכתוב בכתב שלהם משום דהוי שבות כיעוש"ב על זה. וגם אני הדל בהיותי במח"ק רומי יע"א סמכתי על זה ב' פעמים. והתרתי לנאמן הקהלה סי' יהושע סולם נ"ע שמפיו יקרא והגוי יכתוב בהכרח גדול שהיה לנו בזמן המלחמות לחפ"ץ) ואחר כל זה אינו דין שנתיר לתלמידנו הרופא שיקבל עליו לשרת את הצרפתים בבית החולים בלתי שום פקפוק? אחרי דלא זו בלבד שאינו מתנה לעקור את השבת. אלא אדרבא הוא בספק גמור שבזה אפי' מוהריב"ל והרדב"ז החולקים על

כל האמור ומחמירים לצאת בשיירא ביודע ודאי שעתיד לחלל את השבת. מתירים בזה אחר שהוא בספק וכ"ש שעיקר ספק החילול אינו אלא מדרבנן לדעת הגמרא ומור"ם בהגהה. דודאי מתירים אנו לתלמידנו ליכנס ולשרת בלתי שום מיחוש. ואם יוכרח באיזה דבר קל לחלל את יום המקודש עשה יעשה וגם יכול יוכל?

אוי אחי! אריד בשיחי! הראית איך שגית ברואה פקית פליליה? הראית בעיני בשר לך איך חכמי ישראל הריני כפרתם צדקו בגזרתם? ובדין גזרו שלא לדרוש בפדקא דברים כאלו משום דאתו למסרך לדמות מילתא למילתא באין מבין חילוקי הדברים בשרשם? הרי לפניך כי נפלת בטעות גדול. ואין אתה מרגיש בו כל עיקר. הרי כי שמעת מפי דין היוצא בשיירא בכל סעיפיו. ודמית היות תהיה למורה ודאין ולדמות ענין לענין דלא דמו אהדדי כאוכלא לדנא! אל בני! לא טובה השמועה כי רב המרחק בין הנדונות כרחוק מזרח ממערב. ואיני מאשים מי שלא יבין החילוק הדק שבין שני הנדונות כי לא רבים יחכמו. אבל אני מאשים מי שיכניס עצמו לדבר בגרולות ונפלאות ממנו ולעורר ולהשיב. ואילו יאמר אותם כמסתפק בדבר כאשר בא בשאלתך הידיד! תחשב לו לחכמה אבל כפוסק וכמורה הוראות. כאשר רבו בעונותינו בדורנו השפל הזה. אולת היא לו ולכלימה גדולה תחשב והוא עון פלילים:

הרף ואגידה לך החילוק שבין הנדונות ותאמר בפה מלא נצחתנו רבינו! הנה בענין היוצא בשיירא כשיפול חילול השבת באמצע המדבר. עכ"פ בו בפרק שהוא מקום ועת סכנה הוחל איסור שבת וחזר היתר כיון דהוי ברי פיקוח נפש. ולכל פיקוח נפש כבר סילקה תורה קדושת שבת. והחזירתו חול גמור כנודע ועיין תשב"ץ ח"ג די"ג ע"א שהם דבריו ממש ועל זה הותר דאינו אלא גרמא בעלמא שהיא גרם ליכנס בסכנה ע"י שיצא מחוץ לעיר ע"ש. ואחר שנכנס בעובי הקורה והרי הוא בסכנה בה שעתא הותרה לו שבת מאין המלט כי מה יעשה? לשבות א"א לו כי מסתכן וע"כ בה שעתא מחלל שבת בעל כרחו. אבל בנדון שלפנינו תינח כשיחבק מינוי זה יהיה בהתר גמור כמו דין היוצא בשיירא ממש. אבל כשיפול הענין ביום השבת ומוכרח לעשות בו מלאכה בבית החולים בו בפרק מהו הדבר המחייבו לחלל אותו? שהרי ליכא סכנה אפי' ריח ממנה. ואין אומרים עשה מלאכה ואם לאו נהרוג אותך אחרי שקבלת עליך

לשרת אצלינו. זה ליכא שבכל עת וזמן יוכל הוא לצאת ולהניח אהלים כאשר המה לאמר להם אין רצוני לשרת עוד. נמצא מבורר דבשעת החילול עצמו אם מותר לנו לשכוח מה שהוא היה הגרמא כמו שהוא דין השיירא. עכ"פ אין לפנינו באותה שעה התר אחר כדי לפוטרו מאיסור שבת כמו שיש ביוצא בשיירא ענין הסכנה המכריחו לחללו מצד הדין. ועוד שהתם הוא פעם ביובל שיצא בשיירא ויבא לידי חילול שבת ואפשר שנוכל לשער ולומר לו חלל שבת אחד או שתי שבתות כהלכתן ואל תצטרך לבריות. אבל לא כל שבתות השנה כמו שהוא באמת בנדונות כאלה והדומה להם שאם באת להתיר לכל משרתי המלכות איש איש ממלאכתו אשר המה עושים מפני טעם המזונות וכבוד האומה וחירותה והדומה. א"כ הרי התרת להם לכל ימי חייהם את השבת וחזר חול גמור ולמחר יבואו לפני בית דינך הבנאי והנגר והרצען והחיט והדומה ויאמרו לך התר התר יוצר כל בחכמה המלאכות האלה כי בצרה גדולה אנחנו והעניות והדלות נסבו על הבתים ועל טפנו ועל עוללינו. חוס ורחם עליהם ועלינו. וא"כ לא שבקת חיי לתורתנו הנעימה והתמימה אשר הבטחנו נותנה ברוך הוא לאמר. כי לא תשכח מפי זרעו ואינו ודאי על הלימוד והעיון המחשבייי. כי אם על כל מעשה המצות בפועל ועטרת בראש כלן שבת הוא לה'! דלעלמין לא תתחבל והוא המטבע הישראלי אשר לא ימחה שמו מקרב מחנה ישראל לדורי דורות ועד בלתי שמים יקיצו כמאמר הכתוב אות היא לעולם ביני ובין בני ישראל:

ומה שיש ריח דמיון דין היוצא בשיירא אל ענין רופא בני חיל הוה דוקא ביום הלחמם ביום קרב והיה כי תקראנה מלחמה ומוכרחים הבני חיל לצאת ולהוליך עמהם הרופא והוא יהודי דאתי מיהודה אפשר דבו בפרק וכמעט קרוב לודאי דמותר לו לצאת עמהם ואם אחר צאתו עמהם בדרך במלון יוכרח הרופא ליסע עמהם בכל אשר ילכו הא ודאי פטור ומותר אחרי דלא התנה לעקור את השבת ושם באמצע הדרך לא יוכל להניחם אפילו שלא יהיה סכנה שכבר התחייב במלאכתם ומאין ימצאו באמצע המדבר או אפי' בישוב רופא אחר? ויתחייב ראשו למלכות כי הוא עון פלילי הנקרא בלשונם קרימינא"ל. באופן זה ממש דומה ליוצא בשיירא ועכ"ז אם באולי בהיותו בדרך יוכל לנוח ביום השבת כגון שאינו שעת מלחמה ואין לו

חולים המוטלים עליו ואינו מקום סכנה ויוכל להגיעם בליל מוצאי שבת כהרף עין או בנסיעת ד' ה' שעות הא ודאי הוא עון פלילי אם יחללוהו. אבל אם אי אפשר לו כל זה אשנה ואומר. דאפשר דדמי לדין היוצא בשירא וכיון שאין זה מעיקר השאלה לא אאריך בו וכתבתיהו להתלמד במקום אחר אבל בנדון שלפנינו מתרי טעמי קשוט האמורים למעלה הדין יוצא כשמש בחצי השמים שאם נודע לרופא בבירור גמור שעכ"פ צריך הוא לחלל את השבת כגון שהתנו עמו על דברים שא"א לו לימלט ומוכרח לעשות מלאכה גמורה (מה שהיא רחוק הרבה כמו שיבא) הא ודאי לא נמצא ולא ימצא שום ריח התר בשום אופן שבעולם ולכל אפיא אם יש בענין ספק הא ודאי אסור להניח פרנסה הנכבדת הזאת ובפרט שלדעתי אחר שעיקר הספק הינו אלא מפני רשימת הסממנים אין מניחין פרנסה זאת מפני ספק זה שהרי יש בו כמה ספקות. ספק אם יהיה חולה בבית החולי' ביום השבת ספק לא ואת"ל שיהיה מי יימר שביום השבת יפול יום הרפואה אחרי שידענו שלא כל הימים אשר החולה מוטל על ערש דוי מסדר הרופא רפואותיו כי מניחים אותו לנוח אך אם יום או יומים כנודע. ואת"ל דצריך לסדר באותו יום רפואה מי יימר דלא תהיה הרפואה עצמה שכבר השתמש ממנה יום תמול וא"כ די באמור אל הרוקח שבאושפידאל שנה וישנה. ואת"ל דצריך רפואה חדשה יוכל לסדרה מאתמול שעל הרוב הרופא באומדן דעתו משער מאתמול שלמחר ראוי לסדר לו רפואה פלונית. ואת"ל שיזדמן לו ההכרח ביום השבת עצמו לסדר לו רפואה חדשה מה שלא דימה ולא עלתה על לבו ידענו כמה כחם ופקחותם של בני עמינו החרדים אל דברו דיכולים להשתמש מכמה טעמים נכוחים בהסתייעו מהרוקח עצמו (שעל הרוב הרוקחים הם נכנעים אל הרופאים כנודע) לעשות לו כרצונו. והיינו הרופא מפיו יסדר והרוקח יכתוב. ובליל מש"ק הרופא הולך לבית המרקחת וחותם כל רשימותיו כמנהג:

כללן של דברים כבר השרשונו חכמי ישראל זיע"א הבאתי דבריהם לעיל בתלמוד ערוך דלא נחשדו ישראל על השבתות וא"כ לך אמור לתלמידנו שיקבל בשמחה שירות זה ובטחתי ביראת חטאו ופקיחותו שלא יבא לידי חילול שבת בשום אופן ויכנס לשרת וינסה כי בזה לית בו שום איסור כי אם מצוה גדולה לפרנס עצמו ובני

ביתו בהתר ולא באיסור. ובכבודו וכבוד האומה ואם ח"ו בעיניו יראה ולבבו יבין שאי אפשר בלי חילול שבת יהיה דאורייתא או דרבנן הא ודאי חובה עליו לפנות למלאכה אחרת ע"ד שפסק הש"ע א"הע סי' כ"ב. ואם אין אשתו עמו יפנה למלאכה אחרת כן אני אומר והוא נשמע בדין שמע. שאם באומנות זו אין היעלת חן וכלילת יופי תורתנו הנעימה ומצותיה עמו במחיצתו יפנה למלאכה אחרת כי ביוקר עמד לנו היהדות ויעמוד לנו עוד כל ימי הארץ ועדיין ואכתי עבדי ה' אנן. וכבר אמרו רז"ל: א"א לעולם בלא בשם וא"א לעולם בלא בורסי אבל אשרי מי שאומנותו בשם ואוי לו למי שאומנותו בורסי כן הדבר זה אשריו מי שאומנותו נקיה וקלה ולא יוכרח בעבודה לעבור את פי ה' לעשות קטנה או גדולה מכל מצות ה' אשר תעשינה דרבנן או דאורייתא על כל פנים זאת אומר בריש גלי דאם שער תלמידנו לנסות וליכנס ולשרת באושפידאל הצרפתים כי אפשר קרוב לודאי שאין בו חילול שבת עכ"פ יכנס בסתם בלי שום תנאי ורמז מכל זה כמ"ש מוהר"א ן' טוואה ה"ד לעיל דיש לחוש ללעג ולקלס ומי יודע עוד. ואחר שנכנס אל יחוש מפני הקולות שח"ו יחשדוהו למחלל שבת חלילה! כי כבר העידו חכמי ישראל על נחמדי אומתינו דלא נחשדו על כך א"כ מה לנו ולקולות ההמון אחרי שהוא נכנס לנסות אם יוכל לשרת שם בלי עון והוא נאמן על עצמו ועל יהדותו וה' הטוב יעשה הטוב בעבור שמו הגדול ובעבור תורתו ומצותיו ונזכה ונחיה ונירש טובה וברכה לחיי העו"הב:

כ"ד מוקירך ואוהבך המשי"ח ס"ט

סימן י

שאלה זאת באה ונהיתה מיד החכם השלם כמוה"ר יוסף אלקאיים נר"ו מורה צדק בעי"ת לישבואה אשר בפורטוגאל יע"א. ויען שבעוברי דרך שם הכרחני לעמוד על הדבר והדבר ידוע כי אין חכם בלא ספרים כמו שאין אומן בלא כלים ע"כ חזרתי על המקרא כשנתישבתי פה רומא יע"א ועם כל זה חטאת הציבור והיחיד לא נתנוני השב רוחי כאשר אם רצוני וזאת להודיע שלא יכולתי לחזור ע"כ הדברים כי אם מה שהוספתי מחדש הלא הוא כתוב בין שתי ידות כמו זה והיה הנשאר משנה ראשונה לא זזה ממקומה וזה נוסח השאלה ותשו' החכם הנז' ותשו' חכמי מאראכיש הוא

מארוכו ומה שחזר והשוב החכם יוסף עינינו ומה שכתב החכם מוהר"ר אלקיים נר"ו קרופ מ"ץ בעי' רבאט יע"א:

שאלה אשה אחת גדולה במעשיה שמדקדקת במצוות דאורייתא ודרבנן והיתה נכללת עם ישראל בשבתות וימים טובים ובחדשים ובחגים ובמועדי' וכפה פרשה לעני כל ימי חייה.... אבל היתה נחשדת עם גוי אחד ומתה האשה יחלי"ש אם חייבים בניה וקרוביה להתאבל עליה ולעשות לה השכבה או לאו יורנו המורה לצדקה מהו ד"ת ושכמ"ה:

תשובה ראה ראיתי דברי השאלה הנז'. ומה שנלע"ד הוא שחייבים בניה וקרוביה של האשה להתאבל עליה ולהספידה ומכ"ש שעושין לה השכבה. והגם שכתב מור"ם בש"ע יו"ד סי' ש"ם סק"ה וז"ל אבל רגיל לעשות עבירה אין מתאבלין עליו וכו' יעו"ש מ"מ נלע"ד דהתם מיירי בדוקא היכא דבשעת מיתה גלי אדעתיה שאינו רוצה בתשובה כגון דבשעת מיתה עבר על ד"ת. דאדם בזה בודאי לא אמרינן ביה מסתמא הרהר בתשובה בשעת מיתה וכן משמע להדיא מהגמ' במס' מ"ק שממנו מקור דין זה וז"ל על דבר אשת ראובן וכו' יעו"ש דמוכח להדיא דדוקא התם שבשעת מיתה עברה על ד"ת דלא שייך מסתמא הרהרה בתשובה בשעת מיתה. אבל כל היכא שבשעת מיתה היו מעשיו סתומים אפי' רגיל לעשות עבירה אמרינן מסתמא הרהר תשובה בשעת מיתה. וכן נ"ל ג"כ דעת הש"ך ממ"ש בסי' שמ"ה ס"ב סק"ה וז"ל משמע דר"ל וכו' אבל משום עבירה דגנב וגזל וכו' עד והכא נמי מסתמא התורה וכו' עד מיהו לעיל סי' ש"ם ס"ה כתב הרב אבל רגיל וכו' עד ונראה דהיינו כשלא התודה קודם מיתתו עכ"ל יעו"ש. הרי מבואר מדבריו כמ"ש ודוק. וא"כ בנדון דידן כיון דבשעת מיתה לא עשתה ח"ו שום עבירה בודאי אמרינן מסתמא הרהרה בתשובה ומתאבלין עליה בניה וקרוביה ומכ"ש שעושין לה השכבה ויש לה חלק לעוה"ב ומה גם שלא היה בנ"ד כי אם חשד בעלמא זה הוא משנלע"ד אם יסכימו עמי בעלי הוראה יושבי על מדי"ן וציי"ם ואם שגיתי אתי תלין משיגתי כ"ד הצעיר החו"פ לישבואה יע"א שנת הת"ר לפ"ק והשוו"ק עכ"ל החתום עליו כמוהר"ר יוסף אלקייאם נר"ו:

וזאת תשובת דיני מארוויקוש יע"א הע"י תשובה העיקר בזה כיון שאין כאן אלא חשדא בעלמא פשיטא ופשיטא דמתאבלין ומספידין את האשה הנז' וכ"ש שעושין לה השכבה מאחר שאין בירור עבירה כמ"ש השואל אלא שמ"ש החכם הפוסק הי"ו שמדברי הש"ך נראה שבנ"ד אמרינן מסתמא האשה הנז' הרהרה בתשובה בשעת מיתה. לא דק דבהדיא כתב הש"ך דההיא דסי' ש"מ ס"ה כשלא התודה קודם מיתתו ואם איתא דהרהור סגי ליה מאי משני כשלא התודה קודם מיתה ודילמא הרהרה בתשובה אלא ודאי דלא מהני הרהור כזה אלא בעינן עד שיתודה להדיא ואם בשעת מיתה לא התודה להדיא לא סגי ליה. וכן משמע מכמה דוכתי ומפרק ד' מיתות ב"ד שאומרין לו התודה וכו' ש"מ דבעינן ודאי באמירה ולא בהרהור וזה אין צריך לפנים אלא דבנדון דידן כיון דאין אלא חשד בעלמא כמ"ש כ"ע מודו דלא בעי וידוי בשעת מיתה וחייבים להתאבל עליה וכ"ש שעושין לה השכבה וח"פ שלהי תמוז דהאי שהא **גבר"ת** לפ"ק מאראכיש יע"א והשוו"ק וחתומים עליו:

כמוהר"ר **דוד צאבח**

וכמוהר"ר **אלעזר חזן** הע"י

וזה מה שחזר והשיב מוהר' יוסף אלקאיים הי"ו נר"ו וז"ל ראיתי ונתון אל לבי מש"ל החכמים הפוסקים יצ"ו ואני על משמרתי אעמודה דמ"ש הש"ך דההיא דסי' ש"ם ס"ה מיירי כשלא התודה כונתו לומר כגון שבשעת מיתה גלי אדעתיה שאינו רוצה בתשובתן של רשעים שבעת מיתה עבר עבירה כזה ודאי אמרינן מסתמא לא התודה בשעת מיתה. וע"ז כתב הש"ך דההיא דסי' ש"ם ס"ה מיירי כשלא התודה וגם ממ"ש מור"ם בסי' שמ"ה ס"ב וז"ל אבל מי שגנב וגזל וכו' דע"כ מיירי ברגיל לעשות עבירה דאל"כ מאי קא קשיא להש"ך מההיא דסי' ש"ם ס"ה ואם כדבריהם כן הוא דההיא דסי' שמ"ה ס"ב מיירי שהתודה בפירוש בשעת מיתה א"כ בהכרח ההיא דכתב מרן בסי' שמ"ה ס"ה וז"ל אבל הפורשים מדרכי ציבור וכו' יעו"ש מיירי אפי' התודו בפירוש. וזה אי אפשר דהא קי"ל אין לך דבר שעומד בפני התשובה ולפי מה שכתבתי אני ניחא דההיא דסי' שמ"ה ס"ב מיירי אפי' לא התודה בפירוש דאמרינן מסתמא הרהר תשובה בשעת מיתה וההיא דסי' ש"ם ס"ה איירי שגילה דעתו בשעת מיתה

שאינו רוצה בתשובה וכמש"ל אך ההיא דסי' שמ"ה ס"ה מיירי שלא התודו בשעת מיתה דכיון שיצאו מן הכלל לא אמרינן בזה מסתמא עשו תשובה בשעת מיתה אבל אה"ן אם התודו בפי' ודאי מתאבלין עליהם גם מ"ש והביאו ראיה מד' מיתות ב"ד לאו ראיה היא. דאיכא למימר אה"ן דבסתמא אמרינן שעשה תשובה בשעת מיתה אבל לכתחילה כל כמה דמצינן לברורי מבררינן לכן אמרינן להו שיתודו בפירוש וכך היא דרכה של תורה בכ"מ בכמה דוכתי וזה א"ץ לפנים:

וציי"ם פה לישבואה יע"א שנת וקול **התו"ר** לפ"ג

וחתום כמוהר"ר **יוסף אלקאיים** יצ"ו.

וזאת תשובת מוהר"ר אלקאיים הי"ו ראה ראיתי מ"ש הרבנים עליונים למעלה מאחר שאין כאן כי אם חשד בעלמא בין למר ובין למר מתאבלין על זאת האשה ועושין לה השכבה. אלא דבהא פליגי שאם יתאמת הדבר ח"ו לדעת חכמי מאראכיש יע"א צריכה להתודות בפירוש ולרב יוסף נר"ו אינה צריכה דאמרינן מסתמא התודה ועיקר ראית כל אחד ואחד הוא ממ"ש הרב ש"ך בסי' שמ"ה בהגה סעיף ה' קושיתו ותירוצו חו"ר מאראכיש יע"א נסתייעו ממ"ש בסוף תירוצו דהתם שלא התודה ומשמע להו דצריך להתודות בפירוש בפה אכן רבותינו לא דקדקו מ"ש בתחילת דבריו דמסתמא התודה וממנה נסתייע רב הו"ר יוסף נר"ו ולדידיה נמי קשה מ"ש בסוף דבריו וכו' ותמיהא מילתא איך העלימו עין טובה ולא קשיא להו רישא לסיפא בדברי הש"ך כנז'. וי"ל דמ"ש בתחילת דבריו דמסתמא התודה אשגרת לישן הוא דלאו דוקא אמרה כי אם מאחר דבתשובת מוהר"י וויל ז"ל השיב לשואלו דבר כתב להם כן וכונתו לומר להם אם תבדקו ותשאלו תמצאו הדבר באמת ויתברר לכם דודאי התודה בפי' ובזה מתישב רישא לסיפא ואנא זעירא לא להכריע באתי פשט דברי הש"ך כחו"ר מאראכיש יע"א. אלא דקשה לי על הש"ך ז"ל דמאי קשה מי שרגיל וכו' עם הא דגזל דהתם רגיל בעבירה ולכן אין מתאבלין וההוא דסי' שמ"ה מי שגזל וכו' אינו רגיל ולכן מתאבלין אלא דיש לישב דמשמע ליה דכולהו ברגיל ומוכרח לחלק דהתם לא התודה וכו' וכעת אין הפנאי מסכים לישא וליתן בדבר וצ"ע ולענין דינא לדידי חזי לי דמצאתי לה רפואה מן התורה שאפי' יהיה הדבר אמת ח"ו אם רצו קרוביה

להתאבל ועושין לה השכבה בכל עת ובכל זמן עושין לה ואין מעכב ואין מוחה בדבר ח"ו. ומ"ש מורם מי שרגיל וכו' וכל הנזכרים באותו אין מתאבלין היינו אין חייבי' להתאבל מן הדין אכן אם רצו מי מעכב אלא דכתב לשון אין מתאבלין מאחר שכתב בראש הסימן שראוי להתאבל עליהם חייב לקרוע וכו'. כתב בהפך אין להתאבל וכן נראה ממ"ש מרן בסי' שמ"ה סוף סעיף א' וכל דבר שהוא לצורך וכבוד לחיים עושין ודעדיפא מזה ראיתי בימים קדמונים הרבנים ז"ל באחד שנקיט טינא בליביה ואכל סם המות ומת וכמה בני אדם שאכלו סם ועמדו עליו בשורה ודרשו עליו ונתאבלו עליו קרוביו וינחמו אותם הרבנים משום יקרא דחיי ויקרא דשכבי ואין מוחה בידם. ובודאי דלא קטלי קני באגמא הוו ח"ו דודאי הבינו בספרים ועשו חילוק הנז' גם באחד שהיה חשוד בכמה עבירות וקרוב לודאי ומת פתאום שהרגוהו גוים רח"ל ולא נודע אם התודה אם לאו וכדאמרן. וחוץ מזה אחר שזאת היתה נכללת עם ישראל קדושים ובשמירת שבת קדש שאפי' היתה עובדת ע"ז ח"ו שבת שקול ככל התור' כולה וכמ"ש רז"ל אשרי אנוש יעשה זאת וכו' מעשיה מוכיחות עליה שודאי עשתה תשובה ויש לה חלק לעוה"ב וכמ"ש רז"ל אם ראית ת"ח וכו' וראיה ג"כ המקדש את האשה ע"מ שאני צדיק גמור הרי זו מקודשת דאמור באותה שעה הרהר תשובה. ועוד יש כמה ראיות מוכיחות ומסייעות לדברינו קם דינא דזאת האשה יש לה חלק לעוה"ב אחר שהיתה מרחמת על העניים וידה פרשה לעני ותמיד שומרת שבתות ומועדים טובים ודאי יש לה שכר טוב בעמלה ובפרט בעבור קרוביה ובניה המלאים דעת ויראת ה' ופוסקי צדקה ברבים עליהם תבא ברכת ה' יצו ה' אתם את הברכה חיים עד העולם אכי"ר:

וצייי"מ וימ"ן ע"ה **דוד אלקאיים** נר"ו:

וזאת תשובתי הן בעודני גולה ונידח בצערי"ך ירושלם תובב"א

ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה. מאת כפתריה ופרחיה. ת"ח הנוחים. מגדלות מרקחים. ראשונה יסעו דברי פי ת"ח מאריה דהאי שמעתתא איהו ניהו רב רחומאי מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה שיף עייל שיף נפיק יוסף יפה טוה"ר נר"ו. ואחריו כל ישרי לב שני צנטרות הזהב דייני דנה"ר דע"ה היא מאראכיש יע"א. נאחז

בסבך הקרוב אליו נטע מאותו המין. גליה לדרעיה זרוע ימין ממשפחת בית אביו הוא הדיין כלי שהוא כליין המעלות לדוד נר"ו:

וכשאני לעצמי האמת אגיד כי לא היה לי חפץ ליטפל בדבר זה מכמה טעמי חריצי אימא רישא כל שהוא עיקר כי שמעתתא בעיא צולותא. ואנא לא כן גר הייתי כאורח נטה ללון ממש אדעתא למיסק לא"י תוב"א. וא"כ לאיש אשר אלה לו היטעם את אשר יאכל לחמה של תורה. וזאת שנית כי באמת לפי סגנון השאלה איני רואה דבעיא העמדה והערכה וישיבה שיש בה סמיכה מאחר כי הוא היה אומר כי אינו אלא חשדא בעלמא א"כ למה חרדו אלינו את כל החרדה הזאת אך מה אעשה כי הצקתני אהבת רב חביבא יוסף עינינ"ו נר"ו. וכן ערכו שיורד ע"פי מידותיו הם הרהיבוני לצאת חוץ ממחיתתי ולעשות רצונו חפצתי והוה תחילת דיבר במטו מינייהו מלכי האמורים בפרשה. אמינא להו כי אל יחר בעיניהם אם לא אטפל בתחילת דברי לישא וליתן בדבריהם דרבנן הע"י כי אחרי המחי"ר ויקירא כל דבריהם הם דקדוקי תורה ודקדוקי ובצ"ק שבסדקי. דוחקים ודקדוקים זה אומר בכה וזה אומר בכה כאלו אין לנו אלא דברי הש"ך ז"ל ונסתם כל חזון לראות מאיזה מעין נבעו ומאיזה מחצב נחצבו דברי הש"ך ומינה לעמוד על עיקר הדין כאורח כל פוסקי הלכות אשר כתלי בית המדרש יוכיחו. וכיון שכן מוכרח אני לבחור דרך לעצמי מרישא דסדרא ע"פי שורשן של דברים ממה שרשום אצלי ובזכרוני. וממילא יצא הדין לאורה ואחרי כן כל הרבנים החתומים עליונים למעלה הע"י כל חד בדידיה יקח תשובתו כפי מידתו כאיש גבורתו וזה החלי בס"ד:

הנה אל ה' ויאר לנו. כי עיקרא דהאי מילתא שורשה פתוח בפר' נגמר דמ"ו אמר עולא אמר"י אכל חלב והפריש קרבן והמיר דתו וחזר בו הואיל ונדחה ידחה. אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינן היו בה (בעיר הנדחת) קדשים קדשי המזבח ימותו קדשי בדק הבית יפדו. והוינן בה קדשי מזבח אמאי ימותו כיון דאקטול הויא להו כפרה לאו משום דאמרי' הואיל ונדחו ידחו. א"ל אביי מת מתוך רשעו הויא ליה כפרה (בתמיה) מת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה דתני רב שמעיא יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי ציבור יטמא ת"ל בעמיו בעושה מעשה עמיו. (ופרש"י יטמא להם

במותם ת"ל לנפש לא יטמא בעמיו בעושה מעשה עמיו יטמא לו. ואם לאו אל יטמא לו אפי' לשארו אלמא לא כיפרה מיתתו אם לא חזר בו ע"כ). א"ל רבא מי קא מדמית נהרג מתוך רשעי למת מתוך רשעו. מת מתוך רשעו כיון דכי אורחיה קא מיית לא הויא ליה כפרה. נהרג מתוך רשעו כיון דלאו כי אורחיה קא מיית הויא ליה כפרה תדע דכתיב נתנו את נבלת עבדיך וכו'. א"ל אביי מי קא מדמית הרוגי מלכות להרוגי ב"ד. הרוגי ב"ד כיון דבדין קא מקטלי לא הויא ליה כפרה. אבל הרוגי מלכות כיון דלאו בדין קא מקטלי הויא להו כפרה (ופרש"י הרוגי מלכות הנך דאומות הרוגי ב"ד עיר הנדחת ע"כ) תדע דתנן לא היו קוברין אותם בקברות אבותיהם ואי ס"ד כיון דאקטול הויא להו כפרה לקברו בקברות אבותיהם (ומשני) מיתה וקבורה בעינן (ופרש"י אם נקברו מכפרת מיתתן עליהם) ולעולם טעמא דקדשי עיר הנדחת משום דהואיל ונדחו ידחו הוא מתיב רב אדא בר אהבה לא היו מתאבלין עליהם ואי ס"ד כיון דאיקבור הויא להו כפרה ליאבלו בעינן עיכול בשר דויקא נמי דקתני נתעכל הבשר מלקטין את העצמות ש"מ. רב אשי אמר אבילות מאימתי הויא מסתימ' הגולל כפרה מאימתי מכי חזו צערא דקברא פורתא ולכך הואיל ונדחו ידחו אי הכי למה ליה עיכול כשר משום דלא אפשר ע"כ והנה קודם שנבא לחדש דבר מעתה אציגה נא עמך מה שכתוב אצלי בדרשותי ספרי הקטן ישמ"ח לב דקס"ג שהבאתי הך סוגיא כדמותה ופרש"י הנ"ל במה שפירש אלמא לא כיפרה מיתתו אם לא חזר בו וכתבתי וז"ל שם מועתק אות באות וחזי הוית להרב פני מבין ח"ב בפירוש הך סוגיא שכתב על דברי רש"י הללו וז"ל צריך ביאור דמהיכא נפקא ליה לרש"י ז"ל דאם חזר בו דמטמא לו והדרא קדושה לדוכתא נימא דכיון דפירש מדרכ' צבור שוב אינו חוזר לקדושתו ואינו יכול ליטמא לו אף דחזר בתשובה עכ"ד. ולדידי הפעוט מילתא כדנא אינה צריכה לפנים כלל ודברי רש"י על אדני פז מיוסדים הם כיון דתלי הטומאה מקרא דבעמיו בעושה מעשה עמיו דוקא ואי לא לא א"כ כשחזר בתשובה עושה מ"ע קרינן ליה ושפיר מטמא לו. וכמו שכן אמור ביבמות דכ"ב וחייב על מכתו. אמאי קרי כאן בעמך בעושה מעשה עמך (ותי' בגמר') כדאמר ר' פנחס כשעשה תשובה הכא נמי כשעשה תשובה ופרש"י שם דהואיל ושב עושה מעשה עמך קרינן ליה

דנהי דעונו עדין אינו נמחק מ"מ מתשובה ואילך עושה מעשה עמך מקרי ע"כ א"כ דון מינה ואוקי באתרין בכהן דיכול ליטמא כיון ששב בתשובה וחזר בו אפי' דעונו תלוי עד אחר מיתה וקבורה דמידי הוא טעמא דנאסר ליטמא לו לאו היינו משום דבעינן עושה מעשה עמך והאי לאו עושה מעשה עמיו. א"כ עתה ששב בתשובה עושה מעשה עמיו מקרי אפי' דעונו תלוי עד אחר קבורה ופשוט. והרב הנז' ז"ל כתב דדברי רש"י הם מיוסדים על אדני הת"כ וז"ל נהג בהם מנהג כזה הרי הוא חולין יכול יהיו חולין לעולם ת"ל בעמיו בזמן שהוא עמו הרי הוא חולין פי' הרי הוא בקדושתו ע"כ והרב קרבן אהרן ז"ל פי' דכוונת מ"ש בעמו ר"ל בזמן שהעבירה עמו אבל אם עשה תשובה חוזר לקדושתו יע"ש הרי דמקרא נפקא ליה דאם חזר בו מטמאין עליו ומשו"ה כתב רש"י דלא כיפרה לו מיתתו אא"כ חזר בו ע"כ: אשר עפי"ז מקום יש בראש להביא סיעתא מכאן למה שנראה מדברי הש"ך יו"ד סי' שמ"ה סק"ו דכל הפורש מדרכי ציבור דאין מתאבלין עליו היינו דוקא אם לא התודה קודם מיתתו דאין מתאבלין עליו לא כן בהתודה דמתאבלין עליו. ומוהר"י עיאש ז"ל בסי' ש"מ סק"ה כתב עליו וז"ל ודע דכל הכיתות הנז' אין חילוק בין התודה או לא התודה דומיא דהרוגי ב"ד דאע"ג דמתודין אין מתאבלין עליהם דהוידוי אינו מכפר לאלתר אלא לאחר מיתה וקבורה וכן בסתם מתים שמתאבלין אפי' לא התודה דהוידוי אינו מעלה ומוריד לענין להתאבל עליו ודלא כדמשמע מהש"ך יו"ד סי' שמ"ה יע"ש. ולפי מה שכתבתי מדברי התו"כ דקתני להדיא דאם חזר בתשובה הדר לקדושתו א"כ היכא דחזינא דהתודה שפיר מתאבלין עכ"ד הר' פני מבין. ואני שמעתי ולא אבין דאחרי המחי"ר אין הנדון דומה לראיה ודברי מוהר"י עיא"ש ז"ל צדקו יחדיו. דמה דמות יערוך דברי התו"כ שכתב שכשעשה תשו' מטמא לענין אבילות דשניא היא דהתם שאני כיון דעיקר איסורו מלטמא בא לו דוקא ממאי דגלי קרא בעמיו ואמרינן בעושה מעשה עמיו. וא"כ כשחזר בתשובה שפיר מקרי עושה מעשה עמיו ומטמא עליו אפילו דעדין לא נתכפר אלא אחר מיתה וקבורה לא כן באבילו' דהוידוי אונו מעלה ומוריד להתאבל אלא דוקא תלוי בכפרה לפי ראית הרב מוהרי"ע ז"ל וא"כ כפרה לא הויא אלא עד אחר מיתה וקבורה וא"כ שפיר אין מתאבלין עליו אפי' כשעשה

תשובה ר"ל שהתודה יען דעדין לא נתכפר לא כן בענין טומאה דלא תלי בכפרה כי אם בעושה מעשה עמיו ותו לא וכיון ששב עושה מעשה עמיו מקרי תכף קודם מיתה ואפי' דהכפרה תליא עד אחר קבורה ועיין למוהרד"ך בית י"א שכתב להדיא דהוידוי לא מהני כלל יעוש"ב והיא נעלמה מעיני הרבנים הנז"ל ומכל האמור חזות קשה הוגד לי במה שראיתי להרב נחלת בנימין דס"ח ע"ד דאחר דהכריע דהמבזה אביו אפי' לאחר מיתה חייב סיים וכתב וז"ל מעתה יפלא על מ"ש בפסחים פרק מקום שנהגו. דחזקיהו גירר עצמו' אביו על מיטה של חבלים והודו לו חכמים והשתא היאך הודו לו הלא היה לחזקיהו בזה חיוב מיתה שהרי מקלל פירושו הוא מבזה ומקלל לאחר מיתה נמי חייב ואיך הודו לו חכמים. וליכא למימר דהואיל אחז אביו לאו עושה מעשה עמך מקרי לא מחייב על קללתו דלא מחייב בקללה כי אם בעושה מעשה עמיו דזה אינו דלדעתי לא מחליקינן בין עושה מעשה עמיו רק מחיים דרואים אנו דעדין לא שב מחטאתו ולכך דלאו פטור עמ"ע הוא. אבל כשמת המיתה מכפרת ודאי ולא שייך לפלוגי בין עושה מ"ע לשאינו עושה כדאמר ר' פנחס כשעשה תשובה אף דמתחי' רשע היה מ"מ עכשיו בתשובתו נתכפר לו והו"ל בעמך הכי נמי מיתתו בתשובתו. ויותר ממה שהתשובה מכפרת מיתה מכפרת א"כ לאחר מיתה לא שייך לפליגי בין עמ"ע לאינו מה שהיה בחיים ותמיד מקלל אביו ואמו חייב מיתה וכו' דאלת"ה איך חייבה תורה מקלל אביו ואמו לאחר מיתה אף דבחיים היו בכלל עמ"ע למ"ד אין מיתה בלא חטא דנפש החוטאת וכו' א"ד יעו"ש. ולדעתי אהמ"ר דבריו נפלאו ממני נפלאות אשר לא נבראו חדא דהיכי קאמר דבתשובה מכפרת הפך דברי רש"י שם באותה דרב פנחס שכתב להדיא נהי דעונו אינו נמחק ועוד דהתשובה היא עם ד' חלוקי כפרה שהיה ר"י דורש וא"כ בזו דאחז איך נוכל לומר דהוי המיתה דומיא דתשובה כאלו אם היה שב בתשובה תשיבתו בלי יסורין ומיתה וקבורה היתה מכפרת הא ודאי אתמהה ואין התשובה מכפרת כי אם עבר על מ"ע ותו לא. וזאת שנית דהיכי קאמר דאם מת עמ"ע מקרי גם בלי תשובה מבוררת דודאי מיתתו מכפרת דאמרי' אפשר עשה תשובה. והרי סוגיא ערוכה ובריייתא בדוכתא צווחין בכרוכיא נגד דבריו שהרי אמר אביי במוסכם ובתמיה מת מתוך רשעו הויא ליה כפרה והחליט

מת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה ואית מתניתא בידיה דתני רב שמעיא יכול אפי' פירשו אבותיו מדרכי ציבור יטמא ת"ל בעמיו בעושה מעשה עמיו יטמא לו ובשאינו עושה מ"ע לא יטמא לו אם לא חזר בו וכפירש"י שם הנז"ל הרי דהמיתה בלי תשובה לאו עושה מ"ע מקרי הפך דבריו ממש וסבור הייתי לידחק ולתת מקום קצת לדברי הנח"ב דאפשר דכונתו הוא דבשלמא בענין טומאה כיון דלא אתברר דעשה תשובה לאו עמ"ע מקרי כדי לחייבו בק"ע לעבור על לאו דלא יטמא לא כן בענין מקלל אביו לאחר מיתה דכיון דמידי ספקא לא נפקא דאפשר עשה תשובה בשעת מיתתו א"כ מספק אמרינן שב וא"ת ואל יקלל אביו שמא עשה תשובה ועושה מ"ע מקרי. זה היה נ"ל לתת מקום לדברי הנח"ב הגם שאין דבריו סובלים פי' זה אבל הא ודאי בורכא חדא דלא שייך להחליט חיוב מיתה במקלל אביו מספק שמא עשה תשובה כי אם לומר שוא"ת ולא יקלל (אבל אם קלל ודאי שלא נחייב ראשו של זה הבן מספק גרוע ונפסד כזה וזה ברור כי אפי' העטלפים יראו זה וחס להרב ז"ל שיאמר כן הגם שדבריו קורין בגרון אומרו ותמיד מקלל אביו ואמו לאחר מיתה חייבים וכ"ן ממ"ש למטה כיע"ש) וזהו הטוב והישר ולא מחית איניש לספק חמור כזה שיש בו עונש מיתה וחזקיהו שאני דהודו לו שזה היה לכבודו כדי להביאו לחיי עולם וכמו שעשה ר"מ לאלישע אחר ודי אומרו למחר ימות ויעלה עשן מקברו והוא בזיון גדול לבד האמירה (שהמעשה היה ע"י שמים ואחר מיתתו ובודאי לא עבר כי הוא חפשי מן המצות) אלא ודאי דכדאי הוא המצוה הגדולה להביאם לחיי עולם וליכנס בספק קל גרוע ונפסד כזה ועיין מוהר"דך בית י"א שהביא עובדא דחזקיהו זאת וסיים וכתב ואם לא היה מועיל לו לא היה עושה כן ולא היו חכמים מודים לו וכן הביא עובדא דר"מ הנז' וסיים וכחב וז"ל ונראה דר"מ לזכות את רבו קאמר כן שכששמע למלאכי השרת שאמרו לא לעלמא דאתי ליתי אמר ר"מ יותר טוב שיענש בגהינם ויטול שכרו בעוה"ב ולפיכך אמר מתי ימות וכו' כלומר שאני רוצה לזכותו וכו' שאין סברא לומר שר"מ היה רוצה להענישו ולהכניסו לגהינם א"ר יעו"ש. וא"כ כפי זה אין מקום לדברי הנח"ב כלל ועוד אעיקרא ישוב זה אין לו שחר שהרי בגמ' כבר צוחו ואמרו מת מתוך רשעו אין לו כפרה ונשאר ברשעתו כמו שהיה בחיים ממש תו מי

הכניסנו באלו הספקות הפך התלמוד ערוך ואחרי המחי"ר שגגת תלמוד עלתה לו ארוכות גדולה ובנה עליה מצודים גדולים פורחים באויר ואת כל אלה איננו שוה לי את אשר אני רואה במה שרצה להכריח באומרו דאלת"ה איך חייבה תורה מקלל אביו ואמו לאחר מיתה אף דבחיים היה עושה מ"ע למ"ד אין מיתה בלא חטא א"כ השתא שמת נתברר שחטא חטאים גדולים בצנעא עד שגמרו לו מיתה א"ד יעו"ש. והאמת אחרון הכביד והגם כי כל דבריו הם לפום חורפא ולחדודי הוא דבעא הא מיהא צריך לבקש מנוח לכף דגלה ועליה יכרעון חריפי דפו"ם בדת"א. לא כן הכא כי לא הניח מקום אפי' כמלא נימא שהרי אנן קי"ל בכל התורה כולה סוקלין על החזקות ושורפין על החזקות ומעשה באשה אחת שבאתה לירושלם ותינוק מורכב על כתפה והגדילתו ולסוף בא עליה והביאום לב"ד וסקלום לא מפני שבנה ודאי אלא מפני שכרוך אחריה כמבואר בקדושין דע"ט ע"ש והרי הכא האיש הישראלי הוחזק לכשר כל ימיו ועושה מ"ע וא"כ כשמת היכי הוברר שהוא רשע גמור עד שפטור הבן המקללו מחיוב מיתה ואי משום דאין מיתה בלא חטא הא ודאי בורכא היא דאין מיתה בלא חטא אמרו ולא אמרו אין מיתה בלא חטאים גדולים עד שנכריעהו מכח המיתה לכף חובה ולדונו לרשע גמור ואימא שהוא מהמתים בעטיו של נחש ותלי"ת אותו על ע"ץ הדעת טוב ורע על דבר שר"ה כי הוא היתה אם כל חי והוא פלא! והלא דברים ק"ו אם עבר עבירות כל ימיו ובזיבולא בתריתא שב בתשובה עושה מ"ע קרינן ליה ומטמא אפי' דעדין עונו לא נתכפר כלל. כאן שהחזיק בתורת ה' ובמצותיו כל הימים ובשביל איזה חטא או חטאים נגזרה עליו מיתה בשביל זה יצא מכלל עמ"ע? זה לא חשב אנוש והוא פלא באמת איך פה תדבר חכמות תאמר כן ע"כ לשוני מה שפלפלתי בהך סוגיא בספרי הקטן ישמ"ח לב הנז"ל יעו"ש:

ועתה האמת אגיד דאין לי הספרים הנ"ל ולא ספרים אחרים בידי כלל כדי לראות הדברים בשורשן אבל לפי מה שאני מתבונן בפי' הסוגיא ודברי רש"י כמעט שאנכי הרואה שאין מקום לא לדברי מהר"י עיאש ז"ל ולא לדברי הרב פ"מ ז"ל שהוכרח להסתייע מהתו"כ וכ"ש שאין מקום למה שכתבתי אני בעניותי לחזק דברי מוהר"י עיאש ז"ל. ואבאר את דברי שהרי אתה רואה בפי' הסוגיא לדעת עולא אמר ר"י הוא

פי' דאם חזר בו מהני להקריב קרבן ולא מקרי זבח רשעים תועבה אם לא מטעמ' דהואיל ונדחה ידחה וזה פשוט ומבואר באר היטב דאי ס"ד דזה המומר אפי' חזר בו מקרי רשע עד אחר מיתה וקבורה וכמו שהוא האמת דאין לו כפרה אלא עד שימות והוא אחרון שבד' חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש ומייתי לה מקרא אם יכופר עון זה עד ימותון עיין ביומא דפ"ו וא"כ אי ס"ד דבאופן כזה דאין לו כפרה כי אם עד אחר מיתה וקבורה. עכ"ז הו"א דאפי' חזר בו רשע מקרי א"כ למה לי טעמא משום דנדחה ידחה תפוק ליה דהו"ל מומר ולא יכופר עונו עד שימות וזבח רשעים תועבה קרינן ביה אלא ודאי דכיון ששב תו לא מקרי רשע אפי' דעדיין לא נתכפר עונו אלא דקרבנו אינו קרב מטעמא דהואיל ונדחה ידחה וע"ז רב יוסף רצה להביא ראיה לסברת עולא זאת מק"ו מעיר הנדחת שהרי אפי' דלא חזרו בהם ואקטול וקס"ד דהו"ל כפרה עכ"ז אינן קרבין קרבנותיהם ובודאי טעמא הוא משום דהואיל ונדחו ידחו וע"ז דחי תלמודא דאי מהתם ליכא ראיה דלעולם אימא לך דאם חזר בו דתו לא מקרי רשע אה"נ דקרבנו קרב ולא אמרינן הואיל ונדחה ידחה. והתם בעיר הנדחת דאין קרבין קרבנות היינו משום דלא כיפרה מיתתם כיון שמתו מתוך רשעם ולא חזרו בהם והביא ראיה מדתני רב שמעיא יכול אפי' פי' אבותיו מדרכי ציבור יטמא ת"ל בעמיו בעושה מ"ע וע"ז פירש"י אלמא לא כיפרה מיתתו אם לא חזר בו דאי חזר כי ודאי מטמא לו אפי' דהכפרה תלויה עד אחר מיתה וקבורה עכ"פ עושה מ"ע מקרי כיון שחזר בתשובה ואלו הם דברי עולא דתלי טעמא דאין קרבין קרבנות דמומר שחזר משום הואיל ונדחה ידחה מוכרח דבחזר בו הרי הוא כישראל לכל דבריו וכ"ע מודים בזה וכדאמר רב פנחס משמיה דרב פפא בשעשה תשובה והיא הלכה מוסכמת לכל עון ולכל חטאת בכל התלמוד אלא דרב יוסף הוה ס"ל לפי קס"ד דבמיתה גם בלי תשובה הויא ליה כפרה קודם קבורה ע"ז דחי תלמודא דאם לא חזר לא כיפרה מיתתו ועדין נוכל לומר דמומר שחזר בו אע"ג דלא נתכפר לו קרבנו קרב כיון דלא מקרי רשע ואין ראיה ממתני' הואיל ונדחה ידחה. וע"ז דחה רבא וחילק בין נהרג למת וקס"ד דהריגה גם בלי קבורה הויא כפרה לא כן במת על מטתו ודחי אביי בין הרוגי מלכות דהוי שלא כדין דהויא כפרה. לבין הרוגי ב"ד דהוא כדין דלא הויא כפרה והביא ראיה

ממאי דאמרינן הרוגי ב"ד לא היו קוברין אותם בקברות אבותיהם ואי בהרוג הויא כפרה תכף לקברו והשיב רבא דלעולם ההריגה הויא כפרא והוא עם קבורה וא"כ הרוגי עיר הנדחת אחר קבורתם היה להם כפרה והיו יכולים להקריב קרבנותיהם אם לא מטעם דנדחו ידחו. ומהאי טעמא מסיק תלמודא דלא היו מתאבלין עליהם יען דהאבילות מתחיל מסתימת הגולל והוא קודם כפרה דעדין לא חזו צערא דקברא וא"כ בשעת הכפרה כבר נדחה האבילות והואיל ונדחה ידחה הנה נמצא מפי' הך סוגיא ולפי המסקנא דחזר בו בחיים עם הרוגי ב"ד וקבורתם שוים הם ממש והיינו דמה הרוגי ב"ד אחר כפרתם בהריגה וצערא דקברא פורתא נתכפרו והוו ישראלים לכל דבריהם הן ליקרב קרבנותיה' והן לקוברם בקברות אבותיהם והן להתאבל עליהם. אם לא דמטעמים אחרים אינם עושים להם כל הדברים הנ"ל קרבנותיהם אינם קרבין משום דהואיל ונדחו ידחו בקברות אבותיהם אינם נקברים משום דלא אפשר קודם עיכול בשר משום בזיון אבילות אינם מתאבלין משום דבשעת שחל האבילות עדין לא כיפרה המיתה ואח"כ כי חזי צערא דקברא דהוי כפרה כבר נדחה. נמצא דאי לא הוו הטעמים שפיר הויא כפרה והיו נידונים כישראלים גמורים לכל הדברים הנ"ל א"כ מינה דחזר בו בחיים חיתו דהוא עדיפא מינה ר"ל ממיתה וקבירה שהרי נחזר פשיטא לתלמודא דקרבנו קרב ומטמא וכו' ובמיתה וקבורה פלפל הרבה עד דאסיק דמיתה וצערא דקברא פורתא הוי כמו חזר בו ועכ"ז קרבנותיהם אינן נקרבים משוב דהואיל ונדחה ידחה אבל אה"ן לשאר דברים דהתשובה קדמה להם כמו הטומאה והקבורה והאבילות אה"ן דהוו כישראלים לכל דברים אלו ולא שייך בהו טעמא דהואיל ונדחה או לא אפשר כמו דהוי בכפרה התלויה במיתה וקבורה. וזה ברור ופשוט מגופא דשמעתתא למעיין היטב:

ועכשיו חזרתי לראות דברי הרב פ"מ בשורשן וראיתי לו שם שבסוף דבריו סיים וכתב וז"ל וכן יש לדקדק ממ"ש מת מ"ר וכו' דנראה דוקא אם מת מתוך רשעו הוא רלא כיפרה לו מיתתו הא אם לא מת מתוך רשעו אלא דחזר בו כיפרה לו מיתתו ומטמאין ומתאבלין עליהם עכ"ד. ואחרי המחי"ר לפי כל האמור ומדובר בפי' הסוגיא תו אינו דקדוק כי אם פשטא וריהטא דתלמודא מתחילת מימרת עולא עד סוף המשא ומתן

כולו אין לי פי' אחר כי אם דוקא ביסוד מוסר זה במי שחזר בו אפי' שעונו אינו נמחק הרי הוא כישראל לכל דבריו לא נופל דבר והוא ברור אליבא דכ"ע ועפ"י מונח זה נושאים ונותנים בשמעתין כולם פה אחד:

נמצא דדברי רש"י ז"ל שכתב אלמא לא כיפרה מיתתו אם לא חזר בו הם מוכרעים מגופא דשמעתתא ואין אנו צריכים לא להתו"כ ולשום ראיה אחרת דדברי הת"כ ודאי הם סיוע גדול והוא האמת כדקי"ל בכל התלמוד כדאמר ר' פנחס בשעשה תשובה והיא מימרא מוסכמת בכל התלמוד כנודע והוא האמת דכיון שאין העבירה עמו היינו עזיבת החטא שהיא עיקר התשובה וזהו כל תשובה שבעולם ומעתה אזדא ליה מה שכתבתי אני הדל לחזק דברי מוהר"י עיאש ז"ל באומרי דדוקא בטומאה דגלי קרא בעמיו אבל לא לענין אבילות דהא ודאי בורכא היא דכל שעשה תשובה וחזר עושה מ"ע מקרי ושפיר מתאבלין עליו ובלאו הכי הדין יוצא מגופא דשמעתתא וכאמור לעיל דבשחזר בו הוי ישראל גמור לקרבנותיו וליטמא לו ולקוברו בקברות אבותיו ולהתאבל עליו דומיא דאחר מיתה וצערא דקברא פורתא אם לא שיהיו טעמים חצונים מספיקים היכא דשייכי וכמדובר לעיל. וא"ת הא קי"ל כל המומתין מתודין וכיון שהתודה והורגין אותו תכף ליהוי כפרה. ולאבלו אלמה תנן לא היו מתאבלין עליהם מפני שכבר נדחה ולמה נדחה בשלמא עיר הנדחת נוכל לומר שלא היה הוידוי וע"ז לא כיפרה המיתה כי אם עד צערא דקברא ונדחה האבלות אבל הרוגי ב"ד שכבר היו מתודין לאבלו תכף. הא ודאי ליתא דהתם שאני דכבר נגמר דינו ונתחייב כדי רשעתו בב"ד וגם הוידוי אתי בע"כ וכ"ש שכבר אומרים בפירוש התודה. אבל בעלמא בחד מפורשים מדרכי ציבור שמדיליה חזר בו והתודה את עונו ונכנע מדיליה בהא ודאי הוא דאמרינן במתני' בעמיו דמטמאין ומתאבלין עליו דהא באמת חזר בו מדיליה וידים מוכיחות ששב בתשובה בכל לבו אפי' שיהיה תשובה הגרועה שהיא בזבולא בתריתא סוף סוף שב בתשובה ומתאבלין עליו לא כן בהרוגי ב"ד שכבר נתחייב כדי רשעתו בבירור שוב הוידוי הזה אינו מוציא מידי ודאי רשעתו אפי' אם התודה מדיליה חיישינן כי לכבודו עושה הערמה או לכבוד קרוביו כדי שיתאבלו עליו וכבוד יעשו לו במותו. ע"ד מ"ש בסנהדרין דמ"ג ומ"ד ע"ב שאם הוא

נקי מאותו עון שהעידו עליו היה אומר יה"ר שתהא מיתתו כפרה לכל עונותיו חוץ מעון זה ועכ"ז היו הורגין אותו משום חשש הרמאים כי נגמר דינו בב"ד שאני והוא פשוט דחזר בו בחיים מדיליה עם וידוי דמומתין רב המרחק וכמבואר בתלמודא מדתני רב שמעיא ופירש"י ואי ס"ד ליקשי ממתני' וכל פלפול הך סוגיא דחוי מעיקרו וזה ברור למעיין היטב:

ונפקא מינה מכל האמור דבאלו הכתות של פורשים מדרכי ציבור החטאים האלה בנפשותם שכבר יצאו מכלל חזקת ישראל אין מתאבלין עליהם אם לא שהתודה בכל דעתו אפי' אם היה הוידוי בשעת מיתתו או אפי' הזכירוהו אחרי' על הוידוי ואמרו לו התודה עכ"ז אם ראו העומדים ממעל לו ר"ל אותם שאינן נוגעי' בדבר והם אומרים לנו שהתודה בכל דעתו מחטאתו אשר חטא ומת ביהדותו כהלכת גוברין יהודאין. הא ודאי מתאבלין עליו בלי ספק כמו שכל זה ברור ופשוט מפשט הסוגיא הנז"ל וכמדובר. ומעתה שפיר יגדל התימא על הרב מוהר"י עיאש ז"ל בדבריו הנז"ל שכתב דכל הכתות הנ"ל שפורשים מדרכי ציבור אין חילוק בין התודה ללא התודה דומיא דהרוגי ב"ד דאע"ג דמתודין אין מתאבלין עליהם דהוידוי אינו מתכפר לאלתר אלא לאחר מיתה וקבורה וכו' ע"כ ולפי האמור אחרי המחי"ר דבריו מן המתמהין ומי זוטר ליה להרב ז"ל טומאת כהן דבחזר בו להקרא עושה מ"ע דמטמאין אותו בק"ע והכי אזלא ריהטא דשמעתתא מתחילתה לסופה דגם בחזר בו מתאבלין עליו כאשר הארכנו לעיל. והרוגי ב"ד שאני דאפילו התודו אינו מוציאם הוידוי מידי ודאי רשעותם שנתחייבו בב"ד והוא ברור וכנז"ל ואינו עומד כנגדי כ"א תשו' מהרד"ך בית י"א שהבאתי בס' הקטן ישמח לב והבאתי דבריו לעיל שכתב דהוידוי ל"מ ולמ"ד אלא שאין הס' מצוי בידי כדי לחזור ולראות דאפשר הוא דוקא בהרוגי ב"ד ולא בפורש מ"ץ שחזר בו אפי' קודם מיתתו על מיטתו וה' יזכני לחזור ולשנות פרק זה בל"ן ולראות כל הדברים בשורשם כיר"א:

ושוב כשנתישבתי פה דומא יע"א ובאו ספרי מירושלם תו"ב תכף נטפלתי לראות תשו' מהרד"ך הנז' במקומה וראיתי שלא זו בלבד שדבריו אינן סותרים דברינו אלא אדרבא מסייעין לדברינו שהוא ז"ל הביא דברי הרמב"ם דבעיר הנדחת שולחים שני

ת"ח להזהירם ולהחזירם אם חזרו ועשו תשו' מוטב ואם יעמדו באולתם וכו' עד ודנים אותם וכו' וסיים מהרר"ך ז"ל וכתב וז"ל הרי לך שאחרי שנתברר לנו שאין רצונם לחזור בתשו' הורגים אותם. וא"כ אין הוידוי מועיל להם כלום שהוידוי לתשובה הוא בא ואם אינו שב הרי כטובל ושרץ בידו כדאיתא בפ' סדר תעניות וכן נמי היו הורגים הנשים והטף שאין להם דעת להתודות ולשוב. ואף אם במתודין קא מיירי מאן לימא לן שחוזרים בתשובה דדוקא כשבא עבירה לידו באותו מקום וכו' קאמר רב יהודה בפ"ב דיומא דמוכח דהויא תשו' גמורה ואפשר שמזה הטעם אמרו שם פ' נגמר הדין שלא היו קוברין אותם בקברות אבותיהם שאין קוברין רשע אצל צדיק גמור והיינו משום דאפי' שהתודו אפשר שדברים בעלמא הם אבל אינם חוזרים בתשו' שאם היינו יודעים בודאי שחזרו בתשובה מיתתם מכפרת עליהם והיו נקברין בקברי אבותיהם וגדולה תשובה כדאיתא ביומא וכו' עיש"ב. הנך רואה להדיא שמוהרד"ך לא אמר שהוידוי ל"מ ול"מ ב"א דוקא בהרוגי ב"ד דאחר דנתחייבו כדי רשעתם בב"ד ונתברר רשעתם לעיני השמש לודאי רשעים גמורים לא אתי ספק וידוי דברים בעלמא דאפ' שיגמרו בדעתם לחזור ואפש' נמי שעדין יעמדו ברשעתם ולא יחזרו בכל לבם וימותו מתוך רשעתם. אבל בפורשים מ"ץ שלא נתחייבו בב"ד כדי רשעתם הרי שעדין עכ"פ אין הדבר ברור כשמש כי מי יודע כל שלא דנו אותם ב"ד במעלם אשר מעלו ויצאו חייבים מבית דינם. וכנגד זה יש לנו תשובה בעת מותם תשובה הנרגשת להעומדים שם הרחוקים לו שהיא תשובה הגונה גונח בלבו על חטאתיו ועל פשעיו הא ודאי תשובה מעליא מקרי ואם היא מהתשובות הגרועות בזבולא בתריתא עכ"פ תשו' מקרי אפי' על כל מין עבירות שבעולם וכמ"ש הרמב"ם ס"ו פ"ג מה תשו' אחר שמנה כל אותם שאין להם חלק לעו"הב סיים וכתב וז"ל בד"א שכל אחר מאלו אין לו חלק לעו"הב כשמת בלא תשובה אבל אם שב מרשעו ומת והוא בעל תשובה הרי זה מבני העו"הב שאין לך דבר שעומד בפני התשובה אפי' כפר בעיקר כל ימיו ואחרונה שב יש לו חלק לעו"הב שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו ועי"ש בכ"מ שכן הוא דעת הרי"ף והתוס' בפ"ק דר"ה וראיה ממ"ש בקדושין דנ"ט אפי' רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו ע"כ יע"ש הנך רואה דאפי'

על האפיקורוסום והפורשים מד"ץ וכו' אם עשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו והא ודאי מילת באחרונה שבתלמוד והפוסקים הנ"ל אין לו שיעור והוא ממש עד זבולא בתריתא שאין שהות לומר תשובה שבאותו פרק באותו מקום וכו' ומוכרח שהוא וידוי דברים והעומדים שם רואים אותו גונח מלבו ועל דא ודאי הוא כישראל לכל דבריו (ועיין מ"ש הכ"מ עמ"ש הר"מ שם בסוף אותו פרק כל הרשעי' והפושעי' והמומרים שחזרו בתשובה בין בגלוי בין במטמוניות מקבלין אותם ודו"ק היטב ועיין להרב מרכבת המשנה אשכנזי שם ודו"ק בדבריו כי נעמו ואכמ"ל) והוא ברור כשמש אלא שמהרד"ך לא הרחיב בזה כיון שאינו משתעי כי דוקא בהרוגי ב"ד ועלה קאמ' דהוידוי לא מהני והוא פשוט. ומין שמיא אנהירנהו לעיינין וראיתי להגאון בעל זקן אהרן בסי' צ"ה שכתב על משומד שבשעת מיתתו התודה בפני כמה יהודים ומת בוידויו והביא חבילי ראיות כאיש גבורתו לומר שכיון שהתודה אדם אפי' עבר ע"כ התורה כולה זוכה לעו"הב ועם צדיקי' יכתב ונרגש מההיא דכל המומתין מתודין ועכ"ז אין להם כפרה עד אחר מיתה וקבורה ועיכול בשר והביא כל הסוגיא הנז' וחילק בכל מ"ש אנן בעניותין דשאני מתודה מפי עצמו ומעשיו מוכיחין. והביא סיעתא מפירש"י הנז"ל אלמא לא כיפרה מיתתו אם לא חזר בו וסיים וכתב משמע דאם חזר בו המשומד בנו כהן מטמא לו והאריך עוד בזה להביא ראיות יעוש"ב ואין ספק דאלו היה רואה הרב שבט יהודה תשו' זאת לא היה כותב מ"ש והוא ב"כ:

ומעתה הואיל משה באר לשון הג"מ פרק ה' דמ"ק ותשו' מהר"ם ב"ב ז"ל הבאה בתוכה הוא הלשון אשר רמז ה"ה הפוסק יוסף עינינ"ו נר"ו וז"ל הג"מ על דבר אשת ראובן שהיתה עקרה ונשבעה שבועת התורה וכו' באלה ובנדוי וכו' שלא תנחיל כתובתה רק לבעלה ואח"ך ברית אלהיה שכחה ועזבה אלוף נעוריה והנחילה בעת מותה את בן אחותה ומתה בנדויה ושאלת אם יש להתאבל עליה. תניא במס' שמחות מנודה שמת וכו' אמרינן כל הפורש מדרכי ציבור וכו' אין מתעסקין עמו לכל דבר וכו' ובירוש' אמרו הרוגי מלכות מתחילין להתאבל עליהם משנתיאשו לקוברם ובלבד שלא יהא גנב ולכן אין מתאבלין על גנב וקאמר התם כל הפורש מדרכי ציבור אין מתאבלין עליו וכו' ובה' שמחות של מהר"ם ז"ל כתב וז"ל א"ל הרמב"ן ז"ל מפי ר"י

ז"ל הא דאמרי' העומד ביציאת נשמה חייב לקרוע ה"מ באדם שאינו רשע אבל אדם רשע לא אלא יש לשמוח דכתיב באבוד רשעים רנה וכו' והוסיף מהר"ם ז"ל ואמר אינו נקרא רשע רק העושה עבירה להכעיס והוא הנקרא פירש מ"ץ ולא יקרא פורש כ"א עובד עבודה זרה או אוכל נבלות להכעיס דהכי אמר רב שמעיא פ' נגמר הדין יכול אפי' פירשו אבותיו מ"ץ ת"ל בעמיו משמע דהכי מיירי. אבל אם אדם עושה עבירה לפעמים לתיאבון או לפעמים מניח מצוה לשום טורח כגון זה חייב לקרוע עליו וכו' כיון שאינו עושה להכעיס שכן מצינו שהיה דוד מתאבל על אבשלום בנו שהיה רשע לפי שלא היה מתכוין כי אם למלוך ולא להכעיס ועתה זאת האשה לא לתועלתה עשתה כי למות היתה עומדת ומאי נחת רוח היה לה מה שנתנה לבן אחותה וכו' ומה שפיר' מהר"ם ז"ל לפעמים עושה עבירה לתיאבון יפה דקדק שאם היה רגיל לעשות עבירה הרי הוא בכלל פורשים מ"ץ וראיה מדאמ"ר פ"ק אבל המלשינים והמינים והפיקורוסים וכו' ושפירשו מד"ץ ופירש"י ז"ל ל"ג פירשו מד"ץ דהא כולהו פורשים מד"צ נינהו מתוך דברי רש"י ז"ל ש"מ כמה הלכתא גברוותא ש"מ אוכל נבילות לתיאבון או להכעיס הוי בכלל פורשי מד"ץ דהכי אמרי' פ' בתרא דהוריות רב אחא ורבינא חד אמר מומר אוכל נבילות לתיאבון מין הוא להכעיס מומר הוא וחד אמר להכעיס נמי מין לע"ז מומר הוי ולפי זה הדעת השני פירש"י פ' נגמר יכול אפי' פי' אבותיו מד"ץ כגון שנשתמדו לע"ז דהא מייתי ליה רב יוסף ראיה לר"י דאמר אכל חלב והפריש קרבן ונשתמד וחזר בו הואיל ונדחה ידחה וקס"ד דרב יוסף כיון שמת נתכפר לו והוי כאלו חזר בו (והואיל ונדחה ידחה וקס"ד דרבי יוסף כיון שמת נתכפר לו והוי כאלו חזר בו. זה אינו בדפוס חדש) ואפי"ה אין מתאבלין עליו לפי שלא היה עושה מ"ע וש"מ נמי דאפיקורוס קרי ליה רש"י פורש מד"ץ ואפיקורוס בר נדוי הוא וכו' עכ"ד הג"מ ז"ל עי"ש באורך:

והנה טרם אחלה לדבר בעיקר לשון הג"מ הזה ותשו' מהר"ם הנז' אשר עליהם עיקר מטרין הנה נא הואלתי לדבר במאי דסיים הג"מ ז"ל בביאור הסוגיא באומרו דקס"ד דהמקשן על רב יוסף הוא דס"ל דכיון שמת נתכפר לו. והו"ל כאלו חזר בו ואפי"ה לא יתאבל עליו לפי שלא היה עושה מע"ע ע"כ דבאמת לא ידעתי מה נרגש כדי לומר

דהס"ד הוא דהוי דומיא דחזר ואפי"ה לא יתאבל עליו לפי שלא היה עושה מע"ע אימור דהס"ד הוא דהוי דומיא דחזר ונתכפר לו בכל מכל ומתאבלין עליו ג"כ. ואם נאמר דנרגש בהני והיינו כיון דלפי הס"ד לא שני ליה בין נהרג למת א"נ ודאי לא נעלם מעיני רב יוסף משנה שלימה הרוגי ב"ד לא היו מתאבלין עליהם ואם כפי דבריו דהמיתה הוי כאלו חזר למה לא היו מתאבלין אלא מוכרח אתה לומר דהס"ד דמקשן הוא דס"ל לרב יוסף דהמיתה הוי כאלו חזר לענין הקרבה ולעולם לענין אבילות אין מתאבלין עליו לפי שלא היה עושה מע"ע זה נראה פשט כונת הגמ"ר הא לאו הכי מהיכן בא לו ומי הכריחו לפרש בו הקס"ד וא"כ הוא פשט כונתו אכתי קשה מה טעם ומה הפרש יש בין הקרבה לאבילות דבהקרבה די בחזרה או במיתה הדומה לה ולענין אבילות לא ואם נאמר דההפרש הוא יען דהקרבה עיקר האיסור הוא מטעם זבח רשעים תועבה וכיון שכבר נתכפר לו במיתה תו לא מקרי רשע אע"ג דלא עשה שום מעשה טוב כדי ליקרא עושה מע"ע עכ"ז הרי יצא מכלל רשע אבל לא נכנס בסוג עושה מע"ע כיון שלא עשה שום מעשה טוב וע"ז אין מתאבלין עליו ואם נאמר זה אכתי קשה בדברי הג"מ שהרי מדמה מיתה לחזר בו ועל שניהם הוא אומר אין מתאבלין עליו לפי שלא היה עושה מע"ע. ולפי האמור הא תינח במיתה בלא תשובה דבאמת לא עשה שום מע"ע אבל חזר בו ושב עושה מע"ע מקרי כדאמר ר' פנחס והאמת כן הוא שהתשובה היא מ"ע מן התורה ושבת עד ה' אלקיך ואם נאמר דכונתו הוא הא כדאיתיה והא כדאיתיה דמדמה מיתה לחזרה לענין הקרבה במה דשייך בו וכך פי' הדברים מה חזר בו כיון שנקרא עושה מע"ע מתאבלין עליו גם מיתה המכפרת כיון שיצא מכלל רשע קרבנו קרב אי לאו משום דהואיל ונדחו ידחו הנה מלבד דאין משמע כן מדברי הג"מ. אלא משמעות דבריו הם דעל שניהם אין מתאבלין לפי שלא היה עושה מע"ע עוד זאת דאף דתימא ככל האמור בכונת הג"מ עדין קשה עליו דא"כ הוא כונת הס"ד דהמקשן בעד רב יוסף דהמיתה הוי דומיא דחזיא לענין הקרבה ולא לענין אבילות לפי שבמיתה בלי תשוב' לא הוי עושה מע"ע. א"כ מאי מקשה ליה מדתני רב שמעיא יכול אפי' פי' אבותיו מד"ץ דלא יטמא אם לא חזר בו ומאי קושיא דהא רב יוסף לא אמר כ"א לענין הקרבה דהמיתה מכפרא אבל לעולם

טומאה ואבילות לא יען לא היה עושה מע"ע ומאי דתני רב שמעיא דאינו מטמא במיתה בלא תשובה שפיר תני לה לפי שלא היה עושה מע"ע לא כן לענין הקרבה שפיר כיפרה לו המיתה יען יצא מכלל זבח רשעים תועבה אלא מוכרח אתה לומר כדי לפרש הקושיא מדתני רב שמעיא וליקשי בכח צריך אתה לפרש לשון הג"מ כצד הראשון והיינו דהס"ד הוא דבין במיתה ובין בחזרה דשניהם קרבנותיהם קרבין אי לאו משום דהואיל ונדחו ידחו ובשניהם אין מתאבלין ואין מטמאין לפי שלא היה עושה מע"ע וע"ז שפיר מקשי מדתני רב שמעיא דבחזר מטמאין אלא דעדין אינו מתישב כלל דאם הס"ד הוא דחזר לא מקרי עושה מע"ע ולענין טומאה ואבילות מלבד דקשה כי קושיין למה לא מאחר דהלכה רווחת כדאמר ר' פנחס בר מן דין דא"ת דלא ס"ל הא דר' פנחס א"כ גם הא דתני רב שמעיא בעמיו בעמ"ע לא יפרש לך בחזר לבד כי אם בעשיית מעשים הטובים וכיוצא שהרי רב שמעיא לא אמר חזר בפירוש כ"א עושה מע"ע ואם ר' יוסף לא ס"ל דחזר הוי עושה מע"ע מאי קושיא וא"כ נמצא דמכל צד ופינה דברי הג"מ הללו אין להם מובן ובעיקר הס"ד של המקשן על רב יוסף ראתי עלה הג"מ ז"ל נוכל לפרש בפשיטות דהמיתה הויא דומיא דחזרה בכל מכל גם לענין אבילות ולעולם דהיה מצי לאקשויי ליה ממתני' דהרוגי ב"ד לא היו מתאבלים עליהם וכמו שהקשה לבסוף. אלא כיון דהס"ד הוא דלא שני ליה לרב יוסף בין מת על מיטתו לנהרג ועכ"ז קאמר דהמיתה הויא ליה כפרה ע"ז שפיר קא מקשי ליה בעדיפא מינה מדתני ר' שמעיא דפורש מד"ץ שמת בלא תשובה לעולם לא כיפרה מיתתו והוא מאותם שנאמר עליהם גהינם כלה והם אינם כלים וכמ"ש בפ"ק דר"ה וע"ז השיב לו דהוא לא אמר כי אם בנהרג דהוי כפרה והביא ראיה מקרא נתנו את נבלת עבדיך. וע"ז דחי ליה דעכ"ז לא הוי כפרה בהרוגי עיר הנדחת שהם הרוגי ב"ד וראיה שאין מתאבלין עליהם ולזה השיב דהוא לא אמר מיתה מכפר' כי אם אחר קבורה והרוגי ב"ד אה"נ דמכפרת להן אחר מיתה וקבורה ולעולם קרבנותיהם אינן קרבין ואבילות אין מתאבלין משום דנדחו זהו פשט הסוגיא ונתישבה דעתו של המקשן כדרך התלמוד ומה לן באותם הדוחקים של הג"מ ודבריו צ"ע עכ"פ נקטינן

גם מדברי הגמ"ר הללו דלעולם למסקנא דמילתא הפורשים מדר"ץ אם חזרו בהם והתודו את עונם מתאבלים עליהם בלי ספק וזה מבורר מדבריו ודו"ק:

ועתה אשימה עיני בביאור לשון הג"מ ז"ל ותשו' מהר"ם ז"ל כסדרן הנה תחילה מה שהביא מהירושלמי דהרוגי מלכות מתחילין להתאבל עליהם משנתיאשו לקוברו וסיימו ובלבד שלא יהא גנב ולזה סיים וכתב הגמ"ר ז"ל ולכן אין מתאבלין על גנב. וקאמר התם כל הפורש מד"ץ אין מתאבלין עליו וכו' ע"כ ע"ז אין אנו צריכים להאריך שכבר הב"ח ז"ל בסי' שמ"ה הביא דברי הגמ"ר הללו וכתב וז"ל נראה דמביא ראיה דכיון דאפי' פירש מדיני ישראל אין מתאבלין עליו כ"ש בשהיה גנב שהוא רשע גמור וכו' אבל קשה איך תלה הירושלמי דין זה ובלבד שלא יהא גנב בהרוגי מלכות הלא אפי' זה הגנב מת על מיטתו אין מתאבלין עליו כיון שהיה רשע דלא עדיף מפורש מד"ץ ולכן נראה דהגירסא בירוש' היא אבל לא מלגנוב וכמ"ש רבינו לקמן סי' שע"א (פי' אעפ"י שלא נתיאשו מלגנוב אותו ממקום שהנחוהו שם המלכות כדי להביאו לידי קבורה אפ"ה מונין לו משעה שנתיאשו מלשאול אצל המלכות וכו' ב"ח סי' שע"א) גם במרדכי וכו' ועיין בב"י כן כתב וכ"כ מהר"י ווייל ז"ל אבל לא גנב ט"ס הוא וכו' מיהו כתב לשם דאם היה גנב ונידון בדיניהם מיתתו מכפרת ויש להתאבל עליו וכן כתב בהגהות הש"ע ולפי זה גנב שמת על מיטתו אין להתאבל עליו ולא נהגו כן וצ"ע עכ"ד הב"ח ז"ל. הנך רואה שהב"ח ז"ל דחה דברי הגמ"ר שרצה להכריע מהירוש' דגנב הו"ל כפורש מד"ץ דאין מתאבלין עליו וכתב דלא היא וכתב שכן דעת מוהרא"י ומב"י ז"ל ומהר"יו ז"ל. וגם מאי דהצריך עיון דברי מהר"יו ז"ל נגד המנהג כבר כתב עליו הש"ך ז"ל דאין ר"ל מהר"יו ז"ל מיתתו שנהרג הויא כפרה אלא דעובדא דהתם הוי כנהרג ולעולם בגנב שמת על מיטתו מתאבלין עליו עי"ש והא ודאי פשט הדברים הם אפי' בגנב תמידי שכל ימיו היה אומנותו בכך ולא בגנב פעם וב' וכיוצא דמלבד דלשון גנב הוא לשון כללי בין באקראי בין תמידי. עוד בה שכבר הדבר מפורש בהרשב"א ח"א סי' תשס"ג הביאה הש"ך שם דאחד מבעלי עבירות כגזלנים וכה"ג אינן נכללי' בכלל פורשין מד"ץ וסיים וכתב הש"ך ז"ל ולפי"ז בגנב וגזלן שמתו על מיטתם מתאבלין עליהם ע"כ. הנך רואה שהרשב"א כתב להדיא

דבעלי עבירה כגזלנים וכו' והא ודאי בעל עבירה לא יקרא שום איש מישראל בפעם או פעמים וכן לא היה ס"ד שהיה נכלל בפורשי מד"ץ אם לא שהוחזק והורגל בכך ונעשית לו כהיתר ממש מבלי פקפוק וזה ברור מאד וממקומו הוא מוכרע:

ושוב כשחזרתי על למודי ספרי הפוסקים לפני ראיתי להרב מרכבת המשנה אשכנזי ח"ב ו' תשו' פ"ג ד"ו שכתב וז"ל ויותר נראה דלשון שופכי דמים ובעלי ל"הר משמע דוקא רגיל מדלא קאמר רוצח ומספר ל"הר ורבותא בהנך הוא דבג"ע ושאר ל"ת בעינן מומר להכעיס דמשכחת לתיאבון משא"כ ש"ד ול"הר לא משכחת לתיאבון דמה בצע כי נהרוג ואין יתרון לבעל הלשון עכ"ד יע"ש נמצינו למדין מדברי הרב מרכבת המשנה ראיה לדברינו תרתי חדא דאומרו בעלי עבירה ר"ל דוקא רגיל והוא הוא מה שדקדקנו מדברי הרשב"א דסי' תשס"ג הנ"ל וזאת שנית דבשאר עבירות כמו גל"ע ושאר ל"ת בעינן בפי' להכעיס או דבר שסתמו להכעיס אבל בלא"ה אפי' ברגיל כל ימיו משכחת לתיאבון והוא ברור. וכן ראיתי למהרד"ך בית י"א שדקדק מדברי הר"מ פ"ו מה' ממרים שכתב אפי' היה אביו רשע ובעל עבירות וע"ז כתב דאפי' משומר להכעיס דסתם רשע ובעל עבירות קאמר עכ"ד יע"ש:

ואחר שעלה בידינו בירור דבר זה נבא לביאור תשו' מהר"ם ז"ל שכתב שאמר לו הרמב"ן ז"ל דאם אדם עומר ביציאת נשמה מאדם רשע אינו חייב לקרוע וביאר הדבר מהר"ם ז"ל דאינו נקרא רשע רק העושה עבירה להכעיס והוא פורש מדרכי צבור ולא יקרא פורש מדרכי צבור כי אם עובד עבודה זרה או אוכל נבלות להכעיס וכו' אבל אם אדם עושה עבירה לפעמים לתיאבון או לפעמים מניח מצוה בשביל טורח כגון זה חייב לקרוע כיון שאינו עושה להכעיס שכן מצינו באבשלום שהיה דוד מתאבל עליו אפי' שהיה רשע לפי שלא היה מתכוין כ"א למלוך ולא להכעיס וכו' וע"ז סיים וכתב הגמ"ר דמה שפי' מהר"ם ז"ל שאם לפעמים עושה עבירה לתיאבון יפה דקדק שאם היה רגיל לעשות עבירה הרי הוא בכלל פורשים מד"ץ וראיה וכו' עכ"ד:

והנה כל ישר הולך עיניו יחזו דדברי מהר"ם ז"ל הללו תחילתם וסופם קשים לזוגם וכל דבריו קשים דיוקא אדיוקא וגם מאיזה כללים אשר בידינו תחילה דמה שהכריע דאינו נקרא רשע כי אם העושה עבירה להכעיס וכתב דהוא הנקרא פורש מד"ץ ולא

יקרא פורש כ"א עובד ע"ז או אוכל נבלות להכעיס והביא ראיה מדתני רב שמעיא הא ודאי שפיר ראיה דהתם מיירי דזבח רשעים תועבה שהם המומרים והתלמוד הביא ראיה ודחי מפורשי מד"ץ וכן פירש"י שם כגון שנשתמדו לע"ז נמצא דבהכי מיירי ודא חדא היא וכן אוכל נבלות להכעיס היינו הך וכמ"ש פ"ק דהוריות וזהו ברור ואינה צריכה לפנים ודון מינה הא אוכל נבלות או עושה שאר עבירות כל ימיו אבל הם לתיאבון בהא ודאי אינו נכלל בכלל פורש מד"ץ וזהו ג"כ דעת הרשב"א הנז"ל דכל בעלי עבירה כגזלנים וכה"ג לאינ' בכלל פורשי' מד"ץ ור"ל כל עבירו' לתיאבון כגזלני' שהם ודאי לתיאבון ור"ל בעלי עבירה כל ימיהם ודאי אינם בכלל הפורשים מד"ץ וזה ג"כ פשט ודיוק דברי מהר"ם הללו הא לאו הכי לאשמועינן חדושא אפילו אוכל נבלות לתיאבון באנו למ"ש מהר"ם אח"ז נראים הדברים להפך ממש שהרי כתב אבל אם אדם עושה עבירה לפעמים לתיאבון וכו' כגון זה חייב לקרוע וכו' כיון שאינו עושה להכעיס וכו' שכן מצינו בדוד וכו' ע"כ דברים אלו בעצמם קשים לזוגם חדא דלעיל מזה נראה להדיא דדוקא להכעיס הוא הנקרא פורש מד"ץ אבל כל ימיו לתיאבון אינו נכלל בפורש מד"ץ ובסיום דבריו כתב להפך דלפעמים לתיאבון זה הוא דלא נכלל כפורש מד"ץ אבל כל ימיו לתיאבון ודאי נכלל בפירש מד"ץ ודבר זה קשה להולמו ותו קשה בנתינת הטעם על לפעמים לתיאבון דחייב לקרוע אומרו כיון שאינו עושה להכעיס דבר זה באמת אין לא שחר והכי הול"ל כיון דאינו אלא לפעמים או דברים כיוצא באלו אבל לתת טעם כיין שאינו עושה להכעיס מאן דכר שמיה יען שעיקר ההפרש והטעם הוא בין איזה פעמים לתיאבון לכל ימיו לתיאבון וא"כ טעם אינו עושה להכעיס מאן דכר שמיה ואף לכשת"ל דכיון דהוי כל ימיו לתיאבון בעבירה זו גם כלתיאבון הוי כאילו הוא להכעיס גם בלא טעם או באיזה סברה שתיכל למצוא אכתי קשה מאי ראיה קא מייתי מאבשלום שהיא ראיה לסתור שהרי התם מיום שנאת אמנון עד יום מותו אבשלום הפך לבו לשנוא עמו ודמים רבים שפך הרי משעה שנלכד באותה מרידה עד שהרגוהו לא היה לו שעת הכושר כלל. ועכ"ז התאבל עליו דוד אביו וה"ט מפני שעיקר העבירה לא היתה להכעיס כ"א לתיאבון המלכות וא"כ אדרבא מכאן ראיה שכל אוכל נבלות לתיאבון באיזה

אופן שיהיה מתאבלין עליו ואינו נכלל בפורשים מד"ץ מאחר דאינו עושה להכעיס וכדטעים מהר"ם בריש בסוף דבריו וא"כ האי דמיעט לפעמים לתיאבון ולא כל ימיו לתיאבון קשה בין לרישא בין לסיפא בין לראית אבשלום והיותר קשה להגמ"ר ז"ל שכבר נטפל בביאור דברי מהר"ם ז"ל וסמך שתי ידיו עליו וכתב דיפה דקדק דדוקא לפעמים לתיאבון שאם היה רגיל לעשות בעבירה הרי הוא בכלל הפורשים וכו'. הנה לא די שלא נרגש בדברי מהר"ם ז"ל ככל האמור ואיך נתישבו לו דבריו עוד דהוסיף לנו מכאוב על מכאובנו. בתת לנו לשון מחודש היפך לפעמים רגיל ובער אנכי ולא אדע מה הפרש יש בין לשון פעמים ללשון רגיל ואדרבא אפשר שרגיל הוא יותר מעט שהרי לפעמים זה הלשון ידוע שלא נאמר על פחות מג' פעמים שהרי על אחר יאמר פעם ועל ב' יאמר פעמיים ועל יותר מזה יאמר עליו פעמים כמו שלש פעמים בשנה פעמיים שלש עם גבר והוא ע"ד שאמרו בגיטין דף מ"ג ימים ב' רבים ג' הכוונה מג' ואילך באנו ללשון רגיל יאמר גם על שני פעמים וכמ"ש מהרי"א ז"ל בס' ברכ"י א"ח סי' ר"ם עי"ש וכן הכרעתי אני הדל בקונט' הכללים אשר לי ממ"ש התוספות בחולין דמ"ט ע"ח ד"ה מאי מסייע עי"ש. הנה נמצא דהג"מ בא לבאר לנו דברי מהר"ם ז'"ל וסתמם יותר. וזה מלבד עוד דקדוקים שאין בהם כדאי להעלותם על ספר ובדיו כמו שיראה המעיין כל ענין זה קשה ההבנה ונראים דברים בלי יסוד וטעם מספיק:

כי ע"כ אילין דהוו שפר קדמי להחויא ולבאר הדברים בשורשן וטעמן וממילא רוחא שמעתתא להבין דין אמת לאמיתו בעזר משדי הנותן בח לעשות חיל במלחמתה של תורה והוא דכוונת מהר"ם ז"ל כאומרו ואינו נקרא רשע וכו' הוא דבא להשמיענו הדין האמתי באיזה אופנים של עבירות יקרא האיש הישראלי רשע ויוצא מכלל דת ישראל ונכנס בכלל פורשים מד"ץ. ונ"מ בידיעה זאת דאם אתרע חזקתו בדבר הנעשה בו מכלל הפורשים איתרע חזקתו לכל התורה כולה ובאיזה עבירות הו"ל פושעי ישראל ואינו יוצא מכלל דת ישראל ונ"מ דאי אתרע חזקתו באיזה עבירות לא איתרע חזקתו לכל התורה כולה. וע"ז עמד לבאר דהראש הפעור אב הטומאה הוא המומר לע"ז שהוא הכופר בתורה ובמשה עבדו ובישראל עמו ובנביאי האמת והצדק שזה ודאי יוצא מכלל ישראל בלי ספק ומעבירה זאת יצאו תולדות אשר שורש פורה רוש

ולענה פתוח אל הכפרות והוא הכופר אפי' במצוה אחת וזהו מ"ש רז"ל כל הכופר אפי' באות אחת של תורה הרי זה מין ואפיקורוס כל שיתבאר מדעתו שהוא מכחיש או מפרש ביאור אחר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל הדברים אלו באורך עיין עליו (עי' מי"ן ח"א פמ"א) ומכלל זה הוא העובר על ד"ת וד"ס להכעיס מבלי שום תאוה גופנית כלל תהיה מצוה אחת כמו עשרים כמו כל התורה כולה הרי זה מין ואפיקורוס מפורסם. כי אי לאו דכופר אינו מכעיס גם בלא טעם גופני. וא"כ לאיש כזה או לאשה כזאת. גם אם שומרים כל התורה כולה אבדו חזקת ישראל מעליהם והרי הם כמומרים לע"ז והנגזר ממנה. כל הדברים הללו שאמרנו הם בדברים שא"א לתלות שמפני תאוה גופנית הוא עושה אלא או שאומר בפי' שלהכעיס עושה כן. או שמהדברים והענינים שהוא עושה מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כי אינו מאמין בדברים וכיוצא לזה אבל אם נלכד אדם בעבירה או עבירות כגזל ועריות שנפשו של אדם מחמדתן אע"ג דיהיה אדוק בהם כל ימיו בעבירה או איזה עבירות מהם. ושאר המצות עשה ול"ת שומרם כהלכת גוברין יהודאין פשוטים. אז אמת דהוי מכלל פושעי ישראל ולאותם העבירות אבד חזקתו והוא חשוד עליהם ועל כיוצא בהם כנודע עכ"פ עכ"ז אינו נכלל בכלל פורשי מד"ץ ולא באבדה חזקת ישראל מעליו על שאר התורה והמצות בשביל שנטמע באותם העבירות כיון דיצריה אלבשיה ואנסיה. סוף סוף באמונתו יחיה ע"ד שאמרו רז"ל בא חבקוק והעמידן על אחד:

נמצא דב' כתות הם בעלי העבירות. הכת הא' היא בערך מומר לעבודה זרה. והמינים והאפיקורוסים והפורשים מד"ץ ובונים במה לעצמם להמרות עליון. אתיא מכללא דכל העובר עבירה גדולה או קטנה להכעיס על אלו נאמר ושם רשעים ירקב בחייהם ובמותם לא יספדו ולא יקברו ולא יפרסו על אבל לנחמם לדומן על פני האדמה יהיו. ובאבוד רשעים רנה ואין להם כפרה עולמית ועליהם נאמר בר"ה גיהנם כלה והם אינם כלים. אם לא ראינו בבירור קודם מיתתם שחזרו בהם והתודו את עונם מלב ומנפש כי נכרים דברי אמת אפי' אם היה הוידוי והחרטה בזבולא בתריתא כל שהיה בכל נפשו מיתתו מכפרת עליו ויצא תכף מכלל רשעי ישראל ונכנס בכלל עושה מע"ע דמטמאין ומתאבלין עליו וכמו שאפסיקא הלכתא בתלמודא וכנז"ל. הכת הב'

הוא הגזלנים ובעל עבירות כעריות ואוכלי מאכלות אסורות דבאלו אפי' אם נטמע באחת מהנה או כיוצא בהם כולם אפי' כל ימיו ובשאר המצות היה ישראל פשוט לכל דבריו אינו יוצא מכלל דת וחזקת ישראל. ונ"מ דאם מת מטמאין ומתאבלין עליו דאמרינן מסתמא התודה ובשעת מיתתו שב בתשובה אפי' דלא ידעינן בודאי ששב. והטעם ברור ומבואר דכיון דזה האיש לא נחשד כי אם באלו העברות כי נלכד בתאוה גופנית ולא היה להכעיס כלל. ואפי' אם היה עשיר וגנב הרי אמרו אין אדם מת וחצי תאותו בידו. הרי שהתאוה תלכד ברשתה אפילו העשיר וכן בעריות אפי' יהיה לו אלף נשים יפות כבנות איוב עכ"ז מקרא מלא דבר הכתוב מים גנובים ימתקו הרי שהתאוה מכנת רשת לפעמי בני אדם כקטון כגדול כעובד אלהים כאשר לא עבדו. וכיון שלא היה לו מינות שרשי וראיה ששאר התורה היה מקיים. א"כ בשעת מיתתו כי כבר אבדו ובטלו חושי תאותו. בודאי בחזקתו קאי ששב וקיים מ"ע ושבת עד ה' אלהיך אפי' בזבולא בתריתא כי טל תורה ואמונה שבקרבו מחייהו ומחייבהו לחזור בתשובה ולהתודות בכל לבו ובחזקתו קאי ששב. לא כן בפורש מדרכי צבור שהוא מינות שורשי ואבדה חזקת ישראל מעליו איך נוכל לומר ששב אם לא ראיתיו בחוש הראות ובעדים כשרים והוא ברור ופשוט:

ועיין מ"ש מר"ן בב"מ פי"ג מה' איסורי ביאה דין י"ז דלא שייך לתיאבון אלא בגזל ועריות ומאכלות אסורות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן ועיין מגן שאול בלשונות הרמב"ם ד"ה סוע"ד באורך ענין זה ואל תשיבני ממ"ש הרמב"ם פ"ד מה' רוצח דין י"א (יש לעיין בש"ות יכין ובועז ח"א דס"ב ע"ד ודוק היטב) אבל העכ"ום שאין בינינו ובינם מלחמה ורועים בהמה דקה מישראל וכיוצא בה אין מסבבין להם המיתה ואסור להצילם וכו' בד"א בישראל בעל עבירה והעומד ברשעו תמיד כגון רועי בהמה דקה שפקרו בגזל והם הלכו באולתם אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו כגון אוכל נבלות לתיאבון מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו ע"כ. הנה מפורש מדברי הרמב"ם שגם בגזל שהוא מהדברים שנפשו של אדם מחמדתן אם שונה תמיד הרי הוא כעכ"ום ממש. והוא סותר כל מ"ש אנן בעניותין לעיל דבגזל ועריות אפי' שונה בו כל ימיו כיון דאין אדם

מת וחצי תאותו בידו א"כ לעולם לתיאבון מיקרי וכן בעריות כיון שלעולם מים גנובים ימתקו. אבל כד דייקינן שפיר הא ל"מ אמת שמרן כ"מ נרגש מזה וז"ל דהא רועי בהמה דקה מחמת חמדת ממון הוא עושה. והשיב וז"ל וי"ל שאף על פי שאלו ואלו עושים לתיאבון. רישא עומד ברשעו תמיד וסיפא אינו עומד ברשעו תמיד. ודתנא בסיפא לתיאבון לאפוקי שאם אוכל נבלות להכעיס אע"פי שאינו עומד ברשעו תמיד הרי הוא בכלל האפקורוסות כמו שקדם ומצוה להורגו עכ"ד ועיין לו בב"י ח"מ סוף סימן תכ"ה. ואחרי המחי"ר מעצמותיו הקדושים הנה מלבד דתי' ז"ל אינו מתישב בלשון הר"מ שהרי ברישא פירש ענין ועומד ברשעו ושונה באולתו כגון רועי בהמה דקה שפקרו בגזל דנראה דאינו מתברר שעומד ברשעו אם לא שפקרו בגזל ומי יתן ידעתי מהו אפקירותא זאת אם החמרת ממון העצומה אילצתו. והלא מדברי רש"י בפ' אין מעמידין דכ"ו ע"ב שכתב לתיאבון כשאין להם בשר. אבל אינו מופקר להיות איסור והיתר לפניו להניח היתר ולאכול איסור. ואם עושים כן זה הוא להכעיס ע"כ הרי לך מלשון רש"י דלשון מופקר ר"ל שהכל שוה אליו וכפר באיסור גזל לגמרי ולא מתאותו וע"ז שפיר כתב דהוי להכעיס ואם יהיה כן פי' מופקר א"כ לנו לדעת הך שפקרו בגזל שכ' הר"ם איך יתפרש כי לעול' עושה לתיאבון שהחמר' אילצתו ומלבד שאין הפרש בין שונה תמיד לבין עושה לפעמים כי טעם החמדה שהיא העושה אותו לתיאבון לא יודע בכל אופן. עוד זאת איך יתפרש לשון שפקרו. ואיך יתברר היכא שפקרו ועוד מאי הולכים באולתם מאחר שהחמדה והתאוה הם הם הגורמים ולשון אולת לא יפול על חוזק תאוה רעה כ"א על דמיון כוזב או על דעת נפסדת וכן מוכח מלשון הרמב"ם בענין עיר הנדחת הובאו דבריו לעיל שכתב ואם יעמדו באולתם וכו' יעו"ש הרי דבענין כפירות כמו שהוא ענין עיר הנדחת קרי עליה את השם הזה. ועוד אינו מתישב לשון הר"מ בסיפא שכתב אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו כגון אוכל נבלות לתיאבון דבאמת לנו לדעת היכי הוי פי' שאינו עומד ברשעו תמיד עשיית עבירות להנאת עצמו ודוק מינה הא אם שינה תמיד אינו להנאת עצמו וזה לא אמר מתחילה ברישא ולא בארו כלל והכי הו"ל לומר אלא עושה לפעמים לתיאבון. ולבא אל תוכן דברי הרמב"ם ז"ל בבקשת

המחילה ממרן הקדוש ז"ל נקדים מ"ש התוס' שם בפ' אין מעמידין ד"ה והרועים בהמה דקה וז"ל פי' בשלהן דאי בשל אחרים הא אמרינן אין אדם חוטא ולא לו. וא"ת מאי האי דאחמור רבנן ברועים שאינם פסולים אלא מדרבנן וגם הם כשרים לעדות איזה אשה וכו' ואומר ר"י דהיא הנותנת כיון דלא פסילי אלא מדדבנן עשו חכמים חזוק כדי שיתנו לב לשוב בתשובה וב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ע"כ. הנה גם אם נאמר שהרמב"ם ס"ל בפי' התוס' דחכמים עשו חזוק וכו' א"כ תו ליכא להקשות מה שהקשה מרן כ"מ ז"ל מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא דרישא שאני דכך גזרו חכמים להכות ולהעניש שלא מדין תורה וע"ז פסקו הר"מ. ומה לו כי יצעק מרן ז"ל עליו אלא שלפי"ז עדין לא הונח לנו לשון הרמב"ם מרישיה לסיפיה מכל הדקדוקים שדקדקנו. כי ע"כ שפ"ר קדמי דהרמב"ם ז"ל פליג להתוס' וס"ל דרועי בהמה דקה שאמרו היינו כשפקרו בגזל ואפי' שאינו בשלהן רועים בשדה אחר וחוטאים ולא להם שכל כך הוקל בעיניהם הגזל עד שנראה בעיניהם כמי שאין איסור בעולם. וא"כ הכל שוה אליהם בין שלהם בין של אחרים כיון שהופקר הגזל בעיניהם ולא קשיא מהא דאמרינן אין אדם חוטא ולא לו דהתם הוא שהאיש יודע שהוא חטא והתאוה מכריחו לעבור עליו ולזה אם יהיה האופן דהריוח לא לו יהיה אזי אין לו תאוה. וא"כ פחד החטא לעיניו יעמוד ולא יעבור בשביל אחרים אבל אם פקר בחטא מכל וכל ואינו מאמין בו כלל. איך תאמר אין אדם חוטא ולא לו כיון שבעיניו אינו חטא כלל? ואחר היות הדבר כן חזר הדבר להכעיס כמו אוכל נבלות במקום שחוטות דודאי פוקר הוא בלי ספק ולזה שפיר כתב הר"מ ז"ל בד"א בישראל בעל עבירה והעומד ברשעו תמיד (ר"ל בין בשלו בין בשל אחרים דתמיד לא יפיל כ"א באופן זה דבין יהיה רועה משלו או משל אחרים לעולם רועה בשדה אחר) כגון רועה בהמה דקה שפקרו בגזל ר"ל דזה התמיד שאמרתי לך הוא באופן שיתברר מזה שפקרו בגזל ואיך יתברר שפקרו אם לא שהוא תמיד. ותמיד לא אפשר אם לא יכלול גם ברעות צאן אחרים ועכ"ז אינן נזהרים א"כ הרי שפקרו בגזל הנה נמצא שפי' היות הדבר תמיד מוכח להדיא שגם באופן שאינו להנאת עצמם פושטים ידם בגזל וזה הוכחה שפקרו שבגזל. וע"ז שפיר אח"ז סיים וכתב והם הולכים באולתם ר"ל שהולכים באולת דמיונם הכוזב

שאיסור גזל כמי שלא נאמר מפי הגבורה ושייך שפיר לקרותם אוילים שבאמת נפסד מוחם ודעתם לשפוט דבר זה גם בלא טעם תאוה וחמדה. ולזה בסיפא שפיר פי' שאינו עושה תמיד אלא שעושה עבירות להנאת עצמו כמו אוכל נבלות לתיאבון הכונה שפי' שאינו עושה תמיד הוא שאינו עושה כ"א להנאת עצמו. דאם יהיה האופן שלא יהיה לו הנאה לא יעשה וא"כ הרי שאינו תמיד והוא ממש כמו אוכל נבילות לתיאבון שבאמת אינו תמיד שכשימצא שחוטות אינו אוכל נבילות. וא"כ הרי שאינו תמיד ולדעתי המעט פי' זה בדברי הר"מ הוא כפתור ופרח ואמיתי מצד עצמו ומצד העיקרים והשרשים אשר בידינו. ואל תבהל ברוחך לאמר א"כ שרועה בהמה דקה הוא כלהכעיס שהרי פקרו לגמרי בגזל והוי כאוכל נבילות להכעיס. א"כ למה לא נתנו לו דין מומר אוכל נבילות להכעיס שהוא מן המורידין ולא מעלין. הא ודאי בורכא היא שהרי סוף סוף רועים בשכר הם וע"י החמדת ממון הוא בא וכ"כ הלבוש בח"מ סי' תכ"ה למטוניה עי"ש. וא"כ עד כמה יכולים אנו להחמיר עליהם לדונם כמורידין ולא מעלין שהוא חומרא יתירתא והוא ברור ודוק היטב. ונ"מ לפי בירור דבר זה שלדעת הר"מ רועה בהמה דקה בשלהן ששייך חמדת ממון דינו כמומר אוכל נבילות לתיאבון ממש. ואם רועים בשל אחרים ואינם מדקדקים שלא לרעות בשדה אחר בהא הוא שעשאום חכמים בלא מעלין ואין כן דעת התוס' ודעת מרן ז"ל אבל דברי הרמב"ם קורין בגרון ע"ז והסברא הנכונ' מסייעו כי בסבר' זאת היה העקו"ב למישור מכל מה שהקשינו לעיל ומעיקר הדין שבידינו ודוק היטב:

ולא אכחד שבעומדי בזה אנכי הרואה דדברי התוס' הנז"ל נ"ל דמפרסן איגרי שהרי כאן כרוזא קרי בחיל דרועי בהמה דקה שהחמירו עליהם כל כך היינו בשלהן דאי בשל אחרים הא אמרינן אין אדם חוטא ולא לו נמצא דהך סוגייא דב"מ דאמרינן אין אדם חוטא ולא לו מוקי לה כפשטא דוקא בשלהן דנראה ודאי דבשל אחרים אפי' בהמה דקה מותר. ואילו בתוס' ב"ק דמ"ט ע"ב ד"ה אין מגדלין כתבו וז"ל ונראה דהא דאמרי' בפ"ק דב"מ הרועה בהמות של אחרים כשר דאין אדם חוטא ולא לו ה"ה גסה שמותר לגדל אבל דקה בא"י או בבבל לרב אין נראה לחלק בין מגדל משלו לשל אחרים דהא אפי' קשורה בכרעי המיטה אסור ע"כ הרי להדייא דגם דעת התוספות

גופייהו הוא דהא דאין אדם חוטא ולא לו היינו בבהמה גסה אבל בבהמה דקה לא שנא לן בין שלו לשל אחרים ואפשר דיותר קשה בשל אחרים כיון דבהמה דקה חזקתה אומנות לסטים א"כ מי שנטפל לאומנות זה הו"ל להכעיס גמור יען דאין לו חמדת ממון בזה שרועה בשדות אחרים. איך שיהיה יהיה מה שיהיה עכ"פ דברי התוס' סתרי להדדי דבפ' אין מעמידין אוקמוהו רועה בהמה דקה בשלהן דוקא דאי בשל אחרים אין אדם חוטא ולא לו דנראה דאפי' בהמה דקה בשל אחרים שייך אין אדם חוטא ולא לו. ואילו הם עצמם כתבו בב"ק דהא דאמרינן אין אדם חוטא ולא לו היינו בבהמה גסה אבל בבהמה דקה לא שייך לחלק כלל בין שלו לשל אחרים:

ולפי חומר הנושא נלע"ד לומר דמ"ש התוס' כאן דאין לחלק בין גסה לדקה היינו בענין איסור גידול ומרעה דודאי אסור דהא אפילו קשורה בכרעי המיטה אסור כ"ש לרעות אפי' בשל אחרים. אלא דבשל אחרים אינו פסול לעדות אם לא ראינום כיון דאין אדם חוטא ולא לו. אך שאסור משום שא"א לשומרן ונשמטי' והולכי' לשדו' אחרי' ומפני זה אין הדין נותן לפוסלם דאפשר שוגגים הם כי הם סבורים שיכולי' לשומרן. והתוס' אתו לאשמועינן דלא תידוק מותר דכיון דאין אדם חוטא. ולא לו תאמר דמותר בק"ע לרעות בהמה דקה בשל אחרים. לז"א דהתם שאני דאינו מדבר כ"א בגסה דמותר למסור אבל לעולם בדקה באסורא קאי אלא דאינו נפסל בהכי כיון דלא חשיד דאין אדם חוטא ולא לו ואה"ן אי חזינן ליה דגם בשל אחרים פקר בגזל הא ודאי מלבד דפסול לעדות. עוד זאת דנכנס בסוג להכעיס ולא מעלין בדינא דגמ' דפרק אין מעמידין ובדעת הר"מ ז"ל וכנז"ל ועל סגנון זה תוכל לפרש דעת הטור סי' ל"ד והר"מ ג"כ בפ"י מה' עדות דהתם משתעו בפסולי עדות דוקא. וע"ז חילקו בין משל עצמן בסתם פסולים ובשל אחרים עד שיתודע ואה"ן לענין לא מעלין כשהרועים רועים בשל אחרים ונתודע לנו דפקרו בגזל אה"ן באותה שעה לא די לנו שהם פסולים לעדות אלא ג"כ אם נטו לנפול לא מעלין משום דפקרו בגזל ויכולים לרעותם בשדות של הפקר דהא דלא דיינינן ליה כלהכעיס לגמרי משום דסוף סוף הוא רועה בשכר והחמדת הממון הביאו לרעות וכיון שהביאו לרעות ממילא פקר בגזל וכנז"ל. כל זה נוכל לומר ולפרש בשופי דעת הר"מ והטור שלענין פסולי עדות כתבו בפי' בשל עצמן

ר"ל בסתם דמסתמא גזלנין הם ולענין לא מעלין כתבו בסתם שפקרו בגזל ועושים עבירות תמיד ושונים באולתם וכו' ולשון אפקרותא לא שייך כ"א בלהכעיס דשביק היתרא ואכול איסורא וכמ"ש לעיל בשם רש"י ז"ל וזה אי אפשר כ"א בשל אחרים דליכא ליה חמדת ממון שורשי דיכול לרעות בשדות של הפקר ואדעתא דהכי נתנו לו כ"ז הוא ברור בדעת הר"מ והטור אלא דלדעת התוס' כבר נראה להדיא דאפי' בשלהן דינן בלא מעלין משום שחכמים החמירו וכתי' ר"י ז"ל ובשל אחרים ונתודע לנו דפקרו בגזל גם בלא הנאת ממון ושונים באולתם תמיד לא נתברר לנו דעת התוס' מה ס"ל אם דינם כמורדין ולא מעלין כדין להכעיס גמור. או אפשר בלא מעלין לבד דינם דסוף סוף רועים בשכר הם וכמ"ש בדעת הר"מ והסברה מכרעת לפי דעת התוס' דבשל אחרים אם נתודע דפקר בגזל והולך באולתו דינו כמומר להכעיס דאי לאו הכי לקתה מידת הדין דלא נשאר הפרש בין בשל עצמן דהוא תיאבון גמור ואינו נק' תמיד דאם יקרא דרועה של אחרים לבין של אחרים דהוא להכעיס גמור אי לאו אותו חילוק דק וקלוש שכתבנו לעיל שסוף סוף בשכר הוי:

ועוד מילתא בפומאי ראיתי להרב הלבוש ז"ל דברי' נשגבים אשר לא יכולתי להולמם עד דלא ידענא מה אידון ביה והיינו שביו"ד סי' קנ"ח החליט ממש כדעת התוס' לפרש בשל עצמן דוקא והטעם שדינם בלא מעלין הוא משום שהחמירו חכמים כתי' ר"י הובא שם בתו' ואח"ך בלתיאבון העתיק כל דברי הר"מ ממש ופירשם בלא שביק היתרא ואכיל איסורא וכיוצא (שאינו דבר והיפכו שהרי גם בבבא דלעיל הוא לתיאבון גמור דבשל עצמן קאי ואם יבא בשל אחרים לא נחשד מסתמא וא"כ הרי שאינו תמיד. ועם שכבר כתב הטעם שחכמים החמירו עכ"פ אינו דבר והופכו לפי סדר והעתקת לשון הר"מ ז"ל דוק ותשכח כי האמת אתי) ואילו בח"מ ס' תכ"ה פסק בסתם בשל אחרים ונתן טעם שחכמים הקלו לדונם בלא מעלין ולא במורידין (והוא אומרו שם כיון שעושין כן (ר"ל בשכר) משום הנאתן תמיד הרי אלו אין מסבבין מיתתם אבל אם באו לידי סכנה וכו' אין מצילין וכו') **ובאמת** תמיה לי מילתא טובא דתפס החבל בב' ראשים דאם נפרש הברייתא ברועים בהמה דקה בשל אחרים כמו שהוא פשט דברי הטור והר"מ ופשט דבריו בסי' תכ"ה. א"כ תו בשל עצמן מהיכן הדין יוצא לחייבם ואיך נעמוד על דם של זה והברייתא לא

מיירי אלא בשל אחרים ואם נפרש דהברייתא איירי בשל עצמן כדעת התוס' וכמו שפסק ביו"ד סי' קנ"ח א"כ בשל אחרים שהוא פוקר בגזל תמיד גם בלי שום הנאה כלל למה לא ניתן לו דין מומר להכעיס גמור ולקתה מידת הדין ומהיכן הוציא לנו דין זה הלבוש כי לא פירשוהו התוס'. ואי מדיליה הי"ל לומר וכך נ"ל כמו שהוא נוהג. כללן של דברים מחלה אני פני הקורא שיעיין היטב בשורשן של דברים בדברי התוס' והטור והר"מ בלי פי' מרן בכ"מ ובב"י וידקדק בהם היטב ושוב יעיין בשתי לשונות הלבוש. וחסיה נפשי בגבורות ישע עיונו שיודה לי שהלבוש בח"מ חזר בו ותפס במושלם בדעת הטור והרמב"ם שהוא בשל אחרים וכמו שכן נראה מלשון מרן בשלחנו הקצר (וכן נ"ל מלשון הב"י סי' קנ"ח ששם הביא לשון התוס' דפי' בשלהם וטעמו של ר"י דחכמים החמירו ושוב הביא לשון הרמב"ם דפ"ד מה' רוצח הנ"ל. בלשון והרמב"ם כתב וכבר ידע' דלשון זה מורה מחלק') שגם היא פי' וסתם על הרועים בשל אחרים דוקא כי על של עצמן הוא תיאבון גמור ולית דינא ולית דיינא לדונם בלא מעלין כיון שבשל אחרים לא נחשדו א"כ הרי אינו תמיד והוא הנאת עצמו והוא תיאבון גמור ומודה על האמת יהי אלהיו עמו ויעל:

ואחר שעלה בידינו בירור דבר זה מעתה נחזי אנן באוכל נבלות להכעיס או לתיאבון באיזה אופן יתפרשו דודאי אין לפרש דאוכל נבלות להכעיס היינו שאומר בקולי קולות שהוא להכעיס את בוראו. דזו אינה צריכה לפנים והיינו כופר וכנז"ל ועוד דא"כ הוא פי' להכעיס למה נקטו לשון זה באוכל נבלות ולא אמרו עושה עבירות או עבירה להכעיס. כיון שבכל עבירות שבתורה אפי' אכל אדם בשר בחלב או לבש שעטנז מפני דעת שיתבאר ממנו שזה התורה אינו אמת הרי דינו ככופר בעיקר להריגה וכמ"ש הר"מ במורה הנבוכים ח"ג פמ"א וכ"ש אם אומר באיזה עבירה מן כלל עבירות שבתורה בפי' שהוא להכעיס וכמו שמצינו במנשה שבא על אמו ואמרו לו מה הנאה יש לך ממקום שבאת ואמר בפירוש שלא היה עושה כ"א להכעיס את בוראו הרי שגם בעריות שהיא העבירה הגדולה מתאוות גופניות שייך להכעיס אם אומר כן בקולי קולות. וא"כ לנו לדעת למה נקטו דוקא אוכל נבילות להכעיס פרט. ולא עושה עבירה להכעיס כלל אלא מוכרח אתה לומר דהאי אוכל נבילות להכעיס

שנקטו הוא אפי' מן הסתם שאינו אומר כלל שהוא להכעיס או שאינו מאמין באותם מצות וכיוצא ועכ"ז יש פעמים לדונו כלהכעיס גמור. ואע"ג דבשאר עבירות כגזל ועריות אם הוא מן הסתם שאינו מתבאר ממנו בפי' הכפרות לעולם דיינינן ליה בלתיאבון כמו שהוא האמת. עכ"ז באוכל נבילות אע"ג כי היא תאוה גופנית לצבות בטן כגזל ועריות שנפשו של אדם מחמדתן עכ"ז יש פעמים כי אפי' מן הסתם דיינינן ליה כלהכעיס והיינו במקום דאיכא בשר שחוטה וכיוצא ועכ"ז אוכל נבילות למלא נפשו ורוב ימיו לא מהדר אפיה אצל שחוטות עד שנעשה לו כהיתר בלי פקפוק בלבו או כמ"ש בהוריות שאוכל נבלה שמתה מחמת חולי וטרפה שמתה מפרקתא (יעיין למהרד"ך ס"ו בית י"א מ"ש ע"ז' משם התוס' בפ' אין מעמידין והיא ראיה לדברי) זה יקרא להכעיס וחזר דינו לפורש מר"ן והמורדין בתורה ואבדה חזקת ישראל מעליו שהרי חזקת ישראל הוא דלא שביק היתרא ואכיל איסורא. וזה ראינו דשביק היתרא ואכיל איסורא. אם כן מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כי בקרבו ישים ארבו והוי מין ואפיקורוס לדבר זה ואפילו שיהיה בשאר המצות כשר וירא שמים הו"ל כאילו מפרש פי' אחר במצוה זאת או כמו שאומר כל התורה אמת חוץ ממצוה זאת דודאי הוא מין גמור כנודע. נמצא דאופן אוכל נבילות כזה אפי' הוא לתיאבון וגם אינו אומר בפי' דעתו המעופש עכ"ז יקרא להכעיס והרי הוא מכלל הפורשים מד"ן ודינם כדינן ממש לא נופל דבר אבל אם איש ישראל לפעמים אוכל נבילות והיינו כשלא ימצא שחוטות וכשימצא שחוטות לא שביק היתרא ואכיל איסורא. אפי' אם שיקרה לו אלף פעמים בכל ימיו או רבבה כצמח השדה על אופן זה ממש היכא דלא נמצא שחוטות או כמו שכתבנו לעיל משם התוס' דפ' אין מעמידין שאינו אוכל נבילות שמתו מחמת חולי וכו' יעוש"ב. הא ודאי אפי' דהוי פושעי ישראל גמור שהרי כמה פעמים טמא כריסו בטן רשעים עכ"ז לא הוי בכלל הפורשים מד"ן ולא איבדו חזקתייהו למצות אחרות. ואם מת אמרינן מסתמא התודה וקיים מצות תשובה כמו שהיה מקיים כל המצות וכנז"ל באורך וע"ז דו"ק ותשכח זה עצמו בדברי רז"ל אוכל נבילות בתמידות ונעשה לו כהיתר ולא אמרו לשון עבר אכל נבילות אלא ר"ל אוכל בתמידות ונעשה לו כהיתר בלי פקפוק אפי' במקום שחוטות וע"ז אפי' הוא לתיאבון גמור הרי הוא להכעיס וע"ז

תשכח דזה האופן אוכל נבילות בתמידות קורין אותו להכעיס והוא פשוט. ומעתה יתבארו לך דברי מהר"ם ז"ל הנז' על נכון והוא ע"פי האמור לא נופל דבר כמעט קרי בחיל כל האמור ומדובר והיינו אומרו שא"ל הרמב"ן דעל אדם רשע אינו חייב לקרוע שנא' באבוד רשעים רנה. וע"ז כיון שנתנו בסיג אבור רשעים רנה שהוא הסוג האחרון הנאמר על המומרים והפורשים מד"ץ וכמ"ש פ' נגמר ע"ז הוכרח לאשמועינן דאינו נקרא רשע ר"ל שיאמר עליו באבוד רשעים רנה שלא לקרוע ושלא להתאבל עליו אלא העושה עבירה להכעיס זה כלל גדול על כל מין עבירה גדולה וקטנה מן המושכלות או מן המקובלות אם נתברר שהוא להכעיס באיזה אופן שיהיה או בדבור או במעשה הכל לפי מה שהוא הענין וכנז"ל זהו רשע הנאמר עליו באבוד רשעים רנה והוא הוא הנקרא פורש מד"ץ דכל מי שעובר עבירה אחת להכעיס או כופר במצוה אחת הרי זה מין ואפיקורוס ולא הגיעו לידי מדה זאת גרועה אם לא הכפרות ולזה שפיר כתב מהר"ם ז"ל אחר זה. ולא יקרא פורש מד"ץ כ"א עובד ע"ז או אוכל נבילות להכעיס כונתו מבוארת לומר דכל העושה עבירה להכעיס הרי זה מין ומומר לע"ז ומוכרח אתה לומר כן שהרי קודם לכן אמר דסתם עובר עבירה להכעיס הוא הנקרא פורש מד"ץ ואיך תוך כדי דבור כותב דלא יקרא פורש כ"א עע"ז ואוכל נבילו' להכעיס ותו לא אלא לאו כדאמרן דכל עובר עביר' גדולה וקטנה היינו פורש ותנא והדר מפרש מהו פורש שהוא מומר לע"ז והוא מטעם האמור דלא יוכל להיות להכעיס כ"א הכופר בעיקר והוא פשוט. ויען דמ"ש אוכל נבילות להכעיס פרט הוא מתבאר כמו שאמרנו דהאי להכעיס הוא אפי' בסתם והיינו דרגיל כל ימיו אפי' במקום דאיכא שחוטות וזה פשוט וידוע וכנז"ל באורך ע"ז שפיר הוכרח להרחיב הדבור ולומר אבל אם לפעמים עושה עבירה לתיאבון או לפעמים מניח מצוה בשביל טורח כגון זה חייב לקרוע כיון שאינו עושה להכעיס עד כאן. הכוונה דאם לפעמים עושה עבירה ד"ל אותה אכילת נבילו' אוכלה לתיאבון לפעמים ר"ל דנראה דהוא לתיאבון מפני שהוא לפעמים מפני שלא מצא בשר שחוטה. וכן מניח מצוה מפני טורח וכיוצא שמכל זה מודה שמאמין אלא שהתאוה או הטורח אילצתו לעבור על עשה ול"ת כגון זה אה"ן דנשאר בחזקת ישראל אפילו שהוא מכלל פושעי ישראל בגופן עכ"פ בחזקת ישראל

קאי וקורעין ומטמאין ומתאבלין עליו ומסתמא עשה תשובה וכנז"ל. וע"ז שפיר כתב מהר"ם ז"ל ונתן טעם אח"ז כיון שאינו עושה להכעיס ולא אמר כיון שלא היה אלא לפעמים כמו שנראה במאי דפתח דלפי האמור באמת דא ודא חדא היא דכל שאינו עושה אותו כ"א לפעמים בזמן דאינו מוצא בהיתר לתיאבון גמור דייניין ליה ואינו נקרא להכעיס. אבל אם מתמיד בה ושביק היתרא ואכיל אסורא הו"ל להכעיס ודינו דין פירש מד"ץ. וע"ז שפיר הביא ראיה מאבשלום שאפי' שהיה רשע מיום שנלכד באותה עבירה עד יום מותו ולא ידעינן שחזר. עכ"ז דוד אביו התאבל עליו מפני שלא היתה כוונתו להמרות עליון ולפרוק מעליו עול מלכות שמים ועול מלכות בית דוד להכעיס כי אם למלאת תאותו לומר דידי נצח למלוך על ישראל. הרי מפורש מענין אבשלום דכל אדם מישראל הנלכד באיזה עבירו' פרטיו' וכיוצא וכוונתו מבוררת לעיני השמש כי יצריה אלבישיה אפי' דמת בחטאו אשר חטא ולא ידעינן שחזר. עכ"ז מתאבלין עליו כל דידעינן דיצריה אלבישיה חוץ מדבר ידוע שהוא להכעיס על דרך אין אדם חוטא ולא לו בדקדוקיו. וכן בדבר שאין בו הנאה מופלאת כמו אוכל נבילות במקום דשכיחי שחוטות וכנז"ל. וכן עובדא דההיא אתתא שבנדון הגמ"ר דעברה על השבועה והנחילה לבן אחותה בשעת מיתתה בלא תועלת כיון דלמיתה היתה עומדת מאי נחת רוח היתה לה כדי לעבור על אותה האלה הגדולה. אם לא שהוכיחה לפני השמש כי היתה כופרת ועוברת על דת משה ויהודית להמרות עליון בכפירות שורשי ע"ד ודאי שפיר נגזר דינא שלא להתאבל עליה כדין פורשי מד"ץ והוא ברור. ואחרי היות כן ביאור דברי מהר"ם הללו וראייתו הנכונה מאבשלום. אין בידינו לומר על כל פושעי ישראל באיזה עבירות גופניות כגון גזל ועריות אפי' כל ימיהם נלכדו בהם כל שהוא לתיאבון מפורסם ובשאר התו' והמצות הוו זהירין כהלכת גוברין יהודאין איך אנו יכולים לדונם כפורשים מד"ץ ולדונם שלא להתאבל עליהם וכיוצא והרי אבשלום לפניך שנלכד באותם העבירות והמריבות גדולות ונפל לז' מדורי גהינם ומעולם לא ראינו שחזר בו. ועכ"ז מפני טעם כי לא היה אותה המרידה כ"א להנאתו ולמלאות רצונו לא יצא מכלל ישראל וספרו עליו כמספר על היחיד. וע"ז דו"ק ותשכח דברי הרשב"א בשי' תשס"ג שכתב בפשיטות אחד מבעלי עבירה כגזלנים וכה"ג אינן

נכללים בפורשים מד"ץ והוא מבורר ע"פי האמור דאפי' דנלכדו כל ימיהם באיזה עבירות עד שנעשו כבעלים לאותם העבירות שנראה שהיה לדונם כפורשים מד"ץ שהרי פרקו עול של אותם הלא תעשין מעליהם לגמרי ונעשה להם כהיתר ממש עכ"ז אינן נכללים בכלל פמד"ץ לדונם בדיניהם מפני שהתאוה השיגם כגזלנים ועריות ודוק בדבריו כי נעמו זולת באוכל נבילות ושביק שחוטות דהוא להכעיס גמור וכאמור וע"ז אין עליך לפרש מ"ש מהר"ם ז"ל אבל אם לפעמים עושה עבירה לתיאבון אם לא דוקא באוכל נבילות והדומה לו וכדבעינן למימר קמן דבזה פתח מהר"ם ז"ל ובזה סיים והוא מבואר מכל דבריו ומעיקר הדין שבידינו ודוק היטב. ואל תטעה לבלבל הדברים מאחר שהוא מבורר כשמש כחצי השמים שכל עבירה גופנית שעושה אותה מפני כי אותה ההנאה הגדולה לא ימצאנה בהיתר והוא על אח' מב' אופנים האופן הא' שאין ההיתר מצוי לו והוא בעולם כאוכל נבילות ובשר שחוטה אית בעולם אבל אינו מצוי לו האופן השני הוא דאותה התאוה הגופנית אין כנגדה בהיתר בשום אופן שבעולם כגזל ועריות כי אותן הנאות לקבץ הון לא לו ומתיקות המים המאררים הגנובים ליתנהו כנגדם בהיתר בעולם. בכל אלו העבירות פומביות מהנאות גופניות אפי' דהעושה והנטמע בהן הוא מכלל פושעי ישראל גמור עכ"ז אינו יוצא מחזקת ישראל לכל דיניו ולכל פרטיו חוץ מדברי' הנוגעי' לאותם עבירות שנלכד בהם כנודע אבל כל מי שעושה עבירה שאין לו הנאה בעשות אותה כגון דנשבע לשוא ולשקר בלי שום תועלת וכן כמו נדון אותה אשה שבנדון הגמ"ר וכן כל מה שהוא מבורר שהוא עושה להכעיס אפילו מהעבירות הגופניות וכן כל היכא דשביק היתירא ואכיל אסורא כל אלו בכללן או בפרטן הרי הוא כלהכעיס גמור וכאילו קרי בחיל שאינו מאמין וע"ז מפני שיש איזה עבירות דדמו לאוכל נבילות לתיאבון ע"ז נקט מהר"ם ז"ל לשון עבירה בסתם באומרו אבל אם עושה עבירה לפעמים לתיאבון כיון בזה לכלול איזה עבירות דדמו לאוכל נבילות לתיאבון דאית בהו דבר והופכו. פעמים זה התיאבון הוא ניכר תיאבון גמור דלא שביק היתירא וכו'. ופעמים זה התיאבון הוא להכעיס היכא דשביק היתרא כמו כן כיוצא בדבר אתה אומר לענין שבועת שוא ושקר יש לאדם פעמים רבות אין מספר נשבע לשוא ולשקר אבל הוא להנאתו כדי

להרבות הון וכיוצא וכשאין לו הנאה כלל שומר פיו ולשונו. ויש לך אדם גם בלי הנאה רגיל לישבע לשוא ולשקר ולעבור אלף אלות גם כלי שום ריח הנאה ובלי שום נחת רוח כעובדא דאותה אשה שבנדון הגמ"ר. הא ודאי כגון זה דינו כמומר ופורש מד"ץ וע"ז מה נעמו דברי הגמ"ר שחילק ודקדק מלשון פעמים שכתב מהר"ם ללשון רגיל דלשון פעמים אמת יוכל להיות פעמים רבות אין מספר ואפשר יותר מרגיל אבל לא יאמר כ"א בהפסקות ודלוגים כמו שתאמר פעמים אירע כך ועשה כך. ופעמים לא אירע כך ועשה כך פעמים לא מצא שחוטה ואכל נבילה ופעמים מצא שחוטה ואכל ולא אכל נבילות. וכן לשאר העבירות כיוצא בזה וכאמור אבל רגיל לעשות כך הוא בכל זמן שיבא לידו עושהו ואינו מחשב שום חשבון ר"ל הורגל לאכול נבילות תו לא ישית לכו אי איכא בשר שחוטה או לא וזה ברור בכונת הגהת מרדכי ובכל ראיות שהביא מפורש מד"ץ ומסוגית אוכל נבלות לתיאבון ולהכעיס ודוק היטב שכך צריך תתפרש כונת הגמ"ר על אופן זה ממש ולא מפני דנקיט אבל רגיל בעבירה תפרשהו בסתם גם חוץ מאופנים הללו דזה אינו דהוא מרחיב דברי מהר"ם ז"ל הפשוטים ואי דברי מהר"ם ז"ל לא יתבארו חוץ מן האמור כמו שהוריתיך איך חפרש דברי הגמ"ר שהוא ביאור ודיוק דברי מהר"ם ז"ל חוץ מאופן זה? וזה ברור. ושוב האיר ה' את עיני וראיתי להרא"ש ופ"ו דמ"ן שהביא לשון מוהר"מ הנז"ל וכמעט שביררו כל מ"ש דוק ותשכח וגם ראיתי למוהר"ם מינץ סי' ק"ו והיא תשו' מוהר"י וויל ז"ל שכתב וז"ל. פורש מד"ץ היינו פורק עול הרגיל תמיד בכך עכ"ד עיניך תראנה איך כלל כל דברי בב' דברות ממש דרגיל תמיד זהו פורק עול והוא ודאי שביק היתרא ואכיל איסורא וכל לתיאבון בכל אופן לא הוי תדיר ועיין מוהר"ש הלוי סי' כ"ט ה"ד הכנה"ג ודוק שהוא מסברא זאת:

ואל תשיבני שהרי לפי דבריך הוא מבורר שחוץ מהאוכל נבילות ברגילות והדומה לו לא יקרא להכעיס ופורש מד"ץ אפילו גנב וניאף כל ימיו וא"כ איך מתישב לך לשון הירוש' שאמרו ובלבד שלא יהא גנב וסיים וכתב הגמ"ר ולכן אין מתאבלין על גנב א"כ התינח לדידן דידעינן דהירוש' הזה ט"ס נפל בו וכמו שהבאת לנו מדברי הב"ח ז"ל ויתר מרבוותא ז"ל ראה דבריך טובים ונכוחים אך להגמ"ר גופיה ז"ל שלא

נתעורר מכל זה ותפס במשלם הדברים כפשטן ופסיק ותני לבן אין מתאבלין על גנב מאי אית לך למימר? הרי גנב אפי' רגיל כל ימיו בו לא יקרא להכעיס ופורש מד"ץ לפי המונח שהניח הגמ"ר גופיה למטה דרגיל לעשות עבירה לפי ביאור דבריך וא"כ למה פסק לעיל אין מתאבלין על גנב. אף אתה אמור דאי מהא לא איריא דלעולם בל העבירות תמידיות לתאבון חוץ מאוכל נבלות והדומה לו ובנז"ל מתאבלין עליו וגנב בכללן וכאמור לעיל ומאי דפסיק ותני הגמ"ר לעיל אין מתאבלין על גנב לא על סתם גנב קאמר כי על גנב דמשתעי בו בירוש' שנתפס והרגוהו בדיניהם לפי מאי דגריס הגמ"ר ובלבד שלא יהא גנב. וע"ז מפרש הגמ"ר דהכונה דאין מתאבלין עליו משום דכיון שגנב וגזל והתיר עצמו למיתה הו"ל כמאבד עצמו לדעת וע"ז אין מתאבלין עליו. אבל אה"ן כל עובר עבירה וגנב בכללן שמתו על מיטתן מתאבלין עליהם וככל המוכח הנז"ל והכא שאני שנמסר עצמו למיתה הו"ל במאבד עצמו לדעת ובא וארא שכן הוא כונת הגמ"ר בלי ספק שהרי מור"ם סי' שמ"ה פסק מי שגנב וגזל ועי"ז נהרג מתאבלין עליו נגד ס' הגמ"ר זאת וע"ז פי' הש"ך שם דבא להשמיעינו מור"ם ז"ל דלא תימא הואיל וגנב ונמסר עצמו למיתה הו"ל מאבד עצמו לדעת קמ"ל דלא לפי שהיה סבור שהיה יכול לברוח ע"כ דון מינה דהגמ"ר דס"ל דאין מתאבלין עליו היינו מס' זאת דמחש' אותו מאבד עצמו לדעת שדינם שלא להתאבל עליהם כפורשים מד"ץ וע"ז הביאו ג"כ פה כיון שהוא מאסף העבירות פרטיות שדינם כפורשים מד"ץ שלא להתאבל עליהם אף זו כאחת מהן לפי שנמסר למיתה ולא מט' דהוי מומר לעבירת גניבה ונכנס בסוג פורש מד"ץ דהא ודאי בורכא היא וכאמור ומוכרח שדעת הש"ך לפרש כן בדעת מור"ם לאפוקי מדעת הגמ"ר דאי לאו הכי מאי אתא לאשמועינן מור"ם לומר דמתאבלין עליו פשיטא הכי הוא בכל עבירות לתיאבון שבתור' שאינו נקרא פורש מד"ץ כי אם הפורק עול מצות מעליו ככל הגוים אשר לא נצטוו וכמו שפסק מרן שם ס"ה ומור"מ לא חלק עליו וזה הגנב לא שמיה פורק עול מצות מעל צוארו וא"כ מאי חידוש אתא לאשמועינן? אלא ודאי דאתא לאשמועינן דלא תימא דהוי מאבד עצמו לדעת וכאמור (ושוב ראיתי להרב מוהרי"ע ז"ל בס' שבט יהודה ד"ט סוף ע"ד שהבין כן בפי' כדעת המרדכי ז"ל וכתב ודלא כהמרדכי שהביא מב"י ז"ל דס"ל דדינו כמאבד

עצמו לדעת עכ"ד) ומאחר שעלה בידינו ביאור דעתו של מור"ם ז"ל דאפי' שהוא גנב מפורסם ונתפס להריגה עכ"ז מתאבלין עליו א"כ כ"ש כגנב שמת על מיטתו או שאר בעלי עבירות תמידות לתיאבון וכנז"ל דודאי מתאבלין עליהם ואחרי היות כן בואו ונזווג דברי מור"ם ז"ל באהדדי במה שפסק לעיל סי' ש"מ על מה שפסק מרן שם ס"ה. העומד בשעת יציאת נשמה של איש או אשה מישראל חייב לקרוע ואפי' אם לפעמים עושה עבירה לתאבון או שמניח לעשות מצוה בשביל טורח שדברים אלו הם דברי מהר"ם הנז' מועתקי' אות באות ע"ז סיים מור"ם וכתב אבל רגיל לעשות עבירה אין מתאבלין עליו וכ"ש מומר עכ"ד וכתב הרש"ך ז"ל שם רגיל אף לתיאבון ע"כ מעתה נחזי אנן במאי נוקים דעת מרן ומור"ם והרש"ך בסעי' זה שהרי מרן העתיק לשון מהר"ם ז"ל אות באות דאם עושה לפעמים עבירה לתיאבון דמתאבלין ואם תרצה לדקדק בדבריו כדס"ד מעיקרא בדברי מהר"ם גופייהו והיינו דאם רגיל לתאבון היינו אפי' בגזל ועריות או אפי' דמעולם לא שביק היתרא ואכיל אסורא כל זמן שזה נטמע הרבה פעמים תהיה דינו כפורש מד"ץ לכל דיניו ולכל פרטיו א"כ מאי האי דפסק בס' שמ"ה ס"ה הפורשים מד"ץ והם אנשים שפרקו עול מצות מעל צוארם ואין נכללים בכלל שאר ישראל וכו' אלא הרי הם בני חורין לעצמם ככל הגוים ע"כ דנראה מזה להדיא אפי' נטמעו באיזה עבירות גופניות כיון שלא פרקו העול מעל צוארם ונכללים בשאר המצות כישראל ע"ז לא מקרי פורש מד"ץ וא"כ הוו דברי מרן ז"ל מפרסן איגרי וזה מלבד שיש להקשות עליו ממה שפסק לעיל בסי' ב' וסי' קכ"ז וסי' קנ"ח וקנ"ד ואכמ"ל באנו על דברי מור"ם ז"ל שפסק אבל רגיל בעבירה אין מתאבלין עליו והם דברי הגמ"ר שהוסיף וביאר דברי מהר"ם ז"ל אות באות. ואם גם דברי מור"ם הללו תפרשם כמו שעלה בדעתין מעיקרא בדברי הגמ"ר קשה עליו כי קושיין וכנז"ל על דברי מור"ם אלו ולהש"ך ג"כ יגדל התימא שהוא השריש לנו בדעת מורם ז"ל דאפי' בגנב שמת על מיטתו אין מתאבלין וצירף לדעת זה ס' הרשב"א ז"ל והיו לאחדים בידו והלא הרשב"א כרוזא קרי בחיל כי בעלי עבירה כגזלנים וכה"ג שר"ל כל עבירות גופניות אינן בכלל פורש מד"ץ והא ודאי לא ס"ד לדונם כפורשים מד"ץ אם לא שנטמעו בגזל ועריו' כל ימיהם ועכ"ז אשמועינן הרשב"א דאינן בכלל

הפורשים ומתאבלין עליהם והש"ך סמך ב' ידיו על שמועה זו וכתב שזהו דעת מור"ם ז"ל ואיך בסי' ש"מ כתב רגיל אף לתיאבון והלא גנב וכה"ג אין לך תיאבון ורגיל כמוהו ועכ"ז מתאבלין עליו?

ואת כל אלה מוכרח אתה לומר שמה שפירשנו בדעת מוהר"ם ז"ל בלפעמים לתיאבון הוא זה שתפרש בדעת מרן והוא הכונה אפי' אלף פעמים בעבירה אבל היא בדלוגין והיינו היכא דאינו מוצא היתרא אבל רגיל הוא היכא דשביק היתרא ואכיל אסורא הא ודאי הוי להכעיס שהרי פרק עול מצות מעל צוארו ככל הגוים גם בלא תיאבון שורשי כגזל ועריות וע"ז לא הוכרח מרן לבארו יען שכבר פסקו בסי' שמ"ה פורשים מד"ץ הם האנשים שפרקו עול מצות מעל צוארם אין מתאבלין עליהם והיינו הך והך היינו שהרי גם זה שביק היתרא ואכול איסורא גם בלא תאוה מופלגת א"כ אין לך פורק עול מצות מעל צוארו גדול מזה או שכל ימיו בא מטה לידו ומניחה גם בלא טעם טורח הרי פורק עול מצות מעל צוארו לאפוקי ממאי דפסק בסי' ש"מ דהיכא שמניח מצוה בשביל טורח מתאבלין עליו שאותו אינו נקרא פורש מד"ץ ופורק עול מצו'. ומור"ם ז"ל כמידתו לכל רוח להרחיב הדבור במקום שקצר מרן במקומו אף שפסקו במקום אחר הוא מרחיבו במקומו הראוי לו כנודע ע"ז סיים וביאר דברי מרן שהם הם דברי מהר"ם ז"ל אף הוא סיים לבארם כמו שביארם הגמ"ר ז"ל ממש וכתב אבל רגיל בעבירה אין מתאבלין עליו וכ"ש מומר והוא הוא ממש רגיל באופן דהוי כמו מומר שפרק עול אותה מצוה מעליו וטריח ליה היתרא ואכיל אסורא. וע"ז סיים וכתב וכ"ש מומר הכונה דהדין הראשון מדין מומר ופורש מד"ץ נגעו בה דאין מתאבלין עליו כיון שפרק עול אותה מצוה עשה או ל"ת מעליו הרי זה דין מומר כ"ש מומר גופיה. וע"ז שפיר כתב הש"ך ז"ל רגיל אף לתיאבון הכונה אל האמור אף שהאוכל נבלות שורשו הוא לתיאבון שאין להכעיס כי אם או שאומרו בפי' כמו מנשה או שאוכל כמ"ש התוס' פ' אין מעמידין דכ"ו ע"ב ד"ה וחד אמר או שאין לו שום הנאה ונחת רוח כמו נדון אותה אשה בשעת מיתה שבהגמ"ר הא לאו הכי כולו תיאבון מיקרו והאי אוכל נבילות אין לך תיאבון גדול מזה לצבות בטן רשעים וע"ז כתב אף לתיאבון וה"ט משום דהוא רגיל ונטמע בעבירה זו בין אם ימצא בין אם לא

ימצא הכל שוה אליו כהיתר כאסור כגון דא אין לך פורק עול איסור מאכלות כזה ואין מתאבלין עליו אפי' היה שורשו לתיאבון אבל אה"ן כל עבירה כגזל ועריות שלא ימצא בהיתר כנגד' וכאמו' ונטמע בה למלאות תאותו יום יום כענין אבשלום וכן כל אוכל נבילות היכא דלא שכיחי ליה היתרא ובשאר דברים רובו או חציו זריז ומקיים עשין ולא תעשין אחרים כהלכת גוברין יאודאין הא ודאי לית דין צריך בוש"ש. ומי זוטר לן מ"ש בר"ה די"ו ע"ב תניא בש"א ג' כיתות ליום הדין של צדיקים לעה"ב של רשעים גמורים לגהינם בינונים יורדים לגהינם ומצפצפין ועולין וכו' ובה"א רב חסד מטה כלפי חסד ופושעי ישראל בגופן וכו' יורדים לגהינם ונידונין י"ב חדש לאחר י"ב חדש גופן כלה וכו' ונעשים אפר תחת כפות רגליהם של צדיקים וכו' אבל המינים והמסורות וכו' ושפירשו מד"ץ וכו' גהינם כלה והם אינם כלים וכו' והקשו בגמ' אמר מר בה"א בבונים רב חסד מטה כלפי חסד והכתיב והבאתי את השלישית באש התם עון פושעי ישראל בגופן והאמרת לית להו תקנה התם ברובה עונות הכא מחצה עונות וכו' וה"ק אי הוי מחצה עונו' ואית ביה עון פושעי ישראל בגופן לא סגיא דלאו והבאתי את השלישית באש ואם לאו רב חסד מטה כלפי חסד וכו'. ואמרו שם מאי פושעי ישראל בגופן קרקפתא דלא מנח תפילין עי"ש ופסקו הרמב"ם פ"ג מה' תשובה מדין ה' ואילך הרי אתה למר דאף פושעי ישראל בגופן קרקפתא דלא מנח תפילין כל ימיו (וכן פי' הרמב"ן בתחילת שער הגמול הראש שלא הניח תפילין ועיין מוהר"י קולין שורש קע"ד ועיין בשמים ראש סי' כ"א וכנגד זה עיין בס' שערי קדושה ח"ב שער ז' הו"ד ביוסף לחק פ' צו יום ד' ועיניך תראינה כמה כחם של בעלי בשר המוסר להגדיל הענינים לטובת כללות אומתנו זיע"א. ועיין תשו' ארוכה לרבינו האי גאון שערי תשובה סי' קנ"ג דברים ברורים כשמלה שלא כדעת מוהריק"י והרא"ש ואכמ"ל מעולם) עדין יכולים אנו לומר שהוא מפני הטורח ולא משום פורש לא כן בעושה עבירה בק"ע כאוכל נבילות במקום דאיכא שחוטות דאז ודאי ידים מוכיחות דפורש מד"ץ ויש לי אילן לסמוך בחילוק זה ממה שאני רואה דקדוק לשון מרן שבעושה עבירה אמר לפעמים כלשון מוהר"ם ממש ובבטול מ"ע כתב או שמניח לעשות מצוה מפני הטורח ולא כתב או לפעמים מניח מצוה משום טורח מזה נראה דבכונה מכוונת אישמיט מרן תיבת לפעמים והוא עפ"י

חלוק האמור איך שיהיה לדעת מהר"ם ז"ל דעליו בנו דייק הרי מצינו להדיא דאפי' נלכד בעבירה כל ימיו ולא מנח תפילין יתירא עליו מחצה עונות עכ"ז אינו נכלל בכלל פורשי מד"ץ ולא תקשי לו שהרי מכאן תברא לס' מהר"ם שהר"י קרקפתא דלא מנח תפילין כל ימיו מפני הטורח עכ"ז אינו נידון כפורשי מד"ץ א"כ איך כתב מהר"ם לפעמים בשביל טורח הא אם כל ימיו בשביל טורח נכלל עם פורשי מד"ץ לזה אוכל לומר לך דטורח גדול כהנחת תפילין בכל יום הוי תיאבון גמור דהו"ל טורח גדול ואפשר דמפני זה ברח מרן הקדוש ואישמיט תיבת לפעמים ולעולם הדבר צ"ת לעת הפנאי איך שיהיה למאי דאתינן עלה בעיקר ישובינו הנעים הא ל"מ ול"מ על עוברי עבירות ל"ת בק"ע וע"ז באורינו עומד לנס עמים בין היכא דהוי לתיאבון גמור שאינו מוצא בהיתר לא במציאות לא במקומו דאז ודאי אינו נכלל בכלל פורשי מד"ץ לבין היכא דמוצא ההיתר במקומו ושביק היתרא ואכיל איסורא אפי' דהוי לתיאבון נקרא להכעיס והוא הנקרא פורש ככל חוקותיו וככל משפטיו ושוב נדמה לי כחלום מהקיץ שכיוצא לזה כתב הרא"ש בתשו' ולא נזכרתי היטב כ"א חפשתי במקום הראוי בס' ש"ע עם ש"ך אשר בידי ומצאתי בחופשי בסי' ב' שעל מ"ש מרן שם דיני מומר לתיאבון ולהכעיס לענין שחיטה ע"ז הביא מור"ם ז"ל ומי שאינו חושש בשחוטות ואוכל נבילות בלא תיאבון (שהרי זה בשר וזה בשר) ואעפ"י שאינו עושה להכעיס דינו כלהבעיס ע"כ והדפוס הוא מהישנים שאינו רשום אחריו שום ענין וכמדומה לי שאלו הם דברי הרא"ש שכתבתי בלי ספק (ועכשיו ראיתי בדפוסים החדשים וכתוב אחריו כך העלה הב"י בשם הרא"ש עלז לבי בה' שלא היה מכזב זכרוני והואיל ואתא לידן אמרתי אעלה על אר"ש מדב"ר שזכרוני שיש באחרונים שנסתפקו בכל הגהות רמ"ה בש"ע מי היה המרשם המקורות בין שתי חצאי לבנה אם מור"ם עצמו ז"ל או הבאים אחריו ועכשיו ראינו דפוס ישן שמור"ם פסק הדינים בלי רשימת המקורות ונטפשטו קמטי ספק זה) איך שיהיה בירור הדברים בלא תיאבון נקרא מטעם שהרי זה בשר וזה בשר ועם שאינו עושה להכעיס אלא מפני שהכל שוה אליו דינו כלהכעיס כיון שפרק עול המצוה מעל צוארו והוא ברור ופשוט:

ומעתה נבא אל ביאור דברי הש"ך בסי' שמ"ה אשר רובצין עליו מע' הרבנים הבאים ע"'הח איש על דגלו ואיש על מחנהו דהנה כבר כתבנו והארכנו לעיל שמה שהוכרח הש"ך להאריך בדברי מור"ם אלו שכתב בסי' שמ"ה ס"ב דמי שגנב וגזל ונהרג דמתאבלין עליו היינו מפני שלכאורה דברים מיותרים הם דפשוטא למה לא יתאבלו עליו מאחר שאינו פורש מד"ץ ואפי' נלכד בעבירה זו או כמותה כל ימיו וע"ז הוכרח לפרש ולומר דמה שהכריחו למור"ם לאשמועינן חדושא הוא כי היכי דלא ניסק אדעתין משום שנמסר למיתה בדיניהם נידון אותו כמאבד עצמו לדעת דלא היא יען היה בדעתו שיוכל לברוח וע"ז נרגש אימור דכונת מור"ם בהכי מתפרשא והיינו דכל גנב וגזלן כיון דרגיל בעבירה אין מתאבלין עליו דהו"ל כפורש מד"ץ והכא כיון שזה הגנב כבר נהרג הו"ל מיתתו כפרה ומתאבלין עליו וזהו פי' דעת מור"ם וזהו מה שחידש לן ע"ז הרחיב הדבור הש"ך וכתב דברים דמהם משמע דס' זאת בדעת מור"ם בדותא היא והוא אומרו אבל משום עבירה דגנב וגזל מתאבלין עליו דלא חשיב פורש מד"ץ דל"ק ס"ה כך משמע מדברי הרב הכונה שבס"ה פסק מרן דהפורשים מד"ץ הם האנשים שפרקו מעל צוארם עול מצות ואין נכללים בכלל ישראל וכו' וא"כ כל עבירה שהוא לתיאבון גמור כגזל ועריות הרי זה אינו נקרא פורש מפני שאינו פורק עול המצוה וכאמו' לעיל באורך וע"ז הוסיף וכתב הש"ך וז"ל וכ"כ הרשב"א באחר מבעלי עבירה כגזלנים וכה"ג אינן בכלל פורשי מד"ץ וא"כ אחר שעלה בידינו בהכרח כונת מור"ם כמו שפי' בתחי' דבריו דאתא לאשמועינן דלא הוי מאבד ע"ל והוי כשאר גנבים וגזלנים שמתו על מיטתם דודאי מתאבלין עליהן דלא הוו פורשי מד"ץ שפיר סיים הש"ך וכתב לפי זה בגנב וגזלן שמתו על מיטתם וכתב הב"ח וכו' הכונה דכיון שיצא לנו הדין דגנב וגזלן שמתו על מיטתם דמתאבלין א"כ מאי אתא לאשמועי' מור"ם בגנב שנהרג דמתאבלין עליו הא כ"ש הוא אלא דודאי אתא לאשמועינן דלא הוי מאבד עצמו לדעת ועכשיו נרגש דמה הוכח יוכיח מדברי הרשב"א ומדברי מרן בס' ה' דגנב וגזלן אינן נקראים פורשים ומתאבלין עליו אימור דמור"ם פליג עמהם ותפס במושלם כדעת מהרי"ו סי' קי"ד דדוקא בגנב שנהרג הוא שמתאבלין עליו משום דהריגתו כפרתו אבל במת על מיטתו לא וכמו שכן הבין בפשיטות הרב ב"ח

ז"ל בתשו' מהרי"ו הלזו וכן נראה פשט דברי הב"ח ז"ל גם בדעת מור"ם ז"ל אלא שדחאה מחמת המנהג וא"כ אימור דמור"ם ז"ל תפס במושלם ופסק כדעת מהרי"ו ז"ל נגד דעת הרשב"א ז"ל ונגד משמעות מרן הקדוש ז"ל לגלילות אשכנז כמנהגו וכדמשמע מפשיטות דברי הב"ח ז"ל וע"ז הש"ך ז"ל אזר כגבר חלציו להוציא מלבנו דמיון כוזב זה בדעת מור"ם ז"ל. והוא דאעיקרא אין דעת מוהרי"ו ז"ל כמו שהבין הרב ב"ח שהרי נדון מוהרי"ו ז"ל מעשה שהיה כך שהגנב נהרג בדיניהם וכתב דודאי שיש לו כפרה וחל"ה דאפי' הרוגי ב"ד יש להם כפרה אפי' עע"ז כדאיתא בפ' נגמר אומרים לו התודה שכל המתודה יש לו חל"ה (וכענין זה ממש כתב הרב עבודת הגרשוני סי' כ"ח לנדונו. וז"ל ומה שרצה מעכ"ת להוכיח סברתו מתוך דברי הרשב"א דאין צריך להעיד בפניה דאל"כ הו"ל להרשב"א לאשמועינן רבותא טפי וכו' תמיהני על מעכ"ת שאין זה דרך הלימוד כלל שהו"ל להרשב"א לפרש כי הוא השיב על השאלה שנשאל עליה ומעשה שהיה כך היה ואין לדקדק ממנו שום דיוק עכ"ד ז"ל רבותא דעת הש"ך ז"ל כדעת מוהרי"ו ז"ל דמעש' שהיה כך היה שנהרג והיא ז"ל השיב בעדיפ' מהא דאפי' היה פורש מד"ץ מיתתו כפרתו ואין לדייק ממנו הא בגנב שמת על מיטתו דינו כפורש מד"ץ דאין זה נדונו של מוהרי"ו ז"ל ואלו היה נדונו היה מפרש ואומר דאין דינו כפורש מד"ץ אפילו נלכד בעבירה כל ימיו זהו ממש דעת הש"ך ומצאנו לו חבר הרב עפ"ג ז"ל) נמצא שאפי' פורש מד"ץ הנהרג הוידו מועיל לו כ"ש זה הישראלי הכשר בחזקת כשרותו לכל התודה ודאי מסתמא התודה כמו שהיה יאודי ולא יצא מכלל חזקתו כי אם בעבירה זאת של גניבה אפי' אם כל ימיו נלכד בה סוף סוף למה נחשוד אותו שלא התודה מאחר דהחזקה היא שכל ישראלים כשרים המומתין בין בידי אדם בין בידי שמים מתודין והיא מצות ושבת עד ה' אלדיך ואפי' עד זיבולא בתרייחא ובודאי קימה. וזהו אומרו והכא נמי מסתמא התודה רצונו לומר כיון שאינו פורש מד"ץ אין לתלות הקלקלה במקולקל כיון שאינו מקולקל ואינו פורש מד"ץ אלא דייניין ליה כיאודי כשר לכל דבריו ובודאי התודה שהוא מכלל חזקת הישראלי ועכשיו נרגש הש"ך ז"ל דא"כ כונת מוהרי"ו ז"ל דלא דן אותו גנב כדין פורש מד"ץ ומה שהתיר להתאבל עליו אינו מטעם שנהרג אלא מטעם שאינו נכלל בפורש מד"ץ ומסתמא התודה אפי' מת על מיטתו א"כ למה לא הביא ראיה מפורש מד"ץ עצמו שמת על

מיטתו דאם חזר והתודה קודם שמת דמטמאין ומתאבלין עליו ונ"מ דהתם בפורש מד"ץ בעינן בירור גמור שהתורה מפנו שאבדה חזקת ישראל מעליו והכא בגנב אמרי' מסתמא התודה ככל ישראלים כשרים ולמה לו למוהרי"ו להביא מהרוגי ב"ד דמזה נראה דהדמיון הוא דמה התם ההריגה היא הכפרה אף בנדונו ההריג' היא הכפרה ע"ז כתב הש"ך ז"ל דלא היא דאין מוהרי"ו ז"ל ר"ל דדוקא מיתתו שנהרג הוי כפרה וכמו שהבין הב"ח ז"ל מפני שהביא מהרוגי ב"ד דלא היא שהרי ה"ה הפורש מד"ץ שמת על מיטתו הוי כפרה כשמתודה וא"כ שפיר היה יכול להביא ראיה על כל גנב שמת אפי' על מיטתו דהוי כפרה דמסתמא התודה כיון דלא יצא מחזקת ישראלי בעבירה זו כפורש מד"ץ דבעינן הוידוי ברור בעדים וראיה והיה הדמיון שוה בכל שהרי אפי' פורש מד"ץ שמת על מיטתו והתודה מתאבלין עליו כ"ש גנב שמת על מיטתו דודאי מתאבלין עליו דאמרי' מסתמא התודה ואפי' אי הוה משתעי נדון מוהרי"ו ז"ל בגנב שמת על מיטתו ודאי יותר נאות היה להביא ראיה מפורש מד"ץ שמת על מיטתו וע"ז כתב הש"ך ז"ל אלא דעובדא דהתם הוי בנהרג ר"ל דמה שהביא מוהרי"ו ז"ל מהרוגי ב"ד היינו משום דעובדא דהתם הויא בנהרג לזה הביא כיוצא בה ולעולם דלא הוי גנב כפורש מד"ץ ואפי' לדעת מוהרי"ו ז"ל והוא ברור. ועכשיו נרגש הש"ך ז"ל דא"כ דעלה בידינו דאפי' פורש מד"ץ אם חזר והתודה מטמאין ומתאבלין עליו א"כ מאי האי שפסק מור"ם לעיל דברגיל לעשות עבירה אין מתאבלין עליו דבמאי אוקימתא האי סברא דרגיל לעשות עבירה אין מתאבלין עליו אי ברגיל כגזל ועריות הא אוקימנא לעיל דעבירות כאלו אפי' רגיל כל ימיו לאו פורש מד"ץ הוא ומתאבלין עליו דאמרי' מסתמא התודה ואי הך רגיל הוא באופן דשביק היתרא ואכיל אסורא דהוי דינו כפורש מד"ץ וע"ז פסק דאין מתאבלין עליו כמו שהוא האמת אכתי קשה למה כלל ופסיק ותני אין מתאבלין עליהם סתם דנראה אפי' חזר בו והתודה בפירוש ולמה לא? הלא אפי' פורש מד"ץ גופיה ומומר אם חזר בו והתודה מתאבלין עליו ולא יהיה רגיל חמור מן המקור? וע"ז כתב הש"ך דנרא' דהאי רגיל דאין מתאבלין עליו היינו כשלא התודה קודם מיתתו כמו פורש מד"ץ הפסיק ותני מרן ז"ל דאין מתאבלין עליו בסתם והיינו ודאי כשלא התודה אבל אם התודה סוגיא ערובה היא דמתאבלין

עליו א"כ גם רגיל בעבירה שפסק מור"ם ז"ל שהוא על אופן האמור והיינו כפורש מד"ץ ובמומר (וכמו שהארכנו במקור הדברים במרדכי) ודאי מיירי כשלא התודה אבל אם התודה ודאי מתאבלין עליו כי לו יהו פורש מד"ץ גופיה מקור הדין אשר ממנו חוצב דין זה ועכ"ז במתודה וחזר בו מתאבלין ודא ודא ר"ל בין פורש מד"ץ ומומר בין רגיל בעבירה דשביק היתרא ואכיל איסורא וכדומה וכנז"ל בעינן הוידוי מבורר בעדים וראיה ולא מסתמא יען אבדה חזקת ישראל מעליהם ואין אנו יכולין לומר בחזקתם קיימי שהתודו מסתמא דאין להם חזקה. והוא בירור הלכה זו על אמיתותה וממילא זהו בירור דעתו של הש"ך ז"ל על נכון והחולק עבודה זרה לא ראה מאורות שמעתתא אליבא דהלכתא מימיו ואינו אלא מן המתמיהין:

ושוב כשחזרתי על לימודי והספרים לפני ראיתי להרב שבט יהודה סי' ש"מ ס"ה שכתב וז"ל ואפי' לפעמים עשה עבירה לתיאבון וכו' לכאורה משמע דבעינן תרתי שיהא לפעמים דהיינו באקראי ולאפוקי בקבוע שהוא רגיל לעשות עבירה שכתב מור"ם ז"ל בהגהה ועוד דאפי' לפעמים דוקא בעובר לתיאבון אבל בעובר עבירה להכעיס אפילו לפעמים אין קורעין עליו וכן בעובד עבודה זרה אפי' לתיאבון ואפילו באקראי אין קורעין עליו כיון דקי"ל דחמורה ע"ז ככופר בכל התורה כולה ומיהו מלשון הרא"ש מוכח דבעובר עבירה לתיאבון בכל ענין בין באקראי בין בקביעות קורעין עליו שהרי לא שללן הרא"ש אלא בלהכעיס או במומר לע"ז ועוד דהרי אבשלום דבכה והתאבל עליו דוד אביו עבר עבירות הרבה שמרד בכבוד אביו וגם מרד במלכות בית דוד וגם שכב עם נשיו ועם פלגשיו והטעם שלא היה עושה להכעיס אלא שהיה מתאוה למלוך וכמ"ש הרא"ש ז"ל וא"כ לא תליא מילתא בלפעמי' או ברגיל אלא בלתיאבון או להכעיס אלא משום דמסתמא כל רגיל לעבור הו"ל כלהכעיס דכל שהוא לתיאבון מסתמא הוי לפעמים ולאו דוקא לישנא דרגיל דכתב מור"ם ז"ל והוא לשון המרדכי וכן מ"ש מור"ם מותר לע"ז אינו מדוקדק דאי אתי במכ"ש א"כ דוקא להכעיס דדיו לבא מן הדין להיות כנדון והא ליתא דגבי ע"ז לא בעינן להכעיס ובהרא"ש לא הזכירו אלא דין בפני עצמו ולא למד אחד מחבירו ודלא בהש"ך דכתב ברגיל אפי' לתיאבון דלית' לענ"ד ודוק עכ"ד ז"ל:

הנה אל ה' ויאר לנו למצוא דברי חפץ בעיקר הדין שבידינו דס"ל להרב מוהרי"ע ז"ל בפשיטו' דבעובר עבר' לתיאבון בכל ענין בין באקראי בין בקביעות קורעין ומתאבלין עליו והביא ראיה מההי' דאבשלום שכתבנו שבאמת היא ראיה אלימתא שאין אחריה תשובה שעליה סמך הגמ"ר והיא מקור הדין בלי ספק ושהרב ז"ל מסכים הולך דלשון לפעמים הוא באקראי ולשון רגיל בקבוע וסיים וכתב דמסתמא כל הרגיל לעבור הו"ל כלהכעיס דכל שהוא לתיאבון מסתמא הוי לפעמים אלא דאם כנים אנחנו בזה שהרב ז"ל טעם טעם כעיקר ככל האמור תמהני עליו למה כתב דלאו דוקא לשון רגיל שכתב מור"ם והוא לשון המרדכי וכן אני תמיה במאי דסיים להקשות להרב ש"ך ז"ל שכתב כרגיל אפי' לתיאבון וכתב דליתא לפי דעתו ז"ל ואחהמ"ר אי כבר טעים מר ההפרש בין לשון רגיל ללשון לפעמים דלשון רגיל הוא בתמידות א"כ לא סגי דודאי שביק היתרא ואכיל איסורא והרי הוא כלהכעיס וכמ"ש הרא"ש ז"ל גופיה ה"ר מור"ם י"ד סי' כ' הנז"ל הגם ששורשו הוא לתיאבון כמו ענין פקרו בגזל שכתבנו לעיל ששורשו בא מפני חמדת ממון ושוב הופקר הגזל בעיניו כן הכא נמי ששורשו היה לתיאבון לצבות בטן ושוב הופקרו האיסורים בעיניו ושביק היתרא ואכיל איסורא והיינו מ"ש הרא"ש ה"ר מור"ם לעיל ס' ב' בלא תיאבון ואינו להכעיס והיינו לשון רגיל בעבירה שהעתיק מור"ם מלשון המרדכי בכונה מכוונת וזהו כונת הש"ך ז"ל אף לתיאבון דלא תימא שלצריך בעבירות כמו אלו ששייך בהם התנצלות קברות התאוה שלא תקרא להכעיס כי אם או באוכל מתוח או באומר בקל קרנא שהכל שוה אליו אכילת איסור כהתר מפני שאינו מאמין או מכעיס וכיוצא דזה אינו דכל שהוא רגיל ושביק היתרא ואכיל איסורא הגם ששורשו בלתיאבון בא הדבר הרע הזה וכיון דאפליג אפליג עכ"ז הו"ל להכעיס גמור וכאשר הארכתי לעיל והוא ברור. איך שיהיה עכ"פ למדנו מדברי הרב ש"י ז"ל דחוץ מהפורשים מד"ץ כל בעלי עבירות שבעולם קורעין ומתאבלין עליהם שבכולן אית לן לומר דעבר בלתיאבון ולפי דעת הרב ז"ל אפי' באוכל נבילות בקביעות ולדעתנו אוכל נבילות בקביעות דשביק היתרא ואכיל איסורא הא ודאי דינו כפורש מד"ץ או כלהכעיס והכל אחד. ולעולם בשאר עבירות כגזל ועריות שלעולם שייך בהם לתיאבון דאין כנגדם בהתר הא ודאי מתאבלין עליהם דאמרינן מסתמא

התודה. ועיין מ"ש הרב ש"י הנז"ל בסוף סימן שמ"ה שכתב וז"ל דלא אשכחן בשום עובר עבירה שישתנה דינו משאר מתים אלא אלו המנויים בסמוך סעיף ה' (שהוא המינים והאפוקורוסים והמסורות וכו') ולא זולתם עכ"ל. עי"ש ודוק היטב:

ואחר שעלה בידינו בירור דין זה כביעתא בכותחא נקיטנא רשותא מנייהו דרבנן הבאים על החתום בדין עסק וכאחים וכרעים בלי שום קנטור חלילה! אמינא ולא מסתפינא אחרי אלף גלגול מחילות שבנדון זה במקום שעמדו לא ישבו וכל זה גרם להם שלא למדו הדבר בשורשו. ועכ"ז אמינא אישר לרב רחומאי יוסף יפה טוה"ר נר"ו מב' צדדים האחת כי באמת אני ראיתיהו ועמדתי על תילו ואין לו כי אם סידור שני גזירי. ומן התלמוד הוא כמו גלמוד. ומן שאר הפוסקים הוא כאחד הריקים ובאמת אמרו אין אומן בלא כלים ואין חכם בלא ספרים. וזאת שנית דעכ"ז כיון הלכה לתלמיה וביאר דברי הש"ך ז"ל קרוב לאמיתותן הגם שנראה כמתנבא דהנה מ"ש תחילת דבריו ביאור דברי מור"ם ז"ל בסי' ש"מ ברגול לעשות עבירה דהתם מיירי בדוקא דגלי אדעתיה שאינו רוצה בתשובה והביא ראיה מעובדא של הגמ"ר בהא ודאי אמינא ליה דניבא ולא ידע מאי ניבא דבאמת האי רגיל כך. יתפרש באופן דהוא פורק עול תורה ומצות בלי הנאה כמו אוכל נבילות ושביק היתרא ואכיל איסורא דאין לו שום הנאה. וכן נדון האשה שהביא המרדכי דלא היתה לה שום נחת רוח בעת מותה לעבור על האלה הגדולה ההיא ועל ירושת הבעל דאורייתא ולא שייך שום לתיאבון באופן זה כלל. וע"ז דינו בפורש מד"ץ דהוא מומר גמור דאין מתאבלין עליו אפי' מן הסתם כיון דהוחזק לפורק עול תורה ומצות אם לאיש עדים כשרים שחזר בו ומדברי רב אחאי נר"ו הנ"ל שכתב דוקא שקורא בגרון כמו עובדא דהמרדכי הוא דאין מתאבלין עליו אבל כל היכא שבשעת מיתה מעשיו סתומים אפילו רגיל בעבירה אמרינן מסתמא הרהר בתשובה וכו' נראה להדיא דס"ל דכל רגיל בעבירה אפי' שביק היתרא ואכיל איסורא כל שבשעת מיתה מעשיו סתומים מתאבלין עליו. וזה באמת אינו דדוקא רגיל בגזל ועריות דיש בו טעם מספיק שאינו להכעיס וכעובדא דאבשלום הוא דמתאבלין אבל שביק היתרא ואכיל איסורא וכן נדון האשה שהביא המרדכי שהיא מזידה בשעת מיתה דליכא תיאבון לא אמרינן

מסתמא הרהר בתשובה. אלא בעינן בירור ככל פורש מד"ץ. וכבר אני מבין שכונת רב רחומאי נר"ו דמ"ש רגיל לעשות עבירה כוונתו כגון גזל ועריות וכן אני רואה ממה שהביא סיעתא לדבריו מדברי הש"ך ז"ל מתחילת דבריו בגנב וגזל וכו' דמזה נראה דמ"ש רב רחומאי נר"ו למעלה אבל מי שמעשיו סתומים אפי' רגיל בעבירה. הוא על אופן זה ממש ואם לזה כיון שפיר כיון. אבל לא היה לו לכתוב לא למעלה אותו הלשון גלי אדעתיה שאינו רוצה בתשובה. וגם כן לא למטה היה לו להביא ולרשום לשון הש"ך במ"ש בסוף דבריו אבל רגיל וכו' נראה דהיינו בשלא התודה וכו'. דמה דמות יערוך רגיל זה עם רגיל דקא משתעי ביה רב רחימאי נר"ו. כאלו דין אחד להם וזה אינו דזה הרגיל דבסוף דברי הש"ך ז"ל בעינן ודאי מתודה ולא תלינן מסתמא כיון דהוא דין פורש מד"ץ. ובזה נתן מקום להטעות לחכמי מארכיש יע"א הע"י להקשות לו באמרם אליו ואי אמרינן מסתמא הרהר מאי קאמר הש"ך בשלא התודה אימור הרהר בתשובה וכן הקשו לו מפורש מד"ץ דאומרין לו התורה משמע דהוא בפירוש ולא אמרינן מסתמא. והא ודאי אם היה מפרש דבריו רב רחומאי נר"ו דהאי מסתמא הרהר בתשובה דקאמר היינו על רגיל בגזל ועריות שנפשו של אדם מחמרתן ולא ברגיל בשאר עבירות שדינו כלהכעיס דבאלו דוקא הוא דבעינן וידוי בפירוש ושפיר ראיה מהרוגי ב"ד. אבל לא כמו בנדון שלפנינו באשה הנחשדת עם גוי שעל זאת אפי' היתה החשדה אמיתית ר"ל מעשה מפודסם עב"ז ביון שהיתה מקימת דת יאודית לכל דבריה אמרינן עליה מסתמא התודית. שעליה הוא דן רב רחומאי נר"ו וא"כ מאי מקשים לו חכמי מראכיש הע"י מהרוגי ב"ד ופורשים מד"ץ לנדון האשה הזאת דנדון האשה הזאת שאני בלי ספק וכמ"ש רב רחומאי נר"ו ואם יש תרעומת עליו שלא ביאר דבריו וכתב דברים שאינם ראוים אליו. עכ"פ הדין דין אמת בלי ספק. ולא היה לחכמי מארכיש הע"י לתלות דין האשה הזאת מפני שהוא חשדא בעלמא הא לאו הכי דעתם להיות דינה בפורש מד"ץ בהא ודאי שפיר השיב להם רב רחומאי נר"ו בדברות שניות דאם בדבריהם דמ"ש מור"ם בגנב דמתאבלין היינו דהתודה בפירוש א"כ מינה דמ"ש מדן אח"ז אבל הפורשים מד"ץ וכו' אין מתאבלין עליהם הוא אפי' דחזרו והתודו את עונם קודם מיתתן וזה ודאי אינו וכמ"ש להם רב רחומאי נר"ו דאין

לך דבר שעומד בפני התשובה. ולא היה לו להביא להם מזה דוקא כי אם מעיקר הסוגיא דפר' נגמר ומדתני רב שמעיא יכול אפי' פירשו אבותיו מד"ץ ת"ל בעמיו בעושה מעשה עמיו. ואוקימנא ביבמות דכ"ב כדאמר רב פנחס בשעשה תשובה וזאת ראיה שאין אחריה תשובה דאפי' בפורשים מד"ץ אם חזר מתאבלין עליו. והאמת עם רב רחומאי נר"ו אלא דגם בפעם הזאת בדברות שניות אלו תקע עצמו לפרש רגיל שפסק מור"ם בסי' ש"ם דגלי אדעתיה שאינו רוצה בתשובה והם דברים טפלים מבלי מלח. והיה לו לברר הדברים בשורשן ולא לכתוב דברים היוליים מסברת הכרס וכן לא יעשה בין פוסקי הלכות ומה גם דמשמע מהם דאפי' שאר עבירות דשביק היתרא ואכיל אסורא אמרינן ביה מסתמא התודה וזה אינו ודאי וכאמור ומדובר ומפורש לעיל. והיותר תימא ושאיני יכול להלום דבר זה הוא מ"ש בסוף דבריו על מה שהביאו לו חכמי מראכי"ש יע"א מהרוגי ב"ד דבעינן וידוי מבורר כתב וז"ל לאו ראיה היא דאיכא למימר אה"ן מסתמא אמרינן עשה תשובה בשעת מיתה וכו' עכ"ד ואשתומם על המראה היכי אומר דבהרוגי ב"ד אמרינן מסתמא התוד' ומאי אהניא כל שלא היו מתאבלין עליהם אפי' היו מתודין בפירוש ומדיליהו וכטעם האמור דנגמר דינו בב"ד ונתחייב ברשעתו שאני דלא אתי וידוי דברי' שסוף סוף הוא ספק גמור כי בוחן לבות אלהים צדיק ומוציא מודאי רשעותו וע"ז לעולם אין מתאבלין עליהם בשום אופן. ומינה דכל זה דאמרינן מסתמא התודה בשאר עבירות או התודה בפירוש בפורשים מד"ץ שמתו על מיטתן היינו כדי ליטמא ולהתאבל עליהם וכמו שאמרו בגמרא וא"כ הרוגי ב"ד מאי מהני לן לומר מסתמא התודו כל דאין מתאבלין עליהם כל עיקר אפילו התודו בפירוש וכדינא דמתני' פ' נגמר והוא פלא על רב רחומאי נר"ו דכמו דפתח לא סיים שהרי כבר כתב למעלה דבפורשים מד"ץ כיון שיצאו מן הכלל בודאי לא אמרינן בהו מסתמא התודו ובעינן בפירוש. ואחר שכיוון אל האמת הזה מה לו לדחות ענין הרוגי ב"ד במסתמא התודו ומאי אהני בזה תפוק ליה שהרוגי ב"ד היינו פורשים מד"ץ כיון דנגמר דינם ונתחייבו כדי רשעתם בב"ד אפי' התודו בפירוש ומדיליהו תו אין מתאבלין עליהם כמו פמד"ץ שמתו על מיטתם מתוך רשעתם ממש לא נופל דבר. לא כן רגיל בעבירה בגזל ועריות כיון שלא יצא מן הכלל אמרינן

בהו מסתמא התודו וכנז"ל באורך כללן של דברים שכולם למדו ענין זה כחותה על הגחלים וחכמי מראכיש הע"י אחר המחילה רבה לא דקדקו כלל בכל ענין זה ובפרט שדברי הש"ך הניחום כס' החתום ובלבלו לנו כל סברות הראשונים אשר מימיהם אנו שותים לפי היסוד שלהם דבכל רגיל בעבירה (כנדון האשה הזאת שאנו עסוקים בעינינה) הוא כפורש מד"ץ ואם כדבריהם איך יתיישבו להם פסקי מרן ומור"ם למקומותם בארשות"ם ודברי מוהר"ם ודברי הגמ"ר ודברי הרא"ש ודברי הש"ך והוא פלא על יופי חכמתם באמת וידי"ן הפוסק נר"ו אמת דיש להעיר עליו הרבה וכאמור לעיל שכמעט במקום שעמד לא ישב עכ"פ הדין דין אמת. וכמעט פי' דברי הש"ך קרוב לאמיתותן ומה ישר בעיני החכם השלישי המכריע המעלות לדוד נר"ו דעכ"פ נרגש בדברי הרב הש"ך ז"ל בתחילתן וסופן ועוביין והיקפן ולא נתיישבו לו והניחם בצ"ע כי לא היה לו שהות. ואשר טוב עשה יותר מלהניח מונחים סותרים בדברי הש"ך ז"ל מניה וביה ומעיקר הדין אשר בידינו. לכל אפיא הנה גם הוא במחי"ר לא דיבר נכונה לפרש במ"ש מור"ם דאין מתאבלין שר"ל אין מתאבלין אם רצו הקרובים שלא להתאבל אבל אם רצו מי מעכב? ובמחי"ר שגגה גדולה היא דאם דינם שלא להתאבל עליהם הוא מטעם באבוד רשעים רנה א"כ מן הדין אינם יכולים להתאבל עליו אלא אדרבא אוכלין ושותין ושמחין. ומענין מאבד עצמו לדעת שהוא ממקום שבא משם ראיה וזה ברור מאד ואינו צריך ראיות. (ועיין בפסק מאבד ע"ל ששם הארכתי עוד ורמזתי מתשו' זאת ואכמ"ל עיי"ש:)

ואעיקרא מה שהביא לנו מענין מאבד עצמו לדעת אינו ענין לנ"ד דיש בו אופני אופנים דיש משום תשו' ויש משום יראת עונש ויש מפני שנכנס בו רוח שטות גם בלא דעת ויש כמה מיני אופנים וזכורני שס' האחרונים מלאים מזה מאופני אופנים ומכללם זכורני בתשובה שבות יעקב ח"ב סימן קי"ג רוח יעקב סימן ס"ח זרע אמת יו"ד סימן קמ"ב פתח עינים ח"א רק"פ ע"ד ובתשובה חיים שאל ח"א סימן מ"א שהוא מיראת העונשים וכדומה לי שגם מוהר"י באסאן סימן ח"י דיבר בקדשו בזה. ועיין בן יוחאי הנ"מ ול"ת מ"ז ובענין מומר אי מתאבלין עליו ג"כ זכורני להרב זקן אהרן בסימן ע' וסימן צ"ה שהאריך בזה ועיין עבודת הגרשוני סימן ח"י מוהר"י באסאן

סימן פ' (ושוב זכני ה' ועמדתי על ביאור דין מע"ל כיד ה' הטובה עלי קונטריס ארוך קחנו מסי' ותרוה צמאונך) ומה אעשה כי אני גולה במקום פרוץ מרובה והבור ריק אין בו מים מי בא"ר את התורה כי כבר מלתי אמורה כי אין בידי כי אם ב' ס' ב"ח וס' הש"ך יו"ד דפוסים ישנים קרועים והולכים סידור שני גזירי ואיך אטעם את אשר אוכל? עכ"פ לפי כל האמור ומבואר אין ספק שהדין דין אמת באשה הזאת שבנדון שלפנינו שאפי' החשדא היא אמת כמו שכבר שמעתי מפי מגידי אמת כי הקו"ל היה קלא דלא פסיק וידים מוכיחות דבר פלא וגם ענין תמידי ויחודים גדולים ביניהם אשר לא ימלטו כי אם תלתא דמרחמי יוסף צדיקנו ובועז אב המלוכה ופלטי ן' ליש ושל פלטי ן' ליש גדולה מכולם כמו שאמרו תוקפו של בועז וכו'. א"כ בענין כזה אין לנו לומר חשדא בעלמא אלא לו יהי שכל מה שהלב גומר הוה עובדא והיו לאחדים פעמים רבות עכ"ז כנגד זה כבר שמעתי מפי מגידי אמת הן הן עדי סתירה באמרם כי בשאר דיני ישראל היתה יהודית כשרה כהלכתא נזהרת באיסורי מאכלות ואיסורי שבת דבר פלא עד שאמרו לי השרידים אשר ה' קורא שבביתה היו אוכלים בשופי מבלי שום פקפוק זה בל"ת שהאשה מוזהרת מצאנוה שגיא כח שומרת דת יאודית רק בדבר אוריה הפלשתי הערל הזה כי מי יודע? באנו במ"ע כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון ותרנית בממונה לחוס על דל ואביון ונפשות אביונים הושיעה דבר מבורר וכמה פעמים בסתר המדרגה שדבר זה די והותר להחזיקה ככל בנות ישראל הכשרות לעשות לה יקרא דחיי ודשכבי בלי מגרעת כלל הדברים ק"ו השכבה והוא ברור ופשוט מכל מ"ש לעיל דאפי' היה רגיל בעבירה לתיאבון כל ימיו כגזל ועריות ובשאר דברים היה נוהג כהלכת גוברין יאודאין דינא יתיב להתנהג עמו ככל דיני ישראל כי מסתמא התודה או אפי' הרהר בתשובה ומלבד כל זה בעינא למימר דבר ומסתפינא מרבותי ובפרט כי אין ספרי דבי רב עמדי לראות הדברים בשורשן והוא כי נלע"ד כי אפי' הפורשים מדרכי ציבור גמורי' אם היה בהם מדת החסד והרחמנות לחוס על כל דל ואביון ופתח טוב לעוברים ושבים לעשות חסד אל כל היום עם גרים ותושבים דינא יתיב להתאבל עליהם וחילי ממאי דאמרינן בב"ב ר"י תניא אר"א ברבי יוסי כל צדקה וחסד שישראל עושין בעוה"ז שלום גדול ופרקליטין גדולים בין ישראל

לאביהם שבשמים שנאמר כה אמר ה' אל תבוא בית מרזח ואל תלך לספוד ואל תנוד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאם ה' את החסד ואת הרחמים חסד זו ג"ח. רחמים זה צדקה. ופי' רש"י כי אספתי את שלומי וכו' מהו השלום כי שלומי משמע דבר שהיה עושה שלום אצלי שהם החסד והרחמים שהיו רגילין לעשות ואינם עושים ע"כ. הנה נמצא שאפי' שהיו בית מרזח שהיו עושין מרזחין לע"ז וכמו שדרשו רז"ל שם וע"ז גזר עליהם שלא להספידם ולא' לנוד להם. עכ"ז עיקר הטעם הוא בשביל שבטלו הצדקה והג"ח שהיו עושים ואינם עושים הא אם היו עושים צדקה וג"ח אפי' שהיו בית מרזח ופורשים מד"ץ ומומרים עכ"ז לא היה גוזר שלא להספידם ולדעתי היא ראיה חותכת לפום ריהטא אלא שהריני קורא בגרון שאיני סומך עליה כלל אי מצד דהיה להם לגדולי הפוסקים לפ' בהדיא דבר זה ואי מצרכי אפ' כי יש פי' אחר בפי' אגדא זאת ומי יודע. עכ"פ לנ"ד שאינה פורשת מד"ץ חלילה אפי' דנטמעה בפירוש בעבירה זאת כל ימיה חלילה. עכ"ז הצדקה והג"ח שהיתה עושה בכל כחה היא כתריס בפני פורענותה וכ"ש דדינא להתאבל עליה ולהזכיר נשמתה בכל דבר של כבוד ולית דין צריך בושש. ויפה הורה חכם רב ע"ה יוסף עינינו נר"ו:

סימן יא

שאלה מעשה שהיה פה רומא יע"א שמע' הגבירים הרמים האחים המבורכים יראי ה' מרבים ה"ר אפרים מודיליאנו וה"ר עמנואל מודיליאנו הי"ו שהיו אבלים על מות לאח. ויען שהיו שוכנים בשכונת שכנים אינם מבני עמינו (השתא דרוח עלמא וניתנה הרשות מאת המלכות יר"ה לשכון היאודים במיטב הארץ חוץ לחצר מבוא היאודים אשר מקדם היה נקרא גיט"ו) והמנהג שהאבלים היו מתפללים בבית אבלם והחברה קדושה של **מנחם אבלים** מקיימת מצות שילוח עשרה מישראל לבית האבל להתפלל במנין עשר' וכן חברה קדושה אחרת להתפלל מנחה ונקראה בשם **מגישי מנחה**. והשתא הכא לשאו"ל הגיעו אם יכולים האחים המבורכים הנז' הי"ו לבא בימי אבלם להתפלל בבה"כ שלהם שהיא כנסת קאשטיליאני יכב"ץ שחרית מנחה וערבית וכל החברו' קדושות הנז"ל ילוו אליהם וישרתו בשם ה' לבא להתפלל בב"הכ כמנהגם הטוב.

וטעם הדבר מפני היותם בשכונת אינם בני עמינו ואוושא מילתא ומלבד דאיכא למיחש ללעג הגוים עוד בה כי אפשר יש לחוש לערעור השכנים כנודע ממכות הארץ ואת"ל הדבר ראוי שיבואו לב"ה אם יאמרו הקהל תחנונים או לא?

תשובה

הנה השאלה הראשונה קלה בעינה להוציאה שהרי מקור דבר זה מעיין יוצא ממ"ש מור"ם בהגה"ה יו"ד סי' שפ"ר משם ריא"ז וז"ל ומצוה להתפלל שחרית וערבית במקום שמת שם אפי' אין אבל כי יש בזה נחת רוח לנשמה עכ"ד. וכבר ידעת דעל לשון מור"ם זה מקהו ביה אקהיתא רבני האחרוני' ז"ל דה"ן נסתר מחמתו. שהרי לעיל בסי' שמ"ו ס"ג כתב וז"ל. נוהגים להתפלל בעשרה כל ז' במקום שנפטר שם האדם והיינו על האדם שלא הניח קרובים ידועים להתאבל עליו אבל יש לו בשום מקום שמתאבלים עליו אין צריך וכן ראוי לנהוג ע"כ. הנה נמצא שמצוה זאת להתפלל בבית שנפטר האדם הוא כשלא יש אבלים והוא על דרך שכתב מרן שם סמוך ונראה מי שאין לו אבלים להתנחם באים עשרה בני אדם כשרים ויושבים במקומו כל ז' ימי האבלות וכו' יעו"ש. אבל אם יש אבלים ומתאבלין ומתפללים במקום אחר מה לנו ולבית המת? והרב מוהר"י עיאש בס' שבט יהודה שם תי' בשם רבו ז"ל ב' תי' האחד דבסי' שע"ו מנהגא קאמר אבל בסי' שפ"ד מיירי דמצוה לעשות כן דיש נ"ר לנשמה להתפלל במקום שמת והתי' הב' דמ"ש אפי' אין שם אבל ר"ל דאין שם אבל כלל לא כאן ולא במקום אחר וקמ"ל דאין תפילה בעשרה משום כבוד האבל בלבד כדי שיתפלל בעשרה אלא גם משום נחת רוח לנשמה ומיהו כשיש אבל במקום אחר ומתפללין אצלו בעשרה אה"ן דאין צריך להתפלל כאן דהרי יש נחת רוח למת עכ"פ כשמתפללין (האבלים) בכל מקום ומה לי הכא ומה לי התם א"ד עי"ש ה"ד ג"כ הרב שלמי יחיד דקפ"ד ע"ב ותי' ראשון אינו מחוור כלל שהרי הרואה יראה שהרי אם איתה דמנהגא קאמר ולא מצוה לה היה לו לסיים ולומר וכן ראוי לנהוג והוא על התנאים הקודמים במנהג שהביא והיינו אם לא יש אבלים אלא מחוורתא כהתי' הב' דהיינו היכא דליכא אבלים לא במקום הזה ולא במקום אחר דאז ודאי ראוי לנהוג להתפלל בבית שנפט' המת כדי שיהא נ"ר לנשמה. הא לאו הכי אינו ניכר והוא

ברור כשמש. ומעתה לא מבעיא בנדון שלפנינו שהנפטר הלזה נפטר חוץ לזמנו וחוץ למקומו כנודע (ר"ל שנפל לכתר ואחר יו"ד ימים נמצא) הרי אין בית ואין שם מת כי ודאי כך ראוי לעשות לילך לב"הכ ולהתפלל הדברים ק"ו שהאבלים האחים המבורכים הנז"ל אינם שוכנים בשכונה אחת ואין מתאבלים בבית אחד כי הא ודאי טריחא מילתא ולית דין צריך בושש אלא עיקר מטרין דאייתינן עלה כאן לעת"ל אם יארע ב"מ איזה אבל מאלו השוכנים היום חוץ לחצר קדשנו אם יש לקבוע המנהג שיבואו להתפלל בב"הכ עם החברה הקדושה וכאשר הונהג באבלים אלו או לא?

ולזו אם באנו לומר דכן ראוי לקבוע המנהג מטע' שכבר כתבנו דכל מקום שמתפללין האבלים איכא נ"ר לנשמה א"כ כ"ש אם יתפללו בבית הכנסת משכן לשכינה דודאי יתגדל ויתקדש קידושין דאורייתא עדיין לא יגהה מזור שהרי לפי תי' הא' המצוה היא בבית דוקא שנפטר ואפי' לגבי ב"הכ מצוה הוי שם וכ"ש דיש סמך גדול לזה שכבר הוקבע המנהג כמעט בכל תפוצות ישראל להתפלל בבית האבל כל ז' חוץ משבת שבאים האבלים לב"הב ואין ספק דהוקבע המנהג אי מטעם זה דהוא נ"ר לנשמה להתפלל בבית שנפטר המת ואי מטעם דכיון דקי"ל שם בסי' שצ"ג ס"ב אבל שבוע א' אינו יוצא מפתח ביתו אפי' לשמוע ברכות חופה או ברכ' מילה וכן שם בס"ג כתב. האבל אינו יוצא לבית הכנסת אבל בשבת יוצא ואנו נוהגים שבכל יום קריאת התורה יוצא לב"הכ ומור"ם שם סיים וכתב דמנהגם שלא לצאת אלא בשבת יעוי"ש ב ויעויין להרב שלחן גבוה שם שינויי המנהגים ולעולם ולפי המובא שם ולפי המובא בספר מסגרת השלחן הנ"מ שם במנהג כל האיטאליא כמעט הרי הוברר דלפי מה שאני מכיר ורגיל מנהג ערי אפריקא ומנהג כל הטורקיאה (חוץ מאנדרואנופולו שכתב השולחן גבוה שם) הרי הוקבע המנהג ברוב תפוצות ישראל להתפלל בבית האבל ושלא לילך לב"הב בל ז' ימי אבלות חוץ משבת (ובעיר המהוללה תוניס יע"א וכל אנפיה מתפללין גם בשבת בבית האבל ואחר העמידה יעמוד הספדן על פתח הבית ודורש לעילוי נשמת המת. וכמעט כל העולם באים לשמוע לפי ערך הנדרש והדורש ושוב הולכין לב"הכ לשמוע קריאת התורה ואיני זוכר אם האבלים גופייהו יוצאים לקריאת התורה או לא) ואחר כל זה אין מי שיוכל להכחיש דקשה הדבר הרבה לשנות המנהג ובפרט במקומות דאתו למסרך

שע"י יציאתם לבה"כ מעט מעט יחל הנגף בעם לפרוץ גדר גם בעניני משא ומתן והדומה ובפרט למי שמכיר ורגיל בנגעי האיאורופא הזאת. כי ע"כ באמת ובתמים בעיא העמדה והערכה לשנות המנהג. וע"כ יהיו דברי אלה דוקא באבל השוכן בין הנוצרים ולא במי ששוכן בתוך עמי. ועיין הריב"ש סי' קנ"ח:

ואומר דלענין מי ששוכן חוץ למבוא היאודים דינא יתיב וספרין פתיחו דיש בידינו לקבוע המנהג להפך דהיינו שיבואו לב"הכ דוקא ושלא יתפללו בביתם דהנה מלבד דבנדון כזה אין אנו באים לעקור שום מנהג שהרי מעולם לא שכנו הישראלים זה למעלה מד' מאות שנה חוץ לאותו מבוא כנודע ואפילו במעשה שהיה זה קרוב למ' שנה בזמן מלכותא קטיעא שאין ממנה ראיה כלל שמלבד שבין לילה היה ובין לילה אבד כנודע עוד זאת שאותו זמן היה הענין בחפשיות משונ' ומי יודע מה היה מגיע לכלל הדתות אם אותו המלכו' היה מאריך ודי בזה. לא כן עכשיו שהוא חירות יוצא מלפני מלכנו האפיפיור יר"ה כי עכ"פ אם רוצה בקיום דתו לעיני השמש והירח לשאר הדתות אינו רוצה לא בקיומם ולא בהשחתתם ואם אנשיהם מקימים אותם בחשאי ובלא אותו פומבי הוא נותן כח לעשות חיל. ולהפך בהפך והוא ברור בכונתם למי שעמד על תכלית הנהגת דתם ואמונתם. ואחר שעלה בידינו בירור דבר זה הרי עלו בידינו מן הרחצה ב' טעמים מספיקים מיוסדים על אדני פז הראשון שהרי הוברר שבענין הישראלים השוכנים חוץ למבוא לא הוקבע המנהג מפני שלא היה אפשר לשכון וא"כ אם אין שכוני חוץ אין מנהג וכיון שאין כאן מנהג אפי' מפני עילה כל דהו אם אנו רוצים לקבוע מנהגנו כמנהג כמה עירות גדולות שבאים לבה"כ האבלים כמו מנהג אדריאנופולי שהזכיר הש"ג. ומנהג לונדון ואמשטרדם שאני בקי בהן. ודאי שאנו רשאין וכ"ש שאין עילה כל דהו אלא הכרח גדול ונצרך והוא הטעם הב' שעלה בידינו מסדר הנהגת מלכותנו והקפדתו בענין שאר הדתות כי בזה קפיד הרבה המלכות הזה מטעם העירוב שלא יראו הנוצרים מנהגי שאר דתות כדי שלא ישנו את תפקידם ע"ד שכתוב ויתערבו וכו' וילמדו מעשיהם והדברים ארוכים מכמה מעשים שהוא ר"ל המלכות מתגבר לבער ענין זה אפי' אחר החפשיות האמור ומפני טעם זה אחר שנפתתו שערי מבוא היאודים והפילו כותליו ארצה אנחנו גזרנו אומר לבטל

כמה מכשירי מצוה כמו קריאת שמש ב"הכ שחרית מנחה וערבית ועומר וקבלת שבת בקול רם וכן הולכת ס"ת החדש בשמחה ובשירי' ובמה דברים אחרים בזירוז על התורה והמצות כנהוג בכל תפוצות וכן משמרות שבוע הבן הנקראת חברת אליהו הנביא וכאלה רבות מפני תיקון העולם ומשום שלום המלכות וחששת הסכנה וא"כ כ"ש וק"ו שיש בידינו למניע האבלים להתפלל בביתם עם מנין עשרה מהחברות הקדושות הנז"ל אחת שחרית ואחת בין הערבים האף אמנם היות רוב ההולכים למנין עשרה אנשים באים בשכרם מדלת העם כי לאו בני תרבות נינהו כנודע ופעם יצעקו כיענים במדבר ופעם יעלו באמובהה דגברי בקולי קולות ותמלא הארץ אותם והם דברים הגורמים חילול ה' ולעג וקלס ומי יודע אם לא יהיה גרמא בנזיקין על ההרוחה הזאת כי רוח עלמא להיות שוכנים במיטב הארץ והדומה לו והדברים עתיקים למי שעומד על בורין של דברים באמרם ז"ל אין לדיין אלא מה שעיניו רואות ואם הרמב"ם ז"ל ביטל תקנת התלמוד בחזרת העמידה מפני לעג הגוים הבאים לבית תפילתנו ורואין את המון ישראל משיחין וכחים ונעים ואין מטין אזן כיעויין באורך בתחי' ס' מעשה רוקח ובתשו' הרדב"ז הישנות סי' צ"ב שהביא' באורך (ועיין הרשב"ה סי' כ"י ועיין כנה"ג א"ח סי' קכ"ד ועיין מוהרלנ"ח ג"כ בתשובו' ע"א קדשי דוד חסאן דכ"א בתי כנסיות דקכ"ד ובמקום אחר הארכתי בזה מראות ברע שכבר חזרו הדורות להיות במצב צורך תקנת הרמב"ם עד שאין מי שיוכל להכחיש ודי בזה) כ"ש בענין זה דודאי לנו לחוש הרבה ללעג ולנזקא דמתייליד ולחייב לאבלים שכוני חוץ לבא לבית הכנסת ומה לנו לדלות מים מבורות עמוקים ומנדון שלנו רחוקים טוב ללכת אל בית אבל ר"ל מדיני אבלות שבהם אנו עסוקים שהרי כמה דיני אבילות מהם בוטלו מפני הצער והחשש והמיחוש ומהם בוטלו מפני לעג הגוים כמו דין כפיית המטה כתב הרב פנים מאירות ח"ב סי' נ"ב דבדורות הללו חלושי המזג פטורים לגמרי וכן מי שמצר ודואג לאכול ע"ג קרקע כל שבעת ימי אבילות יש לו להקל ולאכול על השולחן כמ"ש הרב כסא אליהו יו"ד סי' שצ"ד וכן לענין עטיפת הראש שהוא מנהג תורה כמו שהעמיק הרחיב הרב מוהרח' כפוסי ז"ל בתשו' הובאה בס' ברכי יוסף יו"ד סי' שפ"ו עכ"ז פוק חזי דעכשיו בוטל לגמרי ואין ספק דבוטל עפ"י מ"ש התשב"ץ ח"ב סי' מ"ד דכשעוברים בין הגוים

פטורים כדי שלא ילעיגו ומה לנו גדול מחליצת מנעל שהוא חד מחמשת ענויים עכ"ז הותר ללבוש מנעלים של עוד וכמ"ש מר"ן יו"ד סי' שפ"ב וז"ל ויש מי שאומר שאם הוא עיר שרובה גוים אין חולצין עד שיכנס לרחוב היאודים וכן פסק מורם בא"ח סי' תקנ"ד וז"ל וכן במקום שדרים בין הגוים לא יחלוץ כי אם ברחוב היאודים וכן נהגו עכ"ד ואם כמה דיני אבילות הכתובי' על ס' חקה לבני ישראל למשמרת בוטלו מפני לעג הגוים וחשש צער כ"ש מנהג זה להתפלל בבית שנפטר בדבר שלא הוקבע המנהג כנדון שלפנינו בישראלים שדרים בין שכנים מאומה אחרת דהא ודאי לית דין צריך בושש ומכ"ש דאיכא למיחש לסכנה וכאשר הארכתי לעיל וא"כ דינא יתיב לקבוע המנהג באלו שדרים בין החולו"ת שיבואו לב"הכ וכל החברות הקדושות כמו מנחם אבלים ומגישי מנחה דינא יתיב שיבואו לבית הכנסת לכבד האבלים ולהתפלל עמהם. ואגב חדא אנו מרויחי' שיתפללו במנין עשרה ויהיו ט' מכונים כי הא לאו הכי ידעתי ממכות הארץ ודי בזה ולעולם באלו שדרים ברחוב היאודים דינא יתיב שלא לשנות ממנהגם ולהתפלל כל ז' בבית שנפטר המת. כיון שהוא מנהג שכבר נתפשט ברוב תפוצות ישראל וכאמור ומדובר ומכ"ש דאיכא מגדר מילתא והדברים עתיקים למי שבקי בנגעי הארצות האלו ודי בזה:

ואבוא היום אל השאלה השנית אם בבא אלו האבלים עם החברות הקדושות לב"הכ אם אומרים תחנונים או לא ולזה נשיב ונאמר דעיקרא דהאי מנהגא איתא בב"י סי' קל"א משם שבולי הלקט וז"ל בבית האבל אין נופלין על פניהם משום דאתקש לחג דכתיב והפכתי חגיהם לאבל ולכך אין אומרים תחנונים בבית האבל ביום חופה אין נופלין ע"פ בכנסת שיש בו חתן ואין אומרים וידוי ולא אבינו אב הרחמן ביום המילה אין נופלין ע"פ בכנסת ששם המילה ע"כ ודין זה פסקו מרן בש"ע א"ח סי' קל"א וז"ל נהגו שלא ליפול על פניהם לא בבית האבל ולא בבית החתן ולא בבית הכנסת ביום מילה ולא כשיש שם חתן ע"כ והרב כנה"ג בשירי א"ח שם או' ט' נשאל וז"ל נשאלתי כיון דחתן ואבל מחד טעמא אין נופלין על פניהם בבתיהם למה בבא החתן לב"הכ אין נופלין על פניהם ובבא אבל לבה"כ נופלין על פניהם והשבתי דאיברא דאתקש לחג מ"מ יש שינוי ביניהם בטעם הדבר כי הטעם בחתן מפני שהוא שרוי בשמחה

וכיון שהוא מלך אזלינן בתריה כל הקהל אבל טעם האבל שלא להזכיר מדת הדין כמ"ש למעלה בשם הלבוש ולכן כשהאבל בבית התפלה עבדין עיקר משאר הקהל דכיון דשאר הקהל אינן אבלים אין כאן בבית מיחוש עכ"ד ואני עני ועוניו איני יודע מהיכן דקדקו שכשהאבל בא לב"הכ אומרים תחנונים אי משו' דדייק הרב שבולי הלקט לענין אבל בבית האבל ולענין חתן ומילה בבית הכנסת דמשם נראה דוקא חתן ומילה בבית הכנסת אין אומרי' אבל אם בא אבל לב"הכ אומרים אחרי המחי"ר אי מהא לא איריא דאימור דמשו' דברוב תפוצות ישראל ובפרט באיטאליא ובפרט פה רומא מקום השבולי הלקט שהיו מתפללין בבית האבל לעולם ע"ז כתב בבית האבל ויען שאין המנהג להתפלל בקביעות בבית החתן לילה ויומם כענין האבל לכן נקט ביאתו לב"הכ ואה"ן דאם הוה עובדא דהחתן יתפלל בביתו לא יאמרו תחנונים וכן אם בא האבל לב"הכ לא יאמרו ואם דינא דוקא קאמר האבל בבית האבל אבל בב"ה לא משגיחינן ביה כגון דא לאו מילתא זוטרתי היא והו"ל להשבולי הלקט לאשמועי' בפירוש ומי זוטר ליה הך דינא כי לא העלהו על דל שפתיו? ומכ"ש כי טעם הכנ"הג ז"ל קליש טובא לחלק בין הנדונות ואדרבא לענין האבל אית ביה תרתי חדא דאיקרי חג וזאת שנית שלא לעורר את הדינין טפי מחתן ומי זוטר לן הך טעמא בתרא כדי שלא נשגיח עליו ובפרט במקום שלא בא הדבר מבואר בשבולי הלקט שהוא מקור מנהג זה ולא עוד אלא כי יד הדוחה נטויה לומר כדאמרן דהשבולי הלקט לא דיבר כי אם לפי המנהג והמנהג כבר פשט להתפלל בבית האבל וראיה שבחתן לא דיבר לענין ביתו דאין המנהג להתפלל בבית החתן בקביעות ובזה יש לתמוה על מרן ז"ל ששינה בלשונו וכתב דנהגו שלא ליפול ע"פ לא בבית האבל ולא בבית החתן ולא בב"הכ ביום מילה ולא כשיש שם חתן דמזה הוכיח דחתן הוו ביה תרתי בביתו ובבית הכנסת ובאבל לבד בביתו וזה באמת תימא מהיכן יצא לו דין זה? הלא מקור דין זה הוא מהשבולי הלקט ושם לפי האמור ומבואר אין חילוק זה יוצא בשום אופן שבעולם ודברי מרן ז"ל הם כס' החתום. ועל הכל דאנו רואים מילתא בלי טעמא וכמו שכבר כתבנו דטעם הכנ"הג קליש טובא ולא יגהה מזור לחדש דבר מעתה ובפרט שאנו רואין מנהג מפורסם הובא בתשו' הרשב"ש סוף סי' תקפ"ד וז"ל. דע שמנהגנו

בכאן באלגי'ר שלא ליפול על פניהם באותו יום ולא למחר ער שיקבר ואח"ך רצוני לומר אחר שיקבר בב"הכ נופלין ע"פ ובבית האבל אין נופלין וביום שיצא האבל לב"הכ בתשלום אבילות אותו יום ג"כ בתפלת שחרית אין מנהגנו ליפול ע"פ בבה"כ והכל כפי מנהג העיר כי אין זה דין אלא מנהג ע"כ. הרי חידוש נפלא שכל הקהל אין נופלין ע"פ ביום שיוצא האבל לבה"כ ולטעמי דהרב שיירי כנה"ג הוא מנהג שאין לו עיקר ושורש. אלא ודאי דלא שנא ואי היה הענין מבורר בדברי השבולי הלקט לומר בב"הכ בשיש אבל שתיקנא כיון שהוא מנהג וכבר סיים הרשב"א והכל הוא כפי מנהג העיר אבל אחרי כי אין מבורר בדברי השבולי הלקט ואדרבא מונח להפך שהרי באבל נקט בית האבל ולא בית הכנסת ובחתן להפך ב"הב ולא בית מזה מוכח להדיא דשבולי הלקט עפ"י מה שהוא הרוב מבאר מנהגיו והוא ברור לע"ד וכן נראה שהרגיש הרב יד אהרן במ"ב שהביא תשובת הרשב"ש הלזו וסיים וכתב ועיין שיירי דאין ספק דכיון אל האמור איך שיהיה לענין דינא דאם בא האבל באקראי לב"הכ לית דין צריך בושש דודאי בתר הרב כנ"הג גרירנ' בלי ספק דלא עבדינן מינה עיקר ומי יבא אחרי המלך? ובפרט לפי פשט מרן ז"ל אבל בנדון שלפנינו דבא האבל לב"הכ עם החברה של מנחם אבלים או מגישי מנחה דכולם גרירי בתר האבל הא ודאי דינא יתיב שלא לומר תחנונים דכבר הוכח להדיא דעבדו מיניה עיקר ובאים לכבודו אמבוהה דגברי והבל לפי ערך כבוד האבלים כגון דא ודאי יצאנו מידי טעמו של הרב כנה"ג וכיון שיצאנו מזה הרי מנהגי ארגיל לפנינו ולו יהי שהדבר מסופק וכמו שבאמת גם בעיקר חילוק זה מסופק הדבר בלשון שבולי הלקט והרי איכא תרי ספקי חדא שאפשר שהשבולי הלקט לא כתב בית האבל למעט ב"הכ כי אם דוקא משום דהמנהג להתפלל בבית האבל ולעולם האבל אינו יוצא לב"הכ ואת"ל דדוקא קאמר בית האבל ולא ב"הכ ספק דטעמו כמ"ש הכנ"הג דאנשי הקהל לא גרירי בתריה א"כ בנדון שלפנינו דגרירי בתריה אפ' לא אמרה למילתיה וכל דהדבר בספק אי אמרי נ"א או לא כבר כתב מוהר"י מולכו בתשו' כ"י הובאה בס' ברכ"י א"ח סי' קל"א א"ו וז"ל בשיש ספק אם יפלו על פניהם יותר טוב שלא ליפול דנא' רשות ואם לא יפול אין בכך כלום עכ"ד ובפרט למה שטעים מוה"ר בס' ברכות המים ד"א ע"ג במנהג ירושלים

תוב"ב שאין אומרים תחנונים בבית המת גם אם אין שם אבל מטעם שלא להחזיק למת לרשע כיעו"ש בדבריו באורך לפי סודן של דברים ועם שהוא סיים וכתב. זהו על צד הרחק לדעת טעם למנהג ישראל עכ"פ היה טעמו טעם מבעית ומי הוא זה ואי זה הוא שיוכל להכניס ראשו ולהכריע בספקין לצד האחד יותר מהב' שמלבד דהוו תרי ספקי שלא לומר תחנונים עוד זאת דמכריע הוא לכף חובה לנפש המת כי ע"כ בהצטרפות כל הני טעמי בנ"ד אין ספק כי שוא"ת עדיף וכן נעשה מעשה וה' יצילנו משגיאות כיר"א ושוב אחז"ר מצאתי בא"ח סוף הלכות הבדלה דס"ט ע"א שכתב וז"ל באות ג"ל בערבי שבתות במנחה אין אומרים תחינה וכו' ובכל ז' ימי החופה בבית החופה ובבית האבל אין אומרים אותן ולא בשחרית כשיבא החתן או אבל או אונן בב"הכ ע"כ עלז לבי בה' למצוא באחד מן הראשונים הדבר כל כך מפורש כמו שהעליתי ועכשיו התחזקה השערתי על השב"הל ז"ל שכן הוא דעתו ודיבר בהוה שחתן בב"הכ והאבל בביתו כמו שדיבר גם הא"ח בהוה ר"ל בשחרית ולא במנחה דעל כרחיך שאין הפרש ביניהם אם לא דדיבר בהוה דבשחרית באים לב"הכ מפני הס"ת והדומה ובמנחה מתפללים בביתם מפני המנחמים הבאים שם והוא ברור:

סימן יב

כשנתקבלתי למ"ץ פה העירה רומא יע"א לא עברו ימים מועטים ומע' אנשי החברה הקדושה של הרחיצה שמעו מאחורי הפרגוד כי בהיותי בע"ק ירוש' תוב"ב הייתי ראש לחברה בק"ח ורחיצה אשר בעה"ק הנז' תוב"ב וע"כ חילו פני במכתב מכל יחידי החברה להיות לראש ולהקציץ לחברתם הקדושה כאשר הייתי באמנה על הררי ציון תוב"ב ואני בכל כחו נענעתי להם ראשי וקבלתי עלי לשרת בקדש כאחד מהם לא נופל דבר. וראיתי כי מנהגם היה לרחוץ את המת בחמי חמין. והיה הענין בעיני מר וקשה. א' מצד האש והעצים סביב לאותו חצר ויעל עשנו כעשן הכבשן דרך חלונות הבית אשר המת מושכב בו ארצה. ב' הן בעון ע"י הגזרה הידועה בכל האיאורופה (עיין בכורי העתים) דמלינים המת לא פחות מכ"ד שעות בקיץ ובחורף ל"ו שעות וע"י זה המת נתפח ונבאש כנודע ומפורסם מכה זאת אשר עד הצואר הגיעה ושארי להו

מאירייהו לאותן שסייעו באותם הימי' בקיום דבר זה כי נניח ענין הלנת המת וכל מה שבא בזוה"ק בקרן זוית כי מי יודע? דאפשר דהלנה כזאת היא לטובת הכללות (לפי דבריהם) עכ"פ אין לך קלנא להאי גופא קדישא צלם אלדים גדול מזה והצער בע"ח מכל קרוביו ואוהביו העומדים ממעל לו אשר אין לו קץ ותכלית. ג' דרוב בני הקהלה עניים במקום אחד בתוך הגי"טו עומדים צפופים והנם זועפים כמעט קבריהם בתיהם ולא בדרך גוזמא ובפרט בימות הקיץ איכא סכנת נפשות וזה מלבד שכל המתים בימות הקיץ במדינות אלו כבר נגעו לדין מת שהסריח ונמצא מתבזה בין החיים בעונו' (וכאן אודיע צערי לרבים שהרבה טרחתי לתקן ולהזמין בית מוכן בתוך הגי"טו מתוקן בו כל הנצרך להרחצת המת ולשומרים. ומכי יעבור ג' שעות מפטירתו יוליכוהו הכתפים שם ומשם לבית הקברות והיינו מרוחים כמה צערים המצויינים ואפשר היה לו דין נמסר לכתפים המוזכר בסוף סי' שמ"א ועיין באחרונים ואכמ"ל אבל הן בעון אחר כל עמל וטורח ואיבוד כחי ימים ולילות לא עלתה בידי לא מינה ולא מקצתה כי הן בעון פרנסת והנהגת ישראל בעיקר הדברים שהצלחת נפש הישראלי תלויה בהם מסורה ביד ע"ה אשר לא ידעו ולא יבינו ובשגעון ינהגו ה' ירפא שבר שארית ישראל הפזורים בזאת הגולה כיר"א) וע"כ הצרים הוסף חום האש והעשן העולה דרך חלונות וראה בעיניך קורא אהוב! כגיהנם פתוחה מכל צד ופינה באותם הבתים הנמוכי' והצרים ומצוקים וע"כ אילין דהוו היה לבי בקרבי בוער באש לבטל לפחות הרחצת החמין כי כל למעוטי בטפלה ש"ד והיו רעיוני עולים ויורדים בי כי כבר נודע כי לעקור מנהג קדמון כענין הנוגע לפום ריהט' לכבוד המת יחרד הפוסק וילפת עד כי מן השמים נלחמו כי בשנת התר"ח נפטר לב"ע איש מיקירי הארץ אשר היה נמנה בועד שלהם והוא היה חולני בחולי השחפת הוא הנקרא טיזיאה ולא עברו שעות זמניות כי נתפח ונבאש דבר להפליא ויחתרו להקטיר קטרת סמים להעביר הריח ולא יכולו כי היה כבד מאד ואת כל אלה העשן כולו של מדורת העצים המבוערת לחמם המים היה נכנס מן החלונות לעור עיני הרוחצים וכל העומדים שם והבית אשר המת מושכב שם האמה מזה ובו בפרק ראיתי פני הרוחצים שנהפכו כשולי קדרה כי יראו האנשים פן תדבקם חולי הנפטר ומתו כי חוליו אשר חלה בו מאז השנים הוא חולי מדבק כנודע ותכף ומיד אזרתי כגבר חלצי וגזרתי אומר לרוחצו

בפושרין גמורים ואמרתי אני אל לבי הגיע העת והזמן לדרוך על במותי ענין זה ולומר בקל קרנא או כנוס או פטור ותכף בחזרתי לביתי ולבית מדרשי נטפלתי בענין זה:

וזה החילי בס"ד

ואשיב בקיצור מלין כי אין הפנאי מסכים להאריך ואומר. הנה אין מי שיוכל להכחיש דאפי' שמצאנו במתני' דפ' שואל דקנ"א שאמרו עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיז בו אבר כיעו"ש דמוכח להדיא דהוא מנהג קדמון בישראל לרחוץ את המת ולסוך אותו עכ"ז לא מפני זה יקנה הענין תואר דין גמור שאם לא ירחצוהו עברו וביטלו מצוה אפי' מדרבנן יען וביען לא מצאנו לדבר זה זכר דין בשום מקום מהתלמוד שמחייבנו בהרחצת המת כמו שהוא בענין הקבורה והאבילות והדומה מכל זה טובה תוכחת דאינו אלא מנהג קדמון שהונהג באומה מימי עולם ותו לא וע"ז יפה כתב הרמב"ם בפ' ד' מה' אבל וז"ל. מנהג ישראל במתים דבקבורה כך הוא מעמצין עיניו של מת ואם נפתח פיו קושרין את לחייו ופוקקין נקביו אחר שמדיחין אותו וסכין אותו במיני בשמים וכו' הרי להדיא שהרמב"ם לא העתיקו כי אם בלשון מנהג והאמת אתו וכאשר הוכחתי ומרן כ"מ לא הביא מקור דין זה ואין לנו לומר כי אם כמ"ש מוהר"י אזולאי (ועד לחכמים מע' הכף או' ז' עיש"ב) והרב מגדל עוז כתב שמקור כל הדינים הללו הם בתשו' הגאונים ואין לא ראינו ראיה שכמה תשובות הגאונים מרוב עונינו אבדנום והרב לח"מ כתב בדברינו שדבר זה נלמד מההיא דפ' שואל וממ"ש במס' שמחות ופסקו הר"מ לקמן הלכה ה' הגוסס אין וכו' ולא סכין ולא מדיחין אותו כיעו"ש וכונת הלח"מ ודאי כמו שכתבנו דמאלו המקומות מוכח דהיה המנהג כן ולא שהוא דין דבאמ' דבר זה ר"ל שהיה דין אין לו שורש בשום מקום דאם היה מצד הדין אינו שותק התלמוד בבלי וירושלמי והדומ' ממס' חיצוניות להשמיעם במרום והוא ברור יותר מביעתא בכותח' וכן דעת הטור שהביא לשון הרמב"ם כדמותו בצלמו בלשון מנהג ותו לא אלא שטעות סופר נפל בכל הטורי' שכתוב ופוקקין את נקביו אחר שמדיחין אותם וסכין אותן במיני בשמים דמדקאמר אותן ולא אותו נר' שהרחיצה אינה אלא בנקבים מקום הטנופת ותו לא דנר' דשאר רחיצת הגוף כולו אינו אפי' בתור' מנהג ולפום ריהטא כך היה נראה

שהרי עיקר הטעם כמ"ש הכלבו שהביאו מב"י ז"ל והאורחות חיים כמו שיבא והוא כדי להעביר זוהמתו כדי שלא יקוצו העם בטילטולו וא"כ מינה דשאר הגוף דלא שייך בו זוהמא הא ודאי אינו אפי' בתורת מנהג ועל זה נוכל לומר שדייק הטור בק"ע לומר אותן ולא אותו להודות שדוק' הנקבים שיש לחוש לזוהמא מדיחין אותן ולא אותו ר"ל כל הגוף דליכא למיחש לזוהמא אלא דמה נעשה שמעיקר המשניות דפ' שואל ודאבל דבמי שפסק הר"מ לקמן מוכח להדיא שמנהג ההדחה היתה בכל הגוף שמלבד דגרסי' מדיחין אותו עוד זאת דבאלו המשניות לא קאי על פוקקין נקביו כדי שנתלה בטעות סופר וכן פסק מרן מדיחין אותו וע"כ אין ספק דיותר ראוי לתלו' הטעות בטור ממה שנתלה בהמשניות ובדברי הרמב"ם איך שיהיה נקוט מהא דלכל אפיא הוא מנהג ולא דין בשום אופן וכן כתב להדיא מוהרד"ך בית כ"ב חדר ד' וז"ל. ומשום מצוה להרחיק את המת קודם שנשימהו בארון ליכא דהא לא מצאנו לה לא שורש ולא סמך בדברי חכמים אלא שנהגו כן עכ"ד ואיך יאמר הרב שלא מצאנו לא שורש ולא סמך אחרי המשניות הערוכו' הנז"ל? אם לא שתאמר בהכרח כמו שהוכחנו שבאמת לא מצאנו לו שורש בדברי חז"ל שאנו חייבים בהרחצת המת מן הדין ולא סמך מן המקרא שיהיה הענין טובה למת כאשר מצאנו בענין קבורה והדומה אלא מנהגא בעלמא וכמ"ש גדול אדונינו הרמב"ם והוא ברור ושוב השקפתי היטב בעוד למטה ג' עמודים שם בדברי מוהרד"ך שהוסיף וכתב וז"ל. דהא ברחיצה לא מצינו לא שורש ולא סמך בתלמוד דאע"ג דאמרי' במתני' פ' שואל הנז' ומדיחין אותו לא משום שחייב להדיחו קאמר דהא קאמר נמי סכין דהשתא לא נהגינן ביה אלא מה שנהגו לעשות קאמר וכן מצינו בימי האמורים שהיו נוהגין בהדס כההיא וכו' (ר"ל ועכשיו אנו נוהגים) ואפשר דמטעם זה נקט כמתני' דפ' שואל מחשיכין על התחו' על עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין ולא נקט להביא לו שמן לסוכו ומים לרוחצו דהני לא צריכי למת אלא שנהגו עכ"ד הנה מורד"ך ז"ל האריך הרחיב כיד ה' הטובה לברר דבר זה כביעתא בכותחא עד שלא הניח שום ספק בדבר ויפה כיון בבירור הענין שהוא מטעם מנהג דוקא ואין להדבר ריח חיוב מן התלמוד וזה תימה על הרב שלחן גבוה י"ד סי' שנ"ב או' ו' שהבי' לשון בעל מ"ע שכתב דשורש דין הרחיצה מובא

בתשוב' הגאונים ע"ז כתב וז"ל. ואני לא ידעתי מה לו להרחיק עדיו להביא משם הגאונים והלא ברייתא היא בא"ר וכו' ופסקו הרמב"ם לקמן וכמ"ש הלח"ם גם בשבת תנן עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין אותו וכו' א"כ לא היה להמ"ע להביא משם הגאונים עכ"ד. ולפי האמור דבר ה' בפי בעל מ"ע ז"ל שבאמת להניחו מנהג לדורות צריך ראיה מתשו' הגאונים הא לאו הכי מנא לן דנהגינן גם עכשיו דהרמב"ם ירשום מנהג זה על ס' מחוקק לדורות אימור נתבטל כאשר נתבטלו כמה וכמה מנהגים המוזכרים הא דסיכה והא דקושרין לחייו (לבד בא"י וטירקיאה וכמו שיבא לקמן) והא דפוקקין והא דהדס וכיוצא כחלילין ומקוננות ומענות הטפחות ע"ז בא הר"מ להדיא לפסוק שכבר הונהג דבר זה גם אחר חתי' התלמוד ואין ראיה בתשו' הגאונים והוא ברור המורם מכל האמור שהענין הוא מתורת מנהג ותו לא וכן כתב הכלבו דק"ל ע"ב מצות עשה של דבריהם להתעסק בכל צרכי קבורה ולהוציא המת ולשאת אותו על הכתף ולילך לפניו וזה המנהג אשר נהגו בו ישראל במתים ובקבורה הוא שמעמצין עיניו של מת ואם נפתח פיו קושרין את לחייו ומדיחין אותו כדי להעביר זוהמתו שלא יקוצו העם בטלטולו ע"כ הראת לדעת שבמצות קבורה ולויה והדומה כתב בלשון מ"ע מדבריהם ובהדחה ושאר דברים כתב מנהג שנהגו בו ישראל ולא עוד אלא שמעיקר טעמו מוכח שאינו מצוה דאם היה הענין נוגע לכבוד המת עצמו ממש כמו הקבור' והלויה הא ודאי שייך מצוה אבל כיון שעיקר טעם הרחיצה כדי שלא יקוצו העם בטלטולו היכי שייך לתוארו מצוה? ובאמת אינו אלא צורך מצוה. ר"ל כיון דמצו' לקוברו א"כ הוא צורך מצוה שיהא נקי כדי שלא יקוצו העם בטלטולו וכן הן דברי מוהרד"ך ז"ל שם רע"ט וע"א דרחיצה לא הוי אלא הכשר הדבר דהיינו הכשר קבורה וכ"כ להדיא הרב אורחות חיים דפ"ו סע"ב וז"ל. ולחמם מים לרחיצה מותר ג"כ (מכאן הוציא מרן בא"ח סי' תקכ"ו דינו ודוק) שמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך והוא דאיכא צורך יו"ט או צורך מצוה והא איכא דעיקד הרחיצה מקדם היא לכבוד המת שלא יקוצו העם בריחו וימנעו מלהביאו ולפיכך נהגו לנקותו ולטהרו מכל טנוף עכ"ד ואחר שכן מה מאד יש לתמוה על מרן ז"ל יו"ד סי' שנ"ב שהשמיט בכל הדינים הללו ענין מנהג ופסקם כאלו דין גמור והלא מקורם

הם מהרמב"ם והטור וכל הראשונים וכולם פה אחד לא פסקוהו כי אם בתורת מנהג ונראה שלזה הוא שנרגש בעל באר הגולה שרשם וכתב וז"ל. טור בשם הרמב"ם בשם מנהג כל ישראל ואפריין נמטייה דיפה דקדק:

פש גבן לעמוד ולבאר מאיזה מקור נחצב המנהג הזה בקצת מקומות שתהיה הרחיצה במים חמין ומאיזה טעם נתיסד הנה בכל הראשונים אשר בידינו אין הוכחה כלל שהרחיצה תהיה בחמין כי אם באומרם מדיחין אותו וידוע כי ענין ההדחה קילא מרחיצ' וכ"ש מרחי' חמין וכמובן הפשוט אמת שבאורחו' חיים וכנז"ל להתיר להחם ביו"ט וכן פסק מרן בא"ח סי' תקכ"ו כ' דמזה מוכח דהיה המנהג לרוחצו כחמין דאי לאו הכי הויא מלאכה שאינה צריכה כלל וזה לפום ריהטא די והותר למצוא שורש למנהג הזה אבל עכ"ז עדיין לא יגהה מזור דעכ"פ מדברי האורחות חיים לא מוכח להדיא דהדבר הוא לעכובא כי אם דינא קאמר שאם נהגו לרוחצו בחמין דמותר ביו"ט כיון דהותרה ההבער' לצורך וכו' וכנז"ל אבל לעולם אין מדבריו שום משמעו' דהוי רחיצת חמין למת לעכובא בשום אופן ר"ל לעכוב' בערך מנהג בענין הרחיצה והבן אבל המקום אשר נראה בו שהוא קצת לעכובא הוא מ"ש הרוקח דכ"ב ע"ב וז"ל. כשנפטר ונתקרר כי הרוח יצא ממנו מביאין מים ומחממין אותם ומרחיצים כל גופו ואיבריו ופניו וראשו ואח"ך לוקחים ביצים ויין וטורפין יחד מעורבין ומרחיצין ראשו והמתעסקים בו רוחצים ידיהם במים ומלח וכו' יעוש"ב כל דיני הלבישה והקבורה:

הנה מלשון זה של הרוקח אין ספק כי נתפשט המנהג באלו המקומות ברחיצת המת במים חמין כי חוץ ממקור זה לא מצאתי בשום א' מהראשוני' דמורה הדבר לעכובא כי אם בס' הרוקח הנז' ותו לא והשתא נחזי אנן טעמא דמילתא ר"ל מה טעם סבריי או דתיי נוכל למצוא במנהג הרחצת גוף המת במים חמין ולפום ריהטא היינו יכולים למצוא בו טעם דתיי והיינו דכיון דאסיקנא בפ"ק דשבת דקשה רמה למת במחט בבשר החי ואוקמוה ההיא ברייתא דאין בשר המת מרגיש באזמל דאיירי בבשר המת שבחי אבל לעול' בשר המת שבמת מרגיש ודבר זה ג"כ הוא ענף אילן האמונות אשר בידינו וביד כל האומות הבאים אחרינו בהשארת הנפש אשר בל ימוט עולם א"כ מינה כל דבר הגורם הרגשת בשר המת כאזמל הזה הא ודאי ראוי לשרש אחריו כי

גורם צער לבשר המת לפי יסוד אמונה וכאמור ומינה בהרחצת גוף המת במים קרים בשלג דהא ודאי אלו היה חי היה מרגיש בצערו א"כ אף כי אחרי מותו לא נרחצנו כי אם במים חמין מת כמו חי ממש ואעיקרא יאמר האומר. כי בלאו הכי הוא מקרא מלא באיוב סי' י"ד פ' כ"ב אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל אשר מזה למדו שם בסוף פ' שואל דקנ"ב שכל מה שאומרים בפני המת יודע עד שיתעכל הבשר ואחר שהדבר מבורר כשמש בחצי השמים הן מפשטי המקראות הן מריהטא דשמעתא דהמת מרגיש ויודע עד שיתעכל הבשר והוא כמעט יסוד אמונה א"כ כל מה שאנו יכולים למעט בהרגשת צערו של מת הא ודאי מחויבים אנו בבל יעבור וענין הרחצת מים קרים אף הוא באחד מהם בלי ספק והרי לפנינו טעם דתיי בנוי ומשוכלל על יסודי התורות והאמונות שלפום ריהטא אדיר וחזק אלא שאם כנים אנו בטעם זה מלבד שקשה על מנהג כמה עיירות גדולות בתורה וביראת חטא כד' ארצות הקדש וכל הטורקיאה ואפריקא בכלל שיש בה עיירות המוקפות חומה זו תורה דלא נהגו מנהג זה לרוחצו לא בחמין ולא בפושרין כי אם במים קרים כשלג אפי' בתקופת טבת וח"ו שנאמר על כללות עיירות גדולות שמהם תצא תורה לכל הגולה דיטעו טעות מפורסם כזה לגרום צער למת והוא נגד פשטי המקראות וריהטא דשמעתא בב' מקומות הנז"ל דהמת יודע ונפשו עליו יכאב? ובר מן דין קשה מענין החנוטים ויעקב סבא קדישא יוכיח ואין לומר דאין להביא ראיה מקודם מתן תורה דהא לא ראינו דאחר מתן תורה נאסר זה בפי' בחמשה חומשי תורה ואין לנו כי אם פסוק איוב כי יוכל להתפרש בכמה אופנים וכמו שיבא וא"כ באופן בזה למדין מקודם מתן תורה ועל הכל שאמונת השארת הנפש היא מורשה קהלת יעקב מקודם מתן תורה כי אברהם אבינו ע"ה הוא אשר בנה ואשר נטע יסודי האמונות והדעות ובמתן תורה נתפרשו הדברים יותר כנודע ואי דבר זה הוא נגד אמונת השארת הנפש לא היה יוסף מניח לחנוט ליעקב אביו אשר מענין החנטה הזאת למד הרשב"א ח"א סי' שס"ט ונכפלה בסי' תתי"ו ופסקת מור"ם ש"ע יו"ד סי' שס"ג להתיר לתת סיד על מת למהר העיכול וסיים וכתב דכיון שהוא לכבוד אין כאן משום בזיון ואין כאן משום

צער שאין בשר המת מרגיש באזמל כ"ש בסיד והחנוטים קורעים אותם ומוציאים מעיהם ואין כאן לא משים צער ולא משום בזיון עכ"ד.

אמת שעל תשובה זאת עמדו עליה אבות העולם ובראש' הרדב"ז דפוס ווניציאה סי' תפ"ד והרב שבות יעקב ח"ב סי' צ"ז והרב תויו"ט פ"ב דאבות משנה ז' מרבה רמה עי"ש שהשואל שבהרדב"ז והרב שבות יעקב תמהו עליו דאיך החליט לומר דליכא משום צער יען אין בשר המת מרגיש באזמל אחרי שהתלמוד אוקומה הא בריתא שאין בשר המת שבחי מרגיש באזמל דאי לאו הכי קשה מה שאמרו קשה רימה למת כמחט בבשר החי ונסתייעו ממקרא מלא אומרו. אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל ואיך יחליט הרשב"א לומר אין בשר המת מרגיש באזמל? והרב שבות יעקב יען כי לא ראה תשו' הרדב"ז כי בימיו לא עלתה על מזבח הדפוס נדחק הרבה וכתב דהרשב"א באשגרת לישן קאמר אין בשר המת מרגיש באזמל אבל לעולם מרגיש הצער ועיקר כונת הרשב"א הוא דמשום כבודו מוחל הצער ובאמת תירוץ זה אין לו שחר וכמובן הפשוט דסוף סוף הרשב"א יודע לסדר דבריו ובפירושא קאמר דמשום בזיון ליכא משום דזהו כבודו ומשום צער ליכא משום דאין בשר המת מרגיש באזמל נמצא דהא דכבוד כבר אמרה ולא נשאר כי אם ענין הצער הטבעי וע"ז דחאהו באמת הבנין באומרו. אין בשר המת מרגיש באזמל נמצא דמברר דבריו דאין המת מרגיש בצערו בדרך טבע ולא שמוחל על צערו ועוד אעיקרא זה חובה על כל בעל דת לקרב כל הדברי' אל טבעם ולא להרבות אמונות המתנגדות אל השכל הישר הנטוע בנו התינח באמונת השארת הנפש שמהות הנפש הוא ענין נבדל בפני עצמו וכמ"ש הכתוב וייצר ה' אלדים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים וכיון שכן ענין השארת הנפש מתקרב הרבה אל השכל החד והעמוק כי היא הנפש אינה מתה במיתת הגוף הטבעי כי אם במיתה הרוחנית על דרך שאמר הכתוב הכרת תכרת הנפש ההיא וכיון שאמונה זאת היא מבוארת כי דבר אין לה עם משפטי השכל וחוקותיו הטבעים יען היא מהדברים הרוחנים אשר הם למעלה מהשכל ואינם תחת ממשלת חושיו הא ודאי נאמר עליה ונפשו עליו תאבל שהרי היא בחיים חייתה ולא מתה במיתת הגוף וע"ז מתאבלת באיבול ונוול גופה אבל להחליט להאמין שגם בשר

המת מרגיש בצער טבעי אחרי שכבר מת ועבר ובטל מן העולם ובטלו חושיו לגמרי עד כי עלה באשו בכבלי ברזלי אמונות כאלו לא נאסרו עם בני ישראל המיושרים הראשונים באלהיות ובדעות ועל דבר זה אפי' קטון שבת"ח יוכל לצאת לקראת נשק ולהלחם מלחמת מצוה בזאת מבלי שום ריח ספק. ומי יגלה עפר מעיניך הגאון בעל תוסי"ט שכתבת שם במס' אבות דברים שקולים בשקל החכמה והאמונה החוברות אשה אל אחותה שעל אותה שאמרו רז"ל קשה רימה למת כמחט בבשר החי כתב וז"ל וכל דבריהם נאמרים באמת שלמת עצמו קשה ולא שקיימו בזה ההרגשה למת ועשו את שאינו ישנו אבל אמרו הקושי הזה כלפי נפשו של המת הרואה בניוולו של הגוף ומצטערת מאד על זה והרי הנפש היא קיימת והסכימו בזה גם חכמי האומו' רצוני לומר בהשארת הנפש וזה שאמר הכתוב אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל ואמר בשרו עליו יכאב בפי' ראב"ע שהוא לשון השחתה כמו וכל חלקה טובה תכאיבו באבנים והוא לשון מושאל לדברים הבלתי מרגשים שההשחתה בהם כמו הכאב אל האדם ע"כ ומבאר הכתוב שאמנם נפשו עליו תאבל בכאב ההוא (ר"ל בהשחתה ההיא וכנז"ל) שהיא רואה ויודעת ומכרת בגוף אשר היתה בו ומהך קרא למר חד מ"ד בסוף פ' שואל שכל מה שאומרים בפני המת יודע עד שיתעכל הבשר וע"ז כיוונו באומרם. קשה רימה למת שר"ל מצד הנפש היודעת זה ותדע שכן הוא דעתם ז"ל שבמת לא הזכירו בשר ובחי אמרו בבשר החי וה"ל להשוות הלשון ושיאמרו קשה רימה למת כמחט בחי או שיאמרו ג"כ בבשר המת אבל דעתם שהוא קשה למת לא לבשר המת **שאינו מרגיש כלל** אבל למת הוא קשה ירצה לנפשו ואל תתמה שקורא לנפש בשם מת שכן הוא אומר ודורש אל המתים ובלי ספק שענינו הוא אל נפשות המתים וכו' וכו'. ושוב מצאתי בס' הכלבו שכתב בטעם הקבורה שהוא מפני שקשה לנפש כשתראה הגוף מתבזה ומוטל בלי קבורה וכו' גם מצאתי בתשו' הרשב"א סי' שס"ט ג"כ בפשיטות שאין צער למת באזמל והחנוטים יוכיחו. עכ"ל הגאון המאיר לארץ ולדרים בדבריו הזכים והברי' אלא דזוהי שקשה דעדין לא הציל ודאי להרשב"א מהקושיא העצומה מגוף ההלכה דאי כדבריו מאי מקש' תלמודא להדיא דאין בשר המת מרגיש באזמל מההיא דקשה רימה למת עד שמפני קושיא זאת הוכרח לדחוק

עצמו ולומר דאין בשר המת שבחי מרגיש באזמל לימא שאני רימה דקשה לנפש המת ולא לבשר המת ממש וכמו שהוא האמת ומקושיא זאת העלים עיניו הגאון בעל תוי"ט שאם באמת דבריו אמת וצדק והשכל הישר שופטן מצד עצמם עכ"ן זאת חובתינו להישיר כל מעגל שלא ישאר שום דבר מוקשה בתלמודנו הקדוש לא נגד הדין ולא נגד השכל ומי לנו חסיד בכל דעותיו כהגאון רש"ל ז"ל שכתב (בתשו' הובאה בתשו' מורם סי' ו') שאפי' כי אין לנו אלא מה שהסכימו חכמי התלמוד וכמ"ש הרמב"ם בפ"ו מה' שחיטה מ"מ מה שנוכל לקרב הדברים התלויים במקור הטבע למקור נובעו שלא יהא כחוט השערה נגד התלמוד ודברי הגאונים נעשה ע"כ וכיוצא לזה כתב התשב"ץ ח"ב סי' קכ"ח ואעפ"י שדבריהם ז"ל הם דברי תורה ואין צריכין חיזוק טוב הוא לסמוך אותם בדברים שכליים כדי להטעימן ולהבין יופי חכמתם ע"כ והרב חוות יאיר סו' סי' ט' סיים וכתב וז"ל וכל הלכות פסוקות מסתברא טעמיהו דבנוים על יושר השכל והסברה ע"כ. ואחר שכן גם הגאון בעל תוסיו"ט אחר שעלה בידו מן הרחצה ישוב נכון ואמיתי בקיום החכמה והאמונה וישוב דקדוק הלשונות שבפשטי המקראות והברייתו' היה לו להתטפל להסכי מעלינו תלונת השואל שבהרדב"ז והיא תלונת הר' שבות יעקב מעיקר הסוגיא. דמאי מקשי תלמודא לפי יסוד האמיתי הזה? וכאמור. וע"כ אין עלינו אלא לומר יפה שיחתן של אבות מתורתן של בנים. היא שיחתו של הגאון הרדב"ז שם שבשתי דברות כלל כל דברי הגאון בעל תוי"ט וישב פי' הסוגיא על נכון וז"ל וס"ל להרשב"א כפי הקס"ד דאין בשר המת מרגיש באזמל ושאני רימה דקשה למת יותר מאזמל והוה מצי לתרוצי הכי הלא משום דברייתא אתיא שפיר בהא דמשני אימא אין בשר המת שבחי מרגיש באזמל דתניא מי כתב מגילת תענית אמרו חנניה וסיעתו שהיו מחבבין את הצרות אמר רשב"ג אף אנו מחבבין את הצרות אבל מה נעשה שאם באנו לכתוב אין מספיקין ר"א אין שוטה נפגע. ד"א אין בשר המת מרגיש באזמל ע"כ ואי מת ממש קאמר אין המשל נופל יפה על הנמשל דהא חיים הוו אלא לפי מאי דמשני אתי שפיר דהוו חיים ולא מרגישים כאלו בשרם מת אבל לעולם אימא לך שאין המת ממש מרגיש באזמל וא"ת כיון דמתים לאו בני הרגשה נינהו אפי' רימה נמי אינם מרגישים והיכי קאמר ר"י קשה רימה למת כמחט

בבשר החי? י"ל דרימה כיון דהוי מיניה וביה כדי להעניש אותו על מעשיו מרגיש בו אבל שאר דברים אינו מרגיש וזה מפליאות השגחתו יתברך עכ"ד דברי אלהים חיים. עיניך הרואות כי מלבד שהרדב"ז קיים דעת הרשב"א והתוי"ט והוא משפט השכל הישר שאין בשר המת מרגיש באזמל בדרך טבעי וקשה רימה למת ובשרו עליו יכאב בדרך רוחני ולא עוד אלא כי ישוב הסוגיא עלתה לו על נכון וכיון הלכה לתלמיה שבאמת לפי משקל הדברים שהיו מדברים בבשר המת שבחי לא היה יכול לתרץ באופן אחר. ועיין ירושלמי פ"ג דתעני' שהביאו משל זה על תלמיד תלמידי דלוי בר סיסי והתם הוי על בשר המת שבחי ועיין יפ"מ שם וצדקו דברי הרדב"ז ז"ל עכ"פ לא אכחד שיש הפרש דבר מה בין דברי הרדב"ז למ"ש התוסי"ט ז"ל שהרדב"ז נראה שמקיים ההרגשה לבשר המת ממש שהרי בפי' קאמר שכדי להעניש אותו על מעשיו מרגיש בו שלשון הרגשה נופל בדרך טבע אבל שהוא מפליאות השגחתו יתב' בפרט זה דוקא כמו שסיים אבל שאר דברים אינו מרגיש והתיו"ט אינו מקיים כלל ההרגשה לבשר המת בשום אופן כי אם שנפשו עליו תאבל מראות השחתת גופה ואם באנו לשפוט בענין הזה ולהכריע ביניהם מצד משפטי השכל והסברה דברי התויו"ט ז"ל נראין עיקר כי כל מה שאנו ממעטים בענינים המרבים דברים היוצאים מגדר הטבע שפיר דמי אם לא שהקבלה מפורשת תכריע (ועיין להרשב"א ח"א סי' ט' ושם סי' תי"ד בכתב ההתנצלות) ודי לנו לתת משפט הרוחני לרוחני כמו שהוא ענין אבילות הנפש בהשחתת גופה ולא יזחו משפטי הטבעים מכל הדברים הנופלים תחת ההויה וההפסד הטבעי. ואם באנו לדון בזה מצד הקבלה והאמונה פשטי הסוגיאות מוכיחין הרבה כדעת הרדב"ז דפי' קשה רימה למת היינו קושי מצד ההרגשה הטבעית. שהרי סיים כמחט בבשר החי והיא דמיון שוה להרגש הטבעית ולא לרוחנית שהוא ענין איבול הנפש ודקדוק זה הוא מכריע הרבה מדקדוקי של התוסיו"ט באומרו: דבמת לא נשתמש בלשון בשר ובחי נשתמש בלשון בשר דאימור קיצר וסוף המימרא פי' כוונת תחילתה כמו שכן הוא משפט לשון הקודש כנודע לא כן בדקדוקינו שבאמת נראה יותר דהדמיון שוה בכל הוא דבפליאות השגחתו יתברך נותן רוח חיים למת כדי שירגיש בצער הרימה האוכלת בו כמו שמרגיש החי בצער

האזמל. ואם קבלה מפורשת היא תו אין לנו להשגיח על משפטי השכל ודמיונותיו. כי גם דבר זה יהיה נכלל בכמה אמונות אשר הם למעלה מהשכל ותחית המתים תוכיח ודברי הרשב"א ז"ל אינם מכריעות לא לס' הרדב"ז דבעינן רימה מרגיש הגוף הרגש טבעי בדרך פלאי ולא לס' התויו"ט דקושי הרימה הוא לנפש ולא לגוף בשום אופן כי הרשב"א לא נכנס בסוג הרימה כלל כי אם שהחליט שאין בשר המת מרגיש באזמל כלל ואפ' דלענין רימה יסבור או כדעת הרדב"ז או כדעת התיו"ט ויש לעמוד על זה לעת הפנאי כדי להכריע הדבר בפרט זה דוק' ר"ל בענין הרימה (וע' מעבר יבוק מאמר שפת אמת פ"ז ראיות להכריע כדעת הרדב"ז ז"ל אלא שאין גם אחת תלמודיית ורוח פסקנית ודוק שכל הראיות תלמודיות שהביא הרב שם בפ' כ"ה לקיים ההרגש' לבשר המת כבר העלה הריטב"א בחי' לאותם המסכתו' והר' חי' אגדות כתב עליהם הנפק שהכל היה בחלום ולא בהקיץ וכן העלה רבינו האי גאון בתשובת הגאונים נקראה שערי תשובה סימן קכ"ז) כי בשאר דברים כולם פה אחד מסכימי"ם ומעריבי"ם שאין בשר המת מרגיש כלל אם לא שלדבר שהוא בזיון הא ודאי כ"ע מודים דהנפש החיה מתאבלת ומצטערת בניוול גופה. וזהו טעם הקבורה כמ"ש הכלבו וזהו טעם מניעת ממנו כל דבר בזיון שאינו לתועלת גופו ונשמתו כי באמת הנפש ההיא עליו תאבל מבלי שום ריח ספק ודבר זה הוא יסוד אמונה אשר עולם בל ימוט. אבל בהרגשת בשר המת באיזה מין צער שיהיה (חוץ מן הרימה דבמחלוקת שנוי וכאמור) הא ודאי כ"ע מודים דאינו מרגיש כלל ועיקר וכלל שכבר עבר ובטל מן העולם ההרגשה לגמרי. ועיין להגאון הצ"ח נר"ו בהגהותיו למס' שבת רי"ב ע"ב ונעלם ממנו כל זה וע"ז הנית הענין בצע"ג מאד. וביורד ברשות אומר. דלא שמע לי אלו ההגהות החדשות להביא בתלמוד דברי האחרונים ולפלפל בהם כי דרך ההגהות הנאותות לחברם אל התלמוד אינם אלא כי אם אותם שהם רשומות ממס' למס' או מתוספתות בירוש' ומדרשי' לא פלפול בדברי האחרונים או הראשונים שענין זה צריך בקיאות גדולה בכל עקר ספרי ישראל כדי לבא אל תכלית דבר אחד. וא"כ הענין עצמו מוצאו מטבע הגהה ומכניסו במלאכת החיבורים אשר כותלי ב"המ מלאים זיו ומפיקים נוגה וימחול לנו הגאון נר"ו הגם שגדול כבודו כי האמת יקרה היא מפנינים גם לו גם לן:

והשתא דאיתית להכי יצא לאור דין הרחצ' מים קרי' למת כשמש בחצי השמים דלמאי תיחוש לרחוץ אותו בחמין? אי משום בזיון למת ליכא שהרי מעולם לו שמענו שהרחצת מים קרים נכלל בסוגי הבזיונות אל המתים שכבר מתו ולאשר חיים עד הנה ולית בהו כי אם צער הקרירות ותו לא וכל חי מרגיש לא כן במת דהא איפסיקא הלכתא מפום אריוותא דחוץ מהרימה אין בשר המה מרגיש וא"כ מאין הידים לאסור הרחצת המת במים קרים?

ועוד הנני יוסיף להפליא ולומר דהגם דיתעקש המתעקש ויאמר גם בלא טעם דהרחצת מים קרים למת אין לך בזיון גדול ממנו אף אתה אמור לו דלא יהיה בזיון זה כנתינת הסיד תוך קברו דגופו כלה כהרף עין. ועכ"ז פסקו בסכינא חריפא הרשב"א והרדב"ז ז"ל דכל דבר בזיון שהוא לתועלת המת זהו כבודו ועבדינן ליה וגם הכא בהרחצת מים חמין מלבד שהחוש יעיד ע"ז שהרחצת מים חמין למת יסריחנו יותר ויותר ויהיה יותר בזיון גדול לחיים ולמתים שמפני חשש הסרחון הותר איסור דרבנן לטלטל אותו ביום השבת כנודע עוד זאת דכבר הדבר מבואר במוהרד"ך בית כ"ב שבכל אותה תשו' החזיק בטעם זה כמה פעמים שבדפוס שאלוניקי דע"ז ע"ג כתב שאם נרחצנו בחמין אז מסריח יותר ויתבזה וגדול כבוד הבריו' ועוד הוסיף וכ' בדע"ח ע"ד אדרבא מצד חמימו' המים יש לחוש שימהר להסריח ושם באותו עמוד החזיק עוד וכתב דמים חמין במת נר' שיש סרחון דיותר הזקו מתועלתו ביעו"ש בכל אותה תשו' באורך. אם בזמן מוהרד"ך כך מה נאמר עכשיו באיאורופה ע"פי חוקים החדשים שהוחקו להלין המת בקיץ כ"ו שעות ובחורף ל"ו שעות? הא ודאי אחר כל אותה ההלנה (ועינינו רואות וכלות המת מוטל לפנינו תפוח וכריסו עולה עמו. יעלה באשו עד כי מוכרחים להקטיר קטורת סמים להעביר ריח הביאוש ככו' ומפורסם) כל מה שתוסיף להרחיצו במים חמין אתה מוסיף סרחון גדול וצער בעלי חיים החלטי אשר לא ישוער ולא יסופר ואין לך בזיון גדול לחיים ולמתים גדול מזה. ואחר שנמצא הדבר מבורר הן מצד החוש הן מצד הדין דמים חמין למת יותר הזקו מתועלתו ויותר בזיונו מכבודו ומים קרים הן הן תועלתו הן הן כבודו הא אפסיקא הלכתא מהרשב"א והרדב"ז ז"ל דכל דבר שעושין למת לכבודו או לתועלתו אין בו לו משום בזיון ולא משום צער.

והא דין איכא שתים כבודו ותועלתו כי תועלתו שלא יסריח יותר זהו כבודו חדא שלא יתבזה בעיני הבריות וזאת שנית שנפשו עליו לא תאבל מראות סרחון גופה ודין קבורה תוכיח וכמ"ש הכלבו:

ואחר שהוברר הדבר בירור שאין אחריו כמוהו. שאי אפשר בעולם שיהיה טעם דתיי בהרחצת מים חמין למת ר"ל שלא נמצא ולא ימצא טעם למנהג הרחצת מים חמין שהוא מצד עצם נפש המת ממנה ואליה כי אדרבא יותר בזיונה מכבודה נחנו נעלה לתור ולחפש על טעם סבריי שממנו הושתת המנהג הזה כי הא ודאי הוא ולא אחר ונמצאנו כי נדרשנו בעיקר מנהג הרחיצה שהרי גם מדברי הכלכו גם מדברי האורחות חיים המובאים למעלה ראש מבורר הדבר כביעתא בכותחא דעיקר מנהג הרחיצה אין לו עיקר מטעם נחת רוח לנפש המת מצד עצמה כי אם מצד החיים שלא יקוצו בטינופו ובהדיא קאמרי כן א"כ גם טעם המנהג של איזה מקומות שנהגו לעשות רחיצה זאת בחמין מאין הידים לומר שהוא מטעם אחר? אם לא שמטעם זה וגופיה כדי שלא יקוצו העם בריחו הוסיפו לרוחצו בחמין כיון שהרחצת חמין מטבעם לנקו' יותר ויותר וכן מבואר הדבר להדיא ברבינו מוהרד"ך שם דע"א ע"א וז"ל ואף אם נאמר דקצת מצוה יש בדבר דלא לחנם נהגו להרחיצו בחמין אלא דאית ביה טעמא או כדי לנקותו היטב שיהא נקי מכל טינוף וכעובדא דרבי חייא דפ' אלו קשרין ובפ' כל היד. דקאמר לבניו אל תקברוני וכו' או כדי שלא יקוצו העם בריחו וימנעו מלהביאו לבית הקברו' ע"כ ואחר שהדבר מבורר להדיא שהרחצת חמין כדי לנקיתו היטב נגעו בו משום טובת העם כדי שלא יקוצו בריחו ולא משום עצם המת. א"כ מינה דעכשיו דמלינים המת ליום ולילה עד חצות והמת נתפח והרחצ' החמין מוסיף סרחונו עד להפליא ופותח נקבי עוריו וינס ויצא החוצה כל צחנתו וחוליו והעם לא זאת שקצים ונמנעים מרחיצה זאת אלא כי פחד קראם פן תדבקם חולי המדבק אשר בו ומתו ויש לחוש חשש ודאי שמא היו נמנעים מלהביאו לבית הקבורה. הא ודאי דינא יתיב לעמוד ולגזור בגזרת עירין פתגמא על מנהג זה ולבטלו כחרס הנשבר ולא יזכר עוד והשתא אם מעיקרו נתקן משום הטינוף דקיל צערו לבני אדם כנודע ומפורסם כ"ש דמטעם זה עצמו ראוי לבטלו דעכשיו לפי החוק החדש כי הוספת

מים חמין הוספת סרחון למת הוספת סרחין הוספת צער אדיר וחזק וסכנה גדולה למשתדלים בקבורתו וחששא גדולה וקרוב' שימנעו העם מלהביאו לבית הקבורה ואם יביאוהו יהיה הולכת המת בבזיון מבהיל כי ריחו נודף באין מושיע:

ואל תשיביני שהרי רבינו מוהרד"ך לא על טעם כדי שלא יקוצו העם בריחו בלבד נשען לענין הרחצת החמין שהרי לעיל מזה כתב טעמא נמי כדי לנקותו היטב שיהא נקי מכל טינוף ונסתייע מעובדא דרבי חייא דאמר לבניו אל תקברוני וכו'. והתם ודאי אינו מטעם החיים כי אם מטעם שהנשמה מתביישת. וא"כ גם הטע' לנקותו מכל טינוף דקאמ' היינו כדי שלא תתבייש הנשמ' וכן מוכח להדיא מכל מה שהביא הבאר היטב יו"ד סי' שנ"ב אות ג' שאחר שהביא לשון הרוקח שמחממין את המים לרוחצו הביא כמה דברים מס' החסידים וס' מעבר יבק וס' החיים שבכולם עיין עליה' שלענין הנשמה שלא תתבזה נגעו בה. ואחר שכן הרי תברא לכל מה שכתבנו דענין הרחיצה או בקרים או בחמין לא לענין החיים כדי שלא יקוצו נתקנה אלא גם לענין הנשמה נתקנה כדי שלא תתבייש מראות טינוף גופה. על זה אף אתה אמור דמלבד דכל הדברים הצנומים דקיים כאלו אשר אין בהם לחלוחית דינא ותורה אין להשגיח עליהם כל כך כי אנן מתניתא וספרי הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם ידעינן ולא אחרונים וספרי החסידים לענין ליכנס בס' סכנה או ס' צער בעלי חיים כנדון שלפנינו ודי לנו בטעם הכלבו והאורחות חיים שהם מקדמוני הפוסקים דלא טעמו טעם הרחיצה כי אם משום שלא יקוצו העם ותו לא. וכל שאנו מגדלים צערם ברחיצת חמין אנו מחוייבים לבטלה מטעם זה גופה וכמו שהוא ברור לכל בר דעת עוד זאת דגם הטעמים הקדושים והרוחניים אשר באו דבריהם בספרי החסידים האחרונים האלה לא נאמרו שעוריהן אלא באותם הדורו' של קודם המאה האחרונה הזאת שתכף שנתקרר הרוח היו נטפלין לרוחצו ולקוברו כמו שכן מתבאר בס' הרוקח שבת' בשנפטר ונתקרר כי הרוח יצא ממנו מביאין מים ומחמין אותם וכו'. הרי דמנהגם היה לרוחצו תכף שנתקרר וכמו שהוא עדיין בכל ארצות ישמעאל שאחר שנראו בו כל הסימנים הידועים לרוחצים וגדול שבכולם פתיחת נקביו והקרי הזב ממנו תכף מפשיטין אותו ומניתין אותו ע"ג קרקע וכשהגענו באופן זה שעדין המת אין לו ספק

ביאוש הא ודאי מהיות טוב לנקותו היטב בחמין אל תקרי רע דלמאי תיחוש הרי עדין הוא כמו חי כמו חרון ואי משום שאחר הרחיצה בחמין ממהר להסריח כמ"ש מוהרד"ך וכמו שהחוש מעיד על זה הרי תכף נותנין אותו בארון ומוליכים אותו לבית הקבורה הרי אין נגע ואין פגע לרוחצים והוא נחת רוח לנשמה שכאשר בא כן ילך נקי מכל טינוף. ובהאי ודאי שייך שפיר מנהג לרוחצו בחמין לתוספת נקיות מבית ומבחוץ (ואפילו באופן כזה שתכף המיתה הרחיצה כמו שנוהגים בארצות ישמעאל דליכא חשש סרחון עכ"ז לא נהגו לרוחצו בחמין וזה ראיה חותכת כי מנהג הרחצת חמין חדש הוא שנתחדש גזרותיו מזמן קרוב) אבל אין מי שיעלה בדעתו ראחר שנגזרה גזרה זאת להלין המת כל כך שעות זמניות עד שיראו בו סימני ביאוש דעכ"ז נרחצנו בחמין מפני אותו הטעם כדי לנקותו היטב והלא הנשמה יותר ויותר מצטערת בנוול גופה שמת ומסריח וירום תולעים ויבאש וסכנת החיים הנטפלי' בכבודה פן תדבקם רעת גופה מאותו המעט הטינוף (שכבר נתנקה במים קרים פעם ראשונה ובבורית פעם שניה) שאפשר לא נתנקה הטיב מפני שלא היה בחמין זה הבל ורעות רוח למי שחושב בורות וטפשות כזה והלא מעובדא דמוהרד"ך יוצא דין שלפנינו לאורה באלף מיני ק"ו שהרי התם הוה עובדא שמת בערב שבת והיו מוליכין המת לקבורה תכף במוצאי שבת שהרי ליכא כי אם כ"ד שעות בין מיתה לקבורה ועכ"ז חששו שלא יסריח וטלטלוהו ורחצוהו בחמין שהוחמו מערב שבת ומכלל צוחות שצוחה עזר"ת מוהרד"ך שם באותה תשובה כתב בדע"ט ע"ד וז"ל. דאי משום שלא יסריח ויתבזה בין החיים וכדכתיבנא יניחוהו בארון בלא רחיצה וכו' וכו' ולא יתבזה בין החיים ותדחה הרחיצה אף אם היא קצת מצו' ולא ידחה איסו' טלטול דהא ברחי' לא מצאנו לו לא שורש ולא סמך בתלמוד וכו' וכבר הבאתי שאר דבריו לעיל עיין עליהם. והרי הרב לפי נדונו שהיה שעברו כ"ד שעות משעת מיתה התיר להניחו בארון בלא רחיצה כלל וכתב דתדחה הרחיצה אף אם היא קצת מצוה ולא ידחה איסור טלטול. בנדון שלפנינו דכל המתים דינן שוה להניחם כ"ד ול"ו שעות ובודאי מסריחין כאשר עינינו רואות וכלות אינו דין שתדחה ריח חסידו' של הרחצת חמין מטעם הביאוש והסרחון המוסיף הבל שיש בו חטא בסכנת נפשות ודבק ארסיי? הא ודאי החולק על זה אינו אלא מן המתמיהין ואדרבא

כל מורה הוראה והוא רב עדתו באחת מעיירות הללו ודבריו נשמעים ימהר לבער המנהג הזה כאשר יבער הגלל עד תומו ושכרו כפול ומכופל מן השמים כי הצל יציל ודאי עמו ישראל מתחלואים משונים ה' יצילנו וגורם נחת רוח אדיר ונורא לנפשות מתי עמנו בית ישראל ועליו תבא ברכת טוב:

וקודם שאציע לפני הקורא נוסח מעשה ב"ד אשר שלחתי למע' אנשי החברה הקדושה של רחיצה כדי לבטל לגמרי הרחצת החמין למת. חובה עלי לשים לפניו מעשה שהיה אחר ששלחתי נוסח המעב"ד ואחר שנתקבל ברחמים וברצון ונתפשט כי נרחצו ג' ד' נפטרים במים קרים. **ומעשה שהיה כך היה**: שאיש זקן וע"ה מוחלט בראותו הגזר דין הזה נקיט ליה בלכיה כי נדמה לאותו הע"ה שהתרתי את האסור ופגעתי בכבוד המתים והחיים וע"כ בשעת מותו הוא ציוה בצואה גמורה לאנשי החב"ק של הרחיצה שאל ישמעו אל המנהג החדש אשר הנהיג הרב החדש להרחיץ מתי ישראל במים קרים כי הוא מגלה דעתו כי רצונו דוקא במים חמין כאשר היה המנהג עם אבותיו ואבות רבותיו ויאסוף רגליו אל המיתה ויגוע וימת ותכף בא ועמד לפני משנה החברה הנז' כמוה"ר מנוח קורקוס הי"ו לדרוש את הה' כדת מה לעשות. ואני בסמכי על הדין ועל האמת וכמו שיבא לקמן בע"ה. תכף ומיד קמתי קל חיש והלכתי אני בעצמי עם מע' כל החברים לבית הנפטר הנז' וכה אמרתי לו כמדבר פנים אל פנים. אתה האיש פ' בר פלונית עד עכשיו היית בעלמא דשקרא ולא ידעת בין ימינך לשמאלך ולזה חסרון ידיעתך ודמיונותיך הכוזבות הטעוך לצוות צואה כזאת אבל לעת עתה הנך בעולם האמת. ואם תזכה אחר המירוק הנאות לקבל פני שכינה ותקבל פני הרב הכהן הגדול מוהרד"ך ז"ל רב מפורסם שבק"ק קורפו יע"א מזה מאות השנים והוא יאמר לך כי יפה גזרתי וגם שאל כל חכם מחכמי ישראל שתמצא שם. ויאמרו לך שלא היה בידך כח לצוות ולחייב החברה הקדושה הזאת שירחצוך במים חמים עד שיפתחו עוד דקי נקבי עורך הם הנקראים פור"י בלע"ז פן תדבקם רעת המחלה אשר חלית מפניה ושלא כדין עשית מחסרון ידיעתך ה' ימחול לך בעבור שמו הגדול. ובגמר דברי אמרתי לאנשי החברה בכבוד רבותי! נרחיץ הזקן הנכבד הזה במים קרים כמנהגנו אשר הוקבע לדורות עולם וידי תהיה בו בראשונה ויד כולכם

החברים באחרונה וכן נעשה תכף ונשמע ונתפרסם הדבר בבל העיר ומאותו היום לא נמצא עוד מי שציוה כזה:

ועתה אודיע לקורא על מה סמכתי בהודאה זאת ותכתב זאת לדור אחרון למען ישמעו ולמען ילמדו מורי הוראה אשר כגילי לתת בים ההוראה דרך ובמקומות בעלי ניחושים כאלו נתיבה ולבם יהיה כשמיר ושית להודות לבני ישראל ולתיקון הדורות דהנה עיקר מטרין אינו אלא אם היו חייבין אנשי החברה לקיים דבריו של מת משום הא דקי"ל מצוה לקיים דברי המת או לא ובהשקפה ראשונה ישר יחזה כי אין הנדון דומה לראיה בשום פנים שהרי כבר כתב הריב"ש סימן כ"ו דכל זה דאמרינן מצוה לקיים דברי המת היינו במה שזכו היורשים מכח ירושתו אבל במה שהוא של אחר אין כאן מצוה לקיים דברי המת וכמו שכתב הרמב"ן. ואעיקרא הם סוגיאות ערוכות למקומותם בארשות"ם וסברא גדולה ופינה אמתית דהא לאו הכי מה כחו של מת לחייב לאחרים בממונם או בגופם דבר מה? זה לא חשב אנוש והרב שבות יעקב ח"א סי' קס"ח הביא על פינה זאת ראיות מופתיות מפשטי המקראו' דיוסף ודבית הרכבים וכתב דלא מצינו בשום פוסק שמצוה לקיים דברי המת בשאר מילי אפי' בצואת אביו ואמו עד דהוצרכו הש"ס והפוסקים לומר. מכבדו במותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו אומר כך אמר אבא מארי וכו' ולא קאמר דחייב לקיים צוואתו יעוש"ב שהעלה שאפי' נשבע הבן בת"ך לקיים צוואתו עכ"ז אמרינן כל זה עשה כדי שלא תטרוף דעתו ועיין מחנה אפרים בתשו' ראשונה שהעלה להתיר השבועה והסכים עמו הרב תנא בעל מש"ל ז"ל. ותמהני עליו שלא נסתייע מר מכל השרשים הגדולים האלה המובאים בתשו' הריב"ש והשבות יעקב ז"ל ולא הזכירם ולא העלם על דל שפתיו והם הם עיקר מטריה ולא בדרך גוזמא וכמעט דלה מים מבורות עמוקים כאלו היה מקום לחול לצוואה זאת והרואה ידאה כי נדונו הוא נדון אחד עם אותו של הרב שבות יעקב. איך שיהיה נמצא הדבר מבורר דעיקר דין מלד"ה היינו דוקא בשלו ולא בשל אחרים וגם הכא מה כחו יפה של מת הזה לחייב לאחרים ליכנס אפי' בס' ריח חולי ודיבוק? הא אין לך מצוה כשל אחרים גדול מזה ועוד הנני יוסיף להפליא ולומר דאפי' אין ריח נזק לא בגופם ולא בממונם של אחרים ע"י צואת המת

עכ"ז לית דינא דמלד"ה בשום אופן שהרי מלבד דהכי משמע מתשו' הריב"ש והרב שבות יעקב ומראיותיהם הנאמנות כיעוש"ב דאי הכי לימא תלמוד' דחייב הבן לקיים צוואתו של אביו אם אין לו נזק גוף וממון? ומדלא השמיעונו דין זה הוברר להדיא דדין מלד"ה אינו אלא בענין הנוגע לגופו ולממונו של מת ותו לא ובר מן דין בלאו הכי הוא תלמוד ערוך בכתובו' דק"ג דמכל צואות רבינו הקדוש המובאות שם אין גם אחת שנוגעת לאחרים כי אם על גופו ועל ביתו ואפי' מה שציוה גמליאל בני נשיא היינו משום דהנשיאות ירוש' הוא. מדכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו וכיון דממלא מקום אבותיו הוה ביראת חטא א"כ היה יכול בחייו לגזור אומר ולומר. גמליאל בני נשיא כאשר המליך דוד לשלמה בנו בחייו נמצא דגם צואה זאת הוא ציוה בדבר שלו ולא של אחרים. וראיה לדבר דרבי חנינא בר חמא לא קיים צוואתו לישב בראש ואי ס"ד מצוה לקיים דברי המת גם בשל אחרים מאי האי דקאמר לא קיבל משום דר' אפס היה גדול ממנו ב' שנים וכי בדידיה תליא מילתא? והלא צוואת רבינו הקדוש קא מקיים? ורבינו הקדוש ידע דר' אפס גדול מר"ח ב' שנים ועכ"ז בחר בו בשביל רוב חכמתו ועומק פלפילו דאי משתכח תורה מישראל הוה מהדר לה בפלפיליה וכדלקמן באותו עמוד וא"כ אחרי דהיה כ"כ גדול בחכמה מר' אפס צוואת רבינו הקדוש תבא ותכריע במלד"ה ובטל חסידות זה שהיה גדול ממנו ר' אפס ב' שנים? אלא ודאי דבענין הנוגע לאחרים אפי' בלי שום נזק גוף וממון לית דינא דמלד"ה בשום אופן ואפי' שע"י קיום צוואה זאת מתכבד המצווה והעושה יותר עכ"ז לית ריח מצוה בדבר וכיון שהענין כן הוא במקור הדין ע"ז שפיר עבד ר"ח דלא קיבל כי היה הדבר בידו למחול והוא ברור. (ועיין ירושלמי פ"ד דתענית שנראה בה טעם אתר למה לא נתמנה בימיו של רבי והמנין כולו משונה ממה שהוא בבלי ונתלשה קצת הראוה ודוק) וכבר ראיתי להרב יד"מ דכ"ך ע"א שהביא ראיה זאת וכתב עליה דראיה נכונה היא אלא שקיצר הרבה במקום שאמרו להאריך ודוק וכ"ז אני כותב אפי' אם יהיה נחת רוח למת גופיה בצוואתו ולא מטא למת שום נזק כ"ש בנדון שלפנינו שלפי מה שהעלינו בכל האמור בעיקר הפס"ד של מים חמים למת בזה"ז שמשהין המת ליום ולילה עד חצות שמלבד שאין לו תועלת אלא אדרבא נזק גמיר גם לו גם לאחרים כגון דא ודאי

כל האומר דנאמרה כזה מלד"ה אינו אלא מן המתמיהין ודמי כדלא גמר שמעתתא ומדין מי שציוה שלא יעשו לו מצבה שהביא הר' חיים שאל ח"א סי' ע"א או' ו' יוצא דיננו בק"ו דהשתא ומה התם מפני שיש סוד ותיקון לנפשו כמצבה לפי דברי האר"י ז"ל שלא נזכר ממנו החכם המצוה פסק הרב שלא יעשו כצואתו הכא דרחיצ' חמין לפי שינויי מנהגי הזמנים דהוא נזק גמור גם לו ולאחרים לא כ"ש והוא ברור:

וזה נוסח המעב"ד אשר שלחתי לחברה הקדושה לבטל הרחצת חמין למת

משלי עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום רפאות תהי לשרך ושיקוי לעצמותיך

כן דרכי תורתנו הקדושה וחוקיה ומשפטיה ומצוותיה ונימוסיה ומנהגיה הקטנים עם הגדולים דברי תורה ודברי קבלה ודברי סופרים קלים וחמורים כולם בלכתם ילכו על סגנון זה בלי שום ריח ספק למימינים בהם:

על כן ברשות תורתינו הקדושה אני גוזר על חברתנו הקדושה של **רחיצה** תכון בצדק לעד אמן שמהיום הזה ולעולם לא יורשו לא הם ולא הבאים אחריהם לשרת בקודש לרחוץ מתי ישראל במים חמין **כי אם דוקא במים קרים** כל הרחיצה מתחילתה ועד סופה עוד זאת מחוייבים להזהיר גדולים על הקטנים שכל העושה תכריכין למת יהיה מן הפרט או מן הכלל יחויב לעשות כיס שיעור שתכנס בה יד הרוחץ בריוח ושיותן בתוך הכיס הזה חתיכות דקות של בורית וזה יהיה כדי לרחוץ כל מבושיו אחור וקדם וכל מקום ששייך בו טינוף או שנראה בו טינוף כרגלי המת והדומה ומה טוב רחיצה שנית לכל גוף המת בבורית וכן יהיה לרוחצים חתיכות נחושת דקות לנקות היטב צפורני הידים והרגלים וכאשר בא כן ילך נקי ובר בכל האפשר בלתי שום נזק לחי הנטפל בו וכדברנו זה כן יקום דבר וכן ראוי לנהוג לטובת החיים והמתים וכן הוא מנהג ע"הק **ירושלים תובב"א** ומנהג כל עיירות גדולות בחכמה ובמנין שבאסיא ואפריקא אשר עברתי בהם. וכל המערער על זה ידע נאמנה שנותן צער למתי ישראל לפי סודן של דברי' ובפרט בארץ האיאורופה שמלינים את המת שעות זמניות ליום ולילה עד חצות לפי חקי המדינה בהא ודאי מוסיף קלנא להאי גופא קדישא וגורם

סכנה למתעסקים בטהרתו ושומע לנו ישכון בטח מדברים העומדים ברומו של עולם ושאנן מפחד דבק ארס החולאים הרעים הרחמן יצילנו כיר"א:

בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי ה' דבר:

כה דברי מרביץ תורה בישראל בק"ק רומא יע"א הבא על החתום בחוה"מ של חג הפסח הקדוש התר"ח ליציר' ברב עוז ושלום.

המשי"ח ס"ט

סימן יג

סימן י"ג לוויין יע"א

שאלתני אהובי הרב החוקר התורני יעזרך אלהים להעתיק לך אחת מצוואות הרב שולחן גבוה הבאות בריש ספרו י"ד ח"א הצואה העשירית אות באות כי אין הספר מצוי אצלך ושאודיעך מאיזה מקור חצבה הרב ז"ל כי לפום ריהטא לא מצאת ידיך בבית המדרש:

תשובה הא לך נוסח הצואה העשירית. עוד אני מצוה לחברה קדושה שתכף אחר פטירתי שיפשטו אותי כל בגדי ויניחו אותי ערום ועריה כאשר יצאתי מבטן אמי רק שיכסו טפח מלפני וטפחים מלאחורי ויניחו אותו ע"ג קרקע בלי הפסק סדין או טאפיט או שום דבר אחר וכה יאמרו החברה הקדושה: אם נתחייב הנפטר הזה סקילה יהי רצון שיהא זה חשוב כאלו נסקל בב"ד הגדול שבירושלים תובב"א וכן יעשו לי שאר ד' מיתות ב"ד כדרך שאנו עושים בערב ר"ה ועיוה"ך ואל ימנעו ממני שום דבר מד' מב"ד משום שזהו כבודי לעשות נח"ר לנפשי אולי תעלה ארוכה לי ע"כ. ועל מאי דשאיל לן מר מאיזה מקור חצבה הרב ז"ל צואה זאת לפום ריהטא חפשתי באחרונים על על ולא מצאתי ריח מזה ואפי' בס' מעבר יבוק כמעט שעברתי ע"פ כולו ולא דיבר מאומה מזה וס' יש נוחלין צוואות להרב נפתלי כ"ץ אינו בידי וכבר נראה גם מצוואת הרב שולחן גבוה גופיה שהוא בממציא ענין זה שהרי מברר הדברים כשמלה בצוואתו לומר שיעשו לו כמו בערב יוה"ך דמזה משמע שהוא הממציא ענין זה דאי לאו הכי היה רושם וכותב כמו שכותב בס' פלוני ואין ספק ששורש לדבר זה הוא ממ"ש בברכות ד"י ופסחים דכ"ו על חזקיהו שגירר עצמות

אביו על מטה של חבלים ולפי דעת מוהרש"א בחי' אגדות פ"ב דמכו' מוכח להדיא דעשה זה משום כפרה ולא משום שיווסרו הרשעים כפרש"י הרי שענין הגרירה ע"ג קרקע או ד' מיתות ב"ד שהכל ענין בזיון למת הוי לכפרה אלא דיש לדחוק דאין משם ראיה כלל דמאחר עלות בידינו מתשו' הרשב"א והרדב"ז והתיו"ט הנזכרים בסי' הקודם לזה דאין בשר המת מרגיש בצער טבעי אפילו באזמל הזה ואינה מרגשת כי אם הנשמה בבזיון גופה ותו לא א"כ הא תניח כשעושין לו אחרים גרירה וארבע מיתות בית דין כמו שעשה חזקיהו לאביו הא ודאי הוי בזיון גדול שאין אחריו המינו והנשמ' מצטער' יותר מדי והויא כפרתה אבל כשהוא מצוה בדבר הזה דכבודו של אדם זהו רצונו א"כ דל מהבא צער טבעי שאין בשר המת מרגיש באזמל דל מהכא ג"כ בזיון הנפש כיון דהוי ברשותו ורצונו אדרבא כבוד גדול עושין לגוף לקיים מאמרו ומסתפינא שלא יצא הענין אל חשש יוהרא ובפרט בז"הז דאיכ' לעג כי דור הולך ומתמוט' בעונות וכבר הגענו להתחכמות שכתב הרדב"ז בסוף אותה תשובה בענין השלכת הסיד וסיים וכתב תמים תהיה עם ה' אלדיך בלי ספק (ושוב אחז"ר מצאתי להרב שולחן גבוה גופיה יו"ד ח"ג סי' שנ"ב או' ט' שהביא הדברים משם ס' הכנה וסיים וכתב וז"ל: ושאר דברים שכתבתי בצוואות שלי כ"ו צוואות כמנין שם הוי"ה ע"כ הנה אל ה' ויאר לנו למצוא דברי חפץ מהיכן הוציא השו"ג צוואותיו אלא שאין ס' זה מצוי בידי לראות אם שינה איזה דבר דאי לאו הכי הוה לו להזכירו בצוואותיו) ושוב מצאתי להרב בנימין זאב דיני קדיש סוף סי' ר"ד שהביא מצוואות הרב ר' אליעזר הלוי ז"ל שאחר שסידר צוואותיו בענין הרחיצה (ולא הזכיר מים חמין כלל ראה זה חדש באשכנזי) סיים וצווה וז"ל רחוק מקברי שלשים אמות ישיבו ארוני עמי על הארץ ויגררוני בארון עם חבל עד הקבר ובכל ד' אמות יעמדו וישהו מעט ויעשו כך ז' פעמים עד הקבר להיות כופר לעונותי וסיים בעל בנימין זאב וז"ל וכן ראוי לעשות כדי שיתבזה בעו"הז שיתכפר לעוה"ב ע"כ הרי מצאנו שורש וענף לצוואת הרב שו"ג ז"ל בצווא' גדול הדור ההוא אלא דעדין לא נתישב לי תמיהתי דאחר דהוא מצוה בדבר מה בזיון יש לנפש כי אדרבא רצונו של אדם זהו כבודו ואין לנו אלא לומר על צד הדחק דכיון דסוף סוף הוא בזיון אמיתי להאי גופא קדישא בשעת שמגררין אותו או נותנין עליו ד' מיתות ב"ד הנפש מצטערת

מראות בזיון הממשיי הזה שעושין להגוף. ומה לנו שהמגררין חושבין בדעתם לכבדו בעשיית רצונו סוף סוף המנהג הוא בזיון החלטי לגוף והנפש הרואה בזיון ממשיי כזה בפועל גמור ודאי מצטערת הרבה וכיון שיצא הדבר מפי כמה ראשונים אין לנו אלא להפך בזכותם כי אינון הוו בקיאי טפי מינן בענין האמונות והדעות והוא ברור:

ותא אחוי לך ידידי השואל! דבר פלא שאירע היום הזה ממש פה רומי יע"א שהיום הזה שאני כותב לך תשו' זאת אירע שנלב"ע איש יהודי פשוט א' וציוה שיעשו לו ד' מיתות ב"ד וחדא מהם היא הגרירה במקום סקילה והיה מנהגם שמגררים המיטה מפתח בית החיים עד הקבר ואין ספק שמנהגם זה לוקח מצוואת הרא"ה המובאה בס' בנימין זאב סי' ר"ד הנז"ל ואנשי החברה סירכייהו נקטי ואזלי וקיימו צוואתו ולא שאלו את פי וכשנתודע הענין להעומדים על הפקודים ממוני הזמן שלחו לפני חד מהם המו"ן כה"ר מנוח עזכאריאל נר"ו לדרוש את ה' אם יצאת מפי הוראה זאת שיש בה לעג הגוים עד להפליא יען בית הקברות הוא בתוך שכונת הנוצרים ולפניו כמה שוקים ורחובות ופלטרין גדולים ואינם בני עמינו רואים מנגד מרחוק את כל הנעשה וכדי בזיון ולעג הגוים אדיר וחזק ועם שבאמת דבר זה הונהג מאז השנים חדא שלא היה דבר פשוט כי אם לאיזה גדול הדור שהיה מצוה כך אחת לששים או לע' שנה ועכשיו הותרה הרצועה שכל המוני כי נגע יראת ה' בלבבו מצוה צואה מכוערת כזאת ועכשיו כי רוח עלמא והנוצרים דעתם עלן לקרבנו באהבה וחיבת התורה דבר פומביי זה גורם חילול ה' גדול ולעג מופלא שאין אחריו כמוהו ואני עניתי לו כי גם אנכי לא ידעתי בלתי היום כי לו ידעתי קודם לכן הייתי עומד בפרץ לבטל מנהג הזה בכל כחי ונומיתי לו הא קמן תשו' שאני כותב לוויין יע"א ע"ד פתגם והוא פלא כמה כחו של מקרה. ואומר:

הנה אם באנו לבטל המנהג מכל וכל ר"ל שכל מי שיצוה הגרירה והד' מיתות ב"ד גם בהיות המת בביתו ובחומותיו שלא נטה אזן לצוואתו הא ודאי אין כחנו יפה דאין לך מצוה לקיום דברי המת גדול מזה שהרי הכל הוא בשלו ואין נוגע לאחרים לא בגופם ולא בממונם א"כ דינא יתיב לקיים כל צוואותיו לכפר על פשע ולמחול אשם וכבר יצא הדבר מפומייהו דרבנן קדישי לקדושים אשר בארץ המה ומי יבא

אחריהם? אבל מה שהדין נותן לבטל הוא דוקא אותו הפומביות לגרר המת מפתח ב"הק עד הקבר כצואת הרא"ה המובאה בס' בנימין זאב הנז"ל דלא תהיה צוואה זאת גדולה מתקנת חכמי התלמוד בחזרת העמידה שבא הרמב"ם ז"ל וביטלה כמבואר בתחילת ס' מעשה רוקח ובתשובות הרדב"ז הישנות סי' ך' וסי' צ'"ד (ובמ"א הארכתי על זה בכל מה שכתבו האחרונים בזה) ועיק' טעמו משום לעג הגוים וכשנעריך לעג הגוים שבנדון חזרת העמידה ללעג אשר בנדון שלפנינו יעלה באחד ומאתים ואת האלף ולאין קץ כי אין לך חרפה וקלסה לחיים ולמתים גדול מזה ומה כחו יפה של מת הזה לחייב לאחרים שיתבזו בפומבי עצום כזה והוא בזיון אדיר וחזק נוגע לכל הקהלה שאין אחריו כמוהו עד שאין צריך עליו ראיות ומי גבר יחיה ולא ירגיש בלעג הגוים ההחלטי הלזה? ועיין להרב חיים שאל ח"א סי' ל"ד שנשאל על רב המקום שציוה עליו שלא יספידוהו והקהל טענו שזהו כבודם להספידו וכמעט יש חילול ה' בין הגוים והמון העם. והרב ז"ל צידד כמה צדדים להראות במופת חותך דלית בקיום צוואה זו מניעת כבודם כיון שמספידין אותו בביתו ואז יאמרו בגוים כי זהו מקומן של שבחין יעו"ש נמצא דאי לאו טענת הרב ז"ל להכחיש החילול ה' שבין הגוים וגם טענת מניעת כבודם הויא טענת הקהל שפיר טענה אפי' בדבר שהוא בשוא"ת כמו מניעת ההספד כ"ש בבזיון מבהיל כזה לגרור המתים מפתח ב"הק עד הקבר בק"ע מפורסם כזה הא ודאי אין כח ביד המת לצוות כזה ואין בו ריח מלד"ה אלא אדרבא הוא חילול ה' אדיר ונורא כי ע"כ גוזרני בכח תורתנו הקדושה על קהלתנו רומי יע"א ועל כל אנשי החברות ההולכים לבית הקברו' שאם באולי היה מי שציוה כזה ר"ל שיעשו לו איזה בזיון פומביי כגרירה וד' מיתות והדומה שאסורי' לקיים צואתו חוץ מביתו בשום אופן שבעולם כי אם דוקא באם שאירע שאיזה איש מאישי ישראל הקטנים עם הגדולים אפי' רב גדול אם יצוה כזאת תכף הקרובים או אנשי החברה יודיעו הדבר לאנשי המעמד הקדוש הי"ו והם יצוו לעשות לו כצוואת הרב שולחן גבוה שהכל היה בביתו ובחומותיו מן האגף ולפנים ושום זר לא יקרב לראות מעשה זר כזה כ"א אנשי החברה הקדושה אנשים אשר יבררו אנשי המעמד הנז"ל הע"י כי עפ"י יהיה סדר הנהגת קיום צוואה זאת על פי האמור דוקא ותשקוט הארץ:

סימן יד

שאלה נכבד אחד מנכבדי וגבירי עירנו יע"א גומל חסדים טובים ירא את ה' מנעוריו עושה צדקה בכל עת סוחר מפורסם ונושא ונותן באמונה ומלכים ויועצי ארץ כולם משכימים לפתחו ויהי היום הן בעון נהפך עליו הגלגל והגיע לשברים הפלא ופלא עד זבולא בתרייתא ונהפכו פניו לירקון כלוא ולא יצא מפתח ביתו החוצה מפני הבושה הגדולה כי היו הגוים והישראלים מלעיגים עליו באמרם כי כל צדקותיו לא תזכרנה כי עשאם בממון אחרים ובאלה רבות אשר לא יוכל שאת הבושה והכלימה ויהי היום ואני השואל עבדכם יוסף אחיכם מנהיג הקהלה יע"א נכנסתי לבקרו ולדבר על לבו ולנחמו כאשר אבלים ינחם והן בעון ראיתיהו כמעט אבוד בדעתו עד שברוב דברים אמר לי בפירוש מאסתי חיי ואיני מוצא שעת הכושר לבחור מות מחיים ונתגברתי לדבר על לבו בכל כחי וימאן להתנחם בטוענו כי לפי דעתו חיותו גורמת חלול ה' גדול כי אומרים עליו ועל חסדיו הנאמנים שהם גזל בידו ואם לא יאמרו כך היודעים ומכירים אותו בטוב עכ"פ הוא סיבה שיאמרו לית דין וכו'. ואם כן למה לו חיים וכאלה דברים אשר תסמר שערת בשרי ואני בכל כחי מתגבר להשקיטו מזעפו והוא לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשוב ויצאתי משם בפחי נפשי והיה לבי הומה עלי על הדבר הזה וצויתי לכל בני ביתו שיזהרו לשמור אותו כי ברע הוא ואני בפעם בפעם לא נמנעתי מלבקרו לנוד לו ולנחמו ויהי כעשרת הימים בבקר השכם והשמועה באה כי אותו הנכבד ביה בליליא שתה סם המות ויהי בבקר מצאוהו מת על מיטתו וספר שערי ציון פתוח לפניו על המיטה במקום הוידויי' והתחינות והרופאים בנתוח אותו כמשפטם מצאו הסם באסטומכתו כנהוג ואני בעניותי בו ביום חפשתי בספרים מעט אשר היה לפני ובראשם הש"ע בדין מאבד עצמו לדעת וגם באחרונים וראיתי שלפי המובן בדין שלפני הוא מאבד עצמו לדעת פשוט וכשרציתי לעמוד על הדבר בשורש נסתבכתי ולא מצאתי ידי ורגלי בבית המדרש שאני איני רואה בפ"ב דמסכת שמחות ששם מקור דין זה כל אלו החמרות שלא להתאבל ומנין בא לו להרמב"ם והש"ע הנגרר אחריו? ועוד מאד הייתי נבוך אם לדמות נדון שלפני למצאוהו חנוק או לאומר לעלות לראש הגג וליפול יען שכבר אמר לפני שהיה בדעתו לבחור מות

מחיים אמת הרמב"ם ז"ל כתב ועלה מיד דרך כעס וכו' ואחריו נגרר הש"ע כדרכו אבל שאר הפוסקים לא כתבו כן ועל הכל לבי בקרבי היה בוער באש מלגזור עליו שלא להתאבל וכיוצא כי באמת הייתי מכירו כי היה ירא את ה' מרבים (וגם אדני נר"ו הכירו בעצם בעברו בקרב מחנינו יע"א) ואיך אדין אותו כרשע מוחלט סוף דבר נשארתי כסומא בארוב' ולא ידעתי מה לעשות כי אם לעשות כל כבוד החיים בכל כחי כבוד גרול ולימודים אבל נדר גדול נדרתי לאלהי ישראל לכתוב לאדוני נר"ו את כל העובר כי זכני ה' להכירו יפה יפה בעברו דרך עירנו יע"א ומי כמוהו מורה מגדולי ההוראה שבדורינו ליש וגבור מאיר עיני חכמים כל סתום לא עממוהו וכאשר הראני את כבודו ואת גדלו בפסק אותה עשירה החשודה כן יראני מתורתו נפלאות בענין זה לפקוח עינים עורות והיה שכרו כפול ומכופל מן השמים ואל יחסר מלכו ונר ישראל לא יכבה לעולם עד כי יבא שילה כיר"א:

תשובה עדי בשמים בקראי ב' דלתות המו מעי לו שרפ"ה כליותי והלב לבית חללו: וכל ראשי אברי שרפים עומדים ממעל לו. ושאר הגוף יצוק כמו אבן יקבוץ אבן לו רעדה אחזתהו שמה החזיקתהו בכל אשר ימצא לו איכה נהייתה הרעה מחלה ונועה אוי לדור אל לא טובה השמועה כי גמול ידיו יעשה לו איכה פגעה מדת הדין בדוקין שבעין ידיו רב לו לעשות חסד אל כל היום משפט וצדקה בארץ ובחו"ל ועפרות זהב לו על זה ידוו כל הדווים ואם לא כל אפייא שוים דיו לאבל שיעמוד באבלו:

חמדת ישראל! יוסף יפה טוהר! איש על מחנהו ועל דגלו יפה שאלת יפה חקרת יפה טענת יפה נתקשית יפה נסתבכת ויפה הורית לנוד לו ותתן לו מגן ישעך כי אמרו העם לסקלו: זה אומר בכ"ה וזה אומר אל תבכו למת ואל תנודו לו אין בן העול' טורף נפשו באפו שאול ואבדון אמרו כי לא יחיה אחרי נפלו ותגדל חסדיך חסד של המת חיים שאל ממך נתת לו ע"כ יצאתי ממחנה ישראל נמלטתי ומעסקי צבור רגע כמימריה נפניתי ואדברה בעדותיך ואתהלכה ברחבה כה יעשה וכה יוסיף למחכה לו כי אותך ראיתי אש יצאה מקולמוסך להבה תלהט על פנקסך. לא בזפת ולא בשעוה לא בכוסך ולא בכיסך כי אם לשמוע דבר ה' אשר או"ר לו בציון ותנור לו ואת כל אלה אחת דברתי ובי נשבעתי להפנות אליך להורות תשובה לרבים ארוכה מארץ מדה נתן תהום

קולו וטעם בעיק' כי ענין זה כל שהוא עיקר נראה בו שעוריה ודבר ה' היה יקר ואת אחרונים הלא בספרתם איכא דאמרי אייקר זה עומד בשלו ונצבו איש פתח אהלו: עד כי באופן אין בידינו הלכה ברורה למעשה לא שורש ולא עיקר ולית דמשגח בן לברר הדברים למי אוי למי אבוי לעשות יקר קדוש יאמר לו. למי בולם פיו והחריש לו ביום שמעו עושה עצמו כאלו לא ידעו הפוגע בו יחפור ברקר גם קבורה מהור ימהרנה לו: למי פצעים בשבט פושעים ובנגעים ובאבוד רשעים ליהודים היתה אורה וששון ויקר גם פליטה לא היתה לו העל אלה כדי לבוא לידי בירור וזיקוק ענין זה צריכין אנו להביא כל הענינים שישנן בזה אחר זה ולדקדק ולפשפש בכל דבר ודבר לדעת מה זה ועל מה זה וכל סתים הבה נתחכמ' לו. ולהקל על המעיין ראיתי ונתון אל לבי לערוך לפניו שלחן ייני עם חלבי כל הערות השייכות בין בעיקר הדין בין בסדר הלשון שבש"ס ובפוסקים אשר אני בעניותי נשקפתי בעד אשנבי ואעריכם ואסדרם אחת לאחת למצוא חשבון רחב רחב ברחוב אכין מושבי ואחר היות כל הערותי נמתחות כאהל לשבת הא בעטירי עטיר פומבי. אתנהלה לעי"טי לישב ולחלק הדברים לא בחכמה ראיתי בי כי אם בה' מבטחי כי הוא הנותן כח לכל הבא לאהלה של תורה אלהים יראה לו:

וזה החלי בס"ד

א' יש להעיר במאי דאמרו פ"ב דאבל רבתי המאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר ר"י אומר קורין לו הוי נטלה הוי נטלה (ובנוסחאות הגאון מוולנא גרוס הוי נתלה הוי נתלה בתי"ו והרמב"ן בס' תורת האדם גריס הוי נשלח) אמר לו רבי עקיבא הנח לו בסתמו (והרמב"ן בת"ה גריס הניחהו סתמא) אל תכבדהו ואל תקללהו דהנה יש להעיר מה הלשון אומרת הוי נטלה ולא ראיתי בשום מפרש שנעורר לפרש לנו לשון זה ונראה ודאי שהוא לשון קללה ממאי דא"ל ר"ע אל תקללהו וע"כ נראה שהוא מלשון נטול מן היהודים כאותה שאמדו בנדרים ד"ץ ע"ב ור"ל שאינו נחשב עוד מן היהודים למנות אותו ויהיה דינו כדין פורש מד"ץ שאין מתאבלין עליו ואין מתעסקין עמו לכל דבר או יפורש אוי נטלה נטול מן העולם בלא זמנו ע"ד שאמרו כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם (ונראה דהיא מדה כנגד מדה או לשון נופל על הלשון הוא לא נטל ידיו יהיה

נטול מן העולם והוא לשון נעקר) ושו"ר בס' חתם סופר סי' שכ"ו שפי' לשון כלי חרס שהיו נוטלים ממנו ידיו ונקרא נטלה כנודע ופי' הראשון נראה עיקר דאי כפי' הב' שהוא נטול מן העולם מאי א"ל ר"ע אל תקללהו ומה קללה היא זאת? שכבר הוה מאי דהוה וניעקר מן העולם וכן בפירוש החתם סופר שהוא לשון כלי חרס מאי קללה הוא ולאמר שהך אל תקללהו ר"ל אל תבזהו דומיא דאל תכבדהו הוא דוחק ועוד מאי בזיון שייך למע"ל לבזותו בקרוא אותו נטלה? אבל אם תאמר כפי' הראשון שהוא נטול מן היהודים הא ודאי הוי קללה או בזיון גדול להשוות אותו לפורש מד"ץ שהוא באמת נטול מן היהודים ויהיה הענין קרוב לגירסת הרמב"ן ז"ל שגריס הוי נשלח הוי נשלח שהכונה בו גברא ערטילאי וערום מן המצות ועיין ערוך ערך שלח ב' שפי' ערום יעו"ש וא"כ מה לי נטול מן היהודי' מה לי ערום מן התורה והמצוות ולכל אפייא הוא לשון קללה ובזיון גדול.

ב' יש להעיר מאי קסבר ר"ע שאמר לר"י הנח לו בסתמו (או הניחהו סתמא כגי' הרמב"ן) אל תכבדהו ואל תקללהו דהוא באמת קשה והרי סתמו כפירושו וסתמו הוא מאבד עצמו לדעת ומע"ל הוא רשע גמור שנאמר עליו באבוד רשעים רנה וה' אמר לו קלל? **ג' במה** שסיים ר"ע יאמר באלו מפרש דבריו שאמר אל תכבדהו וכו' והוא אומרו תכף קורעין עליו ואין חולצין עליו ולא מספידין עליו שהכונ' דכל זה הוי יקרא דשכבי וזהו שאמר אל תכבדהו בשוא"ת אבל בק"ע לבזותו ולומר עליו נטלה וכיוצא לזה אי אתה רשאי וכן דבר שהוא כבוד החיים אי אתה יכול לבטלו אפי' בשוא"ת וזהו אמרו אבל עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים מפני שהוא כבוד לחיים וא"כ תקשי למה לא מנה גם אבילות דהוא משום יקרא דשכבי? וכמו שהוכיח הרב לח"מ פ"א מהלכות אבל הלכה י"א שעל מה שפסק הרמב"ם שעל מע"ל אין מתאבלין עליו כתב הרב לחם משנה ז"ל דסוגייא דפרק נגמר הדין מסייעא ליה להרמב"ם ז"ל דאמרו שם ואי ס"ד כיון דאקבור הוייא ליה כפרה לאבלו משמע להדייא דאבלות הוא כבוד המתים א"ד ולפום ריהטא האמת אתו וא"כ קשה לברייתא דא"ר למה לא תני לה בהדי אין קורעין ואין חולצין וכו'? ולומר דפליג הוא רחוק הרבה שהרי היא הלכה

רווחת ומי לנו גדול מר"ע שהלכה במותו מחבירו? ולכל הפחות היה לו לתלמודא להביא סברת ר"ע ולהשיב עליה ולמשקל ולמטרי באורח התלמוד:

ד' **קשה** אף לכשיאמר האומר דאין מניחין סוגיי' בדוכתא דפ' נגמר הדין דמשם מוכח להדיא דאבילות יקרא דשכבי היא וע"ז פסקה הרמב"ם נגד ברייתא דאבל רבתי דהיא ממסכתות חצוניות כנודע אכתי יגדל התימה על הרמב"ם דאחז החבל בב' ראשים שהרי פסק הך דא"כ שעומדין עליו בשורה ואומרין עליו ברבת אבלים ואם אין מתאבלין עליו ברכת אבלים מנין? ולא ראיתי להרב לח"מ ולא בשום אחד ממפרשיו שנתעורר מזה:

ה' **להרמב"ן** בס' ת"ה ה"ד מב"י סי' שמ"ה דאבילות יקרא דחיי הוא וז"ל הרמב"ן בס' תורת האדם אות באות אחר שהביא הברייתא כצורתה (לבד השנויים הנרשמים לעיל) סיים וכתב וז"ל ויראה לי דאין קורעין לכבוד קאמר אבל הקרובי' הראויים להתאבל קורעין דקריעה חיובא היא ואם תאמר זה שאינו עושה מעשה עמך פטורים ממנו אף הם לא ינהגו אבלות והיאך עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים אם אין נוהגין עליו אבילו'? ולא מצינו אלא בהרוגי ב"ד אין מתאבלין עליו אלא אוננין והרמב"ם ז"ל כתב שאין נוהגין עליו אבילות כלל עכ"ל הצריך לעניננו ובאמ' זוהי שקשה על הרמב"ן ז"ל מה יענה לסוגיית פ' נגמר הדין שהביא בידו הלח"מ ז"ל שמשם תורה יוצאה דאבילות הוא יקרא דשכבי וסוגייא בדוכתא עדיפא וזה מן התימה על הרב לח"מ ז"ל שכתב בפשיטות אבל הרמב"ן ז"ל חולק על רבינו ואומר דמדאמרינן ברכת אבלים משמע דמתאבלין אבל הסוגייא הנזכרת מסייעת לרבינו כדכתבינא ותמיה לי על דבריו תרתי חדא הא דאמרן דאי מדאמרי' ברכת אבלים משמע דמתאבלין א"כ תקשי על הרמב"ם ז"ל דפסק תרתי דסתרן ויבאר הלח"ם ז"ל דברי הרמב"ם ז"ל תחילה ושוב ישמיע לנו כמאן ס"ל ומאי אהני לן דהודיע לנו דס"ל כסוגייא דפ' נגמר אחר שדבריו הם כס' החתום ולא סיפיה רישיה? וזאת שנית קשה ע"ד ז"ל דאי סוגייא דפ' נגמר עיקר מה כחו של הרמב"ן ז"ל לחלוק על הרמב"ם ולהניח סוגייא ערוכה מפני מה שנמצא במס' חצוניות דאומרים עליו ברכת אבלים דמשמע מינה דמתאבלין אימור דבפי' איתמר דמתאבלין משום דס"ל דאבילות הוא

כבוד החיים עכ"ז היה לו להרמב"ן ז"ל לפסוק דאין מתאבלין מאחר דהלכה רווחת היא בתלמוד דידן דאבילות יקרא דשכבי הוא? ובכל אלו הדברים הקשים בטבעם היה לו להלח"מ ז"ל לעמוד עליהם ולבררם ולנתחם ולא להניח לנו דברים סתומים וחתומים וזוהי מן התימה על הרב שלחן גבוה יו"ד סי' שמ"ה דהביא דברי הלח"מ ז"ל הללו וסמך שתי ידיו עליו וכתב דמרן ז"ל פסק בהרמב"ם ולא חש לקמחיה של הרמב"ן ז"ל ולא נתעורר מכל האמור:

וי"ו במאי דסיים בברייתא דאבל רבתי כללו של דבר כל שהוא כבוד החיים מתעסקין עמו וכל שאין כבוד החיים אין הרבים מתעסקין עמו לכל דבר דיש להעיר מאי שנא ריש' דקתני סתם המאבד עצמו לדעת אין מתעסקים עמו לכל דבר? דנראה בין רבים בין יחיד בין קרובים בין רחוקים וסיפא דייק ותני אין הרבים וכו' דוקא רבים הא יחיד או קרובים מתעסקים ומזה מבורר דכל דיני אבילות וכיוצא נוהג באבלים הקרובים ככל המתים אפי' אותם של יקרא דשכבי דלא נמנעו מכבוד המתים כי אם הרבים אבל הקרובים איתנהו בכל כבוד המת ואם נאמר לזה דרישא ר"י דס"ל דבשום אופן של כבוד בין של חיים בין של מתים אין מתעסקין עמו ולא זה בלבד אלא שמבזין אותו וקורין לו אוי נטלה וע"ז לא שנא ליה בין הקרובי' והרחוקים ובין היחיד לרבים עד שבאופן לדעת ר"י דין מע"ל כדין פורש מד"ץ ככל חקתיו וכל משפטיו. ור"ע פליג עליה וס"ל דמלבד דאין מבזין אותו אלא דגם הקרובים מכבדין אותו גם בכבוד המתים זו בלבד דהרבים אין מתעסקים עמו בדבר שאינו שהוא כבוד החיים הנה גם אם נאמר זה בפשיטות הברייתא ואחר האמת כן צריך להיות פשיטות כונת הברייתא עדין יש לדקדק דיוקא הדיוקא בדברי ר"ע גופיה דאמר כללו של דבר כל שהוא לכבוד החיים מתעסקים עמו ר"ל כולן בין הקרובים ובין הרחוקים ודוק מינה דבר והופכו הא בכבוד שאינו של חיים אין מתעסקים עמו לא הרבים ולא קרובים אימא סיפא אומרו כל שאין כבוד החיים אין הרבים מתעסקים עמו דנר' דוקא הרבים אין מתעסקים עמו בכבוד שאינו של חיים אבל הקרובי' מתעסקים עמו בכל דבר ככל המתים ובאמת קשה דיוקא אדיוקא בדברי ר"ע גופיה ולפי גרסת הרמב"ן ז"ל בס' תורת האדם דגריס כללו של דבר כל שהוא לכבוד החיים הרבים מתעסקים עמו וכל

שאינו לכבוד החיים אין הרבים מתעסקים עמו מיעוט רבים ברישא דסיפא ובסיפא אתי שפיר וכך צריך להגיה בהכרח בתלמודין והוא ברור:

ז' **במ"ש** עוד בברייתא הב' שם בא"ר. איזהו מאבד עצמו לדעת לא שעלה לראש האילן ונפל ומת בראש הגג ונפל ומת אלא זה שאמר הריני עולה לראש הגג ואפיל עצמי ואמות ורואין אותו שעלה לראש הגג ונפל ומת הרי זה בחזקת מע"ל וכל המע"ל אין מתעסקק עמו לכל דבר מצאוהו חנוק ותלוי באילן הרוג ומושלך על הסיף (והרמב"ן גריס על סופו וכן פסק הרמב"ם ז"ל והוא יותר חידוש) הרי זה בחזקת מאבד עצמו שלא לדעת (וכל המאבד עצמו שלא בדעת כן גריס הרמב"ן והוא נכון) אין מונעין ממנו כל דבר דהנה תחילה אומרו לא שעלה לראש האילן לראש הגג ונפל ומת ודאי דהכונה הוא דתלינן דאפשר בעלייתו שם גם בלי סיבה באנס ונפל שלא מדעתו ומת וכן פי' הטור יו"ד סי' שמ"ה עי"ש ואם יהיה כן פירושא דהך מילתא מלבד שקשה דזו אינה צריכה לפנים דודאי לא יעלה בדעתנו להחשיבו מדעת כל דידעינן דכמו אלה אלף פעמים יארעו מאורעות כאלו ומקרא מלא דיבר הכתוב כי יפל הנופל ממנו והכתוב דיבר בהוה והיכי יעלה בדעתנו דאופן זה יקרא מע"ל עד שיוצרך התנא לשלול אותו ולומר לא שעלה לראש האילן וכו' דמאין הידים להחשיבו בדעת? ומי יטעה טעות כזה? והעד נאמן על זה הוא הרמב"ם והרמב"ן שם שלא ביארו דברים אלו כאשר ביארם הטור ופסקו הדברים בסתם ובר מן דין זוהי שקשה כמלונה במקשה דקשיא רישא לסיפא שהרי באומרו לא שעלה לראש האילן וכו' מוכח דוקא באופן כזה שיש לתלות שמא נאנס ונפל ומת לאונסו הוא דלא הוי מע"ל אבל אם אנו רואין שעלה לראש האילן וכו' והפיל עצמו בק"ע או שהאופן של ראש הגג הוא שא"א ליפול באונס כי אם ברצון הא לאו הכי לא היה אפשר בשום אופן שבעולם שיפול לאונסו וכיוצא אופנים כמו אלה אה"ן דבאופן כזה ידים מוכיחות שהפיל עצמו בכל דעתו והוי מע"ל דידים מוכיחות הויין בלי ספק. ולא איכפת לן אם יאמר אותו קודם או לא כל דבריא לן דלא נאנס אלא שהפיל עצמו מדעת זהו מה שנראה דיוקא דהך מילתא אם נפרשהו על אפשר שמא נאנס ונפל כאשר פ' הטור ואם יהיה כן קשה טובא במה שסיים אח"כ ומלי דין מע"ל באמירה שאמר קודם עלותו למקום גבוה ותלול שהוא ע"מ להפיל והלך

ועשהו ודוק מינה הא אם לא אמר ולא הקדים שום אמירה למעשה הרע אלא שעלה בעליית בית חורון והפיל עצמו בכל דעתו ועינינו רואות וכלות עכ"ז לא מקרי מאבד עצמו לדעת אם לא שיבטא בשפתיו קודם לכן וא"כ קשיא רישא אסיפא בלי ספק:

ח' שאף אם נדחוק עצמינו כל מה שנוכל ולא נידוק מרישא כיון דסיפא בפירושא איתמר דהדבר תלוי בביטוי שפתים קודם מעשה הא לאו הכי בשום אופן לא הוי מע"ל וכמו שהוא הדין בפשיטות א"כ קשה מאי דסיים איזהו מאבד עצמו שלא לדעת מצאוהו חנוק וכו' היכן כשאר לנו ספק מאי מאבד עצמו שלא לדעת ועדין לחלוחית של דיו קיימת ובפירושא איתמר סמוך ונראה והוא כל שלא אמר קוד' מעשה ואפי' דאינוהו שעלה והפיל עצמו עכ"ז לא הוי מע"ל דבעינן אמירה קודם מעשה א"כ כ"ש מצאוהו חנוק וכו' דלא ידעינן מאי הוה ביה ולא זו בלבד שלא אמר כלום אלא אף זאת שלא ראינוהו בשום אופן כדי לדון ממעשיו ותנועותיו והליכותיו ורמזיו קודם מעשה מה היה בדעתו כמו שהיה בראותנו אותו עולה לאילן דלא סגי שאינו מתברר מפסיעותיו וצעדיו מה היה בדעתו השפלה ועכ"ז כל שלא אמר בפירוש בטלינן כל אומדנות דעתנו ולא מחשבינן אותו מע"ל כ"ש אם מצאוהו חנוק או הרוג וכו' ולא נודע לנו שום אופן ממנו דודאי לית מי שיסתפק בדבר להחשיבו מע"ל כדי שיוכרח התנא להרחיב הדבר כל כך להוציאו מכלל מע"ל והלא מרישא שמעינן לה בעדיפא מהא?

ט' דאף אם נאמר דאצטריך תנא לאשמעינן להקל לבל נטעה ונאמר דדוקא בעליית הגג או לראש האילן בעינן אמירה קודם דאפשר לומר דהוא היה בדעתו לעלות ולא ליפול. ואפי' אם היה בדעתו כן עכ"ז אין הדבר מבורר כביעתא בכותחא שהוא פגע בעצמו וידו ממש כמו שהוא בעניין מצאוהו חניק וכו' דנראה דהוא פגע בעצמו דאם היה אחר לא היה לו צורך לתלותו באילן כדי לחונקו ואף אם ת"ל דזה האופן אפשר לתלותו באחר עכ"ז במושלך על הסייף ובפרט לפי גרסת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל דגריס על סייפו דזה הוכחה גמורה שהרג עצמו בלי ספק ושלזה כתבו באחרונה מושלך על סייפו על דרך זו ואין צריך לומר זו (יעיין יעיר אוזן אות וי"ו) כהרגל התנא בכל המקומות ובאופן בזה הוה ס"ד למימר דהוי כאלו אמר בפירוש כל שמעשיו מוכיחין שהוא טרף

נפשו ואין לך מע"ל גדול מזה ולזה אתא תנא לאשמועינן דגם זה לא הוי מע"ל והטעם הוא דכל שלא ראינוהו אופן מיתתו ומה היה בדעתו קודם לכן אם באמת מעשיו מוכיחין וסדר מיתתו שהוא איבד עצמו בלי ספק ולא יד אחר פגעה בו עכ"ז נוכל לומר שהיה שלא לדעת דאפשר נכנס כו רוח רעה ונשטתה ומתוך שטותו ואבידת דעתו פגע בעצמו ובנפשו דיבר וכמו שכן נראה להדיא מתשו' מוהר"י וויל סי' קי"ד הובאה ג"כ בתשו' מוהר"ם מינץ סי' ק"ו וז"ל ודמיא למצאוהו חנוק ותלוי באילן דאין זה בכלל איבד עצמו לדעת אעפ"י שהיא מוכיח שהוא עצמו עושה אמרינן דילמא רוח בעתתו ואין בכלל פורש מד"ץ דפורש מד"ץ היינו פורק עול הרגיל תמיד בכך עכ"ד יעו"ש הנה גם אם נאמר כן ויהיה כן הפירוש בעיקר דין זה דאנו חוששין לרוח רעה וכיוצא א"כ יגדל התימה מה לי אנו רואין אותו מושלך על סייפו שודאי איבד עצמו? ומה לי אמר שרוצה להפיל עצמו או ליהרג ונפל או נהרג? ומאי שנא במושלך על סייפו תלינן ברוח רעה ושלא מדעתו ובאמירה לא תלינן ברוח רעה ושלא מדעתו? ולמה לא אמרינן שהרוח שנכנס בו והוא שגרמה מיתתו הוא עצמו אילצתו להוציא בשפתיו כדרך השוטים ותכף לעשותו מעשה וליאבד עצמו מן העול'? ומאי אולמיה באמירה יותר? ובפרט למה שהוסיף הרמב"ם ז"ל ועלה מיד רוצה לומר שתכף שאמר עלה והפיל עצמו דא"כ יותר ויותר יש לתלות ברוח רעה שאותו הרוח רעה שאילצתו להוציא בשפתיו דברים אלו הוא עצמו ר"ל הרוח לא הרפהו עד שהוציא אמירתו בפועל ודבר זה באמת קשה למצוא בו טעם מספיק?

יו"ד בשנוי נוסחאו' האמירה והעשיה שיש בין הבריתא אשר לפנינו ובין גדולי הפוסקים ובשנויים שבין הפוסקים גופייהו דהנה נוסח הבריתא אשר לפנינו הוא אלא זה שאמר הריני עולה לראש האילן או לראש הגג ואפיל עצמי ואמות ורואין אותו שעלה לראש האילן ונפל ומת הרי זה בחזקת מאבד עצמו לדעת ונוסח פסק הרמב"ם ז"ל הוא אלא האומר הריני עולה לראש הגג ראוהו שעלה מיד דרך כעס או שהיה מצר ונפל ומת הרי זה בחזקת מאבד ע"ל הנך רואה שהרמב"ם ז"ל עשה ג' שנויים מן הברית' א' שתשמיט באמירתו לעלות לראש ושיפיל עצמו וימו' אלא נקט סתם שאמר לעלות לגג ותו ל"מ ב' שהוסיף שעלה מיד מה שאינו בברייתא ג'

שהוסיף שהעליה צריך שתהיה דרך כעס או מצד מה שאינו גם זה בבריתא ולשנוי האחרון נוכל לומר דהוציאו מגוף הברייתא דאם לא שהיתה העליה דרך כעס או מצד שהם דברים הנראים שאין בו רוח רעה א"כ מאי שנא אמירה ממצאוהו מושלך על סייפו וכאשר דקדקנו לעיל אבל אם תאמר שהיתה העליה דרך כעס או מצד ככל בעלי דעה והשכל הרי התברר שלא היה בו רוח רעה זה נוכל לומר בישוב על שנוי השלישי אמנם על שנויים הקודמים לא ידעינן מאי כוונתו ומהיכן בא לו שכבר ידענו שהרמב"ם אינו פוסק כי אם הדיני' המבוארים בתלמוד ושאר הדינים הנלמדים מדיוק מניחם ועל המעיין ללומדם וכמ"ש רלנ"ח סי' ג"ל ד' ע"ד ע"ב וכן כתב הרמב"ם עצמו באגרותיו לר' פינחס בן משולם דיין נא אמון כי זה לא עשה מעולם בחיבורו כי אם לכתוב הדינים המבארים בתלמוד יעו"ש באנו לנוסח הרמב"ן בס' תורת האדם ושאחריו נגררו הרא"ש והטור הוא באופן אחר אלא שאמר ראו שאני עולה לאילן ונופל ומת לראש הגג ונופל ומת זהו בחזקת המאבד עצמו לדעת ופי' הדברים וז"ל פי אעפ"י שלא ראוהו מפיל עצמו כיון שאמר חזקה עשה לדעת ע"כ הראיתיך בעיניך שנויים אחרים בלשון הרמב"ן מלשון הברייתא ומלשון הרמב"ם ז"ל השינוי מלשון הברייתא הוא שהוא ג"כ השמיט באמירתו לעלות שהוא ליפול ולמות כאשר השמיטו הרמב"ם ואל יעלה בדעתך לומר שמ"ש אלא זה שאמר ראו שאני עולה לאילן ונופל ומת ר"ל שהם דברי העולה ונופל ומת דא"כ היה צריך לסיים ולומר ראוהו שעלה ונפל ומת ולא סיים כן א"כ מוכרח דפי' דברי הרמב"ן כך הם שאמר ראו שאני עולה לראש האילן ותו לא אמר כלום כנוסח הרמב"ם וזה שכתב ונופל ומת ר"ל והוה עובדא שראינו נופל ומת וכך צריך שתפרש לשון הרמב"ן זה דאם תפרש שהכוונה שאמר לעלות וליפול ולמות ושדעת הרמב"ן ז"ל הוא דלא בעינן שנראה אותו לא בעלייתו ולא בשום אופן מנפילתו כיון שאמר לעלות וליפול חזקה עשה לדעת ולא בעינן שנראה העליה והנפילה מלבד דמריהטא דלישנא אומרו ראו שאני עולה מוכח דהם רואים המעשה וכך היה לו לומר רעו שאני עולה וחוץ מזה שהרי הרמב"ן עצמו פי' הדברים ואמר דלא בעינן שיראו אותו מפיל עצמו דוק מינה מפיל עצמו בק"ע לא בעינן שיראו אבל לעולם נופל ומת בעינן שיראו אותו דאי לאו

הכי לפלוג וליתני בדידיה אע"פ שלא ראו אותו נופל ומת דבזה הלשון משתעי ומפיל עצמו מאן דכר שמיה עד עתה? והוא ברור שכן צריך שתפרש בלשון הטור השינוי אחר שאנו רואים בין הרמב"ם והרמב"ן הוא שהרמב"ן לא השמיענו שצריך שתהיה העליה מיד וגם שתהיה דרך כעס או מצר ולנו לדעת אי פליג על הרמב"ם או לא הוכרח להרחיב הדיבור וממילא משמע:

י"**א במה** שאמרו בין בבבא ראשונה בין בבא שניה בלשון בחזקת מאבד עצמו לדעת או בחזקת מאבד עצמו שלא לדעת דאין ספק דלשון בחזקת הוא מבורר בכל התלמוד דעדין הדבר בספק מה אלא שהוו ספק קרוב לודאי (ועיין בב"ב ד"ם ע"א וע"ב בחזקת שנתן בחזקת שלא נתן ודוק היטיב וכן בהרבה מקומות) ובפרטן אתה מוצא מאי דאמרינן במנחות די"ב ע"א מאן דמתני לה אבריתא כ"ש אמתני' ומאן דמתני לה אמתני' אבל אבריתא לא משום דמצי אמר לה אנא העדים סמיכי ע"כ והכונה דמתני' דקתני בתולה מן הנשואין היינו שנכנסה לחופה ומת בעלה בחזקת שלא נבעלה כאשר פירש"י במתני' עי"ש וא"כ נמצא דעדיין יש ספק מה בדעתו לא כן בבריתא דאיכא עדים שלא נבעלה הוא ודאי גמור וע"ז מאן דמתני לה אברייתא כ"ש אמתני' דבבריתא הוא ודאי גמור ובמתני' הוא בחזקת שלא נבעלה ירצה שעדיין יש ספק והוא ברור ולעולם אונו ודאי גמור מבלי שום ריח ספק דאי הכי הול"ל הרי זה מע"ל או מ"ע שלא לדעת ולא לומר לשון בחזקת דמורה על הספק ואחר שדבר זה מבורר הוא כשמש בחצי השמים א"כ זוהי שקשה הא תינח בסיפא דלא שמענו ממנו שאמר שרצה להמית עצמו א"כ בחזקתו קאי ר"ל בין בחזקת אנושיותו (כי סתם אניש דעלמא חפץ חיים אוהב ימים לראות טוב ולא יבחור מות מחיי) בין בחזקת יהידותו לבלתי עבור על מקרא מלא אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש וא"כ כל שלא שמענו בפירוש שגמר עצמו למיתה לא מרעינן חזקת יהידותו ואנושיותו ואפי' דאנו רואין מתוך מעשיו כגון מושלך על סייפו דהוא פגע בנפשו עכ"ז לא מרעינן לחזקתו הראשונה ואמרינן דאיבד עצמו שלא לדעת כגון שנכנס בו רוח רעה ולזה שפיר תני בחזקת וכו' שר"ל אין הדבר מבורר שהיה שלא לדעת ואדרבא המעשה מבורר להפך אבל תלינן במיעוט מצוי שלא לדעת כגון רוח רעה (יעיין מוהריק"ו שורש מוהריב"ל ח"ד סי' י"ד הריב"ש סי' תמ"ו ותמ"ז לענין חזקת

כשרות דלא מרעינן אותה חזקה ותלינן במיעוט מצוי דילדן לי"ב חדש וכן לענין חזקת אוסור א"א לא מרעינן לה ותלינן במיעוט מצוי דהנטבעים במים שאין להם סוף נצולים ועיין חי' פ' החולץ דל"ו ע"ב ד"ה הא לא שהה ובתשובה אחרת הארכתי כיד הטובה עלי לברר דברים אלו בשלמה ודברתי על הנביאים אחרוני זמנינו שלא דקדקו בחילוק נכון זה ואכמ"ל) וע"ז שפיר אמרו ה"ז בחזקת מ"ע שלא לדעת והוא ברור אבל ברישא שכבר אמר בפ"ו ובפרט לגירסת ברייתין שהתרה עצמו למיתה בפירוש ודבר ידבר אתנו שפוי בדעתו כאשר ידבר איש אל רעהו ושמתוך דבריו ותנועותיו מתברר לנו דאין בו רוח רעה וכמו שבארנו לעיל בהערה יו"ד דעת הרמב"ם שהוסיף העליה דרך כעס או מצד ואחר שהדבר מבורר אצלינו שהוא שפוי בדעתו ועכ"ז אמר לעלות וכ"ש לפי הגירסה שאמר לעלות וליפול ולמות וראינו שתכף עשה מעשה עד שאין לתלות באונס וכיוצא לזה א"כ הרי נתברר לעיני השמש והירח שזה איבד עצמו לדעת א"כ תו מה הלשון אומרת הרי זה בחזקת מע"ל והכי הול"ל ה"ז מע"ל וכבר הרמב"ן ז"ל בס' תורת האדם נד' דנרגש מזה שהרי פי' ה"ז בחזקת מע' לפי' אעפ"י שלא ראו אותו מפיל עצמו כיון שאמ' חזקה עשה לדעת עכ"ד הרי דנרגש מזה ופירוש הדברים דעדין איכא ספק כיון שלא ראינוהו מפיל עצמו אלא שראינוהו נופל ומת ועדין יש להתספק שמא נאנס ונפל אלא דהאמירה שאמר קודם לכן מחזיק אותו שהפיל עצמו בק"ע ואין נותן מקום להסתפק זהו בירו' דבריו ויפה פירש אלא דעדין לא יגהה מזור לדקדוקינו דא"כ הא תינח באופן כזה דעדין נשאר ספק מה שפי' אין מבזין אותו לדעת ר"ע דהלכה כוותיה אבל אם הגע עצמך שאמר בפי' ומסר עצמו למיתה בפירוש וראינוהו בחוש הראות שהפיל עצמו או שהרג עצמו לדעת עד שלא ישאר לנו שום מקום להסתפק ובודאי הגמור פגע בנפשו א"כ באופן כזה הוא רשע גמור טורף נפשו באפו ובודאי שדינו לקללו ולבזותו ושלא להתעסק עמו בשום דבר א"כ היה לו לתנא להשמיענו דין זה ולעשותו בבא בפני עצמה ומדאשתיק תנא נר' להדיא דלא שנא דין ראינוהו בק"ע לראינוהו נופל וכן נר' מפשט לשון הרמב"ם ז"ל דלא שני ליה ואי הוה שני ליה הוה פוסק דין זה ומפרש אותו באר היטיב כאשר עשה בביאורים אחרים אעפ"י שלא באו בברייתין ואם כה נאמר להפך דהכל אחד בין ראינוהו מפיל בין נופל הכל דין אחד

מלבד שקשה דא"כ לקתה מדת הדין וכמדובר עוד זאת מה הלשון אומרת הרי זה בחזקת כיון שראינוהו מפיל עצמו תו מה מקום ספק נשאר שהוי שלא לדעת וכאמור ולומר תני ליה בחזקת אגב נופל וכמו שפי' הרמב"ן או תני רישא אגב סיפא זה דוחק גדול והנראה דיש מאבד עצמו יותר מבורר מאופנים האמורים ובאמת צריך לחתר אחריו היכי משכחת לה אופן מבורר יותר מאמירה ומסירה וראיה בחוש הראות מפיל עצמו בכל דעתו והוא פלא לפום ריהטא כי אפי' בדרך נבואה לא יתברר יותר מזה:

י"ב והיא בעיקר הדין של מע"ל שבאמת יש לעמוד לדעת גדר אסורו שלפום ריהטא אין הדבר מפורש באר היטב מהו גדר איסורו אמת ידענו ששורש איסורו הוא מאך את דמכם לנפשותיכם אדרוש וכמו שהובא בב"ר פ' ל"ד ופסקו הרמב"ם ז"ל פ"ב מהלכות רוצח הלכה כ"ג וז"ל אבל השוכר הורג להרוג את חבירו או ששלח עבדיו והרגוהו או שכפתו והניחו לפני ארי וכיוצא בו והרגתו חיה וכן ההורג עצמו כל א' מאלו שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהם מיתת ב"ד ומניין שכן הדין שנא' שופך דם האדם באדם דמו ישפך זה ההורג בעצמו שלא ע"י שליח את דמכם לנפשותיכם אדרוש זה ההורג עצמו מיד כל חיה אדרשנו זה המוסר חבירו לפני חיה לטרפו מיד האדם מיד איש את אחיו אדרוש את נפש האדם זה השוכר אחרים להרוג את חברו. ובפי' נאמר בשלשתן לשון דרישה הרי דינם מסור לשמי' עכ"ל וכל לשון הרמב"ם זה היא ב"ר הנ"ל כדמותו כצלמו ותימא על מרן כ"מ ז"ל שלא רשם לנו מקור ב' הלכות אלו מראשם לסופם שהוא לשון ב"ר פ' ל"ד בדקדוקו ואין לומר אלא כמ"ש מוהר"י אזולאי ז"ל בס' ועוד לחכמים ח"ב מערכת הכף אות ז' כיעו"ש (ועיין יפ"ת שם כשהביא דעת רש"י דשני מעוטים נינהו אחד לחונק עצמו ואחד להורג עצמו וכנגדו דעת הרמב"ן ז"ל דכל הפסוק הזה היא אזהרה אחת ותימא איך לא הביא דעת הרמב"ם ז"ל מפסק הלכה זו דקאי כדעת הרמב"ן ז"ל) ולשון אך אמרו בב"ר שהוא פרט לאנוס כשאול ועל זה האריכו למעניתם היפ"ת שם ובפ' ס"ה ורש"ל פ' החובל סי' ט"ן באורך וברוחב ובשבות יעקב ח"ב סי' קי"א כנסת יחזקאל סי' ל"ז זרע אמת חי"ד סי' קל"ט ובסי' קמ"ב ורוח יעקב שבס' לב שמא ד"ק ע"ד לחם יאודה שם ושבט יהודה סי' שמ"ה

ברכי יוסף שם חיים שאל ח"ב סי' מ"ו ועיין בעלי התוס' ע"הת בס' דעת זקנים ועיין להרב עפר יעקב שם באורך ויתר מאחרונים הלא בספרתם האריכו למענית' וכולם פה אחד יסבו בלכתם אל מקור אחר להביא האוסרין והמתירים וסברתם בהראותם כי אפי' לדעת האוסרים לפגוע בנפשותם אם עברו ואיבדו עצמם לדעתם מפני פחד יסורין המרה בעלי תשובה הן כולם מיתתם כפרתם ואין דינם כדין מע"ל והם ככל הכשרי' המתים על מיטתם ואין גם אחד ר"ל מכל אלו הפוסקי' ראשונים ואחרונים המעניקים חמה בקומתם ולא בדרך גוזמא אין מי שנתעורר לומר אימור דהלאו מצינו והוא אך את דמכם וכו' מקרא מפורש גלוי לכל העמי' ללשונותם אבל העונש הגדול הזה אחת דתם לדונם בפורשים מד"ץ או כהרוגי ב"ד החטאים האלה בנפשות' זו לא נתברר בשום מקום וכן מ"ש בע"ז די"ח מוטב שיטלנה מי שנהנה גם שם לא נתברר מה דינו אם הוה עובדא ועבר ונטלה מי שלא נתנה ר"ל שהמית עצמו דמשם ר"ל מאותה סוגיא לא משמע כי אם עצה טובה קמ"ל או איסור חמור כשאר איסורין דעלמא. אבל שיהיה עונש מיוחד למע"ל לדונו כפורש מד"ץ או כהרוגי ב"ד ר"ל שלא להיות נחשב עושה מ"ע כדי לפטור את קרוביו מן האבילות ומכל דיניו הנתנין בתורת האחוה ושאר בשר בעמיו זו לא שמענו ולא נתברר בשום מקום ואם כה תאמר מה כל החרדה הזאת? הרי פ"ב דאבל רבתי לפניך ושם נתפרש דינו באר היטב. וגם הרמב"ם פסק אין מתאבלין עליו וביאר עליה הלח"ם ז"ל דהני דומיא דהרוגי ב"ד דלא הוי להו כפרה כי אם עד מיתה וקבורה ועיכול בשר גם הלחם יהודה עיאש ז"ל בנה דייק ע"ז להשוות הרוגי ב"ד למע"ל ועדיפא מהא אתה תראה למוהריק"ש בהגהותיו הנקרא ערך לחם י"ד סימן שמ"ה שהפליג להחמיר בדין מע"ל שלא לרוחצו שלא להלבישו לבנים שלא לומר עליו צידוק הדין ושלא לקבור אותו בעשרה ולקוברו בקברי ישראל אבל בריחוק מקום וסיים וכתב וז"ל וק"ו הוא מהרוגי ב"ד מפני רשעם. דהנהו אית להו כפרה במיתתם עכ"ד ואחר כל הבירור הזה מה תצעק אלינו לאמר איה עונש מע"ל ואיה בירור דינו. והכל גלוי וצפוי לפניך באר היטב? לזאת אשיב קורא נעים! הרף ממני בעת מדברי הרמב"ם ופרשיו ורכבו. ומהש"ע וכל נושאי כליו. וכשנבא בדבריהם בע"ה נחכים כיד ה' הטובה עלינו. רק לעת עתה שלח ידך ואחוז בעיקר

מטרת הראיה היא ראית פ"ב דא"ר שהבאת בידך. והראה לי משם איה מקום מנוחת ראיתיך. אי ממ"ש אין מתעסקין עמו לכל דבר ואין קורעין ואין חולצין ואין מספידין עליו. הא כבר סיים וכתב כללו של דבר כל דבר שהוא לכבוד החיים הרבים מתעסקין עמו וכל דבר שאינו לכבוד החיים אין הרבים מתעסקין עמו דוק מינה דוקא הרבים אבל הקרובים קיימי בדינם ולא שייכי בכל דין זה כלל. וראיה חותכת עוד שכל אלו הדינים הוא על הרחוקים ולא על הקרובים. שהרי למטה בבריתא ז' שנינו הרוגי ב"ד אין מתעסקים עמהם לכל דבר. אלא אחיהם וקרוביהם באים ושואלין בשלום הדיינים והעדים ולא היו מתאבלין עליהם אלא אוננין וכן פסק הרמב"ם שם אות באות. הרי מכאן תרתי ראיות האחת דענין אין מתאבלין לא תני ליה בהרוגי ב"ד אלא בהדי אחים וקרובים ועכ"ז היו אוננין. ובענין מע"ל לא תני ליה כלל יען דלא משתעי כלל בענין הקרובים (ואף לפי גרסת הרמב"ם עכ"פ תני ליה בהכרת בהדי הרבים שהם הרחוקים יען שהקרובים לא אדכר שמייהו כל וכל ולקמן נרחיב הדיבור בזה בס"ד) ועוד ראיה שאין הקרובים בכלל דין זה דמע"ל. דא"כ יהיה מע"ל חמור מהרוגי ב"ד בענין אחד. שהרוגי ב"ד אם שאין מתאבלין עליהם. עכ"פ אוננין וכמו שפסקו הרמב"ם ג"כ ואלו המע"ל לפי הס"ד שאין מתעסקין עמו לכל דבר היינו על הקרובים ג"כ והיינו על האבילות שאין מתאבלין כלל. א"כ לפחות היה לו לומר אא"כ אוננין עליו כמו הרוגי ב"ד. ולו' שמה שאמרו עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים. נרצה לומר. שהוא אנינות זה ודאי דאנינות הוא בלב וברכת אבלים בפה מלא ומעשה רב. ועוד מעולם לא מצינו ברכת אבילות על אנינות. ועוד אעיקרא הענין בעצמו קורא בגרון דרב המרחק בין מע"ל ובין הרוגי ב"ד ופורשים מד"ץ. דאלו במע"ל לא מיעטם כי אם מכבוד שאינו של חיים ולרחוקים וכל זה בש"ואת. אבל לבזותו בק"ע נזדעזע ר"ע דקי"ל הלכה כוותיה ולא הניח להוציאו דבר זה מן השפה ולחוץ וחשש לביזיון המע"ל יותר מדי. כ"ש שיחוש לעשות מעשה רב שלא להתאבל עליו אחיו וקרוביו וכל שאר בשרו ואין לך בזיון גדול מזה שאתה מוציאו מכלל ישראל. וכיון שאינו ישראלי ממילא הו"ל כאלו אין לו אחים וקרובים כלל דבעמך כתיב בעושה מעשה עמך הוא קרוב לנו ושאר בשרינו. וחייבים קרוביו להתאבל עליו ואם אינו עושה

מעשה עמך הו"ל כאלו אינו ישראלי ואין לו אחים וקרוביו מרחוק עמדו. כי הם ישראלים גמורים. וזהו עיקר הטעם בהרוגי ב"ד והפורשים מד"ץ שלא היו מתאבלין עליהם וכמבואר בפ' נגמר הדין באורך וברוחב. ואחר שדבר זה הוא ברור כשמש אם אתה מחייב לאחיו וקרוביו שלא להתאבל ושלא לקרוע וכל דיני אבילות את שישנן בק"ע ואח שישנן בשו"את הרי אתה מבזהו בקל קרנא ובפועל ובפירסום גדול בזיון שאין אחריו כמוהו כאלו אתה קורא ופושט אותו למומר ופורש מד"ץ בקולי קולות. ואי ר"ע נזדעזע וחרה אפו בקללו הוי נטלה שיהיה או פי' נטול מן היהודים או נטול מן העולם או כלי חרס כפירוש החתם סופר ז"ל או נשלח וערום כפי' הרב"ן ז"ל. כ"ש שיעשן אפו וקנאתי באיש ההוא המוציאו מכלל ישראל ומרחיק קרוביו וכל שאר בשרו מלנוד לו ומלאתאבל עליו. וכל זה ויותר מזה מבורר באר היטב בסדר הלכות אלו המובאות בברייתא דא"ר דנראה לעיני השמש. דג' גדרים הם. מע"ל גדר הקהל. הרוגי ב"ד גדר ב' חמור ממני וקל מפורשים מד"ץ. פורשים מד"ץ גדר ג' חמור מכלם. שהרי אתה רואה שכל חד בדידיה בנוי לו במה בפני עצמה. ולא כללם התנא כולם כאחד. או לפחות מע"ל והרוגי ב"ד שניהם בפקידה אחת. אלא אתה רואה בחוש הראות. דהתנא הפיצם וחילקם לג' בבות בשינוי דיניהם ומשפטם. דהנה אתה רואה מע"ל לא חרץ משפטו כי אם על הרבים הרחוקים ר"ל לכבדו בפרהסיא מנעם מטעם שכל ענין הרבים הוא בפרהסי' אבל היחיד רחוק והקרובים לא אידכר שמייהו כל עיקר וגם אלו ר"ל הרבים והרחוקים לא מנעם כי אם מכבוד שאינו של חיים בשוא"ת ואדרבא הזהירם בכבוד החיים בכל דיניו ובכל משפטם. ואם זה המע"ל לא יקרא עושה מעשה עמך. עד שאין לו קרובום וקרוביו נעשו לו רחוקים מאיזה פתח או חלון אטום יתחייבו הרחוקים בכבוד החיים הא כל כבוד הזה אינו אלא מפני קורבתם למע"ל הזה. ואם אינו עושה מ"ע הרי קרובים נעשו רחוקים כמו הם ומאי שנא אלו מאלו וזה ברור מאד. באנו בענין הרוגי ב"ד גדר ב'. הציב להם התנא במה בפני עצמה שלרבים אסר להתעסק עמהם בכל דבר ר"ל בין בכבוד של חיים בין שאינו. תדע שכן הוא שהרי למעלה פרט לך ב' דברים פרט לך כבוד שאינו של חיים ופרט לך הרבים ר"ל הרחוקים. וכאן סתם ואמר אין מתעסקין עמו לכל דבר כלל בין בכבוד החיים בין

בכבוד המתים ובין הרחוקים ובין הקרובים ואדרבא ציוה לקרובים בפירוש לעשות מעשה בפועל לשאול בשלום הדיינים והערים במקום שמירת ימי אבילות ונראה מריהטא דלישנא דהיה הענין תכף או לכל הפחות תוך מן ז' ימים וזה לך האות שציום לעשו' ב' דברים בק"ע הפך דיני אבילות הראשון דאבל אסור בשאלת שלום וכאן ציום בק"ע להתחיל בשאילת שלום הדיינים והעדים שנית שאבל אסור לצאת מפתח ביתו כל ז' וכאן ציום לצאת ולבא לפני הדיינים והעדים ולבקר אותם בחצריהם ובטירותם. ולזה נ"ל דכמפרש סיים ואמר ולא היו מתאבלין עליהם דלכאורה יש להקשות דהכי הול"ל ואין מתאבלין עליהם בדרך ציוי ולא לומר ולא היו מתאבלין עליהם בדרך סיפור. אבל הכוונה דהוא סיום וטעם כיצד היו באין ושואלין בשלום והם היו אבלים? ולזה כנותן טעם סיים ואמר דהיו עושין זה יען לא היו מתאבלין עליהם אא"כ אוננין שאין אנינות אלא בלב. וא"כ ממילא מחוייבים לצאת ולבא ולשאול בשלום הדיינים והעדים. ולא בשלום כל אדם מפני שהם אוננין בלבם הנה נמצא דהרוגי ב"ד הוא גדר ב' חמור ממע"ל שקרוביו לא היו מתאבלין וממילא הרחוקים לא היו חייבים בכבוד החיים כיון דהחיים והם הקרובים נעשו רחוקים. ודא ודא חדא היא ר"ל כיון דאין מתאבלין הקרובים עליהם ממילא גם הרחוקים פטורים מכבוד החיים והכל הולך אל מקום אחד.

באנו לפורשי מד"ץ גדר ג' חמור מכולם שמלבד שאין מתעסקים עמהם לכל דבר לא בכבוד המתים ולא בכבוד החיים כיון שאין מתאבלין הקרובים ולא אוננין כל עיקר. אלא אדרבא הם מחוייבים ר"ל הקרובים ללבוש לבנים ולהתעטף לבנים ולאכול ולשתות ולשמוח. וכל מעשה הגדול הזה בפועל ובפירסום עצום באכילה ושתיה ושמחה גם את הלבוש כולו הפך לבן. הוא לבטל האנינות בלב שזה ענין טבעי שאין דרך לצוות שלא להתאונן בלב כי הוא מהדברים שהטבע מחייבם ואין שום תחבולה לינצל מזה. כי אם ביום הלחמו ביום קרב נגד הטבע החומרי והיינו לעשות מעשה מפורסם בכל עניינים של שמחה האמורים דאחר המעשה הגדול והנורא הזה לא נשאר מקום לאנינות הלב. ואם עד אלה לבו יצוק כמו אבן ולבו אומר לו לשמחה מה זאת עושה כי רעה עינו באחיו אשר כשה לטבח הובל ואהבת עולם אהבו לאחיו

הפורש מד"ץ עכ"פ הוא עשה את שלו בפועל לאכול ולשתות ולשמוח. והיה הנשאר אנוס הוא ומחומר קורץ וישתנה הצבע ולא ישתנה הטבע ומה לו לעשות עוד ולא עשה ובזה רז"ל תלמידי מרע"ה אחזו שער והלכו בדרך התורה שתתעלה והיינו שבכל הדברים שאינם תחת יכולת האדם ורשותו ונראה שבאו עליהם המצוות כאלו הם תחת ידו משמים הביט ה' ראה את טבע חומר האדם. וע"ז ממכון שבתו השגיח לצוות עליהם ר"ל על המצות ההם מעשה בפועל כדי להכריח האדם בכל מה שיוכל דרך משל זכור את יום השבת לקדשו. זכרהו על היין בפעל זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים. הנחת תפילין בכל יום בפועל זכור את אשר עשה לך עמלק קריאת פ' זכור דאורייתא אחת בשנה בפועל וכאלה רבים דוק ותשכח וטעם הדברים כי הזכירה והשכחה הם טבעיים ולא יפלו תחת סוג הציווי אם לא בעשות מעשה בפועל דכוותא אמור רבנן בטעמא וצוו לקרובי הפורשים מד"ץ לאכול ולשתות וכו'? כי לא יפול הציווי בשום אופן לאמר לא תאונן בלב כי הוא מהנמנעות תחת סוג הציווי בטבע קיים והוא ברור מאוד ועיין תשובת בשמים ראש סימן קע"ג שכתב וז"ל ולדעתי יציאת מצרים של כל הימים מדאורייתא סגי לה בלב מדאצטריך גבי זכירת עמלק אל תשכח לשכחת הלב וזכירה בפה מכלל דבעלמא זכירה בלב והרהור בדבור ע"כ לשונו הצריך לענינינו ואחר המחי' שגיאה גדולה יצאת מתחת ידו כי איך אפשר בשום אופן שבעולם שנאמין שתורתינו תורת אלהים חיים מצינו מצות שאינם בכח האדם. או כמו שתאמר שאין מקורם בשכל כי אם בטבע? כמו שהם באמת הזכירה והשכחה ובפרט לזכור בכל יום בלב ואיך יזכור? ומי יעורר לו הזכרה בכמה אלפי טירופי הדעת שאדם נלכד כהם יום יום? הס כי לא להזכיר ומקרא צוח עלינו וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ומנא מבורר שאם אין מעורר חיצוני השכחה מצויה באין מיחוי והראיה שהביא מענין זכירת עמלק אינה ענין לכאן. דלעולם זכירה בפה וא"א באופן אחר או בעשות איזה דבר כפועל או באמירת דברים מן השפה ולחוץ הא לאו הכי יפול האדם ברשת השכחה וזה די לזכירת יציאת מצרים. אבל בזכירת עמלק יען שעיקר מצות הזכירה ע"י קריאת פ' זכור וכדומה אינה אלא כדי להתנקם ממנו וענין זה אינו די בזכירה לבד שהיא אמירת דברים אלא צריך התעוררות הלב אל

הנקמה כי שם משכנה וע"ז יפה דרשו רבותינו ז"ל ואל תשכח בלב ומי יפרש כמוהם פשטי המקראות? זיע"א ואמן ולדעתי המעט זהו מה שפשט המנהג בכל יע"א להכות ברגל בשעה שאנו אומרים תמחה את זכר עמלק כדי להורות על התעוררות הלב שעליו בא הציווי אל תשכח בלב. ואגב אומר שמנהג הזה הוא קדמון מזמן התלמוד שהרי בכלל חוקי הקיסר טיאודוסיו על היהודים חד מהם הוא שלא יכו המן בבתי כנסיות. ראה כמה קדמון הוא מנהג זה ומקורו מקרא מלא. ושוב ראיתי בס' המנהיג ה' מגילה סי' ח"י שהביא מ"ש בירוש' שאמ' כי דו"ח כמטי להאי פסוק' אשר הגלה נבוכדנצר צריך לומר שחיק טמיא וכו' ועוד סיים וכתב וע"כ מנהג התינוקות בצרפת ובפרוסייא לקחת חלוקי הנחל ולכתוב עליהם המן ומקישים זעג"ז כשהקורא מזכיר המן שנא' ושם רשעים ירקב ע"כ. ובזה אשכחנא פטרי למה הציווי על הקרובים לבד ולא על הרחוקים שהרי עיקר הראיה בציווי זה הוא מקרא מלא באבוד רשעים רנה ומקרא זה הוא כללי לרחוקים וקרובים ולמה לא יתחייבו כי אם הקרובים. אבל לפי האמור הוא כמין חומר. דעיקר מצות אכילה ושתיה ולבישת לבנים לא לעצמה יצאת ובאמת אינה מצוה בפני עצמה. כי כדי לקיים באבוד רשעים רנה די בשלא להתעצב ולא להראות שום אבילות בשום אופן כדרך כל הארץ. וא"כ כשלא יש אבילות ממילא עולם כמנהגו נוהג וששון ושמחה ימצא בו ואינו תלוי באכילה ושתיה וכו' (יזכר לדבר עיין בית יהודה עיאש ז"ל במנהגי ארג'יל דק"י ע"א סעיף יו"ד) וכל זה תינח לרחוקים כי אין לבם חלל בקרבם מצד התרחקותם אבל בקרובים כי המרירות בלבם טבע קיים על אלה תסוב המצוה לשמוח בפועל בדרך תחבול' להלחם נגד טבעם שלא יתאוננו בלבם בהיותם מטבעם שאר בשר איש באחיו ידובקו מן הגזע ומן השרשים וגם דבר זה ברור מאד אשר מזה יש להקשות על הרמ"ה בחי' לסנהדרין שפי' על מ"ש הרוגי ב"ד לא היו מתאבלין אלא אוננין שאין אנינות אלא בלב כתב וז"ל ויש לפרש לא היו מתאבלין דהוי דבר הנראה דכתיב באבוד רשעים רנה אלא אוננין ומה טעם אוננין שאין אנינות אלא בלב וכיון דהוי דבר שאינו נראה הותר להם. אי נמי מה טעם אוננין שאין אנינות אלא בלב ואין אדם יכול לכבוש את יצרו שלא להתאונן ושלא ידוה על קרובו ע"כ ולע"ד פי' ראשון נראה עיקר דאי כפירוש הב' דגם מצד הדין היה

אסור להתאונן עליו אלא שאין תתבולה יען האנינות הוא בלב וא"א למי שהוא קרוב אליו לכבוש יצרו מלהתאונן. א"כ היה אפשר לתקן דבר זה באכילה ושתיה ושמחה ולבישת לבנים כמו שהיא בפורש מד"ץ דשם לא הותר אפילו אנינות ונצטוו הקרובים להתעסק בעסקי שמחה. אלא ודאי מדראינו דלא נצטוו על השמחה בהרוגי ב"ד. מוכרח שמצד הדין מותרים להתאונן ביון שאינו דבר הנראה ביון שהוא בלב ובפי' הראשון. ולקמן בס"ד נבאר ביאור היפה טעם הדבר למה הותרו. ושוב ראיתי להרמ"ה עצמו דכמעט חזר בו מפירושא בתרא הלזו שהרי לקמן בדמ"ו ע"ב כתב וז"ל מתיב ר"א בר אהבה לא היו מתאבלין עליהם דכתיב באבוד רשעים דנה אלא אוננין מה טעם אוננין שאין אנינות אלא בלב ולא חייבם המקום לכוף יצרם ולשמוח להריגת קרוביהם עכ"ד. הרי בפי' דס"ל להרמ"ה גופיה דמצד הדין לא חייבם הכתוב לכוף יצרם לשמוח להריגת קרוביהם. ונראה דהיה מקום לכופם. והלא כתב לעיל שא"א לכבוש יצרו שלא ידוה. והוא אמת מצד עצמו שהוא דבר נמנע בטבע קיים. אבל הכוונה הוא שר"ל שלא חייבם הכתוב לכוף יצרם ולשמוח בפועל באכילה ושתיה וכו' כמו שהוא בפורשים מד"ץ ולזה שפיר דקדק כאן לכוף יצרם ולשמוח. ולעיל כתב לכבוש את יצרו שלא ידוה שבאמת הא דלעיל ליתיה בתקנתא בשום אופן ואינו נכנס. לא ידוה. תחת סוג החיוב אבל הך דהכא שהוא חיוב לשמוח נכנס תחת סוג החיוב לעשות מעשים של שמחה עם שכל לבב דוי ולא חייבם הכתוב בהרוגי ב"ד לעשות ענין זה כמו שחייבם בפורשי מד"ץ והוא ברור בכוונת הרמ"ה דמצד הדין הרוגי ב"ד קילי מפורשי מד"ץ והותר להם האנינות והוא ברור ישוב בא לידי תשובת זרע אמת ח"ג סימן קנ"ח וראיתי לו שם בענין זה דברים שאינם ראוים לפי עוצם בינתו ובקיאותו כי רב הוא ומי שיעמוד על בוריין של דברים שכתבנו בכל האמור בעיניו יראה ולבבו יבין דאחמ"ר אין מקום לכל מה שכתב בענין האנינות ודוק כי לקצר אני צריך. איך שיהיה מבורר יוצא מכל ריהטא דפ"ב דאבל רבתי דמע"ל קיל טובא מהרוגי ב"ד וכ"ש מפורשים מד"ץ מבלי שום ריח ספק וא"כ לנו לדעת מבטן מי יצאו כל העונשים המובאים בפוסקים ראשונים ואחרונים. וגם להרמב"ם מאין יצא לו שאין מתאבלין עליו ולמוריק"ש ז"ל הנז"ל שהפליג מהרבה במע"ל וקשה מאין ולאין

לו. ולפום ריהטא הייתי אומר בטעם מוהריק"ש ז"ל שהפליג להחמיר כמ"ש הרב מט"ש ח"ג בתשובת מירא דכיא סימן ט"ו וז"ל ואף שמוהריק"ש הפריז על המידה. איפשר היה הדור פרוץ בזה והוראת שעה היתה עכ"ד. ונראים קצת דבריו ממ"ש מוהריק"ש ז"ל שם ועושים כל אלו הדברים בפרהסייא משום והנשארים ישמעו וידאו עכ"ד אבל כד דייקינן שפיר היאך נאמר הוראת שעה שהוא לא פסק דין על מעשה שבא לפניו כדי שאמר הוראת שעה כי מוהריק"ש כותב ומעלה על ספר חקה ויערוך עליו ערך לחם לכל עת ולכל זמן. והיותר קשה (ושהוא ראיה שמצד הדין כתב כל הכתוב בספר) שהרי סיים וכ' דק"ו הוא מהרוגי ב"ד וכו' יעו"ש. מאריה דאברהם! מהיכן הוציא הק"ו פריכא שבור וקלוט מאחד דכבר בררנו דמע"ל קיל טובא מהרוגי ב"ד ואם לא שיאמר כן איך יתיישבו לו ולכיוצא בו דקיימי בסברה זאת כל הדברים הנתנין למעלה והוא פלא בעיני:

י"ג **אף** לכשיתעקש המתעקש בביאור פ"ב דאבל רבתי הנ"ל ויבארהו כאשר יעלה מזלנו ויאמר בו כוונה אחרת אשר ממנה יצא לחם דין ומשפט חרוץ למע"ל שלא להתאבל עליו כל עיקר ויהיה דינו כהרוגי ב"ד או אפי' כפורש מד"ץ בכל מכל כל עכ"ז לא אעזבהו ולא ארפהו עד בולעו רוקו. עד שיאמר לי הטעם הנכון והמספיק בהשואת הנדונות ר"ל השייכות שבין מע"ל להרוגי ב"ד ופורשי מד"ץ וכדי לבא עליו בכח אני אביא שרש דינים אלו בקיצור נמרץ ואח"ך למשפט נקרבה אם דרכי ההוראה מסכימי"ם ומעריבים להשוות מע"ל להרוגי ב"ד ופורשים מד"ץ הדומה להם או לא. הנה שורש ביאור דין זה הובא בהגהות מרדכי פ"ג דמ"ק בהביאו דין מנודה ודין פורש מד"ץ כתב וז"ל ובהלכות שמחות של מוהר"ם ז"ל כתב וז"ל אמר לי הרמב"ן מפי רבינו יונה (ולשון זה הובא בהרא"ש פ' אלו מגלחין בשינוי כמו שיבא לקמן בע"ה אבל לא הובא מוהר"ם בשם הרמב"ן בשם רבינו יונה אלא מוהר"ם בשם רבינו יונה ותו לא ואלו הרמב"ן לא אדכר. ודבר זה נעלם מהרב חידא ז"ל בס' שם הגדולים ח"ב דל"ח ע"א כ"ה יעו"ש) הא דאמרי' העומד ביציאת נשמה חייב לקרוע הני מילי באדם שאינו רשע אבל באדם רשע לא. אלא יש לשמוח דכתיב באבוד רשעים רנה וכו' והוסיף מוהר"ם ז"ל ואמר אינו נקרא רשע רק העושה להכעיס והוא הנקרא פורש מד"ץ. ולא יקרא פורש מד"ץ כי אם עובד

ע"ז או אוכל נבלות להכעיס דהכי אמר רב שמעיה פ' נגמר הדין יכול אפילו פרשו אבותיו מדרכי ציבור יטמא ת"ל בעמיו בעושה מעשה עמיו יטמא צו. משמע דהכי מיירי אבל אם אדם עושה עבירה לפעמים לתיאבון או מניח לפעמים מצוה משום טורח כגון זה חייב לקרוע בשעת יציאת נשמה כיון שאינו עושה להכעיס שכן מצינו באבשלום א"ר יעוש"ב וברוחב.

ואני בעניותי בתשובה אחרת הבאתי דברי הגמ"ר הללו כמות שהם מראשם לסופם ודקדקתי בהם דקדוקים עצומים ונאותים. וגם בדברי הש"ע ורמ"א והש"ך ביו"ד סימן ש"ם ושמ"ה ובכל האחרונים שפסקו דין זה עמדתי עליהם בכל כוחי וברורתי הדברים בשמלה בראיות מופתיות. וזו הלכה למעשה העליתי בכל פורש מד"ץ וכל עובר כל מין עבירה גדולה וקטנה להכעיס או מפני דעת שיתבאר ממנו שזאת התורה אינה אמת (ועיין הרמב"ם בה' ממרים פרק ג' ובה' רוצח פרק ד' ובמורה נבוכים ח"ג פמ"א) דינו כפורש מד"ץ ויוצא מכלל ישראל לגמרי עד שהתודע ששב בתשובה. ואם לא נתודע ששב אפי' בזבולא בתרייתא מלבד שאין מתאבלין עליו אלא אדרבא קרוביהם אוכלין ושותין ושמחין. ונקט אוכל נבילות להכעיס פרט ולא עושה עבירה להכעיס כלל להשמיענו כי בעבירה הזאת סתמו כפירושו כל דשביק היתרא ואכיל איסורא. אפילו ששורשו בא לתיאבון כיון דשביק היתרא ואכיל איסורא הרי נתבאר דעתו שעושה להכעיס רוצה לומר מפני שאינו מאמין בדבר ועל זה הורה לדעת כי הכל שוה אליו בשר נבילה כבשר שחוטה וזהו מ"ש הש"ך יו"ד סימן שמ"ה ברגיל אף לתיאבון (אשר בלשון זה נתחבטו כמה מהאחרונים וגם חכמי דורנו בתשו' נשלחה אלי מארצות המערב הפנימי ועוש"ב) דלשון רגיל הוא בזה אחר זה תמיד ולא יפול כי אם בשביק היתרא ואכיל איסורא וזהו תמיד (ובאותה תשובה הארכתי לחזק דבר זה במסמרים ומכלל הדברים הבאתי דברי מוהר"י וויל ומוהרם מונ"ץ הנז"ל שכתבו פורש מד"ץ היינו פורק עול הרגיל תמיד בכך) ולשון לפעמים מורה בהכרח דלא שביק היתרא ואכיל איסורא דפעמים מצא היתר ולא אכל איסור ופעמים לא מצא היתר אוכל איסור ואפי' כל ימיו באופן זה לא מקרי רגיל ומ"ש הש"ך אף לתיאבון ברגיל ר"ל אף אם שורש מה שנלכד בעבירה זאת היתה לתיאבון לצבות בטן למלאות נפשו בטן רשעים עכ"ז כיון דרגיל ושביק היתרא

הרי נתבאר שכופר וכל כופר הוא פורש מדר"ץ (ובאותה תשובה הנז"ל הארכתי הרבה ואכמ"ל עוד) לא כן בשאר עבירות כגזל ועריות שאין כנגדם בהיתר בשום אופן ונפשו של אדם מחמדתן כי לענין חמדת ממון הרי אמרו אין אדם מת וחצי תאותו בידו ולענין עריות מ"מ דיבר הכתוב מים גנובים ימתקו עכ"ז אפילו ברגיל בעבירות כאלו כל ימיו יקרא לתיאבון גמור ואינו יוצא מכלל ישראל בשום אופן מאחר דהתאוה אילצתו והיא בעוכרו מה לי פעם אחת מה לי אלף אלפי אלפים פעמים כל שאין כנגדם בהיתר בשום אופן ובאותה תשובה נסתייעתי מדברי הרשב"א הובאו בב"י לרש"ך שבעלי עבירה כגזלנים מתאבלין עליהם ואומרו בעלי עבירה היינו שנעשו בבעלים לאותה עבירה ברגילות עצום ואפ"ה מתאבלין עליהם יען שאינו להכעיס אם לא שיאמר אותו בפי' כמו שאמר מנשה כשבא על אמו שהיה עושה להכעיס את בוראו (איני זוכר עתה איה מקומו וחפשתי במקום הראוי לחפש ולא מצאתי אבל היא אמת שכך כתבו רז"ל) הא לאו הכי כל עבירה גדולה וקטנה שאין אתה יכול לברר שהיה להכעיס אפי' היה רגיל בה כל ימיו עכ"ז אינו יוצא מכלל ישראל ומתאבלין עליו ודבר זה ברור למי שעומד בכל מקורות דינים הללו בשורשם. נכון לבו בטוח כי לא יוכל לחרוץ משפט חוץ מאשר הוא שומע וקורא בשום אופן שבעולם ואחר כל הדברים הברורים והמזוקקים שבעתים האל למשפט נקרבה בדין מע"ל שהנה אין ספק שגדר איסורו קיל מלא תרצח כקש לפני רוח ששם גורם רעה לאחרים וכאן גורם רעה לעצמו. ואלולי מקרא שכתוב אך את דמכם וכו' אפשר לא היה איסור מצד סברתנו על דרך רשאי אדם לחבול בעצמו (ועיין רש"ל פ' החובל סי' ט"ן ויש לי אריכות דברים עליו ואכמ"ל) וברוך מרחם על הארץ ברוך מרחם על הבריות אשר חס רחמנא עלן וקדשנו במצותיו וצונו. אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. ובאמת אפי' בשעת סכנה ויסורין קשים ומרים כי טוב מותו בחייו בדרך טבע. יפה אמר רחב"ת בע"ז די"ח מוטב שיטלנה מי שנתנה ויפה העלו האחרונים דשאול עשה שלא כהוגן ושלא ברצון חכמים ואף אם נאמר כדעת החולקים עכ"פ שאול שאני בלי ספק. ואין ללמוד ממנו בשום נדון ושום אופן. ומי גבר כשאול מלך צדיק הראשין זך וישר פעלו וכאשר הסכימו רוב האחרונים הלא בספרתם ובראשם הרב יפ"ת ב"ר פ' ל"ד ופ' ס"ה והרוצה יעיין בהם

וירוה כל צמאונו אבל לכל אפיא אין מי שיוכל להכחיש דהפוגע בנפש זולתו חמיר טובא מפוגע בנפשו דעם דהא רציחה והא רציחה עכ"פ הא גורם רעה לאחרים והא גורם רעה לעצמו ורב המרחק בין המאורעים ודיינו דברי הרמב"ם בה' רוצח שכלל דין זה עם דין גרמא בנזיקין כמו כופתו לפני הארי אי שולח אחרים להרוג את חבירו שבשלשתן כתיב בהו דרישה להעיר אוזן שדינם מסור לשמים וכאשר הבאתי דבריו לעיל וכבר ידעת הרי שמיתה בידי שמים קילא ממיתה בידי אדם והוא ברור ולו יהי כל אפיא שוים וניתן את של זה בזה עכ"פ אשנה ואומר אין מי שיוכל להכחיש כי מעולם לא מצאנו בכל התורה כולה על הרוצח ועל הבא על העריות שהם שני עבירות החמורות עד שנאמר בהם יהרג ואל יעבור. שאם עבר בשאט בנפש פעמים רבות כי יחם לבבו או כי יתגבר יצרו הרע ובשאר דברים היה ישראלי לכל דבריו שיצא מכלל ישראל ונדון אותו כפורש מדרכי צבור זה לא נמצא בשום מקום והפוך כל הספרים וכל התלמוד וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים מתחילתם לסופם ומעבים להיקפם (ועיין מרכבת המשנה אשכנזי ח"ב בה' תשובה ובמ"א כתבתו עליו כיד ה' הטובה עלי) ומעולם לא תמצא כי אם דוקא או כפורש מד"ץ שכבר יצא מכלל ישראל ובנה במה לעצמו או בעושה להכעיס תהיה כסתם כמו אוכל נבילות בחמידות וכאמור או כמו נדון אותה האשה שהובא נדונה בהגמ"ר שכפרה בשעת מיתה בכל האלה כיעוש"ב שמתברר מגוף הנכון שהיתה כופרת לגמרי וכן אם תהיה משאר עבירות כגון רציחה וגזל ועריות וכל עבירה גדולה או קטנה שקודם שעשאה אומר בפירוש או מתבאר ממנו שהוא עושה להכעיס כמו ענין מנשה הנז"ל הא לאו הכי כולם נקראים לתיאבון ומעולם אינם יוצאים מכלל האחוה הישראלית בשום אופן שבעולם וא"כ אם מתו או נהרגו דינם להתאבל עליהם ככל הישראלים הפשוטים בלי שום ריח ספק.

ואם כה תאמר הרי נדון הרוגי ב"ד לפניך שהיו נהרגים על הרציחה ועל גלוי עריות והם מהעבירות שנעשים רובם ככולם לתיאבון גמור תינח שהיו הורגין אותם לקיים מקרא שכתוב אבל עכ"פ לפי דבריך לא יצאו מכלל ישראל כיון שלא היו להכעיס וא"כ למה לא היו מתאבלין עליהם? כיון שהעבירה שנהרג עליה לא היתה להכעיס כגון סתימות הרציחה ועריות שרובם ככולם הם לתיאבון גמור לזאת אשיב דענין

הרוגי ב"ד שאני. דכבר נתחייבו בב"ד ברשעתם ונתברר עונם כשמש בחצי השמים והוחלטו בדין הצדק לרשעים גמורים ובדינא וכדינא. ואשר ירשיעון אלהים כתיב דכל אלו העבירות אינם מתבררים בעליהם לרשעים גמורים לתת דינם בפורשי מד"ץ ספק קרוב לו אם לא שנדונו בב"ד הא לאו הכי עדין יש להסתפק כי מי יודע ואפי' העדים שראו שהרג בזדון לא היו יכולים להענישו עד שיבא לב"ד וידינהו למיתה שנאמר ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט כמ"ש הרמב"ם בריש ה' רוצח יעו"ש ואפי' בענין הרוצח שהוא עון חמור ורשע גמור יותר מכל עריות שבתורה מטעם השחתת ישובו של עולם וע"ז אם נתברר לב"ד רציחתו אלא שחסר אחד מתנאי המשפט כגון שלא בהתראה וכיוצא שהיו מכניסין אותו לכיפה וכיוצא יותר משאר עבירות הנה גם משפט זה יוצא אחר שנתברר בב"ד מצב רשעתו ודנוהו בזה כי זה דינו לפי בירור רשעתו לפניהם כמ"ש הרמב"ם פ"ד מה' רוצח די"ח יעו"ש. כללן של דברים דהרוגי ב"ד שאני דנתברר רשעתם בדינא ובדינא וע"ז לא מהני הוידוי להוציאם מידי ודאי רשעתם וכמ"ש מוהרד"ך בי"ת י"א (ואני באותה תשובה הנז"ל הארכתי עוד בזה) וכת' מוהר"י וויל ומוהר"ם בתשו' הנז"ל על מי שרצח נפש אחת מישראל ונהרג בדיני אומות (עיין במפתחות שם ועיין שיירי כנה"ג י"ד סי' שמ"ה) ונתאבל אחיו עליו ע"ז כתב וז"ל שפיר עבדת דהתאבלת על אחיך כיון דלאו בדין הסנהדרין קא מקטלי לא גרע ממי שנהרג בדין המלך אע"ג דחייב מיתה כמ"ש הרמב"ם כל הרוגי מלכות אעפ"י שבדין נהרג והתורה נתנה לו רשות להורגו הרי אלו מתאבלין עליו וכו' ע"כ מדקאמר התורה נתנה לו רשות אלמא דמיירי במלך ישראל ואפ"ה מתאבלין עליו אעפ"י שבדין נהרג כגון שמרד במלכות דודאי חייב מיתה. והמלך ודאי ימית אותו. שאסור למלך למחול על כבודו ואפ"ה מתאבלין עליו עכ"ל וכן העלה הרב שבט יהודה עיאש ז"ל מס' דנפשיה דאפי' כל מין הריגה של מלכות אפי' בדין גמור עכ"ז מתאבלין עליו עכ"ל ונתקשה ממ"ש בגמ' דתלי האבילו' כיון דלא בדין קא מקטלי וכו' דמשמע דאי מקטלי בדין דינו בדין הרוגי ב"ד ונדחק הרב ז"ל על מין המיתה שממית המלך שהוא הורג בכל מין מיתה שיעלה ברצון ולא במיתות האמורות בתורה לפי גדר העונות ועל בחינה זאת מקרי שלא כדין ומתאבלין עליו

עכ"ד. ואחרי המחי"ר לא צריך להא שהרי אפי' אם המלך הרג בדין גמור ובאותה מיתה שאמרה תורה עכ"ז מקרי שלא כדין יען שהתורה אמרה ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט דבעינן עדה שופטת כדי שיהא דין גמור והמלך לאו עדה הוא ואין לו כי אם דינא דמלכותא התלויה ברצונה והפרש גדול יש בין רשות שנתנה תורה למלך לחיוב שחייבה לב"ד הגדול כי אותו דין הנעשה בחיוב התורה האלהית הוא דין גמור ועליו יסובו כל הדינים החזקים הנאותים והוא ברור כשמש וכן משמע מריהטא דענינא שלא חלקו שים פוסק אשר בית ישראל נכון עליו חילוק זה של הרב שבט יהודה כי הוא חילוק נצרך לבארו אם היה לו שורש כי נפקא מינה טובא לדינא וכל כה"ג לא שתקי הפוסקים מלהודיעו ולעמוד עליו ולבארו וכן משמע מפשט תשובה מוהר"י וויל הנז"ל דלא חילקו כלל וסנה' קאמרי ודוק היטיב ועיין פרישה ודרישה יו"ד שם בסי' שמ"ה ואכמ"ל עוד הא ראית בחוש הראות שענין הרוגי ב"ד אינו ענין לדמותו לשום פרט אחר. והרי לפניך מי שנהרג בדין ובהלכה ובאותה מיתה הכתובה בתורה עכ"ז כיון דחסר דבר מה מהמשפט החרוץ מחאבלין עליו וענין הרוגי ב"ד שאני ואין ספק שהוא מטעם האמור והוא ברור ואפשר ג"כ דהרוגי ב"ד שלא היו מתאבלין עליהם שאני ולא מפני שבעשותם אותה העבירה שנתחייבו עליה מיתה יצאו מכלל ישראל וכיון שיצאו מכלל ישראל תו קרוביהם נעשו רחוקים כדמיון פורש מד"ץ או שאר עבירות הדומה להם וע"ז אינם מתאבלין זה אינו ודאי שהרי אם תדון אותם בדין פורשי מד"ץ לגמרי א"כ דינא יתיב שקרבנותיהם אינם קרבין כי זבח רשעי' תועבה וכמו שאפסיק' הלכתא בפ' נגמר הדין דומייא דעיר הנדחת היו בה קדשים קדשי מזבח ימותו וכו' ואלו כיוצא ליהרג אמרו בערכין ד"ז שהיוצא ליהרג אם זבחו זבוח מזין עליו ואם אין זבחו זבוח באותה שעה אין נזקקין לו מפני שאין מענין דינו ודין זה פסקו הרמב"ם סוף פ"ב מה' סנהדרין יעו"ש. ותיפוק ליה דזבח רשעים תועבה. אלא לאו דזה לא נאמר כי אם במומר לכל התורה כולה או במומר שדינו כמומר לכל התורה כולה שיצא מכלל ישראל על אלה נאמר זבח רשעים תועבה. ולא בעושה עבירה אחת לתיאבון אפי' פעמים רבות אפי' נהרג עליה סוף סוף ישראל הוא בכל חקותיו ובכל משפטיו וקרבנו קרב וטעמ' שאין מתאבלין

עליהן אפ' כדי שלא יערערו על מעשה ב"ד יפה וראיה לדבר שאחיהם וקרוביהם היו באין ושואלין את שלום הדיינים והעדים כלומר שאין בלבנו עליכם שדין אמת דנתם וע"ז סיים ולא היו מתאבלין עליהם אלא אוננין וכו' נמצא דנוכל לומר דעיקר הטעם שלא היו מתאבלין עליהם היה כדי שלא ימצא ערעור על מעשה ב"ד יפה והכי דייק לישנא ולא היו מתאבלין עליהם דרך סיפור ולא אמרו ואין מתאבלין עליהם דרך ציווי אבל הכוונה דהכי הונהג בישראל שלא להתאבל על הרוגי ב"ד כדי שלא יהיה פתחון פה נגד מעשה ב"ד יפה. ועד היום הכי נהוג עלמא כי מי שנהרג בהרוגי מלכות או"הע (ובפרט אצל מלכות תוגרמא) נמנעים מלהתאבל בפהרסיא כלו' שדין אמת דנוהו הא לאו הכי מתפחדים משום מורד במלכות ואל תשיבני דא"כ היה בדין שיהיה מנהג זה גם בהרוגי מלכות ישראל ואדרבא כ"ש שלא להתאבל אם נהרג בהרוגי מלכות ישראל מטעם זה הא לא אריא כלל. שאצלנו הישראלים כתר תורה הוא העיקר ועליו אנחנו מצווים לחזקו ולאמצו שלא ימצא עליו שום טוען ומערער כי הוא חיותנו שלא יתבטל בשום אופן אבל כתר מלכות שהיה רק לכבוד ולתפארת ואין דינו דין תורה גמור לא חיישינן להחזיק דינו ולעשות גדרים שלא להתאבל פן יבואו לערער ואם יערערו ויגרום ביטול בכולו או מקצתו מה לנו ולדינו כי תורה צוה לנו משה ואותו דין ומשפט אנחנו מחויבים לשומרו ולגדרו מכל מין טוען ומערער הגורם ב"מ ביטול מאות אחת שבתורה וזאת התעודה בישראל ועל שאר הדברים האנושיים שאינם יוצאים מב"ד הגדול אנו נותנים עורף ולא פנים והוא האמת והוא הצדק שתתעלה:

קורא חכם! ידעתי שאתה יוצא לקראתי בחרב ובחנית והיא סוגיא דפ' נגמר הנז' שמשם מתברר כביעתא בכותחא דהאבילות תלוי בכפרה וכיון שלא נתכפרו הרוגי ב"ד כי אם עד מיתה וקבורה וחזו צערא דקברא פורתא. והאבילות חייל מסתימת הגולל. וכיון שבשעת סתימת הגולל שהוא זמן התחלת אבילות עדין לא נתכפרו שוב אין מתאבלין דכיון דאדחי אדחי כיעו"ש. נמצא דאבילות תלוי בכפרה ולא מפני ערעור על מעב"ד יפה לזאת אענה חלקי אף אני ידעתי שסוגייא זאת עומדת כנגדנו בלי ספק אבל עכ"ז לא אחשוך מלטעון ע"ז כמה טענות בריאות וטובות. חדא דאפשר תלמודא דידן כיון דמיירי בהרוגי עיר הנדחת שהם מומרים ויוצאים מכלל ישראל

אמר הכי ויש לי סמך ע"ז מלשון רש"י שם אומרו. הרוגי ב"ד עיר הנדחת ועם שיש לדחות בזה מ"מ עדיין נוכל לומר דכיון דבהרוגי ב"ד איתי בהו יוצאים מכלל ישראל ודינם שלא להתאבל ע"ז לא פלוג רבנן ודנו דין אחד לכולם בהצטרפות טעם הערעור ויש סמך גדול לזה ממ"ש בפ' אלו נערות דל"ג ע"א אלא מעתה בן גרושה ובן חלוצה דלא מכאשר זמם קא מתרבי ליבעי התראה אמר קרא משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם ופרש"י משפט השוה דכיון דרוב זוממין לא בני התראה נינהו הני נמי לא בעו התראה ודוק היטב ועוד יד הדוחה נטוייה דלעולם ענין האבילות בהרוגי בית דין (חוץ מהמומרים) הוא משום ערעור על מעב"ד והיינו שמתוך שמתאבלין יבואו לערער ולומר שהרשיעו את הצדיק בטענות כוזבות והראיה שמתאבלין עליו וע"ז כל זמן שלא כיפרה מיתתו בעונו עם קבורה וצערא דקברא פורתא אין מתאבלין עליו והוא מטעם הערעור. ואחד שכיפרה מיתתם היו יכולין להתאבל עליהם לא חיישי לערעור. שכ"ע ידעי שכיון שנקלה וקבל דינו עם צערא דקברא הרי נתכפר והרי הוא ככל ישראלי לכל דבריו. אלא דאין מתאבלין עליו מטעם הואיל ונדחה ידחה זה אנו יכולים לומר בפי' הך סוגייא ואין מעיק אותנו באופן שאם כל הערעורים כולם לא יהיו נאותים חד מהם או כיוצא בהם צריך שתאמר בהכרח שהרי כבר הוריתיך שהרוגי ב"ד קורבנותיה' קרבי' ולא אמרי' בהו זבח רשעי' תועב' נמצא דלא יצאו מכלל ישראל והם מכלל עושי מעשי עמך וכיון שלא יצאו מכלל האחוה איך יהיו קרוביהם פטורים מתורת האחוה שהוא האבילות אלולי שתאמר איזה טעם חיצוני מפני מה לא היו מתאבלין עליהם או משו' כפרה כמו שפירש"י בפי' המשנה הזאת או משו' שלא יהיה פוצה פה ומצפצף על מעשה ב"ד יפה. או כיוצא בדבר אלא שזה עומד לנגדי מה שראיתי להרא"ש פ"ג דמ"ק שהביא לשון מוהר"ם ז"ל המובא בהגמ"ר הנז"ל באופן אחר ובשינוי קצת. והיינו שאמר לו רבינו יונה (עיין מ"ש לעיל בתחילת הערה זאת בין שני חצאי לבנה) שעל אדם רשע אינו חייב לקרוע דכתיב באבוד רשעים רנה וכו' ע"ז כתב מוהר"ם דלא נהירא ליה אלא שכל שאינו מומר לע"ז או עושה עבירה להכעיס אי פורש מד"ץ הו"ל כס"ת שנשרף ופירש"י התם שאין לך ריק שבישראל שאין בו תורה ומצות והיינו דתניא במס' שמחות הפורשים מד"ץ

וכו' אוכלין ושותין שאבד שונאו של מקום שנאמר הלא משנאיך ה' אשנא וכו' והאי קרא מייתי ליה בפ' כל כתבי דקי"ו גבי מינים. ובפ' נגמר נמי תני יכול אפי' פירשו אבותיו מד"ץ וכו' עד והואיל ונדחו ידחו וקאמר התם גבי הרוגי ב"ד שלא היו הקרובי' מתאבלין עליהם אלא אוננין שאין אנינו' אלא בלב והרוגי ב"ד הוו כמו להכעיס כיון שמוסרין עצמם למיתה כשמתרין בהם ואומר ע"מ כן אני עושה להכי אין מתאבלין עליהם ועל כיוצא נאמ' באבוד רשעי' רנה וכו' עכ"ד יעו"ש שהכריח כל זה מאבשלום ואיך נתאבל עליו אביו אם לא שהיה לתיאבון ובתשובה האחר' הנז"ל הארכתי עוד בזה הנך רואה דאחר דהחליט מוהר"ם ז"ל דבכל מין עבירה לתיאבון אינו יוצא מכלל ישראל ודינו לקרוע ולהתאבל עליו נרגש מהרוגי ב"ד שבאמת יש ויש כמה וכמה מיתות ב"ד והם על עבירות לתיאבון כרציחה ועריות והדומה להנה וא"כ למה לא היו מתאבלין עליהם ולזה נתן טעם שגם הרוגי ב"ד הם כמו להכעיס מאחר שהתירו עצמם למיתה בהתראה שהתרו בהם. וע"ז הוו כמומר להכעיס. וכן כתב מוהר"י וויל ומוהר"י מינ"ץ שם וז"ל ולא הוה איבד עצמו לדעת אלא בקיבל התראה ואמר ע"מ כן אני כמ"ש האשירי עכ"ד אלא דמה יענו מוהר"ם וז"ל והבאים אחריו הנז"ל ביום שידובר בהם ההיא דהיוצאין ליהרג קרבנותיהם קרבים אם לא משום דאין מענין דינו ות"ל דזבח רשעים תועבה כמו עיר הנדחת ופורשי מד"ץ וגם הרוגי ב"ד בסקירה אחת נסקר עם אנשי עיר הנדחת ופורשים מד"ץ שם בפ' נגמר וכמו שנרגש מוהר"ם עצמו מאותה סוגיא ובאמת פליאה דעת ממני. ומה שנוכל לדחוק ולומר דלענין זבח רשעים תועבה בעינן מומר להכעיס מעיקרו כמו עיר הנדחת ופורשים מד"ץ אבל מעיקרו לתיאבון ושוב ע"י השתקעותו בעבירה התיר עצמו למיתה ונעשה כלהכעיס זה לא נקרא זבח רשעים תועבה. וזה דקדק מוהר"ם לומר ונעשה כמו להכעיס ולא להכעיס גמור כי סוף סוף התאוה אילצתו אלא שאין מתאבלין עליו כי סוף סוף עושה רשעה הוא ורשע מקרי והוא דוחק גדול לחלק כן מסברתיה ועוד דלמא לא ניחוש להבאת חולין לעזרה כיון שהוא כנגד רשע עד שאין מתאבלין עליו והבאת חולין לעזרה חמיר טובא כנודע כי ע"כ אי לאו דמסתפינא אמינא כי הצדדים שצדדתי לעיל אני הדל בענין הרוגי ב"ד שלא היו מתאבלין מטעם הערעור נראים יותר והבוחר יבחר איך

שיהיה מצאנו עוד חילוק נכון לחלק בין הרוגי ב"ד למאע"ל שהתם התרו בו והתיר עצמו למיתה ואף ששורשו לתיאבון חזר כלהכעיס ע"י ההתראה ומי לנו גדולים בתורה כמוהר"ם ותלמידו הרא"ש ומוהר"י ווי"ל ומוהר"ם מינ"ץ ז"ל שכולם מסכימים על החילוק הזה והוא ברור. כללן של דברים כי בהרוגי ב"ד לא תוכל להחליט שטעם שלא היו מתאבלין הוא מטעם רשעותם שיצאו מכלל ישראל וראיה שהיו אוננין ואין אנינות אלא בלב ואי רשעים הא כתיב באבוד רשעים רנה כדין פורשי מד"ץ שהיו אוכלין ושותין כדי להשבית האנינות שבלב. ולמה בהרוגי ב"ד אוננין ומה טעם לומר שאין אנינות אלא בלב הא לאו מלתא וכאשר הארכנו לעיל על דברי הרמ"ה אבל מה יפה ענין זה לחזק סברתינו והיינו דמניעת האבילו' היתה כדי שלא לאפושי מיללו' ומקוננו' ומענות ומטפחות נגד מעב"ד יפה ולא לעצמו יצא מניעת האבילות מפני רשעתו דסוף סוף הם פושעי ישראל ולא פורשי מד"ץ וע"ז באנינות שהיה בלב ולא היה בצעקות ויללות וחלילין ומעשה מפורסם לעיני השמש היו מותרים ומחוייבים שלא להיות בשמחה איך שיהיה יאמר האומר מה שירצה בהרוגי ב"ד ויפרשהו בטוב רצונו והשלמת דעתו עכ"פ לא יוכל להכחיש שאין בידו יכולת להביא ראיה למע"ל מהרוגי ב"ד כי יד הדוחה נטויה מכל צד ופינה וכבר השרשנו מוהרשד"ם סי"ד סימן קי"א שהמקשה והמביא ראיה הם קרובים וכמו שהמקשה צריך להקשות בכח גם מי שרוצה להוציא דין מחודש ומביא ראיה לדבריו צריך שתהיה הראיה ברורה ואם לאו הדוחה יכול לדחותה בקש עכ"ד ז"ל. עיין תוס' כתובות ד' ג' ע"א ד"ה א"ד שכתבו וכו' דאליבא דא"ד הוו פרכי וכו' ולא סמכי' אשנויי דחיקי ועיין יבמות דצ"א ע"א. ובזה אני אומר בענין מע"ל כי מי שרוצה לחייב לאבלים שלא להתאבל עליו ולגרום בזיון למתים ולחיים צריך שיביא ראיה ברורה שאין אחריה תשובה כי צער בע"ח דאורייתא בלי ספק ובזיון לחיים אשר אין אחריו כמוהו וכל שאין הדבר ברור לדיין באחותו גמירי אין בידו למונעם מהאבילות ובענין זה ר"ל של מאע"ל צריכה רבה למצוא ראיה ברורה לחייבם שלא להתאבל מכמה טעמים חדא שמעיקר התלמוד מלבד שאין מכל זה כלל אדרבא נראים הדברים להפך וכנז"ל ואי ר' לא שנא רבי חייא מניין ליה ואי ליכא בתלמוד דין זה הרמב"ם והבאים אחריו מניין להו וגם לזה כבר

השרשנו רבו של מוהרשד"ם הוא מוה"ר מוהלנ"ח ז"ל בפסק הסמיכה דרפ"ג ע"א שבל דברי הרמב"ם ז"ל שלא נודע שרשם בתלמוד וכיוצא הם כדברי ס' החתום שאין כח להבינם לא עיקרם לעניין הדין ולא טעם לדבריו יעוש"ב (ועיין תשו' הרא"ש הריב"ש סימן מ"ד ובהקדמת מרן כ"מ ועיין להמאירי בהקדמתו לספר בית הבחירה דף ו' ע"ב ודוק) וא"כ גם בענין מע"ל שהרמב"ם פסק אין מתאבלין ולא חזינא בהאי סימנא לא בתלמוד ולא בברייתא דאבל רבתי ששם מקור הדין. זאת שנית שלפי כל האמור נראים הדברים להפך מכמה הלכות גדושות ושמועות רחבות ושורשי הדינים למקומותם בארשות"ם כאשר הארכנו הא ודאי דאחר כל זה אנו מוכרחים לדחוק ולישב דברי הרמב"ם בכל לשון שאנו שומעי'. ואם לא יתיישבו אין אנו אחראין וישארו כס' החתום עד יבא מורה צדק וכמ"ש מוהרלנ"ח הנז"ל ומכ"ש לפי מ"ש מוהרלנ"ח בפסק הסמיכה דש"ו ע"ד שעל מ"ש מוהר"י בי רב ז"ל שכל המערב אין סומכין אלא על הרמב"ם ז"ל ע"ז כתב לו מוהרלנ"ח ז"ל כי די לנו לסמוך על אותו מנהג (ר"ל לפסוק כהרמב"ם) בדברים שכבר יש חלוק בין הרמב"ם להרמב"ן לא שנכניס עצמנו לחדש ולעשות מעשה בדבר שהוא שלא כסברת הרמב"ן ז"ל עכ"ד וכוונתו מבוארת דדוקא היכא דפליגי בהדייא אה"ן דמהני מנהג לפסוק כהרמב"ם ז"ל נגד הרמב"ן אבל היכא דהרמב"ם דבריו הם בהן ולאו ורפייא בידן כוונתו והם כספר החתום והרמב"ם בירר כוונתו ומקור דינו אז ודאי אין לנו להניח ודאי שלהרמב"ן ז"ל מפני מה שנראה מדברי הרמב"ם ובכל התורה קמ"ל אפושי פלוגתא לא מפישנן וראוי לידחק בדברי הרמב"ם בכל מה שנוכל כי היכי דלא דליפלגו אהדדי כ"ש לעשות מעשה זהו בירור כוונת מוהרלנ"ח ז"ל והם דברים אמתיים קרואים והולכים בדרכי ההוראה בלי ספק. ומינה לענין שלפנינו אין לדיין אלא מה שעיניו רואות ודמיונותיו ההולכות בדרכי ההוראה מחייבות ותו לא מידי:

נמצא דחזרנו ע"כ הצדדים וצידי צדדים ולא מצאנו טעם מספיק וראיה חותכת כדי לדון למע"ל כדין יוצא מכלל ישראל. או כדין הרוגי ב"ד משום אופן שבעולם. אלא אדרבא להפך דאי מצד הרציחה שהוא עון פלילי למה יגרע ממי שרצח את נפש אחת מישראל ונהרג ע"ז בדיני האומות שעכ"ז כתב מוהר"י וי"ל ומוהר"ם מינץ הנז"ל

שמתאבלין עליו? והתם איכא תרתי לרעותא שהרג נפש אחת מישראל וזאת שנית שגרם מיתה לעצמו. אלא מאי אית לך למימר דמצד מה שרצח לא יצא מכלל ישראל ככל העבירות לתיאבון שאינו יוצא מכלל ישראל כגזל ועריות הדומין לו. ועדין עושה מעשה עמך מקרי אם לא שיעשה להכעיס על האופנים האמורים למעלה הא לאו הכי הרי הוא כישראל לכל דבריו. ואי מצד מה שגרם מותה לעצמו הוא לא מסר עצמו בק"ע במתרה עצמו למית' כי סבור היה להמלט וכמ"ש מוהר"ם מינץ (ולקמן נעמוד בביאור דבריו הללו בדקדוקם) וגם הרמב"ן בס' תורת האדם ה"ד מב"י ז"ל והבאתי דבריו למעלה מוכיחין כן שהרי כתב וא"ת זה שאינו עושה מ"ע פטורי' ממנו אף הם לא ינהגו אבילות וכו' כיעו"ש. הרי להדיא דהרמב"ן מדין עושה מ"ע קא אתי דאם אינו עושה מ"ע כדין פורש מד"ץ או כהרוגי ב"ד מהטעמים האמורים. א"כ דינא יתיב שלא להתאבל עליו ר"ל על המע"ל כיון דיצא מכלל האחוה. ואם לא יצא מכלל האחוה ועדין עמ"ע מקרי א"כ חייבים להתאבל ולקרוע ולעשות לו כשאר מתי ישראל וממילא גם הרחוקים חייבים בכבוד החיים. זו תורף כוונת הרמב"ן דתלי האבילות בעושה מעשה עמך. ודבר ה' בפיהו אמת בלי ספק ולדעתי בעדיפא מהא היה לו להכריח שאין דין מע"ל בכלל לאו עושה מעשה עמך שהרי מעולם לא שמענו נכלל בכלל זה כי אם הפורשים מד"ץ כללי דהיינו פורק עול הרגיל תמיד בכך וכמ"ש מוהר"ם מינץ הנז"ל או להכעיס אפילו בעבירה אחת אפילו פעם אחת וכמ"ש לעיל מוהר"ם הובא בהגמ"ר וההרא"ש ז"ל וכן כתב השיירי כה"ג יו"ד סי' שמ"ה משם מוהר"ש הלוי יו"ד סימן כ"ט דהא דאין מתאבלין דוקא משומד לע"ז או עובר על אחת ממצו' ה' להכעי' אבל לתיאבון או בשביל טורח מתאבלין עליו וקורעין עליהם יעו"ש כי אין הס' מצוי אצלנו לראות הדברים בשרשם ודבר ה' בפיהו אמת מכל המקומות את שגלויים ואת שגלויים ומורחבים בתשובה האחרת הנז"ל ודברי הרמב"ן ז"ל בספר תורת הרדם קרואים והולכים לתומם כדברי מוהר"ש הלוי ז"ל שדין האבילות תלוי בעושה מעשה עמך וכאמור וזה מן התימה למה שראיתי להרב מטה שמעון ח"ג בס' מירא דכיא סימן ט"ו שכתב מדברי הש"ך בסק"ב מבוארים דלא פליגי הרמב"ן והטור אלא לענין קריעה דוקא אבל לענין אבלות לכ"ע אין מתאבלין ודברי הטור נמי

דייקי הכי ד"ב ח"ב אבל הקרובים הראויים להתאבל דמשמע ראויין להתאבל אבל אינן מתאבלין וכתב שכן דייק בספר לחמי תורה סימן ח"י יעו"ש. וליתא כלל שהרי דברי הרמב"ן ז"ל מפורשים אומרו שאם אינו מעשה עמך אף הם לא ינהגו אבילות נמצא דכיון דאנו רואים דנוהגין אבילות א"כ הרי הוא עושה מעשה עמך וא"כ דינו ככל המתים והקרובים קורעים ומתאבלים. ומ"ש הראויים להתאבל גם הוא גם הטור הנגרר אחר הרמב"ן הוא כי היכי דלא תיסק אדעתיך שהם הקרובים המתאבלין ולאו שאר בשר נינהו כמו שיבא לקמן לז"א הקרובים הראויים להתאבל מצד הדין ולא הקרובי' המתאבלים מצד דרך ארץ או ד"ס וכמ"ש הרמב"ם וכמובא לקמן כי אלו ודאי אין מתאבלין ואין קורעין זהו בירור דבריהם בלי ספק אחר דתלי הרמב"ן בדין עושה מעשה עמך. ובדברי הש"ך איני יודע איך מבוארים דלא פליג הרמב"ן והטור על הרמב"ם לענין אבילות אלא לענין קריעה ואדרבא היה לו לדייק שקורא אותם אבלים ודי בזה:

ואחר האמת הברור הזה בי"ג הערות הנאמרות לכו נא ונוכחה בענין מאבד עצמו לדעת אימור דהגע עצמך בר מינן איש יהודי איבד ע"ל מפני צערו ודמיונותיו הכוזבות כי נדמה לו כי לא יכול לסבול צער מזונותיו או שברונו ורבוי בעלי חובותיו שהוא חד מהדברים המעבירים את האדם על דעתו ועל דעת קונו כנודע וא"כ למה לא נחשוב אותו ככל עבירה לתיאבון דעלמא ולביה אנסיה כל שלא פגע בנפשו להכעיס את בוראו? ומה כל החרדה בעבירה הזאת לדון שוגג כמזיד רצונו לומר לתיאבון כלהכעיס? ולמה יצא מכלל ישראל? מה עשה נגד כללות הדת האלהות? והוא כאדם הפר ברית מרוב שיחו וצערו? והרי אמרו קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. ומאי שנא מכל הנדונות המובאים בספרי הפוסקים הנז"ל כגון יראת יסורים יראת עונשים יראת המרה דעם שדינם הוא שלא לפגוע בנפשם ואסור גמור כמו שהעלו כל האחרונים ובפרט הרב זרע אמת והרב חיים שאל הנז"ל עכ"ז כתבו דאם הוה עובדא ופגע בנפשו אין מונעין ממנו כל דבר כשאר מתי דעלמא ומאי טעמא משום כי לביה אנסיה. וירא כי לא יכול לסבול את כל התלאה לא במרד ולא במעל? והכא נמי לביה אנסיה ועול חובותיו ורוב בניו ומשאו ומתנו באמונה כל ימיו ופתע בלי איבה

בא עד כיס"ו שבר על שבר ער זבולא בתרייתא לביה אנסיה וידא כי לא יכול לסבול ולא במרד ולא במעל? בחר מות מחיים למרות עליון ח"ו. וידעתי שיהיה הפרש בין הנדונות כמו שיש הפרש בון יראת עונשים ויסורים ליראת המרה עכ"פ אנא הוא דאמרי מאן פלג לן? ומי יהב לן המשקל. למען דעת איזה נדון יכבד ואיזה יקל? הצד השוה שבהן שלא במרד ולא במעל נעשתה התועבה הזאת ויהיה דינו ככל עבירה לתיאבון דעלמא ומי נתן למשיסה העני הזה כי עולם חשך בעדו ועיניו הרואות כי הוכפלו צרותיו וצרות צרותיו ואלו בלבלו דעתו לבחור מות מחיים? ומה כחנו לדונו כפורשי מד"ץ? ומהיכא בא לנו דין זה? ומבטן מי יצאתה הגזרה בלי טעם הזאת שנטה שכמנו לומר אם קבלה נקבל? זו צרה ומדה קשה בלתי נחמה באמת ובתמים: **כי** ע"כ אילין דהוו ברשות קב"ה ושכינתיה פמליא של מעלה ופמליא של מטה וברשות רבנן דמתיבתא. שפר קדמי להחויא ולפרש הדברים בשורשן דברים שכיסן אוי לי מקולמוסן כי ידענא בנפשאי מיעוט ערכי עלי קטן הכמות והאיכות. אבל בה' מבטחי ובזכות האמת והצדק אשר קדשנו במצותיו וצונו צדק צדק תרדוף ושליחותייהו דקמאי עבדינן להוציא לאור משפט אם יסכימו עמי סבי דצור"ה ודייני דנה"ר דע"ה וה' הטוב יכפר בעדי ואש"א ת"ם. והנה טרם שנבא לבאר הדברי' בשרשן מרישא דסדרא ע"פי מה שיורונו מן השמים צריכים אנו להציע הצעה א' הנצרכת מאד במערכה אל הדרוש כדי לבא אל תוכן הדברים וכמעט רוב הסעה זאת בלולה בהערות הנז"ל והיא זאת. שהנה מכל האמור ומבואר בדברי הפוסקים ראשוני' הלא בספרתם אשר אפס קצה סברתם הובאו לעיל בהערו' תורה יוצאה בהינומא וראשה פרוע מבלי שום ריח ספק שכל מין העבירות אשר יעשה האדם ממצות ה' אשר לא תעשנה נחלקים לד' סוגים: הסוג הראשון הוא שורש פורה ראש ולענה מומר לע"ז ומחלל שבתו' בפרהסיא דבאלו בין שעשאו' להכעיס בין שעשאו' לתיאבון יוצא מכלל ישראל לגמרי ומשורש נחש יצא צפע איתו בדומין לו ממש הוא הפורש מד"צ ובונה במה לעצמו גדולה וקטנה בכל אופן שבעולם והרי הוא כבן חורין לעצמו גם זה דינו כמומר שאפי' עושה לתיאבון יוצא מכלל ישראל וכן המסורות והדומה להם. בכל אחד מאלו אם מתו בלי תשובה מבוררת אין מתאבלין

עליהם אלא אחיהם וקרוביהם אוכלין ושותין ושמחין ולובשין לבנים שנאמר באבוד רשעים רנה. הסוג הב' היוצא מדין הראשון הזה הוא כל העובר עבירה אחת גדולה וקטנה אפי' פעם אחת אבל קורא בגרון או מתבאר ממנו שהיא להכעיס את בוראו אפי' אכל בשר בחלב ולבש שעטנז מפני דעת שיתבאר ממנו שזאת התורה אינה אמת יהרג מיתת כפרה ודינו כדין עיר הנדחת ממש כמ"ש הרמב"ם פ"ג מה' ממרים דין אב"ג וב"ד מה' רוצח ובמורה ח"ג פמ"א הבאתי דבריו לעיל. הסוג הג' הוא אוכל נבילות בתמידות דשביק התירה ואכיל איסורא אפי' דלא אמר בפירוש שהוא עושה להכעיס מחשבתו נכרת מתוך מעשיו שאינו מאמין והרי הוא ככל המומרים הנז"ל ודינו כדינם. הסוג הד' הוא העושה כל מן עבירות שבעולם אבל הוא מבורר לעיני השמש והירח שהוא לתיאבון גמור או שסתמו תיאבון גמור כגזל ועריות שאין כנגדם בהתר וכמו שכתבתי למעלה דלעולם אין אדם מת וחצי תאותו בידו וא"כ אפי' אם לעולם היתה אומנותו אומנות לסטים עד יום מותו. ובשאר הענינים היתה יהודי כשר לכל דבריו הרי נתבאר כי התאוה אילצתו ואין אדם מת וחצי תאותו בידו. (ואל תכניסני במבוכת מגדלי בהמה דקה בא"י דדינם בלא מעליין דבתשובה אחרת לא הנחתי פנה וזוית בענין זה וברורתי הדברים כשמלה שהוא להכעיס גמור ולא מטעם ההחמדה כמ"ש מרן בכ"מ ובב"י ואכמ"ל הא לאו הכי יכלה הזמן והמה לא יכלו והמעיין אם ירצה ילמוד הדברים בשורשם) וכן בעריות מים גנובים ימתקו א"כ אין כנגדם בהיתר ודינא יתיב דאפי' כל ימיו שטוף בזמה עכ"ז אינו יוצא מכלל ישראל ככל עבירות לתיאבון. צא ולמד ממ"ש בש"ס ג' הקב"ה שונאן ואני איני אוהבן ואלו הן דל וגאה עשיר וגזלן זקן ונואף הרי דבעשיר וגזלן זקן ונואף ר"ל בתמידות שכבר העשיר ועדיין הוא גזלן וכבר הזקין ועדיין הוא נואף ועכ"ז לא אמר ואני שונאן כדין כל רשע דמותר לשנאותו מדכתיב הלא משנאיך ה' אשנא דהא ודאי בורכא היא דזה לא נאמר כי אם בעובר להכעיס דהוא שונא להקב"ה (וכמ "ש לעיל משם מוהר"ם ז"ל דמקרה זה לא נשתמשו בתלמוד כי אם במינים שהם שונאים להקב"ה) ואז מותר לשנאותו אבל בעובר לתיאבון כעשיר וגזלן זקן ונואף דאם הקב"ה שנא אותו מפני רוע מידותיו שלא בדרך טבע אבל העובר אינו שונא להקב"ה כי אינו עושה להכעיס כי אם מצד תאותו. והראיה כי כשאר מצות

עובד את ה' מאהבה וע"ז אין ראוי לשנאותו כי יצריה אלבישיה ולא במרד ולא במעל הוא עושה וע"כ שפיר דקדקו בגמ' לומר ואני איני אוהבן ודוק היטב כי הוא אמיתות התורה. וכן אתה אומר ברוצח שהרג את הנפש אע"פי שהוא עון גמור והשחתת עולם עכ"ז בהתלכדו בעבירה זאת לא יצא מכלל ישראל ואם מת מתאבלין עליו ככל דיניו וככל משפטיו כי גם בזה שייך לתיאבון גמור או משום גזל ועריות או משום שנאתו אותו וארב לו וקם עליו והכהו נפש שכל אלו האופנים הם נכללין בלתיאבון גמור שהוא פושע ישראל אבל לא יצא מן הכלל וראיה לדבר דאפי' ברוצח שנפל למלכות אע"פי שהאריך מוהר"ם מלובלין בתשובותיו סי' קל"ח ע"ז ועיין תשו' איתן האזרחי סי' מ"ג ומ"ד ומ"ה באורך. עכ"ז כתב הרב כנ"הג ס"ב ח"ב סי' תכ"ה הג"הט סוף א"ו יו"ד שמשתדלין הקרובים למלכות להצילו ולא מיחו בהם חכמי' יעו"ש שנראה שהם דברי מוהראנ"ח בתשו' כ"י יעו"ש ודוק ואם יצא מכלל ישראל ברציחתו כדין פורשים מד"ץ והמסורות וכו' הא אפסיקא הלכתא דמורדין וכ"ש דלא מעלין והיכי משתדלין להצילו והלא אין לך מעלין גדול מזה וכן הרואה יראה בתשו' מוהר"ם מלובלין הנז"ל ותשו' איתן האזרחי הנז"ל (וכן יעויין בתשו' הריב"ש סי' רכ"א) שמבקשין כמה סיבות וטענות כדי לפסוק הדין שלא להצילו כיעוש"ב וברוחב ומה כל החרדה הזאת? והרי הוא עון פלילי עון הרציחה עד שנאמר בה יהרג ואל יעבור כע"ז ממ"ש וא"כ הרוצח הזה יצא מכלל ישראל ודינו כמורדין ולא מעלין או לכל הפחות כלא מעלין? אלא לאו שמע מינה דכולהו רבוותא ומכללם הנז"ל ס"ל דעם דעון הרציחה חמור בענינו וגדול עונו מנשוא כקין אבי הרציחה. עכ"ז העושה בשאט בנפש כי יחם לבבו על דבר מה אינו יוצא מן הכלל ככל עבירות לתיאבון שבתורה ואף גם זאת כאחת מהן כי יצרו תוקפו וכעס בחיק כסילים ינוח אם לא שידים מוכיחות שעשה להכעיס גם בלא כעס ואיבה וקנאה ושנאה ותחרות וחמדת נשים וממון דאז ודאי יוצא מכלל ישראל הא לאו הכי הוא פושע ישראל ואם מת מתאבלין עליו קרוביו כי לא יצא מכלל האחוה וכן נראה להדיא מתשו' מוהר"י וויל ומוהר"ם מינ"ץ הנז"ל שברוצח שהרג את הנפש אחת מישראל ונתפס למלכות ונהרג כתב דמתאבלין עליו והרבנים שם לא פלפלו כי אם להוציאו מכלל מע"ל להוציא הס"ד שהיה לומר דזה

שנהרג הוא גרם מיתתו וא"כ נוכל לומר דהוי מאבד ע"ל לזה כתבו דלא היא דזה היה כדעתו לברוח וכו' יעו"ש. ותיפוק ליה שהעון הא' הוא רציחה ואין מתאבלין עליו (ולקמן נישב מה שיש להקשות לכאורה ע"ז וכשנבא נחכים בע"ה) אלא לאו שמע מינה דגם דעון רציחה הוא מגדולי עבירו' שבתו' כיון שאינו להכעיס אינו יוצא מכלל ישראל וכיון שאינו יוצא מן הכלל מסתמא מתאבלין עליו כשאר המתים והוא ברור כשמש אי מהראיו' חמורות ואי ג"כ שמעולם לא ראינו בשום פוסק שפסק על רוצח שמת שלא להתאבל עליו וכל כי הא לא הוו שתקי והוא ברור מאד ומינה למע"ל דהוה קיל מיניה בלי ספק וכאשר הארכנו למעלה לכל הפחות נדון אותו באופן זה והיינו אם יהיה להכעיס אזי יוצא מן הכלל ואין מתאבלין עליו ואוכלין ושותין ושמחין כי נאבד שונא המקום ב"ה ואם הוא בלתיאבון כגון צרו' צרורו' אשר כתרוהו והקיפוהו מנוחה הדריכוהו וכל אשר לו איבד ושיבר עד כי קץ בחייו מרוב צערו ויגונו או פחד יסורין עונשין המרה וכיוצא מהסבו' הללו שאם יהיה האופן דאתבריר לן כל הסיבו' הנ"ל או כיוצא בהם ושהם גרמו לו לאבד עצמו לדעת אע"ג דאיסור חמור הוא לפגוע בנפשו כדכתיב אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש ומוטב שיטלנה מי שנתנה כמ"ש בע"ז די"ח עכ"ז אם עבר ואיבד עצמו לדעת אינו יוצא מן הכלל כי לביה אנסיה מרוב שיחו וצערו ואין מונעין ממנו כל דבר דלא גרע מכל עובר עבירה לתיאבון בשאט בנפש דעכ"ז מתאבלין עליו כיון שלא יצא מן הכלל ואם תאמר היכי דמי מע"ל להכעיס? ובשלמא להרוג לאחרים שפיר דמי כיון שאינו מזיק עצמו וכול להיות שהוא בלי איבה והוא להכעיס גמור אבל מי פתי מאבד עצמו גם בלי טעם צרות רבות ודעות כי אם להכעיס? אנא הוא דאמרי דמשכחת לה באלו המתפלספים הרעים והחטאים הבוחרים מות מחיים מרוב ששתקעותם בפלוסופיא הארורה הגוזרת כי נוח לו לאדם שלא נברא (אמת רבותינו ז"ל אמרו נוח לו לאדם שלא נברא אכל עמדו כאריות לומר ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו וכ"ש וק"ו שלא יפגע אדם בנפשו מפני דעת זה ח"ו שהוא ודאי כמורד במלכות שמים בלי ספק וכן כתב הרמב"ם באגרותיו אשרי מי שחתמו ימיו במהרה אבל לא מפני דעת זה הותר לו לפגוע בנפשו בר מינן ואדרבא הוא מן המחמירים לפום ריהטא כמאבד עצמו לדעת) ואשר לא טוב עשה הקב"ה לברוא את האדם לעמל ויגון וע"ז מחליטים כי כל

מי שפגע בנפשו ראוי לשבחו בבית דגון שלהם כי יפה עשה לברור לעצמו מיתה יפה וכן יש מהם אומרים כי צדקה גדולה עושה האדם לנשמתו להוציאה לחרות מגוף העכור הזה יפה שעה אחת קודם וכאלה רבות מכלות עינים ומדיבות עד כי חדל הסופ"ר לספו"ר. וכגון אופנים אלו וכיוצא בהם אם עשאם יהודי דאת מיהודה הא ודאי אין לך להכעיס גדול מזה החולק על השכונה כב יכול וכבר אמרו בספרי פרשת האזינו הצור תמים פעלו. הצייר שהוא צר את העולם תחילה וצר בו את האדם שנ' וייצר ה' אלהים את האדם תמים פעלו פעולתו שלימה ואין להרהר אחר מידותיו וכו' יעו"ש כל שכן הבליעל הזה לא זו בלבד שמהרהר אחר מידותיו אלא עושה מעשה בפועל ופוגע בנפשו היקרה נגד חפץ האלהי. הא ודאי אין לך להכעיס גדול מזה ויוצא מכלל ישראל בכל פינות חלקיו והרי הוא ככל מומר להכעיס בלי שום ריח ספק וכן כתב הרמב"ן בהקדמתו לס' תורת האדם בהביאו דעות בני האדם בענין העולם הזה וחיותו ומרגועו כתב וז"ל והשני יתחכם ועם אנשי לצון יסכם אשר ירחיבו פה יביעו חידות לנבל כל הון יקר תבל האריכו למעניתם לגוייהם בלשונותם. להוציא דבה על הזמן והוא עד אמת ודיין נאמן יתן במשפט ויקח במשקל במדה ובמשורה. לא העביר דרך על איש ולא קלקל עליו את השורה וכו' וכו' ומה האדם הדל וההלך שיבא אחרי המלך. רק לצדק הדין ולאמת המשפט כי אלהי משפט ה' אשרי כל חוכי לו עכ"ד יעו"ש בדבריו כי נעמו והוא מכוון אל האמור לא נופל דבר דודאי כגון זה הוא מומר להכעיס וכמ"ש הרמב"ן בסוף דבריו ומה האדם הדל והלך שיבא אחרי המלך. ודבר ה' בפיהו אמת אלא דבפי ענין זה יוצא לנו חילוק ברור בענין מע"ל. והוא דהפוגע בנפשו חמור בצד אחד יותר מפוגע בנפש אחרים דהפוגע בנפש אחרים סתמו הוא כלתיאבון גמור והגם שלא ידענו על מה ועל מה הרגו והוא לא שונא לו מתמול שלשום וגם לא ראינו בו שום חמדת נשים וממון אשר גרמה לו לשפוך דמו של זה. עכ"ז לא תלינן בלהכעיס כלל ואמרינן דעל הרוב הוא מפני איזה סבת קברות התאוה על לבו חרושה ואנן לא ידעינן לה א"כ כל רוצח סתמי דינו כלתיאבון גמור אם לא שיאמר בפירוש או דבר הדומה לזה לא כן בפוגע בנפשו ומאבד עצמו לדעת כל שנתברר לנו שלא היתה לו שום סיבה הדומה לאלו וכל סיבה וסיבה עפ"י הברור

הראוי לה עד שבאופן נתברר לנו שזה פגע בנפשו בלי שום סיבה. אפי' שלא אמר בפירוש שהוא פוגע בנפשו להכעיס את בוראו וכאמור או שלא שמענו מפיו שום אפקירותא מדברי הפוקרים הנזכרים וכיוצא בהם המואסים בישובו של עולם מפני עומק התפלספותם ודמיונם הכוזב עכ"ז כיון דידענו בבירור שזה פגע בנפשו ודאי בכל דעתו וגבי כל נתברר לנו שלא קדם לו שום סבה חיצונית מילדי וצערי הזמן המביא את האדם לידי מדה זאת. הרי זה בחזקת המתפלסף המאבד ע"ל להכעיס או למרוד בצור תמים פעלו הנה נמצא דמע"ל חמיר טובא ממאבד נפש אחרים באופן זה דבמאבד נפש אחרים לא דיינינן ליה להכעיס אם לא שיאמר אותו בפירוש כי אז יוצא מן הכלל כמומר לע"ז ואין מתאבלין עליו הא לאו הכי כל סתם רציחה וכל סתם עריות טענינן להו טענ' תיאבון ותלינן בחסרון ידעתינו הסיבה אשר גרמה לו לשפוך דמו של זה ועושים לו במיתתו בכל המתים. אבל במע"ל כל שהתברר לנו לפי דעתינו שלא היה לו שום סיבה חיצונית הגורמת לו דבר זה לא תלינן בחסרון ידיעתנו ומחזקינן ליה במע"ל לדעת ר"ל להכעיס ולהתנגד למעשה בוראו ובזה נוח לן מאי דלכאורה הוה קשה בדברי מוהר"י וויל ומוהר"מ מינץ הנז"ל דנדונם היה ברוצח ישראל שהרג נפש אחת מישראל וכל פלפול תשובתם יסוב להוציאו מכלל מאבד עצמו לדעת כדי להתאבל עליו ותיפוק ליה שהעון הגדול המבורר בידו הוא הרציחה ואם על עון רציחתו לאחרים לא חיישי ליה כ"ש על רציחת גופו דקילא טובא אכל ע"פי האמור דבריהם נאמנו מאד דלענין עון הרציחה לאחרים אין צריך לבדוק אחריו אם הוא להכעיס דודאי סתמו לתיאבון וכל עבירה לתיאבון מתאבלין עליו אלא דהיה מקום להסתפק דכיון דזה גורם מיתתו כי בודאי מי שהורג בפומבי ודאי יהרגוהו והו"ל כמתרה עצמו למיתה בלי סיבה דודאי הוי להכעיס מעין מ"ש מוהר"ם בהרוגי ב"ד וכנז"ל וכן הכא כיון שהחליט להרוג בפומבי הו"ל כמתרה עצמו למיתה בלי שום סיבה דאז ודאי הוי להכעיס ר"ל מאבד עצמו לדעת ע"ז הודו מוהר"י וויל ומוהר"ם מינץ ז"ל דלא מפני זה הוי כמוסר עצמו למיתה דאימא סביר היה להרוגי ולימלט על נפשו וא"כ לא הוו מע"ל והוא אמיתות התורה:

ואחרי הצעתינו זאת אבא נבא לבאר מחלוקתן של ר' ישמעאל ור"ע בפ"ב דא"ר הנז"ל ונעמוד על כל הבריתות מראשן לסופן לבארן בטוב טעם ודעת ע"פי משקל הצעתינו דהנה ר"י סבר דזה המע"ל שבירנו שלא קדם לו שום סיבה חיצונית ונתברר לנו שודאי פגע בנפשו וכמו שיבא לקמן בבריתא ב' ג' לדעת ר"י דינו כדין מומר להכעיס בכל פינות חלקיו שאין מתעסקין עמו לכל דבר כלל ר"ל בין הקרובים ובין הרחוקים. אלא אדרבא מצוה לומר עליו הוי נטלה ר"ל שהוא נטול מן היהודים כדין כל מומר להכעיס ככל חוקותיו וככל משפטיו. או ירצה נטלה שהוא בעצמו נטל נשמתו ולא המתין שיטלנה מי שנתנה וכאשר פי' לעיל משם אורח טוב מוהר"י קרספין נר"ו. ולזה אתא ר"ע לחלוק עליו ולומר. הנח לו כסתמו אל תכבדהו ואל תקללהו אין קורעין עליו ואין מספידין עליו. הכונה הגם דבאמת כבר נתברר לנו שאיבד עצמו לרעת ר"ל שנתברר לנו שלא קדם לו שום סיבה חיצונית למעשה זה כמו רוח רעה או דמיון כוזב שחשב שלא ימות במעשה זה או צרות אחרות המוציאין את האדם מדעתו ונתברר לנו כמעט שהיה מע"ל ר"ל לרעת בלי שום סיבה שזה מורה באצבע שהוא להכעיס שדעתו כדעת הפוקדים במעשה בראשי' ובראשם בריאת האדם אבל עכ"ז הוא סתם ר"ל שלא אמר בפירוש כן אלא שאנו אומדין אותו על כך וכיון דסוף סוף אין הדבר מבורר כשמש בחצי השמים א"כ אין עליך כי אלא למנוע ממנו כי אם אותו כבוד שהיו הרבים מחוייבים לו כמו קריעתם וחליצתם והתאבלם עליו והספדם שזה ודאי כיון דכבר הוחזק למע"ל הא ודאי שוא"ת עדיף בלי ספק ואין אתה בא להוציאו מחזקת כשרותו למנוע כבודו הראוי לו בק"ע כי אם בשוא"ת והו"ל כאלו הוא בא להוציאו מיד הרבים את כבודו ואת גדלו וכיון שאיתרע חזקת כשרותו ע"י המעשה הרע המר והנמהר תו אין בידו לחייב לאחרים להטפל בכבודו אבל כשאתה מונע לאבלים מלהתאבל עליו ומלעשות לו כדינו הרי אתה בא להוציאו מחזקת כשרותו בק"ע ולדונו כדין פורש מד"ץ מבורר וסוף כל סוף אין הדבר מבורר לפניך באר היטב. והיכי אתי אפי' אומדנא דמוכח ומוציא מידי ודאי חזקת כשרותו כי עד מעשה זה הוה עובד את ה' ולא נראה בו כל מאום ואפי' שיהיו כל אומדנות שבעולם שעשה להכעיס כדעת המתפקרים והדומה להם סוף סוף לא הוציא הדבר

מן הכח אל הפעל. וכיון שלא נתברר לנו בראיה ברורה דומיא דעדים אימור איזה צער ויגון טמונים היו בלבו. ואימור רוח רעה נתלבשה בו ונראה בו דרך שפוי הדעת ושגינו ברואה כי מי יודע? ומי גרע ממה שפסק הר"מ פי"ח מהל' נזקי ממון הי"ד וז"ל שור שהיה רועה בנהר ונמצא שור הרוג בצידו אע"פי שזה היה מנוגח וזה מועד ליגח. זה מנושך וזה מועד לישך אין אומרים בידוע שזה נשפו וזה נגחו. וכן גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצידו אין אומרים בידוע שזה הרגו עד שראוהו עדים כשרים וכן פסק הש"ע ח"מ סי' ת"ך יעו"ש ועיין מיהר"י קולין שורש קכ"ט שכתב טעם מספיק לחלק בין האומדנות דהיכא שהמעשה מבורר לדיינים שזה חייב לזה אלא שנפל ספק מפיטור לחיוב או מן החיוב לפיטור כיון שהמעשה מבורר לדיינים בשורש החיוב או שורש הממון של מי היה וע"ז תועיל האומדנות דמוכח אבל כשאין המעשה מבורר לדיינים כההיא דגמל האוחר דאתה בא לחייבו מעיקרא מאומד דעת בלי שום מעשה מבורר אחר הא ודאי כגון זה לא אזלינן בתר אומדנא אפ' יהיה דמוכח הרבה יעוש"ב. ואני בעוניי בס' הקטן חוקר לב ח"מ סי' א' הארכתי בענין זה כיד ה' הטובה עלי להראות לעין כל כי חילוק מוהריק"ו הלזה הוא מוסכם מכל הפוסקים מספר הקרוב לארבעים פוסקים ולא בדרך גוזמא ובראשם הרא"ש ז"ל שנשתמש באומדנות בכמה מתשובותיו והארכתי שכל תשובותיו כלם יסבו בלכתם על פי יסוד זה ובפרט בתשו' כלל ק"ז אשר בה הראנו ידו הנפלאה ליתן אותו דין כולו ע"פי אומדנות וחייבו סך י"ב אלף זהובים כיעו"ש ובסוף דבריו כתב וז"ל ולאחר שחייבתי את ר' ישמעאל היה ראוי שיפרע לר' שלמה י"ב אלף זהובים כי לא כפר מתחלה בשטר אלא שטען פרעתי ואני לא האמנתיו על הפרעון (בכח האומ"ד) נמצא שהשטר עדיין בחזקתו וכאלו הוא ביד ר' שלמה הנז' שלם וקיים עכ"ד נמצא חילוקו של מוהריק"ו ז"ל מבורר בדברי הרא"ש ז"ל שכתב שאני היה כופר בכל נמצא שלא היה מעשה מבורר לפני הדיינים שזה חייב לזה ואפי' יבואו כל אומדנות שבעולם לא היה מחייב אותו אבל כיון שהודה בחיוב השטר ונתברר המעשה לפני הדיינים אלא ששוב טען פרעתי והאומדנות מכזיבות טענת פרעתי אם כן הרי כאילו השטר קיים וחייב לפרוע ושם במקומו הארכתי עוד ואין כאן מקום להאריך עוד. דכוותא הכא

נמי אפי' שיהיו אלף אומדנות מוכיחות שזה איבד עצמו להכעיס שהרי לא נתברר לנו שום סיבת צער קודמת לו וכיוצא להנה וג"כ בירורים אחרים ואומדנות המובאות לקמן במשנה ב' דברים שמתוכן מתבאר שהיה להכעיס גמור (כמו שיבא לקמן שאמר לעלות ותכף עלה מיד דרך כעס או מצר והפיל עצמו) עכ"ז אין אתה יכול לחייבו ולהוציאו מחזקת כשרותו לדונו בכלל מומר להכעיס ולפגום משפחתו העומדת בחיים לגזור עליהם שלא להתאבל ושלא לנוד לו כאלו הוה מומר להכעיס בפשיטות כל שלא התברר בעדים כשרים ששמענו מפיו שהיה להכעיס גמור ולא יהיו כל האומדנות האמורות מוכיחות יותר משור הנמצא הרוג בצד שור אחר וזה נגחן וזה מנוגח וזה נשכן וזה מנושך עכ"ז פטור דאמרי אפשר נגחו אחר והלך ומי יודע ואם בדיני ממון הקל כך בדיני נפשות שאתה מוציא איש ישראל מחזקת כשרותו לדון אותו כמומר להכעיס ולפגום משפחתו עאכ"ו. דודאי תלינן שהיה לו דאגה גדולה טמונה בלבו או פחד משונה ואיש לא ידעו ובוחן לבות וכליות אלהים צדיק ואלו הענינים גרמו מיתתו ולא להכעיס וכבר הורתיך לעיל דעת מוהריק"ו והריבא"ש ומוהריב"ל וכמה ראשונים ואחרונים דכדי שלא להוציא מחזקת כשרות תלינן במיעוט מצוי ורחוק כגון יולדת לי"ב חדש דרבה תוספאה ואפי' דהיו כמה אומדנו' דמזנה עכ"ז להוציאה מחזקת כשרו' ולהחזיקה במזגה צריכה רבא וכל דאיכא דמתלי במיעוט מצוי ודחוק תלינן דכוותא ממש הכא אין נגרע. דכל דאין הדבר מבורר בעדים דהיה להכעיס גמור אין אתה יכול להוציאו מחזקת כשרותו בק"ע כגון לבזותו הוי נטלה ולפגום משפחתו שלא יתאבל עליו דתלינן דאפשר צרה גדולה היתה לו או פחד המרה ואנן לא ידעינן לה וכיון שאתה מוכרח מכל האמור לחייב לאבלים לנהוג בו דין האחוה ולהתאבל עליו א"כ ממילא גם הדחוקים חייבים בכבוד החיים והיינו לעמוד עליו בשורה ולומר עליו ברכת אבלים שאין אבלים בלא זה ואם הם הרבים עושים כן הרי כאילו אתה מבזהו בק"ע ומוציאו מחזקת כשרותו בידים שאם אין מי שיעמוד עליו בשורה ואין מי שיברך ברכת אבלים הרי כאלו לא התאבלו עליו והרי אתה דן דינו בק"ע כדין פורש מד"ץ וסוף סוף מכח אומדנא ולא בראייה ברורה דומיא דעדים כשרים ולקתה מדת הדין. אבל אה"ן בענין כבוד המתים אין הרבים מתעסקים עמו כי הוה ליה כאלו

המת בא להוציא מיד הרבים מספק והאומדנא שהיה להכעיס מסייעת לרחוקים שלא לכבדו והוא ברור בדעת ר"ע ובפשט לשון הברייתא הראשונה מבוארת אות באות בטעם מספיק לפום דינא:

ועכשיו בברייתא השנית בא לבאר הדברים באיזה אופן הוא זה המע"ל דפליגי ביה ר"י ור"ע דודאי אינו כפשטיה והיינו מאבד עצמו לדעת ר"ל שבכל דעתו אומר שהאיבוד עצמו מן העולם הוא תכלית הדעת הנבון ע"פי התפלספותו דזה ודאי אין אנו צריכים לידע משפטו כי הוא מומר להכעיס להשחית מעשה ידי יוצרו ומי גרע מלובש שעטנז מפני דעת שיתבאר ממנו שזאת התורה אינה אמת וכיוצא דהוי מומר להכעיס ונהרג מיתת כפרה? כ"ש זה הבליעל משחית הצלם אלהים בכל דעתו בטוענו טענת פלספיות מואביות צידוניות כי ודאי ראוי לגדעו כאשירה ולבזותו ולקללו ולהשתין בקיר חומת קברו. וחלילה! לר' עקיבא שיחוש לכבוד הנבל המנובל הזה לאמר אל תקללהו חלילה! אלא ודאי שיהא אופן מע"ל האמור אופן מסופק אם כוין להשחית נפשו להכעיס או לא דהנה אם היה האופן דנתברר לנו שקדם לו איזה צרות באיזה אופן שיהיו הא ודאי אין לנו ריח ספק שהוה להכעיס דכבר ידענו צרותיו וצרות צרותיו ותו מאין הידים לתלותו להכעיס ובזה לא נסתפק אדם מעולם והוה ליה כשלא לדעת אבל האופן המסופק הוא באופן זה והיינו שראינו שאיבד עצמו לדעת בקום עשה ולא קדמו לו צרות ידועות אצלינו גם לא ידענו בבירור גמור שהוא להכעיס בשאט נפש זה הוא ודאי אופן מע"ל באופן מסופק אם להכעיס אם לתיאבון ובהשקפה ראשונה היינו יכולים לכלול באופן מסופק זה מי שראינו אותו נמסר לסכנות גדולות בכל דעתו על זה היינו יכולים לומר שהוא מע"ל מאחר שידוע שהמקום מסוכן הרבה עד שאחד מיני אלף אלפי אלפים אפשר ניצול ואפשר אינו ניצול וראינו ג"כ שלא קדם לו שום צרה ותוכחה ונאצה ונמסר לסכנה העצומה הזאת בכל דעתו ומת א"כ הרי הוכיח שאיבד עצמו לדעת מבלי שום הכרח ויהיה דינו כספק קרוב לודאי מע"ל להכעיס או כמו שתאמר בחזקת מע"ל ודא ודא חדא היא ולזה הוציא מלבנו זה הענין אמר התנא בהחלט לא שעלה לראש האילן ונפל ומת לא שעלה לראש הגג ונפל ומת הכונה לא בשביל שעלה לראש האילן המקום

יותר גבוה ויותר רך. וכן לראש הגג המקום היותר גבוה שבו עוקץ חד וחלק מברזל או עץ ואבן כמו שיש בראשי הגגות. שידוע שמי שעולה למקומות אלו דינו למיתה בלי ספק וכיון שעלה זה בכל דעתו הרי התבאר כי התיר עצמו למיתה וכיון שהתיר עצמו למיתה מבלי שום צרה שקדמה לו יהיה בחזקת מע"ל והוא לדעת ר"ל להכעיס (שכבר ביארנו שפי' מע"ל ר"ל להכעיס מוחלט ובחזקת מע"ל ר"ל קרוב לו אבל עדין יש ספק כי לא נתברר כל צרכו) ע"ז מחליט התנא לא שעלה לראש האילן וכו' ר"ל כל זה האופן לא יעלה בדעתנו לכוללו בענין חזקת מע"ל (ר"ל ספק קרוב לודאי להכעיס) יען שזה לא נקרא התיר עצמו למיתה שיש כמה סכלים שנמסרים עצמם לסכנות בחשבם ההמסר לסכנות גבורה וכבוד גדול. וז"ל הרמב"ם פ"ד מח' פרקים הקודמים למס' אבות ופעמים יחשבו הקצה הראשון טוב כמו שיחשבו המסירה לסכנות מעלה ויקראו המוסרים עצמם לסכנו' גבורים וכשיראו מי שהוא בתכלית זאת המידה ר"ל שמוסר עצמו לסכנות ומוסר עצמו למיתה בכוונה ופעמים ינצל במקרה יחשבוהו על זה ויאמרו עליו שהוא גבור עכ"ד הרי לפניך טפשים העושים כן והוא לתכלית הכבוד המגיע לו אם ינצל במקרה שיקראוהו גבור ובעל יכולת ואי לאו שבדעתו הנבער היה שיוכל להנצל כי בטח במהירותו וקלותו לא היה נכנס בסכנה זאת ואי הוה עובדא שנפל ומת כמו שהוא רובא דרובא עכ"פ לפי דעתו הנבער אנוס מקרי כי לא התיר עצמו למיתה מבלי המלט וזה אינו נקרא מאבד עצמו עם שהיתה עלייתו לדעת כי הוא לא חשב שיפול לפי קלותו ומהירותו אבל הוא חשב לעלו' ולהנצל ולהראות גבורתו וזה דנפל ומת כמו שהוא הרוב כמעט כולם הוא אנוס שלפי דעתו היה יוכל לינצל בחכמתו ולא עמדה לו חכמתו והיינו דקאמר הטור ז"ל על זה שמא נאנס ונפל ומת הכונה שמא היה באמת קל ויוכל לינצל אלא שהפעם הזאת נאנס ולא עמדה לו חכמתו ונפל ומת א"כ לא התיר עצמו למיתה כלל כדי שנחשבוהו בחזקת מע"ל. וע"ז כמחליט התנא אמר לא שעלה (ר"ל בכל דעתו שפוייה ויודע ג"כ כי המקום מסוכן ורובם למיתה) ונפל ומת זה אינו בחזקת מאבד עצמו באם שהיה העליה לדעת ויודע בבירור כי רוב העולים נופלים ומתים. עכ"ז אינו מאבד עצמו דלפי דעתו היה שיוכל לינצל ולא כיון לאבד עצמו ובאופן כזה אפי' ר"י מודה דאינו בחזקת מאבד ע"ל

דאפ' דההמסר לסכנות אסור מדינא ואשר לא טוב עשה בעמיו עכ"ז אם עבר ונמסר בחושבו לפי דעתו הנבער לינצל ולא ניצול אינו יוצא מכלל ישראל והו"ל כשאר עוברי עבירות לתיאבון דמתאבלין עליהם אלא זה שאמר הריני עולה לראש האילן או לראש הגג והפיל עצמו וימות ורואין אותו שעלה (מיד דרך כעס או מצר כמו שהוסיף הרמב"ם ולקמן נפרש דבריו וטעמו ונומיקו) ונפל ומת הרי זה בחזקת מע"ל וכל המע"ל אין מתעסקין עמו לכל דבר. הכוונה זה האופן שאמרנו למעלה כהמסר לסכנות ארעתא לינצל אינו האופן שפליגו ר"י ור"ע דבאופן ההוא אפי' ר"י מודה דלא בכלל חזקת מע"ל אלא כי פליגי בהא פליגי אם יהיה האופן שלא קדמוהו שום צרות בשום אופן שבעולם והוא עומד לפנינו שפוי בדעתו ואמר לנו שרוצה לעלות לראש האילן וכו' וראינו שעלה מיד או דרך כעס או דרך מצר ומתיאש ונפל ומת זה בחזקת מע"ל ר"ל אלו הענינים הם ידים מוכיחות שחכמת התפלספותו הטעתו לבחור מות מחיים שהרי נראו כמה סימנים חדא שלא קדמו לו צרות המביאות לידי יאוש זה לפי בירורנו וידיעתנו מאי אית לך למימר שמא רוח רעה נכנס בו באותה שעה ואמר ועשה תכף ומיד? לזה כבר ראינו שעליתו היתה דרך כעס שכן דרך המתפלספים בעלי האדומה והירוקה. שבהשתקעות התפלספותם פוערים פיהם לבלי חק ומטריזים כלפי מעלה באף ובחמה ובקצף גדול וזה ראינוהו על אופן זה שבעלותו פער פיו לבלי חק להבזות חיות העולם הזה ומרגועו דרך משל הוא עולה ומתכעס ואומר אך הבל בני אדם כזב בני איש עולם ומלואו המה מהבל יחד וכדומה לזה או שדברים אלו היה אומרם כמתקונן ומצר על מצב האדם וחייו ואורך ימיו כצל כולם ודבריו בישובו הדעת כאישה מצרה שגם זה האופן הוא דרך המתפלספים בעלי השחורה כל אלו סימנים מובהקים וידים מוכיחות שזה האיש נתלבש בו רוח טומאה להמרות עליון ולבחור מות מחיים בכל דעתו השפלה ואיבד עצמו לדעת. ר"ל שבכל דעתו המות טוב מהחיים מצד עצמו ולזה שפיר דייק ואמר הרי זה בחזקת מע"ל ולא אמר הרי זה מע"ל בהחלט דבאמת עדין לא נתברר כל צרכו שהוא להכעיס גמור דעדין נוכל לומר דאפשר היה לו צרה גדולה טמונה בחדרי לבו ואנחנו לא נדע וכל הדברים שדיבר מתוך כעס או מצר. אפשר הצרה גדולה הטמונה בלבו גרמה לו להבזות תבל ומלואה

ולדבר דברים היוליים אלו ולא שמבלי שום סיבה כי אם מצד עיונו דוקא בחר מות מחיים וע"ז הוא בחזקת מאבד ע"ל ולא מע"ל גמור ומבורר שעדין יש להסתפק בדבר ובאופן זה הוא דהחשיבו ר"י כמע"ל גמור וזה הוא שסיים הברייתא וכל המע"ל אין מתעסקין עמו לכל דבר דאי לאו הכי אם כבר אמר ר"ע לעיל דאין מונעין ממנו כי אם הרבים כבוד המתים היכי סיים אחרי אומרו הרי זה בחזקת מע"ל וכל המע"ל אין מתעסקק עמו לכל דבר שהוא דין כללי לקרובים ולרחוקים למתים ולחיים כפורש מדרכי צבור ממש והא ר"ע לא ס"ל הכי אבל ע"פי האמור יבא על נכון דלדעת ר"י קאמר לה שאחרי שפי' מהו פלוגתייהו ואיזהו האופן דמוקמינן בחזקת מע"ל ע"ז סיים דבאופן כזה דהוחזק בחזקת מע"ל ס"ל לר"י דהוי ככל מע"ל גמור ואין מתעסקין עמו לכל דבר ולר"ע כבר ביאר דעתו לעיל שאופן זה הוא סתם ואינו מבורר הדבר לעיני השמש שהוא להכעיס גמור ולזה אין מונעין ממנו כי אם כבוד המת המוטל על הרחוקים מטעם האמור דהו"ל כאלו המת בא להוציא ולהטריח את הרבים מספק קרוב לודאי להכעיס גמור ולזה אין מונעין ממנו כי אם כבוד המת שאדרבא אם היה מתברר יפה יפה היו מחוייבים לבזותו ולקללו וחלקה מדת הדין ומטעם ספק זה ג"כ אי אתה יכול להוציא מחזקת כשרותו ולפגום משפחתו וע"ז האבלים מתאבלין באבלם וממילא הרבים מתעסקים בכבוד החיים וכאמור לעיל באורך וברוחב:

ועכשיו בברייתא הנ' הוכרח להרחיב הדבור ולהשמיענו דאם מצאוהו חנוק ותלוי באילן או הרוג ומושלך ע"ג סייפו הרי זה בחזקת מ"ע שלא בדעת ואין מונעין ממנו כל דבר הכונה דמרישא מוכח להדיא דהכל תלוי בידיעתנו היטב שהתיר עצמו למיתה בכל דעתו ושלא קדם לו צרות רבות ורעות וזה די להחזיקו בחזקת מע"ל וזה האופן לפי סתמות רישא דברייתין אינו מתברר כי אם באמירה לבד קודם מעשה ותו לא. (והעליה דרך כעס אי מצר הוסיף הרמב"ם אחרי ראותו סיפא זאת וכמו שיבא לקמן) הא לאו הכי נוכל לתלות שלא התיר עצמו למיתה ובריישא דרישא אומרו. לא שעלה. וכו' א"כ נמצא מבורר דעיקר חזקת מע"ל תלוי בבירור ידועתנו שמעשה הרע הזה נעשה מידו בכל דעתו כדי להתיר עצמו למיתה החלטית וא"כ יאמר האומר דזה יתברר גם בלי האמירה והיינו אם ראינוהו חנוק ותלוי באילן או הרוג ומושלך על סייפו שכל

המעשים מוכיחים שהוא עשאם בק"ע ואי אפשר לתלותם באדם אחר או שהיה דרך גבורה והיה בדעתו לינצל כמו עלית ראש האילן ולראש הגג. שבאופנים כאלו דהיינו חנוק ותלוי באילן הרוג ומושלך על סייפו אין שום תחבולה לומר שלא התיר עצמו למיתה כי אחת דתו להמית ואין שום תחבולה לומר שעשאו אחד וכמובן והו"ל כאלו אמר בפירוש ואדרבא אפשר יותר מבורר מאותה דרישא דאמר לעלות דלעיל אמר לעלות ואפי' אמר ליפול ולמות אפשר היה בכלל התלוצצות להראות גבורתו ועלה ונאנס ונפל ומת. ודוק ברישא ותראה שאמרו ונפל ומת ולא והפיל עצמו ומת כי באמת לפי גובה המקום לא יכלו להתבונן היטב בשעת מיתתו אם הפיל עצמו או נאנס ונפל ולא ראו כי אם שנפל ועדין יש להסתפק אם באונס אם ברצון אבל הכא במצאוהו חנוק או הרוג המעשה מוכח שפגע בנפשו והוה ס"ד גדול להחזיקו בחזקת מע"ל כל שלא שידענו שקדמו לו שום סיבת צרות על זה בא לאשמועינן תנא דזה אמת מאבד עצמו בלי שום ריח ספק אבל הוא בחזקת שלא מדעת דאמרינן אפשר נכנס בו רוח רעה ויצא מדעתו ועשה מעשה כמו שביאר מוהר"י וויל ז"ל ומוהר"ם מינץ ז"ל וסמך ב' ידיו הרב א"ב שבלונדון ז"ל והרב רוח יעקב ע"ד יעוש"ב ולזה לא הביא מעשה דשאול והדומה לראיה דבאמת שאול ודאי איבד עצמו והיה בעל כרחו שלא מדעתו לפי הצרה הגדולה אשר נמצא הגרועה מרוח רעה אבל לא יקרא בחזקת מאבד עצמו שלא מדעת כאלו ספק אלא ודאי איבד עצמו שלא מדעת ר"ל שלא ברצון שלם וכ"ש שלא להכעיס אבל זה אמת שראינוהו הרוג ומושלך על סייפו כמעשה דשאול ממש אבל לא קדם לנו שום ידיעה מצרותיו אשר הכריחוהו לפגוע בנפשו כשם שקדם לנו בשאול והדומה לו ועל זה היה ספק לומר שהוא מדעת קמ"ל דגם זה הוי בחזקת שלא מדעת כשאול דאפשר נכנס בו רוח רעה והרוח רעה שנכנס בו היא הכריחתו לעשות את כל המעשים האלה כמו שהכריח לשאול אותה צרה גדולה ונפקא מינה דהתם ודאי קדם לו צרה גדולה והכא ספק קדם לו רוח רעה אבל תלינן ביה להקל והכל הולך אל מקום אחד דמעולם אין מוציאין אותו מחזקת כשרותו. ואפילו דהמעשה מוכח דפגע בנפשו בודאי עכ"ז אין מוציאין אותו מחזקת כשרותו ותלינן במיעוט מצוי של רוח רעה. והוי ממש כמו דתלינן במיעוט מצוי

דילבן י"ב חדש כדי להחזיקה בחזקת שאינה מזנה אפי' דראינו בה סימני פריצות וכאמור לעיל ואחר שנתברר לנו דיש לתלות ברוח רעה ענין רחוק או מיעוט מצוי יפה עשה הרמב"ם לבאר ההיא דלעיל שעלה דרך כעס או מצר שהם דברים מבוררים שהיה שפוי בדעתו וכאשר הארכנו לעיל הא לאו הכי אלא באמר ועלה מיד בלי שום תנועה אחרת אימור רוח רעה מבעתתו ואמר ועשה מיד. אלא וראי דבהדי אמירה ועשיה איכא אומדנות מוכיחות והם עליתו דרך כעס או מצר וכמפורש לעיל. ודבר ה' בפיהו אמת דבעינן בירור ב' דברים הבירור הא' דהוה פגע בנפשו בק"ע והוא האמירה לעלות ועלה מיד והבירור הב' שהיה בדעת צלולה ומבלי שום צרה ונאצה ורוח רעה והוא העליה דרך כעס או מצר. וכיון שראינו זה איתרע חזקתו אין הרבים מתעסקים עמו לכבוד המת הזה אבל אם חסר אחת מב' בירורים הללו והיינו או שנתברר שהיתה העליה בדעת ולא נתברר שהוא על דעת לפגוע בנפשו והוא רישא דרישא לא שעלה לראש האילן וכו'. או שהיה הבירור בפגיעת נפשו כגון מושלך על סייפו ולא נתברר אם היה בדעת ואיכא למתלי שמא רוח רעה בעתתו אזי הרי הוא ככל המתים וכמו שסיים הרמב"ם שם. וסיים הברייתא בב' מעשיות בב' קטנים שיראו מאביהם ואיבדו עצמם להודיענו תרתי חדא כמ"ש הרמב"ן בס' ת"ה והראש בפ' א"מ דבקטן לא דיינינן דין זה והרי הוא כגדול שלא מדעת ופסקו הטור והש"ע וזאת ב' להשמיענו שבגדול יראה חלושה כמו זאת או דומה לה בעוד פחד ורעדה לא שמה צרה כדי להשוותו לאונס דומיא דשאול והדומה לו ולומר דהוי כשלא לדעת ר"ל שלא ברצון. ולזה כללוהו בסעיף אחד הטור והס"ע ודוק היטב. אלא שלא ראיתי מי שנתעורר למה הרמב"ם ז"ל השמיט ב' דינים הללו הך דקטן והך דגדול באונס כשאול ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דהרמב"ם פליג גם בזה על הראש ואינו מוסיף באבל רבתי ואם היה קטן אין מונעים ממנו כלום ומעשה וכו' כמו שהגיה הרא"ש. ולא הוי מעשה לסתור הך דנתיירא אפי' היה בגדול כמו שחשב הרא"ש ז"ל אלא אדרבא הוא סיעתא להודיע לנו שכל שנתברר בדבר מה שאינו להכעיס די לנו להוציאו מכלל זה ואין מונעין ממנו כלום דזיל בתר טעמא משום דבתר דעתו אזלינן וכמבואר לעיל ומי גרע מנמסר עצמו לסכנה עצומה גלוייה ומבוררת שלא ינצל ממנה בשום אופן כי אם

בדרך מקרה רחוק והוא איסור חמור ומפורש ועכ"ז אם עבר ונמסר ומת אין אתה דן אותו כמע"ל יען לפי דעתו לא כיון למות. וכיון שכן לא יקרא להכעיס או מדעת וכן זה לפי דעתו הנבער מיראה קטנה זאת נתמלאו מתני חלחלה ובחר מות מחיים הגם שלא טוב עשה איך שיהוה הרי נתברר כי לא להכעיס היה ולא בכל דעתו עשה אלא לביה אנסיה כי נדמה לו כי אין עוד תקומה ומי יודע כיצד צייר יראה זאת בדעתו עד כי עולם חשך בעדו. סוף סוף הרי נתברר לן שלא היה להכעיס וכיון שאתה באת לידי מדה זאת לחלק בין נושאי דעות בני אדם עפ"י מאורעים שיארעו להם או כנדון שאול או כנדון פ' הנזיקין קפצו כולם לתוך הים או בנדון בעלי תשובה כבקדושין רפ"א ע"ב ובב"ר פ' ס"ד (ועיין יפ"ת שם) או כנדון החיים שאל והזרע אמת הנז"ל שאין אתה יוכל להכחיש שאין נדונם שוה בשום אופן. אלא שהצד השוה שבהן הוא כי נתברר לנו כי לא במרד ולא במעל פגע בנפשו כי אם עפ"י אונס או דמיון אונס וע"ז אתה דן אותם ככל המתים אם כן תו מאן פלג בין אונס לאונס בין קטן לגדול ומי מדד בשעלו דמיונות בני אדם וקול פחדים אשר באזניהם? יש לך אדם לבו רך כקנה ויש קשה כארז. ויש שממונו חביב עליו מגופו ויש שכולו אומר כבוד וכמה דעות במיתה רח"ל. וברובם ככולם כן חטאו אם פגעו בנפשם לפי הסכמת אחרונים הנז"ל ואסור לעשות כן בק"ע והוא עון פלילי. אלא דהצד השוה שבכל המאורעות הוא דאם עבר ופגע בנפשו לא דיינינן ליה במרד ובמעל וכמ"ש האחרונים הנז"ל א"כ מה לי אונס גדול ומה לי קטון? והכל לפי קצור דעת אותו עני וטבעו המשונה. ודבר זה שאני אומר לא שהוא דעת הרמב"ם לבד אלא שהוא דעת ההלכה והפוסקים הגדולים אשר בית ישראל נכון עליהם ואת אחרונים לא סגי להו בלאו הכי אלא שמה שאני חולק את השוין דהיינו הרמב"ם והרמב"ן והרא"ש. היינו דוקא ביראה קטנה דומיא דהראה לו אביו באזנו בערך זה באופן אחר בגדול שבזה הוא מחלוקותם דוקא דהרמב"ם ס"ל דכל שהוא בחזקת יהודי כל המוצלות קטון או גדול שאני יכול להנצל בעדו אני מתנצל ואין אני מוציאו מחזקת כשרותו ודנו ככל המתים והרמב"ן והרא"ש ס"ל לאו שהוא כופר ומכעיס את בוראו לא היה מוסר עצמו למיתה מפני יראה קטנה זאת והיה יכול להמלט על נפשו וכיוצא אבל אה"ן אם יהיה שבר על שבר וצרה קשה בלתי

נחמה הכל לפי מה שהוא האדם אה"ן דאפי' שהוא אסור לפגוע בנפשו עכ"ז לדעת כולם אם עבר ופגע בנפשו יש לדונו לכף זכות כדין מאבד עצמו לדעת שלא מדעת והכל הולך אל מקום אחד והעיקר הוא שלא יהיה מדעת לבחור מות מחיים גם בלא טעם כי אז הוא בחזקת מע"ל וכאמור לעיל. ואם כה תאמר דא"כ דהוא יסוד מוסד ענין זה בכל אדם עפ"י מאורעותיו הבמחנים אם במבצרים הכל לפי מה שהוא האדם. אם כן למה בא הכתוב אך דמכם וכו' להוציא שאול ת"ל אפי' פחות משאול ואפי' בצרה חלושה הימנה אינו מע"ל ומאי אולמיה דשאול לזאת אשיב דכל העניינים והמאורעות שאמרנו באיזה אופן שיהיו כבר ביררנו כי לא שהוא מותר לעשותם אלא איסור חמור רביע עלייהו בלי ספק והוא נידון בב"ד של מעלה וכ"ש הרמב"ם בה' רוצח דבכל מקום דכתיבה דרישא דינם מסור לשמי' כיעו"ש וכל המאורעו' הרעים והמרים שיארעו על האדם אם פשט ידו ופגע בנפשו דינו מסור לשמים בלי ספק ככל עבירות שבתורה וענין איוב יוכיח שעם כל גלי הים ורבים שעברו על ראשו לא נתן תפלה לאלהים ולא פגע בנפשו אלא דאהני להו המאורעות והצרות שלא לדונם בחזקת מע"ל אלא לדונם ככל המתים הפשוטים בעלי איזה עבירות כי אין אדם צדיק בארץ לא כן בעובדא דשאול מלבד שאינו נכלל במע"ל אלא אדרבא היה פטור ומותר האיבוד לו מטעם ההפקר והחילול ה' הגדול אשר היה נעשה במלך הראשון שאול כבן שנה. ודבר זה העירונו הרמב"ן בספר תורת האדם והרא"ש שם שכתבו בפירוש שהאיבוד מותר לו. ועם שלא הרחיבו הדברים כמו שאתה שומע עכ"פ כך צריך שתפרש בהכרח ודוק היטב ולא תידוק והוא אנוס כשאול כאלו הוא מיעוט שהרי כל המאורעות המובאים בראשונים ואחרונים הנז"ל ויותר מהמה אינם מאורעות כשאול אפי' בחלום. ועכ"ז הסכימו שדינם ככל המתים אלא מאי אית לך למימר אונס וצער הכל לפי מה שהוא האדם וכיוצא לזה ומ"ש הפוסקים כשאול הוא להעיר אותנו כי מקור דין זה נלמד משאול ויש הדרגות גם במאורעות גם בעונשין ודי בזה. ולדעתי לא פסק הרמב"ם ענין שאול כלל שלדעתו אינו ענין כלל אם להשמיענו שאם אירע אונס כשאול דבר מה שאז אינו בחזקת מע"ל זה אינו צריך שכבר מבורר מדין שפסק שאמר לעלות ועלה מיד דרך כעס או מצר וחוץ מאופן זה הרי הוא ככל המתים ואין

מונעין ממנו כל דבר וכל שהוא דרך אונס אינו דרך כעס ורובא דרובא אינו אומרו קודם וכיוצא ואם לפסוק אם מותר לעשות בענין שאול או אסור. כבר פסק בסתם בה' רוצח דאסור להרוג עצמו ולא חילק בשום אופן שבעולם דנראה דבכל האופנים ההורג עצמו דינו מסור לשמים וענין שאול שאני ואין ללמוד ממנו לנדון אחר וע"ז לא הזכירו ולא פסקו מאחר שאינו הלכה לדורות ואין למדין ממנו בשום אופן והוא דעת הרב יפ"ת ממש בב"ר פ' ל"ד ופ' ס"ה שסגר כל הפתחי' להמית עצמו מפני שום סיבה שבעולם ודבר ה' בפיהו אמת שהוא דעת הרמב"ם מבורר בא"ר לח"י רוא"י ותמהני עליו איך לא נסתייע ממנו ולא הזכירו והדבר ברור אצלי כשמש שכך הוא דעת הרמב"ם בלי ספק:

ואחר שעלה בידינו בירור ההלכה דפ"ב דשמחות על נכון חובה עלינו לדרוך על במותי ים גדולי הפוסקים אשר מימיהם אנו שותין. לראות היעמדו דברינו אלה ובראשם ועל כולם גדול אדונינו הרמב"ם ז"ל במה שפסק בפ"ב מה' אבל המע"ל אין מתעסקין עמו לכל דבר ואין מתאבלין עליו ואין מספידין אותו אבל עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים וכל דבר שהוא כבוד החיים. ואיזהו מאבד עצמו לדעת לא שעלה לראש הגג ונפל ומת אלא האומר הריני עולה לראש הגג ראוהו שעלה מיד דרך כעס או שהיה מצר ונפל ומת הרי זה בחזקת מע"ל אבל אם ראוהו חנוק ותלוי באילן או הרוג ומושלך על סייפו ה"ז בחזקת כל המתים ומתעסקין עמו ואין מונעין ממנו דבר ע"כ. והנה עיניך הרואות כמה שינויים אתה מוצא מלשון הרמב"ם זה לברייתין דא"ר דבאבל רבתי תני אין קורעין ואין חולצין וכו' והרמב"ם השמיט קריעה וחליצה וכתב אין מתאבלין מה שאינו בא"ר. ב' הרמב"ם השמיט באמירה שאמר לעלות לגג שאמר ג"כ שהוא ליפול ולמות ונקט סתמא שאמר לעלות לגג ותו לו ר"ל מבלי שלא התיר עצמו למיתה בפירוש כמו שנתפרש בא"ר שלפנינו. ג' שהוסיף ועלה מיד מה שאינו בא"ר דשכתב והוסיף שעלה דרך כעס או שהיה מצר מה שאינו בא"ר ונחזי אנן השנוי הראשון אומרו אין מתאבלין עליו דמלבד דקשה על הרמב"ם ז"ל מהיכן בא לא. ואפי' אם נאמר דכך היא גרסתו בא"ר קשה כקושיין בהערתנו דקשה מעיקר הדין במע"ל ובפרט באופן כזה דהוא ספק להכעיס

וכמו שמורה לשון בחזקת שנקט גם הרמב"ם עצמו זאת שנית שאפילו אם נאמר דלשון בחזקת קאי על ונפל ומת ולא והפיל עצמו דאינה מבוררת הנפילה שהיתה מכוחו וע"ז נקט דחזקת וכמו שיבא לקמן. אכתי קשה דדבריו ז"ל מרפסן איגרי דאפי' אם תאמר דהרמב"ם ס"ל דכיון דהוו כל סימנים מובהקים הנ"ל בודאי להכעיס וע"ז החליט דאין מתאבלין ולא אמר אלא אוננין כמו לעיל בהרוגי ב"ד לאשמועי' דחמיר טובא וע"כ אין אוננין ג"כ כדין פורש מד"ץ ומומר להכעיס א"כ קשה דהחמיר עליה בחדא והקל עליו בחדא דאי חמיר טובא עד שאין מתאבלין ולא אוננין א"כ כ"ש דאין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים שהוא יותר כבוד מאנינות עשר ידות בלי ספק ועל הכל לפי מה שפסק הוא ז"ל בפ"ב מה' אלו בדין ז' ודין יו"ד דבאין שדרו קיימת אין מספידין ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים ופירש הדברים ואלו הן ברכת אבלים דברים שאומרים עליו בבית האבל תנחומי אבלים שאומרים עליו בשורה ובדין יו"ד על תינוק שמת בתוך ל' שם פסק דאין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. ובן ל"י גמורות עושין לו כל זה יעו"ש. ובדין י"ב פסק דהעבדים והשפחות אין עושין להן כל זה ובתחלת פי"ג פירש הדברים ביותר כיצד מעשה התנחומין ועמידתו בשורה ופירש ואמר שעומדים האבלים בצד בית הקברות וכו' מכללות דינים הללו שמעינן תרתי שמעינן מהו ברכת אבלים ותנחומי אבלים ושמעינן מכלל הדברים דמי שמתאבלין עליו כתינוק בן ל"י גמורות נעשה לו כל הדברים הללו ומי שאין מתאבלין עליו כתינוק בתוך ל' והעבדים והשפחות אין עושין לו דברים הללו והא בהא תלייא וגם מצד טבע הענין הא בהא תלייא דאם אין מתאבלין. אין האבלין עומדין בצד בית הקברות וממילא אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו תנחומי אבלים וגם אם אין מתאבלין אין בית האבל וממילא אין ברכת אבלים כל אלו הדברים הם דברים פלאיים ועצומיים על הרמב"ם ז"ל בשינוי הראשון אשר אנו רואים בדבריו אשר קצת מהם עמד עליהם הרמב"ן בספר תורת האדם ה"ד מב"י ז"ל ועכ"ז החליט דהרמב"ם ס"ל דאין מתאבלין כלל א"כ הניח מזבח ה' הרוס ר"ל שדברי הרמב"ם יהיו קשים ומעוקשים חלילה. וכן לא יעשה כי חובה עלינו למשכוני

אנפשין ולישב דבריו ומי לנו גדול כי ממנו תורה יוצאה לכל הגולה כי ע"כ הנראה לע"ד לישב דעת הרמב"ם ז"ל. והוא בהניח שהיתה לו הגירסא בברייתין דא"ר אין מתאבלין במקום אין קורעין ואין חולצין ובשאר הדברים הברייתא דא"ר כצורתה ובזה יבא על נכון והיינו שאין להכחיש שגם פי' אין קורעין ואין חולצין דקתני בגירסא שלפנינו. סתמו הוא על הקרובים וכ"ש על הרחוקים ואדרבא לקרובים שייך הקריעה והחליצה הסתמית יותר ויותר ועכ"ז פי' הרמב"ן הקריעה והחליצה וההספד על הרחוקים ולא על הקרובים והאמת אתו דכך צריך לפרשו בהכרח מלבד דהרי מוכח ממה שעומדין עליו בשורה ומברכין ברכת אבלים. ונמצא דאיכא אבלים וכיון שאיכא אבלים ממילא חייבים לקרוע וכו' דדא ודא חדא וכמ"ש הרמב"ן גופיה ובר מן דין כך צריך שתפרש דהרי מוכח ממה שסיים הברייתא כללו של דבר כל שהוא כבוד החיים הרבים מתעסקין עמו וכל שאינו כבוד החיים אין הרבים מתעסקין עמו לכל דבר ע"כ. הרי דכרוזא קרי בחיל כמ"ש ברישא אין קורעין וכו' קאי על הרבים ולא על הקרובים ואין לומר דהרמב"ם לא גריס הכי ר"ל אין הרבים וכו' דמי מחייבנו לומר זה אחר דריהטא דמתני' בלאו הכי משמע כה"ג ואחר שנתברר דבר זה למה לא נפרש דהאי אין מתאבלין שפסק הרמב"ם (דהכי הו"ל הגירסא) קאי על הרחוקים וכמו שפירש הרמב"ן אין קורעין ודא ודא חדא היא. ואל תתמה על החפץ איך שייך לשון אבלות על הרחוקים שהרי ברבו חייב להתאבל עליו יום אחד כמ"ש הרמב"ם פ"ט הי"ב ופסק נמי בפ"ב ה"ד כל קרובים שהוא חייב להתאבל עליהן הרי זה מתאבל עמהם בפניהם מד"ס (ועיין פרי האדמה ח"ב דקס"א ע"ד דין ד' בדברים אלו ממש דשייך אבילות ברחוקים יע"ש) וכתבו הרמב"ן והרא"ש והג"מ ה"ר מרן כ"מ שם דהאידנא לא נהגו וכל האבלים מוחלים על כבודם יעוש"ב למדנו מענין זה תרתי למדנו שאבלות הוא כבוד לחיים שהרי תלוי במחילת כבודם (הגם שענין זה מד"ס עכ"פ זכר לדבר איכא) ולמדנו ששייך אבלו' גם לרחוקים ודבר זה אחרון למדנו ג"כ מדברי הג"מ פי"ח שם ה"ד מורם סי' ש"ם שעל מה שפסק מרן שם שעל אדם כשר שאינו חשוד אפי' שלא עמד ביציאת נשמה חייב לקרוע ע"ז כתב מורם וי"א דאין חייב לקרוע וכו' אבל חייב לבכות ולהתאבל עליו ג"כ הנה גם מדברי מורם הללו שהם לקוחים מדברי הרמב"ן

והגמ"י והר"ן למדנו תרתי למדנו שהאבילות שייך גם ברחוקים ולמדנו שאבילות מחוייב בכל אדם כשר יותר מקריעה שבמקום שפסקו הפוסקים לקרוע כתבו הם ז"ל דלכל הפחות צריך להתאבל ולקרוע ואחר הבירור העצום הזה מאי דוחקנו אם נפרש דברי הרמב"ם שפסק דמי שהוא בחזקת מע"ל שאין מתאבלין עליו ר"ל הרחוקים והיינו אם באופן שהמע"ל הוא רבו או קרוב קרוביו שדינו להתאבל יום אחד או בפניהם ויותר נאות אם תפרשהו על הרחוקי הרחוקים כמו ענין המוזכר בהגה הנז"ל שכתב שאם לא נהגו לקרוע עכ"פ חייב להתאבל ולבכות עליו ועל אופן זה אתא לאשמועי' הרמב"ם ז"ל באומרו לא מבעיא שאין קורעין ולא חולצין הרחוקים וכמו שפירש הרמב"ן והטור ז"ל אלא אפי' התאבלות ובכיה והספד השייך יותר ברחוקים אין עושין לו כל עיקר ולעולם כל דברי הרמב"ם ז"ל יסבו בלכתן על הרחוקים אבל הקרובין מתאבלין וקורעין וע"ז עומדין עליו בשורה ומברכין ברכת אבלין ועושין כל דבר שהוא לכבוד החיים ואל תבהל ברוחך לומר ומה היה חסר הרמב"ם ז"ל ומפרש דבריו שדינו יסוב על הרחוקים כמו שעשו הרמב"ן והטור ומדסתם אין מתאבלין נר' בין הקרובים בין הרחוקים דהא ודאי בורכא דאנו מנחין במונח קיים דכך היתה לו הגירסא (ולקמן תראה ראיה שכך היתה לאיזה ראשינים גירסא בברייתא) וכיון שכן הרמב"ם פסק הדינים כאשר בברייתא אות באות ואינו מפרש כי אם פוסק ומה שבהכרח צריך שתפרש בלשון הברייתא דמשתעי ברחוקים ממאי דאנו רואין דעומדין בשורה ואומרים ברכת אבלים כן תפרש בדבריו לא נופל דבר שהרי פסק הכל ואפילו שלא פירש אין הרבים וכו' כמו שהוא בברייתא אפשר דלא היה לו הגירסא מפורשת בזה הלשון ואף דהיה לו הגירסא לא האריך יען דכבר מובן מתוך דבריו דמיירי על הרחוקים שהרי ריהטא דלישניה הכי משמע שהרי פסק המע"ל אין מתעסקין עמו לכל דבר ואין מתאבלין עליו ואין מספידין אותו אבל עומדין עליו בשורה ואומרין עליו ברכת אבלים וכל דבר שהוא לכבוד החיים דאלו הגופים שפסק עליהם שלא להתעסק ושלא להתאבל עליהם יסוב לומר דזה לא יעשו אבל עומדין בשורה וכו' ומי שעומד בשורה ואומר ברכת אבלים הם רחוקי' ולא קרובי' וכיון שכן כל ההלכה תסוב על הרחוקים ודוק היטב במשפט הלשון ותמצא נחת (ואל יליזו מעיניך כללים

אלו על הרמב"ם שהוא פוסק ולא מפרש כי אמת ויציב הם וכן כ' מוהרלנ"ח סי' ל"ג דע"ד דע"ב וכן כתב הרמב"ם עצמו באגרותיו וכמ"ש לעיל ולקמן נרחיב הדבור בזה) ידעתי בינ"י ידעתי שהרמב"ן ז"ל פשיט ליה בדעת הרמב"ם שאין מתאבלין כלל וכמו שהביא גם מב"י ז"ל בשמו ואני בעניותי איני רואה הכרח זה לבאר כן דעת הרמב"ם ולהניח דבריו כס' החתום ומי יגלה עפר מעיניך הראב"ד ז"ל? שכתבת דברים ראויים לפי עוצם בינתך הובאו דבריו במקובצת על דט"ן ע"ב דט"ל ע"ג מהשיטה וז"ל נראה בעיני כי טוב לרחוק מעט בלשון משנתנו ולסבול הדוחק ההוא ולא להוציא משפט מעוקל עכ"ד ואם אמרה הראב"ד על משנה שלימה כ"ש על דברי פוסק אחד שאם לא נדחוק בדבריו ישארו כס' החתו' וכ"ש דדבריו מרפסן איגרי גם אם לא נדחוק עצמנו בפי' דבריו נוציא באמת פי' מעוקל ומשפט מעוקל פי' מעוקל דלא סיפיה רישיה ולא רישיה סיפיה ומשפט מעוקל שנפגום משפחתו של זה בבזיון עצום לדונו כדין מומר להכעיס לא נופל דבר וסוף כל סוף דבר מחודש שלא בא בתלמוד ולא מן השם הוא ובפרטי פרטות שלפי כל האמור ומדובר אין דוחק כל עיקר בדבריו ולולי כי דחילנא מאריה דרביע עלי אשר ראשנו תחת כפות רגליו כאשר הדריכנו הוא זיע"א (עיין אסיפת זקנים כתובות דף ד"ן ע"א דקל"ח מהשיטה ע"א) הייתי אומר שזה פשיטות לשון הרמב"ם ז"ל. אבל אחורי ארי מי יבא להחליט הפך דבריו חלילה! לא תהא כזאת בישראל אלא דזה עומד לנגדי מה שאני רואה אותה שפסק הרמב"ם פ"ב ה"ח בענין טומאת כהן וז"ל וכן כל אותן שאמרו שאין מתאבלין עליהן כגון הרוגי ב"ד ושפרשו מד"ץ והנפלים והמע"ל אין כהן מטמא להם ע"כ וכתב מרן כ"מ וכן כל אותן שאמרו וכו' כבר כתבוה הרי"ף והרא"ש. בעמיו. בזמן שהן עושין מעשה עמיו ולא שפירשו מד"ץ ומ"ש והנפלים וכו' מה אביו ואמו של קיימא אף בנו ובתו של קיימא ולא נפלים ומ"ש והמע"ל נראה שהטעם שמאחר שנדחית הטומאה כדי שיתאבל עליו וכיון שסובר רבינו שאין מתאבלין עליו ממילא משמע שאין מטמא לו וזה טעם שייך גם בהרוגי ב"ד עכ"ד הנך רואה שהרמב"ם ז"ל הסקיר בסקירה אחת מע"ל עם פורשים מד"ץ והרוגי ב"ד והנפלים דבשלשה אלו הדבר ידוע דאין מתאבלין עליהם כל עיקר ומה ראיה חותכת יותר מזאת שמה שפסק הרמב"ם ז"ל אין מתאבלין

עליהם ר"ל כלל כמ"ש הרמב"ן ז"ל בעדו? ודברי מרן כ"מ קרואים והולכי' לתומם על אופן זה הא לאו הכי מרן ז"ל לא היה מוצא רגליו וידיו בבית המדרש מהיכן בא לו להרמב"ם שאין מטמאים על הרוגי ב"ד ומע"ל אם לא שהטומאה כדי שיתאבל וכיון שאין מתאבלין כלל ממילא אין מטמאין ונמצא נהרס כל בניינו ופירושנו על הרמב"ם במע"ל אלא דאם כנים אנחנו בזה ונשוייה לנפשין אדרבא ונסבול שהרמב"ם מחליט שלא להתאבל כלל וישארו דבריו כס' החתום בהכרח עכ"פ חובה עלינו לדעת מאי טעמא אין מתאבלין ואין מטמאין ובהכרח לפי מ"ש הרב כ"מ ז"ל צריך לומר דנפקא מקרא. בעמיו. בעושה מעשה עמיו מתאבלין ומטמאין ואם אינו עושה מעשה עמיו אין מתאבלין ואין מטמאין דממה נפשך אם הוא גזירה ר"ל רהטומאה תליא באבילות וכל שאין אבלות אין טומאה א"כ למאי אתי דרישה בעושה מ"ע לענין טומאה ת"ל דכל שאין מתאבלין אין מטמאין ואם נאמר. דמקרא נפקא דבעמיו לומר שאין מטמאין וכיון שאין מטמאין אין מתאבלין א"כ קשה תרתי חדא דמרן תלי טומ' באבילו' ולא אבילו' בטומ' ועוד דא"כ בהרוגי ב"ד ומע"ל שאין מטמאין בהכרח הוא מקרא דבעמיו וכיון דלאו עושים מעשה עמך אין מטמאין וכיון שאין מטמאין אין מתאבלין והא בהא תליא וא"ת הא תינח בהרוגי ב"ד דבהדייא משמע בפ' נגמר דמשוי ליה לפורש מד"ץ וכמ"ש מוהר"ם בתשובה הביא הרא"ש בפ' א"מ ה"ד לעיל דהרוגי ב"ד היינו להכעיס אבל מע"ל מי זה אמר שהוא בכלל לאו עושה מעשה כי היכי דנימא אין מטמאין וממילא אין מתאבלין. ואם נאמר דהרמב"ם כך ס"ל ומי כמוהו מורה עכ"פ הרמב"ן והטור דפליגי עליה וס"ל דמע"ל לאו בכלל אינו עושה מעשה עמך ומתאבלין עליו הקרובים וקורעין וכנז"ל. א"כ ממילא מטמאין עליו כפי דיוק זה של מרן וכפי פשט לשון הרמב"ם ז"ל ואם כה תאמר אה"ן ומי דחקנו שלא לומר כן כדעת הטור ז"ל? (כי הרמב"ן בס' תורת האדם בסוף ענין הכהנים לא הביא לענין טומאה כי אם הפורשים מד"ץ? והרוגי ב"ד ומע"ל השמיטם כיעו"ש) אני אומר לא כן! שהרי דין זה פסקו הטור בסי' שע"ג בזה הלשון ממש כהן שפירשו אבותיו מד"ץ כגון הפ' מד"ץ והמסורים אינו מטמא להן ולא להרוגי ב"ד ולא למי שמע"ל ואינו מטמא לספק כגון שנתערב ולדה בולד שפחה או ס' בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון

וכו' עכ"ד. וכתב מד"ן ב"י ז"ל וז"ל ומ"ש ולא להרוגי ב"ד ולא למע"ל כ"כ הרמב"ם וטעמא שכיון שאין מתאבלין על הרוגי ב"ד כמ"ש בפ' נגמר ולא על מע"ל כמ"ש בסי' שמ"ה אין מטמאין דהא בהא תליא כדתניא פ' אלו מגלחין כל שהכהן מטמא להם מתאבלין עליהם ע"כ הראת לדעת שמרן ז"ל כתב על דברי הטור דטעמא שאין מטמאין היינו משום שאין מתאבלין ולפום ריהטא הוא פלא עצום דהתינח לדעת הרמב"ם נוכל לומר כן יען לפי פשט דבריו כבר פסק דמע"ל אין מתאבלין עליו אבל הטור דפסק להדיא בסי' שמ"ה בדעת הרמב"ן ז"ל דקורעין עליו דמכ"ש דמתאבלין אתיא ליה להרמב"ן ז"ל כאשר הארכנו לעיל וא"ת אי קורעין כ"ש דמתאבלין וכמ"ש הרמב"ן גופיה והרא"ש והטור גרירי בתריה ופסקו דקורעין הקרובים כדעת הרמב"ן וא"כ כ"ש דמתאכלין ולא שייך הך טעמא שכתב עליו מרן ב"י ז"ל דאין מטמאי' משום דאין מתאבלין הא לדעת הטור מתאבלין ודאי וא"כ לנו לדעת טעמו של הטור ז"ל למה אין מטמאין ומהיכן יצא לו בשלמא בפורשי מד"ץ הוא ברייתא ערוכה דתני רב שמעיה וכו' והרוגי ב"ד נמי מדמינן ליה לפורשי מד"ץ וכמ"ש מוהר"ם דהוי כלהכעיס אבל מע"ל שהטעם שקורעין ומתאבלין היינו משום דלאו ככלל אינו עושה מ"ע הוא כמו שהכריח הרמב"ן ונגרר אחריו הטור ז"ל. א"כ מנ"ל דאין מטמאין (והרמב"ן בס' תורת האדם לא הזכיר לענין טומאה כי אם פורשים מד"ץ וכאשר הבאתיו לעיל) כי ע"כ הנלע"ד אם יבשר בעיני ה' ובמחילה מכבוד קדושת מרן ז"ל דטעמא דאין מטמאין למע"ל לא הוי משום דאין מטמאין וכמ"ש דלאו הוי משום ודאי לאו עושה מעשה עמך אלא מתורת ספק ואבאר את דברי שהנה כבר כתבנו לעיל דמ"ש באבל רבתי הרי זה בחזקת מע"ל וכן פסקו כל הפוס' בלשון זה (אמת שהטור לא דקדק הברה אבל לא סיים הכי ולא הכי) בארנו דהכונה היא שאינו מע"ל גמור (ר"ל להכעיס) בלי שום סיבה ועילה אלא שבוחר מות מחיים מצד עצמם שלדעתו הנפסד טוב מאד זה המות מצד עצמה וזהו דין מומר להכעיס גמור ולא הוזכר בברייתא כי הוא דין פשוט בפני עצמו וכאשר הארכנו לעיל וזה שאמר לעלות ועלה מיד דרך כעס וכו' והפיל עצמו הוא סימן מובהק שהוא להכעיס המחזיקו בחזקת מע"ל אבל אינו מבורר לעיני השמש וע"ז כתבנו דהוי ס' קרוב לודאי דהוא להכעיס וממ"ש הרי זה בחזקת מע"ל. וע"ז

כתבנו דדינא יתיב דכל כבוד רחוקים למת לא עבדינן ליה כדין כל שוא"ת מספק גדול אלא דכנגד זה כל בזיון אשר אתה עושה לו הוא שלא כדין דעדין לא התברר כשמש בחצי השמים דהוא להכעיס גמור והוי אומדנא דמוכח בלי מעשה מבורר שהוא להכעיס. וכגון דא ודאי אין אתה יכול להוציאו מחזקת כשרותו בלי ראייה מבוררת דומיא דעדים דהוא להכעיס כדין פורש מד"ץ ותלינן במיעוט מצוי וכמו שהארכנו לעיל וע"ז מתאבלין הקרובים עליו וקורעין וכו'.

והשתא דאיתית להכי הרי התברר בירור גמור הטעם למה אין מטמאין עליו כי סוף סוף הוא ס' מע"ל ר"ל להכעיס ואיתרע חזקת כשרותו לטמא לו בק"ע וס' איסורא לחומרא והרי חבירו בצידו ס' ן' ט' לראשון ס' בן ז' לאחרון וכן שאר ספקות דאינו מטמא בדין להם וזה כאחד מהם לא נופל וכולם הם ס' מצואות והוא פשוט ומה נעמו דברי הטור דלא תלה הטומאה באבלות כלל אלא כתב סתם המע"ל אינו מטמא. והטעם פשוט דהוא ס' פורש מד"ץ או כמו שתאמר ס' מומר להכעיס דודאי אין מטמאין עליו דאי אבלות וקריעה והספד הרבים מנעת ממנו בשוא"ת יען הוא בחזקת מע"ל כ"ש שאתה מונע את בנו מלטמא לו אעפ"י שהוא מתאבל עליו ולאו הא בהא תליא והוא כפתור ופרח לע"ד בדעת הטור ז"ל ואלף גלגול מחילות ממרן הקדוש ז"ל שלא דקדק יפה בטעמו של הטור מאחר דקאי בדעת הרמב"ן ז"ל וכאשר הארכנו לעיל. והראיה שהביא מברייתא השנוייה דפ' א"מ ד"ך ע"ב דכל האמור בפרשת כהנים שהכהן מטמא לו ישראל מתאבל עליו כן הובא ג"כ בכ"מ בלשון זה. אבל לא ידעתי מה ראיה היא זו דהתם משמעי לענין קורבה מי הם הקרובים הראויים להתאבל ומביא דכל שהכהני' מטמאים ולא מפני זה הא בהא תליא דאם הגע עצמך שאינו מטמא מספק שלא יתאבל זו לא שמענו בשום מקום והרי הספקות מתאבלין עליהם משום גנאי אעפ"י שאין מטמאין עליהם וכמ"ש התוס' ביבמות דל"ו ע"ב ד"ה הא לא שהא ולקמן בע"ה נרחיב הדיבור בזה ואעיקרא כבר נראה דמרן בעצמו ענין זה רפוי בידיה שבכ"מ תלה הטומאה באבלות וכנז"ל וכאן תלה האבילות בטומאה ומי זה הגיד לנו שלא לטמא למע"ל כדי שנוכיח האבילות והוא פלא בחיי ראשי וממילא אין מקום למ"ש הרב מירא דכיא ס' ט"ו אחרי המחי' במה שהחליט דהטור

לא פליג על הרמב"ם לענין אבילות ממ"ש בסי' שע"ג גבי כהן דאינו מטמא למע"ל משום דאין מתאבלין יעו"ש ושגגה גדולה יצאת מתחת ידו דהטור לא טעים משום שאין מתאבלין אלא דמרן ס"ל הכי ואדרבא היה לו לדייק מדהטור השמיט לשון הרמב"ם אין מטמאין ואין מתאבלין הוא להוכיח דלאו הא בהא תליא והטעם הוא משום ס' איסור וכאמור ומכ"ש דאין מקום לומר דהטור ס"ל דאין מתאבלין. מאחר דגריר בתר הרמב"ן ואי קורעין הוא משום דמתאבלים וכמו שהוכיח הרמב"ן והוא ברור כשמש.

וממוצא דבר אתה רואה דגם דברי הרמב"ם ז"ל דתלה הטומאה באבילות נוכל לידחק ולישבם דהיינו על האבילות דרבים ולא דקרובים וכדשנינן מעיקרא וע"ז כתב דכיון דאין הרבי' מתאבלין עליו וכ"ש שאין קורעין עליו א"כ ממילא שאינו בחזקת יאודי יהיה מטעם ס' או מטעם ודאי וא"כ ממילא אין מטמאין ודא ודא חדא היא ואל יאשימני המעיין אם אני אדקדק לו דקדוק קטן לחזק סברתי זאת דענין הטומאה בא לו להרמב"ם מטעם ספק שהרי הרואה יראה דהרמב"ם הפסיק בין פורשי מר"ץ והרוגי ב"ד לבין מע"ל עם דין נפלים שכתב וז"ל כל אותן שאמרו אין מתאבלין עליהן כגון הרוגי ב"ד ושפרשו מד"ץ והנפלים והמע"ל אין הכהן מטמא להם ע"כ ולכאור' שלשה אלו דהיינו הרוגי ב"ד ופורשים מד"ץ והמע"ל כולם מדין אחד נובעים ר"ל בעמיו בעושה מ"ע ודין נפלים מטעם ס' בן קימא ולמה הפסיק ביניהם עם דין נפלים אבל הודיעך שגם ענין מע"ל הוא מדין נפלים מטעם ס' בן קימא והכא ס' עושה מעשה עמך איך שיהיה לכל אפייא מי שיעמוד בשורש הדברים ויראה כמה קשים דברי הרמב"ם אם אנו מניחים אותם על פשיטותם (ר"ל דהא דקאמר אין מתאבלין ר"ל כלל בין הקרובי' ובין הרחוקים) בעיניו יראה ולבבו יבין כי טוב לנו לפרש דברי הרמב"ם ככל האמור דקאי על הרחוקים. אשר בזה נחה שקטה הארץ ויבואו פשט כל השמועות וגם כל דבריו מראשם לסופם כמין חומר ממש ולא יקשה עליו משום מקום ומשום ענין והבוחר יבחר:

באנו לשינוי הב' והג' הנראה בלשון הרמב"ם. והיינו שהשמיט באמירתו לעלות לגג וליפול ולמות במו ששנינו בא"ר ועוד שהוסיף ועלה מיד והנה אם באתי להאריך במה

שאני עתיד למוד אריכנא מגילתא ונשיא הענין לדבר אחר הגם שכדי להבין הדבר על בוריו היה הדין להאריך ולברר וללבן הדברי' כדי שתשועת בירור דבר זה כלפיד יבער. אבל מה אעשה כי אין אני בן חורין מכמה אנפי דחיקי ועול הציבור בתיכפה אחת אני עושה חבור וע"כ אני אביא תמצית הענין הצריך לנדון דידן ועל המעיין סמכתי שילמוד הדברים בשורשם וירוה צמאונו וכדי לקצר הדברים הארוכים יותר מדי כי לקצר אני צריך אני אביא לשון הרמב"ם פ"ב מה' גירושין הי"ד והמוסכם בדבריו וז"ל בריא שאמר כתבו גט לאשתי וכתבו וחתמו ונתנו לה והרג עצמו מיד כגון שהשלך מן הגג או הפיל עצמו לים הרי זה גט כשר עלה לגג ודחפתו הרוח ונפל ומת אינו גט ספק הפיל עצמו ספק דחפתו הרוח ה"ז גט עד שיודע לך בודאי שהרוח דחפתו ע"כ וה"ה ז"ל רשם מקור דין זה ממשנה גטין דס"ז ודין ס' הפיל עצמו וכו' הביא לשון ירושלמי ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחפתו נשמעיניה מן הדא רשב"ג אומר אם לאחר נפל הרי זה גט ואם לאחר זמן נפל אינו גט אם על אחר לאו ספק הוא הדא אמרה ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחפתו הרי זה גט ע"כ ועיין שדה יהושע בביאור לשון הירוש' הזה ועיין כ"מ לח"מ קמ"ר אמרות טהורות דרמ"ח ואיני יכול להאריך אבל אני אביא לשון הרב מרכבת המשנה אשכנזי כי דבריו הם סלת נקייה ממש וז"ל ספק הפיל עיין השגות ולשון התוספ' בריא וכו' אך היותר נראה להגיה בתוספתא כפי גרסת הירוש' רשב"ג אומר אם לאלתר נפל הרי זה גט אם לאחר זמן וכו' ועיין לשון הירוש' שהעתיק ה"ה ז"ל ופירוש מבואר דמדקאמר רשב"ג אם לאלתר נפל ה"ז גט וכו' שאני אומר וכו' מכלל דבספק הפילו הרוח מיירי ומ"מ ברישׁ' תולין דמעצמו נפל הואיל שאמר כתבו גט ונפל לאלתר חזקה דהפיל עצמו ומש"ה אמר כתובו להצילה מזוקת יבום ובהכי אזדא לה כל אריכות הכ"מ והלחם והעיק' בכונת רבינו דכל שהפיל עצמו לאחר זמן אע"ג שידוע שהפיל עצמו אינו גט דכן משמעות לשון רבינו דהכל תלוי בשנפל מיד והא דנקיט בסיפא שאני אומר וכו' דכל שלא נפל מיד אע"ג שרואין אותו שהפיל מעצמו וליכא רוח תולין שרוח רעה הפילתו ולא היה מדעתו להפיל עצמו בשעה שאמר כתבו וז"ש רבינו והרג עצמו מיד עכ"ד ז"ל ושפתים יושק משיב דברים נכוחים ואע"ג דענין זה האחרון שפי' ברוח רעה

נראה כמעט חוץ מהפשט אבל הדין דין אמת שמצד הדין כן הוא וכמ"ש לעיל משם מוהר"י וויל ומוהרמ"ח דבמצאוהו חנוק או מושלך על סייפו דהוא ממש כמו שאנו רואים אותו מפיל עצמו עכ"ז כתבו דאינו מכלל מאבד עצמו לדעת דתלינן ברוח רעה מבעתתו דכוותא הכא נמי כיון שעבר זמן מאומרו כתבו אראינוהו מפיל עצמו לא תלינן שאותה אמירה שאמר כתבו היתה להפיל עצמו ותלינן דאמירת כתבו היתה כמצחק והנפילה דלאחר זמן רוח רעה בעתתו נמצא אתה למד דהרמ"בם ס"ל לפי גרסתו כתוספתא דאם אמר כתבו ותכף עלה והפיל עצמו ומת אעפ"י שלא ראינוהו שהפיל עצמו ויש ספק שמא דחפתו הרוח עכ"ז תלינן שהפיל עצמו כיון שאמ' כתבו תחילה ועלה מיד כבר נראה בחוש הראות שהוא הפיל עצמו וע"ז אמר כתבו כדי להציל אשתו מן הזיק' אבל אם עבר זמן מה אפי' שראינוהו מפיל עצמו אמרינן רוח רעה בעתתו ואין ענין זה קשור עם אמיר' כתבו שאמר זה זמן והוא מבורר:

ועתה בואו ונזווג הדין זה בכל פרטיו עם דין מע"ל שפסק הרמב"ם ונמצאם אחים ולא יתפרדו ויתחזקו דברי הרב מרכבת המשנה עד להפליא הנך רואה שכמו שהתם בענין גט העיר אותנו זה העני מאבידתו מן העולם באמור לנו כתבו ותכף עלה ונפל ומת (ר"ל ולא שראינוהו בבירור שהפיל עצמו) כן הכא אמר שהוא עולה לגג ותכף עלה ונפל ומת (ר"ל שלא ראינוהו בבירור וכו') ממש דומה כדומה ולזה שפיר השמיט הרמב"ם באמירת המע"ל שאמר לעלות לגג וליפול ולמות כי אם דוקא שאמר הרי הוא עולה לגג ותו לא מידי דבאמת אינו צריך דדי לנו בהערה כל שהיתה סמוך קודם מעשה. שכמו התם אמר כתבו ואפשר היה כמצחק ומפני שראינו תכף המאורע איתברר לנו שאותו כתבו שאמר תחילה היתה הערה להציל אשתו מן הזיקה וכאלו אומר כי קרבה עת פקודתו כן הכא די לנו שהעיר אותנו באמור לנו שהוא עולה לגג ותו לא מידי אע"ג שמתחילה חשבנו שהיתה בעליה לעשות דבר מה עכ"ז כיון שעלה תכף ונפל ומת אע"פי שלא ראינוהו שהפיל עצמו איתברר לנו שהפיל בק"ע מפני דאתברר לנו שמה שאמר לעלות הוא אדעתא ליפול כיון דהם סמוכים האמירה והנפילה חדא מבררת חבירתה האמירה מבררת כוונת הנפילה והנפילה מבררת כוונתו באמירה והוי דומה בדומה ממש ענין מע"ל עם ענין גט בדקדוק עצום וע"ז בכוונה מכוונת

השמיט הרמב"ם מ"ש בא"ר שאמר לעלות וליפול ולמות דזה באמת אינה תורה דאם נפסוק הדין כך להדיא מינה דאם לא התיר עצמו למיתה בפירוש אינו מע"ל וזהו באמת אשנה ואומר אינה תורה ואיך אפשר שדיני אבלות ועסק הרבים במת יהיו חמורים מדוני עריות והלא בעריות גם שלא התיר עצמו למיתה בפירוש כי אם בהערה קטנה שאמר כתבו אנו דנין שאמירה זאת היתה אדעתא ליפול וא"כ ממילא אינו צריך בירור אם הפיל אם נפל בודאית הפיל עצמו וע"ז אמר כתובו וזהו כוונתו כ"ש במע"ל שודאי נפרש אומרו תחי' לעולות לגג לבד (ר"ל מבלי שיצרף ואפיל ואמות) וראינו תכף המעשה שנפל ומת שודאי התיר עצמו למיתה וזהו כוונתו שאמר לעלות לגג כדי להפיל עצמו והוא ברור כשמש נמצא אתה למד שהרמב"ם כדין השמיט מכלל הודעת המע"ל באומרו לעלות לגג ענין ליפול ולמות כריהטא דברייתא דא"ר דבאמת לאו דוקא הכי דאלת"ה אלא תאמר דוקא קאמר שצריך שיתרה עצמו למיתה בפירוש הא לאו הכי באומרו הרי הוא עולה לגג לבד אפי' שראינו תכף עליותו ונפילתו לא הוי מע"ל. ר"ל שהאי שאמר כמסי' הרי הוא עולה לגג לאו אדעתא דהכי הוה ומילתא באנפי נפשה כל שלא התיר עצמו בפירוש לעלות וליפול ולמות א"כ נמצא שאתה מחמיר בענין האבלות וכבוד המת ברחוקים יותר מדיני עריות וכאמור לעיל ולא נופל דבר וזו אינה תורה באמת ובתמים וכיון שהגענו לידי מדה לדמות מע"ל לדיני עריות בהכרח א"כ מה התם כיון שאמר כתבו בתחילה ועלה מיד ונפל ומת איתברר האי כתובו דאמר בתחי' דר"ל דהודיענו דהיה מאבד עצמו וכיון שעלה מיד ונפל ומת אע"פי שלא ראינו אם דחפו הרוח אם הפיל עצמו כיון שהיה מיד תלינן דודאי הפיל דוכוותא ממש הוא בענין מע"ל לא נופל דבר ולזה שפיר השמיט הרמב"ם ליפול ולמות והוסיף מיד בהא קתני ונפל ומת ולא הפיל נמצא דהוא ספק ולא ראינו נפילתו איך היתה ואי לאו דהוי מיד תלינן ברוח דחפתו אליבא דכ"ע ואליבא דכל הנוסחאות אלא דהרמב"ם ס"ל דבלאחר זמן אפילו שראינו שהפיל עצמו תו אינו קשור עם מלת כתובו הקודם כדין הגט ועם מלת הרי הוא עלה לגג כדין המע"ל דכיון דהוי לאחר זמן תלינן בהך כתובו כמצחק הך הריני עולה לגג לאיזה צורך ואותה נפילה דלאחר זמן שראינו שהפיל עצמו בכל דעתו תלינן ברוח רעה שנכנס בו ואין מוציאין האשה

מחזקת אסור א"א באותו הגט שאמר כתובו ואין מוציאין את האיש מחזקת כשרותו מפני אותם הדברים שאמר זה זמן לעלות לגג ודין זה האחרון (ר"ל בלאחר זמן וראיניהו מפיל בק"ע) לענין גט יוצא לפי הגירסא שכתב הרב מרכבת המשנה הנז"ל וגם בענין מע"ל נלמד מענין גט ודא ודא חדא היא וכמו שהוא מבורר אבל אינו נלמד מגופא דברייתא דא"ר שהרי אתה רואה שאפי' במצאוהו חנוק ומושלך על סייפו דהדבר הוא סימן מובהק דהוא פגע בנפשו מבלי שום ריח ספק והו"ל כאלו ראינו מפיל עצמו לפנינו ועכ"ז תלינן ברוח רעה היינו משום שלא קדם לנו שום אמירה אבל אם קדם ידיעה באמירתו שהוא עולה לגג ושוב אח"ז ראינוהו בחוש הראות שהפיל עצמו או מושלך על סייפו וכיוצא לזה אפשר דמעמידין ליה על חזקה שגזר וקיים מאמרו ועדין הדבר ספק ואינו מתברר מגופא דברייתא דא"ר כי אם מאותה דגט לפי דעת הרמב"ם ז"ל ובביאור הרב המשנה ז"ל:

ובעיקר הדין בא ואראך שדין זה שפסק הרמב"ם דעלה לראש הגג (ולא אמר להפיל) ועלה מיד ונפל ומת (ולא שראינו שהפיל) הוא מוסכם מכל הפוסקים אין גם אחד שחולק שהרי כתב הרמב"ן דח"י לגטין שם וז"ל אם הוכיח סופו על תחלתו הרי זה גט פי' רשב"ג לאו לטעמיה אזיל דאמר כותב נכסיו לאחרים ושתק ולבסוף צוח הוכיח סופו על תחילתו דהתם פליגי עליה רבנן והכא לא פליגי כלל דשאני הכא דאמר כתבו וכו' ותניא בתוספתא פ"ד בריא שאמר כתבו גט לאשתי ועלה לראש הגג ונפל כותבין ונותנין לה כ"ז שיש בו נשמה רשב"ג אומר אם מעצמו נפל ה"ז גט ואם לאחר זמן נפל אין כותבין ונותנין שאני אומר שמא הרוח דחפתו ע"כ הנה אתה למד מדבריו תרתי חדא הא דאמרן דבאמירת כתבו בתחילה ועשה מעשה לבסוף הוכיח סופו על תחילתו ובזה מודו רבנן לרשב"ג א"כ כ"ש שבאמירת לעלות לגג לבד ועשה מעשה לבסוף הוכיח סופו על תחילתו והך דנקט הרמב"ן הריני עולה לגג ונופל ומת לא שהם דברי העולה אלא הם דברי הברייתא שאמרו ונופל ומת ר"ל אחר שאמר לעלות הוה עובדא ונפל ומת דאלת"ה היה לו לומר ראו אותו שעלה לראש הגג ונפל ומת כמ"ש בעל הלכות גדולות סוף הלכות אבל דמ"ג ע"ד בזה הלשון ראו שאני עולה לגג ונופל ומת ראו אותו שעלה לגג ונפל ומת וכו' ע"כ יעו"ש ואף הרמב"ן לא סיים

בל' ראו אותו וכו' וכן צריך שתפרש ל' הטור וכמו שיבא לקמן וכן כולם צריך לתלות באשגרת לישן הברייתא וזהו יתד בל תמוט. זאת שנית למדנו מדברי הרמב"ן דס"ל דאפי' לאחר זמן אם ידעינן דהפיל עצמו בודאי הרי זה גט ממאי דהביא ואם לאחר זמן נפל אין כותבין ונותנין שאני אומר שמא הרוח דחפתו נמצא דאין אנו אומרים שמא הרוח דחפתו אם לא לאחר זמן אבל אם ודאי הפיל עצמו אפי' לאחר זמן הרי זה גט ואמרינן הוכיח סופו על תחילתו ואין אנו יכולין לפרש בדברי הרמב"ן כמו שפירש המרכבת המשנה בדברי הרמב"ם ברוח רעה שהרי צריך שתדע שהרמב"ן קיצר בנוסח התוספתא ובנוסח התוספתא לפי גירסא זאת הוא מה שהביא כ"מ משם הרשב"א וגם המרכבת המשנה הביאה בשם סי' הרשב"א (ובסי' הרשב"א לא חזינא בהאי סימנא והוא כמו שהובא באמרות טהורות דרע"ח אלא שידעתי שיש דפוס ויניצואה ואפשר והיה שם נוסח זה ושבידי הוא דפוס אמסטרדם) בזה הנוסח רשב"ג אומר אם מעצמו נפל הרי זה גט ואם הרוח דחפתו אינו גט ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחפתו אם לאלתר נפל כותבין ונותנין שאני אומר מעצמו נפל אם לאח"ז נפל כותבין ואין נותנין שאני אומר הרוח דחפתו ע"כ וקרוב לזה הם דברי הר"ן בחידושיו יעו"ש הראת לדעת לפי גירס' זאת דכשהוא ספק אם מעצמו נפל אם הרוח דחפתו אזי הוא דחזינן אם הוא מיד או לאח"ז אבל בודאי הפיל לא בעינן לאלתר וזאת היא גירסת הרמב"ן אלא שקיצר. ועיין אמרות טהורות שלהרשב"א והרמב"ן והר"ן הסקירם בסקירה אחת וגירסת הר"ן היא מבוררת וכנז"ל וגם כבר ידוע שהרשב"א והר"ן נגררים אחר הרמב"ן בפירושיו ובענין זם נראה שהעתיקו כל דבריו בענין מחלוקת רבנן ורשב"ג והוא ברור ואם שיש לצדד דבר מה באלו הענינים עכ"ז הפשט לא יופשט ודוק היטיב כי לקצר אני צריך עכ"פ נתברר כשמש דהרמב"ן וכל הני רבוותא הנז"ל ס"ל דאם אמר כתובו ונפל מיד אפי' שהוא ספק דחפתו הרוח אמרינן חזקה עשה לדעת והוא ממש מה שכתב הרמב"ן גופיה בענין מעל בספר תורת האד' הוב"ד בב"ח ה"ש ובפי"ד ז"ל ונופל ומת הרי זה בחזקת מאע"ל פי' אעפ"י שלא ראינוהו מפיל עצמו כיון שאמר חזקה עשה לדעת וכל המע"ל וכו' עכ"ד והוא ממש דומה לענין גט. ובהכרח צריך שתפרש דנפל מיד הא לאו הכי הוא היפך הברייתא הנז"ל ס' מעצמו נפל ס' הרוח דחפתו אם לאלתר

הוי גט ואם לאח"ז אינו גט. אלא ודאי מיירי מיד בהכרח ובדרך כל הני רבותא הנז"ל צריך שתפרש דעת הטור ז"ל שהרי פסק בא"הע סי' קמ"א בריא שאמר כתבו וכתבו ונתנו לה. ואח"כ המית עצמו כגון שעלה לראש הגג ונפל ומת ה"ז גט שדעתו לומר תנו אלא שהיה בהול. אבל אם עלה ודחפו הרוח ונפל ומת אינו גט ספק אם הרוח דחפו ס' מעצמו נפל כתב הרמב"ם שהוא ספק גט עד שיודע לך כודאי שהרוח דחפו והראב"ד השיג עליו וכתב שהוא ודאי גט. והכי איתא בירושלמי וכך היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ע"כ ועיין בכ"י שכך היתה הגירסא להטור בהרמב"ם ועיון באחרונים ואכמ"ל הא ראית שדעת הטור והראב"ד והרא"ש הוא ג"כ שאם אמר כתבו ועלה מיד ונפל אפי' ס' הרוח דחפו הוי גט ודאי כדעת הירושלמי אם על אחר נפל הרי זה גט. וכמו שהוא גרסתנו בהרמב"ם שלפנינו וכמ"ש מב"י ז"ל ולדעת כולם הרי התם לא אמר כי אם כתובו ולא ידעינן אם כמצחק אמרה ועפ"ז כיון שראינו שנפל תכף אפי' שהוא ס' אם הרוח דחפו עכ"ז התברר לנו דהאי כתובו אדעת' דהכי אמרו וחזקה שלא נפל אלא הפיל עצמו דכוותא הכא נמי בענין מע"ל וכאמור לא נופל דבר. נמצא אתה למד שענין מה שהשמיט הרמב"ם לעלות וליפול ולמות ומה שהוסיף ועלה מיד אפי' ס' אם הרוח דחפתו חזקה שאיבד עצמו הוא דין מוסכם מכל הפוסקים בענין גט וכ"ש בדין מע"ל דקיל טובא מדיני עריות דודאי דינא הכי ובהכרח הכי ס"ל לכל הפוסקים אפי' אותם דלא פסקו אותו כפירוש ר"ל ענין מיד וכן הפוסקי' כבעל ה"ג ואהערה שכתבו באמירתו לעלות לגג וליפול ולמות צריך שתאמר בהכרח אשגרת לישן הברייתא. ולענין דינא אינו צריך שיאמר בפי' כל זה אבל צריך שתהיה העליה מיד והרא"ש ז"ל השמיטו ונקטל' הרמב"ן ממש וכן בנו הטור וכנז"ל וכן כולם הולכים בדרך שביארנו ארוננו הרמב"ם בלי ספק הא לאו הכי לא נמצא ידינו ורגליכו בבית המדרש כי לפי כל האמור ומדובר א"א בשום אופן שבעולם שיהיה שום פוסק מנגד לזה מאחר דהלכה רוחת היא ומן הראוי שאפי' יהיו איזה דברים במע"ל מנגדים לדין הנז"ל צריך המעיין לישר כל מעגל ולתקן הדברים ולתרצם כדי שלא יהיו שמועות סותרות ופסקי המורים מתנגדים וזהו דרך כל מבקש ה' ובפרט לדורך על במותי התלמוד וההוראה:

באנו לשינוי הד' הנמצא בהרמב"ם ז"ל אומרו שעלה דרך כעס או שהיה מצר ע"ז אינו צריך אריכות שכבר מובלע בנעימה ונלמד מדברינו לעיל שבלאו הכי איך אנו יודעים שלא נכנס בו רוח רעה והרוח רעה עצמה אילצתו לעשות המאורע הרע הזה והמר הוא עצמו אילצתו לאומרו ולעשותו מיד ומכאן מוכח אם לא ע"י ידים מוכיחות שהיה דרך כעס או מצר שזה סימן מובהק שהוא בכל דעתו וכאשר הארכנו לעיל ובזה סליקו דברי הרמב"ם על מתכונתם אין בהם נפתל ועקש. גם ענין אין מתאבלין שכתב נוכל לפרשו בשופי על הרבים ולא על הקרובים וכאשר הארכנו כל זה לעיל לארכה ולרחבה ואל תשיבני הלא אתה הראת לדעת שהרמב"ם אינו פוסק כי אם הדינים כאשר הם בתלמוד אמנם הדינים הנלמדים מדיוק מניחם ועל המעיין ללומדם. הלא כמה דינים שהוסיף משה מדעתו מדיוק ההלכה והיינו מיד גם העלייה. דרך כעס או מצר שאלו הם דינים מחודשים או מלומדים מביאור ההלכה וזה שלא כדרכו דרך הקדש הא ודאי בורכא היא דלא נאמר כלל זה כי אם בביאור ההלכה ממש או במה שיש לטעות בהשקפה ראשונה כגון ההיא שכתב מוהרלנ"ח הנ"ל שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת שאין האשה מעיזה פניה בדבר שהבעל יודע שאינו אמת ומינה האמינוה הפוסקים גם בטוענת אין לו גבורת אנשים דודאי אינה מעיזה ולא דמי לטעות אינה יורה כחץ שהוא דבר שאין הבעל יודעו. ולזה כתב מוהרלנ"ח דכיון שהרמב"ם פסק הדין כאשר הוא בתלמוד דאין האשה מעיזה וה"ה לזה ומה שתפרש התלמיד מפרש בדבריו וז"ל מרן הקדוש בתשו' לא"הע דקכ"ה ע"ב הרמב"ם כך מנהגו לכתוב דברי הגמרא סתם ומה שאנו מפרשים בגמרא נפרש בו. ומה שאנו אומרים בשם תשו' הרא"ש שאם עבר על ההתראה יוציא כן משמע מפירש"י וכן כתב הריב"ש בשם הירושלמי שהביא הרשב"א הכי כל הני רבוותא מפרשים כן דברי הגמ' אין חולק עליהם א"כ גם הרמב"ם סתמו כפירושו עכ"ד ז"ל וכן ההיא דפרשנו לעיל דאין מתאבלין קאי על הרחוקים הוא ג"כ ע"ז האופן פסק לשון הברייתא כדמותה (ר"ל במונח שהיתה לו הגירסא אין מתאבלין) ומה שבהכרח צריך שתפרש לשון הברייתא פרשהו בדבריו ואדרבא הוא ז"ל סידר לשונו לשון הזהב דהבקי בלשון יורה יורה ידין דמיירי כולה ברחוקים וכאשר הארכתי לעיל אבל אם כשיפסוק הדין כאשר הוא

בתלמוד בלי אותה הרחב' או אותה הוספה או אותה השמטה משתני הדין. הא ודאי מגלה לן דעתו הרב ומוסיף וגורע. כי הכא דאי הוה שביק לעלות וליפול ובלא מיד לא מצאנו ידינו ורגלינו בבי"המד הוו והלכות מתנגדות. ואם לא יבאר דרך כעס וכו' אין הבנה לענין כלל על דא ודאי מרחיב ומבאר ובלאו הכי זהו מלאכתו מלאכת השם לחבר אל האהל הדינים העצומים המפוזרים בתלמוד לאלפי רבבה והיו לאחדים בידו בלשון צח ופשוט זיע"א. ומצאת אילן גדול לסמוך כלל המחודש הלזה אשר אני מחדש אגב לימודי הוא האדון הרשב"ש ז"ל סי' רס"ו דמ"ש סע"ג שכתב וז"ל וזה כמנהג רבינו ז"ל הטור להוציא דבר מתוך דבר וסברה וכוונה עכ"ד והוא קרוב לכללנו ואין מנגד לכלל מוהרלנ"ח הנז"ל וגם למ"ש הרמב"ם עצמו באגרותיו וגם למ"ש מרן בתשו' הנז"ל ודוק היטב בענין הרשב"ש ותישרהו על מסלול זה ודי בזה:

ונחזור אל הראשונו' ונאמר כי אחרי שיצאנו מידי ל' הרמב"ם זה ושאחריו נגרר מרן הקדוש ז"ל בס' הקצר כדרכו לפסוק ככתבו וכלשונו א"כ מה שתפרש בלשון הרמב"ם תפרש בדברי מרן ז"ל (ידעתי שמב"י ז"ל הביא דברי הרמב"ן בזה שהבין בעד הרמב"ן שאין מתאבלין כלל. אין לנו עסק בזה כי שם לא גילה דעתו מרן ז"ל כי אם שהביא דבריו ותו לא.) ותו מאין הידים לחייב לאבלים שלא להתאבל ולגרום בזיון משפחה גדול ועצום ואי ר"ע חשש שלא לומר עליו הוי נטלה כ"ש שיחוש הרבה אם תדינהו כדין רשע גמור ופורש מד"ץ בפומבי ואם נראה באחרונים דינים משונים וסברות זרות דינא יתיב וספרין פתיחו לומר מה כחם יפה? ואי ר' לא שנא רבי חייא מנין ליה? (ועיין פסקים וכתבים סימן רע"א.) ואדרבא מבורר בברייתא דא"ר לחוש הרבה שלא לדונו כדין לאו עושה מעשה עמך וכן דעת הרמב"ן מפורש והנגררים אחריו ודברי הרמב"ם ז"ל אינם מנגדים לפי ביאורנו והוא ברור:

ואזרתי כגבר חלצי להעמיק ולהרחיב בכל האמור מריש ועד כען כי קנא קנאתי על אחד מן הראשונים אשר הובא תשובתו בענין זה בס' בשמים ראש סי' שמ"ה אשר הן בעון על תשובה זו א' מאחרוני אחרונים שבדורנו לא כביר נלב"ע הטריז כנגד תשובה זאת ופיו ימלא תוכחות ואל בינתו נשען להחלי' ולחפאו' דברים אשר לא כן וע"כ אמרתי ע"ט לעשות לה' ולכתוב בספר ובדיו הדברים בשורשן בצביונן ובקומתן

להראות לכל באי עולם כי טובה צפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים. ולא אאריך עוד בדברים אלו כי הם כחומץ לשינים וכעשן לעינים ובני מעי מתחפכין איך שודדנו והושלכו משכנותינו משכנות הרועים נוטפות מור שושנים ואעמיק לך תשובת בשמים ראש סימן שמ"ה אות באות שאלתני באחד חסר לחם וחשוף שת שהלך בפני שנים ואמר מאסתי חיי ואבד עצמו אם רשאים קרובים להתאבל עליו כיון דפסק הרמב"ם אבל דאין מתאבלין עליו בבריית' דמס' שמחו' אם פרושו אין צריפין להתאבל אבל אם רוצים לחפות עליו אם זה כבודם הוא תשובה מדברי הרמב"ם עצמו נראה בדבריך. דאיך יברכו לאבל ואלו אוכלים ושמחים ועוסקים בפרקמטיא ומלאכה. ואולי על אנינות לב אמנם בעיקר הנדון חלילה לדון את האיש הזה לרעה וכבר אמרו במדרש על פסוק אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש יכול כשאול בן קיש ת"ל אך. ושאול היה מתיירא פן יתעוללו בו ולא תאמר דוקא שישלחוהו בבזויים גדולים להתקלס כישראל והיה חלול השם בדבר לא כי שכל שעשה מריבוי צרותיו דאגות ויסורים או עוני גמור אין כאן מיחוש. אדרבא גנו רבותינו ז"ל את צדקיה מלך יהודה ואמרו לנו גלה עמי מבלי לב שהיה לו לצדקיה להקיש עצמו בכותל וימות ולא יראה בשחיטת בניו לעיניו. וגם מנו רבותינו אחיתופל בשלשה הדיוטות לפי שמרד במלכות בית דוד ולא היה אחיתופל מאבד לדעת וענין המאבד לדעת הוא המבזה את הבריות ובועט בטובה ושנא את העולם כמקצת הפלוסופים שעושים כן להמרות פני עליון המשתבח בעולמו ורואה אותו כי טוב ואומר יהי כן ואלה אומרים לא כן ומקצתם אומרים ג"כ כי זה שבח הנשמה שמוציאה מן הגוף העכור הזה שהוא לה כקבר וכיוצא בהבלי רשע ושוא אבל בצרת נפשו כי לא יוכל שאת ואף כי זה לשמור עצמו מן החטא שכל הצרות והרעות וגם העוני מעבירים את האדם על דעת עצמו ועל דעת אין ספק שאין בזה שום איסור ובדברי אלה תמצא שבר לקושיית הפלוסופים אשר בה יחשבו להבל את הדת ותאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיקו של עולם וחרב שבפיהם מנהון עדת ומן אורייתא לא יעידון כל עדת ואתם עשו לעני הזה כדרך שנוהגין בכל ישראל. ותו ל"מ ע"כ לשון התשובה כולה:

הנה אל ה' ויאר לנו למצוא דברי חפץ בתשובה קדמונית הלזו. א'. שראינו שהיה גירסא בברייתא דמסכת שמחות אין מתאבלין כמ"ש בשאלה כיון דפסק הרמב"ם דאין מתאבלין כדאית' במס' שמחו' נמצא דהיה להם הגירסא בגוף הברייתא אין מתאבלין ושוב מצאתי להסמ"ג בסוף ה' אבלות שפסק וז"ל שנינו במס' שמחות המע"ל אין מתעסקין עמו לכל דבר ולא מתאבלין עליו ולא מספידין אותו. אבל עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים וכל דבר שהוא לכבוד החיים עכ"ל הסמ"ג הרי דגם הסמ"ג מייתי הברייתא בצורתה אין מתאבלין ואחר שנתברר לנו שהיה ברייתא בצורתה ר"ל שהברייתא בצורתה אינה מדברת כי אם ברבים הרחוקים א"כ כמו שבהכרח צריך שתפרש כל שאר הדברים אין קורעין וכו' על הרחוקים מפני כי הברייתא לא משתעי בקרובים כלל כן בהכרח תפרש אין מתאבלין על הרחוקים ר"ל איבול בעלמא דקי"ל מקריעה וכאשר הארכתי לעיל על דברי הרמב"ם ז"ל וזאת שנית למדנו מתשו' בשמים ראש הלזו שנרגש מלשון הרמב"ם דלכאורה נראה תרתי דסתרן אם נפרשהו על הקרובים והשואל הוכרח לפרש אין מתאבלין אינן צריכי' להתאבל אבל אם רוצים לחפות עליו מתאבלין ונראה שהרב המשיב נענע לו ראשו מכח קושייתו דאיך יברכו ברכת אבלים ואין אבלים? והוא הקושי העצום ולדעתנו המעט אין אנו צריכים לדוחק זה כי נוכל לפרשו בשופי על הרחוקים כמו שפירשו הרמב"ן והטור על הקריעה ושאר דברים ואלו היה גירסתם אין מתאבלין יפרשהו גם זה על הרחוקים דכמו דאיתיה קריעה ברחוקים איתיה נמי אבלות. ואבלות ברחוקים שכיחא יותר ויותר דעכשיו בטלה קריעה ברחוקים ונשאר האיבול וכאשר הארכתי למעלה בראיות ואם כה תאמר מאי נתחדש לך עכשיו מפני שמצאת הגירסא הזאת? אומר לך שער עכשיו הייתי אומר אפ' הרמב"ם הוציא דין זה ממקום אחר מפורש ואין אתנו יודע אע"ג דישארו בס' החתום עכ"ז הלב נוקב ויורד עד התהום אבל עכשיו כי נתברר לנו כי היא גירסא באר אשר לפנינו וזאת הברייתא לא משתעי בקרובים כל עיקר א"כ יפורש אין מתאבלין דהוו גרסי בה על הרחוקים במין חומר מאחר דהברייתא מסיימת כללו של דבר כל דבר שאינו כבוד החיים אין הרבים מתעסקים עמו וכו' נמצא דמלבד דהברייתא לא דיברה בקרובים כלל אלא אדרבא

פי' הדברים שכל עיקר הדין הוא ברחוקים ותו לא והוא ברור. ומ"ש הרב המשיב הנז' על תי' קושייתו דאם אין אבלים ברכת אבלים מנין? באומרו אולי על אנינות הלב. אגב שטפיה כתב כן שהרי לא נזכר אנינות הלב כי אם בהרוגי ב"ד וכאן אלו נדון אותו יותר חמור ליכא אפי' אנינות וענין אנינות בלאו הכי לא נזכר בהרמב"ם ז"ל ואעיקרא אנינות הוא בלב ומה ענין תנחומי אבלים וברכת אבלים שהוא בפועל גם הרב המשיב כתבו בלשון אולי כי אגב ריהטא לא מצא מענה. שלישית. למדנו מתשובה זאת שאותו עני כיון שהוא חסר לחם וחשוף שת אפי' שהלך לפני שנים ואמר מאס חייו ואיבד עצמו עכ"ז כתב. חלילה! לדון אותו לרעה ר"ל שאחר שנתברר לנו שהיה עני מרוד ערום ועריה וזוהי הסיבה שגרמה מיתתו לא נשאר עוד מקום לדון אותו שאיבד עצמו לדעת ר"ל להכעיס. כי אם אנוס הוא על פי רוע מזלו ועניות דעתו ומזגו המר והנמהר אילצתו לצאת מן המרכז ועשה מה שעשה והראיה משאול היא ראיה אלימתא וכאשר נשתמשו ממנו כל הפוסקים לא שהוא מותר כשאול אלא שאם עבר ועשה יש פתחון פה לומר שהצער הגדול אילצתו ועכ"פ אנוס מקרי ודינו מסור לשמים ולא לאדם כי אי אפשר להלחם נגד טבע האדם בעת צרתו על דרך שאמרו אל תרצהו בשעת כעסו ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו וכאלה רבים. ואם נראה בו אונס באיזה אופן שיהיה שפיר כתב הרב המשיב. חלילה לדון את האיש לרעה ויהיה דינו מסור לשמים וזהו ראייתו מצדקיהו שמדרך טבע היה לו לעשות כן (ולא מצד הדין) כי מי יראה שחיטת בניו לעיניו ולא יהרוג עצמו? כמו חנה אחר מיתת שבעה בניה וכך טבעו של עולם כי היגון הגדול מעביר את האדם על חייו ואורך ימיו ואם היה עושה כן צדקיהו אפשר לא היה לו עון אשמה וזה הורה על תוקף וקשיות לבו ואמר הרב המשיב גנו רבותינו אפשר דס"ל דלגבי צדקיהו מלך יהודה כשאול אפשר האיבוד מותר לו כי היה חלול ה' גדול להניח את עצמו ולהתקלס ולהתעור וכאלה רבות ומי יאמר לקדמון שבפוסקים למה תפרש כך שהאיבוד לצדקיהו מותר לו? ר"ל שהם לנו לעינים כי לבם פתוח כפתחו של אולם ושקול דעתם כשקל הקדש ומי גבר יתגבר ויאמר על ראיית אחיתופל כעורה זו ששנה? מאחר כי ראינו שנמנה בג' הדיוטות מפני שמרד במלכו' ב"ד ולא נמנה בפורשי' מד"ץ מפני כי איבד עצמו

לדעת וזאת ראיה דכיון שלא היה כי אם מפחד כי ראה כי לא נעשת' עצתו אנוס מקרי וכך המה דרכי ההוראה ללקט ראיות מכא ציבחר ומכא צבחר ויתצבו כמו לבוש להוציא לאור משפט (ועיין תשב"ץ ח"א עט וראייתו הנכונה) ומי בעל דברים יגש וישים פניו כנחושה? לאמר לחד מבני עליה מדרי קדמאי עד דור סמוך לפטירת מרן ז"ל (עיין הגאון הרמ"ז בחק"ל ח"מ ח"א סי' פ"ג דק"ד ע"ג) לאמר לו למה תפר' מע"ל כמבז' את הבריו' ובועט בטובה ושנא את העולם במקצת הפילוסופים שעושים כן (כאשר פירש הרב הקדמון הזה)? מבלי הביא בידו חבילי ראיות בריאות וטובות ממולאות בתרשיש שהם וישפה ספרא וספרי וכוליה תלמודא. אשר לא ימצא המתעקש מקום להתגרר בו ולדחות הדברים כקש וגבבא? הא ודאי האיש אשר יעשה אחת מאלה דבריו לעו והיו כלא היו. הדברים ק"ו אם דברי אותו קדמון בנויים על אדני פז שמלבד שאין שום שמועה מנגדת פירושו בשום אופן אלא אדרבא דבריו דברים שמתישבים ומושכין לבו של אדם בפשטי הדברים שבאמת אין לך פירוש נאה בעצם ג' תיבות הללו מאבד עצמו לדעת אלא פי' זה וחוץ מענין זה כל שהיה לו אונס דבר מה מנגעי בני האדם אין לך שלא לדעת גדול מזה. ומילת. לדעת. בכל המקומות תפורש ברצון נפשו והשלמת דעתו מבלי שום זכר אונס ומי פתי יבחר מות מחיים ברצון נפשו והשלמת דעתו דר"ל מבלי מעיק חצוני? אם לא אלו הפילוספי' הבוטחים על חיל עיונם הנבער ובעומק התפלספותם יתהללו והוי פי' לרעה ממש פי' מרוח ונעים כ"ש שמצד הדין וכל השרשים הגדולים והנוראים שבים התלמוד ופרשיו ורכבו אין מנגד עצמי לפירוש זה אי שמים! אם קדמון א' ממחוקקי ישראל לא יוכל לפסוק דין ע' פי פירושו? ואם גם אנו אין אנו מחוייבים ללכת בעקבותיו אם נראה שדבריו שקולים בשקל הקדש? זה לא חשב אנוש מאנשי החיילים אשר להוראה ומי אמר לן שאין זה פי' הברייתא כמו שפירשתיה לעיל על אופן זה? ומי הגיד לן שפי' הרמב"ם שכתב שעלה דרך כעס או מצר אינו על אופן האמור? שהם סימנים אשד לא טובים על התפלספות המר והנמהר וע"ז הוא בחזקת מע"ל ולא מע"ל מבורר וכמו שהארכנו לעיל וכך יפרש לך הרב הקדמון הזה ומה כחך יפה להתנגד לו? ובפרט במקום שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניך להקל בכבודם ולבזותם לעיני השמש והיריח ולחרוץ משפטם

על פי פסק דינך מבלי שיהיה הדבר ברור לפניך כאחותך המותרת לאחדים ואסורה לך? זה הבל ודעה למי שחושב הדברים בהפך (ועיין תשו' בשמים ראש סי' ש"א תשו' לר"י בר מכי"ר ז"ל תשו' נצחת ואת כל ונכחת ושם בסי' קצ"ב תשו' להרשב"א נגד תשו' הרא"ש הידועה ופסקה מוה"ם באהט"ו סי' קע"ז ושם סי' רי"ב תשו' להרא"ה בסגנון זה וכדמותה עיין יכין ובועז ח"א דס"ג ע"א ואל תבהל ברוחך לתלות תשו' הללו בזיוף כי חיי ראשי מי שבקי בלשון הצח ובהמצאת דעות אותו דור ר"ל דורו של הרשב"א והרא"ה ומאירי עיין מוהרלנ"ח דרפ"ד ע"ג יודה ויאמר כי תשו' אלו מיד אלו הראשו' נגזרו ויש לי עוד ראיה לזה כי אותה תשובה שבאת מאשכנז שמזכיר הרא"ה שם בסי' רי"ב היא תשו' הר"א בן הר"י אור זרוע אשר עליה השיב הרשב"א ח"א סי' תקע"א דוק ותשכח ותשו' זאת שלפנינו לבי אומר לי שהיא מהרא"ה שכן נ"ל מסדר לשונו והגיונו והתפלספותו האלה"י ואש"א ת"ם) ומ"ש עוד בסיום התשובה אבל בצרת נפשו כי לא ווכל שאת ואף לשמור עצמו מן החטא שכל הצרות והרעות מעבירים את האדם על דעת עצמו ועל דעת קונו אין ספק שאין בזה שום איסור עפ"ד דנראה דהתיר להדיא לפגוע בנפשו נוכל לומר שהכוונה אין בזה שום איסור להתאבל עליו ולא שאין איסור לפגוע בנפשו כי הדברים הם סתמים וסובלים פי' זה אבל האמת הדרי בי! למה לן לדחוקי אנפשין להוציא הדברים מפשוטן? דבאמת אם רואה אדם דהעניות רוצה להעבירו על דעת קונו כגון שיש לו אלף מסיתים מימינו ורבבה משמאלו כאשר יש בעונו מסיתים ומדיחים מוכנים ומזומנים ליום רעה לקבלו בסבר פנים יפות ולהעביר לו פנים של זעם והעושר והכבוד מלפני אידיהן כנודע ומפורסם (ובפרט למי שמכיר נגעי האברופה אשר בה נכתבה תשובה זאת לימים שעברו עברה וזעם וצרה על ישראל ועל רבנן כנודע) אה"ן דבאופן כזה ס"ל להרב המשיב דאין בזה שום איסור ע"ד הלכה ואין מורין כן כי הם דברים דקים מאד ומסורים ללב וכל לבבות דורש ה' ומי עלה שמים? ידעתי שהרב זרע אמת שם העלה להפך שיכפה יצרו ולא יצא לתרבות רעה. אבל הרב המשיב יאמר לו להפך כי הם דברים המסורים ללב ונאמר בהם ויראת מאלהיך ובוחן לבות וכליות אלהים צדיק וכל מילי ידע איניש בנפשיה ואם באמת היתה כוונת מיתתו לשמים כי ראה עינו כי כלתה אליו הרעה לנפול לפני בני עולה בשוחה עמוקה זונה אשר דיבר בה שלמה המלך ע"ה במשליו אין ספק כי הוא עולה כליל

לה' והוא נכלל באותו כלל הגדול והנורא שכללוהו חכמינו ז"ל כלל עמוק עמוק מי ימצאנו והוא כל **מעשיך** יהיו לשם שמים עד מיתה עד קבורה בכל מכל כל ומי אסף דוח אלהים בחפניו? והדברים גבוהים ונעלים מאד מלהיות נשפטים במשפט האנושי ושקול דעתו הנכזבה כל דאתברר לנו דהיו לו צרות רבות ורעות ומי יודע אם לא פיתוהו לחלל בריתו ולהמיר כבודו? וע"ז בחר מות מחיים היש קץ לדברי עמל ואון אשר האדם יולד להם? האם תמו כל המקריים מינים ממיני' שונים? ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו:

ואחר כל אלה הברורים כשמלה מי זה מחשיך עצה במילין? ולפני מלכים יתיצב ולשונו כחרב חדה להחליט ולחפאות דברים אשר לא כן על הס' הזה בלי משען ומשענה ובלי ראיות מלאו' וטובו' כמו שעשה בעל חתם סופר סי' שכ"ד המכה אר"ש בשבט פיו ובראיה חלושה ומילי דחסיחותא ממעשה דר"ח בן תרדיון המובא פ"ק דע"ז די"ח שאמר מוטב שיטלנה מי שנתנה יחרוט בעט ברזל ועופרת בין שני חצאי לבנה ובזה נזדייף ס' בסמים ראש סי' שמ"ה אוי לעינים שכך ראו! אוי לאזנים שכך שמעו! מה ראה על ככה? מה הגיע אליו? העבודה! יבא רקב בעצמי ותחתי ארגז. איך היתה כזאת בישראל? ואיך יהיה כח לאחרון שבדורנו? להחליט כזאת ולדבר גבוהה גבוהה מבלי הביאו בידו משא עשרת אלפים גמלים ראיות והלואי ואולי ולעת כזאת יעמוד קנה במקומו ולשתקיל מלוליה ולקמן נביא כל תשו' חתם סופר הלזו ונעמוד על בדקיה ונראה דבר מי יקום?

ומאחר עלות כל האמור בדברי כל הראשונים חובה עלינו להלוך ולטייל בכל דברי האחרונים אחד אל אחד בזה אחר זה ולבא חדריהם ולפלפל בדבריהם לאפוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ראשון לנושאים נושאי כלי הש"ע הלבוש שם פסק וז"ל המע"ל עבירה גדולה ועונשו גדול מאד כדכתיב אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש והרי הוא חטא בנפשו לפיכך כל המע"ל אין מתעסקין עמו לכל דבר ואין מתאבלין ואין מספידין ולא קורעין ולא חולצין שכל אלו הם לכבדו ולכבודו אין עושין כלום שהוא רשע אבל עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים וכו' איזהו מע"ל לא שעלה לראש האילן ונפל ומת דאיכא למימר שמא נאנס ונפל אלא שאומר ראו

שאני עולה וכו' וראוהו שעלה מיד דרך כעס או שהיה מצר ונפל ומת ה"ז בחזקת מע"ל שכיון שאמר חזקה עשה לדעת וכו' ע"כ:

הנה גם לשון הלבוש הזה אע"ג שנראה דמפליג מאד בענין זה עכ"ז לא ימיש מהמשפט החרוץ לעיל הגם שהקדים לומר שעונשו גדול מאד ומפני זה יעלה בדעת שמ"ש אח"ך לפיכך כל המע"ל וכו' אין מתאבלין וכו' ר"ל כל ענין זה על הקרובים דזה אינו ודאי דאי משום שעונשו גדול הא ראינו מהיכא מייתי ליה מקרא דכתיב אך את דמכם וכו' וכבר הבאתי לעיל דברי הרמב"ם שכל מקום שכתוב דרישה ר"ל שדינו מסור לשמים ואי מפני שעון זה מסור לשמים נחרוץ עליו משפט זה א"כ היה לנו לעשותו ג"כ בכל הדינים שכתב הרמב"ם דכתיב בהו דרישה ושדינם מסור לשמים ומאי שנא מע"ל מכולם? ואדרבא צרופתו לפני ארי שהוא גורם מיתת אחרים נראה יותר חמור וכאשר הארכנו לעיל ועוד תקשי ואם אין אבלים ברכת אבלים מנין? והרי הוא לקמן בסעיף קיימת באומרים עליו תנחומי אבלים וברכת אבלים סיים וכתב אם יש אבלים שמתאבלין יעו"ש נמצא דברכת אבלים ות"א הוא כשיש אבלים שמתאבלין והוא ברור וע"כ אין עלינו מעיק אם נפרש גם האי אין מתאבלין שפסק הלבוש על הרחוקים דומיא דאין קורעין ואין חולצין שפירושו הגדולים ממנו בחכמה ובמנין (והם הרמב"ם והטו"ר) ברחוקים וכך צריך שתפרש בהכרח אי מכל הדקדוקים הנז"ל ואי ג"כ שהוא למטה בס' ה' בדין פורשין מד"ץ לא האריך בכל הדינים הללו ר"ל אין מתאבלין ולא קורעין ולא חולצין וכו' כי אם דוקא אין אוננין ואין מתאבלין אלא אחיהם וכו' ומאי שנא? ואדרבא בפורשים מד"ץ היה לו להאריך יותר בכל המשפטים החרוצים ואיך קיצר במקום שאמרו להאריך? אבל האמת יודה דרכו דכאן במע"ל דמשתעי ברחוקים ע"ז ביירר כל דיניהם שלא לכבדו בשום אופן כיון שהקרובים עושים כל זה כדין כל המתים ע"ז אתא למגדר לרחוקים אבל בפורשים מד"ץ דמשתעי בקרובי' וכיון שהקרובים לא די שאין מתאבלין אלא אוכלין ושמחין כדי להשבית האנינות שבלב כ"ש ברבים הרחוקים ומה לו להאריך עוד? והוא ברור כשמש שכן הוא פשעו הברייתא והרמב"ם והנגררים אחריו וגם בסעיף הב' דרך הלבוש בדעת הרמב"ם ז"ל בכל מכל כל ומ"ש בפ"ג לא שעלה וכו' שמא נאנס ונפל ומת בהכרח

צריך שתפרש כמו שפירשנו בדעת הטור הא לאו הכי אין לו שחר ולא אחזור הדברים והרי הם מבוררים לעיל ומ"ש שכיון שאמר חזקה לעלות עשה לדעת הוא ממש מכוון אל האמור בדעת כל גדולי הפוסקים ובראשם הרמב"ם והרמב"ן דכיון שאמר אפי' שראינו שנפל ר"ל ולא ראינו שהפיל עצמו חזקה עשה לדעת ר"ל שהפיל עצמו והוא ממש כמו ההיא דבריא שאמר כתבו ויפה דקדק הלבוש שלא לכתוב כי אם שאומר ראו שאני עולה לגג ותו לא ר"ל ולא ואפיל ואמות כלשון הרמב"ם והרא"ש וכמו שפירשנו בלשון הרמב"ן והטור והטעם דלא גרע מאמר כתבו לבד ועכ"ז ס' נפל ס' הפיל הוי גט דחזקה האי כתבו דאמר הוא אדעתא לעשות המעשה הרע הזה וכן בדין מע"ל כיון שאמר הריני עולה לגג אפילו שלא ראינו שהפיל עצמו אלא ראינו שנפל (ועיין מ"ש בבב"ח ובש"ך ובפו"ד משם רש"ל והאמת אתם בלי ספק ומדין גט שאמר כתבו דעכ"פ התם בעינן שיראו הנפילה אלא דלא משגיחנן אם נפל אם הפיל כיון שהה מיד והוא ברור ודוק בזה כי קצרתי) חזקה עשה לדעת והוא אמת ויציב ודוק בדברי הלבוש היטב ותראה איך דברי הרמב"ם שהוסיף עלה מיד דרך כעס או מצר ודברי הרמב"ן שנתן טעם כיון שאמר חזקה לעלות עשה לדעת טרפן זה בזה ועשאם לשון אחד ודבר ה' בפיהו אמת שאפי' הרמב"ן לא הוסיף וכתב מיד ודרך כעס וכו' מודה להרמב"ם וגם הרמב"ם מודה להרמב"ן בפי' זה והיינו כיון שאמר חזקה לדעת ואין חולק בדבר זה כי הוא דין פשוט נלמד מההיא דבריא שאמר כתבו ומלשון הירו' ואיך אפשר שימצא שום חולק וע"ז הלבוש בחכמה יסד אר"ש וסידר דברי כולם בדין זה וכולהו גברוותא נינהו ודוק היטב ומ"ש הלבוש על סיפו שמא אנוס הוא ר"ל שמא רוח רעה בעתתו כמ"ש מוהר"י וויל ומוהר"ם מינץ והמרכבת המשנה בדין גט והוא תימא על הלבוש שדרכו לבאר איך לא ביאר בפי' שמא רוח רעה בעתתו והוא תימה לפי דרכו דרך הקדש ומ"ש באנוס כשאול ר"ל שלא די שמתאבלון עליו אלא שאין דינו מסור לשמים בשום אופן שבעולם והוא בדינו אחד ואין שני ואין לומדין ממנו לדורות ולזה לא פסקו הרמב"ם ז"ל וכנז"ל ושאר אנוסים בכל האופנים האמורים לעיל באיזה אופן שיהיו עם שמתאבלין עליהם הקרובים והרחוקים כי סוף סוף לא הוו להכעיס עכ"פ דינם מסור לשמים שהוא עון בלי ספק ומוטב שיטלנה מי שנתנה וע"ז פסק הרמב"ם בה'

רוצח בסתם ע"כ ההורג עצמו בכל אופן ולא פסק דין אניס כשאול וכאשר הארכתי לעיל אלא שדבר זה לא נתברר בדברי שאר הפוסקים אם באנוסים גדולים כמו יראת המרה והדומה לה אי ס"ל דהאיבוד אסור כסברת הרמב"ם דלא שנא ליה. או ' אפשר ס"ל דהאיבור מותר לו והצד האחרון נראה יותר מדפסקו אנוס כשאול ונדון שאול אינו בנמצא והדבר אצלי בספק יען הרב יפ"ת והרב זרע אמת החליטו לאסור בכל האופנים ודי בזה:

ומעתה האספו ואגידה לכם את אשר ישנו פה עמנו לתמוה על הרב המפורסם מוהר"י עיאש ז"ל בס' שבט יהודה יו"ד סי' שמ"ה שנשאל באיש יהודי שנכנס לביתו בלילה לבדו לישן ובבקר באו השכנים לדפוק על פתח הבית אחר ב' שעות מהיום גדול ואין קול ואין עונה ושברו הפתח ומצאוהו חנוק ותלוי בקורה בחבל כרוך על צוארו ובאו לשאול להרב ז"ל אם ינהגו בו דין מע"ל והרב השיב דאין מתעסקין עמו לכל דבר ומתחילה הביאו לשון הרמב"ן שכתב אע"פי שלא ראוהו מפיל חזקה עשה לדעת. וכתב דכוונתו הוא דכיון דאמר לעלות וליפול ולמות אע"פי שלא ראו הנפילה בעינם אם הפיל עצמו אם אחרים דחפוהו וכו' עכ"ז כיון שאמר והתיר עצמו למיתה חזקה עשה לדעת וכתב דיצא להרמב"ן ממ"ש בבריתא לשון הרי זה בחזקת מע"ל ולא אמרו הרי זה מע"ל ועל זה כדי שתהיה בחזקה זו צריך תרתי האמירה בנוסח המוזכר והיינו הרי הוא עולה לגג ויפיל עצמו וימות וגם העליה קרובה לזמן האמירה דאם היתה מופלגת אין לסמוך על החזקה דלא שלל הרמב"ן ז"ל אלא דלא בעינן שיראו ממש גוף הנפילה וע"פי מנוח זה הוליד מחלוקת חדש בין הרמב"ם והרמב"ן שהרמב"ם לא הזכיר נוסח זה ותמה על הרמב"ם מנליה זה שהשמיט נוסח הבריתא ומה שהוסיף דרך כעס או מצר ומהבריתא לא משמע הכי ונדחק לישב דברי הרמב"ם בדברים זרים מחילה מכבודו וסוף דבר העלה הוא מחלוקת בין הרמב"ם והרמב"ן ותמה על הב"ח והש"ך שלא הרגישו במחלוקת זה יעו"ש בדבריו באורך ואני אומר דמ"ש מתחילה דבעינן תרתי האמירה והעליה תכף ולא מופלגת בזה עם נביאים ניבא וזהו האמת בדעת הרמב"ן ג"כ בלי ס' דבעינן מיד ודין זה אינו יוצא מברייתא זאת כלל כי אינו מבורר כדי כל עיקר אבל יוצא מאותה דבריא שאמר כתבו וכמ"ש

בירוש' אם על אחר נפלו וכו' ודא ודא חדא היא והוא ברור וכאן היה לו לדקדק על הרמב"ם מנין לו וגם על הרמב"ן אם צריך מיד לפי דבריו היה לו להקשות למה השמיטו ומהיכן החליט זה בדעת הרמב"ן כל שלא כתבו להדיא בתורת האדם ונניח זה ונעמוד במה שחלק עלינו את השוין והוליד לנו מחלוקת חדש דלהרמב"ן בעינן הנוסח הנזכר ולהרמב"ם לא. וטוב אח"ז ראה ראיתי להרב מוהר"י נאג'אר ז"ל בס' שמחת יהודה פ"ב דשמחות משנה ב' וכו' שבמשנה ב' כתב וז"ל ודלא כהרב שבט יהודה שחלק עלינו את השוין לפי שהבין דברי הרמב"ן לענין אחר ובמשנה ג' כתב ודלא כהרב שבט יהודה שאין דבריו נראין כלל א"ד ז"ל והנאני הרבה אלא שגם הרב שמחת יהודה עצמו לא נזכר מאותה דבריא שאמר כתבו ואלו היה נזכר לא היה כותב מה שכתב ודוק היטב. בזה אחרי המחי"ר שגגה גדולה היא חדא שהרמב"ן בס' תורת האדם לא העמיק הנוסח הזה כלל אלא כתב אמר ראו שאני עולה לגג ונופל ומת ולא סיים ראו שעלה ונפל ומת כמו שסיימו בבריתא ובעל הלכות גדולות ואף אם יאמר שאדרבא זהו ראיה לדבריו דלא בעינן ראיה לא נפל ולא מפיל תקשי ליה ההיא דבריא שאמר כתבו שהוא דין אחד ממש וכנז"ל שאינו אלא הערא בעלמא למעשה הבא אחריו וכאמור לעיל ועכ"ז הוי גט כ"ש במע"ל כי איך אפשר דס"ל להרמב"ן דדיני אבילות ועסק הרבים חמירי מדיני עריות וכאמור לעיל וכמו שהסכים הלבוש דטרף דברי הרמב"ם עם דברי הרמב"ן והוציא דין שלם וכאשר הארכנו וכל זה איננו שוה לי (דאפשר יאמר האומר מה שירצה להבין כוונת אחרת בדעת הרמב"ן ושאין דינו חצוב מאותו מקור דבריא שאמר כתובו אלא דין באנפי נפשיה וצריך שיאמר הנוסח כולו וכיוצא מאלה הדוחקים וישובים ולא חייש להוליד דין חדש ומחלוקת חדש שלא נתעורר שום אחר מהאחרונים) את אשר אני רואה שאחר שכתב עוד שם דיוקים ורוחקים וישובים שאינם לפי כבודו (וגדול שבכול' הוא מה שרצה לחלק בין חניקה לנפילה שהחניקה קשה יותר כאלו חונק עצמו ומושך החבל בידיו הס כי להזכיר! וענין החניקה הוא קל מאד שעושה עניבה קלה על צוארו בר מינן והיינו בזה האופן שכופל החבל על שנים ומכניס ב' ראשי החבל בעניבה וצוארו בתוך ובכל מעשה זה אינו סובל צער גופני כלל כי הוא רפוי מאד. ואח"ך קושר שני ראשי החבל

באילן או בקורה הדק הטוב ואח"ך משליך עצמו מן האילן או מן אותו מקום גבוה שעלה כדי לקשור החבל וכובדו של גוף התלוי באויר מהדק העניבה על גרונו הדק הטיב וחונקו בהדרף עין בר מינן ואין לך מיתה קלה כמוה אלף אלפי ידות מהנפילה שעכ"פ בנפילה מראות העמק הגדול קודם שיפול מצטער הרבה והטבע אינו מסייעו לקפוץ כלל לא כן בחניקה על אופן הנז' והחוש יעיד על זה ולמה לא פקח עיניו בחניקת אותו האיש שבנדונו דמצאוהו תלוי בקורה והחבל כרוך על צוארו דזהו הוראה גמורה והוא לא משך החבלים בכחו כדי למות כדי שנאמר כמ"ש הוא ז"ל דבמשוך החבל לב' צדדין ירגיש בחבלי הצער ומתעכב בעסק החניקה כאשר האריך דאלו היה זה הוו מוצאים אותו מושלך ארצה חנוק ולא תלוי בקורה ובזה אחר הס"ר פרחו באויר כל דקדוקיו ופקפוקיו כאשר יראה הרואה שם בדבריו די"ט בסוף ע"ג ואיני יכול להאריך) סיים וכתב וז"ל ונראה ברור דלא מיירו הבריתא ורבינו אלא באילן שהיה בשדה וכן במושלך על סייפו מיירי במקום חרב ושמם דאתרא דשכיחי לסטים ושודדי לילה אבל באילן הנטנע בבית ובחצר שהוא מקום ישוב ומסתמא לא שכיחי רוצחים אפילו לא אמר כלום מסתברא דהוי בחזקת מע"ל ולא בעינן אמירה אלא בנפילה מן הגג משום דאיכא ספקי טובה או דחיפת אדם או דחיפת רוח או דנתקל וננצל ורבי' דיבר בסתם אילן דהוא בשדה ומושלך על גבי סייפו נמי דכוותא דאילן הנטוע בחצר לא שכיח כ"כ כדי שיהא נתלה ולא יראוהו השכנים ומעתה העולה בידינו מכל הנז"ל דכולה מילתא תליא באומדנא ותהיה אומדנא דמוכחא טובא דישן בבית יחידי וגם נמצא הפתח נעול ובידוע שאין שם אדם והוא הוא שפגע בנפשו דמאיזה מקום ירוהו ולא ירגישו השכנים ועוד דרוצחים דאתו מעלמ' ידקרוהו בחרבו' וברמחי' בקלות ולא יעשו דבר שמתעכבין בו לקשור ולתלות דודאי יחושו לזעקתו והיה כי יצעק ועלו מושיעים ודוק עכ"ד אות באות:

וכשאני לעצמי לא אוכל שאת איך יצאו דברים זרים וכוונה מעוקשת ומשפט מעוקל מפי רב מפורסם כמוהו? ואיך פסק דין אותו עני לחובה על לא חמס בכפיו לפום דינא? דמלבד דנעלם ממנו מ"ש מוהר"י וויל ומוהר"ם מינץ ז"ל דטעם מצאוהו חנוק דלא הוי בכלל מע"ל היינו משום דתלינן ברוח רעה בעתתו ויצא מדעתו ועשה

מעשים אשר לא יעשו והוא מוסכם מכל הפוסקים וכמ"ש הרב מרכבת המשנה ה"ד לעיל בר מן דין הי"ל לדקדק בגוף הברייתא כמה דקדוקים נאותים וממילא גם בלא דעת תשו' מיהר"י וויל ומוהר"ם מינץ היה יוצא דינו לאורה חדא דא"כ קשיא דיוקא אדיוקא מבלי שום ישוב מספיק בשום אופן ולא עוד אלא אם כדבריו דטעם מצאוהו חנוק דלא הוי בכלל מע"ל היינו משום דתלינן באחרים לא כן בנדון דידיה וכיוצא בו דאיכה אומדנות מוכיחו' שהוא עשה בעצמו הוי מע"ל א"כ היכי אמרו בברייתא על מצאוהו חנוק הרי זה בחזקת מאבד עצמו שלא לדעת והיכי הוי בחזקת מאבד עצמו והרי ידיו לא שפכו את הדם הזה כי פתע בלי איבה הכוהו או חנקוהו או הפילוהו או השליכוהו על סייפו ומת והכי הוה ליה למימר הרי בחזקת שלא איבד עצמו ותו לא ומאי הרי זה בחזקת מאבד עצמו ומאי שלא לדעת והם דקדוקים עצומים אשר אין להם שחר והבנה אם לא עם פי' מוהר"י וויל ומוהר"ם מינץ ז"ל וכמ"ש הרב רוח יעקב שבס' לב שמח ד"ך ע"ד סי' כ"ח משם הרב צבא ז"ל אב"ד שבלונדון הבירה ונאים הדברים למי שדקדקם שהוא דקדוק עצום ואמיתי ככל הצורך ושכל הפוסקים מקטנם ועד גדולם נקטי לשון זה בדקדוק שלא כגירסת הגאון מוהר"א מוילנא ז"ל דגריס הרי זה שלא בחזקת מאבד עצמו לדעת דמי ישמע אליו בגירסתו זאת נגד כל הראשונים הרמב"ם והסמ"ג והרא"ש והטור. ועוד דחנוק ותלוי באילן ומושלך על גבי הסיף הם מחזיקים שאיבד עצמו אבל הוא בחזקת שלא בדעת יען חזקת כשרות וחזקת אינו שיהיה אוהב ימים לראות טוב לא פקיעי מיניה אם לא בבירור גמור ואפ' ג"כ דכונת הגאון הוא הרי זה שלא בחזקת מאבד עצמו לדעת דקאי שלא בחזקת לדעת אלא שלא מדעת אבל לעולם מעשיו ואופן מיתתו מוכיחין שאיבד עצמו מוכרח דהכי פירושו ר"ל דפירוש זה מוסכם מכל הפוסקים מדחזינן שלא שינו את לשונם מלשון הברייתא. וזה מלבד שדין זה בלאו הכי מוסכם ומכוון הרבה לכמה שרשים המפוזרים בתלמודנו המוזכרים לעיל בדברינו וגדול שבכולם ההיא דגמל האוחר בין הגמלים אע"ג דהוי אומדנא דמוכחא טובא. אשר אין אחריה אימדנא כמוה עכ"ז כיון שאין המעשה מבורר לפנינו שתחול עליו האומדנ' לא מהניא ולא כלו' כאשר הארכתי קצת לעיל ובמקומות אחרים בררנו דין זה יפה יפה עד שלא נשאר עליו

שום מבוכה והכא המעשה המבוכר היא האמירה. ואח"כ האומדנא דמוכח שנדון אחר האמירה היא העליה דרך כעס או מצר וראייתנו שנפל שבודאי שאחרי שנתברר לפנינו שאמר לעלות האומדנא גומרת שהיא לדעת ר"ל שלא היה בו רוח רעה מפני שעלה תכף דרך כעס וכו'. אע"פי שלא ראינו שמפיל עצמו בק"ע אבל כל שלא היה המעשה מבורר לפנינו והוא האמירה קודם מעשה. אפי' שיהיו אלף אומדנות מוכיחות שהוא פגע בנפשו כגון במקום דלא שכיחי לסטים ומושלך על סייפו וכאלה רבות אלף אלפי אומדנות מוכיחות לא מצלחו לכרכושי בקי ולא יהיה אומדנות אלו גדולות מגמל האוחר בין הגמלים עכ"ז לא אזלינן בתרייהו כיון שלא היה מעשה מבורר וזה אפי' בממון הקל. כ"ש בענין בזיון המת וכל משפחתו ובין אביו ואחיזת מרעיו הס כי לא להזכיר! אפילו לעלותו במחשבה ולא כמ"ש הרב הז"ל דהכל תלוי באומדנא דמוכחא טובא ואינו כן באמת דמי ישמע אליו לדבר כזה? ואנן מתניתא ידעינן באומדנא דמוכיח בלי מעשה מבורר מגן שויא ול"מ כלל וכאמור. וכ"ש כי אומדנותיו אין מוכיחות ומה לי להאריך בהם כי בלאו הכי אחרי המחי"ר ויקירא כל דבריו בתשוב' זאת מראשה לסופה באו שלא בהשקפה כלל ועל רגל אחד שנה רבי יהודה ז"ל פ' זה ובאלף גלגול מחילות אין לסמוך על תשובה זאת כל עיקר ומה מאד יגדל התימה! על גדול הדור האחרון הוא מוהדי"א ז"ל בספר חיים שאל ח"ב סי' מ"ו אשר עיניו פקוחות באר"ש נכוחות ואין כל דבר נעלם ממנו איך סמך ב' ידיו על תשובת שבט יהודה הלזו בספר חיים שאל הנז' גם בשיורי ברכה סימן שמ"ה שהחליט שפי' מצאוהו חנוק דלא הוי בכלל מע"ל היינו משום דיש לתלות באחרים ולא נתעורר לא מפירוש מעוות כזה אשר אין לו שחר באמת מכל צד ופנה ולא ממ"ש מוהר"י וויל והיא תשו' ידועה פסקה מור"ם בסי' שמ"ה והר"ב ש"ך הרחיבה יותר והיא היא תשובת מוהר"ם מינץ הובאה בשיירי כנ"הג שם. ואלו ראה כל הדברים בשרשם לא היה סומך עצמו על תשובת שבט יהודה הלזו וחזרה ונשנית בערבות בשיורי ברכה להלכה פסוקה ודי בזה. כי האריכית עוד בזה מביא לידי כאב לב ולא בדרך גוזמא ובזאת יש לתמוה על הרב שבות יעקב ח"ב סי' קי"ו דאחר שהוכיח דיכול להמית עצמו משום תשובה נתקשה דא"כ למה אמרו המע"ל אין מתעסקין

עמו לכל דבר דילמא עבד משום תשובה. יעו"ש שתי' ב' תירוצים והוא פלא באמת מה חשב שהוא מע"ל? אם לא מה שמבורר בא"ר ובגדולי הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם והוא אומר לעלות לגג וכיוצא ועולה דרך כעס וכו' ונופל ומת א"כ תו מה מקום לומר משום תשובה? ואם מן הסתם ר"ל בלי אמירה כבר תלינן גם ברוח רעה היותר רחוק ומעולם לא דייקינן ליה כמע"ל וממילא אזלא ליה גם תי' הא' באומרו דמן הסתם לא תלינן בתשובה ואיך פה קדוש יאמר דמן הסתם אית דינא דמע"ל? ואי לא תלינן בתשובה תלינן ברוח רעה וכיון שהגענו לתלות ברוח רעה תלינן גם בתשובה אי שייך למתלי כללו של דבר דמן הסתם לית דינא דמע"ל ומאד עגמה נפשי בלמדי התי' הב' שכתב דגם העושה משום תשובה. מ"מ דינו כהרוגי ב"ד דאין מתאבלין עליו ואין מתעסקין עמו לכל דבר א"ר ז"ל ואני אומר כמה לא חלי ולא מרגיש האי גברא רבא לברות לנו דינים משקול דעתו ולא שת לבו דמלבד דדבריו הם בלי משען ומשענה. עוד בה דאין הסברא הישרה מקבלת דברים הללו כי אם בפנים של זעם. שהרי מה שכתב לדמותו להרוגי ב"ד לא שמה מתיא כל עיקר חדא דאי מע"ל פשטי דינו כהרוגי ב"ד לא היה לו לתנא דא"ר לחלקם לב' בבות וכאשר הארכנו לעיל בדקדוקים עצומים ונאותים וזאת שנית שבהרוגי ב"ד כבר כתב מוהר"ם ה"ד הרא"ש פ' א"מ ה"ד לעיל דבהרוגי ב"ד שאני דהתרו בו והוי כלהכעיס וא"כ תו היכי דמינן מע"ל אפי' מפני איזה צרה גדולה או קטנה שהיה לאותו עני עם הרוגי ב"ד שדינו כלהכעיס וכדין קא מקטלי. וכמ"ש במיתה משום תשובה כי כוונתו לשמים תצילנה אזנים משמוע משפט מעוקל כזה במחי' מכ"ת אלף אלפי פעמים בעג"ר. ולו יהי כנהרג בידי מלכות דלאו בדין קא מקטלי שאפי' באותו עון ובאותה מיתה הכתובה בתורה כיון דלאו נידין קא מקטלי. כ"ש זה כי המית עצמו משום תשובה ודאי הדמיון שקיבל עליו מיתה ר"ל משעת מחשבה כבר נתכפר לו עונו וכשמת הרי הוא עולה כליל וכל לבבות דורש ה'. והוא פלא איך יצאו דברים אלו מפה קדוש ותימה על הרב רוח יעקב הנז"ל שנראה שהרגיש בדברי הש"י הללו ולא דחאם באמת הבנין כאשר נאות לעשות לברר הלכה לתלמיה ומה ישרה בעיני שקול דעתו של הרב זרע אמת ח"ב סימן קמ"ב הנז"ל שאחר שהאריך הרחיב כיד ה' הטובה עליו להביא

כל אופני מע"ל באונס לאופני אופנים ובראשם משום תשובה והעלה דלכל אפיא אסור לעשות כן לכתחילה עכ"ז סיים וכתב דבהא מודה דאם אירע שעשה כן שהרג עצמו בכוונה זאת לא בשביל זה יחשב מע"ל לענין שאין מתעסקין בו וכו' דדינן שלא היתה כוונתו לרעה משו"ה לא דנו בו דין מע"ל עכ"ד יעו"ש ואני אומר מאן דתוליד אימיה כוותיה תוליד כולו זרע אמת ותורתו תורת אמת וזיע"א להנחותינו בדרך אמת. כן יהי רצון אמן:

ועתה אשימה עיני לבקר תשובת חתם סופר סי' שכ"ז הנז"ל שמחי' מכ"ת טחן הרבה בדין מע"ל והוציא קימעא וחילק תשובה לג' סעיפים. הא' מה נקרא מע"ל הב' מה דינו להתאבל עליו הג' מה יהיה דינו באמירת קדיש ובגדר הראשון הביא הברייתא דא"ר ודקדק לבד ג' דקדוקים הנראים יותר והיינו מהו אומרו לא שעלה לראש הגג וכו' צריכא למימר?והוא מה שדקדקנו וישוב בדקדוק זה עלת' לו טפל מכלי מלח ממש והיינו שאנו יודעין שהיתה עלייתו שם בלי סיבה ובלי שום צורך. וע"ז הוה ס"ד למימר דיחשב מע"ל קמ"ל דלא דאין אנו יודעין מחשבות בני אדם ומי יודע מה היה בדעתו ושפיר כתבתי טפל מבלי מלח שהרי פירוש זה אינו פירוש מחודש והוא הוא מה שאנו מבינים בפשט הברייתא בהשקפה ראשונה ועליו אנו דנין מי איכא ספקא וכמ"ש דסיפא נפקא? שהרי אפי' מצאוהו חנוק ומושלך על סייפו דהוא בריא מאבד עצמו. עכ"ז תלינן מה שתלינן כ"ש זה דאינו בריא הפיל אבל האמת כמו שביארתי אני הדל מרישא דסדרא שרישא דברייתא משמיענו חידוש נפלא להוציא מכלל מע"ל אלו המוסרים עצמם לסכנות גדולות וידועות דכזה היה הספק גדול להחשיבם מע"ל דהמקומות ידועים למסוכנים גמורים והם מוסרים עצמם בכוונה מכוונת להראות גבורתם אם יפול המקרה שינצלו באופן רחוק ע"ז אצטריך מנא לאשמועינן חידושא שזה לא הוי להכעיס כיון שבדעתו הוא יכול לינצל או דעתו להראות גבורה ואבירות לב אפי' אם ימות יהיה לו שם בגבורים ויהיה גם זה על דרך עבירה לתיאבון ולדעתי המעט הוא פי' מקובל על לב ואצטריך תנא לאשמועינן חידושא דבפי' כל נקרא זה האופן מע"ל ואתא תנא להוציא הטעות מלבנו כמחליט בדבר לא שעלה וכו' והוא ברור תו הוסיף וכתב בביאור הברייתא באומרו כי לא זו בלבד שעלה לגג וכו' אלא

אפילו אמר להדייא הרי הוא עולה עמ להפיל אך לא ראינוהו נופל ומת מאותה עליה אע"ג שלאחר זמן ראינוהו נופל שדוד באותו מקום עצמו. עכ"ז לא דיינינן ליה כמע"ל ואל תתמה ע"ז שכן מצינו בכיוצא לזה בדיני ממונות והביא ההיא דגזים איניש ולא עביד דין ידוע הוה ורגיל לכל מבין עם תלמיד והאריך בה קצת לברר שגם הכא דכוותא גזם ואמר לעלות ולהפיל עצמו ולא עביד והאי מעשה שנפל באותו מקום אחר זמן מה מקרה בלתי טהור וזהו תוכן דבריו יעו"ש ועד בשחק נאמן שמתחילה השקפתי בענין זה בכל פינות חלקיו (בלמדי שרשי הדינים קודם ראותי דברי האחרונים כדרכי הטובה ברוך ה') בהשקפה ראשונה חשבתי להסתיים מעניין גזים איניש ולא עביד כי לפום ריהטא נראים כאחי' בני איש א'. ושוב דחיתיו באמת הבנין דבאמת לא דמו כאוכלא לרבא שהוה כבר נודע מ"ש מוהראנ"ח ח"א סי' ס"ג דאין פי' גזים איניש ולא עביד ר"ל דבודאי לא עביד. אלא ר"ל דאע"ג דגזים אינו מוכרח דעביד ופעמים עביד ופעמים לא עביד יעוש"ב ואחרי דהדבר הזה הוא יסוד מוסר והשכל ג"כ שופטו מצד עצמו א"כ מעתה באומר לעלות וליפול ועבר זמן מה ונפל שם באותו מקום עצמו שהגזים ואו שהגזים מיתה אחת על עצמו ושוב אח"ז ראינוהו למגזים מת באותה מיתה שהגזים וכיוצא לזה בהא ודאי מקום יש בראש להחשיבו מאותו הצד דגזימי ועבידי ולא דמי לאומר איזיל ואגזור דקלא דפלניא ושוב נמצא גזור דבאופן זה דוקא תלינן דהוא מן הכת דגזימי ולא עבידי ולאו הלכתא בלא טעמא אני אומר ואבאר את דברי דבשלמ' באומר לקצוץ דקל חבירו ונקיט מגלא וחובלא בידיה דעכ"ז אמרי גזים איניש ול"ע משום דבגוף המעשה דהיינו הקציצת האילן שאנו רואים אותו קצוץ אין הוכחה ממנו אם המגזים קצצו או אחר ולא נשאר לנו כי אומדנא אחת דהוא אמר לקצוץ וע"ז יש להסתפק שמא גזים ולא עביד כיון דיש דגזמי ולא עבידי אפשר זה אחד מהם והוי ספק שקול שאין אנו יכולים להוציא מיד המוחזק ע"פי ספק שקול משום דגזם דאפשר עבד ואפשר לא עבד אבל הכא איכא תרתי שהוא גזם לעשות (כמו הריני עולה לגג וכו') הרי חד שהוא דמינן מעשה מבורר לפני הדיינים שלוה ודאי בהודאת פיו וכן הכא גזם למות מיתת עצמו ושוב ראינוהו מת באותו מקום שאמר או במיתה המוכחת שהוא עצמו גרמה כמו חנוק ותלוי באילן או מושלך על סייפו

הרי אומדנא דמוכחת שהוא המית עצמו שהרי מלבד ההגזמה ר"ל האמירה לעלות וכו' יש אומדנא דמוכחת בגוף המיתה עצמה אע"פי שיש לתלות במיתה זאת דאיהו לא עביד על צד רחוק. עכ"ז כיון שיש אמירה מתחילה ושוב כגוף המעשה הוא ודאי או ספק עצום או אומדנא דמוכחת שהוא פגע בנפשו ודאי דאמרינן דזה המגזים הוא מאותם דגזימי ועבידי ודמו ממש למעשה מבורר ואומדנא דמוכחא דבזה הסכימו כל הפוסקים דמוצאים מיד המוחזק וכנז"ל שהרי התם הוא הודא שלוה. וכן כאן הוא אומד לעלות וכו' ושוב התם במעשה נפל הספק אם פרוע או לא. וכן הכא במעשה המיתה נפל הספק אם הוא גרם מיתתו או לא כיון שלא ראינוהו והתם האומדנא מוכחת שאינו פרוע וכן הכא האומדנא מוכחת שהוא גרם מיתתו מדארינוהו נופל מת באותו מקום שאמר לעלות וכו' או במיתה כמו חנוק ותלוי באילן ומושלך על סייפו דהם אומדנות מוכיחית גלויות וידועות שהוא פגע בנפשו דאז ודאי אי הוה דיני ממונות מוציאין מיד המוחזק וכן בכאן דייניגן ליה דגזים ועביד ומוציאין אותו מחזקת כשרותו ודייניגן ביה דין מע"ל לא כן באומר איזיל ואגזור דקלא דפלנייא דהוץ מאמירה ר"ל מהגזמה זאת ליכא בגוף המעשה עצמו דהיינו קציצת האילן שום אומדנא נוספת שממנה נשפוט שהמגזי' לקצוץ הוא הוא שקצץ. זה ליכא בשום אופן והוא חילוק מבורר והלכה רווחת למעיין בשורש האומדנא וכאשר הארכתי במקום אשר מהרבה מאד תדע שכן הוא בלי ס' שהרי התם לא מחלקינן בין אמר לגזור ונמצא גזור מיד לבין נמצא גזור לאחר זמן והטעם פשוט ומבו' שאפי' אמר לגזור ונמצא גזור מיד עכ"ז לא מחייבינן ליה כיון דסוף סוף אין בגוף המעשה דהיינו הקציצה אומדנא דמוכחת נוספת שהמגזים הוא שקצצו כדי לתלות בו ולא באחרים וא"כ מה לי מיד מה לי לאח"ז ודוק היטיב ועיין בפ"ב דכתובות די"ו ע"א מה שהקשו בגמ' מאי שנא האי מגו והאי מגו ותי' הכא אין שור שחוט לפניך ועיין תוס' ד"ה התם שפי' ר"י דהכא איירי נמי בהלה תובעו ודוק היטיב כי הוא ממש ראיה לדברינו ולחלוקנו האמיתי ואיני יכול להאריך ואחר הבירור האמיתי אין ספק שאין מי שיוכל להכחיש שענין גזים איניש ול"ע לא נגע ולא פגע עם ענין מע"ל ואי מהתם היה הדין לדונו כמע"ל אפילו אחר זמן של אמירה וכאמור אלא דעיקר דין זה כבר מלתנו אמורה

כי צור ממנו חוצב הוא האי דבריא שאמר כתבו דאם נפל מיד תלינן דמעצמו הפיל ואם לאחר זמן תלינן שהרוח דחפתו ולפי גירסת הרמב"ם כדעת המרכבת המשנה ז"ל דאם הוא לאחר זמן אפילו ראינוהו שהפיל עצמו או שפגע בנפשו ממש תלינן ברוח רעה בעתתו ואינו ענין קשור עם האמירה הקודמת לזה וכאשר הארכתי לעיל ומה לי לחזור הדברים וכי תאמר בלבבך עדיין לחלוחית דיוטך קיימת במה שהראת לנו דבאופן כזה דהויא אמירה מקודם ואומדנא דמוכח בגוף המעשה שהוא גרם מיתתו באופן זה שפיר יש לתלות דגזים ועביד ודמיונן למעשה מבורר ואומדנא דמוכח עולה יפה יפה וכמעט שקולים הם ויבואו שניהם וא"כ קשה האתינח בס' נפל בס' דחפו הרוח אה"ן כיון דהוי לאחר זמן נוכל לידחק עצמנו ולומר דאפשר פגע בו הרוח או אנשים אחרים והוי אומדנא דלא מוכחא שהוא פגע בנפשו אבל אם בריא לן שאמר ובריא לן שהפיל עצמו ופגע בנפשו או אופנים של מושלך על סייפו והדומה לו. אפי' היה לאח"ז למה לא תלינן ביה מטעם האמור דהוי מעשה מבורר ואומדנא דמוכחת בגוף המעשה וכאמור לא נופל דבר וכי דברי נביאות הם או גזירות בלי טעם? אחי! קורא נעים! ראה דבריך טובים ונכוחים מגדלות מרקחים שקולים בשקל הקדש ודברים הללו טמירין הוו בלבאי וזה לך האות כי למעלה ראש בהביאי בירור דין זה והכרעתי שכמעט כל הפוסקים בכף מאזנים מכריעים לפי' הרמב"ם בעלה מיד דלא בעינן שראוהו מפיל בק"ע וששורש דבר זה הוא מההיא דבריא שאמר כתבו וכו' הנה שם אתה רואה דבלאחר זמן וידענו בבירור שהפיל עצמו כתבתי שלדעת הרמב"ם בפירוש הרב מרכבת המשנה ז"ל תלינן ברוח רעה. ולדעת הפוסקים כתבתי שהוא אצלי בספק שקול. ושאין להכריע מברייתא דא"ר בשום אופן לא לחייב ולא לזכות ואפשר שיש להכריע לחובה וא"כ לפום ריהטא יפה דנת להכריעו לכף חובה באופן כזה שאמר תחילה ושוב אח"ז ראינוהו פוגע בנפשו לדונו בחזקת מע"ל כי מלבד מה שיש להוציא כן מדיוקי הלשונות אשר בברייתא דא"ר. עוד זאת דהוי מעשה מבורר בהודאתו שאמר לעלות ואומדנא דמוכחה בצפיותינו שפגע בנפשו או אפילו מיתה מוכחת לזה כגון מושלך על סייפו דבאופן כזה בממון מוציאין מיד המוחזק וכן דייניין דגזים ועביד ודברי הרמב"ם בענין בריא שאמר כתבו

אפשר דהיינו יכולים להכריעם לצד זה. לולי שהרב מרכבת המשנה ז"ל עומד לנגדנו וכאמור וגדול כבודו כי יקר מחכמה ומבקיאות הוא וזכות עיונו ויושר סברתו הוא נפלא באחרוני זמנינו למכיר ורגיל בו ובתורתו בו ובשקול דעתו. ותא ואחוי לך כי כן הוא האמת ובלבול זה לא גרם לנו כי אם בעל חתם סופר ז"ל שרצה לדמות לנו חזקת ממון לחזקת כשרות או חזקת איסור ורב המרחק ביניהם כרחוק מזרח ממערב ממש. דהנה בענין חזקת כשרות וחזקת איסור כבר רשמתי לך לעיל אפס קצהו ענין הרחב הזה כימי אוקיאנוס וכלל הדברים הם כי כל חזקה תהיה חזקת כשרות או חזקת איסור. אפי' דהרוב מודיע אותן ומיעוט מצוי מסייעתן ומניחם בחזקתן אזלינן בתר אותו מיעוט מצוי ואין אנו מניעין החזקות. דרך משל. אם החזקה היא חזקת כשרות כגון א"א שילדה לי' בחדש אפי' שהרוב ילדן לט' ומריע לחזקת כשרותה וגם יש בה סימנים רבים של פריצות ושל מזנה עכ"ז כיון שהמיעוט מצוי דילדן לי"ב מסייעתה תלינן במיעוט מצוי ומחזקינן אותה בחזקת כשרותה ולא מרעינן לחזקתה. וכן בחזקת איסור שהאשה עומדת בחזקת א"א ומת הבעל במים שאין להם סוף אפי' דהרוב מתים במים שאין להם סוף ורוב זה מריע לחזקת איסור א"א דידה עכ"ז כיון דמיעוט מצוי שאינן מתים במשאל"ס אין מוציאין אותה מחזקתה ואחר שיתברר לך דבר זה כאחותך בא וארא שדינא יתיב בדין בריא שאמר כתבו ובדין מע"ל לדון על אופן זה ממש והיינו אמר כתבו והאשה עומדת בחזקת א"א וכתבו ונתנו לה אם תכף נפל ומת לא יש להסתפק כלל שמא הרוח דחפתו אפי' שלא ראינו בחוש הראות שהפיל כי כך קבלו רז"ל שבתכף ומיד אין להסתפק כלל והרי זה גט ככל החזקות שהחזיקו רז"ל שאין להסתפק שמא יארע להפך וכמ"ש הרשב"א בתשו' אלף ר"ל יעוש"ב וכן במע"ל אם אמר לעלות ועלה מיד דרך כעס ונפל ומת אמרינן ודאי הפיל עצמו והוי בחזקת מע"ל השמר לך פן תטעה בזה לומר דא"כ ליהוי מע"ל גמור ולא בחזקת וכו' ויהיה דינו כלהכעיס זה טעות גמורה לחשוב כן יען שהאמירה והאומדנא הבא אחריה היינו לברר לנו שבאמת פגע בנפשו בכל דעתו בלי שום ספק. אבל עדיין לא התברר לנו בירור גמור מי הגורם לו זה הפועל המתברר לנו ר"ל המיתה המבוררת הזאת שעליה אנו דנים אם הגורם הוא לדעת גמור ר"ל להכעיס או איזה

צרה טמונה בלבו ואנן לו ידעינן. אבל הוא בחזקת מע"ל כיון שלא קדמה לנו ידיעה משום צרה והוו ביה סימנים מובהקים כגון דרך כעס וכו' והוי כאלו יש אומדנות שהוא להכעיס בלי מעשה מבורר להכעיס ולענין שהיה בכל דעתו ולא ברוח רעה ולא בענין אחר לזה יש מעשה מבורר שהוא האמירה ויש אומדנות מוכיחות העליה מיד ונפל ומת ודוק היטב הדק היטב אבל אם עבר זמן מה אעפ"י שאמר לעלות והוי מעשה מבורר בהודאת פיו וגם ראינו המעשה בפועל כגון שהפיל עצמו לפנינו או אומדנא דמוכח' טובא כגון מושלך על סייפו עכ"ז כיון דאינו תכף ומיד ועבר זמן מה תלינן במיעוט מצוי דרוח רעה נכנס בו ולו הוי המעשה הרע הזה מקושר עם דבריו הקודמין כיון דעבר זמן ואין מוציאין את האשה מחזקת איסור' והגט אינו גט כלל ולא את האיש מוציאין אותו מחזקת כשרותו ויהידותו ולא הוי אפי' בחזקת מע"ל ר"ל למנוע ממנו אותו כבוד הרבים אפילו שהוא בשוא"ת. כללן של דברים שכדי להריע איזה חזקת מחזקות האמורות צריך ראיה ברורה דומיא דעדים ממש והיינו אמירה ועליה מיד. דבזה אליבא דכ"ע הוי ראיה ברורה דומיא דעדים. והוי גט והוי בחזקת מע"ל האי כדיניה וכאמור אבל אם אינה ברורה כ"כ ואיכא למתלי במיעוט מצוי אין מרעין אותה והוא ברור כשמש כי דינים אלו כחדא נפקין וכחדא שריין ולא מתפרשין לעלמין. ולענין חזקת ממון אין הדין כן כל דאיכא מעשה מבורר לדיינים ואומדנא דמוכחא טובא אפי' דעדין איכא למתלי במיעוט מצוי כדי להחזיק ולא להוציא לא אזלינן בתריה והטעם גלוי וידוע דבדיני ממון הדבר תלוי בידיעת האמת אצל הדיינים וכל שנתברר לדיינים האמת ודעת' סומכת עליו שזהו האמת דנין אע"פי שאין שם עדים וראיה וזהו עיקר היסוד ועמוד הימני אשר עליו נשענת האומדנא ובמ"א הארכנו. וע"ז מוציאין מיד המוחזק אפי' דמיעוט מצוי מסייעו למוחזק לא כן בחזקת איסור וחזקת כשרות דאין דבר שבערוה פחות משנים וכל דאין הדבר מבורר דומיא דעדים מבלי שאפי' מיעוט מצוי מחזקו אין מוציאין הדבר מחזקתו והרבצ"א לעמוד בשורש הדברי' הללו ולהרוות כל צמאונו ועיין בתשו' התשב"ץ ח"א מסימן ע"ד עד סימן ס"ד. ויעתיק בהם ככל הצורך ויראה איך לב של אחרון מהראשונים הלזה מבעיט בתלמוד ובסברא ישרה וירא ויבוש ויחת מגבורתו להרים

ראש נגד בני ענקים שיכולים לטהר את השרץ ולא בדרך גוזמא כמו שנראה מתשובת אלו למעמיק בהם ובמ"א הארכתי כיד ה' הטובה עלי בכל פינות תשו' הללו ודברי הריב"ש החולק ובדברי האחרוני' אשר לא ראו את כל מעשה תקפו וגבורתו של התשב"ץ (עיין מוהריט"ץ סימן י"ז) והדברים ארוכים יכלה הזמן והמה לא יכלו ברוך שבחר בכם ובמשנתם זיע"א. העולה מכל האמור שדינו של הרמב"ם בביאור העמוק והבקי הרב מרכבת המשנה ז"ל הוא סיני בקדש דאפילו אמר וראינו שהפיל עצמו ממש. כל שעבר זמן תלינן ברוח רעה מבעתתו ואין מוציאין את האשה מחזקת א"א דידה ולא במע"ל מוציאין את האיש מחזקת כשרותו. ובהכרח כל גדולי הפו' גרירי בתר סברא זו אפי' שלא פי' דעתם ואין להסתפק בדבריה' הפך זה כי היא הלכה רווחת ואין להאריך עוד כי בלבול העניני' שבלבל לנו הרב חתם סופר ז"ל הכריחנו לבאר ולהרחיב כ"ז בעל כרחנו ואל אלהים הוא יודע כי עשיתי כל טצדקי לקצר במקום שאמרו להאריך:

וממוצא דבר אתה למד שאין מקום עוד למה שהצריך עיון ולמוד החתם סופר ז"ל כמי שלא אמר לעלות אך הוכר מתוך מעשיו וכעסו וצערו וההכנות שהוא עושה כמכין עצמו למיתה ואח"ך אנו מוצאים אותו חנוק באופן שנראה שהוא עצמו עשה שזהו אומדנא דמוכח טובא טפי מגמל האוחר בין הגמלים. וכתב דהביאו לזה מ"ש הרא"ש בפ' אלו מגלחין על מעשה רבינו של גורנוס וכו' וקשה הא התם לא אמר ולא מידי ודוחק לומר דמיירי דאמר וכו' יעויין שם ולפי האמור אחרי המחי"ר כל דבריו באו שלא בהשקפה שכבר נאמר דלא אמרינן מוכיח סופו על תחילתו אלא באומר מתחילה או כתוב (או אומר לעלות) דבזה לא פליגי רבנן עליה דרשב"ג וכמ"ש הרמב"ן בפי' וכן כל גדולי הפוסקים הנז"ל והוא יסוד מוסד לדין זה וכאשר הארכנו לעיל ואפי' ראינו מפיל בק"ע וגם כמה אלפי אומדנות מוכיחות בהדיא לא מעלין ולא מורידין כ"ש כשמצאוהו תנוק דהוי הכל באומדנות בלי מעשה מבורר וכאמור ומ"ש דהני אומדנא דמוכחא טובא יותר מגמל האוחר לא ידעתי מאין הידים לומר יותר ונימא דהוי יותר ויותר מאי הא רוח והלא כבר ביררנו בירור שאין אחריו כמוהו דעם האומדנא בעינן מעשה מבורר דהיינו הודאת פיו והיא האמיר' וזה ליכא ואף זאת

כבר כתבנו שהוא דוקא בדיני ממונות דמוציאין מיד המוחזק באומדנא דמוכח הבאה אחר מעשה מבורר ובחזקת איסור וכשרות אין מרעין אותן אם לא בראיה ברורה דומיא דעדים והיא האמירה והעליה מיד שכך קבלו רז"ל כולם פה אחד והוי כשאר חזקות שהחזיקו לנו חז"ל וכמ"ש לעיל וחוץ מאופן זה בין אם היתה אמירה ועבר זמן בין אם לא היתה אמירה והיו אומדנות. תלינן במיעוט מצוי דרוח רעה והדומה לה ואין מוציאין אותן מחזקתן והוא ברור כשמש ומה שהעלים עיניו החתם סופר ז"ל מכל המקצועות נשמעות רחבות הא גרמא ליה לעות לנו הדרכים. וכבר אני רואה שלמטה בסוף פיסקא זאת כתוב בין שני חצאי מרובע ועיין הר"ן בפ"ב דחולין ומ"ש הב"ש א"הע סימן קמ"א סקכ"ו ע"ב. ואין ספק אצלי שאחר זמן נגלה לו אגב ריהטיה לשון הב"ש שהוא הביא מהר"ן דחולין והוא בחדושיו בחמש שיטות הר"ן והוא כתב הר"ן סתם כאלו בפי' על רב אלפס ולא עמר בשורש הדין כראוי כי אלו היה זה היו נגלים לו תעלומות חכמה מכל האמור ולא היה מטריח עצמו ואותנו לכתוב כל מה שכתב וכל מה שאנו משגים עליו. וממילא גם מה שהכריח ממעשה דברו של גורנוס ומגירסת הרא"ש אין בה כדי שביעה כי מי יניח תורה שלימה והולך לנוד להוציא דינים בלתי מוכרחים או מנגדים אל השרשים והתורות מאיזה דקדוקים מאיזה פוסק או מפרש. ועיין תשו' חכם צבי ז"ל סימן ק"ן מה שהשרשנו והזהרנו ע"ז א"כ גם הכא אחרי דיש לנו עמוד ברזל וחומת נחושת לסמוך עליו דין זה מה לנו לשתות מי שיחור להוציא דינים מפקפוקים ודקדוקים? ונישבם כאשר יעלה המזלג ואימור חסורי מחסרא האמירה כאשר חסורי מחסרא מה שהוסיף להגיה הרא"ש ז"ל שם או אימור לעיקר הדין כמ"ש למעלה כדעת הרמב"ם דלא ס"ל הך דינא לגמרי וכמדובר ודברים אלו לא מעלין ולא מורידין להוציא דין מחודש ובפרט היכא דהדברים מרפסן איגרי מענין לענין ומשמועה לשמוע' וכאמור:

ואבא היום אל הסעיף הב' שנכנס החתם סופר בענין אבילות והביא פלוגתאי דהרמב"ם והרמב"ן והטור דלהרמב"ם ופסקו הש"ע אין מתאבלין הקרובים ולהרמב"ן והטור מתאבלין ושם האריך הרבה לתת סמך לדעת הרמב"ן והטור מהך שהביא המרדכי על רגמ"ה שהתאבל על בנו המומר י"ד יום ק"ו לשכינה ע"כ והאריך בזה

לדמות הענינים אלו. ומה לי להטריח קולמוסי בדבר שכבר נראה שכל משאו ומתנו הוא כענין דרשה ואגדה ממש (ועיין פסקים וכתבים סימן ק"ח ועיין חיים שאל ח"ב סימן ל"ח דמ"ז ע"א ועיין מריאות העין דש"ז ע"א) ועל הכל שנעלם ממנו מ"ש מוהר"ם ב"ב בתשובה ק"ג סימן תקמ"ד וכתב וז"ל ואע"פי שרגמ"ה התאבל על בנו שבועיים לית הלכתא כוותיה אך מרוב אנינות עשה כן עכ"ד. וא"כ ממילא בטלו בזה כל דמיונותיו וקשותי"ו ומנקיותי"ו. ובפרט מה שפי' עוד שם ס' ר"ע שאמר אל תבזהו הפך הפשט והיינו שמרוב רשעותו של המע"ל אל תבזהו כי היכי דלא תהוי ליה כפרה. ובחיי ראשי! הוא פלא הדרכת הלימוד המשונה הזה ומי גרע מפורש מדרכי צבור ואנו מבזין אותו ואוכלין ושותין ושמחין? והוא פלא באמת שכל כחו להכריע ענין זה הוא משום דמע"ל הוא אחד מג' עבירות חמורות. וגם שבמיתה שהיא הכפרה הויא העון ואני אומר יוסיף עליו חמרות כל מה שיכול. ועכ"ז לא יגיע לחצי שעור מומר לע"ז ועכ"ז אוכלין ושותין ושמחין ומה לי להאריך עוד? ובטני נבואות חדשים יבקע:

תו כתב והנה הלכה למעשה מי ירים ראש נגד הסכמת הב"י שפסק בהרמב"ם ובשגם הלכה כדברי המקל באבל ע"כ. הנה לזה אומר דיש כמה צדדים שלא לחוש לזה הצד הא' דעדין לא נתברר לנו שאותנו קבלנו הוראת הב"י והש"ע מפני כי קבלנו דעתו של מרן ז"ל בעצמו הגם כי גדול כבודו זיע"א. אלא נוכל לומר שמה שקבלנו לפסוק כהב"י והש"ע היינו דקבלנו לדון כאותה הכרעה שהכריע הוא ז"ל לפסוק תדי מגו תלת דהיינו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ובמקום שאחד מן העמודים הנזכרים לא גילה דעתו בדין ההוא והשני עמודים חלוקין בדבר הנה הרמב"ן והרשב"א והר"ן והמרדכי וסמ"ג לפנינו אל מקום אשר יטו רובן כן יפסוק ההלכה א"ד בהקדמתו יעוש"ב וא"כ אם הגע עצמך אנו מוצאים שהעמוד האחד לא גילה דעתו והב' עמודין חלוקין ועכ"ז לא פסק עפ"י הרוב כמו שהניח לנו הכלל בראש ספרו אזי מצא בעל דין מקום לחלוק ולו' דהוחלה קבלתנו לפסוק כדעת הב"י ז"ל ותבלין אני מוצא לחזק כלל זה ר"ל שאנו לא קבלנו דעתו ממש כי אם הסכמתו בכלל הזה שחידש ותו לא ממ"ש מוה"ר ראשון לציון בס' שער המים סימן ט' דכ"א וז"ל אמנם שמעתי כי לא תפסו לפסוק כמרן אלא בש"ע שהביא הסברות בפירוש ורבו גדולי המורים שהסכימו על ספרו אמנם

בפסקי דיני מרן ז"ל הוא כמו דיני הפוסקים שבזמננו ובין בע"הק ירוש' תו"ב בין בשאר ארצות מצי למימר קי"ל וכו' א"ד יעו"ש. ומוה"ר ראשון לציון מוהר"ם סוזין ז"ל בפסק הובא בספר חקי חיים למוהר"י ורבי מוהר ראשון לציון מוהרח"א גאגין ז"ל סימן ט"ל דע"ט ע"ד שהביא דברי מורנו הרב שער המים ז"ל והסכים בדבריו ושם בדף ע"א הביא מ"ש נגד זה מוהר"י אזולאי ז"ל בס' ברכי יוסף ח"מ סימן כ"ה או כ"ח ובחיים שאל סי' ע"ד או י"א וסיים וכתב מוהר"ם סוזין ז"ל וז"ל ואנו אין לנו אלא מ"ש הרב שער המים מפי השמועה עכ"ד. וכן מורי ורבי מוה"ר ראשון לציון מוהרח"א גאגין ז"ל בדח"ן ע"ר נסתיע מענין זה כיעו"ש הרי לך שלשת הרועים בד' בחר בד' דעיר קדשנו תו"ב דפסקו דלא קבלנו כי אם מ"ש בש"ע וב"י מפי דעת המורים שהביא בו וכן הלכה בלי ספק ומי יבא אחרי המלכים מינה למדנו דאם אנו רוצים דבב"י נטה קו מהיכל אשר השרשנו בו ידינו על העליונה לבקש נכלי דתות או מטעם רוב לענין איסור והיתר או מטעם מיעוט לטעון טענת קי"ל וכן יש לדון ממ"ש הרב שם הגדולים ח"ב מערכת ב' או' כ"ט דט"ו ע"ב ד"ה ודע ודוק ואם באולי דברי אלו יעשו פירות ויהיה כלל מחודש ועמוד נכון א"כ מינה לדון שלפנינו שאנו רואין בענין מע"ל שדעת הרמב"ם הוא כמעט יחידי שנקט אין מתאבלין ושאחריו נגרר הסמ"ג כדרכו או שהיתה לו הגרסא כך שבאופן אין לך אלא ב' בסברא זאת או בגירסא זאת. דהיינו הרמב"ם והסמ"ג וכנגדם בעל הלכות גדולות והרא"ש העמוד הנכון מג' עמודי התוך והרמב"ן והרשב"א בתשו' שהבי' הבה"ב והאגודה והטור שכולם לא העלו על כל שפתם לא גירסת אין מתאבלין ולא הלכה זו ואדרבא הרמב"ן והטור קורין בגרון להפך וכן נר' דעת הרא"ש ודיינו שמלבד שלא פסק אין מתאבלין אלא אדרבא פסק הברייתא כצורתה לענין רבים וקרובים לא אידכר והוא מבורר. ואחרי היות כן מאן נימא לן דאין אנו יכולים להרים ראש נגד הסכמת הש"ע אחר דיש לנו ששה פוסקים גדולים מסייעים לעמוד האחד שהוא הרא"ש ז"ל וחלוקין עם הרמב"ם שהוא פסק מרן כגון דא צריכא רבא לומר הפך זה ר"ל להורות לאבלים שלא להתאבל ולפגום משפחתם:

הצד הב' הוא שאפילו היה הרא"ש והרמב"ם חלוקין ושנין במסייעים דינא יתיב לפסוק כהרא"ש וחיליה ממ"ש מוהרש"ך ח"א סי' קל"ד דקמ"ח ע"א וז"ל ואע"פי שכתב הרב הגדול מוהר"י קארו זלה"ה דלענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן וכבר שמעתי שרבים תפסו על כבוד חכמתו ונחלקו עמו פנים בפנים על אופן פסק זה שפוסק פעמים רבות וכו' ואפי' יהיה סברתם נגד הרא"ש וכמה מרבוותא בין להקל בין להחמיר וכו' וכו' ובפרט במקומותינו כי הרא"ש היה רבם של ספרדים וכו' עכ"ד יעש"ב וכ"כ בס' דינא דחיי ח"א דע"ט ע"ב כיון דהר"ש חולק נגד הרמב"ן נקטינן הלכתא כהרא"ש דהוא לימד דעת חכמה ובינה בספרד וכן כתב הרב ס' יוחסין בשם גדולי קאשטיליא דאנו סומכים על הראש יותר מדיני הרמב"ם לפי שהרמב"ם כתב בדברי נבואה בלתי ראיה ע"י. וכמדומ"ל אם אין זכרוני מכזב שראיתי בתשובה אחת מביא תשו' למוהר"י קאנפטון ז"ל או למוהר"י די ליאון ענין כזה לסמוך על הרא"ש יותר מהרמב"ם וכבר נלאתי לעשות כל טצדקי לחפש ולא מצאתי אפי' זכר אבל בריא לי שכך ראיתי ושוב בדרך מקרה בא לידי ברכ"י ח"מ סי' כ"ה או כ"ט שהביא תשו' ממוהר"ם ן' דאנון למד מוהר"י אבולב ז"ל לסמוך על הרא"ש ואין ספק כי הוא זה אשר היה רשום בו כמוני ולבי אומר לי שכמעט מרן חזר בו אחר הויכוח הזה שנתוכחו עמו בש"א מוהרש"ך ז"ל שהרי הרואה יראה בתשובותיו לאה"ע בדיני גוי מסל"ת דק"ז ע"א שכתב למוהר"י חמוט ז"ל שרצה לדון נגד הרא"ש כתב לו שהרי מצאנו דאינו להרא"ש אשר כל ספרד ואשכנז סומכים על הוראותיו שכתב וכו' ע"כ (וכן כתב מוהר"י קארו ז"ל דודו של מרן ז"ל בתשו' מרן לא"הע הנ"ל דקמ"ז ע"ב ועו"ש וכן כתב רבינו בצלאל ז"ל בריש סי' כ"ב על הרא"ש ז"ל וז"ל רבן גולת הזה אשר כנענים עד צרפת וספרד הרא"ש ז"ל אשר רוב הגולה קבלוהו לרב עליהם עכ"ד) ואפילו אם יאמר האומר דאין משם ראיה אלימתא שממנה משמע להדיא דאנו בני ספרד וגם בני אשכנז מחוייבים שלא לעשות נגד סברת הרא"ש שהרי כתב בתשובותיו אבקת רוכל סי' קצ"ה וז"ל הטענה השלישית שמאחר שכל בני ספרד ובני אשכנז סומכים על הרא"ש בהוראותיו ובפרט באו"ה אחרי דברו לא ישנו אין כח ביד שום אדם לעשות הפך סברתו עכ"ד. ולדעתי זו ראיה שאין אחריה תשו' שמרן בעצמו סגר

עלינו הפתח שלא לפסוק נגד הרא"ש וכמעט הוא הפך הכלל שהניח אם לא שנאמר שחזר בו ידעתי שמי שרוצה להתעקש יוכל למצוא אלף דוחקים ובפרט שלא אמר נגד הרמב"ם בפירוש אבל אומרו אין כח ביד שום אדם לעשות הפך סברתו נראה כלל עצום בכל אופן שבעולם אפי' נגד הרמב"ם אם לא דמסתבר טעמיה דהרמב"ם דאזי הלכתא כהרמב"ם נגד הרא"ש כמ"ש מב"י בא"ח סי' יו"ד ה"ד הכנ"הג כללי הפוסקים או י"ע ועיין יד מלאכי דקפ"ד ודאי שבה תמיהתו ודוק היטיב ולא זו בלבד אלא דאפי' דהרא"ש והרי"ף קיימי בסברא אחת והם ב' עמודי ההוראה עכ"ז כתב מוהר"ם גאלאנטי דכ"ד ע"א וע"ב וז"ל הגם שכתב הרב"י דכשהרי"ף והרא"ש מסכימים לדעת אחד קי"ל כוותייהו נגד הרמב"ם היינו כשהוא סברא יחידאה אבל אם חבל נביאים נבאו בסגנון אחד כמוהר"י ן' מיגאש ור"ת והרמב"ן והרמ"ה וסוברים כוותיה קי"ל כהרמב"ם ז"ל עד שבאופן שאין מהקדמת הרב ב"י שום קושיא עכ"ד ומ"ש בתשו' אבקת רוכל. אחרי דברו לא ישנו ואין כח ביד שום אדם לעשות הפך סברתו כללא כייל סוגרת ומסוגרת איך שיהיה אין לבלבל עצמינו יותד מדי ונקוט מיהא לפחות שכדי לפסוק כהרמב"ם נגד הרא"ש צריך שיהא מסתבר טעמיה כמ"ש מרן גופיה ז"ל או הרבה נביאים מתנבאים עמו כמ"ש מוהר"ם גאלאנטי ז"ל בעדו ומי נאמן בכל בית יוסף כמוהר"ם גאלאנטי ז"ל רב מוסמך בדור שלאחריו על צפ"ת היאו"ר תו"ב. ומכל האמור יד הדוחה נטויה עכ"ד שלא לפסוק כהרמב"ם בהסכמת הש"ע דאין מתאבלין חדא דלא מסתבר נגד הרא"ש והרמב"ן והטור וכמו שדקדק דאי לאו עושה מ"ע אף הם לא יברכו להם ברכת אבלים נמצא דברי הרמב"ם מלבד דלא מסתבר טעמיהו עוד בה דאין להם הבנה ואם נאמר דכוונתו מסתבר טעמיה כאן היינו משום דהלכה כדברי המקל באבל מלבד דאין זה פי' מסתבר טעמיה כאן היינו דר"ל טעם בעצם הדין וכמובן הפשוט עוד בה דלקמן נבאר דגם מטעם לא מסתבר טעמיה זאת שנית דהרמב"ם כמעט יחודאה הוא ובדעת הרא"ש קאי בעל הג'. הרמב"ן. והרשב"א. והאגודא והטור. נמצא דהרבה נביאים לא כתבו שלא להתאבל וא"כ מכל אלו הטענו' יד הדוחה נטויה להרים ראש נגד הסכמת הב"י בדינא ובדינא:

הצד הג' דאפי' אם יהיבנא כל דיליה למנגד ולא תנוח דעתו בשני צדדים האמורים יבא הג' ויכריע והיינו דכל שאין בירור בהסכמת הש"ע כי אם שפסק לשון הרמב"ם אין מתאבלין ותו לא גילה לנו דעתו בב"י כי אם שהביא מ"ש הרמב"ן בעד הרמב"ם דס"ל דאין מתאבלין כלל והוא לא דיבר מאומה וכיון שבלשון הרמב"ם חלו ביה ידים לבארו שהוא על הרחוקים א"כ חזר לשון מרן מסופק דמה שתוכל לבאר בדברי הרמב"ם תוכל לבאר גם בדבריו וכיון שיצאנו מידי בירור דעתו של מרן ז"ל (וכמ"ש לעיל בשינוי הד' ודוק היטב) אנו כשאין לפסוק כדעת רובא דרבוותא והוא ברור לע"ד:

נחזור לדברי החתם סופר ז"ל כמ"ש עוד דהגם דהלכה כדברי המקל בדברי אבל. מ"מ היכא דאיכא כבוד משפחה יכול המורה להורות להתאבל לכתחילה אפי' שיהיו לו כל דין מע"ל ונהי דלענין אבלות הלכה כדברי המקל באבל. אבל לענין פגם משפחה אין הלכה כמקל בפגם משפחה א"ר יעו"ש שסמך משפט חדש זה (כי סוף סוף הוא חולק נגד הסכמת הב"י ופגם משפחה זה אינו דבר חדש או נדון מחודש כי בכל מע"ל אותיה ועכ"ז לא חלו ולא מרגיש מרן הקדוש ז"ל ופסק כהרמב"ן לפי פשטן של דברים) על ראיות דטענות כמו שיראה הרואה אבל אין ספק דהכי הוא הדין ודאי מצד הדין עצמו מכמה טעמים חדא כאשר הארכתי לעיל שכל שאנו רואין עיקר הברייתא שר"ע נזדעזע מלבזותו הוי נטלה וגם פשט הברייתא לא משתעי בקרובים כלל ואדרבא פירש הדברים להדיא לרבים וגם דברי הרמב"ם ז"ל יכולין לסבול דבר זה הא ודאי מצד הדין כל הבא לבזות המת ולפגום משפחתו צריך להביא ראיה ברורה ואינה כאשר הרחבתי הדיבור לעיל זאת שנית שהרי כתבו התוס' ביבמות דל"ו ע"ב ד"ה הא לא שהא אחד שפסקו דכל שלא שהא ל"י באדם ספיקא הוי ואין מתאבלין עליהם דהלכה כדברי המקל באבל נרגשו מהא דתנן במס' שמחות הספקות אוננין ומתאבלין עליהם ות"י דנראה דבס' בן ט' לא' בן ז' לאחרון אייריי כגנאי הדבר שלא יתאבלו לא זה ולא זה מאחר שודאי קרוב לאחד ע"כ והגם שמוהר"ם מינץ בתשו' סי' צ"ה מתחילה רצה לדמותו לס' שמועה רחוקה לומר דגנאי הדבר שלא יתאבלו ושוב דחה הדברים וכתב דהתם שאני דודאי קרוב לאחד מהם ואין פוטר מן האבילות לא כן בס' שמועה רחוקה דלהצד שהוא שמועה רחוקה אינו חייב באבילות מן הדין וליכא גנאי אם לא יתאבלו ולפום ריהטא

היה נראה דגם כאן הגם דהוא ודאי קרוב שפיר יש לדמותו לס' שמועה רחוקה כמ"ש מוהר"ם מינץ וליכא גנאי אבל הא ודאי בורכא היא מתרי טעמי קשוט האחת כי יותר יש לדמותו לס' בן ט' לראשון וכו' דלאחר ודאי קרוב ובודאי חייב להתאבל וכן הכא בנדון המע"ל הוא ודאי קרוב ולמות כל הני דבעתא ודאי חייב להתאבל ואם לא יתאבל הוא גנאי גדול באומרים העולם תפוש דעת המקילין כדי שלא להתאבל ושייך שפיר גנאי דבשלמא בס' שמועה רחוקה להצד שהוא שמועה רחוקה ליכא ריח חיוב כלל כי כוליה עלמא ידעי כי עבר זמנו אבל בס' בן ט' לראשון וכו' ובס' פלוגתא דרבוותא במע"ל הוא קרוב ודאי והוא זמן להתאבל ודאי ואם לא יתאבל כלל ותפסי דעת המקלין או ספק שהוא רחוק נמצא דהמת הזה נשאר בלי אבלות ולא בא הדבר מסיבתו ר"ל כמו ס' שמועה רחוקה ודוק היטיב. הטעם הב' והוא מבואר יותר דבשלמא בס' שמועה רחוקה או נפל והדומה לה נפל הס' בגוף הענין עצמו אי חייב להתאבל דהוי בר קימא והוי שמוע"ק או לא חייב להתאבל כי לא הוי בר קימא והוי שמוע"ר ומעיקרא לא חל החיוב כלל אבל הכא דודאי קרוב לחד מנייהו או ודאי קרוב למע"ל וחל עליו החוב מצד הקורבה והזמן. והספק נולד מבחוץ אי הוא בן לזה או בן לזה או אי הוא רשע ופטורים לדעת הני רבוותא או ישראל פשוט ומחוייבים לדעת הכת האחרת הא לא דמי אלא למ"ש הרא"ם ז"ל ח"ב סי' כ"א שהקשה גבי מ"ש בריש נדה מקוה.. שנמדר ונמצא חסר כל טהרות שנעשו ע"ג טמאות ופרש"י כל הטהרות שנשתמשו בכלים ובאנשים שטבלו בו מטומתם טמאות דתינח באנשים וכלים טמאים שטבלו מטומאתם שהם טמאים ספק אחזקתיה. אבל טהרות שנגעו בהם אמאי טמאות לוקמה אחזקתייהו שהיו בחזקת טהרות והשיב דכי אזלינן בתר חזקה היינו דהחזקה היא באותו דבר שנולד בו הספק כגון בספק אי נגעו הטהרות בטומאה או לא נגעו משא"כ ס' נדה שנגעה בטהרות שאין הספק בטהרות כי היכי דנזיל בתר חזקה דידיהו ע"כ יעו"ש והגאון הרמז בחק"ל חבו חב סי' ק"י דקס"ג ע"א הביא שכתב ג"כ הריטב"א בחי' לערובין משם גר"מ ז"ל ויעוין בחק"ל י"ד ח"א סי' י"ג ובחק"ל א"ה סי' מ"ג ואני הדל בתשו' אחרת הארכתי בזה ואכמ"ל דכוותא בנדון מע"ל דהספק לא נולד כי אם מבחוץ דהוא ודאי קרוב ובודאי זמן להתאבל

אלא שנולד ספק מבחוץ שמא הלכה בדעת פ' ודינו שלא להתאבל כי הוא רשע או להפך כגון דא ודאי מוקמינן אחזקתיה דקרוב הוא להתאבל ודוק היטב אלא דלענין ס' בן ט' לראשון וכו' יש לצדד הרבה ואינו ענין לנדון דידן ודי בזה. ובזה אתנח לן מאי דלכאורה הוה קשה על זה. דהא תינח שאחרי חושש לפגם משפחה ומצד זה אתה מחמיר לחייב להתאבל עליו אבל כד דייקת שפיר הוי חומרא דאתי לידי קולא שאתה מבטלו מתת כל ז' ימים ונוהג אבילות בשבת כמ"ש מוהר"ם מינץ שם משם מוהר"ם והובא בפוסקים ובראשם הרא"ש ז"ל (ומזה לא נתעורר החתם סופר ז"ל כלל לפסק דינו) וכן ראיתי להרב מטה שמעון ח"ג בתשו' מע"ל סי' ט"ו הנז"ל שהעלה שלא להתאבל עליו מטעם זה ונסתייע מתשו' גו"ר כיעו"ש אבל לפי האמו' יתישב על דרך טוב שהוא מוהר"א ששון בתשובה סוף סי' קס"ז הכריח שמוהר"ם עצמו לא חש לזה כלל כיעו"ש בדבריו באורך. ובאמת לפי האמור ומדובר מצאנו טעם מספיק למה לא חש להמוהר"ם ז"ל דהנה מלבד דמצינו דמי שאינו מתאבל גנאי הוא וכנז"ל וא"כ גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה וכ"ש בשוא"ת אפי' מדאורייתא וא"כ הדברים ק"ו כשיש כזיון משפחה כנדון מע"ל ובר מן דין גם בעיקר הדין כיון דספק זה נולד מבחוץ ובהכרח אתה מוקים ליה אחזקתיה דקרוב ודאי הוא וזמנו ודאי הוא להתאבל א"כ ממילא פטור מת"ת וכל הדינים הנז' והוי ממש דומיא דמקוה שנמדד ונמצא חסר ולע"ד הם ראיו' ברורות לפסוק שינהגו אבלות בכל המתים ותו ל"מ:

באנו לסעיף הג' שכתב החתם סופר ז"ל בענין אמירת קדיש וכתב כי לא מצא דעת ענין זה בפוסקים ונעלם ממנו שמוהריק"ש ז"ל בהגהותיו נקראות ערך לחם כתבו להדיא כיעו"ש וגם בסעיף זה כלל בדמיונות והקפים שלא מן המוקף ובמקום שהביא תשו' בנימן זאב היה לו להביא תשו' מוהרר"ך בית י"א הנחמדת והמבוררת והיה נראה שכל ראיותיו שהביא כמו אותה של ר"מ שהעלה עשן מקבר אלישע אחר והדומה לה כבר הביאם מוהר"ך ודחאם באמת הבנין ולא מצא מונח לומר קדיש אלא מפני שאותו המשומד נהרג ונתכפר והביא כל אותה סוגיא דפ' נגמר הא לאו הכי הוא רשע גמור ואין לומר עליו קדיש יעש"ב. ועוד איני יכול לסבול הראיה מאבשלום שהביא וגם מה שעשה כל הקהל כשותפים ואדעתא דהכי נשתתפו לומר

כל אחד קדיש כשימות אביו וכיוצא ושאחד מקהל או הקהל כולו טוענים שאביו של זה אינו ראוי לומר עליו קדיש ובאים להוציא מן השותף עליהם להביא ראיה א"ד בקיצור יעש"ב כי איני יכול להעתיק עוד ספרים ואני באמת איני יודע באיזה מקום קבע עצמו לדבר הלכה ובאיזה מונח תסוב תשובתו דאם דן דין מע"ל בעושה מעשה עמך ובמומר לתיאבון ושפיר ראיה מאבשלום וא"כ מה לו כי יצעק בכל התשובה לענין אבילות אם מתאבלין עליו אם לאו הרי ראיית אבשלום שדוד אביו התאבל עליו ובראיית מוהר"ם ז"ל הובא במרדכי ובהרא"ש ז"ל הביא דבריו לעיל דמינה הוכיחו להתאבל לכל מומר לתיאבון ומינה לנדון מע"ל שמתאבלין כיון שהוא משוה ליה לאבשלום כדי לומר עליו הקדיש ואי דינו כפור' מד"ץ או כהרוגי ב"ד וע"ז אין מתאבלין עליו א"כ מאי ראיה מאבשלום לענין קדיש והתם לתיאבון והכא להכעיס או דומה לו וא"כ הוא רשע גמור ואדעתא דהכי לא נשתתפו כי אם אדעתא דרבנן והרי ראינו למוהר"ך ז"ל דלא מצא לאותו משומד הנהרג לומר עליו קדיש בתוך קהל עדת ישראל ר"ל במקום שיש בן שאביו ופטר יהודי לא מטעם שע"י שנהרג נתכפר לו כיעוש"ב סוף דבר שכל תשובת חתם סופר הלזו מראשה לסופה אחרי המחי"ר מעצמותיו הקדושי' אין לה שחר ובפרטי פרטות במה שהביא בסעיף ג' וז"ל ממש והנה להרמב"ם אין קורעין וכתב הרמב"ן בס' ת"ה הביא דבריו ב"י סי' שמ"ה דא"כ דן אותו באינו עושה מעשה א"כ אמאי מברכין ברכת אבלים ועומדין עליו בשורה על כן פסק דרק לענין תכריכין וקבורה אין מתעסקין עמו אבל הקרובים קורעין ולא גילה לנו הרמב"ן מאי טעמא אין מתעסקים לקבורה ותכריכין עכ"ד:

ואני אומר אין ענין זה כי אם סיעתא דשמיא להראות לנו שכל תשובה זאת כתבה המחבר ז"ל כמעט אגב ריהטיה בלי דקדוק כלל ועיקר שהרי אתה רואה לעיני השמש השגגה הגדולה הזאת לכתוב דברים שלא היו ולא נבראו ולא למשל היו שהרי לא הרמב"ן בס' תורת האדם ולא מרן ב"י בשמו כתב דברים הללו שלא להתעסק עמו לענין קבורה ותכריכין וחלום אחד הוא ואדרבא מרן ב"י ז"ל הביא כבד"ה תשובת הרשב"א והיא בח"א סי' תשס"ג דכשאמרו אין מתעסקין לכל דבר לא לענין קבורה ותכריכין אלא שאין קורעין ולא חולצין ולא מספידין כדתניא באבל רבתי ע"כ

נמצינו למדין מדברי הרשב"א הביאו הבד"ה סמוך ונראה תרתי חדא שלענין קבורה ותכריכין מתעסקין הפך מה שהביא הוא משם הרמב"ן הובא בב"י מה שלא הובא ושהוא ר"ל הרשב"א לא לסברה דנפשיה קאמר לה כי אם בפשט ההלכה בפשיטו' כמו שהוא האמת זאת שנית שגם הרשב"א פירש אין מתעסקין לכל דבר היינו על הקריעה וחלוצה והספד ואלו אבילות לא שראה ואומר כדתניא בא"ר והוא ברור ובזה תמו תלונותינו על החתם סופר ז"ל:

עוד נשאר לנו לעמוד בדבר אחר והוא נצרך הדברי לנדון מע"ל והוינו הם נתברר שעשה תשובה אחר שפגע בנפשו קודם יצואת נשמתו אם אמרי' אין לך דבר שעומד בפני התשו' ועבדינן ליה ככל המתים או דילמא לא שנא והנה הרב מט"ש ז"ל שם נסתפק בזה וכתב דכעת לא מצא שום גילוי בדברי הפוסקים דמסתמות דבריהם משמע דלא שנא ואין בידינו להכריע עכ"ד ובמחילה מכ"ת פסק זה אין לו שחר היכא דבריא לן שעשה תשובה ולא עוד אלא לומר דמסתמיות דברי הפוסקים משמע דלא שנא דאפילו יהיה מע"ל במשקל מומר לע"ז עכ"ז פסק הרמב"ם פ"ג מה' תשובה אחר שמנה אותם שאין להם חלק לעוה"ב סיים וכתב וז"ל בד"א שכל אחד מאלו אין לו חלק לעוה"ב כשמת בלא תשובה אבל אם שב מרשעו ומת והוא בעל תשובה הרי זה מבני העוה"ב שאין לך דבר שעומד בפני התשובה אפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב יש לו חלק לעוה"ב שנאמר שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו ויעו"ש בכ"מ שכן הוא דעת הרי"ף והתוס' בפ"ק דר"ה וראיה ממ"ש בר"ה דט"ן אפי' רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו עד כאן. הנך רואה דאפילו על האפיקורוסים והפורשים מד"ץ וכו' אם עשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו והא ודאי מילת באחרונה שבתלמוד ובפוסקים הנז"ל אין לה שיעור והוא ממש עד זיבולא בתרייתא. שאין שהות לומר שהיא תשובה של באותו פרק באותו מקום וכולי ומוכרח שתשובה זאת ר"ל וידוי דברים והעומדים שם רואין אותו גונח מלבו ובזה ודאי הוי כישראל לכל דבריו ועיין להגאון בעל זקן אהרן ז"ל סימן צ"ה שכתב על משומד שבשעת מיתתו התודה לפני כמה יהודים ומת בוידויו יעו"ש שהאריך הרחיב והביא חבילי ראיות כאיש גבורתו לומר שכיון שהתודה אפי' עבר על כל

התורה כולה זוכה לעוה"ב ועם הצדיקים יכתב ונרגש מההיא דכל המומתין מתודין ועכ"ז אין להם כפרה עד אחר מיתה וקבורה ועיכול בשר והביא כל סוגיית פ' נגמר הנז"ל וחילק ככל מה שכתבתי בעניותי בתשובה אחרת כמ"ש מוהרד"ך בית י"א בענין המומתין דשאני מתודה מפי עצמו ומעשיו מוכיחין והביא סייעתא מפרש"י ז"ל אלמא לא כפרה מיתתו אם לא חזר בו וסיים וכתב הרב זקן אהרן ז"ל משמע דאם חזר בו המשומד בנו כהן מטמא לו יעוש"ב ומעתה ומה טומאת כהן דחמירא טובא מטמאין כ"ש אבילות הקל גם לנהוג בו כשאר המתים ודאי דליכא ספיקא והוא תימא על הרב מטה שמעון להסתפק בדבר פשוט כזה וכן ראיתי להרב פני מבין ח"ב בת' לפ' נגמר הנז"ל דמ"ג מהספר ע"ג שהביא מעשה מהרב מוהר"י מאיו ז"ל שעשה מעשה במע"ל ששב בתשובה לנהוג בו ככל האבלים וכתב הרב פני מבין ז"ל דודאי סמך על מ"ש הרב ש"ך דפורשי מד"ץ אם שב מתאבלין עליו ומע"ל עדיף מפורש מד"ץ ולא מצינו בשום פוסק שכתב דמע"ל ששב דמתאבלין עליו ומהיכן בא לו למוהר"י מאיו ז"ל אם לא שסמך על מ"ש הש"ך בפורש מד"ץ הנז"ל ושם הרב פ"מ רשם שהמ"טש סי' ט"ו נסתפק ע"ז יעוש"ב והוא פלא אם צריכים הפוסקים שיאמרו בפירוש ע"ז אחרי דאומרו אותו בעדיפא מהא באפי' כפר בעיקר כל ימיו והיא סוגיא ערוכה לענין טומאת מת כאם הש"ך מסברתו פסק? אם לא מדינים פשוטים ומפוררים בש"ס ובפוסקים הנ"ל ועוד מזה הארכתי בתשו' האחרת ושם פלפלתי בכל דברי הרב פ"מ מראשם לסופם בזה ובבירור דברי הרב ש"ך מאיזה מעין נבעו ומאיזה מחצב נחצבו. וזו הלכה העלתי דכל היוצא מכלל ישראל כגון הפורשים מד"ץ ומומר להכעיס אפי' לעבירה אחת אבדה חזקת ישראל מעליו. ולא תלינן בתשובה אם לא שנתברר לנו ששב וכאמור אבל בשאר עבירות הקטנים עם הגדולים אפי' רגיל כל ימיו עכ"ז קאי בחזק' כשרותו ר"ל בחזקת ישראל וחזקת ישראל הוא שמקיים מצות ושבת עד ה' אלהיך ובפרט בזבולא בתרייתא ואפי' לא נתברר לנו ששב וזהו פי' הש"ך ז"ל שם באותו לשון אומרו מסתמא התודה והוא לשון מוהר"י ווי"ל ומוהר"ם מינץ הנז"ל על רוצח שהרג את הנפש ונתפס למלכות ונהרג דכתבו עליו להתאבל דמסתמא התודה ואין אנו צריכין לידע בבירור אם התודה יעו"ש. והכונה פשוטה

שכל שלא יצא מכלל ישראל בחזקתו קאי שהתודה כמו שהיה עושה מצוה אחרת קיים גם מצוה זאת בשעת מיתתו לא כן ביוצא מכלל ישראל והוא ברור כשמש ובתשובה אחרת הנז"ל הארכתי לחזק דבר זה בראיות ברורות ודי בזה בעת ומינה לנדון מע"ל שלדעת הרמב"ן ז"ל והטור לא יצא מכלל עושה מעשה עמך היה הדין נותן שאם היה שהות בין פגיעה למיתה דודאי הנה אמרינן מסתמא התודה ודינו ככל המתים אלא דזה אינו ברור אצלי דכיון דאמר ועלה מיד דרך כעס ומצר ונפל ומת וכיוצא לזה לפי מה שהארכתי אני הדל ומה שמבואר מתשו' בשמים ראש הוא דכל הפחות הוא בחזקת מע"ל ר"ל בחזקת להכעיס ולהמרות עליון ובאופן כזה אפשר דלא אמרינן מסתמא התודה אפי' אם היה שהות בא פגיעה למיתה לשוב בתשובה אם לא שנתברר לן בפירוש ששב ולזה דינא יתיב שאם לא שב בבירור למנוע ממנו כבוד המתים כיון דהוחזק בחזקת מע"ל ר"ל להכעיס תו אין אנו יכולין לומר מסתמא התודה כיון דאנו מחזיקין אותו בחזקת יוצא מכלל ישראל. אבל לענין כבוד החיים ובזיונו לא מנעינן מטעם הספק המועט הנשאר וכמדובר לעיל ונ"מ לפי זה דאי נתברר דלא היה להכעיס כי אם מטעם איזה צרה גדולה וקטנה והיה שהות לשוב בתשובה בין פגיעה למיתה אליבא דכ"ע אמרינן מסתמא התודה כי לא יצא מחזקת ישראל מעולם ודינו ככל מומר לתיאבון וכיוצא דאמרינן ביה מסתמא התודה ודייניין ליה ככל המתים כ"ש אם התודה בפי' דודאי אליבא דכ"ע דייניין ליה ככל המתי' בלתי שום ריח ספק והוא ברור נשוב אחז"ר בא לידי תשו' הרב זרע אמת ח"ג סי' קנ"ז וראיתי לו שכתב דבא מעשה לידו במע"ל שהתודה והתאונן על חטאתו בלב נשבר ונדכה ועכ"ז דן בו דין מע"ל ככל חקותיו וככל משפטיו ועיקר סמיכתו הוא מההיא דהרוגי ב"ד שאעפ"י שמתירין אין מתאבלין עליהם כיעויין בדבריו ובדברי המגיה תלמידו יעו"ש ואחרי דעיקר דינו נשען על ראיה זאת ערומה כיום הולדה ידינו על העליונה לומר דאהמ"ר למעשה אין שומעין לו שאין דמיונו עלה יפה בשום אופן אי מצד כל מה שהארכנו לעיל במופתים חותכים דענין הרוגי ב"ד שאני מכמה טעמים מספיקים בהירים כשחקים ואי מצד כי יש לנו ב' עמודי גולה והם מוהר"דך והרב זקן אהרן ז"ל דכתבו להדיא לתת חילוק בין וידוי דהרוגי ב"ד שהוא בא מתורת ציווי

וחיות שאומרים לו התודה וכו' לשאר וודוים הבאים מרצונם ושלא במקום גזר דין כמו הרוגי ב"ד שכבר נגזר דינם ואי מצד שאעיקרא כדי לדון דין מע"ל ככל סימנים ומצדיו צריכא רבא וכ"ש אם מצורף לזה בא מעשה וראינו שכבר עשה תשובה הגונה וגונח מלבו הא ודאי לית דין צריך בושש שהרי הוא כישראל לכל דבריו ובמחילה מקדושת כהונתו כי לא צדק בזה כלל כלל לא ועד אחרן שכבר עשה מעשה הרב הגדול מוהר"י מאיו ז"ל בעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אזמיר המהוללה יע"א והרב פני מבין מאריה דאתרא הבא אחריו בתחילת דורנו עשה כסא וסמוכות למעשה רב כזה ועל הכל שהגאון המפורסם הרמ"ז בעל חק"ל ז"ל שהיה משנה להרב מוהר"י מאיו ברבנות שתיק מר מדלא נמצא בספריו הטהורים ולא שגם כתיבת יד בידי נכדו שכתב הפך זה כאשר דרכו ז"ל לחלוק על מוהר"י מאיו ושלא לשא' לו פנים אעפ"י שהיה זקן ממנו כעשר שנים כשהיה רואה שלא כיוין הלכה לתלמיה כנודע למי שבקי בספריהם והוא ברור ואין להאריך עוד:

ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת הגיע העת לתת סיום וגמר טוב למאמרנו הארוך הזה ולא נטריח עוד **למעיין** ובפרט למבקש דבר ה' זו הלכה על רגל אחת ודעתו בל עמו כי שואלים הלכו בו כנוגשים אצים לאמר או כנוס או פטור. כי על כן צריכים אנחנו להמתיח לפניו דברים מבוררים כשמלה למען ילך בטח ולא יכשל בדבר הלכה.

ונאמר דהנה אין ספק דמכל האמור ומדובר תורה יוצאה בהינומא וראשה פרוע כי אופן מאבד עצמו לדעת ככל חקותיו וככל משפטיו. הוא אופן רחוק ולא יזדמן כי אם אחת לששים או לשבעים הקורא לאלפין ולא בדרך גוזמא דהנה תנאיו רבים ועצומים הם. **א**' צריך שיאמר בפה מלא לעלות וכו' או כיוצא בדבר הזה. **ב**' שיעלה מיד ויפול או כיוצא לזה. **ג**' שתהיה העליה וכיוצא לזה דרך כעס או מצר. **ד**' שלא נתברר שעשה תשובה כלל ואחר כל זה לדעתנו המעט הוא ולדעת תשו' בשמים ראש תוסף תנאי **ה**'. והוא שנתברר שלא היה לו שום צרה וצוקה מנגעי בני אדם מאיזה מין שתהיה דאי קדם למאורע המר ההוא איזה צרה ותוכחה ובפרט אם ג"כ יתוסף דהיה לו שהות בין פגיעה למיתה ודאי תלינן דמסתמ' התודה כל דאתבר' צרותיו וצרותי צרותיו:

ואם חסר אחד מד' תנאים הקודמים האמורים (כי התנאי הה' הריני קורא בגרון כי איני סומך עליו ולא עוד אלא **משביע אני למעיין** הלכה למעשה במי ששכן שמו **בהר הקדש בירושלים** תו"ב שלא יסמוך על דעתי בפרט זה כלל ועיקר ואם יש לו שהות ילמוד הדברים בשורשן הדק היטב ואם הסכימה דעתו לפי נדונו (כי המאורעים משתנים לאין קץ ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות) כי בדברי יש בהן בנותן טעם אזי אני אהיה לו סניף בעלמא ואמטי ליה שיבא מכשורא ושומע לנו ישכין בטח ואלדי אברהם בעזרו) אזי דינו ככל המתים ממש לא נופל דבר אליבא דכ"ע ר"ל כל הראשונים אשר בית ישראל נכון עליהם. ואין לנו להשגיח אם הרב מוהר"י עיאש ז"ל בס' שבט יהודה והרב מוהר"י אזולאי ז"ל בס' חיים שאל ובשיורי ברכה נטו קו בענין מצאוהו חנוק וגם בדברים אחרים וכנז"ל ואם הרב מטה שמעון נסתפק לענין בירור שעשה תשובה או מפקפוקי' אחרי' בענין זה אשר בנה תשובתו מדיוקים ודקדוקים במחי"ר אשר כחציר מהרה ימלו וכירק דשא יבולון וכיוצא מאלה האחרונים משוטטים בקיצור מילין ואחרי האחרונים הם באים ללקט אמרים לחבק נדונים או להרחיק מחבק כי כבודם במקומם מונח ומאן יהיב לן מעפרייהו ונמליה לעינין כי לא צדקו בכל דבריהם ועל הראשוני' אנו מצטערים במחלוקת הנראה בין הרמב"ם והרמ"בן והטור והנגררים אחריהם כי אין כחנו יפה להכריע בין הרים הגבוהים אלא שיבואו אחרוני זמננו לחלוק עלינו את השוים ולהוציא לנו דינים ולחרוץ לנו משפטי' לא ידעום ממקור הקבלה והדעה ובכבלי ברזל כאלה לא נאסר שום מורה ובאין ראיות ברורות בשום זמן ובשום מקום (ועיין הגאון הרמ"ז בחח"ל אה"ע ד"ק ע"ב ובחק"ל ח"מ ח"א דט"ל ע"ב בתשובה שהשיב להרב מר דודי תבא דבי אליהו זלה"ה. ואני במקומי הבאתי שכדבריו כתב מרן הקדוש ז"ל בתשובותיו אבקת רוכל סי' קנ"ד וחתמו עליה המבי"ט ומוהר"י דקוריאל ז"ל ומענין לענין זה עיין בשמים ראש סי' שכ"ח משם מוהר"ם ז"ל ובריא לי שהם דברע מוהר"ם שכיוצא לזה לענין רמאות הביא משמו הרא"ש כלל ק"ז סי' ו' תשובה למוהר"ם קרוב לזה יעו"ש ומן התימא למר שניי מוהרח"ף ט"ו בס' סמיכה לחיים סי' ט' ד"ס ע"א שלא מצא סיוע להגאון מר זקנינו זיע"א כי אם מתשובת הרב בית דוד ח"מ סי' ד"ן ואכמ"ל עוד) ואם כן ואם חסר אחת מד' התנאים האמורים הא ודאי לית דין צריך בושש שדינו ככל המתים ואין נגרע בלי שום ריח

ספק וכל כי האי מילתא למדו משמאי אבל הוה עובדא והיו בו כל הד' התנאים הנז"ל בו בפרק לפום ריהטא באנו למחלוקת הרמב"ם ופסק הש"ע והרמב"ן והטור ולזה נאמר דדינא יתיב למנוע ממנו כבוד המתים דוקא והיה הנשאר האבלים הקרובים יעשו אבל ז' ימים ככל חקותיו ובכל משפטיו והרחוקים מתעסקים בדבר הנוגע לכבודם אי מטעם שדברי הרמב"ם הם בספק גמור אם כוונתו לומר אין מתאבלין רצונו גם על הקרובים או אפשר על הרחוקים וכאשר הארכתי לעיל זאת שנית שהרי ראינו להשואל בס' בשמים ראש שנסתפק בלשון הרמב"ם דאפשר הוא תלוי ברצון האבלים והרב המשיב הודה לו ואפשר שגם מוהריק"ש הכי ס"ל שהרי כתב ויש אומרין דאין מוחין ביד הקרובי' מלהתאבל עליו (ומ"ש המט"ש על דברי מוהריק"ש הללו באומרו אטו בידם להתאבל ולהתבטל מן המצות כבר נדחו דבריו לעיל) ועד היום לא ידענו מאן יש אומרים הללו שכל הראשונים והאחרוני' אשר בידינו לא ראינו שכתבו ענין זה (ועיין בהקדמת נכדו של מוהריק"ש ז"ל בראש הספר ודוק) ולבי אומר לו דהך יש אומרים הוא מתשובה זאת של בשמים ראש ושורשה היתה בארץ מצרים כי שם מצא הקובץ מוהר"י דמוליאנו ז"ל כנודע איך שיהיה הרי דעת אחרת דהדבר מסור ביד האבלים וכ"ז ודאי שייך לדעת הרמב"ם דפסק אין מתאבלין שלישי' מ"ש הרב חתם סופר ז"ל דאטו הלכה כדברי המקל בכבודם של ישראל לא שמענו ודבר זה אנן בעניותין חזקנוהו למעלה ראש בדברי' של טעם וכנז"ל. רביעית שיש בידי שאלה אחת שבאת אלי מארצות המערב וחד מדייני המערב השיב עליה דברים קצרים ומכלל דבריו כתב לפרש הא דאמרו אין מתאבלין בפורשים מד"ץ שר"ל אין חייבים להתאבל ולהסתייעי לזה כתב וז"ל ממש ודעדיפא מהא ראיתי בימים קדמונים ז"ל באחד שנקיט טונא בלביה ואכל ס"הם ומת וכמה בני אדם שאכלו סם המות ומתו. ועמדו עליו בשורה ודרשו עליו ונהגו אבלות קרוביו וינחמו אותם הרבנים ז"ל ואין מוחה בידם ובודאי לאו קטלי קני באגמא הוו ח"ו דודאי הבינו בספרים ועשו חילוק זה עכ"ד אות באות וחתום עליה דוד אלקיים מ"ץ בעיר רבא"ט יע"א ואני בתשובתי הארוכה עליה הכתי על קודקוד ראיה זו מאה עוכלי בערלא מכמה טעמי תירצי ואחרון הכביד מה דמות יערוך עני שהם מדמין אותו לפורש מד"ץ (ר"ל על אותו נדון שדנינו אנו והם) לענין מאבד

ע"ל שאם אנו מדמין אותו לפורש מד"ץ א"כ איך אפשר לומר שתלוי ברצון הקרובים כל חיובא רמיא עלייהו לאידך גיסא לאכול ולשתו' ולשמוח ולא ע"ט האסף פה אבל עכ"פ נקוט מיהא דהעד העיד בנו האיש המעלות לדוד נר"ו על רבני מערב אתרא דפסקי כמרן הקדוש ז"ל להתאבל על מע"ל ואין ספק שהוא מכל הטעמים האמורים.

סימן טו

לפיטיאנו

שלהי סיון התרי"א בא סימן חכמת אדם **תאי"ר** פניו לפרט קטן להחכם המורה צדק אשר שם כמוהר"ר **דוד יעקב מארוני** נר"ו

מעין ונחל כמעין המתגבר וחילים יגבר כל הדבר הקשה קשת ישבר וילן בעמק בעומקא של הלכה ויוצא פרח דלית פירכא הצד השוה:

ראש בית אב מאריה דאתרא הוא הודה הוא הדרה ליהודים היתה אורה כתר ש"ט וכתר תורה ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי:

דין הוא הדר בקדש נהדר מעלת החכם הדיין בלי שהוא כליין המעלות לדוד אביר יעקב יהיה בעזרו עד כי יבא שילה ובא גואלו להושיע כל ענוי:

מקדם לעין מטה משה כי ידבר שלום נופך ספיר יהלו' שלמים מרובי' כטל מאת ה' כרביבים אשר אם יוכל איש למנות כנחלים נטיו כגנות כגן רוה:

וצילה גם היא לחי"ו כערוגת הבושם ליפוש חיי סגי ומסגי כארז בלבנון ישגא והעושר והכבוד יחדיו יהיו תמים הוד והדר תשוה כיר"א:

ידיד חשקי! לי הנפש גם לי ללבב! מה אענה ומה אומר מה אדבר ומה אצטדק? כי עוני אניד אדאג מחטאתי עון עכב"י נגדי תמיד אההה! כי מנעני ה' מכבוד די השיב שלחי דבר מקבלה ואילך כתבו הבהיר בשחקים חכו ממתקים מלא על כל גדותיו אלה העדות והחוקים:

ובשאני לעצמי עשיתי אזני כאלו אינה שומעת השבתי אחור ימיני כאשר חיוב מוטל בין איש ובין אחיו ובין גירו. אפילו במילי דעלמא כאשר יאמר משל הדיוט הכתיבה חיבה והתשובה חובה הדברים ק"ו כאן בד"ת א"א לומר ונקה ומצוה הבא לידך אל תחמיצנה להא דתנו רבנן תניינא אבל ידידי לאט לי! זכותי בקופתי הלא לאמונה!

עדות ה' נאמנה! לא גבה לכי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות. וכ"ש כי לא במרד ולא במעל ולא מתוך עצלות אחרו פעמי קולמוסי לבא מפניך הידיד! העבודה! מעשה שהיה כך היה בבא אגרתו החמורה אך הייתי מוטל על עדש דוי בימי הפורים שכיב ודמי אפוריא דכאיב לי כאיבא אליבא דידי הקרובה אל החלל וסבלתי יסורים קשים לפום חורפא ולפי קרח כמדתי לכל רוח עועים עד כי בא מועד חג הפסח הקדוש ואחר החג תכף נזרזתי לתת אגרתו בחקי לאמר אלכה ואשובה אל אישי תשובה נצחת ואת כל ונוכחת אבל יום יום עסקי צבור בתכיפה אחת עושה חיבור ממשמשי' ובאים ונפל בעצומי חלכאים מה שלא דמיתי ולא עלתה על לבי על אחת מני אלף אלפי אלפים ולא בדרך גוזמא עד היום שנפניתי מעסקי במעט רגע אדעתא למיסק לחמי ויטרבו להתעסק ברפואות אולי תעלה ארוכה למחלתי ע"כ אמרתי ע"ט לעשות לה' קודם נסיעתי לצאת ידי חובתי מידו אביר יעקב נר"ו הכי אחי! גופא דעובדא הכי הוה בלי שום שינוי ותמורה כי אם קש"ט שנים עשר ותבקש לאמית"ו ואתה קדוש סלח תסלח לאחיך לעניך דל בבקר בבקר ה' ירפאני רפואה שלימה אנס"וא:

ואבא היום אל העין להשיב מפני הכבוד. את שבע השבלי' הטובות מאליפות מרובבות שבעה אלה עיני ה' המליאות רוח דעת ויראת ה'. כבוד מלכי רבנן חקור דבר מלתא דמסתבר אסהדנא עלי שמיא וארעא כי ביום הראות זה כתב ידו שמחתי שמחה גדולה ותעלזנה כליותי מחזות בנועם ספיקותיו כי נעמו ואקרא בקול גדול ברוך ה' אשר לא השבית גואל לפוטיליאנו גבר שלים בתורה וביראת חטא זכתה בבל מה שלא זכתה עילם עיר הממלכה (רומז לעיר פירינצו יע"א) יה"ר ירבו כמותו כי לא במותו ונחת שולחנו מלא דשן עסיק באורייתא תדירא וקרניו בין אצבעותיו כותב ומעלה על ספרו חידושי תורה וחידושי סופרים ועל משענת הקנה מטהו יפרח וכאור בקר יזרח אנס"ו:

זה יצא בראשונה שאלת חכם בענין אלו היחידים שדרים בכפרים בין האומות אלה מפה ואלה מפה ואין להם מקוה כשר אם מותר להורות להם דין הגיגי' שפסק הרמב"ם והטור ומב"י ובס' הקצר סי' ר"א או לא כי ראה עינו מ"ש מוהר"י אזולאי

ז"ל בס' שיורי ברכה מ"ש הרד"ק ז"ל שהעלה דהטובל בתוך גיגית כזאת עתיד ליתן את הדין כיעו"ש ומר באתריה אחזתו אחילו להורות תשובה ליחיד לעשות מעשה. וכשאני לעצמי איני רואה שום פקפוק בדבר והנה אם באתי להאריך ולהשיב בפלפלת כל שהוא כדי להורות מעיקר הסוגיאות וכמעט כל המפרשים ראשונים והאחרונים וכל הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם איך דינא יתיב וספרין פתיחו לטבול לכתחילה בתוך גיגית כזאת שלא כדעת הראב"ד. הא ודאי אריכנא מגילתא ועד בשחק נאמן סלה! ותלמידי הסובבים כסא תורתנו יתנו עדיהן ויצדקו דבאותם הימים בבואו מכתב למ"ר תכף כשנדמה לי שחזרתי לבריאותי המעט אם רב נכנסתי עמהם בענין זה ללומדו על בוריו ליום ולילה עד חצות ופלפלתי בו ככל הצורך מרישא דסדרא לברר הדברים והאמת האלה. ושוב תכף נפלתי עוד הפעם למשכב ולא נשאר לי מאותו לימוד כי אם רשימות וריש מילין. ועכשיו באמת טריחא לי מילתא למגמר בעתיקי וסימניך טינא ובר טינא. אך זה אוכל לומר לו כי בריא לי! כי מי שעומד על בורין של דברים של כל המשניות דטהרות והסוגיאות דיבמות וחגיגה וביצה בעיניו יראה ולבבו יבין במה קשים דברי הדאב"ד שעליהם הוא סומך הרד"ק ז"ל לפרש גם דעת הרמב"ם שכתב ועשאו מקוה כשר שר"ל כשר שלא לפסול את המקוה אבל לטבול בתוכו לא וכדי להפיס דעתו אני אביא מ"ש הגאון המפורסם העמוק והבקי בכל חדרי התורה כולה הוא הרב מרכבת המשנה אשכנזי ז"ל מ"ש בח"א ובח"ב ולקצר הדברים אני אביא מ"ש בח"א תוך חצאי לבנה וז"ל וכבר נשאלתי על כיוצא בזה בכלי שחובורו בקרקע אי מהני נקיבה אח"כ והשבתי דזה פשוט דמהני דממ"נ אי תלוש ולבסוף חיברו כתלוש רמי א"כ אין חילוק בין היכא דנקבו בתלוש או במחובר והנקב הוא עיקר ההכשר אלא בעינן קבעו בקרקע משום גזירה שאם יראו שטובלין בכלי נקוב בתלוש יטבלו בכלי שאינו מנוקב וכיון שקבוע בקרקע שרי ואפילו תימא דבמחובר דמי א"כ בלא"ה שרי לטבול בו דעיקר ההכשר בקביעות אלא דגזרינן כלי מחובר אטו תלוש משו"ה בעינן נקבו ותו דאנן קי"ל כרבנן במס' ב"ב דס"ל כתלוש דמי וכיון דמותר לנוקבו בעודו בקרקע שרי לסותמו אח"ך דבשעת נקיבה בטל תורת כלי מעליו והסתימה אח"כ חשיב כצינור

שקבעו ולבסוף חקקו ואין להאריך דזהו דין פשוט עכ"ד ז"ל ראה גם ראה כמה רב גובריה ורב חיליה להתיר בשופי לטבול בתוכו ואפילו נקבו אחר שחברו בקרקע כ"ש בנוקבו קודם חיבורו דהא ודאי לית דין צריך בושש ואעיקרא מה לנו לחתר אחר שורשי דינים הללו מאחר דאנו רואים דעת הרא"ש והטור והרמב"ן והריטב"א ורבינו ירוחם הובאו דבריהם בב"י ובבר"ה שכולם פה אחד מתירים לטבול לכתחילה בתוך כלים הללו כשנוקבם כש"ה לטבח. ומה גם אחרי פסק מרן הקדוש דקבלנו הוראותיו בין להקל בין להחמיר (אם לא במקום שפשט המנהג להפך קודם שפשטו הוראותיו כמ"ש בקדמתו ז"ל ומילתא כרכא היא מילתא דלא שכיחא ולא שייך טעות מנהג) כנודע א'"כ מי יבא אחרי המלך את אשר כבר עשאו ופשטו הוראותיו אפילו בשל תורה ושלא בשעת הדחק כ"ש בנדון שלפניו דאיכא תרתי בדרבנן (שהוא מים שאובים דמקוה אמר רחמנא והא איכא) ושעת הדחק הגמור שאין אחריו כמוהו בהיות ישראל יחיד בנגעים מפוזר ומפורד בין העמים ומים אין לטהר אשה לבעלה דכגון דא ודאי אין מקום להחמיר בשום אופן ומכ"ש מדין טבילת הנהרות נפקא השתא ומה התם דכמעט רוב גדולי ההוראה אוסרים לטבול בנהרות עכ"ז כתב בתרומת הדשן ה"ד מר"ן ב"י יו"ד סימן ר"א שלא מיחו הקדמונים בדבר משום דחשו לכמה עיירות שנתפזרו שם היהודים וכו' ואין ספק בידם לחפור להם מקואות ואי הוו אסרי להו לטבול בנהרות אתו לזלזולי בטבילה לגמר ע"כ בנדון שלפנינו דאדרבא רוב גדולי הפוסקים מתירים אינו דין שנתיר הדבר מטעם זה הא ודאי כן הוא ואיך לא יהיה זה? והלא כל התלמוד והראשונים והאחרונים הם צועקים לאמר כדאי הוא ר' פ' לסמוך עליו בשעת הדחק. ואפילו ביחיד נגד רבים כ"ש בנדון שלפנינו דהדבר להפך ולא בדרך גוזמא וכאמור ומדובר וא"כ מי שם פה לאדם להחמיר אשר לא כדת? ועיין להרב פחד יצחק באות הכף כדאי וירוה צמאונו ואני בעניותי בקונ' הכללים אשר לי הארכתי למעניתי לעיני השמש והירח דדין זה הוא אפילו בשל תורה אם המועטים הם מהפוסקים הגדולים והמפורסמים ואין כאן מקום להאריך זו בלבד אטעימהו מעין הברכה ראיה אחת שקולה ומכרעת והיא זאת שהרי עינינו רואות גדול כחו של מרן מוהר"י קארו ז"ל ליסד ש"ע שלו ע"פי תלת מרבוותא הרי"ף הרמב"ם והרא"ש ולפסוק ג"כ תרי מגו

תלת נגד כל הפוסקים ואי מא"ה לא אריא. וידוע כמה אקהו בה אקהיתא הרבנים שבדורו ואשר קמו אחריו ואשתפוך חמימי על כלל זה לפסוק נגד הרבים ובפרט בשל תורה ועכ"ז פוק חזי מאי עמא דבר לפסוק בפשיטות כמר"ן ז"ל (יעיין להגאון הרמ"ז בחק"ל מ"ב ח"מ סימן ג' אות ט"ו ובסימן ד' אות ב' ואות י"ד מה שהארידך בדבריו דברי אלהים חיים ועיין מה שהארכתי אני הדל בפסק מאלי"ל) מבלי פקפוק והלא דברים ק"ו אם בשל תורה ושלא בשעת הדחק כך בדרבנן ובשעת הדחק לאכ"וכ וזה ברור ופשוט איך שיהיה בנדון שלפנינו אין לחוש כלל ועיקר וכל כהאי מילתא לימדו משמאי כי אין לך שעת הדחק גדול מזה כי מה יעשה ישראל השט אחר פרנסתו כדרך יום כה וכדרך יום כה? האם נגזור על הטבע או אם נתאכזר על אחינו בית ישראל החרדים אל דברו להחמיר עליהם במקום דלא אפשר בלאו הכי? הא ודאי לא יתכן דרך ה' ומי יגלה עפר מעינך הרב החסיד מוהר"י אירגאס ז"ל? הובא"ד בתשובה מים רבים יו"ד סימן י"ו שכתב וז"ל הנח להו וילמדו ההתר כדי שלא יאמרו שכל תכלית החכמים להחמיר עכ"ד ומינה יקיש כל חכם לב המכיר האיאורופא המנועות הזאת לפי העת והזמן ה' יחזירם ויחזירנו בתשובה שלמה כיר"א ודי בזה:

ואשימה עיני להשיב לו על שאלתו הב' אי מצות יבום קודמת או מצות חליצה קורמת וע"ז כתב מר כי תליא באשלי רברבי רש"י והתוס' והרי"ף והרמב"ם והרא"ש ומי יכניס ראשו להכריע בין הרים הגדולים אלא שהיא זקנה קצת ואינה נשמעת לו ויש לומ' לממון קא מכוין את"ר בקיצור ואני אומר דלא נשאר הדבר לנו להכריע שכבר הדבר מוכרע ועומד אי מצד שבמקום ששלשת הרועים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש קיימי בס' אחת אין מי שיוכל לחלוק מפסק מר"ן ז"ל ואילך. (אם לא בשכבר נתפשט המנהג כמו שאמר לעיל וכמו שובא עוד בע"ה) וזה דבר ידוע לכל הבא אל האהל של תורה ואי מצד שבדבר הזה שאנו עסוקים בו רבו למעלה מחמשים פוסקים ולא בדרך גוזמא כולם נקבצו באו לך בהרב כנ"הג ובהרב יד אהרן בסימנים הללו כיעויין בדבריהם באורך שכולם הסכימו דמצות יבום קודמת ואפילו לשם ממון ואפילו לשם נוי והוא פשיטא דקרא יבמה יבא עליה מ"מ ואעתיק לו דברי הרב יצחק קארו ז"ל דודו של מרן ז"ל הר' בתשו' מרן הישנות דקנ"א ע"ב שעל מ"ש רז"ל שהראשונים מכוונים לשם

מצוה כתב וז"ל איני מבין אלו דורות הראשונים מה היו? שג'כ דורות הראשונים אני רואה בהם עע"ז מגלי עריות שופכי דמים כל ימי השופטים והמלכים או רובם רובא דמנכר כמו שכתבו הנביאים הראשונים והאחרונים והיה צדקתם של אלו ורשעתם של אלו אלא ודאי אין הפרש כל כך גדול ודי שנאמר שהראשונים כולם מכוונים למצוה ואחרונים רובם למצו' ומיעוטם לשם נוי ולא שהראשונים צדיקים גמורים ואחרוני' רשעים גמורי' דכל ישראל בחזקת כשרים הן בין בדורות הראשונים בין בדורות אחרונים א"ד יעו"ש. ודבריו דברים המצודקים ואמתים ומקובלים על השכל הישר הנטוע בנו ואחר כל האמת הברור הזה אין ספק דמצד הדין הפשוט מי"ק אפילו בב' נשים ואפילו בחרם רגמ"ה שודאי לא החרים במקום מצוה. ומה כחו יפה כדאורייתא וכאשר האריכו למעניתם רבני האחרונים הלא בספרתם ודבר ה' בפיהם אמת ויציב ונכון עד גאל ישראל. אבל כנגד זה אין מי שיוכל להכחיש דמדינות הלועזים כבר פשט המנהג לחלוץ ולא ליבם (אם חד מב' הכתות אינו מתרצה ביבום) ולא שהדין כך אלא שהשעה והמקום צריכים לכך (כמו שיבא) ומזה רבות השנים כבר נתפשט המנהג לחלוץ דוקא וברוב המקומות הללו אם היבם יוצא מנקודת המרכז לשאול שאלות אשר לא כדת כדי לעגן את היבמה. או כי קבר פתוח גרונו הב הב הכסף והזהב כדי לחלוץ ולא יתרצה בפשרת דייני הזמן שיפשרו לפי מצב האשה ולפי מצב הנכסים והדומה לזה הא ודאי לפי מנהגם כופין אותו בשוטי' ובחרמות וגם מזה האריכו האחרונים ובפרט מוהר"מ מלובלין סי' ח"ל והרדב"ז בחדשות סי' ש"ט כתב דכופין לקיים מנהג המדינה אם אין דרך להטעותו ועיין בתשו' פחד יצחק אות חליצה דכ"א מהספר ע"א שכתב שבתחי' יעשו דרך בקשה ופשרה באיזה מתן בסתר וכו' וכו'. ואם ילך בחמת קרי וגו' יכופו אותו בהבדילו מן קהל ה' וכו' וכו' יעו"ש והעתיק עוד תשו' זאת באותה תשו' הארוכה בד' כ"ח ע"א ויעו"ש כל התשו' הארוכה ההיא ותרוה צמאונך (אלא שיש לעמוד עליה כמ"ש שמרן מהר"י קארו ז"ל הביא ב' הסברות אי מצות יבום קודמת או מח"ק ולא נשאו לבו להכריע עכ"ד ובמחי' מכבוד הרב ז"ל לא דקדק כלל בזה שהרי כל ס' הקצר הוא הש"ע הוא מוסד על יסוד הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ואפי' תרי מגו תלת וכנז"ל כ"ש הכא דאיכא תלתא כחד קניא דודאי הכריע מי"ק ולזה כתב ס' זאת כסתם כלומר

זו הלכה ומח"ק ביש אומרים וכבר נודע דסתם ואח"ך י"א הלכה כסתם וכנודע ומה שהביא היש אומרים שהיא סברא דלא כהלכתא בש"ע היינו לאיזה מקומות שנתפשט המנהג כאותה ס' די"א כדי שלא יזוזו ממנהגם וכמ"ש הש"ך יו"ד ס' רמ"ב והרמ"ע מפאנו בתשו' (איני זוכר עתה הסימן) אבל לא שאינו מכריע והיא ברור ופשוט ואפי' דרדקי דבי רב ידעו לה במחי' מכ"ת ז"ל) הנה נמצא מכל האמור דאפי' דמצד הדין הפשוט מי"ק בלי שום ספק עכ"ז אם נתפשט המנהג לומר מח"ק ואינו מתרצה לחלוץ דינא יתיב לכופו בכל מין כפיה שבעולם לקיים המנהג ולדעתי טעם הדברי' הוא באמת כי תליא לפי שינוי טבע הארצות בלי ספק שהנה בארצות ישמעאל שגויי אותם הארצות נושאים נשים הרבה ומגרשים אותן בעל כרחן קרוב לדיני ישראל הא ודאי דינא יתיב בקיום המצוה והוא מי"ק שהוא ד"ת שתתעלה ויכולין לכופה כמעט בשוטים אפילו בערכאותיהם לאמר לה עשי מה שדיני ישראל אומרים ליך וליכא שום חילול ה' בדבר כי גם בדיניהם אין הדבר רחוק אבל במדינות הלועזים אשר תחת אמונת הנוצרים שבדיניהם ענין היבום הוא כפוגע באשת אח וגם כי נשואי ב' נשים לפי דעתם הוא קלקול קבוץ המדיני כנודע דתיהם שונות הא ודאי במדינות האלה אם אין האשה מתרצית להתיבם ומעיזה פניה אין בידינו לכופה בשום אופן שבעולם כי הא ודאי אם יודע בעמים מלבד דאין נותנין יד לדייני הזמן ע"ז (והייני כמה שאין מעכבים היבום להגרושים ברצון שנוהם כיון שהוא נגד דתם ומנהגם) עוד כה שיהיה חילול ה' גדול בדבר וכיון שאין בידינו לכופה להתיבם בעל כרחה וגם השכל גוזר כן לפי העת והזמן ממילא הוקבע המנהג לחלוץ ולא ליבם בכל אופן שבעולם ואפי' בחור ואפי' בני גיל אתת כיון שאין רצונה ביבום כופין אותו לחלוץ אחר שהשתדל הב"ד כל צרכו לפייס הצדדים וכאמור (אם לא שהיה הענין נפלא כאותו ענין המובא באותם התשו' המובאות בפחד יצחק שם בכמה עדויות ודברים מבוררים שהיה הענון ההוא לש"ש גמור וכיוצא ועכ"ז בדורות הללו צריכה רבה לכוף ליבם כי הן בעון אש יצאה מהמודראציון להבה מקרית הציוילוזאציון אבלה כמה פרשיות שלימות בעוה"ר ומחתה פיה ותאמר לא פעלתי און אוי לנו שכך עלתה בימינו וא"כ בדור הזה ובארצות האלו מצוה דקה וגדולה לפסוק כדעת הני רבוותא ואם מעט המה דסברי מח"ק ראוי והגון לתפוש במושלם כדעתם וסברתם ואל יתחלל ש"ש בין האומות ודלת בני עמינו החכמים בעיניהם וה' הטוב יעשה

למען תורתו) והוא האמת והוא היושר שבכל אלו הדברים וכיוצא בהם דאיכא פלוגתא דרבוותא אם רבים ונכבדים או מיעוט פוסקי' גדולים אין לדיין אלא מקומו ושעתו ונדונו אשר לפניו וכל מעשיו לש"ש וא"כ בנדון שלפנינו אם אחר השתדלו' הדיין בפיוס וברצי כסף לפי ראות עיניו עכ"ז אינו מתרצה לחלוץ הא ודאי כופין אותו לחלוץ שבזה נותנים מקום ויד שררות המדינה כמו ענין הגט משא"כ להפך והוא ברור ופשוט שהענין הוא לפי מנהג המקומות והאריכות עוד בזה הוא להג הרבה ויגיעת בשר. ועיין תשב"ץ ח"ב סי' ק"ה וסי' ק"ף: ועפ"י כל האמור נתפשטו גם קמטי השאלה הג' בענין תובע חצי הנכסים משום תקנת הקהלות כמ"ש רמ"א והב"ש שם והענין דכיון דהוברר הדבר דהמנהג דכופין לחלוץ א"כ הרי הוא ככל חלוצה דעלמא דנוטלת כל כתובתה וכיון שלא הוברר לנו תקנה זאת אם קבלוה באלו המקומו' או לא א"כ בעל יד התקנה על התחתונה ואין לנו אלא לרצותו ברצי כסף לפי ראות עיני הדיין כי מטעם זה נתקנה תקנה זאת כמ"ש המ"ב והאחרונים וא"כ אנן דלא ברירא לן אם במקומות האלו נתקנה תקנה זאת ואין שום מרבני איטאלייה שמזכירים תקנה זאת א"כ חזר הדין ככל חליצה דעלמא במקום דליכא תקנה שהכל לפי ראות עיני הדייני' והוא ברור ופשוט וכ"ש דהדבר במחלוקת שנוי בין מוהרא"י ומ"ב אי תקנה זאת היא גם על הכתוב' עצמה או על שאר נכסי' וא"כ מכל הצדדי' יד בעל"הת על"הת ובפרט למה שאנו רואים לשון התקנה הובאה בתשו' מוהר"ם סי' יו"ד וז"ל ואין לפחות ליבמה מנכסים שהביאה לו ויפטור את יבמתו בלי איחור וחימוץ עכ"ד ועם שיש תקנה אחרת שם שנתחדשה והיא לחלוק הכל כיעו"ש עכ"פ אצלינו הכל הוא בספק גמור וכשיש שני תקנות אמרינן אימור זה קבלו וזה לא קבלו וכאשר הארכתי בספרי הקטן חוקר לב ח"מ סימן י"ג ואכמ"ל:

באנו אל השאלה הד' כשהיבם תובע לחלוץ והיא רצונה לישאר עגונה אי דינה כמורדת לדעת הרמב"ם והטור או לא מפני שאנו רואים שלא הזכירו בלשונם דדינה כמורדת וכמ"ש אב"ש את"ד נר"ו ולדעתי המעט תמהני על הב"ש אם צריך שיאמרו אותו בפי' והלא הדבר הוא סוגיא ערוכה בפ' אע"פי דס"ד ע"א כותבין אגרת מרד על שומרת יבם יע"ש על הסוגיא וכש"מ להר"ב ז"ל ובה"ה ובלח"מ והם דברים פשוטים

וברורים שהרי כל עיקר טעמא דטעים הרמב"ם הוא משום דלא יהבי אחריתי והוא הוא הטעם שעליו אמרו בתלמוד' דכותבין אגרת מרד מפני דלא יהבי אחריתי ואף לכשיתעקש המתעקש בפי' ההלכ' ככל אשר יעלה מזלגו כי ידעתי כי שערי דחיות המה פתיחות ואיני יכול להאריך בפילפול הסוגיא העמוקה והרחבה בכל פינות חלקיה להראות לעיני השמש דדינה מורדת גמורה עכ"פ אסכר פי המתעקש בתשובות תשב"ץ ח"ג סי' ק"ף שעל נדונו שהיה ביבמה שדינה לחלוץ ולא ליבם מפני פיסול הגט הנמצא בגט הבעל שכ"מ ע"ז כתב ז"ל ואם היה רוצה לעמוד באלמנותה כשאר האלמנות אע"פי שהרמב"ם כתב בפ"ב מהל' יבום שאין שומעין לה זהו ביבמה העומדת ליבום אבל זאת שאינה עומד' ליבם אין ליבם לכוף אותה לחליצ' כמו שנראה מלשונו (ר"ל שהרמב"ם כתב להדיא דהטעם הוא משום דלא יהבי אחריתי א"כ באופן כזה דאינה ראויה ליבום יהבו ליה אחריתי) וכן מוכח בפ' אע"פי וכן כתבו המפרשים שם וכיון שאינה מורדת נוטלת כתובתה ותעמוד עגונה עכ"ד ז"ל מסיום דבריו אלו יקח אחד חכם ואחד תם תשובתו שהרי כתב על זו שבנדונו שאינה ראויה להתיבם כיון שאינה מורדת נוטלת כתובתה ותעמוד עגונה דוק מינה הא אותה שבפ' אע'פי ופסקה הרמב"ם וכל הפוסקים שראויה להתיבם ואינה רוצה לחלוץ הויא מורדת גמורה דבההוא פחדא יתבי כל הנשים שבעולם ולא יהבי ליה אחריתי ואין לך מרד גדול מזה שבסיבת עכובה ישאר בטל זה מג"ור והדברים נתבררו בשמלה הודו לה':

ועל השאלה הה' על מי יפלו ההוצאות של חליצה (אם למסדר לדעת היש נוהגים שהביא הכנ"הג ליקח שכר ודלא כמ"ש מר בהחלט לאסור עם שאני לעצמי מן המחמירין ברוך ה' וכל הזקנים עדים היום וכל הקהל עכ"ז לא ניחא לי לאסור הדברים בהחלט שלא להוציא לעז על הנהנים) אם שאר הוצאות כחזנים ושמשים ושכר המנעל מהקהלה וכדומה. ידידי! מה אענה ומה אומר כי לפום ריהטא יצאתי לחפשי על הספרים ולא מצאתי לפי שעה הדבר מבורר אבל נוכל ללומדו במכ"ש מגט בזה האופן השתא ומה בגט שעל הבעל לתת שכר הגט דהרי וכתב ונתן אמר רחמנא ועכ"ז תקנו חכמים שהיא תפרע השכר משום תקנת עגונות כמ"ש הפוסקים ועיין בתי כהונה ח"ב בסדר הגט א"כ כ"ש בחליצה שעניה זאת קשורה עמו בכבלי ברזל א"כ אין לך תקנת עגונות גדול מזה.

ולעולם ראינו בכל בתי דינינו שהחולצת מוצאת והיא שלחה כל ההוצאה והשכל גוזר כן שהרי אם היא מתפרשת ונותנת ליבם חלבה ודמה לפי ראות עיני הדין כדי שיחלוץ לה ולצאת מכבלי העיגון כ"ש שתפרע גם הוצאת החליצה והוא ברור:

ותשם בסוף שתי תשובות בסקירה אחת על שאלתו ששית ושביעית אם חרם רגמ"ה נתפשט ואם היה עד אלף החמשי ותו לא ואען ואומר אמת שבין הספרים לא נתפשטה כל עיקר כאשר כתב מוהרלנ"ח סימן ל"ו והדרב"ז הובא בתשובות מוהר"י בירב סימן ס"א ונחלת יעקב והוא האמת שאנחנו הספרדים נושאים נשים על שלשים ועל רבעי' אבל ברשות הא' יען מנהג הספרדים לישבע בשעת נישואין שלא לישא אשה אחרת עליה ולא לגרשה כי אם מדעתה ורצונה. נמצא דאי לאו משום שבועת הכתובה אנו מותרים ועומדים לישא עד ד' נשים. אבל לדעתי כל זה לספרדים יושבי תוגרמה (ועיין פרח מטה אהרן ח"ב סי' ס"ו שכתב להדיא דבערי תוגרמה לא נחפשט חרם תמ"ה יעו"ש) אבל ללועזים אשר תחת אמונת הנוצרים אני מסתפק מאד ועל הרוב מתחי' האטלקים כולם אשכנזים או קרוב להם כמו שנר' ממנהגם ותפלותיהם א"כ הספרדים שבאו כאן נותנין להם חומרי מקום בלי ספק וא"כ לכל אפיא מידי ספק חרם רגמ"ה לא נפקי כל אלו ההרצות ואסורים לישא ב' נשים בכל אופן שבעולם וממילא הופשט גם הס' הז' אם החרם הוא עד אלף החמישי או לעד ולעולם בהא ודאי תמהני עליה דמר שהרי ממקום שבא מלשון ההגהה נראה שהוא לעד ולעולם שהרי רמ"א בעל ההגה"ה היה של"ט אחר אלף החמשי ועכ"ז פסיק ותני דאין להניחו להשיאו אשה אם לא שיחלוץ משום חרם רגמ"ה הרי דס"ל דעד זמנו היה חרם ולהלן דאי לא"ה למאי הלכתא קבעו בש"ע והוא ברור דהאשכנזים עד היום ומחר בכלל תפסי ס' זאת וחוששים לחרם רגמ"ה וכן עד היום בכל בתי דינינו אין אנו מניחין לשום אשכנזי לישא ב' נשים בשום אופן ואפי' בשוטה ונכרית אין אנו מתירין אלא בהתר מאה רבנים וכמו שהוזכר בבאר היטב א"הע סי' ובהיותי בע"הק ירושלים תוב"ב נמנה בב"ד הגדול כנודע בא מעשה לפנינו באשכנזי שהיה לו אשה שוטה ואני חד ממאה חתומים בהיתרו ואעיקרא כבר כתב מוהרש"ך ח"ב סי' ל"ו שאפי' לדברי האומרי' שחרם רגמ"ה אינו אלא עד סוף אלף החמשי מ"מ כיון שקבלו עליהם

ועוד אח"ך הלכו אחריו יש לחוש עכ"ד וא"כ לפי כל האמור ומדובר כל הלועזים בין ספרדים בין אשכנזים ודאי אין מניחין אותם לישא ב' נשים ולא ליבם לישא אם לא שיחלוץ כי הא ודאי ס' חרם להחמיר והא אוקמוה ושפיר:

כל זה כתבתי בעטי"ו של נח"ץ כי נח"ץ ינח"ץ איש אשר כמוני עומד בפ' הנסיעה ובאמת זו הלכה בת יומא וע"כ סלח נא אנכי מבקש על איזה דברים שפלטן הקולמוס שלא מדעת בעלי' ושו"ט דמר ושלום תורתו ירום ויגדל ממעל לחש"ב האפוד באות נה"ר גם נשאה ובנפש נענה דוה לבב שנעכרה צורתו מרוח סועה מצע"ר רבים ונכבדים עלו בי עצבים וגדולה שבכולם כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' עיר האלהים ירושלים דדהבא יואל אלוה להשיב את שבותי אני וביתי על מכון הר ציון בית פלט"י א"ל בי"ן עז"ן: הצעיר **ישראל משה חזן** ס"ט פסק דיני זה שלחתיו לי"הק הגאון האמיתי הרב מו"ר דודי המלך **דוד חזן** הי"ו אב"ד ק"ק **אזמיר** יע"א (הואהקדוש שעמד על כסא ההוראה בע"הק ירושלם ת"ו לראש וראשון לציון) והשיב לי בכתב פס"ד ארוך על כל קוץ וקוץ ומרוב טירדת לימודי ועסקי הצבור נאבד ממני חבל על דאבדין:

סימן טז

סימן ט"ז לאנקונא יע"א

אור שמיני לנרות יתר שאת ויתר עז לפ"ק:

שאלה אבינו רועה ישראל גדול ורב כמו שנאמר שמו בישראל ראשון לציון ירושלים תהלה ועמוד הגולה. יחד שבטי ישראל. הוא הקדוש מעלת תהלת הרב הגדול. מבטח עוז ומגדול. המופלא שבסהנדרין מרן מלכא **משיח"א** נר"ו. והנה ה' נצב עליו לשמרו. והיה אדירו. למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל כיר"א:

את הראשון למ"ר שלמי חובה ושלמי נדב"ה. לאלפי רבבה. מספר בני ישראל. וסמיכין עליהון זריזין מקדימין תפלות ותחנונים לפני הקב"ה בשם כל ישראל. יתקיים רבוני מלכא ר"ב חיי"א אריב"א. ואל יחסר לעולם מלך ישראל. וזרעו לברבה בני המלוכה. ועקרת הבית כבודה בית מלך יחד כלם יתברכו מפי עליון ה' מקור ישראל. וגם הוא יהיה עליכם סתרה. צנה וסוחרה. בר מיניה רמ"ר ומנייהו כל חולי

וכל מכה וכל המחלה שגם זה הוא רעיו"ן המיצ"ר לישראל. ויהי עתם לעולם עת דודים בהם ובמשנתם ושלומם וטובתם ישמח ישראל כיד"א:

הן בעודני עומד על המצפה שומר יום כנגד יום המלך יעננו. שומר מה מלילה. שומר מה מליל. דרך אניה בלב ים בסער מתחולל לאמר מתי תנחמני תיובת"א דר"ב תיובת"א תשבחתא ונחמתא תשמיעני ששון ושמחה. ותבשרני בשורות טובות ונעימות מיניה וביה אבא ומכל ב"ב הרמתה. אליהן תשברנ"ה כליותי ולבי. אליהן תעגינה נרו"ן. כי לולי אגרות שכתב ידידי חתני הי"ו לבני ביתו שהמה הרהיבוני. והמה ינחמוני לשמע אזן שלומה של מלכו' אנכי היום אבדו עשתונותי מברד מהומות מזימותי:

עתה באתי במכתב למ"ר לחלות פ"ק יהי נא חסדו ואמתו להודיעני דעתו דעת עליון בדבר הלכה למעשה הבא לידי. על אודות אשה עצובת רוח רכה בשנים אחוזה בכבלי העיגון כי משנתים ימים שנשתמד בעלה והלך לו לעיר רומא ולקול השמועה זה ששה חדשים. כי הנה הסתיו עבר נפגר הטמא ההוא שם ברומא מחולי' הקולירא. ע"י השתדלות נכרי אחד שכתב בעדה להפריורי שלשם. השיגה ידה כתב עדות כתוב וחתום מהפריור הנז' ומסומן ג"כ בחותם של אופיגי"ו מעיר ואומר. שבספר מתים אשר בידו כתוב לאמר שהמומר הנז' חלף הלך הנה כי כן מחלה אני את יקר תפארת מני"ר. נא ילמדנו רבינו אי סבר לה מר שיש בשטר עדות זה כרי לסמוך להתיר כבלי העגונה הנזכרת רכה בשנים ורדופה להנשא באות נפשה קב ותפלות ארח כנשים כי האמנם לפק"ד לא נופל שטר זה משטר העולה בעש"ג אשר עליו דן הרב מהר"א אלפ'אנדרי ז"ל בס' אליה רבה ח"ג שעדות שלם הוא לעדות אשה כיע"ש מ"מ אחרי אשר לא סמך בהחלט הרב ז"ל להתיר בנדון שלו וגם לא אמרה רב למילתא אלא לחלק בין כתב שופט לכתב גוי מטעם פיסולו של זה לפי מה שהבין הוא ז"ל בדעת ה"ה אינו אלא שחשש שמא לא כתבו גוי לפ"ת ואפשר לא כן ידמה לב הרב ז"ל בנד"ד שבעדות גמורה הנה באו דברי הכומר הנז' בספר נכתבים. על כן צריך אני למודעי לדעתיה דרב מני"ר עיני כל ישראל לבל יצא תקלה מתחת ידי ח"ו! להקל או להחמיר שלא כדת ודאליו פי קראתי בעשר לשונות של תפלה יעננו מהר קדשו

מהרה באהבה כי לדברו הוחלתי ושכמ"ה: וזה נוסח שטר שכתב הכהן הראש (זאת להודיע ששלוח הוא בכתב ולשון איטלקי והמשיב העתיקו לל"הק להקל למעיין וזה נוסחו) העתק מהאוספידל הנעלה המתואר מהשילוש של הגרים החולים ברומי **מעיד** אני הח"מ כהן הראש העומד על האוספידל העראי שבספר המתים אשר בו בדף ה' סי' כ"ו נמצא כזה. **גולויילמו ג'וסיפי** מאנקונא מבן כ"ז שנה מהמבוא אשר תחת גלחות ק' מאריא מהמתים אשר היה מקדם ישראלי אשר בשם ישראל יכנה אברהם ליאון בן דוד ואמו אנריקא שניהם איש ואשה עברים. (האיש הלזה) נכנס באוספירל הלזה ברבעי לחדש סיטימברי אתתנ"ד ומת בחיק הכנסיה הקדשה ביום שלשה לחדש אתתנ"ד בשעה שביעית של קודם חצות היום מתוקן ומרוצה מכל הענינים הקדושים והוידויים והבלעת הרקיק הדתיי והמשיחה הדתית שבזיבולא בתרייתא עם סיוע הבקשיי לעילוי הנשמה: ניתן ברומי ביום ה' נובימברי אתתנ"ד החתום פייטרו קורניליו כהן הראש **קורפו** כ"ה טבת משנת ואני תמיד **איחל** והוספתי ע"כ תהלתך לפ"ק:

תשובה למי שהצדק מבשר ואומר בקהל קדושים ולאמונה מגן הוא לכל החושי"ם. אמור לחכמה לאריה דבי עילאי מתיל בתוך לבאים אראלים ותרשישים. אם לבינה מר דיינא דנחית לעומקא דדינא פקח שבחכמים ודעת קדושים. אם ליראה הולך אחר המחמיר מיראי ההוראה ובהתר עגונות לא ירבה לו נשים. דין הוא הדר מע' הרב המובהק האמיתי דוד נעים. אביר הרועים. יועץ וחכם חרשים. אתה ה' תשמרהו. ובצנה רצון תעטרהו. וזרעו בו למינהו כולם קדושים כיר"א:

למי כל חמדת ישראל. למי זהב האר"ש ורב שלום בנהר שאינו פוסק היוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים כי אם לך קראי לך תנאי לך ולך שלום לך ושלום לכסא תורתך ויקבלם דוד לו ולזרעו אחריו נטיעות דומות לשרשים נסו"א:

חאה נפשי אף רוחי! יודע שער עמי וגם חתנא דבי נשיאה ממשפחת רם אורח טוב נטה ללון מן האגף ולפנים כבן בית ממש הוא ידע כי אחר שעברנו צרות תכופות ורוח זלעפות עם החולי דע אשר חמק עבד בקרב מחננו בחרון אף שהיה בו סכנת

כליון חרוץ רח"ל. יתירה עליו עול ציבורי שהוא עול ברזל אשר לא דמיתיו ולא עלה על לבי הן כל אלה שאוני והטילוני על ערש דוי בחוליי חולי התעלפות הלב קרוב לך' יום רצופים וכמעט הייתי בכל רע ובין לילה היה שנתוספו הדפיקות עד להפליא וכל עצמותי יאחזמו רעד ומשקל גופי אף בשרי כפור כאפר יפזר עד שהוכרחתי לצוות לביתי שכן דרך המומתין בחולאים פתאומיים כאלה רח"ל וחתן המלך נר"ו לימין מש"ה כותב ומעלה על ספר ככל היוצא מפי מאימות מות ודמעות עיניו טיף טיף כנהר שאינו פוסק ולולי ה' שהיה לי שבדרך נס שלח ה' דברו וירפאני ושבת העבר יצאתי לברך ברכת הגומל ה' ירפאני רפואה שלמה בעבור שמו הגדול ובעבור זכות הבני' בני הילדי' רכים שלא הגיעו לפרקן כן יאמר ה' בעל הרחמים למען רחמיו וחסדיו כיר"א:

הגדתי היום דברים ככתבן בעבור תברכני נפשך נפש היפה בתפלותיו הזכות והברות. באות מאירות. בסוד קדושים ולמען אל יאמר אותו צדיק כי נתרשלתי בדבר מצוה בשריותא דהאי איתתא כדת הנשים. והיא מרת נפש אחוזה בכבלי העיגון המר והנמהר. וינועו אמות הסיפים. והנם רועשים. וחובה על כל מורה ודאין להפנות אליה לבקש מנוח אשר יטב לה אלו אנשים. כאשר הורונו אבותינו רבותינו נאספו רובם אל עמם לאמר. נחנו נעבור חלושי"ם. ונחלץ חושים. וידעתי כי לא למודעי הוא צריך ומי כמוהו מורה לן בעומקא של הלכה מבריח בתוך הקרשים. אבל ענותנותו וגדולה אהבתו. כחדא נפקין. ובחדא שריין נפלאה אהבתך לי מאהבת נשים:

עתה ברוך ה'! כי הבריאות לבקרים ולרגעים תבחננו. חובה עלי להתטפל. להשיב על שאלת חכם אבל אל יקוה ממני אורך היריעה במדתי לכל רוח. כי כבר מלתי אמורה. כי דעתי בל עמי ואומר. דהנה ס' א"ר שרשם לנו מניר נר"ו. ועליו מסתפק אי דמי נ"ד לנדונו או לא. הספר הזה אינו מצוי אצלי אבל אם ספרו שם כלי זיינו כאן ולא נפלאת היא ולא רחוקה ואעיקרא ענין שלפנינו ארח חיים למעלה למשכיל כי שורשו פתוח בתשו' הר"ן סימן ו' ה"ד מב"י א"הע סי' י"ז או' ח"י על נדון אותו גוי שליח שהלך לעיר המומר שמת שם בחושבו שהוא חי ואמרו לו שם הגויים שמת וגם אלמנתו שנשאת לאחר אמרה לו שמת והלך הגוי השליח לגזבר העיר שיקבל העדויות בפניו והגזבר

חקר ודרש על מיתת המומר וקבל העדויות ממי שהיו בקבורתו וממי שקברוהו וכתב בספר וחתם בחותמו ונתן ביד הגוי השליח והשיב הר"ן ע"ז דבכל זה חושש להחמיר ולא מצא צד התר באומרו. כי אין ספק כי כל מה שהשיבו אותם האנשים בפני הגזבר הם מכוונים להעיד. וכן דברי אלמנתו שאמרה שמת בעלה וכו' וכו'. הדבר רחוק שהתחילה הגויה ההיא לומר לאיש אחר אשר לא הכירה מעולם שבעלה הא' מת אם לא שהוא שאל תחילה כי כן ענין השליחות וכל כה"ג לא הוו מסל"ת דכל ששואלין לגוי אחד על פ' היכן הוא אין זה מסל"ת וכדאמרי' והא קאמרי איה חברנו עכ"ד הצריכים לענין שלפנינו הנה למדנו מדברי הר"ן ז"ל תרתי תלת למדנו שדע' הר"ן ז"ל הוא מבורר דכל שאין הענין במסל"ת אלא מתכוונין להעיד באיז' אופן שוהיה ואפי' שיהיה לפני השופ' שלהם לא מעלה ולא מוריד (ושוב בסוף הלימוד ראיתו להרב בני דוד פ'לקון קו"ע סי' קכ"ב שכן העלה מדבריו) כי אנו אין לנו אלא גוי מסל"ת בעדות אשה ואומדנות דלא משקרי ולא מקבלי שוחדא וכל הדברים המוכיחים דקושטא קאמר לא מצלחו אפי' לכרכושי בקי כל שמכוונים להעיד ודבר זה כבר אנו שומעים אותו מפי תלמידי תלמידו הוא התשב"ץ ובנו חמודו הרשב"ש כמבואר בתשב"ץ ח"א סי' ע"ח ובתשו' בנו סי' תקכ"ב ותקל"ב עי"ש וה"ד הי"ד ח"א סי' י"ז ועיין או' סו' ס"ז וס"ח ודברים מתקבלים על לב מבין הם דבאמת אין לך בעדות אשה אלא חידושו שהתירו גמל"ת שר"ל שאינו מכוין להעיד וכל שמכוין להעיד הרי חזר לפיסולו דבר תורה גם בלא טעם לחק לך ולבניך עד עולם וראיות התשב"ץ והרשב"ש בנו הם ראויות מופתיות תפוחי זהב במשכיות וגם ראיית הר"ן מההיא דסו"ף יבמות והא קאמרי איה חברנו היא ראיה שאין אחריה תשו' ואין הפנאי מסכים לי עתה לעמוד ע"כ דברי האחרוני' בענינים כאלה והדומה להם כי אנן על ברכי תורתן של ראשוני' נולדנו ותלמידיהם אנו ומימיהם אנו שותין שנית למדנו מתוך דבריו דאפי' שאלת גוי מגוי לא הוי מסל"ת נגד דעת הת"ה סי' רל"ה שהביא מרן ז"ל שם לעיל מזה סמוך ונראה ויפה הוליד מרן ז"ל מחלוקת זה שהרי השליח שאל מאלמנת המומר ומפני זה לא החשיבו מסל"ת והאמת אתו שכל דינים הללו מקור אחד להם והוא דאנו אין לנו בעדות אשה אלא חידושו והיינו מסל"ת וכל שמכוין להעיד מה לי שיהיה

גוי דעלמא עם גוי אחר מה לי השופט כל הארץ ומה לי שיהיו אומדנות מוכיחות לאלפים ולרבבות דלא משקרי כל שכיון להעיד הרי הוא עדות גוי בבתוליו ועדות הגוי הרי הוא בפיסולו ד"ת ולאו מסל"ת מקרי ולא דמי לענין ממון דהכשירו שטרות העולים בעש"ג דהתם בידיעת האמת תליא מילתא והדיין הוא השליט לדון ע"פי אומדנותיו המוכיחו' והגלויו' וידועו' וכאשר יפה האריך הרחיב רבינו התשב"ץ ז"ל בכל אותם התשו' המסתעפות לסי' ע"ח הנז"ל ואנן בעניותין בס"הק חוקר לב ח"מ סימן א' הארכנו בפרט זה לברר הדק היטב שכל תשו' התשב"ץ הנז"ל הם סולת נקיה ולא בדרך גוזמא ולו היה רואה מוהרימ"ט כל האמור בפרשת מלך הוא התשב"ץ בפרט זה לא היה אומר מה שאמר על הריב"ש (עיין כנה"ג ח"מ ח"א סי' ל' הגהב"י או' מ"ח) ובפרט בסה"ק כרך של רומי בפסק האש' החשודה ובפסק מאע"ל גם שם לא מנעתי עצמי מהרחיב הדיבור בתת ההפרש הגדול והנורא הזה בין המשפטים התוריים המדיניים לבין החוקים האלדיים דבראשונים דכתיב בהו צדק צדק תרדוף ומאזני הצדק הזה ומשקלו אינו אלא השכל הישר הנטוע בנו או כמו שתאמר השקול הדעת המשפטי ולזה אומדן דעת הדיין הוא הראשון לבא במשפט לא כן בחוקים האלדיים שהם למעלה מן השכל א"כ חידוש הוא שחידשה תורה אל שכלנו הגשמיי בכל האיסורים הבאים בתורה החוקים א"כ בהכרח אין לנו אלא מה שאסרה תורה לא להקל ולא להחמיר (ר"ל לא להחמיר בדבר שלא נפל הספק מן התורה או כמו שתאמר דלא אתחזק איסורא והדומה כי לקצר אני צריך ע"כ דוק היטב) וא"כ בעדות אשה כל שכיון להעיד הרי אינו מס"לת שהתורה התירה וא"כ מה כחינו יפה להכשיר פיסול עדו' אפי' דבריא לן דקושטא קאמרי? וכן כתב המאירי בחי' ליבמות ע"ד קכ"א ע"ב וז"ל. אבל בגוי אם מתכוין להעיד הרי זה עדות ואין עדות לגוי עכ"ד עיש"ב וכ"כ הריטב"א בחי' לשם וז"ל. ואסיקנא דגוי אם מתכוין להעיד אין עדותו קיימת וכ"ש אם נתכוון להתיר ואין סומכין אלא במסל"ת וגם זה אינו מדין עדות דגוי אינו בר עדות כלל אלא משום דקים לן דקושטא קאמר כיון שמסל"ת ומשום עגונא הקלו רבנן:

אני מוכרח להאריך בכל זה להעיר אזן בלימודים ולהכריח מדברי כל אלה הראשונים תרתי האחת שהפך מסל"ת הוא מתכוין להעיד ושאין הפרש בזה בין גוי פשוט

לשופט והדומה ואפי' דקי"ל דלא מקבלי שוחדא וכל דבריהם אמת וצדק עכ"ז כל שמכוין להעיד הרי זה עדות גמור ואין עדות לגוי השנית דענין מסל"ת דבו התירו חכמים דשאני היינו משום שהענין מזדמן לפנינו כאלו אנן סהדי ממש כיון שהוא מסל"ת הרי הוא אינו מעיד ואנו השומעים אנו המעידים האמתיים לפי ראות עינינו יען דהענין נפל לפנינו בהזדמן ושלא במתכוין אבל כל שמכוין להעיד הרי הוא מזדמן לפנינו בתורת עדו' א"כ כל אומדנותינו הבאות אחר העדות הפסול הזה לאשרו ולקיימו לא מצלחו אפי' לכרכושי בקי ולא בדרך גוזמא כי עדות גוי אפי' מהיותר חסיד שבאו"הע ורבבות אלפי אומדנו' הבאות אחריו לטעת בלבנו דקושטא קאמר לא מעלין ולא מורידין דהתו' חוקה חקקה גזי' גזרה לפסול עדותם באיסורי התורה שהם החוקים הישראלים ואין הפסול חוזר כשר בשום אופן והוא האמת והוא הצדק שתתעלה:

ואל תשיבני מתשו' מ"ב ח"א סי' א' ותשו' מוהר"ם מלובלין סי' ק"י על השאלה ההיא עצמה ותשו' הרב פ"מ ח"א סי' ג"ן וצ"א וח"ב ס"א ושאר התשו' שרשם הרב יד"א ח"א סי' י"ז הגה ב"י א"ו כ"מ דהמעמיק ברובן בעיניו יראה שעיקר האומדנות שנשתמשו מהם אינם אלא להוציאו מכלל מכוין להעיד שאפי' שדבריו של גוי היו ע"י שאלה עכ"ז רבו האומדנו' לפי סגנון הנדונות עד שחזר כאלו היה מסל'ת ממש רצוני לומר שנתבררו להם הדברים כ"כ עד שנראה בחוש הראות שלא כיון להעיד וכ"ש להתיר א"כ חזר דינו ככל מסל'ת וככל חוקותיו אבל אם יהיה כל הענין כמכוין להעיד גמור אפי' יהיו אלף אומדנות מוכיחות דקושטא קאמר הא ודאי אין עדות לגוי וכאמור ומדובר וחפץ הייתי להאריך ולהלוך לאט לאט בענין זה ולברר דברים אלו מכל פוסק ופוסק שעל משקל זה יסדו בנינם להקל אבל כבר מלתי אמורה כי אני כותב כחות' על הגחלים ממש אמנם מובטחני בה' שמי שיבא אחרי ואמת הבנין הלזה בידו בעיניו יראה ולבבו יבין כי אין לנו דרך אחרת בהבנת דבריהם ואם נשארו אחד או שנים מהאחרונים (מה שלא אאמין) שלא יכוונו דבריהם על משקל האמור אין אחריותם עלינו ומה ששפך כאש חמתו רבינו הרדב"ז ז"ל בחדשות סימן תקכ"ו על מוהרא"י יוכית כי כנים דברי ואנו אין לנו אלא תורתן של ראשונים ומה אומדנות

אמתניות צדקניות דקושטא קאמרי גזבר העיר והאלמנה וכל העדויות שנתקבלו בפני הגזבר יותר מאותן שבאו בנדונו של הר"ן? כי באמת ממנו תוצאות חיים ועכ"ז כיון שכיונו להעיד הפך רבינו הר"ן ז"ל להם עורף ולא פנים ודי בזה לפי שעה כי לבי בקרבי אינו אלא שר"ף כי אני רואה באיזה מן האחרונים שלא דקדקו היטיב בתורתו של רבינו הגדול הר"ן ז"ל ובחילוקו הנחמד שהוא תורת אלהים חיים וכל אחד מרבה אומדנותיו אחר הפיסול הגמור וה' אלדים יעזור לי לחזור ולשנות פ"ז בל"ן כרצונו וכרצון כל יראיו כיר"א ולקמן כבר דברתי עוד מזה עיין קרוב לסוף התשו':

שלישית למדנו מתורתו של הר"ן ז"ל דכל שאינו מכוין להעיד והוא מסל"ת גמור ושלם אפי' שלא באו דבריו מפה לאזן כי אם מתוך דברים שבכתב לא מפקא מידי מסל"ת שהרי אנו רואים בנדונו כי היה כתב עדות של הגזבר החצר ולא בא עליו כי אם מטעם דכל העדויות שקיבל ניכר שהיו מכוונים להעיד ולמה לא הוסיף להכות באגרוף ולאסור באותו נדון גם מטעם שכתב הגזבר הוא כתב גוי ולא בעל פה והרב בני דוד פ'אלקון קו"ע סי' צ"א דקדק על הר"ן ז"ל דקדוק יותר קל והוא למה לא גמגם הר"ן ז"ל דהרי הגוי השליח ע"י שאלת מי ששלחו שאל והוא משיב לשולחו דבר ע"י שאלתו ע"כ. ושפיר אמרתי דקדוק קל שהרי מי ששלחו לא שלחו בתורת שהוא מת כי אם ערמה היתה כאלו היה חי וא"כ הרי אין כאן שאלה. ולא דמי לאיה חברנו שבא בתלמוד דלשון איה חברנו כבר הוא מובן בו צדדי הספק איה חברנו אם חי או מת אבל כאן שלחו אותו בחזקת חי גמור וכאלו כמו פתן חרש יאטם אזנו אל צעקת ריבה היא צעקת העגונה ובכגון זה לא הוי שאלה על ספק אם מת אם חי והוא ברור. וע"ז יפה עשה הר"ן ז"ל שלא גמגם מצד זה ויותר היה לו להרב בני דוד לדקדק למה לא גמגם מצד עדו' גזבר החצר שהיה בכתב והרב ב"ד גופיה לעיל סי' פ"ז פ"ח פ"ט נראה כתופס להחמיר כזה כדעת הרב המגיד ז"ל להחמיר אם הוא ע"י כתב אפילו אם הוא מסודר באופן מסל'ת משובח:

לא אכחד שעם שבשאלה הבאה לפני הר"ן ז"ל כתוב ב' פעמים שהיה כתב עדות מהגזבר של החצר שהרי כתוב בשאלה (מדפוס קרימונה אשר שלח לו מר נר"ו חסר זה אבל בכ"י ובדפוס קושטא קדמון כתוב כן) ושב והביא בידו כתב מהגזבר החצר מעיד לראובן הנז'

שזה השליח הגיע שם וכי לא יוכל להשיב מענה ממי שנשתלח לו כי הוא מת וגם בסוף התשו' כתוב בב' הדפוסים עם כתב העדות שהביא נמצא דהיה כתב עדו' מגזבר החצר ועכ"ז הר"ן ז"ל לא הזכיר הכתב בתשו' ולא העלה אותו על דל שפתיו ומביא כל מעשה הגזבר בקבלת העדויות ממה שהגיד השליח בעל פה וא"כ מזה יאמר האומר דאדרב' ממה שלא העלה הר"ן ז"ל ענין הכתב על דל שפתיו בתשו' היא הראיה עצמה שהכתב אפי' היה בדרך מסל"ת גמור לא מהני כלום וע"ז לא נטפל כי אם בדברי השליח שהיה בעל פה ונשא ונתן בהם להראות שלא היה הענין מסל"ת אבל כד דייקינן שפיר הא ודאי בורכא היא דאדרבא ממה שנשא ונתן בדברי השליח שהעיד שקבלת העדויות שקיבל גזבר החצר היו כולם מכוונים להעיד והשתדל בכל כוחו להכריח דבר זה ולבררו לעיני השמש והירח אדרבא מכאן ראיה אלימתא שהיה ראוי לעשות עיקר מכתב הגזבר של החצר ולזה נתאמץ ונתגבר בחכמה גדולה לדחותו כלאחר יד באמת הבנין שבידו וטעם הדברים. דכיון דנוסח עדות גזבר החצר שבא בכתב כבר הוא מובא בשאלה וזה נוסחו. הגיע לכאן השליח ולא יוכל להשיב מענה ממי שנשתלח לו כי הוא מת. א"כ נמצא דהיה כתוב באופן מסודר כמסל"ת נחמד ונעים שהרי לא שאלו לו כי אם שיודיע. אם השליח עתה שליחותו למסור הכתב ביד המומר בחושבו שהוא חי ולא הראו שעלה על דעתם אפי' אחד מיני אלף שמת כמו איה חברנו וכנז"ל והגזבר השיב בכתב ידו כי הוא מת באופן כזה הוא מסל"ת גמור וא"כ דל מהכ' כל דברי השליח בענין אלמנה וכל מה שאירע לו שם עם אנשי אותה העיר ונקוט בידך כתב גזבר החצר כי הוא כתוב באופן מסל"ת וע"ז בחכמה יסד אר"ש רבינו הר"ן ז"ל לתקוע דמיונות כאלו ימה סוף כלאחר יד ממש באומרו. אין ספק כי כל מה שהעידו אותם האנשים בפני הגזבר שנתכוונו להעיד שהרי הגזבר שלח בעדם וכו' וכו' כמו שאתם רואים מדברי השליח ע"כ. כלומר ידעתי דהכתב של גזבר החצר הוא כתוב באופן מסל"ת נחמד אבל שוא עמלו בוניו בו כל שהשליח כמסל"ת מבאר את הסתום בכתב הלזה ומגיד לנו איך אירע כל מעשה הכתב הכתוב לפנינו כי היה כולו עשוי ורצוי באופן מכוונים להעיד א"כ תו לא משגחינן במה שכתוב לפנינו בעדות הגזבר כי ילמד סתום אשר בו מן המפורש מפי השליח ואחר זה מי הוא זה אשר יתעקש לומר דלא העלהו על דל שפתיו אחר דאנו רואים דכל בנינו אינו אלא לדחות מעשה הכתב בחכמה עצומה ובסידור דבריו הנחמדים מזהב ומפז רב וכי עתה באנו לבית המדרש? האם לא ידענו או אם גם אבותינו לא ספרו לנו מעומק לשונות רבינו הר"ן ז"ל וסידור דבריו הנפלאים וחכמתו העצומה כי רבה היא? איך שיהיה זאת עולה מן המדב"ר כי תשו' הר"ן הלזו כרוזא קרי בחיל להשוות מסל"ת בכתב כמו בע"פ באין הפרש

אפילו כמלא נימא וידענו כמה דרכו של הר"ן ז"ל לחוש ולדקדק ולהחמיר בכל מאי דאפשר כמו שכתב לו תלמידו הריב"ש בתשו' סי' שפ"ח שהוא היה משתדל להתדמות אליו בזה ואחר זה מדשתיק בתשו' זאת בענין כתב הגזבר הבא בשאלה ואדרבא השתדל לבוא בעקיפים ובחכמה עצומה להורות כשמש בחצי השמים שכל הכתוב בו שורשו פתוח שהיה הכל במכוונים להעיד כאשר העיד השליח מכל זה נ"מ דהכל שוה אליו מסל"ת בכתב כבעל פה ולזה השתדל לברר שהכתב לא היה כי אם גוי מסל"ת מפי גוי מכוין להעיד וע"ז כבר ידוע דעת הר"ן ז"ל ה"ד לעיל מב"י ז"ל בעוד ד' עמודים דלא מהני אפי' מן הסתם במ"ש וז"ל ומ"מ משמע מדברי הר"ן ז"ל שהוא מצריך שיגיד הגוי הב' שגם הגוי הראשון היה מסל"ת שכתב וז"ל. וגוי מפי גוי ששמע הדברים נראים ומטים דכל שהוא אומר מסל"ת ששמע מפי גוי מסל"ת שפלוני מת הרי הוא באשה מפי אשה ע"כ. וזה מן הסתם כ"ש הכא דבירר הר"ן ז"ל דהגוים הראשונים שקיבל עדותם גזבר החצר היו מכוונים להעירהא ודאי אפי' דכתב הגזבר הוא מסל"ת עכ"ז מגן שויא כל דהמקור משחת מאין נמצא מים במורד? ואה"ן אם לא היו דברי השליח הגוי לגלות מצפוני הכתב ההוא דהיה גוי מסל"ת מפי גוי מכוין להעיד אה"ן דעם הכתב לבד היה מתירה לשוק כי באמת סברא גדולה היא במו שכתב רבינו הב"י ז"ל בבד"ה על דברי הרב המגיד הז"ל ודבריו נאמנו מאד כמו שהאריך הרחיב הרב עה"ג סי' פ"ו ראה שם דבריו באורך כי דברי אלהים חיים הם ולא שייך לומר הבו לה דלא להוסיף עלה כי באמת ענין מסל"ת לאו מתורת עדות נגענו בו כי אין עדות לגוי כי אם שענין מסל"ת הוא כאילו אנן סהדי ממש וכאשר הארכנו לעיל מפי כל הראשונים וא"כ מהיכן נכנס ענין מפיהם ולא מפי כתבם הנאמר לענין עדות? והלא הכא לאו עדות היא אלא אנן סהדי ואם במקום שיש תורת עדות כמו ע"א ועבד ואשה ששם בעינן מפיהם ולא מפי כתבם עכ"ז בעדות אשה הותר מפי כתבם כעדות גמל"ת דאין כאן עדות כי אם אנן סהדי בחוש הראות ולא שייך דין מפיהם ולא מפי כתבם אינו דין שנתיר כתבו יען דהעיקר הוא דאנן סהדי? ועוד ראיה לדבר ממאי דהחליט מוה"ר מוהר"ם גאלנטי ז"ל בתשו' הובאה בס' דרכי נועם סי' ל' דק"ה ע"א דכיון שאינו בתורת עדות אינו בתורת מה אני בחנם כי עוש"ב וא"כ מינה שאף אנו נאמר כיון שאינו בתורת עדות אינו בתורת מפיהם ולא מפי כתבם אפי' שהיה הדין נותן בשאר עדויות דע"א ועבד ואשה לדון דין מפיהם ולא מפי כתבם כ"ש דגם בהם בעגונא הקלו וא"כ לא תהא כהנת כפונדקית בענין עגונא? הא ודאי לא יתכן דרך ה'? וכיון שהגענו לנקודה זאת א"כ מה לי בע"פ מה לי בכתב? כל דאנן סהדי דהכי הוה לפי משקל הענין הצודק המזדמן והנשמע לפנינו במסל"ת נחמד ונעים ובאמת אשנה ואומר דברי

אלהים חיים הם כי הם דברים מקובלים על השכל הישר הנטוע בנו ובפרט שכן הסכים ג"כ רבינו הגדול מוהר"י בירב בתשו' מוהר"ם אלשקאר סימן ס"ז. ועם שמוהר"ם אלאשקר שם הטיח דברים בלפי מוהר"י בירב ז"ל בזה כבר נראה בחוש הראות שלא ירד לעומק חילוק זה והוא פלא שאחרי שהוא ז"ל כתב בסי' כ"ה דט"ק ע"א דגמל"ת כיהושע ן' נון שוויהו רבנן ומוכרח ג"כ דלא על גוף הגוי נאמר שחזר הוא הגוי נאמן באותו דבר כיהושע ן' נון שהרי אין עדות לגוי דבר תורה והוא פסול מדינא ואין הפיסול חוזר להיות כשר אלא ודאי שר"ל דענין מסל"ת הוא כ"כ ברור לעינינו כאילו אמרו יהושע ן' נון וא"כ חזרנו לדמעיקרא מה לי הוא ומה לי כתבו? ואה"ן אם יש להסתפק דבר מה בגוף העדות עד שאינו ברור לעינינו כאילו אנן סהדי יהיה באיזה אופן שיהיה הא ודאי לא יקובל ברצון ואם יש לגמגם בו נגמגם. ואי לא לא. וענין זה יפול בכל האופנים שיזדמן ענין מסל"ת לפנינו בין שיהיה בע"פ בין שיהיה בכתב וגם אם הגמגום הלזה נולד מפני שהוא בכתב כי אלו היה בע"פ היה מתברר הדבר יותר א"כ גם זה מכלל הגמגומים כי הכתב גרם לנו שלא נתברר הדבר לעינינו כאלו אמרו יהושע ן' נון והיה טעמו טעם מספיק שע"י שבאו הדברים מתוך הכתב גרם שלא בירר הדברים כל צרכם והיא הגרמא עצמה שגרמה לנו להסתפק בדבר שמא נתכוון להעיד וכאלה רבות אבל אם באו הדברים מכוונים הדק היטב במסל"ת ג"וש ככל תיקוני רבנן מי זה אמר ותהי שנטה שכמנו לסבול החק הסתום והחתום הלזה שיתחשב מום מפני שבאו הדברים בכתב ולא בע"פ? זה לא חשב אנוש מאנשי החיילים אשר להוראה וכבר כתב מוהרלנ"ח בתשו' דע"ד דכשדברי הרמב"ם ז"ל הם כס' החתום ולא נודע מקורם בתלמוד ישארו כס' החתום ולא מעלין ולא מורידין וכלל דברי אלה הם דברי עה"ג אלא שאנן בעניותין חזקתים ואמצתים בעוד ראיות ובטוב טעם ודעת אלא שיש להעיד על הרב עה"ג במה שמחתר לצרף דעת הריב"ש בזה ולמה לא יסתייע מתשו' הר"ן הנז"ל דכרוזא קרי בחיל להתיר ע"י כתב אם הוא מסל"ת וכאמור? ואם הר"ן ס"ל הכי ודאי שתלמידו הריב"ש הכי ס"ל דמה כחו יפה לחלוק? וכ"ש דשפיר מוכח דהכי ס"ל וכמו שהכריח העה"ג ז"ל שם ולקמן בע"ה כשנעמוד על נדון שלפנינו נבאר שכמעט רוב האחרונים מסכימים בזה וכמעט חזר הלכה רווחת להתיר כתב גמל"ת רצוני לומר שיתגלה ויתראה לעיני השמש שהמחמירי' בכתב גוי לאו משום חק והבו לה דלא להוסיף עלה כדעת הלבוש והח"מ נגעו בו אלא מטעם דכל חד בדידיה מהאחרונים לפי נדונו הכתב גוי שנזדמן לפניו היה גורם להסתפק בגוף העדות דבר מהעד שהיה נראה בו ריח מכוין להעיד במו שנתבאר:

ואחר שיצאנו מזה רצוני שהתברר לנו דעת הר"ן בג' דינים הללו הנלמדים מתשובת הרמה והנשאה הנז"ל שהם מבוררים בדבריו לאסור מה שראוי לאסור ולהתיר מה שראוי להתיר ושבמעט רוב מנין ורוב בנין מגדולי ישראל הכי סבירא להו באין אומר השב. נחנו נעלה לטייל בנדון שלפנינו ברצוננו ונחלק נדוננו על שתי נקודות כדי שיצא דין האשה העגונה הזאת לאורה מבלי שיוכל להסתפק בדינה שום תופס ספר שבעולם בעזר משדי אלהי המשפט והנקודה הראשונה נתאר אותה הנקודה התוריית או כמו שתאמר דאורייתא והנקודה הב' נקראה בשם הנקודה התלמודיית או כמו שיאמר האומר דרבנן. הנקודה הא' היא תכלול בכל מה שכתוב בפנקס העיקרי שבאוספידא"ל אשר משם לוקחו הדברים והועתקו אות באות ונתקיימו בתתי' כהן הראש עצמו שבאוספידא"ל שדבר זה האחרון הוא שתארנו בתאר הנקודה הב' וכמו שיבואו לקמן ביאור הדברים ונשים פנינו לדבר על הנקודה הא' ונאמר. דהנה אין מי שיוכל להכחיש דכל מה שכתוב בפנקס ההוא העיקרי הנמצא שם עד היום ועד ימות עולם הוא ענין מסל"ת גמור ושלם אשר לא נראה כמוהו בעולם שמיום שיצא מידי קולמוס מי שכתבו הענין הזה ונכתב בפנקס האוספידא"ל כאשר לפנינו בהעתקתו כבר יציאת האשה הזאת מכבלי העיגון התוריי אפי' בקול בעלמא שכך כתוב בפנקס ההוא. יען וביען בכ מה שכתוב בפנקס העיקרי שבאוספידאל הוא מסל"ת גמור ושלם אם מטעם שלא היה ע"י שאלה אפי' גוי מגוי ואם מטעם דניכר מתוך כתבו דדידיה עביד להגיד את כל הקורות במיתת המומר במה שנעשה לו כל תיקוני דת הנוצרים לנוצרים בשעת מיתה וכיוצא מכל מה שהאריך כי ענין זה די והותר להחשיב מסל"ת אפי' היה ע"י שאלה באשר האריך הרב דבר משה ח"א סימן י"ז והרב בית דוד א"הע סימן י"ג ד"ר ה' י"ז ס"א אות קמ"ו על הוספת דברים שאינם שייכים לאותה שאלה עיש"ב כ"ש בנדון שלפנינו שהיה בלתי ריח שאלה בשום אופן והוא כותב ומעלה על ספר מה שהחיוב מוטל עליו לכתוב מיתת המומר הזה בספרי מתים ככל אשר הושת בחוקותיהם ולא שייך התפארות ג"כ מפני כל אותם הענינים הדתיים וכיוצא כמו שיעויין להרב יד"א ח"א דפ"ב מאו' שנ"ז עד שס"ח והאריכות בזה להרבות בראיות אשר הנם כתובים לפנינו אלף מימיננו הוא יגיעת בשר והעתקת

ספרים ללא צורך כי העטלפים יראו כי כל מה שנכתב בפנקס האוספידאל הלזה הוא כתב גוי מסל"ת אשר לא אירע כמוהו מיום היינו לגוי אחד בארץ ולא בדרך גוזמא שבו יתבררו ויתלבנו לנו הדברים הדק היטב בשמו שביהדותו ושבגיותו ושם אביו ושם עירו וימי שני חייו וקבורתו והוספת דברים טובים ונכוחים מגדלות מרקחים. וכל ההוספה הזאת שייכא להם ולא לנו כל עיקר כמו שהוא באמת ענין הטיבול והמשיחה הדתיית שבזיבולא בתרייתא והבלעת הרקיק הדתיי וכל הנכתב ונחתם בגוף העיקרי מבלי שום ריח שאלה לא מב"ע ולא מאב"ע ואם על כתב כזה יש מי שיוכל להסתפק עליו שאינו עשוי באופן היותר משובח שבדיני גמל"ת טוב לו ח"ו וחלילה. למחות מן הספר כל דיני גמל"ת הכתובים על לוחות העדות באלפי אלפים מיני אופנים כולם כא' יוצאים בגרעון נגד נדון שלפנינו שהוא באמת נדון גמ"לת בהיר וזהיר בשמש בחצי שמים בתקופת תמוז ולא בדרך הפלגה. ולא מבעיא לסברת הרבני' והגדולים והעצומים בחכמה ובמנין כהר"ן והריב"ש ורבינו הגדול מוהר"י בירב ומרן בבד"ה ובן דעתו בס' הקצר למעמיק בסדר לשונו כשהביא דעת הרמב"ם (ועכשיו בסוף הלימוד ראיתי להרב שב יעקב ה"ד לקמן דכלל בדעת זה עם דעת מור"ם בהגהה עי"ש עלז לבי בה') שלדעת כולם כתב זה שבפנקס הלזה הוא כתב גמל"ת נאה ומתקבל דלית בר נגר דיכיל למשדי ביה נרגא אלא אפי' לדעת הרב המגיד בכוונת הרמב"ם שהוליד לנו חי' זה נדון שלפנינו שאני דמלבד שאעיקדא יש לבעל הדין לחלוק ולומר. מהיכן נכנס ה"ה ז"ל לחולק להלכה ולמעשה אחר שלא ביאר דבר זה אלא כמפרש כעלמא ומי אמר לן שאם היה בא מעשה לידו שעכ"ז היה אוסר האשה ומניחה בכבלי העיגון מפני ביאורו זה בכוונת הרמב"ם? והלא דינא יתיב וספרין פתיחו כי הוא מדרכי ההוראה דלא שבקינן מה שכתבו הגדולים בחכמה ובמנין להלכה ולמעשה מפני פי' אחד מפרש אפי' שהיה מגדולי גדולים כ"ש דהר"ן וה"ה כי הדדי נינהו והראשון פוסק לענין מעשה בכתב גוי ולא מצא עילא כי אם מפני שהיו מכונים להעיד ושלא היה מסל"ת בל עיקר והב' מפרש דברי הרמב"ם לפי מרוצת פשטי הדברים מבלי ההשקפה והלחיצה התוריית אשר נלחץ בהנה הפוסק בכתבו פסק דינו בהתר עגונות ועיין מוהרלנ"ח דר"ד ע"ד ותשו' נאמן שמואל סי' ס"ט ותשו' דבר

משה ח"ג סי' ס"ז ותרוה צמאונך ומלבד כל זה מי אמר לן דכוונת הרב המגיד ז"ל לאסור כתב גוי אינו אלא בענין כתב גוי שנמצא כך דרך מקרה כמו דין דקא משתעי ביה מצאו כתוב ומפני האופן הלזה יש להסתפק בו שמא כווין להעיד ומי לנו גדול מתנא דידן בעל מש"ל ה"ד הרב בני דוד פ'אלקון ז"ל סוף סימן פ"ט דס"ל דמפני חששת מכוין להעיד נגע בה ה"ה ז"ל לפרש כן בדעת הרמב"ם ז"ל? ומי שידקדק בכל דברי האחרונים בעיניו יראה ולבבו יבין דאין בהם כמעט גם אחד דלקח פי' הרב המגיד ז"ל כהלכת' בלא טעמ' (חוץ מהלבוש והח"מ וכמו שיבא) וכולם יסבו בלכתם לתת טעם בעיקר לסברת ה"ה ז"ל הלזו מפני שיש להסתפק בגוף העדות דבר מה עד שאינו ברור לעינינו כאילו אמרו יהושע ן' נון:

הנה הרב בני דוד שם מחלק בין שטר דמכוון להעיד לפנקס או כתב מיוחד שליח לישראל שאין לחוש בהם למכוין להעיד ומהיכן יצא החילוק הזה אם דבר ה"ה הוא כהלכתא בלא טעמא? והרב א"ר אלאפנדרי ז"ל בקו"ע דקכ"ו ע"א ובתשו' סי' ג' ה"ד הי"א ח"א דס"ט ע"ד או' מ'. אומר דבכתב יש להסתפק בו אם הוא מסל"ת דבמה יבחן? א"ד כי אין הספר מצוי אצלי כמו שקדם ואין ספק שכוונת דבריו היא. בכתב ששולח הגוי לישראל להודיע מיתת פלוני דנר' באילו מכוין להעיד דאלו היה בע"פ ברוב דבריו הנשמעים מפה לאזן היינו מבחינים אם מכוין להעיד אם לאו דמינה אגב אורחין למדנו שאם היה הכתב באופן מסל"ת גמור כגון דלא כתב הגוי אל הישראל דבר זה כי אם מילתא אגב אורחיה וכיוצא דומה לנ"ד והרבה ביוצא בזה הא ודאי לרגעים תבחננו אם הוא מסל"ת אם לאו וזה ברור בכוונת דבריו שאין האותיות מחכימות לפני יהיה איך שיהיה הרי גם הרב א"ר ז"ל ס"ל בפשיטות דסברת ה"ה בנויה היא דוקא בטעם מספיק שמא ע"י כתב לא יתברר המסל"ת הגמור והשלם הצריך לנו בהתר עגונות ולא שס"ל לה"ה דאפי' הכתב הוא מסל"ת בכל תנאיו דעכ"ז פיגול הוא לא ירצה מפני הבו לה דלא להוסיף עלה אל תרי קולי כמ"ש הרב הלבוש ז"ל (עם כל פקחותו ועומק עיונו בשרשי הדינים בעיון ישר למכיר ורגיל בו) חלילה! לא תהיה כזאת בלב רחב בפתחו של אולם ברבינו ה"ה חבר טוב להמעיין הנפלא הוא רבינו הר"ן ז"ל היורד חדרי בטני הענינים עד שרשי שרשם גם הרב הפסקן החריף והעצום

הרב עדות ביעקב ז"ל אשר נלחם עם הרב מרן החבי"ב ז"ל בזרועו הנטויה (עיין בספרו שם סי' ע"א וע"ב א' ג' ב' ותראה איך לב הרב אביר יעקב מבעית בתלמוד ובסברה ישרה ותראה פלאות) הנה גם הוא ז"ל גם הרב מר אביו שם בסי' י"ג כולם מפרשים דברי ה"ה ז"ל בטעם מספיק הנז"ל שמא לא יהיה מסל"ת ככל חוקותיו כמו שיעויין בדבריהם באורך ולא כהלכתא בלא טעמא. והרב עה"ג ז"ל כבר כתבנו שהוא הראשון היוצא לקראת נשק לגדל ולחזק היסוד האמיתי הלזה ועם שבסו"ד כתב כי לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה אין ראיה מזה שכן דרך כל הפוסקים כשיש להם ראיות אחרות יפות ובריאות יותר מספיקות לסמוך עליהן פסק דינם שמשתדלים ליפות דבריהם כדברים כיוצא באלו כדי לחזק פסק דינם יותר אבל לא מן השם הוא שנשליך שכלינו לאיבוד כי העיני' ניתנו לפני' ולא לאחור כמו שכתב רבינו הרמב"ם במורה וגם לנו לב להכריע כשהשעה צריכה לכך והדין מצד עצמו הוא דין אמת ומה יושיעונו החיכוכים להחמיר שמתחככים בהם איזה אחרונים ובפרט בהתר עגונות? גם הרב כנסת יחזקאל סי' ט' הוא נכלל בכלל זה ממש שאחר שנדונו היו בו ראיות אחרות עשה זאת טפלה בהשתמשו מסו"ד העה"ג הנז' שחשש להחמיר גם בלא טעם וריח אלא שאיננו שוה לי מה שצירף לדעת זאת ס' מוהריב"ל ח"א סוף סי' ב' באומרו אחר סי' ה' וכ"כ מוהריב"ל וכו' ומ"כ בגליון הספר מכתיבתי וח"י כתוב וז"ל. מעולם הסכים מוהריב"ל על פי' ה"ה אלא אדרבא כתב והוא סבור כלומר וליה לא ס"ל המשי"ח ס"ט עכ"ד ועכשיו אני רואה שיש בדברי טעם כשר וליראת האריכות איני מבאר דברי יותר גם הרב שב יעקב א"הע סי' יו"ד דכ"ח די להון אמרי דילנא הוא בהמשך כל הפוסקים הגדולים כי מוסכם הוא על היסוד הזה וגם מרן ומור"ם ז"ל בהגה"ה מכללם כיעויין בדבריו באורך ואין לתמוה עליו כי אם שתצריף דעת הריב"ש ז"ל לדע' ה"ה בביאו' הלבוש והח"מ שהוא משו' הבו לה דלא להוסיף עלה גם בלי טעם ואם הריב"ש נשתמש בכלל זה לאו חק' חקק אלא טעמ' רבה יהיב למילתיה בסוף דבריו לומר. שאין הנכרי בקי להכיר אם חבירו הגוי היה מסל"ת או מכוין להעיד מה שאין שום טעם לחלק בין כתב גוי מסל"ת לבעל פה דלית להסתפוקי ביה בשום אופן ואם יפול האופן. אופן כתב משובח במסל'ת איך יאמר הריב"ש

הבו לה דלא להוסיף עלה אחר שאין טעם מספיק לחלק ביניהם? וכמו שכבר כלל הדברים האלה באנפי נפשייהו יוצאות מתוך האש מפי אריה העה"ג ואנו נשתמש מהם לאתמוהי על הרב שב יעקב ז"ל בצירוף דגם דעת רבו של הריב"ש הוא הר"ן ז"ל מכלל המתירים ועלתה יפה יפה השערותינו דגם הריב"ש גריר אבתריה בלי ספק יהיה איך שיהיה גם הרב שב יעקב עם שנר' בסו"ד חוכך להחמיר הוא בלי משען ומשענה ושום סברא מחודשת כמו שיראה הרואה בדבריו וגם היה לו בנדונו הרבה דברים אחרים לסמוך התירו עליהם ועיין דרכי נועם ה"ד היד"א ח"א דע"ד ע"ב סוף אות קמ"א ודון מינה כי כן רגילי הפוסקים ושוב אחז"ר ראיתי להרשב"ש סימן רס"ד דף מ"ח ע"א:

המורם מכל האמור הוא. דהוברר כשמש בחצי השמים דלדעת רוב האחרונים בס' ה"ה ז"ל דס"ל כתב גוי מסל"ת מפקא מידי גמל"ת אינו הלכתא בלא טעמא אלא טעמו כטעם לשד השמן והוא שמא ע"י הכתב לא יתברר כל צרכו הענין ההוא עד שיחזור כאילו אנן סהדי בדבר ושומעים מפי יהושע בן נון שדבר זה היא יסוד דין גמל"ת באין זולתו ואחר שכן נדון שלפנינו אינו צריך עוד אריבות דברים כי ה"ה ז"ל יענה אמן בכל כחו כי הכתב העיקרי הנכתב בפנקס האוספיד"ל (אשר ממנו העתיק כהן הראש וכתב וחתם ונתן ביד הגוי הכא בשאלה) הכתב הראשון העיקרי הלזה הוא כתב מסל"ת כשר ומכושר עשוי ורצוי באמת וישר שלא נראה כמוהו בעולם ומשעה שנכתב ונחתם בפנקס העיקרי הלזה ויצא הקול בעולם שכך כתוב בפנקס ההוא הרי אשה זאת יוצאת מכבלי העיגון התוריי אליבא דכולהו תנאי ואמוראי דכל קול שהוא במילתא דעבירא לאגלויי אינו קול הברה בשום אופן דלא חיישינן לשקר כל עיקר שהרי הפנקס פתוח באוצר האוספידא"ל וכל הרוצה ליטול דברים ככתבן יבא ויטול ועיין יד"א ח"א דמ"א ע"א או' קע"ז וקע"ח ומה שהודה הוא ז"ל להרב כנסת יחזקאל כשתבוא ותטול עי"ש ואין לך מילתא דעבידא לאגלויי גדול מזה כמו שיעויין להרב יד"א ח"א פ"ז ואילך ועיין לו עוד בח"ב די"ד אות ק"ב דמשם תוכיח דנדון שלפנינו הוא מילתא דעבידא לאגלויי גמור ושלם שלא קם כמוהו וגם התשב"ץ ח"א כתב באמצע תשו' סי' ס"ו דידיעא מילתא בדוכתיה דהיא לא זייפתיה ודוק היטב

בכל הענינים הללו כי לקצר אני צריך וא"כ בקול משובח בזה דעביד לאגלויי דידיע מילתא כדוכתיה דכן כתוב בפנקס האוספידא"ל הא ודאי מיום שיצא לאויר העולם הקול הזה איתרע חזקת אשת איש מעל האשה הזאת ואבד כל זכר לה וכ"ש אם דרך מקרה והזדמן היה נמצא העתק הפנקס העיקרו הלזה שנפל מהמעתיקו דודאי היינו דנים דין מצאו כתוב המובא בש"ס ובפוסקי' לפי דעת כל הני רבוות' הנז"ל שהרי הנה כתו' לפנינו באופן מסל"ת נחמד ונעים עד שאין מי שיוכל להסתפק בו כל עיקר שמלבד שנכרים דברי אמת שודאי מת ברומי כאשר כתוב שם בכתב הנמצא הלזה דהא קושטא דמילתא שאין הענין דומה למי שיצא לדרכו ונתעלם ואפשר לא מת והלך לקצוי ארץ דזה נודע שהיה ברומי ומשעה שנכנס לשם דומה לתוא מכמר כנודע דאין מניחים אותו לצאת אם לא באלפי עכובים וקשורים כנודע אצלי דבר ברור זה ואם היה נוסע היו כותבים אותו בגזיטא רומאנא היוצאת יום יום והדברים ארוכים ומי שיעמוד בדברי הרב א"ר בתשו' סי' ג' במה שהביא הרב יד"א ח"א דע"ב או' פ"ה בעיניו יראה דאחר בירור דבר זה שכן ענין המומרים הנכנסים לרומי שהוא יותר מנתינת המגדל שכ' הרב ז"ל בעיניו יראה ממש שאם כאשר מת נמצא כתוב הכתב הנז' וכיוצא הא ודאי כמו שכבר אמרתי איתרע חזקת אשת איש מעל האשה הזאת ריעות' דלא תוסיף קום בשום אופן שבעולם וחוץ מזה האופן הנמצא כתוב הוא אופן מסל"ת שיש בו כל סעיפי סעיפים הנצרכים לדין מסל"ת בכל פינות חלקי חלקיו עד שה"ה ז"ל וביאורו יענו בכל כחם אמן שהוא כאילו היה הגוי עומד לפנינו ומסיח כל דברים הרעים בתומו וביושרו מבלי שום ריח ספק ואפשר עדיפא לן דבעמדו לפני יהודים ופיו ידבר את כל המאורע אפשר יש לחוש שמא לחשו באזניו סדרי הדינים והחוקים הישראלים האלה כאשר חשש הר"ן ז"ל על השליח הגוי הבא בתשו' הרמה אבל בנמצא כתוב בדרך מקרה ככל נדון שלפנינו הא ודאי היותר מסל"ת משובח שיוכל להיות בעולם שגם חששא רחוקה זאת ליכא ואז ודאי אפי' בלא קיום היינו מתירי' אותה לינשא. ומאי דמספקא ליה להרב בני דוד ז"ל בקו"ע סי' פ"ח בדעת הרמב"ן והרשב"א פשיט' לי גם בדעת ה"ה ז"ל וטעם הדברים דאחר דכל הפוסקים האחרונים מסכימי"ם ומערבי"ם לדעת הרמב"ן והרשב"א וכן דעת התשב"ץ בהרבה

מתשו' ומכללם (עיין ח"ג סי' יו"ד וכ"כ וס"ו ועוד אחרות כלם נקבצו באו לך בספרי הקטן חוקר לב א"הע סי' ב' ששם הארכתי למענתי בפרט זה) ויתר מהאחרונים דכולהי ס"ל דכיון דקיום שטרות דרבנן בעגונא הקלו וכאשר הביא היד"א ח"א ד"ע ע"א או' מ"ו עי"ש מינה אתה דן ק"ו דב"ש בנמצא כתוב כתב גמל'ת באופן משובח דלית ביה לספוקי כל עיקר דודאי אינו צריך קיום שהרי אתה דן הק"ו של הרב ע"הג בכל כחך עד להפליא באופן זה אם בנמצא כתב ישראל דאנו מתירין אותה מתורת עדות ובתורת עדות קי"ל מפיהם ולא מפי כתבם וגם אם נתיר מפי כתבם עכ"פ צריך להתקיים כי הדין נותן כי אפי' קיום ב"ד צריך קיום מדינא וכמו שהאריך התשב"ץ בכל אותה תשו' ועכ"ז התרנו בעגונא מפי כתבם ומבלי קיום בנמצא כתב גוי באופן מסל"ת משובח ומפואר דאין אנו מתירין את האשה מתורת עדות דאין עדות לגוי כי אם מתורת דאנן סהדי דקושטא הכי הוה עובדא מפני שהאופן שנזדמן לפנינו הכתב המסל"ת הלזה הוא אופן יפה אף נעים דלא שייך לחוש בו לא משום מכוין להעיד וכ"ש במכוין להתיר בשום ריח ספק שבעולם ואחר כל זה אינו דין שלא נצריכהו קיום כל עיקר? וכד דייקת שפיר המורה החביב! עיניך תראינה כי הצרכת קיום כמעט אין לו על מה לחול וכמעט לפתיות יחשב דממה נפשך אם האופן הכתב הלזה הוא אופן שיש לחוש לזיוף א"כ הרי לפניך חששת מכוין להעיד דמפקא מידי מסל"ת והרי הוא כחרש הנשבר דמי שזייף כ"ש דכיון להעיד וא"כ וכל פיתא בבירא מטעמא רבא דאורייתא והוא דאין עדות לגוי כיון דכבר חששת למכוין להעיד וא"כ עדיפא חששא זאת מענין קיום שטרות דרבנן שאתה מחתר אחריו ואם האופן הכתוב לפניך הוא מתוקן ומקובל של מסל'ת נכון וישר ואמיתי מבלי שיהיה בו ריח ספק בכל חלקי חלקיו כמו שהוא באמת נדון שלפנינו מהטעמים האמורים שאין צורך לכופלם א"כ כ"ש שהוא בושה וכלימה להצריכו קיום דקיל מגוף הענין עצמו שאתה דן עליו באלף מיני קולות ולדעתי דבר זה אינו צריך ראיות בשום אופן כי ממקומו הוא מוכרע דאם באת להתיר כדעת כל הני רבוותא דס"ל דכתב גוי כתוב באופן מסל"ת הרי הוא כבע"פ אין נגרע א"כ הרי נמצא שכבר אתה מודה בפיך ולבבך שבנדון שלפניך ליכא למיחש לשום חשש מכוין להעיד (שכבר אמרנו כמה פעמים שהפך מסל"ת הוא מכיון להעיד ולהפך בהפך) ואם גמרת לדונו דאינו מכוין להעיד מפני האופן המאושר שנזדמן לפניך א"כ כ"ש שלא נשאר מקום לחששת זיוף שאתה מצריך עליו קיום דהא בהא תליא והוא ברור כשמש:

ונחלצתי בכל זה להראות לכל באי עולם כי אשה זאת משעה שנחקק בפנקס האוספידא"ל כל הזכרון עדות הנז' המשובח והמפואר כבר יצאת אשה זאת מהנקודה

הא' היא הנקודה התוריית או כמו שתאמר מחזקת אשת איש דאורייתא מכל וכל עד שאינו צריך עוד להרבות דברים וראיות כי הוא להג הרבה ויגיעת בשר ובפרט באיש נגוע ומוכה אלהים ומעונה כמוני היום כי החדלתי את דשני גם לשוני ואפסו כחותי לדלג כאיל בארגזי ספרים לחפש חיפוש מחיפוש כאשר היתה באמנה בימי חרפי מקדמוני ועם שאני היום ן' מ"ה שנה הריני כבן מאה לחטא ה' יראה בעוניי למען רחמיו וחסדיו כיר"א. ומעתה נהדר אנפין אל הנקודה הב' התלמודיית או נאמר דרבנן והיא מה שהכהן הראש ע"י שאלת גוי אחר בארץ ההיא העתיק כל הנמצא כתוב בפנקס העיקרי וכתב בכתב וחתם וגמר ונתן ליד הגוי המשתדל ואם לא נכנס במחלוקת הר"ן והבעת"ה בשאלת גוי מגוי אפי' שהאחרונים נגררו אחר הבעת"ה כננודע הא ודאי אינו מסל"ת דהא אתיא בשאלה או הגבהה למעלה והוא מכוין להעיד גמור ושלם ועכ"ז איתתא דא שריא אליבא דב"ע שהרי ההעתק הלזה הנעשה ונגמר מיד הכהן הראש איננו בא להעיד עדותו מעיקרא ובראשו' כ"א מעתיק ומקיים בכתיבתו וחת"י ותותמו מה שכבר נמצא כתוב בפנקס במסל"ת גמור ועיקר הענין הלזה כבר נפל במסל"ת והוא כמוס בפנקס האוספידא"ל חתום באוצרותיו והאשה הזאת מקודם לזה כבר יצאת מחזקת אשת איש דאורייתא אלא שאנו מצריכים לדבר הזה קיום יותר מספיק כדי לצאת מכל מין ספק דרבנן והדומה ובא הכהן אשר לו מפתחות הפנימיות והעריף מטובו והעתיק הכתב וקיים כל הנמצא כתוב בספר לגלויי מילתא ולברורא מאי דהוה עובדא לפי תומם של דברים א"כ אופן כזה אינו אלא תוספת חיזוק ובירור מדרבנן לקיים הדבר הכתוב בספר ולגלותו לעיני השמש והירח ככל קיום שטרות דרבנן דהצריכו קיום לבירורן של דברים ולבער כל מין ריח ספק שיוכל להיות בעולם ואם הבעת"ה סי' רל"ט והחב"ש ח"ב סי' מ"ט והנאמן שמואל סי' נ"ה כתבו דכיון שיצאת מאיסור א"א דאורייתא (באומדנות לבד) אם נשאת ע"י גוי מכוין להעיר מעיקרא ובראשונה לא תצא ואם באמת כתבו האחרונים מה שכתבו עליהם עיין יד"א ח"א דפ"א ע"ד או' שנ"ג עכ"פ בספק מסל"ת במילי דרבנן פשוט הוא דיש להקל לכתחלה כיעו"ש ממקום שבאנו (ע"ע יד"א דמ"ד ע"ד אות רס"ב מה שהביא משם משפט צדק ח"ח סי' ז' ומהרימ"ז וס' ל"ז והוא ג"כ שייך לנדון זה ודוק) כ"ש

בנדון שלפנינו דאשה זאת כבר יצאת מאיסור א"א דאורייתא ומאיסור עיקרו דרבנן וכאמור אלא דאנו אומרים דנשארה באיסור דרבנן על ענין הקיום שאנו דנין עליו (שהוא העתק שיצא מיד הכהן הנצרי בכת' ובחת'"י) שהוא באמת ענין חיצוני מדרבנן וכיון שהנענו לנקודה זאת יש לאל ידינו לצרף כל אומדנות שבעולם לומר דקושטא קאמר וקושטא כתב וחתם הכהן הנצרי הלזה אפי' דהיה ע"י שאלה מישראל גמור (כ"ש דלא היה כ"א ע"י שאלת גוי דבמחלוק' שנוי) כיון דאין בדבריו ר"ל במעשיו עקרו של עדות כ"א העתקו וקיומו אות באות ותו לא ובאופן כזה כל הרבנים המנגדים להתיר באומדנות דנכרים דברי אמת בעדות גוי מכוין להעיד בודאי יהיו לאחדים בידינו ויודו לנו סלה כיון דאין זה גופו של עדות כ"א קיומו וקיומו הוא מדרבנן בכל קצות התלמוד והרב נחפה בכסף סי' ט' דש"ן ע"א אחר דתמה על תשו' בעת"ה ומור"ם בהגהה ככל אשר אשר שפך כאש חמתו הרדב"ז סי' תקכ"ו סיים וכתב וז"ל וכי באומדנות תליא מילתא? בשלמא אם האיסור דרבנן ניחא וכו' עש"ב נמצא דבאיסורא דרבנן ניחא לדון באמדנות אפי' כשאינו מסל"ת כ"ש בכאן שאינו מעיד כי אם מעתיק ומקיים כל הנמצא כתוב בספר דודאי הרשות בידינו לטייל ארוכות וקצרות בפרדס האומדנו' ולהחזיק קיומו של הכהן הנצרי הלזה בכל אומדנות מוכיחות שיעלו כידינו לברר דקושטא כתב וחתם. זה יצא ראשונה דממרוצת העתק הלזה וצורתו ותבניתו ניכר הוא אצלינו האיברופיים שהם דברים מועתקים מגוף הפנקס הגדול כמנהג כל העתקיות הנהוגות והמורגלו' בכל האברופה הזאת באין נגרע ואיך א"כ תחוש לזיוף וקרוב לזה כתב הרב פ"מ ח"ג סו' סי' ד"ן לענין כתב אמה של הנערה שכיון שממרוצת הכתב ניכר האמת אין צריך קיום דון מינה לנדון שלפנינו שאפילו שהוא כתב גוי עכ"פ מרוצת הדברים ואופן ההעתקה המדוקדקת כמנהג הן הן המעידים לפנינו כי שרירים וקיימים הם בלי חשש זיוף וזה אפי' שנמצא כך כ"ש שהיה ע"י שאלה מעיר אחרת ובא התשו' דלענין קיום הוי מקומים גמור כמ"ש הרב עב"י סי' י"ג ה"ד הי"א ח"א ד"ע ע"ב או' מ"ז ואין הפרש בזה בין גוי לישראל דאנן על אומדנות אמיתות הדברים קיימינן בסברא דנפשין וזאת היא היא אומדנא חשובה דודאי הוא מהכהן הזה המעתיק הדברים הכתובים על הלוחות לפי תומם וא"כ חשיב לפניך כאילו

הם ב' גוים בשאלה ואחר מסל"ת הא' הגוי השואל שבמקום האשה להכהן הראש שבאוספידא"ל והב' הכהן הזה הנשאל והוא שומע ורואה מהגוי השלישי המסל"ת הוא הפנקס וכל דאתברר דהראשון מסל"ת אין לך דבר חשוב הימינו כנודע מתשו' הר"ן הביאה הב"י ז"ל ודוק כי יש הפרש אבל בנדון הקיום קיימינן ועוד אין לך מילתא דעבידא לאגלויי גדולה מזאת כל דאינו אלא העתק וקיום אל הכתוב בפנקס העיקרי ולמחר ילכו לכוין הדברים והנה אינם ונמצא שקרן וכדי בזיון והרי אפי' כשהזכיר ממון בדבריו שהוא פיסול גמור דאפי' בהנאה כל דהו פסלינן להו כמי שהאריך מוה"ר מוהר"ם גלאנטי ז"ל בתשו' הובאה בס' דרכי נועם דק"ה ע"א עכ"ז כיון דהוא מילתא דעבידא לאגלויי שאומר ששמר הראש כדי שיקברוה על זה הכשירו הרב סם חיי סימן נ"ב והסכים עמו מוהר"ם חיים בנדון דידן שאין לכהן הנוצרי שום הנאת ממון והוא מילתא דעבידא לאגלויי עאכ"וכ דליכא למיחש לזיופא? ועוד שאם יתפרסם הדבר אל המושל מאלו הזיופים ודאי יהיה בחזקת סכנה הכהן המעתיק הלזה שהרי נודע ממאמר האפיפיור וגזרתי החוקיית היא הנקראת **בולא פאפאלי** על כל מי שגורם התר זיקה לחשת המומר בכל אופן שבעולם בין ע"י ב"ע בין ע"י אין ב"ע קנסות אחת ותשע דבר המבהיל את הרעיון והרב הנטפל בהתרה קנסו בניו אחריו וכו' וכו' ב"מ לא יאבה ולא ישמע והקהלה קונסין אותה באלף כפולות זהב ואני ראיתיה ועמדתי על תלה בדקדוקיה ובטעמיה אלא שאיני זוכר עתה הסי' וכל סידור דבריה אבל יבקש אחריה מקהלתי הקדושה הרומיית והיא נמצאת באוצר שלה ויראה פלאות ועיקר כוונת הגזרה הזאת להניח אשת המומר עגונא ואלמנות חיות אינה אלא שמא מרוח סועה מצע"ר כאשר לא תוכל לסבול העיגון ותחזור לדתם לאמר אלכה אחרי מאהבי.

והשתא אם הגע עצמך כי יהיה המומר חי ובסיבת הזכרון עדות המזויף הלזה נפטרה אשת המומר מהזיקה המרה הזאת והלכה והיתה לאיש אחר ואח"כ יבוקש הדבר למלכו' וימצא כי עמדה ונשאת בהכרח המלכות אפיפיורית יעשן אפה וקנאת דתה בדיינים ובראשי הקהלה איך פטרתוה בגט נגד מאמר וגזרת האפיפיור יר"ה? ובהכרח גם הם יתנצלו עצמם באומרם אין נבות חי כי אם מת והרי זכרון עדות

מהכהן הראש שאוספיד"אל בידינו שהוא העתיק בהעתק מקויים מהפנקס הגדול אשר באוצר הלשכה ואחר כל זה יאמרו נא יראי ה'! מה יהיה המשפט החרוץ על הכהן הנצרי הלזה? הא ודאי אין מי שיוכל להכחיש שאם לא יהיה אחת דתו להמית עכ"פ יצא דבר מלכו' והחקיר' להכניסו בכיפה בסאנ"טו אופיצ"יו אשר משתיו יגורו אלים בנודע. ועד נצח הכהן הזה לא יראה אור והכל בדינא ובדיינא שבאמת כמה רעות גדולות גרם שזייף ושקר והשחית והתעיב גם בדיניהם גם בדינינו וגרם קלקול דתיי גם להם גם לנו אשר אנו מסתופפים בצלם בקיום דתנו כנודע. וחרבן עולם אל העניה הזאת אשת המומר על לא חמס בכפיה עד להפליא ולדעתי אומדנא זאת היא גדולה ותקיפה מאומדנות הרב גו"ר פ' ג' סימן ג' ה"ר הי"א ח"א דע"ג ע"ד או' קכ"ה באומרו. שאם יתפרסם הדבר אל המושל יעליל עליו כי הוא הרגו עי"ש. שהתם הוא ספק גמור העלילה ואפשר לא יתפחד ממנה הגוי כיון שבאמת ידיו אמונה ולא נגואלו בדם ואמת יש לה רגלים ואינו מתפחד מספק זה שמא יעליל.לא כן בנדון שלפנינו שיהיה נמצא הכהן הזה כגנב הנמצא במחתרת מאין המלט כי פעל ועשה השחתה בפועל נגלה שלא היתה כמוה בעולם ואם מפני שהיה מכריז הגוי ואומר. הרגו לפלוני לא נקרא מכוין להעיד דלא מעייל נפשיה לאכרוזי בשקרא כמ"ש העדות ביהוסף ח"ב סימן כ"ה כ"ש וק"ו בכתיבתו וחתימתו אשר לא תמחה לעולם ועד ושהוא נכנס מפניהם בסכנה גדולה וכנז"ל שודאי הוא יותר גדול ונפלא מהכרזה כמ"ש רז"ל שטר קלא אית ליה וזה השטר שיצא מתחת יד הכהן לא לבד דאית ליה קלא וגדול כחו יותר מהכרזה אחת בעלמא בפה ובשפתים אלא דנתן חרב חדה ביד אחרים להכרית מארץ זכרו איך זייף כגון דא גמירי דלא מעייל נפשיה לאכרוזי ולאכתובי ולאחתומי בשקרא.

ואמינא לא מסתפינא (אם יסכימו עמי ב' גדולי הדור) שע"פי אומדנא גדולה אמתני ותקיפא הזאת אם יארע בדורות הבאים שכהן נצרי נתן ערות כזה בכתב מעיקרא ובראשונה (ר"ל שאינו כמו נדון שלפנינו שק"ל הרבה שהוא העתק וקיום אל הפנקס העיקרי שאותו העיקרי הוא מסל"ת גו"ש וכנז"ל) אפילו שיפול בשאלה ששאל ישראל גמור מהכהן וכתב וחתם ונתן זכרון עדות כל המאורע כמו נדון שלפנינו בכל נכרים דברי אמת הנז"ל אין נגרע אחד מהם (ובכ:חתיבתו

וחת"י דוקא ולא בע"פ) דודאי הדין נותן להתיר אשה מכבלי העיגון מהאומדנא הגדולה הזאת שהרי אם באמת מכוין להעיד גמור הוא פסול וליט ליה שום תיקון עכ"פ ע"י שאלה גרידא קיל הרבה וטעם הדברים. שענין השאלה הוא סימן שנתנו חכמים כשאנו מסתפקים אם מכוין להעיד אם לאו כמו ענין הפונדקית ע"ז הם אמרו דאם קדמה שאלה הוברר הדבר דכיון להעיד וכל זה כשהעדות הגמ"לת הוא שקול אם כיוין אם לא וע"ז תבוא השאלה הקודמת לעדות ויתברר הספק. אבל אם הגע עצמך שהעדות עצמו קורא בגרון מכמה דברים המצורפים לנו וכמה אומדנות שאינו מכוין להעיד וכ"ש להתיר בשום אופן שבעולם אין כח בשאלה הקודמת להכחיש את המוחש מה שעינינו רואות ואזנינו שומעו' דברים אמתיים ומוכיחים גמורים שאין כוונתו להעיד דענין השאלה המבררת שמכוין להעיד הוא כמו שכבר אמרנו שהענין שקול לפנינו ע"ז סימן נתנו תכמים והיא השאלה אבל אם העדות הוא מוכרע מאליו ומעצמו ע"פי ידיעתנו האמיתית ראינו מכוין להעיד אין כח בשאלה הקודמת להפוך כחומר חותם ולהסיר מעל העדות הנחמד הנשמע לאזנינו צורתו ותבניתו וחותמו חותם אמת אשר עליו וכלל הדברים האלה כבר אמרנום למעלה ראש כשההכרח חייבנו לעמוד על תשו' מוהר"מ מלובלין ומשאת בנימין שהתירו באומדנות מוכיחות ע"י שאלה וכאן הרחבתי הדברים ביותר יען מצאתי עצמי מחוייב לברר דבר זה יען שהאומדנא שאנו בה היא אומרנא אמתני ותקיפא עד להפליא שיש בה כח לעמוד בהכלי מלכי רבנן ולהתיר במלכות האפיפיורית יר"ה עדות כהן נצרי על אופן האמור אפי' ע"י שאלה ואפי' הוא עיקרו של עדות מהטעמים האמורים כי באמת ע"פי שיעור ותוקף האומדנא האמתי' הלזו אינו הוא המעיד כי אם אנן סהדי באופן היותר מועיל ומספיק ואינו עושה לנו עדותו כ"א גילוי מילתא בעלמא דאחר שבירר הדברי' איך מת המומר אנו בעצמינו העדים הנאמנים להתיר האשה מכבלי העיגון ביודעינו ומכירינו כמה תקיף וחזק ונפלא ואדיר ענין כזה במלכות הזאת ואמרתי לעיל בתוך מאמר מוסגר בכתיבתו וחת"י דוקא ולא בע"פ יען האומדנא הזאת לא תתחזק כחה כי אם כשהכהן הנצרי זה יכתוב ידו ויבא על החתום בכת"י ותת"י ממש ככל תיקוני הכ"י הנכתבים ונחתמים מיד כל אדם בערכאותיהם והדומה להם כי הא לאו הכי אינו נתפש בשום אופן ואז פרחו באויר כל האומדנות הנז"ל ויותר מהמה כי באלו המדינות דברים בעלמא דלא כתיבן ולא קריין אפי' בפני עדים לא שרירין ולא קיימין ודין כ"י דאינו יכול לטעון פרעתי דקי"ל עכשיו הפך פסק הש"ע ח"מ סי' ס"א יעיד ע"ז כי בעדי אדום הכתיבה והחתי' עיקר גדול בדיניהם אפילו לחייב ראשו למלך וענין ההטַרררטַטטַיָ וההקַקקאָמבבַיַאאאלֵי ודומה שהם חיות האיברופא הרוכלת הזאת יוכיח

ודי בזה ואל תאמר שאם יחתום ויכתוב הרי מכוין להעיד גמור לפניך ובפרט שעל הרוב כותבים בלשון Attesto io sottoseritto ר"ל מעיד אני הח"מ. זה אינו דאחר שכבר נפל העדות מפיו ככל הדברי' הכתובי' על הלוחו' הבאי' בשאלה עכ"פ כששמע הישראלי העדות מפיו כבר זאת האשה יצאת מכבלי העיגון וכשתשאלהו שיבא על החתום כדי להחזיק האומדנא הגדולה הזאת אשר עליה אנו דנים מטעם החיצוני הנז"ל בענין זה אין בו עיקר עדות כ"א חיזוקו וקיומו לדרי דרין כגון דא ודאי מותר גמור דכבר האשה הזאת יצאת מכבלי העיגון התוריי לכל הפחות ואם אח"ך יכוין להעיד מה שהיה שכבר היה וע"ז יש לאל ידי בעזר משדי לעטרו באלף ראיות תלמודיות פסקניות אמתניות מצד עצמם והמדקדק בסוגית איה חברנו ובכל מה שהאריכו בו הראשונים והאחרונים ובמחלוקת הירושלמי איזהו מכיין להעיד וכמה חילוקי דברים הבאים בספרי הפוסקים לאלפים ולרבבות בעיניו יראה כי ראוי הדבר לאומרו לא לבד אלא לחזקו ולאמצו ובפרט איש על העדה כמני"ר נר"ו זה חלק טוב אילן לסמוך עליו שענפיו ושרשיו מרובים בכל מלכות האפיפיורית יר"ה אי תורה ואי חכמה דנטלי מינה בעונות לו ראוי והגון להתטפל ולבקש מנוח אשר יטב לאשר ולקיים חילוק זה ולהקיפו בראיות ומי כמוהו מורה ודאין מכוין הלכה לתלמיה ועליך המצוה דוקא דוקא ואני דליתי לו חספא ומר באתריה ביראת חטאו וחכמתו ישכח מרגניתא ועוד ראיות וסיוע לדברי הראשונים והאחרונים ומעיד אני עלי שמים וארץ שאין הפנאי מסכים לי לצאת חוץ ממרכז הכונה כי יארך הענין ויש לי ד' פסקים להשיב וארבעתם נקבצו ובאו בהיותי מוטל על ערש דוי ואחר העמל והיגיעה והטרחה הגדולה שהיה לי בחולי רע לחפ"ץ. וא"א לומר ונקה ע"כ זאת היתה הלכה בת יומה ולא בד"ג כאשר יעיד חתנו נר"ו. ואחרי היות כן איככה אוכל לטייל ארוכות וקצרות בפרט זה שהוא חוץ מהכונה? אבל מבטחי בה' ובמי שעומד על דברי אלה בשעת מעשה שלא יסמוך על דברי אלה אם לא יחזקם ויאמצם בסמוכים דרבנן. וחסיה נפשי שימצאם כי ידרשם ובפרט כי עיקר החילוק הלזה אשר יצא מבין קרני אצבעותי בתת ההפרש הגדול הזה בין שאלה למכוין להעיד גמור הוא מוכרע מתשו' כל הגדולים הנז"ל שהתירו באומדנות ע"י שאלה דאין לאו חילוק זה אין אנו מוצאים ידינו ורגלינו בבית המדרש להבין דבריהם בעיקר הדין. ובפרט תשובת הרב דבר משה ח"א סימן י"ז והרב בית דוד סימן י"ד וכבר מילתי אמורה כי אין לי שעת הכושר כלל לעמוד על כל פרטי דבריהם כדי להוכיח מתוך התשובה החילוק הלזה שהוא אמיתי מצד עצמו ולא כתבתיהו פה כי אם להתלמד למקום אחר ובפרט כי במלכות האפיפיורית יר"ה אשר ידעתי באנפיה נשמשתי בקהלתי הקדושה הרומיית עומדות וישיבות ידעתי גם ידעתי שהיה בי עון

אשר חטא אם הייתי מכחיד תחת קולמוסי החילוק הנחמד הזה עם האומדנא הגדולה האמיתית והתקופה הזאת ושאין לה מקום כי אם במלכות הנז' ולא בד"ג וע"כ חובה עלי לפתוח פתח כחודה של מחט סדקית כדי שאחרים יבאו אחרי ויפתחוה כפתחו של אולם ויבנו עליה דייק ויהיה סניף גדול להתיר נשים עגונות כיוצא באלו שהן בעון לא יחסרו בכל הדורות הה' הצדיק הוא היודע כי לש"ש נתכוונתי ואני את נפשי הצלתי:

יהיה איך שיהיה לכל אפיא בנדון שלפנינו שהוא העתק וקיום מהפנקס העיקרי ואינו עיקר העדות שאליבא דכ"ע הוא דרבנן גמור ושלם באופן כזה אפי' מי שעיניו טרוטות ישר יחזה כי אומדנא גדולה הזאת עולה עמנו ואינה יורדת לסמוך בכל כחנו על ההעתק וקיו' וחת"י כהן הראש אשר בנדוננו בעיני' סגורות וכמעט סגר על הארי"ה מהימנ"א הזאת המדב"ר מבלי שום ריח ספק. והראיה שהביא מני"ר נר"ו מתשו' א"ר סימן ג' הביאה היד"א ח"א ד"ע ע"א או' מ"ב ראיה גדולה היא במה שכתב דמי שנהרג ע"י המלכות ובא השופט לעשות שטר אפוטרופוסות ומגיד בו שנהרג פ' היעלה בדעת שלא נהרג ומגיד עליו שנהרג? עכ"ד היד"א בשם א"ר כי אין הספר מצוי אצלי כמו שקדם. והוא ממש נדון שלפנינו בעיקר הדברים הכתובים על הלוחות שבפנקס העיקרי שבאוצר האוספידאל שאגב שמעיד שנעשה לו כל תיקוני דת הנוצרים קודם מותו שאינו ענין לעדות אשה מעיד שמת ונקבר וגם אנו נאמר. היעלה על הדעת שלא מת ומעיד עליו את כל הקורות? וא"כ מצד זה היא ראיה אלימתא רמה התם שטר האפוטרופוסות מילתא באנפי נפשה הוא כן הכא מה שכתב בפנקס בכל הקורות מילתא באנפיה נפשה היא ומה התם אגב אורחין למדנו שמת גם אגב אורחין למדנו שמת הכל שוה שני הנדונות שקולים הם ויבואו שניהם אבל אינה ראיה להתיר בחתי' הכהן הנצרי אשר בידינו לא מפני שהתם שופט והכא ראש בית החולים דכל שר וראש הממונה על דבר א' דינו דין בדינא דמלכות' (הרשב"א ח"א תרי"ה תר"ז ח"ב סימן שנ"ו מוהריק"ש ט"ל סימן שס"ד אשדות הפסגה סימן ט"ז) אלא ראינה ראיה מפני שנדון הרב א"ר ז"ל הוא מסל"ת בשטר האפוטרופוסות שהוא דמיון גוף העיקרי של פנקס האוספיד"אל לא כן בהעתק שבידינו הוא ע"י שאלה ומכוון להעיד. וכבר אני רואה שכת"ר נר"ו מסתפק בזה והוא דבר פשוט דלא דמו כאוכלא לדנא

אבל לפי מה שכתבנו וחלקנו הדברי' לב' נקודו' ונקודה זאת האחרונה דקיימינן היא דרבנן בכל פינות חלקיה א"כ חזרו כל אומדנות שבעולם לתוקפם בכח ואל וגם כל אומדנות הרב ז"ל מכללם וראויות והגונות לנדון שלפנינו הא דלא מקבלי שוחדא והא דאי אפשר שיאמר מת על מי שלא מת והא דהביא לעיל הידי"א בשמו באות מ"א דלא נאסר כתב כ"א כתב פ' מת ולא כשהכתב בא לענין אחר וכאלה רבות כולם כמות שהם ראויות להחזי' העתק וחת"י הכהן הנצרי שבידינו כראי מוצק. אחרי שאינו מכוין להעיד כי אם מכוין לקיום ויותר ראיה היא תשובת הרב דבר משה והב"ד הנז' דכשיש הוספת דברים אפילו בשאלה מהניא לעשותו מסל"ת. וא"כ הכא דבהעתקה גופה שנתן בידינו ע"י שאלתנו יש בה דברים דתיים נוצריים לרוב שאין לנו הכרח בידיעתם ואית בהו משום נותר וכו' וכו'. הא ודאי איתתא דא שרייא באין מחריד. וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות ואם מני"ר נר"ו מתון ומסיק ירא וחרד מסכים בהתר אשה זאת גם אני הדל באלפי אהיה לו סניף ואמטי לו שיבא מכשורה ותשובה מאר"ש תשמ"ח ועבי"ך **ישמ"ח** ס"ט:

מה שחזר והשיב המלך דור נר"ו מענותנותיה דמר לאשר ולקיים כל האמור ומדובר ויען כי חביבים עלי דברי דודי מיינה של תורה גמרתי בדעתי להעתיק דבריו כאשר יצאו מקילמוסו הטהור למען יעמדו ימים רבים ואהבת תורתנו הנעימה המיחדת לבות לומדיה לעלמין לא תתחבל כי"ר: יום הששי לח' אדר שנ"ה ב"ה **הותרה** לפ"ק.

מה גבר בגוברין ומראהו ותוארו דמי לבר אלהין אר"י זה לאריה דבי עלאה מתיל מי לא ירא מחמת בעתותיה מר אמר חדא ויתפוצצו הררי כולהו חומרי מתניתא זה הים גדול התלמוד ספרא וספרי תוספתא כמאן דמנח בכיסתיה מי בשחק יערוך כבוד הדר ואת יקר תפארת האי תנא דידן רבא דעמיה ומדברנא דאומתיה ההוד והדר של חכמים ושל סופרים די בכל אתר ואתר ובכל מקום מוכתר בהדרי הדרים דברבנותיה דמר ושררותיה ופי"ו מצופה תרשיש שוהם וישפה משוך כנחל נובע דבש ונופת צופים כמ"ן אמרה לשמעתיה הוא הקדוש עטרת תפארת גולת אריאל גאון ישראל וצבי עדיו מה טובו ומה יופיו הודו ותהלתו לא אמרינן דיו דנפישי זכוותיה מעלת

תהלת הרב הגדול מעוז ומגדול נ"י ע"ה פ"ה מרן מלכא **משיחא** נר"ו יאיר וזרח ונשא וגבר לעילא לעילא כסא כבוד יקר אורייתיה כי"ר עד כי יבא שילה משיח ן' **דוד**:

מה עניה האמורה פת"ח התיב"'ה שלם טב מרבון טב למארי טבא לאלפי רבבה בחיילותיו של בית **דוד**:

מה מקום לתפלה אמר יאמר העבד כלפי מעלה מאריה דעלמה כוליה תח"י נפש"י אבי אבי רבי רבי ויקר הדרי ועטרת ראשי אורכא דחיין הנאהבים והנעימים הב מיהב ליה שלמא חנא וחסדא כל שכיות החמדה שמנו חכמים ואל יחסר לעולם מלכו ומשיח"ו **לדוד**: כן יהי רצון אמן:

מה נכבד ההוא יומא הוה חנני אלהים אבא רחמנא רוח"ה לבסומי נפש נענה כעורה היא זו שחורה כעורב ואת בת היענה רבת שבעה מרה ולענה מקירות ותמונות הזמן מבייש פני **דוד**:

מה לשון אומרת הא בדבר"א כ"ל ששון כ"ל שמחה ירבו יתירה הקיפו עלי מבית ומחוץ אתלת רוחתא אבשרא ואטופרא בו בפרק חמותי שמש"י ספר"א מרחוק מיל קמ"ה זיהרא ק"ו הדברים בשעה שקר"א **דוד**:

מה למעלה מעונה יכי"ל לבי זה עני הוה כואב וגונח עדניא וזמניא עובר אורחות ימים רבים של צער מדבר באופל יהלוך ברחובות קריה מיום אל יום רגי"ז רעיא בשלומה של מלכות אין ולאו רפיא קור"א אחר קור"א עננו מגן דוד עננו ולית עני"א אשר עד כה ברכני אלהי לטובה לחזות בנועם זה כתב ידו של אבא אר"ש חפץ אר"ש חמדה טובה ורחבה להיקרא או"ת עלאה גדולה תשוב"ה שמביאה רפואה וחיים לעושיה הכר"ך הנורא שכל גופי תורה כלליה ופרטיה תלויין בה אורכא דמשיריתיה עשר יריעות נוטפות מר ואהלות קציעות כולהו כתיבי בכבודו ובעצמו ברוך הוא וברוך שמו אשר לא עזב חסדו ואמתו ומחל על כבודו להודיע חבתו ואהבתו אל **דוד**:

מה ליחיד הקל באותיות זעי"ר השולח אמרתו מאריך הפ"ה לשלשולי הללויה בתר הללויה כפי קטנ"תו להודות ולהלל דבר המלך ודתו ואת מעשה תוקפו וגבורתו הנמצא כזה תלמיד טועה וניבו נבזה זרת ארכו והוא צולע על ירכו יתן עז למלכו וירם קרן כבוד מלכותו דיו לעבד יבא ויגיד קושט אמרי אמרו אחת לאמיתו תיתי לי ישועת ה' וברכתו כי מכל תשובות אחרונים המפורסמים אשר קריתי בענין (כי

רבים היו עם שלא רמזתי במכתבי הקודם כ"א ס' א'ר למהר"י אלפנדר"י ז"ל) הן לאראיתי מצרף ומטהר ומברר הדברים כשמלה כותיה דמני"ר עליהן ועל כלליהן ועל פרטיהן פתח דוד באשרי וסיים באשרי אשרי הדור שמר שרוי בתוכו אשרי העם שככה לו אריה בסוכו ברוך שלא חסר ולא יחסר לעולם מלכו מכתם לדוד:

מה נמלצו גברו גם עתקו מאד עמקו כל מילי דמרומה עצמו ראשיהם ואלה אלופיה"ם שלשת אלפי"ם מתוקים מדבש ונופת צופים שרשן ועיקרן מתורתו של הר"ן ז"ל צדיק כובר"ן פריש לן מר (אחרון שבהם הרב עצי ארזים בסימן י"ז ס"ק דק ואשכח סימא תותיה כותיה דמ"ר) (אמר הפוסק ס"ט אפריון נמטיה להמלך דוד נר"ו שמצא תנא דמסייע לן ותל"ית שאני הדל באלפי הרחבתי הדיבור וברורתי הדברים יפה יפה עד שלא נשאר ריח ס' בדעת רבינו הר"ן ז"ל). ועילא מנהון אזכיר תהלות ב' נקודות הכסף אחריהם עולות אתקשו למעיינות חכמה נטפו מר אחת היא נקודה תוריית שמה כי שם נגלו תעלומות תכמה לברר וללבן ולאשר כל הנמצא כתוב בפנקס העיקרי שבאוספיד"אל כי הוא זה כתב מסל"ת כשר ומכושר עשוי ורצוי באמת וישר הכי אמר מר ושניה לה תורה חוזרת שמה שפרה שמשפרת הכתב והמכתב אשר כתב וחתם ושלח הכהן הנצרי עם היותו עשוי ע"י שאלה כי כן מעשהו בחו"ל אינו אלא העתקת דברים כתובים הבאים בספר העיקרי ומנייהו תסתיים שמעתתא תשבחתא ונחמתא התר אגודות ההיא איתתא דאשתכח"ת במרת"א ונחה שקטה בעיתותא דדוד:

מה גדלו דברי חכמים הם אמרו חכם עדיף מנביא האו"ת והמופת נתקיימו ברבי מקור חכמה כי עין בעין נראה רוח ה' דיבר בו רו"הק הופיע בבית מדרשו כי שם נגלו אליו תעלומות חכמה ואם אין ספרו של הרב מוהר"י אלפאנדרי ז"ל נמצא אתו מר קדים ויצא ונלחם את מלחמתי וממקום שבא הרב החולק ז"ל על שמועתו מניה וביה אבא שרי נרגא בתוכו"ת חכמה כי הנה הרב ז"ל אחר שיצא ללמוד הכשר ערכאות בעגונא דאיתתא מההיא דתנן בפ"ק דגטין כל השטרות העולות כערכאות עכו"ם וכו' ודן את הדין כתורת ק"ו להקל ולא להחמיר בעדות אשה וז"ל. אם בהוצאת ממון מחזקת בעליו שהוא חמור שאין מוציאין אותו אלא בראיה ברורה ובעדים גמורים אנו מחזיקין לשטר העולה לראיה גמורה ומוציאין הבית או השדה מחזקת בעליה הראשונים וכו' כ"ש וק"ו בעדות אשה דהקלו בה חכמים הרבה להכשיר עד אחד ועד מפ"ע שיהא השטר העולה בערכאות עדות שלימה ע"כ וסמיך ליה כתב וכבר

אשכחן להר"ן ז"ל בתשובה סימן ל"ג שכתב ואם כך אמרו בממון שהוא חמור לדבר זה שאין מוציאין אותו מחזקתו אלא בראיה ברורה כ"ש בערוה שהיא קלה בדבר זה ע"כ. הרי שהרב מהרי"א אפריון עשה כסא וסמוכות לדעתו מתורתו של הר"ן אשר בדברו מערי"ב ערבי"ם בחכמה ומי ראה כזאת שני שרי צבאות ישראל מנגחין זה על זה בהלכה ואב אחד לכלם אתמההא הפלאה זאת נקשרה בלב **דוד**:

מה נעשה יקר וגדולה למאריה דאוריית' ולו העוז והממשלה גברא דמאריה אלבשיה יקרא ומעטה תהלה עינא דשפיר חזי מה כחשוכה והוא מהשנה אפילה לאורה הא קמן ערות ברורה כי מתורתו של רבי מאיר למדנו שאין ראית. הרב מהרי"א ז"ל מדברי הר"ן ז"ל ראיה למאי ראיתי עלה ואם אמרה הר"ן ז"ל למילתיה בחששא דחוקה שאין לחוש בעגונא דאיתתא מק"ו ממה שלא חששו לענין ממון דבר ה' בפיהו אמת כי כן כללא הוא דבממון לא אזלינן בתר רובא' כמו באיסורא אבל לענין עדות דבר שבערוה ואף בעגונא דאיתתא שראו חכמים להקל בפרטות בגוי מסל"ת אין מדבריו שמץ ראיה שנוסיף להקל בדבר באמדן דעתנו וסו"ס מאן שביק ומאן מחיל איסור ערוה התלוי בה הא ודאי נכרים דברי אמת ואמונה והתימה על הרב ז"ל שלא דקדק בדברי הר"ן ז"ל שהביא שפירש בהדיא וכתב פעמים לדבר זה וזה יורה שדוקא בו וכיוצא בו הוא דאמר ואיברא שהרב ז"ל הביא עוד ראיה לדבריו מתשו' הרא"ש כלל נ"ד סימן א' שכתב. אמנם צדיק לדקדק הרבה בעדות לאפוקי ממונא כי יש הדבה מן האנוסי וכו' ודאי בעדות עגונא הי"ל לקבל עדותן אך בהוצאת ממון צריך לדקדק וצ"ע ע"כל כי ממנו נקח להקל בערכאות שמוציאין ממון על פיהם אבל באמת אף שהרא"ש ז"ל כענין עדות קאמר לה מ"מ ע"פי האמור הקודם אין זו ראיה שנוותר על מה שאמרו חכמי' להקל בעגונא ואין לנו בו אלא חידושו וכיוצא בזה כתב הרדב"ז ז"ל פעמים רבות בת' ובפרט בס"ה מתשובותיו וכן מוהריב"ל ז"ל בתשובה ח"ג סימן פ' ולעילא מניה בסימן ע"ה נשא ונתן הרב ז"ל על דברי הרא"ש הנז' וגם לפי דבריו למדנו שאין טעם להקל מאמדן דעתנו בענין עדות עגונא סוף דבר אפריין נמטיה למאר"י דכ"י אשר נתן לנו תורתו תורת אמת כל אות שבה עטרת תפאדת בראש **דוד**:

מה יעשה אותו הב"ן ואין מילה בלשונו אף הוא איטר יד ימינו וכח אין לו לבטא בשפתים אחד ממאתים כמה חסדים טובים וכמה חיובים עלי בי אדוני אתוהי כמה רברבין אספרם מחול ירבון ומה כחי כי איח"ל יהלמנ"י צדיק במצותיו הטהורות לעד לעולם אענדם עטרות המעט כל אשר פעל רו"מ עם ידי"ן חתני הי"ו ואתו עמו עם אחיו וכל אשר הוא עושה עמהם כי באמת ובתמים בכל כתב וכתב יביעון בפיהם ברכות והודאות ותשבחות והלולים לשמי הגדול הא אין לי אלא לעמוד בתפלה בכל שעה ורגע כלפי מעלה בעדו ובעד ביתו אשת תיל עטרת בעלה ובנ"י עלי"ה זרע ברוכי ה' הע"י ויחד כלם יתכרכו מפי עליון שומע תפלה הוא ברחמיו יגדלם וינשאם וינטלם לעילא לעילא מכל ברכתא בחיי דמר חיי דכל בית ישראל יסוד הגולה ובחיי מעלת הרבנית האדונית עירונית עטרת זהב גדולה בהם ובמשנתם ושליתם וטובתם יחדיו ירננו ברנה ובצהלה. וכסא כבוד מעכ"ת יתנשא ויתעלה למעלה למעלה מרומם על כל ברכה ותהלה ברכות הטובה והבריאות והשקט ושלוה ועז וחדוה לאורך ימים ושנות חיים שלמים וכן טובים ומתוקנים דשנים ורעננים אמן כן יענה מי שענה לדוד:

כה מעתיר דוד עבדו הנוש"ק עקב"י כפות רגליו הטהורות ומצפה לברכתו הקדושה והטהורה החביבה על **דוד**: כו"ח פה אנקונ"א יע"א והוא הצעיר **דוד אברהם חי** הי"ו

סימן יז

מתוך התשובה יובן השאלה

תשובה עלי לבי דוי משה אמר וי כי הן בעוון זה חמש שנים מיום בואי הנה לרעות ביעקב ראיתי שעוריה תאניה ואניה מראות המאורע המר הנמהר והרע וכמה אלפי פעמים עמדתי בכל כחי אני ומע' הממונים לדבר להם קשה לתוך רכה להבדיל החטאים האלה בנפשותם ולא עלתה בידינו והן בעון לא עברו ימים מועטים והקול נשמע כי היתה הרה לזנונים מהרשע מרדכי מוסקאטו גיסה. וביום אחד עשר לח' שבט התר"ט ילדה בן ונטפלתי בענין הדק היטב וראיתי שהיה ממזר ודאי מבלי שום ריח ספק כאשר כתוב אצלי בארוכה מאותו זמן גופא דעובדא כולה מיום הולדו עד יום מילתו ועד יום מותו הכל באורך וברוחב הדברים הרעים שארעו. ואחר שנעשה אותי הפומבי העצום חשבנו בדעתנו שבראותו כי אין תקומה עוד להתחבר

עם הרשעה הזאת כי ראה וגם אמרתי לו בפי': בזה הלשון רשע! דע לך שאפי' אם מאה בנים תוליד מהנבלה הזאת כולם יהיו נסקרים בסקירה אחת ומשפט אחד יהיה לכולם וממזרים יהיו ואסורים לבא בקהל א"כ דע מה למעלה ממך ועברו איזה ימים ומת הממזר (ברוך שעקרו ולא נתערב זרע ממזרים בתוך קהלתנו) והוא הרשע היה מראה עצמו כאלו פירש ממנה זמן מה ולימים עוד חזר הרינון בכל העיר עשרת מונים מכל אשר היה לפנים דבר פלא עד שבאו לפני אחיה וקרוביה להשתדל להבדילם בכל כחי ואני ומע' הממונים נטפלנו לכתוב אל השרר' על דנא פתגם והן בעון לא עלתה בידינו ולא כלום כי הזונים האלה הובילו עידי שקר אל השררה להעיד כי הם פרושים זה מזה וכאלה רבות מכלות עינים ומדיבות ונפלינו אני ועמי פלא עצום איך נתקבלו דבריהם. ואמרנו יהי מה לבד שלא יולידו ממזרים בתוכנו מה בידינו לעשות אם אין דברינו נשמעים? והן בעון לא עברו ימים במספר ונתודע כי פעם אחרת היא הרה לממזרות ובכינו לקשה יום על מאורע רע ומר שחל להיות בחשבוננו ואדהכי והכי נסעתי לחמי ויטי"רבו יע"א להתעסק ברפואות כי אין בעון אין מזגי שוה ועדו עלי כמה חלאים השתא קשיא דרישא ולמחר כריסה ושאר הגוף נגוע ומוכה ה' ירפאני רפואה שלימה. ובעודי שם הגיעני מכתב מע' הממונים הע"י מודיעים לי שבהשתדלותם והשתדלות אחיה עלתה בידם ונתנו אותם בבית הסוהר אבל צר להם מאד משמועות אשר לא טובות אשר מפזרים בני בליעל כקוץ מונד כולהם מקרוביהם באמור שידם על העליונה ושנתברר להם שהשררה יזכה אותם ויכריח אותנו לתת גירושין לראשונה כדי לקדש השניה וכאלה דברים רעים ומרים אשר תצלנה ב' אזנים וע"ז חילו פני שאכתוב להם שורשי דין זה. ואני עם שהייתי שם חכם בלי ספרים כי לא היה בידי כי אם ס' הב"ד ותו לא עכ"ז לא נמנעתי עצמי מלהשיב תשובה נצחת בנויה על פשטיה מקראות דוקא וכתבתי להם שלא יחושו כלל ועיקר כי כל הקולות שנשמעים הבל המה מעשה תעתועים ולא יטו אוזן לדבריהם ויתחזק לבכם לרוץ לפניה' וכשחזרתי לחטו"ל לא שלותי ולא שקטתי לברר הדברים כשמלה באר היטב גם מספרי קבלתינו כאשר נאות לאיש ישראלי שאין לנו לפסוק דינים מתוך המקראות כי אם מתוך ספרי תורתנו שבעל פה וזאת התעודה בישראל וע"כ הנני בא

לסדר דברי כאשר נפלו והיינו שמתחילה אני אביא התשובה שהשבתי להממונים הי"ו מויטירבו יע"א הבנויה על פשטי המקראות ואעתיקנה כמות שהיא ואחרי כן אני אבוא אחריה ומלאתי את דבריה בראיות ברורות אמרות טהורות כתובים על ספרי המשפטים והתורות.

וזה לך האות הא' אשר שלחתי לע' הממונים ה' עליהם יחיו י"ו

ב"י מש"ק לחדש א"ב מנחם שנת **הברי"ת** Luglio 1852 28

האנשים האלה שלמים גומלי חסדים טובים גבורים לעמוד בפרץ מעלת הגבירים הרמים מבחרי עצמי' **מעלת ממוני הזמן** וטובי העיר אתה ה' תשמר' וכצנה רצון תעטרם כיר"א:

אחרי שיש שלום טובה וברכה כפולה ומכופלת ברב עוז ושלום עתה באתי כחותה על הגחלי' ממש להוריע לרו"ם מעלתכם כי היום הזה בח' שעות קודם חצי היום קבלתי מכתבכם הבהיר בכתב ולשון איטלקי על דבר המאורע רע ומר מהרשע **מוסקאטו** עם הנבלה המוסרחת **אורוציא** יעקר שמם וזכרם מן העולם בזכות תורתנו התמימה.

אחי ורעי! וחברת מיודעי! חפץ הייתי להשיב אתכם בכתבכם ובלשונכם הוא לשון האיטלקי כדי שלא תצטרכו למתרגם אבל שוב חזרתי לאחורי מכמה טעמי תיריצי אשר אין צורך להאריך בהם כי ידועים המה ועל כן אחזתי ביד ימיני ואכתוב על הלוחות את הדברים בלשוננו הקדושה וזאת תהיה תשובה נצחת ואת כל ונוכחת על שאלתכם אשר שאלתם מעמדי ואומר:

עורו ישנים! הקיצו ורננו! אל תיראו ואל תחפזו כי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אנחנו בשם אלהינו נדגל המה כרעו ונפלו ואנחנו ותורתנו וקבלת אבותינו לא תשכח מפינו ומפי זרענו לעולם ועד ואל יבוזו זרים יגיעה של תורה כיר"א אל ירך לבבכם! אחרי שכל הענינים המרים והרעים אשר חלו להיות בחשבונינו אפילו העטלפים המה יביטו יראו בעינא פקיחא כי הוא דבר תורה מפורש לעיני כל העם על הר סיני תחילה וראש אחרי שה**ויגאריו** בית דין יפה של כהנים גדולים נוצרים פסקו הדין בשנת 1842 וחייבו **למוסקאטו** לתת קידושין להנער' **פאלומבא** בראיות

ברורות לו שבא עליה והוציא דם בתולים וע"ז גמר אומר וקיים בו מקרא שכתוב ולו תהיה לאשה (דברים כ"ב פ' כ"ט) וע"ז חייבוהו לקדשה בבית האסורים א"כ הרי היא מקודשת גמורה וכל מעשה הנעשה בבית האסורים עפ"י ב"ד יפה לא יקנה שם מעשה באונס בשום אופן שבעולם כי הא לאו הכי לא שבקת חיי לכל בריה ולא ישאר חיות לכל דין ומשפט שבעולם יען כי על הרוב כמעט כולם ר"ל המשפטים והעונשים לא ניתנו ליכתב לעשותם בכח ואל כי אם לממאנים בהם ונותנים כתף סודרת אל החוקים והתורות ואל המשפט אשר יאמרו אליו שע"ז ודאי ניתנו לכפות אותו בשוטים ואומרים לו עשה מה שהמשפט והדין גוזר אומר שכן יקום ואם נאמר שאחרי זה יכולים לטעון טענת אנוס הייתי ולבטל כל המעשה ב"ד יפה ההוא בקול דברים ותשובות גנובות ועלילות מצעדי גבר הרי לך כל החוקים והמשפטים והתורות כחציר מהרה ימלו וכירק דשא בול יבולון והנם פורחים באויר ואחרי היות הדבר ברור שבית דין **הויגאריו** בכוחו הגדול ובמשפטו הצדק גזר אומר וקם לו וחייב לקדשה בעל כרחו נמצא מבורר לעין כל שנתברר לו שאנס או פיתה אותה והוציא דם בתוליה וע"ז קיים בו ולו תהיה לאשה וחייבו לקדשה ואחרי כן שפי לסיפיה דקרא ממקום שבאו לחייבו לקדש אותה שמסיים ואומר לא יוכל לשלחה כל ימיו ואיך יכולים לבקש גט. ואם כה יאמרו לקבל עכשיו עדיות שלא אנס אותה ושלא היו דברים מעולם כי אם עלילות דברים היו כל המאורעים שעברו גם זה לא נתן ליאמר לערער אחר מעשה ב"ד יפה של **הויגאריו** והאריכות בביאור דבר זה אפילו תינוק מאדני השדה אשר לא ראה מאורות השכל ותורת אדם יקוץ בו והוא ברור:

ואחרי שהתברר לנו שקידושי **פאלומבא** היו עשויים כדת וכהלכה בלתי שום זכר אונס דאתי מגברי אלמא. כי אם אונס משפטיי ודתיי עשוי ורצוי על פי בית דין יפה של כהנים גדולים נוצרים. אם כן ממילא הם קדושין מרוציים ומפוייסים עשויים בלבב שלם. כי אונס הדת והמשפט הוא רצון הבורא ותקות קיבוץ המדיני ואחרי שהם קידושין גמורים ואדעתא דנישואין גמורים ניתנו דהא לאו הכי מה הרויח **הויגאריו** לחייבו לקדשה ואחרי שבידו להתרחק ממנה ולא יבא אליה ובכל זמן יכול לטעון טענה זאת לא קרבתי אליה (כי הביאה היא טבעית ורצונית ולא שכלית ומחוייבת)

ולבטל הקידושין מעיקר' עפ"י טענות של הבל ומה הפסיד הרמאי אלא ודאי שהב"ד אינו מתעסק כי אם על דברים הנעשים בגלוי והם. לחייב את האיש כשיראוהו מחוייב הדין עפ"י הדין. שיקדש אותה ויזמין אותה לעיני כל העם ויודיע במעשיו שהיא אשתו מזומנת לו ומותרת לו לבא אליה לכשירצה ואסורה לכל אדם מאותה שעה שנגמר המעשה המפורסם שעשה. ואחרי שנעשה המעשה המפורסם ושכולם ידעו שעל ידי זה הותרה לו ונאסרה לכולי עלמא מה לנו לתור ולחפש אם בא אליה או לא? זה הבל ורעות רוח למי שחושב עדות כזה. הגע עצמך שאחרי שניתנו הקידושין הללו ובעלה בעיד ויוכל להיות מצוי אצלה אפילו בדרך אקראי ובהחבא. והוה עובדא כי נמצאת אשתו זאת מעוברת והיא טוענת לבעלי ואישי אנכי הרה והוא מכזיב אותה. היאמן כי יסופר שלא נחליט כי ממנו הוא ההריון? אני מדבר לפי משפטי השכל כי ענין האומר זה בני ממזר שהוא נאמן לדעת ר"י בקידושין דע"ח אין לנו עסק בו עכשיו ודי בזה לפי שעה) וכל כך למה? לאו משום שאנו אומרים אחרי שזאת האשה מקודשת ובעלה בעיר והוא באפשרות שיבא אליה והיא טוענת לאישי ובעלי אנכי הרה ודאי שנחליט שהוא ממנו יען שרוב בעילות אחר הבעל אם לא שיברר בעדים וראיה שלא זזה ידו מיד העדי' כל י"ב חדשי העיבור לדעת רבה תוספאה דק"יל כוותיה אפי' רגע כדי צלית ביצה קטנה וזה דבר נמנע מכל זה טובה תוכחת כאש מתלקחת שעיקר הנישואין ושיהיה אדם קשור עם אשתו לתת עליהם כל החוקים והמשפטים הכתובים בספרי חוקי עם ועם הכל תלוי ועומד בשיעשה האיש הזה עם האשה הזאת מעשה מפורסם ונודע לאותה אומה אשר יולד בה והולך ע"פי חוקותיה רצוני לומר מעשה מפורסם שהונהג באותה אומה שהושם לאות ולמופת שבעשות איש אחד עם אשה אחת מעשה כזה הוברר לעיני השמש שהיא אשתו גמורה ומותרת לו לבא אליה ביד רמה ואסורה לאחרים אפי' בחדרי חדרים. ואחרי שעשה ופעל מעשה כזה ע"פי ידיעת בית דין יפה (כדי שלא יטעון טענות גנובות לבטל המעשה ולא שהוא מוכיח מפי ב"ד כי בפני עדים די וכמו שיבא לקמן) שוב אין אנו אחראין אם בירך שבעה ברכות או לא עשה כל אותם **הצירימוניארי** הנהוגים אצלנו או אותם הנהוגים באומות אחרות. כי כל אלו ההזמנות והפירסומים דתיים ומקודשים חכמי הדורות מכל עם ועם תקנום

והם הגדילו המדורה בסדר מנהגים ושבחים ותהלות ותפלות וברכות כדי לעורר את לב העם לעשות כל מעשיהם. אפילו המעשים החומריים והמוחשים כאלו הכל לשם שמים. ועל זה הגדילו המדות ויפיפו הענינים ועליהם תבא ברכת טוב כי כל כונתם ר"ל בין כוונת קדמונינו בין כוונת שאר קדמוני העמים אשר אנו גרים בתוכם היתה באמ' לשם שמים וליופי ותיקון קיבוץ המדיני אבל לעולם אין מי שיטעה ויאמר כי אם הוה עובדא ולא נעשו כל **הצירימוניארי** כולם או מקצתם שמפני זה יתבטל המעשה המפורסם אשר עליו הושתת ועוד וקנין וזכות ושם בעל ואשתו. חלילה שיש מי שיטעה בזה וכן ממש לא נופל דבר הדין נותן כי לא מפני שהוא אומר שלא בא עליה מעולם יתבטלו הקידושין אפילו אם בעדים וראיה הוא מבורר שלא בעל ולא קרב אליה לשכב אצלה להיות עמה עכ"ז הב"ד היורד חדרי בטני המשפטים והתורות יתן עורף ולא פנים לכל הטענות שדופות קדים כאלו. כי יתגבר כארי ויגזור דינו ויאמר מה לנו ולדברים שבחשאי אנו אין לנו בענין זה כי אם בעשות מעשה מפורסם לאות ולמופת שהיא אשתו וזה כבר הוציאו לפועל המעשה הזה אשר הוא היסוד אשר עליו נשען חיבור איש ואשה וע"ז אנו נשענים ואין אנו אחראין לדברים שבסתר וגם דבר זה ברור מאד כי הא לאו הכי לא שבקת חיי לכל בריה וקיבוץ המדיני ישחת השחתה עצומה שאין השחתה אחרת כמוה:

והנה המעשה המפורסם הלזה אשר עליו נשען חיבור בעל ואשתו והוא הנקרא **מאטרימוניו** בלשון המדינה לפי תורת ומנהג ישראל מאז היה לגוי הם קידושי כסף או שטר שאם עשה איש ישראלי מעשה כזה לפני ב' עדים כשרים עם אשה ישראלית כיוצא בו הרי היא אשתו לכל דבר כפי התורה ולברר שמעשה המפורסם כדת משה וישראל הוא דוקא מעשה הקידושין האמורים ולא דבר אחר בשו' אופן זה אינו צריך ארוכו' דברי' לבררו כי הוא ידוע ונגלה לתלמידי דבי רב שהרי התורה אמרה. **כי יקח איש אשה**. ולא אמרה כי יבעול או כי יבא אלא נשתמש דוקא בלשון קיחה ובאמת קיחה זאת איני יודע מה היא ואיך יהיה מהות ואופן יציאתה מן הכח אל הפועל? אם נפרש הדבר כפשטו וכחומרייתו ממש ושהיא ר"ל הקיחה קיחה בידים ממש והיינו שמגביה האשה מן הקרקע או לוקח אותה בידו ומתחת זרועות ומוליך אותה

ד' אמות כבהמה הנקנית במוסירה לעיני הנצבים כדי להודיע ולפרסם שבמעשה זה הרי היא אשתו לכל דבר. הנה מלבד שרעיון כזה הוא מהרעיונים הראוים לקוברם קבורת חמור או להסתירם כאשר יתגנב העם הנכלמים וכמו שיבא לקמן עוד זאת כי אי אפשר בשום אופן לפרש כל קיחה הכתובה בתורת קיחה בידים ממש ומה נעשה ביום שידובר בנו מקרא מלא ואנכי נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר **לקחת**"י מיד האמורי בחרבי ובקשתי (בראשית מ"ח פ') ואיך שדה וכרם יהיו נלקחים בידים נגד טבע הדבר א"כ שורש קיחה הכתוב בתורת משה לא בכל המקומות יתפרש קיחה בידים ממש אלא יתפרש קנין והעברת אותו דבר מרשות לרשות באיזה אופן שיהיה ועדיין יגענו ולא הונח קנין זה מה מהותו? ואיך יוצא אל הפועל? ומה מעשיו וגדרו? הא תינח בענין קנין יעקב עיר שכם כבר הודיע הכתוב דמהות הקיחה והיינו הקנין היה בחזקה ובזרוע נטויה וכמו שסיים ואמר אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי וכל זה איננו שוה לנו כי איך אפ' שיעלה בדעת שום אדם שכל קיחה האמורה בקנין הקרקעית תהיה באופן זה באמת אין הדעת סובלתו וכמובן הפשוט. ואף אם באלף יגונות נסבול צער זה לפרש כן אופן קיחה וקנין הקרקעות באין זולתם אין מי שיוכל להכחיש כי הוא צער ממית השכל אם יביאנו ההכרח לפרש גם קיחה האמור' באש' בחרב ובחנית הס כי לא להזכיר!!! אם לא שבהכרח הגמור קיחה זאת או קנין זה יוצא לפועל גם בקרקעות גם בקנין נשים באופן אחר נאה ויאה בעיני אלהים ואדם. והוא ודאי על ידי נתינת כסף שנותן הקונה להמוכר או האיש לאשה ובאופן זה יוצא לפועל הקיחה שנשתמש בה נותן התורה בהם שהוא קניין בלשון דלת עם ועם. וזה יתברר לנו מקנין שדה עפרון שקנה אברהם וכמאמר הכתוב וישקול אברהם לעפרון את הכסף וכו' ויקם שדה עפרון וכו' לאברהם למקנה לעיני בני חת (בראשית כ"ג) ומאחר עלות כל הראייות האלה הנך רואה איך התברר הדבר באר היטיב שכל שורש קיחה הכתוב בתורת משה אצל דבר אחד או ענין אחד שטבע אותו ענין אשר הונח עליו ונשתמש בשורש זה אינו סובל להניח לבארו קיחה והגבהה בידים ממש כמו שהוא באמת ענין קיחת השדה והאשה שלא יפול בהם קיחה והגבהה בידים ואם הוא תחת האפשר ליפול באשה עכ"פ הוא דרך בזיון ונוול שאין אחריו כמוהו להגביה אשה א'

מן הקרק' או למשוך אותה כבהמה הנקנית במסירה והנביא קורא בגרון **כתפארת אדם** לשבת בית וגם חכמי התלמוד אמרו גדול כבוד הבריות שדוח' ל"ת שבתורה א"כ בהכרח יתפרש קיחה האמורה באשה היא קיחה בכסף או בשטר כמו שנמצא בקרקעות וגם קטן חזקה השייך בקרקעות שייך ג"כ באשה והיא הביאה לשם קנין אלא שחכמים הראשונים אסרוהו אופן קנין זה והחרימו בכל אלות הברית על ענין זה משום כבוד הבריות. אבל לעולם אם קידש באופן זה קידושיו קידושין אפילו שמלקין ומחרימין אותו יען שהוא קנין מהמין הג' והיא החזקה הנמצא בקרקעות אומרו הכתוב אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי ולדעתי אפילו שהוא חוץ מדרכינו נאמר שאפשר שחטיפת בני בנימן נשים מן המחוללות היא חטיפה לשם קידושין וקנין כדי שיהא הענין בהתר גמור גם אחר האלה הגדולה ההיא שנשבעו כל ישראל שאיש מהם לא יתן בתו לבנימן לאשה והענין הוא כך שאנן קי"ל שאפילו החרימו כל הקהל וכל ישראל שלא יקדש אדם אשה אם לא בפני ב"ד או בפני עשרה ושאם עבר וקדש שלא יהיו קידושיו קידושים והוה עובדא כי עבר אחד על החרם הנורא וקידש שלא כמשפט החרם וההסכמה אפילו שמלקין אותו עכ"ז קידושיו קידושין כי ענין הקידושין חמיר טפי שהוא מן התורה וכיון שאדם קידש אשם הבא עליה הוא במיתת ב"ר ומביא ממזרים לעולם ואיך יבא קשרי אנוש והם הסכמות ויבטלו קשרי איש ואשתו שהם הקידושין ושהם תוריים ונבואיים שעל פי הקידושין האלו גוזרים ב"ד מיתה ועונשין ראה בתשובות הריבא"ש ז"ל באורך כי איני זוכר עתה הסימן וזה אני אומר שהיתה כוונת איש ישראל שאחר שנשבעו שבועה חמורה מצאו פתח זה והיינו שילכו בני בנימין ויחטפו מן המחוללות והחטיפה היא ג"כ קיחה האמורה בקנין האשה (אלא שאינה דרך כבוד וההכרח לא יגונה לפו שעה הדחק) ואין מקרא יוצא מידי פשוטו כל דשייך בה הגבהה וחטיפה ואחר שעשו קנין זה הרי קידושין גמורין ויש לדון דין אשת איש גמורה. וממילא אתי קשר דאורייתא שהוא ענין הקידושין וכאמור ומפיק קשרי החרמים שהם קשרי אדם ויש להם התרה וזה מלבד הטעם שאמרו לא יתן והם לא נתנו אבל הם עלילות דברים כל שהיה ברצונם והוא הנקרא **פריטיסטי** וכן לא יעשה אבל ע"פי האמור נכון הדבר עד מאד ודוק ואם

כה תאמר אחרי שהראת לנו בכחך זה שקיחה האמורה אצל אשה הוא קנין א"כ יאמר בפירוש כי יקנה איש אשה במקום כי יקח ותשקוט הארץ. ידידי! הפרש גדול בדבר ואין אתה מרגיש בו? תמהני! כי יקנה לא יאמר כי אם על הקרקעות והעבדים שיש לו שליטה גמורה עליהם מה שאין כן באשה כי אינה שפחתו אלא שיש לו ממשלה עליה כמאמר האל והוא ימשל לך וע"ז שייך קיחה דוקא ולא קניין:

ואחר כל האמור ומדובר התברר לעיני השמש שקידושי כסף וזהב הנהוגים בישראל מאז עמדו רגליהם על הר סיני (כדי לברר על ידם הזכות והקנין הגמור שיש לו על אשתו לפי משפטי התורה) הם קידושין תוריים נבואיים כתובים בתורה שבכתב מבלי שנצטרך לשום קבלת החכמים והרבנים בשום אופן שבעולם כי מהמקראות מפורשות מפורש יוצא שאותן לקוחין של איש ואשה הם על אופן האמור ולא זולתם ואחר שנתברר לנו אופן הליקוחין הללו על מתכונתם נתנו נעלה ביד רמה בכל הלאוין החמורים הכתובים בשאר בשר והדומה להם ובראש כולם לא תנאף שהוא ניאוף עם אשת איש דוקא וכמו שביארו הכתוב במקום אחר ואיש כי ינאף את אשת רעהו וכו' שנשתמש בלשון ניאוף ולא בלשון בעילה או ביאה וקריבה וכדומה ואי לאו שיש מעשה מפורסם אשר בו מודיע ומפרסם לעיני כל רואה שהיא אשתו גמורה ושהבא עליה אח"ך ענוש יענש ככל הכתוב בתורה ולא זו בלבד אלא שגם המעשה המפורסם הזה מוכרח להיות מכובד ומפואר מבלי שום ענין מגונה עשוי לעיני כל חי (כי חוש המישוש חרפה היא לנו כמ"ש הפילוסוף היוני) כדי שיתפרסם הדבר יותר ויותר. אם לא שהוקדמו כל אלה הענינים בתורה כדי להודיע אופן ליקוחין בעל ואשתו איכה נודע הדבר אשר דברו ה' כאריה ישאג ביום צוותו בקולות וברקים לא תנאף ומהות הניאוף הזה הוא בלתי נודע לנו? יען לא בירר לנו באיזה אופן באיזה מעשה יתברר לנו כי זאת האשה היא אשת איש ואם בביאה? הרבה נואפים ובועלי נדות וביאות שפלות איתנהו בעולם ואין חייבים עליהן שום עונש חמור ומהיכן יתודע לנו שמפני שבעל איש אשה אחת קנה אותה קנין גמור וחמור כדי לשפוך דם נקיים מכל הבא עליה אח"ך? הס כי לא להזכיר! כי אפי' דת מחודשת מפרטי אחד יבאר ויברר הדברים כשמלה אופן הקניות והסדרים על בוריין ישוב גוזר ומזהיר ומעניש ככל העולה על

רוחו כ"ש למחוקק הגדול הבונה בשמים עליותיו שהעניש עונשים גדולים ונוראים ואלות וקללות נמרצות וכריתות ומיתות ב"ד בכל הלאוין וכל העריות שבתורה ולא יודיע לנו ויורה עורים בדרך גבר בעלמ' מקודם לכן ויאמר כך וכך אופן דביקות איש ואשה שזכו להיות לבשר אחד ואח"ך כארי יקום וכלביא יתנשא להרוג כל הבא עליה חיי ראשי! איני יודע אם יש בעולם דעת בהמי שדבר זה אינו שופטו מצד עניות דעתו והוא ברור מאד:

ואחרי שעלה בידינו בירור דבר זה כשמש בחצי השמים רצוני לומר שהוברר הדבר שכדי לתת דין אשת איש גמורה כדי לחייב עליה ומסיבתה כל כריתות ומיתות ב"ד והעונשים הנוראים הבאים אחריה בים הגדול של הה' חומשי תורה בענין הממזרו' ועירוב השאר בשר והדומה בהכרח צריך להיות קודם לכן מעשה מפורסם ידוע ונגלה לעין כל חי שעל ידי מעשה זה הוקצה אשה זאת לאיש הזה להיות מיוחדת לו ומזומנת לו לבא עליה בחפצו ורצונו. ואחרי כן לא ינקה כל הנוגע בה אם לענוש אם למות אם לשרשי כפי העון וכפי המשפט הכתוב בתורה. וגם הוברר שמעשה המפורסם הלזה בהכרת צריך להיות בלתי מכוער ובלתי מנוול מעשה אשר לא יקוץ בו נפש כל בא באנשים ולא עוד אלא כי מטבע והוגן המעשה הצריך פרסום צריך להיות מהודר ויפה אף נעים ונכבד בעיני אלהים ואדם כדי שכל העולם ירוצו לראות הפרסום הנכבד ההוא וממילא על ידי הפרסום ההוא יתודע יותר ויותר בכל המקומות כי אשה פלונית הוזמנה והוקצה לאיש פלוני ושוב אם שכב אחד העם אותה יביאו כל הנצבים באותו פרסום את האשם על ראש המנאף ככל הכתוב בתורת האומה ההיא. ואם המעשה המפורסם הוא מנוול נאבד טובה הרבה ואדרבא יחזור בחשאי הפך הכוונה וגם הוברר הדבר שלאומתנו הישראלית המעשה המפורס' הזה אשר הונהג באומתנו כדי לתת דין אשת איש גמורה אם בדברים שבינו לבינה בשאר כסות ועונה ושאר דברים וחיובים שבין איש לאשתו ושהבנים הנולדים ממנה על שם בעלה יקראו בנחלתן ושהיא תאסור בקרוביו ושהוא אסור בקרובותיה ושאם עברה ונבעלה לאחר בעודה תחת בעלה בבירור משפטיי שבניה יהיו ממזרים ושאסורים לבא בקהל וכיוצא משאר הדינים לאלפים ולרבבות הכתובים בתורה ובקבלה הוא

הוא מעשה הקידושין הנהוגין בישראל הנתונים בפני ב' עדים כשרים (כמו שאפי' דיני נפשות החמורים מדינו עריות האמינה תורה שני עדים כשרים ואמר' עפ"י ב' עדים יומת המת) ואומר לה הרי את מקודשת לי בטבעת זאת כדת משה וישראל וזהו פ' הרי את מזומנ' ומיועדת לי לבא עליך לכשארצה ויש לי אותה ממשלה שאמר האל והוא ימשל בך ע"י קנין טבעת זה או כסף זה שאני נותן לך וזה הענין והקנין האמיתי בין איש לאשתו כדת משה בתורה שבכתב ומנהג ישראל בביאו' קבלתם וע"ז מסיים כדת משה וישראל שרוצה לומר שאופן זה הוא מבואר היטב בתורה שבכתב ובקבלה ואחר מעשה ודברים אלו אשר הונהגו בישראל יוחלט הדבר ותקרא אשה זאת בישראל אשת איש גמורה לתת עליה כל הכתוב בס' התורה אם לטוב ואם למוטב וכאמור וגם הוברר הדבר שהן מן התורה הן מן הקבלה הן ממנהג האומה הזאת למקצה השמים ועד קצהו וספריה ומחבריה ומפרשיה ומשורריה ומליציה כולם יעידון יגידון ושפה אחת לכולם כי עיקר הפירסו' של הנשואין כדי להחליט שם בעל ואשתו הוא דוקא מעשה קידושי כסף או שטר ולא אחר בשום אופן שבעולם ואחר מעשה זה אינו צריך שום מעשה אחר להשלים הנשואין הדתיים בשום ענין וכל הענינים האחרים הם צרימוניארי על דרך מהיות טוב ואחרי כל הבירור המפורסם הזה מי עור ולא יראה כי מאמר הכתוב אומרו. **וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ** (ויקרא ח"י פ' ח"י) אין לו פירוש אחר כי אם זה והיינו. ואשה אל אחותה לא תקח ר"ל אחרי שלקחתה אשה (שהוא קידושין בלשון התורה קיחה וכנז') לא תקח אחותה עליה ושמא תאמר לא אקחנה בתור' ליקוחין אבל אשתמש עמה כפלגש וכזונה פומביית בלי קידושין שהוא הקיחה האמורה בתורה בענין זה על זה הוסיף ואמר **לצרר לגלות ערותה** ר"ל לא יהיה לך רשות לגלות ערותה בשום אופן בין בליקוחין בין שלא בליקוחין כלומר זה אמרתי לך לא תקח אינו חק בלי טעם כי יש בו טעם נכון שלא יהיו צרות זו לזו כי מטעם זה ב' נשים לאיש אחד נקראו נשים צרות שבאמת חדא מצרת לחברתה וע"ז תכף אחר לא תקח התחיל ואמר לצרר בטעם רביע וכמובן וכיון שהגענו לטעם זה שלא יהיו ב' אחיו' צרות זו לזו מה לי בקידושין ומה שלא בקידושין כל שאתה מגלה ערותה שעליו בנוי עיקר הצרות וכמ"ש רז"ל אין האשה מתקנאת

אלא בירך חברתה ולא בקידושי ולקוחי חברתה וע"ז סיים ואמר לגלות ערות' בדרגא תביר וכמובן ר"ל שעיקר לא תקח היינו משום טעם הצרות לצרור ועיקר הצרות תלוי בגילוי ערוה באיזה אופן שיהיה וסיים ואמר. **עליה בחייה** להעיד כי שמא יאמר האומר אגרש את האחות הראשונה בגט כריתות ואקח את אחותה או אשתמש עמה כפלגש אחר שכבר גרשתי את הראשונה בשילוחין גמורים שוב אינו נקרא שלקחתי אחותה עליה שכבר גרשתיה ואינה ברשותי ואינו נקרא עליה לזו כיאר ואמר לא! לא כן הדברים **עליה** בחייה כל זמן שאשתך הראשונה אשר לקחתה בליקוחין גמורין (והן הקדושין) היא בחיים חיותה נקרא שלקחתה אחותה עליה ובכל אופן אתה אסור לבא אל אחותה ונקרא שלקחתה אותה עליה ואם באת עליה והולידה בנים מאותם הביאות בניה ממזרים ככל הכתוב בכל אותן הלאוין שיש בהן כריתות ומיתות ב"ד כנודע:

וממוצא דבר הרשע הזה **מרדכי מוסקאטו** שהוברר כשמש שקידש את **פלומבא** בב' עדים כשרים ובפרט במאמר ב"ד הגדול של **הויגאריאטו** שחייבו לקדשה מי הוא זה ואיזה הוא שיכול לבקש על זה ובלי דתות להתיר שיוכל ליקח את השניה הס כי לא להזכיר! ולא אאמין שיעלה על לב שום אדם אפי' במי שלא ראה מאורות דת מימיו! חלילה! לא תהא כזאת בשום בר דעת:

כל זה אני כותב להודיע שאפי' מי שרוצה להיות תקוע אחרי פשטי המקראות שבה' חומשי תורה מבלי שיאחז ספרי קבלתנו בידו עכ"ז תורה יוצאה בהינומא וראשה פרוע שהאיש הזה אחר שקידש את האשה **פאלומבא** קידושין גמורים שוב אין שום יכולת בידו ליקח את אחותה בשום פנים כל זמן שאחותה **פאלומבא** הנזכרת קיימת בעולם בין יגרשנה בין לא. זה ע"פי פשטי המקראות רעבים גם צמאים מביאור הקבלה כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו בהיותינו אנחנו ישראלים ואין תוארנו המפורסם **בעלי ברית הישנה** כי אם בשביל שאנחנו נגררום אחרי קבלת חכמי המשנה והתלמוד והפוסקים הגדולים הבאים אחריהם בים התלמוד ופרשיו ורכבו. וע"ז תארנו גלוי לכל העמים והוא זה **ישראלים פרושים מכת הרבנים בעלי ברית הישנה** ואדעתא דהכי אנחנו גרים בתוך האומות אשר בחסר עליון ובחסדיהם הנאמנים

מקום מניחים לנו להתהלך לפנו ה' ע'פי דעת רבותינו ז"ל בביאור המקראות וזה קרוב לאלפים שנה בגלותנו זה לא כהתה עינה של תורה ולא נס לחי הקבלה בידינו כי הודות לאל יתברך מלכי הארצות נותנים לנו יד בקיום דתנו. ובפרט מלכותנו האדירה והחסידה היא מלכות **האפיפיורות** יר"ה החזיקה בידינו יותר ויותר משאר מלכי ארץ איברופא הזאת ויש לי אלפי ראיות על זה זו בלבד אעלה על אר"ש מדב"ר גם בהייתי פה ויטירבו חכם בלי ספרים דבר אחד והוא זה אם אין זכרוני מכזב והוא בשנת **הפתח** ליצירה אירע קידושי ממזרות או כיוצא לזה מדבר ערוה **בפיסארו** עיר קצה גבול מלכות **האפיפיורו**' יר"ה וכתב רב אחד שליח א"י תוב"ב פסק ארך להבדיל האנשים החטאים האלה ואפילו היו איזה חכמים בעיניהם או איזה מעשירי פיסארו מסייעים ידי עוברי עברה עכ"ז הרב הנז' ז"ל איזר כגבר חלציו וכתב והגזים להם בפירוש שאם יעמדו על עמדם בכל כחם לבער הרע מקרבם מה טוב ואם לאו היה כותב לא"י תוב"ב שיחרימו את כל עיר **פיסארו** מקרב ישראל ואחריו החזיקו כל רבני איטאליא מקטנם ועד גדולם ומכללם **מורינו הרב מנוח קורקוס** ז"ל וכתב בפי' מורינו הרב ז"ל שכבר דיבר עם החקירה והשררה על אותו מאורע ושאמרו לו בפירוש שיעשו חכמי ישראל מה שדין תורתנו שתתעלה גוזרת והוא מורנו הרב ז"ל ימלא פיו תהלותיו על מלכותנו זאת יעויין בספר משאת משה ח"א ד"ע.

ed è un tomo voluminoso. Si "משאת משה" Questo libro è il suo titolo trovasi nella nostra privata biblioteca, nella prima credenza all'ingresso della porta, nella prima vetrina al secondo rango, cominciando da giù. al di ,"אבן העזר" Questa questione si trova nel sud libro, nella parte là dell'Articolo 20. Poiché il preciso articolo non me lo rammento, ma .prendendo in mano la parte suddetta, s'incontra facilmente

ואחרי שיתברר לכם **ממוני הזמן וטובי העיר** הי"ו שענין זה הוא בהי"ר כשחקים כמו שאתם שומעים לא נופל דבר ושכל חכמי ישראל בכל מקום שהם לא יוכלו לנטות ימין ושמאל כי אחת היא תורתנו אחת היא קבלתנו אחד הוא הגיון לשוננו למקצה הכדור ועד קצהו אחר כל זה מה תעירו ומה תעוררו? ולמה ירך לבבם?

אחרי שמלכותנו האדירה הזאת לא תחפוץ בשום אופן להעביר אותנו על דתנו ואיך יהיה זה? אחרי שיתברר לה (ר"ל אל המלכות) שדעת כל חכמי ישראל בכף מאזנים לאסור נישואין הללי ושאפי' יבא עליה בדרך זנות בניה ממזרים גמורים ואסורים לבא בקהל איך אפשר בעולם שיחייב אותנו להניח לתת לה קידושין תוריים ויולידו בנים ובנות בנותינו ויתערב זרענו עם זרע ממזרים ואפילו שהוא נגד קבלתנו רצוני לומר שלא יהיה דבר מפורש בתורה כי אם בקבלה? זה לא יחשוב אנוש כי מה לנו ולפירושים אחרים שאינם מקובלים מאומתנו וכבר כתבנו כי תארנו אשר לא ימחה לעולם ועד הוא **ישראלים פרושים בעלי ברית הישנה וביאור הקבלה**. ומי יחייב הרשעים האלה הנואף והנואפת שישארו כדת משה ויהודית בינינו שלא כדעתנו שהוא דעת תורתנו וקבלתנו ויבא זר בתוכנו לפסול זרענו המוזרע בכשרות לדעת חכמי ישראל? יעשו מה שלבם חפץ ויצאו לחוץ ויתנצרו או יתחמדו או יבחרו להם דת כטוב בעיניהם ואל יבואו לבלע את הקודש בתוכנו בשלמא אם היה עון אחד בחילול שבת ומאכלות אסור להכעיס שהם ב' עונות חמורים המוציאים העובר מכלל ישראל נוכל לומר כיון שהם ב' עונות אפילו שחמורים בעינינם אין יד אחרים באמצע ר"ל שאינו מגיע הנזק כי אם לעצם העובר ולא לזולתו נאמר כיון שאין ידנו גוברת והמלכות אינה נותנת יד לענוש את הרשעים אין אנחנו מחוייבים ליכנס בסכנה בשביל זה ונאמר הוא רשע בעונו ימות ואנחנו את נפשינו הצלנו אבל כשהענין הוא ענין שנוגע לכללות אומתנו כנדון הלזה שמוליד ממזרים בתוך קהלתנו ולמחר מתערבים קהל ממזרים בתוך קהלתנו ותחזור בר מינן! לא יאבה ולא ישמע קהלתנו פסולה ובאסור איש באחיו מאחינו בני ישראל שבעיירות אחרות הא ודאי נצעוק בגרון אי שמים!! ומחוייבים למסור עצמנו וגופנו על זה בלי ספק ובלאו הכי אין אומה ולשון שולטת בנו לחייב אותנו דבר נגד השכל ונגד הדת חלילה לא תהא כזאת בשום מלכות חסידה ובעלת אמונה כ"ש במלכותנו זאת אשר היא מעיין מקור מים חיים אשר כל המלכיו' האדירות אשר בחלק האיברופא מבארה ישאבו מעייני ישועת דתם ואמונת':

וע"כ לבי חזק כשמיר ושית כי העולה על רוחכם היו לא תהיה רק חזקו ואמצו אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו זאת עשו לכם סדרו לכם שאלה אתת תוכן הענין מתחילתו כיצד היה ותשתדלו להעתיק **הפרוגיסו וירבאלי** של **הויגאריו** (אם אפשר אפי' בהוצאת ממון) ואם לאו תסדרו לכם הדברים כיצד נפלו וכיצד אירעו מי ומי היו עדי הקדושין ומי הרבי שנטפל בקדושים אלו הכל באר הטיב ואתם לא תחושו עוד היתצבו וראו את ישועת ה' כי אני בע"ה אבא אחר שאלתכם בתשובה נצחת וארעיש את כל העולם כולו ממזרח שמש עד מבואו עליה אראה בנחמה אם לא אראה לכם חתימות מאה רבנים ולא בדרך גוזמא קוראים אחרי מלא אל תחושו כלל! ודי בזה לפי שעה כי רצוני להשיב לכם תכף היום הזה ואני עיף ויגע מהמרחץ וחלוש מהחולי אשר עבר עלי ט"ו ימים רצופים שלא בא בפי דבר היוצא מן החי וע"כ עמד קנה במקומו ואשתקיל מלוליה:

עוד אני מזהיר אתכם שאם תראו ההכרח כתבו אלי כטוב בעיניכם ואני תכף אסע ראשונה עם ה**בי דואר** כי עת לעשות לה' לא עת מנוחה לא עת השקט ושיקוי לעצמותינו עת צרה היא ליעקב וממנה יושע אם נהיה באחדות ותניחו לדבר אחד רועה ישראל להנהיג הענין ה' עמנו אל תיראון כיר"א:

עוד אני מודיע לכם שתכף יעתיק אותה מרדכי שמואל בכתב רש"י חשוב ומע' החבר **ר"י פאסאני** נר"ו או תלמידנו **משה עזכאריאל** הי"ו יעתיקוה איטלקית ויותר טוב משה מפני שהוא מורגל בלשוני וכתבי כדי שתבינו הדברי' בשורשם ויתחזק לבבכם לרוץ לפני ה' וברכה ושלו' לכל **אנשי הועד והנצב והנאמן והסוכן** ושלום לכם אל תיראו: כ"ד מעתיר בעדכם מרביץ תורה בישראל דל (חתום) מאשפות הצעיר **ישראל משה חזן** ס"ט (מקום החותם) נתאחרה ההעתקה עד היום י"ג לחדש מנחם **תרי"ב** כ"ט לחדשם לוליו ואני מודיע עוד שיש דברים רבים כאן שהוספתי היום שלא היו בהעתקה וע"כ אני מחלה שתתנו דעתכם ע"ז כי לא היה לי שהות להעתיק הדברים המחודשים פה ושלום:

כל זה כתבתי במחרצאות ויטירב"ו יע"א חכם בלי ספרים כדי לחזק את לבב **ממוני הזמן וטובי העיר** וכמתוכח כמנהגי הטוב מיום שבאתי בארצות אלו לברר כל

הדינים מפשטי המקראות לסתום פי המקטרגים אשר רבו כמו רבו בחלק הכדור הלזה אבל עכשיו כי חזרתי לחט"ול פה העירה יע"א וכותלי בית מדרשי מלאים זיו ומפיקים נוגה מספרי תורתנו שבעל פה אשר באורה יראה אור כל אשר בשם ישראל יכונה. וגם **שמע' הממונים והנאמן** אחר דברי לא שנו והזמינו לי כאשר צויתים גופא דעובדא היכי הוה מרישא דסדרא כפי אשר נמצא באוצר הקהלה מזה עשרה שנים עד היום חובה עלי לברר הדברים הנז"ל מתוך ספרי הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם דברים ברורים כשמלה להראות לכל באי העולם שבדברי מתוך ויכוחי בפשטי המקראות כן הוא ממש לעיקר דינא באין נופל דבר **ואען ואומר** הנה אחד הרואה בעיניו יראה שמכל מ"ש בויכוח השכלי הנשען על יסודי תורת משה ונבואתו לבד מבורר יוצא שהחלטתי ה' החלטות או כמו שתאמר ה' פרטי דינים ואלו ה' **א'** שקדושי פאלומבא אשר נעשו במאמר **הויקאריו** הם קידושין גמורים מכל צד ופנה. **ב'** שאונס משפטיי ודתיי לא יקנה מעולם שם מעשה מעושה או באונס. **ג'** שקידושין אלו הנהוגים בישראל דהיינו קידושי כסף ושטר וביאה הם קידושין תוריים ונבואיים מאז היה ישראל לגוי אחד בארץ אלא שקידושי ביאה הוא אופן הקנין הג' אפי' דאם קידש באופן זה בפני שני עדים הוו קידושין גמורים עכ"ז מנדין ומלקין אותו. **ד'** שבקידו' אלו לבד בלי כל הצירימוניאר"י בז' ברבות והדומה קנתה האשה המקודשת דין אשת איש גמורה לחייב כל הבא עליה או מסיבתה בכל העונשים הכתובים בתורה הכל לפי מה שהוא ענין העון. **ה'** שענין איסור ב' אחיות תלוי בקידושין דוקא שתכף שקידש את הראשונה נאסר באחותה גם לבוא עליה בדרך זנות ואין לו תקנה ליקח אחותה או לבעול אותה אם לא בשתמות הראשונה הא לאו הכי אין לה שום תקון בשום אופן ע"י גט אפי' שיהיו גרושי הראשונה מחוייבי הדת כגון שזנתה וכדומה לזה עכ"ז כל זמן שהיא (ר"ל האחות הראשונה) בחיים חייתה אסור לבוא על אחותה האחרת ואם בא עליה והוליד ממנה בניו ממזרים גמורים והם תחת מקרא מלא לא יבא ממזר בקהל ה' הן אלה ה' סעיפי דינים אשר אני מחוייב להראות לעיני כל העם איך מבוררים המה כשמלה בתורה שבע"פ וזאת חובתי ואעשנה ואבא היום להשיב על הראשון ראשון והוא אם קידושי פאלומבא הם עשוים כדת של תורה וכתחז"ל או לא וע"ז נאמר דמצד מעשה הקידושין

גופייהו אין ריח ספק בדבר שהרי נעשו במנין עשרה ואחד חכם מסדר הקידושין לעיני ממוני הזמן ונאמן הקהל כמו שבא מבואר בשאלה וא"כ מצד עצם מעשה הקידושין אין בו שום ערעור כי תלי"ת נעשו כדת של תורה ובתחז"ל ולא נשאר לפקפק בהם כי אם מצד עישוי ב"ד **הויגאריו** שקדמם ונעשו בכח ואל באיומים וגזומים כי הא לאו הכי היו מניחים אותו בבית הסוהר מקום אשר אסירי המלך נענשים שם ע"י עול הגאליר"א הידועה וע"ז גמר אומר לקדשה וא"כ נמצא שקידושי פאלומבא הם לפום ריהטא קידושין באונס גמור וא"כ יאמר האומר כי בטלו הקידושין מעיקרא וכמו שלא היו בעולם וא"כ ממילא יוכל ליקח את אחותה כיון שקידושי פאלומבא לא חלו מעיקרה הסכת ושמע קורא נעים כמה טענות מספיקות לחזק קידושין האלה כראי מוצק עד שיבלו שפתותיך מלומד די:

הטענה הראשונה שכתוב במימוריא"ל שעשו אביה ואם הנערה פאלומבא שהיה אונס גמור שהנואף האחד סרסור עבירה שמואל סונינו הכה אותה על זרועה מכה בלתי סרה ואיים אותה שלא תצעוק כדי להניח לשותפו של עמלק למלא תאותו אין לך אונס גדול מזה שאנס אותה וממילא כדין עשה **הויגאריו** לחייבו לקדש אותה בעל כרחו מה תאמר וכי מפיה ומפי אביה ואמה אנו חיים? ואם כדבריך לא שבקת חיי לכל בריה ולמחר כל זונה נשכחה תעשה בדעת להטיל זוהמא לשרי וטפסרי ארץ ולומר בא אלי העבד העברי והכני פצעני ובא עלי בכל אות נפשו ועל הכל שכב' פס' הרמב"ם פ"א מה' נערה בתולה דין ב' וז"ל כל הנבעלת בשדה הרי זו בחזקת אנוסה ודנין אותה בדין אנוסה עד שיעידו עדים שברצונה נבעלה וכל הנבעלת בעיר הרי זו בחזקת מפותה מפני שלא צעקה עד שיעידו עדים שהיא אנוסה וכו' עכ"ד נמצא דנבעלת בעיר הרי היא בחזקת מפותה ואינה נאמנת לומר אנוסה הייתי אם לא בעדים וכ"ש לדעת הדאב"ד החולק עליו וס"ל דלעולם בין בעיר בין בשדה אינה יכולה לטעון אנוסה הייתי אם לא בעדים גמורים דבכל התורה כולה קי"ל המע"ה נמצא דבנדון דידן לא מבעיא הראב"ד דבעי עדים להאמין אותה אפי' בשדה אלא אפי' הרמב"ם ז"ל דבשדה מחזיקה בחזקת אנוסה ועל הבועל להביא הראיה עכ"פ מודה דבעיר היא בחזקת מפותה ועליה להביא ראיה שאנס אותה ע"ז נשיב ונאמר דגם פה כבר העידו ב' נשים עבריות על כל המאורע כמו שכתוב תחת בפתקא הוא המימוריאל"י ששלחו

אביה ואמה לב"ד של **הויגאריו** ועדות נשים בעינים כאלו כבר כתב מוהריק"ו שורש ק"ף ושורש כ"ג ופסקו רמ"א בש"ע ח"מ סי' ל"ה דכשהטוען טוען בריא אפי' עדות אשה יחידה או קטן נאמנים להעיד מפני שאין דרך להזמין עדים כשרים לזה ואין הפנאי מסכים להזמין כיעו"ש ואל תתמה על החפץ איך נאמנים עדים שאינן כשרים מן התורה כמו שהוא עדות נשים וקטנים והדומה שהם פסולים גמורים לכל עדות דרב המרחק בין הענינים כרחוק מזרח ממערב דבשלמא בדיני נפשות ודיני איסור והתר כגון לאסור אשה על בעלה והדומה בכל אלו אין לנו אלא ב' עדים כשרים לחייב או לזכות ואומדן דעת הדיינים לא מעלה ולא מוריד כי אין להם לשפוט כי אם ע"פי העדים ותו לא אע"פי שלפי דעתם הענין הוא להפך עכ"ז אין להם כי אם לדרוך על במותי **משפטי התורה** ושלא לנטות ימין ושמאל וכעובדא דשמעון בן שטח המובא בתלמוד שאמר אראה בנחמה וכו' הרי שאפי' היה הדבר ברור לו כשמש שזה הרג את זה עכ"ז אמר בפי' מה אעשה שאין דמך מסור בידי וכן לאסור אשה לבעלה אפי' שהדיין רואה בעין שכלו מכמה אומדניות מוכיחות שלפי העדויות מכא ציבחר ומכא ציבחר ולפי הילוך הענין הבא לפניו מתברר לו יפה יפה שנטמאה ונעשתה התועבה הזאת עכ"ז כל שאין הענין עולה לפום דינא בראיה ברורה דומיא דעדים אינו יכיל לאסור אותה על בעלה בשום אופן ומענין זה כותלי בית המדרש מלאים מנדונית כאלה עד להפליא וכדי שלא להניח למעיין נפשו ריקה אני אביא לו תשובות מוהרשד"ם א"הע סי' קס"א שנשאל בנדון ניאוף אחר שהיה יד הבעל והעדים כמעט באמצע והיה הענין מכוער עד להפליא ואחר שנשא ונתן בכל התשובה בבירור דיני העדויות שבאו לאוסרה ושלא היו נראים לפי הדין האמיתי לאוסרה על בעלה סיים וכתב וז"ל וכבר אמרתי שלענין הדין אני מסכים שאשה זו מותרת לבעלה ואין בידנו כח לאוסרה מן הדין אלא שאני אומר שארורים הם הנואף והנואפת הבעל והעדים וכמו שכתבתי דהוו ידים מוכיחות דנעשתה התועבה וכו' ע"כ מה שראיתי לכתוב בענין זה והמעביר גלולים מן הארץ יעבור לרשעים ההם בעיני וממנו יסיר לב האבן ויטהרנו מעונינו עכ"ד ז"ל הראיתיך בעיניך קורא נעים שאפי' שהיה הענין לפי דעת הדין מבורר הרבה שהניאוף נעשה עד שקללם קללות נמרצות ואמר בפירוש שהיו

רשעים בעיניו עכ"ז גזר אומר להתירה באומרו שלא היה בידו כח לאסור אותה מן הדין הפשוט באנו בענין דיני ממונות ונזיקין וחבלות שבין אדם לחבירו אין הדבר כן. והטעם גלוי וידוע דבדברי' שבין אדם לחבירו בדיני ממונות ונזיקין הדבר תלוי בידיעת האמת אצל הדיינים וכל שנתברר לדיינים האמת מתוך סדר העניינים אשר באו לפניהם ודעתם סומכת על אותו אמת המבורר לפניהם שכך הענין דנין אע"פי שאין שם עדים וראיה כי אם מעשים מבוררים ואומדנות מוכיחות הכל לפי ראות עיני הדיינים המומחים והפקחים דנין וגוזרים לפי ראות עיניהם והטעם שבדברים שבין אדם לחבירו חוץ מדיני נפשות לא נצטווינו כי אם צדק צדק תרדוף ר"ל לרדוף הצדק כפי מה שיזדמן לפנינו ולא לרדוף המשפטים והתורות אפי' לא יהיו נאותים אל הענין אשר לפנינו זה לא נצטוינו ודבר זה שאני אומר בספרי הקטן חוקר לב ח"מ סי' א' בררתיו כשמלה עד שחזר כמו?שכלוח ראשונות ממש והוא מן הנמנע להחזיר ולהעתיק כל הדברי' הארוכים כנתינתן. אבל אני רואה עצמי מחוייב לפייס הקורא אהובנו באיזה ראיות בריאות וטובות ובקיצור מלין הנה הרשב"א עמוד נכון מעמידי ההוראה כנודע כתב בתשו' ח"ג סי' ע"ג וע"ד ופסקה מרן מוהר"י קארו בח"מ סי' ט"ו שנשאל על נדון אחד של דיני ממונות שלא היה מבורר כל צרכו בעדים וראיה והשיב מה שהשיב ובסוף דבריו סיים וכתב וז"ל וב"ד יפה יוציאו הדבר לאמיתו וחזרו ושואלי"ם הלכו בו לאמר לו יודיענו היאך הב"ד יוציא הדבר לאמיתו? והשיב וז"ל תשובה דבר זה אין בו ענין פרטי שיוכל שום חכם לומד בדבר פ' ופ' אלא כל ב"ר לפי מה שהוא הענין במקומו ושעתו בחקירת הענין אם היו שם עדים איש או אפי' אשה ובאיזה ענין הוה ולפי דעת הב"ד וחכמתו וחריפותו וכו' עיין שם בדבריו באורך וכיוצא לזה כתב הרשב"ש בסי' ו' בענין פנויה שנמצאת מעוברת ואמרה מאיש פלוני הוא והבועל כפר ואמר שלא היו דברים מעולם והיה בעדות צד נוגע בעדות והאריך כזה וסיים וכתב וז"ל ודע כי כל עדות שאפשר להתקיים כהלכתה אין מקבלין אותה אלא כהלכתה וכל שאי אפשר לעמוד על עיקר העדות אלא מפי עד אחד או מפי אשה או מפי קרוב נאמין אותם וכו' וכו' וכן כתב הר"ן ואחרים וכדומה לזה כתב הרשב"א בתשו' עכ"ד ואין ספק שכון לתשובה הנז"ל שהיתה בידו בב"י ומקרוב

נדפסה בליוורנו וכיוצא לזה כתב מר אביו התשב"ץ ז"ל בח"ג סי' קס"ח שנשאל בראובן סגי נהור שארח לחברה עם שמעון והיו לראובן הסגי נהור קצת מרגליות תפורים בבגדו ושמעון היה מתחבר עמו בדרך וישן אצלו וכשבקש ראובן המרגליות ולא מצאם חשב כי שמעון גנבם ושמעון כפר והשיב וז"ל תשובה ידוע הוא כי הגונב אינו גונב בעדים ואם באנו לדון ע"פי עדים וכיוצא בזה תלקה מדת הדין והרשות נתונה ביד כל דיין מומחה שבכל דור ודור לגדור גדרים בזה וכו' ואף מדין התלמוד מותר לעשות כן ומכין ועונשין שלא מן הדין משום מגדר מילתא וכ"ש להציל עשוק מיד עושקו ומצינו בתלמוד וכו' ובכאן נראת אמתלא גדולה שהוא גנבם וכו' והדין נותן לאיים עליו ולגזום וכו' וכבר אסרתי אני יהודי אחד שטען עליו אורח שגנבו וע"י נכרים דברי אמת אסרתו בבית הסוהר ואח"ך נמצאת הגניבה בידו וקלסוני כל הקהל על זריזותי בזה עכ"ד הראיתיך בעיניך קורא אהובי ההפרש הגדול שיש בין דיני נפשות ואיסור והיתר לדינים שבין אדם לחברו שבענייני' הראשונים אין לדיין לדון כי אם ע"פי עדים וראיה והמשפטים הכוללים הכתובים על ס' חקה ואינו יכול לסמוך על דעתו אפי' שיראה הדברים כדעתו הפך מה שהוא שופט ודן אבל בדיני ממונו' אדרבא הוא להפך ואין לו אלא מה שלבו גומר ואם נראה לו באמת ע"פי אומדן שהדברים כן ארעו כמו שהעידה האשה ההיא פוסק הדין כן ולא חלי ולא מרגיש כל זה אני כותב אבל עדין אני רואה פני אהובנו הקורא צהובות כדבעי עם שכבר הוא מפוייס מהראיות שהבאתי לו מבוררות כשמלה עכ"ז מבין ריסי עיניו אני רואה בו כמקבל הדברים כגזירות בלי טעם מבלי שיתיישב על לבו טעם בעיקר בעצם ההפרש הלזה על מה אדניו הטבעו והריני כאלו שומע קולו מנהמת כיונה לאמר לי תינח בדיני נפשות דאעיקרא אפשר שהשכל אינו מחייב להמית נפש תחת נפש כי המשפט הזה אינו כשאר המשפטים שסבתם הוא תכליתם (ר"ל שבהפך הענין מרע לטוב כמו שהוא כל עניני התשלומין והדומה ומכללם נדון שלפנינו שעל ידי שאנו מחייבים את הנואף לינשאנה יתוקן פגמה ולא תשאר באלמנות חיות כי תחזור מאוסה אכ"ע נמצא כי על ידו המשפט יסוד הנזק אשר עשה או יתוקן בצד מה לא כן בעונש נפש תחת נפש שלא נהפכה הסיבה במות הפועל בשום אופן) ואף אם נאמר שהמשפט הזה הוא ישר ונצרך מצד עצמו

לתכלית אחר והוא מאמר הכתוב וכל העם ישמעו ויראו עכ"פ דיינו שנקיים משפט זה בדקדוקיו ובטעמיו וחקירותיו ודרישותיו עד שיתברר כשמש בחצי השמים שזה הרג את זה בלי שום ריח ספק לפי משפטי התורה והשכל וכל שהדבר אינו ברור לפי המשפטי' הכוללים שבמשפטי התורה או חוקי עם ועם. איך נסמוך על אומדנות וחריפות ופקחות הדיינים שגוזרי' ואומרי' לחתוך ראשו של זה והדבר אינו ברור ע"פי המשפטים הכוללים? הלא במעשה אשר אנו עושים בודאי הגמור שזה הולך למות בלי ספק והמשפט אשר הושת עליו עדיין אין הלב גומר כל זה תינח בדיני נפשי' באמת ראוי לו' אשר הוא משפט ישר שלא להרוג שים אדם אפילו הדברים ברורים וגברים שזה הרג את זה אבל בעניינים של ניאוף והדומה שהבאת לנו מתשובת מוהדשד"ם הנז' שהוא השופט דן אותם לרשעים גמורים ולפי דעתו מכל המאורעים שארעו היה הניאוף כמעט מבורר ולמה יתיר אותה ויכשיר בניה מפני שלא היה הענין מכוון אל המשפטים הכוללים? ומה בממון הקל אנו סומכים על אומדנות ומוציאים מזה וניתנין לזה שלא בעדים גמורים וראיות מוכיחות בערוה החמורה שהבנים ממזרים ויבואו להתערב בתוך קהל ועדה מישראל לא כל שכן שנאמר שאם לב הדיינים גומר שנעשה התועבה הזאת בישראל שהדין ניתן שיגזרו אומר לחייב לגרשה ולעשות בניה ממזרים אפילו שאין המשפטים הכוללים מכוונים אל הנדון ההיא? אהה ידידי הקורא! הזכרתני צרותי וצרות צרותי הדת ועלי לבי דוי כי ק"ו זה שאתה דן הנראה לפום ריהטא חזק ומראהו כראי מוצק הוא היה כעוכרינו וזוהי שהחריבה את בתינו בכמה משפטים אנושים ששפטו את העם בכל עת בעניינים רוחניים ואלהיים להרבות היסורים והעונשים על פי דמיונות כוזבות כאלה מחסרון ידיעת הדיינים בשורשי הדינים והכותל הברזל המפסיק בין עניינים רוחניים ואלהיים לשאר הדברים הארציים או מדיניים כמו שהם באמת הדברים שבין ארם לחבירו. כתר לי זעיר ואחוך ואלפך בינה דברים בשורשן וטרם כל דבר אקדים לך דברי הרמב"ם ז"ל בפ' ששי מח' פרקיו הקודמים לפי' על אבות. שהנה בעמדו לויכוח בב' מאמרים הסותרים ממאמרי המקרא למאמרי רז"ל שמאמר הכתוב אומרו נפש רשע אותה רע וכן להפך שמחה לצדיק עשות משפט מזה משמע שתשוקת הרע היא

תכונה רעה בנפש אפילו שאינו מוציא מחשבתו לפועל ולהפך לענין הטובה ואלו מדברי רז"ל משמע להפך שהרי אמר רשב"ג לא יאמר אדם אי אפשי לאכול בשר בחלב אי אפשי ללבוש שעטנז אי אפשי לבא על הערוה אלא אפשי ואפשי ומה אעשה שאבי שבשמים גזר עלי ולפי המובן מפשוטי ב' המאמרים הן סותרין זה את זה וע"ז כתב וז"ל ואין הענין כן אבל שניהם אמת ואין מחלוקת ביניהם כלל והוא שהרעות אשר הן אצל הפילוסופים רעות אשר אמרו שמי שלא יתאוה אליהם הוא יותר חשוב מן המתאוה אליהן ויכבוש את יצרו מהן הם העניינים המפורסמים אצל כל בני האדם שהם רעות כשפיכת דמים וגניבה וגזילה ואונאה ולהזיק למי שלא הרע לו ולגמול רע למטיב לו ולבזות אב ואם וכיוצא באלו והם המצות שאמרו עליהם חכמים ז"ל שאלו לא נכתבו ראויים הם ליכתב (יומא דס"ז ושם חשיב גם גלוי עריות והרמב"ם חשב לקמן גם ג"ע וצ"ע וכמ"ש מוהרש"א בסימן אגדות אפשר לישב דברי הגאון שבתלמודים חדשים ע"ש) ויקראו אותם קצת חכמינו האחרונים אשר חלו חלי המדברים מצות השכליות ואין ספק שהנפש אשר תכסוף לדבר מהם וחשתוקק אליו שהיא חסרה ושהנפש החשובה לא תתאו' לאחר מאלו הרעות כלל ולא תצטער בהמנע' מהם. ועל רעות כמו אלה אמר שלמה נפש רשע אותה רע ולהפך לענין הטבה אמר שמחה לצדיק עשות משפט שהוא הכל ממין המצות השכליות. אבל הדברים שאמרו עליהם חכמים שהמתאוה אליהם וכובש יצרו מהן הוא יותר חשוב וגמולו יותר גדול הם התורות השמעיות וזה אמת שאלמלא התורה לא היו רעות כלל ומפני זה אמרו חכמים שצריך אדם שינוח נפשו לאהוב אותם ולא יהיה מונע מהם אלא התי' ובחון חכמת' ובמה המשילו? שהם לא אמרו אל יאמר אדם אי אפשי להרוג את הנפש א"א לגנוב א"א לכזב אלא אפשי ואפשי וכו' אבל הביאו דברים שמעיים כלם בשר בחלב לבישת שעטנז ועריות ואלו המצות וכיוצא בהן הם אשר קראם השי"ת חוקות וארז"ל חקים שחקקתי לך אין לך רשות להרהר בהן וכו' ואשר קראו אותם האחרונים שכליות יקראו מצות כפי מה שבארו החכמים עכ"ד. ואחרי שהצעתי לך דברי הרמב"ם הללו והתברר מתוכם כשמש בחצי השמים ההפרש הגדול שיש בין החוקים האלהיים או הרוחניים להמצות השכליות או מדיניות כמדומה לי שאינו צריך להרחיב הדיבור

ביותר. כי אם לומר. שכל דבר עבירה שהיא תחת סוג רע לשמים ולא רע לבריות מצד השכל כענין עדיות ומאכלות אסורות וכדומה להם שהובאו לפני השופט לדון ולענוש העובר ההוא ולא התתזק איסורא בשום אופן מקודם לכן כי אם במה שעיני הדיין רואות ואזניו שומעות מפני המעידים והעובדי' וכיוצא אזי הדיין רואה שאם העדויו' הם מכוונים ממש עפ"י התורה ועפ"י ספרי המשפטים שבידו דן את הדין ומחייב את החייב או מזכה את הזכאי הכל כפי המשפט והעדויות המבוררות לפניו באר היטב מבלי שיסמוך על אומדנות דעתו כל עיקר דרך משל צייר בדעתך תשובת מוהרשד"ם שלפי ראות עיני הדיין היה האשה נואפת גמורה מכל האומדנות והבירורים שעברו לפניו אבל לא היה מסכים עם המשפטים הכולליים בשום אופן שבעולם כי אדרבא הדין היה נותן לזכות אותה נואפת באופן כזה כיון שעיקר הדבר שהוא דן עליו הוא מהחוקים או כמו שתאמר מהדברים שהוא רע לשמים ולא לבריות ר"ל שעיקר המצוה אין הדעת מחייב אותה. אזי אמרי אין לדיין לדון אותו ענין אלא ע"פי משפטי התורה ולא ע"פי משפטי שכלו דמה כחו יפה לאסור אשה אחת שהתורה לא אסרתה? שאנו אין לנו בדברים אלו אלא מה שגזרה התורה ואם התורה שהיא חדשה לנו האיסור הזה ששכלנו לא היה מחייבו עכ"ז לא יחשיב אותו איסור או ראוי לענוש מפני שחסר אחת מהמשפטים אשר חקקה איך אני אבוא אחריה לאסור את המותר ועיקר האיסור הוא מחודש וחוקיי אשר אין דעת אדם משגחת על מה ועל מה? (והרוצה לרוות כל צמאונו בעניינים כאלו יעיין תשובת הרשב"א הובאה בחשובה בשמים ראש סי' קצ"ב שהיא נגד תשובת הרא"ש הידועה שפסקה מור"ם אה"ע סי' קע"ז ובתשובת הרא"ה שם בסימן רי"ב ובמ"א הארכתי עוד) זיל לאידך גיסא בעניינים המדיניים הוא הדבר להפך שכיון שכל עיקרם הם שכליים ומחוייבים כגון גזילה וגניבה ואונאה ונזיקין וחבלות והדומה להנה שטעמם הפשוט הוא לישוב המדיני אזי הרשות ביד הדיין המומחה והכשר וירא שמים לרדוף הצדק כמו שיזדמן לפניו אפילו שהמשפטים הכולליים כמו כלל המוציא מחבירו עליו הראיה והדומה לו יתנגדו אליו ואל גזר דינו. כיון שבנדון שלפניו לבו של דיין גומר הכל להפך ואם מסופק ילין הדין ואם הדבר ברור לו לפי אומדנותיו והשערותיו יפסוק הדין אפי' מפי עבד מפי אשה נגד

המשפט הכולל וכו"ז לעיל משם במה גדולי' ועיין ג"כ תשו' הרא"ש בס' בשמים ראש סי' שכ"ח מ"ש בשם רבו והוא קרוב למ"ש הרא"ש גופיה בשמו בכלליו כלל ק"ז סי' ו' ופסקה מרן מוהר"י קארו בש"ע ח"מ סימן ט"ו ובמ"א הארכתי:

ואחרי בירורן של דברים אלו אין ס' שאחר שהנערה פאלומבא ואביה ואמה טענו טענת בריא שהיה הענין באונס גמור ואין דרך להזדמן באלו העניינים עדים כשרים וראוים וכמ"ש התשב"ץ הנז"ל שדבר ידוע שהגונב אינו גונב בעדים ובהכרח במשפטי' כאלו א"א לקבל עדות כהלכתה אלא הכל תלוי בזריזות ופקחות הדיינים הנטפלים באותו עסק ביש ודין מדומה להוציא לאור משפט ע"י אומדנות והשערות וחקירות והודאת פיו באופנים שיבא כמסיח לפי תומו מענין לענין וכ"ש אי איכא בהדייהו עדות נשים דודאי דיינינן על פיהן ומחייבינן ליה וכייפינן ליה שישאנה בעל כרחו והא לאו הכי חלקה מדת הדין. כל זה אני כותב לחזק המשפט שדן ב"ד הגדול של **הויגאריו** ולומר שגם לפי דיני ישראל יפה דן לחייבו לכפותו לקדשה כדין אנוסה גמורה הכתוב בפרשת כי תצא ולו תהיה לאשה בע"כ תחת אשר ענה ואפילו במה שאני רואה לבד אותה הפתקה ששלחו אביה ואמה בעדות נשים אני מחליט כן בפשיטות כ"ש שעדין לא בא לידינו ולא ראינו המעשה ב"ד יפה היא הפדוגי"סו של הויגאריא"טו שבלי ספק שמה המצא ימצא כמה עדויות אחרות או אומדנות מוכיחות והשערות בנויות לתלפיות אם בהודאת פיו בנכרים דברי אמת ואם מפי אותו שמואל סונינו שהיה ג"כ בבית הסוהר אשר בודאי מכללם גזר אומר שמחוייב לישא אותה וע"ז כפוהו בשוטים ונעשה מעשה מפורסם וכבד הוכחנו שבדברי' כאלו שהם מדיניים כנזיקין וחבלו' והדומה העקר אצלינו שב"ד יפה בחכמתו וחריפותו מוציא הדבר לאמיתו גם בלי עדים וראיה ומי זה אמר שלפי מרוצת המאורעים שארעו במקום או בזמן שנעשתה התועבה. מזה לא הבריחו שהיה אונס בדבר? כי מי יודע? שמע נא מ"ש הרב חכם צבי בתשובה קמ"ז שעל מה שכתב חכם שכנגדו לחזק דברי הרמב"ם שבעיר כיון שלא צעקה איתרע לה חזקת צדקת ואינה נאמנת לומר אנוסה הייתי ע"ז כתב הרב וז"ל אשאל נא מכת"ר מהיכן הוא יודע שלא צעקה ואני אומר דבלילה היה והשכנים היו ישנים ואין עונה ואין קשב ואפשר שהיתה במרתף מקום

שכל הצועק אינו נענה או באופן אחר דבשלמא להרמב"ם שפיר אוקמוה המפ' בראו עדים שלא צעקה אבלבנדון שאין ידוע לנו מציאותו היאך נאמר שלא צעקה ואפשר שצעקה כאוב מארץ קולה ולא נשמע בין החיים והרי היא טוענת לפנינו שצעקה וצווחה ככרוכייא ואין שומע לה עכ"ד ובתשובת בנימן זאב סימן קל"ב כתב על נדון כזה וז"ל כיון דיחידה היתה בביתה דצעקה הנערה ואין מושיע לה ואפי' שלא נשמע קולה רק שאמה מצאה בוכה ונאנחה כשהיה מחזיק אותה ההוא נבל ולא היה בבית אחר זולת הוא והנערה הא ודאי דייניגן כאלו שלף חרב עליה ואמר לה אם תצעקי אהרוג אותך. ולפי זה נראה לע"ד לדונה באנוסה אפילו שהיה המעשה בעיר כיון דאם היתה צועקת לא היה מי שיושיענה עכ"ד. אתה למד מכל זה לכל הפחות דאם הב"ד רואה איזה אמתלות לדבריה שכדבריה כן הוא הא ודאי מאמין אותה משיקול דעתו גם בלי עדים וראיה ואחר שכן מאן נימא לן שב"ד של **הויגאריו** כשנזדמן לפניו מרוצ' המאור' הרע ומר הלז' שלא הוכיח מאמצעות העניינים שבדבריה באותה פתקא ששלחה כן היה ועוד דלפי הפתקא ששלחו אביה ואמה בעדות הנשים העבריות מבואר יוצא מתיבה דהנערה לא היתה שפויה בדעתה מעולם כמו שהוא עד היום שאני מכירה היטב. ודבר זה התאמת אל הב"ד של **ויגאריו** גם מפתקת ממוני הזמן אשר השיבו אל **הויגאריו** באומרם שאם ממה שהוא מפורסם בעיר ואם ממה שהעידו אביה ואמה ואם מסדור דבריה והנהגתה נראה בחוש הראות שאינה שפויה בדעתה והוסיפו להעיד שמטעם הזה לא יכלו לסבול שיטותה האדונים אשר היה משרת בביתם והזכירום בשם ובכינוי ואחר שכן לו יהי שהיה פיתוי הוא אונס גמור וכן כתב הרדב"ז בחדשות דפוס ויניציאה סימן ס"ג דפיתוי קטנה אונס הוא דקטנה כיון דאין לה דעת אין לה רצון עי"ש והוא הדין והוא הטעם בשוטה כיון דאין לה דעת אין לה רצון וממילא אונס הוא ויפה עשה ב"ד של **הויגאריו** לתופסו בבית הסוהר ולכופו בשוטים ובאיומי' ובגזומים עד שיקדשנה וכן כתב הרדב"ז שם בסוף הסימן ובסימן י"ט דבהודאתו לבד כופין אותו וישא אותה וישתה בעציצו ואם כפר מחוייב שבועה ואם ראו הב"ד כי יש רגלים לדבר ורוצה לישבע לשקר רשאים לאיים עליו ולתופסו עד שיודה עב"ד ועוד ממה שאנו רואים שכשגזר **הויגאריו** שיקדש אותה ושלחו אותו

ע"י בני חיל לקדשה בעל כרחו וב"ד הזמן והממונים ונאמן הקהלה נטפלו תכף ומיד לתת גמר טוב יפה שעה אחת קודם וכתבו ושלחו המעש' ב'"ד של הקידושין המובא בשאלה זה מכל זה אות ומופת חותך שאפילו הם עצמם היו מסופקים בדבר כמו שכתוב בפתקא א' ששלחו להשיב **להויגאריו** לאמר לו שהיה הדבר שקול בעיניהם ולא היה כדי שביעה לא בטענות הנערה ואביה ואמה וגם לא בתשובות הבחורים וגם שבעדות הנשים לפי דעתם לא היה כל צרכו דבר ברור כדי להאיר בחשכת הטענות והתביעות הללו ועכ"ז כשבא מאמר **הויגאריו** לכפותו למוסקאטו שיקדשה הוכשר הדבר בעיניהם ונטפלו בקידושין מבלי פוצה פה ומצפצף ואם באמת לא היה להם ר"ל לב"ד שנטפל בקידושין (שהיה מאנשי המעמד) וגם לממוני הזמן שהיה דין אנוסה ממש או קרוב לו גמרי לא היו שותקין בדבר והיו משתדלים אצל השררה שלא לחייב לתת קידושין בעל כרחו יען כי בדיני ישראל מפותה אין כופין אותו לישא אותה כי אם בפיוסים ורצויים ושוחדות והדומה וכמ"ש מוהריק"ו פ"ו קכ"ט בפי' והוא ספק הש"ע א"הע ריש סימן קע"ז ידוע לכל אלא ודאי ופשוט דלא חשבינן לב"ד ישראל ב"ד טועים שהיו נטפלים בקידושין דלא הוי מדינא ולכל הפחות היה להם להקביל פני השררה בזה כי תל"ית שררתנו הדתיית הזאת מיום אשר ניתן כתר מלכות בראשה מקום הניחה לנו בקיום דתנו אפילו דברי קבלה ודברי סופרים אלא ודאי שגם המה ר"ל הב"ד הישראלי באותו זמן ראו בעין שכלם כי יפה דן יפה זיכה **הויגאריו** לכופו לקדש את הנערה כי ודאי היתה אנוס' או קרוב לה והם מתחילה השתדלו בדברי פיוס וריצוי עד מקום שידם היתה מגעת לקרבם ולא לדחקם וכיון שלא עלתה בידם כאשר כתבו בסוף אותה פתקא כיון שאין כחם בידם לכוף כי אם על פי כח השררה וכשראו שיד השררה היתה לכופו גם הם בלב שלם ובנפש חפצה תכף נטפלו בקידושין ובזה נשלמה הטענה הא' לחזק קידושי **פאלומבא** בכל תוקף וחוזק קידושין תוריים כדת משה וישראל:

הטענה הב' דאפילו דאם נאמר בפשיטות דכל בעיר הויא מפותה ולא אנוסה בשום אופן כפשט דברי הרמב"ם מבלי שנשגיח אל שאר הפירושים שפי' המפרשים עליו עכ"פ היינו דוקא לענין ממון אבל לא לענין איסור וכמ"ש הרב כנ"הג אה"ע סימן קע"ז

משם תשובת מוהר"ר משם אלבילדא כ"י שהיתה בידו והואיל וזכני ה' שתשובות אלו הנאספות עצמם שהיו ביד הרב כנ"הג המה כמוסים תחת ידי חתומים באוצרותי אעתיק כל הלשון הזה הצריך לענייננו וז"ל והדבר מבואר כי מ"ש הרמב"ם בריש הלכות נערה בתולה כל הנבעלת בשדה הרי זה בחזקת אנוסה והנבעלת בעיר הרי זו בחזקת מפותה וכו' ע"כ אין זה רק לענין ממונא ששואלת הצער והמע"ה וכדמשמע בהדיא מהשגת הראב"ד שאמר חזקת זו איני יודע מה היא אבל טענת אנוסה לענין איסורה אין ספק דשייכא גם בעיר וכל התלמוד מלא ובהדיא אמרינן בפ"ק דכתובות בענין פתח פתוח מצאתי וכו' וכן במקומות אין מספר טענת אנוסה הוייא טענה מעלייתא בלי ספק ואין צריך לפנים וזה לע"ד פשוט עכ"ד ומינה לנדון שלפנינו שטענת מפותה הנטענת עכשיו אין כחה אלא כי אם להפקיע קידושי **פאלומבא** שהיו באונס כדי להתיר איסור ב' אחיות. אנו נאמר כיון שהיתה טוענת **פאלומבא** טענ' בריא שהית' אנוסה א"כ אין כחנו להפקיע קידושיה כדי להתיר האיסור וכמו שהוכחנו דלענין אסורה שייך טענת אנוסה גם בעיר אפילו לדעת הרמב"ם ודוק היטב:

הטענה הג' שאפילו אם נאמר דלא היה ריח אונס בדבר כי אם הכל פיתוי וריצוי בכל פינות חלקיו **והויגאריו** כפה אותו בכחו הגדול לינשאנה כי הלך אחר פשטי המקראות ובפירוש הוולגאט"א שלהם אשר העתיקה המפורסם הגדול החכם המלומד ק' גירולומו שאינו נותן הפרש בין מפותה לאנוסה ובשניהם פירוש שיחויב לישאנה מבלי שום הפרש אפילו במלא נימא והיינו שמהר ימהרנ' לו לאשה במפותה תרגמו dotalit eam et hebelit eam uxoram גם פ' ולו תהיה לאשה הכתוב באנוסה תרגמו באותו לשון עצמי et habelit eam uxoram עכ"ז לא מפני זה נאמר דכפיה זאת תקנה שם אונס גמור ער שיהא בו כח לבטל הקידושין כאלו לא היו בעולם חלילה שיש מי שיחשוב זה! מכמה טעמי תריצי אימא רישא שאני איני רואה בשום מחבר שיאמר דבמפותה אם כפו אותו לקדש דהוי אונס גמור עד שהיה בו כח לבטל הקידושין דכל אונס אשר אנו מכירין ורגילין בו היינו אונס גמור ושלם מכל פינות חלקיו ר"ל שאיש נקי וצדיק אשר לא נשא לשוא נפשו ויהי ידיו אמונה

אף לא פעלו עולה עודנו עומד שלו בביתו רענן בהיכלו באו פריצים והעלילו עליו עלילות ברשע לפני שופטי המדינה וחייבוהו לעשות דבר שלא היה מחוייב אזי ודאי הוא דאמרינן אנוס הוא וכל טצדקי דמצינן למעבד עבדינן לבטל אותו מעשה הכל כדיניה אבל לא באיש רע מעללים שפיתה את בת ישראל ומלה תאותו ככל אות נפשו ושוב הולך לבקש נכלי דתות לפטור עצמו בטענות כזביות וכדומה אף שהדין נותן דאין כופין וכמ"ש מוהריק"ו בסוף סימן קכ"ט והוא דין התלמוד בלי ספק מהר ימהרנה לו מדעתו עכ"פ הכי הכריח מוהריק"ו דעכ"פ מצוה לכונסה וא"כ אי הוה עובדא ועברו הב"ד או הערכאות דכפוהו שיקיים מצוה זאת רצוני לומר לכונסה לא מפני זה תתהפך כחומר חותם ונאמר דקנה מעשה זה שם אונס גמור עד שיהיה בו כח לבטל מעשה מפורסם של הקידושין אשר בלאו הכי היה מצווה בהם וזה לפי ע"ד הוא חילוק כרור עד שאינו צריך עליו ראיות ועכ"ז לא אחשיך פי מלהביא בידי ראיה חותכת מדברי הגאון בעל זקן אהרן סימן ק"י שכחב וז"ל ונשאר עמה לבאר אם יש הפדש בין אנסוהו גוים לאנסוהו ישראל ובין כדין לשלא כדין ונאמר לענין אנסוהו גוים או ישראל על כרחך באנסוהו שלא כדין ואפי"ה הוו קידושין דאי באנסוהו כדין אונס ומפתה פשיטא דהוו קידושין וגמר וקדיש משום מצוה לשמוע דברי חכמים עכ"ד הצריכים עכשיו לענייננו. ולקמן נביא כל הצריך לנו מתשובה זאת לטענה הד' בע"ה הא ראית שכתב בפי' דאי באנסוהו כדין אונס ומפתה פשיטא דהוו קידושין ואיך כתב כן? והלא במפתה הלכה רווחת דאין כופין? ומדעתו אמר רחמנא? אלא ודאי דס"ל להרב ז"ל כמו שכתבנו אנן בעניותין דכיון דבמפתה מצוה איכא לכונסה ומקרא מלא דבר הכתוב מהר ימהרנה לו לאשה ואין מקרא יוצא מידי פשוטו אם כפוהו לקיים פשטיה דקרא ובמצות חכמים שאמרו מצוה לכונסה אה"ן ושפיר עבוד ולא מפני זה יקנו הקידושין שם קידושין מעושים באונס והוא ברור. וקרוב לזה הם דברי הרב יד אהרן א"הע סימן מ"ב הגה"בי שעל מ"ש הפוסקים וכמו שיבא לקמן דהמקדש אשה בעל כרחה אפקיעו רבנן לקידושי מיניה ואין קדושיו קדושין ע"ז כתב וז"ל ולי נראה לחלק דלא אמרינן דאפקיעו רבנן לקדושי מיניה אלא היכא דעשה שלא כהוגן לאנוס להמקדש או למתקדשת אבל היכא שכונת האונס

על הקידושין היה לשם שמים שאם האשה לא היה מתקדשת תקלה יוצאה נמצא שזה המאנס לא עשה שלא כהוגן אלא כהוגן עשה ועליו תבא ברכת טוב שאנסה כדי שתקבל קידושין להנאתה ולטובתה או להנאת המקדש בכגון זה לא שמיה אונס כלל ולא נתבטלו הקידושין מעיקרא עכ"ד הא ראית שאפילו באשה שאליבא דכ"ע אין האשה מתקדשת בעל כרחה וכמו שיבא לקמן ואם נתקדשה הוו הקידושין בטלין ומבוטלין עכ"ז כתב הרב ז"ל דכיון דכונת המאנס היתה לשם שמים ולא לשום פנייה אחריתי תפשי הקידושין כ"ש בנ"ד שהאונס היה אל האיש ולא אל האשה שאליבא דרוב הפו' אשר בית ישראל נכון עליהם ופסק מרן מוהר"י קארו ז"ל הוא דבכל מין אונס שאנסוהו לאיש קידושיו הוו קידושין וכמו שיבא לקמן וגם האונס שאנס אותו **הויגאריו** היה לשם שמים גמור להשקיט המריבות והתלונו' כמו שמתחילה כבר צוה אל הממונים שיעשו כל טצדקי לקרבם ולא עלתה בידם ושוב כיון שראה שלא הועילו עם הנבל **מוסקאטו** דברים רבים ופיוסים ע"ז שפך כאש חמתו וגליה לדרעיה זרוע תפארתו וחייבם בכח ואל לקדש אותה בע"כ לתקנתם בגין דא ודאי אין מי שיוכל להכחיש שדין ב"ד הגדול של **הויגאריו** שדן אותם ח"ו וחלילה שיקנה שום אונס ועישוי חליל' וחס! לא יאמרו זה כי אנשי החונף והשקר המכסים שמים בעלי שומים ועלי בצלים וגם דבר זה ברור מאד:

הטענה הד' לחזק קידושין הללו הוא כמו שאומר אבל טרם כל דבר חובה עלי להגיד כי ישר כי כל עצמה של טענה זאת לא ניתנה ליכתב כי אם לסתום פי המקטרגים מכל צד ופינה ותאלמנה שפתי שקר הדוברות על קידושי **פאלומבא** בגאוה ובוז באמרם יום ויום דבטלין מדין אונס כי לפיהאמת המבורר הם כי לא להזכיר שגזרת הב"ד של **הויגאריו שמוסקאטו** יקדש **פאלומבא** היתה שלא כדין כי באמת ובתמים ריח אונס לא עדת בה אפילו כמלא נימא. ועכ"ז להעביר גלולים מן הארץ ויסכר פי דובר שקר מכל הצדרים אני אביא מ"ש הרמב"ם פ"ד מה' אישות וז"ל אין האשה מתקדשת אלא לרצונה והמקדש אשה בעל כרחה אינה מקודשת אבל האיש שאנסוהו עד שקידש בעל כרחו הרי זו מקודשת ע"כ וכתב הרב המגיד שם וז"ל והטעם דעד כאן לא אפקעינהו רבנן אלא כשאנסו את האשה שאם היו הקידושין לא היתה יכולה להפקיע

עצמה ממנו אלא ברצונו אבל האיש הרי הוא יכול לגרשה בעל כרחה והלכך הרי היא מקודשת וכו' וכבר הכריע הרשב"א כדעת רבינו עכ"ד וכן פסקו סתם מרן מוהר"י קארו בש"ע סימן מ"ב אות באות כדברי הרמב"ם כיעו"ש לתוספת חיזוק אני אביא עוד אותה תשובה של זקן אהרן הנז"ל והיא שהרב נשאל באיש יהודי שאנסוהו דייני גוים לקדש אשה אחת ובשעת קידושין מצא טענה שאין לו במה לקדשה והוציאה היא וזרקה לו חרוזה של טבעות ובתוכם אחד שנתנו לה הוא בתורת פקדון והוא הוציא את הטבעת שלו מתוך החרוזה ועכב אותו בידו ונתן לה קדושין בטבעת אחר משלה אי קידושין אלו הוו קידושין אי מטעם האונס ואם מטעם דהורה לדעת שלא רצה לקדשה בטבעת שלו כי אם בשלה וע"ז הרב ז"ל האריך הרחיב בענין זה של אנסוהו לקבל קידושין כיד ה' הטובה עליו ואחר פלפולו בסברת כל הפוסקים כתב וז"ל וכיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והמרדכ"י והרש"בם והרשב"א וריב"ש ור"יו הטור פסקו שקדושיו באנסיהו הוו קידושין מי יקל ראשו כנגדם וכ"ש דהוי לחומרא ונשאר עתה לבאר אם יש הפרש בין אנסוהו גוים לאנסוהו ישראל ובין כדין ושלא כדין וכו'. ונאמר לענין אנסוהו גוים או ישראל על כרחיך באנסוהו שלא כדין ואפילו הכי הוו קודושין וכנז"ל דאי באנסוהו כדין אונס ומפתה פשיטא דהוו קידושין וגמר וקדיש משום מצוה לשמוע דברי חכמים וכו' ואפילו באנסיהו אפילו גוים ושלא כדין הוו קידושין דאגב אונסיה גמר ומקדש וכו' יעו"ש שהאריך בראיות ובענין מה שקידש אותה בטבעת שלה ג"כ האריך בראיות ברורות דהוו קידושין גמורים וסיים וכתב וז"ל הכלל העולה שאשה זו מקודש' בטבעת זו אעפ"י שהיה שלה אם הבעל מסרה לה ואמר הרי את מקו' לי בטבעת זו דודאי מקו' גמורה ואפילו נתנה לו בהשאלה כיון שהיא נתנה וחזרה וקבלה אותה על דעת להתקדש בו על כרחך בכל דרכי הקידושין כוונה ועל דעת זו ניתנה עכ"ד הראתיך בעיניך קורא נעים! נדון נפלא כזה שאפילו היה אונס גמור על לא חמס עשה ולא מרמה בפיו והיה שלא כדין בכל פינות חלקיו וגם היה בו רעותא אחרינא שגם הטבעת היה שלה והוא הורה לדעת שלא לקדשה בשלו עכ"ז כתב הרב דרוב הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם (ובראשנה שלשת הרועים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש אשר עליהם בנוי ס' הש"ע שחיבר מוהר"י קארו ז"ל וכמו שאתה ידעת)

שפה אחת לכולם (ולענין דעת הרי"ף עיין בדבריו ותמצא נחת ואכמ"ל) דהוו קידושין גמורין מבלי שום ריח ספק כ"ש בנדון שלפנינו דהקידושין עצמם נעשו כדת משה וישראל מבלי שום רעותא כאשר העיד המשכיל הר"י תנורי ז"ל שסידרם בפני פני העדה. וגם הב"ד של **הויגאריו** שגזר וחייב אותם היה מצד הדין והטוב והיש' בעיני אלהים ואישר חיליה שהשתדל להוציא אל הפועל בכחו הגדול קידושין אלו עשויים באמת וישר מבלי שום רוח אונס כלל ועיקר כי אם באמת דין ומשפט החלטי כראוי לעושי עולה ואנסים ורמאים ומפתים את הבריות ועל **הויגאריו** תבא ברכת טוב כי כונתו היתה לשם שמים וכמ"ש הרב יד אהרן ז"ל ה"ד לעול ואל יבהלוך רעיוניך מראות מעשה מפורסם של קידושין עשויי' בכח ואל וביד חזקה ובחרב ובחני' ודייני' שאינם מאומתנו וכל צבאם עומדים מימינו ומשמאלו ובאימתה ופחד וכל איום וגזום אומרים לו בזאת ראה וקדש ועכ"ז אתה שומע שאין בכל מעשה זה ריח אונס כלל ועיקר הא ודאי תתפלא ותאמר שאין אלו אלא גזירות בלי טעם אי לזאת לא אפרד מעמך מפרט זה עד שתצא מלפני מפוייס ושבע רצון הט אזנך ושמע מ"ש אדוננו המימו"ני בסוף פ"ב מה' גירושין וז"ל מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש ב"ד של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר וכן אם הכוהו הגוים ואמרו לו עשה מה שישראל אומרים לך ולחצו אותו ישראל ביד גוים עד שיגרש ה"ז כשר וכו' ואין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה כגון מי שהוכה עד שמכר או שנתן אבל מי שתקפו יצרו לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אנוס מאתנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה לפיכך זה שאינו רוצה ליגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתוקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו עכ"ד וכתב הרב ק"א ז"ל ד"ן ע"א ה"ר הרב צרור הכסף דקכ"א ע"א על דברי הרמ"בם אלו וז"ל ראה דברים נפוחים מפי חכם כמוהו ואיני כמוסיף על דבריו אלא מבאר דברי הרב והוא. כי המונע עצמו מעשות דבר המחויב אליו אשר הוא מצווה לעשותו או עושה מה שנצטוה שלא לעשות אותו הוא חושב בדעתו הרע שהוא רצוניי בזה ואינו אלא אנוס אחר כי רצונו הכולל הוא ישראלי ולעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות אלא שיצרו הרע תוקפו ואנסו לעשות זה הדבר הרע במה שאין ראוי לעשותו או שלא לעשות מה שראוי לעשותו וא"כ הכפיה היא להסיר ממנו אותו האונס ולהעתיקו אל הרצון שאז יעשה המחוייב ברצונו ולא יקרא זה אונס אלא אדרבה הוא הסרת האונס ושובו לרצון הכולל וזה

שיאמר כופין אותו עד שיאמר רוצה אני בזה אשר אני עושה עכשיו והוסר אונסי אשר אנסני היצר הרע עכ"ד ובזה כמדומ' לי שיצאתי ידי חובתי לברר שני הסעיפים הראשונים מן ספרי תורתנו שבעל פה ר"ל שהוברר שקידושי פאלומבא אשר נעשו במאמר **הויקאריו** הם קידושין גמורי' כדת של תור' וכתחז"ל מבלי שום פקפוק אפי' כמלא נימא וגם קיימתי הבטחתי לבאר שאונס משפטיי ודתיי הוא הרצון הגמור והשל' הודו לה':

ומעתה אשימה עיני לבאר הסעיף הג' והד' כאחד כדי להקל מעל הקור' ולא ארחיב הדבור כי הם דברים ברורים כשמלה כדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים ובראשם הרמב"ם ז"ל כי שפתיו ברור מללו בכל ספרים המאירים ומרוים נפש כל צמא דשן ועתה שמע נא מ"ש בפ"א מה' אישות קודם מתן תורה היה אדם פוגע באשה בשוק אם נתרצו הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמה ותהיה לו לאשה וכיון שנתנה התורה נצטוו ישראל שאם ירצה איש לישא אשה יקנה אותה תחילה בפני עדים ואח"ך תהיה לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה (ראיתו מהפסוק הזה הוא כך: שהיה לומר לו כי יבעול איש אשה או כי יבא או כי יקרב וכדומה וממה שאמר ב' דברים כי יקח איש אשה ואח"כ כתב ובא אליה נמצא דקודם הביאה יש מעשה ליקוחין והיא ברור בכונתו ז"ל) וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם ובאחד מג' דברים אלו האשה נקנית בכסף או בשטר או בביאה וליקוחין אלו הן הנקראים קידושין או אירוסין בכל מקום ואשה שנקנית באחד מג' דברים אלו היא הנקראת מקודשת או מאורסת וכיון שנקנית האשה ונעשת מקודשת אעפ"י שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה הרי היא אשת איש והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת בית דין ואם רצה לגרשה צריכה גט עוד כתב שם דין ה' כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאות כרת והם האמורות בפ' אחרי מות הן הנקראין עריות וכל אחת נקראת ערוה כגון אם ואחות ובת וכיוצא בהן ע"כ עוד כתב שם בפ"ג דין כ' וז"ל המקדש בביאה הרי אלו קידושי תורה וכן המתקדשת בשטר מן התורה כשם שגומר ומגרש שנאמר וכתב לה ספר כריתות כך גומר ומכניס וכן הכסף הוא דין תורה ופירושו מדברי סופרים שנאמ' כי יקח איש אשה ואמרו חכמים ליקוחין אלו יהיו ככסף שנא' נתתי כסף קח ממני ואע"פ שעיקר הדבר כך כבר נהגו כל ישראל לקדש בכסף או בשוה כסף

וכן אם רצה לקדש בשטר מקדש אבל אין מקדשין בביאה לכתחי' ואם קדש בביאה מכין אותו מכת מרדו' שלא יהיו ישראל פרוצי' בדבר זה אע"פ שקידושיו קידושין גמורי' ע"כ וכדבריו כן פסקו כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ומכללם מרן מוהר"י קארו ז"ל בש"ע א"הע סי' כ"ו וסי' כ"ז ככל אשר שמעת אין נגרע והרוצה לעמוד בשורש הדברים אלו ובפרט בענין קידושי כסף יעיין להרב המגיד והרב כ"מ שם דבתשו' הרמב"ם גופיה שהביא הרמב"ן בס' המצות ומ"ש הוא ז"ל עליו ומ"ש הרב מגיל' אסתר והרב התשב"ץ בס' זוהר הרקיע ויתר האחרונים הלא בספרתם ויתברר לו כשמש בחצי השמים שגם קידושי כסף אם קידושין דאורייתא מבלי שום ריח ספק ובאשר הכרחתי לעיל מתוך ויכוחי המקראות ודי בזה לפי שעה:

עיניך הרואות הדברים ברורים מבלי שום מבוכה כבל אשר הוריתיך מתוך ויכוחי המקראות שקידושי כסף ושטר וביאה הם קידושין תוריים מיסוד תורת משה ונבואתו ואם קידש באחד מג' דברים אלו הם קידושין גמורים אלא שפשט כבר בכל ישראל לקדש בכסף כי הוא יותר נאה ויאה בעיני אלהים ואדם. ומאסו בקידושי ביאה ואסרום באלות מפני כבוד הבריות וקידושי שטר נשארו רצוניים אבל כמעט בוטל זה בכל ישראל וגם הוברר שבחד מג' דברים אלו אם קידש לבד בלי כל הצירימוניאלי בז' ברכות והדומה ואפי' ברכת אירוסין כי ברכות אינן מעכבות כידוע. קנתה האשה המקודשת דין אשת איש גמורה לחייב כל הבא עליה או על נשים שנאסרו מסיבתה בכל העונשי' הכתובים בתורה הכל לפי מה שהוא ענין העון והוא דין פשוט בלי שום חולק וכמו שפסקו גם מרן מוהר"י קארו בש"ע א"הע סי' כ"ו וז"ל משנתקדשה נחשבת כאשת איש לחייב הבא עליה וצריכה גט להתירה לשוק ע"כ:

ואחר שהתברר דבר זה בא"ר לח"י רוא"י שבקדושין לבד היא אשת איש גמורה וצריכה גט להתירה לשוק נחנו נעלה לבאר הסעיף הה' והוא שאחר שהתברר כל הצורך שקידושי פאלומבא היו קדושין גמורים וקשורה עם מוסקאטו ככלב עד שצריכה גט ממנו כדי להתירה לשוק א"כ ממילא אסור באחותה כל ימי חייה אפי' אם יגרשנה בגירושין מחויבי הדת כי מצא בה ערות דבר עכ"ז אסור באחותה כל ימי חיי הראשונה וגם דבר זה אבררהו בירור שאין אחריו כמוהו באופן שלא ישאר

ריח ספק למבקש האמת וגם הדובר שקרים יכבוש פניו בקרקע ואחר ימלא פיהו חצץ ותחילת דבר אני אביא כל מ"ש מוני המצות ואחר מ"ש כל הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם ובזה ניתן גמר טוב למאמרנו זה ויצא הראשון אדונינו המימוני בס' המצות מצות ל"ת שמ"ה כתב וז"ל הזהירנו מגלות ערות אחות אשתו בחיי אשתו והוא אומרו ואשה אל אחותה לא תקח והעובר על לאו זה בכרת אם הוא מזיד ובשוגג יקריב קרבן חטאת קבועה ע"כ והנחמני ז"ל שמנהגו להגיה איזה דבר אם אינו נראה לו כאן שתק ולא הגיה כלום מזה משמע שהודה לו בכל דבריו וכמו שכן כתב איהו גופייהו בחבורו ע"הת וז"ל לצרור לגלו' ערות' עליה בחייה כאן יפרש הכתוב טעם האיסור ויאמר שאינו ראוי שתקח אשה אל אחותה לצרור אותן זו בזו כי הן ראויות שתהיינה אהובות זו לזו לא שתהיינה צרות ולא אמר כך באשה ובתה ואמה ובתה כי הנה שאר ואסורות אפילו לאחר מיתה עכ"ד הרמב"ן בפי' ע"הת השני הוא רבינו משה מקוצי בסמ"ג במצות איסורי ביאה מצוה ק"ח וז"ל אחות אשה מנין שנאמר בויקרא ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה וענש בסוף הענין באומרו ונכרתו הנפשות העושות ותנן ביבמות דמ"ט אשתו שמתה מותר באחותה והטעם מפני שלא אסר הכתוב אלא בחייה מוכיח בקידושין דס"ז ששני מקראות נכתבו באחות אשה א' לכתחי' שאסור לקדשה דכתיב לא תקח לא תקדש ואחד בדיעבד שאם קידש אותה אין קידושין תופסין לו בה ולוקה עליה דכתיב ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר ולא לקרובים וכו' וכל העריות הוקשו לאחות אשה חוץ מהנדה כדאמרו התם (דס"ז וס"ח) מזה המקרא כי כל אשר יעשה מכל התועבות האל הוקשו כולן לאחות אשה עכ"ר ואבאר דבריו אחרונים אלו כי באו בקיצור מופלג בהרחיב מ"ש בגמרא על זה שהנה בגמרא השתדלו להכריח שאין קידושין תופסין בשאר עריות מפני שלא בא הדבר מפורש במקרא ואמרו שהיה סלקא דעתין לומר דאפי' דהם אסורות שאר עריות עכ"ז הוה אפשר לומר דקידושין תופסין בהם וצריכות גט יען לא בא הציווי בפירוש לא תקח כמו שבא באחות אשה וע"ז דנו בגמרא הקש משובח ואמרו מה אחות אשה מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ומצינו בפירוש לא תקח שר"ל לא יהיה בה דין קידושין ואם

קידש אין תופסין ואינה צריכה גט אף כל שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת אם קידש לא תפיסי קידושין דמהיכא תיתי לחלוק בין העריות כל שאין הפרש כמלא נימא? וע"ז הקשו בגמרא תינח שאר עריות דהם שוים לאחות אשה באיסורים ועונשם יכול אתה להקיש שאין קידושין תופסין בהן מפני כי שוים בכל מכל וכאמור אבל באשת איש ואשת אח אעפ"י שהן עריות ועונשם שוים עכ"ז אני אומר דאם קידש אדם דעלמא אשת איש או האח קידש את אשת אחיו בחיי אחיו דיהיו תופסין קידושין ויהיו צריכים גט והטעם בזה הוא שכיון שלא התברר במקרא לא תקח ואתה בא ללמדו מאחות אשה בהקש א"כ צריך שיהיה הקש גמור בכל פינות חלקיו כמו שהוא באמת בשאר עריות שלמדת אבל אשת איש ואשת אח אינו הקש גמור לאחות אשה ונבאר הדברים איך אינו הקש גמור בב' עריות הללו. הנה אשת איש יש לה התר בחיי האוסרה שהוא הבעל והיינו אם גירשה בגט מותרת לאחר בחיי הבעל ואחות אשה אפילו גירש את הראשונה שהיא גורמת האיסור באחותה עכ"ז אסור ליקח את אחותה דבחייה אמר דחמנא וא"כ אני אומר באשת איש שקיבלה קידושין מאחר אפי' דאסורה לו עכ"פ יהיה צריכה גט כיון דעכ"פ היא ראויה לקבל קידושין בחיי בעלה אם יגרשנ' וע"ז אין להביא ראיה מאחות אשה דהתם אני אומר שאני שאפי' יגרש את הראשונה אסור בשניה כל זמן שהראשונה בחיים חייתה ואשת אח ג"כ אין לו דמיון גמור עם אחות אשה דעכ"פ באשת אח יש לה היתר במקום מצות יבום נמצא דיש לה שעת היתר במקום מצוה וע"ז אני אוכל לומר דתפסו קידושין אפי' בשעת איסורא וצריכה גט אבל באחות אשה אין לה שעת היתר במקום מצוה ר"ל דאם ב' אחיות נשואות לב' אחים ומת האח האחד בלי בנים האח הב' כיון דנושא אחות אשת אחיו המת אסור במצות יבום ופטור מן החליצה ג"כ וע"ז סברא היא שגם בחייה אין תופסין קידושין לא כן באשת אח דמצינו בה הקולא הנז' דיש לה היתר במקום מצוה וע"ז השיבו שם בגמרא דאפי' דהפרכא הזאת היא הגיונית ומקובלת על לב עכ"ז ראוי לומר שגם באשת איש ואשת אח אין קידושין תופסין בה בשעת האיסור יען בסוף אותה פרשה כלל כל העריות בפסוק אחד ותארן בתואר מגונה אחד וענש עליהן בעונש אחד והוא אומרו כל אשר יעשה

מכל התועבות האלה ונכרתו וכיון שאחות אשה ושאר עריות ואשת איש ואשת אח לכולן בשם יקרא תועבות ובכרת והסקיר את כולן בסקירה דין הוא שלא נביט אל ההפרש הקטון הזה שיש בין אשת איש ואשת אח לאחות אשה ושאר עריות ובכמו שבאחות אשה ביאר בו הכתוב לא תקת שר"ל לא יהיה לך בה קיחה דהיינו קידושין ואם קידש אין תופסין ואינה צריכה גט כמו בשאר עריות גם א"א ואשת אח הם כיוצא בה ואין קידושין תופסין בה זהו תכלית מה שביארו בגמ' והסמ"ג קיצר בדבריו וסמך על מ"ש בגמרא. ואל יאשימני הקורא התלמודיי שאני מאריך בדברים גלויים וידועים כי זכותי בקופתי והוא דכיון שהדבר הזה ניתן להעתיקו איטלקית אם נעתיק דברי הסמ"ג כמו שהם יתראו דבריו לעין הקורא כגזרו' בלי טעם או בדמיונות בלי צודקות ע"ז הרחבתי הדיבור להראות לכל מבין עם תלמוד כי הדברים בנויים על אדני חכמת ההקש והסברא והשיקול הדעת המכריע וכמו שכבר כתבתי במקום אחר שמלאכת הגמ' אינה אלא כי אם להראות שתורה שבע"פ המקובלת מחכמי המשנה ומעלה לא זאת שלא יתנגד לתורה שבכתב אלא אדרבא אם נדקדק היטב בחכמה ובעומק פשט הלשון נמצא הכל מפורש ושום שכל והדברים ארוכים אין כאן מקומם:

הג' הוא הרב ר' אליעזר ממיץ ז"ל בס' המצות שלו נקרא יראים כתב במצוה רי"ו וז"ל הזהיר הכתוב על אחות אשה בויקרא דכתיב ואשה אל אחותה לא תקח לצרור וכו' וענש בסוף הענין בכרת דכתיב ונכרתו וכו' ולאחר מיתתה מותרת דתנן ביבמות אשתו שמתה מותר באחותה וטעמא דכתיב בחייה הא לאחר מיתה מותרת והמקדש עובר בלאו דכתיב. לא תקח. לא תקדש וכו' וכל שאר עריות חוץ מהנדה הוקשו לאחות אשה דלא תפסי בהו קידושין:

הד' הוא הרב ר' אהרן הלוי ברצלוני בס' החינוך במצות ל"ת וז"ל מצוה כ"א שלא לבא על ב' אחיות כלומר שלא ישא אדם ב' אחיות ביחד ולא אפי' זו אחר זו בחיי הראשונה ואפי' גירשה לראשונה שנאמר ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לשון צרה כדי שלא תעשה צרה לחברתה בחייה בא ולמד שאפי' גירש לראשונה לא ישא אחותה וזהו לשון בחייה כלומר כל זמן שהיא בחיים אבל אחר מות האחת אין ספק שמותר לישא האחרת דהיינו שאמור הכתוב בחייה וכן השוכב דרך זנות עם האחות אחר שנשא

הראשונה או קדשה ג"כ בכלל האיסור כי בנישואי הראשונה הקפידה תורה משרשי ענין עריות כתבנו למעלה מה שידענו ועוד לבי אומר לי בענין זה שאסר הכתוב לישא ב' אחיות כי אדון השלום יחפוץ בשלום כל בריותיו וכל שכן אותן הבריות שהטבע והשכל מחויבין להיות שלום ביניהם ולא קטטה ותחרות תמיד כל היום דיני המצוה מה שפי' חכמי' ז"ל שאחות אשתו נק' בין אחותה מאמה ובין אחותה מאביה מן הנישואין בין מן הזנות ופירשו ג"כ שהאיסור יחול מכוון שיקדשנה וכדמשמע לן לשון קיחה באשה לעולם כמו שאמרנו וכו' ונוהגת אזהרה זאת בכל מקום ובכל זמן והעובר עליה ושכב עם אחות אשתו בין ע"י נישואין בין דרך זנות בחיי הראשונה אם במזיד חייב כרת ואם עדים והתראה לוקה ואם בשוגג מביא חטאת קבועה וכו' ומכל מקום אין אשתו דהיינו האחות שנשא ראשונה אסורה עליו מפני נישואי שנייה או זנתה אלא אשתו מותרת לו וזאת השנית תלך לה ואפי' נשאה ע"י חופה וקידושין אינה צריכה ממנו גט שאין קידושין תופסין בעריות להצריכן גט אבל מ"מ מתחייב העושה בהן מעשה הקידושין שהתורה אמרה לא תקח ומשמע לשון קידושין ואע"ג דאם עבר ולקח כלומר שקידש לא מהני ליה כלומר שאינה לוקחתו לשום דבר ואינה צריכה ממנו גט מכל מקום נתחייב בכך כמו שאמרנו וזה הדין אינו באחיות לבד אלא אף בכל שאר עריות הוא שאם נשאן בחזקת היתר ונמצאו שהם עריות שאינן צריכות גט מן הטעם שאמרנו שאין קידושין תופסין בעריות וכו' עכ"ד הצריכים לענייננו הא ראית מגדול מוני המצות שכולם דעת אחת להם במצוה זאת ובפרט רבינו הרא"ה שבירר הדברים כשמלה כמנהגו הטוב הפעם אודה את ה' אשר כמעט כונתי לדעתו בהרחבת הדברים בשורשן כמו שכתבתי בזמן היותי חכם בלי ספרים:

ומעתה אשלם את נדרי להביא גם סברות גדולי הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם שכן הסכימו להלכה ולמעשה ולא אביא כי אם מגדולי גדוליהם כי הא לאו הכי יכלה הזמן וכמו שכתב מוהרשד"ם ח"מ סי' מ"ה וז"ל וא"כ היינו עושים לכל כיוצא בזה אין ספק היינו צריכים לחזור ולהעתיק הספרים פעם אחרת אלא שמילתא קשה כזאת היא מילתא דלא שכיח ע"כ כן אני אומר דמילתא קשה כזאת להתנגד אל דבר מפורש בתורה בשאט בנפש ולבקש עליו בכלי דתו' ולדון בב"ד אחרי'

שלא מאומתו דברים דתיים רוחניים הוא באמת מילתא דלא שכיח אחת לששים או לשבעים שנה ה' ינקום נקמת דתו הקדושה ואבא אל המכוון הנה הרמב"ם בס' היד החזק' פ"ב מה' איסורי ביאה ה"ז וט' פסק וז"ל כיון שקידש אדם אשה נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים וכו' וכן אחות אשתו ערוה עליו עד שתמות אשתו בין אחותה מאמה בין אחותה מאביה בין מן הנישואין בין מן הזנו' הרי זו ערוה עליו ע"כ וכן פסק הטור א"הע סי' ט"ו אחות אשתו אסור לו מן התורה כל זמן שאשתו קיימת ולא שנא אם היא אחותה מן האב או מן האם ואפילו גירש את אשתו אבל לאחר מיתת' מותר באחותה ע"כ ופירש מרן מוהר"י קארו בפי' הנקראת בית יוסף וז"ל אחות אשתו אסורה מן התורה כל זמן שאשתו קיימת כן כתוב בויקרא ואשה אל אחותה לא תקח לצרר וכו' עליה בחייה ומ"ש ואפילו גירש את אשתו אבל לאחר מיתתה מותר באחותה כן משמע ודאי מדכתיב עליה בחייה וכן מבואר במשנה פ' האשה רבא עכ"ד וכן פסק מוהר"י קארו גופיה בש"ע א"הע סי' ט"ו סעיף כ"ז וז"ל אחות אשתו אסורה לו מן התורה כל זמן שאשתו קיימת לא שנא אם היא אחותה מן האב או מן האם ואפילו גירש את אשתו אבל לאחר מיתתה מותר באחותה וכל המגרש אפי' מחמת קול (ר"ל שהיו הקידושין קול בעלמא ולא היו בעולם ולא נבראו מעולם עכ"ז כיון שניתן גט) נאסר בקרובותיה:

ואחר כל זה מה אוסיף? ומה אדבר עוד? אחר שהראיתי הדברים מאירים ומזהירים מבלי שום מבוכה ומבלי שום מחלוקת כמו שהוכחתי אותם מפשטי המקראות ואיך יהיה שום מחלוקת בדבר? אחרי שפשט הכתובים אין להם פשט אחר בשום אופן שבעולם יען וביען באת אזהרה זאת מפורשת בתורה הדק היטב לאמר. דאחר שקידש את הראשונה אין שום תיקון ליקח את השנייה בחיי הראשונה לא בדרך אישות ולא בדרך זנות כי אם אחרי מותה זו בלבד אודיע חידוש נפלא סמוך לחתימה ואתן גמר טוב למאמרי זה הנה הכתוב בשמואל א' ס' ח"י סי' כ"א הודיע לנו שכשנתן שאול לדוד את מיכל אחרי שהיה משודך עם מרב ובעת תתה לו נתנה לעדריאל המחולתי הודיע לנו הכתוב באומרו ויאמר שאול אתננה לו ותהי לו למוקש ותהי בו יד פלשתים ויאמר שאול אל דוד בשתים תתחתן בי היום ופירש הרב כלי יקר ותהיה

לו למוקש דכיון שהיה לדוד חבה עם מרב האחות הראשונה א"כ בקחתו את הב' היא מיכל תהיה לו למוקש כי ילכד באיזה חטא וע"ז תהיה בו יד פלשתים שחטא קל לאיש רשום ממית וסיים וכתב הרב ז"ל וז"ל ומכאן נלמוד שאם שידך איש את לאה אינו ראוי לבטל שידוכי לאה כדי לקח' את רחל אחות' אעפ"י שלא היו קידושין מפני שהרהורי עבירה קשים מעביר' עכ"ד ומינה יקיש כל קורא כמה חמור עון זה עד שכמעט נאסר ליקח אחותה אפילו אם שידך לב"ד הראשונה כ"ש וק"ו בנדון שלפנינו כי נבלה עשו הרשע והרשעה בישראל זה כמה פעמים הכלבים עזי נפש לא ידעו שובעה ויצאו מרעה אל רעה מחל"ה ונוע"ה א"כ ראוי והגון להשררה הדתיית אשר אנו מסתופפים בצלה ללבוש בגדי נקם פעם אחת ולא ישנו כי זה חמש שנים בקרב הארץ צעקנו ולא נענינו ולא מן השם הוא כי בזרוע חצופה איש הישר בעיניו יעשה בערוה החמור' דור ששופט את שופטיו ולקדושי עליונין יבלה ויסבר להשנייא זמנין ודע כי ע"כ מבטחי בה' ובחסדי שררתנו ומלכה ושריה וכהניה להתגבר כארי להעביר גלולים אלו מן הארץ ולעשות בהם משפט חרוץ וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון לעשות כדבר הרע הזה ועם ה' החסד. כ"ד עבד נרצע לעבודת' צמא למעיין מי חכמתם אפר כירה מוכן לשרתם ולברך בשם ה' הוא העבד הישראלי דבר ומנהיג הקהל עדתו פה רומי יע"א הכותב וחותם בדמע על חילול ה' וחילול תורתו:

אמר המחבר ס"ט יען שדבר זה ר"ל ההפרש שבין עונשי אנוסה לדיני מפותה אינו ענין לנדון שלפנינו כי לכל אפייא קדושי פאלומבא הם עשויים באמת וישר וכמו שהוא מבואר בכל הסעיף הזה זוהי סיבה כי מנעתי עצמי מלהטפל בבירור הפרש הזה על מה אדניו הוטבעו אבל אני רואה כי להפטר בלא כלום אי אפשר כי ידעתי גם ידעתי את נפש הקורא כי בשוט רעיוניה בהגיעה לדברים אלו תכסוף לדעת באומרה מי יתן ידעתי? מה הן אלו הסיבות אשר נעצו חרב בין דיני אנוסה למפותה? הפך כמעט פשטי המקראות שהרי במפותה כתיב מהר ימהרנה לו לאשה ובאנוסה כתיב ולו תהיה לאשה ונראים הדברים כאחי' בני איש אחד ומי בין אחים יפריד? ובפרט אם יהיה הקורא הזה מאומה הנוצרית שמטבע אישי האומה הזאת לחקור תמיד אחר שורשי הדברים כאשר שבחום אבותי ואבות אבותי במדה טובה זאת ואני בעניותי

בחיבורים אחרים כשהביאני ההכרח לא כחדתי אמרי קדושים ז"ל וע"כ חובה עלי שלא להניחו בהשתוקקות הלזה ולהשתדל לזרוע על תלמי לבו איזה שרשי' בעניני' אלו אבל לא יקוה ממני אורך הויכוח כמנהגי בויכוחי' אחרים. יען כי הענין בא חוץ לזמנו וחוץ למקומו ואומר:

הנה בתחילת הסעיף הזה כבר בארנו ככל הצורך ההפרש שיש בין המצו' אלהיות למצות השכליו' או המדיניות הדק היטיב ותכלית ההפרש הזה יסודתו על אדני השכל הושתת והיינו. שתורת השכל הזך והישר לא יבטלנה כי אם הנבואה המפורשת או קבלת האומה וחכמיה שהיא תולדת הנבואה וכל שאין הנבוא' או קבלת האומה מתנגדת בפירוש אל תורת השכל אשר ישפוט באיזה מן המאורעים הא ודאי אין מי שיוכל להכחיש שהינו דין שנשליך שכלנו והקשותיו ומנקיותיו הזכות והברות לאיבוד ונתלה עצמינו בדברים מסופקי ההבנה שבאו בנבואה או בקבלה שסובלים כמה אלפי פירושים ואם נעשה הפך זה אין ספק כי מדת הדין תפתח פיה ותדבר לנו קשות לאמר. כיון דהדבר סובל ב' פרושים או יותר כלך אל הפירוש היותר נאות אל הסברה הישרה. ואל יצטער השכל הנחמד בצער ממית כזה לה להתעסק בענינים ולגזור דברים על כרחו שלא בטובתו ועל אפו ועל חמתו ודבר זה שאני אומד אינו צריך לא עדים ולא ראיה כי הוא דבר השוה לכל מאמין ישראלי ונוצרי המיושרים בהישרת התורה האלהית הנתונה מסיני אשר הבדילה אותנו מעמים בוערי' ולא מבינים ואם באתו להביא הראיות המפוזרו' אחד הנה ואחד הנה למען יהיו לאחדים בידינו אין ספק כי יקנו דברינו אלה תואר מאמר ארוך ולא רשימ' קטנה כמו שהיא באמת זולת אני אביא מ"ש אדוני הגאון מרן זקני בס' חק"ל א"הע סי' מ"ב דפ"ט ע"ב שעל נדון מסופק וכנז' הכריע בסברתו הישרה מה שהכריע וסיים וכתב וז"ל וכל כי הא בודאי הדיין יודע להכריע בכל כה"ג דעד אימת נצטער לדון היפך דעתנו? עכ"ד ואני במקום אחר חזקתי דבריו על פי יסוד האמור מכמה ראיות מופתיות ודי בזה:

ואחרי שהצעתי הצעה קטנה זאת ושהיא אמתית בכל פינות חלקיה לכו נא ונוכחה בענין מפותה ונמצא מבורר לעין כל שאין הדין נותן לכופו שישאנה בעל כרחו ובפרט

כשאנו רואים טעמים מספיקים שאי אפשר לו לישאנה תחילה נאמר כי אין ספק כי ענין הפתוי הזה והוראתו הוא נטיית לב שכנגדו לדברים או עניינים מקובלים אל החוש והדמיון שעל הרוב כמעט כולם יתנגדו אל השכל הישר. וזהו ענין הפיתוי האמור כאן ר"ל שיסית את הבתולה ויטה רצונה בדברי שקר בהבטיח לה שישאנה ומגזים לה ואומר שאם ימדו שמים מלמעלה לא יבגוד באהבתה וכאלה רבות אתו דרך משל שאפי' שהוא בן מלכים וא"א בעולם שישא כי אם בת מלכים כמוהו והוא מדיני המלוכה עכ"ז הוא מבטיח אותה בדברי שקר לאמר לה כי הוא ימאוס בכתר מלכות ויפרד ממשפחתו ומבית המלך אביו ויצא ערום ועריה מכל הכבוד אשר לאביו ובאהבתה ישגה תמיד והיא כשומעה כל ההבטחות יוצאות מחדרי לבו תתפתה ותשמע לו זהו תכלית כונת הפיתוי הלזה הן חסר הן יתר הכל לפי מדרגת המאורעים והענינים ואחר זה אני משביע להקורא אהובינו שיפשיט את בגדי הקנטור מעליו וילבש מעיל צדקת הויכוח וישיבני דבר אמת אל אשר אני שואל מאתו לא יכחד ממני דבר איך ציירה בדעת' הנערה הזאת נשואי' הללו שהבטיח אותה לישאנה האיש הלזה? ציירם נשואים אפשריים או בלתי אפשריים? ר"ל ציירה נשואים שביציאתם אל הפועל לא יגרמו שום נזק לבעל מכל צד ופינה וזהו אפשריים ר"ל שלא יולד בסיבתם שום השחתה מדיניית לא פרטית ולא כללית? או ציירה אותם להפך ממש ע"ד קשים לזווגם כקריע' ים סוף וזהו בלתי אפשריים מצד השחתה וחרבן משפחות הגורמים נשואין אלו וכדומה לזה אם יאמר לי הנערה הזאת ציירה נשואים אפשריים גמורים וע"ז נשמעה לו והאמינה ונשקה לו אני אומר לך א"כ היא זונה נשכחה ואותה ביאה היתה למלאות תאותה דוקא דאם נשמעת לו כדי שישאנה מאחר שציירה בדעתה דהנשואים הם אפשריים מה זו מיהרה לעשות הנבלה הזאת וכן לא תעשנה הבתולות הכבודות והצנועות? ואדרבא אם רצונה בנשואים אפשריים אלו תוסיף להתקשט עצמה בכל מיני קשוט ותראה לו כל הוד יפיה וכורא לא תחוי ליה ולא תתן לבא אליה לשכב אצלה להיות עמה כדי שהוא יתגבר וחילים יגבר ויחם לבבו באהבתו אותה וירוץ להשתדל בכל כחו אל אביו ואל משפחתו להוציא אל הפועל נישואים האלו מאחר שכבר אתה אומר. שציירם נישואים אפשריים למה

רצתה לגלות ערותה? אם לא כי באמת יצרה אלבשת וע"ז בו בפרק לא בקשה דבר עיקרי כי אם למלאות תאותה כי זונה זנונה היא ועכשיו תואנה היא מבקשת לתלות עצמה ולומר שהיא לא מסרה עצמה אלא כדי שישאנה ובאמת הוא שקר מפורסם שאם הנשואים הם אפשריים אנן סהדי מטבעו של עולם כי אדרבא יותר ויותר הייתה מרותת בהלהיבו ובבל יבא אליה ממה שהרויחה עכשיו שכבר בא אליה ומילא תאותו כי על ידי זה יתהפך אהבה לשנאה וכמעשה אמנון ותמר. ואם כה יאמר לי אל אחי! הדרי בי! ואני אומר לך שהיא ציירה בדעתה הנשואים שהבטיחה לה כמעט בלתי אפשריים וע"ז עשתה בחכמה להשמע לו כדי לאשר ולקיים נשואים הללו בדינא ובדיינא א"כ גם אני הדרי בי ואני אומר עכשיו כי אין ראוי לקרות' עוד בשם זונה בלבד כי אם שית זונה ונצורת לב הומייה וסוררת ומלסטסת את הבריות ממש להטות אנשי צורה ברוב לקחה כדי שילכו אחריה פתאום ולא ידע הבחור העני שנלכד בה כי בנפשו דבר מפני פגם משפחתו כי אחר מעשה זה בודאי תצא אש המחלוקת מאביו וכל בני משפחתו לאמר לו או שיבטל נישואים הללו או יגרשוהו מהסתפח בנחלת אבותיו ואוסרים עליו ההנאה עד כדי שוה פרוטה וכאלה רבות מכלות עינים ומדיבות עד כי מרה תהיה באחרונה ובעד אשה זאת מרעה אל רעה יצא עד ככר לחם ועד לטרוף נפשו באפו מחמ' יאוש כאשר שממו עליה רבים ונכבדים ואחר כל זה יאמר לי הקורא המשכיל! למה יגרע נדון זה מכל דין אונאה ומקח טעות שבעולם שאם ראו הב"ד שהמוכר אינה והטעה ללוקח או בהפך דבטל המקח? ואם בממון הקל כך. בדברים כאלו דחיי העולם תלוים בהם כמו שהוא זיווג איש ואשה שהם חיי האדם ומרגועו וחיי הזרע הנולד מהם עאכ"ו שיהיה הדין נותן שלא לחייבו ליקח אשה שאינה הגונה ואינה לפי כבודו. ואיך נחייבהו בנישואין שבשבילם ישבע במרורים ירוה לענה וראש כל ימי צבאו? זה באמת אין הדעת סובלתו. היש מקת טעות גדול מזה? ולמחר כל ענייה ומדלת העם או בעלת מום במומין שבסתר או שבגלוי תעשה בדעת ומרמה ותשב בפתח עינים לפתות בחורי חמד בקריצת עין ובהראות להם כל כלי חמדתה וכיוצא וידוע כי האדם מחומר עכור קורץ ובפרט בעת יזרוב הבחרות בחומו ידעכו הבחורי' ממקומם ויתמהרו לבא אליה

כמהר צפור אל פח ויפילו עליהם גחלים עוממות ורשת תנאים גדולים ורעים כאשר יפול הטל על האדמה ושוב יהיו מלאים חרטות בטענות מספיקות בעיני אלהים ואדם ואחר כל הטענות המספיקות למה נכוף את הבחור הזה לקיים מקח טעות כזה? ואיך נאטום אזנינו מזעקת העני הצועק חמס לפנינו ואומר בזה הלשון. רבותי! תדעו נאמנה כי אעיקרא אלולי שהתחילה היא להראות לי פנים חלילה לי! אם הייתי מתקרב אליה ואף אם לא תאמינו לי ושאני התחלתי בהרהורי עבירה אין מי שיוכל להכחיש כי אם לא הייתי מוצא פתח פתוח לפני לא היה לבי נמשך אחריה וסוף כל סוף אי שמים!!! אני לא אנסתי אותה אני פתיתי אותה בדברים להשקיט יצרי מזעפו והנערה הזאת יודעת מאד כי הענין רחוק להוציא אל הפועל נישואים אלו שהבטחתי אותה בהן ולמה נתפתית? אלא ודאי או שהיא זונה נשכחה או שרצתה במרמה להפיל אותי כמכמוריה כדי ליקח בן מלכים כמוני וכיוצא מאלו הטענות לפי מצב המאורעות והדיין השומע הטענות האלה והמעשה שיזדמן לפניו הוא מעשה מבורר הפיתוי והרצון בלתי שום זכר אונס וכפיה כלל איך יוכל להחליט לכפות הצד האחד יותר מהצד הב'? והדבר לכל הפחות הוא בספק גמור מי פיתה למי ומי עיקר הסבה במאורע הלזה? אלא ודאי שמצד משפטי השכל בהכרח כה יהיה משפט הדיין האמיתי ובלתי בעל פניה וכה יגזור אומר והיינו אם רואה שאינו כל כך רחוק לזוגם משתדל בכל כחו שישאנה וזיווגם יעלה יפה ומקובל לרצון מאחר שכבר נראה הפיתוי והרצון מב' צדדים ואפשר שיוכל לכופו כפי מה שהוא הענין דרך משל כי רואה נזק גדול לנערה בהשאר אלמנות חיות ולאידך גיסא לנער לא יהיה לו שום נזק כלל יקחנה ואדרבא יראה כי טוב לו עמה מכמה צדדים הכל כפי מה שיזדמן הענין לפניו יוכל עשוהו בלי ספק והיה ה' עם השופט ולהפך כי רואה הדבר קשה כברזל ר"ל שנישואים הללו יהיו גרמא בנזיקין גדולי' אל האיש הזה ולנערה לא תעשה דבר אם יקח זה או אחר אז ודאי ישיתו עליו הקנס הראוי ויפרדו איש מעל אחיו ותשקוט הארץ זהו משפט השכל אשר יגזור במפותה מבלי שום ריח ספק מה שאינו כן באנוסה וכמובן הפשוט ואם כה יאמר הקורא הנעים ואת מי אין כמו אלה? ומי לא ידע כי זה אמת מצד משפטי השכל הישר? ודבר זה הוא ידוע ונגלה

לעין כל מבין עם תלמיד כי הוא ממש כמו כל דבר המוטל בספק דנניח הדברים באותה חזקה שיזדמנו לפנינו מבלי שנכוף לצד הא' יותר מהב' אבל מה נעשה ביום שידובר בנו מקרא מלא במפותה מהר ימהרנה לו לאשה? ועדין לחלוחי' הדיו קיימת במה שאמרת שתורת הנבואה תבטל תורת השכל? וא"כ בהכרח גם נדון שלפנינו הוא מאופן זה היצריך לבטל משפטי השכל ונגרור אחר משפטי התו'. ידידי! כן לא יעשה בין המתוכתים להפוך הדברים. הלא אמרתי לך ג"כ שכל זה הוא כשהדבר בא מפו' בנבוא' או בקבל' הפך מה שהשכל גוזר מבלי המלט אז ודאי ראוי לבטל תורת השכל ולתלות הדבר בחסרון ידיעתנו בשורשי הדברים לא כשהדבר שבא בנבואה הוא בספק ויסבול פירושים רבים דודאי דבר בפרק יקנה הענין פנים אחרים והוא לפרש משפטי התורה על פי משפטי השכל באין אומר השב ואדרבא זאת חובתנו ונעשנה כי גם שכלנו מתת אלהים הוא:

הבט ימין וראה כי נדון שלפנינו אם תדקדק בו היטב תמצא בו כי תורת הנבואה לא זאת שאינה מנגדת משפטי השכל המבוארים למעלה אלא אדרבא יש להביא ממנה ראיה לחזק סברתנו באין נופל דבר שהרי במפותה לא אמר הכתוב כי אם מהר ימהרנה לו לאשה שבודאי נוכל לפרשו למצוה מן המובחר בבא לצאת ידי חובת שמים וידי חובת בריות ושיעור הכתוב הוא כך ישלח לה צרכי החופה והנישואין להיות לו לאשה אם ירצה לעשות הטוב והישר. וג' טענות מספיקות ואימא ארבע יש בדבר לפרש בין פשטי דקרא חדא ממה שאנו רואים שהוציא הכתוב ענין זה בל' עצה טובה ולא בל' ציווי דאי ל' ציווי כך היה לומר מהר ימהרנה ולו תהיה לאשה או ולו תהיה לאשה ומהר ימהרנה שאז היה נשמע לשון הציווי בהחלט כמו שהוא נשמע באמת אצל אנוסה שבה אמר הכתוב ונתן האיש לאבי הנערה חמשים כסף ציווי ראשון ולו תהיה לאשה ציווי ב' בהחלט וממה שלא אמר בלשון זה ידים מוכיחות שאינו ציווי החלטי וא"כ הוא מסכים אל משפטי השכל המבוארים למעלה זאת שנית שאף אם יאמר האומר שגם כאן הוא חיוב וציווי לו לאשה כמו ולא תהיה לאשה בלי הפרש כלל אף אנו נאמר אפשר לפרש כן! שהרי התורה עצמה גילתה דעתה והודיעה לנו בפירוש שהחיוב הא' והוא הממון הוא תמורת הביאה או שכר הוצאת

דם בתוליה שהוא לאביה אם היה משיאה נערה בתולה לאחר כמנהג אותם הזמנים ואינו דין שיפסיד אותם בין במפותה כ"ש באנוסה והחיוב הב' שהוא קנס הנישואין שישאנה בעל כרחו הוא תמורת האונס והענוי שעינה אותה שלא ברצונה שהרי הוא אומר ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה הפסוק הזה קורא בגרון זה תמוקת זה דוקא וא"כ במקום שלא היה העינוי כי אם הרצון כמו שהוא הענין באמת במפותה מי הוא זה המרשה אותנו לקנוס אותו בחיוב מוחלט ובכפיה לכונסה הפך דעת נותן התורה? אחר שגילה דעתו בקולי קולות שהכפיה לכונסה אינו אלא תמורת האונס וזה כפרתו וזה חליפתו ולא כשלא היה אונס בדבר. שלישית ורביעית נניח כל זה ונעשה אזננו כאילו אינה שומעת את כל הדברים האלה ונאמר גם במפותה בעינים סגורות שיחויב לכונסה בעל כרחו שלא בטובתו אבל נשמעה מה ידבר אהובינו הקורא? ומה דעתו נוטה אם יהיה האופן כי אחר שכפינו אותו לכנוס המפותה רצונו לגרשה? האם יכול לגרשה או לא? אם כה יאמר ודאי ביכול לגדשה הכתוב מדבר ומהיכא תיתי למנוע ממנו הגירושין כל שלא פירשה תורה במפותה ואמרה מהר ימהרנה לו לאשה ולא יוכל לשלחה כל ימיו? ומה כוחנו יפה להוסיף לאוין בתורה מדעתנו? א"כ אני משיב לו ממקום שבא ואומר לו ואיך א"כ תחייב לכונסה? השתא ומה אם אחר שנשא יש בידו לגרשה כ"ש שמטעם זה גופיה יהיה הרשות בידו לאמר לא חפצתי לקחתה כי יאמר לנו אפוכי מטרתא למה לי? והאמת אתו כל שאם נחייבוהו לישאנה אך אם יום או יומים יעמוד ולמחרתו יבא לב"ד ויתן לה ס' גירושיה הועיל כל טורח ב"ד לכופו לכונסה לשני ימים ולילה אחד? הס כי לא להזכיר! ואם הקורא הנחמד הזה רוח אחרת אתו ויאמר לא! אין כן דעתי לתת הפרש בין אנוסה למפותה אפי' כחוט השערה אלא אני אומר שניתן את של זה בזה ר"ל הדין בשלמותו כמו שהיא באנוסה כן הוא במפותה ולית הפרש ביניהם כלל אלא שבס' שמות קיצר משה בדין זה ובס' דברים שהוא משנה תורה הואיל משה באר את התורה הזאת באר היטב והיינו שאחר שגזר אומר מהר ימהרנה לו לאשה בס' שמות והוא בהכרח שלא יוכל לשלחה (דא"כ מאי הרוחנו וכמו שיפה דקדק בזה) וכבר היה זה מובן מאליו למאמיני' בו לבל יטעה הטועה חזר במשנ' תורה וביא' הדברי' בפי' ואמר לא יוכל לשלחה

והוא הוא בלי ספק אי לזאת אשיב אם כדבריך קורא נעים! דהכל דין אחד אלא שבא במשנה תורה בתוספת ביאור ותו לא א"כ יאמר במשנה תורה כי יפתה באותו לשון שנשתמש בס' שמות וירחיב שם דינו ויבארהו ברצונו ודין אנוסה יוצא בק"ו אדיר וחזק דלית בר נגר דיפרקיניה ולמה יאמר ותפשה שהוא מורה על אונס גמור? ולמה ישנה מכי יפתה לכי ימצא שגם זה מודה על אונס מפורסם וגם אומרו תחת אשר ענה לאו מילתא זוטרתי היא דקורא בגרון ענין האונס והעינוי אשר בשינויים אלו אשר שינה במ"ת נותן מקום להטעות להדיין העני היושב על כסא דין ומעיין בספרי המשפטים בראותו לפניו דברים מסופקים ובלתי מדוקדקים באמת אין זה אלא אבן נגף וצור מכשול להכשיל הדיינים והשופטי' ושתקות משה במשנה תורה כזה היה יפה לו מביאורו וזה מלבד (והיא הטענה הרביעית) דאפילו אם היה גוזר כן בפורוש ר"ל לגזור במפותה כל הגזרים האלה שבס' דברים אין מי שיוכל להכחיש כי עדיין היתה נשארת קושיא עצומה לאלהינו על מה עשה ה' ככה? ולמה תהיה כהנת כפונדקית? חלילה השופט כל הארץ לא יעשה משפט עד שהוא דן אונס כרצון מבלי תת הפרש אפי' כמלא נימא? אלא ודאי מכלל הדברים ויותר מהמה מבורר יוצא בירור שאין אחריו כמוהו ההפרש הגדול שבין מפותה לאנוסה דבמפותה מצוה לכונסה אבל אין כופין על זה ואם פייסוהו וכנסה בידו לגרשה ככל א"א דעלמא לא כן באנוסה וכאמור ועוד הנני יוסיף להפליא ולומר דלו יהי שפירושי המקראו' יהיו בס' שקול רצוני לומר שעדיין לא נתברר אל הדיין אם פסוק מהר ימהרנה לו לאשה הכתוב במפותה יתפרש לציווי החלטי או למצוה מן המובחר והן ולאו ורפיא בידיה עכ"פ כיון שהשכל מחייב לתת הפרש בין מפותה לאנוסה מהטענות משפטיות שכליות מבוארות למעלה ראש א"כ דין הוא הנכריע הספק השקול הנולד בביאורי המקראות אל מה שהשכל הישר שופט הענין הזה מצד יושר סברתו והוא לתת הפרש בין מפותה לאנוסה והדבר ברור כשמש ודי בזה לפי שעה:

סימן יח

בעזר האל יתברך יום ה' לסדר בך יברך ישראל שנת תר"ח לפ"ק פה העירה לבוב הבירה במדינת גאליציען: רב שלום וברכה. מאלהי המערכה. יהי תמים לראש האי גברא רבה. תופס התורה. הנזר והעטרה. לו נפתחו שעדי אורה. עטרת ישראל. הדרת ישורון. ה"ה כבוד הרב הגאון הבקי בכל חדרי תורה. צדיק ועניו. כקש"ת מוהר"ר **משה ישראל חזן** נר"ו עד בא גואל צדק אמן רב ומורה לעדתו בעיר רומא יצ"ו:

הן זאת מלפנים בישראל מעת נפזרו בארצות שונות כי יערכו דבריהם אל גדולי הדור אם גם בארץ מרחק משכן כבודם ורב הדרך ביניהם להשואלי' בכל זאת יהיה המכתב למליץ בינותם וישאל את פיהם בדבר אלהים זו הלכה והגדול הנשאל יענה להשואל במכתבו והוא יורהו הדרך אשר ישכון בו אור החכמה ומתוך כך יגדל כח התורה ותהי האמת בקודש נאדרה וירבו משיבי מלחמה שערה וכאשר הי' דרך רבותינו הקדמונים זלה"ה שהריצו תשובותיהם בכל קצוי ארץ והשקו הצמאים ממקור תורתם וביתם הי' פתוח לרוחה לכל הדורש תורת ה' וכאשר כן יאות לגברא רבה... והנה שמענו כי נתן ה' רחמים בלב השרים לרחם על עמו ישראל וכי כבודו הוקם על לרב ומורה עדת ישורון בעיר הגדולה וינהלם על מבועי מים וישקם מבאר תבונתו ומלאה שמחה לבנו על הטובה אשר עשה ה' עם עמו בתתו להם איש אשר ילך לפניה' ויבא בראשם אשריהו! ואשרי העומדים לפניו לשמוע מפיו תורת ה'! ולכן אמרנו לערוך מכתבנו אל כבודו עם מעט מפרי מחשבתנו אשר חננו ה' וגם איזו דברים הקשים לנו בלימודנו ונחלה פני כבודו לשים עינו הטהורה עלי דברינו וישיב לנו יקר תשובתו הטהורה בקרב כרצות הש"ית:

ב"ק פרק מרובה דף ע"ב וע"ג בשמעתין דלמפרע נפסל דפליגי אביי ורבא דאביי סבר עד זומם למפרע נפסל ורבא סבר מכאן ולהבא וכו' משום דחידוש הוא מה חזית דצייית להני ציית להני הילכך אין בו אלא משעת חידושו וכו' ותמהו תוס' בד"ה אין לך וכו' דמאי חידוש הוא מה שנפסלין הא גם בב' כיתות המכחישות זא"ז שניהם פסולין מספק וא"כ אין החידוש רק מה שהמזימין כשרין ותירצו דהתם עכ"פ להחזיק כשרים אבל כאן גם להחזיק פסולין וזה הוי החידוש ולפ"ז בלהוציא גם כאן פסולין

למפרע דליכא חידוש כלל דהא גם בהכחשה פסולין וכו' ע"ש והנה תירוץ התוס' תמוה דלפ"ז אמאי לא פריך התם בגמ' לקמן ממתני' דגנב ע"פ שנים גם לרבא כדפריך אאביי דהא במתני' גם רבא מודה דהא הוי להוציא וכמו שתמה בס' אסיפת זקנים אמנם לענ"ד נראה ליישב קושייתם דרבא ה"ק דבאמת בשני כיתי עדים המכחישות זא"ז דאין אנו מוציאין מהם ממון כלל דהא ליכא בהו כאשר זמם לכך שפיר פוסלם הוא מספק וליכא שום חידוש כלל דכיון דמספקא לן עם מי האמת שפיר פוסלין מספיקא אולם כאן בזוממין דכיון דאמרה תורה דחייבין לשלם מצד כאשר זמם א"כ כיון דאין מוציאין ממון מספק תו אי אפשר לן למיכנס בגדר הספק כלל ולומר דהם פסולין מספיקא דז"א דא"כ אמאי מחייבינן אותם לשלומי הא כיון דמספקא לן לא שייך תשלומין כמ"ש וא"כ ע"כ מה שאנו פוסלין אותם הוי מצד ודאי דאין לנו לומר שלא לפוסלן כלל דז"א דכיון רנהרגין ומשלמין ממון א"כ אין הנאמנו' לחצאין כמ"ש התוס' כאן בריש דבריהם וא"כ כיון דע"כ אנו מוכרחין לפוסלן מכח התשלומין פסול ודאי כמש"ל. דהא בלא התשלומין לא היו נפסלין רק מצד ספק כמו בב' כיתי עדים המכחישות זא"ז אבל עתה שוב א"א לתפוס בהו צד ספק פסול דאם מסופקין אנו בהם אמאי ישלמו מהפק אלא ע"כ פסול ודאי וא"כ כיון דהפסול הזה כל עיקרו אינו בא רק מכח התשלומין והתשלומין הא חידוש הוי דמאי חזית דציית להני וכו' וא"כ אין לך בו אלא משעת חידושו פי' דכמו דאתשלומין דהוא החידוש אינו שייך למפרע רק מכאן ולהבא כן נמי הפסול הבא מחמתו ואין הפי' חידוש הוא על הפסול דז"א דהא גם בב' כיתות מכחישות פסולין מספק אלא התשלומין הוי חידוש ומשוייה הפסול שתלוי בהשילום אנו מתחילין ג"כ רק מעת שהתשלימין מתחילין וא"כ ל"ק קושית תוס' הנ"ל דבאמת בעדים המכחישים שפיר פסולין מספק אבל לא בהזמה דאיכא תשלומין וא"כ אי איפשר ליכנס בגדר ספק כלל וע"כ פסולם מצד ודאי וזהו מחמת התשלומין ושפיר אין לך בו אלא משעת חידושו וכמש"ל ומעת' לפי דברי' גם להוציא אינו פסול למפרע לרבא דזיל בתר טעמא דעיקר מ"ש התוס' דלהוציא מודה רבא הוא מצד ספק בו ולמ"ש הא אי אפשר לתפוש כלל שום ענין ספק כאן כנלע"ד.

והנה הש"ס קאמר לרבא עוד טעמא דלהב' נפסל משום פסידא דלקוחות ואמרינן התם אח"כ נ"מ בין הני תרי טעמי כגון דאסהידו תרי לחד ותרי לחד וכו' פסידא איכא חידושא ליכא ותמהו התוס' וז"ל ותימא מה בכך שיש שנים על כל אחד הא תרי כמאה עכ"ל והנ"ל ליישב זאת דהנה תוס' הקשו לעיל דמאי חידוש הוא דמהימנין להמזימין לפסול הראשונים הא שפיר צריכין להיות נאמנים במגו דאי בעי היו פוסלין אותם שהם גזלנים וכן אמאי באמת בהכחשה לא מהימנינן להאחרונים יותר במגו זו עכת"ד והנ"ל ליישב דהנה יותר ניחא להו בטענת הכחשה מטענת גזלנות' שהרי בהכחשה כגון שהעדים אמרו ליה והם הכחישו ואמרו לא לוה אז אף כשיבואו אח"כ עדים אחרים שיאמרו ג"כ לוה כהראשונים הרי טענת המכחישים דהיינו לא לוה הוא גם לנגדם שהרי הם העידו על עצם הדבר שאינו כמו שאמרו הראשונים וכיון שהם שוים בטענתם להראשונים הרי המכחישים סותרים טענתם אולם אם יפסול את הראשונים בגזלנותא ואח"כ יבואו עדים אחרים שיאמרו לוה כראשונים הרי טענת הפוסלין הראשונה אין נגיעה להם כלל דאטו כשהראשונים פסולין גם האחרים פסולין ולכן יותר ניחא להו למיטען טענה כזאת שתהיה נגד כל שיאמרו כהראשונים ולכך לא הוי מגו. והנה בזה מתורץ מהכחשה אבל על הזמה עדיין לא ניחא לן דהא גם בהזמה כשיבואו אח"כ עדים ויאמרו כקמאי מה להם ולהזמת הראשונים הא אם גם הראשונים לא היו שם מ"מ גוף המעשה יכולה להיות אמת וא"כ בהזמה לכאורה הוי מגו הא דגזלנותא לכן נ"ל דרך אחר ליישב על הזמה והוא דכיון דחייבה תורה לעדים זוממין לשלם מכאשר זמם הוי גם פסולם חידוש דשפיר י"ל דהמזומין הם שקרנים וליכא למימר מגו דגזלנותא דז"א דהא הוי מגו לחצי טענה דבטענת הזמה פוסלין העדים וגם מחייבין אותם ממון ובפסול גזלנותא אינם רק נפסלין אבל לא חייבין לשלם וי"ל דכוונת המזימין לחייבם גם ממון ולהכי לא פסלינהו בגזלניתא אבל באמת משקרין ודומה למ"ש התוס' פ' חזקת דלא אמרינן מגו היכא דבטענתו שהוא טוען עתה יש לו יתרון מבטענת המגו אף לנגד מה שהיה זוכה גם בטענת המגו משו' די"ל דבאמת משקר רק שטוען טענה זו ולא של המגו משום היתרון עי"ש. ומעתה ל"ק קושית תוס' מן תרי כמאה דכן הפי' בגמ' שבאו

שני עדים בפ"ע והזימו אחר ועוד ב' בפ"ע והזימו אחד שלא ידעו אלו מאלו. וא"כ הא שפיר מוכח שהמזימים אומרים אמת דאל"ה למה לא פסלינהו בגזלנותא וליכא למימר דכוונתם היתה בשביל חיוב ממון דז"א דהא אין עדים זוממין משלמין עד שיזומו שניהם כדאיתא במס' מכות דף ג' והם הא כל כת בפ"ע לא הזימו רק אחד הרי שלא היה כוונתם לחייב ממון ושפיר הוי המגו ומש"ה לא הוי חידוש כמובן.

ויש לנו תל"ית בענינים אלו רבות אולם אין רצונינו להעמיס על כת"ה הרבה:

והנה נכתוב פה איזו קושיות הקשים לנו דרך לימודנו והוא סנהדרין דף מ"ח בגמ' טוי לארוג מי איכא למ"ד וקשיא לן דהא תוס' שם ע"ב כתבו דלא כפירש"י שם רק דרשב"ג לדבריהם סבר דהזמנה לאו מילתא היא וא"כ לאיזו צורך קאמר כאן הש"ס טוי לאריג מי איכא למ"ד הא בלא"ה רשב"ג סבר שם דלאו מילתא היא כלל ואיך יכול להיות כאן טעמו משום דהזמנה מילתא היא וצע"ג אצלנו: זאת ועוד אחרת ביבמות פ' אלמנה לכ"ג במתני' נפל הבית עליו ועל בת אחיו צרתה חולצת ולא מתיבמת וכו' וקשה לנו דאמאי לא מתיבמת הא הוי ספק ספקא דילמא שניהם בבת אחת מתו ואת"ל בזאח"ז שמא הצרה מתה קודם וא"כ אמאי לא תתיבם וצע"ג לנו:

והנה בקשתנו שטוחה לפני כבוד תורתו הנשגב' כי בל יאחר להשיב לנו יקר תשובתו הטהור' לאשר מאד צמאה נפשנו לשתות מים חיים ממעין תורתו וחכמתו ונחלה פניו מאד לבל נצטרך לכתוב שנית אל כבודו לבקש שישיב לנו רק עד מהרה ירוץ דבריו הקדושים אלינו ויחיה נפשנו בתשובתו הרמתה בקרב אי"ה ושלום לכבוד ת"ה ולכל החוסים בצלו צל החכמה והיראה כאות נפשו הטהורה ונפש המצפים ותאבים מאד לחזות בנועם תשובתו היקרה בקרב: האחים **שמואל וואלדבערג משה וואלדבערג**

וזאת תשובתי הכוכבים ממסילותם. על נהרותם. במחוקק במשענותם כאהלים נטע ה' כארזי הלבנון קנה וקנמון. שתולים בבית ה' בטרם הרים יולדו וכל צבא השמים בלתי אם נועדו טובים השנים אחי ומרחמי קמו עמדו במחשבה תחילה אצלו המון האחים נועדו. כמין שני טיפי מרגליות תפוחי זהב במשכיות. שתי

פרידות טובות עברו משכיות. פעמון זהב ורמון: **מעלת הרבנים המופלגים** ולהבת חניתם כמנור אורגים

משה ושמואל אחים ורעים אהבה בתענוגים ממשפחת סופרים הכפירים שואגים הרי ישראל הרמים תבור וחרמון. יה"ר טובים השנים ישישו וישמחו יחיו דגן ויפרחו ותורתם קבע בחצרות אלהינו יפריחו. מנגחים זל"ז בהלכה וכותלי בית המדרש יוכיחו ומחזירין למכתשת. בכל מדות שהתורה נדרשת והדקת המון. נסו"א:

קדמה אל ארש ראשון ראשון. אנכי שלומי אמוני ישראל כנהר שלום נחל קדומים נחל קישון גם לי לבב וכל פה ולשון תבעיון בעיו לקרוא כולם בשם ה' הנם כקו"ל המון:

למען תאריכו ימים ושנים טובים ומתוקנים ברוב הונים ותפארת חכמים בני בנים שמחים וטובי לב עלי עשור ועלי נבל. הבטנין והניקטמון. כיר"א:

מטה משה על אר"ש יסדה. ויש"ב **ישראל** פתח התיב"ה בצידה באמת אמרו החזן רואה כי אתרבי משום ידה די השיב מקבלה ואילך מעשה ידיהם של צדיקים מלאים מצוות כרמון:

איכא ביניהו חידושי תורה וחידושי פלפלת כל שהוא ראשון הוא לכם לחדש"י כל המינים טעמו טעמן כד חפני אינשי מכא ציבחר ומכא ציבחר כמפיץ קצח וכמון:

קראתי בכל לב אמרות טהורות לישרים נאוה. שלשה אבעיו' לגזירה שוה בראשונה כולהו תנויי בנזיקין הוה אדהכי והכי נטלתני רוחא מקברות התאוה לכסות בשר ערוה קראה דילוגין כאיל פסח מגבע לרמון:

לזאת אשיב כל כי הא צריך לאודועי. באתרא דמתבעי כי אצלי מי אמדי"ם דרך פלפולא לא מצאו מרעה אך בזאת אשיבה שלחי דבר זו הלכה כהרי המבע"ה והיה האיש בי דינ"א קא משתעי רואה אני את דברי ארמון:

הא לאו הכי לית בחלי לערוך שולחן במדבר. כי עול הציבור אל ב' קצותיו חובר ולא יניחוני עד בלעי רקי ביום שידובר והיה כאשר יניח משה ידו וגבר לקול תתו המון:

האף אמנם טעם כעיקר דאורייתא כי רואה אני תשובות אחרוני זמנינו חילם לאוריתא חוזרים ומגידים לשבעה וגם לשמנה ולית להו תחומין דאורית' וסוף כל סוף כל

אחד עומד בשלו וזכי לנפשיה זכיה דאורייתא ולעולם אין תרופה לאותה מכה לא באספלני' ולא בכמון.

אבל מה אעשה כי האלדים יחד נכמרו ניחומי בראות רוב הפצרתכם. וגודל תשוקתכם. ובהני תלת בעיי ואימא ארבע גדלה צעקתכם ע"כ אמרתי ויהי מה אשיבה אתהן לפי קוצר דעתי המעט הוא הקטון לפי קטנו מגרגר באשכול ופורט ברמון:

וזה החלי בס"ד

א ריש תור"ה אותה שתירצו התוס' בב"ק בפרק מרובה דף ע"ב ד"ה אין לך וכו'. דבלהוציא גם כאן (ר"ל בעדי זוממים) פסולין למפרע דליכ' חידוש כללי דהא גם בהכחשה פסולין וכו' עי"ש ובש"מ סלקא דעתא להקשות למה לא אמרו בגמ' בעיא זאת דאיכא ביניהו גם לקמן למה לא פריך לרבא ממתני' דגנב עפ"י שנים כאשר פריך לאביי ושוב דחו גם שתיהן באמת הבנין דאחר האמת לפי המסקנא דהתם רעת רבא מבורר דהתם שאני וכו' יעו"ש והוא האמת ומעכ"ת הי"ו יצאו לדון בדבר חדש ואך בחלקות שתו בשמים דלעילם בעדים זוממים לכל אפיא לא שייך פיסול למפרע והיינו טעמא דכיון דמשעת שהתברר וחל עליהם הפיסול הוא פיסול ודאי והוא בלהבא מטע' החידוש וא"כ לא שייך פיסול למפרע דאין אנו יכולים לומר דחל הפיסול עליהן לחצאין חצי למפרע לפיסלן פיסול ספק וחצי להבא לפוסלן פיסול ודאי לא בן כשחל הפיסול מספק דשייך בין להבא בין לשעבר זהו תכלית התירוץ המחודש של כ"ת הע"י.

אבל בבחי' מכ"ת הדחיה מבוארת בא"ר לח"י רוא"י שהרי עיקר קושי' התוס' היא דלפיסול עדים זוממים לא צריך קרא כלל דאנן מסברא פסלינן להו דלו יהי אלא עדות מוכחשת נמצא לפי זה דתכף בשהוזמו העדים גם בלי שום מקרא סתום או מפורש אנן פסלינן להו מצר הסברא והשכל הישר הנטוע בנו ובכח הסברא הישרה אין אתה יכול להוציא ממון משו' בריה עפ"י עדותן דיכול הלה למיטען ולומר לדיין הבט ימין וראה כי ספק סהדי שקרי נינהו ואיך תחייבוני מספק להוציא מכחי ועוצם ידי אשר עשה את החיל הזה וזאת הסברא יתד בל תמוט לעולם לפי מונח קושית התוס' לדעת רב חסדא דלא ס"ל חזקת כשרות הגופי' ברב הונא ובאמת לדע' רב

חסדא שאינו ענינו בחזקת הגופים הם ספק סהדי שקרי גמורים וכיון שכן חזרנו לסיני ותורת האדם קבועה לדורות המע"ה. וקושיתם היא כראי מוצק וע"ז שפיר תירצו דעכ"פ איכ' חידוש בהך דגלי קרא בעדים זוממים והוי כאלו כרוז' קרי בחיל ואומר לדיין אתה בן אדם יושב על מדי"ן הט אזנך ושמע פקח עיניך וראה כי לא זו במה שעיניך הרואות מצד הסברא דודאי המע"ה ברורה והאי לאו ראיה ברורה היא כי ספק סהדי שקרי נינהו אלא אף זו אחדש לך דבר מעתה ואצוה את שופטיכם שיפסלום גם להוציא ממון מהם ויהיו פסולים גופייהו לכל עדות שבעולם ומעתה ועד עולם כל דבריהם בטלי' ומבוטלין כחרס הנשבר הראת לדעת דקרא הנה גם הוא אחרינו להוסיף על סברתנו ולחדש דבר מעתה להאמין תרי בהחלט ולפסול תרי בהחלט וזהו באמת חידוש גדול נגד השכל הישר הנטוע בנו שהוא ר"ל השכל צווח ככרוכיא ואומר מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני והוא נגד הכלל הגדול המע"ה ועכ"ז אנו מבטלים דעתנו באשר דבר מלך שלטון וכך גזר' חכמתו יתברך ובמאמר אדונינו נעז"י היוצר יחד לבם המבין את כל מעשיהם ואחרי היות הדבר הזה צלול וברור כשמש בחצי השמים מי שם פה לאדם לומר דאתא קרא לחדש לנו ב' חידושים נפלאים גם זה לעומת זה והיינו לחייב את הזכאי (מטעם ספק סהדי שקרי) להוצי' ממונו בעדותן למפרע הפך הסברא הישרה והעמוד הנכון דקי"ל המע"ה ברורה והאי לאו ברורה היא דס' סהדי שקרי נינהו ולעומת זה גב לחרוץ עוד משפטים בל ידעום השכלים האנושיים ולחייב את הזכאים ולהוציא את ממונן ולפסול את גופן מעתה ועד עולם ולא ניחוש לספיקא דתרי ותרי נינהו ומאי חזית וכו'? ומה כחנו יפה להוצוא גם מהם גם מהמונם אונם והונם? (לולי גזרת הכתוב) נמצא דאם נאמר כדבריכם אנו באים לחדש שני חידושים נפלאים הפך הסברא מה שלא עלה על דעת אדם מעולם ועל הראשונים דעדים זוממין פסולין לגמרי בלהבא אנו מצטערים לדון הפך סברתנו והכלל הגדול שבידינו המע"ה ברורה ובעל כרחנו אנו דנים ומוציאין ממון ופוסלין גופן של עדים בספק' דתרי ותרי ומה נעשה כי גזרת הכתוב היא הזמה שאני גם בלא טעם מספיק כי הוא יודע תעלומות לב ועתה אנו באים להוסיף מכאוב על מכאובנו להכשיר עדותן למפרע גם בלהוציא והלה מתמרמר ואומר יקוב הדין את ההר המע"ה מה שהוא

יתד בל תמוט לעולם השמים לא נקבל דבר זה כי הוא פשוט ומבורר וכל החולק ע"ז חוץ מכבודכם אינו אלא מן המתמיהין:

ועוד אפי' יהיבנא לכו כל דיליכו (מה שא"א לאומרו וכנז"ל) עדיין לאתקנתם כלום התינח דתקנת' קו' המקובצת בטענה דלא היה יכול הש"ס להקשות לרבא במו אביי מטעם דהגם דרבא ס"ל דבהכחשה פסולין למפרע מספק הכא שאני דכשחל הפיסול חל מפני ההזמה שהוא חידוש לדונו בהחלט בלהבא וא"כ איני יכול לדונו בלמפרע מפני ההכחשה דמשתמע מינה אה"נ זה תוכלו לישב במקור הלזה שהכחשת הגנבה (אשר ממנה היה נראה לפוסלו למפרע) נכללת בהזמת הגנבה וכחדא נפקין וכחדא שריין וע"ז לא מתפרשין לעלמין ואני מוכרח לדונו בלהבא לפוסלו בכל אופן ולא לשעבר בשום אופן מפני החידוש וממילא בטלה עונשה של הכחשת הגנבה הנכללת בהזמת הגנבה:

אבל מה תענו ביום שידובר בכם ראית ר"א בר אבין לקמן? לרבא דאמר הכחשה תחי' הזמה היא דאוקי מתני' דהעידו על הגנבה ואח"כ על הטביחה ואח"כ הוזמו על הגנבה וחזרו והוזמו על הטביחה והכריח באומרו דכיון שהוזמו על הגנב' לגבי טביחה הו"ל מוכחשין וקתני משלמין את הכל ואי ס"ד הכחשה לאו תחי' הזמה אטביחה אמאי משלמין? אלא לאו ש"מ התה"ה ואי כדבריכם דלעולם רבא ס"ל דבהכחשה בלחוד' פסולין למפרע וכס"ד דתלמוד'בח"ה דגם באבהתא דלא אסהידו בפירוש פסולה כמו שפסול' לשאר עדויות שבעולם א"כ גם הכא דהוכחשו בטביח' שהוא ענין בפ"ע א"כ הרי הופסלו למפרע שאין אנו יכולים להוציא על פיהן בעדויות אחרים מפני עדות הטביחה שהעידו שטבח דבר שאינו שלו והרי הוכחשו כי שלו טבח וממילא פסולין למפרע ואחרי היות שפסולין למפרע איך תחול עליהם חיוב הזמת הטביחה באנשי' פסולין כגופן כי מצד ספק לא היינו יכולין להוציא על פיהן שום ממון וא"ת דהא אתא לאשמועינן דהכחשה תחי' הזמה ומי יודע וכיוצא מאלו הדחיות הא ודאי גם אנן לא שתקינן מלהקשות קושיא לאלדי"נו על מה עשה ה' ככה לחייב לאנשים בלאו הכי פטורים מפני פיסולן ודבריהם כחרס הנשבר ועוד נקשה זה אינו הכחשה תחי' הזמה שכבר יש לה תחי' וסוף ויש לה במה בפני עצמה לפסול למפרע בלהוציא ולאו מילתא זוטרתי היא אבל אם נאמר דבהכחשה לא איתרע

חזקתייהו מספק ולעולם כשרים הם לכל עדות שבעולם כמסקנ' דמילתא בפ' ח"ה שפיר יש לומר הכחשה תחי' הזמה היא דהגם בהוכחשו בטלה עדותן עכ"ז כיון שלא נפסלו נקרא תחי' הזמה ושפיר תחול חיוב ההזמה עליהם אבל אם בהוכחשו נפסלו לעדות מספק שובא"א בשום אופן שתחול חיוב ההזמה עליהם כלל. ובטל דינא דהתה"ה:

ואם יאמר האומר דהכא שאני דהכחשת הטביח' באה ונהיתה ע"י הזמת הגניבה ונמצא דכשחל עליהם הפיסול חל עליהם מכח ההזמה שהיא בלהבא וא"כ כמו שאיני יכול לפוסלן בלמפרע מפני הכחשת הגניבה דאיתיה מסברא מפני החידוש של ההזמה דהוה לחייב בלהבא ולא למפרע (וכמבואר בחי' האחים הע"י) א"כ גם פני הכתשת הטביחה אינו יכול לחייבו בלמפרע כיון דמכח הזמת הגנבה הגיעו ובשעה אחת חל עליהם ב' פסולין ואדרבא פיסולה של הזמה קדמה ואתיא או ב' כאחד או ידחה האומר באופן אחר כי הכחשת הטביחה אינה מבוררת לפיסול למפרע יען באמת טבח אלא דשלו טבח אם כה יאמר האומר אף אתה אמור לו א"כ מאי ראיה קא מייתי תלמודא מהך מתני' למה שאמר רבא הכחשה תחה"ה אימור דהכא במתני' דחישבה הכחשת הטביחה תתי' הזמתה משום דבאה ונהיתה מכח הזמת הגנבה דאיני יכול לדון בהכחשה זו פיסול למפרע גם בלהוציא וליכא אלא ביטול עדות שאם אין גנבה אין טביחה אבל אינה פוסלת העדים למפרע וע"ז בשהגיעו ההזמת הטביח' משלמין דאותה הכחשה תחי' הזמה זאת היתה כיון דלא נפסלו מסיבת ההכחשה או מטעם שהיא נכללת בהזמ' הגנבה או מטעם הב' הנז"ל אבל בהוכחשו העדים ע"י כת אחרת שאמרו לא הרג דבאופן כזה כבר נפסלו למפרע שהרי הם ב' כיתות המכחישות זא"ז וכדאמר ר""ח בפ' ח"ה ורבא מודה לו א"כ הרי הופסלו כי אין אנו יכולין להוציא ממון ע"פ לא בעדות זאת ולא באחרת א"כ אח"כ כשבאתה בת ג' והזימה לכת א' איך אנו מחייבין ומזימין אותם הרי על פסולן בלאו הכי העידו ואיך אנו יכולין לומר הכחשה תחי' הזמה היא ומה דמות יערוך למתני' דלא נפסלו בשביל הכחש' הטביחה מפני חד מב' הטעמים הנז"ל? אבל אם תאמר דלעולם ס"ל דב' כיתות המכחישות זא"ז לא נפסלו כלל אלא זו בלבד כי בטלה עדותן לבד ותו לא

וע"ז הוה ס"ד לומר דכיון דבטלה עדותן בלאו הכי מפני ההכחש' של הכת הב' שוב לא תחול על כת א' הזמת כת ג' כיון שבלאו הכי בטלה עדותן לזה שפיר מביא ראיה ממתני' שהגם שבטלה עדותן בטביחה דכיון שאין גנבה אין טביחה ודשלו טבח ולא חייל עליה ריח חיוב עכ"ז כיון שלא נפסלו על הטביחה דודאי טבח והעדים לא דיברו מטביחה כלל אשמועינן מתני' דכי הוזמו על הטביח' משלמין א"כ מוכרח דאותה הכחשה דבטלה עדותן באיזה אופן שיהיה תחי' הזמה היא כן נמי בהוכחשו ע"י כת ב' אע"ג דבטלה עדותן לגמרי עכ"ז כיון דלא הופסלו תבא הזמת כת ג' ותחול עליה' ושפיר דינא יתיב **הכחשה תחי' הזמה היא** והוא ברור שאין כל מודה על האמת יוכל להכחיש וזהו דעת התוס' שם בדע"ג ע"א ד"ה והוזמו דס"ל דמעולם לא שכח תלמודא סברת רבא דס"ל הכחש' תחי' הזמה וע"ז אינו משוה קושיותיו לרבא כמו אביי כיעוי"ש וכמו שבמונח זה נדחה קראו לה התוס' לקושיתם שם כן יודחו כל אלו הערעורים הלא בספרתכם והוא פשוט:

ב' ואבא היום אל העי"ן כל שהוא עיקר טעם בעיקר מה שבדברי קדשכם כתוב עוד לתרץ קושית התוס' שם באותו דיבור שהקשו דלנו להאמינם גם בהכחשה גם בהזמה במגו דאי בעו פסלינהו בגזלנותא. **ואתם עד"י** דרשתם ומצאתם כי יתרון עדות ההזמה או עדות ההכחשה על עדות פיסול הגזלנות הוא כיתרון האור מן החשך ולזה בוחרים באופנים כאלו ולא באופן פיסול הגזלנות והיינו שלצד שאנחנו מניחים ודנים אותם לשקרנים לב' אחרונים ובודים מלבם דברים אשר לא כן א"כ בהכרח צריך סיבה לדבר וא"כ שפיר נאמר שאם העידו באופן הכחשה לאותו צד ששקר ענו נאמר הסיבה ששנאתם תקועה עם המלוה וכדי לשרש אחר ממונו בחרו בעדות ההכחשה שהיא הכרת' העדות עולמית יותר מפיסול העדים ואם העידו באופן הזמן לאותו צד ששקר ענו נאמר כי הסיבה היתה שכנגד העדים רבה המשטמ' ולזה בחרו בעדות ההזמ' להכאיבם בגופן ובממונם זהו תורף המצאתכם הפשוט' ובמונח זה היה לכם העקוב למישור ותירצתם קושית התוס' לקמן ד"ה דאסהידו כיון דהוי הזמת עד אחד דבגופו של עד שולטים לפוסלו ולא בממונו מדינא דגמרא דקי"ל עד שיזומו שניהם עכ"ד בקיצור:

אחי מעי"ן אתם ראו דבריכם טובים ונכוחי' מגדלות מרחקים אבל מה אענה ומה אומר אם אביט אל יופי סידור המצאתכם ואגזור אומר בבקשת המחי' מכ"ת הע"י שלא ירדתם לעומק תירוץ ר"י המובא שם בתוס' הא ודאי אתמהה ולאידך גיסא אם אומר טרם אענה אני שוגג ובודאי דקדקתם היטב בתי' ר"י ז"ל גם כאן בשמעתין. גם במקומות שונים המובאים לקמן בס"ד א"כ כל דבריכ' הראשונים בהמצאה זאת ותחילתן וסופן ועובין והקפן בלולים יעלו בתי' ר"י ז"ל אלא שדברי ר"י ז"ל באו בקיצור וכמדתו לכל רו"ח עצה וגבורה קולע אל השערה בדברות שתים ואתם ביארת"ם את הקדש ביאור רח"ב רח"ב מיד נקר"י וא"כ מלבד כי תמהין אנו עליהם פקחי הדור מה באתם לחדש? כי אם ליטול שכר על הפריש"ה מתלמידי דבי רב עוד זאת דאם אמת ירדתם לעומק דברי ר"י ז"ל הלא לפי דברי ר"י למקומותם בארשות"ם כמעט תירוצכם הב' במונח זה לקו' התוס' דלקמן ד"ה דאסהידו אין לו דרך אפילו במאה מנה ורק הוא לבדו נשאר פורח באויר.

ואבאר את דברי הלא הוגד לכם מראש ועד סוף מה שתי' התוס' משם ר"י ז"ל לקושית המגו והוא דלא שייך מגו אלא באדם אחד אבל בב' ב"א לא שייך מגו דאין דעת שניהם שוה ומה שירצה לטעון זה לא יטעון זה ותי' זה הגם דבסוגין הוא תירוץ א' דנראה דיש בו צד דחיה כנודע עכ"פ בב"ב דל"א ע"ב ד"ה באה הוא אחרון וכן בכתובות די"ח ד"ה אין וד"ה מחמת כתבוהו באחרונה דמכ"ז נראה דהוא תי' נכון על הדין ועל האמת יתד בל תמוט עולם וכן כתבו הנמוק"י באחרונה וז"ל. ועוד דליכא מגו דשמא לא ישוו שניהם באותה טענה אעפ"י שהושוו עכשיו ע"כ ובהשקפה ראשונה יש להקשות למה לא יושוו מאחר דלהצד הב' אשר נניח אותם לשקדנים ובודים מלבם דברי' אשר לא כן א"כ נאמר ג"כ שקודם שיבואו להעיד שניהם היו באותה עצה רעה ושניהם לדבר עברה נתכוונו וא"כ מדבחרו זאת ולא בחרו אחרת היותר קרובה להם להוציא מחשבת שקרנותם לפועל מזה נכרים דברי אמת שכן היה המעשה כמו שאמרו עכשיו ולאו עדי שקר הם ומעולם לא נתיעצו זע"ז. והאמת הורה דרכו זהו מה שיש להקשות לפום ריהטא לתי' ר"י ז"ל אבל האמת כונת ר"י מבוארת. ועתה כדבריכם כן הוא ואין אנו יכולין לומר כן דהיו בעצה אחת והושוו שעדין אני אומר

שהם שקרנים וכבר היו באותה עצה אבל לא הושוו והטעם הוא כי מעשה שהיה כך היה כי פושעים נצמדו יחדיו כמשל לבעל התל ובעל החריץ שהאחד אמת היה שונא למלוה אבל יותר היה שונא לערים ובאמת נתיעץ ואזר כגבר חלציו להעיד עדותו פיסול בעדים להכות הכאה אחת לב' אבל הב' לא הודה לו כלל יען שכל עיקר כונתו שנטפל להעיד עדות שקר היתה לשנאת המלוה או לאהבת הלוה וע"ז אם יכנס בעובי הקורה להעיד עדות שקר רצינו להרויח דיוח החלטי ללוה והפסד החלטי למלוה הא לאו הכי לא יעיד וע"ז העד הב' הודה לו בע"כ בשנאת המלוה וגם בשנאת העדים עולה בידו חצי נקמה שהרי מבטל דברי העדים ומכחישם ומתנגד אליהם וכן בהזמה נאמר שניהם היו שונאים לעדים. אבל האחד היה יותר רחמן שלא להכאיבם בגופם להכותם מכה של חלל או שנאת המלוה עיקר ולעדים טפל אכל הב' רבה משטמתו עם העדים ולא הודה לו עד שנתלוה עמו להעיד פיסול הזמה לשרש אחריהם בגופם ובממונם ואבד כל זכר להם וע"ז הב' נענה לו בע"כ מפני משטמתו בגופן או במלוה וזה שאמרתי בתחילת דברי שבשתי דברות כלל ר"י ז"ל כל מאי דמצית למימר באומרו. שאין דעת שניהם שוה ומה שירצה לטעון זה לא יטעון זה ר"ל עדין אני אומר שהיו שניהם בעצה אחה אבל איני יכול לידע מה עבד במעמד שניהם ומה הסיבה אשר גרמה להם לשקר ומי יודע ואפשר שכבר היה האחד רוצה להעיד פיסול גזלנות והב' לא הורה לו אפשר בטעם מספיק (וכמו שטרחתם להוציא לאור טעמים פשוטים) או אפשר גם בלי טעם והאחד לא הודה לחבירו להעיד שקר כי אם באופן זה ואין טעם ברצון הרי שבכלל דברי ר"י ז"ל דבריכם ולא עוד אלא דר"י ז"ל הוסיף נופך לחדש לנו דאפי' לא נמצא טעמים מספיקים בטענה אחת על חברתה עכ"ז כיון דהענין הוא בין שני ב"א לא טענינן לה דאנו אומרי' אפשר הא' היה רוצה לטענה והב' לא נתרצה גם בלא טוב טעם ודעת וזה החידוש הנפלא הנלמד מדברי ר"י ז"ל יותר מדבריכם וכאיש גבורתו ודברי טעם הם וראוים לבנות עליהם דיק ולזה צאו וראו בב"ב ובכתובות הנז"ל כתבוהו באחרונה וכן הנמק"י עשאו עיקר:

עיניכם הרואות שכדברי כן הוא! שהרי במה שתי' התוס' בכתובו' ד"ה אין וד"ה מחמ' כמעט אין שום יתרון על טענתם מטענת המגו. דטענת אנוסים היינו וכו' מבטלים

כחו של שטר וכן בטענת פרוע מבטלים כחו של שטר ועם יש לחלק דבר מה (עיין ש"מ לשם ועיין מוהר"י מינץ סי' ג') עכ"ז לפי מונחנו אין שום חילוק וטעם פנית שנאה וכדומה בטענה אחת יותר מחברתה וכ"ש בד"ה מחמת כי שם אין יתרון בטענה שטוענים על טענת המגו ואדרבה טענה גרועה היא שמשימים עצמם רשעים ובטענת המגו יהיו כמצדיקי הרבים ככוכבים והיא אנוסים מחמת נפשות ואם אמת שהיו רוצים לשקר היו בוחרים בטענה זאת להם לכבוד ולתפארת ומדלא טענוה מוכרח אתה לומר כי עתה בדבריהם כן הוא האמת ועכ"ז קאמר ר"י דמגו בב' עדים לא אמרינן והטעם פשוט ומבואר כי כל שאין דררא דממונא לעדים בעדותם מעולם אינם משתוים בדעותיהם וטענותיהם גם בלא דעת ושום שכל וסברא והיינו טעמא כי כך הוא טבעו של עולם כי רוח מנגד מתהלך בין מין האנושי ומה שירצה לטעון זה לא ירצה לטעון זה לא כן בעובדא דאבימי בריה דר' אבהו המובאה בכתובו' דפ"ה ע"א וכן בפ' האיש מקדש דמ"ג ע"ב (וכן בב"ב דכ"ט ע"ב ועיין תוס' ד"ה נוגעין בעדותן ודלא כתירוץ המקובצת שם בשם תוס' הרא"ש ודוק) דהתם יש להם דררא דממונא כמו זה כן זה והדררא דממונ' המגע' לשניהם היא משוה דעותיהם והיו לאחדי' בטענותיהם (ועיין ב"מ די"ז סוף ע"א דהיכא דאיכא רוחא משתוים הלוה והמלוה עי"ש ודוק) אפי' אם לא נמצאו כא' ולא המתיקי עצה יחד ובאו להעיד זה בפ"ע וזה בפ"ע עכ"ז מכוונים לדעת אחת ובטוחים זה על זה ומה נמלצו דברי ר"י ז"ל שדקדק בלשונו באומרו. מגו בב' עדים לא אמרינן ולא אמר מגו בב' ב"א או בשנים סתם (הגם דבב"ק כתבו דבב' ב"א וכו' כבר הגהתיו בתלמודי וסמי חדא לשבעה וגם לשמנה מקומו) לומ' דוק' בענין עדות שאין להם פנית ממון בדבר בהכרח לא משתוין לא מבעיא אם באו זה בפ"ע וזה בפ"ע דודאי אין אדם יודע מה בלב חבירו אלא אפי' פושעים נצמדו יחדיו בעצה אחת עכ"ז אינם משתוין כיון שאין דררא דממונא וכיס אחד לכולם מה שירצה לטעון זה לא ירצה זה: **ונחלצתי** להרחיב הדיבור כל כך מפני שדברי ר"י הללו הובאו במקומות הנז"ל באופנים שונים ומילות שונות דהנה בב"ב ובשמעתין כתבו לשון אחר ממש דאין דעת ב' שוה בי מה שירצה לטעון זה לא ירצה זה (לבד לשון ב' בני אדם הושמט ומשם בא"ה כוונתנו הנז"ל) ובכתובות די"ט ע"ב ד"ה ואם ובפ' האיש מקדש ד"ה והשתא כתבו דאין

אדם יודע מה בלב חברו ובכתובות די"ח ע"ב ד"ה ואין וד"ה מחמת כתבוהו בסתם בלא שום טעם אבל לפי האמור בקושטא דברי ר"י אשורי"ם ולטושי"ם למקומותם בארשות"ם דעיקר שורש חילוק ר"י ז"ל הוא כך. דהמגו כב' אם אין דררא דממונא המגעת לשניהם כאחד מעולם לא טענינן להו לא מבעיא אם באו זה שלא בפני זה כמו ענין הקיום שיותר מצוי הוא שיבואו זה שלא בפני זה בלא ידיעת חברו דבהא ודאי לא שייך מגו אפי' אם הושוו ב' בטענה אחת דאין אדם יודע מה בלב חברו ודרך מקרה הושוו בשקרנותם אלא אפי' בעדות ב' עדים בבת אחת כמו נדון שתי כיתות המכחישות זא"ז דודאי כל אחד יודע מה בלב חברו וקודם בואם להעיד ב' יחד אפשר הושוו דעותיהם לזה קמ"ל דאפי"ה לא טענינן מגו מטעם דכל שאין דררא דממונא המגעת לשניהם מעולם לא יושוו דעותיהם ולזה שפיר בכתובות שהוא ענין קיום שעל הרוב המקרה יהיה שיבואו זה שלא בפני זה על לא הודע להם כלל והיה העדות פתע פתאום לכל אחד ואחד והיה ס"ד לומר מדאמרו דבר אחד זה שלא בפני זה נכרים דברי אמת שכן היה המעשה דאם היו רוצים לשקר היו אומרים טענת המגו ע"ז אשמועינן ר"י ז"ל דעכ"ז אמרי' הם שקר ותועבת ה' גם שניהם וכל חד בדידיה היה רוצה להחזיק שקרו בטענת המגו ומפני שלא ידע מה בלב חברו אם ירצה לטעון השקר בטענת המגו או לא ונדמה לו שחברו יטעון ויבחור ע"ז לא טען טענת המגו ודרך מקרה כיוון שקרנות חברו וכן ע"ז הדרך שכנגדו וסוף כל סוף ב' הטענות שקר הם והוא באמת דבר זה חידוש נפלא שחידש לנו ר"י ז"ל בעומק עצום ואם יהיה האופן כי באו ב' בב"א כמו שיקרה על הרוב בענין ב' כיתי עדים המכחישות זא"ז הא ודאי זו אינה טענה כלל וכמובן שהרי כבר נראה שהיו בעצה אחת וכל אחד יודע מה בלב חברו לזה המציא ר"י ז"ל המצאה אחרת אמתית והוא כי מעולם לא יושוו כדרך ההתנגדות טבעי בני אדם שאפי' ששוים במינם משונים בדעותם גם בלא דעת וכשהגענו לדררא דממונא כההיא דפ' האיש מקדש וכיוצא הודיעך כחו ר"י ז"ל דלא מבעיא אם באו ב' באחד דודאי באמצעות ריוח הממון הושוו אל עמק שוה וכשה לטבח הובלו אל עמק עכור ברצון נפשם אלא החידוש הוא שאפי' באו זה שלא בפני זה פתע פתאום עכ"ז הדררא דממונא מחכמת פתאים ומשימת שלום

ורעות בטענותיהם עד שכל חד בדידיה יכוין לדברי חברו באמת וע"ז שפיר טענינן להו המגו דאם אמת היו רוצים לשקר היו מכונין לטענה יותר אלימתא בכח האכילה ההיא ומדלא טענוה נכרים דברי אמת וזהו חידוש נפלא ג"כ וכמובן:

ובזה נתיישבו דברי ר"י ז"ל שכל דיבור ודיבור יפרד והיה לכמה טעמים מספיקים לה בלבד הב' פרטים שעלתה מצודת מעכ"ת הע"י אלא עלתה מצודתו מן הים הגדול ורחב ידים שם רמ"ז ואין מספר כמה סעיפי דינים והוא ברור כל האמור בכוונת ר"י ז"ל אשר מזה יש לי להעיר קצת על הנמק"י ז"ל בחי' לכתובות שבספר אשי ה' על די"ט ע"ב (ועכשיו נדפס מחדש בפרסבורג בקובץ רב אלפס בסוף כתובות) על אותה שתי' ר"י דאין אדם יודע מה בלב חברו הנמק"י ז"ל שינה הל' וכ' דדילמ' בטענ' זאת לא הושוו שניהם והאמת דאם באו ב' כאחד גם ר"י מודה דאנו צריכים לטעם זה והוא השייך ולא מה שאין אדם יודע מה בלב חברו כיון שראו זא"ז אלא ר"י הוכרח להשמיעך חי' דין זה דאין אדם יודע מה בלב חברו. באם יהיה האופן דלא באו מדעת שניהם דאז ודאי אנו צריכים לטעם זה דאין אדם יודע מה בלב חברו והטעם שקבעו ר"י ז"ל פה יען שהוא יותר קרוב שיבואו זה שלא בפ"ז ובו בפרק אנו צריכין לטעם זה ולא אחר ומה יעשה ר"י אם לא יקבע אותו פה לזכר עולם אם אירע שבאו זה שלא בפ"ז והוא שכיח בענין הקיום הרי שלך לפניך כי בב' דיבורים הקודמים בדח"י ע"ב דשם סתם ולא כתב שום טעם למה לא אמרי' מגו' בב' עדים והיה טעמו דסמך על מ"ש במקומות אחרים וכאן סתם בקום עשה לומר לך דאם הנדון שבאו ב' כאחד קח לך טעם המובא בב"ק ובב"ב ואם הנדון שבאו זה שלא בפני זה פתע פתאום ואתה קח לך בשמים ראש הטעם הנכון כי אחורי תרעא הוה קאי בדי"ט ע"ב ואם כפי' הנמק"י לקבוע גם פה בדי"ט ע"ב טעם ההשואה הגם דשייך כי אפשר יבואו בב"א עכ"פ תאבד כל זכר מהטעם הנכון הזה דאין אדם יודע מה בלב חברו שאנו צריכין לו באם יארע שבאו זה שלא בפני זה פתע פתאום דבו בפרק טעם ההשואה ל"מ ול"מ שלא היו יחד ואדרבא תגדל כח האומדנא להאמינם בראותם כל חד בדידיה פתע פתאום מכוונים לדעת אחד וא"כ ודאי האמת הגידו אם לא בטענה אלימתא זאת דאשמועינן

ר"י לדחות אומדנא זאת באומדנא אלימתא הימנה והיא זאת אין אדם יודע מה בלב חברו והוא ברור כשמש:

ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת אמרו אתם אחי ומרחמי אם לא כאשר דיברתי באזניכם כן הוא שתי' מעכ"ת הע"י לקו' התוס' דלקמן ד"ה דאסהידו אחרי המחי"ר כמעט פרח באויר כי אחרי היות יסוד מוסד כדעת ר"י ז"ל שמעולם מגו בב' עדים לא אמרינן כשלא יש להם דררא דממונא כהנהו עובדי הנז"ל בשום אופן שבעולם בין יהיה טענת המגו יפה ובריאה בטעם מספיק יותר מה טענה וכ"ש להפך לעולם ס"ל לר"י ז"ל דלא טענינן מגו כין ב' עדים והוה חילוק זה לע"ד בבני ישראל וכל פוסקי הלכות הבאים אחריו קבעו אותו להלכה ולמעשה תו איך אנו יכולין לכוין דבריכם האחרונים ולומר דכשהעידו ב' כאחד וב' כאחד ולא ידעו שני הכיתות אלו מאלו הגם דב' הראשונים מעידין זה על זה עכ"ז הב' האחרונים כל כת בדידיה נאמנת להזים ע"א במגו דאי בעו פסלינהו בגזלנותא ונכרין דברי אמת מטעם דאין משלמין ממון. (מטעם דקי"ל עד שיזומו ב') ולו יהי כן עמכם סוף סוף המגו הזה יהיה בין שניהם ר"ל מכל חד מכל כת מב' הכיתות והא איפסיקא הלכתא מפי ארי"ה ז"ל ומקרני ראמים גדולי הראשונים דבב' עדים לא אמרינן מגו אם טוב ואם רע והיא פליאה נשגבה על יופי זכות דעתכם:

וכד דיקינן שפיר לא עליכם בנים חביבים תלונותי כי אם על הרב אליה רבה ז"ל בשי' לשמעתין ואעתיק דבריו אות באות כי כבר ניכר מבין ריסי כתביכם שאין הספר מצוי אצלכם ובתוך ההעתק בין ב' חצאי לבנה אבא אעי"ר עליו איזה ערעורים ועתה דעו לכם כי ז"ל אות באות. ד"ה אין וכו' דודאי כיון דמשלמין ממון וכו' לפ"ז אם מזימין לע"ה למה נפסל הא אין משלם ממון ואין נהרג ונאמר אין לך בו אלא חידושו ובתוס' סנהדרין דכ"ז פשוט דלהבא נפסל וי"ל. (אתיא תוך תוך אמינא דמ"ש י"ל אין כוונת ישובו מטעם דאין מגו בב' עדים דזה לא עלה על דעתו כלל כמבואר בדבריו לקמן דמגו זה עשאו עיקר וסליק ונחית בו ולא זכר שר תי' ר"י ז"ל דאין מגו בב' עדים אלא כוונתו לישב הישוב הפשוט. דכשהם שנים לגבי חד ואין אחר מסייעו זה אינו שום חידוש מה שפוסלים אותו דכן אמרה תורה על פי שנים עדים יומת המת הרי דהאמינם תרי לגבי חד לכל התורה כולה ומה שאינו משלם

ואינו נהרג אינו אלא משום דקי"ל עד שיזומו שניהם וא"כ על הפיסול ליכא שום חידוש. ותמהני על הרב ז"ל מה לו לכתוב דברים פשוטים כאלו אם לא לחדד התלמידים) אותו דיבור ולמה הוי חידוש כלל וכו' קשה דנח"ל לומר עמנו היתם דאז משלמין ממון העדים משא"כ פסול הגזלנותא מיהו לפי' התוס' בסנהדרין דמדנקט הש"ס עד זומם מיירי שהזימו לעד אחד ומ"מ הוי תרי ותרי כיון דאידך שלא הוזם אומר שראה את חברו וא"כ כיון דע"א אינו משלם מקשים התוס' שפיר דהוי מגו אך למאי דמשני תרי בחד ותרי בחד מבואר דסוגיא דהכא מיירי שהוזמו ב' עדים וכמ"ש התוס' בד"ה דאסהידו אך י"ל דקושית התוס' אכתי היא דכוין דבע"א נזדמנו מכח מגו א"כ הו"ל לומר איכא ביניהו שהוזם ע"א דמשום חידוש ליכא דהוי מגו. (אתיא תוך תוך אמינא לכם אחי ורעי שזה היה לו קשה בדבריכם שביארתם היטב לומר שבאו ב' עדים בפ"ע והזימו אחד ועוד ב' בפ"ע והזימו אחד ולא ידעו אלו מאלו את"ד במכתב ועתה אם כנים אתם במגו הלזה מה לכם באריכות זה די בב' הפוסלים אחד אפי' שהב' מסייעו לא יועיל לו כלום מטעם דנאמנים לפוסלו במגו דגזלנותא. הגם שיש לי לצדד בזה אבל איני יכול להאריך על קו תוהו המגו הלזה) ודוחק לומר דניחא להו לעשות איכא בינייהו אפי' בתרי עדים ע"כ דברו הר' אליה רבה ז"ל:

ועתה צאו וראו אם לא כדבריכם הם ממש דברי הרב אליה רבה ז"ל בתוספת חידוד ואחר נע"ר כל דבריו לא שרירין ולא קיימין בזה כי כל האמור ומדובר לעיל לסתור יופי הבנין שלכם גם עליו יפול הנופל כל משאו ומתנו בזה ואין צורך להאריך עוד כי הוא מובן מאליו. זו בלבד אחדש דבר מעתה גם עליכם הע"י גם על הרב אליה רבה ז"ל והוא זה כי הגם כי יאמר האומר כי חילוק גריעות המגו דגזלנותא בב' עדים שהוא אמיתי בלי ספק אינו כלול בדברי ר"י ז"ל ונאמר כי מעולם לא עלה על דעת ר"י לכלול אותו בדבריו כי אם כוונת ר"י ז"ל פשוטה לפניה לעקור הנדר מעיקרו ולומר מגו בב' עדים לא אמרינן ותו לא וכפי זה עדין יקשה להתוס' למה להם לתרץ תרוץ ר"י ז"ל לאשמועינן חידושא דאפי' אם היה האופן דאמרינן מגו בב' עדים עכ"ז כאן המגו הוא גרוע ונפסד והטענת של הזמה או הכחשה היא יותר אלימתא שיש בה כדאי לשרש אחריהם כל חד באופן שלו וא"כ אי אפשר להאמינם במגו גרוע כזה. (עם שתי' הא"ר ז"ל ותי' שלכם בענין הע"א אינו כלל לכל אפוא יען דאחר האמת קי"ל מגו בב'

עדים לא אמרינן) א"כ עדין קושיתכם נצבה כמו נד על התוספות מה להם לחתר אחר תי' ר"י ז"ל תיפוק ליה דהמגו גרוע לזאת אעשה גם אנכי לביתי ואבנה דיק במקום נאמן וממילא תנתק ותמוש כל ריח קושיא על התוס' והיינו שכד דייקינן שפיר בשום אופן לא היו יכולין התוס' לתרץ תי' זה (ר"ל דהמיגו ריע) מבלי שיהיה נכלל עם תי' דמגו בשני עדים לא אמרינן כדברי ר"י וכמדובר לעיל:

הלא תדעו שמוהר"י מינ"ץ ז"ל בסי' ג' הקשה להתוס' בכתובות די"ט ע"ב ד"ה אמר ר"ן על קושיתם שהוא ענין ב' עדים כיעוש"ב ע"ז הקשה מוהר"י מינץ ז"ל למה לא תירץ כתי' ר"י ז"ל דבב' עדים אין לומר מגו דאין אדם יודע מה בלב חברו ומתוך קושיא זאת הוליד דין מחודש דבאותו נדון שייך לומר מגו בב' עדים כיעויין בדבריו באורך ונעשה חילוק מוהר"י מינץ ז"ל הלזה כמעין המתגבר ויתד בל תמוט עד שנשתמשו בו רבנן בתראי הלא בספרתם (ועיין להרב פני יהושע בשי' שם שהניח קושיא זאת בצ"ע ונעלם ממנו תשו' מוהר"י מינץ ז"ל ודוק):

והשתא הכא אנן נמי אילו הוו מתרצים התוס' בק"ו המגו של העדים התי' שלכם והוא הוא של הא"ר ז"ל והיינו דהמגו ריע וכו' ולא היו מתרצים מגו בב' עדים לא כתי' ר"י ז"ל ודאי דאנן לא שתקינן מלהקשות להתוס' כי אחרי שהדין פשוט מגו בב' עדים ל"א למה להם להתוס' להביא עצות מרחוק ולומר דאין נאמנים במגו משום דהוא מגו ריע וגריע ת"ל דבלאו הכי מגו בב' עדים לא אמרינן יהיה המגו באיזה אופן שיהיה אם לטוב אם למוטב ומאחר שדברי התוס' מילי דמזבני בדינרי נינהו ושקולים בשקל הקדש כי מהם הוראה יוצאה א"כ מכח קושיא זאת היינו מוכרחים לבקש חילוקים חדשים ולומר דס"ל להתוס' דזה דמגו בב' עדים לא אמרינן היינו כששתי הטענות שוות אבל אם טענתם שטענו היא גרועה על טענת המגו ודאי מהימנינן להו דבודאי אמרי' כיון שטענתם היא גרועה ויש להם טענת המגו האלימתא ולא טענוה ואם היו רוצים לשקר היו משתוים בדעותם לטעון אותה כי לאו בשפטני דייקינן כי לא ידעו ולא יבינו לברר אוכל מתוך פסולת ולתתנגד זה לזה גם בלא דעת וממה שלא טענוה מוכרח שעתה כדבריהם כן הוא הא לכם דין מחודש אשר היה יוצא לנו אם לא היו מתרצין התוס' תי' ר"י הנז"ל מגו בב' עדי' לא אמרי' והיה נולד לנו מחלוקת

חדש בין התוס' ז"ל ובין ר"י ז"ל שהרי ר"י ז"ל כבר גילה דעתו בכתובו' בב' וג' מקומו' כי אפילו טענת המגו אלימתא כמו אנוסים מחמת נפשות וטענת המגו גרועה כמו אנוסים מחמת ממון עכ"ז מגו בב' עדים לא אמרינן מהטעמים המפורשים איש על דגלו ועל מחנהו האמורים בדברינו במדב"ר קדמו"ת. ואלו התוס' בב"ק לא הוה ניחא להו לתרץ תירוץ ר"י ז"ל. היינו אומרים ודאי דהתוס' חולקים עם סברת ר"י ז"ל וס"ל לחלק בין היכא דהטענה גרועה להיכא דהטענה אלימתא או שוות הטענות לפחות. ואחרי האמת רצו התוס' ז"ל לגלות דעתם שכדברי ר"י ז"ל כן הוא בכל פינות חלוקי חלוקיו. וע"ז תירצו בפשיטות מגו בב' עדים לא אמרינן. וגילו דעתם בפירוש שהטעם הוא דמה שירצה לטעון זה לא ירצה זה בכל אופן בין טענות גרועות או אלימתות סוף דבר הוא כיון שליכא דררא דממונא הממצעת ביניהם להשוו' דעותיהם מעול' לא ישתוו דעותיהם בשום אופן וא"כ שפיר מצינן למימר דמה שלא טענו טענת המגו לאו משום דהם ברי לבב וצדקו יחדיו הן הן עדיו אלא דלא טענוה מפני כי לא נשתוו בה וזהו האמת וזהו הצדק בלי שום ספק ועם הרב אליה רבה ז"ל ועמכם הסליחה:

ג' ואשקוטה ואביטה. ממסכתא הכא תרגימו נהורי' באותה שהצרכתם עיון גדול בסהנדרין דמ"ח ע"א וע"ב. דלפי דעת התוס' שם ברישׁ ע"ב דס"ל דרשב"ג ס"ל הזמנה לאו מילת' היא א"כ היכי ס"ד תלמוד' לומר (שם ע"א) טוי לאריג מי איכא למ"ד כאלו כאריג היה יכול לאומרו והלא רשב"ג הוא דאמר הזמנה לאו מילתא היא זהו ודאי תכלית קושיתכם העצומה וכשאני לעצמי אגב ריהטאי איני רואה ריח קושיא אי בעית אימא דרך קצרה ופשוטה. ואב"א דרך ארוכה ודרך שקלא וטריא אימא רישא הדרך הפשוטה שהרי ודאי קדמה לכם הידיעה שכל מה שהוכרחו התוס' לאוקומי דעת רשב"ג דס"ל הזמנה למ"ה. הגם שלא ראינו דבריו מפורשים ומבוררים כשמלה היינו מטעם ההיא דגווילין כי קשייא להו לחלוק בין גוף קדושה דס"ת לתשמישי קדושה כעור הבתים מטעם שין של תפילין הל"מ וע"ז החליפו השיטה ואוקמוה לדעת רשב"ג דס"ל הזמנה למ"ה והלא רש"י ז"ל והרמ"ה בפרטיו והמאירי והריטב"א דכולהו כאחד ס"ל להפך דת"ק ס"ל הזמנה למ"ה ורשב"ג ס"ל הזמ"ה ולית הלכתא כרשב"ג (והוא כמעט כלל אמיתי ומוסכם ככתוב אצלנו) וכן דעת ס' התרומ' לקיים דברי

רש"י לחלק בין ת"ק לג"ק. וכן דעת הרמב"ם ז"ל דפסק עור הבתים אין צריך לשמה ופסק הזמנה למ"ה וכתב מב"י ז"ל בבד"ה סימן ל"ב באו"ח דמפרש כפירוש רש"י ופוסק כת"ק (ואין להקשות דבה' ציצית פסק כשמואל שהוא כרשב"ג כדאוקימנא במנחות דמ"ב. דבזה נוכל לומר דס"ל כהרמב"ן במלחמותיו דסוגיאות מתחלפות נינהו. ובגוילין דפסק דבעינן לשמה היינו משום דהוי ג"ק כדין עגלה ערופה וכמ"ש המג"א שם ודבר ה' בפיהו אמת שהריטב"א בחי' לגטין על דף נ"ד חילק כ"הג בין גוף קדושה לת"ק דבג"ק הזמ"ה ויחס להרמב"ם כס' זו יכן כתב הרשב"א בחי' לגטין שם ובחי' לסוכה וכתב שכן הוא דעת הר"ן בחי' למכלתין וג' הרועים הללו הוסיפו על המידה גם לחלוק בין תפלין עצמם לס"ת ויחסו להרי"ף ג"כ בסברא זאת ויש לי אריכות דברים בכ"ז ובפרט בלשונות הרשב"א ז"ל בחידושיו וכיוצא ואכמ"ל:

המורם מכל האמור שדברי רשב"ג לאו מבוררים כשמלה באו או קל קרי בחיל הזמנה למ"ה שהרי רובא דרבוותא אשר בית ישראל נכון עליהם עד היום קורין בגרון לית הלכתא כרשב"ג דס"ל הזמ"ה (זהו דוקא לדעת רש"י והרמ"ה והמאירי והרמב"ם ז"ל דל דעת הרמב"ן רוח אחרת אתו הגם שמפרש כפרש"י עכ"פ הוא באופן דבין אביי ובין רבא כל חד בדידיה מפרש הברייתא כולה ת"ק ורשב"ג כוותיה עיש"ב. ואגב ריהטאי ממש אומר דיש לי להעיר על הרמב"ן דמלשון התלמוד דאמר תנאי היא ושתיק עלה בהכרח צריכין אנו לפרש דכל אחד ס"ל סברא מבוררת אחת. לדעת רש"י וסיעתיה ת"ק רבא רשב"ג אביי ולדעת התוס' להפך ואם כדברי הרמב"ן דכל אחד מפרש כל הברייתא כולה בסברתו. לא הו"ל לתלמודא למימר תנאי בפשיטות. אלא הכי הול"ל לימא כתנאי ולדחות ולומר אמר לך אביי אנא דאמרי אפילו וכו'. ורבא אמר לך אנא דאמרו אפי' וכו' כאורחיה דתלמודא בכל מקום ולפום ריהטא היא הערה שיש לעמוד עליה לעת הפנאי בלי נדר) האם כל פשיטות הני רבוותא עד היום דס"ל דרשב"ג ס"ל הזמ"ה? לא ישתמש הש"ס לדע' התוס' לפחות בדרך ס"ד כדי להקשות לאביי בכח לומר ואי ס"ד ס"ל לרשב"ג הזמ"ה בעלמ'. (כדעת כל הני רבוותא בפשיטות עד היום) ותאמר דגם פה אשר רשב"ג בחצוב אבנים מן ההר משום הזמנה. אלא לאו מוכרח שתאמר משום כבוד אביו ומדסיפא משום כבוד אביו רישא נמי משום כבוד אביו ואתיא שפיר הברייתא דקתני החוצב קבר לאביו בפרטות זהו פשט ההלכה לדעת התוס' שאין לו פשט אחר:

נהדר אנפין למה שהבטחתי אתכם לבאר ההלכה דרך שקלא וטריא. ויה"ר דאימא מילתא דתתקבל כי רצוני לפרש הנך תרי בריתות דפליגי ת"ק ורשב"ג בחוצב קבר ועיבוד לשמה בסגנון אחד לדעת הני רבוותא איש על דגלו ואיש על מחנהו ובמונח זה יוסרו כל הערעורים שלכם ועוד כמה וכמה תלונות מדברי אחרונים הלא בספרתם. מי מקשה על הרמב"ם דנקט בלשון הבונה קבר לאביו ומי מקשה על הרמב"ן דאסר ק"ע ופסק ברשב"ג והדברים ארוכים ואיני יכול לחזור ולהעתיק כל הכתוב בספרים כי אם בזאת לפרש ההלכה על מתכונתה לשלשה מחלוקות והם. דעת רש"י א' דעת התוס' ב' דעת הרמב"ן ג' והוא שכבר כתבנו לעיל דלדע' רש"י והרמב"ם וסיעתיהו דעת ת"ק הוא דס"ל הזלמ"ה ורשב"ג ס"ל הזמ"ה ולדעת התוס' ממש להפך. ולדעת הרמב"ן הוא דלדעת רבא דפסקי' כוותיה דהזמנה למ"ה. ס"ל דאפילו רשב"ג ס"ל הכי הזמנה למ"ה ואפי' הכי בעי עיבוד לשמה אע"ג דאינו מועיל משום דהזמנה למ"ה. מ"מ חובת מצותו שהיה לשמה נמצא דבברייתא זו ג' מחלוקות בדבר דעת רש"י וכו' דרשב"ג ס"ל הזמ"ה דעת התוס' להפך דרשב"ג ס"ל הזמנה לאו מ"ה דעת הרמב"ן הוא דהברייתא לא נגע ולא פגע בענין הזמנה כי אם במצוה מחודשת ולפום ריהטא נר' דמהך פלוגתא יפרד והיה מחלקותם גם למעלה ראש בברייתא דהחוצב קבר כזה כן זה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה:

ונפרש תחילה פשט ההלכה לדעת התוס' דס"ל דרשב"ג ס"ל הזמנה למ"ה וממילא יהיו רכסי קושית האחיס הע"י לבקעה ולכן דעת התוס' לו משפט הבכורה לפרשו קודם והוא שהנה כבר נודע דברייתא זאת דהחוצב קבר לאביו הובאה בתלמודא בעוד למעלה דמ"ז ע"ב להקשות לשמואל דהתיר בהנאה קבר קרקע עולם דס"ד להקשות מהך ברייתא דהטעם דאסרו ליקבר בו היינו משום דכיון דהוזמן למת אסור בהנאה. ולאו דוקא לאביו אלא ה"ה לאחר ואורחא דמילתא נקט וכפרש"י שם. והגם דהמקשה בעיניו ראה הברייתא דקתני להדיא קבר לאביו דנראה בחוש הראות דאביו דוקא ולא אחר ויהיה הטעם משום כבוד אביו כדתריץ לקמן זה לא עלה על דעתו מעולם לפרש כן פי' הברייתא דאיך יעלה בדעת לאסור ב' גדרות משום כבוד אביו חדא לאסור ק"ע מה שהוא מותר אפילו בנעבד או נקבר שם מת וזאת ב' לאסור גם בהזמנה וא"ת אה"ן

עדכאן הגיע כבוד אביו ויותר מזה זה אינו ודאי שהרי פשטא דשמעתתא וגם פשט כל הפוסקים מירי דכל הוצאות הקברים הללו דאסורים בהנאה הוא אפילו אם הם משל הבן ולא משל האב שהרי כשאנו אוסרים בהנאה בדברים השייכים הוא אפילו בשל אחרים וא"כ כשאנו באים לאסור משום כבוד אביו ודאי הוא משל בן דומיא דאחרים ואחרי היות פשט ההלכה יסוד מוסד דכל אלו האיסורים הוא במונח קים באפי' משל בן א"כ איך אנו יכולין לפרש הבריתא דאסרה ב' הדרגות משום כבוד אביו והוא חומרא יתירתא לאבד ממון הבן שלא כדין שהרי הורו ליה רבנן לר' ירמיה בקידושין דל"ב ע"א כבוד או"א משל אב ולא משל בן וא"כ עד כמה אנו יכולין לצאת בפי' הבריתא חוץ ממרכז הדינים והסברות הישרות דקי"ל בע"ז ובכבוד או"א ומפני כל אלו הסברות ישרו' בהכרח רצה להבין המקשן דהבריתא לא איירי משום כבוד אביו אלא באמת הבריתא דינא אשמועינן דכל קבר אפי' ק"ע אסור אפי' בהזמנה מן הדין והכי אמר רחמנא למשה בסיני וא"כ באמת שפיר מקשה לשמואל דלמד מע"ז להתיד קק"ע ולזה תי' בתלמודא דאה"ן קק"ע מותר כדיליף מע"ז והבריתא מיירי בקבר בנין והיינו משום הזמנה מ"ה ואסור בהנאה לכ"ע ואביו לאו דוקא זהו כלל דברי התוס' בד"ה איתיביה אלא שאני הרחבתים ובארתים באר היטב כדי למלטם מכמ' דקדוקי עניות שמדקדקים רבנן בתראי הלא בספרתם במחילה מכ"ת וקדושתם: **ואחרי** הודיע אלדים אותנו את כל זאת שמפני כל הסברות הישרות הנז"ל המכוונות לדין ולאמת הוכרחנו להוציא הבריתא מפשטה בב' דברים האחד דמ"ש החוצב והוא בהכרח הבונה (והרמ"ה בפרטיו מפני דוחק זה פי' דחוצב בקרקע ואח"כ בונהו בתוכו כיעוי"ש לכוון מילת חוצב ולא להוציאה מפשוטה) וזאת שנית דאפי' דכתיב' לאביו בפרטות צריכין אנו לומר לאו דוקא וה"ה לאחר וע"ז שפיר מקשה לקמן בכח לרבא מהך בריתא לומר דאחרי דכבר הכרחנו דהבריתא מיירי בקבר בנין וה"ה לאחר א"כ בהכרח דינא יתיב הזמ"ה וטעמא דרשב"ג דאסר בחוצב אבנים היינו משום דס"ל הזמנה לאו מילתא היא בעלמא והכא ס"ל דמדינא אסור משום כבוד אביו גם הקבר (ואינו רחוק פי' זה שהוא קרוב לדעת הרמב"ן וכדבעינן למימר לקמן ודוק כי קצרתי) דזה לא יעלה על דעת דהמקשן לא ראה כל הבריתא גם כאן גם למעלה אלא דעיקר הוכחת המקשן הוא מהת"ק

דק"ל כותיה בפשיטות וע"ז הקשה ממנה למעלה לשמואל וכאן מברר לרבא דת"ק קאי כותיה דאביי דס"ל הזמ"ה שלא כדעת רבא ומרשב"ג לא קשיא ליה כלל דבלאו הכי בעלמא ס"ל הלמ"ה וכאן הפליג לאסור ועיקר קושיתו הוא מהת"ק במונח קיים שהמקשן ידע דברי רשב"ג ולא החשיב דברי יחיד וע"ז שפיר דחה סתמ' דתלמוד' דע"כ גם הת"ק ס"ל הזמנה למ"ה ועיקר טעם האיסו' בקבר בנין הינו משום כבוד אביו והכריח הדבר ממחלוקת רשב"ג דאסר גם חציבת אבנים (שכבר ידעו המקשן אבל לא דקדק בסברתו הצורך) מז' מוכח דהמחלוק' הוא באופן כבוד אביו ולא דהת"ק סבר הזמ"ה ופי' דשמעתתא הוא בזה האופן א"א כשלמא דגם ת"ק ס"ל הזמנה למ"ה ועיקר המחלוקת הוא דת"ק סבר דמשום כבוד אביו נחתינן דרגא ואסרינן ההזמנה דבעלמא מותרת ורשב"ג סבר כיון שיצאנו מדין הזמנה ואנו מוכרחים לאסור משום כבוד אביו מה שמותר בעלמא א"כ גם האבנים נאסור מפני כבוד אביו ומאי שנא הך מהך? א"כ תבא סברת רשב"ג מעט קרובה לשכל אלא אי אמרת דהת"ק מאי דאסר הייונו משום הזמנה ולית ליה טעם דכבוד אביו דהא לא נחית דרגא לאסו' טוי לאריג דהינו חציבת האבנים בטוענו דאין סברא לאסור לבנו מה שמותר לאחרים בשום אופן וא"כ הוא איך אתא רשב"ג להודיעך כחו ולאסור בתרתי משום כבוד אביו חדא הזמנת קבר בנין דלדידיה מותר משו' דהזמנה למ"ה וזה נאמר דיכול לאומרו כיון דהת"ק אוסר לאחרים משום הזמנה ליתי רשב"ג לאסור אותה הזמנה ונחית דרגא מדעלמא ואוסרה משום כבוד אביו אבל לאסור זאת שנית גם חציבת האבנים מה כחו יפה? טוי לאריג מי איכא למ"ד? לאסור בעלמא כדי שהוא יתן את כל הכבו"ד הזה משום כבוד אביו וסוף כל סוף איהו לא ס"ל הזמנה לא באריג ולא בטווי? הא ודאי חידוש נפלא ומחלוקת מן הקצה אל הקצה. דלפי משקל הסברא הת"ק הו"ל לאסור האבנים משום כבוד אביו משום דבעלמא ס"ל הזמ"ה וע"ז נחית דרג' לאסור האבנים ורשב"ג הו"ל לאסור קבר בנין לחוד משום דבעלמא ס"ל דהזמנה למ"ה ואנחנו רואים למטונך סברות הפוכות מן הקצה אל הקצה מה שאין הדעת סובלתן על מה אדניהן הוטבעו? כ"ז אני מקש' לך אם תאמר דהת"ק ס"ל הזמ"ה ואתה מניח סברת רשב"ג כפשטה דס"ל הזמנה למ"ה (במונח התוס' כאלו רשב"ג כרוזא קרי בחיל הזמנה למ"ה באלף

מקומות) אבל אם תאמר דגם הת"ק ס"ל הזמנה לאו מילתה היא ועיקר המחלוקת בנוי משום כבוד אביו דהת"ק לא אסר משו' כבוד אלא הזמנת בגד ארוג שהוא קבר ולא טוי לאריג שהוא חציבת אבנים ע"ז אתי רשב"ג לפלוגי ולומר דכיון דיצאנו מידי הזמנה המותרת ואסרנוה מפני הכבוד אף אנו נאסור טוי לאריג שהוא חציבת האבני' משום הכבוד זהו פי' פשטא דשמעתתא לדעת התוס' דס"ל בפשיטו' דרשב"ג ס"ל לעולם הזמנה למ"ה יבואר פשטא דשמעתתא באופן האמור דמעולם לא המקשן ולא המתרץ עלה על דעתו לפרש על רשב"ג דס"ל הזמנה מ"ה אלא אדרבא כל משאו ומתנו באמונה אומן כי רשב"ג ס"ל לעולם הזמנה למ"ה ועכ"ז סליק ונחית ופלפל ככל הצורך:

ולענין הלכה לפי דעת התוס' הלזו יש לפסוק כהת"ק מאח' דלמסקנ' דמילת' גם הת"ק סבר הזמנ' למ"ה וא"כ במחלוקת ועם רשב"ג משום כבוד אביו ודאי פסקינן כת"ק דאין לנו לאסור תרתי הזמנת קבר בנין וטוי לאריג שהוא חציבת האבני' משום כבוד אביו שהרי גם למעלה לא פי' הבריתא בקק"ע משום דהוו בה תרתי איסור ק"ע המותר גם בנעבד ואיסור הזמנה המותרת לדידן וע"ז הסכמנו לבאר הבריתא בקבר בנין כי הוא חוץ מהשכל אם נפרשה בקק"ע דהא משל בן ואם נאסור הוי כמעט נגד מאי דהורו ליה רבנן לר"י וא"כ דכוות' הך דרשב"ג דנחית תרין דרגין להחמיר הזמנת אריג והזמנת טוי לאריג משום כבוד אביו לית הלכתא כותיה בהא כ"ז הארכנו לפרש ההלכה ופסק דינא לדעת התוס' דס"ל דבעלמא ס"ל לרשב"ג הזמנה למ"ה וכאלו כרוזא קרי בקולי קולות לזה הוכרחנו לפרש ההלכה דרך חורפא ועכ"פ הפעם אורה את ה' כי עכ"ז לא שגבנו מהסבר' ישרה באמיתה של תורה ונרויח שתנוח דעת האחים **משה ושמואל** הע"י בקושיתם על התוס':

אבל לדעת רש"י והרמב"ם וסיעתייהו דס"ל בפשיטות דרשב"ג ס"ל בעלמא הזמ"ה כדעת אביי תבא פשט ההלכה כמין חומר ולא מוקמינן דעת רשב"ג חוץ מהסברא והיינו בזה האופן דסתמא דתלמודא היה רוצה להוכיח דכולם ס"ל הזמ"ה ורשב"ג אסר גם אבנים משום הזמנה ואביי פסק כת"ק ולא בטוי לאריג וע"ז שפיר הכריח לו סתמא דתלמוד' דבהכרח ס"ל להת"ק הזמנא לאו מילתא היא ורשב"ג ס"ל הזמ"ה

(זה הצריך שתאמר לעולם לדעת רש"י וסיעתיה דרשב"ג ס"ל הזמ"ה וכמו שאמרנו למעלה לדעת התוס' להפך וטעם לדבר דכיון דבתלמודא דלקמן על מחלוקת אביי ורבא או הזמנה מילתא היא או לא אמרו בפשיטות תנאי היא בהכרח דהוא כמוחלט בלתי שום צד ספק כלל וכמו שהקשינו לדעת הרמב"ן וא"כ לפי' התוס' צריך להחליט לעולם לרשב"ג הזמנה למ"ה ולפו' רש"י להפך לעולם רשב"ג ס"ל הזמנה מילתא היא ודוק) ומזה נולד המחלוק' בכבוד אביו דלדעת הת"ק דהזמנה למ"ה שפיר יש לאסור קבר בנין משום כבוד אביו שהוא דרגא אחת ולרשב"ג דבלאו הכי ס"ל בעלמא הזמ"ה ע"ז הכא משום כבוד אביו הוסיף דרגא אחת חציבת האבנים המותרי' בעלמ' ויהיה טעם מספיק לסברת רשב"ג דאסר האבנים דאינ' גזרה בלי טעם דבאמת טעמו עמו וכל הנחלים הולכי' אל ים ההזמנה וא"כ כמו דהת"ק לסברתו דס"ל בעלמ' הזמנה למ"ה כאן הוסיף דרגא משום כבוד אביו ואסר קבר בנין כן נמי לרשב"ג לסברתו בעלמא הזמ"ה ובלאו הכי קבר בנין אסור הוסיף דרגא לאסור האבנים משום כבוד אביו אלא אי אמרת דגם טעמא דת"ק דאוסר קבר בנין הינו משום הזמנה היטב בעיני ה' לומר סברא זרה על רשב"ג דאוסר באבנים משום הזמנה מה שלא נמצ' בשום מקום לא בע"ז ולא במת לאסור טוי לאריג? והוא חוץ מהסברא ישרה וע"ז שפיר אתמוהי קא מתמ' טוי לאריג מי איכא למר? ולזה שפיר אמרו בתלמודא ה"ן מסתברא ר"ל מסתברא טעמיה דרשב"ג דלכאורה נראה גזרה בלי טעם אבל אם תפרש המחלוקת בכבוד אביו יבא באמת על נכון ס' רשב"ג דאחר דקי"ל בעלמ' הזמ"ה וקבר בנין בלאו הכי אסור ויש להוסיף איסור משום כבוד אביו וכמו שהוא הלכה רווחת שגם הת"ק לסברתו דמתיר קבר בנין בעלמא אסרו משום כבוד אביו גם רשב"ג דמתיר טוי לאריג בעלמא מפני דלא שייך ביה הזמנה כאן נאסר משום כבוד אביו זהו פירוש ההלכה לדעת רש"י והרמב"ם וסיעתייהו וכולם יסבו בלכתם במונח התיס' שהניחו בפרש"י דלעיל דבמחובר דלא מיתסר אין לאסור משום כבוד אביו ולזה גם רבא ס"ל דהבריתא מירי בקבר בנין ומשום כבוד אביו אלא דהתוס' מפרשי ההלכה דגם הת"ק כרשב"ג ס"ל הזמנה למ"ה ופסקינן כת"ק משום דהוא קרוב אל הסברא שלא לאסור תרתי וכנז"ל באורך ורש"י והרמב"ם ז"ל מפרשי ההלכה במונח קיים דרשב"ג ס"ל הזמ"ה וע"ז נחית דרגא אחרינא לאסור גם חציבת

האבנים משום כבוד אביו ואינהו בלאו הכי פסקי כת"ק דס"ל הזמנה למ"ה ודי לו לת"ק לאסור הזמנה גופא משום כבוד אביו. ובזה סלקי ההלכות שפסק הרמב"ם ז"ל כמין חומר פסק ההזמנה למ"ה כת"ק ופסק בקבר כת"ק משום כבוד אביו ולא בחציבת אבנים כרשב"ג ובלשון הבונה ולא החוצב להורות נתן דלכ"ע הבריתא לא תפרש בק"ע והוא ברור כשמש:

אבל הרמב"ן ס"ל דבין רבא בין אביי כל אחד יוכל לפרש כל הבריתא כולה דחוצב כסברתיה כמו אותה דעיבוד לשמה ושלא לשמה וכמו דהתם שאני דפליגי במצוה מחודשת אי צריך עיבוד לשמא מדינא או לא כן הכא הילידו דין מחודש לאסור קבר ק"ע משום כבוד אביו ובהא פליגי דת"ק דוקא אוסר הקבר בדבר מזומן בעיניה משום כבוד אביו ורשב"ג אתא לאוספי גם חוצב אבנים והיה טעמו דאם אסרנו קק"ע דלא חל עליה שום איסור בעלמא אפי' בנעבד לע"ז עכ"ז אסרנוהו בהנאה מפני כבוד אביו אבנים דראוים לחול עליהם האיסור כיון דתלושים נינהו לא כ"ש דנאסור אותם משום כבוד אביו? הרי לדעת רבא מפרש כל הבריתא דס"ל בין לת"ק בין לרשב"ג הזמנה למ"ה והכא בכבוד אביו מירי ובזה פליגי ולאביי להפך וכדס"ד למעלה בדמ"ז ע"ב דהבריתא בהזמנה מילתא כולהו ס"ל ורשב"ג מוסיף טוי לארוג ואביי פסק כת"ק ואוסר גד ארוג ומחייב טוי בלאריג ואנן לא קי"ל אלא כרבא דפירשה דכולהו ס"ל הזמנה למ"ה ובמחלוקת כבוד אביו אי חייל גם על חציבת האבנים פסק כרשב"ג דאוסר גם בחוצב אבנים וטעמא דפסק כרשב"ג אפש' דס"ל הל' כרשב"ג גם בבריתא ובכמ"ש ה"ח בא"ח סי' קל"ג הבוא דבריו הרב יד מלאכי כללי הכ"ף סי' ש"ז והגם שהוא ז"ל הצריך עיון דברי הרמב"ן ממקומות אחרים או' גם בזו כאחד מהם ומה שנישב על כולם נישב גם על מקור זה ועכשיו אין לנו עסק בזה כי הוא מקצוע גדול בפני עצמו או אפשר דהרמב"ן לא ס"ל הך כללא כלל ועיקר לא במשנה ולא בבריתא כמ"ש איהו גופיה בפ' הכותב ה"ד הרב יר"מ ז"ל שם בסוף דבריו אלא דכונת הרמב"ן ז"ל דפוסק פעם כרשב"ג ולא שני ליה אם יהיו בבריתא או במשנה ופעם אינו פוסק כמוהו אפי' אם יהיו דבריו במשנה ערוכה לדידי חזי לי דדברי הרמב"ן בנוים על הירושלמי סוף בב"ב שכתבו הטעם דהל' כרשב"ג משום דהלכות קצובות היה אומר

מפי ב"ד ע"כ ופי' הרב שדה יהושע ז"ל הלכות קצובות! פסוקות בלי בלבול מפי בית דינו ע"כ ועל ירושלמי הלזה בנה דייק הרמב"ן ז"ל בכל הלכותיו דכל זמן דמוצא טעם מספיק וסברא לרשב"ג יותר מהחולק עליו ודאי פוסק כוותיה כי הרי הלכה פסוק' וסברא ישרה לפניו ולמה לא יפסוק כותיה? והא שלפנינו נוכל לומר כי סברא ישרה היא כי אחרי שהרמב"ן מפרש ההלכה והבריתא לדעת רבא דלסברתי' קיימינן בחוצב קבר ק"ע והת"ק אסרו משום כבוד אביו אפילו דלא מחסר במחובר לעולם א"כ כ"ש אבנים אסרינן כדעת רשב"ג שהרי עכ"פ ראוים לחול עליהם איסור לבנין בית לע"ז וכיוצא זהו דעת הרמב"ן בפירוש ההלכה בלי ספק:

אלא דבאמת דבר זה לא יכולתי להולמו מי הכריחו להרמ"בן לפרש פשטא דשמעתתא בהכי ולחדש לנו איסור מחודש בקבר ק"ע הפך יושר סברת התוס' ודעמיה וע"ז הוכרח לפסוק כרשב"ג ולאסור גם האבנים מטעם הנז"ל ולא זו בלבד דכמעט הוי הפך הדין הפשוט דקי"ל משל אב ולא משל בן ואחרי היות דין זה דכבוד אביו משל אב יסוד מוסד א"כ כל כמה דמצינן לקרב פי' דין מחודש זה של הבריתא לתועלת הבן ודאי מקריבינן כדי להשוות סברות ב' דינים הללו מה שלא ידמה הרמב"ן ולבבו לא כן יחשוב ואסר לנו מן הקצה אל הקצה ולא ראיתי לאחד מן הראשונים ואחרונים שנתעוררו בזה גם לא ביארו לנו להדיא אם דין כבוד אביו זה הוא משל בן או משל אב כי צריכא רבא ולפי מה שהוכחנו למעלה לפנים האר"ש גם מדשתקי כל הפוסקים נראה דלא שנא והדבר צריך אצלי תלמוד לעת הפנאי:

והנה הטור ביו"ד סי' שס"ד פסק וז"ל החוצב קבר לאביו והלך וקברו במקום אחר לא יקבר בו עולמית משום כבוד אביו וכו' וי"א דוקא קבר בנין אבל קרקע עולם שרי והרמב"ן כתב כיון דטעמא הוא משום כבוד אביו אפי' ק"ע נמי אסור עכ"ד. והנה פשטי דבריו של הטור לכאורה רפויי מרפיין ואין ברירה כמאן פסק שהרי הביא הבריתא בצורתה בלשון החוצב ושוב הביא השני דעות חלוקות והוא לא גילה דעתו כלל וא"כ בהכרח חזרנו לכללנו הגדול הסברא אחרונה עיקר וכמ"ש הר' יד מלאכי דקפ"ט ע"א וע"ב וע"ג באורך ולא דמי לסתם ואח"ך מחלוקת דהכא הפסק הסתם הוא שפסק הברייתא ועדיין לא ברירא לן פירושה ועיקר ההלכה תלויה בפי'

הברייתא וכיון שבפי' הברייתא עשאו ב' דעות חלוקות א"כ הס' האחרונה עיקר וא"כ נמצא שפסק כהרמב"ן ז"ל וא"כ תגדל התימה בכל אשר אנחנו תמהי"ם למעלה ראש בדעת הרמב"ן אמת דה' יד מלאכי ז"ל שם הביא משם הרב כנ"הג ביו"ד סי' קכ"ג הג"ב או' ס"ז דזה הכלל אינו אלא דאם ס' הפוסק שמביא באחרונה קדם בזמן אה"ן דבו בפרק שפיר למדינן דממה שאיחרו נראה דפוסק כוותיה אבל לא היכא שכתב סברתם כפי סדר קדימתם ע"כ ואם יהיה כן נמלט הטור מקושיין דודאי נוכל לומר שפסק כהתוס' ומה שהביא ס' הרמב"ן באחרונה מפני שהוא אחרון בזמן ועוד יש להוכיח דלא פסק כהרמב"ן דאם אמת דהטור היה חפץ לפסוק בסברתו היה כותב אבל הרמב"ן כתב וכמו שגם כלל זה הוא מוסכם הביא אותו הרב יד"מ שם ומדלא כתב ובפרט שהרמב"ן אחרון בזמן וגם שהם דברי יחיד נגד התוס' והרמב"ם יש לנו להחליט שפסק כהתוס' ולא כהרמב"ן ועוד יש לי להוכיח שלא פסק כהרמב"ן שהרי הרמב"ן בהיות שפי' הברייתא בק"ע פסק כרשב"ג לאסור גם חוצב אבנים ואם הטור תפס דעת הרמב"ן לפרש הברייתא בק"ע ראוי היה לפסוק כרשב"ג כדעת הרמב"ן ז"ל בכל מכל כי דינא קא משתעי וכמו שהארכנו לעיל כי אחרי שאנו אוסרים קק"ע שאינו חל עליו איסור לעולם אפי' בנעבד אנו אוסרים אותו משום כבוד אביו דין הוא שנאסור גם אבנים שעכ"פ ראוי לחול עליהם האיסור ומדלא פסק כרשב"ג נראה דלא פסק מכל וכל כדעת הרמב"ן ז"ל כ"ז אני מוכיח שהטור לא פסק כהרמב"ן עד שכמעט נראה ברור אצלי אבל מר"ן ז"ל עם שבב"י לא גילה לנו דעתו אלא שהביא המקורות ותו ל"מ. עכ"פ בס' הקצר הביא הבריתא כצורתה בלשון החוצב אמת שלא ביארה לא כדעת התוס' והרמב"ם ולא כדעת הרמב"ן ז"ל אבל עכ"פ כתב החוצב דהוא מורה על ק"ע כדעת הרמב"ן וכבר ראיתי להרב שולחן גבוה שם דתמה על מרן ז"ל למה כתב בלשון החוצב ולא הבונה בלשון הרמב"ם כדרכו בכל ס' הקצר והניחו כצ"ע ולע"ד שפיר קא מתמה וכבר ראיתי באחרונים פקפוקי דברים ולא נהירין לי כלל שבאמת פסק מרן זה בסתם בלשון החוצב מבלי הביא שום פירוש כמו שעשה הטור הא ודאי קורא בגרון לפסוק כהרמב"ן וכן דקדקתי בביאור הגאון מוהר"א מוילנא ז"ל וז"ל החוצב וכו' עיין תום' שם מ"ז ב' ד"ה איתיביה וכו' אבל הרמב"ן כתב דסוגיא שם לאביי

אבל לרבא לכ"ע לע"ד ט"ס נפל זצ"ל בק"ע שהוא קרקע עולם אסור עכ"ד הנה דברי הגאון ז"ל קרואים והולכים לתומם בפירוש לפרש כפסק מרן ז"ל שפסק כהרמב"ן שהרי רמז על תיבת החוצב ר"ל מדנקט החוצב ולא הבונה ועוד בחכמה יסד א"רש בזה האופן עיין תוס' וכו' אבל הרמב"ן וכו' דנראה בחוש הראות דלשון אבל כתבו בק"ע להורות לנו דהעיקר הם דברי הרמב"ן ולזה פסק החוצב שהוא קק"ע דכבר הוכחנו דלשון אבל מורה ובא דהפוסק לאותה סברא לה יקרא חפצי בה ובאמת ובאמונה מאד אני נבוך בזה שהרי כבר הוכחנו לע"ל שדברי הטור יותר ויותר נוטים לדברי התוס' מדברי הרמב"ן ינתננו כמה טעמים מספיקים באר"ש נכוחות וא"כ מה כחו של מרן לפסוק מסברא דנפשיה כהרמב"ן נגד התוס' והרמב"ם שלא כמנהגו ולמרן ז"ל הוה מצינן לדוחקי אנפשין ולומר דלא מחית נפשיה לספיקא ופסק הבריתא כצורתה וסמך על המעיין שהוא יראה הדינים בשורשם והוא לא רצה לגלות דעתו בזה אבל דברי הגאון מוילנא ז"ל קורין בגרון לפסוק כהרמב"ם והוא פליאה נשגבה והדבר צא"ת.

ד והבאתי את השלישית באש דת ובכור הבחינ' (היא רביעי' בדברינו) אותה שהקשיתם באותה ששנינו בפ' אלמנה לכ"ג נפל הבית עליו ועל בת אחיו חולצת ולא מתיבמת וע"ז רבה התמיהה אצל ב"ת הע"י דלמה לא נתירה להתיבם מספק ספקא ספק מתו ב' כאחר ואם בזא"ז מתו שמא היא מתה קודם והוצרכתם לקושיא הלזו עיון גדול **ואנא נפשאי** כיורד ברשות אמינא לכו במחילה רבה שבמקום שהצרכתם אותה עיון גדול יותר נאה ויאה היתה להצריכה תלמוד גדול ואלולי שנעלם מעיני כבוד תורתכם הע"י כמה וכמה מקצועו' גדולות שבתלמודינו הקדוש ואת אחרונים הלא בספרת' לא היתם שולחים מארץ מדחק קושיא חלושה וקלושה כזאת: ואכחבם על הלוחות אחת אל אחת

א' המקצוע הא' הוא מה שהקשו ביבמות די"ט ע"א על ר"ש מדתני' ר"ש פוטר בשתיהן פוטר מן החליצה ומן היבום ותי' הכא במאי עסקינן דנפול בב' אחת ור"ש סבר לה כר"י הגלילי דאמר אפ' לצמצם ופרש"י ור"ש סבר אפ' לצמצם מיתת ב' אחים כא' וליכא חדא דתיהוי א' יעו"ש הרי דחששת מיתת ב' כא' הוא דוקא למאן דס"ל

כר"י הגלילי אפשר לצמצם אבל למאי דקי"ל כרבנן דס"ל א"א לצמצם לא חיישינן כלל למיתת ב' כאחד כי אי אפשר לצמצם ואותה שאמרו בחולין דח"ל ע"ב כגון שזה פירש למיתה וזה לחיים דנראה דאפי' באופן דק כזה אמרינן אפשר לצמצם דהרי בנקודה אחת ממש אמרינן זה פירש למית' וזה לחיים מה שבאמת א"א לצמצם כבר תי' התוס' שם דקרא דתחת אמו פרט ליתום שהוא באופן הנ"ל אצטריך לאם יבא אליהו ויאמר שבצמצום עצום הוה עובדא ושבקיה לקרא דאיהו דחיק ומוקים אנפשיה עי"ש בדבריהם אשר בדברי התוס' הללו מינח ניחא לי עיקר מחלוקותן של רבנן ור"י הגלילי בכורות די"ז דלר"י נפקא ליה מקרא דהזכרים לה' ולכן ס"ל אפשר לצמצם ותמיה לי למה לא הקשו בגמ' האי והזכרים רבנן מאי עבדיה ליה דאין לומר דהזכרים דעלמא קאמר דכל בכורות אשר יולדו בישראל בכללות שהרי בחולין דקל"ג ע"א אמת שאמרו כן בקרכם וצאנכם דכל ישראל קאמ' אבל הוא דוקא לר' אלעא אבל לרבנן דהתם ס"ל בהמת השותפין חייבת בבכורה מהך קרא דבקרכם וצאנכם לשון רבים ודוחק לומר דרבנן דהתם דרשי ליה לשון רבים בפרטוט ורבנן דהכא דרשי ליה דכל ישראל (ועיין הרשב"א ח"ד סי' כ"ח ובדבריו ז"ל יתיישבו כמה דוחקים שכתבו רבנן בתראי הלא בספרתם) אבל עם דברי התו' דחולין הנ"ל אין כאן קושיא כלל דבאמת רבנן ס"ל כר"י הגלילי דקרא דהזכרים אתא להיכא דיצאו בבת אחת לחיוב את שניהם בבכורה אבל הוא לכשיבא אליהו ויאמר ויברר לנו הצמצום שכן היה אבל אנן בכח ראות עינינו שאנו רואין שיצאו ב' ראשיהן כאחד לא מחייבינן ליה דודאי טועים אנחנו אפי' בראות העין וא"א לצמצם כלל וקי"ל כרבנן דבידי שמים א"א לצמצם וכמו שכתבו התוס' שם בחולין ובפרט שם בעיקר הפלוגתא דבכורו' האריכו למעניתם וזו הלכה העלו דבידי שמים קי"ל כרבנן דא"א לצמצם ובידי אדם נשאו ונתנו דקי"ל כר"י הגלילי וכן כתב הרא"ש בפסקיו והר"מ מלבד שפסק אותה דבידי שמים כרבנן כיעויין בה' בכורות וביכורים עוד זאת דגם בידי אדם פסק כרבנן כיעויין בה' רוצח וגם התוס' כתבו משם הר"ש מיינאבלה ז"ל דקי"ל כרבנן גם בידי אדם עי"ש והרי אפי' היכא דופסק ההלכה בחר קי"ל דשוב לא יכנס לבית הספק כ"ש הכא שכבר אמרו חכמים א"א לצמצם במוחלט עד שלא להצריכו להפריש טלה

לעצמו מספק ואיך אתם אחי ורעי הע"י אומרים דאפשר לצמצם שמא מתו ב' כאחד מה שלא יתכן לשערו:

ב' המקצוע הב' הוא אותה שכתבו התוס' בבכורות ד"ט ע"א ד"ה מאן דבאותה משנה אפי' ר"י הגלילי מודה דאינו נותן טלה אחד לכהן מדלא קתני ויצאו ב' ראשיהן כאחד כדקתני בפ' ב' וכיון דלא ראינו שיצאו בבת אחת מספק לא אמרי'בב"א יצאו אפי' לר"י הגלילי כיון דלא שכיח ומ"ש בגמ' מאן תנא דלא כר"י הגלילי היינו דמ"מ ס"ל לר"י הגלילי בספק מועט טוב להחמיר ולהפריש טלה שני לעצמו ורבנן אפי' זה לא צריכי דכיון דא"א לצמצם בכל אופן אינו צריך להפריש טלה שני לעצמו ולא נתחייב כלל בשום אופן ואפילו דלא מפסדינן ליה כלום כי אם לאפקועי איסורא דס' מועט הוא דעבדינן הרי עכ"ז רבנן דקי"ל כוותייהו לא חיישי ליה כלל נמצא דאפי' ר"י הגלילי דחייש לס' מועט לאפרושי טלה שני לעצמו הוא להחמיר ולא להחשיבו ספק להקל וכ"ש לפגוע באשת אח כדס"ד למעכ"ת הע"י והתם שאמרו ביבמות די"ט דנפלו ב' כאחד וכפרש"י שמתו ב' אחים כאחד היינו אי הוה עובדא ודקדקנו בבירור הדק היטב בהא הוא דאמר ר"ש ס"ל כר"י הגלילי דס"ל אפשר לצמצם אבל מטעם ספק כגון שלא ראינו מיתת ב' כאחד בבירור הוא מילתא דלא שכיח כלל ולא חיישינן לה לרבנן אפי' להחמיר ולר"י להחמיר לאפקועי ספק מועט של איסור מחמרינן ולהקל בנדון דידן אפי' ר"י הגלילי מודה דאין אנו חוששין לו כלל לעשותו ספק וכן כתב הר"ן בפ"ק דכתובות על ההיא דהאומר פתח פתוח מצאתי דנאמן לאוסרה עליו ואוקמוה באשת כהן דליכא אלא חדא ספיקא ואיתא במקצת נסחי הלכות וזה לשונם ולא מצית אמרת אם ת"ל תחתיו ספק מוכת עץ ספק דרוסת איש דמוכת עץ פתחה סתום וכתב ע"ז הר"ן דלא גרסינן הא משום דבירוש' מוכח דמוכת עץ פתחה פתוח אלא שיש לומר דמוכת עץ מילתא דלא שכיח היא ולא חיישינן לה עכ"ד עי"ש הרי להדיא דכשהספק הא' הוא מילתא דלא שכיח אינו נכנס בסוג ס"ס וכ"ז אני כותב לדעת ר"י הגלילי דס"ל במיתת ב' כא' אמרי' בהם אפשר לצמצם עכ"ז אם לא ראינום בשעת מיתתם אינו נכנס בסוג ספק לומר אפשר מתו ב' כא' כי גם ר"י הגלילי מודה כי ודאי לא מתו כאחד משום כי לא שכיח אבל לרבנן דקי"ל כוותייהו הס כי לא

להזכיר ספק זה אפילו כחלום מהקיץ (ועיין בית שמואל א"הע סי' קע"ה ס"ק ד' ועיין דרישת ארי שם מ"ש על דבריו ולפי האמור ומדובר אילו ראו דברי התוס' דבכורות הנז"ל בשורשם לא היו כותבים מה שכתבו ודוק היטב):

ג' המקצוע הג' הוא אותה שכ' המרדכי פ' החולץ סי' כ"א שנשאל ר"ת על מעשה שאירע שנהרג יהודי אחד והניח אשה ובן קיימא וביום שנהרג מת הבן וספק איזה מת תחילה ועמד האח וחלץ האשה מספק והויא ליה אחותה לגבי היבם ספק אחות חלוצה ואותו אח רוצה ליקח אחות חלוצתו מספק דאחות חלוצתו מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא והשיב רבינו ברוך כי אע"ג שיש למנות ולהתיר אינו רשאי לעשות מעשה לכתחילה דהא בכמה מקומות אשכחינן דאפי' בס"ס מחמרינן דכל ס"ס דאורייתא הוי כגון ספקא חדא מדרבנן כגון בכורות סוף פ' אלו מומין וכו' ופ' בהמה המקשה וכו' ובפ' אלו טרפות וכו' שרקפא וכו' ובפי' יוחסין דע"ה ע"ב אמר רבא דבר תורה וכו' וכו' ושאלתי את פי רבותי ואמרו שאין ראוי לעשות מעשה עכ"ד יעש"ב הרי להדיא דבתרי ספקי כגון האי דפ' אלו מומין שהביא המרדכי דטומטום וכו' דחולצת ואינה מתייבמת וכן ספקא דרבנן כגון אחות חלוצה אסורה לו לעולם גם מספיקא דרבנן דהוא שקול כס"ס דאורייתא וכמ"ש המרדכי ז"ל ומה תרצו יותר מביעתא בכותחא כמו זה:

אמת שמוהרימ"ט ח"ב סימן ב' תהי עלה דהך דהמרדכי ודחה כל ראיותיו וכתב דההיא דטומטום ופ' בהמה המקשה דרך אחד להם דהוו תרתי דסתרן כיעויין כדבריו באורך וכן ההיא שרקפא בשעה שאנו רוצים להתיר אין בידינו אלא חד ס' וכן דחה כל שאר הראיות דאין להם ערך ודמות עם אותה דס' אחות חליצה כיע"ש בדבריו הנה על זה נאמר מלבד שמוהרימ"ט ז"ל גופיה אחר שהרבה להקשות על רבינו ברוך ז"ל העלה שלא הזכיר רבינו ברוך ז"ל מקומות הללו לדחות הכללים המסורים בידינו מאבותינו ס"ס באורייתא לקולא וחדא בדרבנן לקולא אלא להעיר לב המעיינים שלא כל הדברים שוים שהרי במקצת מקומות החמירו בהם וצריך לדקדק בכל היוצא בהם וכל שאינו דומה להם הרי אנו חוזרים לכללנו שמסרו בידינו רבותינו וקבעו בהם מסמרות עכ"ד והפר"ח יו"ד סי' קנ"ד כללי ס"ס או' ח' הביא דברי מוהרימ"ט

הללו וסיים וכתב וז"ל ודברים ברורים הם אלא שעכשיו אין להתיר משום ספיקות הבדוים מן הלב אם שהם קרובים ודומים לאלו שנתבארו כאן שבנקל יכול אדם לטעות בענין הספיקות א"ד ז"ל א"כ אתם גם אתם בענין הספק שהולדתם דמתו ב' כאחד לא הבאתם עליו שום דמות וראיה כאשר הורונו רבותינו שלא לדון ספיקות מדעתנו אם לא נביא לו סמוך ונראה הדמ"ין יתעבד איתו בדומין לו אבל האמת לא הייתם יכולים למצוא כי הוא לבדו נשאר ספק גדוע ונפסד וכאמור כ"ז אני אומר אפי' לדעת מוהרימ"ט שדחה ראיות המרדכי אבל כשאני לעצמי יש לי עכשיו מה לומר ומה לדחות דברי מוהרימ"ט עומקן ורומן וארכן ורחבן ושערי דחיות המה פתיחו"ת באר"ש נכוחות ויען שאין הפנאי מסכי' לא אעלם על אר"ש מדב"ר אך בזאת לא יכולתי להלום ואשתומם כשעא חדא גם על מוהרימ"ט גם על רבינו ברוך שלדעתי המעט מן המעטן דינו של רבינו ברוך כדמותו בצלמו הוא משנה ערוכה ביבמות דכ"ג ע"ב מי שקדש אחת מב' אחיות ואינו יודע איזה מהם קידש נותן גט לזו וגט לזו מת ולו אח אחד חולץ לשתיהן היו לו ב' אחים אחר חולץ ואחר. מיבם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם ופרש"י חולץ לשתיהן דלא ידע איזו היא יבמתו ומחלץ חדא ויבומי חדא לא דאחות חלוצתו אסורה מדרבנן בחייה וכו' יע"ש והריטב"א בחי' לשם ק"ק דפוס ליוורנו הוסיף וכתב דאפילו אם נשאת תצא ודקדק מלשון המשנה דלא תני קדם וכנס כמו דתני בבבא דהיו לו ב' אחין קדמו וכנסו אבל באחד לא תני קדם וכנס אחד שחלץ מזה נראה דאפי' בדיעבר יוציא והאריך לתת טעם בדבר דכיון דמילתא דפרסום היא גזרו באחות חלוצה אטו אחות גרושה דאורייתא שהיא בכרת ע"ז אלמנה לגזרתם להוציא אף על הספק ואפי' בדיעבד כל היכא דאיכא ספיקא שהיא באיסור תחתיו את"ד יעו"ש הרי מבואר באר היטב דלא זו בלבד של רבינו ברוך בא מפורש במשנה ערוכה שהרי אסר להדיא ספק אחות חלוצה אלא אדרבא נלמד שאפילו בדיעבד אם נשאת תצא הפך ממה שהיה נראה לו ז"ל כי הוא לא אסר כי אם לכתחילה וכתב דיש למנות ולהתיר אלא דלכתחילה אין ראוי להורות מעשה והרי הכא במתני' הויא ספק אחות חלוצה דאינו יודע איזו מהן קידש דאפשר שזו שמיבם זו קידש ובדין עבר וראויה לו היא והתם בנדון רבינו ברוך הויא ספק אחות

חלוצה דאפשר מת הבן אחר אביו והויא אחות אשת אביו ראויה לו ועכ"ז תנן שאינו מיבם ודייק לה הריטב"א אפי' בדיעבד אם נשאת תצא משום דהוי כעין דאורייתא אטו אחות גרושה וחזר דינו כחד ספיקא דאורייתא ועם שנראה דדברי הריטב"א הם דברי יחיד שהרי לא ראינו שום אחד מגדולי המורים ובפרט ד' עמודי ההוראה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור שביארו דין זה של הריטב"א גם חיפשתי בשאר גדולי הראשונים בשיטתם כגון הרשב"א והמאירי ז"ל ולא ביארו דבריהם כלל וסתמו כסתמא דמתני' ומהמאירי כמעט מדסתם ולא פירש הוא ראיה מהימנא דלא ס"ל כהריטב"א שהרי נודע דרכו של המאירי ז"ל לבאר ולהרחיב באר היטב אמנם עכ"ז האמת במה שהוא כי כל שהריטב"א ז"ל נתן טעם נכון לדבריו וגם נראה דיוקו ודאי דבן ראו להורות בלי ספק איך שיהיה לפום ריהטא כחותה על הגחלים ממש נ"ל שדינו של רבינו ברוך ז"ל הוא משנה ערוכה והדבר צריך ישוב איך היא נעלמה גם ממנו גם מכל האחרונים הבאים אחריו כפי מה שחיפשתי בנקל על רגל אחד ושו"ר להנק"י ז"ל במשנתנו הנז"ל שכתב בדברי הריטב"א הנז"ל אות באות ממש עי"ש אלא דזה אינו חידוש כלל שכבר נודע שדברי הנמק"י ז"ל רובם הם דברי הריטב"א רבו עד שמזה העלו הפוסקים האחרונים לומר קימ"ל בהנמק"י ז"ל אפי' ביחיד יען וביען שלעולם כותב כדעת רבו ז"ל או מפי השמועה וא"כ כ"ש הכא שעם שלא הזכיר לרבו הרטב"א ז"ל כבר ראינו דבריו מועתקים אות באות ועיין בב"ח א"הע סי' קע"ו מ"ש שרצה להבין בדברי הנמק"י ואחרי המחי"ר ל'מ כלל ודברי הריטב"א ודברי הנמק"י ז"ל מבוררים הפך דבריו ושי"ר להרב בית שמואל ז"ל מ"ש עליו ויפה כיון אישר חיליה:

ואחר ההתבוננות אנכי הרואה שס' הריטב"א והנמק"י תלמידו ז"ל לאו חדשה היא בארץ ושל כת הקודמין היא שהרי על אותה משנה דבכורות ד"ט בב' חמוריו שילדו ב' נקבות וזכר או ב' נקבות וב' זכרים דאמרי' דאין כאן לכהן כלום בזה איכא פלוגתא דרבוותא דרש"י והתוס' והר"ש והטור יו"ד סימן שכ"א והראב"ר סו' ה' ביכורים ס"ל דאפילו דאיכא כמה ספיקות מפריש טלה לעצמו דכיון דלא מפסיד מידי למה לא יפריש ויתקן לאפקועי לאיסורא מניה והרמב"ם ז"ל חולק להדיא וס"ל דאינו צריך

להפריש טלה לעצמו לפי שיש כאן כמה ספיקות ומרן בב"י ובכ"מ כתב טעמו של הרמב"ם דבשלמא בב' זכרים ונקבה כיון דצריך לאפרושי טלה לכהן ולעשות מעשה יפרוש גם לעצמו אכל בב' זכרים וב' נקבות וכו' כיון דאין כאן לכהן כלום לא אמרי' דיפריש טלה לעצמו מאחר דתרי ספקי נינהי ומהאי טעמא פסקו בס' הקצר נגד דעת כל הני רבוותא אשר בית ישראל נכון עליהם והט"ז בירר דברי הרמב"ם בטעמם ונימוקם דהם מרווחים עיש"ב ומורנו גאוננו בספר הנורא מש"ל שם סו' הל' ביכורים תמה על הרמב"ם ז"ל דאילו הספקות הם ס"ס להחמיר כיעו"ש באורך עד שכתב דכל ימיו היה מצטער על זה עוד תמה בדברי הרמב"ם הללו שהרי בה' בכורות פ"ה כתב להדיא דהיכא דילדו ב' נקבות וזכר או ב' זכרים וב' נקבות הרי הזכרים ספק בכור ולפי מ"ש דכל דאיכא ספיקות הרבה אזלינן לקולא אף באיסורא הכי נמי נזיל לקולא ויהיו הזכרים חולין וראים ואולי שאני בכור בהמה טהורה דאית ביה קדושת הגוף ומשום הכי החמירו אף במילתא דאיכא ס"ס כי היכי דלא ליתי להקריב קדשים בחוץ שהוא בכרת אבל בפטר חמור דאין בו קדושת הגוף לא החמירו במקוה שיש ס"ס ועיון תשו' מוהר"י ן' מיגאש סי' ל' הנ"מ בס' לקוטות הרמב"ן קרוב לדברים אלו עי"ש וחילוק זה אנו מוכרחים לאומרו לדעת כ"ע שהרי להרא"ש טעמא דבב' זכרים ונקבה דאמרינן דצריך להפריש טלה לעצמו אף דאיכא ס"ס היינו משום דאפ' בתקנתא ולא מפסיד מידי ואלו גבי בכור בהמה טהורה וילדו ב' זכרים ונקבה דונו שהא' נותן לכהן והב' הוי ספק בכור ואע"ג דמפסיד שהרי צריך להמתין שירעה עד שיפול בו מום כדין כל ספק בכור ואפשר ימות בלא מום ומפסידו לגמרי ועיין מרן בכ"מ ה"ט עכ"ד המש"ל ז"ל:

ומעתה אל ה' ויאר לנו למצוא דברי חפץ שבדברי הריטב"א והנמק"י הנז"ל כן היא שאפי' בספיקא דרבנן או בס"ס דאורייתא אין סומכין להקל ואדרבא אם נשאת תצא והטעם ברור ומבורר דכמו ספק בכור ב"ט אפי' דאתרבו כמה ספיקות מידי איסורו לא נפיק כיון דקדושת הגוף הוא ודאי אמרינן אותו ס"ס של איסור קדושה שבו להיכן הלכה והוא ברור וא"כ דכוותא בספק אחות חלוצה דרבנן דגזרו אטו ס' אחות גרושה דאורייתא (וכל דתקון וגזור רבנן כעין דאורייתא גזור ותקון) דהוא ספק איסור קדושת גוף

האשה הזאת לזה האיש אף אם תרבה ספיקות וספקי ספיקות לעולם קאי בספק איסור תחתיו וכמ"ש הריטב"א והנמק"י ז"ל דכל ביאה וביאה קא עבר אספק איסור קדושה שבה אפי' אחד מיני אלף אלפים שאינה מתבטלת עולמית שכבר אתיליד בה רעותא של ס' אחות חלוצה ודידן עדיפא מדין בכור ב"ט שבדין בכור בהמה טהורה אנו אוסרים אותו עולמית עד שיסתאב ויפול בו מום וכאן ס' אחות חלוצה אין אנו אוסרים גופה כי אם לאיש הזה.

והוכרחתי להרחיב הדיבור בזה שמא תכניסוני במבוכת התר א"א בס"ס כמו עגונ' דאתתא והדומה לה שגם זה הוא מחלוקת קדום בין הר"ם קאשטילאץ ז"ל ובין מוהרימ"ט סי' נ"א דודאי התם שאני שאני בה לאוסרה עולמית לכ"ע בכל אופן וענין זה ארוך מאד ויש לי ראיות הרבה ואכמ"ל כי נצא חוץ ממרכז הכונה (ועין מוהר"י אדרבי סי' קנ"ב בד"ה וא"ת ודוק) והעבודה! שאיני כותב כ"ז בי אם כחותה על הגחלים בדילוגין גנובתי יום וגנובתי לילה כי עול ציבור רבה עלי מה שלא דמיתי ולא עלת' על לבי ולפטור לקורא בלא כלום א"א וע"כ אביא בידי ראיה אחת והיא מאי דאמרינן פ' החולץ דמ"א ע"ב כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה דהא אם לא יחפוץ בעינן וליכא דהא אם חפץ אינו יכול ומילתא כדנא דרבנן היא ולא נאמרה כי אם בדאפשר לשהויי כגון הבחנת שלשה חדשים בין ראויה להתעבר בין קטנה שאינה ראויה להתעב' אבל חוץ מזה לא משהינן וכמו שפרש"י שם בד"ה הרי קטנה וז"ל יכל הנך דאמרו רבנן חולצות ולא מתיבמות כגון אחות חלוצה ואחות זקוקה וספק צרת ערוה התם משום דלא אפשר הוא דא"כ לעולם תיאסר הלכך כיון דמדאורייתא בת יבום היא חלצה אבל הכא דאפשר לשהויי משהינן ויצא הדבר בהתר עכ"ל ומדברי התוס' שם בד"ה הספיקות נראה להדיא דאם בודאי ידעינן דא"א להתברר לעולם כגון ההיא דריש פ"ב הא ודאי מעולם לא נסתפק תלמודא אלא החידוש הוא בדאפשר להתברר ולהמתין עד שיבואו העדים ויבררו ויאמרו לאיזה מהן קידש עכ"ז כיון דלא ברירא לן אימתי יבאו ואימתי יתברר הדבר לא משהינן כי אם בדבר קצוב כגון הבחנת שלשה חדשים וכיוצא כל זה ברור בסוגיא שם וכל המפרשים והשתא איסור ס"ס דאורייתא אין גדרו כי אם בחד

ספיקא דרבנן ולא יגיע גדר איסורו אפי' כחד איסורא דרבנן והרי אנו רואים דאפי' באיסור דרבנן אם אנו באים לעגן האשה ולאוסרה עולמית או שלא נודע קביעות זמן איסורא בטלינן איסורא דרבנן ולא מעגינינן לה כ"ש בס"ס דאורייתא דודאי לא אסרינן עולמית וזה הענין שאנו אוסרים אותה לאיש פרטי אפי' מפני ספיקא דרבנן כאותה דס' אחות חלוצה וכיוצא לאו שמא איסור עולם כיון דהוא והיא איתנהו בתקנתא באחרים וכדאמרינן בעלמא ימות זכאי ואל ימות חייב והוא ברור ופשוט דכל איש ואשה דאנו באים לאוסרם מכח ס"ס דאוריי' או חדא ס' דרבנן חזינן הם גופם נאסר עולמית בכל צד ואופן ולכל אדם ודאי אמרינן בכולהו לקולא ואי גופם נאסר לפרטי אחד ואיתנהו בתקנתא לאחרים או נאסור אותם לשעות או לזמן קצוב אפי' יהיו אסורים בזיקים בכל צד ודופן ולכל אדם אזלינן בהו לחומרא ולא ספינן איסורא בידים. ואין להקשות ממ"ש במנחו' דס"ח ע"ב בענין חדש והם שעות זמניות ועם כל זה אזלינן לקולא דהתם הוי ספק קרוב לודאי שהרי בקיאינן בקביעא דירחא וכמ"ש הב"ח יו"ד ריש סימן קי"ב ועיין חי' אנשי שם בפ"ק דביצה ויש להאריך בענין זה אבל נצא חוץ ממרכז ענינינו ודאי בזה ובאופן הא' דנאסר לפרטי אחד מס"ס אם נשאת תצא דבכל ביאה קא עבר וכמ"ש הריטב"א והנמק"י ז"ל ולאופן הב' דשעות זמניות או זמן קצוב ג"כ יש ראיה חתוכה והיא ג"כ ראיה לרבינו ברוך ז"ל וליסודו של הריטב"א הנז"ל והיא מאותה דריש פ' האשה במחלוקת ר"מ ור"י גם במחלוקת ר"ש ור"י כיעו"ש איבעיא בתלמודא איש ואשה עומדין מה לי אמר ר"מ בחד ספקא אבל בס"ס לא מטמא ופשוט ר"ל דהיא היא וקשה והלא ר"מ גופיה ס"ל בפ' כל הצלמים דמ"א ע"ב דשברי צלמים מותרים משום דהוי ס"ס ספק עבדום וכו' עו"ש וא"כ קשה מאי ס"ד דהבעין ומאי קאמר ר"ל ועוד דלדברי ר"ל דברי ר"מ מרפסן איגרי אלא לאו דכאן באיסור נידה דהם שעות זמניות ודאי שהויי משהינן ומחמרינן אפי' בס"ס והלכה רווחת היא ומאי דלא פסקינן הלכה כוותיה היינו משום דכיון דלטהרות אנו מוכרחים לטהרם מכח ס"ס א"כ לא עבדינן תרתי דסתרן להתיר את הטהרות ולאסור את האשה או מטעם ביטול מצות פריה ורביה וכדאמרינן בריש נדה דבהא מודו כ"ע כיעוש"ב וזה נ"ל ג"כ שהוא מ"ש בגמ' שם לדעת ר"י מ"ד ה"מ דיעבד אבל לכתחילה

לא קמ"ל ולדעת הרמב"ם והר"ן והרשב"א שהביא הב"י והרמב"ן בחי' והרשב"א בס' תורת הבית דקע"ח ור"ע והתוסיו"ט ז"ל ופסק מרן בס' הקצר סי' קצ"א ל"ק לי ול"מ דארישא קאי אבל לדעת רבינו חננאל שדבריו דברי קבלה הביאם המרדכי בה' נדה שקודם מס' שבועות דשכ"א סע"ב ולדעת האגודה והגהות ש"ד והכרעת הרב ש"ך שם דהחידוש אסיפא קאי דאיכא תרי ספקי בזה מאי חידוש איכא והרי קי"ל בכל התורה כולה ס"ס לקולא אלא לאו כדאמרן דיען באיסור נדה אנו אוסרין אותה איסור זמן ולא איסור עולם א"כ היה מן הדין להחמיר ככל אותם הספיקות דס' אחות חלוצה וכיוצא שהוא איסור פרטי או איסור זמני כאותה דג' חדשים הבחנה לזה קמ"ל חידושא דעכ"ז מותר מטעם ס"ס או מטעם הטהרות או מטעם ביטול פריה ורביה וכנז"ל או מטעם אחר ואין הפנאי מסכים לעמוד על שורש דין זה ולהביא עליו סברות יהיו לברות מבית ומחוץ ואותה דפ' בהמה המקשה שהביא המרדכי ומוהרימ"ט ז"ל יש לישב ודו"ק וכ"הג נמי יש להביא ראיה ממאי דבעי שם תלמודא לדעת ר"ש באיש ואשה יושבין דהוי ס"ס ובודאי דהבעין לא אסיק אדעתיה אותה דחזקת דמים מן האשה דאי אסיק אדעתיה מאי קא מבעיא ליה וא"כ תקשי מאי קא מב"ל לא ידע דס"ס לקולא ואי מבעיא ליה אי ר"ש ס"ל ס"ס לקול' או לא לא ידע דר"ש ס"ל ס"ס לקולא והיא תוס' דרמוני בדן הובאה בזבחים דע"ד ע"א אלא לאו כדאמרן והוא ברור:

ועוד ראיה לכל האמור ובפרט לדברי רבינו ברוך ז"ל מאותה דפ' החולץ דל"ז ע"ב הרי שבא על נשים הרבה וכו' נמצא אב נושא בתו ואח את אחותו ונתמלא כל העולם כולו ממזרין וע"ז נאמר אל תחלל את בתך להזנותה ומלאה הארץ זמה ע"כ והנה כבר ידעת שדבר זה הוא מדרבנן שהרי כל מוני המצות לא מנו מצות ל"ת זאת דאל תחלל וגם הרמב"ם בפט"ו מה' איסורי ביאה הכ"ט כתב ואמרו חכמים וכו' כיעו"ש וכ"כ הרמב"ן ז"ל בתשו' המיוחסו' סי' רפ"ד בתשו' התר הפלגש הידועה כתב וז"ל שלא נאסרה אשה לישראל בזנות אלא ממדרשו של ראב"י היא אותה דפרק החולץ נמצא אח נושא את אחותו ואב נושא בתו ועל זה נאמר ומלאה הארץ זמה עכ"ד הרי דגם להרמב"ן ז"ל ס"ל דהוא מדרבנן זהו מה שנראה לפום ריהטא כי איני יכול לחפש הדק היטב גם הפנאי אינו מסכים לעמוד על מחלוקת הר"מ והרמב"ן ז"ל

בלאו דלא תהיה קדשה שהוא ענין בכ"ע ודוק כי קצרתי הרבה וא"כ בואו ולא נאסור אשה בזנות לישראל מאי אית לך למימר שמא יבא לישא את בתו אנא אמינא לך דבו בפרק אני מתירה לו כל אשה שתבא לפניו בסתם! בזה האופן זאת הנערה הנצבת אימא רוב כשרים היו אצלה ומיעוט הראוין להיות קרובין אצלה ואי אזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובה פריש ואי אזלא איהי לגביהו דילמא הלכה אצל רוב כשרים. וממילא הנערה הזאת אינה בתו או אינה אחותו וכדכתב רבינו ברוך ז"ל על אותה דפ' עשרה יוחסין דע"ג והכא ליכא לדחויי מה שדחה מוהרימ"ט שם בסי' ג' ודוק ג"כ אין לדחות כמו שדחה מוהרימ"ט ז"ל בההוא שרקפא בטוענו דאין לנו להתיר קודם שיגיע הס"ס לידינו כיעו"ש וא"כ גם הכא ידחה הדוחה לומר איך נתיר זנות אשה פנויה לישראל ועדיין לא הגיע אפי' חד ספיקא לידינו אבל הא ודאי בורכא היא דהתם שאני דאיסור דרוסה איתיה בעולם וע"ז דין הוא שלא נתיר אותו אם לא אחר דאתילידו ביה תרי ספקי שלמים אבל הכא מאן נימא לך דתאסור דבר המותר משום העתיד והלא בעתיד אם יבא לידך בלאו הכי מותר מטעם ס"ס אלא לאו כדאמרן דבכל דבר דפגע באיסור קדושת הגוף כגון הא שמא יבא לגלות ערות בתו או אחותו אפי' באלף ספיקות חיישינן להו ואסרינן לה אותה אשה הפרטית בזנות כיון דאיתיה בתקנתא בהיתר הנישואין וגם ראיה זאת לפום ריהטא כאשר צבי רץ כדרכו ממש נ"ל ראיה מהימנא ודוק:

איך שיהיה הנלמד מכל האמור דכל אלו הספיקות דחולצות ולא מתיבמות המפוזרים בתלמודינו הקדוש ז"ל בין ס"ס דאורייתא או ספיקא חדא דרבנן דינם לחלוץ ולא ליבם מטעם דלעולם עומדת בספק איסור תחתיו כיון דאית בה ס' קדושת הגוף לאותו פרטי כמו ס' קדושת בכור בהמה טהורה והוא חילוק נכון ומוסכם וראוי לבנות עליו דייק ואילולי דטרידנא הרבה מהרבה הייתי נטפל לכתוב כמה גוילין ולתקוני לכולי גולה מכמה וכמה דיות שנשתפכו בזה בגדולי האחרונים הלא בספרתם:

זו בלבד לא יכולתי להלום מה שראיתי למורנו הגאון מהרי"ט אלגאזי ז"ל בס' הל' יו"ט על מתני' דבכורות הנ"ל ד"ט שהביא דברי הרא"ש ז"ל הנז"ל שכתב דאפי' בס"ס של פטר חמור מפריש טלה כיון דלא מפסיד מידי חייב לתקן ע"כ ע"ז הקשה הרב

הנ"ל ז"ל דא"כ קי"ל בעלמא דבשאר ח"י טרפיות אף לכתחילה אין צריך לבדוק ומאי שנא מהכא יע"ש שהאריך ועתה מקרוב ראיתיהו שנדפס מחדש בפרסבורג ברב אלפס ח"א והניאני ואשר לא טוב עשו המדפיסים שחיסרו המפתחות מן ההדפסה זאת שארי להו מאריהו כי חסי"ר עינ"ן ואחרי המחי"ר מגודל עיונו ובקיאותו לאו שמא מתיא ולפי דבריו תקשי ליה בהאי דקי"ל כרבנן דר"מ גבי יבם קטן וקטנה דס"ל יגדלו זע"ז ולא חיישינן שמא ימצאו סריס או אילונית הרי דסמכו ארוב ולא חיישי למיעוטא לעשות תיקון שלא יגדלו וע"ז כיון דלא מפסדי מידי אם יהיו פרושים עד שיגדלו אלא לאו מאי אית לך למימר כי שם ביבם קטן וקטנה שניא היא דלא אתיליד בהו רעותא וע"כ ודאי סמכי' ארוב דעלמא ויגדלו זע"ז ולא חישינן. וכן בשאר טרפיות דלא אתיליד בהו רעותא ודאי סמכינן ארוב דעלמא ולא מטרחינן לבדוק אבל כאן בס"ס של פטר חמור שהרי אתיליד בהו רעותא בכולם שהרי השכים לבקר ומצא שילדו חמוריו בבת אחת ולא ידע אי קדים וכיוצא ובכל אחד ואחד אחת מיני אלף ספיקות הוא בכור ודאי וע"ז ס"ל להרא"ש דודאי צריך להפריש טלה לעצמו וכד דייקת שפיר זהו עצמו מחלוקת הרמב"ם והגאונים בפ"ב מה' חמץ ומצה ה' ט"ז בב' חצאי זתים אחת בבית ואחת בעליה דסלקא בתלמודא בתיקו ופסק הרמב"ם לקולא והגאונים הו"ד בהגמ"י שם כתבו דכל תיקו דאיסורא לחומרא ואפי' בדרבנן כיעו"ש וע"פי האמור הנה נכון דעת הגאונים והוא סברת הרא"ש בס"ס של פטר חמור. והטעם דכיון דאתיליד בהו רעותא בבית ובעליה והא איכא חמץ ודאי באחת משתיהן והס' אינו בא לאוסרם איסור עולם כי אם לתקן הדבר בבדיקה כמו התם דתתקן ע"י הפרשת טלה ודאי מחיבינן לבדוק כיון דלא מפסיד מידי למה לא יתקן ייחפש אחריו ויבדוק כדין לצאת מכל מין ריח ספק כס' הרא"ש בס"ס של פטר חמור לא נופל דבר והוא ברור כשמש כי יש לי הרבה ראיות לדבר זה עם כי ממקומו הוא מוכרח עכ"פ תשורה ה"ן להביא סבא מינייהו והוא מה שסילקו הרי"ף והרא"ש בפ"ק דחולין בהא דקי"ל רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם וכנגד זה קי"ל בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת והם תרתי דסתרן ותי' דבלא אתיליד רעותא מהני רוב ובאתיליד

בהו רעותא מהני חזקה עי"ש וחפץ היתי להאריך עוד בסוג זה ובכל הסוגים הללו אבל כבר מלתי אמור' כי אין אני בן חורין:

אבל עכ"פ האמת אגיד כי צר לי מאד על קושיתנו על רבינו ברוך הנ"ל ועל מוהרימ"ט ז"ל ועל כל מי שבא לידו דברי רבינו ברוך ז"ל הנז"ל איך לא נתעוררו ממשנה ערוכה הנז"ל ואמת קושיא זאת בתורה מונחת אליבא דידי הקרובה אל החל"ל והאבן גדולה משקל ב' סלעים רבוצה כארי תוך חדרי לבי כי ע"כ אני תולה הסרחון באמת ובתמים בעניות דעתי או אפשר אגב טרדאי ואגב ריהטאי לא עיינתי יפה כדי לחלק בין הנושאים כי ע"כ אחל"י יכונו דרכי לפני פני להבים אחים ולא יתפרדו למען תחיו ורביתם שתשתדלו להשיב על פרט זה תשובה נצחת ואת כל ונוכחת. בריאה ברורה. וסברא ישרה. ולא דוחקים הררים התלוים בשערה. כי נפשי כחלה בהם ותשקוט האר"ש:

ד' המקצוע הד' הוא ס' הרשב"א והר"ן ושורש דבריהם מאיש לוקחו הוא הרמב"ן בנימוקיו כמו שנדפסו מחדש לא כביר בס' לקוטות הרמב"ן שהקשו עלה דרב שקרא את המגילה בי"ד ובט"ו בהוצל ובטבריא והאריכו וזו הלכה העלו דהגם דס' דרבנן לקולא וא"ת כן אתה מעקר תקנתא דרבנן ומבטלו ממצות מקרא מגילה ועיין להרב מש"ל הל' מגילה שתמה על הר"ן ממ"ש בפ' ע"פ עלה דאמרי' כולהו צריכים הסיבה כתב דאע"ג דקי"ל ס' דרבנן לקולא אי נזיל לקולא צריך לפטרו לגמרי ומיעקרה מצות הסיבה ומ"ש דהתם קרי ליה מדת חסידות ותי' דבמגילה לא מיעקרה המצוה מישראל והכא מעקרה. ויש להאריך בכ"ז אלא שאין הפנאי מסכים עכ"פ אומר כי לדעתי זהו דעת הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג הל' מגילה שהקשה גבי טומטום אמאי אינו מוציא מינו מכח דהוי ס' זכר ס' נקבה ואף אם הוא נקבה ס' שכנגדו הוא נמי נקבה ואשה מוציאה את אשה והו"ל ס' דרבנן ולקולא ותי' ב' תירוצים האחד דמגילה שאני דתקנתא דרבנן היא וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. והב' דס"ס דוקא בדיעבד אבל לכתחילה לא אמרינן עי"ש. וספרי האחרונים מלאים זיו ומפיקים להקשות על ב' תירוצים הללו באורך וברוחב ולדעתי המעט כל ב' תירוצים מכוונים אל יסוד אחד דכיון דאנו מבטלים אותו מלעשות מצוה או תקנה לגמרי ע"י טענת ס"ס לא

מבטלינן ליה והוא קרוב לענין בכור פטר חמור ויותר מזה. ולמה לא ישתדל לעשות המצוה כמו הסיבה או המגילה או הטומטום יוציאוהו ידי חובה איש מאישי ישראל בא באנשים לצאת מכל מין ערעור וחד מיני אלף ספיקות. אה"ן דאם נמצאו בעיר אחד לבדם ב' טומטומים הא ודאי תיהני להו הך ס"ס ויוציאו זא"ז. ועם שיש להכניס פילא בקופא דמחטא ולחלק בין הנושאים איזה דקדוקים ושנוים וכיוצא עכ"פ האמת יורה דרכו והפשט לא יופשט שכל שיעלה בידינו שיצא הדבר מידי ריח ספק ותעבד מצוה מן המובחר עבדינן בלי ספק. וכמ"ש רש"י ביבמות דמ"א ע"ב ד"ה הרי קטנה ה"ד לעיל וז"ל אכל היכא דאפשר לשהויי משהינן ויצא הדבר בהתר עכ"ל וכן כתב המאירי ז"ל על כל סוגיאות פ' ד' אחין מדכ"ז עדכ"ח וז"ל כבר ביארנו שכל שיש כאן חליצה פסולה וכשרה מחזירין על הכשרה ואפילו שתיהן פסולות מחזירין על אותה שאיסורה קליש א"ד ע"ש. הוא הדבר אשר דברנו שכל מילתא דאיתיה בתקנתא לעשות המצוה כתקנה ומן המובחר לא משגחינן אחר פיטור הספיקות לאותו איסור אלא מרחיקין מעל אותה מצוה דרכנו ותפסינן אחרית מצוה שלימה יוצאה וראשה פרוע בלי שום חשש ריח איסור והוא ברור ופשוט. **וראיתי** למוה"ר ז"ל בס' ארעא דרבנן אות תנ"ה שהקשה על קרוב ליסוד זה ממ"ש הרמב"ם בפי' המ' בריש מס' דמאי וז"ל. ומתקבצות בהם ב' הספיקות הא' אם הפקר אם לאו ואם הם מן השמור ס' הוציאו המתנות אם לאו והעיקר אשר בידינו תרי ספקי לקולא עכ"ד יעו"ש. הרי שגם תו"מ שהם מ"ע אפילו לכתחילה אמרינן הכי ס"ס לקולא א"ת קושיתו ז"ל והאמחי"ר לאו שמא מתייא דכאן הוא ספק ממון ואמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה ואין אנו מחייבין אותו לעשר מס"ס ואה"ן דאי הוה אפשר בהפרשה לעצמו כמו הפרשת טלה דבכורות אפשר לדעת רש"י והרא"ש וסיעתיהו הנז"ל היינו מחייבים אותו כיון דלא מפסיד מידי אבל לדעת הרמב"ם ז"ל כבר גילה דעתו להפך וכנז"ל. אלא דמה שיש לעמוד על דברי הרמב"ם אלו הוא זה דכיון דמספקא דממונא אתי עלה למה ליה למהדר אתרי ספקי כדי להקל תיפוק ליה דאפילו בס' דאורייתא דממונא והוא באחד לקולא כמו ס' בכור. וזכורני שיש במפרשים טעם לזה והוא דאי אתה אומר ס' דממונא דאורייתא לחומרא וחייב ליתן הרי אתה מספי בידים ס' איסור גזל לאחר

וע"כ ס' חדא דאורייתא בממונא לקולא איך שיהיה אם יהיה מטעם זה או מטעם אחר. הרי ספק בכור לפנינו והוא באחד ומי ישיבנו לומר פרעהו לכהן אל תעבור. והלכה רווחת היא אין כאן לכהן כלום וא"כ באמת קשה לי למה מהדר הרמב"ם במעשרות אתרי ספקי וצריך לימוד הרבה על בוריו וכבר צוחנו כמה פעמים כי איני מופנה מכל הצדדים. ושמעתתא בעיא צילותא ואיננה:

המורם מכל האמור שכל שאנו חפצים לעשות המצוה כתקנה ולצאת ידי כל מין ספק שבעולם עבדינן ולא משגחינן בספיקות דכוותא בנפל הבית דמתניתין ודאי הכי הוא דחולצת ואינה מתיבמת אפילו באלף ספקות כדי לקיים המצוה בלי שום פקפוק והכל הולך אל מקום אחד אלא שהרבתי מקומות לחזק הדבר יותר ומשום יגדיל תורה ויאדיר: וכן אני ארבה ולא אסור:

ה' המקצוע הה' והוא המחלוקת הגדול העצו' והנורא בין הרשב"א בתשובות סימן ת"א ושאחריו נגררו רבני האחרונים ובין ר"י בעל התוס' והר"אה ואו"ה והאגו"ר והמשאת בנימין ורבינו בצלאל בפ"ק דכתובות וגליון תוס' בב"מ דח"י והט"ז והש"ך. שלדעת הרשב"א ורבני האחרונים הנגררים אחריו הוא אפילו שהס' הא' הוא איסור מן התורה עכ"ז מתרינן בס"ס ולדעת ר"י בעל התוס' וכל הקדושים הנ"ל הוא דכל דהספק הא' אסור מן התורה הו"ל כודאי איסור ולא מהני ביה ס"ס. ועד אחרן הגאון בעל פני יהושע בשי' לכתובות ובקונ' אחרון ד"ד ע"ג הרבה להשיב בראיות לאלפים ולמאות ושפך כאש חמתו על מאי דמקלינן בס"ס והגאון המפורסם מאריה דארעא דישראל מרן זקני אור הי**ר"ח** זלה"ה בס' הנורא חקרי לב חיו"ד ח"א סימן ק"ל. הגם כי מילא את ידו לדחות כל ראיותיו עכ"ז כתב וז"ל הכלל העולה דאין בדברי הראשונים גילוי להתיר ס"ס באתחזק איסורא שדברי הרשב"א סתומים ואין בירור בדעתו אך כבר נתבאר שהאו"ה וכו' וכו' כולהו דעתם לאסור וגם הרב פני יהושע הרבה בראיו' לאסור ועם שכבר העלתי מה שיש להשיב על כל ראיותיו מ"מ אשינוי לא ניקום ונסמוך להקל באיסורים עכ"ד יעוש"ב וברוחב ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת הרי איסור אשת אח לפנינו ואתא קרא ונתקו ליבום ואתו חגי זכריה ומלאכי והחזירו איסור אשת אח לאיתנו הא' ע"י צרת הבת נמצא דהספק הא' ס' איסור תורה

אי פוגע באשת אח או לא וא"כ מי יכניס ראשו להתירה בס"ס נגד כל הני רבוותא הנז"ל. ואם עד אלה יתעקש המתעקש לומר דצרת הבת היא דרבנן וכיון שמת בלא בנים הרי אין איסור אשת אח לפנינו כי אם ספק צרת הבת דרבנן. לזה נאמר לו שכדי לברר לו דבר זה אם הוא דרבנן או דאורייתא צריך אריכות ויגיעת בשר (לבד יסתכל המסתכל דאיסורי מצוה ואיסורי קדושה חולצות ולא מתיבמות כמבואר ביבמות ד"ך ומתבאר שם בסוגיא דחייבי לאוין גרידי מדינא מתיבמות אם לאו משום דגזרינן אטו ביאה שניה והטעם דקי"ל אתי עשה ודחי ל"ת וחייבי לאו ועשה כאלמנה לכ"ג מן הנישואין מד"ת לחליצה דמיא ולא ליבום כקי"ל אין עשה דחי ל"ת ועשה (ועיין להרב פרשת דרכים דרך המצות ח"ג ועיין שער המלך פ"ו מה' יבום הל' י"א ואנו בעניותינו יש לנו אריכות דברים ע"כ) ואחרי ראותו את כל הנשתוון בעיניו יראה גדול כח צרת הבת דאינה חולצת ואינה מתיבמת ודי לו) אבל נאמר מי זוטר מגזרה דרבנן שכתבו התוס' בנדה דל"ג ע"ב ד"ה ורמינהו כי רבנן בגזרותיהן החמירו אפילו בסוף סימן כיעו"ש ובזה לא ימצא מענה להשיב:

קנצי למילין ואגב אסיפ"א דמילתא אחלה פני קדשכם שתשלחו לי שני חלקי שו"ת יעבץ וס' מר וקציעה להרב הנזכר כי חביבים עלי דברי הגאון הנ"ל ז"ל בכל חיבוריו ותוכלו לשולחם בספינה דרך ליוורנו. ליד הרב רבי אברהם פיפירנו נר"ו וע"י איזה סוחר אגדל פר"ע שיווים לחסד רב יחשב גם אודיע לבם שבין כתיבה למסירה הגעני מכתבכם השנית ויען שאני טרוד לא אוכל עדין להתטפל בו ובפרט כי גם סופרנו המעתיק יש לו עסקים רבים אחרים לכתוב לכמה מקומות מבית ומחוץ עד שאפילו ענין זה כתבו סירוגין וזה חדש ימים שהוא בידו להעתיקו פסקי פסקי וע"כ עמכם הסליחה בי היה העכו"ב כי לא מלבי ושו"ט יגדל ממעל לחש"ב כי היכי דתהוו אריוון באורייתא ונגילה ונשמחה בכם ובתורתכם יפוצו מעינותכם חוצה ברחובו' קרי"ה ישקו כל חית"ו ברוב אונים ותפארת בנים נטיעות דומות לשרשים כולם קדושים אראלים ותרשישי' כנ"הר והנשאה ובנפש נענה דשף מדוכתיה דוכתא דמשה לא זכה שלפיוה דרגא מתותיה. ציון היא אתרא דבסים אוירא ונפיש זכותיה וילך לנוד על פת לחם יפס"ע גבר זכותיה בקופתיה. ע"כ ודאי ראשו עטוף כאבל ואבריו כבדים

עליו קרי למאניה מכבדותי"ה. יואל להשיב את שבותו על מכון הר ציון בית פלט"י א"ל בי"ן עז"ן:

סימן יט

תשובת הגאון מהר"ש קלוגר נ"י סובב הולך על פס"ד שניתן בבית דיננו ב"ד הגדול שבירושלם ת"ו

על מעשה ב"ד הגדול והנורא הנז"ל דרך ובא לו הגאון מוהר"ש קלוגר נר"ו בעל ס' החיים אב"ד ור"מ בעוב"י ברא"ד יע"א וע"כ הכריחני הרב פקידנו מוהר"ץ הירשל לעהרן נ"ע להתטפל ולהשיב לו הן בעודני חד כרעא אארעא וחד כרעא המברא. וזה תוארו:

הנה מכתבם מי"ב ניסן קבלתי ר"ח סיון דנא ע"י הגביר וכו' וכו' מוהר"ר צבי הירש"ל לעהרן נ"יו הנה נפשם בשאלתם נדון המעות הנשלח על ידו לשם משנת תר"ה למי הוא שייך מדינא אם להם או להכת חסידים אחר שנעשה פשר הדבר שיהיה שייך בראד לק"ק החסידים הנה ענוותנותם תרבני ומטיבותם קאמינא כי לדעתי הדבר פשוט כי הוא שייך להם. והוא כי הנה זה גלוי וידוע דפשרה בלי קנין לא מהני כמ"ש בח"מ סימן י"ב ואם היה קנין צריך שיקנה לו החפץ שלא יהיו קנין דברים א"כ כיון דבעינן בזה קנין המועיל בעלמא במקח וממכר וא"כ היכא דהוי דשלב"ל ואינו ברשותו מה מהני בזה קנין וא"כ כיון דהקנין אינו כלום א"כ יכולים לחזור מכל פשר ולכן נהי דאינן חוזרים ורוצים לקיים דיבורם עכ"פ במה דכבר נגבה עבורם ואין רוצים ליתן לאחרים הוי הרשות בידם. וגם אין לומר בזה דהוי מכח סילוק דמהני בדשלב"ל דהמעיין בש"ס ופוסקים באה"ע סימן צ"ב מבואר דסילוק לא מהני רק באם זכה בו קצת כמו בכותב לה ועודה ארוסה אבל כל שאין בו עדיין שייכות כלל לא מהני סילוק. ובזה ישבתי דברי הסמ"ע סימן ר"ט מה שתמה עליו הט"ז רק היות כי אח"ך מצאתי בקצה"ח כן לכן לא הארכתי בו עי"ש. ועוד הרי דעת מהרי"ט בתשובה הובא בקצה"ח סימן ר"ט דאף בסילוק דמהני יכול לחזור בו. ומה שהקצה"ח תמה עליו מדברי הרן נראה דאין זה ראיה דהכלל כך הוא דודאי היכא דמסלק נפשיה

מדבר דהוי ברשות אחר הזוכה בו תכף ומיד כגון התם באומר בנכסי פליגנא לך כיון דשניהם הם יורשים וכל עוד שאינו מיבם הוי הנכסים בחזקת שניהם וא"כ כיון שסילק היבם זכותו מיד נשארו מחצית הנכסים בחזקת אחיו וכן נמי בנדון יתומה מפותה דהפועל הוי מיד מוחזק בשלו ולכן הרי בדשלב"ל אם תפס קודם שחוזר בו מהני א"כ ה"ה נמי בסילוק מהני ואין לחזור בו אח"ך אבל המהר"ם מיירי שהתנה עם האשה שלא יתפוס מטלטלין שלה עבור בעלה הנה אם היה מתנה עם הבעל היה שפיר מהני אבל הוא הרי לא התנה עמו רק עמה ולגבי האשה אף אם סילק המלוה שעבורו ממטלטלין שלה מ"מ לא נשארו הנכסים בחזקתה רק בחזקת הבעל ועדיין הם בחזקתו א"כ ממילא משועבדים למלוה דעמו לא התנה רקנעמה והיא לא זכתה בו דעדין הם ברשות הבעל לכן יכול לחזור בו ומה שהוצרך לחלק מהך דפ' הכותב היינו דהוא היה קשה לו לשיטת הסוברים בא"הע סימן צ"ב דמהני סילוק אפילו לנכסים שנפלו לה אחר הנשואין וא"כ כיון דאין הנכסים בידה עתה א"כ לא זכתה בהם מיד לכן היה ראוי שיועיל לה חזרה ולכן הוצרך לחלק שם כדמחלק והעולה מזה דבסילוק אם הדבר מיד שבנגדו יכול לחזור בו וא"ב ה"נ יכולים לחזור בהם:

והנה מלבד כל זה הרי מבואר בהגהות רמ"א ביו"ד סימן מ"ג דמי שקיבץ מעות אין בע"ח יכולין לגבות ממנו והנה מקור דין זה במרדכי פ"ק דב"ב ומביא ראיה מן התוספתא דפאה אין פורעין ממנו למלוה וחוב ואין נותנים ממנו לגומלין ע"ש א"כ מפורש שם דאפילו ליתן במתנה לאחרים אין יכולים וע"ש במרדכי דהטעם משום דאסור לשנות מדעת הנותנין דנתנו רק לו. וכוונתו נראה דאף דלא קי"ל כר"מ דהמשנה מדעת בע"הב נקרא גזלן היינו רק אם רוצה לשנות בזה לא אלים האומדנא כל כך כיון דכיוון להנאתו ממילא הוי אומדנא להיפוך דנתן לו כל מה שירצה לעשות בו ואף דאמר לעשות בו חלוק לא הוי לדוקא ובזה לא אלים האומדנא לעשותו בתנאי גם י"ל כיון שאמר תחילה שנותן לו ואח"כ אומר שיקח לו חלוק הוי זה כמו ב' דברים כמו הבו ליה ד' מאות זוז ולנסוב ברתי והוי כמעשה קודם לתנאי אבל לענין שיהיה נותן לאחרים והוא לא יהנה ממנה הוי אומדן גדול ובזה מודים רבנן. וא"כ אין יכולים להתפשר ליתן מעות של בראד לאחרים וממ"נ אם ירצו אנשי הפרושים לזכות

בהם ומידם יהיה ניתן להחסידים אין רשאים לשנות מדעת הנותנים כמ"ש המרדכי הנ"ל וקי"ל כן ואם יהיה מטעם סילק ולא ירצו החסידים לזכות בו כלל הרי שוב איך אפשר שיטלו החסידים אותו אם המתנדבים נותנין לפרושים א"כ אם הפרושים מסלקין ידם יחזרו להנותנין והוי כגזל ביד החסידים ובודאי לא נעלם זה מהם וגם המעיין בב"ב בהגמר' שם מפורש אומר דכל כה"ג יש דעה גם לאשתו ובניו לעכב כי נתנו ע"ד שיתפרנסו גם הם מזה ויד כולם שוה ויכולים גם הם לעכב וא"כ גם בזה יכולין הטף והנשים לבטל הפשרה ולעכב את הדבר ובודאי לא נעלם כל זה מהרבנים שעשו הפס"ד בזה רק כוונתם הי' כיון שיתפשט הפשר הזה בעולם ויבא לכאן איך שפירושים סלקו ידם מעיר זו אז ממילא יכוונו הנותנים מהם שהם מתנדבים להחסידים וא"כ תינח משעה שבאו הפס"ד לכאן אז כוונו הנותנים והגבאים לשם כת החסידים אבל מה שיגבו פה טרם שיבא הפס"ד לכאן א"כ הי' כוונת הנותנים והגבאים רק לשם הפרושים א"כ כבר זכו בו הפרושים ואין רשאים ליתן לאחרים וגם בני ביתם רשאים לעכב ועוד הרי י"ל דדעת הפרושים בהפשר לא הי' רק על מה שלהבא ולא מה שכבר נגבה לשמם ועיין ביו"ד סימן רי"ח ובאחרונים שהביאו דעת הרא"ש בבעיא נחירה כטהרי תזינן דיש שם סברא לומר דלא הי' דעת הנודר רק על מה שיהיה בידו אח"ך לא על מה שבידו מכבר וקי"ל דדנים בשטרות כמו בנדרים ונהי דהוי ספק מ"מ בממון קי"ל דהדין עם המחזק והרי הפרושים זכו בו תחילה דנגבה לשמם והגבאי פה כיוון לשמם ובשעה שבאה לידינו המעות עדין לא היה הפסק למראה עינינו ולא היה פה א"כ זכו בו הפרושים והחסידים באין לזכות מיד הפרושים ע"כ הפס"ד א"כ הדין עם המחזקי' בתחי' דיש להם חזק' מ"ק ועוד ע"כ לא מפסק' ליה התם רק בנדון דהתם דאין טעם וסברא לחלק בין מה שכבר היה בידו או מה שיתחדש אח"כ אבל בדבר דיש בו טעם וסברא לסלק ודאי אמרינן כן וא"כ ה"נ מה שכבר זכו בו הוי הפסד ממון ממש משא"כ במה שלא זכו עדיין הוי רק מניעת הריוח להבא. ועיין בכיוצא בזה בט"ז סימן רי"ח ס"ק ג' שכ' דלהפסד ממון ומניעת הריוח הוי ב' מינים ואם כיוון לזה לא כיוון לזה ע"ש והוא סיוע ממש לדברינו דה"נ כן הוא דנהי שכיונו להסתלק ממה שלא עדיין (אמר הכותב המעתיק כנראה חסר כאן מלת

זכו בו) לא כיוונו להסתלק ממה שכבר זכו בו והוי הפסד ממון שלהם לכן אנן סהדי דאדעתא דהכי לא כיוונו מה שכבר נפרש יזכו בו הגבאי עבורם גם י"ל דהוי בלא ידע דמחיל והוי כלא סמכא דעתא לא הקונה ולא המקנה והנה בכל זה היה מקום להאריך אך אין הפנאי עמדי גם הוי מרחק רב מאד וא"א להאריך מחמת הוצאו' הב"ד ולזה קצרתי ולדינא הוא הנכון בעזה"י כי המעות הוא שייך לפרושים וכאשר כתבתי בתחילה ושם קצרתי וכאן בארתי יותר. דברי ידידם הדו"ש ושלו' העיר הקדושה כל הימים לרבות:

חתום הק' שלמה קלוגר

וזאת תשובתי

רב תנא מומחא ופקיע כאריה רביע הינו תנא קמא נחל נובע מקור חכמה מע' הגאון המפורסם רבה דעמיה מרגניתא דלית בה טימי המלך **שלמה** יהי אלהיו עמו עד כי יבא שילה ובא גואלו נצח סלה ועד אמן:

רב השלום שניתן בחצר גינת ביתן כמאן דתני אהר"י מתוך חיבה ותפלתי קבע לחיי מלכא ובנוהי יחיו דגן ויפרחו ישישו וישמחו כסא כבוד תורתו נכון יהיה וזרעו לעולם יהיה בהויות דרבא ואביי והעושר והכבוד יחדיו יהיו תמים שנות עולמים נאה העושר לחכמים כיר"א:

תפארת חכמים הא ודאי נהורא עמיה שרי לדעת כל מאי דאמור רבנן אתיא מכללא מאי דשרו לן לאמר צורבא מרבנן אנא שרו לי תיגראי ובא ביאור דבריהם בגדול אדוננו הרשב"א בראשון סימן צ"ד כיעוי"ש דדין מתנות כהונה נגע בה וזה ואפי' במילי דעלמא למלא נפשו כי ירעב או כבוד המדומה וכיוצא הדברים ק"ו כאן בד"ת הא ודאי אפילו הדיוט קופץ בראש לאמר כך דעת תלמידכם נוטה ואתם העם הורוני ואני אחריש כ"ש בהיות האי צורבא מרבנן מיושבי על מדי"ן ותורה שם בישראל אל עידו ואל שער מקומו והוא ובית דינו קיים והאחד המיוחד בא לשפוט שפוט ובפרט אחר מעשה ב"ד יפה לנטוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס הא ודאי מה חיוב המוטל עליו להשקיט מעל רבותיו ובית דינו את תלונות כי לא יכלה הארץ לשאת אותם על דרך שאמר רבי על ר"מ מי זה בא לרדותנו בבתינו והוא ברור. ואחר שהצעתי לפני כסא

מלך כל האמור בפרשה אל יחר בעיניו אם ההכרח יביאני להשמיע במרום מי אני ומי ביתי ומה מלאכתי ומי הביאני עד הלום כאן בד"ת כי לפי האמור ומדובר מוצל אני מקול מחצצים וההכרח לא יגונה וזאת חובתי ואעשנה:

ידיע להוי לך מלכא כי אנא זעירא מאנשי ירוש' תוב"י ואבותי ואבות אבותי שמשו במקדש דור ודורשיו כל קדושיו וגם אנא נפשאי קטן שבתלמידי מוה"ר הגדול והקדוש הגאון המפורס' רבן של כל בני גולה כמוהר"ר חיים אברהם גאגין נר"ו הוא החותם הראשון בהפס"ד אשר לפניו ומרוב ענותנותו צרפני שלישי לבית דינו הגדול שבירוש' תו"ב וזה שנה וג' חדשים שגזר עלי לכתת רגלי לבא בערי איאורופא לבקש ישוב והעמדה ולכונן את בית חיינו והאדמה לא תשם מפני עדת המסיונאר"י אשר דרכו קשתם לטבוח ישרי דרך אמונה. וקבלתי נופך ספיר גזרת מלך שיחל"א והיתי בלונדון יע"א ודרכתי ובאתי פה אמשטרדם יע"א להמצא ולהתרצה עם מע' השרים פקידי א"י תו"ב ובראשם הרב נשיא הגאון צבי לצדיק נר"ו והייתי בביתו ובבית אחיו הגאון החריף הגביר רבי עקיבא נר"ו הם היו לי אכסניא של חובה בחצריהם ובטירותם והנני היום חד כרעא אארעא וחד כרעא אמברא אדעתא לחזור לחט"ול ולולי עיכוב הפאספור"ט כבר היתי היום נסוע:

והבקר אור צפרא נהר והאיר אל עבר פני הרב נשיאנו צבי לצדיק נר"ו אחת באר"ש מגילה עפה לסתור כמעט מעשה ב"ד יפה אשר כוונו ב"ד הגדול שבירוש' כאילא ביבנה וכשמואל ובית דינו ומני"'ר ממכון שבתו גליה לדרעיה זרוע תפארתו והקיפנו בהלכו' סדורות וערוכות ומזכה במקומו למע' ר"ו הפ' הע"י כאן לעת"ל שימה בפיהם שיכולין לחזור כאן לשעבר עביד מעשה רב ושלח הנקבץ בעיר מח"ק יע"א בסתם הכל ליד מע' הפרושים נר"ו ובראות הר' נשיאנו נר"ו כל הכתו' בחלקו של ידיד מני"ר נר"ו. אותי קרא וגודא רבה שרי עלי די השיב מה שתעלה מצודתי אגב ריהטאי והאמת כי מצד טרדת נסיעתי אמת סירבתי הרבה ובפרט כי האלהים שאיני יודע גופא דעובדא היכי הוה כי דין זה דנוהו אחר נסיעתי מעיר הקדש תוב"ב ולא ידענא מא הוי עלה כי אם בזאת חד מן חברייא הודיע לי שעסוקים על מי מריב"ה ושאל יפקד מושבי מדין זה ומנו גברא בסריקא הוק' הרב הצדיק אשר קידש ש"ש בזמן

העלילה שברמשא הוא הרב החותם הב' מוהר"י ענתב"י נר"ו. ע"כ הגיעה ידיעתי ותו לא וא"כ איככה אוכל להכניס עצמי בדבר זה. אבל באמת אחרי ראותי שגם מני"ר נר"ו כותב כמתנבא וגם הוא לא ידע מקור דין זה על מה אדניו הוטבעו א"כ אמרתי גם אני אל לבי ויהי מה ארוצה עד איש האלהים ובפרט כי חיובא רמיא עלי. וזה החלי וכו' אני מסיים עיקר יסוד דברי בס"ד:

ואומר בי אדוני לא אוכל להתאפק את אשר אני רואה במעב"ד הנורא הזה מני"ר נר"ו ארכביה אתרי רכשי מה דלא כתיב ביה ושינה את שמו מפס"ד לפס"ד וכשאני לעצמי חפשתי בכל האר"ש ולא חזינא כהאי סימנא הן אמת שהעיקרי של שנת תקע"ח שמו את שמו פשר דבר ועל אותו ודאי אינו מדבר רו"ם כת"ר נר"ו כמו שמפורש בדבריו ועוד דכבר נתקיים זה שנים רבות וקם דינא ועיין כנ"הג ח"מ סימן י"ב מה שהרבה ראיות על זה ואחריו בא הר' חשק שלמה מעין מלאכתו ואשר וקיים דבריו בעוד ראיות. וא"כ כל דבריו וקרא לך שם חדש פש"ר כולם יסבו בלכתם על פס"ד אשר לפנינו ועל זה בנה דיק. והביא לנו מדין פשרה צריכה קנין וק"ד וכיוצא באמת אמינא דבר זה לא יכולתי להולמו ובדקתי עד מקום שידי מגעת בכל פס"ד זה מתחילה ועד סופו ולא מצאתיהו כי אם דין אמת ומשפט צדק תחילת דיבר בקבלה שקבלו ב' הכתות כתוב וכו' וכו' שקבלו בכל אשר יצא מאיתנו ע'פי דעתנו לפי הדין כפי אשר יורונו מן השמים וכו' ואם כדבריו היה מן הדין להזכיר בפירוש שנתקבלו בין לדין בין לפשרה בין נגד הדין ולמה לא תחיב לראובן וכו' יעו"ש וכתב הרב עה"ג סימן צ"א וז"ל משמע דוקא משום שנבחר לפסוק הן דין הן פשרה הן נגד הדין וכו'. ע"כ היה בידו וכו' הא לאו הכי לא יעוש"ב הרי דכל שלא פירש כי אם עפ"י הדין אינו יכול לדון כי אם דין. והוא פשוט מעיקר הדין שפסק מר"ן ז"ל עד שיתרצו שניהם ב' בפשרה וכתב הסמ"ע לפיסם ולדבר על לבם כיעו"ש ואם נתפיסו או מרצונם ודן להם פשרה החיוב המוטל על הדין להציע ולהודיע שע"כ נתרצו משום לזות שפתים ויש לנו ראיות מופתיו ע"ז ולא אאריך בהם כ"י אם עין הרמ"ה לבתרא ע"ד קל"ח ופסקו מרן ח"מ סימן מ"א והוא הלכה כמ"ש הגאון ה"ר מרן זקני בס' חקרי לב ח"מ ח"א סימן פ"ו ועין מקובצת לקמא על דקי"ב ע"א מ"ש משם המאירי באם הוכרחו ב"ד לקבל

עדות שלא בפניו ועיין מוהר"י באסאן סימן צ"א ודוק היטב כי הוא קיצור נפלא וכ"ז אפילו בסתם כ"ש אם כבר פי' בקבלה לפי הדין הא ודאי אינו יכול לדונם כפשרה וכדינו של העה"ג שדיק מדברי מוהריק"ו ז"ל ויש לי אריכות דברים על העה"ג ז"ל מתשובת מוהריק"ו ש"ו י"ד וש"ו קי"ח ודברי רמ"א ז"ל שכללם יחד ולא כמו שחילקם הוא ז"ל ואינו ענין לנ"ד ואין הפנאי מסכים. הרי ראיה שאינו מצד פשרה כי אם מצד הדין הפשוט ב' עוד כתוב בפס"ד וז"ל ועכ"ז זאת תורת העולה **לפום דינא** שהפשר דשנת תקע"ח וכו' הרי הוא בתוקפו וכו' עד מ"ש למטה ולא יפול ממנו ארצה וכו' הרי שגם עד כאן מדברים עפ"י הדין ג' עוד כתוב ועל אודות וכו' בענין עיר בראד וכו' בזה **תורה יוצאה בהינומא כי הדין עם כו**"ח וכל כסף הקדשים הנמצא שם וכו' שייך לכו"ח וחלילה לכו"ף להשיג את גבולם ואיסור גמור על הגבאים וכו' יאמר קדוש אם שמע כזאת אם ראה כאלה מימות נביאים ראשונים ועד עתה שיכתבו הדברים הנפלאים האלו על דין פשרה ואין לך דבר מפורש שמצד הדין פסקו כן יותר מזה אשר מזה יצאנו גם מתשובו' הרדב"ז חדשות ח"א סימן רע"ט שכתב על פסק שפסקו ב' בעלי תורה וז"ל תשובה. איברא שאם היה הפסק דין בסתם הייתי אומר מדרך פשרה פסקו כן וכו'. (אמר הכותב לא תקשי לי מזה לפי המונח דלעיל שאני במקומי ישבתי הדבר כפתור ופרח ודי בזה) אבל לפי שראיתי שכתבו מה שנראה לנו בדין משמע דמן הדין פסקו כן עכ"ד עי"ש. הרי שהרב ז"ל בשביל שכתוב מה שנראה לנו בדין כתב כן אנן מה נענה על פס"ד אשר לפנינו דכרוזא קרי בחיל יקוב דין את ההר וכמו שכתוב עוד למטה וז"ל וכגון דא תהא למיקם וכו' **להלכה** ולמעשה זאת חקת התורה איך מידינו וכו' **לפסוק** ביניהם (ולא לפשר) ככל התורה הנ"ל וקבלו וכו' לאשר את דבר המשפט (ולא דבר הפשר) ומעתה קם דינא להתנהג עפ"י פס"ד (ולא פשר) וכו'. ואחר כל זה במחי"ר מכ"ת כי רב הוא אמינא ליה כמ"ש הרב שמש צדקה בקונטריס פני הכרובים סימן א' להחכם שכנגדו כי הוא נ"ד ממש ואדבר את דברי כפי הרב שכתב וז"ל אות באות. והראיות שהביא מהפשרה שצריכה קנין הן הנה ראיות לסתור שהרי הדיינים בנדון דידן לא עשו פשרה אלא דין פסקו עפ"י טו"ת הבעלי דינים כפי ראות עיניהם בדין או קרוב לו עפ"י הכח הניתן בידם בקומפרומיס"ו (ר"ל רשות וכח) וכ"ת

מאין מאן מוכח יורונו מהיכן דנוהו ונדע אם פשרה עשו אם לאו הא נמי ליתא שהרי דוקא בשנים שנתעצמו בדין והוכרחו לדון לפני הדיין שלא ברצונם יכולים לטעון כן וכו' יעוש"ב:

ועתה הנה הבאתי מראשית כל פרי האדמה (ולא כל ראשית כי אם מה שנזכרתי תכף בלמדי. משפטי צדקו כאשר יעיר ע"ז גברא רבא נשיאנו צבי לצדיק נר"ו על מ"ש ועל מה. שאני עתיד. לכתוב) וגם הכרחתי מדברי הפס"ד אשר לפנינו ומדברי גדולי האחרונים ז"ל דפס"ד זה הוא דין גמור בעיון ושקידה רבה שאין אחריו כמוהו. ואחרי היות כן מלבד שימלטו צדיקים מכל מ"ש מני"ר נר"ו מדין פשרה וכו'. עוד בה יגדל התימה על מני"ר נר"ו מדברנא דאומתיה ור"ב המקום על כל מ"ש אח"כ לזכותם על המקובץ ולא עוד אלא כי עביד מעשה רב וגם הפס"ד וכגון דא הדיוט קופץ בראש כמוני היום לומר לו טובה תוכח"ת מאהבה מסותרת. מאן ספין ומאן רקיע ליזקק במעב"ד זה אשר סתום וחתום תורה בלימודיו ואנן לא ידעינן מה הם הטענות והתביעות שעברו ומהיכן פסקו הדין ואיך הוא איסור גמור ואיזה דינים ומשפטים עברו ביניהם עד שמדין השגת גבול נגעו בה וכיוצא ואיך בידם לגזור על הגבאים והמשלחים והא ודאי לאו קטלי קני באגמא להפליג כל כך ולגזור אומר מסברת הכרס חס' לב"ד הגדול שבירושלים קע"י שיצא מתחת ידם אם לא דבר מתוקן מנוקה בי"ג נפה עפ"י הדין מוחלט וא"כ איך אנו יכולים ליזקק בו מאחר כי תורה יוצאה בהינומא מכל הראשונים והאחרונים ב"ד בתר ב"ד ל"ד. ומי לנו גדול ממרן הקדוש מוהריק"א אשר אליו שומעים כל בית ישראל שכתב בתשובת אבקת רוכל סימן כ"א על הרדב"ז שם שכתב דהאידנא דלא בקיאי בדינין דייקינן אבתרייהו ונסתייע מתשובת הרשב"א אלף קמ"ט כיעו"ש. ע"ז כתב מר"ן ז"ל וז"ל. אמר יוסף קארו לא דק דלא אמר כן הרשב"א אלא בדין ההוא שהוא זר אבל בשאר דיני' גם בזה"ז לא דייקי וזה פשיט בתשובת הרשב"א שכתבתי בב"י ומה שטען שהדינים היו יחדים מאחר שקבלום עליהם לא דייקינן אבתרייהו עכ"ד. ואני בעניותי בספרי הקטן חוקר לב ח"מ סימן ג' הארכתי להכריח שמלבד דבדעת מרן נקטינן אנן בני אסי"א ואפריק"א כנודע ל"מ כמ"ש בב"י ובספר הקצר אלא גם בתשובו' כאשר הסכימו גדולי האחרונים בדור

שלפנינו ולפני פנינו ופשטה הוראה בכל גלילותנו לבד במקום דאית להו רגל הקי"ל כנודע. אלא עוד זאת הוספתי על המדה והכרחתי במופת חותך שדברי הרדב"ז הללו הם בחד מב' פנים או שמצא הטעות מפורש וכמו שהיה הנדון בתשובות דסימן רע"ט הנ"ל שכיון שראה שפסקו שלא מן הדין נטפל להורות להם שמה שפסקו אינו מן הדין כיעי"ש. או שהדינים מוחזקים אצלו שלא היו כ"כ ראוים לסמוך עליהם וכמ"ש הר"ן ז"ל להריב"ש תלמידו עיין בתש' ריב"ש סימן ש"ץ ומוכרחים אנו לומר כדעת הרדב"ז שהרי איהו גופיה כ"כ להדיא בתשובות החדשות ח"ב סימן תרכ"ה שנשאל על פס"ד שפסקוהו שנים וז"ל תשובת קי"ל בכמה דוכתי לב"ד טועין לח' ולא נחשדו דייני ישראל לטעות הדין ח"ו וכתב מפני שאין חתום בפס"ד אלא ב' מה בכך הא אמר שמואל ב' שדנו דיניהם דין וכו' וכ"ש אלו שקבלו אותם הציבור ופשוט הוא שהם בב"ד של ג' ולא תלינן להו בוקי סריקי לומר שמא בזה טעו אלא תלינן שנעשה המעשה בדין וכן כתבו כל בעלי החידושין לגבי גטין וקדושין וכ"ש לגבי ממונא וכו' וא"כ כדין פסקו וכל הרוצה לבטל דבריהם אין שומעין לו שאם באנו לחטט אחר כל ב"ד וב"ד אין לך מעב"ד מחקים וירבו **מחלוקות בישראל** והלא יחוש לעצמו שמא יבטלו אחרים את דבריו. אא"כ היה הטעות מפורש אבל כל היכא דאיכא למתלי הכי אמרינן כדין נעשה דלא קטלי קני באגמא נינהו ואין צדיך לכתוב בזה ראיות עכ"ד אות באות הראת לדעת שגם הרדב"ז הנראה חלוק על מרן הקדוש ז"ל מצינו דבריו מפורשים כביעתא בכותחא דדוקא בטעות מפורש הותר ליזקק הא לאו הכי לא דיקינן והעיד בגודלו שכן כתבו כל בעלי החידושין הרי שהדברים מוסכמים וברורים הם כ"ש אצלנו דנקיטינן כמרן הקדוש בשופי כנודע ואחרי היות כן מאיזה פתח או חלון אטום יוכל שום ריין ליכנס וליזקק במעב"ד כזה אמיץ וחזק ומראהו כמראה הברק נורא מאד שכבר הוכחנו מתוכו שהוא דין פשוט ומוחלט לפי ראות עיניהם עפ"י התורה בין על עבר בין על עתיד על העבר שהרי כתבו לפי טו"ת שטענהו דו"ח תורה יוצאה בהינומא כי הדין רו"ח וכל כסף הקדשים **הנמצא שם** בתרומת קופת וכו' הכל כאשר לכל שייך לרו"ח וחלילה לרו"ם להשיג את גבולם ח"ו ואיסור גמור על הגבאים המאספים והמשלחים לשלוח ממעות הנאסף וכו'. ואח"כ סיימו וכתבו

וז"ל כלל העולה כל הקופות וכו' דעיר בראד **שייכים** לרו"ח ואין לרו"פ חלק בהם כלל ואיש את קדשיו לו יהיה. הרי כמה ראיות מופתיות שכל דיניהם הוא על העבר וכ"ש עתיד שהרי כתבו הנמצא שם והי"לל אשר יתקבץ מכאן ואילך וכן מבואר ממה שכתבו הכל בל' **שייך ושייכים** וכו' מכל זה נראה דלפי דין הפשר הקדום של שנת תקע"ח שעמדו עליו וחזקוהו ואמצוהו כראי מוצק וכמ"ש בפס"ד זה ב' ג' פעמים נראה דמשם הוברר להם עפ"י הדין בהקש או מפורש או טענות אחרות וכיוצא עכ"פ נתברר להם כשמש בחצי השמים דעיר בראד שייכא מעיקרא לרו"ח. וע"ז שפיר כל דבריהם על עיר בראד הוא עבר וכ"ש עתיד וע"ז שפיר כתבו **שייך ושייכים והשגת גבול ואיסור גמור** דכל הדברים הללו קורין בגרון דהוברר להם בראות העין דעיר בראד מעיקרא של רו"ח היתה ועד עכשיו שלא כדין ירדו בה רוח"פ. וברור לי כשמש כאלו נמצאתי בשעת משא ומתן וגמר דין ואזני תשמענה דבר מפומייהו דרבנן העומדים על המשפט בפס"ד זה כאלו חייבום לרו"ף לגדל פרע מה שכבר אכלוהו בימי חזקי"ה לפי דברי הפס"ד הזה ושוב חזרו בהם ואמרו די לנו על המקובץ ולא נגזור להוציא הנאכל בבטן נפשות אביונים ומחלי אהדדי. וכמ"ש בסוף הפס"ד ובודאי פייסום לרו"ח ע"ז דברים אלו קורין בגרון מתוך הפס"ד וחי ראשי שאין לי שום ידיעה חיצונית וכמ"ש לעיל. והאמת הוא הפס"ד גופיה מבואר מתוכו ככל האמור דמעיקרא עיר בראד שייכא לרו"ח ע"כ וע"ז שפיר על מה שעדין קיים וזוזי בעינייהו קיימי יהיו באיזה מקום שיהיו אפילו אם באו ליד הפרושים הע"י גופייהו אחר גמר דין עכ"ז כתבו דינא יתיב להחזיר ממון לבעליו. זה פשט הפס"ד אשר לפנינו ובריא לי שאין מי שיוכל לומר פשט אחר ואף למי שרוצה לידחק ולומר מה שירצה ולהעמיס על פירוש הפס"ד דברים זדים חוץ מן האמור זהו משמעות הפשוט הנראה לס' השומעים וכגון דא כבר כתב הרשב"א בתשובה הביאה מב"י ח"מ סימן מ"ב מח"ו ה' וז"ל ופעמים שיד בע"הש ע"הע בזמן שהל' שאמר כולל לפי דעת השומעים ולפיכך מי שכתב סתם על דעת משמעות השומעים הוא בוטח שאילולי כן הו"ל לפרושי וכו' וכו' ובתשו' אחרת כתב כל היכא שמשמעו' השטר ניכר לב"ד מתוך הכתב שהוא כן דנים אותו ואפילו ליפוי כח של בעל השטר וכו' יעו"ש ועט"ר וצ"ת

הרב הגדול רבן של כל בני גולה החותם בפס"ד בראשון באחד המיוחד המלך חיים נר"ו בספרו הבהיר **חקי חיים** סימן י"א האריך ברוחב מבינתו כאיש גבורתו בכל תשובת הרשב"א בענין זה וצירפם ולבנם ובירם כשמלה והיה הענין בכעין נדון זה הפרשיות בין כולליות האשכנזים הע"י עי"ש בדבריו כי נעמו ואני בעניותי הבאתי עוד ראיה ע"ז דכל דמשמעות פשטות הלשון משמע לזכות המקבל מוציאין מיד המוחזק וראיה מעובדא המובאה בפח"ה ההוא דאמר כל נכסי דבי סיסין מזבינא לך וכו' יעו"ש ולא אאריך שאחרי זמ"ר מצאתי למוהרימ"ט ח"א סי' ט"ל שהביאה כדמותה וכתב וז"ל ומינה נמי ילפינן דאין לבטל משמעות הלשון שלפי פשוטו משמע שפיר לזכות המקבל כדי להעמיר הנכסים בחזקתן עכ"ד. וא"כ לפי האמור לשון הפס"ד שלפנינו לפי המבואר ופשוט הוא שמעיקרא כל הנכנס מעיר בראד יע"א שייך לרו"ח ואין לי פשט אחר כלל ולרעתי הפשוטה אמינא לפי ערך גדולת תורתו הן הן הדברים שפלטן הקולמוס שלא מדעתו דעת עליון לכתוב הפך לזה ועוד הנני יוסיף להפליא ואומר רועה ישראל האזינה בי אדוני! אחרי כי עיניו ראו את כל תקף פרשת גדולת מעב"ד זה ובאיסורא על המשלחים וגם אסיפא דמילתא כתבו וכל המערער ע"ז מלבד שדבריו בטלין ומבוטלין וחשו' כחרס"ה וכדבר שאב"מ גם אין רו"ח נוחה וכו' ונקרא פורץ גדר עכ"ד. וידוע דכל ב"ד וב"ד הרי כב"ר של מרע"ה ושמואל הרמתי האם יעלה בדעת כי כל אלו הציומים והגזומים וכל דבריהם דרבנן כגחלי אש עוממות דלא מהנו לפחות להסתפק בכל האמור ולחוש לגזרת ב"ד הגדול שבירושלים שלא לעשות הפך פסק דבריהם לפחות להעמיד הממון ביד הגבאים ולאמר להם עמדו ואשמעה מה בירור כוונתם ודין פשוט הוא שכך היה ראוי לעשות וכך ראוי שיעשה וכמ"ש מרן הקדוש מוהריק"א ז"ל בתשו' אבקת רוכל סי' קפ"א וז"ל. ועוד דאפי' היה סבור כ' יוט' דאין כח ביד הב"ד לגזור מה שגזרו היה חייב לקיים גזרת הב"ד עד שיביא הפסקים לומר שאינו חייב לקיים גזרתם כדאשכחן בפח"ה וכו' דא"ל רב כהנא והא מיתנא איגרתא ממערב דאין הל' כרשב"א ואהדר ליה ר"י לכי תיתי ופי' רשב"ם אהדר מיד עד דמייתית איגרתא הא קמן דאין בעל דין רשאי לסמוך על שמועתו בחושבו שהדין עמו לעשות מעשה נגד גזרת הב"ד וא"כ הו"ל להחכם

הפוסק לכתוב דהו"ל לערב יום טוב לחוש לגזרת הב"ד עד שיביא פוסקים שלא לחוש לגזרתם מה שא"א להביא כן באמת ובאמונה וכו' ועוד שאפי' לא היה בדבר שום דבר תיקון ולא שום דבר מכל מה שהזכרנו הו"ל להחכם הפוסק לחוש לניר"ו הב"ד כיון שמצינו שחשש הקב"ה לחרם של אחי יוסף ואע"ג דלדבר רשות היה וכו' כי ע"כ יאמרו המון העם לית דינא ולית דיינא אין שופט בצדק ואין נשפט באמונה ואפס עצור על הדין ועל האמת עכ"ד ז"ל דכוותא הגבאים היה להם לקיים שפיר גזרתם ומני"ר נר"ו לומר להם כך וכאמור ואין לומר שזה דוקא בבעל דין גופיה וחכם הפוסק ולא כמו בנ"ד דהגבאים לא בעלי דינים נינהו ומני"ר נר"ו גדול כבודו ומר באתריה שיחיה לעד שהרי דין זה כבר הוכחנו ונוכיח שהוא לכל ב"ד שבעולם ראשון הרב מעשה חיא שנשאל בנ"ד זה ממש וכתב וז"ל. ובנ"ד דלא הוברר לחכמי הדור דטעה הא' אפי' בדבר משנה דלאו כל כמיניה דדיין הב' ובנ"ד אפילו דטעה בדבר משנה קם דינא אחר שקבלוהו עליהם לדין כפי ראות עיני שכלו וכפי אשר יגזור אותו ונגמר הדין דאין החייב יכול לחזור בו כ"ש לדיין הב' להכריח וכו' ותא חזי מאן גברא רבא וכו' אלא דרך החכמים כמ"ש רבינו ירוחם נתיב ה' ח"ב ואם יראה לב' שטעה הא' יתוכח עמו אם טעה בדבר משנה שהוא ענין פשוט יחזירהו ואם תלוי בשיקול הדעת ואין יכול להוכיחו מתוך דברי משנה ואמורא יאמר. דעתי שהוא מותר ואיני יכול להתיר שכבר אסרת ואיני יכול להחזירך מתוך דברי משנה ואמורא ע"כ. ובנ"ד אחר שהוא דיני ממונות והוברר הדבר ע"פ ראות עיני שכלו אפשר שבאומד דעתו דן ולא בדין תורה והם כבר נתרצו בזה אין לשום חכם רשות לעשות בזה דבר ולא לענות בו סרה והחייב אינו יכול לחזור בו עכ"ד ז"ל. וכעין זה ג"כ כתב הרב מוהר"ץ הלוי ז"ל הובא בתשו' שמש צדקה סט"ו וז"ל. אבל מקדם לא אוכל להתאפק מלהגיד את לחשי בצערי ושיחי שאל אלהים הוא יודע שמיום שעמדתי על דעתי זה לי ארבעים שנה ויותר שאני מורה הוראו' ביש' נצטערתי על הדבר הזה וכתבתי להרבה מחכמי יש' כי רע עלי זה המעשה כי יבוא אדם מחוץ לכתוב נגד פסק רבני' או רב מקום אחר כשמעם קול מלחשים וזה לא זולת עושה את התורה כב' תורות. ואומרים הני רבנן והני רבנן ואין אתם יודעים עד מה ועושה בגדי פרושים מדרס לעמי הארץ וכדאמר

ר"ג לרבנן בעירובין דכ"ה וכו' מי לנו גדול מרבי יוחנן בחולין פ' כ"ה כד אתא לקמיה רישׁ"ל וכו' ובפרק גיד הנשה וכו' ואם הם שקטנם עבה ממתנינו לא היו מורים נגד חבריהם במקום חבריהם מה יש לנו לעשות אנן יתמי דיתמי לגבי דידייהו ודי שכל אחד יעמוד בגבולו שכל אחד במקומו יודע מקומם ושעתם של דברים יותר ממה שיודע מי שאינו שומע אלא לקול מלחשים עכ"ד. עוד הוסיף וכתב הרב הנז' שם בסי' ל' וז"ל. לימים חלפו עברו למו כתבתי וכו' ותמצית דברי כי אין לשום אדם אפי' יהיה מורה צדק בעירו לסתור דברי שום מ"ץ שבמקומו למראה עיניו ישפוט כ"ש בי דינא בתר ב"ד ל"ד וכמה חשו רבנן דלא למשויה לב"ד טועין ואם האמת כן וכו' לא יכולתי לצייר בדעתי מי הוא זה שיכול לגזור ולסתור מה שגזרו ב"ד העיר לקיים לא יש עוד בדורנו בי דינא דאלימי כר"א ור"א ודעתי הקלושה היתה הוה ויהיה להיות כל רב שורר בביתו בשומו על לבו לא לאדם תשפוטו כי לאלהים ופוק חזי מוהר"ם מלובלין ז"ל רבן של כל בני אשכנז שכתב בתשובות שהסכימו כל חכמי אותו דור שלא לכתוב בד"מ כי אם בשמוע טענות ב' בע"ד או מב"ד העיר ואשרו דבריו וכו' ועוד שיאמר לי הן לא ידענו זה וכו' וא"כ מי שיודע שפסקו ב"ד המקום בדיין אחד אין לו לפסוק נגד הב"ד אלא בשמוע מהם הצעת המעשה וטעם הדין ואמרו זונות מפרכסו' זו לזו ת"ח לא כ"ש לא די לנו כי בעו"הר בדור הזה בגדי פרושים מדרס לעמי הארץ אנו מוסיפין יגון על יגון ע"כ. עוד שם בסי' ל"א האריך הרב מוהר"א סגרי ז"ל בכל זה ומכלל דבריו כתב וז"ל. וכ"ש כי הפס"ד הוא שליח ב"ד ודי שיאמר שליח ב"ד אני למען יקויים כל מאי דביה קטני עכ"ד וכן כתב בס' קול יעקב בקונט' הלכתא למשיח"א וז"ל אות באות. ובאמת לא היה זה מחוק המוסר ליכנס בתוך דברינו ומה גם לכתוב פסק בפני עצמו נגדינו ולשלוח אל מקומות אחרים ולא אתנו יודע עד מה שאף אם רצו ליזקק לא הי"ל כ"א לכתוב ולשלוח אל ידינו ונראה דבריהם ונדעה נרדפה אם נוסיף או נחדל אכן להיות שידענו את תום לבבם וכוונתם הרצויה לשמים להפך בזכות היתומים בלי שום פניה לא האשמנו אותם בזה כי ע"כ פשעים תכסה אהבת האמת ע"כ ואחרי שהצעתי כל האמור אמינא לי כי עד בשחק נאמן כי הרבה תשו' מגדו' הרבנים היה לי ולא העתקתים יען כי יש בהם דברים קשים

וגם באלו שהעתקתי השמטתי כמה דברים קשים כי באמת אין כוונתי חלילה חס לזרעיה דאבא לפגוע אפי' בכבוד כפות המנעול אשר ברגליו כי כוונתנו לברר האמת דוקא וג"כ לשתוק לגמרי אי אפשר כי מצאתי עצמי מחוייב גמור ומשנה שלימה שנינו אבידת רבו קודמת וע"כ באתי עד כה להודיע במרום קודשו כי הפס"ד לא כמו שהוא נכתב הוא נקרא לפני מני"ר נר"ו מכל וכל הן מצד שהוא דין פשוט וריח פשרה לא עבר בה כלל וא"כ יצאנו מידי כל המבוכות הללו שהביא לן מר והן נמי שמבורר דפירוש בתוכו כביעתא בכותחא שכל דיניהם הוא גם על המקובץ בידיהם ש"ץ בעיר בראד יע"א מיום שנחתם דינם וא"כ יצאנו גם מהמקצוע שכתב דכגון דא דיניהם דין וצריך לקיים נופך ספיר גזרתם ושלא להתטפל בדבר ואף אם יזקק היינו דוקא אחר קיום גזרתם וכאמור ולכל אפיא מידי ספק לא נפיק לשון הפס"ד אם גזרתם הוא על המקובץ או לא וכיון שיש בו כל אותם האיומים ופורץ גדר וכו' הו"ל למני"ר נר"ו לומר לגבאים שלא יכנסו בספק גזרת ב"ד הגדול שבירושלים אשר אליו ישמעון כל תפוצות ישראל היושבים בב' חלקי הכדור כנודע ולזה בהורמנותיה דמר אמינא ליה או לדידי ציית מר ובפרט שמכל מ"ש למעלה יש לחוש הרבה וא"כ הטוב והישר בעיני אלהים ואדם הוא שמר באתריה יגזור אומר למ"ש רו"פ הע"י שיחזירו הממון כפי הפס"ד וזהו הטוב והישר בעיני אלהים ואדם ומינה לא יזוע כי מסתפינא פן תגדל אש המריבה וסלע המחלוקות תארכנה פארותיו ב"מ ויגרום נזק למע' ר"ו הפרושי' הע"י אם ח"ו יבקשו עילות חלילה שלא לשמוע אל השופט אשר קבלו כל רבני א"י תו"ב וכל רבני הטורקיא' והמערב אשר כגובה ארזים גובהם כל חד בדידיה יוצא כברק חיצו לתבוע עלבון ב"ד הגדול שבירושלים וחי נפשי כי מאהבה מסותרת ופי ולבי שוין עצתי תכון בכל האמור וה' הטוב יעשה הטוב ומשנה שלימה שנינו תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם וק"ו משמו של הקב"ה קול ה' על המים המאררים לשים שלום בין איש לאשתו ודי בזה לרב מופלג ונחמד ונעים ודחיל חטאין שכמותו:

והנה עם כי מתחי' דברי אחת דברתי כי לא היתי משיב לו כי אם ממקצוע זה וכתבתי שבזה אני מתחיל ובו אני מסיים והטעם העיקרי הוא כי באמת איני כדעתי

כי תכף אני נוסע וזו הלכה בת יומא היא ממש כמו שיעיד הרב נשיאנו צבי לצריק נר"ו עכ"ז לא אוכל עד אשר דברתי דברי כי ידעתי בינ"י כי בהגיע דברי אלה ויהיו נקראים בהיכל קדשו אמור יאמר לב חכם לימינו הראיתם האיש העולה הלזה כי הקיפנו בהלכות שלא מן המוקף ומכל אשר כתבנו אורך היריעה דינא רבא ודינא זוטא העלים עינו ולא משגח בן להשיב או לרמוז דבר מה לפחות משום זיל תהי אקנקני והא ודאי יגזור אומר ויאמר חדא מתרתי או כי מרמות רוחא גאות לבשתי ולא נתנני הש"ב רוחי גבוהה גבוהה לנגוע בקצה המט"ה ולטעום מיערת הדבש מכל מ"ש מני"ר נר"ו. או יאמר שתיקה כהודאה וע"ז בקשתי פנים חדשות וסגר עליהם המדב"ד וע"ז מוכרח אני להתטפל קצת במ"ש מני"ר נר"ו אבל טרם כל בבעו במטו מיניה דמר תרתי לטיבותא חדא שכל מה שאכתוב בזה הוא דוקא לחדודי ולא להלכה ולמעשה כי כבר מלתי אמורה כי איני בדעתי כלל ושמעתתא בעיא צילותא וזאת שנית אם בתוך דברי אדבר נגד פני קודשו דברי חידודין מעיד אני עלי שמים וארץ שאין כוונתי חלילה לקנטר או לנגוע בקצה שולי מעיל צדקת כבודו חלילה ואדרב' יהיו דברי לפכוחי צערין כריע כאח וכל דברי תחילתן וסופן ועובין והקיפן כולם אחוזי אהבה וחיבה ודגלו עלי אהבה באשר נאות לתופסי התורה בקדושה ובטהרה ובפרט לאחים כמונו שמורים לכל בני ישראל איש על דגלו ואיש על מחנהו ודי בהערה אמתית זאת:

וזה החלי בס"ד

הנה על פרט הראשון מה שהקיפנו בהלכות בענין פשרה צריכא קנין ואם קנו הו"ל קנין דברים כרשב"ל ודבר שאינו ברשותו וגם מטעם סילוק ל"מ והאריך הרחיב בזה גם בזה אמינא דלא אענהו מפרט זה מתרי טעמי קשוט הא' כי באמת לא אריך למעבד ליכנס על רגל אחד בעצם ענין זה וידעתיהו ומכירו לשעבר כי רבו הדעות וצריך יגיעה ומורה מזמן ואף כי בטחתי בקוני כי לפי מה שאני זכור לבר אנצחהו בלי ספק ויורה ויאמר נצחני אחי עכ"ז אין רצוני להכות ח' מאות חלל בדיוטא אחת ולהצטער על ב'מאות ובדבר שאין לנו צורך בו כלל כי הוא שלא מן המוקף גמור כמו שאומר והוא כי אף אי יהיבנא ליה כל דיליה כי פשרה היתה ולא דין משא"כ

כלל כלל לא עכ"ז אעיקרא אפילו היתה פשרה עכ"ז איני רואה בפשרה כזאת צורך קנין כלל כדי שנצטרך ליכנס בכל המבוכות הללו שהרי אפי' פשרה פרטית הנעשת בפני טו"ה אינה צריכה קנין כמ"ש הב"ח בסי' זה ופסקו הרב כנה"ג ז"ל בלי חולק וכן כתב בפשיטות הרב תומת ישרים סי' קכ"ח בראיות מגדולי הראשונים כ"ש בנ"ד דבעלי הריב הם המה כל ב' הכתות והמדינים הם ראשי הכתות ועיני העדה והטו"ה כנודע וכגון דא תורה יוצאה בהינומא מפי אבינו רועינו הרא"ש בכמה מקומו' וחדא מניהו כ"ו סי' כ' וז"ל כבר השבתי לך שבכל דבר שהקהל או טו"ה שנתמנו מדעת הקהל מסכימים אין צריך קנין ולא שטר אלא דבריהם ככתובים ומסורים דמו ותשו' זאת פסקה רמ"א ח"מ סוף סי' קס"ג וכן הסכים הרב הגדול מוהרימ"ט ז"ל בתשו' הובאה במוהרח"ש ח"א סי' צ"ד וצ"ה וכתב וז"ל ועוד כל מילי הרבים ככתובים ובמסורים דמו ואין צריך קנין כמ"ש הרב א"מ ז"ל באחרונות שלו סי' קכ"ג שהרא"ש כתב וכו' (הדברים הנ"ל) וכך הם דבריו פעמים שלש גם הביא לשון הגמר' בשלהי מציעא שהביא ההיא דפ' בני העיר וכו' ולכך נהגו שכל דבר הנעשה ברבים אין צריך קנין במקום שהיחיד צריך קנין וג' טו"ה חשובים ככל העיר וכו' נמצא שהחיוב הואיל ונעשה ע"י טובי הקהלות וטובי העיר שהם הנקראים חברי עיר מעשיהם קיים ודבריהם ככתובים וכמסורים דמו עכ"ד וזכורני שיש בהרב כנה"ג ח"מ ח"ב בסימנים השייכים לענין זה שעשה כסא וסמוכות לכל זה ואין הס' מצוי כאן וכן פשטה הוראה בכל גלילותנו להחזיק מעשה הרבים וטובי הקהל גם בדבר שלב"ל ודבר שא"ב ודבר שא"מ ודבר שאין לו קצבה ואמינא עכשיו משקול דעתי שכן צריך להיות הא' שכיון שהגענו לידי מדה זאת שכח הרבים וטובי הקהל אמיץ וחזק ככתובים ומסורים א"כ כל אופן זכות שאנו מוצאים בפסוקי' לקיים כל הרעותו' דמתילדי בדרכי הקניות כאלו וכדומה להם אנו אומרים הרי אלו כאלו נאמרו ונכתבו בפירוש ועדיפ' מהא ביחיד כתבו התוס' בריש פ' אעפ"י בשם רבינו אליהו כמו שיעו"ש ומזה למד הרב משפט צדק ח"ב סי' יו"ד לענין כמו נ"ד יעו"ש והרב כרם שלמה סי' כ"ו וז"ל וה"ה דמהני לשון שעבוד דהיינו בלשון חיוב לכל מילי בין לדבר שב"ל בין לדבר שא"מ בין למטבע שאין נקנה בחליפין נקנה בחיוב וכמ"ש כל זה מוהר"ש חיון שו' סי' ט"ו

א"ד וא"כ מאחר שעלה בידינו דדברי טובי הקהל ככתובים וכמסורים דמו לא יהי אלא חיוב הרי מהני והוא פשוט:

זאת שנית שלא יהי דין טו"ה כדין ת"ח אחד פשוט שכתב עליו מוהרימ"ט ז"ל ח"א סי' ס"ט וז"ל ועוד יש לחייבו מטעמ' אחריתי כיון שהמוכר הזה הוא ת"ח ויודע שדשלב"ל אינו נקנה ומסתמא לא היה מהנהו ומטעמהו לקחת דמים מאת הקונה וכו' יעו"ש שהאריך בראיותיו א"כ כ"ש בטובי הקהל כי ודאי ידע וח"ו מה להו לרמות חלילה וכ"ש בנדון דידן שהם עיני העדה חכמים רשומים ויראי שמים והא ודאי כל הא ידעי לה רבנן ודאי כבר עשוהו באופן המועיל:

ועדיפא מהא מצאתי הון לי להרב הגדול מוהר"מ חאגיז ז"ל בתשו' הובאה בקו' פני הכרובים שבש"ך סי' ז' שנדונו כעין נ"ד שנתחייבו ב' הקהלות לקיים גזרת ב"ד שבירוש' חדא מהן טוענת שהחיוב שלהם בבירור אין בו ממש והרב ז"ל הביא כל מ"ש מוהרימ"ט בתשו' הנ"ל וסיים וכתב וז"ל ותמצא אתה לומד שהחיוב או הרשימה שכתבו בפנקס הקהל טו"ה אותם המכונים בשם ק"ק חברון לזכרון שליחות המשולחים ששלחו להתדיין בפני הב"ד **המפורסם** שבררו להם יש בו די והותר כדי להיות מחויבי' בכל מה שכתב הרב וכו' ומעשיהם קיים ומושבע ועומד מהר סיני הוא ונוסף גם הוא כי כל דבריהם ככתובים וכמסורים דמו וכאלו חזרו ונשבעו לקיים המצוה דינינן להו א"ד עוד הרב הנ"ל ז"ל שם הוסיף וחידש ולמד מתשו' מוהרימ"ט הנ"ל דסי' ס"ט בדין ת"ח דאפי' אם היה המעשה להפך שהקונה ת"ח והמוכר ע"ה ולא היה כתוב בשטר חיוב בשבועה דודאי מכח ראיות של מוהרימ"ט הנ"ל דחייב המוכר לקונה לקיים לו מקחו משום דאמרינן כיון דיד ת"ח באמצע בין שיהיה מוכר בין שיהיה קונה מאחר שהיא היודע שדשלב"ל אין מקחו קיים וכו' ועבד איסורא להכשיל את שכנגדו לעבור על בל תונו ואמרינן שקודם שנגמר המקח התנה הת"ח לע"ה המוכר שיחייב עצמו דמכר זה ככל חוקי התורה ובכן חייב שכנגדו לפרוע לו את כל המפורש בתנאי ביניהם ולאו כל כמיניה של ע"ה לומר הטעתי לת"ח זה יעו"ש שהאריך בראיותיו נוסף על ראיות מוהרימ"ט ז"ל וסיום בראיותיו וז"ל ודוק כי הוא כפתור ופרח לענין דינא לדון המורה ק"ו מעצמו אף שלא קבלו מרבותיו דאם בדין

היחידים אמרינן ודינינן הכי דכל זמן שיד ת"ח באמצע מסתמא נתחייבו זל"ז ככל המצטרך ואין כאן טענה כמ"ש מוהרימ"ט ואני אחריו שמלאתי את דבריו על נכון א"כ מכ"ש הכא שכל קהל וקהל בפני עצמו דין ת"ח יש לו ועדיפי מניה בכמה פרטים דבודאי אמרינן שאם אנשי הקהל המסרבים רוצים לומר שהחיוב שלהם בבירור שעשו אין בו ממש דלאו כל כמניהו ובשלהם הם רשאים שלא להשתמש בכתרה של תורה ולומר שהם עמי הארצות אך באנשי הק"ק אחרות אינן רשאים ודין ת"ח יש להם ודי לנו באחד מן הצדדים שיהיה נדון כת"ח כדי לחייב את שניהם לקיים כל דבר כאלו מפורש אצלינו חיובם כהוגן וכתחז"ל דודאי הב' קהלות שירדו עמהם לדין לאו קטלי קני באגמא נינהו לחייב את עצמם ולשום עצמם במאסר גזרת הב"ד הברור ולהניח את אחת מהנה בת חורין ובבחירתה שאם תעלה לרצון ולזכותם גזרת הב"ד יקימוה ואם לאו יבטלוה ח"ו והם כי לא להזכיר טעות כזה במרובים ומנהיגי הקהלות ונוסף גם הוא בנדון דידן דאפילו תימא לדון את ב' הק"ק כדון יחידים וע"ה ח"ו אין כאן טענת פיטור הואיל ובירורו להם **ב"ד מומחה ובקי ומפורסם** שודאי הב"ד ההוא קודם שישבו לשמוע טענותיהם קשרו ואסרו אותם במאסר הראוי כי היכי דלא ליהוו מילי דרבנן כחוחא ואוטלולא ואם יעכב לצדדים גזרתם יקבלוה ואם לאו שיבטלוה חלילה וחס לומר דב"ד טועין הם בדברים הנצרכים לתחילת וגמר דין ובודאי הם עשו את שלהם לקיים כל דבר אשר יצא מפיהם כי אלהים נצב בעדתם והוא המאיר עיני חכמי' שכמותם שלא יהיו נכשלים לא הם ולא אחרים על ידיהם ועל זה יש תלי תילים של ראיות להוכיח במישור שכל מ"ש הרב הפוסק דבריו אמת וצדק א"ר הרב מוהר"מ חאגיז ז"ל ויעו"ש בסו"ד שהרבה להשיב אפו של הרב הפוסק המנגד באותו נדון ולפייסו ולרצותו בדבריו דברי פיח"ח כאמור אליו כי אל ירע בעיניו אם הרב שכנגדו ודעמיה סתרו את דבריו כי מי לנו גדול מרש"י המאיר עיני גלותנו ויוצאי ירכו ר"ת ור"י סתרו דבריו כי תורת אמת ואין מחנפים לשום אדם יעו"ש מתק דבריו מנפת צופים:

ואחרי הודיע אלהים אות"נו את כל זאת הא ודאי מני"ר נר"ו ממכון שבתו יודה ויאמר כי איני צריך להרחיב הדבור עוד בזה יען כי הוא נ"ד ממש אות באות כי הם להוסיף

מים ולהוסיף קמח שנדון דידן הם רבים וקהלות שלימות וב' הצדדים הם חכמים שלמים בתורה וביראת חטא והב"ד שקבלו הוא ב"ד הגדול שבירוש' הע"י עליו אין להוסיף עדיף מכל הנדונות הנ"ל והא ודאי דינא יתיב שכל דבריהם ורמיזותם הם דברים חזקים כראי מוצק עשוים באמת וישר בכל חוזק ותוקף חוקי ומשפטי תורתנו הקדושה אפי' מן הסתם כ"ש שיש שטר הודאה וקבלה וחיוב מב' הצדדים ואפי' ביחיד באופן כזה כתב הריטב"א בתשו' הובאה בב"י בסי' י"ב דאין יכול לחזור כ"ש שרים רבים ונכבדים כראשי הכתות של נ"ד וחסיה נפשי כי מר באתריה במדת אמת אשר בקרבך קדוש יסכים בכל האמור והשיכותי מעלי את תלונות מאשר משכתי את ידי כמ"ש בת"ר נר"ו כי באמת גמירי לא ניחא ליה למני"ר נר"ו להטריחני אך למותר ולהג הרבה יגיע' בשר ומזל שעה גורם לקצר בדבר שאינו מן המוקף ועמו הס"ר:

ומעתה אשימה עיני במאי דבדיק לן מר ומילא את ידו לזכות לרו"ף הע"י מס' ראבי"ה והגמר' שהביא רמ"א בהגהות י"ד סי'רנ"ג ובזה סליק ונחית מבית ומבחוץ ומחליט דבריו משקול דעתו בפי' הדברים והכי אמר מר שבודאי לא נעלם מאת הרבנים שעשו פס"ד וע"ז ודאי לא כיוונו כי על העתיד אחר שיתפרסם הפס"ד וכיוצא מאלו הדברים מספרך אשר כתבת הנה היא לוטה כשמלה:

בי אדוני מה אענה ומה אומר צר לי מאד כי מני"ר נר"ו בדיק לן על באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם במחוקק במשענותם משום מעשה שהי' ונשאו ונתנו ב' בתי דינים מומחים שבישראל ואחר משאם ומתנם באמונה זו הלכה העלו שלא כדבריו נר"ו בכל מכל ואתיא מכללא אנא זעירא מקטני תלמידיהם הארכתי בספרי חוקר לב כיד ה' הטובה עלי ומני"ר נר"ו אגב חריפותיה פושטו אפילו בשוק בדבר שישבו זקני בת ציון שבעים וז' נקיים ואיככה אוכל לעלות על ס' ובדיו את כל הרשום בכתב ומי יתן איפה ויכתבון מלי בספר ויוחקו ולא היתי מאריך טרחא ולפוטרו בלא כלום א"א כי מלבד כי גברא רבא אמר מילתא וצריך להשיבו כפי מדתו באמת איש עוד בה פן היתי בעיניו כמתעתע וכמפליג בדברים לבד ומים אין בו כי ע"כ אמרתי אני אל לבי אנקוט נפשאי בקיצורי להביא הפירוש האמיתי שפירשנו בדברי ראבי"ה ורבינו שמחה וריא"ז והגמר' כסדרן ולא נצטרך להביא כל הפלפולים וההכרחיות

והדקדוקים בדברי ראבי"ה ור"ש וריא"ז שאינם מובנים במאי קא משתעו ואיך יפרשו כונת התוספתא כסדרא אם הוא אחר שבא ליד העני ומ"ש הריקאנטי סי' ז"ן והרב חסדי דוד ז"ל ומה שקשה על הרדב"ז ישנות סי' קמ"ז ומה שקשה עוד מהירושלמי סופ"ג דביכורים ומהירוש' דגטין על מתני' המלוה את הכהן ואת העני ומ"ש הר"מ בהל' מעשר פ"א וכו' ה' מע' ועוד מתשו' קדמונית כ"י שבידינו דדחי סברת ראבי"ה מהתוס' שא"א בשום אופן אחר שבא לי"ה ומעיקר הדין דאומדן דעת כזה אשר לא נשמע בשום פוסק וממילא ג"כ שאיני יכול להתטפל לדחות דברי מני"ר נר"ו ע"כ קוץ יקוץ כי אם בזאת לקיים דברי להביא הפירוש הנעים שכבר הוסכם בבית דינינו ומזה מני"ר נר"ו יקח תשובתו ואען ואומר הנה כבר נודע דלא קי"ל כר"ת שאמר בב"מ דע"ח כל המשנה מדעת בע"ה נקרא גזלן בשום אופן וכמו שלזה הסכי' הרי"ף והרא"ש והנמק"י והרמב"ן והריטב"א הובא במקובצת וכן דעת הרמב"ם ז"ל ברישׁ פ"ד מה' שכירות ובפי' ה"ד והטעם הפשוט הוא דכיון דאדחי סברת ר"מ וקי"ל כרשב"ג להקל ארחי כל הבריתות המובאות שם וגם אותה דחיה דפורים שאני דאדעתא דהכי יהיב וזהו דעת הרי"ף וכל פוסקי הלכות לבד הר"מ בפ"ב מהלכות מגילה הי"ו פסק ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת והשמיט הך דאין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו ולכאורה דבריו כס' התתום דאי ס"ל דלא כר"מ וכמו שנר' מה' שכירות וגם ממה שהשמיט הך דרצועה וחלוק הי"ל ג"כ לומר דמשנין ועיין לה' שער אפרים סי' ס"ו זרע אברהם יצחק סי' ח"י פרי הארץ סי' י"ז ואכמ"ל ועל הכל שה' לח"מ שם בה' מה' יחס ס' הרמב"ם ז"ל לס' בעל ההלכות והרא"ש בפשיטות ולא נרגש מכל זה ואנן בעניותין בחמלת ה' עלינו ישבנו דעת הר"מ על נכון בהניח יסוד אמיתי שגירסא אחרת היתה להרי"ף ז"ל והרמב"ם גי' היא המוצגת לפנינו והם תלתא תנאי ת"ק דאוסר בגבאי ומתיר בעני ור"א אוסר אף בעני ורשב"ג מקל בעני וזה נראה מדברי התוס' ד"ה מגבת וד"ה ר"א דוק ותשכח כי הוא בקיצור גדול ומעתה יתבארו דברי הר"מ דפסק כת"ק דר"מ דמעות פורים אין משנים לצדקה אחרת בעודם ביד הגבאי שכבר זכה העני ור"ף דפ"ח מה' מע' ה"ד ואם משהגיע ליד הגבאי אסור לשנותו אם נפרש שהוא אפילו למצוה אחרת כדעת ה' ש"א והז"א והכה"א הנ"ל יעוש"ב. ולאו

טעמא משום דאמרינן דעת הנותן אלא משום שכבר זכו ענים וראיה דבמנודה לב"הכ הגבאים שלטנים כיעו"ש משום דלא איכפת לן דעת הנותן כיון דיצא מתחת ידו שוב לא בעינן דעתו משום דלא קי"ל כר"מ באומ"ר זה מכל וכל ולזה שפיר השמיט הר"מ הא דאין העני רשאי ליקח רצועה לסנדלו וכו' דכיון דאתו לידו הוי כמתנה בעלמא ונתבארו דברי הר"מ על נכון ועיין להרב עדות ביהוסף ח"ב סי' ו' די"ז ע"ג מה שהביא דברי ריו"ח ז"ל ופלפל בדבריו בעניני הגירסות לפי דעת הר"מ ואני בעניותי הארכתי בכל דבריו ע"כ קוץ קוץ והכרחתי מהמרדכי פ' קמא דב"ב על ההיא דהאומר סלע זו לצדקה יעוש"ב ובארתי דברי הר"מ על נכון איך שיהיה ענין זה ל"מ ול"מ שגם הנלמד מתכלית פסק דינו של הרב עדות ביהוסף ז"ל הוא דכיון שהגיעו ליד העניים הוי כמתנה שנותן האדם לחברו ממש אין נגרע וכמו שכתב להדיא עי"ש ונמצא דגם הר"מ וריו"ח קיימי כדעת הרי"ף בפשיטות דכיון שבאו ליד העני תו לא משגחינן בדעת בע"ה כלל כלל וכן דעת הרשב"א ח"ב סי' י"ט בפשיטו' יעו"ש:

פש גבן למימר ולבאר דעת הטור כמאן אזלא דהנה ממ"ש בח"מ סי' רצ"א סכ"ד נר' דפסק דלא כר"מ וכדעת הרי"ף ואביו הרא"ש וכמ"ש מור"ם בר"מ וכן בסי' ש"ו ס"ו וכן בסי' ש"ט כיעו"ש למקומותם בארשות"ם ואלו ממה שפסק בא"ח סי' תרצ"ד וז"ל מעות שגבן לחלק לענים בפורים אין רשאים לשנותם לצדקה אחרת ואין העני רשאי להוציא לד"א אלא לסעודת פורים זה נר' להדיא דפוסק כר"מ ומדב"י ז"ל הודה ליה בחדא דאין הגבאין רשאין לשנותה והביא לו סעד ממרדכי פ"ק דב"ב ותמה עליה בחדא איך פסק הך ברייתא דאין העני רשאי ליקח רצועה לסנדלו דלא כהרי"ף והרא"ש שפסקו דלא כר"מ יעו"ש באורך והוא תימא דעדיפא מהא היה לו להקשות הפך דידיה אדידיה ממ"ש בח"מ בסימנים הנ"ל וכבר עמדו על קו' זאת הרב לחם רב סי' קפ"ב ומהר"ם גאלאנטי ז"ל בתשו' הובאה בעדות ביהוסף ח"ב סי' ה' ומוהר"ם גאלאנטי הגדיל המדורה והרב עדות ביהוסף ז"ל עשאה כחודה של מחט כיעוש"ב ואני הדל באלפי בהורמנותיהו דרבנן הכנסתי ראשי בין הרים הגדולים לפלפל כיד ה' הטובה והכרחתי שהאמת עם מוהר"ם גאלאנטי ז"ל דאי בחילוף הגי' תליא מילתא יותר היה להטור לסמוך על אבי"ו הרא"ש בגי' משום שאל אביך ויגדך יותר בענין

הסברא שכמה פעמים מצינו חולק הבן על אביו כנודע איך שיהיה אכמ"ל כי אם לומר שעכ"פ הנלמד בין מדעת מוהרמ"ג ז"ל בין מדברי העב"י ז"ל הוא דלעולם דעת הטור והנלוים אליו כס' זאת הוא דבעלמא בכל אופן שבעולם לא בעינן כלל דעת הנותן והו"ל כממונו לכל דבר והא דפורים שאני או כמ"ש מוהרמ"ג ז"ל דענין עיצומו של יום הו"ל כמתנה בפירוש וזהו ס' ר"מ במגבת פורים או כמ"ש הר"ב עב"י דהיינו משום דגרים ר"ע ור"ע לית ליה טעמא דכל המעביר וכו' אלא משום דמגבת פורים שאני והכל הולך אל מקום אחד וגם זה ברור. ולעולם אין גם א' מגדולי הפוסקי' אשר בית ישראל נכון עליהם ס"ל הך אומדנא כלל והו"ל כממונו לכל דבר זולת דעת הטור בפורים דוקא דהו"ל כמתנה בפי' וזה ברור מאד.

ודעת מרן הקדוש בא"ח סי' תרצ"ד לפסוק כהר"מ וז"ל אין משנים מעות פורים לצדקה אחרת ודוקא הגבאים אבל העני יכול לעשות בהם מה שירצה ע"כ הנה מרן ז"ל השמיענו חידוש מה שלא ראינו בשום פוסק מהנז"ל והוא שהעני יכול לעשות בהם מה שירצה והרי הר"מ לא פסק כי אם אין משנים וכו' אמת שהשמיט אותה דאין העני רשאי ליקח רצועה לסנדלו אבל עכ"פ עדין נוכל לומר דלכתחילה יש לחוש וכדעת ה"ר יהונתן הי"ו דבריו בש' מקובצת לשמעתין וא"כ מאין ולאין מצא מרן הדבר מבורר מנהגו דבמקום דסותם הרמב"ם ז"ל סותם גם הוא אם לא שימצא הדבר מבורר בפוסק אחר כנודע ולעתות כאל לא ראינו ראיה כי ע"כ אין ספק דדין זה מפורש יצא למרן ז"ל מאותה שהביא המרדכי דאיתינן עלה מעשה באחד שהיו נושין בו מנה ונצטרך לבריות ושט אחר פרנסתו עד שהביא מאתים זוז ותבעו הנושה והלוה משיב לו לא רחמו עלי אלא כדי לפרנס את בני ביתי ולא לפרוע חובי ושאלו לראבי"ה ופטרו דתניא בתוס' דפאה מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה וחוב וכו' וכ"ש חייבו שצדקה אינה אלא במתנה בעלמא וכיון דנכסוהי דאיניש אינון ערבין ביה חייב אם לא שהתנה הנותן בפי' וכו' והא דתניא בתוס' דמגי' הנותן דינר לעני וכו' פליגי רבנן בפ' האומנין וכו' דלית כל המשנה וכו' נקרא גזלן וכו' והא דאמרי' בירוש' מגבת פורים וכו' ואתמר נמי פ"ק דערכין ובתוס' מגילה כולהו מיירו שאין הבעלים או הגזברים רשאין לשנות אבל משבאו ליד העניים הרי הן נשארו נכסים הואיל ויצא

הנודר ידי נדרו ע"כ נמצא הדבר מפורש בדברי ר"ש בפורים שיוכל לעשות כל מה שירצה העני ובזה ביאר הירוש' ונתבארו דברי מרן הקדוש כי הם לקוחים מדברי רבינו שמחה הללו וכן הכרחתי בספרי הקטן חוקר לב א"ח ע"ר מרן הללו:

ומעתה אחרי כי אל ה' ויאר לנו ונתבאר דעת כל גדולי הראשונים וגדולי האחרונים ומכללם דעת מרן ז"ל אשר אליו אנו שומעים דכולם פה אחד עונים דבשום אופן ל"א דעת הנותן כלל וכשבא ליד העני הרי הוא שלו ממש זולת דעת הטור בפורים דוקא הו"ל כאילו התנה בפירוש וזה אינו ענין לנ"ר ומעתה יתבארו דעת ראבי"ה ור"ש במאי קא מפלגי ומאי אתא לאוסופי הגמר' לומר דנל"ו בדעת ראבי"ה ובאיזה אופן יתפרשו דהנה ראבי"ה פטרו ללוה משום דתניא בתוס' מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה וחוב והא ודאי אין לומר דטעם ראבי"ה הוא משום דאמרינן דעת הנותן דמלבד דלמד נדון דידיה ממעשר עני והתם ליכא דעת הנותן כי גזרת הכתוב היא ואף לכשת"ל דגם מ"ע עיקר טעמא דקרא הוא ואכלו בשעריך ושבעו הנה מלבד שבמקומנו הכרחנו באורך דהס כי לא להזכיר זה במ"ע ולהשוותו לשבעית דנאמר בו לאכילה ולא לסחורה מכמה ראיות מופתיות מתוספתות ופסקי הר"מ באורך וא"כ ליתסר בקנית קרקעות ועבדים בר מן דין אם יאמר האומר במ"ע דאמרינן דעתו יתברך לא נוכל לאומרו לצדקה שהרי הלכה רווחת דלא כר"מ ואיך דנין מפורש מן הסתום ואי אפשר לאוקומי כוונת ראבי"ה דלא כהלכתא מאחר דאין שום אחד ס"ל הכי ואיך נעשה ס"ל ראבי"ה נגד כל הפוסקי' בלי שום סברא מספקת שהרי אפי' בפורים דאיבא אומדן דעתא עד שהטור סמך עליה עכ"ז נדחה קרו לה כ"ש בסתם צדקה דעלמא מאין תמצא סברא בראשונים כדי להלבישה בדברי ראבי"ה ובפרט שהוא ז"ל לא הזכיר מטעם זה כלל כי אם ראית התוספתא ותו לא א"כ איך אנו יכולים להרכיב בדבריו סברא זרה בלי משען ומשענה וא"כ בהכרח דעת ראבי"ה בפשיטות הוא דרצה לדמותו למעשר עני דהוא קדש גמור לדעתו ז"ל וא"כ אין פורעין ממנו מלוה וחוב וה"ה צדקה. וע"ז אתא ר"ש לומר דלא היא דבין מעשר עני בין צדקה אינה אלא כמתנה בעלמא וכו' ונרגש דאפשר דעת ראבי"ה הוא משום דאמרינן דעתיה של נותן ולתוס' חיזוק הביא דמיון מ"ע וע"ז הוכרח להרחיב הדיבור להכריח מכל הני

סוגיי והתוס' דלא קי"ל כר"מ וריהטא דשמעתתא הכי אזלא שכן דעת כל הפוסקים וא"כ כיון שהגיע ליד העני יצא הנודר ידי נדרו וע"ז נרגש בהגמר' שהרי מ"ע קי"ל אין פורעין ממנו מלוה וחוב ונראה אפי' שהגיע ליד העני ואם כדברי ר"ש למה אסור הרי יצא הנותן ידי חיובו לזה כתב וההיא דפאה מיירי קודם שבאה ליד העני בעודה ביד בע"ה דעדין לא קיום מצות נתינה ואינו יכול להגבות מ"ע לבע"ח של עני בלתי קיום מצות נתינה אבל אחר שבאה ליד העני גובין ממנו והו"ל ממונו לכל דבר וע"ז נרגש דאה"ן דבצדקה אחר שבאת ליד העני ודאי גובין ממנו משום דהו"ל ממונו ולא קי"ל כר"מ וכו' אבל מ"ע אה"ן דנוכל לומר דאפילו באה לידו אין פורעין ממנו מלוה וחוב משום דהוא קדש ואין נהנין ממנו ולאו משום אומ"ר (וזה אפשר שיודה ר"ש לראבי"ה ז"ל במ"ע דהוא קדש ואפי' בא ליד העני אין פורעין ממנו מלוה וחוב ואפשר בזה היתה כוונתו דלא חלק עליו כי אם בצדקה) וא"כ קשה מאי דאמר דהתוספתא מיירי קודם שבאת ליד העני אימור אפי' ביד העני אין פורעין משום דקדיש ולזה ויהי כמשיב דרבנו דוד הביא ראיה מתרומה וביכורים דקדשי טפי ואחרי שבאו לידו הרי הן נכסי כהן ובע"ח נוטלן בחובו בע"כ כשאר ממונו דעלמא וא"כ נמצא דמכל הצדדים מ"ע אחר שבא לידו גבינן מניה דאי משום אומ"ר כדי שיתפרנס הא ודאי לא קי"ל הכי וכאשר הוכיח ר"ש ז"ל וא"ת משום דקדיש הרי תרומה וביכורים וכו' א"כ בהכרח דהתוספתא מירי קודם שבאת ליד העני ולאחר שבאת ליד העני ודאי גובה כע"ח וכ"ש צדקה דאינה אלא כמתנה בעלמא וכדקי"ל הלכה רווחת ועל זה אתא בעל הגמר' לומר דנ"ל כדעת ראבי"ה דוקא בנדונו שהלוה היה משיב דלא נתנו לו אלא אדעתא שיתפרנס הוא ובניו הכוונה דאה"ן אין אנו יכולים לומר דאמרינן דעתו של נותן כיון דלא קימ"ל הכי וכיון שבאה לידו הוי ממונו וגבינן מיניה אבל הכא שאני דאדעתא דאשתו ובניו נתנו לו שיתפרנסו יחד ולא נתנו לו לבדו כדי שתוכל לומר דהוי ממונו לכל דבר דהכא הוי ממון אחרי' דהם אשתו ובניו שלא נתחייבו בחוב זה ואדעתיהו נתנו לו כמו שכותבים בסתם הקיבוץ שיש לו טיפול אשה ובנים נמצא דלאו ממונו הוא וע"ז כתב ואפילו שזה יתן מדעתו אשתו ובניו מעכבים על ידו ולא כתב הבעלי' מעכבי' או איני יכול לשנו' ור"ל שאפי' שזה יתן מדעתו כמו שהוא באמת בידו כממונא הוא

עכ"פ אשתו ובניו יעכבו על ידו כיון שהם לא לוו ולא חיבים כלום נמצא דזה גוזל ממונם ופורע בע"ח וע"ז העמיס וכת' ואדעתא דאשתו ובניו נתנו לו לומר דהכא שאני דלא משום אדעתא שיתפרנס בו ומשנה מדעת בע"ח דהא ודאי ליתא אלא דהכא אדעתא דאשתו ובניו יהבו ליה והרי הוא שליח בעד בני ביתו וכי מי שנתנו לו מעות שיזון פ' עני היאמן כי יסופר דמניח אותו בערבון ובקיפאון והולך ופורע חובותיו הא ודאי גזלת אותו עני בביתו וע"ז דוק ותשכח שכתב דאשתו ובניו מעכבים ודוק מינה הא אם רוצים אשתו ובניו למחול ולפרוע ודאי יש לאל ידם כיון דממונם גמור הוא וליכא משום משנה וזה ברור מאד וע"ז נרגש שהרי תרומה וביכורים ומ"ע דודאי לא סגי דלכהן ולעני דיהיה לו אשה ובנים וטיפול גדול וזה יתן לכהן או לעני זה יותר מאחר מפני הטיפול ועכ"ז קי"ל בפשיטות דפורעין מלוה וחוב ולא מחלקינן בין אית ליה אשה ובנים להיכ' דלית ליה ולזה ויהי כמשיב דל"ד דהתם שאני דמשלחן גבוה קא זכו שחייבו לאיש הישראלי לתת תרומה ומ"ע בהכרח לית ליה פטרי בשום אופן וא"כ אין תלוי בדע' הנותן כדי שנאמר לא נתן כי אדעת' דאשתו ובניו ואם לאו לא היה נותן והו"ל גזל אשתו ובניו דלדידיהו זכי האי גברא דלא היא דזה בלאו הכי הכתוב חייבו וזיכהו לכהן והכהן והעני משולחן גבוה קא זכו וע"ז נרגש עוד דאף את"ל דמשולחן גבוה קא זכו וחייב ליתן מכל מקום עכ"ז שייך דעת הנותן יען יש לו טובת הנאה דנותנה לכל כהן שירצה וא"כ כיון דחזינן דנתן לכהנים ולעניים הללו דתלו בהו טפל"י ולא נתנם לאחד עשיר או יחידי אמרינן דעתיה דאדעתא דאשתו ובניו נתנם וא"כ חזר הדין דאינו יכול לפרוע חובותיו הכהן והעני שלא נתחיבו אשתו ובניו וע"ז ויהי כמשיב וגם לא זכו בו אשתו בכונה כי מעיקרא כי זכו משולחן גבוה הוא הכהן גופיה והעני ולא אשתו ובניו והאיש הזה אינו יכול ליתן מתנותיו לאשתו ובניו דלאו משולחן גבוה קא זכו וא"כ מאי מהני לן דעת הנותן שיתן אדעת' דאשתו ובניו כל דאינהו לאו משולחן גבוה קא זכו כי אם הבעל והוא כהן וזה בירור דעת הגמר' לעין כל מבין:

ועוד הנני יוסיף להפליא להודיע בעמים דבהכרח כונת המרדכי בהכי מתפרש' אין נגרע שהרי מרן ז"ל בס' הקצר סי' רנ"ג פסק מי שצריך לבריות ושט אחר

פרנסתו ונתנו לו צדקה אין בעלי חובות יכולים ליפרע ממנו ממה שיתנו בצדקה וכתוב בהגהה אם לא שכתב בקבוצו שחיב לאחרים וכו' והרב בעל הלבושים ראשון לנשיאים מנושאי כלי מרן ומור"ם ז"ל המברר טעמם ונימוקם בנעימה מופלגת כנודע כתב וז"ל מי שצריך לבריות ונתנו לו כתב קיבוץ לשוט אחר פרנסתו ונתנו לו צדקה והביאה לביתו אין בעלי חובות יכולין להתפרע ממה שגב' בצדק' שיכול לומר לא רחמו עלי בשביל נושי אלא לפרנס בני ביתי ואפי' אם הוא רוצה ליתן אשתו ובניו יעכבו עליו דאנן סהדי שלא נתנו אלא אדעתא לפרנס בה אשתו ובניו ע"כ א"ד הרי שלך לפניך ראיות חזקות כראי מוצק שדעת מרן והלבוש הוה לפרש פי' פשוט כמו שפי' במרדכי אין נגרע שהרי מרן כתב ותלי האיסור על בעלי החובות שאינן יכולין ליפרע וכן נקיט בלישניה הלבוש ז"ל אין בעלי החובות יכולין ליפרע ואי כדס"ד מעיקרא או כפשיטות מני"ר נר"ו דהטע' הוא משום שנוי דע' בעלי' (באיזה חיזוק או סברא קרובה או רחוקה שנחלק מאותה דאמר ר"מ לזה כי היכי דלא ליתיה דלא כהלכתא או כמ"ש מני"ר נר"ו אפי' דאין בו טעם וריח כלל במחי"ר מכ"ת ולא תהיה יותר אומדנא דידיה גדולה מאומ"ר סעודת פורי' ומי לנו גדו' כרבנו בעה"ט ז"ל כרע רבץ עליה ועכ"ז נדחה קרו לה כ"ש במ"ש מע"ר נר"ו בלי משען ומשענה כלל ובלי ממשות ושבועה מאחר שסברות האומ"ר בזה"ז צריך שיהיו סברות פשוטות גלויות וידועות לרוב העם וכמו שהארכתי בספרי הקטן חוקר לב ח"מ סי' א' בק"ו האומדנא והארכתי כיד ה' הטובה עלי והסכימו עמי ה' בתי דינים מופלגים שבדורנו ואכמ"ל) ואף אם ירצו לפרוע אינם יכולין משום משנה מדעת בעלים א"כ הי"ל למרן והלבוש ז"ל לתלות האיסור בו שאין יכול לשנות או לפחות לומר תרתי אין יכול לפרוע ואין נפרעים ממנו להשמיענו החידוש הגדול הזה כדי כדי שלא יכשל אותו עני בשינוי דעת בעלים וכדקא מזהיר מר לרו"ף הע"י ואם פשט המרדכי בהכי מתפרש' למה ישמיטוהו פוסקי הלכות אשר בית ישראל נכון עליהם ומ"מ דיבר הכתוב הרימו מכשול מדרך עמי ותו במה שבירר דבריו כשמלה בעל הלבושים בנתינת טעם אומרו שיכול לומר לא רחמו עלי אלא לפרנס בני ביתי דמה לו ולצרה הזאת לתת טעם פרטי זה והלה יוכל לומר איני יכול לשנות מדעת בע"ה כי לא נתנו אלא לפרנס את עצמי או אהני ליה דעת בע"ה אם לא ירצה לפרוע כי אדעתא דפרנסתו ניתן לו ומה לו בטעם

אשתו ובניו לאוקמי דין זה בפרטי אחר שיש לו אשה ובנים ולהוציאו מן כללות שאר עניים יחידי' דעלמ' ובשלמא בדברי מרדכי יכולין אנו לומר שמעשה שהיה כך היה שהלוה היה משיב כן ועליה דנו את הדין ולקחו דברי הלוה המחודד לתוספת חיזוק לזכותו ואה"ן הכי נמי נוכל לומר בדוחק כפשט דברי המרדכי אפי' באין לו אשה ובנים דינא הכי הוי והתם משום מעשה שהיה אבל בלשון הלבוש דקא פסיק ותני דינא לכ"ע בכללות ומבאר דעת מרן בסתמות לית דין ולית דיין שיוכל לומר דטעם זה דטעים הלבוש הוא נכון אם לא כשתאמר דהוי ממונו גמור כיון שבא לידו ואינו יכול לעכב שלא לפרוע כי אם כשיש לו אשה ובנים שהם אינם חיבים והוי גזל גמור אם פורע הא לאו הכי הוי ממונו לכל דבר ונפרעין ממנו מדעתו ושל' מדעתו ומוכרח הלבוש להרחיב הדיבור ולפרש דעת מרן ז"ל מטעם אשתו ובניו דוקא ולא מטעם שינוי דעת בעלים באיזה אופן דהוי חובת גברא ח"ו שהרי מרן גופיה פסק בסי' תרצ"ד על מגבת פורים דאין משנים אותה לצדקה אחרת אבל העני יכול לעשות בו מה שירצה ונר' דגם מור"ם מסכים שהרי כתב על מ"ש מרן אין משנים (דוקא הגבאים מרדכי פ"ק דב"ב) דנר' דגם הוא ס"ל בפשיטות דהעני יכול לעשות מה שירצה והוא דעת רבנו שמחה בפשיטו' וכמ"ש לעיל ברישא דסדרא שלא מצינו מפורש דבר זה כי אם ברבנו שמחה וכנז"ל באורך וא"כ אחרי דהלבוש ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרי דעת מרן הקדוש ז"ל דאפי' במגבת פורים דהוא אומ"ר גדול עד שהטור פסקה בסכינא חריפא עכ"ז מרן ומור"ם ב' המאורות הגדולים המאירים לכל הגולה נדחה קרו לה ושורש טעמם מהך סוגיא דלית הלכתא כר"מ וכמו שדחה הדברים רבנו שמחה ובדברי ראבי"ה לא פודש טעמו משום אומ"ד וגם אם היה אומר היה צריך לבארו איך וכמה הוא האומ"ד בתת לו פנים בהלכה יפים ובראי' כל זה לא ראינו ואחרי שיודע כל זה הלבוש איך נוכל לפרש טעמם של מרן ומור"ם משום אומ"ד יהיה מה שיהיה בלתי שום משען ומשענה ולא סברא נכונה לעשות אומ"ד נגד עיקר ההלכה שבידינו וע"ז היה טעמו משום אשתו ובניו דהוא טעם נכון וגזלת אותם הענים בבית המלוה בלי ספק ובפרט שכך הם דברי המרדכי והגמר' בפשיטותן כמים לים מכסים:

והאמת אגיד שאני במקומי עמדתי על עיקר פסק מרן בס' הקצר הנ"ל דלפום ריהטא דבריו מרפסן איגרי דממה שתלה האיסור בבע"ח שאינו יכול ליפרע מן הצדקה ולא תלה האיסור בלוה העני שאינו יכול לפרוע מזה ודאי נר' להדיא כמ"ש לעיל בלי ספק דאם רוצה לפרוע אמרינן ליה אישר וזכור לטוב ולא קאי בסוג לוה רשע וג"כ אין לומר דאפי' אם העני רוצה לשנות הבע"ח מוזהר דהא ודאי ליתא דאימור מצא מציאה וכיוצא ואפילו אם בבירור לא גזרינן כ"ע מפני אותו המבורר אשר לא זזה ידו מתוך ידו והבאתי ראיות ע"ז באורך ואחרי היות דבר זה יסו' מוסד שכן דעת מרן בלי ספק א"כ קשה טובא למה סתם לן תנא הוא מרן ז"ל על כל עני' שבעולם בסתם אתיא מכללא תרי רובי שאין להם אשה ובנים ובפי טעם זה מי שאין לו אשה ובנים למה לא יתפרעו ממנו ואם נאמר בפשיטות שגם באלו לא יתפרע בדין אחד צריך לבקש טעם מספיק כי משום שינוי דע"ב דחוי מעיקרו הוא ואני בעניותי הארכתי בזה מאד ולחזור ולשנות את הידוע ודאי אי אפשר אבל אוכל לומר תכלית כונתי בקיצור נפלא והוא זה דמי שלוה מעות מחברו ושוב העני לגמרי על גלדו ממש תכף נפטר מהחוב לגמרי אם לא שכתוב בשטר דקניתי ודאקנה בשעבוד גו"ש שזה ענין אחר וגם בזה הארכתי ותכף כשהעני האיש הישראלי הראשון שחייב לפרנסו כמעט וכ"ש למחול החוב הוא המלוה והיא סוגיא ערוכה בב"מ דקי"ג ע"ב אמר אביי איברא עליה קא רמי דכתי' ולך תהיה צדק' ועיין פירש"י והתוס' ובסוגי' דנדרים דס"ה ע"ב כל הנופל אינו נופל ליד הגבאי תחי' ופי' הראשונים קרוב לח' פירושים ועיין להגאון המפורסם מרן זקני בס' חק"ל ח"מ ח"א סי' ס"ט שלקחתי ממנו ראיה גדולה ופשטתי ספקו לאידך גיס' מתשו' הרשב"א ח"ג סי' ס"א וע"ב וע"ג איך שיהיה המבורר מזה הוא דמי שהעני ונשבר לגמרי הוא פטור ואפי' בדינא דמלכותא פטור הראב"ח ח"א סי' ח"ן א"כ אם לקט לפרנסתו ורוצה הבע"ח ליפרע ממנו וישאר מת ברעב א"כ הוא הראשון הפוגע בו וחייב לזונו ולך תהיה צדקה קרינן ביה וזהו טעם נכון שאפי' באיש עני גמור בלי אשה ובנים אין בע"ח יכול ליפרע ממנו ולזה נקיט בסתם ופרנסה ולא צדקה סתם ודוק כי אני מקצר מאד מאד:

איך שיהיה או שתאמר שדעת מרן הוא מטעם זה או מטעם הלבוש וסמך על המעיין הדין בשורשו כנודע שאין הספר עשוי כי אם לקיצור וזכרון וללמד הדברים בשורשן בין הכי בין הכי אין לנו שום כח ורשות לומר דהטעם משום שינוי דעת בעלים כלל ואם רוצה לפרוע תבא עליו ברבה וגם אם אשתו ובניו מתרצים לכבוד העני גדול הבית יזכו למצות וזה פשוט ומבואר הדק היטב הטב הדק. ומעתה מני"ר נר"ו כהיכל קדשו יורה ויאמר כי לא נשאר לי עוד צורך לחזור אחר דבריו המאירים ולהתחיל להתוכח אחת לאחת ולדקדק אחריו כדי לדחותם כי לפי האמור ומדוב' באלף גלגול מחי' כל דבריו בזה דחוים מעיקרם ועל רגל אחד שנה רבי פרק זה כי לפי האמור אם הפסק דין הוא גם על המקובץ בעיר בראד וכמו שהוכחנו למעלה חייבים כללות פרוסים לקיים נופך ספיר גזרתו ולפרוע מניהו ומגלימא דעל כתפיהו ואפי' אם נדמהו לחוב ליכא שום ריח צורך דעת בעלים כיון שהגיע לידם יצאו הנודרים ידי נדרם וחיבים לקיים דבורם הקל שנתחיבו לקיים גזר דינם של ב"ד הגדול שבירוש' הי"ו ומלבד דליכא ריח איסור כי אם אדרבא מצות השלום והאמת עבדי ולא לשוו כוללות חכמים וקדושים הדרנ' חלילה. לא תהא כזאת בישראל זו בלבד למען ציון לא אחשה כמ"ש עוד וז"ל וגם המעיין בדברי הגמר' דכ"ב שם מפורש אומר דכל כה"ג יש דעה גם לאשתו ובניו לעכב כי נתנו ע"ד שיתפרנסו גם הם מזה ויד כולם שוה ויכולים לעכב וא"כ גם בזה יכולין הטף והנשים יכולים לעכב לבטל הפשרה ולעכב בדבר ובודאי לא נעלם כל זה מהרבנים שעשו הפס"ד בזה רק וכו' תמהני מה עלה בדעתו בטעם הלכה זו דאשתו ובניו מעכבים וכי הלכתא בלא טעמא היא או גזרה מחוקת התורה אשר אין אנו רשאים להרהר אחריה ולבקש לה מנוח וטעם אמיתי הא ודאי לא היא דטעמ' דמסתבר' ורבה היא שהרי הם לא נתחייבו בחוב זה ולא שעברו גופם וממונם על זה וא"כ איך יבא בע"ח זה מן השוק או הבעל גופיה דפורע מגזל מפורסם זה לא חשב אנוש ואחרי כי דבר זה הוא היסוד והוא טעם ההלכ' א"כ יקום אבי ויפרש לנו כונתו הרמה בזה שהרי למתוניה דמר דנינהו פס"ד זה פשר דבר ואח"כ חלה את חוליו ושינה את שמו חוב מה שאיני מבין עדין א"כ מוכרח דהוא על כללות הפרושים אנשים ונשים וטף שנתחייבו בחוב פשר דבר זה של הכנסת עיר בראד

שחייבי' לפורעה לרו"ח אנשי' ונשים וטף שהיא הכנסה כללית מצד לצד והמובן מדברי כת"ר הוא דהו"ל כאילו הלוהו כללות רו"ח אנשים ונשים וטף לרו"ף אנשים ונשים וטף ועכשיו עפ"י הפשר דבר אשר קרא עליו מר ניתן ליפרע מלוה זו וא"כ מאין הידים לכל הטף בנשים של רו"ף לעכב ולא לחייב אותם ג"כ מאחר שגם המה לוו לפי המונח שהניח מר ואין לומר שההלואה שיבא לאנשים דוקא כמו שאר הלואה מפורשת דעלמ' דנשים אוכלין ובעלים חייבי' דהתם הוא נתחיב בפירוש בחוב זה ונשתעבד וחייב לזון את אשתו אפי' מגלימא דעל כתפי' ובע"ח לא סמכא דעתיה כי אם על הבעל הא לאו הכי הי' מלוה לה הדא תחי' ואח"ך בעלה כנודע לא כן הכא אם החשיבו רו"ם נר"ו חוב הוא מכללות לכללות ואדעתא דהכי לוו כללות הפרושים מכללות חסידים ואדעתא דהכי הלוום והרי נתחיבו גם בחלק הנשים והטף ודבר זה פשוט הוא וממקומו הוא מוכרע ואין צורך לראיות כלל ועיין הרדב"ז ישנות סי' קמ"ז הראיה ממשנת המלוה את העני ואת הכהן להיות מפריש עליהן וכו' והדחיה השנית דהלוה ניחא ליה בהכי שכתב הרב ז"ל היא נ"ר והוא פלא גדול בעיני:

ועוד אני אומר לאדוני את אשר בלבי לעשות וכן הוא בלב מורי ורבותי הגאונים אשר מהם תצא תורה החתו' בפסק דין זה והוא כי ידענו גם ידענו כי בהגיע דברי אלו לפני הדרת תורתו נר"ו ישאמץ ויאזור כגבר חלציו אגב חריפותו ובקיאותו להורות לנו שאין כונת המרדכי ומרן ומור"ם והלבוש כמ"ש ויחזיק דבריו אלו בכל עוז ותעצומות כי הוא דוקא משום שינוי דעת בעלים ומע' נו"ף הע"י אינם רשאים וכיוצא ויחזק אומדנותיו אהל כל יצען ועל זה אומר לו את אשר נקרא באחרית דבריו כי גם אנחנו מהכא נבקש חיזוקים לדברינו עוד לפרש פשט לשון המרדכי וכל הנ"ל ע"ד שכתבנו או יהיה די לנו באמור אליו כך הוא דעתנו בפי' המרדכי אם יהוו דבריו פירושים בלתי ראיות מופתיות ויש לאל יד הב"ד שפסקו לומר כך כמו שכבר כתבתי למעלה דברים אלו משם הרב מעשה חיא סי' ט"ו ועיין ג"כ להאר"י אח"י הוא החוות יאיר בהשמטות דרס"ב ע"ב וז"ל עוד נראה לי דבמשפט שלא נמצא מבואר דינו בשום מקום והוצרכו הדיינים לדמות מילתא למילתא קשה מאד לומר דב"ד יחזרו הפסק עפ"י סברתם לומר כי טעו הב"ד הראשון בדמיונם אם אין הכרח והוכחה לדבריהם

ע"כ ואני בספר הנ"ל ח"מ סי' ג' כתבתי דדברים אלו מהר סיני חצובים וכבר קדמום רבנן הוא הרא"ש רבנו הגדול הרמב"ן בהק' לה' המלחמות שכתב שתלמוד תורתנו אינה כחכמת ההנדסה והתשבורת יעוש"ב דבריו הנעימים ועיין דרכי נועם בריש סי' ל"א ועיין גנת ורדים כ"ה סי' ט' בתשו' מוהרמ"ן חביב וישמע חכם ויוסיף לקח:

וכל זה אני כותב למטוניה דמני"ר נר"ו כי לדעתי המעט אמינא ליה בבעו ובמטו מיניה דמר בגבורת ישע אהבת תורתנו הקדושה המיחדת לבות לומדיה לאחרים כי אל יחר בעיניו אם אומר לו כי אני מצטער או מתבייש איך יצאו דברים אלו מפה קדוש לדמותו נ"ד לחוב ולהכניסנו בכל המבוכות הללו וכ"כ פשיט ליה עד שכתב שבודאי לא נעלם מהרבנים שעשו הפס"ד וכו' ואני אומר לו במחי' מכ"ת שבודאי נעלם ויתעלם מהם כל מ"ש מני"ר נר"ו בזה כי מלבד כי מני"ר נר"ו קרי לה פשרה ואם פשרה אומר לו כי אני שמעתי פשרה אי במכר או במתנה פשרה בחוב ומכ"ש חוב גמור לא שמעתי ועיין לח"ר סי' מ"ז ותשו' רב אנגיל סי' י"א ול"ז וס' מטה אהרן ח"ב ואין הספר מצוי פה. ועוד אעיקרא דמילתא מהיכן נכנס שם חוב על סך זה המקובץ אחר הפס"ד שהרי אם תתן לו דין פשרה כמו שקרא עליה את השם מני"ר נר"ו א"כ אינו חוב שהרי כנגדו ודאי זיכו הדיינים לפרושים הע"י מקום אחר או טו"ה אחרת עבר או עתיד כדי שתקרא פשרה כשמה ואם הוא דין פשוט כמו שהוא האמת א"כ מוכרח אתה לומר שעיר בראד הוא ממונם גמור של כו"ח הי"ו כמו שכותבי' בפס"ד השגת גבול ואיסור גמור וכיוצ' וא"כ אם היו על מה שכבר אכלוהו אפ' דיש פנים לדמותו לחיב ועל הרוב יש לו דין חוב גמור בכל הפוסקים כנודע כענין טוען אחר מעב"ד ופרעת וכיוצא לזה אבל מה שהוא קיים בעין הוא ממונייהו גמור ושלם כמאן דמנח בכסתיהו של כו"ח הע"י מאחר שהוא ביד גזברים נאמנים צייתי דינא וא"כ מאותה שעה שנפסק הדין הוברר זכותיהו כי משלהם הוא כל הנידר והנידב בעיר בראד ומי הוא זה שיוכל לנגוע בקצה המקובץ הלזה וכ"ש דנשתקע שם חוב מעליו ולא יתאמר וממילא אין לו ערך ודמות לכל אמובהה דספרי אשר נשא אותם מלך ביופיו בכתבו הבהיר וע"ז שפיר כתבתי ואכתוב דנעלם ויתעלם מהרבני' הגאוני' המפורסמי' הררי נמרי' את כל הכתו' בבית דינו של שלמה מני"ר

נר"ו ובפרט למאי דהוינן בה והוא האמת שפסק דינם הוא דין מוחלט ודי בזה ותו אין לנו עסק להטריח עצמנו לירד מים עד ים בענין אברי בשר נחירה שהוא ענין הואיל ואשתרי אשתרי העמוק והרחב אשר לבד מזכרונות ספרים כתו' אצלי דף אחד שלם וגם בענין אם יכולים לומר קי"ל מע' האשכנזים שבא"י נגד מרן ז"ל כבר גם בזה הארכנו במקום אחר ועדין לא נתישבנו בדבר וכאלה רבות מכל מה שהביא מני"ר נר"ו כולם יסבו בלכתם אל שורש אחד ובטל הסיבה בטל המסובב ולהראות נפלאות גם בזה אין לנו עסק ואם אין הפנאי מסכים זו בלבד אומר לו כי די לנו שלא פתחתי הפתח הפתוח לפנינו כפתחו של אולם כי כל הצדקות הבאות לכללות הארץ אדעתא דהממונים נשלחים כנודע ומפורסם ואם באתי לפתוח לרשום המקורות והספרים לבד אתראה לפני כסא תורתו כמפליג בדברים ח"ו ואיני מאנשיה עכ"פ לכל הדברות ולכל האמירות חוזרני על המקרא לחלות פני קדשו כרע כאח ממש כי אל יחר בעיני דמר אם דברתי ח"ו שלא כשורה כי באמת אין כוונתי חלילה לקנטר או לשום צד פניה וידענא כי גדול כבודו ורב גובריה ורב חיליה לאורייתא ובאמת שבכל רצוני היה שלא להתנגד כלל אבל מה אעשה כי מלאכתנו מלאכת שמים היא והאמת היא האהובה לשמים ולבריות וכשאני לעצמי כבר מלתי אמורה כי אני מחוייב מכמה צדדים אי מצד גדול כבוד נשיאנו בעל אכסניא נאה ודיבורו הקל הוא גופא גזרה ואי מצד כבוד רבינו הגדול המלך חיים החותם א' בפס"ד אשר מימיו אנו שותים ואנו דנים לפניו בקרקע כעיני עבדים אל יד אדוניהם לפי גודל מוניטון שלו אשר משתיו יגורו אלים ה' יאריך ימיו בטוב ואי משום כבוד המאור הגדול אביר הרועים יעקב בחר לו יה החותם הב' כי רב מאד מחנהו ונודע בשערים שמו הוא היה הרב שבדמשק שבזמן העלילה קידש ש"ש ברבים ואיהו דיין מומחה ושפט את ישראל זה ארבעים שנה ולעת זקנתו ורוב יסוריו ארי עלה מבבל לשכון כבוד תוככי ירושלים תוב"ב ועכשיו להיותי קרית חוצות צירפוה בב"ד זה וא"כ מכל הצדדים אני מחויב גמור עד אשר מר באתריה על ראש הצעי"ר כלל ואדוני כמלאך ה' בין יבין אשר לפניו וימהר לשים שלום בארץ ושיקויימו דברי הפס"ר הנורא הזה ומביאין זכות ע"י זכאי שבדור שכמותו וח"ו לא תהיה עדת ישראל כצאן אשר אין להם רועה וכבר הבאתי

למעלה מוסר מלכים מפומייהו דרבנן קדישי לקדושים אשר בארץ ז"ל על חילול ה' דמתייליד מענינים כאלו וכ"ש בדור הרע הזה כי חרפת אדם לוקח כל אשר למדן יכונה וכל הגדול מחבירו בזיונו גדול וחרפתו לא תמח מפי ההמון כי כן נא גבור הפלא חסדך לכתוב למע' נו"ך הע"י שאל יבקשו תואנות לחזור מדעתם ומקבלתם חלילה אל למלכים למשויה נפשיהו הדרנא או דרכים הנראים שהם כבורחים מדין זה ואם ככה יעשה ידע נאמנה כי קונה עולמו בשעה א' ובפרט להשקיט את הכאב הראש הזה מעל מרן מלכא חסידא המלך חיים החותם הא' נר"ו כי באמת אין מזגו שוה מרוב עול מלכות שמים ותפלתו זכה שעות דרבנן איכא בינייהו ועול דרך ארץ ועול ציבור ודינים ומשפטים מכל ארץ סוריא ומארצות טורקיאה והמערב אלף מימינו ורבבה משמאלו וכל הלילה לא שכב לבו כלב האריה ויהי ע"ר להשיב שואלו דבר על הדין ועל האמת ולא יכלה עוד לסבול סלע המחלוקות כי כן אם כה יעשה מני"ר נר"ו אני ערב לו כי יברכהו ברכות לראש צדיק כל היום באהבה וחיבת הקדש חסיה נפשי שר"י וב"י בתוס' מרובה ושכמ"ה כי אדוני יודע כי אין בנו שום פניה כלל כי ב' הקהלות אם כגרים יתחשבו אין עדיפותא ח"ו חדא על חברתא חלילה ואם כתושבים יתחשבו כמו שהוא האמת לא שייך שום פניה כולנו בני איש אחד נחנו כל העדה כולם קדושים וא"כ אם נר' להרבנים המפורסמים והקדושים הנ"ל שכך הוא מה לנו לחטט אחר מעשיהם של צדיקים אשר אין בו שום פניה ודו בזה ורק אין דבר שלומו ושלום כסא תורתו ירום ונישא ויתגדל ויתקדש בריש גלי ברב עותרא סגיא ואורך ימים בימינו כאות נפשו הרמה והנשאה המלאה לה רוח דעת ויראת ה' ודמיא לבר אלהי"ן ובנפש נענה גולה ונידח בארצות העמים לאהבת הארץ הקדושה נאמן בברית תורתו וקדושתו ומתפלל בעד שלום בני ביתו:

העומד היום הלוך ונסוע למיסק לא"י תוב"ב עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים בית פלטיא"ל בי"ן עז"א: **המשי"ח** ס"ט

סימן כ

שאלה להיות שבשנתנו זאת התר"ח מרוב הוצאו' המלחמות שארעו בה נמצא בלבול הפאפאלי דחוק לריבוי ההוצאה וע"כ יצא דבר המלכות שכל מי שפורע שכירות

קאנונ"י (היא הנקרא בל' ישמעאלים ואקו"ף או ידי"ק שר"ל שפורע סך קצוב בעד שכירות הקרקע והשוכר והמחזיק הדר בו מוציא כל הוצאית הבנין וכדומה ובעל הקאנינ"י או הואקו"ף אינו יודע מידי שנה בשנה שום הוצאה כי אם שכירות קרקעו) ורוצה לקנות קרקעו בהחלט יביא קרן שכירותו לערך חמשה למאה לגנזי המלך ויקח שטר מכירתו מהמלכות איך הוחלט הקרקע הזה לאותו השוכר לחלוטין. והמלכות יפרע להקדשי הקאנונ"י שכירותם מידי שנה בשנה במקום שהיו לוקחים אותו מהשוכרים יקחו אותו ממנו. ונ"מ מזה הרבה הפשוט הנראה לעין כדי שיהיה המלכות מרווח מסך גדול בידו והנעלם מן העין המבין יבין ועל אלה הוה עובדא כי יחידי ק"ק כנסת ההיכל יכב"ץ יש להם כדמות קאנונ"י האמור ב"הכ אחד המושכר ביד אנשי כנסת קאשטיליאני יכב"ץ דהיינו שעיקר הבית הכנסת הוא של כנ' ההיכל כמו שכתוב בפתחו ואנשי כנסת קאשטיליאני פורעים שכירות הקאנונ"י הלזה קבוע מידי שנה בשנה לאנשי כנ' ההיכל לא יוסיף ולא יגרע במשפט הקאנונ"י של כל אחינו הנוצרים אלא שתנאי יש ביניהם שאנשי כנ' ההיכל להוציא הבית הכנסת מיד אנשי קאשטיליאני אינם יכולים כשפורעים שכירות הקצוב בשום אופן. אם לא שאנשו כנסת ההיכל צריכים לו להתפלל כי לא יהיה להם ב"הב אחר כגון שהשררה תגזור שלא להתפלל בעליות כי אם ממעמקים וכנגד זה אנשי קאשטיליאני הם שלטנים בעצמם להניח הב"הכ ולילך להתפלל למקום אחר בהודעת ששה חדשים קודם ועתה כי הדת נתנה לכל שוכר קאנונ"י להביא אל גנזי המלך קרנא בעיניה ולפדות ולהחליט הקרקע בידו קמו אנשי כנ' קאשטילאני על אנשי בנ' ההיכל לאמר אתם ידעתם כי הדת נתנה בידנו להוליך קרן קיימת למלכות ולפרות הקאנונ"י שלנו. א"כ למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך ונטיב חסדנו עמכם לאמר כלו מעשכם ומכרו לנו הקאנונ"י באהבה וחיבה. הא לאו הכי אם תמאנו ומריתם נחנו נעלה אצל המלכות וכספנו באמתחותינו ונחליט קאנונ"י בית הכנסת שלנו ואין מחריד ובית הכנסת ההיכל צוחת בקול מר. מה לנו ולכם כי באתם אלינו בכח גדול וביד חזקה להוציא הקדש עניים מקדש לחול ואתם ידעתם כי לא זו הדרך ולא זו העיר. ואיך תחייבונו בזרוע נטויה לאמר מכרה כיום את בכורתך לי שהוא קרקע עולם והקדש עולם לזכות ב"הכ ולזכות העניים הנזונים

ממנו ואנה נמצא מקום בטוח לפרנס עניינו יותר מב"הכ שלכם כי נצח ישראל לא ישקר. והללו אומרים מן השמים זיכו לנו ומזלנו הטוב גרם כי נקבעה דת חדשה זאת להחיותנו כיום הזה ולזכות עניינו קרן קיימת קרקע עולם ודינא דמלכותא דינא. ועל כל אלה יורנו המורה לצדקה ויבא שכמ"ה:

תשובה קודם שנכנס בעוצם ענין דינא דמלכותא כי עצום הוא כנודע חיובא רמיא עלינו לעמוד על ב' סעיפים נצרכים הרבה הסעיף האחד כשלא יש סוג דד"ד באמצע אם יהיה האופן כי יד יש' תקיפה על חבירו הישראלי או אפילו עם גוי מהגוים מהמאמינים בבורא יתברך אשר אנו דרים בתוכם אם יש יכולת בידו מן הדין לאמר לו מכור לי שדך וכרמך ככל אשר תאמר או החליפהו בשדה טוב ממנו. ושכנגדו אינו רוצה במכירה או בחליפין הללו וחבירו אשר ידו תקיפה כופהו ע"ז באיזה מין כפיה שיהיה עד שהאחר בע"כ מוכר או מחליף אם יש איסור לקונה במעשה הקנין המכוער הלזה או לא. ואת"ל דנוכל למצוא פתח לומר לי מכור או החלף לי וזה נהנה ואין אתה חסר כלום. עכ"פ עדין יש להסתפק הסעיף הב' אם מראה המוכר שהוא חסר חסרון כיס או ספק חסרון כיס רחוק הנולד במכירה זאת ועכ"ז הקונה כארי יקום וכלביא יתנשא לכפותו במכירה זאת. אי נוכל לומר שהקונה התקיף הזה הוא חמסן מפורסם או לא הנה הסעיף האחר אינו צריך אריכות דברים כי הוא לאו מעשרת הדברות לא תחמוד בית רעך ובדברות שניות נאמר לא תתאוה אפילו על הלב וז"ל הרמב"ם בפ"א מה' גזילה ופסקו הטור והש"ע ח"מ סימן שנ"ט ככתבו וכלשונו איזהו עושק זהו שבא ממון חבירו לידו ברצון הבעלים וכיון שתבעוהו כבש הממון בחזקה ולא החזירו כגון שהיה בידו הלואה או שכירות והוא תובעה ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלם וקשה הכופה את חברו למכור את שלו ונותן לו דמיו אסור (ועובר משום לא תחמוד אבל אינו פסיל לעדות מדאורייתא אלא מדרבנן מפני שיכול לטעון שסבור היה דלאו דלא תחמוד הוא אם אינו נותן דמים סמ"ע שם. וכן דעת כל הפוסקים ועיין תשו' בשמים ראש סי' שס"ב) כל החומד עבדו או אמתו או ביתו או כליו של חבירו או כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו הרי זה עובר בלא תחמוד כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיוצא בהם כיון שחשב

בלבו איך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר בל"ת של לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא ליד גזל שאם לא רצו הבעלים למכור אעפ"י שהרבה עליו בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנ' ויחמדו בתים וגזלו ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו מלגזול יבא לידי שפיכות דמים. צא ולמד ממעשה אחאב ונבות הא למדת שהמתאוה עובר בלאו והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים עובר בב' לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה ואם גזל עובר בג' לאוין ע"כ וכן כתב הרא"ש בתשו' הביאה הטור ח"מ סימן שע"א ג' עבירות הן בגזילת קרקע האחד במחשבה שחמד ממון חבירו בלבו והב' בדיבור שדבר אלו היה אותו ממון זה שלי. והג' זה שמוציא מחשבתו לפועל והולך וגוזל ממון חבירו ע"כ ועיין בתשובת הרמ"ז ז"ל סימן ל"ז דל"ד ע"ב שהביא כל האמור וסיים וכתב וז"ל ומצינו למדין דלדברו הכל קא עברי בו מעלת הממונים בלאו.דלא תחמוד הואיל ולא נתרצו האחים וכו' ולא עוד אלא שעובר בג' לאוין והביא תשוב' הרא"ש וכנז"ל יעיש'"ב (ועיין ב"י ועיין כנה"ג שם) ועדיפא מכל האמור מצאתי ראיתי למוהרש"ך ח"ב סימן קמ"ט שנדונו הוא על מי שהיה מחזיק ודר במולק"י של גוי (ר"ל פרופרייטא) ובא יהודי אחד ונתן עיניו באותה הבית וקנאה מהגוי ורוצה ליפרע דמי שווי חזקתו ועכ"ז הרבה להשיב אפו וכתב וז"ל ומ"מ אין להכחיש שקונה המולק"י להוצי' את היהודי מחזקתו נקרא רשע דהא אפילו המהפך בחררה נקרא רשע כ"ש הקונה המולק"י מהבית שישראל מחזיק בתוכו ומטא לידיה כמה ימים ושנים דודאי נקרא רשע ועובר על לאו דלא תחמוד בית רעך אף אם יפרע לו דמי שוויו אע"ג דאמרי' בג' ב"מ ד"ה ע"ב לא תחמוד לאנשי בלא דמי משמע להו יראה דאפשר דדוקא בדבר שאינו מפורסם כ"כ טעו אינשי דהיינו בההיא דמשביעין שבועה דלא חציף לחטוף מיד ליד אלא מעלים חמסנותו באמרו שנאבדה לו ומשמע ליה דלא עבר על לאו דלא תחמוד כיון דיהיב דמי אמנם בדבר מפורסם כזה דנ"ד שראובן יושב לבטח בדד בחזקתו ובא שמעון ונתן עיניו בחנות המולק"י כדי לגרשו מביתו אין לך אדם שיאמר שיטעו אינשי בכך כי ודאי אין לך לא תחמוד גדול מזה ע"כ האמ' דלא תעזוב נפשי מלהעיד על מוהרש"ך ז"ל שהפליא נדנו הרבה וכתב דבהאי גוונא לא טעו אינשי ועובר על לא

תחמוד בשאט בנפש שהרי הרמב"ם בפי' מה"ע וז"ל כיצד החמסנים הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון בעלים וכו' פסול מדבריהם וכבר כתבנו לעיל משם הסמ"ע וכן ס"ל לרוב הפוסקים דמאי דפסול מדבריהם היינו משום זה הטעות שטועים בני אדם שאינו עובר בל"ת כשנותן דמים הא לאו הכי פסול מדאורייתא. א"כ נמצא דאפילו בלוקח קרקע בשאט בנפש עכ"ז אמרי' דטעו דלא עברי ל"ת דאי לאו הכי היה פסול מדאורייתא ונלע"ד לחלק ולומר דשאני נדון מוהרש"ך שהיהודי הולך אצל הגוי וקונה המולק"י ואינו מחשיב לישראל כל עיקר וכהרף עין כלה יגרשהו הוא וכל אשר באהלו דודאי כל כי האי חצפותא ידעי אינשי דהוא עון פלילי דלא תחמוד אבל נדון הרמב"ם הוא שמרבה רעים ומפציר בו עד בוש שכן כתב להדיא בה' גזילה אה"נ בהא ודאי טועה הקונה לומר דלא עבר כיון שכבר פייסו הרבה ופרע לו כל דמיו והותר וע"ז אינו פסול כי אם מדרבנן ולע"ד נראה חילוק נכון וברור דלא דמי כשיבא הישראלי בכח גדול וביד חזקה בכח הגוי והולך וקונה עיקר הקרקע מהגוי והיהודי בעל החזקה רואה שורו טבוח לעיניו ולא יוכל להצילו דודאי כל כי הא השומע ישמע יחרד וילפת ורע רע יאמר על הקונה כי לא לאמונה גבר בארץ לא כן אם מרבה עליו רעים ומפציר בו עד בוש אפי' בכח הזרוע סוף סוף דבריו הם פנים בפנים ואין יד גוי באמצע ושוב אחר החיפוש ראיתי להרב פני מבין ח"א דפ"ע מהספר ע"א שהק' ככל האמו' על מוהרש"ך וחילק קרוב לחילוקנו ובצפיתנו צפינו להרב פני מבין שם שהביא מה שפקפק הרב מש"ל בה' גזילה בהוראת מוהדש"ך הלזו באמרו כי לא מצינו במי ששכר בית ובא אחד ולקחה שיקרא רשע עכ"ל ובאמת יפה השיב הרב פני מבין שם דבאמת אין כאן פקפוק דמ"ש מוהרש"ך דנקרא רשע אינו אלא מי שלוקח בית ממי שמחזיק בתוכה דהיינו דכבר החזיק ונקרא חזקתו לפי תקנות והסכמות רבני סאלוניקי בכה"ג הוא דכתב מוהרש"ך דהבא ברשותו נקרא רשע וקעבר על לא תחמוד אבל בשכירות דעלמא אה"נ דאינו נקרא רשע וכ"ת מאי שנא. שנא ושנא דהמחזיק יש לו זכות בקרקע ושפיר מקרי מצרן אליבא דכ"ע. לא כן בשכירות דבמחלוקת תליא מילתא וכמה אלים כוחיה דמחזיק יותר ויותר משוכר עכ"ד ושפתים יושק משיב דברים נכוחים ובספרי הקטן חוקר לב ח"מ סי'

י"ג הארכתי שבדעת מוהרש"ך קיימי כמעט רובא דרבותא באלו החזקות הגדולות והנפלאות דנתנו להן דין קרקע גמור כנודע וכמפורסם ואכמ"ל:

ומעתה אמרו אתם קהל אמוני המאמינים בתור' מרע"ה ובעשרת דברותיה כפתוריה ופרחיה אם בהיות המולק"י שר"ל הפרופרייטא מהגוי והישראל אין לו עליה כי אם חזקה לבד עכ"ז אם הולך הישראלי חבירו וקונה הפרופרייטא מהגוי אפי' שפורע לו דמי שווי חזקתו והותר עכ"ז נכתבו על אותו היהודי כל האלות והקללות הנז"ל וזה שהוא קרקע גמור מישראלי וממון עניים ויושבים לבטח על אדמת הקדש ואוכלים גידולי הקדש מידי אביר יעקב ופתע בלי איבה הולכים קהל ועדה מישראל השרידים אשר ה' קורא וקונים אותו הקרקע ומוסרים במעות לתוא מכמר לא כ"ש דאיסור גמור דלא תחמוד ולא תגזול איכא שהרי מזה אנו באים לסעיף הב' דאם המוכר טוען דע"י מכירה זו אתי לידי חסרון כיס או סרך חסרון כיס ודאי דאיכא גם לאו דלא תגזול גמור שהרי אמרו בפ' הגוזל בתרא אמר רב אשי האי בר ישראל דזבין ארעא לגוי אמיצרא דישראל חבריה משמתינן ליה משום דא"ל אריא ארבעת לי אמיצראי משמתינן עד דאתי וקביל כל אונס' דאתי מחמתיה ודין זה פסקו הרי"ף בהל' והרמב"ם בפי"ב מה' שכנים והסמ"ג והרא"ש והטור והש"ע ח"מ סי' קע"ה וכת' הטור ע"ז דיש מן הגאוני' שכתבו שאפי' אינו מוצא ישראל שרוצה לקנות וגם המצרן אין לו במה לקנותה אפ"ה אינו רשאי למוכרו לגוי אפילו שהמוכר עני ואין לו במה יאכל יתפרנס מן הצדקה ואל יגרום נזק לחבירו ויש מחלקים היכא שאינו מוכרו לפרנסתו אלא להרויח וכו' אבל הרוצה למוכרה בשביל פרנסתו ואינו מוצא ישראל שרוצה לקנותו יכול למוכרה לגוי ויקבל עליו אונס שיבא מהגוי וכו' וכתב הרא"ש דאי חזינן שהגוי מכוין לקנות במיצר ישראל כדי להשחי' נחלתו או שיש איזה ערמה בדבר הכל לפי ראות עיני הדיין ע"כ והרשב"א בתשו' הביאה הכנה"ג שם הגהב"י אות ע"ה כתב דהא דמשמתינן ליה לאו דוקא ארבעיה סמוך למיצר אלא אפי' רחוק למצר בכל אופן שהביא גוי במקום שמגיע ממנו נזק בין קרוב בין רחוק הוי הדין כן ע"כ וכתב מוהר"י באסאן ס"ס ז"ן ואפי' קדים ויקבל כל אונסא דאתייליד לא ימלט מהשמתא ע"כ והביא דבריו הרב מטה שמעון הגהת הטור או' ס"ב וכתב וז"ל מבואר מדבריו דכיון דיש איסור בדבר

חיוב שמתא רמיא עליה והרי הוא שמותי עד דמקבל עליה וכו' וא"כ אף דקדם וקבל אעפ"כ משמתינן ליה בעד האיסור שעשה. ולפ"ז אם עדין לא עבד לא שבקינן ליה דלעבד איסורא ומעכבינן ביה אפי' מתחייב לקבל אונסא והיינו כדברי מוהריב"ל ה"ד הכ"הג ס"ק ע"ו ד"מ ע"ב סי' מ"ה וכן נראה מתשובת הגאונים ח"ד ש"א סי' כ"א דמעכבין ליה למכור ואם לא יקבל משמתינן ליה עד דמקבל עליה כל אונסא ע"כ:

ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת הנה עלה בידנו ק"ו אדיר ונורא לנדון שלפנינו השת' ומה התם דהקרקע הוא שלו ולא של חבירו והוא צריך למוכרו מפני דוחקו וצערו עכ"ז כיון דבסיבת מכירת קרקע זה לגוי מגיע נזק לישראל קרוב או רחוק וכמ"ש הרשב"א הנז"ל. עכ"ז דינא יתיב דיתפדנס מן הצדקה ואל ימכרנו לגוי ואל יגרום נזק או ספק נזק לישראל חבריה וב"ד חייבים לעכבו שלא ימכרנו ואי לא שמע משמתינן ליה ואינן מתירין לו השמתא עד דקבל עליו ועל זרעו כל מין אונס קרוב או רחוק דיוכל לגרום לישראל חבריה ע"י הבאת יד גוי באמצע ואפילו לד' הרא"ש שכתב דאם מוכרו משום פרנסה ואינו מוצא קונה כי אסנגוי דמותר למכור בתנאי שיקבל עליו כל אונסא דמתייליד עכ"ז סיים וכתב דכל זה אם הנזק אינו ברור אלא ספק אתי ספק לא אתי אבל אם אנו רואים הערמה מהגוי שהנזק ודאי יבא או קרוב לודאי שיבא אז ודאי הדר דינא לד' הגאונים שאפי' מפני דוחק פרנסתו אסור למוכרו לגוי כ"ש וק"ו בן בן בנו של ק"ו אדיר וחזק כמראה הבזק בנדון שלפנינו שהפרופרייטא היא של ק"ק כנ' ההיכל קרקע עולם הקדש ב"הכ וממון עניים דלים ואביונים שוכנים לבטח על אדמתם ויבאו אנשי כנ' קאשטיליאני ביד רמה להביא יד גוי בממונם של ישראל חבריהם ולקנות אותו מהכלכול וליתן שווי הקרקע במלכות כי הוא נזק מפורסם. חדא שהרי כבר נודע שהשמירה המעולה להיות קרן קיימת הם בקנין קרקע ומכ"ש ממון הקדש ומזון עניים. וזאת שנית שבמקום אשרי העם איכה יועם זהב במקום שהיו נותנים בקרקע עולם נתונים נתונים המה להם בניירות חספא בעלמא ובפרט בזמני המלחמות הגדולות והנפלאות שכל הבאנקו"ס המפורסמי' בכל האיברופ"א הם בחזקת סכנה גמורה שלישית שסוף סוף ממון שהיה ביד ישראל יחזור עכשיו ביד גוי כי סוף סוף כיון שאין מכירים בצער

העניים והאביונים של האומה הישראלית מפני שאינם נמצאים עמנו בתוכנו יכולים לקבוע דת חדשה באיזה מין הפסד אחר כי מי יודע ונמצא כליא קרנא הגם שיהיה הדת שוה גם לכל האופפפיֵרררֵי פִיאאֵי שלהם עכ"פ סוף סוף הנזק הוא בריא וכ"ש דכבר נראה לעין כי הדוחק גרם להם לקבוע דת זאת. מי ראה כזאת מי שמע כאלה שאפי' בדת הישמעאלים דינא הוא שהמלכות אין לו כח למכור קרקע של ואקו"ף שהוא הקדש בלשוננו והוא אופֵירֵי פִיאֵי בל' המדינה אם לא בעשות סתיבדא"ל ר"ל להחליפו בקרקע אחר וכן הוא בדיננו אם לא לצורך גדול וכן נראה שהוא דת אחינו אנשי המדינה שהצורך גדול הביאם לשלוח יד במקום מוקדשים והמבין יבין סוף כוונתם א"כ אין לך נזק מבורר גדול מזה. ובפרט למ"ש מוהרלנ"ח סי' קכ"ו דבשטרות שבין ישראל לגוי הכל בחזקת זיוף כי בשביל הגוי אפשר דמטין ומעידין שקר עי"ש אבל סיים וכתב שאינו קובע מסמרים בדבריו אלו כיעו"ש וכ"ש במדינו' האיברופא עכ"ז חששא איכא וזהו אפי' אם היה מצר לבד ולא ממונו גמור כ'"ש בנ"ד שומו שמים על זאת דבר רע ומר ועול מפורסם שלא היה לעולמים וע"כ לא נוכל למציא לו חבר בדדמי ליה כי אם בק"ו כי בדדמי למאורע זה לא אירע ולא יארע כי כבר העיד עליהם הכתוב שארית ישראל לא יעשו עולה ואל יתעקש המתעקש לומר דכל זה אם עושין כן בהחלט אבל אם כבר נותנין להם קרקע אחר משובח במקומו נאמר להם זה נהנה וזה אינו חסר דהא הרמב"ם והטור והש"ע סיימו בדבריהם ומעשה אחאב ונבות יוכיחו הרי סתם אמר לו ואתנה לך תחתיו כרם טוב ממנו ועכ"ז נענש אחאב ובא לידי שפיכות דמים ושוב התבוננתי היטב וראיתי שהוא דין פשוט שם בריש סי' שנ"ט שעל מ"ש הטור והש"ע בסתם דאסור לגזול אפי' ע"מ לשלם דבר יפה ממנו יע"ז הביאו ס' הרא"ש ז"ל דאם התשלומין הם בעין כיון שהם יפים מהדבר שלוקח וגם שעומד למכור זכין לו לאדם שלא בפניו ע"ז כתב הסמ"ע דכ"ז אם אין הבעלים כאן ואם היו הבעלים כאן ואומרים ניחא לנו בשלנו ולא בדבר אחר אף הטוב ממנו נראה פשוט דלכ"ע אסור עכ"ד ותמיהני איך לא נסתייע ממקרא מלא דאחאב שנז"ל שמשם סיעתם של הפוסקי' וכאמור איך שיהיה המור' מהאמור תרתי חדא דבדבר שאינו עומד למכור ולהחליף כקרקע של ב"הכ של כנסת ההיכל אפי'

שלא בפניהם אסור דלא שייך לומר זכין לאדם כיון שאינו עשוי למכור ובהא אמרו בפ' אלו מציאות רוצה אדם בקב שלו מט' קבין של חבירו. זאת שנית דאפי' בעומד למכור אם הבעלים צוחין ואומרים ניחא לנו בשלנו לכ"ע אסור ובנ"ד איכא תרתי דבר שאינו עומד למכור והבעלים צוחים ניחא לנו בשלנו דהא ודאי אם מכריחין אותם הוא גזל מפורסם רח"ל ובפרט בב"הכ הנאמר בו אני ה' שונא גזל בעולה וחוזרים כל תפלותיהם מצוה הבאה בעביר' רח"ל ועיין בתשו' הרמ"ז ח"י ל"ז דל"ד ע"ג וע"ד דברים מפורשים ומבוררים:

ומעתה נלכה דותינ"ה בדתי פרס ומדי שהוא הסוג והמקצוע הגדול של דינא דמלכותא דינא ועם כי ידוע ומפורסם כי גאו מימי הנהר הגדול הזה עד מאד ושוטפים על כל גדותיו שם תניני' גדולי' יהלכון למעלה ממאה מחברים ואי מהא לא אריא עכ"ז נחנו נעלה ונלחמנו כי יכול נוכל לו יען נידון דידן כמעט הוא רחוק ממנו כרחוק מזרח ממערב ולפי סיג שלפנינו נחלק ענין זה לג' סעיפים כדי לברר הענין בירור יפה ובקיצור מילין הסעיף הא' מצד עצם דינא דמלכותא ובאיזה ענין מענייני דתי המלך נאמר ושייך דין זה ואי נדון דידן דמי לו לדעת כל הפוסקים או מקצתם הסעיף הב' דאם ת"ל דנמצא הדבר בספק מצד דמיון הענין בעצמו או מצד מחלוקת הפוסקים אי מצו לומד דמוחזקים בקרקע לומר קי"ל כדעת הפוסקים דזה אינו דינא דמלכותא וממילא אינם יכולים לכפותם וגם שכנגדם מצד עצמם יהיו אסורים כי יחזור הדבר לספק תורה להחמיר הסעיף הג' לכי יהיבנא למתעקש כל דיליה דלהוי העצם דת מחודש זה דינא דמלכותא גמור בכל פינות חלקיו בלתי שום חולק כלל ועיקר. עכ"ז יש להסתפק כל דלא קפיד המלך וליכא סכנה בדבר אם לא נקיים דת מחודש זה אם נעתק מעלינו עול דינא דמלכותא הלזו או לא.

ואשימה עיני בביאור הסעיף הא' באיזה ענין מדתי המלך נקרא ד"ד ואמת כי בזה הוא מחלוקת עצום ונורא ואני אקצר ככל הצורך הסברא הא' דעת הרמ"ה שהביא ר' בעל הטורים ודעת הרמב"ן שהביא ה"ה (עיין כנה"ג מ"מ סי' שס"ט הב"י אות נ"ה ועיין הרשב"א חד"י סי' קצ"ח) דלא אמרי' דינא דמלכות' אלא בדינים הקבועים בכל מלכותו שהוא וכל המלכי' אשר היו לפניו הנהיגו הדברים וכן כתובים בס' דברי הימים

והאופן כזה בין שיהא הנאה למלך בין שאינו הנאה למלך בין שהוא לפרטי מלחכות או לפרטי אומות בין בקרקעות בין במטלטלין בין בדינים שבין הדם לחבירו משום תקוני המדינה הכל דינא דמלכותא גמור מקרי אבל מה שהמלך עושה לפי שעה במה שלא נהגו בימי האבות חמסנותא דמלכא הוא ואין אנו דנין אותו אעפ"י שיחקוק אותו לכל בני מלכותו ואפילו שהוא הנאה למלך ואפי' שהוא בקרקעות כיון שאינו מחוקי המלכים הקדמונים אין דינו דין וכן נראה ד' הרשב"א ח"ב סי' שנ"ו וז"ל לשון דינא דמלכותא מורה (ר"ל שלא אמרו דינא דמלכא חשב"ץ ח"א סי' קנ"ח הרשב"א ח"ה סי' קצ"ח שמש צדקה ח"מ ד"ל ע"ב) על דברים שהם מחוקי המלכי' לעשות כן בארצם כגון לשום ערכאות לכתוב שטרות לקוץ אילנות לשכור נהרות לעשות יערים לעשות חוקים בארצו כדי שלא יבאו לידי קטטות ומריבות והכחשות וכן מתקנין שלא יקח אדם קרקע אלא בשטר וכן כיוצא בזה אבל אם יחדש השלטון דברים שאינם מחוקי המלכים לא אמרי' דינא דמלכותא דינא ע"כ וכ"כ הרן בפ' קמא דגיטין וכ"כ הרב נחמיה תלמיד בתשו' הרא"ש שהשי' להטור ואחיו ה"ד במוהר"ם אלשקר סי' י'ט ובנימן זאב סי' ת"ב בשמו ובשם ס' אגודה (ויש הפרש דבר מה בין ד' הרשב"א להרמב"ן והרמ"ה בענין החידוש דוק ותשכח ולקצר אני צריך) הסברא הב' היא ס' הרמב"ם והטור דס"ל דכל מלך בארצו יוכל לקבוע חוקים חדשי' להנאת מלכותו בין בקרקע בין במטלטלין לבד שיהיו חוקים כלליים לד' הרמב"ם ור"ן לכל מדינות מלכותו ולד' הטור והרא"ש אם כללי לאנשי מדינה אחת די (עיין כנה"ג שם או' כ"ו וד"ח) הסברא הג' היא ס' ראבי"ה והרא"ם ה"ד העב"י דרי"ד ע"ב וכן הוא ד' מוהריב"ל ח"ג סי' כ"א דבכל המלכים חדשים גם ישנים אין דיניהם דין אלא בקרקע או בעבדים דאיתקשו לקרקעות והטעם דהמלך אדון כל הקרקעות טפי וכשלו היו אבל בשאר דברים בשום ענין אין דינא דמלכותא דינא והשתא נחזי אנן נדון שלפנינו שמלכנו האפיפיור יר"ה חק חוק חדש שכל האופי"רי פי"אי ינתנו למכירה ואיש איש יוכל לפדות קרקע הקאנוני או השכירות עולם בכסף מלא אם חוק חדש זה הוא נכלל בדין דמלכותא או לא. דהנה לדעת הרמ"ה והרמב"ן והרשב"א והאגודה והב"ז והר"ר נחמיה שהם מהסברא הא' שכתבנו כבר גילו דעתם בפירוש דדוקא מה שהוא מחוקי המלכים הקדמונים וכתוב בס' דברי הימים הוא הנקרא ד"דמ ולא חוקים חדשים ויפה דקדקו דינא דמלכותא ולא דינא דמלכא והחק חדש זה הוא דינא דמלכא מלך חדש שנתחדשו גם גזרותיו וא"כ לא שמיה דינא דמלכותא כלל וכל הכללים והדינים השייכים בדינ'

דמלכותא לא שייכי בנדון דידן כיון שלדעת הסברא הא' לאו שמיה דינא דמלכותא א"כ לא נשאר עוד מענה לפלפל ולהאריך בזה אמנם מה שנשאר לנו לדעת הוא לד' הרמב"ם והטור שהם הס' הב' דכל מלך חדש או ישן יוכל לחקוק חוקים כלליים להנאת מלכותו וכל דיניו הם נקראים דינא דמלכותא. א"כ בנ"ד לכאורה הוא דינא דמלכותא גמור שהרי הוא חק אדוננו המלך האפיפיור יר"ה והוא להנאת המלכות כדי שיהיה מרווח בסך עצום כדי להוציא בעין יפה לתוצאותיו ומלחמותיו והם חוקים כלליים לכל האופי"רי פיא"י ר"ל הקדשות בין של אחינו הנוצרים בין של הישראלים (עם שזה היא בספק גמור) ובפרט לד' ראביה והרא"ה ומוהריב"ל דבקרקע דינו דין גמור א"כ בנדון דידן החק הזה הוא חקוק על הקרקעות וכל הארץ שלו וכמצביה עביד הנה לזה נאמר דכד דייק כן פורתא נוכל לומר דגם לפי הסברא הב' שהוא הרמב"ם וסיעתיה והס' הג' שהוא ראבי"ה וסיעתיה כ"ע מודי' כינדון שלפנינו לאו דינא דמלכות' הוא מב' טעמי קשוט הא' מצד עצם מלכותנו זה הב' מצד עצם החקה חדש הזה: הטעם הא' מצד עצם מלכותנו שאינו כדמיון שאר המלכים ונביא לזה תשו' הגאון זקננו מסטרא דנוקבא הוא מוהר"ם חאגיז ז"ל בתשו' שמש צדקה ד"ל ול"א שנדונו היה על גזירת האפיפיור יר"ה שגזר על הגזרה הישנה שכל קהלה מקהלות מלכותו פורעת עשרה סקודי בכל ב"הכ לקאטיקו"מיני כנודע שהוא פאולו קרפה שהיה פפא ברומא בה' אלפים שט"ו ושוב כל הקהלות המפוזרים נקבצו בר' עירות דהיינו רומא אנקונא פיסארו פיראררה והרב שם שינה שמם וקראם לרומא טבריא ואנקונא ציפורי ופיסארו חברון ופיראררה עזה ועל אלה גזר האפיפיור אחר שכל הארבעה קהלות האחרים יהיו ערבים קבלנים ז"לז ונמשך הרבה שנים וכל א' מד' קהלות פרעה חלקה ויהי היום ובני טבריא דהיינו רומא לא פרעה חלקה ויתבע משרת האפיפיור את יושבי צפורי דהיינו האנקונא ויוציאו אנשי אנקונא הוצאות לבטל ערבות זה ולא יכולו ושאלו מאת פיסארו ופיראררה שיפרעו בהוצאות וגם במה שפרעו בעד רומא בקיצור עיקר הטענה היתה שהיו רוצים לדון דין זה לפני האפיפיור כיון שהוא גזר גזירה זאת הוא יפרש' אם חייבים בזה או לא ונכנס המורה של פיסארו בסוג דינא דמלכותא לתת הרשות לילך לפני האפיפיור וע"ז שפכו כאש חמתם כל רבני איטאליא נגד אותו מורה כל א' כיד ה' הטובה עליהם וגם רבני שאלוניקי ולקמן נביא סברותיהם איש על דגלו בדבר שייך לנדון דידן ומכללם כתב הגאון זקננו מוהר"ם חאגי"ז וז"ל בד"ל ע"ד ויש בפוסקים כי יספיק ויוכיח דכל היכא שהמלך בא לשנות דבר אפי' מעצמו בדבר שאינו מחק המלכו' אזי אין המלך יכול לשנות ומקרי גזלנותא דמלכא ודייקנא לה מדאמרי' דינא דמלכותא ולא דינא דמלכא ושוב מצאתי דיוק זה שכתבו הנמק"י משם הרא"ה ז"ל ד"ד כתב

הרא"ה דמדאמר דמלכותא ולא אמר דמלכא נ"מ שלא נאמר אלא בחוקי המלכות הקבועים להם מקדם ומאז כגון מסיס ועסקא דארעא וכו' וכו' וכו' ודל מהכא קומפרימיסו כבר אמרנו דהם חייבי' להקרי' את משפטם ודינם זה דוקא לפני ב"ד של ישראל כי להם משפט הגאולה לדעת עד היכן דין יד גזירת וחק ודין המלכות הזה מגיע ולא זולת וכל כי האי מילתא לא קרינן ליה דינא דמלכותא דינא ובפרט מלכותא בלא תגא איהו דידענא שאין תקנותיו וגזירותיו מתקבלות כמו שנתקבלו תקנות וגזירות אלכסנדרוס מקדון בזמנו וקארלו קיינטו בזמננו ובמקום אחר בביאור מקצועו' פרט דין זה דד"ד בארתי ענינות דעתי עד היכן כחו יפה ומגיע ולמי יאות לתאר ולתת לו חירות זה דד"ד כדי לבטל חק תורתנו שאינו אלא כי אם על אותם הנימוסים וחוקים שנתפשטו בעולם הנקראים ביניהם ליג"י מאגיסטרא"רי וכמ"ש ולא זולת עכ"ד הראיתיך בעיניך שהגאון מוהר"ם חאגי"ז ז"ל דבקי בחדרי איברופא וכל משפטיה כנודע ומפורסם כרוזא קרי בחיל דעצם מלכותנו שניא ושניא משאר מלכיות וקרי ליה מלכותא בלא תגא וכבר כתב להדיא דהוא במקום אחר האריך למי יאות לתאר דין מלכות ולתת לו חירות זה בדינא דמלכותא שמורה באצבע שלזה המלכות לא יאות לו זה החירות וכן ראיתי שהסכימו כל רבני איטליא הבאים אחריו שלא ערערו ע"ז כלל ובאמת נוראות נפלאתי שהרב ז"ל לא ביאר טעמו טעם כעיקר והאמת שכל דברי התשו' הם בסוד גדול ונכמס עכ"פ השתוממתי כשעה חדא מה מענה וחילוק נוכל למצוא ואחר ההתבוננות מעט ראיתי שכבר ביארו בריש דבריו שכתב וז"ל ויש בפוסקים כי יספיק ויוכיח דכל היכא שהמלך בא לשנות דבר בדבר שאינו מחק המלכות אזי אין המלך יכול לשנות והוא גזלנותא דמלכא ע"כ דיש לדקדק מה ר"ל לשנו' דבר הלא הרמב' והטור כתבו דכל שהוא הנאה למלך ודבר כללי כל מלך ומלך בארצו כמצביה עביד הרי שיש מן גדולי הפוסקי' שהיא הס' הב' הנז"ל כמעט הפך דבריו אבל כד דייקינן שפיר האמת אתו דע"פ לא כתב הר"מ אלא שכל מלך יש בידו לחדש חוקים חדשים כמצביה אבל לעולם חקי המלכים הקדמוני' עומדים לעולם ועד אלא שהוא מתקן איזה דברים ומחדש איזה דברים שהם מחקי המלכים וע"ז שפיר נאמר דינא דמלכותא ר"ל דינים מכסא המלכות ולא נאמר דינא דמלכא שהם דינים מכרסו להאביד ולהרוס חוקי המלכים הקדמוני' דבזה אין דינו דין ושפיר נאמר מלכותא בלא חגא ר"ל שכתר המלכות הם החוקים הקדמונים והידועים לכל המלכיות שיעמדו לעולם ואם המלך משנה החוקים הוא מלכותא בלא תגא והשתא דאייתית להכי שפיר לעצם מלכותנו יר"ה קרי עליה את השם הזה יען דלכל האפיפיור יש כח בידו להאביד ולהרוס ולהפיל דתי האפיפיורים שעברו ולחדש ולשנות כרצונו א"כ חזר הדין להיות דינא דמלכא

ר"ל דין פרטי דין אנושי רצוניי ודין כזה אין לו כח וחירות לבטל דין תורתנו הקדושה דתורתנו אמרה דינא דמלכותא ולא דינא דמלכא וכאשר דקדקו כן כל גדולי הראשונים הרמב"ן הרשב"א הרא"ה הנמק"י התשבץ וכן דעת הרמב"ם והטור שכתבו מחוקי המלכים וכל האחרונים ואם כן דין האפיפיורים כל זמן שיש לו כח להפיל דתי האפיפיורים שהם המלכים שעברו א"כ חזר דינא דמלכא ממש ודינא דמלכא אין אצל תורתנו שם דין והוא ברור ופשוט ומקובל על השכל וסיוע להרב ז"ל וכל רבני איטאליא ז"ל אני מוצא לחד מן קמיא מן גדולי רבני שאלוניקי הוא מוהרשד"ם בתשו' סי' נ"ה נביא אותה לקמן בס"ד באורך שכתב וז"ל בקיצור אף הכי נמי כיון שעונותינו גרמו שיד האפיפיור תקפה ויש לו כח במלכותו לעשות חוקים לא טובים על היושבים בארצו הפקרו הפקר כ"ש בהיותו חק קדום קבוע להם בדתם עכ"ד עמוד והתבונן איך אפי' שכתב שיש לו כח לעשות חוקים עכ"ז לא כתב דדינו דינא דמלכותא כי אם בזאת הוציאו בלשון הפקרו הפקר כדין איניש פרטי ועכ"ז לא די לו זה לענין הדין עד שמצא שאותו חק היה קדום בדתם הוא הנקרא קוסטיטו"ציוני אפוסטו"ליכא שלזאת הקוסטי"טיציוני כיון שאינו יכול לשנותה מפני שמשביעין אותו א"כ חזר דינא דמלכותא ר"ל דין כסא המלכות הנקראת סאנט"א סיד"י והוא ברו ופשוט כי מצאנו סיוע גדול למוהר"ם חאגי"ז ז"ל וסיעת מרחמוהי רבני איטאליא בחילוק שעשו בין שאר מלכיות למלכותנו הנה קיימנו את אשר נדרנו שגם לדעת הרמב"ם והטור שהיא הס' הב' הנז"ל דס"ל דכל מלך ומלך יוכל לחדש משפטים כלליים עכ"ז במלכותנו מודה שאין לו דין זה יען שאינו דינא דמלכותא אלא דינא דמלכא וכאמור זה הטעם הא' מצד עצם מלכותו:

הטעם הב' מצד עצם החק החדש הזה אין ראוי ליכתב עליו דינא דמלכותא כלל אפי' לד' הרמב"ם והטור שכל מלך יש לו כח לחדש חוקים עכ"פ צריכים שהחוקים לא יהיו נגד הדתות המקובלות כמעט לג' אומות והיינו הישראלים הישמעאלים והנוצרים ובענין זה אעפ"י שאיני יודע דין הנוצרים באופי"רי פיא"י שלהם דהיינו הקדשות עכ"פ דין הישראלים והישמעאלים אני יודע דין הישראלים הוא דין פשוט בפ' בני העיר ב"הב של כרכים לאו מצו בני העיר למזבני כיון דמעלמא קא אתו וכל העולם הם בעלים ואין בני העיר יכולי' למוכרו דהוי משנה מדעת בעלים (וע'יין זקן אהרן ס' צ"ו) הרי לפניך דין ישראלים שהקדשות ובפרט קרקעות ב"הכ אינם יכולים לימכר והדברים ארוכים באנו לדין הישמעאלים הוא יותר חמור כי לא בלבד שהמלך אינו יכול לשלוח יד בואק"וף אלא אם איש אחד חייב למלכות ולואק"וף אף שחוב

המלכות קודם בזמן ואין לו לאותו הלוה כי אם קרקע אחד הואקו"ף קודם לגבות חובי כמו שהאריך הלחם רב סי' קנ"ז הרי לפניך דין הישמעאלים בהקדשות בדיננו מפקיע מכל שעבוד שבעולם וא"כ גם הנוצרים שהם ינקו מאתנו משפטים ישרים ותורות אמת ודאי כי צריכא רבא בדינם לבזבז בנכסי הקדש ובפרט למכור הקרקעות ובפרט בכרך של רומא ראש אמונתם שמסוף העולם מקדישי' לבתי כנסיותיהם ומעולם לא הקדישו כי אם לקיום דתם שיהא קרקע עולם למען יקוים דתם ולא שתחזור כל ממונם מלוגא דשטרי ואם יהיה אופן שיהא חוק זה דבר מה נגד דתם כבר כתב מוהרשד"ם סי' רכ"ד והסכים עמו גאון הדור מוהרי"ע ז"ל ה"ד הכנה"ג סי' שס"ט או' ל' שכמו שדינא דמלכותא לא מהני לבטל דין ישראל בינו לחבירו כן נמי לא מבטל דין שבין ערל לחבירו שזוכה בדת הערלים אמת שמוהר"א ירושלמי והכנה"ג שם נראה חולקים ע"ז דדין ערל לחבירו יוכל לבטל כ"ש האפיפיור שבלאו הכי מדינם יש לו כח זה עכ"פ מי לנו גדול ממוהרשד"ם וממוהרי"ט רבן של כל בני גולה כנודע אמת שדעת מוהר"א ירושלמי והכנ"הג אהניא לן שהישראלים יכולים לקנות מהמלכות הקאנוני של אחינו הנוצרים כיון שדינא דמלכותא מהני לבעל דין שבין נוצרי לחבירו וממילא אין לנו שום איסור דלא תחמוד בין ישראל לאחינו הנוצרים ועוד אני אומר דאף אם נאמר דחק חדש זה למכור ההקדשות אינו נגד דתם עכ"ז אין חק ודת זה יקרא דינא דמלכותא גם לדע' הרמב"ם והטור שהיא הס' הב' והראבי"ה והר"אה ומוהריב"ל שהם הס' הג' דע"כ לא קאמרי הני רבוותא דגם בכל מלך ומלך המתחדש דתות שייך דין זה לס' הב' בין בקרקע בין במטלטלין ולס' הג' בקרקע דוקא היינו אם אם יהיה דין כללי לכל בני מלכותו שכן דרך המלכי' שכמה פעמים מפני דוחק המלחמות וריבוי ההוצאות מוכרחים להטיל מסים ואדנוניות בכל מין אופן שיעלו בידם לאסוף כסף עכ"פ מדקדקים שיהיה מס כללי כקטון כגדול איש לפי אכלו ומוסיפין באפלטו"ס ובדיוואנא"ס וקרקעות ובחלונות וכדומה שיגיע הנזק הזה לכולם כקטון כגדול אבל לא לפרטי מלאכות או פרטי קרקעות כנדון שלפנינו שאפי' שהוא כללות לכל האו"פירי פיא"י סוף סוף לקתה מדת הדין בפרטות ומה חטאו האופי"רי פיא"י שילקו מלקות גדולה למכור קרקעותם וליתן מעותיהם על קרן הצבי

כי מי יודע מה ילד יום ואפי' ספק נזק למה ילקו ההקדשות יותר מכל המון מדינות מלכותנו זה ודאי הוא דין פרטי שאליבא דכ"ע הוא גזלנותא דמלכותא ולא דינא וכיוצא בזה כתב מוהר"י קולון שורש ס"ו על מלך שגזר דין אחד לכל יושבי החניות של המלוים בקאמביו"ס ע"ז כתב וז"ל ורוב הדעות מסכימים דל"א ד"ד אלא בדבר שהוא כללי לאפוקי זה הדין שאין כללי רק הוא חק מאת המלך הניתן לבעלי חניות עכ"ד ומי לנו גדול ממוהריק"ו ז"ל עד שכתב עליו הב"ז ז"ל סי' תנ"ו אשר מוהריק"ו הוא היה אזור למתני כל הפוסקים ומצודת עין שכלו פרוסה בכל הדינים ע"כ והאמת דהדין דין אמת דאפי' שיהא חק לכללות בעלי החניות או לכל ההקדשות כנ"ד הוא עושק גדול להכביד על פרטים קצתם מקצתם ודינא דמלכותא האמיתי הוא להשוות גזירותיו וכ"כ מב"י ס' שס"ט בתשובה ממוהר"י ישראל ז"ל וז"ל ועוד דאינו חק כללי לכל המלכות אלא למלוי בריבית בלבד לא על שאר תגרים עכ"ד הצריכים לענייננו והוא האמת והוא הצדק שאליבא דכ"ע בכל האופנים האמורים חק חדש זה הס כי לא להזכיר בשם דינא דמלכותא וכמעט לא ימצא חולק לפי כל האמור:

הסעיף. הב' אף לכשיאמר האומר דאכתי מידי פלוגתא ומידי ספקא לא נפקא מידי פלוגתא שאמת שכמעט רוב גדולי הראשונים שהם הס' הא' קיימי בשיטה אחת שאין ד"ד כי אם בדינים של דברי הימים הקבועי' לכל המלכי' ולא בדיני' חדשים בכל עת ורגע עכ"פ מי לנו גדול מהרמב"ם והטור שהם הס' הב' ובפרט בנ"ד שהוא קרקעות שגם ראבי"ה והרא"ם ומוהריב"ל מודים דיכול לחדש דת וחק חדש ואף שכבר הראת לנו שמצד עצם המלכות ומצד עצם החק גם הס' הב' והג' מודים דאין ד"ד שייך כלל בזה עכ"פ מידי ספקא לא נפקא אפשר אין דמיונך עלה יפה ויד הדוחה נטויה ע"ז אני בא לו מתרי טעמי הא' שבלאו הכי אנשי כנ' ההיכל הם המוחזקים והם בעלי הקרקע והמשכירים והספק נולד בגוף הקרקע אם ניתן למכירה מפני הדת החדש כדינא דמלכותא או לא ניתן למכירה מפני שאין דת חדש זה דינא דמלכותא (ובס' הקטן חוקר לב סי י' הארכתי בכיוצא בזה אם הוי ספק בגוף הקרקע או ספק מבחוץ ואכמ"ל) וכיון דהדבר ספק או פלוגת' דרבוותא יד אנשי כנסת ההיכל על העליונה לומר קי"ל כרובא דרבוותא דס"ל דאין חק זה דינא דמלכותא וכמ"ש הרב כנ"הג סי' שס"ט סוף או' נ"ח

וז"ל ונ"ל הנכון שבפסקים דכל היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא אי אמרי' בהאי דינא ד"ד שיכול המוחזק לומר ק"ל כמי שמסייע לזכותו בין לומר שאין בזה דינא דמלכות' או להפך עכ"ל דכוותא הכי נמי הטעם הב' שאף אם יאמר האומר דלא שייך כאן דין מוחזק שהרי הולכים אנשי קאשטיליאני וקונים מהמלכות ומי מעכב בידם נמצא דידם על העליונה (אף דלברר זה אם בזה יהיו נקראים מוחזקים צריכא רבא ויש לי אריכות דברים ומקצועות גדולות ולקצר אני צריך כי הנוגשים אצים) עכ"פ זאת אומר דגם מצד זה לא יועילו כלום שהרי מאחר שכבר כתבנו לעיל בב' סעיפים הראשונים שבתחילת הפסק דענין מכוער זה אית ביה ג' לאוין ואימא ד' דרביעי עלייהו לא תחמוד לא תתאוה לא תגזול לא תעשוק ועל הכל שהוא ב"הכ שרוצים להתפלל בו ולעבוד את ה' וכל המצות והעבודו' לעד לעולם יהיו מצות הבאות בעבירות רח"ל. וכדי לבטל כל הלאוין הללו וכל המצות העתידות להתקיים בב"הכ שיהיו בהתר ולא באיסור צריך שיהא דינא דמלכותא החלטי בכל פינות חלקיו מבורר לעיני השמש והירח אשר לא ישאר בו שום צד ריח ספק ובאותה שעה יחזור ממון וקרקע המלכות גמור וקנינם קנין חשוב בהתר בשופי וכל שישאר דדין זה אפי' ריח ספק אם חק זה הוא דינא דמלכותא או לא חזר ספק איסור תורה גמור ומוחלט שכל ישראל חייבין לכופם שלא לעבור עליו בשאט בנפש והרב חשק שלמה סי' ס"ח הביא משם השמש צדקה שהביא ממוהריב"ל והלח"ר דמילתא דד"ד קלישא טובא וכל ספקא ומחלוקת דאית בה אין ספק דדייניגן לזכות דין תורה וסתרינן לארץ דינא דמלכותא וכן כתב הרדב"ז החדשות ח"א סימן תקמ"א דבטעמא כל דהוא סתרינן לה ומוקמינן אדינא דאורייתא והדין דין אמת דחזר כדין ספק איסור תורה דלעולם ספקו להחמיר ובפרט בנ"ד דאית בקנין הרע הזה כמה איסורי לאוין וכמה מצות בטלות לעתיד לבא תסמר שערת בשרי בהעלותי על לבבי נדון רע ומר כזה שכל זה אני כותב ליפוי מלתא בעלמא לשים משטרי בדרכי ההוראה אשר הורונו אבותינו ז"ל שלא להניח לבעל הדין העקש לחלוק כי לפי האמת ולפי האמור למעלה אליבא דכ"ע אין דין זה ד"ד וא"כ אליבא דכ"ע כל הד' לאוין האמורים עומדים כאריות לענוש על כל העובר עליהם ה' יצילנו:

הסעיף הג' לכי יהיבנא כל דיליה למתעקש ואומר דחק מחודש אשר לפנינו הוא דינא דמלכותא גמור ומוחלט בלי שום פקפוק ובלי שום חולק כלל לדעת כ"ע ממש אין נגרע אפי' פוסק אחד עכ"ז הדין נותן דבנדון שלפנינו לא מהני כלל ואין בו כח לבטל דת תורתנו הקדושה כלל ועיקר ומכ"ש לבא בעקיפין ובזרוע רמה על אנשי כנ' ההיכל שהרי הרואה יראה בנוסח מאמר המלכות ט' לחדשם מארצ"ו אלף ותתמ"ח לחשבונם שכך מתחיל גזירתו הרשות נתונה מאתנו פדיית ושחרור הקאנוני וכו' הנה נמצא מבואר באר לחי רואי כלשון החקה החדשה הלזו אומרו אי אוטוריזאטא (ר"ל הרשו' נתונה) שמעולם מלכנו האפיפיור יר"ה אינו מכריח שכל מי שהוא שוכר קאנוני או שכירות עולם שמוכרח להביא אל גנזי המלך פדיון הקנוני שזה א"א בעולם לגזור כי אפשר כמה שוכרים אין להם כח לפדותו וא"כ אם תהיה גזירה מוחלטת ודאי יוצא מזה שאם לא יפדה בעל השכירות יוכל לפדות איניש דעלמא ונמצא בעל שכירו' הקאנוני נקי מזכייתו כהרף עין על לא חמס בכפיו וזה שלא כדין כלל כי הוא גזל גמור וע"ז הוכרח מלכנו יר"ה לחוק חוקה בל' רשות שכל מי שיוכל וירצה לפדו' הקאנוני הרי פתח פתוח לפניו והרשות והחירות בידו ומי שאין לו יכולת לפדותו יאכל ויחדי בשכירותו והלה בקרקעו איש על דגלו ואיש על מחנהו וזר לא יקרב אליהם לומר הנני בא לפדות הקאנוני שאינו בשכירותי והשתא דאייתית להכי זה אינו דינא דמלכותא או גזירה אלא רשות לכל אשר יחפוץ להיות קרקעו משוחרר ואם אנשי כנסת קאשטיליאני מושבעים ועומדים מהר סיני שלא לחפוץ השחרור הזה משום לא תחמוד בית רעך וגם משום לא תגזול שע"י חפץ שחרור זה מוסרי' ממון ישראל ביד האומות הרי שלא חלה עליהם הגזירה הזאת של מלכנו כי מה לי שאינו חפץ בשביל שאין לו מעות לפדותו וממילא נשאר בעל הקאנוני בזכות קרקעו קיים ומה לי שאינו חפץ בשביל שתורתו מכרזת עליו לא תחפוץ בשו' לא תחמוד לא תתאוה לא תעשוק לא תגזול לא תעשה מצות חבילות חבילות בב"הכ הזה באות בעבירות גדולות סוף סוף ברצונם תליא מילתא אם ירצו מה טוב להוי דת חזק ואי לאו איש על מקומו יבא בשלום וזכרי לדבר ממאי דאמרי' בכתובות ד"מ ע"א ואי אמרא לא בעינא מי איתיה לעשה כללי הכונה מה לי כשאינה רוצה ומה לי כשאינה

יכולה מפני איסור ממזרת שבה ודוק היטב ודבר זה עם כי מקומו הוא מוכרע ואינו צריך לא עדים ולא ראיה כי היא סברא אלימתא וידים מוכיחות ואומדן דעת גלוי לכל העמים לזכות הקרקע שהם אנשי כנ' ההיכל עכ"ז לא אחשך פי מלהביא בידי חבילי ראיות עד שיבלו שפתותיהם מלומר די זה יצא ראשונה לכו אל יוסף הוא המשביר לכל עם הארץ מרן הב"י ז"ל בח"מ סי' שס"ט שעל מ"ש המרדכי בפ' הגוזל בתרא ס"י דמלך שגזר דאינם יכולים למכור המשכונות עד שנה דינא דמלכותא דינא ע"ז דחה מוהרר"י ישראל כמה דחיות ומכלל דחיותיו דחה וז"ל ועוד שאין השררה מכרחת שימכור המשכונו' אלא נותנת לו רשו' וכל שאינו מכריח אינו דינא דמלכותא כמו לא ליכול איניש ארעא בלא איגרתא שהמלך מקפיד על כך וכן כתב הנמק"י בשם רבינו יונה וכן נראה מדברי הרמב"ן שהביא ה"ה בפ' כ"ז מהלכות מלוה עכ"ל. (ויש לעמוד בתשו' זאת ולפלפל ולהאריך ואין הפנאי מסכים אך עיין מוהר"ם סי' שנ"ו ועיין ש"ך שם וסי' ע"ג ועיין לח"ר סי' קנ"ז ועיין עדות ביעקב סי' ע"ב שני דרי"ד ועיין כרם שלמה סי' ל"א ועיין דברי אמת סי' י"ב זרע אברהם ח"מ סי' ח' דצ"ב ודצ"ו) הראיתיך דעת הרמב"ן ורבינו יונה והנמק"י ומוהר"י ישראל ומב"י שפסקים דכולהו ס"ל דכשאין המלך מכריח ומקפיד ליכא דינא דמלכותא גם הרי בר פרץ ז"ל שחולק על מוהר"י ישראל בענין המשכונות אע"פי שאינו מכריח היינו דוקא התם כמ"ש הלח"ר סי' קנ"ז דבענין שהוא תקון המלך כללי כדי שלא תנעול דלא בפני לווין הוא דת גמור וכל העולם אדעתא דהאי תקנה נושאים ונותנים וזהו דעת מור"ם ז"ל שפסק דין זה וכ"כ הרב זר"א שם בסי' ח' באורך דחזר כמו כל דיני ממונו דאזלינן בתר מנהג הסוחרי' אפי' נגד דין תורה. אבל מה שאינו לתיקון כללי כי אם להנאתו כיון שאינו מכריח ומקפיד לאו שמיה דינא דמלכותא וכן כתב הרשב"א בח"ב סי' שנ"ו דכל מה שמתקן המלך לפני המדינה כדי שלא יבואו לידי קטטות והכחשות ד"ד דינא אפי' נגד דין תורה ושוב ראיתי להרב חשק שלמה בדף ק' ע"ג ודק"א ע"ב שכתב וז"ל ואפי' נד"ד דהמלך מקפיד עליו יש מן המחלוקת דבין ישראל לחבירו לא דיינינן וכו' כ"ש במה שאין המלך מקפיד ואינו מכריח דודאי יש לנו למעט במחלוקות ולומר דלא דיינינן ד"ד זה בין ישראל לחבירו וזה נראה ברור ואפי' הרב עב"י סי' ע"ב שנית שדקדק מדברי ר"י בר פרץ ז"ל שחולק

על מוהר"י ישראל מודה בזה (דהיכא שהמלך אינו מכריח ואינו מקפיד לאו דינא דמלכותא קרינן ליה עיין שם דרי"ד ע"א) מה גם הכא דליכא גזירת מלך על הלוקח לשיעבירנה על שמו וכו' ע"כ הרי להדיא דגם ר"י בר פרץ ז"ל החולק ס"ל בפשיטות דבדבר שהמלך אינו מכריח ואינו מקפיד וליכא שום תיקון לכללות המדינה אה"נ דלאו ד"ד וכן ראיתי להרא"ש בתשו' כלל ק"ג ופסקה מור"ם בח"מ סימן ע"ד ובי"ד סי' קס"ו וז"ל ומה שכתבת שנפל מחלוקת בין המפרשים שכשהמלך גזר על המטבע לפחות או להוסיף אם דינא דמלכותא דינא או לא. לא ידענא מה שייך להזכיר בכאן דינא דמלכותא אם המלך עשה מטבע חדש שיצא במלכותו במשא ובמתן במקח ובממכר ופסל את זה בשבילו לא גזר להפסיד למלוה שהלוהו מטבע טוב שיקבל מטבע רע המלך אינו מקפיד אלא שיהיה מטבע הא' נפסל ויהיה המשא ומתן במטבעות אחרות ואינו חושש אם יפרעו למלוה כפי ערך מטבע הא' כי בזה אין המלך מפסיד כלום ע"כ ותשו' זאת הביאה מוהר"א ששון סי' קנ"ג וסיים וכתב דוקא משום שהמלך לא גזר שיפרעו החובות באלו המעות אבל אם המלך גזר בפי' אה"נ דהויא דינא דמלכותא ע"כ וזה דבר חידוש נפלא שאפילו המלך פסל המטבעות החשובים והוציא אחרות גרועים באותו ערך דרך משל הזהוב שמשקלו עשרה זהב היה שוה יו"ד יולי"י ופסלו והוציא זהוב אחר שמשקלו ח' זהב ושיהיה שוה יו"ד יולי"י ואחד היה לו שטר חובו על יולי"י אבל נתן לו מהמטבע הא' החשוב וא"כ כשגזר המלך לפוסלו א"כ נמצא כמי שגוזר להדיא שכל מי שפרע יולי"י יפרע מזה החדש לחשבון יו"ד שהוא פסידא להמלוה כיון שהא' פסלו ואינו בעולם ועכ"ז כתב הרא"ש דכיון דאם היהודי רוצה לעשות הדין ולפרוע ערך המטבע הא' המלך לא איכפת ליה בזה לא הוי דינא דמלכותא וחייב היהודי לפרוע ערך המטבע הא' אפי' שגזירת המלך היא החלטית לפרוע הגרוע במקום החשוב לחשבון היולי"י כ"ש וק"ו בנדון דידן שהגזירה מעיקרא אינה החלטית כלל בשום אופן כי אם ברשות וחפץ השוכר זה ודאי אין לו זכר דינא דמלכותא ועוד ראיה שכל שהמלך אינו מקפיד ואנחנו מצווים מתורתנו הקדושה הפך ציוויו לא הוי דינא דמלכותא ממ"ש מוהר"ר נחמיה תלמיד הרא"ש ז"ל בתשו' מוהר"ם אלשקר סי' י"ט על מס הת"ח משום דד"ד וכתב וז"ל וא"ת דינא דמלכותא

ומלכותא אמר לפרע צורבא מרבנן הא ליתא דכל מילי דלאו דינא ומלכותא אמר דלעבד לא מתקרי ד"ד וכו' ואפי' אם יאמר המלך לכל היהודים שבמלכותו או תפרעו כך וכך או תצאו מן המלכות ועמדו הקהלות ופדו עצמם בממון רב הת"ח פטורין ע"כ וה' כרם שלמה סי' ל"ה דקע"ד ע"ד הביא תשו' זאת והקשה עליו וז"ל ודברים הללו קשים אצלי דהרי איכא במס הת"ח הנאה למלך וגם הוא מחוקי המלכות.דאטו המלך מחלק מי שהוא ת"ח דלא יפרע מס ממי שאינו ת"ח זה א"א וכיון דמחוקי המלכים הוא אפילו שיהיה הפך תורתנו הקדושה דינא דמלכותא דינא וכו' וכעת צ"ע יעש"ב ואחר המ"ר לא ירד לעומק דינא דמלכותא ומפני זה לא הבין כוונת מוה"ר נחמיה ז"ל שהרי עיקר דינא דמלכותא דעיקר דין תורתנו הקדושה היינו כשאי אפשר לקיים שניהם ושניהם מנגדים ז"לז אבל כשאפשר לקיים שניהם או באופן דתורתנו הקדושה קפדה על האיש הישראלי שלא לעשות דכר או לעשות והדינא דמלכותא לא קפיד אם יעשה או לא יעשה אה"נ דבאופן כזה לא אתי דינא דמלכותא ומבטל דין תורתנו דאם הענין הוא באופן שיוכל לקיים שניהם יקיים שניהם ולא יפול משערת תורתנו ארצה ואם האופן דדין תורתנו מכרחת ומקפדת ודינא דמלכותא לא מכרחת ולא מקפדת אה"נ נעשה דין תורתנו דמקפדת ולא נעשה דינא דמלכותא כיון שאינה מקפדת ודבר זה מבורר מכל מה שכתבנו מפי כמה רבנים גאוני עולם וא"כ עכשיו בנדון מס הת"ח שישראל מצווין שלא ליקח מס מהת"ח וכמ"ש הכתוב מנדה בלו והלך לא שליט למרמא עליהם וג"כ מצווין לקיים דינא דמלכותא לפרוע המס והמלך אינו מקפיד כי אם שיבא הסך לידו ולא איכפת ליה ממי שיהיה אה"נ דיכולים לקיים דינא דמלכותא לפרוע המס ולקיים דין תורתנו הקדושה שלא ליקח מהת"ח כיון שהדינא דמלכותא לא גזרה בפי' קחו לי מס מהת"ח דוקא כי אם אני רוצה מכלל היהודים כך וכך וקרוב הדבר אצלי שאפי' אמר המלך בפירוש קחו לי מס מהת"ח עכ"ז פטורים הת"ח דהא יכולים לפרוע לו הסך בשלימות והמלך לא ידע אם פרע או לא זולת אם יש סכנה ואכמ"ל ועיין תשב"ץ ח"א סי' קמ"ג ודוק וכלל היהודים מצווים מן התורה שלא ליקח מס מן הת"ח א"נ נמצא דהדינא דמלכותא לא באתה בכוונה לעקור ד"ה והוא ברור ופשוט ובמטו מיניה דהרב כ"ש שלא דקדק יפה בענין זה:

ואל יפתוך חטאים לומר סוף סוף כיון דעכ"פ קי"ל דדמ"ד דינא נבטל דין תורתנו הקדושה והד"ד איתיה בעולם מה לי מקפיד ומה לי אינו מקפיד כיון שיצאת הדת מלפני המלכות בפרט שהוא מנגד לתורתנו הקדושה תכף באותו רגע כבר הורע דין תורתנו הקדושה כאלו לא היה דין זה בעולם זה הבל ורעות רוח ורעה רבה למי שחושב בורות כזה שהרי אעיקרא כל עיקר כח דינא דמלכותא היא מפני שלום המלכות וכמ"ש הנביא ירמיה דרשו את שלום העיר וכו' ועיין מוהר"א ששון ז"ל סי' קמ"ז באורך ואם אינו מקפיד מאי שלום המלכות איכא ובאיזה כח נוכל לבטל דין תורתנו הקדושה המקובלת לנו מסיני ועל כיוצא בזה כתב מוהרשד"ם ח"מ סי' רכ"ד וז"ל ואם כפי דין תורתנו הקדושה זכה שמעון וכפי דינא דמלכותא זכה ראובן פשיטא דראובן (דרוצה לזכות בכח דינא דמלכותא) נקרא רשע וגזלן מפורסם אם לא יקיים דין תורתנו הקדושה עכ"ד ודבריו חיים וקיימים וכמו שחתם עליהם הרב מוהר"ש מורפורגו בס' שמש צדקה בקו' פני הכרובים דכ"ט או' י"ז והטעם פשוט ומבואר דכיון דהדינא דמלכותא אינה מקפדת על דין תורה ודאי שהאיש הישראלי אשר עמדו רגלי אבותיו על הר סיני באותו מעמד הגדול הקדוש והנורא שרוצה להשפילו ולהשתמש בדינא דמלכותא במקום שאינה מקפדת רשע גמור קרינן ליה וכן כתב עוד הרב שמש צדקה שם או' י"ט והוכיח שתשו' הריב"ש סי' רכ"ח דכל שאין קפידא למלך חייב האיש הישראלי לקבל גזרת התורה יעו"ש. וכן הביא עוד שם בדל"ד ע"ד תשו' שלימה להגאון בעל כרם שלמה ז"ל שכתב וז"ל אמנם אם אין המלך מקפיד בזה וכו' כל כי האי אין צריך לפנים לע"ד דודאי אין להניח תורה שלימה אשר אתנו ולילך אחרי דתיהם שונות והאריכות בזה ללא צורך וכן הביא עוד שם תשו' שלימה מהרב הגדול של

אנקונא מוהר"ר יוסף פיאמיטא ז"ל שהסכים עם הר' מנוח חי קורקוס ז"ל שהיה רב דקהלתנו רומא בשנה פת"ח תקוה כמובא בתשו' משאת משה ח"א דק"ך וז"ל אבל לומר דלפי שהוא ד"ד וחק המלך אין לדון אלא בדיניהם וע"פ המלך הס כי לא להזכיר וכו' ובאמת לא ירדו לעומק ומשמעות דינא דמלכותא שאלו ראו מ"ש לשנים שעברו בהמתיקי סוד על ענין זה עם הרב הכולל חריף ובקי כמוהר"ר **מנוח חי קורקוס** וכו'

בפסק ארוך ראוהו אנשי בינות ויאשרוהו ושם חלקתי כל הדעות והסברות שיש בין הפוסקים והעלתי מפי סופרי' וספרים שכל שיש הנאה למלך וקפיד מלכא שלא יעשו אלא כמצותו מקרי ד"ד ובתנאי ג"כ שלא יהיה הדבר ברור נגד מצות תורתנו ובכלל הדברים הבאתי מ"ש גדולי האחרונים בדין ואל"ד ואקו"ף ר"ל פידו קומיסו דהיינו בענין נכסי לך ואחריך לפלוני שהישמעאלים קפדי מאד בזה והדבר אצלם כמו קדש וקפדי מאד דייניהם שיעשו כדיניהם וכמנהגם ועכ"ז כתבו מוהריב"ל ומוהרימ"ט ובני שמואל ופמ"א שמי שמקיים דין זה מכח דינא דמלכותא מחלל תורה ועתיד ליתן את הדין וכ"ש וק"ו בנדון דידן דאין כאן הנאה למלך ולא קפדי כלל וענין הסכנה בזה חלום אחד הוא שהרי המלך רוצה שיבא למקום ידוע סך קצוב בכל שנה ואם יפרענו זה או זה מה איכפת ליה (אמר הפוסק ס"ט זה ראיה לדברי לעיל שקיימתי תשו' הר"ר נחמיה והשכותי מעליו תלונות הכרם שלמה ז"ל דוק ותשכח שהם.דברי ממש) וכו' ובעל באר עשק בתשו' סי' ד' כתב בענין שגזר השר שכל היהודים יכנסו למקום הוכן להם היינו הגיט"ו שלא היה מקודם וברר להם יהודים וגזר עליהם שיחלקו ביניהם ויבררו מקומם כאשר ייטב בעיניהם והנוגשים אצים לאמר כלו מעשיכם והיה במקום ההוא בית ראובן וצוו המבוררים שיתן מביתו לשמעון כי המקום צר ולא שמע ראובן ויוציאוהו במצות השר מביתו ויצעק ראובן לפני הב"ד ופסק הרב ז"ל שהדין עמו וטעמא יהיב דלא איכפת ליה להשר אלא שהיהודים כלם יכנסו תוך הגיט"ו ולא קפיד על ראובן שיצא מביתו והסכים עמו גדול הדור מוהר"י פואה ז"ל כ"ש בנ"ד דלא קפיד מלכא מי ירצה ומי לא ירצה וכלל גדול כלל לנו מוהריב"ל וכו' ודברים הללו נוקבים ויורדים עד התהום שכיון שד"ד חידוש הוא אין לנו אלא חידושו הברור וכל ספק ומחלוקת דאית ביה אין ספק דדייניגן לזכות דין תורה וסתרינן ד"ד וכו' זה המעט מזער עלתה מצודתי וכו' ואלהים יודע שלא היה בדעתי לכתוב כזה אמנם רע עלי המעשה שאחרי שהסכימו קהלות הקדש וכו' יאמרו מקצתם קומה ונעלה בית אל נכר בחילול ה' ורעה רבה ה' יכפר בעד עמו ויסיר מלבם קנאה ושנאה ותחרות ויפרוש סוכת שלום עליהם כיר"א עכ"ד:

עיניכם הרואות כל חכמי ישראל בכף מאזנים ומכללם כל רבני איטאליא ומתוכם כעין החשמל מורינו הר' מאריה דאתרין **רומא** מוהר"ם **קורקוס** ז"ל שכלם פה אחד ממש עונים ואומרים דבמקום דלא קפיד המלך אפילו שיהא דינא דמלכותא ככל דיניה ומשפטיה דין תורתנו שתתעלה היא העיקרית ודינא דמלכותא כאין לנגדה והרוצה לזכות בכחה רשע וגזלן מפורסם קרינן ליה ועדיפא מינה ראיתי להמרדכי פ' הגוזל בתרא סימן ק"פ שקראו מוסר והענין היה במלכות אחר שהמלך הטיל מס להיהודים היושבים במלכותו לכל עיר ועיר סך ידוע וכל חדא פורעת בפני עצמה וקמו שאר הקהלות ובקשו מהמלך להתחבר כולם עם קהל פיבר"ס כדי להקל מעליהם המס והתרו בהם בני קהל פיבר"ס שלא לשאול מאת המלך החיבור הזה כי היה מגיע להם הפסד והם לא שמעו ושאלו מהמלך החיבור וחיבר' וגרמו להם הפסד וכתב הרב דעבירה גדולה בידם ואין לך אחוויי (מוסר ממון ביד גוי כזה) כי כל הפסדן של אלו אינם על ידי נתינת שוחד להטות לב המלך עליהם לעשות כרצונם להפיל ממון של ישראל לתוא מכמר ונתנום בידי לא אוכל קום ע"כ יעו"ש. והרי התם שבלאו הכי המס היו פורעים וכבר היתה דינא דמלכותא ויען שהמלך לא שאל החיבור הזה והיהודים של שאר הקהלות הראו למלך הרוח הזה להם דן אותם הרב ז"ל למוסרים גמורים שאפילו אם יהיה שואל המלך החיבור הזה היו חייבים משום דינא דמלכותא כמ"ש שם באורך עכ"ז כיון שהמלך לא ידע מזה והם עוררוהו להראות החיבור הזה נקראו מוסרים רח"ל כ"ש בנ"ד וכמובן כי אני מצטעד להאריך בדברים כאלה והם עם ה' השרידים אשר ה' קורא. ושוב אחז"ר באה לידי תשובת הרמ"ז ז"ל ק"ק מסימן ל"ז עד סימן מ"ג אשר רובצים עליה במשפט כל רבני איטאליא איש על דגלו ואיש על מחנהו וכולהו צוחין ככרוכיא על מעשה רע ומר כזה ממש וכבר נאמר לעיל בסעיף הקודם עיש"ב:

ועתה אודיעה לכם דבר חידוש ונפלא שהנה עד עכשיו הוכחנו שהיכא דהמלך לא קפיד אה"נ דלא אמרינן דד"ד. אבל היכא דקפיד באיזה אופן שיהיה נראה פשוט דדינא דמלכותא על העליונה ועכשיו אראה לכם דכ"ז דהיכא דהמלך קפיד דאמרינן ד"ד היינו דוקא היכא שאינו מגיע נזק לחבירו הישראלי בידים אבל אם מגיע לחבירו

נזק בידים דמוסר ממונו לגוים אפילו דקפיד המלך ע"ז. עכ"ז אסור לישראלי להראות ממון ישראל משום דינא דמלכותא. אם לא דהקפידה של המלך היא כל כך גדולה שיש סכנת מות על כל המעלים הא לאו הכי אסור גמור למסור חבירו ביד גוי וחילי מתשובה מוהדשד"ם ח"מ סימן נ"ה והנדון היה באנקונא. ששמעון היה מאנוסי פורטוג"אל ובא לאנקונא וחזר ונתיהד ולזה שמעון היה חייב לו גוי אחר מנה ותבע שמעון לגוי שיפרע לו המנה. אמר לו הגוי הנה ראובן היהודי חבירך חייב לי מנה קח מאתו וכן היה כי הועבר חוב שמעון על ראובן במעמד שלשתן שיפרעהו ראובן לזמן נועד. וקודם הזמן הנועד נודע בגוים ששמעון היה אנוס וגזר האפיפיור על כל מי שיש בידו כסף ושוה כסף משמעון ילך וימסרנו ביד הויסקובאט"ו של הארץ ההיא וכל זה בקנס מיתה ואיבוד נכסיו וכרוזא קרי בחיל על כל העובר מאמר האפיפיור אחת דתו להמית ולהיות כן הלך ראובן שהיה חייב לשמעון המנה הנז"ל ומסרו ביד שופט הארץ ושוב שאל שמעון מראובן המנה וראובן משיב כי נתפחד מהסכנה וע"כ הלך וגילה אל המלכות ומסר הממון וע"ז הרב מוהרשד"ם האריך הרחיב בפרטים הללו של דד"ד וכתב דכיון דהיא גזרת האפיפיור שיש לו כח לעשות חוקים וכ"ש דזה הוא חק קדום בדתם והוי דינא דמלכותא (שכל החוזר ומתיהד ממונו למלכות) וגזירת האפיפיור היתה על שמעון ובקנס מיתה על כל המעלים הרי זה פטור ראובן מחוב של שמעון יעוש"ב. ראה גם ראה אע"פ שכבר אמר שגזירה זאת היא חק קדום והוי דינא דמלכותא והיתה הגזירה על ממונו של שמעון בכל מקום. עכ"ז הרב לא פטרו לראובן בשביל שמסר אותו ממון למלכות אלא מפני שהיה קנס מיתה בדבר וחמירא סכנת נפש ראובן מממון שמעון הא לאו הכי היה הדין נותן לראובן להעלים ממונו של שמעון. אפילו שהיתה גזירת מלכות וקפיד בעצם והטעם פשוט דכל שהוא נזק בידים ליהודי חבירו. ויש בידינו להעלים ממון חברנו כדי שלא יהיה ניזק ולא יאונה לנו כל און ודאי שאנו חייבים ולא משגחינן על דינא דמלכותא אפילו חק קדום וקפיד המלך דלמסור ממון ישראל ביד גוי הוא עון פלילי והוא מן המורידין ולא מעלין. ודינא דמלכותא קלה בעינה להוציאה והדין דין אמת בלי שום ריח ספק:

ואחרי אשר הראנו ה' ידו הנפלאה בכל האמור ומדובר מריש הפסק ועד עתה מה יתאונן אדם חי על נדון דידן המר והנמהר שהחק החדש הזה אינו דינא דמלכותא לא בכחו ולא בפעולתו לא בצורתו וחומרותו ותכליתו מצד עצם מלכותנו מצד עצם החק שהוא נגד כל הדתות ושהוא חק פרטי על האופיר"י פיא"י ולא כללי על כל בני מלכותו ואין המלך מקפיד על מי שיש בידו שכירות קאנונ"י ולא ילך לפדותו ומכ"ש דליבא ריח סכנה ואיך הדת החלוש והקלוש ובטל במיעוטו ומיעוט מיעוטו יהיה לו כח לעבור בעבורו על כמה לאוין גדולים ועצומים ובפרט בבית הגדול והקדוש מקדש מעט לא תהא כזאת בישראל:

ועוד הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא. שהרי גם מצד החק החדש הלזה אין לבני קאשטיליאני שום ריח זכות כלל ועיקר. שהרי הדבר ידוע ומפורסם שכל איש אשר זיכהו ה' להיות לו קנין קרקעותיו הוא הנקרא מולק"ו בלשון ערב"י ובלשון המדינ' פרופרייטא הנה זכות האיש בפרופרייטא שלו הם בב' אופנים הזכות הא' הנאה חיצונית שבידו להשכירו ולהרויח בו לפי ערך שווי קרקעו הן חסר הן יתר והזכות הב' היינו הנאה גופנית בגוף הקרקע והיינו שאם השכירו בסתם ונפל ביתו של משכיר או רוצה לישא אשה לבנו יש יכולת בידו להוציאו שיכול לומר לו אינו בדין שתהא אתה יושב בביתי ואני מושלך בדרך ודין זה הוא פשוט אצלנו כמו שפסקו הש"ע ח"מ ס' שי"ב. וגם בעש"ג כך הוא הדין כי הוא מקובל על השכל הישר הנטוע בנו. ואחרי שנתברר לנו ב' זכיות הללו דאית לכל בעל פרופרייטא שבעולם בקרקע שלו חובה עלינו להתבונן היטב בעיקר החק החדש הזה שקבע מלכנו האפיפיור לתת רשות לכל שוכר קאנונ"י או שכירות עולם וכיוצא להביא אל גנזי המלך קרנא בעיניה ושיוחלט לשוכר הקרקע לדורות עולם. וכשנשקיף בו חצי השקפה נראה בחוש הראות שמלכנו יר"ה בחוקו חק זה הפליא עצה הגדיל תושיה והפלה בין קרקע שכירות עולם או קאנונ"י שלא נשאר לבעל הקרקע המשכיר הזכות הב' והוא ההנאה גופנית הנז"ל לבין שכירות קרקע דנשאר למשכיר בגוף הקרקע זכות גופני. שחוקו לא חקקו כי אם על הקרקעות שכבר הם מוחלטים ביד השוכר ואין לו למשכיר מן הקרקע הזה כי אם הזכות חיצוני והוא השכירות ולא הזכות

גופני שהוא הנאתו בגוף הקרקע. והיא גזרה מקובלת שהרי אומר המלך למשכיר זה נהנה וזה אינו חסר גזרתי לך שבלאו הכי אין לך מן הקרקע הזה כי אם כו"ך לשנה ובמקום שתכיר לבעל חובך השוכר הזה הכר נא בית המלכות שהוא ג"כ מקום בטוח כי לעולם יד המלך על העליונה (וידעתי שיש לחלק אבל עכ"פ לפי דעת המלכות תכון מלכותו כצאת השמש בגבורתו ולדעתיה דא ודא חדא יהיא ואפשר יותר). אבל על שכירות פשוט שעדין נשאר לבעל הקרקע הנאה גופנית ולא הנאת הריוח לבד. ע"ז לא גזר המלך כלל כי אינו יכול לומר זה נהנה וזה אינו חסר שהרי חסר הוא אותו המשכיר מאותה הנאה עצומה להיות יושב ונהנה בביתו ובחומותיו רחבות ידים ולעת הצורך יביט ואין עוזר וישתומם ואין סומך כי עיניו רואות וכלות שורו טבוח לעיניו והשוכר יורש נחלה בלי מצרים והוא בעל הקרקע שהיה מלפנים מושלך תחת אחד השיחים. וזה עול גדול וגזל מפורסם וחס ליה למלכות הישרה לעשוק לכל בני מלכות ועושק מפורסם כזה. וע"ז דקדק בגזרותיו דוקא באופני שכירות שלא נשאר לבעל הקרקע זכות גופני באותו קרקע כלל. וראיה גדולה שמלכנו יר"ה ירד לחלק החילוק המפורסם והמושכל הזה. שהרי הרואה יראה בסימן שלישי כתוב לאמר. שאם יהיה האופן שהשכירות הוא לג' דורות ודור רביעי של המשכיר ישובו הנה. אזי כה יהיה משפט הקרקע הזה שאם השוכר הרוצה להחליט קרקעו היא הדור הא' יקנה קרקעו בקרן קיימ' ערך ה' לק' מהשכירו' דרך משל אם שכירתו הוא כ' סקודי מידי שנה בשנה א"כ יביא 400 סקודי ויחליט קרקעו בידו. ואם השוכר הוא הב' יהיה הקנין לערך ד' לק' ונמצא נוסף הקרן 500. והמלכות בעת הת"ק שהם קרן קיימת בידו יפרע לבעל הקרקע ה' לק'. ואם הוא בדור ג' שכבר קרב הזמן שתחזור הקרקע לבעליה. אזי יהיה הקנין לערך ג' למאה ונמצא נוסף קרן קנין הקרקע 666 וב' שלישים סקודי והמלכות יפרע הפירות למשכיר מהקרן הזה ה' לק':

הנה מצאנו ראיה חותכת שהמלכות דקדק הרבה וידע ערך הזכות עצמיי שיש לבעל הקרקע שהרי בדור ב' ודור שלישי הוסיף סך מסויים בקרן בעל להנאת הקרקע ומאי שנא משאר שכירו' המוזכרי' בסימן א' אם לא שתאמר דבשכירות הכתובים בסימן א' דהם מוחלטים ביד השוכר ואין לו למשכיר כי אם זכות חיצוני ע"ז יקנה אותו בשוויו

ה' למאה אבל בדור הב' ובדור הג' שכבר קרבה שנת השב"ע לזכות המשכיר בקרקעו בזכות העצמיי ע"ז העריך המלכות אותו הזכות והוסיף לו מנה מאתים וכיון שהמלך אדון הקרקעות ודקדק בגזרתו שלא לעול המשפט ולתת לאיש כמדתו ודאי גזירתו דינא דמלכותא בלי ספק. ואחרי היות הדבר מבורר באר היטב שהמלך לא החליט לשוכר קרקע שיש בו למשכיר זכות עצמיי בחייו נמצא מבורר שלא גזר על נדון שכירות כשכירות נידון דידן שהרי מלבד שהב"הכ קאשטילאני הוא שכירות ממש שההוצאה על כנסת ההיכל. וגם יושבי קאשטיליאני הם בני חורין להניח הב"הכ ולצאת עוד בה שהרי יש להם תנאי חזק שאם יהיה האופן שח"ו יצא איזה גזירה שלא להתפלל בעליה כי אם ממעמקים אזי תכף ומיד מחוייבים לצאת אנשי קאשטיליא ולתת הב"הב לאנשי כנסת ההיכל. הנה נמצא שליושבי כנסת ההיכל יש להם זכות עצמיי בגוף הב"הכ בלי קביעות זמן שכל זמן בהיותנו כגלות חששא זאת לעולם עומדת בכל עת ורגע או אפילו בלי טעם גלות שייך חששא זאת כמו שראינו בלונדון כמה פעמים שגזר המלכות להחריב העליה הב' או הג' כדי לעשות דרך לרבים ורכב ברזל לו. וא"כ באיברופא ובפרט במטרופולין כמו רומא אינו רחוק כי אם קרוב ולזה הזכות העצמיי איזה ערך תתן לו כי הוא לא ניתן למכירה והוא ע"ד המחליף מחט בשרין שזה רוצה במחט צורך עצמיי יותר משווי השרין ומעולם על אופן כזה לא חק שום חק מלכנו יר"ה שהרי אפילו בדור הג' שקרב זכות העצמיי למשכיר והעריכו המלכות שוויו היינו מטעם שהוא דבר שיש לו קצבה וערך והו"ל ככל שאר קרקעות שבעולם וגם שהוא ביד השוכר שעדין לא נודע לנו צורך המשביר אל הבית ואפשר שגם הדור רביעי יחזור וישכירנו לעוד דורות הבאים. וע"ז שפיר העריכו אותו זכות והוסיף חמישיתו עליו אבל בנידון דידן מלבד שכל זמן שיש תנאי חזק זה הו"ל כאילו אינו ביד השוכר שבכל עת ורגע בעמוד והחזר קאי ומעולם לא גזר המלך על קרקע שדרים בו בעלים עוד זאת שהכא כבר נודע צורך המשכירים אל בית הכנסת קודם הגזירה. ובאופן כזה לא גזר המלך היכא דכבר הוברר צורך המשכיר אל הקרקע וכיון שראינו שהמלך העריך הזכות העצמיי אפילו בלא הוברר צורך המשכיר אל הקרקע. והבא בנדון כזה לא יפול בו שום ערך כי הוא הדבר שלא ניתן לימכר מפני גודל צורך

המשכירים בגוף הב"הכ לעת הצורך כי לא תדע מה ילד יום בהא ודאי מלבד שלא דברה הגזירה בענין זה עוד זאת שמבורר מתוכה בא"ר לח"י רוא"י שהמלך מקפיד שלא לחמוס למשכיר חמס עצמיי בזה מאחר שאנו רואין שדקדק בחכמה עצומה להפליא בין שכירות לשכירות בדקדוק עצום:

ואל יאמר האומר שאין בידינו לפרש החק הזה שהרי על כיוצא בזה כתב הרב שמש צדקה דכ"ט ע"ד וז"ל ואפי' יהיה הנדון שלפנינו תלוי בהבנת חק ודת המלך ויהיה דינא דמלכותא האם אין אלהים שופטים בארץ להבין משמעות הדברים אשר בספר הוחקו ע"כ וכ"ש בנדון שלפנינו שהוא ברור ופשוט מגוף גזרת המלך שאין ענין זה נכלל כי הוא שכידות פשוט ככל חוקיו וככל משפטיו והוא ברור:

קנצי למילין ואין לי להאריך עוד כי אם לסיים בכי טוב כמו שסיים הרב זקן אהרן סוף סימן צ"ו בנדון שלו שהיה מחלוקת על ב"הכ שכתב וז"ל וכ"ש בבית הכנסת שלא תחסר המחלוקת מביניהם אבל בשהם כלם יחד שכינה ביניהם ומי שישתדל לשים שלום ביניהם משים שלום בפמיליא של מעלה ג"כ שנאמר יחזק במעוזי יעשה שלום לי כדאיתא בתעניות ומי שהשלום שלו יברך את עמו בשלום עכ"ד. כן נמי מבטחי בה' שישמעו לקול מורים הנה עם ה' אלה היקרים המסולאים זרע קדש ה' עליהם יחיו ומטוב רצוני והשלמת דעתי אני אומר לבד שישמעו אל דברי התורה ולא יטו ימין ושמאל כאשר נאות לקהל ועדה מישראל כמותם הרשות נתונה בידם לשלוח פסק דין זה אל כל המקום אשר יהיה שמה הרוח רוח חכמה ובינה דוח דעת ויראת ה' לראות היעמדו דברי אלה עלקו הדין והאמת. וככל אשר יורו המורים תלתא בחד קינא כן יקום ומעתה ומעכשיו הריני מבטל דעתי וקורא אני ממקומי דברים שאמרתי אליכם טעות הם בידי אע"פ שקבלוני ע"כ אשר אומר כי הוא זה עכ"ז האמת אהובה אצלי ובפרט בנדון כזה שבכל דעתי אני אומר ואני גוזר שכל דיני הרבים הקהלות והחברות והקדשיות דינא יתיב לדונם בדיני ישראל (וכמו שכבר ראיתי שיש להם בארקיוו"יו הסכמה עשויה בכל תוקף וחוזק כהוגן וכתחז"ל על כל האמור) **ואני** אהיה להם באבוקאטו כותב הפסק וחכמי ישראל המובחרים ויראי ה' ידינו ויבררו אוכל מתוך פסולת אפילו אם הם אנשים בגילי. כבוד תורה שתתעלה עדיפא ושומע

לנו ישכון בטחת ושאנן מפחד רעה ואין מחריד. כ"ד דוה לבב שנעבדה צורתו והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו אדהכי והכי כלה יגרשהו מהסתפח בנחלת ה' מהר הקדש ירושלם ההר חמד אלהים לשבט"ו ויביאני אל המקום הזה מקום אשר דבר המלך ודתו עושים מאהבה באהבתו ובחמלתו. הנה העיר הזאת קרובה לקיים כל דבר שהלכה כמותו וה' משמים השקיף ואל משה אמר לרעות ביעקב צאן מרעיתו. יואל אלה להשיב את שבותי על מכון הר ציון בית פלט"י א"ל בי"ן עז"ן: והוא הצעיר

משה ישראל חזן ס"ט

למן היום. יוסד אר"ץ על מכוניה וכל יושביה עליה איש ואיש יולד בה קבעוה חובה כי פועל אדם ישלם לו על כל הטובה. אמרי לפעלא טבא אישר חיליה ברך ה' חילו איש לפי מהללו. ויהללוהו בשערים ועל טוב יזכר לדור דורים ואם ככה יעשה לפעולות אדם מן האדמה. הא במילי דעלמא. להבל דמה. מה יעשה אדם חי לעושה אורים גדולים. וכל מעשהו באמונה להעביר גלולים. חקיו ומשפטיו לישראל יורה דעה יבין שמועה. מה יהיה משפט הנה"ר דע"ה כל מעבדוהי במילי דשמיא חד מן קמיא תן לו משלו. כמשפט הזה יעשה לו ככה יעשה לאיש אשר המלך מלכו של עולם חפץ ביקרו הוד והדר תשוה עליו והיה אדירו. כי תשיתהו ברכות לעד תחדהו. וכבוד והדר תעטרהו. הן צדיק בארץ ישולם מנה אחת אפים. בדין הוא שיטול שבח המגיע לכתפיים. ישולם שבעתים כי על כן באתי. את קסת"י נתתי. חובתי ואעשנה כהנה וכהנה. אשלם תודות. טוב להודות. לאיש אחד מן הרמתים. איש הביניים. חכם ומבין מדעתו תורתו אומנותו. רב פעלים. פרי וקודש הלולים. מלא רוח חכמה נהר דעת ומזימה. רישא דעמא. בעיר רבתי **רומא** יע"א הפליא עצה הגדיל תושיה האי פסק"א דפסק"י משה איש האלהים דן דין אמת לאמיתו. הראה את כחו ואת גבורתו. במאי דאיכא בין שתי קהילות קדושות ק"ק קאסטיליאנו וק"ק היכל הי"ו כי יען ב"הכ של ק"ק יחידי קאסטיליאנו יע"א אינה שלהם בי אם שכורה בידם בסך מה לכל שנה מיחידי ק"ק היכל הי"ו שהיא שלהם בידוע ותנאי ביניהם אשר לא יוכלו יחידי ק"ק היכל להוציאם ליחידי ק"ק קאסטיליאנו מהב"הכ כי אם בזאת אם ח"ו גזרו המלכות שלא יתפללו בעליה כי אם ממעמקים אזי יקחו יחידי ק"ק היכל הי"ו

הבה"כנ הנז' להתפלל בו שהוא שלהם ויחידי ק"ק קאסטיליאנו יבקשו להם מקום להתפלל. הא לאו הכי לא יוכלו להוציאם לעולם אבל יחידי קאסטיליאנו הרשות בידם להניח הבה"כנ הנז' בכל עת שירצו ובלבד שיודיעו הדבר לבעלים הם יחידי ק"ק היכל הי"ו ששה חדשים קודם כמפורש יוצא באר הטב בשטר שבידם:

והן עתה כי השררה חדשה חק חק חרש ממש שכל שיש בידו חזקת שכירות בית או חצר שכירות עולם או לשנים או שלשה דורות ורוצה לקנותו לחלוטין יבא לשררה והם ימכרוהו לו אף שלא ברצון המשכיר בכך מה שיעלה פירות לערך סך ה' לק' סכום השכירות שהיה פורע למשכיר והשררה תפרע השכירות ככל שנה למשכיר ועל זה רוצים יחידי ק"ק קאסטילייאנו להכריח ליחידי ק"ק היכל למכור להם הב"הכ לחלוטין דאי לאו יקנו אותו מהשררה כפי חק החדש הנז' ויחידי ק"ק היכל ממאנין בדבר כי אין רצונם למכור אחוזתם נחלת אביהם להם ובפרט כי יש להם הפסדות גדולות כמבואר הכל בפסק הרב מ"ד משה שפי"ר נר"ו וע"ז שאל ישאלו אם יכולים ע"פ התורה לקנותו מהשררה שלא ברצון בעלים ואם חק זה יקרא דינא דמלכותא וע"ז עמד וימודד אר"ש ערב"ה. נכבדות מדובר בה. והוכיח במישור על הדין ועל האמת כי אין חק זה דינא דמלכותא פיגול הוא לא ירצה וההולך אחריו נפסל ביוצא כי יצא חוץ מגבול התורה והקונה מידם שלא ברצון בעלים גבר לא יצלח בימיו. יעזבנו בחצי ימיו. כי גזל הוא בידו עבריינא יתקרא על כמה לאוין **לא תתאוה. לא תחמוד. לא תגזול** שלשה אבות נזיקין ותולדותיהם כיוצא בהם. ואנכי הרואה את אשר דבר משה דברי פי חכם חן ימלל גבורות ראיות בדורות באות ומאירות בשמש בחצי השמים. מאירת עינים. כסף צרוף מזוקק שבעתים. מה נמלצו לחכי אמרתיך חכלילי עינים מיין ולבן שנים. יוצק חן בשפתותיך יושק שפתים משיב דברים נכוחים כמשה מפי הגבורה הלכה ברורה **זאת תורת** העולה כי יחידי ק"ק קאסטיליאנו אינם רשאין לקנותה מהשררה בלא רצון בעלים ואם ח"ו יקנו אותו כנז' מלבד כי עוברים על ג' לאוים כמבואר עד זאת רעה חולה כי יכנסו בסוג מוסרים ואם אמרו במחזיק בנכסי הגוי שאמר שמואל בתרא ד' נ"ה דזכה בהם וכתב רשב"ם שם וכן הנ"י דמ"מ מקרי רשע דהוי כעני המהפך וכו' ועכ"ז כתוב בהגהות אשירי וכן כתב המרדכי באם

ישראל הזוכה בה נותן המעות ללוקח כדי שלא יתבע את הנכרי והוא אינו רוצה לקבלם אלא תובע את הנכרי ויש בידו להפקיע את הקרקע מיד הזוכה ע"י הנכרי הרי זה מסור ממש ע"כ וכ"ש וק"ו בנ"ד שרוצים להוציא הב"הכנ מיד בעלים הראשונים ביד חזקה ע"י גוים מכח חק חדש זה אשר לא כדת דינא דמלכותא פשיטא דהם מוסרים גמורים ואם אמרוהו בסתם קרקע בין איש ובין אחיו הדברים ק"ו חטאות הצבור ובית הכנסת מקום מקדשנו מקדש מעט לעבודת אלהינו בגלות המר והארוך הזה הא ודאי ראוי להרחיק ממנו אפי' נדנוד עבירה שלא יהיה מצוה הבאה בעבירה ח"ו ושיהיה בכל פרטיו נקי ובר מכל מום עון אשמה כעולה תמימה וכתיב אני ה' שונא גזל בעולה. **וכן** ראיתי להרב זקן אהרן סי' צ"ג שהביא ראיה זו ממש לנדונו וסיים שם וז"ל וכ"ש לענין ב"הכנ שאולי יהיה סיבה ח"ו לבטל הב"הכנ לגמרי כמו שקרה בהרבה מקומו' מזה המלכות עכ"ל. וכמו כן איכא למיחש בנד"ד יותר מהמה במקומות הללו:

ולפי כל האמור אף אם קנו מהשררה לא קנו ולא כלום כי אין ממכר אשררה ממכר ומוציאין מידם ודמיא להההיא דפרק חזקת שם הנהי זהרורי דזביני ארעא וכו' וה"מ לעסקא אבל לנרגא לא מ"ט נרגא אקרקפתא דגברי מנח עי"ש ופסקו הרמב"ם והטור וש"ע סי' שס"ט ואע"ג דעבדי המלך מכרו את השדה משום חוב ממלך דהיינו הנרגא עכ"ז אינו מכר משום דאקרקפתא דגברי רמיא כ"ש נ"ד דאין מכר זה מפני שום חוב הקהל כי אם חק בלי טעם פשיטא דלאו זביני זביני ומוציאין מידם בעת היכולת ואין כאן דדמ"ד ככל האמור בדברי הרב הפוסק ודבריו אינם צריכין חזוק כי האמת עד לעצמו. ואשים דברי נגד אחינו אנשי ק"ק קאסטיליאנו הי"ו את אחי אנכי מבקש אל נא אחי תרעו וחלילה לכם עם הקודש ברוכי ה' המחזיקים בברית תורתינו הקדושה אבן הראשה חלילה לכם שתצא מתחת ידכם דבר שאינו מתוקן אלא מקולקל כי חטאת צבור אינה מחה כתובה בעט ברזל ועופרת. הלא אתם שארית הפלטה הנשארת מגרושי **ספרד** אשר קדשו את ה' ברבים ומסרו עצמם על קדושת שמו הגדול והנורא וקדושת תורתו התמימה והצלתם את נפשותיכם פה העירה וקבלתם באהבה וחיבה עול הגלות אשר היה בימים ההם מר ממות ולאין נחשב בעיני אבותיכם כנגד

אהבתה אל בני כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע שימו לבכם כי המקום אשר אתם מבקשים לקחת אותו אשר לא כדת **הן זה בית אלהים** וזה שער השמים בית תפלה לשם ולתפארת ולתהלה בית עבודת אלהינו עבודה זו תפלה ואיך הפה יכולה לדבר בבואכם אל הבית הזה לשפוך שיחה לדרוש סליחה איך תאמרו אשמי' אנחנו **חמרנו חמסנו גזלנו**.ועצומו של מקום גזול הוא בידכם ב"מ ע"כ יאמר בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני רחצו הזכו הסירו קנאה ושנאה מביניכם והטהרו והחליפו שמלותיכם כי כל זה גורם השנאה אשר ביניכם כי היא שהחריבה את ביתנו ועדין מדקדת בינותינו רח"ל אחי אתם שמעו ותחי נפשכם למען תחיו ורביתם. **וישראל קדושים** לא יעשו עולה דעבידי דגזימי ולא עבידי. ועודם מחזיקים בעשר ידות בתורת ה' לשמור ולעשות ככל התורה לכל מראה עיני הרב המופלא מארי דאתרא הדין **זה משה האיש** הי"ו רב גובריה ורב חיליה ועמוד הימני לסמוך עליו יהי אלהיו עמו ויעל ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם אם תאבו ושמעתם ירבו ימיכם וימי בניכם ובהשקט ובטח עד עולם עד כי יבא המלאך הגואל ועלו מושיעים בהר ציון כן יהי רצון אמן: כ"ד שליח מצוה מע"הק **טבריא** ת"ו העומד לשרת ולכהן והוא איש צעיר **חיים שמואל הכהן** ס"ט פה **רומא** י"ט לח' רחמים שנת **התר"ח** ליצירה:

סימן כא

היום יום חמישי לס' שמות י"ז לח' טבת שנת תר"ט ליצירה לפ"ק: חלץ הרב יחזקאל בן הרב מרדכי יוסף פינצי ליבמתו מדת אליגרא בת הרב יהודה יוסף גונזאקא ונפטרה בחליצה כשרה כדת וכהלכה. ברוך ה' אלהי ישראל שלא יצאת שום תקלה בשום מעשה ודיבור ממעשה ודיבור חליצה זו כן יהיה ה' אלהינו עמנו ולא יצא תקלה מתחת ידינו בשום אופן שבעולם: אלה הדברים שנתחדשו

א' פסולי' ופקפוקי' בענין המנעל הקדמון שהיה שלהם:

א' גוונו קרוב לאדום.

ב' שהיה גדול הרבה בכמותו עד שהיה תפור בסואיל"ה לשנים כדי להדקו ולקצרו מרוב רוחבו ועכ"ז היה רחב עד שרגל האומן אשר רגלו גדול ממדה בינונית היה נע

ונע ולא מתיישב כלל ובפרט בעקבו כ"ש רגל החולץ הנז"ל שהיה דק דק מהרבה מאד.

ג' שלא היו לו כי אם כ' נקבים בלבד ודינא יתיב להיות ג' נקבים מאחורים וכאן לא היו אלא שנים.

ד' שמלפניו לא היו חריצים כל עיקר כי אם חריצי האזנים דוקא ודינא יתיב שיהיו נוגעים הרצועות לבשר שוכבות זו בצד זו מצד הנקבים שלאחריו. ומצד החריצים שלפניו.

ה' שהמנעל לא היתה צורתו ימנית בגופו של מנעל לפי פשט דברי הטור וכביאור הרב שבות יעקב הביאו הזכור לאברהם דרע"א ע"ב.

ו' שהיו הקרסים מצד שמאל והלולאות מצד ימין.

ז' שהיו תפורים מפנים גם הקרסים והלולאות גם הרצועות והוי מעל דמעל.

ח' שהיו הרצועות שחורות כמו של תפילין ממש ודינא יתיב לדעת כל הפוסקים היותם לבנות דוקא:

ב' המנעל שנעשה חדש נתקנו כל הפסולי' והפקפוקי' הנז"ל וכהוגן ואליבא דכ"ע. והיינו:

א' עשיתי אותו כולו מעור אחד כדי לצאת י"ח סנדל ומנעל.

ב' גוון העור שחור.

ג' גוון הרצועות לבנות.

ד' כל התפירות בחוט של עור כלם מבחוץ בין של קרסי' ולולאות ורצועות בין של גוף המנעל (שתפירות גוף המנעל מבחוץ כבר היתה בקדמון וגם היה מחתיכה אחת של עור כמו החדש וגם שתפירת גוף המנעל היה למטה בסואיל'ה סמוכה לצד שמאל כמו ג"כ החדש).

ה' שצורת המנעל נעשה כפשט דברי הטור וביאור הרב שבות יעקב הנז"ל והיינו שבמקום הנחת האצבעות למעלה עשינו אותו באלכסון שיהיה נראה בחוש הראות ששם הוא מקום הנחת קטני האצבעות ואם כן בהכרח חזר צורתו ימנית שכבר ידוע שברגל ימיני קטני האצבעות הם לצד ימין.

ו' שנעשו בו ג' נקבים מבחוץ מאחורי השוק.

ז' שכנגדם מלפני השוק נעשו ג' חריצים מלבד חריצי האזנים.

ח' הקרסים שחורים מצד ימין והלולאות שחורות מצד שמאל.

ג' אופן קשירת המנעל

האמת אגיד שמתחילה עלה בדעתי לעשות הקשירה כסדר הרב פרי האדמה ח"ד די"ח סע"א ה"ד הי"א כסי' קס"ט הגם שבהיותי מנסה הקשר על רגלו של שליח ב"ד ראיתי בחוש הראות דבהכניס הרצועה מבפנים כדעת הרב ז"ל הוי מעל דמעל ממש ותמהתי על המראה עכ"ז אמרתי אני אל לבי דכיון דמהדק יפה בעינן ואופן זה לפי הנסיון אין לך מהדק יפה גדול מזה והחוש יגיד ע"ז אמרתי אני אל לבי דודאי לא איכפת מעל דמעל באותה החתיכה של גבי השוק דמעל רגלו כתיב והרי במעל רגלו לא יש כלל ליתא מענין מעל דמעל. וכדמות ראיה לזה שהרי יש נקבים ואם בעינן כל השוק מכוסה במנעל מה לי יתיר ומה לי חסיר אלא ודאי דמעל רגלו קפיד רחמנא והא איכא ולא מעל שוקו ועוד היה לי ראיה שהרי נשתבח הת"ח שיודע קשר חליצה ואם מבחוץ מאי חכמה איכא? וגם מיום היותינו על האדמה שמענו שידיעת קשר חליצה חכמה היא והנם מועטים היודעים אותה מכל זה טובה תוכחת מגולה שהקשרים מבפנים כדעת הרב פה"א אלא שלבי היה מהסס בדבר ויצאתי לחפשי וראיתי למוהרי"א ז"ל בס' חיים שאל ח"ב סי' ל"ג שהוא וב"ד וכל רבני דורו הגדולים בחכמה ובמנין שפכו כאש חמתם על מעשה ואופן קשירת המנעל מבפנים כדעת הרב פה"א ז"ל ועשו מעשה בחייו נגד סברתו ואשתיק רב וגם הרב יר"א ז"ל הודה להם פה אל פה יעוש"ב שהביא כמה סתירות ועל כלם יש מה לומר ולקיים דברו הפה"א ובפרט במה שמהדק יפה הפך מ"ש הר' חיים שאל ז"ל והחוש יעיד ע"ז והודו לי כל הנצבים לפני שבאמת הקשרים מבפנים מהדקו יפה יפה אלף ידות ממה שמהדק מבחוץ וגם על ענין מעל דמעל כבר מלתי אמורה דיש לדחות אבל אחרי מלכי ישראל מעונות אריות איך יצא פרעוש לא הגיע לנמ"ל כמוני היום ותכף הדרי בי ועשיתי מעשה כדעת הרב חיים שאל ורבני דורו זיע"א ובפרט שמרן מלכא מוהריט"א ז"ל הוא מאריה דאתרין בע"הק ירושלים תוב"ב וגם מאריה דאתרין יקרא פה רומא יע"א שהוא ז"ל בעוברו בשליחות מצוה פה רומא יע"א תקל"ב ליצירה סמך ג' רבנים להורות בין טמא לטהור וא"כ דינא יתיב לפסוק כדעתו בלי ספק ועשיתי

הקשרים מבחוץ ע"י שליח ב"ד וכמו שכבר מפורש בדברי הרב זכור לאברהם דרע"ה ע"א והאמת אתו דנראים חמשה כריכות אבל הם באמת שלשה דהכריכה הראשונה כשנכנסות הרצועות בחריצים הראשונים שבצד הרגל זו לשמאל וזו לימין ונראים ע"ג הרגל זו ע"ג זו ודאי שזאת לא יקרא כריכה שאינו כורך כל השוק א"כ לא יקראו כריכו' כי אם אותם שמסבבת הנקבים והחריצים דוקא ואלו הם ג' ולא יותר וגם אותה העליונה הנכנסת באזנים ויוצאה מאחרי המנעל ע"ג השוק גם זאת לא יקרא כריכה שהיא מוכרחת וא"א בלאו הכי וגם אינה כריכה ביושר והוא ברור ופשוט ואח"ך כשעלינו אל השוק מלאחריו הובאו הרצועות מלפניו ושם נקשר תכף קשירה ראשונה הדוקה ושנית רפויה ושלישית עניבה ובזה יצא קשירת המנעל כהלכתו ברוך ה':

ד' שמנהגם היה פה רומא לפי האומרים ולא בכתב משום מורה שהיתה נעשית החליצה בב"הכ ולא בשום מקום אחר והחולצת הנז' להיותה כבודה בת מלך בת עשירי עם מכל צד ומעולם לא יצאת מפתח ביתה מיום אלמנותה שאלה אשה להיות נעשית החליצה בביתה בגובהה של בית או בבית השכנים ושהם מרצים היבם לבא שמה לחלוץ לה ואני באמת ראיתי שאין קפידה בדבר שהרי הרב כנ"הג כתב בס' החליצה אות ט"ו וז"ל המקום שיקבעו לחלוץ יהיה במקום מפורסם כגון לחצר ב"הכ או בבית החכם דיינא דמתא וכיוצא בזה ואם נהגו לחלוץ בבית החלוצה אין חשש עכ"ד והרב מוהר"י הלוי ז"ל קובץ גדול סי' יו"ד ה"ר הרב כנ"הג סי' קס"ט הגהב"י או' ח"י וי"ט מלבד שכתב דמנהג ויניציאה יע"א לחלוץ בבית היבמה או בבית קרובי היבמה עוד קיים המנהג על אדני פז בראיות מופתיות כאיש גבורתו שבאמת מקום מפורסם עושה אותו דוקא ההזמנה ולא שהמקום הוא מפורסם מצד עצמו ודקדק בזה דקדוקים ראוים לפי כבודו כי רב הוא ועיין תומת ישרים סי' פ"ז שדקדוקיו נתיישבו עם דברי מוהר"י הלוי ז"ל ודוק ודבר ה' בפיהו אמת שכן ראיתי להמאירי בחי' ליבמות דק"א דפ' מצות חליצה שכתב שקביעות מקום היינו או בהזמנת אמירה או במעשה ובזה מסכים לדברי ה' תומת ישרים ז"ל ממש ראה זה חדש וסיים וכתב וז"ל ולפי זה הרבנים הקדמונים לא חששו לתיבת השערה מפני כבוד נשים יקרות

שלא תתבזנה בפומבי וחשבו שקביעות המקום ביום שלפניו והכרזת השמש היא המפרסמת אותו לכך ואולי גם בפאדווה נהגו כן מזמן קדמון כי שמה ישבו כסאות למשפט קדושים אשר בארץ המה וא"כ אל תתמה על החפץ וחפץ ה' בידך יצלח וכו' עכ"ד הרי דעת ב' גדולי הדור הכנ"הג והרב מוהרי"ל ז"ל לחלוץ בבית היבמה בלי שום פקפוק כלל ועיקר:

האמת אגיד שאני בעוניי חדשות אני מגיד כי עתה אל ה' ויאר לנו שנדפסו תשו' מוהר"י ן' מאגאש ז"ל בסוף ס' לקוטות הרמב"ן ז"ל שנשאל הוא ז"ל ע"ז בסי' קי"ו והשיב בסי' קי"ז וז"ל תשובה דבר זה תלוי בב"ד בכל מקום שיקבעו דוכתא לחליצה חייב היבם ללכת אצלם וכו' אבל אם היו שניהם במקום אחד מן הדין אין ראוי להיותם נקבצים אלא אצל הב"ד כמ"ש הכתוב בפירוש ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים וידוע שהשערה הוא שער ב"ד אבל לחייב את ב"ד ללכת אצלו עם היבמה הוא טעות ממה שאמר הכתוב וקראו לו זקני עירו וכו' ולא אמר והלכו אליו זקני עירו. והואיל ונתברר שהיבם חייב ללכת אל המקום שקבעו שם דוכתא א"כ הענין מסור להם שיקבעו אותו במקום שירצו חוץ מבית היבמה עצמה שאין להם לעשות זה ולא להכריח אותו שילך אצלה שאינו חייב בזה מן הדין ומ"ש בגובהה של עיר אינו חיוב בהכרח ואורחא דמילתא קאמר שלעולם שער ב"ד בגובהה של עיר עכ"ד.

הנה גמירי על מציאה זו ודאי ברוכי מברכינן ברוך מאיר עיני חכמים שהרי מצאנו תשובת חד מגדולי הראשונים תלמידו של רבינו רב אלפס ז"ל כמעט מסייעת לדעת הרב כנ"הג ומוהר"י הלוי ז"ל. ראשונה. שכל מקום שקובעים דוכתא יהיה במקום שיהיה הוא הנקרא תרע ב"ד והם ממש דברי מוהר"י הלוי שנית שהענין מסור ביד הדיינים לקבוע אותו בכל מקום שירצו אפי' בבית קרובי היבמה או השכנים כמ"ש בשאלה והוא הודה והסכים בתשו' (שהרי לא אמר כי אם חוץ מבית היבמה) שלישית שאפי' בבית היבמה לא כתב שאסור לעשות להם כן אלא כתב אין להם לעשות כן ונראה מטעם זלזול כבודם או יהיה הטעם כמו שסיים ולא להכריח היבם שילך אצלה שאינו חייב בזה מן הדין דרוצה לומר דאם יקבעו מקום בבית היבמה עצמה א"כ הרי נקרא תרע בי דינא וממילא יבואו לחייב את היבם לבא שמה מדאמר הכתוב וקראו

לו זקני עירו וזה משפט מעוקל לקרוא בית היבמה תרע בי' דינא כדי לחייב לבא על אפו ועל חמתו אל שער שונאה או דבצירה מיניה כי סוף סוף הוא ימשול בה לפי פשטי המקראות ולזה כתב דאין להם לעשות זה ר"ל לקבוע בבית היבמה שעל ידי כן יבואו לחייב את היבם לבא למקום שקבעו ואין הדין נותן לחייב ליבם וכו' ומזה נראה ודאי דאם היבם מתרצה וגם הב"ד רואים שהיא אשה היקרה אשר לא נסתה כף רגלה לצאת ולבוא לעיני השמש ואף אם תצא בליל הזמנה ותשאר באותה דוכתא שקבעו עד הלילה הב' אינה יכולה לישן חוץ מביתה כי היא אסטנית א"כ ודאי שב"ד יש להם לעשות זה וכמ"ש מוהר"י הלוי ז"ל כי בעבור הנשים היקרות שלא תתבזנה בפומבי לא חששו למקרא דהשערה וחשבו שקביעות המקום ביום שלפניו וכו' הוא המפרסם והמזמן המקום לכך כיעו"ש:

וכשאני לעצמי לאו חדשה היא בארץ זאת של הרב מוהר"י הלוי ז"ל ומה שאנו מבארים ג"כ דעת מוהר"י ן' מיגאש ז"ל על אופן זה שהרי כבר נודע מ"ש הטור והש"ע ח"מ סי' קכ"ד דאין הנתבע יכול למנות מורשה כדי שלא תהא סנהדרין שומעת טענת שקר מפי המתורגמן ושאני כ"ג דממנה אנטלר משום יקרא דכ"ג שלא לבזותו וגם לנשים יקרות דעת התשב"ץ ח"ג סימן ר"ו דממנים אנטלר וכן היה נראה מתשו' רב אלפס ק"ק סימן רמ"ט וז"ל:

שאלה אם אשה יש לה למנות שליח או תצא בעצמה לב"ד?

תשובה רואין אם רצה התובע שלא תצא לב"ד ממנה לה שליח ואם לאו תצא ותעמוד לפתח ב"ד משום שהיא נתבעת ואין הנתבע רשאי למנות שליח עכ"ד הרי דפסק דהנתבע אינו רשאי למנות שליח והא ודאי משום שלא ישמעו הב"ד טענת שקר ועכ"ז לאשה התיר לה ברצון התובע מפני כל כבודה בת מלך פנימה דומיא דב"ד אלא דנר' דהטור שם מפרש תשובה זאת שהתיר לאשה למנות שליח ברצון התובע היינו כשילכו סופרי הדיינין לפניה ותטען בפניהם ואח"ך תמנה שליח ע"פי אותם הטענות והכי דייקי דברי הטור שבענין הנתבע כתב בפי' וכן כתב הרי"ף בתשו' וכו' ובענין אשה כתב וכן הנשים היקרות לא ויתר להם רב אלפס אלא לשגר להם סופרי הדיינים ע"כ דרצה לומר ודאי שזה שראיתי שויתר להם למנות שליח היינו אחר

שגירת סופרי הדיינין זה מה שנוכל לומר כדי לזווג דברי הטור עם תשובת הרי"ף הנדפסת ולעולם דברי התשב"ץ ז"ל מבוררים כשמלה לאשוויי דין כ"ג לדין נשים יקרות ולא לחוש לטענות שקר (שעל הרוב כן יהיו וכמ"ש הרשב"א בתשו' הביאה ב"י שם) הרי לדעת התשב"ץ ולפי פשט תשו' הרי"ף הנז"ל לא חששו לזה מפני כבודן של נשים יקרות עם כי מקרא מלא דיבר הכתוב בצדק תשפוט צדק צדק תרדוף ואפי' במילי דעלמא נאמר מדבר שקר תרחק עכ"ז כבודן של נשים יקרות עלית על כלנה. והגם שנאמר דלקושטא דמילתא לא הותר לנשים יקרות למנות מורשה מאחר שתשו' התשב"ץ הנז' כבר עמד עליה המט"ש שם בסי' קכ"ד ואפקה כמעט בש"ס וכן תשו' הרי"ף הנז"ל כבר מלתינו אמורה דכבר נראה בחוש הראות דהטור ז"ל ארכבה אתרי רכשי עכ"ז עדין ראיתינו במקומה עומדת דעכ"פ תינח דבעיקר הדין שיצא לאורה ע"י טענות האמת והצדק זה לא הודח מפני כבודן של נשים יקרות ושולחין להם סופרי הדיינין אבל משפטי הדת דהיינו פשטי דקרא ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' והיינו ב' בעלי דינין ממש שזה נקרא משפטי הדת על תילם ר"ל בדקדוקם זה ודאי אינו מתקיים שהרי סוף סוף אינה עומדת לפני הדיינים ואינו מתקיים אשר להם הריב לפני ה' ובפרט הדין שפסק הרמב"ם פר"א מהל' סנהדרין אזהרה שלא ישמע הדין מפי המתורגמן (ועיין חי' הגהות שבטור וישבו דחוק) גם דין זה נדחה מפני כבוד נשים יקרות גם השבועה נשבעת בביתה שהוא גמר דין וכמ"ש הרדב"ז דפו' פיורדא סי' ת"א גם דין זה אינו בפני ב"ד וכל זה נדחה מפני כבוד אשה וכן כתב הב"ח סימן צ"ו משם הבדק הבית על מ"ש הטור שם משם תשובת הגאון באשה שאינה רגילה בכך אלא צנועה ויושבת בביתה שואלין לתובע על מה תובעה ע"ז כתב הב"ח שם וז"ל כתוב בתשובת הגאון הנזכר ואע"פ שאמרו רז"ל שמוע בין אחיכם אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בע"ד קודם שיבא בע"ד חבירו ואולם בעבור מדה זו שיש בה תקנה גדולה עושים ע"כ הרי גם מענין זה נראה כמה גדול כח כבוד נשים יקרות. ומאי כל זה? אלא מאי אית לך למימר שכל דבר שהוא הדין או עיקר המצוה לא יבוטל ולא יורע כחן מפני כבוד המדומה של איש ואשה באיזה אופן שיהיו ולזה בענין מינוי האשה הנתבעת מורשה שודאי יטעון טענו' שקר על פי רמאות או מצד שהוא לא

ידע מה יוכל התובע לתבוע והוא לא ידע להשיב כי אם שקרים. וזאת שנית כמ"ש הרשב"א דנמצאת מדת אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו לוקה שהמורשה לאו בעל חובו וממילא יצא הדין מעוקל ובוטל עשה דבצדק תשפוט עמיתך ובדומה לו. ע"ז ודאי תדחה אלף כבוד נשים יקרות ולא יודח דין אחד מן הגזע ומן השרשים (זולת כ"ג דמ"מ דיבר הכתוב וקדשתו גדול מאחיו גדלהו משל אחיו וכיוצא) אבל אם עיקר הדין מתקיי' דהיינו הב"ד שולח סופרי הדיינין ומברר האמת מפיה שזהו העיקר שהב"ד ידעו האמת כמה שהוא ונמצא דעפי"ז מזכאין את הזכאי ומחייבין את החייב ולא נשאר כי אם לקיים משפטי הדת על תילם ר"ל בכל דקדוקיהם ופרטיהם בפשטי המקראות ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' וכן שמוע בין אחיכם כפשוטו שזוהי כמו מצוה מן המובחר לקיים הכתוב בצורתו ולא עוד באופן כזה כבוד של נשים יקרות עדיף טפי. כיון שבלאו הכי הדין יוצא להוראה ונוכל לומר שדיבר הכתוב בהוה ולא דוקא (וכמ"ש מוהר"י ן' מיגאש ז"ל ה"ד לעול דבגובהה של עיר אינו חייב בהכרח ואע"ג דמקרא מלא דיבר הכתוב ועלתה יבמתו דמשמע מקום.גבוה עכ"ז לא איכפת.שדבר הכוב בהוה) וכייצא לזה כתב הרמב"ם פכ"א ה"'ד וז"ל כבר נהגו כל ב"ד ישראל וכו' שמושיבין בעלי דינים ומושיבין את העדים כדי לסלק ההמחלוקות שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תילם ופסקו מרן בח"מ סימן י"ז ס"ה עי"ש. ולפום ריהטא תקשי לך שהרי פסק מרן י"ד סוף סימן של"ד שאנו מחוייבים ליכנס בספק עונש כדי להחזיק דתינו כיעו"ש. וא"כ למה התם פסק להפך. אבל עפ"י האמור האמת עד לעצמו שמ"ש ביו"ד היינו באדם שעבר עברה ונידוהו וגזר השר עונש ע"ז הא ודאי הוא ביטול המצוה מעיקרא ובהא ודאי נאמר בכל נפשך ובכל מאדך (ועיין הרדב"ז דפ"ו סימן. קפ"ז) אבל התם דכבר באו לדין ומקימים ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם נמצא דעיקר המכוון יוצא לאורה אלא דעדיין חסר דבר מה והיינו לקיים מקרא כפשוטו ועמדו שני האנשים ר"ל בעמידה זהו נקראים משפטי הדת על תילם בדקדוקם זה לא איכפת ונדחה מפני איזה טעם שיהיה או מחלוקות או כבוד ת"ח או כבוד זקנה והדברים מבוררים מאד שהיא ראיה גמורה לדברינו שמה שהותר מפני כבוד נשים הוא משפטי הדת כמו

לבא היא לב"ד בעצמה אבל לא הותר הדת עצמה והיינו שהב"ד ישמעו שקר כי אם שישלחו שני נאמנים שלהם שזהו עיקר הדת:

ומעתה אל ה' ויאר לנו להתעלס בנדון הרב מור"י הלוי ז"ל ונדונינו ברצוננו שהרי השתא ומה התם במקרא דועמדו שני האנשים שאפילו שהיא עכ"פ מצוה מפורשת בתלמוד דידן מצוה לבע"ד שיעמדו עכ"ז יען. שאינה מצוה עיקרית אלא חד ממשפטי הדת על תילם נדחה מפני הכבוד או מפני המחלוקת וכן מקרא דאשר להם הריב לפני ה' ולפני הכהנים ומקרא דשמוע בין אחיכם הותרו מפני כבוד נשים. הכא במקרא זה דועלתה יבמתו השערה שנראה פשוטו שער ידוע לב"ד ולעולם כל מקום שקובעים מקום יום אחד קודם נקרא שער ב"ד אלא דאינו מתקיים השערה ידוע בכל יום ויום. אינו דין שיהא נדחה מפני כבודן של נשים יקרות כיון דסוף סוף עיקר המצוה נעשית כהלכתה וגם תיבת השערה נתקיים בקביעות יום אחד קודם ולא נשאר כי אם לישב המקרא על פשיטות פשיטותו. ודאי ע"'ז יפה כתב מוהר"י הלוי ז"ל דשפיר עשו הרבנים הקדמונים דלא חששו לו מפני כבודן של נשים יקרות ויפה דקדק. אלא דמ"ש מוהר"י בן מיגאש ז"ל דאין לעשות זה. ואין לחייב ליבם ע"ז דנראה תרתי חדא מסיבתם וחדא משום היבם זה ג"כ האמת אתו דבאמת אם יהיו עושים אותו בכל חליצה וחליצה גם בלא טעם מספיק נראה ח"ו כמקל בכבודם וזילותא דב"ד עדיף אם לא בדבר מקרה באשה אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ (וכמו נדון דידן שכולם מעידים שמיום אלמנותה לא יצאתה מן האגף ולחוץ) בהא ודאי כ"ע ידעי כי כבוד שמים הוא למחול על כבודם ולא יקוצו בני ישראל ובנות ישראל ח"ו בחקים של אברהם אבינו בכמה חומרות עליהם כי הכל לפי מה שהוא האדם ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות הא לאו הכי מה כחו של מוהר"י ן' מיגאש לאסור שלא לעשות זה נגד כל האמור לעיל ובפרט שלשונו מוכיח עליו שלא כתב אסור אלא אין לעשות זה שנראה בפירוש בי עצה טובה קא משמע להו לב"ד הצדק:

באנו אל השנית שכתב שאין לחייב ליבם ע"ז הא ודאי דבר ה' בפיהו אמת. דאמרינן להו לב"ד מאי חזית דדמא דהדין אתתא סומק טפי מן היבם ובערך שאין האשה רוצה לצאת מן האגף ולחוץ כן ערך הליכת היבם אל בית היבמה שער שונאה והוא

פשוט והשכל מחייב כן. וכן מצאתי למוהריק"ש ה"ר המט"ש סימן קכ"ד הג"הט שעל מ"ש הטור שלנשים יקרות משגרין להם ב' סופרי הדיינין ע"ז כתב מוהריק"ש דוקא הכי אבל לילך ב"ד לביתם לא וכו' דמסתמי טענות בע"ד עכ"ד אוף הכי נמי כנגד שאני חושש לצער וכבוד היבמה שלא להוציאה מן האגף ולחוץ כן יש לחוש לצער היבם וכבודו שלא לחייבו לבא לבית היבמה אבל אה"ן אם מרצין אותו קרובי היבמה ודאי דמצד הדין פטור ומותר בלי ספק ודברי מוהר"י ן' מיגאש קורין בגרון בכל זה והוא פשוט:

ובנדון דידן לא רציתי לעשות מעשה לילך לבית היבמה אפילו לחצרה בבית השכנים (שבזה מותר אליבא דכ"ע ומחייבין ליבם אפי' לדעת מואר"י ן' מיגאש ז"ל) מטעמים הכמוסים אצלי ועשיתיהו בביתי ובחומותי במקום בית מדרשי וקביעות תלמוד תורתי ובית דיני שבכגון דא עדיפ' מב"הכ לנ"ר וכמ"ש מוהר"י הלוי ז"ל וז"ל בית החכם מקרי מקום מפורסם כמו ב"כ וב"מ ואדרבא לענין זה עדיף טפי בית חכם כי ב"הכ מקום מוכן להתפלל ונאמר בו כי ביתי בית תפלה יקרא וכו' ובית החכם דיינא דמתא דמי טפי לעלתה יבמתו השערה דתרגומו תרע ב"ד עב"ד. והסכים עמו הרב כנה"ג וכנז"ל ולענין שהיתה בושה לצאת עשיתי בזה האופן שביום ההזמנה אחר מנח' רביע שעה קודם שקיעת החמה הלכנו לבית הכנסת והתודינו ואח"ך באנו הדיינים והנוספים והעדים לביתי לבית מדרשי ושם קבענו מקום ושלחנו אחר היבם ועשינו הי"ב חקירות וביני ביני חשך היום ועבר כמו שעה מן הלילה והלך היבם לדרכו ותכף בלילה באתה היבמה ועשינו לה זירוזים הראוים לה והבדיקות (וכמו שכן נראה מכ"י הרב הגדול מוהרי"ך ז"ל שבידי שגם היא תבא ביום ההזמנה מה שאינו נראה כן מכל סדרי חליצה המודפסים) וישנה בבתינו עם נב' תמ"ה וביום שלאחריו אחר התפלה סדרנו החליצה ונפטרה בחליצה כשרה ובאותו היום סעדה אצלי ובלילה הב' לעת צאת רגל מן השוק הלכה לביתה לחט"ול. כ"ז אני כותב למעשה שכן עשיתי הגם שהיתה יבמה זאת ראויה לילך אצלה מכמה טעמי תריצי ובפרט בזמננו באיברופה שדינא יתיב להקל לעם הארץ ובפרט לעשירים כל מה שבידינו להקל (כפי מה שמסיעים ספרי הפוסקים) ולא יבואו לזלזל במצות וכ"ש ב"מ שלא יבואו להתיר הזיקה בכח אלי הארץ

כי מי יודע אבל מפני טעמים הידועים אצלי השתדלתי במת"ק ורצ"ן לעשותו בביתי בבית מדרשי אבל לעולם לענין הלכה למעשה דינא יתיב שבודאי מכאן ואילך כל החליצות יהיו בבית הרב המורה והוא מצוה מן המובחר אם מטעמים שכ' מוהר"י הלוי ז"ל והיא מטעמי' שנתחדשו באיאורופה כי בעונו' מצות בזויו' מפני מכה של ערו"ב כי אעיקר' קאי וא"ל להאריך כי יודע בעמים כי מכה זו עד הצואר הגיעה והחכם עיניו בראשו שלא לעשותה בב"כ וב"מ מקום מפורסם לנבלים ולמתלוצצים ופוק חזי בזמן מוהר"י מברונא ז"ל שנתן חליצה במקום מפורסם ודחקו כ"ע לראות מעשה החליצה ושחקו לפי שהיו זקן וזקנה משובשים וכאשר התחילה לקרות מאן יבמי דחקו כמעט שנפלה היבמה על פניה ומתוך כך נתבלבלה וגער בהן הרב עד ששתקו ועכ"ז נתבלבלו עד שכמעט היו רוצים ליתן חליצה אחרת יעו"ש בתשובת סימן ד'. ואם בדור הרב אירע כ"ז השחוק והקלות ראש והבלבול מריבוי העם מה נעשה בדורותינו ובאיאורופה וכאמור ומפורש לעיל כי ע"כ הריני גוזר **ברא גזרה דאוריתא** שכן ראוי לעשות ואין לך סיג לתורה גדול מזה ואין לדיין אלא מקומו ושעתו ולא עוד אלא שגם אם נראה להרב המורה ולדיינים אשר עמו כי היא אשה יקרה מאד או קרוביה אנשים פשטנים (ודי לחכם) והיבם מתרצה להיות החליצה בביתה ימחלו על כבודם ויקבעו שם דוכתא ולא יבואו לראות כבלע את הקדש. ואפילו משמוע דברי אפקירותא נגד תורתינו הקדושה וחקיה האלהיים ושומע לנו ישכון בטח ושאנן. ועיין תשב"ץ ח"ב סוף סימן ק"ף ודוק:

ה' **שמנהגם** היה לצאת ביום ההזמנה הג' דיינים והב' נוספי' והעדי' והשמש לפניהם והמנעל בידו ומסבבים כמעט רוב הגיט"ו והשמש קורא ומודיע לכל העובר שיש חליצה למחר בב"הכ לפרסם הדבר והשתא הכא כי אל ה' ויאר לנו כי נפתחו שערי הגיט"ו וכל כתליו הפילו ארצה מטעם המלך האפיפיור וגדוליו גמרתי אומר לבטל פרסום זה בשוקים וברחובות שהרי אעיקרא דמילתא דבר זה אינו לעיכוכא שכל עיקר טעם פרסום זה היינו משום כדי שידעו העולם דחלוצה היא ולא לנסבה כהן ועוד דליתו אינשי ולקפצו עלה וכדאיתא בפי' מצות חליצה דק"א ע"ב עי"ש בפרש"י ובמאירי שם והאמת דאגב רהטאי לא מצאתי בספרי המפרשים טעם נכון מאי שנא

חלוצה מגרושה והלא גרושה נמי אסורה לכהן הדיוט והתם מאי שנא דלא צריך פרסום כל עיקר ובפרט האידנא דכתבינן וקרעינן מגזירת התלמוד ואילך ומה שאני יכול לומר אגב רהטאי דבשלמא גרושה מפורסם הדבר ממילא כיון שאינה בתולה ואינה אשת איש א"כ ודאי יצא שמה בעיר גרושת פלוני והא בעלה קיים וכיוצא. אבל חלוצה שמעיקרא אלמנה היא ואלמנה קרו להצריך פרסום יותר שמא ישכחו החליצה שבנתיים ויקראוה בשם אלמנת פלוני ולא חלוצת פ' זהו מה שנראה לי לפום ריהטאי שלא חפשתי כ"א על על ושוב מצאתי לענין גרושה קרוב לדעותיהם אלו בתשו' תשב"ץ ח"ב סימן קפ"ט עי"ש ודוק. איך שיהיה עכ"פ פרסום זה נראה דכמעט לאו לעכובא שהרי כל מעשה ב"ד קלא אית ליה ודי בזה. וכ"ש שכבר יש ב' נוספים מפני טעם זה לבד וגם העדים וגם השלמת מנין העשרה והותר שכל הדינים האלו איתנהו בחליצה ולא בגירושין ועוד שהרי אנו קובעין מקום מבערב שגם זה הוי לפרסומי מלתא וכמ"ש מוהר"י הלוי ז"ל. נמצא דכמה דברים אתוספו בחליצה יותר מגרושין מפני הפרסום ועוד אימתי ניקום ונזיל כרוכלא ובפרט בשוקים וברחובות דעוברים ושבים כל האומות ומתלוצצים מראות אמבוהה דגברי והשמש לפניהם נוטה לצד ימין ומדבר עם איש פ' ומודיעו החליצה ונוטה לשמאלו ומודיע לאחר ג"כ ונראה דבר זר שאין אחריו כמוהו והרב וכל הב"ד והנוספים אחריו ואין לך לעג הגויים גדול מזה והלא הרמב"ם עקר תקנת חכמי התלמוד בחזרת העמידה מפני לעג הגוים כ"ש באופן כזה לפשוט נבלתנו בשוקא ולהודיע החליצה וסוף כל סוף דבר שלא בא מפורש לא בתלמוד ולא בשום פוסק והרב מוהר"י הלוי ז"ל שכתב שבויניציא ופאדוב"א מכריזין בכל הגיטו"ס. לא כתב שהולכין כל הדיינין. והנוספים והעדים אחרי השליח ב"ד לסובב נתיבות אלא שהשליח ב"ד מכריז בגיטו"ס. וזאת שנית שעכשיו אין כאן גיטו"ס והפרוץ מרובה על העומד והגיט"ו שהיה מקודם עכשיו דרך לרבים מהנוצרים דבר פלא. עד שלשעבר הסכמנו שלא לצעוק מנחה ותפלה וערבית ותקון חצות.כי קבענו שעה ברחוב ב"הכ בשביל בטול ענין זה.והלא דברי' ק"ו תמידין כסדרן נתבטל ובעונו' שלא להכריז מה שהוא במקום קרבן כ"ש נוספות כאלו אשר אין להם שחר ושורש ויסוד כי אם לתוספת דבר והלא מנהג

ירושלם תוב"ב אינו אלא להכריז בב"הב בבקר דוקא ותו לא. ועל זה גמרתי אומר סיברי זו בכל הה' ב"כ גם בלילה שקודם החליצה וגם בבקר ובזה יצאנו גם מידי מנהג זה שיותר מצוי שישמעו הדבר בב"כ ממה שישמעו בחשאי מפי השליח בשוקים ואותה אמבוהה דגברי על לא דבר ובכן דא תהא למיקם שמכאן ואילך כן יקום דבר. והיינו שילכו הדייני' לב"הכ עם הנוספים ומשם ילכו למקום ההזמנה בדרך ישר בלתי סיבוב כלל והשמש לפניהם בלי מנעל בידו ולא שום תנועות אחרות כי אם בדרך פשוט דוקא ותוכרז החליצה בלילה וביום בכל הכ"כ ב' פעמים לילה ויום ולא יעשו הפורמאליט"א בשוקים וברחובות וכל המשנה ידו על התחתונה ובפרט במדינות האיאורופה כי תחלואי הנפש גברו עד להפליא ה' יטע בלבנו ובלבם אהבתו וחשק מצותיו חקיו ומשפטיו כי"ר:

ו' **שמנהגם** היה שמכלל אסיפת הדיינים. והנוספים והעדים היו נמנים ונאספים ממוני העיר ואני שמעתיהו מנהג זה יום או יומים קודם החליצה מפי מע' החבר כמוהרי"ף נר"ו ובאמת אשתוממתי על המראה מה לכהן בבית הקברות? מה לענין אנשי' סוחרים בענין חליצה? מה שלא נשמע בשום מקום ולא נמצא בשום ספר ובודאי שגם ענין זה הגם שאינו כתוב בספר תקנות שלהם כדי לטעון טענת מנהג (ועיין משאת משה א"הע סי' כ"ז הגאון מר זקני חקרי לב א"הע ד' צ"ד ע"כ מוהריק"ש סי' ו') מ"מ מהיות טוב אל תקרי רע כיון דבענין חליצה בעינן פרסומו של דבר א"כ מה טוב שיהיו נקראים גם הממונים ויתפרסם הדבר עם יקירי העיר זהו מה שיכולתי למצוא טעם לשבח למנהג הלזה הגם שהוא בתורה שבע"פ ואינו נקבע עי"ז כנודע. אבל באמת תברא בצידה כי מה כחנו יפה לחיב לנשים יקרות להתבזות בפני גבירים ואנשים סוחרים והלא מקרא מלא דועמדו שני אנשים אשר להם הריב לפני ה' ולפני הכהנים ומקרא דשמוע בין אחיכם נדחו מפני כבודן של נשים יקרות ולא יראו החוצה ושולחין להם שני סופרי הדייני' ואפי' לילך הב"ד לביתם שבזה מתקי' כל כבודה בת מלך פנימה עכ"ז כתב מוהריק"ש ה"ד הרב מט"ש ח"מ סי' קכ"ד סוף הג"הט דלא ילכו לביתם הב"ד גופיה מפני כבודן שלא יתבישו להראות בפני הב"ד ע"כ יעוש"ב כ"ש הכא דאינו ענין מצוה ולא כתוב בשום ספר מה כחנו יפה לחייב לאשה

יקרה או לאיש יקר להתבזות בפני אנשים סוחרים בדבר דלאו מדינא חיובים וצערא דגופא לא ניתן למחל. והדבר נודע ומפורסם שיותר מתביישים מאנשים כגילם ממה שמתביישים בפני הדיינים ותופשי התורה דנדמה להם כאלו תיפשי התודה לכך נוצדו וזאת חובתם ויעשוה וכן באנשים המוני עם או החכמים וזהו טבעו של עולם ע"ד כלום מתקנא כי אם חכם בחכם גבור בגבור עשיר בעשיר והוא פשוט והוצרכתי להאריך בכל זה ביודעי ומכירי טבע אנשי איאורופה שאם הוחזקו בדבר אחד גם בלי טעם סדרי בראשית משתנין ואותו ענין שאין בו ממש כל רוחות שבעולם אין מזיזין אותו ממקומו ועולים ויורדים בו והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על רוב החומרות שלנו שמן הדין אין בנו כח לשנותם ותשחת הארץ כי ע"כ הארכתי בכל זה ולומר שאם יהיה האופן שהחולץ או החולצת או קרוביה' מגדולי העיר ומאנשים פולטקין שבה ורוצים הענין בהחבא ר"ל בלי כל הפורמאליטא כי אם במה שכתוב בספרי' דינ' יתיב לעשו' רצונ' ולא נבא מן הקל אל החמו' ב"מ ובפרט בארץ האיאורופה כנודע ובפרט בדבר כזה שאינו כי אם מנהג שהונהג מדיליה כדאי דין נשים יקרות ושינוי הזמנים לדחותו באמת הבנין ואין כאן משום ליחא דמניעת כבוד לממונים כל שאינו ענין פרטי וכשיש טעם מספיק כבר כתב הרב מנחת יעקב סי' א' שביד פרנס העיר לתקן תקנות ולשנות מנהג קדום ועיין להרב הגאון מ"ז חק"ל י"ד ח"ב ד"ה ע"ג דברוב הקהל אליבא דכ"ע יכול לתקן כל זה אני כותב לשרש אחר המחלוקות וההקפדות ולא יבואו לראות כבלע את הקדש אבל בשאר אנשים פשוטים ובינונים אדרבא מנהגם יפה וכל מאי דמתפרסם הדבר בפני אנשים מכובדים כמו ממוני הזמן שפיר דמי ושומע לנו ישבון בטח כיר"א:

ז' **שלא** היה להם סדר ההתרות והמודעות בלשון איטאלקי שהוא הלשון שמבינים ודינא יתיב לומר הדבר בלשון שמבינים כמ"ש הרב הגדול מוהרי"ך ז"ל בס' בתי כהונ' ח"ב דע"ח ושאר הפוסקים ועי"ש בבתי כהונה שצריך ג"כ המסדר לפרש לחולץ או למגרש מהו מודעא ואח"ך יבטלנה וע"כ סידרתי להם בלשון איטאלקי דברי הדיין בהתרות בתשו' החולץ שרצונו בהתרות על ב' אופנים אם נשבע לתת חליצה ויתירו

לו ואם נשבע שלא לחלוץ ויתירו לו ושוב פירוש לשון מודעא ואח"ך שאלת הדיין לחלוץ אם רצונו לבטל המודעות ותשובת החולץ בביטול מודעותיו ובפיסול עדיהם:
ח' **מעשה** שהיה בחליצה זאת שאחר שגמרנו חליצה והלכו להם הדיינים והנוספים נזכרו הב' דיינים וחזרו לומר ששכחנו מלה זהירה לבל תנשא לכהן ואני תכף נכנסתי עמהם לבית והזהרנו אותה ואמרתי להם שענין שכחה זאת הא גרמא מפני שלא נכתב בסוף הסדר חליצה כאשר כתוב שם כל סדרי הדקדוקים ויצאתי לחפשי חיפוש מחיפוש בכל סדרי חליצה הנמצאים בידינו סדר שבטור ושבש"ע ושבס' בית שמואל ומשפטי שמואל דקס"א ובנימין זאב ומוהרשד"ם סי' ק"ה ומוהר"י אדרבי ומוהר"י חאג"יז ז"ל והכנה"ג והרב יד"א והרב גט פשוט בסדר חליצה למוהר"יב ז"ל והשמש צדקה והדבר משה והפחד יצחק והזכור לאברהם וגם הסדר חליצה שבת"ת מלוקט מס' שמש צדקה ובכ"מ מכת"י וגם סדר חליצה שבידי כ"י מהרב הגדול מוהרי"ך ז"ל וגם סדר חליצה של מוהר"ם מפאדובה שכולם השמיטו הזהרה זאת ואינם מודיעים לה כי אם שתנשא תכף וע"ז נאמר אם טו"ב רבנים גדולים לא שנו אנן מנין לן ודי בכל הפרסומים שנעשו והרי גם בסדרי הגטין לא נמצא זירוז זה בכל הספרים הנז"ל (זולת השמש צדקה לבד ולא ידענא מנין ליה) ומהיכן בא להו ואם כה יאמרו מהיות טוב אל תקרי רע הגם שלא בא בספרים מה יענו ביום שידובר סדר גט חליצה המובא בכנ"הג ובסדר חליצה שבס' גט פשוט ובשמש צדקה ומועתק בכ"י אשר בת"ת יכב"ץ שכתוב וז"ל שריניהא לפלונית דא למהך להתנסבא לכל גבר דתצביין ואנש לא ימחא בידא מן יומא דנא ולעלם ע"כ הרי דלא זאת דאינן מזהירין בתוכה שלא תנשא לכהן אלא אדרבא מתירין אותה בכללות לכל גבר דתצביין שעי"ז תוכל להנשא לכהן שגם כהן בכלל גבר דתצביין אלא מאי אית לך למימר דכיון דכותבין שהוא גט חליצה ממילא כבר תדע דחלוצה אסורה לכהן ולא שייך למכלל כמה שכתוב לכל גבר דתצביין גם את הכהן כי כולי האי לא טעו אינשי במה שמפורש בתורה ועיין להגאון הרמ"ז בחק"ל ח"מ ח"ה סי' פ"ו דק"י ע"ב דכתב בפשיטות דבדין מוסבם בלי חולק לא עבידי אינשי דטעו עי"ש כ"ש במה שמפורש בתורה שבע"פ והרי אפי' בגזרת חרם שלא להוציא לעז על החליצה שמובא בכמה סדרי חליצות מהראשוני' כתב מור"ם שאין

נוהגין כ"ש בדבר כזה שלא הוזכר לא בסדרי גטין ולא בסדרי חליצות ולא אחד מני אלף סדרי חליצות דודאי אין לאומרו ולהזהירו ודיינו שנעמוד בשלנו כי ע"כ אחר דאותני כמה גדולים צדיקים שלא הזהירו וגם נוסח גט חליצה הנותן אצבע בין שיני ע"ה באומרו לכל גבר בסתם בלי הזכרת חוץ מהכהן ודאי שנאמר שכל המזדרז יותר נקרא הדיוט וה' יצילינו משגיאות:

סימן כב

נוסח הגט בכתיבתו וחתימתו אשר ראוי והגון להיו' קבוע לדורו' עולם פה רומא הבירה יע"א ואין לשנות והוכרחתי ליטפל בו הדק היטב יען שראיתי במה שינוים כמו שיבואו לקמן איש על דגלו באותות ולא עוד אלא שבכמה דברים לא ראיתי להם מנהג קבוע שכבר הבאתי לפני כל הגטין חדשים גם ישנים הנמצאים באוצר הקהלה יכב"ץ משנת התל"ה עד שנתנו זאת התר"ז ולא כיווני בסד 'אחד כלל ועיקר כמו שיבא לקמן ומכאן מודעא רבה לאורייתא שקבעתי עצמי לדבר הלכה בסידור נוסח גט זה לג' ראשים:

הראש האחד בדברים שראיתי כל הגיטים כולם מהזמן הנז' ועד עתה כולם יסבו בלכתם בסדר אחד ולשון אחד הגם שלצאת ידי כל הפוסקים היה ראוי לתקן הדברים אליבא דרובא דרבוותא או על פי מנהג רוב קהלות ישראל עכ"ז כיון שראיתים כלם בדרך אחד ובנוסח אחד לא רציתי לשנות כיון דהוו דקדוקים דלית בהו ריח חומרא ובכמה גטין במספר השנים הנז"ל ודאי אמרינן הוקבע המנהג ואין הדין לשנות משום לעז הראשונים ועיין תרומת הדשן סי' רל"ב הריב"ש סי' שי"ד מוהרימ"ט ח"א סי' פ"ו בארות המים ס' ל"ד דק"פ כנ"הג א"הע סי' קמ"ב הגהב"י או' נ"ב יד אהרן שם או' כ"א יעו"ש שכלל דבריה' הם דבדברים שהם דקדוקי סופדים אפי' דלהיות טוב היה ראוי לשנות משום יופי הלשון או דקדוק הענין או זהירות יתירתא וכיוצא כיון דלית ריח איסור ודאי מניחין הנוסח הקדמון אבל כל שהוא משום חומרא או ספק איסור או לצאת אליבא דכ"ע לא משגיחינן בלעז הראשונים כיין דאיכא ספיקא וצדדין שמן הדין ראוי להחמיר אע"ג דבתופס הקדמונים לא היו כותבין כן מותר לשנות ולתקן כדי לעשות כדת וכתורה לגמרי ויש לחוש לענין שלפנינו שלא יהא בהם ספק יותר

מלחוש ללעז הגיטין הראשונים וז"ל מורנו הרב מוהר"א יצחקי ז"ל בתשובה הובאה בגו"ר א"הע ס' א' ס"ג ואשר טענו בעלי הריב כי הב"ד יפה הנז' נקראים מוציאי לעז על הראשונים נוחי נפש גם בזה מהבל ימעטו ויפה אמר שמואל כל הפוסל במומו פוסל ויען נסתרה חכמתם דק קול דברים הם שומעים ותמונה אינם רואים זולתי קול שאין לשנו' מדברי הראשו' והמשנה נק' מוציא לעז ומדמו מילתא למילתא באין מבין היכא אתמ' ואיכא לא אתמר והרוצה לעמוד בשורשי הדברי' יעמיק עיונו בדברי מוהרי"בל ח"ג סי' י"ג ות"הד סי' רל"ב והרבה פוסקי' אחרונים איש על דגלו באותות יעו"ש כי לא עת האסף תורף דבריהם בהסכמה עלו שלא נקרא מוציא לעז רק כשהאחרון בא להקל נגד הראשונים וכו' אבל להחמיר מחמת איזה ספק לית לן בה עכ"ד יעו"ש:

הראש השני בדברים שראיתי שיש להחמיר לפי דעת רוב הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם וכמעט בשגגה הואי במחילה מכבודם על זה אזרתי כגבר חלציו לאד' לא אכנה ואפי' שראיתי כולם בהילוך אחד דסירכה דגט הראשון נקטי ואזלי ותקנתי הדבר עפ"י הדין ולא חשתי ללעז הראשוני' וכנז"ל באורך:

הראש השלישי בדברים שראיתי אותם נבוכים באר"ש נוסח הגט כתוב באופן אחד ונוסח אחר כתוב באופן אחר ובא השלישי והשמיט גם שניהם וכיוצא לזה א"כ הרי הוברר הדבר שאין להם מנהג קבוע כי איש לדרכו בדו בלי השקפה נאותה א"כ בדברים כמו אלה כיון שהגעתי לתקנם ולעשות דרך כבושה אזי בזה דקדקתי לתקנו גם בדקדוקי סופרים בכל מה שביכלתי:

וזה החילי בס"ד

באחד בשבת **שבעה ימים לירח אלול חמשת אלפים ושש מאות ותשע לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן ברומא מתא** כך כתיב בכל הגיטין הנז"ל מש' התל"ה עד היום הנז"ל וכן כתוב בנוסח פיררא ומנטובה וגם ויניציא אע"ג דאם באנו לתקנו היה ראוי לכתוב כאן במתא רומא מאחר שמור"ם במפה סי' קכ"ח כתב שלא יכתוב פלונית מתא אלא מתא פלונית וכתב שם בג"פ ס"ק נ"ד וז"ל וכן אנו נוהגין פה ע"הק ירוש' תוב"ב דכותבין במתא ירושלים עי"ש וכן כל נוסחי גיטין שבאסיא ואפריקא

הם במתא פ' ולא פ' מתא עיין בתי כהונה לחם שלמה דבר משה הלק"ט וכאלה רבים אך כיון דכבר כתב מרן שם בב"י שכתוב בהגהות מרדכי דאם הקדים שם העיר למלת מתא לית לן בה מדאמרי' בפ' האשה שלום בסוריא מתא וכו' עי"ש וכ"כ הג"פ שם דמור"ם בטופס הגט שלו כתב בקזומר מתא ובודאי דאין קפידא וכו' עי"ש גם הרב כנ"הג בס' הגט ח"ג אות ל"ה כתב דאין חשש אם כתב בפלונית מתא עי"ש ואחרי אשר נתברר דאין קפידא בדבר לא רציתי לשנות וכאשר כתבתי בהקדמתי בסעיף א':

דיתבא על נהר טיבירי וממימי מעינות ובארת מסתפקא. האמת אגיד דבכל הגיטין הנז"ל חדשים גם ישנים אין הנוסח כי אם דוקא דיתבא על נהר טיבירי אנא וכו' והשאר הושמט ולא ידעתי מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם מאחר דהדבר נודע דכל הסיפוק של רומא הוא ממימי מעינות ובארות שהמעינות והבארות מים חיים אשר ברומא עין לא ראתה בשום מקום והיא ר"ל רומא היא המפורסמת בריבי רבבות מעינות שבה עד להפליא ואין מסתפקים מימי הנהר אפי' לסוסים וכביסה כי מעינותיה יזובון בשוקים וברחובות לאלפים ולרבבות ומשם מסתפקים לכל דבר קטון וגדול שתיה אדם ובהמה רחיצת בגדים זולת השרת העורות דבר מה מפני הניוול ותו לא ואחרי היות כן גדלה התמיהה מה ראו על ככה להשמיט המעינות והבארות שמשם לא בלבד רוב הסיפוק אלא כל הסיפוק וכבר נודע מחלוקת המובא בהגמ"ר סו' מס' גיטין או' תס"ז וז"ל ר"י מפאריש וחתנו היו מונעין מלכתוב לא מעינות ולא בארות בעיר שיש בה נהר וגם בטריויש שיש כמה בארות אין כותבין רק הנהרות וכן הנהיג ר"פ בסוף ימיו וכו' ורבינו יהודה כתב בסוף ביצה שיש לכתוב כל ספוקי העיר בגט ועיר שיש בה מעינות ובארות ונהרות יכתוב כולן ור"י מפאריש חולק ואומר שאין לכתוב כ"א עיקר סיפוק המים יע"ש עכ"ד הגמ"ר הראת לדעת שעיקר מחלוקת ר"י מפאריש ורבינו יהודה הלוי כתוב הסיפוק לכל הסיפוק אבל אין מחלוקתן בשביל שיש נהר שהרי ר"י מפאריש גופיה הוא שכתב דבמקומות שיש נהר אין כותבין בארות ועכ"ז במחלקותו עם רבינו יהודה נתן טעם משום דאזלינן בתר רוב הסיפוק ולא בעינן כל הסיפוק הא מיהא לעולם רוב הסיפוק בעינן אבל אם אין רוב הסיפוק מהנהר (ואפי' מעוט כנ"ד) מהיכא תיתי שלא לכתוב המעינות

והבארות שהם רוב הסיפוק לכל הפחות אלא ודאי דכונתו לומר דבעיר שיש בה נהר קבוע ויש בה מעינות על הרוב רוב הסיפוק הוא מהנהר וע"כ אין צריך לכתוב מעינות שהם מיעוט הסיפוק הא לאו הכי הוו דברי ר"י מפאריש סתרן אהדדי דאיהו מתחי' כתב בסתם דכל עיר שיש בה נהר אין צריך לכתוב מעינות ור"ל לפי' הס"ד אפילו אין מסתפקין מן הנהר כל עיקר ואלו במחלוקתו עם רבינו יהודה ז"ל הא גילה דעתו דלכל הפחות רוב הסיפוק בעינן אלא לאו כדאמרן וראיה לדבר שכן הוא פי' מחלוקת זה שהרי הרואה יראה למב"י אה"ע ס' קכ"ח סי' י"א שהביא מה שמצא כתוב בקו' בשם מוהרי"ק וז"ל בענין מי סיפוק העיר אעפ"י שיש פוסלי' לכתוב כל מימי הסיפוק מ"מ הפוסקים האחרונים הסכימו שלא לכתוב כי אם רוב ספוקי העיר אם בארו' אם מעינות גם נמצא כתוב בשם ר"פ ור"י מקורב"יל שלא לכתוב כלל לא בארות ולא מעינות כי אם הנהר אם העיר יושבת על הנהר פן יבא לטעות לכן טוב שלא לכתוב כי אם רוב סיפוק העיר היכא שהאחד מהם מן הבארות או מן המעינות הוי רובא דרובא ואידך הוי מיעוטא דמיעוטא כמו אם עשר ידות שותין מי באר או בהפך היה ראוי לכתוב מי בארות ולא מי מעינות כי אם לתפוס חדא דרובא ולהניח מיעוטא דמיעוטא מאחר שכתבו הפוסקים שלא לכתוב כלל. לכל הדעות אם לא נכתב כשר ואם היה כותב על מי בארות או על מי מעינות. ולפי האמת לא תחשוב יושבת על מי בארות או מעינות באשר אין מסתפקין מהם כי אם מיעוטא דמיעוטא איכא למיחש לפסול הגט לדעת מקצת פוסקים דמזויף מתוכו שהרי בסיפוק תליא מילתא כמ"ש המרדכי א"כ פשיטא שיש למנוע מלהכניס עצמו באותו ספק אלא יכתוב רוב הסיפוק ויניח המיעוט עכ"ל הקונטריס. וסיים מרן ז"ל וכתב ודברי הפוסקים לכתוב כל מימי הסיפוק והמונעם מלכתוב בארות ומעינות בעיר שיש בה נהר הלא הם כתובים במרדכי סוף גטין עכ"ד מב"י ז"ל אות באות והוכרחתי להעתיקו אות באות יען יש ללמוד ממנו לנ"ד כמה הלכתא רבוותא. הראשון שהקונטריס בשם מוהרי"ק עיקר מטריה הינו ברוב הסיפוק עם לכל הסיפוק וע"ז כדי להכריח כי הסכמת הראשונים הוא לכתוב רוב הסיפוק הביא לשון הר"ף והר"י מקורב"יל דמקום שיש נהר אין לכתוב בארות ומעינות כי אם הנהר דוקא. וסיים וכתב לכן טוב שלא לכתוב כי אם

רוב סיפוקי העיר הרי דעיקר ראיתו מדברי ר"פ ור"י מקורב"יל ז"ל שבמקום שיש נהר אין לכתוב מעינות וכו' היינו משום דמסתמא רוב סיפוק העיר מן הנהר וע"ז א"צ לכתוב כל הסיפוק דהיינו מעינו' וכו' ואי ס"ד דכוונת ר"פ ור"י מקורבי"ל הוא דכשיש נהר באיזה אופן שיהיה בין מסתפקין בין אין מסתפקין אין כותבין מעינו' מאי ראיה קא מייתי מהרי"ק להסכמת האחרונים ברוב סיפוקי העיר עם ענין נהר שהוא ענין בפני עצמו לגמרי ומה דמות יערוך האי לישנא להאי פרדשנא אלא ודאי דגם מוהרי"ק ידע והבין כוונת ר"פ ור"י דטעמם דכתבו דכשיש נהר אין כותכין מעינות משום דמסתמא רוב הסיפוק מהנהר ומיעוט מן המעינות וע"ז כתבו דלא יכתוב מעינות מטעם דרוב הסיפוק שהוא הנהר הא איכא וע"ז האריך עוד לברר החששות שאיכא בכתיבת כל הסיפוק ולכן טוב לכתוב רוב הסיפוק דומה דנהר. עוד למדנו שנית שגם מרן ז"ל כך הבין בענין זה של נהר והינו דהטעם הוא דמסתמא רוב הסיפוק ממנו שהרי סיים וכתב מרן הקדוש וז"ל ודברי הפוסקים האומרים לכתוב כל מימי הסיפוק והמונעים לכתוב בארות ומעינות בעיר שיש בה נהר עיין מרדכי וכו' הרי לך דמרן הקדוש ז"ל קרי בחיל דההפך לכתוב כל מימי הסיפוק שהוא רוב הסיפוק הוא לכתוב נהר בלי מעינות ובארות. דנראה דעכ"פ בכתיבת נהר לחוד מיהא הוי רוב הסיפוק. ואי ס"ד דכתיבת נהר בלי מעינות מלתא באנפי נפשא היא ולא משגחינן אחר הסיפוק כלל דברי מרן ז"ל אין להם שחר היכי הוי דבר והופכו לדעת האומרים דלא די ברוב הסיפוק להביא אותה דעיר שיש בה נהר שאינו ענין כלל וכאמור אלא לאו כדאמרן. וכן יש ללמוד מדברי מרן ומור"ם בספר הקצר שם סימן קכ"ח ס"ו וז"ל אם העיר יושבת על הנהר אין לכתוב לא בארות ולא מעינות כי אם הנהר וכתב מורם ז"ל וז"ל ויש חולקין וס"ל דצריך לכתוב כל סיפוקי העיר וכן נוהגין במדינות אלו וכו' עכ"ד הרי גם ממחלוקת מרן ומור"ם בספר הקצר תורה יוצאה בה נומא ככל מה שכתבנו אנן בעניותין דעיקר דעת מרן לומר דבעיר שיש בה נהר אין כותבין בארות ומעינות הינו משום דכשיש בה נהר מסתמא רוב הסיפוק הוא מהנהר כיון דהעיר יושבת על הנהר ולאו הלכתא בלא טעמא היא לומר דכשיש בה נהר בין מסתפקין בין אין מסתפקין אין צריך לכתוב שהרי בסיפוק תלייא מילתא

וכמו שהביא הוא עצמו בב"י ה"ד לעיל דאלת"ה מאי האי דסיים מור"ם וכתב ויש חולקין וס"ל דצריך לכתוב כל סיפוק העיר כאלו מרן דיבר דדי ברוב סיפוק כדי שיבא מור"ם ויאמר דיש חולקין וס"ל דצריך לכתוב כל הסיפוק הא מרן לא דיבר בזה כלל אלא דין באנפי נפשיה דבשיש נהר לא משגחינן אחר הסיפוק כלל אלא ודאי דגם מור"ם ז"ל הבין בכוונת מר"ן ז"ל בדין זה דבעיר שיש בה נהר אין כותבין בארות ומעינות כי אם נהר לבד דהכוונה הוא דכשיש בה נהר מסתמא רוב הסיפוק ממנו והלכתא כדעת הסוברים דדי לכתוב רוב הסיפוק דהינו נהר ולא כל הסיפוק דהינו בארות ומעינות וע"ז סיים וכתב מור"ם דיש חולקין וס"ל דיש לכתוב כל הסיפוק והינו דאפילו דיש בה נהר ורוב הסיפוק ממנו עכ"ז צריך לכתוב בארות ומעינות שהוא כל הסיפוק ונתבררו הדברי' כשמלה ברוך ה' וכן ראיתי להרב נחלת צבי ז"ל שם שעל מ"ש מר"ן ז"ל אם העיר יושבת על הנהר וכו' כתב וז"ל כן הוא דעת מוהרי"ק (המובא בב"י) ואיירי כגון אם רוב התשמיש הוא מהנהר יעו"ש שהעתיק כל לשון מוהרי"ק המובא בב"י ז"ל שודאי כוונתו להעתיקו הוא להראות שמי שהוא רואה דברי מוהריק"ו המובאים בב"י בשורשם בהכרח צריך לפרש הטעם דבעיר היושבת על הנהר אין צריך לכתוב מעינות וכו' היינו משום דרוב הסיפוק ממנו הא לאו הכי לא שהרי קורא בגרון מוהרי"ק ז"ל דבסיפוק תלייא מילתא ואם אין מסתפקין ממנו היכי יכול להשמי' בארות ומעינות שהם רוב הסיפוק או כל הסיפוק כנ"ד? וע"ז שפיר העתיק הנ"ץ כל לשון מוהרי"ק לתלות דינו שכתב אם רוב התשמיש הוא מהנהר באילן גדול והאמת אתו אלא שקיצר וכן ראיתי למוה"ר בס' גט פשוט שם שעל מ"ש מר"ן ז"ל אם העיר יושבת על הנהר וכו' כ' וז"ל כ"כ בשם ר"ף ור"י מקורבי"ל ז"ל ויש לחקור מהו הטעם דאפ' לומ' דאיירי דרוב הסיפוק מהנהר ומיעוט העיר מסתפקין ממימי מעינות ובארות ולכך כתבו דכיון דיתבא על הנהר שהוא רוב סיפוק העיר אין לכתוב סיפוק המיעוט שהוא מימי מעינות ובארות וכן מוכח מדברי הגמ"ר ז"ל וכ"כ בנ"ץ. א"נ אפשר דאע"ג דמיעוט העיר מסתפקים מן הנהר ורובא מסתפקים מבארות או מעינות אפ"ה כותבין נהר משום דמפורסם יותר ונכרת העיר על שם הנהר מה שאין נכרת העיר על ידי סימן שיש בה בארות ומעינות פן יבא לטעות כלומר שמא

יטעו לכתוב בורות במקום בארות וכו' עכ"ד יעו"ש. הראית לדעת שגם הרב גט פשוט ז"ל בטעם הראשון כתב כדברינו ממש שעיקר הטעם הוא שרוב אנשי העיר מסתפקין מן הנהר וסיים וכתב שכן מוכח מהגמ"ר ואין ספק שכיוין על כל ההוכחות שהוכחנו לעיל שכמעט ר"י מפאריש קרי בקל קרנא שבטעם דבריו שכתב דבעיר שיש בה נהר אין כותבין באמת ומעינות היינו משום דרוב הסיפוק ממנו וכאשר הארכנו לעיל ומינה לא נזוע שלשון הגמ"ר הנז"ל כולו אין לו משמעות אחר כלל כלל לא. וגם ל' מב"י בסדר הבאת המחלוקת שבהג"מ קורא בגרון פשט זה וגם לשון מור"ם בהגה אין לו פשט אחר וכמו שלזה הסכים עוד הרב גט פשוט שם למטה באותו עמוד וז"ל א"נ אפשר לומר דכוונת מור"ם לומר דאע"ג דרוב בני העיר מסתפקין מן הנהר ומיעוט מן המעינות כיון דיש מקצת בני העיר מסתפקין מן המעינות כותבין גם את המעינות וכן נראה מדברי הגמ"ר דיש חולקין וס"ל דיש לכתוב כל סיפוקי העיר אף על גב דזה הוי רובא ואידך הוי מיעוטא וכן הדעת נוטה דזו היא דעת מור"ם עכ"ד ואי דעתו נוטה שכן הוא דעת מור"ם ז"ל וכמו שהוא האמת א"כ בהכרח שכוונת דברי מר"ן הקודמים וכל המקורות אשר מהם חוצבו ופירשו שמימי הנה' הם רוב סיפוקי העיר וא"כ אחר מ"ר תו אין מקום לכל מה שפלפל שם הרב גט פשוט בטעם הב' לומר דאפילו במיעוט הסיפוק מהנהר די דאחר האמת דברי המרדכי בשורשן ודברי מוהרי"ק בשורשן ולשון מור"ם ז"ל בהגה אינן מניחין להרכיב שום פירוש וטעם כי הפשט האמור ומדובר לא יופשט מעל דבריהם והוא האמת. ומה שתמה הרב גט פשוט על הלבוש ז"ל למה השמיט דין זה דיושבת על הנהר שפסק מר"ן וסיים וכתב שלא ירד לסוף כוונתו. אני אומר אישר חיליה דהלבוש ואפריין נמטיה שהשמיט דין זה בסתם שכמעט הוא לאבן נגף לאלו הפוסקים דין מתוך השו"ע ואין עומדין על שורשן של דברים. וכבר צעקה העזר"ה צעקות גדולות ונאמנות על הפוסקים דין מתוך הש"ע כנודע ה"ד ביד"מ כי יהיו נכשלים כעור באפלה וזו שלפנינו כא' מהם. דבודאי ישגו ברואה שפשט דברי מרן סתמ' קתני עיר שיש בה נהר לא יכתבו בארו' ומעינו' כי אם הנה' לבד ולא חילק בין רוב הסיפוק או לכל הפחו' המיעוט כטעם הב' של הרב גט פשוט ונר' פשט דברי מרן שלכל אפיא בין

מסתפקין ממנו בין אין מסתפקין לעול' כשיש נהר לא משגחי' אחר הסיפוקי' בין רב למעט וזו אינה תורה וארדבא מן הדין אין צריך לכתוב שם הנהר שעיר יושבת אצלו וכמ"ש הלבוש שם ס"ד יעו"ש באורך ועיקר הדין כסיפוק תלייא מילתא ואם אין מסתפקין ממנו כי אם מיעוטא דמיעוטא איכא למיחש לפסול הגט לדעת מקצת פוסקים דמזויף מתוכו ומ"ש מרן בב"י משם מוהרי"ק ועי"ש ס"ד ה"ו. הרי לך נזק גדול ומפורסם ואבן נגף לבוערים בעם להניח דין זה כפשוטו וע"ז יפה עשה בעט"ו הרב הלבוש להשמיטו מאחר שכל הדיני' היוצאי' מזה כבר מבוארי' שם באותם הסעיפי' באר הטיב כיון דברוב הסיפוק תליא מילת' אם רוב הסיפוק מהנה' ודאי כותבין נהר ולא בארות ומעינו' והוא פשוט וברור כשמש. ומאחר עלו' כל האמו' דעת כל אלו הראשוני' והאחרוני' ומרן בש"ע דלכ"ע בסיפוק תליא מילתא ואם אין מסתפקין נראה כמזויף מתוכו דלפי האמת לא תחשב יושבת על הנהר לענין הסיפוק ואיכא למיחש לפסול הגט. א"כ תורה יוצאה בהינומה וראשה פרוע בנ"ד ברומא שכל הסיפוק הוא מעינות ובארות והיא מפורסמת לכל העולם בריבוי מעינותיה בכל פינה וזוית דבר פלא דודאי דינא יתיב לכתוב בגט המעינות והבארות שמהם כל סיפוקי אדם ובהמה וכביסה ורוב או תרי רובי מכשרת העורות. ואי לא כתבינן ודאי דאיכא למיחש לפסול אגט בלי ספק כיון שהיא מפורסמת בריבוי מעינותיה ובסיפוק תלייא מלתא וכאמור ומפורש לעיל ולית דין צריך בושש. ואם יאמר האומר כיון דברוב הסיפוק או בכל הסיפוק תליא מילתא ואתה הראת לנו שמהנהר טיבירי אין בו סיפוק כל עיקר א"כ באנו לס' החולקים שלא להזכירו אפילו אם הוא מיעוט הסיפוק ואם מזכיר המיעוט איכא למיחש לפסול הגט וכ"ש הכא דאין בו סיפוק כל עיקר. הא ודאי בורכא היא דדין זה לא נאמר כי אם במעינות ובארות דאם חד מהם הוא המיעוט בטל במיעוטו ואין יושבת עליו ר"ל אין מסתפקין ממנו וע"ז אין ראוי לכתוב המיעוט אבל בעיר היושבת על הנהר דיושבת עליו שפיר מקרי לענין ישובה ר"ל בנינה ויסודה כי נהר יסובבה הא וראי הוא סימן בפני עצמו וכמ"ש הלבוש סימן קכ"ח ס"ד עיש"ב וא"כ כשאנו כותבים שם הנהר אינו על סימני הסיפוק כי אם על סימני בנינה והקיפה לא כן בבארות ומעינות שאם אין מסתפקין בחד מהם תו

אין אתה יכול לפרש מילתא דיתבא בשום אופן שהרי על בנין העיר כולה אין אתה יכול לפרש מצד טבע הענין שהרי אותו מעין הוא בחד מקצה העיר ודרך המעין או הבאר שלא להקיף כל העיר ואיך תפרש בנויה על המעין וכו'. ואם תפרש דיתבא על הסיפוק הרי אין הרוב מסתפקין ממנו והרי הוא מזויף מתוכו אבל העיר היושבת על הנהר ודאי תפרש דיתבא על בנינה ויסודה כיון דמקיפה והוא סימן בפני עצמו על בנין העיר כענין דכתבינן דעל כיף ימא מותבא וסימן אחר מענין סיפוק מימיה והוא ברור כשמש. אשר בביאור דבר זה רוח לן הטעם הנכון שלא לכתוב דיתבא על נהר טיבירי ועל מי מעינות ובארות וכמ"ש הרב פחד יצחק על פירוא דיתבא על נהר פו ועל מי בארות. דכיון דאין מסתפקין מהנהר טיבירי כל עיקר א"כ הוי פירוש דיתבא על נהר ר"ל הבנין ולא על הסיפוק ואיך יאמר ועל מי מעינות וכו' אחריו כאלו בנינה על מי מעינות ולא סיפוקא. אבל אם מסתפקין מהנהר לפחות להשרת עורות וכביסה דשייך לפרש מלת דיתבא על הסיפוק א"כ יבא אחריו ועל מי מעינות ר"ל על הסיפוק אבל אם אין מסתפקין ממנו כל עיקר א"כ בהכרח מלת דיתבא לא תוכל לפרש ב' משמעיות על עיקר יסוד בנין העיר ועל סיפוקא וא"כ ראוי לכתוב דיתבא על נהר טבירי ר"ל על הבנין וממימי מעינות ובארות מסתפקא על הסיפוק. ושו"ר להרב ג"פ סי' קפ"ח ס' מ"ח והרב ג"מ למוהר"י בולה ז"ל שכתבו כדברים הללו והביאו ראיות אמתיות כיד ה' הטובה עליהם עלז לבי בה' וזה מן התימה על נוסח הפחד יצחק של פירוא שכתב דיתבא על נהר פ"ו ועל מי בארות ולפי הנשמע ומבורר דמלבד דהנהר פ"ו הוא בחוץ מן העיר כ"ה מילין עוד זאת דאפילו אותו יד שמסבב חוץ לחומת פירוא הם מים רעים ומסוכנים וגורמים עיפוש ואויר רע ואין מסתפקין מהם כל עיקר וא"כ נמצא לפי זה (אם כנים הדברים) דכתיבת דיתבא על נהר פ"ו הוא לסימן בנינה ולא לסיפוקא כל עיקר וא"כ איך יכתוב אחריו ועל מי בארות דהוא על הסיפוק כאלו דיתבא יפרש אותו על הסיפוק ואינו וח"ו הוי כמזויף מתוכו וכמ"ש מב"י ז"ל ה"ד לעיל. כי ע"כ אם כנים הדברים כי אין מסתפקין מזה היד של נהר פ"ו אשר חוץ פירוא כל עיקר דינא יתיב לכתוב דיתבא על נהר פ"ו וממימי מעינות מסתפקא ואין לחוש ללעז הראשונים וכאמור לעיל:

וממימי (שלשה מימים ושני יודין היוד הא' אחר ב' המימים והשני לבסוף ואם כתב וממי בב' ממים וחסר יו"ד ביניהם כשר אפי' שלא בשעת הדחק לחם שלמה בשם יד"א ואם כתב ומימי מלא יו"ד פסול אם לא בשעת הדחק) **מעינות** (בחד יו"ד ומלא וי"ו שם הבתי כהונה ח"ב ס"ה ואם כתב מעינו' חסר וי"ו כשר לחם שלמה בשם אדמת קדש סימן מ"ה) **ובארת** (רוב המקומות כותבין חסר כן כתב לחם שלמה שם וכן ראיתי בפחד יצחק ובשמש צדקה בארת חסר ולכן תיקנתי לכותבו חסר) **מסתפקא** (באלף לסוף לשון תרגום ב"ך שם **אנא פב"פ** (כל דיני כללי השמות והכינוים וכיוצא נכתבם במקום אחר כי השעה דחוקה) ואם המגרש כהן יכתבו פ' הכהן בן פ' הכהן וכן לוי:

א' וכל שום וחנינא דאית לי ולאבהתי עתה אגיד את כל הקורות אותי בענין זה של וכל שום וחניכא דאית לי ולאבהתי שהנה ראיתי בנוסח הגיטין משנת התל"ה עד שנת התקל"א כולהו כתיבי בנוסח זה. אנא פב"פ העומד היום ברומא מתא דיתבא על נהר טיבירי וכל שום וחניכ' דאית לי ולאבהתי. נמצא דוכל שום וחניכא וכו' כתיב אחרי כותכו העומד היום ברומא מתא בין באיש בין באשה. ובנוסחי הגיטין משנת התקל"א עד שנת התקע"ז ותקע"ח בכלל כתוב אנא פב"פ וכל שום וחניכא דאית ולאבהתי העומד היום ברומא מתא וכו' נמצא דלשון וכל שום הוא סמוך לשם קודם כותבו העומד וכו' בין באיש בין באשה ובנוסחי הגיטין משנת התק"עח עד היום והם מיעוטא דמיעוטא ה' גיטין דוקא השמיטו וכל שום וחניכא לגמרי בין באיש בין באשה והוסיפו תיבת כאן בכל פעם שמזכירים העיר מה שלא היה בקדמונים ולקמן נדבר מזה. והיותר מה שעמדתי מרעיד הוא שאחד מהם ר"ל מאלו החמשה כתוב בשנת התקע"ה בלא שום וחניכא. ובשנת התקע"ה גופא כתוב אחד בנוסח וכל שום וחניכא ולא עוד אלא שעוד ב' ג' שנים הנהיגו לכתוב וכל שום וחניכא כמ"ש לעיל שיש שנים כתובים בשנת תקע"ז וכתוב בהן וכל שום וחניכא. הנה נמצא מבורר בעונות דאלו האחרונים נכתבו בלי השקפה כלל ואין מביאין ראיה מהם ומהמונם שכבר נראה שנכתבו כאשר יעלה המזלג וגם נראה שגרעו והוסיפו כמה דברים כמו תיבת כאן ג' פעמים וכתבו שבעים ושש ולא כתבו ושבעים וכאלה רבות

אתם ובפרט רע עלי המעשה במיעוט השגחתם להשמיט לישנא דוכל שום וחניכא אחר שנהגו בו שנים רבות וכמבואר בנוסחי גיטין הנז"ל אמת ששורש הדבר הוא מחלוקת ר"ת ובעל הג' דבעל הג' ס"ל לכתוב כן וכן נמצא בטופסי גיטין שלו ור"ת חולק כמבואר בב"י א"הע סימן קכ"ט וכתם שם דגם המרדכי והסמ"ג כתבו דברי ר"ת ששמע דהכי ס"ל ושמדברי הרשב"א ג"כ משמע דס"ל כר"ת וגם כתב דמתניתין דפ' השולח דל"ד מוכח כר"ת כיעוש"ב. אמנם כבר כתב מב"י שם שהרשב"א כתב שהעולם נהגו כבה"ג לכתוב וכל שום בכל גיטין משום שם ליווי ושגם הרא"ש כתב שהעולם נהגו כבה"ג לפי שנהגו הגוים באשכנז שקורין ליהודים בחניכא הקרוב ללשון עברי ואין ראוי לכתוב על אותה חניכא דמתקרי לכך נהגו לכתוב וכל שום וחניכא דאית לי שמלה זו כוללת הכל. וכתב ע"ז מרן שאעפ"י שידענו בודאי שאין לו שם וחניכא אחרת כותב וכל שום וחניכא ואין נמנע דכיון שנהגו לכתוב כן תו לא חיישינן למיחזי כשקרא ושגם הרב המגיד כתב בפ' ג' מה' גירושין שכן הוא המנהג וכ"כ כמה פוסקים וכן פסק מרן בש"ע סימן קכ"ח ס"ג גם בסימן קכ"ט ס"ח וז"ל עכשיו נהגו שבכל הגיטין כותבין וכל שום וחניכא דאית לי ולאבהתי ולאתרי יעו"ש. ועיין גט פשוט בסימן קכ"ט ס"ק מ"א שכתב דאם לא כתבו וכל שום וכו' במקום שנהגו לכותבו שאין לגרש בו לכתחילה ואפילו אם גירש בו אם אפשר לכתוב גט ב' בוכל שום נכון הדבר אך בשעת הדחק דא"א להשיג גט אחר יכול לגרש בו אעפ"י שלא כתב וכל שום עכ"ל. אמת שבספר המכתב מאליהו דף ט"ל ה"ד הגט מקושר למוה"ר מוהר"ם בול"ה ז"ל סימן ט"ן הביא תשובת הרשב"א סימן אלף רי"ג דגט שלא כתבו וכל שום אחרן וחניכא לא באיש ולא באשה דאינו מעכב אם אין להם שם וחניכא ידועה כיעוש"ב. מ"מ כבר כתב הרא"ש דבאשכנז הגוים מכנים ליהודים בחניכא קרוב לעברי וכן הוא ממש במדינות האיברופא כולה כמו יוסף גוסיפ"י שאלמו"ני איס"ק ג'אכובי מויס"י ארוני אברא"מו מיֵכיֵלי גבריאֵילֵי וכן כל השמות הצורפים עם יה ואל כמו חוניה ומהללאל כולם מעתיקים אותם בלשון איטאלקי באופן שכמעט אין גם אחד שאין לו חניכא אחרת מלבד הכינוים אחרים המשונים באופן כזה ודאי אם לא כתב וכל שום ודאי פסול וכמ"ש הרב ג"פ ז"ל מאחר שכבר

נהגו בזה שנים רבות. ולא עוד אלא כמה גרם מיעוט השגחתם בגיטין הראשונים שבאותם לא די שכותבין וכל שום וחניכא אלא היו כותבים גם הכנוים הפחותים וגם החניכות נלקחות מהעברי כמו שאלמוני ואיסק ואברם. ואלו היו רואין כל זה אם אמת הדין היה נותן להשמיט כל אלו הכנוים וכמ"ש הרא"ש (ובמקום אחר נכתוב בזה העולה לפום דינא) אבל הא מיהא כבר כתב הרא"ש משום דסמכינן על לשון דכל שום וכו' אבל להשמיטו מכל וכל זו אינה תורה. וכבר ידעתי דנוסח הגט המסודר בספר פחד יצחק הא הטעה אותם אבל היה להם לדקדק שכבר כתב שם ביני שיטי וז"ל לא נהגו לכתוב וכל שום אחרן דאית לי ולאבהתי ולאתרי וא"כ היה להם לחפש אחר מנהגם איך שיהיה מכל הצדדין וצידי צדדין אין להשגיח באלו הגיטין האחרונים שכבר נראה שנכתבו בלי השגח' ויבטלו במיעוטם וכמעט ראוים לדונם בשריפה קרוב למ"ש הרב מוהר"מ בולה ז"ל בגט מקושר סימן ו' ס"ט. ומעתה אין לנו לשום פנינו ומטרת עיונינו וקביעות מנהגינו כי אם על אלו הגיטין הראשונים הכתובים בהם וכל שום חניכא שבהם הוקבע המנהג בלי ספק כי רבים הקדמונים הם אלא שגם באלו כבר כתבנו לעיל דאית בהו תרי נוסחות שבראשונים מש' התל"ה עד התקל"א כתוב וכל שום וחניכא אחר העומד היום ברומא מתא ואלו הרבים יותר משלשים גיטין ומש' תקל"א עד תקע"ז שינו וכתבוהו תכף אחר הזכרת השם קודם העומד היום ברומא. והשתא לנו לדעת כמאן תפסינן עיקר בנוסח הראשון והוא הקדמון והרוב או בנוסח האחרון אפילו שהוא המיעוט וכד דייקינן שפיר דינא יתיב לתפוס עיקר בנוסח הב' דהינו לכותבו קודם העומד היום ברומא. ודבר זה יעלה בידינו אם נדקדק באלו הב' נוסחים הקדמון והאחרון ונראה שבכולם השמיטו תיבת ולאתרי ואינם כותבין כי אם וכל שום וחניכא דאית לי ולאבהתי ואלו מר"ן ז"ל בסימן קכ"ט ס"ח וז"ל עכשיו נהגו שבכל הגיטין כותבין וכל שום דאית לי ולאבהתי ולאתרי יעו"ש ובאלו הנוסחים חדשים גם ישנים אשר אנו עסוקים בהם השמיטו לאתרי. ולנו לדעת מאי דעתיהו דאי ס"ל כבה"ג ונוסח הרמב"ם והר"אש ורבינו ירוחם היה להם לכתוב ג"כ ולאתרי ואי כס' ר"ת וסיעת מרעהו ונוסח מורם ז"ל המובא בסדר הגט היה להם להשמיט כל הל' של וכל שום וכו' וכמו שהשמיטו הפחד יצחק ואחר ההשקפה

הנאותה נראה שהאמת אתם והוא דכבר נוד' דעל מנהג זה דכותבין ולאתרי גמגם עליו מוהרי"א סימן רמ"ז הביא דבריו מוה"ר הג"פ ז"ל סימן קכ"ו ס"ק ע"ט דלדידן שאין אנו כותבין מקום הדירה אלא מקום העמיד' והיינו העומד היום במקום פ' והעומדת היום במקום פ' א"כ לא אתי שפיר על מקום העמידה לכתוב ולאתרי דמקום העמידה לאו אתרי מקרי והרב ג"פ ז"ל שם נדחק לקיים המנהג והרב גט מקושר בולה ז"ל סימן א"ן ס"טו תמה על כל דבריו באורך וגם הרב גט מקושר למוהר"י נבון קיים תמיהותיו וגמגומיו על מנהג זה לכתוב ולאתרי. ואחרי שנתברר דמנהג זה לכתוב לאתרי במקום שכותבין מקום העמידה ולא מקום הדירה הוא מגמגם והוא צולע על ירכו א"כ מנהג עירינו רומא באלו הב' נוסחים אשר אנו דנים עליהם הוא מנהג ותיקין להשמיט תיבת ולאתרי מאחר דכתבינן מקום העמידה. והשתא דאיתית להכי תורה יוצאה בהינומא לדון כהנוסח האחרון לכתוב וכל שום וחניכא תכף אחר השם קודם העומד וכמ"ש מוהרי"א בכתביו סי' רמ"ז לרב א' שסיד' העומ' וכו' קוד' וכל שום וכו' שבטופס שלו אינו אלא וכל שום קוד' העומד ושמשמע שטופס מכוון יותר דמה לנו להפסיק בין שם המובהק ובין וכל שום וסיים מרן ז"ל דהמנהג לכתוב העומד קודם וכל שום כטופס הרא"ש והרמב"ם ורבינו ירוחם והטור וכג"ף שם ס"ק ע"ט כתב דמנהג זה לכתוב העומד קודם וכל שום וחניכא נשתרבב ממ"ש בטופס הגט דהרמב"ם ודעמיה אנא פב"פ דממתא פ' וכל שום וחניכא דאית לי ולאבהתי ולאתרי כי היכי דליקום וכל שום וחניכא על שמו ועל שם אביו ועל שם עירו בהילוך אחד אבל לדידן שאין אנו כותבין אלא מקום העמידה העומד היום במקום פ' לא אתי שפיר על מקום העמידה וכל שום דאית לי ולאתרי דמקום העמידה לאו אתריה הוא עכ"ד יעו"ש וא"כ ממילא הדין יוצא באלו הנוסחים שלפנינו שאין כותבין אלא במקום העמידה וגם משמיטין תיבת ולאתרי וכנז"ל א"כ דינא יתיב שלא להפסיק בין השם המובהק ובין וכל שום עם העומד שהוא ענין בפני עצמו וכמ"ש מוהרי"א ז"ל ואין לנו לומר אגב דעל שם עירו קאי שהרי אין כותבין ולאתרי מטעם דעל מקום העמידה קימינין וא"כ לכל אפיא יפה עשו הנוסחים השניים לכתוב וכל שום וחניכא תכף אחר השם המובהק בלי הפסק מאחר שראו הגיטין הראשונים שלא היו כותבין

ולאתרי וא"כ אין לדבר שחר לכתוב וכל שום וכו' אחר העומד היום ברומא מתא דהוי הפסק בלי טעם והוא ברור כשמש ואפריון נמטיה כי יפה דקדקו.

ב' בכל הגיטין הנז"ל כתוב וכל שום וחניכא וכולי ובגיטין המובאים בב"כ כתוב אחרן ולא ראיתי מי שנתעורר בזה וע"כ הנחתיהו כמו שהיה כתוב מאחר שאין הדבר גורם פיסול כי אם יופי הלשון.

ג' וחניכא בכל הגיטין הנ"ל כתוב באלף וכ"ב הרב כנ"הג סי' קכ"ו דע"ט והרב ב"ך בס' הגט וכן כתב הגט מקושר בול' ס"ו סנ"ט שכן רא' בקושטנדינא ומצרים וכן כתב בנו בלחם שלמה בקונטריס ס' תירוכין שכן מנהג שאלוניקי וכמ"ש הרב דב"מ ס' ע"א ס"ב אבל בירושלים כותבין בה"א וכן כתב מוהר"א מפדווה סי' ו' לכתוב בה"א אלא דבדיעבד אם כתבו באלף בשד ואם כן מנהג רומא מיוסד עפ"י רוב עירות המוקפות חומה זו תורה לכתוב באלף:

ד' כבר כתבנו בסעיף הא' שבסי' זה לקיים המנהג שאין כותבין ולאתרי ועפ"י זה אשרנו לכתוב וכל שום וחניכא תכף אחר השם המובהק וא"כ מינה לא נזוע שלא לכתוב ולאתרי:

העומד היום ברומא מתא דיתבא על נהר טיבירי וממימי מעינות ובארת מסתפקא

א' העומד היום ברומא מתא כן כתוב בכל הגיטין מש' התל"ה עד אותם של שנת התקע"ז בלי תיבת כאן ולבד באותם הה' גיטין האחרונים הוסיפו מלת כאן ונגררו אחר נוסח הפחד יצחק כדרכם וא"כ לא היה בידם לשנות המנהג הקדמון שעל יובל ישלח שרשיו וכמ"ש הרב כנ"הג סי' קכ"ו דע"ט או' יו"ד וז"ל בגיטין הניתנין בויינא ע"י מוהר"ם וע"י מוהר"י וייל ובטופס הגט שהוציאו מירושלים לא היה כתוב מילת כאן כי אם במנין למנין שאנו מנין מכאן אבל גבי האיש ואשה לא היה כתוב העומד כאן או העומדת כאן עכ"ד הצריכים לענייננו והוא ממש מנהג רומא בכל גיטי דווקני הנז"ל שבלבד סמוך למנין כתוב כאן ברומא מתא ולגבי האיש והאשה כתוב העומד העומדת ברומא מתא וא"כ אין כח באלו האחרונים אם מעט מזער המה לשנות מנהגם מאחר דתלוי ביופי הלשון וביאור הדבר וליכא ריח פיסול ואדרבא רבים וגדולים קיימי בנוסח זה ובזה איכא משום לעז הראשונים והוא פשוט שגם בזה לא השגיחו כלל אלו האחרונים:

ב' דיתבא על נהר טיבירי וממימי מעינות ובארות מסתפקא גם בזה כל נוסחי הגיטין שברומא ראשונים ואחרונים כל הג' נוסחאות בזה מסכימים לכתוב בכל פעם דיתבא על נהרי טיבירי והינו ג' פעמים אחד סמוך למנין ואחד באיש ואחד באשה. ובא"י וכל מקומות הספרדים כותבים פעם אחד סימני העיר סמוך למנין ואח"כ באיש ובאשה כותבין במתא פלונית הנזכרת ותו לא וז"ל הרב ג"פ סי' קכ"ח סל"ד וז"ל יש טופסי גיטין שכותבין שם הנהר ג' פעמים גבי הזמן וגבי עמידת האיש והאשה כמו שנראה מטופס גט מור"ם הנהוג בעירו המובא בסוף סדר הגט אמנם פה ע"הק ירושלים תוב"ב אין כותבין סימני העיר דיתבא על מי שילוח וכו' רק בתחילה אצל הזמן אבל גבי עמידת האיש והאשה כותבין העומד והעומדת היום בירושלים הנז' וכן ראיתי הרבה תופסי גיטין העשוין לפני רבני ספרדים בשאר עירות וע"ז נאמר נהרא נהרא ופשטיה עכ"ל ומאחר שכתב הרב ז"ל נהרא נהרא ופשטיה ואנו רואים מנהג רומא בכל טופסי הגיטין לכתוב ג' פעמים א"כ דינא יתיב שלא לשנות וצריך לכתוב ג' פעמים דיתבא על נהר טיבירי וממימי מעינות ובארת מסתפקא אע"ג דזה הלשון וממימי מעינות ובארת הוספנוהו מחדש ולא היה כתוב בראשון והוזכר בב' עכ"ז כיון שמנהגם לכתוב עוד ב' פעמים דיתבא על נהר טיבירי ובראשון הדין מכריחנו לכתוב וממימי מעינות וכו' אם כן צריך להזכירו גם בכל ב' פעמים וכן תראה בנוסח מורם ז"ל שכתב ג' פעמים דיתבא על נהר פ' ועל נהר פ' ועל מי מעינות וכן בנוסח הפחד יצחק כתוב שלשה פעמים דיתבא על פ"ו ועל מי בארת וא"כ גם אנחנו שהוספנו וממימי מעינות וכו' צריך לכותבו עוד ב' פעמים יען דבלאו הכי אין אנו יכולים לשנותו שלא לכתוב דיתבא על נהר טיבירי שלשה פעמים ומנה לא נזוע:

צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ושבקית ופטרית ותרוכית יתיבי ליכי אנת אנתתי (או אנת ארוסתי) פב"פ וכל שום וחניכא דאית ליכי ולאבהתיכי העומדת היום ברומא מרתא דיתבא על נהר טיבירי וממימי מעינות ובארת מסתפקא דהוית אנתתי (או דהוית ארוסתי) מן קדמת דנא וכדו פטרית ושבקית ותרוכית יתיכי ליכי דיתיהויין

רשאה ושלטאה בנפשיכי (בב' יודי"ן יו"ד אחר השין ויו"ד לבסוף כן הוא בכל טופסי הגיטין כולם הנז"ל וכן הוא בנוסח הפחד יצחק וא"כ אין לשנות כיון דאינו ריח פיסול ועיין גט מקושר בולה ובנו בלחם שלמה ודוק):

למהך להתנסבא לכל גבר דיתיציביין ואנש לא ימחא בידיכי מן יומא דנן ולעלם

יש מקומות שכותבין מן שמי מן יומא דנן וכו' אבל מנהג עירנו רומא שלא לכתוב מן שמי וכן נוסח הפחד יצחק והוא מיוסד עפ"י הרשב"א שכתב שאין צורך בו וכ"כ מור"ם והרב גט מקושר בולה ז"ל סי' ע"ז ס"ו דקדק ממש שכן נהגו לכתוב מן שמי נראה שהוא משום מנהג לבד עכ"ד ואנו כבר ביררנו שברומא אין לנו מנהג זה וא"כ אין אנו יכולים לשנות.

והרי את מותרת לכל אדם ודן די יהוי ליכי מנאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטור כדת משה וישראל

כדת משה וישראל בשורה אחרונה ומאריך אותיות ד"ת רא"ה והוא האמת כמ"ש מוה"ר הב"ך ז"ל:

סימן כג

לאנקונה יע"א

שאלה על אודות מי שנקרא בשם העריסה ובכתובה רפאל ישעיה אבל נשתקע שם ישעיה בפי כ"ע לגמרי מה דינו בנתינת הגט?

תשובה תפארת חכמים ואור עיני גם הם ליל מש"ק העבר קבלתי מאורות דב"ק מלהבות אש דת אורו עיני כל מעיני באמת מצד אחד ומצד אחר שאגתי מנהמת לבי כי הן בעון בכיש חילאי וכו' ואחר שכן מה כחי למהדר אתלמודאי ולבא מפניו בתשו' נצחת כמדתי לכל רוח לארו"ך שולחן במדב"ד דברים בשורשן מלבד עול הציבור אשר לא דימיתיו כי העם נצב עלי מן הבקר עד הערב זה נכנס וזה יוצא איך שיהיה עכ"ז לפוטרו בלא כלום אי אפשר כי ע"כ גמרתי בדעתי היום יום חמישי לדחוק עצמי ולהשיב מפני הכבוד בקיצור מילין ואומר. דהנה לפום ריהטא היה

נראה כמ"ש מני"ר בתחי' ההשקפה שלא לכתוב כי אם גט אחד בשם רפאל ותו לא מידי כיון שנשתקע שם ישעיה מקריאה אפי' שלא נשתקע מידיעה שבאופן כזה כבר יש לנו דעת מרן הקדוש בתשו' מבורר לעין כל דדי בגט אחד וכמו שכן הוכיח להדיא הרב מאמר מרדכי חתנו של הרב משאת משה ז"ל בחי' לגיטין עד ל"ד ע"א וז"ל הא דאמרינן דשם שנשתקע לא חשיב מדינא לדעת רובא דרבוותא הוכיח הרב המכתב דנ"ב דבלי שנשתקע מקרי אז שאין קורין לו באותו שם הגם שלא נשתקע מידיעה שיודעים שהיה לו שם אחר חשיב נשתקע ומלבד ההכרחיות שכתב הרב הנז' יע"ש אף אני אביא מדברי מרן שכתב בתשו' סי' ט"ו וז"ל ומ"ש ומביאים ראיה לדבריהם ממ"ש הר"פ וכו' עד וע"ז הצריך הרב שני גיטין ונתנם יחד עם היות כי חילוק זה נזכר בחבור דברים אלו אינו ענין לנ"ד דהתם כשנתפרסם שם שני לכל העולם אלא שלא היו קורין אותו אלא בשם ראשון ומש"ה הצריך הה"פ שני גיטין ואף גם זאת משום חומרא ולכתחילה אבל בדיעבד אם לא כתב אלא שם ראשון סגי אבל בנ"ד שבעת הכתיבה ונתינת הגט לא נודע אלא שם יצחק ואדרבה אם היו כותבין שם חיים מודה הר"פ דבטל ופסול הוי עכ"ל הרי להדיא דמרן ז"ל מוקי ההיא דנשתקע בנתפרסם שם שני אבל בנשתקע מקריאה ומידיעה לכ"ע די בגט אחד בשם המורגל לבדו דוקא ע"כ והשתא הגם דדברי הר' ז"ל מגומגמי' קצת שהרי מתחי' כתב להביא ראיה מדברי מרן גם בלא נשתקע מידיעה ובסוף ראיתו לא כתב כ"א בנשתקע מידיעה ומקריאה ונר' לדייק דאם לא נשתקע מידיעה צריכה ב' גיטין עכ"פ דקדוקו מתשו' מרן הוא אמיתי דאפי' לא נשתקע מידיעה די בגט אחד ויש לישב דבריו ואכמ"ל ואחר שיש לנו דעת מרן ז"ל מבורר ובמח"ק לא אתברר המנהג מימות נביאים ראשונים הא ודאי בדעת מרן תפסינן ומפני פעם או פעמים לא יוקבע המנהג וכ"ש כי מני"ר נר"ו קרא ערער אלא שרבו עליו חבריו ועכשיו מצא בעל חוב לגבות חובו כיון דחזר מאריה דאתרא ודעתו נוטה לצד זה בידו להכריע ואם לא יכריע עובר ח"ו על מ"ש מוהר"ם הו"ד בתשו' בשמים ראש סי' שכ"ח כיעו"ש כל זה אני כותב שכן הוא דעתי בכל מכל אלו לא היו לנו רבני א"י תוב"ב אתרא דפסקי כמרן הקדוש נוטים לחומרא הייתי אומר אף אתרי דמר יע"א על שד"ה הארץ תחשב ודי לו בגט אחד עם שם רפאל ותל"מ אבל

אחרי ראותינו תשו' רבני א"י למקומותם בארשות"ם וכמו שהביאם מני"ר בארש"ות החיים ובפרט למ"ש הרב משאת משה בשניות סי' י"ג דהוא נדון מני"ר נר"ו כמעט ששם פירלא אע"פי שנכתב בכתובה נשתקע עכ"ז כתב וז"ל הנכון לכתוב בנ"ד גט אחר בנימוס הזה סניורא דאתקריית פירלא עי"ש וכן מצאתי בסדר הגיטין שלי בגיטין שנטפלנו בהם בע"הק ירושלים בהיותי נמנה בס' קדושה עם הרב כמוהר"ח גאגין זלה"ה וז"ל מועתק אות באות. בשם האשה שם העריסה רבקה וקראוה בין וינידא ועד עתה ניכרת בשם ביין וינידא אע"פי שראינו בכתובה שכתוב רבקה דמתקריא ביין וינידא הסכמנו לכתוב ביין וינידא דמתקריא דבקה יען שהכל קורים אותה ביין וינידה וראינו בס' גט מקושר למוהר"ם בולה ז"ל בד' צ"ה ע"א שהביא משם הרב גט פשוט ובס' המכתב שהאריכו בזה דמרן ב"י ז"ל ס"ל דאזלינן בתר שם דקרו ליה רובא ואותו כותבין עיקר והשם האחר דמתקרי וכו' אע"ג דאיכא פורתא דקרו ליה בשם הלידה כ"ש בנ"ד דליכא מאי דקרי לה בשם רבקה גם שס הביא משם המוהריב"ל ז"ל שהסכים לזה דאזלינן בתר רובא וכן הסכמת המוהרד"ך וק"ו בנ"ד ומה גם מאחר שראינו הסכמת מוה"ר פרי האדמה ז"ל בח"ד די"א ע"א וכן עשו מעשה ב"ד הצדק הע"י ואנא שליחותייהו קעבידנא ע"כ מה שמצאתי בפנקסי והשתא יקח מני"ר תשו' אם בשינוי השם של ביין וינידא שאינו מהעריס' כך כיון ששם רבקה הוא מהעריסה צריך לכתוב דאיתקריאת בנדון שלפנינו בשם רפאל ישעיה דכחדא נפקין בשם העריסה וכחדא שריין בכתובה עאכ"ו שצריך לכתוב רפאל דאתקרי רפאל ישעיה ע"ד שכתב הרב טיב גיטין שהביא מני"ר כי באמת ע"ש העריסה שייך שפיר אתקרי ורבים מהפוסקים הגדולים חוששים הרבה לשם העריסה ואחרון חביב ה' זרע אברהם שהביא מני"ר איך שיהיה דעתי נוטה לכתוב רפאל דאיתקרי רפאל ישעיה ואם מני"ר מסכים לכתוב דמתקרי רפאל לבד ע"ד הוראת מוהרימ"ט ובפרט שמוה"ר מוהרי"מ כך דעתו בספר חיים שאל (אמת שלא מצאתי הדברים מבוררים שהוא כתב שבשם אבא זרחיה האריך ואני לא מצאתי ההגה.שלו) וה' פאת הים שאינו בידי לע"ע כך דעתו מה טוב ומה נעים וה' עמך גבור החיל ואני מסכים עמו בא' מב' דרכים הללו ויוקבע המנהג באנקונה ונכתב בספר ימחול אדוני אם לא יצאתי ידי חובתי שנפשך שובעך

אבל ידיינני לכף זכות מכרעת וישיבני דבר ועיין נחפה בכסף ח"ב הנ"מ דל"ה ע"ג על נדון מי שנקרא אברהם ישראל בשני שמות כאחד בשעת המילה וכן כתוב בכתובה וכן הוא בחתימתו והעולם קורין אותו אברהם לבד והסכים לכתוב אברהם ישראל דמתקרי אברהם משום דהנה טפל במה שקורין העולם כנגד עליתו לס"ת וחתימתו עי"ש וא"כ בנדון שלפנינו דנשתקע שם רפאל ישעיה בעליתו לס"ת א"כ חזר טפל א"כ יפה דנתי לכתוב רפאל דאתקרי רפאל ישעיה וה' יצילינו משגיאות:

סימן כד

הוה עובדא פה **נא אמון** יע"א שהר' אברהם משולם הי"ו מיחידי אנדרינופולי יע"א זה זמן שבא לשכון כבוד פה העירה יע"א וקבע סחורתו פה ולו בת יחידה שמה רח"ל ה"מ בכורה וילך האיש הלזה הלוך וגדל ועשה פירי קרנא בעיניה בגדר בנוני נכבד. ויהי היום ראה עיניו בחור אחד שמו אברהם בן בנימין רודריגיז נר"ו ויביאהו אל ביתו ואל משכן סחורתו ויהי לו לנאמן בית וכמעט כל אשר לו נתן בידו ולימים עוד רוח אחרת עברה את האיש אברהם הלזה מפני איזה סיבה הידועה לו ויאמר אל הנער לך בני אל חדר הורתך או הקרובים אליך כי לא טוב הדבר בעיני להיות אצלי מן האגף ולפנים לשכב אצלי ויעש ח"ש עמו מכל הזמן אשר שרת אותו ויתן לו עשרת אלפים גרוש לפי חשבון שמושו בבית ובחנות וילך הנער אל קרובי אביו וישב שם. ויען דהנער הזה נראה שמקדם קדמתה נתן עיניו בנערה היא בתו של הר' אברהם הנז"ל ובממונו כי היא יחידה ואפשר ג"כ שאיזה רמז או דבור שמע מאביה הר"א הנז' כי לו תהיה לאשה וכהרף עין ראה עינו כי הפך לבו לשנא אותו ואפשר לפי דעתו על לא חמס בכפו ע"ז גם הוא עשה בערמה ויהי היום שבת היה של חו"המ של פסח התרי"ח הבוקר אור קודם תפילה יצא מביתו אדעתא ללכת לב"הכ ויהי בדרך וימצא שני אנשים האחד שמו יוסף הכהן מאר"ץ רבה יע"א והב' אהרן מנצור מדמשק יע"א ויתנכל אליהם לפי דברי העדים ויאמר אליהם אנה תלכו לב"הכנ פלוני שמאחרין לצאת לכו ונלכה בישיבת החכם פ' ששם מאחרין לבא וממהרין לצאת מפני שאין מעלין לס"ת כי אם חובת היום ושאר טעמים והם נתפתו והלכו אחריו

ובעברם דרך פתח חצר הר"א משולם הנז"ל אמר להם עמדו פה בפתח החצר מן האגף ולפנים עד שאביא הטלת והספר שהנחתיו מזה זמן בבית הר"א הנ"ל והאנשים לפי דבריהם בתם לבבם עמדו שם וממתיני'. אדהכי והכי ראוהו יורד מן המדרגות והנערה בת הר"א הנ"ל בידו והוציא מחיקו טבעת וקדשה כאשר יתברר לקמן בגוף העדות וחקירותיו ודרישותיו כהוגן וכתחז"ל:

ואחרי כן בא אביה מב"הכנ ומצא את כל הרעה הגדולה הזאת ואשתו וביתו וכל השכנים בוכים לקשה יום ותכף בא אצלי הר"א הנז' וידיו על חלציו צווח ככרוכייא באומרו שכזאת לא יעשה בישראל ובפרט שהוא יודע בריא בשמש שאחד מהעדים הנ"ל הוא פסול גמור דאורייתא וכאלו רבות וכאשר שמעתי את כל המאורע הזמנתי עצמי לג' דברים האחד שלא לשמוע העדים ולא לראותם כלל ליום נועד כדי שלא יוחזק הקול בב"ד ולא נכנס בסוג ביטול קלא במבואר בא"הע סי' מ"ו באורך ועיין לרבינו הרדב"ז סי' שי"ב שכתב וז"ל והוא דלא אתחזק בבי דינא וזה ברור וכו' ע"כ:

ומן השמים סייעו שאיש בער לא ידע שמו יוסף ן' שושן מסאלוניקי יע"א בא עם אבי הנערה ולפי טפשותו וחציפותו אמר אלי בחציפות אדוני מחויב ביום הזה להביא העדים ולקבל עדותם: ואני כעסתי עליו כמצטרך וגרשתיהו בנזיפה באמור אליו ולכל הנצבים שאני היום בשבת ובמועד איני יכול לקבל העדים ואיני חושש להכי ולמעשיהם ושעדין בת הר"א הנז' היא בחזקת פנויה ובפרט שכבר הוא צועק על העד האחד שהוא פסול מדאורייתא ואני בלבי ידעתי שמץ מנהו כמו שיבא לקמן שהוא חשוד על העריות ומי פתי יחייבני להחזיק קול של תוהו לפני ב"ד וביום השבת:

ויען שהיו הרבה בני אדם עוד לפני אמרתי בפומבי עוד הפעם תדעו שהנערה הזאת היא בחזקת פנויה עד שיתברר לפני ב"ד גופא דעובדא ובחקירות ובדרישות ובפומבי עצום וכל זה עשיתי כדי שבעת קבלת העדות אם ימצא עדות לפסול העדים יהיה תכף קול ושוברו עמו כדי לצאת ידו חובת כל הפוסקים ועיין להש"ות הרמ"ז בחק"ל א"הע דמ"ז ע"ב:

שנית שלא רציתי לקבל העדויות ולהטפל בענין כ"א במעמד **טובי העיר** ומנהיגיה ונאמן הקהל כדי שיתפרסם לפניהם כל העניינים במוצאיהם למסעיהם וכל הדברים

כיצד נפלו מתחילתם לסופם וזהו דרך כל מבקש ה' להשקיט מעליו ומעל הנערה בל מין לעז שבעולם וכן נהגו אבותי ואבות אבותי כי שמה ישבו כסאות למשפט דבקבלת עדות של קדושין מרומים כאלו היו מכנפים כמעט כל גדולי הדור הרבנים והחכמים ופה העירה חשבתי למשפט לצרף עמי טובי העיר אשר כחם בידם לעשות צדקה ומשפט בארץ והא אוקמוה ושפיר:

שלישית שתכף הוצאתי הקול בכל העיר שהוא דין מרומה גמור ושלם ועל זה בעינא העמדה והערכה וכנז"ל בחקירות ודרישות ככל דיני נפשות בזוכרי מ"שכ מרן בתשו' הישנות ד"ג ע"ג וז"ל ונדון דידן דבר פשוט שהוא דין מרומה שתתקדש בתורה מיוחסת בת ת"ח בלא שידוכין ובלא דעת אמה ובלא דעת קרוביה בלתי ברכת אירוסין ובלא עשרה וא"כ לדברי הכל צריך דרישה וחקירה עכ"ד: **והם** דברים לקוחים מתשו' הריב"ש סי' רס"ו ושהשלים שם הריב"ש באומרו בלא ברכת אירוסין ושלא בעשרה ובהזמנת עדים בדרך ערמה עכ"ד: **וכן** כתב מהרשד"ם חא"ה סימן ל"א וז"ל וכ"ש אם נערה כבודה וצנועה שקיבלה קידושין בלתי רשות אביה וכ"כ רב בצלאל בתשו' סי' ב' ומהר"ם אלשיך סי' ק"ב ועיין להרב סם חיי די"ב ע"ג ודי"ג ע"א בזה באורך וז"ל הרב מהר"א קובו ז"ל בס' חיי אברהם ד' ך' ע"א הובאה תשו' בס' באר מים חיים מוצירי דז"ן באופן שצדדתי ע"כ הצדדין וצידי צדדין למצוא מנות להנערה הנז' לפוטרה בלא גט כדי שלא יתרבו המתפרצי' לרמות ולעגן בנות ישראל ולא יהנה ארמאי רמאותיה ע"כ:

רביעית שענין האיום וגיזום הנהוג בכל קבלת עדויות חמורים כאלו אני עשיתים בשבועה חמורה בנק"ח ספר הב"ד ביד כל העדים מתחילתם לסופם ובס' כ"ד כת"י כתוב על הקלף מ"ש ס"ה לאלף הששי כתוב בטוליטולא ונמצא באוצר הספרים שלי ובעיר הזאת שבועה כזאת חמורה אצלם וקורים אותה שבועה בקדמון: **וחילי** שמעיקרא בהיותי מ"ץ ברומי וקורפו שהם עיירות אשר תחת ממשלת הנוצרים שמנהג דייני הנוצרים להשביע בנק"ח ספר הכ"ד לישראלי ואני בתחילת בואי שמה נדמה בעיני כמו זר ובפרט בזוכרי תשו' הרדב"ז סי' ק"ט דפוס ויניצייא כמה מצטער אותו צדיק על מה שמחייבים לדיין להשביע לישראל שבועות אשר לא כדת וע"כ

יצאתי לחפשי ומצאתי הון לי בתשו' התשב"ץ ח"ג סי' ט"ו שהוא מנהג קדמון בארצות אדום להשביע את העדים והוא העיד שגם הריב"ש היה נוהג בארג'יל שהוא מארצות ישמעאל והוסיף וכתב וז"ל ואמרו לו שעל עדות שנמסרה בברצלונא היה או' הר"ן ז"ל אני רוצה שבועה בעדות זה ע"ש. ואחר שהאריך בזה כתב וז"ל ומ"מ אם אנו רואים הדור מקילים ודורשים היתר לעצמם שעדות שאין בה שבועה אין בה איסור אנו חייבין לדון ע"פי טעותם וכדאמר התם לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ע"כ עי"ש שהאריך:

ולענין עדות קדושין כבר ראינו הקבלת עדות של הרב בני משה שלטון סי' ל"ה שקיבלו העדים חומרות התורה לפני היכל הקדש ובס"ת בחיקו עי"ש ודא עדיפא:

וכיון שאני ידעתי ששבועה בקדמון בעיר הזאת חמורה להו טובא ובפרט לכל השומעים גופא דעובדא שידעו שהעדים שהעידו בפסלנותא נשבע השבועה חמורה כזאת הקולות יחדלון ועיקר כוונתנו בנדונות פחותי' וצרים ומצוקים כאלה היא להשתדל להשקיט ולבטל קול ההמון בכל מה שנוכל: **וראיה** לדבר שבשעת העדות היו נרתעים לאחוריהם כל הכתי עדים מלישבע בקדמון הנז' ושמחתי על המצאתי זאת ועיין הריב"ש סי' רצ"ו שכתב אלא שיש מקומו' שנהגו להשביעם כדי לאיים עליהם. **וביום** ר"ח אייר כג' שעות שאחר חצות היום נתאספנו בבית דיננו יכב"ץ אנא נפשאי האב"ד ור"מ וצרפתי עמי הגביר סי' יצחק איסמעלון הי"ו זקן ונכבד והגביר סי' מנחם סאוואריס נר"ו זקן ונכבד ומבין והיו עמי בחברתי הגביר עומד בפרץ סי' משה ואלנסי נר"ו והגביר אוהב התורה ולומדיה סי' משה ן' נחמן נר"ו ומע' נאמן הכולל סי' גבריאל פירירה די ליאון נר"ו וגם נמצא שם החכם שוחט דמתא. ושלחנו אחר הבחור והבתולה הנז"ל ואחר העדים ואחר כל האיום והגיזום כדבעי והשבועה בקדמון כנז"ל עמדו על רגליהם והעידו ככל אשר סיפרתי בתחילת הענין:

ואלה ההפרשיות שנמצאו בהעדאת העדים. **א**' שיוסף כהן העיד שהנער היה לו הטלת מתחת זרועו והלך להביא הספר לבד וירד עם הספר והעד הב' העיד שלא היה לו לא טלית ולא ספר: **שנית** יוסף כהן העיד שהנער בא עם הבתולה נפרדים זה מזה ושאמר להבתולה תפשוט לי היד ופשט לה ונתן לה הטבעת ואמר הרי את וכו' והעד

הב' העיד שירדו אחוזים ז"בז מתחת זרועות אלה פ'ראנקה ושתכף בעוד הנער אחוז בזרוע הבתולה לקח ידה ותחב לה הטבעת באצבעה ואמר וכו': **שלישית** שהעיד יוסף הכהן בנוסח הקידושין שאמד לפנינו הוא הרי את מקודשת כדת משה ובני ישראל וכשאמרתי לו חזור עוד הפעם הדברים חזר ואמר הרי את מקודשת בטבעת כדת משה ובני ישראל ועד שאמרתי לו עוד הפעם חזור ואמור הדברים באותה שעה אמרם כצורתן והעד הב' אמרם כתקנם: **רביעית** שהעד יוסף הכהן העיד שאחר הקידושין תפסה הנערה הטבעת בידה סגורה וחבקה אותה לפני דדיה והעד הב' אמר שנתנו באצבעה וממילה לא היה סגורה יד ולא חיבקה בין דדיה. **חמישית** שהעד יוסף כהן אמר שעלו הנעד והבתולה שניהם כאחד בשמחה ושאח"ך חזר הנער והלך עמהם להב"הכנ והעד הב' העיד שעלו בסתם אבל לא ירד הנער ולא הלך עמהם לב"הכנ ושלא ראוהו עוד ועל הכל הם אמרו בתחילת דבריהם שהלכו לתומם בלתי שום ידיעה קודמת כאשר הקדמתי ובהעדאת העד הב' אהרון מנצור אמרתי לו אחר שגמר עדותו איך תוכל להעיד בצירוף העד יוסף הכהן אחר שאתה יודע מה שאתה יודע והוא התחיל להכחיש ולהתהפך בגוונין שלו באותה שעה הגזמתי עליו ואמרתי לו תדע שאם לא תעיד האמת מכל מה שידעת ממנו אני מביא עדים כשרים שיעידו מכל מה שאמרת להם עליו זה זמן. באותה שעה נהפכו פניו כשולי קדירה ואמר ודאי שאני יודע שהאיש הזה חשוד הרבה עם אשת פלוני' ועם שאני לא ראיתי דבר ערוה עכ"פ מעיד אני שראיתי שנלכד בדין יחוד דאורייתא גמור דבר פלא יחודים זרים ואכילה ושתיה עמה כאיש ואשתו עד להפליא ושלעולם כל העסקים וכל הלימודי' בלשונות הם בביתה אע"פי שכל אחד ישן בחדר אחד לבדו עכ"פ החדרים הם זה בפני זה וכאלה רבות מכלות עינים ומדיבות:

ואחר שקבלנו העדויות זה שלא בפני זה וכנז"ל ע"פי כל החקירות והדרישות ומבוארות בתשו' מרן סי' ב' הנז"ל קבלנו העדות מפי שניהם יחד בפני הנערה. והנערה בכל תקף וחוזק הכחישה אותה באומרה שהיא השליכה את הטבעת ושהשפחה הקים אותה מעל הארץ והם אמרו לה והלא לא באה השפחה עמך והיא השיבה וכי אני אמרתי תכף שהקימה אותה מעל הארץ כי אני הנחתיו והלכתי ואח"ך

באה והקימו וכן אמרו תכף לפני הרב כשבא מר אבי בו בפרק להתלונן. **וזה** אחר כל דברי רצויים ופיתויים שהשתדלתי עמה גם אני גם הגבירים הנז"ל לרצותה לקבל קדושיה ושאנו עושים כל טצדקי עם אביה שיתרצה והיא העזה פניה ותאמר לא בכל כחה:

ואחר כל האמור קראנו לאבי הנערה באמור אליו מה יענה על העדאת העדויות הללו והוא השיב כי יש לו ב' עדים כשרים שמעידים על יוסף כהן שחילל שבת ותכף שלחנו אחר העדים אשר שמם ר' יעקב אשכנזי זקן ונשוא פנים והב' הר' יהודה ן' עזריה הכהן נר"ו ואחר האיום והגיזום ובשבועה בס' הכ"ר וכנז"ל העידו זה שלא בפני זה ובפני הבע"ד יוסף הכהן הנז' והר' יעקב העיד שזה שלשה חדשים יום שבת היה ועבר דרך קאפ'י אחת וראה אותו שותה הנארגילי לפנים בחנות הקאפ'י ושאלנו אם היה השמש ע"פ כל הארץ והשיב שהיה כי"א שעות היום שעדין השמש ע"פ כל הארץ ואמרנו לו למה לא התרית בו והשיב כי בדור הזה הם למה ולכלום ההתראות והשבנו לו שמא שכח שהוא שבת. אמר והלא בכל יום יושב בחוץ והיום הזה היה יושב בפנים אמרנו לו הכרת אותו בטיב ההכרה. אמר כן דקדתי בו הדק היטב ואחר כן נכנס העד השני יהודה הכהן הנ"ל והעיד איך מ"ומ זה שנתים וחצי כשהיה במצרים עבר ביוש"ק בשוק הנקרא איזבאקייא בקאפ'י אחת שבמבוי נחבא מעט וראה ליוסף הכהן הנזכר שותה מעלה עשן. והגביר סי' משה ן' נחמן הי"ו שידע העיר והמקום וכיוצא עשה חקירותיו ודרישותיו ונמצאו דברי העד מכוונים שהוא בהחבא ושהיה אחר חצות היום ע"כ הגיע תורף המעשה מתחילתי לסופו:

ואבא היום להשיב ולכתוב מה שתעלה מצודתי מים הפוסקים בביטול קידושין הללו ועם כי ביני לשמים ארכבותי דא לדא נקשן כי ידוע ומפורסם בעין כל מבין עם תלמיד איך ענין כזה הוא חמור בעניינו עד להפליא ובפרט למי שהוא דן יחידי כמוני היום כי עונותי גרשוני מהסתפח בנחלה זו ירושלים ת"ו עיר הגדולה של חכמים ושל סופרים ואיש אין בארץ להצטרף עמי כי היכי דלמטי ליה שיבא מכשירה כי מי יאמר זכיתי לבי ע"ד ודאי לבי בקרבי המס ימס דומה לשכבת הטל אשר אם חם השמש ונמס אך ורק מצד אחר לית לי פיטור בשום אופן כי הקהל הקדוש שמו פניהם עלי להיות להם

לראש ולקצין ועל הכל כי כל הקהל כולו ובראשם הגדולי' **ראשי אלפי** ישראל הנז"ל הם כולם עומדים צפופים והנם זועפים על מאורע רע ומר כזה וברצונם להשתדל בכל עז ותעצומות לבטל עצת עדת מרעים העומדים להתעולל עלילות ברשע לעשות בנות ישראל כשבויות חרב:

ובאמת יפה כיוונו שכן דעת כמה גדולי ישראל שהרי הרשב"א ז"ל גדול הפוסקים הר' מ' בית יוסף א"הע סי' מ"ב כתב בתשו' על תלמיד אחד שרצה להחמיר בכיוצא כזה וכעס עליו שהיא רעה חולה שיתעלל פרוץ אחד על אחת מבנות החשובים כדי להוציא ממון מידה ע"כ ולעיל מזה כתב וז"ל ואין ראוי להחמיר בזה כדי שלא יהיו בנות החשובים מדרך כף רגל לפרוצי בני עמינו. והרב זקן אהרן סי' ד' ד"י ע"ב כתב וז"ל ועתה הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה עצה מבנים לא אמון בם אשר נועצו לעשות פועל מגונה כזה לנהוג בנות ישראל כשבויות חרב וכזונה יעשה את אחותם לגנוב דעת אכיה וקרוביה וכבר באו מעשים כאלו בזמנינו ובזמן החכמים הראשונים ונדינו והחרמנו את המקדש לפי דעתו וישב בנדויו שבעת ימים גם אם העדים היו בעצה נדחו בנזיפה גדולה ע"כ:

והרב סם חיי בד"ט ע"א כתב על נדון כזה וז"ל וחייבים כל חכמי ישראל לסכל עצתם הנבערה ולבטל מחשבותם ולשבר מתלעות עול ועיניהם תכהינה ושפתותיהם תכוונה ולא יפוצו זממם בל ירומו סלה ובזה לא יהיו בנות ישראל כהפקר וע"ז סיים וכתב וז"ל אשר ע"כ אמרתי גמרתי ויצאתי לישע הנערה הזאת להפר ולבטל מחשבתו של האיש המקדשה כפי התורה וכפי הדין אשר יורוני מן השמים והרב כרם שלמה חא"ה סי' כ"ד כתב שמעתי ותרגז בטני וכו' עד מכללם:

והרדב"ז דפוס ויניצייא סי' תקט"ו על מעשה שאירע ברישי"ד כ' גם הכרזנו על האיש והאשה כנידוי על אשר עשו את הדבר הרע הזה לקדשה בלתי רשות הקהל גם פרע האיש לעניים קנס ב' פרחים והעדים יען כי אמרו כי לא ידעו ההסכמה כי הם מארץ נכריה פרעו לעניים פרח א' לבד ע"כ:

הן כל אלה הרבנים האדירים ועוד אחרים רבים ונכבדים אשר תקצר היריעה מהכיל אותם הם הרהיבוני להשמע להשרים והגבירים העומדים על הפקודים הנז"ל **הע"י**

לעמוד בפרץ ולהשתדל בכל מאמצי כחי לבטל אלו הקדושין כעפרא דארעא וכדבר שאין בו ממש ועל זכות הקהל הקדוש ועל זכות אבותי הקדושים נשענתי שלא יצא תקלה מתחת ידי כן יהי רצון אמן:

ואומר כי נדון שלפנינו נחלק לה' סעיפים **א'** בענין הכחשת העדים מהם ומאליהם **ב'** בענין פיסול העד הא' יוסף הכהן **ג'** בענין פיסול העד הב' אם מצד שכבר ידע בפיסולו של א' ואם מצד דאם היה הא' פסול לכ"ע הב' יתפסל בכל דהו **ד'** אם יש לחוש שמא הרהרו תשו' או לא **ה'** אם ראוי לנו לתפוס בס' המחמירים בכל מין ואופן חומרא שבעולם ולהצריכה גט מספק או לא ונשיב על א' א' ונאמר דהנה לפי מה שהעלה מוהרימ"ט בא"ה סי' ל"ח וז"ל ואכתי איכא הכחשה בינייהו בגופא של עדות שיעקב העיד שהיא השיבה הן וישראל העיד שלא דברה דבר אלא נטלתם ונתנתם בארגז ואע"ג דבין שתקה בין אמרה הן מקודשת מ"מ ה"א בפ' היו בודקין אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטלה ותנייא נמי התם א' אומר כליו שחורים ואחד אומר לבנים אין זה נכון ואע"ג דבפ' ז"ב אמרי' עדות המוכחשת בבדיקות כשרה בד"מ איסור ערוה שאני דכדיני נפשות דמייא שהרי סוקלין ושורפין והא דתנן אין בודקין עידי נשים בחקירה ודרישה מ"ט כיון דאיכא כתובה למשקל כד"מ דמייא היינו עידי נשים וכו' אבל לאסור אשה בעדות קידושין לא שייכא כלל לד"מ ע"כ:

ורבינו בצלאל מאריה דאתרין (עיין בתשו' שם סי' כ"ב שכתב איסכנדרייא בתר מצרים גרירא ומתורתה שותה תמיד מקדם קדמתה) בסי' ה' אחר שפלפל באורך וברוחב לאחשובי דיני נפשות ובפרט כשהוא דין מדומה סיים וכתב וכיון דכן אפי' תימה דהיינו בדיקות כ"ע מודו דעדותן בטלה והילכך מטעם דכל אחד מוכחש דחבריה כדכתיבנא יש לבטל הקידושין ואינה צריכה גט:

גם מהר"ם אלשיך ז"ל סי' ק"ד שנשאל על נדון ר' בצלאל שם באותה תשובה הנז"ל דבדרישות וחקירות עדותן בטלה עש"ב והרב בני משה שלטון בסומכו על תשו' הרימ"ט הנז"ל החשיב הכחשה מה שהעד האחד העיד שאמר בואי לצד הטאראסה ושהעד הב' לא העיד שאמר בואי לצד הטאראסה עי"ש דע"ו ריש ע"ב: **א"כ** מכל

האמור ומדובר מבואר יוצא להדייא בנדון שלפנינו דהוכחשו בד' וה' דברי' כמבואר כגופא דעובדא הנז"ל אפי' דבין הכי ובין הכי קידושין הוו הרי לדעת כלי הני רבוותא אשר בית ישראל נכון עליהם ס"ל להדייא דכדיני נפשות דמייא וכמו דרישה וחקירה וכ"ש דאם הוכחשו העדים בבדיקות דעדותן בטלה עכ"ד:

אלא דזה עומד כנגדנו מ"ש מרן בתשו' הישנות סי' ב' דחולק להדייא ע"כ האמור שהרי כתב דאמרי' שהעדים הכחישו זה את זה שהאחד אומר שבשמנה המעות המקדש ביד המתקדשת עד ארבעה אמר תהא מקודשת לי והב' אמר שלא אמר כן עד שגמר לימנות וכן הכחישו זא"ז שהאחד העיד שאמר בזה והאחד הכחיש שלא אמר בזה מאחר דקידושין חשבינן להו כר"מ וכו' הו"ל עדות המוכחשת בבדיקות דכשרה בר"מ דהני מילין שהכחישו זא"ז אינו בחקירות ולא בדרישות דלא עדיפי מזה או' מנה שחור וזה או' מנה לבן נמצא שמצד זה אין מקום לבטל עדות זה עכ"ד ורבני האחרונים האריכו למעניתם עיין כל הדברים בכנ"הג וביד אהרון בסי' מ"ב שלפנינו ותרוה צמאונך וכולם חוששים הרבה לדעת מרן הקדוש ועיין להרב דבר משה חא"הע סימן כ"ח הסובב על תשובת פרי הארץ בארוכה בח"א סימן ג' שאחר שהביא מחלוקת מהרימ"ט ומרן הנז' סיים וכתב וז"ל ולענין מעשה ראוי לפסוק כדעת מרן הקדוש וניזיל לחומרא וכו' עיש"ב והביא מספר אליהו רבא אלפנדרי איזה ענין ואין הס' מצוי בבית מדרשי:

וא"כ מכל האמור יאמר האומר דבנדון שלפנינו אפילו דהוכחשו בד' ה' דברים כולהו דמו למנה לבן ומנה שחור וא"כ צריכה גט מספק וכפשט לשון מרן הקדוש ז"ל. אבל כד דייקינן שפיר אומר דהפרש גדול בין נדון שלפנינו לנדונו של מרן ז"ל דבשלמא בהכחשת הטלית והספר הראשונה ובהכחשה אחרונה שהאחד אמר שחזר המקדש עמהם לב"הב והב' אומר דלא חזר ושהלכו ב' העדים יחד לב"הכ נאמר שהוא הכחשה בבדיקות כדכתב מרן ז"ל אבל בהכחשה האמצעית שהראשון אמר שירדו ב' נפרדים ושהוא אמר לה שתפשוט ידה ושהיא פשטה ידה וקיבלה הקידושין ברצון ונתנה באגרופה וחבקו על לבה כאשר צייר העד הא' לפנינו והב' הכחיש ואמר שירדו נעוצים זו בזה מתחת זרועות אלה פ' ראנקה ושהוא הוציא ידה מתחת זרועו ותחב לה

החותם ושהלכו שניה' ולא עשתה שום מעשה המורה הרצון כלל ועיקר בהכחשה כזאת כיון שהיא כגופה של עדות ונפקא מינה טובה לדינא ודאי אפילו מרן יודה דאפילו דמדמינן ליה לד"מ עדותן בטלה:

וחילי ממה שאני רואה לרבינו בצלאל סימן ה' ומהר"ם אלשיך סימן ק"ה ששני הגבורים הללו תלמידיו ושותי מימיו של מרן הקדוש ז"ל כנודע מכל המשך תשובה לבקי בהם ששניהם כאחד נשאלו על נדון אחר וכנז"ל ועכ"ז בהכחשה יותר קלה מהכחשה אשר אננו בה ביטלו העדיות כחרס הנשבר ואפילו דבין לפי הע"א ובין לפי העד הב' הוו קידושין ואיך יעלה בדעת שתלמידיו ושותי מימיו של מרן הקדוש יחלקו עליו ואפילו דלא ראו תשובה הנז' כי בשנת ישמ"ח נדפסו תשובת מרן ומעשה זה של רב"א ומהרמ"א היה בשנת שמ"ט עכ"פ היתה תשובה ידועה בצפת ובשם יקראוה תשובת גניבת החמינים מהתנור עיין מביט ח"ג סימן קע"ב והילך לשון רבינו בצלאל ז"ל ומיהו מטעם דכל חד מוכחש מחבריה יש לבטל הקידושין דהא תרווייהו היו שם מתחילה וע"ש דתרווייהו קא מסהדי על אכילת התפוח ואפרים קא מסהיד דמתחילה בערמה שם הטבעת באצבעה שאמר לה ראה הטבעת של זהב שעשיתי לביתי ותחבו בחזקה ובזה לא היתה יכולה להשליכו מידה במהרה ולא העיד שנתרצתה בפירוש בקידושין אלא שהלכה לה מיד ויצחק העיד שנתן רבי אלעזר לנערה טבעת הזהב לקידושין וקבלתה ממנו ורצתה בו והלכה לו וכו' וסיים וכתב ומעתה יש לדון ולומר דמאחר דכל חד מוכחש מחבריה בכה"ג עדותן בטלה ונכנס בענין אדיר זה היכא דהוכחשו בבדיקות או בחקירות ובדרישות לענין ד"מ ג"כ **ועפ"י** רוב עוביו ורוב היקפו העלה הדרישות וחקירות הם דבריהם המורים על גוף המעשה ואם הכחישו זא"ז בכוונת המעשה עדותן בטלה וסיים וכתב וז"ל ומעתה בנד"ד דאתכחוש בגופא דעובדא דהיינו דרישו' לדעת הרמב"ם ז"ל ודאי דעדותן בטלה ואיפשר דאפילו לאותה סברה דמייתי בס' התרומות דדוקא בד"מ ומשום דקיל להו לסהדי ולא דייקי וכמ"ש וכו' וכדכתיבנא לעיל בקידושין דהיינו ערוה דחמודה ותלייא במילי הא ודאי דדייקי סהדי ואם איתכחוש עדותן בטלה:

ומיהו הראב"ד השיג להרמב"ם בההיא דסייף ואדירן ונראה דבנד"ד יודה דדוקא סייף ואדירן הוא דהוו בדיקות דמה לנו לידע אי בסייף אי באדירן אבל בנד"ד דהכחשתו בעיקר דינא דכמה דיני תלוי בזה אי קבלתה היתה מתחילה ברצונה או במרמה והכי נמי אי נתרצית לבסוף להדייא או שתקה והלכה לה הא ודאי דסהדי דייקי בכל מילתא ומילתא והיינו דרישה דתלייא בגוף המעשה יעו"ש שהאריך להכריח שגם הראב"ד בנדון הקידושין שלו יודה דהוי הכחשה בדרישות ועדותן בטלה:

ושוב נכנס הרב"א ז"ל בעוצם הענין ולברר דגם בבדיקות דאמרי' דעדותן קיימת היינו דוקא כעין מנה שחור וכו' שאין ההכחשה בעוקר הדבר דמנה שחור ומנה לבן שווין הן בדמיהן אבל כל שיש הכחשה במידי דתלייא ביה עיקר מילתא כבנדון דידן אף בבדיקות עדותן בטלה לכ"ע והאריך עוד בהביאו לשון הירושלמי ד"פ היו בודקין וסיים וכתב וז"ל וכיון דכן אפילו תימא דהיינו בדיקות כ"ע מודו דעדותן בטלה והילכך מטע' דכל חד מוכחש מחבריה כדכתיבנא יש לבטל הקידושין ואינה צריכה גט עכ"ד. ועל סגנון זה כמעט הוא דעת מהר"ם אלשיך ז"ל באותו נדון גופיה שהרי כתב וז"ל דיש הפרש בין אמר לה ראה הטבעת וכו' ותחב אותו באצבעה בחזקה ואמר הרי את וכו' לבין אמר שנתן לה מתחילה לקידושין והיא נטלתה מידו דהוי הפרש וענין חלוק הרבה ודאי דלא טעו אינשי בהדי ועוד דהוי בפעולת נתינת הקידושין שהוא הפרש יותר שבחקירות ודרישות דהוי כמילתא חוץ ממציאות הקידושין עכ"ד יעש"ב:

הראיתיך בעיניך קורא נעים דהפרש גדול בין נדון מרן הקדוש ז"ל דהיו דברים חיצונים לגמרי על גוף הקידושין וע"ז דימה אותם למנה שמיר וכו' דלכל אפייא שוין בדמיהן וכן כי אמר בזה או לא וכן כי אמר הקידושין באמצע המנין או בסופו דקדושין גמורין ועל זה שפיר כתב מרן הק' ז"ל לדמויי לד"מ דאם הוכחשו בבדיקות שאין גוף הענין תלוי בו עדותן קיימת לא כן בנדון הרב"א והרמ"ח שהם בגוף הענין ונפקא מינה לדינא בענין הקידושין בין עדות הע"א לעדות ה"ב כאשר בירר יפה דבריו הרב"א ז"ל דבזה אפילו מרן הק' ז"ל יורה בלי ספק ויש לי הוכחה גדולה לזה שהרי הרב כהונת עולם סימן מ"ה על נדונו שע"א העיד שכשהתחילה לאכול החבוש

אמר לה שנותנו לה בעד קניינים וסבלונות וע"א העיד שקודם נתינה אמר לה שהוא נותנו בעד סבלונות ע"ז כתב והבאתי את השלישית דאיכא בנ"ד הכחשה גמורה בין ב' העדים כמבואר ולא מבעיא לדעת מהרימ"ט שהסכים דבעידי קידושין אפילו בהכחשה בבדיקות עדותן בטלה וכו' אלא אף להנראה משאר גדולי האחרונים דס"ל דעדותן קיימת מ"מ כולם שוין לטובה דבחקירות עדותן בטלה ואף שאין ההכחשה בז' חקירות שמנו חכמים בלשון המשנה כבר האריך רב"ן סימן ה' והוכיח במישור דכל שהיא בגוף העדות לא מבעיא להרמב"ם דס"ל באחד אומר בסיף ואחד אומר באדירן דחקירה מקרי אלא אף להחולקים היינו משום דלא איכפת לן לשייולינהו בזה אבל בקידושין שצריך לידע אם מתחילה קבלה ברצונה או בערמה ואם אמרה אח"ך הן או שתקה לכ"ע היא מכלל החקירות ולא עוד אלא שמהר"ם אלשי"ך ז"ל בסימן ק"ד כ' שכל שההכחשה בסגנון ענין הקידושין אפילו דלא נפקא מינה מידי בטלה וכ"ש היכא דנפקא מינה בעלמא אף דלאותו נדון לא נפיק מינה מידי דלכ"ע הוו קידושין עכ"ז בטלה עדותם ע"כ.

הנך רואה שהרב כהונת עולם אחד שהביא המחלוקת שבין מהרימ"ט וגדולי האחרונים שבראשם תשו' מרן הנז' וכאשר הזכירה שם למעלה ולמטה עי"ש עכ"ז כדי להסכים נדונו לדעת ב' הכתות הביא תשובה רבה ומהר"ם אלשי"ך ז"ל כלומר בהא מודו אפילו מרן ז"ל ואחוז' מרעהו והוא ברור מדבריו יותר מביעת' בכותח' אפילו שאיש רואה כל ביאור דבריו בתשובה מוהר"ם אלשי"ך ז"ל כמו שיראה הרואה יהיה איך שיהיה זה אינו ענין לנדון דידן כדי לפלפל בו ולברר דעתו כוונתינו רצויה להודיע בעמים שכעין נדון רב"א ז"ל דיש נפקותא גדולה לדינא בהכחשת העדים בזה מרן הקדוש ז"ל לא נגע ולא פגע ומודה הוא בכל כחו דבין נקראים חקירות ודרישות בין נקראי' בדיקות עדותן בטלה מבלי שום ריח ס' ומי לנו גדול בכל בית יוסף כרבי' בצלאל ז"ל ושהתלמוד וכל מ"ש הראשו' הכל בברור לפניו ולעולם ירד לעומקא של הלכה כנודע ומפורסם רוב עוביו ורוב היקפו לבקי בחבוריו הנפלאים אשר האיר עיני הגולה בשיטותיו המקובצות דודאי כל שיש הפרש גדול בין נדונו לנדון מרן הקדוש אליו שומעים כי הוא מילא מקומו אחריו בחכמה גדולה ובבקיאות נפלאה

ובפרט בארץ מצרים כי אתריה דרבינו בצלאל הוא ולו שומעים בין להקל בין להחמיר בלי ספק:

ועוד אני אביא חוזק וראייה אמיתית דכן הבינו כל גדולי האחרונים הבאים אחר מרן ז"ל לתת הפרש הגדול הזה בין היכא דהוכחשו לדבר דאין בה נ"מ לדינא או דעבידי אינשי דטעו להיכא דיש בו נ"מ לדינא ולא עבידי אינשי דטעו:

הלא לעינינו מופלא שבסנהדרין הרב פ"מ מ"ב סי' ב' שהאריך הרחיב בפרט מחלוקת זה שבין מרן ומהרימ"ט ז"ל וששורשו פתוח בראשונים הרשב"א והר"ן אי מדמינן עידי קידושין לדיני נפשות ומבטלינן העדות גם בהכחשה שבבדיקות או מדמינן ליה לד"מ ומוקמינן העדות אפילו הוכחשו בבדיקות עד שעשאו ס"ס כיעו"ש בד"ח ע"ד ועכ"ז כשלא נתקררה דעתו לעשות ס"ס נגד דעת הרשב"א ורבים אשר אתו כתב וז"ל אף אתה אמור דאכתי מטעם הכחש' עידי הקידושין בעצמם הנז' יש צד להקל אפילו לשיטת הרשב"א וזולתו דעידי הקידושין לד"מ מדמינן להו דאם הוכחשו בבדיקות לית לן בה מ"מ היינו היכא דהכחשתם מצינן לתלותו בטעות כגון אחד אומר בב' לחדש ואחד אומר בג' לחדש דעבידי אינשי דטעו בקבועא דירחא או בעידי חזקה כגון אחד אומר אכלה חטים ואחד אומר אכלה שעורים דעבידי אינשי למטעי בין חטים לשעורים אבל בין חטים לקטנית דלא עבידי דטעו קי"ל מצטרפין דכיון דהעדים מכחישים ז"לז וכו' ואף שלדברי שניהם החזיק המחזיק מ"מ כיון דהא מתכחשי בפרט האכילה בין חטים לקטנית דלא עבידי דמטעי בכה"ג א"כ חד מנייהו שקורי משקר בודאי א"כ היאך יעלו ויצטרפו שניהם גם יחד באותו עדות:

וא"כ בנד"ד שהראשון אומר שנותן התרנגולת הוא אבי הבחור והאחד אמר שהוא הבחו' בעצמו דחד מנייהו ודאי שקורי משקר א"כ היאך יעלו ויצטרפו שניהם להחזיק הבת מקודשת דאנן שני עדים בעינן והכא חד מנייהו ודאי משקר א"ד בקיצור ע"ש שנסתייע מדברי מהרשד"ם.

ובאמת סיועו עלה יפה יפה שהרי בס' י"א לא חשש להכחש' העדים שהראשון אמר שאבי הבת אמר יהיה יהיה והב' אמר שהשיב תן פה תן פה ובירר סברתו מהרשד"ם דאחר דתן פה תן פה לא גרע בנ"ד אפשר שמי שאמר יהיה יהיה לא זכר וחשב שכן

אמר לפי מה שנראה לו בעת ראיית העדות שכך היתה כוונתו לקבל הקידושין והו"ל כמוכחשין דבעדות ממון וקדושין לא הויא הכחשה ע"כ ודקדק מזה הרב פ"מ שם דנראה להדייא כוונת מהרשד"ם שטרח ודקדק הרבה בנדונו שלא יהיה שם הכחשה בכוונה בין עידי הקדושין בעצמם אמנם בהכחשה שבין עידי הקדושין בעצמם היא הכחשה גמורה דלא עבידי למטעי בכך כגון מה שפסק מהרשד"ם גופיה בסי' פ"ח שבעד אחד שהעיד שהנערה השלימה י"ג שנים בחג הפסח השל"ח ולפי עדות הב' נולדה קודם הפסח ויש לפחות ה' ימים יותר ביניהם נמצא שהם עדים מוכחשים וגדולה מזו כתב הב"י שאם ע"א אמר קודם הנץ החמה ואחד אמר בהנץ החמה עדותן בטלה שהדבר ניכר לכל ע"כ למדנו שאע"פי שאחד אומר בב' לחדש ואחד בג' לא הוו מוכחשים משום דאפשר דאחד ידע בקיבועא דירחא ואחד לא ידע אבל בדבר הניכר ליכא למימר הכי כ"ש בנ"ד דז"א בחג הפסח וז"א בין פורים לפסח בודאי ניכר הרבה והוו מוכחשים ואין לומר דלא מיקרי הכחשה כיון דלפי עדות שניהם לכל אפייא הוי גדולה ודמי לשניהם מעידים על מיתתו אפי' דהוכחשו דהתם אין אנו צריכים אלא ע"א וכל אחד לבדו נאמן אבל בנדון הקדושים אנו צריכין ב' עדים וכיון שמכחישין זא"ז אין כאן עדות ע"כ:

ובאמת היא ראיה חתוכה ותמהני על הרב פ"מ איך לא ביארה כדרכו וכתב דחלק כך מהרשד"ם במילות קצרות ומה מילות בארו"ת בארו"ת יותר מאלו דכרווזא קרי בחיל לתת הפרש היכא דבהכחשה ניכר עצם ההתנגדות מבלי שנוכל לפרש דבריהם או דעבדי דטעו וכיוצא הא ודאי הוי הכחשה גם בד"מ ובכל דברי הפ"מ לעיל אין נגרע:

וכן בירר דבריו הדק היטב הרב מהר"י בירב ז"ל סוף סי' נ"ז וז"ל הרי מבואר שכל השנים היו מעידים על הקדושין כיון שהיה הכחשה ביניהם ז"א שנתן הקי' בסרבל האב וז"א באצבע היד הלא הוו קדושין אפי' לדעת בית הלל דדוקא בזה או' מנה וז"א מאתים עדותן קיימת שיש בכלל מאתים מנה ולא אמר הריב"ש דהויא מקודשת אלא מפני שיש עדות של שנים בנתינת הקדושין באצבע ושנים אחרים בנתינתו בסרבל האב דממ"ן כת אחת כשרה וכן כתוב בפי' בנמק"י פ' זה בורר והר"ן ז"ל דהכחשה במקום או בזמן או בגוף העדות עדותן בטלה ולא ראיתי שום חולק ע"ז עכ"ד וכן הרב

פרי הארץ ח"א דל"ח ע"ב אחר שהאריך בחלק הד' בעיקר מחלוקת זו של מוהרימ"ט ומרן ז"ל או עדות קדושין לדיני נפשות דמי או לא ושעליו קאי תשו' הרב דבר משה א"הע סי' כ"ה עכ"ז כתב דבנדון דידיה שאני שיש הכחשה גמורה שהא' אומר שהיה מנה בענין המעות והעד הב' לא הזכיר מנה כלל רק שנטל הב' גרושים ואמר לו בלשון שאלה קבלת הב' גרושים קי' והשיבה לו קבלתים וע"ז כתב הרב דזה ודאי הכחשה גמורה ביניהם וכל כי האי לא עבידי אינשי דטעו וזה יספיק לבטל עדותן עכ"ד:

והרב כרם שלמה א"הע סי' כ"ד החשיבה הכחשה במאי דעד אחד העיד דאמרה ה'ן והע"א העיד דלא אמרה כלום וכתב דע"א דאמרה הן בהכחשה לאו כלום הוא:

וזה לשון הגאון מרן זקני בחק"ל א"הע סימן ך' דמ"ה ע"ד ומ"מ נראה עיקר כאשר כתבו הפו' בהכחשת העדים במידי דנ"מ לדין אי חייל הקי' דעדותן בטלה ואף למ"ש הרב דרכי נעם דלא נתיר בהכחשת העדים כ"א היכא דהעיד הב' בפירוש להיפך מן הא' והרי בנ"ד כבר חקרנו להעד הב' שלא אמר מקודשת אם היה ברור אצלו וכו' והשיב דברור לו ולא שייך זה שמע וזה לא שמע דהוא היה יותר סמוך וכו' וכל כי האי הכחשה גמורה הוי גם הרב בני משה סי' ל"ו והרב כהונת עולם סי' מ"ה והרב פרי הארץ א"הע סי' ג' דעתם להתיר בהכחשת עדים במידי דנ"מ לדין קי' בהכחשתן ואף דאכתי מדעת מהרשר"ם ומהרש"ח לא יצאנו ובדבר ערוה אין להתיר נגד דעתם מ"מ בנד"ד יש להתיר דבלאו הי"ט אין כאן ודאי קידושין כיון דלא אמר לי וכו' עי"ש ואם בנדון הגאון הרמ"ז לא יצא מידי דעת מהרשד"ם בנדון שלפנינו נצא י"ח כי נד"ד דמייא לנדונו דסי' פ"ח האמור וכמו שיבא בעה"י:

ומאחר עלות כל האמור אל ה' ויאר לנו ועד כה עזרנו עד שנוכל לטייל בנדון שלפנינו כרצוננו דאפי' נחשוב למה ולכלום כל השתי הכחשות הראשונות דע"א אמר רבא הנער עם טלית תחת זרועו ועלה להביא הספר ולא כן אמר העד הב'. והשנית דהעד הא' אמר דאחר שעלה הנער והנערה ירד עם הספר והלכו שלשתן לבית הכנסת והעד הב' הכחיש גם בזו באמרו שאחר שעלה לא ירד ולא הלכו כ"א ב' העדים יחד אפי' דלפי כל המבואר בתשו' מהר"מ אלשיך ובתשו' מהרשד"ם בסי' פ"ח אשר הביאה הרב פ"מ ושממנה הכריח דכל דלא יכלינן או לפרש דבריו שלא יכחיש את הא' או

דהוא ענין דטעו אינשי הא ודאי הם שקרנים גמורים ובהדי סהדי שקרי למה לן אפי' שאינו בגוף העדות ולא דמי למנה שחור ומנה לבן דעבידי אינשי דטעו אחר ששוין הם בדמיהן ולא מדקדקי וכענין נדון מהרשד"ם בסי' י"א דהא אמר תן פה תן פה והב' אמר יהיה יהיה דבעת ראיית העדו' כן היתה כוונתו לקבל העדות:

ובענין ג"כ נדון מרן שהוכחשו בשני דברים דלא דקדקו היטב אם אחר גמר מנין המעו' אמר הרי את או באמצע דבאמת בזה עבידי דטעו אינשי וכן באחרת שהכחיש שלא אמר בזה דמצינן למימר שלא שמע דמדמינן ליה לבדיקות דקילי אבל בב' הכחשות גדולות הללו אפי' שאינם בגוף המעשה עכ"פ הכחשות גדולות הם ואי אפשר למתלי לא בטעות ולא בדדמי וכיוצא דהטלית מתחת זרועות ניכר ובפרט הירידה עם הספר וההליכה שלשתן יחד אפי' הסומא באישון לילה מרגיש בבואה דבבואה כ"ש איש שכל חושיו לא כהתה עינם ולא נס ליחם הא ודאי כל כי האי אין אנו יכולים לתלותו בטעות ואפי' בד"מ ודמי לאחד אמר אכלה חטים ואחר אמר אכלה קטנית דאין מצטרפין כאשר יפה דימה הרב פני משה כנז"ל וא"כ סהדי שקרו באנפי נפשייהו ובהדי סהדי שקרי למה לן ואפי' נחשוב הכחשות אלו למה ולכלום כאשר אמרתי עכ"פ אין מי שיוכל להכחיש דההכחשה האמצעית דהעד הא' אומר דירדו נפרדים ז"מז ושהנער שאל להנערה ידה והיא פשטה ידה מרצונה וקיבלה הקדושין בחביבות גדולה וסגרה אגרופה ונתנו על לבה בין דדיה כאשר צייר לפנינו העד הא' והב' מכחיש כל זה ואומר שירדו נעוצים זה בזה מתחת זרועות אלה פ' ראנקא ובעוד זרוע הנער נעוץ בזרועה פשט ידו והוציא ידה לחוץ ותחב הטבעת באצבעה והלכו תכף כאשר היו נעוצים ז"בז והלכו הב' העדים לדרכם ולא בא הנער עוד עמהם לב"הכנ כאשר רימה אותם מתחילה הא ודאי הכחשה גדולה ונפלאה כזאת עדיפא מכל נדונות הרבנים שזכרנו ואפילו מאותו של ר' בצלאל ז"ל ומהרמ"א ז"ל שהרי התם לא היה בעדות הע"א תוספת דברים המורים לנו הריצוי מאתה שהרי לא העיד כ"א שנתן הקדושין וקבלתו ממנו ורצתה בו והלכה לה.

ונוכל לפרש שהעד משקול דעתו אמר כן ודן כן ולעולם תחב לה המקדש הטבעת אבל בחזקה של אהבה ומהירות ולא בחזקה של אונס והאופן זה קרי עליה נתן ואמר

ורצתה בו והלכה לא מפני שכן דן בדעתו מפני שלא צעקה הנערה ולא עשתה שום הסתר פנים וכל זה נוכל לכוין ב' העדויות כאשר השתדל מהרשד"ם לכוין תן פה תן פה שאמר הע"א ליהיה יהיה שאמר העד הב'. רצוני לומר בכל זה שעדין בנדון רב"א ז"ל נוכל לידחק ולכוין שני העדויות כל שהאחד לא הוסיף דברים חיצונים לגוף המעשה העיקרי ושניהם לא הזכירו פועל המתקדשת בשעת קבלת הקדושין בתחי' ובסוף מה סימן נראה בה אם לרצון אם לאונס אלא שהוא אומר שרצתה מבלי שיגיד לנו איך נראה לו שרצתה ועל כן אנו יכולים לתלות הדבר בשיקול דעתו שכך צייר קבלת העדות בעת ראיית הקדושין דהחזקה היא חוזק המהירות והשתוקקות ולא חוזק אונס והרצון שלה היינו ממה שלא צעקה והלכה בטבעת וכל זה נוכל לשפוט בשופי דבתומו הולך העד ר' אלעזר שבנדון רב"א ז"ל כל שלא הוסיף דברים חיצונים בגוף המעשה ועכ"ז רב"א ז"ל פסק כסכינא חריפא דהיא הכחשה גמורה בדרישות אפי' לדעת הרב"ד ז"ל דהכחשתן היא בעיקר דינא וכמה דיני תלוים בזה אי קבלתה היתה מתחילה ברצונה או בערמה וה"ן אם נתרצית לבסוף להדייא או שתקה והלכה לה דודאי סהדי דייקי בכל מלתא ומלתא והיינו דרישה דתלייא בגוף המעשה עכ"ד.

ואם בנדון רב"א כך בנדון שלפנינו דלפי עדות הע"א בהוספת דברים וביאורים לגוף המעשה המורים לנו הבית דין השומעים גופא דעובדא היכי הוה במוצאיהם למסעיהם ויוברר לנו השומעים כשמש בחצי השמים דהיה רצון המתקדשת בתחי' ובסוף מבלי שום ריח ספק ושהעד הב' מכחיש כל זה ומשאיר אותנו השומעים בספר גרוע ונפסד עד שעפ"י עדות הב' דעתינו נוטה להאמין הכחשת הנערה שהשליכה הטבעת ושהלכה בוכה אצל השכנות.

עאכ"ו שודאי נוכל לומר דהויא הכחשה גדולה ונפלאה בעיקר קיום הקדושין דעיקר מטרין עלייהו? שהרי בעיקר עדות העד הראשון יש בו שתי הפקשיות גדולות הא' שהוא מעיד שירדו נפרדים ז"מז והב' מעיד שירדו נעוצים ז"בז וכל כי הא לא טעו אינשי והוו כאחד או' אכלה חטים ואחד אמר אכלה קטנית.

הב' שהעד הא' אומר ששאל לה שטפשיט ידה והיא פשטה ידה ותחב לה הטבעת והב' אומר דכיון דירדו נעוצים לא עשה הנער כי אם שלקח ידה מתחת זרועותיו ותחב

לה הטבעת. דבהכחשה זאת איכא תרתי לריעותא האחת דהוא דבר ניכר ונשמע אם אמר לה תפשוט לי היד ואם היא פשטה ידה דהוא ענין נוגע לשני החושים חוש השמע והוש הראייה וכל כי הא לא טעו אינשי בהכי באין מי שיוכל להכחיש טבעו של עולם ובפרט באנשים הנמצאים במאורע צר ומצוק פתאומי כזה לפי דבריהם. שנית דיש נפקותא גדולה בין עדות הע"א לעדות הב' דבעדות הא' עפ"י תוספת ביאוריו במעשה שהיה איתברר לנו השומעים דהיה רצון הנערה בתחילה ובסוף מבלי שום ריח ספק שהרי שאל שתפשוט ידה והיא עשתה מעשה נפלא לפשוט ידה וקיבלה קדושין הרי רצון המוחלט בתחילת קבלת הקידושין והוסיף עוד לברר עדותו שגם אחר קבלת הקי' סגר הקי' באגרופה וחיבק ידה על לבה ובין דדיה דכל הביאורים הנפלאים הללו מוציאים אותנו השומעים מכל מין ריח ספק אונס והוא הכחשה גמורה לנערה הטוענת לפנינו שהשליכה הטבעת ושעלתה בוכה אצל השכנות לא כן בעדות הב' דלפי עדותו לא די דלא ביאר הדברים הארוכים האלה המורים רצון הנערה אלא אדרבא לפי תורף עדותו נותן יד לנו השומעים לכוין דבריו עם הכחשת הנערה. דהנה מה שבאו נעוצים ז"בז אין בו ראיית הרצון מפני שהיו מורגלים מזה ג' שנים להיות יחד ואוכלים על שולחן אחד כאחים ולא יתפרדו והיתה היא לבה גס בו מרוב תמימותה כי אביה כל אשר יש לו נתן בידו כנודע ומפורסם. א"כ מזה אין כאן שום אומדנא שהיו קידושין רצוים מצידה כי תלינן כן באהבה קדומה סתמיות שביניהם ובתומה הולכת. וא"כ לא נשאר לנו לדון בדברי העד הב' כי אם מה שהעיד במעשה הקידושין וכשאנו באים לאמוד במה שהעיד במעשה הקידושין כמצאנו כי נדרשנו כמעט מכוין להכחשת הנערה שהרי הוא אומר שבלתי שום דבור ושום מעשה קודם הקידושין תכף ליריידתם הוציא הנערה ידה מתחת זרועו ותחב לה הטבעת ואמר הרי את וכו' ותכף חזרו ועלו ואופן מסירת קידושין כאלו מלבד שמכחיש כל דברי העד הראשון כמובן ופשוט.

עוד זאת דמסייע הרבה להכחשת הנערה שהרי אופן מסירת טבעת כמו זה יותר מורה על האונס והחזקה ממה שמורה על רצון ופיתוי וכוון שהיו נעוצים ז"בז לא היתה יכולה להשליך מידה הטבעת במהרה כאשר כתב להדייא רב"א ז"ל שם ודידן

עדיפא שהרי בנדון רב"א העד הראשון או' בחזקה אבל לא בירר לנו כיצד היה המעשה שממנו דן שהיה בחזקה אלא שמעה שראה כך דן בדעתו שהיו קדושי אונס ועדין איכא למיתלי שהוא חזקה של אהבה אבל כאן העד הב' מגיד מראשית אחרית המעשה כיצד נפל שבתורף המעשה הלזה נותן יד לנו השומעים לכוין עדותו עם הכחשת הנערה שהיו בלי ידיעתה ובאונס וכן ממה שהעיד שהלכו להם תכף והם הב' עדים הלכו לדרכם מבלי כל אותם הדברים שהעיד הראשון שחיבק הקידושים על לכה וכו' מזה ג"כ מלבד שהוא הכחשה גמורה אל העד הראשון עוד זאת שהוא סיוע גדול לנערה שאומרת שבעלותה למדרגו' השליכה הטבעת מידה והשפחה הקימו מעל הארץ והביאתו אצלי המ"ץ כאשר באמת כן נפלו הדברים תכף באותה שעה וכך קיבלתי הדברים בעינן והם ממש דברי רב"א וז"ל ואפרים קא מסהיד דבתחילה במרמה שם הטבעת באצבעה וכו' ותחבה בחיקו בזה לא היתה יכולה להשליכו מידה במהרה ולא העיד שנתרצתה בפירוש בקידושין בדברי העד האחר אלא העיד שהלכה מיד עכ"ד.

אף אנן נמי אם שלא העיד שתחכה בחזקה עכ"פ העיד שהוא לקח ידה ותחב לה הטבעת ואמר וכו' ותכף הלכו א"כ התחוב כבר מורה החזקה ומה שלא הוסיף כל אותם הדברים של העד הראשון המורים רצונה אלא אמר הלכה לה מיד זה סי' מובהק שלא היה לה יכולת להשליכו מיד ובעלותם במדרגות השליכה מידה והקימו השפחה א"כ אין לך הכחשה גדול' מזו שהעד הב' לא די שמכחי' כל דברי העד הא' במוצאיה' למסעיהם שהם הכחשות בעיקר דינא בדבר דלא טעו אינשי ואין אנו יכולי' לכוין עדותם אפי' בדרך רחיק ואתי מרחיק אלא אדרבא מתוך עדותו אנו למידין אופן לכוין עדותו לסיוע ועזר הנערה מבלי שום דוחק וכאמור:

ובאופן מבורר כזה אין פוצה פה ומצפצף דהם סהדי שקרי שלא היו ולא נבראו כמוהם בעולם וכל דבריהם בעדותן כחרס הנשבר וכדבר שאב"מ אליבא דכ"ע כי גם הרב מהר"א קובו ז"ל בספר שני מאורות הגדולים ד' ע"א ע"ד דחולק על תשובת הרב בני משה שלטון סימן ח"ל הנז"ל יודה בזה בפה מלה בנדון שלפנינו שהרי כתב וז"ל דלא אסיקו אדעתייהו בזה אלא להעיד שנתרצו ויאותו שניהם להמקדש עי"ש

והוא דמות פי' מהרשד"ם על תן פה תן פה ויהיה יהיה ממש דשניהם לא אסיקו אדעתייהו כי אם לקיום הקדושין וע"ז לא שמיה הכחשה כי אם בד"נ דהיינו בדיקות כמו שהביא דבריו הרב ז"ל לעיל בע"א אבל כשההכחשה היא בגוף של עדות ובהיפך של עדות הא' ושלא יוכל להתפרש הא ודאי אין לך הכחשה גדולה מזאת וכמ"ש הרב דרכי נועם ז"ל הבאנו דבריו לעיל:

ומכל האמור תם אני למה שראיתי להרב סם חיי די"ב ע"ד שאחר שהרבה לדבר בהכחשות שבנדונו ומכללם אותה הכחשה שמקצת העדים אמרו שהבחורה לקח ידו של המקדש ומקצתם אמרו שהוא לקח ידה וסמך להתיר עפ"י תשובת מהרימ"ט הנז"ל שוב הדר ביה מתשובת הריב"ש ומרן ב"י הנז' דנראה דס"ל דהיכא דבין הכי ובין הכי קידושין יש כאן דלא מבטילנן העדות בשביל ההכחשות ולזה ביקש הרב ענין פיסול העד לבטל הקידושין עי"ש. ואנא נפשאי תמהני עליו דמאי ענין הכחש' נפלא' שבנדונו להכחשו' שבאו לנדון של מרן ז"ל דבאותם ההכחשות שבנדון מרן ז"ל שייך בהו לומר טעו בהו אינשי או שזה שמע לשון בזה וזה לא שמע אבל בהפרש שבין העדים שזה אומר הוא לקח ידה וזה אומר היא לקחה ידו היא הכחשה גמורה שאין אחריה כמוה ומקודם שיגיעו להעיד לפנינו לשון הקידושין כבר הוכחשו בדבר דלא אפשר דטעו אינשי בהכי בין הוא לקחה ידה להיא לקחה ידו דהוא דבר הניכר לעין כל ואם הוכחשו בזה כשמשלימים דבריהם בעדו' הקידושין הרי כת של שקרני' לפנינו וכמ"ש ה' פ"מ וה' פרי הארץ ואין ענין הכחשה זו להכחשות הקלות שהובאו בתשובת מרן דאותם ודאי קילי ודמו למנה שחור ומנה לבן דבאמת טעו בהו אינשי דשוין הן בדמיהן וכדכתב רבינו בצלאל ומהרמ"א הנ"ד לעיל ורא"ה לדבר שהרי מהריט"ץ בסימן כ"ט בנדונו שהעד הא' העיד שהמקדש נתן בידה ואחד אמר שהיא לקחה מידו כתב דלא הוי הכחשה מפני שמה שהעיד העד הב' לקחה מידו אינו בא להכחיש העד הא' שלא נתן המקדש אלא שרצה לומר שאחר שנתן המקדש היא לקחה מידו ואינו אלא סיום דברי העד הא' ולא הכחשה עי"ש שאני ביארתי דבריו ודוק היטב. ואם בדברי הרב סם חיי מה לו למהריט"ץ להאריך הדבור כל כך ולפרש דברי העד הב' וכנז' תיפוק ליה דכיון דלדברי כולם יש כאן קידושין א"כ תו

שמא הכחשה בבדיקות ולדעת זו כבר מסכים למהריט"ץ ככל התשובה שם דעידי הקידושין לד"מ דמייא וממילא כל הכחשות שבבדיקות עדותן קיימת ומה לו להאריך כ"כ לפרש דברי העדים שלא יתנגדו ז"לז אם לא שהרב מוהריט"ץ בעוצם בינתו ראה והבחין שאם לו היה פי' זה והיינו מפרשים הוא נתן תחילה הא ודאי הוייא הכחשה שאין לה שום תשובה ושום פירוש ולזה פירשה הרב כמין חומר ועלה ביאורו יפה יפה. אבל בנדון הרב סם חיי ז"ל שהעד אחד אומר שהוא תפס ידה והב' או' שהיא תפסה ידו הכחשה גמורה ממלת טעמי קשוט. **א**' דלא טעו אינשי בהכי והוא דבר הניכר לעיני השמש. **ב**' דאין אתה יכול לפרש דבריהם שלא יוכחשו זא"ז דלשון הוא תפס ידה מורה תחילת הענין כדי ליתן הקידושין ואין לו פירוש אחר ואם תפרש כן הרי דברי העד הב' המעיד דהיא תפסה ידו מנגדים דברי העד הא' מן הקצה אל הקצה שלא תוכל לפרש דבריו ולכוונם עם דברי העד הא' אפילו בדרך דוחק עצום דעיקר הערות הוא מי תפס תחילה היד כדי ליתן הקידושין או ליקח ואם כן נמצאו דברי העדים סותרין זא"ז ובזה אפילו הרב דרכי נועם הביאו הגאון הרמ"ז ז"ל יודה שהרי כתב דאין להתיר בהכחשת העדים כי אם היכא דהעיד הב' בפירוש להיפך מן הא' ונמצא דכוונתו כאשר ביארנו דנדונינו עדיפא מנדון מהרשד"ם בסימן פ"ח דהתם מפני דמתברר ההכחשה שז"א שבפסח השלימה הי"ג שנה וז"א נולדה קודם הפסח אפילו דלשניהם גדולה הוי קרי עליה הכחשה גדולה. בנדון שלפנינו שהיא הכחשה בפירוש להיפך מן הא' ובגופה של עדות עאכ"ו:

והיא הג' שיש נפקותא גדולה שאם נאמין לדברי העד הב' דהוא תפס ידה הרי לפנינו קידושו אונס או לכל הפחות ספק רצון האשה ואם נאמין לדברי העד הא' דהיא תפסה ידו כדי שיתן לה הקידושין הרי לפנינו קידושין רצויים ומקובלים מאת הנערה מטוב רצונה והשלמת דעתם האם להכחשה נפלאה כזאת נוכל להשליכה תחת אחד השיחים בתשו' דחוקות כגון דא לא חשב אנוש ואין לי מה לטעון בעד הרב ז"ל כי אם דכיון דהיה לו בנדונו ענין פיסול העד ודברים אחרים לסמוך היתרו עליהם ע"ז רצה למצוא עילה כל דהוא בהכחשה שלפניו כדי להחזיק וליפות פסקו כאשר כן

דרך כל הפוסקים לבקי ורגיל בהם ועיין בכיוצא לזה בדברי הרב דרכי נועם הו"ד בי"א ח"א דע"ד ע"ב סוף אות קמ"א ודוק:

וצאו וראו מאת גברא רבא בה לידו השאלה גופה של הרב סם חיי ז"ל ועשה עיקר מהכחשה זאת הלא הוא הרב פמ"א ח"ב סימן י"ו יעו"ש ודוק היטב ואעיקרא בנדון שלפנינו יש לנו הרבה מהרבה ענינים להחשיב כל דברי העדים מתחילתן ועד סופן בטלים ומבוטלים כחרס הנשבר ובדבר שאין ב"מ ואם הרב כרם שלמה החשיב הכחשה גמורה מה שהאחד העיד שהיא אמרה ה"ן והב' העיד שלא אמרה כלום כ"ש בנדון שלפנינו שהעד הראשון העיד שסגר הקידושין באגרוף וחבקם על לבה ובין דדיה דהוא דבר המורה חיבוב וריצוי עד להפליא מאלף פעמים שאומרת ה"ן והעד הב' העיד שהוא תחב הטבעת והלכו להם א"כ גם לדברי הרב כרם שלמה ז"ל נד"ד מפאת זו לבד הקידושין בטלין ומבוטלין ואינה צריכה אפילו ריח גט וברור ובזה נשלם ב"מ שרצינו לבאר בסעיף הראשון תל"ית:

באנו אל הסעיף הב' אינו צריך אריכות דבריהם דברים דהוא דין פשוט ופסקו מרן בא"הע סימן מ"ב ובח"מ סימן ל"ד דפסול מדאורייתא אליבא דכ"ע פסול לכל מין עדות שבעולם וכאן העידו ב' עדים כשרים על העד יוסף הכהן שחילל את השבת במלאכה דאורייתא דל"ת אש ביום השבת ולא נשאר כ"א ב' דברים לברר אותם הדק היטב האחד שבאו שני עדים נפרדים זה מזה ובזמנים שונים כמבואר בשאלה והשני שלא התרו בו שהוא שבת דידוע מ"שפ הרמב"ם בפי"ב מה' עדות דצריך להודיעו שמא שוכח הוא ונשיב על ראשון ראשון דהנה לענין שהעידו עליו העדים בזמנים שונים וכל חד לבדו כבר העלו הפו' הראשונים ואחרונים דאפילו דזה מעיד בפ"ע על עבירה אחת וזה בפ"ע על עבירה אחרת מצטרפין ובראשם הוא מרן הק' בתשובה החמיני' הנז"ל והרדב"ז דפוס ויניציה בסימן שי"ב האריך לתת טעם נחמד בדבר באומרו דבשלמא אם היינו באים להרגם או לעונשם עפ"י עדות זו ודאי בעינן שיראו המעשה ב' העדים ביחד אבל כיון שאין באים אלא לפוסלם אפילו לא היו העדים רואים ביחד נפסלו וכו' וטעמא רבא איכא כיון דסהדי מפסלי אפילו על ממון ובממון לא בעינן שיראו שניהם יחד אלא אפילו זה שלא בפ"ז ואפילו כ"כ ימים ואפילו אחד

בהלואה ואחד בהודאה מצטרפין הילכך למפסלינהו נמי לא בעינן שניהם יחד הילכך נפסלו העדים הפריצים הללו לכל עדיות שבתורה ופסולם מן התורה ולא בעו הכרזה ואין האשה צריכה גט כלל עכ"ד מתוקים מדבש ונופת צופים:

ואני אוסיף להרחיב עוד הדבור בנתינת טעם מספיק דכיון דע"פ שנים עדים אפי' זה שלא בפ"ז לכל הפחות כבר הוחזקו בספק קרוב לודאי לפסולים גמורים א"כ איך אנו יכולים להוציא ממון מחזקתו ואשה מחזקת פנויה ע"פי עדים שלפי המבורר לנו כבר נפסלו ע"פי הרוב והוא ברור דיש הפרש גדול בין כשאתה בא להוציא דבר מחזקתו ע"פי העדים שהוחזקו לפסולים לכשאתה בא להוציא העדים עצמם מחזקתם ואמונתם ע"פי ב' עדים שראו העבירה זה שלא בפ"ז והוא ברור יותר מביעתא בכותחא וא"כ אף הכא בנ"ד כיון שבאו ב' העדים הר' יעקב אשכנזי והר' יהידה הכהן והעידו שזה ראה אותו במצרים שותה מעלה עשן בשבת וזה ראה אותו פה מעלה עשן בשבת דא ודאי נפסל הפריץ הזה יוסף הכהן ולכל עדויות שבתורה הוא פסול מן התורה ואינה צריכה גט וכן הסכים מרן החביב ח"מ סי' ל"ד הג"הט אות ע"ה ובסו"ד כתב ולענין הלכה מאחר דכל הני רבוותא הסכימו דאפי' מעידים על ב' מיני עבירות מצטרפין הכי נקטינן ע"כ והוא פלא דמאחר דהוה דידיה תשו' הרדב"ז הנז' כמו שהזכירה לעיל אות מ"ה איך כאן באות נ"ז לא צירפו בתוך להקת הפוסקים שהביא ולא העתיק לן הטעם המספיק הלזה:

באנו אל הענין הב' נאמר שאפילו לא התרו בו שהוא שבת שמא שוכח הוא ל"מ ולא מוריד ועל זה כבר התעוררנו בשעת העדות והשיבו העדים כל אחד באנפי נפשי דהטעם שלא התרו בו יען ידוע מכת הדור הרע הזה שאנו בו ומאי אהנייה וכשחזרנו לשאול להם ואיך יעידו על חילול שבת ושמא שוכח הוא השיבו דבימות השבוע יושב הוא לחוץ ובאותו שבת ישב בפנים במקום חשך ולא אור מפני הרואים והא דמי ממש למ"ש מרן שם באותה תשו' וז"ל שמאחר שהיו הולכים לגנוב החמינים מהתנור ברור היה להם שהיה שבת שהרי אין טומנים חמינים אלא בשבת ע"כ והא נמי דכוותא דהא העירו דבחול ישב בחוץ וא"כ לא ישב בפנים אם לא שברור לו שהיה שבת ואין ספק דעל כעין נ"ד הוא שסיים הרמב"ם ופסקו הטור והש"ע וז"ל

כללו של דבר כל עבירה שהדברים נראים לעדים שזה יודע שהוא רשע ועבר בזדון אע"פי שלא התרו בו הרי זה פסול ואינו לוקה ע"כ דנראה להדייא דעל אמדן דעת העדים שאומרים בפנינו שכך נראה להם בבירור סמכינן ואין אנו מוכרחים לדרוש ולחקור הרבה איך וכמה נראה להם כך והא דידן עדיפא דכבר העדים שלפנינו לפי תורף עדותן ולפי החקירות שעשינו להם הוברר גם לנו גם להם שהיה יודע שהוא שבת ועוד שכב' העיד עליו העד הב' ביחוד הא' כמבו' לעיל בגופא דעובדא ובענין זה כבר הוא חשוד בפי כ"ע מאז השנים וזה לי ח' חדשים שע"י שבשביל ששכר בית בשכונה אחת עמה והוא נתחייב לפרוע השכירות לבעל החצר והוא יהודי וע"י שבאו לדין לפני נתברר לי כמה כיעורים רעים ומרים עם האשה הזאת ולהיות כי אין כוחנו בידינו מיום שרבו אלו הסודיטוס כנודע ומפורסם וע"ז עשיתי אזן של מעלה כאלו אינה שומעת עכ"פ זאת עשיתי שזכיתי את בעל החצר בטענתו מפחת היחוד המר אשר נתוודע לי וגזרתי שיצאו משם בתוך יו"ד ימים על דרך פיזור לרשעים ונכתב בס' המעב"ד כדרכי לעשות ככל דבר שיבא לידי נמצא שזה שמונה חדשים כבר הוחזק קול היחוד בב" ועכשיו איתחזק איסורא דלקחו בית אחר ולעולם קשור אחריה ככלב והוא קלא דלא פסיק בכל העיר וכן העידו לפני שני אנשים כשרים אחרים ששמעו כמה דברים רעים מענין זה ממש מפי שני אנשים אחרים שהאחד הוא היה במצרים והאח"ד פה ואני לא רציתי להרבות בעדויות מהטעמים האמורים כי מה לנו לגלות כל סתום ושוב לא יהיה בידינו לגרש לץ:

ואחר כל הדברים הרעים המבוררים כשמלה האלו אין ספק שנוכל לומר בריש גלי דלא כיונו גדולי הפוסקים לאסור החשיד כי אם על נדון כזה שהרי הטור כאן בא"ה ע' מ"ב ובח"המ סי' ל"ב פסק וז"ל אבל החשוד על העריות שרגיל עם העריות ומתייחד עמהם וקול יוצא עליו שפרוץ בהם כשר לעדות אחר ופסול לעדות אשה בין להכניסה לבעלה בין להוציאה מבעלה ע"כ והנה זה העד אשר לפנינו הוא שעל כיוצא בו כתב המבי"ט סי' רפ"ו דבלי חקירה רבה נודע עליו עדויות וכו' וגם כל בני שכונתו מעידים עליו דרך כלל כי הוא רע מעללים ועסקו עם הנשים וכיון שהוא רגיל עם העדיות ומתייחד עמהם אע"פי שהוא כשר לעדות אחר פסול לעדות אשה בין

להכניסה בין להוציאה כמ"ש בטוח"מ סי' ל"ד וכ"ש כי כפי העדויות הוא פסול ג"כ לכל העדויות ולכן אנו מודיעים לכל באי עולם כי עדותו אינו מתקבל בדין תורה ע"כ והוא מכוון ממש למה שפסק רמ"א בתשו' סי' י"ב וז"ל וע"פי הדברים האלה נר' לנו שפסולים לעדות מאחר שכבר הוחזקו לחשודין ואמרי' סוקלין על החזקה ע"כ וכן דעת הר"ע אלבילדה ה"ד מרן החביב בא"הע סי' מ"ב הגהב"י אות קנ"ט והיא בידי בעינה בכת"י והיא על עד שהיה שמו משה רזין שכתב עליו וז"ל מאחר שכבר הוא מפורסם ומוחזק לעיני הכל כרשע ופושע וכו' ובודאי דאיש כזה אין צריך שיעידו עתה בפניו אחר שכבר הוחזק דלאו מתורת עדות אנו פוסלים אותו רק מצד חזקתו הרעה שכבר הוחזק בה וכבר ארז"ל שמלקין ושורפין על החזקות וא"כ חזר הדין בעדותו של משה רזון ישלח ה' במשמניו רזון ויהיה נידון עליו כי הוא בטל מעיקרו והדיינים האלו שקיבלו עדותו לא יפה עשו ועתידין ליתן את הדין ע"כ:

והואיל ואתא לידן לא אוכל להתעלם על מה שהרב כנ"הג שם לעיל אות צ"ג הביא תשו' זאת במה שהביא מהר"מ אלבילדה באותה תשו' מהמרדכי וכתב הרב דביקש אחריה ולא מצאה לא בגטין ולא בסנהדרין ע"ש ואחרי המחי"ר לא דקדק יפה שהרי כתוב באותה תשובה וז"ל וכן כתוב במרדכי ז"ל בההוא מעשה שזכרנו לעיל ע"כ וקאי מהרמ"א על דבריו לעיל בעוד ב' דפים וז"ל מצאתי עוזר וסומך להדייא בהגהות המרדכי דקי' על מעשה שהובא שם דומה קצת לזה וז"ל ואפי' אם נתקיים השטר בחותמיו וכו' עי"ש ועל לשון הג"המ הלזה הוא שרמז ובאמת הרואה יראה דשם בקי' איתנהו כל הדברי' הללו שהביא מהר"מ אלבילדה ז"ל אות באות ודוק היטב וכן הוא הסכמת הרב זקן אהרן בסי' ב' ובסי' ד' באורך וברוחב והנה בסי' ב' ד"ד ע"ב כתב וז"ל א"כ עלה בידנו שמי שהוא חשוד שבא על הערוה פסול לעדו' וזה העד נהי שלא יהיה הנאמר עליו עדות להיותו עבריין מ"מ לעשותו חשוד ליכא מאן דפליג ובסי' ד' אחר שהאריך הרחיב מה ר"ל חשוד ומה ר"ל מוחזק סיים וכתב וז"ל ומעתה תבנא לדיננא דמי שהוחזק בעובר עבירו' אפי' אין עדים וראייה וטענה הוי רשע גמור ופסול לעדות שאם חזקה זאת יש לה כח לחייבו מיתה וכו' כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו

שילקה על חזקה כזו ושיקרא רשע וכו' ולא שייך הכא לא קלא ולא ריננא דקלא אלא רינה דקלקלה מפני שהוכפלו ביה הצרות ע"כ:

ואפי' מהר"א קאפסלי שם המבקש זכית העד הלזה לא חלק על עיקר הדין כי אם באומרו וז"ל הראה מעכ"ת כי בנדון הזה וזה לך האות שאלו היה כן (יראה תשוד כדלעיל) למה לא הקשיבונו בכל זאת לא לנו אדוני לא לנו ומזה אני רואה כי דבריהם הבל מעשה תעתועים ולמען השיג מבוקשם להתיר הנערה מאיסורה עשו הדבר הזה והשיתו על העד עלילות דברים ע"כ וסוף כל סוף העיד עליו מהר"א קאפסלי שעשה תשובה ארוכה כיעש"ב לא כן בנדון שלפנינו דכבר הוא מוכתב בפנקס בית דיננו מזה זמן רב להרחיק הביעור מן הדומה לו ופיזור לרשעים וכנז"ל וגם אחר כל עמל וטורח ויקח קרח בית אחרת בשכונה אחת ובמרדו עומד כאשר העיד העד השני שעדין שיכניס אתם בתוך טומאותם ובאופן כזה גם הרב מהר"א קאפסלי החולק יענה אמן ככל כחו וכן אני רואה בתשו' מהר"י חן ז"ל הובאה תשי' בתשו' מרן הישנות סי' יו"ד שהוא נשאל על נדון גופיה של הזקן אהרן החולק עליו וכתב על אבשלום העד וז"ל ואם נפרש חשוד על העריות רגיל עם העריות ומתייחד עמהם וקול יוצא עליו שפרוץ בהם וכמו שכתב הטור והרבה מן המפרשים נראה שאבשלום העד כיון שלא הוחזק שרגיל עם העריות וכו' עי"ש נמצא שבמחלקותן עם הרב זקן אהרן דכי סרכין תלתא הוא מחלוקת במציאות מה שאינו בנדון שלפנינו וכן נראה להדייא מתשו' מרן הישנות סי' ב' ד"ד ע"א וז"ל ובעדות שהיה רודף אחר אשת איש אין לפוסלו אפי' לדברי המפר' דחשוד על העריות דפ' ז"ב שהוא רגיל וגם בעריות ומתייחד עמהם וסנו שומעניה ואפילו לדברי הפוסקים כרב ששת דפסול וגם לגורסים דמודה רב נחמן דפסול לעדות אפי' לעיולא הכא שאני שלא נשמע עליו כ"א פעם זו בלבד ואף גם זאת לא נשמע אלא ע"פי האשה עכ"ד והוא מכיון אל כל האמור כדברי החולקים על נדון הרב זקן אהרן דנדונם שאני דלא הוחזק לא כן בנדון שלפנינו וכאמור ומבורר:

ולא נכחד שענין זה לאו כ"ע מודים בו רצוני שיהא נפסל לעדות בחשדה ואפי' תמידית כמבואר בכ"י בא"הע סימן מ"ב ובח"מ סימן ל"ד ובכנ"הג כאן ושם וגם מתשו' זאת דסלקינן מינה משמע כן שהרי בההיא קאמר אפילו לפי דברי המפרשים

כלומר וליה לא ס"ל וכן הוא האמת דמרן השמיט דין זה מהשתי שולחנות א"הע וח"המ ומורם דוקא הוא שהעלם על השלחן הטהור כיע"ש ולדעתי טעם מרן שהשמיט דין זה מס' הקצר אינו אלא מפני מה שהדר ביה בבד"ה בדעת הרמב"ם וצירפו לחולק לדעת המפרשים וכיון דס' הקצר הוא עשוי לארצות המערב דפסקי כדעת הר"מ ע"ז השמיטו ולא ראיתי עדין לפי מרוצת למודי בענין זה מי שנתעורר לתת טעם למה השמיט מדן דין זה מפ' הקצר מאחר דהרי"ף והרא"ש ובנו הטור והתוס' אשר מימיהם אנו שותים הם הם ראשוני המפרשים דאפי' בחשוד וסנו שומעניה פסול לעדות אשה בין לאפוקי בין לעיוליה אם לא דכיון דראה עינו דהרמב"ם חלוק עליהם השמיטו מס' הקצר העשוי לארצות המערב דהרמב"ם הוא מאריה דאתרייהו:

ושוב חפשתי בס' יד מלאכי דקצ"ב ע"ב ומצאתי שכתב וז"ל כלל זו נקוט בידך כל מקום שהרב מהריק"א פוסק דין בב"י דעתו לפסוק לכל המקומות וכו' אבל כשלא פסק בב"י ההלכה אלא בס' הקצר דעתו שלא יחוייב אותי פסק אלא בארצות המערב לבד כי הס' ההוא מיוסד כולו ע"פי הרמב"ם וכו' עי"ש ועם שיש לצדד ע"ז עי"ש עוד. עכ"ז לדין זה שלפנינו לפום ריהטא אין לנו טעם נכון יותר מזה:

איך שיהיה אחר דנתברר כשמש בחצי השמים דדעת מרן בס' הקצר חלוק בעיקר דין זה מאן ספין ומאן רקיע לעשות עיקר מדין חשוד אשר לפנינו אפי' שנדון שלפנינו הוא ענין רע ומר שאלו היה נדון זה לפני מרן ז"ל היה מוציאו מדין חשוד ומכניסו בדין מוחזק לרע מעללים לדון אותו באש ובמים מדינא דגמ' סוקלין על החזקות וכו' לעולם לכל אפייא אנחנו בדור יתום כזה ובפרט איש בער ודן יחידי כמוני היום בעונותי איככה אוכל לסמוך על פרט זה ולחלק בין הנושאים בלי משען ומשענה וע"כ יצאתי לשוטט בספרי הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם ומצאתי הון לי בתשו' מהרשד"ם חא"הע סי' ן' דבר חשוב לקבל אלפא שממנו יצא לחמה של תורה לפסול החשוד הזה שבנדון שלפנינו ואפילו מרן הק' יענה אמן בכל כחו ונביא דבריו בצורתן כי כמעט הם דעות שונות לנדון שלפנינו שנדונו היה שהעידו בחסרון לי ולא מלאו לבו להתיר מטעם ידים שאינן מוכיחות לא הויין ידים ע"ז כתב וז"ל אבל כאשר

ראיתי מקום לסמוך עליו כגון שיש טעם או טעמים אחרים בנ"ד אז פסקתי להתיר בלי שום פקפוק וכו' והטעמים המצטרפים אשר ראוי לסמוך עליהם הם אלו **א**' והוא עיקר גדול פיסול העד מוסקו יש"ו אשר העידו עליו היותו רובע ונרבע ואע"ג דנר' דאיכא פוסקים מובהקים דלדעתם חשוד על העריות כשר לעדות אשה לעיולה ואם נתפוס פי' ר"ת הפי' בא על הערוה ממש מ"מ כיון שלדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ובנו הטור ז"ל פסול בין לאפוקיה בין לעיוליה וגם התוס' אשר מימיהם אנו שותין סברי הכי גם הרב המגיה ז"ל שהוא אחרון כתב וז"ל דין פסולי עדות מן התורה פשוט ומבואר בפ' ז"ב שהפסולים אינם כשרים לעדות אשה לא לעייולא ולא לאפוקא והיה ראוי לסמוך עליהם אפי' כשהיו הקידושין במאמר כהלכתו. כ"ש השתא בנדון זה שפסלתו קלקלתו ותקנת הבחורה הזאת נראה מ"ש הרא"ש ז"ל כלל ל"ה וז"ל תחילת דברים נ"ל כי עקוב יעקב אותו יעקב הרע מאד לעשות להוציא קול על בת ישראל שנתקדשה ולא הזכיר עריה וראוי להענישו על ככה פן ירבו המתפרצים לזלזל בבנות ישראל ולהושיבן עגונות הניכר לכל כאומדנא דמוכח שאינו אומר אמת כי כבר נהגו וכו' עד ואינו דבר מצוי שאדם נכבד והאשה נכבדת יעשו במחשך מעשיהם וכו' עד ואפי' היה מביא עדים היה צריך לדקדק אחריהם בכל מיני ר"וח וג"כ שיהיו אנשים שלא יצאו עליהם שם רע להתירם לעדות אשה ומכל אלו הדברים נראה שאין ממש בדבריו עכ"ל הרא"ש ז"ל ואם כן גם אנחנו נאמר שהגע עצמך דבנדון אחר היה ראוי להחמיר קצת ולא לפסול העד ואפי' שלא היתה נמשכת החומרא אלא מצד איזה פוסקים יחידים מ"מ בנדון דידן הזה הסברה היא בהיפך שאפי' היו פוסלים העד הפוסקים היחידים היה ראוי לסמוך עליהם כיון שיסוד מעשה הקידושין רעוע אפי' לפי עדויות שנקבלו יעו"ש שהאריך עוד:

ואל יאשימני הקורא החביב אם הכבדתי את לבו בהעתקת לשון ארוך כזה כי באמת זכיתי בקופתי וממנו ישועתי כדין עסק ביש דמובטחני בקורא דאחרי לומרו תשו' מהרשד"ם הלזה וידקדק באותיותיה הא ודאי יקרא בקול גדול כי נדון דידן עדיפא באלף דלפי ידות וראוי לסמוך על הפוסקים הרבים ונכבדים שסברי לפסול בחשוד וסנו שומעניה שאם מוהרשד"ם קרא על נדונו עדות הקדישין רעוע מפני שיש מי

שהעיד שלא אמר לי והיה נ"ל להחמיר מטעם דידים שאינן מוכיחו' לא הויין ידים ומפני רעוע זה תקע אהלו ויתן במקום נאמן לסמוך לדעת הפוסקי' הגדולים הפוסלים בחשוד:

אנן מה נענה על נדוננו החשיך דאית ביה ריעותות לאלפים ולרבבות שמלבד ההפרש שהיה בעיקר המאמר הקידושין בין העד הא' להעד הב' שהעד הא' ג' פעמים טעה בלשון הקדושין וחוסר בטבעת זאת ופעם אחת תיבת לו דלא מעט הם הפוסקים הפוסלים מטעם זה. ועיין יד אהרן א"הע סי' כ"ז הג"הט אית ז' ועיין בתשו' שפת אמת טירני קובץ קטן באורך בפרק האשה כי לא היתה בזה קדשה:

ואני לא רציתי ליכנס בפרט זה כי הפנאי אינו מסכים לטייל ארוכות וקצרות בכל המסתעף בנדון שלפנינו כי עול רבנות זה הוא עול ברזל ולא בדרך הפלגא ומלבד אותם ההכחשות המבוררות שבין העד הא' להעד הב' ומלבד זה ג"כ ההכחשה הגדולה והנפלאה אשר דנינו עליה שכל הפוסקים מסכימים בה להחשיב העדות בטלה אפי' בד"מ הקל כי היא בגופא של עדות הקדושין וגוף המעשה וכאשר הארכנו לעיל מלבד כל זה כי העד המכוער הלזה כבר נפסל מדאורייתא בעדות כ' אנשים כשרים בחילול שבת ומלאכה דאורייתא ולא הוצרכנו לחתר אחר פרט חשוד על העריות ומתייחד עמהם כ"א להחזיק נדון שלפנינו בכל חיזוקי סופר ולסתום פי כל המקטרגים שיוכלו לצאת להחזיק הנערה בחזקת מקודשת או להצריכה גט מספק ע"פי איזה עילה או סיבה וסברת איזה פוסקים כי לא איפרק כי כותלי בית המדרש מלאים זיו ולא סגי דלא ימצא איזה פוסקים יחידים וחוששים בפרט מהפרטים. על כן על כל דברי האגרת הזאת הוא שנטפלנו להעלות בספר ובדיו גם פרט דין החשוד אשר מפי מהרשד"ם גופיה כבר אתה שומע תרתי האחת דהפוסקים הגדולים והרבים אשר בית ישראל נכון עליהם סברי לפסול החשוד לעדות אשה בין לאפוקא בין לעיולא וצירף עמהם גם דעת הרמב"ם מאריה דאתרין נגד מה שהעלה מרן ז"ל בבד"ה זאת שנית דקול שופר שומעת נפש הקורא מפי מהרשד"ם שאפי' היו הפוסקים הפוסלים בחשוד מועטים ויחידים היה ראוי לסמוך עליהם בנדונות חשכים צלמות ולא סדורים כאלו ובפרט בראותו מ"ש הרב אשדות הפסגה ד"ן ע"ב לפסול דאורייתא

מי שמגלח זקנו בתער כאשר יגלח היוסף העד אשר לפנינו הא ודאי אחר כל אלה הדברים תנוח נפש הקורא בלומדו דברים ככתבן ובקול גדול ולא יסף יאמר **הותרה** **רחל** בת אברהם משולם **הותרה** ואינה צריכה גט ואפי' ריח גט וכל מעשה הקידושין היו מעשה קוף בעלמא בזה תל"ית עלה בידינו גם הסעיף הב' מלובן ומזורז בלי שום פקפוק תל"ית:

הסעיף ג' בביטול עדות הב' ומכאן מודעה רבא לאורייתא שכל עצמו של סעיף זה אינו בא אלא כדי להוציא מלב החוששין לעד אחד ולהצריכה גט מספק להורות לכל באי עולם שגם מפאת זה נדון דידן התעלה עד להפליא ואפי' החוששין האלו בנדון שלפנינו עונים ואומרים **התר התר** בלי שום גט ושום פקפוק:

ראשונה נביא דעת החוששין למקומותם בארשות"ם. **הא'** אדם הוא הסמ"ג הביא דבריו רבינו הטור ז"ל. **ב'** הרא"ם ז"ל הביאו הסמ"ג שם וכתב וכן פסק ארא"ם. **ג'** אדם גדול אחד שהביא הרא"ם כמו שהביא דבריו הגהמ"יי. **ד' ה' ו'** שלשה המה מטיבי הלא המה חכמי טוליטולא הובא תשובתם בתשו' מהר"י ן' הרא"ש הנ"מ סי' פ"ב שהיא התשו' נגד הר' חיים הארוך שהיתה ביד מרן ב"י א"הע סי' מ"ב וכתבו על רבינו חיים הארוך וז"ל כתב על ר"מ מקוצי לית דחש לקמחיה ע"ז לבד היה ראוי וכו' וגם רבינו יעקב בנו של רבינו הגדול הרא"ש הסכים לבעל הסמ"ג לזה שהמקדש בעת אחד חוששין לקדושיו ועוד כי ראיותו חזקה ובריאה מדקה' מאי הוי עלה וכו' וכן אנו מודין בכאן שבע"א צריכה גט ע"כ והרב ערוך השלחן א"הע אות מ"ב כנר' שהיתה תשו' זאת בכ"י בידו שאני רואה אותו מעתיק ממנו דברים ככתבן. **ז'** דעת מוהרי"קו שורש ק"א לפי מה שהבין בדבריו הרב עה"ש שם ממה שלא התיר כי אם בסבלונות ולא בקדושין וכן המשיך גם כן בסברת מוהרי קורקוס ז"ל מוהר"י חנראלי ז"ל סימן א' דף ס"ז עמוד א' עי"ן שם. **ח'** והסכימה דעתו לזה הרב הנז'. **ט'** המרדכי ז"ל משם ספר החכמה הביא דבריו הרב ע"הש שם שסיים וכתב ולא היה כח ביד המתירין להוציאה בלא גט. **יו"ד** מהר"מ מפאדובה סימן ל"ב. **י"א** מוהר"י מינץ סי' י"א. **י"ב** מהרש"ך ח"ב סי' קכ"ח וכתב דמעולם לא בא מעשה לידי במקדש בעד אחד ואם היה בא לידי הייתי חושש להחמיר. **י"ג** מוהרח"ש סי'

י"ג וי"ט. **י"ד** מוהר"י הלוי בתשו' כ"י הביא דבריו הכנ"הג סי' מ"ב הגהב"י אות י"א **ט"ו** הרב צבי בתשו' סימן קט"ו וז"ל אלא דחזינן לקצת רבותינו האשכנזים דחשו לס' הסמ"ג בשם הרא"ם ע"כ וכלומר דגם הוא חושש וכתב דאם נראה ממוהר"ם מפאדובה סי' ל"ו דמיקל היינו בצירוף טעם אחר דהיה שם ע"כ. **ט"ז** רבינו ברוך ז"ל הובא בתשו' ריא"ז הביאו מוהרימ"ט ז"ל חא"ה סי' מ"ג שראה תשו' ריא"ז שכתב דרבינו ברוך פסק דחוששין. **טו"ב** הרב עצמות יוסף בחי' לקידושין דק"א ע"א וע"ד ה"ר הכנ"הג שם דגם הוא מן המחמירין אם לא דאיכא ריעותא אחריתי והר' כנ"הג תמה עליו וז"ל ודיני מודה לו בזה דאם אותה ריעותא אחריתי ראוי לחוש לה בפ"ע להחמיר מה צורך לחששת ע"א וכו' ע"ש. **ח"י** ואלו הרב ז"ל גופיה בתשו' הובאה בעדות ביעקב סי' י"ז כתב וז"ל מ"מ יש לחוש למאן דמחמיר אפי' במ"ק בעד אחד והוא ז"ל בקש ריעותא אחריתי דהוה הכחשה בדבר כדי שלא לחוש עי"ש ובתשו' בעי חיי א"הע סי' ט"ו דכ"ד ע"ב כתבו ג"כ וז"ל וכבר כתבתי בתשו' הא' דמעולם לא סמכתי להתיר קידושין שנעשו בע"א אם לא שיש ריעותות אחרות ע"כ ודוק או מהו ריעותות ולא ריעותא דנראה מחמיר יותר ועיין שם בסוף התשו' שכתב דאילולי טעם קידושי תרמית של אביה היה מקל כיון שיש לו סמוכות מרוב הפוסקים ובכללם הר' ב"י ז"ל שלא חשש לקידושי ע"א עי"ש. **י"ט** מוהר"מ אמארילייאו ז"ל הובאו דבריו בתשו' ר' אבהו הר' כרם שלמה סי' כ"ה שהביא הא דמהרימ"ט בשם ריא"ז הנז' וסיים וכתב וז"ל וא"כ מאחר דרבים ונכבדים סוברים כן הלא המה ר"ת ורבינו ברוך שהביא ריא"ז וסמ"ג ורא"ם שהביא המרדכי. **כ'** והרב ת"הד. **כ"א** והרב המפה וז"ל ומעתה מאן ספין ומאן רקיע לעשות מעשה שלא להצריכה גט ע"כ. **כ"ב** הרב מהר"א ישראל ז"ל בס' אמרות טהורות סי' מ"ב. **כ"ג** גאון עוזנו מוה"ר מוהריט"א ז"ל הובאו דבריו בתשו' הרב בירך משה גאלאנטי דקכ"ט ע"א והיא ל"ו נדפסה בס' הב קדו' יום טוב סי' ט' בהך עניינא ממש אם חוששין לקדושיו בע"א וכתב הכלל גופיה שמסר לנו בס' שמחת יו"ט סי' ע"ה דבאיסור ערוה יש לחוש לכל החומרות אפי' נגד מרן ז"ל עיש"ב. **כ"ד** והרב ערוך השלחן שם אחר שהביא אותה שהבאנו לעיל בשמו סברת החוששין סיים וכתב ומי יקל ראשו נגד הני רבוואתא באיסור ערוה והביא הך שכתב

מוה"ר מוהריט"א בס' שמחת יו"ט ושורש קבלה זו הלא היא כתובה. **כ"ה** בס' משאת משה ח"א חא"ה סי' ה' דברי' כהווייתן עיין עליהם. **נמצא** דדעת המחמירים בודאי הם חמשה ועשרים פוסקי' וכנז' שנחשוב לא בין המקילין ולא בין המחמירין דעת ר"ת והמרדכי דבמחלוקת הוא שניי מה דעתם נוטה אם להקל או להחמיר ביעויין באחרונים כי איני יכול להאריך:

זאת היא החומת ברזל העומדת לפנינו ובעזר משדי נחנו נעלה ונבקיענה ונשליך עליה שבעה סוללות כדי להוציא דין שלפנינו בהיר בשחקים כי אין לענין זה אחוה וריעות בנ"ד בשום אופן ואל יאשימוני הקוראים כתבי זאת אם הסוללה הראשונה היא באה בקול מים רבים מהנפת התריסין ואבני בליסטראות שבאמת מקרא דאחרי רבים להטות במקום חזקת פנויה כאשר הוא באמת ענין הקידושין שורף כליותי ולבי ונלאתי כלכל ולא אוכל:

הסוללה הראשונה בכבוד רבותי! נעמוד לענין! **א**' רב משה גאון בשערי צדק ד"ט ע"א וע"ב דהמקדש בע"א הלכתא היא דלית למיחש לה בה כלל. **ב**' כ"הג. **ג**' הרי"ף. **ד**' הרמב"ם ז"ל. **ה**' הראב"ד דלא פליג עליה. **ו**' הרשב"א שהביא מרן הב"י וכתב מי סנו כ"הג והרי"ף והר"מ וכל הגאוני' וכל האחרונים שאתה מחמיר על עצמך יותר מאלו ע"כ א"כ נקוט לשון הזהב שכתב כל הגאונים לא פחות משלש. **ז**' **ח**' **ט**' וכל האחרונים עוד שלש. **יו"ד י"א י"ב י"ג** מוהר"ם ב"ב בתשובת מימוניות הלכות אישית סימן ב' והובאה בתשובת הרשב"א סי' תתנ"ו. **י"ד** רבינו שמחה. **ט"ו** וראבי"ה הביא דבריהם הגמ"ו פ"ד מהלכות אישית. **ט"ז** ההג"ה שם. **טו"ב** הריטב"א בחי' לקידושין דס"ה ע"ב וז"ל אין חוששין לע"א דגזירת הכתוב הוא דבאיסור ערוה אינו פחות משנים ע"כ. **ח"י** הרב בעל העיטור. **י"ט** ורבינו חזקיה הביאם הרא"ם במים עמוקים סי' ל'. **כ**' הראם ז"ל שם. **כ"א** האגודה פרק האיש מקדש. **כ"ב** הריא"ז הביא דבריו הש"הג. **כ"ג** הש"הג עצמו. **כ"ד** רבינו ירוחם נתיב כ"ב ח"ב וסיים דכן כתב. **כ"ה** הרמ"ה. **כ"ו** והסמ"ק הביאו מב"י ז"ל. **כ"ז** רבינו האיי גאון. **כ"ח** ורבינו גרשום מאור הגול' ה"ד מהר"מ אלשקא' סי' צ"ט. **כ"ט** מהר"מ אלאשקר גופיה. **ל**' התשב"ץ בח"א סימן ע' וסימן ק"ל ובח"ג סימן פ"ד. (עיין יד אהרן בהגהב"י אות מ"ב מה שתמה ע"ז והוא פליאה נשגבה

ואין לנו לומר אלא סמי חדא מקמי תרתי ולא הזכיר לחולק כ"א הסמ"ג ולא הסמ"ק ומי יודע אם נפלו טעיות דהרבה הורקו תשובות הללו מכלי אל כלי כאשר תראה עוד סמוך ונראה). **ל"א** הרשב"ש בנו בסימן י"ד ובסימן שצ"ה ובתשובה כ"י אשר בידי שבהם הרבה תשובות אשר לא נדפסו והיו ביד הרב כנ"הג במ"ש במקום אחר ושם הביא תשובת הרב מר אביו אותה דח"א סי' ע' בדמותה וסיים וכתב וז"ל והיא מספקת לשאלתך וכו' מצד התשובה מצוה להעתיקה פה כיון שאינה בדפוס וז"ל ושאר טענות שבאו במכתבך יש בהם משא ומתן אם מפני חמת הרבה שנתן לה בו קידושין שהיה דבר מועט שהוה פת הבאה בבסנין או בענין דיהו חוששין שמא שוה פרוטה במדי ולענין טענת השכרות אינה כלום דשכור כל שלו הגיע לשכרותו של לוט כל מה שעשה עשוי. ולענין אונס שינה אינו כלום שהישן אינו מדבר ואי נים ולא נים תיר ולא תיר מעשיו קיימין. אבל מחמת שלא היו שם אלא משום נתבטלה הקידושין ואין בדבר בית מיחוש עכ"ד בתשובה כ"י הנז"ל ולענין שכרות עיין בנדפס סימן תקפ"ה דקט"ו ע"ב. הרי אב ובן שראו את החדש בדברים ברורים בשמלה. **ל"ב** הרא"ש. **ל"ג** רבינו הטור בנו. **ל"ד** מרן בב"י ובספר הקצר **ל"ה** רבינו חיים הארוך **ל"ו ל"ז ל"ח** ג' מרבני שיבילייא שהסכימו עמו כאשר העיד המעתיק בסוף אותה תשובה וזהו ממש מה שאני תמיה להרב ערוך השלחן שהיתה בידו תשובה זאת איך לא הרגיש מה שעשו חכמי טוליטילה לרבי' יעקב ב"הט למסכים לס' הסמ"ג אחרי דאנו רואים דעתו בכל הד' טורים דבסתם ואחר כך מחלוקת הלכה כסתם ואין פוצה פה ומצפצף בזה ואיך לא הרגיש מזה. וגם איך לא ראה שבכל אותה תשובה יש לעמוד עליה ע"כ פסיעה ופסיעה חוץ ממה שהביא מרן הקדוש ב"י ממנה שבזה דוקא האמת אתם ואין ספק דהר' חיים הארוך לא צירף פרטים אלו בפסק דינו כ"א לסניף בעלמא ורואייה שהוא הקדוש כשגזרו עליו הנידויים לא התנגד ח"ו כאשר העיד המעתיק וכאשר יפה כיון בשיקול דעתו הרב עדות ביעקב סימן י"ח שבאמת כן היה כי בתומו הלך צדיק שלא להחזיק במחלוקת אלא דשוב הרב רבי יצחק בן ואקא ורבני שיבילייא הסכימו לבטל הקידושין כדע' הרב חיים הארוך מהטעמים הנכונים ומכללם הא דהמקדש בע"א דכל הראשונים מחו לה אמוחא דבר פלא ולא ידעתי

מהיכן נולד להם זאת הסברה בטיליטולה לא זמן כביר אחר מלכו' הרא"ש ובניו שכולם קוראים בגרון דאין חוששין לעד אחד **ט"ל** שהרי מהר"י ן' הרא"ש בתשובה הג"מ סימן פ' הביא ריש התשובה מרן ב"י סוף סימן מ"ב ומהר"מ אלאשקאר סימן י"ו והרב זקן אהרן די"ג ע"ב הביא משם פסקי אחיי. **מ**' רבינו יחיאל שהביא דעת הרא"ש עדים שנמצא אחד מהן קרוב או פסול דעדותן בטלה ל"ש בשעת הגדה ל"ש בשעת ראייה ל"ש שלא באו כאחד עדותן בטלה וכתב דבדאי הרמ"ה לסמוך עליו להתיר את האשה בלא גט כיון דהיה קרוב וכו' ע"כ עיש"ב ותיפוק ליה דיש לחוש לעד אחד אם לא שגם רבינו יחיאל ורבינו יהודה בני הרא"ש לא חיישי **מ"א** וכן הוא דעת הב' חכמים ר"י ן' עבאס ור"י אורה בונה שעליהם כתב מהר"י בן הרא"ש תשובתו להחזיק פסקיהם בהיתר אותה האשה וא"כ מאין ולאין דאו להחמיר חכמי טוליטולה. ועל הכל דמרן בתשובת אבקת רוכל דקכ"ו ע"ב כתב וז"ל הטענה הג' שמאחר שכל בני ספרד ובני אשכנז סומכין על הרא"ש ובפרט באיסור והיתר אחרי דברו לא ישנו אין ביד שום אדם לעשות שום מעשה נגד סברתו עכ"ד וכ"כ דודו של מרן ז"ל בתשובות מרן הישנות דף מ"ו ע"ב וכ"כ רבינו בצלאל דיש סימן ר"ב עי"ש ודברי מרן אלו ודברי הרבנים הנז' קוראים בגרון דאפילו לקולא קבלו בני ספרד סברת הרא"ש ובפרט בטוליטולה דאתריה דמר הוא ועכשיו שיצאו אלו תשובו' הר"י ן' הרא"ש ראה שם בסי' נ"ב שגם חכמי טוליטולה קבלו דעת הרא"ש מפני שכל ספרד קבלו דעתו ועם שהוא בנו ז"ל לא נחה דעתו בזה ובא עליהם בטענות מספיקות כבר מוכח שלא נתקבלו דבריו ממה שהעיד מרן בתשובה הנז' על כל ספרד וא"כ מה כחם יפה של חכמי טוליטולה לפסוק דלא כהרא"ש ולקמן נעמוד ע"ז.

כללן של דברים אני תמיה על הרב ע"הש איך חשבו לעשות עיקר מתשובת חכמי טוליטולה הלזו אחר דהוה בידיה דמרן ז"ל ולא חש לה ואחד דעינינו הרואות דשגו ברואה לחשוב דעת רבינו הטור כפוסק כדעת הסמ"ג היפך הכלל הגדול והנורא אשר לא ימוט לעולם כנודע לכל תופש סימן הטורים בידו וא"כ הו"ל כטעות מפורש דדייקינן בתרייהו וכדכתב הרדב"ז סי' תרכ"ה עי"ש ורבני שיבילייא המתירים אחר האוסרים ובנידוי גדול ואש מתלקחת יוצאה מפי חכמי טוליטילא לאו מילתא

זוטרתי היא ודאי דדייקו בתרייהו ומצאו דדינא הוה קא משתעי הר' חיים הארוך לבטל הקידושין אם מטעם מקדש בע"א דאין חוששין ומטעמים אחרים עיש"ב רבני שיבילייא ראו בעין חכמתם דטעמי פיסול העדים בשבועת ביטוי והדומה לזה מהתמצית שהביא מרן בב"י ז"ל לא כתב ר' חיים הארוך אלא לתוספת חיזוק כדרך כל הפוסקים כמו שאמת עד היום יש פוסקים רבים הסוברים לפסול בשבועת ביטוי דלהבא ולקבל עדות קידושין שלא בפני בע"ד ומפני זה יצאו לישע בעדו ואישרו וקיימו פסק דינו וע"ז מרן ז"ל ומהר"מ אלאשקר והזקן אהרן שהיתה בידם תשו' זאת כ"י לא העלוה על דל שפתותיהם והוא ברור:

נחזור למנין שאנו מונים פה היום. **מ"ב** הר"ן בפי' על הרי"ף בירר דבריו מעיקר הסוגייא ולא נתעורר כלל כדרכו הטוב ובפרט שבתשו' סי' ל' אות ה' תפס כן בפשיטות עצום. **מ"ג** הריב"ש תלמידו בתשו' סי' רס"ו וז"ל וע"א בקידושין לאו כלום הוא דאין דבר שבערוה פחות מב' וידוע דהר"ן והריב"ש זה דרכם לחוש ולדקדק ולהחמיר ככל מאי דאפשר כאשר כתב הריב"ש לרבו הר"ן בתשו' סי' שפ"ח כנודע. **מ"ד מ"ה מ"ו מ"ז** תלמירי ר"י והרא"ה והתוס' ה"ה הריטב"א והובאו כל דבריהם בש"ע לכתובות על דכ"ג ע"א דל"א מהשיטה ע"ב וע"ג שכולם כאחד מקשים בפשיטות והלא המקדש בעד אחד לאו כלום ומבקשים תירוצים עי"ש. **מ"ח** הרז"ה שלא חלק על הרי"ף כדרכו. **מ"ט** הרמב"ן שכל תלמידי הרשב"א והרא"ה והריטב"א הם שותים מימיו וכל חיבוריהם תורה דיליה היא כאשר ביארתי יפה בס"הק איי הים העולה היום על מזבח הדפוס וכן כתב בשמו הרב תומת ישרים סי' קפ"ז. **נ'** הרב משפטי שמואל סי' פ"ג כתב בשם הר' גבריאל ן' אליה ה"ד הכנ"הג דכן פשוט המנהג בכל בתי דינים שראינו וששמענו שמעם דאין חוששין לקדושי עד אחד. **נ"א** מהר"מ אלשיך סי' ק"ד. **נ"ב** הרדב"ז בישנות סי' נ"ד כתב וז"ל ועיקר טעם נקט דהמקדש בע"א לאו כלום הוא. **נ"ג נ"ד נ"ה נ"ו נ"ז נ"ח נ"ט** מוהריב"ל ומהרשר"ם ובנימן זאב ומהר"א קאפסלי ומהר"י אדרבי ומהר"א די בוטון ומשפט צדק ה"ד הרב כנ"הג א"הע סי' מ"ב הגהב"י אות י"א. **ס' ס"א** מוהר"י ח"ן ומהר"א נחמיאש בתשו' מרן הישנות. **ס"ב ס"ג** הרב זקן אהרן סי' ב' והרב חוט השני סי' ן'. **ס"ד** ומהרימ"ט ח"ג

סי' מ"ג כתב דאם האחד ראה הטבעת והב' לא ראה והו"ל מקדש בע"א דאין חוששין לקידושיו ועיין עוד לו בסימן ט"ו שכ"כ. **סה** מוהר"מ אלבילדה בתשו' כת"י אשר בידי היא אשר היתה ביד הכנ"הג וכנז"ל כתב וז"ל וא"כ באנו למחלוקת כל הפוסקי' עם הסמ"ג דהם ז"ל הושוו דהמקדש בע"א אין חוששין לקידושיו ואפי' שניהם מודים ע"כ **ס"ו** המבי"ט ח"א סי' י"ד ד"ד ע"ב כתב לדידן דקיל"ן ככל הגאונים ורוב הפוסקים דהמקדש בע"א אין חוששין לקידושיו דאין דבר שבערוה פחות מב' ע"כ. **ס"ז ס"ח ס"ט** מהריט"ץ סי' ד"ן והסכימו עמו מהר"י בירב בן בנו של מוהרי"ב הגדול ומהר"ב אבסאבאן. **ע'** והרב לב שלמה סי' כ"ה דכ"ג ע"א כתב וז"ל וכבר דחו ס' הרא"ם כל הפוסקים דהמקדש בע"א אין חוששין לקידושיו. **ע"א ע"ב** הרב פמ"א ח"ב סי' ח' כתב כלל העולה דלענין מעשה כל הפוסקים דחו להאי סברה וכבר מחו לה במאה עוכלי דפרזלא ע"כ והרב צרור הכסף דמ"ז ע"ב. **ע"ג** הרב נודע ביהודה סי' ע"ו כתב וע"א הוא יסוד מוסד ורוב מנין ורוב בנין לא חששו לקדושי ע"א. **ע"ד** הרב אבני שוהם אשכנזי סי' ד"ן כתב וז"ל וכבר קדמוני קדמאי ובתראי דלפי שיטת התלמוד לית כאן חשש קידושין דהל' דווחת דע"א בקידושין לא כלום היא. **ע"ה** וכן הסכים עמו ה' אב"ד דק"ק אמבורג בסי' כ"ה וכ"ו. **ע"ז** וכן הסכים רב אחר עי"ש. **ע"ז ע"ח ע"ט** והרב מוהר"ש אלפסי גאון תוניס בס' משחא דרבותא ח"ב דק"ט ע"א כתב וז"ל וכן היה הר' מ"א דן וכן היה אומר כמה פעמים ה"ה דמוהר"י הכהן שבעיר הזאת שאין חוששין לקדושי ע"א. **פ'** הגאון הרמ"ז בס' חק"ל א"הע דק"פ ע"ב. **פ"א** והרב עבודת הגרשוני סי' מ"ו אחד שהביא תשו' הרשב"א הנז"ל במה שכעס נגד אותו תלמיד כתב וז"ל הרי העיד הרשב"א שכל הגאונים ראשונים והאחרונים שקדמונו ס"ל שהמקדש בע"א אין חוששין לקדושיו ונאמן עלינו הדיין הגדול כבי תרי. **פ"ב** גם הרב מהר"מ חאג'יז בתשו' הובאה בתוך דברי הרב שבות יעקב ח"ב סי' קי"ח מן המקילין שהרי כתב וז"ל ואם באמת הדברים היו מגיעין שהיינו יכולין לברר שאין כאן אלא עד אחד אז ודאי היה פתח פתוח לפנינו להתירה בלי ספק ע"כ. **פ"ג** גם הרב שבות יעקב שם בסוף התשו' כתב סברא דנפשיה באומרו הרי בהדייא כמו שכתבנו דאן כאן אלא עדות אחד וא"כ הדין פשוט וערוך לפנינו בש"ע והרוצה להחמיר לדעת רמ"א וכו'

ע"כ נמצא דהוא אינו רוצה להחמיר. **פ"ד** גם הרב בגדי כהונה אשכנזי סימן טו"ב כתב דאף נימא דדברי העד הב' סובלים דהיה בשעת מתן מעות מ"מ לא הוי רק ע"א ורוב פוסקים ס"ל המקדש בע"א אין חוששין לקדושיו עי"ש. **פ"ה** הר' ב"ח בתשו' סי' צ"ז עד שסמך לבטל הקדושין לבד מטעם דהמקדש בע"א אין חוששין לקי' כשאין שניהם מודים עי"ש וידוע דהרב ב"ח ז"ל בכל אשר התהלך בדרכי ההוראה לעולם נטה להחמיר:

הראיתיך בעיניך קורא דורש אמת **פ"ה** פוסקים גדולים רבים ונכבדים ורובם מגדולי הראשונים וגדולי האחרונים אשר בית ישראל נכון עליהם דכולם פה אחד מחו אמוחא לחומרא זאת מאה עוכלי בעוכלא עד כי לא נותרה נשמה באפה ולא בדרך הפלגה כי הסוללה הא' בחזק תבא להשחית החומת ברזל הזאת ולעשות בה פרץ נבעה שבעוד ג' אבני קלע שנשליך עליה תפול תחתיה עד היסוד בה ולא תבנה עוד:

האבן הראשונה שארבעה חמשה פוסקים הנמנים בסדר קדושה הנז"ל ירצה בין המחמירין לדידי לא שמיעא לי דהכי ס"ל הא' מוהריק"ו שורש ק"א אמת כי כל האחרונים המשיכוהו עם הכת הזאת אבל מי שראה דבריו בשורש יראה כי לא כתב מש"כ כי אם להחזיק נדונו בכל חיזוקי סופר כדרך כל הפוסקים שהרי מי שכותב בפשיטות עצום דודאי הכא ליכא למיחש שהרי אין כאן אלא ע"א דהושוו כל הפוסקים מלבד הסמ"ג דאין חוששין לקידושין אפי' שניהם מודים ע"כ אחר בירור דבריו אלה איך נוכל לצרף אותו עם הפוסקים המחמירים מפני שנדונו היה סבלונות ורצה להחליש כח הסבלונות אפי' לדעת הסמ"ג דחוששין זה פלא חיי ראשי וכי עתה באנו לבית המדרש. האם אין כך מנהג כל הפוס' להשתדל ליפות פסק דינם בכל מילי דמוטב ועיין הרב יד מלאכי בכללי הפוסקים דקצ"ו ע"ב אות י"ד ומטעם זה גופיה אין לחשוב למרן החביב ז"ל בין כת המחמירין מפני מש"כ בתשו' הבאה בעדות ביעקב הנז"ל ובפרט שבחיבוריו הנפלאי' המשיך רוב דעת רוב גדולי האחרונים להקל ואיך אפשר שמצד עצמו יחוש ויבקש ריעותא אחריתי אחר מה שתמה להרב עצמות יוסף באנו לס' רמ"א והלבוש כבר כתב להדייא הרב פמ"א ח"ב דל"ט ע"א דמעולם לא הסכימו עם המורים להחמיר אלא במנהגם לאתויי כל הדעות הנמצאות בפוסקים

ע"כ ואפי' דאין דעתי על הלבוש כן מטעמים הכתובים אצלי במקום אחר על כל פנים על מור"ם אקרא בקול גדול שכן הוא ויש לי ראיות גדולות על כלל זה ממ"ש בתשו' ואכמ"ל וכן כמה פוסקים הניתנים למעלה מכלל המחמירים אם נדקדק הדק היטב נמצאים על משקל האמור אלא שאין הפנאי מסכים לתור ולדקדק:

האבן השנית דלעולם כת המקילים מלבד שהם רבים וכנז"ל עוד זאת אלימי כחייהו עד להפליא והסומך עליהם לבו כשמיר ושית לא ירא ולא יחת דכל המיקל אחר הערעורים הבאים בנדון שלפניו דייק ותני כמה הלכתא רבוותא ולן בעומקה של הלכה ומוציא כלי למעשהו משופה ומנוקה מכל מין ערעור ונעתיק לפני הקורא דברי הרב זקן אהרן ז"ל בסימן רכ"א ובעיניו יראה כמה גדול כח המקילים יעדיף מטובו הקורא ויעשה אזנו כאפרכסת לשמוע דברים חקוקים בששר על ס' הישר וז"ל בדקי"ד ע"ד ועוד לבי אומר לי שחזקה על ב"ד זה שהתירו את האשה שעשו כהלכה וכמשפט שאלו לא היו קוראים ערער מעיקר' על אשה זאת היינו אומרי' שלא כיונו ב"ד ולא חשו לחקור העדים שכל ישראל בחזקת כשרים הם אבל אחר שקראו ערער ובאו עדים להעיד לאוסרה על בעלה עכ"פ בדקו חכמים עד מקום שידם מגעת והתירוה. ועוד דבשלמא הב"ד הא' שהיו חושבים לאסור אשה זו ולהעמידה בחזקת אשת איש הוו לחומרא ולא דייקי כולי האי משום דלא נפיק מינה חורבה וכדאמרי' בכתובות בפ"ק ד"ז ע"א גבי הורה ר"י בצידן ופריך ומי איכא הוראה לאיסור ופרש"י משום דכל אדם רשאי להחמיר והאיסור אין זה סמיכות דבר שאפי' מן הספק שאין ההלכה ברורה לו הוא בא ואוסר אבל המתיר סומך על שמועתו או על סברת חכמתו והיא הוראה א"כ ההוראה היא למתירים אבל ב"ד המתירים מדייקים בדבר ולכן יאמרו תמיד כחא דהתירה עדיף מפני שמדקדקים בה מפני שגהינם פתוחה מתחתם ולולא שראו בה סימני טהרה להנשא ועוד דחזקתם שאין הקב"ה מביא תקלה ע"י של צדיקים ואין דבר בלתי מתוקן יוצא מתחת ידם ע"כ דבריו המסולאים. והרב בש"מ שם באותה סוגייא פי' ומי איכא הוראה לאיסור ואפשר דטעה ר"י בר אידי בשמועתו וכו' עי"ש ועיין בס' בנימן זאב בדקע"ט ע"א יעו"ש ותרוה צמאונך:

האבן השלישית מ"ש הפר"ח יו"ד סי' ק"י בכללי הס"ס קרוב לסוף אות אלף אחר שהביא לשון הרע כידוע בפ"ק דקידושין גבי נתן הוא ואמרה היא אינה מקודשת שהם דברים בנוים על אדני השכל הישר על זה האריך הרב פר"ח ברוחב מבינתו וסיים וכתב וז"ל תו שמעינן ממאי דכתיבנא דיש לצדד להקל טפי בספק הקדושין מספק הגירושין ע"כ ואין ספק דהטעם הוא משום דחזקת פנויה לפנינו וע"ז סמך גם הרב כרם שלמה סוף סימן כ"ד וז"ל וכבר למדנו הרב פר"ח סי' ק"י בכללי הס"ד דגבי קידושין יש להקל כיון דחזק' פנויה מסייעתו ע"כ:

והרב נחלה ליהושע בסוף סי' ל' הביא לשון הר"ן שהביא הפר"ח בצביונו ובקומתו וכתב ז"ל בקיצור וע"פי ההנחה שהנחנו דכל ס' מקודשת אין איסורו אלא מדרבנן וכיון דליכא הכא אלא איסורא דרבנן יש לנו לילך אחרי תרי רובי ראשונים ואחרונים ע"ש:

ואחר כל זה אנן מה נענה אבתרייהו דבענין זה דמקדש בע"א אית לן ג' רביעים מחכמי ישראל וכמעט חציים ויותר מגדולי המורים היעלה בדעת שישאר עוד רוח חיים לחומרא זאת להצריכה גט מס' וישתקע הדבר ולא יאמר עוד:

הסוללה הב' דאנן דבתר הרמב"ם גרירנן כמו אנשי מערב ובתר הרא"ש כמו אנשי ספרד ובפרט מפסק מרן ד"ק בב"י ובס' הקצר ואילך הא ודאי אחרי דכל חד בדידיה פסק בסכינא חריפא דהמקדש בע"א אין חוששין לקדושיו א"כ הא ודאי ניתן עודף ולא פנים אל חומרא זאת ואל תשיבני מענין קבלת הגאון מוהריט"א בס' שמחת יו"ט ובקדושת יו"ט ובירך משה הנז"ל דבאמת יפה אמרו אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשו' שהרי הרדב"ז ראש של ארץ מצרים כתב בישנות סי' נ"ז להתיר נדונו מעשרה טעמים וחד מהטעמים הוא משום דהרמב"ם הוא מאריה דאתרין ובסוף התשי' כתב הרי עשרה טעמים בשדיותא דהאי איתתא וכל חד וחד סגי באנפי ע"כ ובלאו הכי מבורר יוצא מדברי מרן בתשו' אבקת רוכל דאפי' להקל קבלנו ס' הרא"ש כל בני ספרד שהרי הוא אומר ובפרט באיסו' והיתר אחרי דברו לא ישנו ואין ביד שום אדם לעשות נגד סברתו א"כ נמצא מפו' דאפי' להחמיר בכל האיסורי' אין אנו יכולי' ואפי' באיסור ערוה ואמר ובפרט באיסור והיתר ולא בממון אחרי דכי אנו מקבלים לדון

כפוסק אחר היינו משום דאנו מחשבים דעתו כדעת רבים ובממון קי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב לא כן באיסור והיתר דבהם הוא שנאמר אחרי רבים להטות וכיון דהוא פוסק מובהק על הרוב ודאי עשה פסקיו על המשקל הלזה ואם יצא איזה פעם מהמרכז אשרי מי שטעיותיו ספורות וזהו היה דעת אנשי ספרד שקבלו דעת הרא"ש אחרי כל סלע המחלוקות שיצאו נגד הרמב"ם בשביל שסתם דבריו כלשון משנה הרב בעל היוחסין דפי' אמשנה ד"ק ע"ב כתב וז"ל ואנו נסמכים על דבריו (של הרא"ש) יותר מדברי הרמב"ם ז"ל לפי שהרמב"ם כתב כדברי נבואה בלי ראיה כך שמעתי מגדולי קאשטילייא ע"כ וכן נראה טעמם כמבואר בתשו' מוהר"י ן' הרא"ש הנז"ל ואף אם הוא ז"ל לא היה דעתו נוחה בזה מפני כי היה אדם גדול בענקים והיה מצטער לדון היפך דעתו באיזה מן הפרטי' ע"פי ראייותיו מן גדולי הראשונים ויושר פלפולו כי בודאי הדיין יודע להכריע כאשר ראינו הצער הגדול הזה יוצא באף ובחימה מפי גאון ירושלם הרמ"ז זיע"א בחק"ל א"הע דפ"ט ע"ב עי"ש ואני במקומי חזקתי דבריו מכמה אלפי ראיות ואכמ"ל:

וזה ודאי היה צערו של מוהר"י ן' הרא"ש וכבר נראה שבשבילו עשי הסכמה הזאת אנשי טוליטולה כמבואר בסוף התשו' הנז' דוק ותשכח רצוני לומר בכל האמור כי לאו חדשה היא בארץ אותה שקבלו ארצות המערב דעת הרמב"ם ואנשי ספרד דעת הרא"ש ובהכרח הוא שהוא בין לקולא בין לחומרא ואפי' באיסור עריות דעל הרוב אותו הפוסק הגדול לא שביק מקרא מלא דאחרי רבים והוא ברור כשמש על הארץ דבאיסור ערוה אם לפעמים נראה שהוא יחיד או צד היחידים תפיס הא ודאי ראוי לחוש וזה אפשר שהיתה הקבלה שקיבל מוה"ר מוהריט"א ז"ל הנז"ל והוצרכתי להאריך בכל זה אי מצר דהיא סברה אלימתא וידים מוכיחות והעיניים ניתנו לפנים ובתורתנו הקדושה לית בה מילתא מנגדת משפטי השכל הישר ויש לנו שתי בתי נירין הרדב"ז ומרן ז"ל קורין בגרון כ"ז וכנז"ל ואי מצד דמרן הגאון הרמ"ז כרוזא קרי בחיל בחק"ל א"הע דק"פ ע"ב דלכל אפייא בארץ ישראל דכבר קיבלו הוראת מרן א"כ בע"א אין חוששין לקידושין ע"כ היעלה בדעת הגאון מרן זקני ז"ל דכל רז לא אניס ליה לא זכר שר מ"ש מוה"ר מוהריט"א הנז"ל ובפרט שלפום ריהטא נרצים

דברי טעם לחוש באיסור ערוה אם לא שנאמר דכוונתם ז"ל אל כל האמור ומדובר דלא נאמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן ירצה או להחמיר על עצמו או באיזה מן הפעמים תפס מרן באיסור ערוה סברת יחידים נגד רבים ונכבדים אבל בהיפך כמו נדון מקדש בע"א שיש לפנינו כל פ"ה וכל לשון של זהורית כולם ראשי אלפי ישראל מגדולי המורי' ומרן מכללם מי יעצור כח לפסוק נגד סברתו ואין ספק דהכי יפרש הרמ"ז ז"ל קבלת מוהרימ"ט ז"ל הכתובה בס' ש"יוט בסתמו' כי הכתובה בס' בירך משה לענין מקדש בע"א לא נדפס' בזמן שכ' הפסק הגאון הרמ"ז ז"ל דלאו נדפסה ודאי היה מקשה עליה דבאמת כי כשיש לנו רבים המקילים באיסור ערוה המסייעים למרן ז"ל כדעת מרן במקדש בע"א כמוהו נקיטינן והוא ברור ואת כל אלה מי יוכל לבלום פיו מלערער אחר הכלל המחודש שהוליד הרב משאת משה א"הע סי' ה' דהוא היוצר והבורא הכלל המחודש הלזה לפסוק דלא כמרן בחומרת איסור ערוה ומה המה אבני יסודו מענין שאנו ביה במקדש בע"א לפסוק דלא כמרן הקדוש ממה שפסקו האחרונים דמ"א ומוהר"מ מפאדובה ומוהר"י מינץ והחכם צבי דלא כמרן. מאריה דאברהם! איש מאנשי ישראל כמוהו יביא בפריו רבני אשכנז דמעולם לא קבלו לא דעת הרמב"ם ולא דעת מרן לראיה לנו בני ספרד דקבלנו דעתם בכל מכל כל ויש לנו כל רבני דורו של מרן וסורייא וסאלוניקי וקושטא המובאי' לעיל וכל דבני טורקייא שכולם פה אחד דוחים בהמת הבנין חומרא זו עד כי לא נשאר זכר לה זה פלא חיי ראשי וזה תימה על הרב יר"א סימן כ"ז הגהב"י אות נ"ב שהשב'ח השבי'ח בסתמות דברי הרב מ"ע ועיין לקמן עוד מה שאכתוב ע"ד:

ושוב נתעוררתי כאיש אשר יעור משנתו ונזכרתי דזה למעלה מט"ו שנה כשהייתי על הארץ הטוב' בעיר עז לנו ירוש' דדהבא יושב ודן את הדין לפני מורי הרב החסיד מוהרח"א גאגין זצוק"ל בפסק הארוך אשר בספרי הקטן חוקר לב ח"מ סי' א' שם דנתי את הדין דבאיסורין ראוי לנו לתפוס כדעת המחמירין אפי' נגד מרן ז"ל מפני שנגררתי אחרי מש"כ מוה"ר מוהר"ם סוזין ז"ל בהסכמתו בתשו' אשר בס' חוקי חיים למורי רב את"ן ז"ל בדע"ט ע"ד ודף ע"ב. ודרך מקרה והזדמן נקראתי עם הרב הגדול סבא דמשפטים מוהרי"ט אליקים ז"ל וראה עינו הפסק הארוך וכשהגיע לענין זה צעק

עלי בקול מר כשופר וכה אמר לי לא תציית להני כללי דמוהר"מ סוזין ז"ל ומוהרח"א גאגין תלמידו וכמרן נקיטינן בין להקל בין להחמיר ועל מבוכה זו ישב הגאון מרן מלכא מר זקנך ז"ל וכל חכמי הדור הסכימו לדבריו ומהר"ם סוזין ז"ל ביטל דבריו ודעתו וכשיצא לאור חק"ל מ"ב ע"י הרב הגדול מר דודי המלך דוד נר"ו ושלחו אלי לרומי ופתחתי אני לדודי וראיתי המבוכה מתחי' לסופה שדעת הגאון הרמ"ז ז"ל לקיים פסק מרן בין בב"י בין בס' הקצר ובין בתשו' נגד מה שהיה רוצה להחזיק הרב מוהר"מ סוזון ז"ל לפסוק דוקא כמרן לחומרא ולא לקולא בכל האיסורין ולא קבלנו מ"ש בתשו' כמ"ש הרב שער המים והגאון הרמ"ז ז"ל מילא כלי זעמו בראיות מופתויות עיין לו שם באורך בסי' ג' אות ט"ו ובסי' ב' אות ב' ובאות י"ד סיים וכתב וז"ל סוף דבר אני אומר לא תציתו להני כללי אלא דקבלנו הוראות מרן בין להקל בין להחמיר בין בחיבוריו בין בתשו' לא נטה ימין ושמאל במ"ש הרב זרע אברהם והרב שמחת יו"ט אלא זולת באיסור ערוה אם רבו הפוס' להחמיר שיש ביד הדיין להחמיר עכ"ד:

ובסוף התשו' דקפ"ב מהספר רע"ב כתב הנפק על דבריו מהר"מ סוזין ז"ל וז"ל והנני מבטל דעתי מפני דעת עליון מרן מלכא נר"ו ודברי לעו והיו כלא היו עכ"ד. ומעתה אחרי כי אל ה' ויאר לנו דברים על בורין ככל אשר קבלתי בתורה שבע"פ מהרב סבא דמשפטים הנז"ל וראינו דברי הגאון הרמ"ז ז"ל כי טעמו ונימוקו עמו וגם לנא נפשאי לעיל קודם שנזכרתי מכל זה כמעט כוונתי לדעת עליון מראיות המופתייות שהבאתי לחיזוק סברה האמיתית הזאת ולהצילו הייתי מכוין ממה שפסק בחק"ל א"הע דק"פ במקדש בע"א כדעת מרן ז"ל מפני שבאמת פ"ה זקנים מישראל לא חשו לקידושין בע"א והרי הדברים קרואים והולכים לתומם יוצאים מפי אריה ז"ל:

א"כ לעת עתה השמש יצא על הארץ ונתברר הדין על בוריו ובכל א"י אין להם כח להחמיר לאחרים נגד מרן ז"ל אם לא על משקל שכתב הגאון הרמ"ז ז"ל כי מלבד כי הוא מאריה דארעא דישראל ואחריו בעונותינו לא קם כמוהו והרב מהר"מ סוזין ז"ל כבר ביטל דעתו ונכתב בספר וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד במה שחזר לקיים דעתו בס' חוקי חיים כי לא חידש לנו שום ענין ע"כ הטענות המספיקו' והיפות

ובריאות הנטועו' בשכל הישר המושרש בנו אשר דנין עליו הגאון הרמ"ז ז"ל פעם ושתים ושלש ולא עשה אלא כ"א להעמיד דבריו גם בלי טעם כ"א לאמר לנו אין לנו אלא דברי מוה"ר שער המים גם פה בלי משען ומשענה ומלבד כל זה כי דברי הגאון הרמ"ז ז"ל מיוסדים על אדני פז שכל רבני ע"הק ת"ו והרב ז"א והרב נח"ב והרב כסא אליהו והרב באר מים חיים מוצירי בן א"י כנודע וגדול הדור האחרון מוהריט"א כולם פסקו בסכינא חריפא דזולת איסור ערוה פסקינן כמרן בין להקל בין להחמיר ובאיסור ערוה היכא דאיכא רוב מחמירין נגד מרן:

ואין לתפוס על מרן מלכא מוהריט"א בענין מקדש בע"א שבאמת לא ירד למנין כאשר הראנו למדי לעיל בסוללה הא' וכיון שראה ב' ג' מגדולי הראשונים וקצת מרבני האחרונים חשבם למנין שקול ותפס להחמיר ע"פי קבלתו וזה לא מעלה ולא מוריד דאלו הוה דייק הוה הדר בפירושה כי בזה האמת עם הגאון הרמ"ז דאם הרוב והם מגדולי המורים קיימי בשיטת מרן ודאי דאף באיסור ערוה פסקינן כותיה דאל"כ לא שבקת חיי ומה כחו של המורה להחמיר לאחרים ולאסור בזיקים אשה העומדת בחזקת פנויה נגד הרוב ונגד דעת מדן שקבלנו הוראותיו אפי' להקל באיסורים ומי לנו גדול ממור"ם ז"ל בתשו' סי' ע"ו שכתב שמצוה לשמוע אל מרן אף אם הוא המקל ומור"ם המחמיר עי"ש והמורה לעצמו ולביתו יעשה מה שלבו חפץ כמו שמוטל לחוש ולדקדק בכל מה דאפשר וכמ"ש הגאון הרמ"ז ז"ל והם דברי' שכ' הרב זקן אהרן בסי' ב' ובסי' ד' ונביאם לקמן בעה"ית:

והן כל אלה הדברים בנויים על אדני השכל הישר הנטוע בנו והשיקול הדעת התלמודי ונשען על כמה הלכות גדושות ושמועות רחבות והדבר נתברר כשמש בחצי השמים:

ואחרי גמר דין מכל האמור ומדובר האיר ה' את עיני ומצאתי הדברים קרואים והולכים לתומם מפי שני צנתרות הזהב גאוני ירוש' הגאון מוהריט"א עצמו וחתנו הרב הגדול בעל ברכות המים ז"ל שבספרו שם דק"ב ע"ב נשאל על אחד שנתן קידושיו לאבי הבת בכוס של יין בפני ב' עדים כשרים והרב התיר הקשר האדוק אי מטעם דהויא שתיקא שלאחר מתן מעות ואי מטעם דלא אמר לי והוו ידים שאינן

מוכיחות וכיון שראה עצמו בדוחק החומרות כידוע ומפורסם שכותלי בית המדרש נטו ליפול מרוב המחלוקת בב' פרטים האלו כנודע על זה כתב בדק"ח ע"ד וז"ל ומה גם כי מרן בש"ע קבעה להלכה ואנן יושבי אר"י וכל ערבאיסטן קבלנו הוראותיו. בין להקל בין להחמיר ובפרט אחר שכמה רבוואתא פסקו וכו' ע"כ ואחריו עלה ארי מסבכו גאון עוזנו מהריט"א ז"ל וסמך ידיו עליו בכל מכל כל ולא נתעורר בענין זה דיש לנו לחוש באיסור ערוה לס' החולקים אפי' נגד מרן ז"ל ובפרט שמרן ז"ל בתשו' הישרות דכ"ו ע"ב חשש להחמיר אפי' כשלא אמר לי (והרב ברכות המים שם בדק"ח ע"א הביא תשו' מרן בסי' ד' ולא נתעורר דהם תרתי דסתרן ולכל הפחות הוא ספק אם מרן בתשו' ס"ל לחוש לידים שאינן מוכיחות וכו' ועיין לקמן מה שאכתוב בזה) ואם האמת כפי מה שעלה בדעת איזה מהאחרונים לתפוס כלל זה של הרב מהריט"א ז"ל בעינים סגורות א"כ נקשה מדידיה אדידיה והיכי שביק מר להר' חתנו לבנות ולנטוע כלל חדש נגד קבלתו אטו משוא פנים יש בדבר אם לא שתאמר בהכרח דלא אמרה מוהריט"א ז"ל כ"א על המשקל שכ' הגאון הרמ"ז ז"ל דהיינו כשהמחלוקת הוא שקול זה מחמיר וזה מיקל ומרן מן המקילים או שסברת המחמירים הם מעמודי ההוראה וכדומה הא לאו הכי חזרנו לכללין והוא ברור כשמש ומכל האמור כלל הרב מ"מ חא"הע סי' ה' אין לו על מה לסמוך ויניח לנו ר' טרפון במקומנו לפסוק כדעת מרן ז"ל בין להקל בין להחמיר:

ומעתה יש לי לתמוה על הרב ערוך השלחן שם איך לא זכר שר מש"כ הרב משחא דרבותא ה"ד לעיל דהעד העיד בנו דמנהג תוניס רבתא לפסוק כפשט פסק מרן ז"ל ושלא לחוש למקדש בע"א ומה לו לחתר אחר מ"ש מוה"ר מוהריט"א להחמי' באיסו' ערוה נגד מרן ומה לתוניס עיר גדולה של חכמי' ושל סופרים לקבלות אחרות דלא נכריות ישתה מים מבורו והם הרבנים אב ובן שראו את החדש גאוני עולם ונוזלים מתוך באר הכהן הגדול שהיה שלשלת רבנים וקבלתו גדולה משלנו כי ירוש' לקוטא"י נינהו בעונות אלא דדבר אחד יש להרגיש על הגאון הרמ"ז ז"ל איך לא הביא דברי הרב מ"ע הנז' וידחה אותם כאשר היה ראוי לעשות וכנז"ל. ובפרט שלעיל באותו חלק דמ"ג ע"ב הביא דבריו ותמה עליו מצד אחר ומצד זה הרואה יראה דנר'

כאלו מודה ליה שהרי כתב וז"ל ואחרי המחי' ל'מ דכל מה שהביא הוא דאיכא מ"ד דהיא מקודשת גמורה מד"ת בכי האי חששו למיעוט וכו' וכו' עכ"ל הצריך א"כ מינה דנר' כאלו מודה דכל דאיכא מ"ד דהיא מקודשת גמורה יש להחמיר אלא דמה שיש לומר הוא דלקמן דקפ"ב מיירי על מטה אי' דכיון דאיכא רוב שכר להתיר עם פסק מרן הק' ז"ל א"כ אינו ענין להגהת הרב מ"מ הנז' והוא ברור דע"ז לא הביאו לקמן:

והן בעודני בזה כה ראיתי בס' חיים ושלום להרב המפורסם מר שגם המלך חיים נר"ו כ"ד שהניח דברי הגאון הרמ"ז בחק"ל א"הע דק"פ ע"ב בצ"ע במה שכתב לפסוק כמרן עיש"ב ואיך לא נרגש ממה שכתב הרמ"ז ז"ל בלשון קצת רבני האחרונים המחמירים? ואיך לא זכר כל הטענות המספיקות שבא טעון בחק"ל מ"ב? ואיך יסתייע מדברי הרב מ"מ אשר הם תמוהים לנפש אדם? והוא פלא על גודל בקיאותו ובפרט בדברי אדוננו גאוננו אבינו הזקן אשר מימיו אנו שותים מקנקנו וכדו יומם ולילה:

הסוללה הג' הוא מ"ש מב"י בשם הרשב"ץ ואפי' בע"א לא חשש החושש כי אם בשניהם מודים אבל אם יש הכחשה מהאשה הא ודאי עד אחד בהכחשה לאו כלום הוא וכמעט על משקל זה כל הפוסקים האחרונים הנז"ל בכת המחמירים מודים דרבנן היינו שבחייהו דבאופן כזה ליכא למיחש כלל עיין כנ"הג הגהב"י מאות ז' ואילך ועיין יד"א א"הע וגם הרב מוהריט"א ז"ל באותה תשו' שבס' קדושת יו"ט ובירך משה הנז' וגם הרב ערוך השלחן הנז' ס"ל דלא חששין אנחנא להך סברה ולפום ריהטא איני רואה כ"א מהר"מ מפאדובה והחכם צבי והרב אמרות טהורות דצ"ט ע"א שכתבו לחוש לקידושיו אף דליכא הודאה שניהם ואין ספק דבטלי אגב מעוטייהו וא"כ בנ"ד שלפנינו שהנערה הכחישה אותם בקולי קולות וכנז"ל בגופא דעובדא יצאנו י"ח תרי רובי מכת המחמירים:

הסוללה הד' דאף לדעת מהר"ם מפאדובה הנז"ל ודעמיה נראה דנ"ד שאני דדבר נמצא העד א' פסול מדאורייתא וכיון שכן בטלה כל העדות כמבואר בכנ"הג הגהב"י אות י"ג ועיין לו בח"מ סי' ל"ו ריש הג"הט באורך והרב עדות ביהוסף ח"א סי' מ"ג והרב משל"ל תמה מדין זה בפשיטות על הריב"ש הביא דבריו הרב יד"א הג"הט אות ה' ועיין מ"מ ח"ב א"הע סי' ד' וכמעט בפרט זה אין חולק זולת החולקים שהביא הכנ"הג משם

מהר"א קאפסאלי ומורם במפה סי' ב' והלבוש ונדחו סברותיהם בראייות מופתיות כיעו"ש ועיין פרח מטה אהרון ח"ב סי' ח"י דט"ל ע"ג וע"ד שכתב להדייא דמעולם לא הסכימו מורם והלבוש תלמידו עם המורים שהביא הר' מהר"א קאפסאלי אלא דמנהגם לאתויי כל הדעות הנמצאות בפוסקים ונמצא סברה זאת במהר"מ מפאדובה ואייתי לה ואמרו דהוי כמקדש בע"א משום דכבר הביאו לעיל דעת הסמ"ג ורא"מ דהמקדש בע"א חוששין וכתבו דלפי דעת זאת גם המקדש בפני שני אחים וכו' יעוש"ב ועיין בתשו' סם חיי סי' ו' שעליו קאי הפמ"א ודוק:

אלא דדבר אחד עומד לנגדי שהרי כתבו התוס' בפ' ז"ב דהא דנמצא אחד קרוב או פסול דעדותן בטלה דוקא כי מסייעי אהדדי אבל אי מכחשי אהדדי לא וכן תפס מרן ז"ל בתשו' הישנות דכ"ה ע"ד (ט"ס נפל בכנ"הג עי"ש) ומהר"ם מפאדובה סי' ל"ב ועם שמוהר"מ אלאשקאר סי' פ"ד חולק כאשר הביא כ"ז הכנ"הג ח"מ סי' ל"ו הג"הט אות ג' וגם הפמ"א ח"ב סי' ח' פלפל בחכמה והסכים לדעת מהר"ם אלאשקאר הנז"ל ה"ד הרב חשק שלמה סי' ל"ו אות ה' מ"מ אל מרן שומעים גם בתשו' וכנז"ל וא"כ בנדון שלפנינו דהוכחשו להדדי כמבואר לעיל בסעיף א' א"כ קמה וגם נצבה החששה דע"א ואין מקום לומר דעדותן בטלה:

אמנם לבי כלב האריה לא ייירא ולא יחת גם מפרט זה כי עלה יעלה וירש אותו כי יכול יוכל לו מכמה צדדים **הא'** דהעיקדא מיום למדי שלשה התשו' הללו דסי' ח' ט' יו"ד הבאות בתשו' מרן ז"ל היה לבי נקפי הרבה שתשעים למאה ואי מאה לא אירייא שאינה מתורת מרן ז"ל ואינה אלא העתקת דברים מתשו' הר"א נחמייאס דס' יו"ד הקודמת כאשר יראה הרואה שהכל לשון אחד באיזה קיצורים ושנויים מועטים ומעולם לא ראינו שום פוסק שבעולם שטורף בפיו כל דברי המשיב הא' ככתבו וכלשונו ומבלי תוספת רעיונים וראיות חדשות. כ"ש במופלה שבסהנדרין כמרן הק' מלא ע"כ גדותיו מתלמוד גדול ופרשיו ורכבו? הס כי לא להזכיר! אופן זה אפי' במי שלא ראה מאורות לימוד הפסק מימיו כ"ש באבי התעודה אשר משתו יגורו אלים זאת שנית דבדין דאין מקבלים עדות ע"ה שפסק בב"י ובש"ע כאן בסוף התשו' פוסק באיפא מ"ד דמקבלינן סהדותה האידנא מכל ע"ה מבלי שיעשה ההפרש

הגדול שעשה הרי"ף ושרשו מהגאונים (עיין תשו' הגאונים שערי תשו' העולה היום על מזבח הדפוס עם הגהותי איי הים סי' ר"ב) ופסקו הוא עצמו וכנז"ל ועוד דבריו מרפסן איגדי בענין ידים מוכיחות כשלא אמר לי דלעיל די"א סוף ע"ד ודי"ח ריש ע"א כתב וז"ל יפה דנת שלא לחוש מטעם שלא אמר לי דמאחר שכל הפוסקים הושוו בכך זולת סברה אחת הרא"ש האריך למעניתו נגד מי שהיה מפטפט לומר שלא היה בדבריו ממש וכו' ונמצא שאם היינו רוצים לצאת י"ח סברת היש אומרים לא היינו מספיקים ואם היינו באים להשיב על הדברים ולהשיב על המשיב יכלה הזמן כי שערי דוחקים ושערי תרוצים לא ננעלו ולכן משכתי ידי מלדבר בזה מאחר שהדין דין אמת שאין כאן בית מיחוש ע"כ ובד"ח ע"א כתב ע"ע זה ממש וז"ל ואיני רואה ממש ועיקר כדי להשיב עליהם ע"כ. העתקתי כמעט תמצית דבריו ז"ל למען הקורא נעים בלמדו כל הדברים המבורכים האלה אין ספק שיאמר בכל כחו דמה שכתוב בדכ"ו ע"א ומיהו יש לחוש ולהחמיר שמא בקדושין כדענין זה לא בעינן ידים מוכיחות וצריכה גט לא מקולמוס הטהור של מרן הק' היא ויש בה חשש זיוף או שהיו ב' פסקים אחד קצר ואחד ארוך מר"א נחמייאס אחד בחתימה ואחר בלתי חתימה והמסדרים תשו' מרן ז"ל קראו שמו עליה:

הדברים הללו עדין לא יצאו מקולמוסי והנה לבי בקרבי דופק דפיקות מבהילות ויעירוני כאיש יאו"ר משנתו ויורני ויאמר לי אין זה כי אם פסק הרב מהר"א קאפסאלי ז"ל ואין זולתו וידים מוכיחות שכן הוא בלי ספק שהרי הוא כתב בתשו' נדון זה בעצמו הבאה בס' זקן אהרון סי' ב' ד"ט ע"ג וז"ל דע כי תכף שאירע הדבר בקריאה שלמדנו אצל האלוף מוה"ר מנחם ז"ל (ר"ל שהוא זה ר' יהודה ן' עמנואל וכך קורין מנחם לעמנואל ברומי וקורין לבן בשם אביו בין בני העיר) והנה פעמים רבות נשאתי ונתתי עמו להתיר הנערה וכו' וכאשר הסכי' הרב הנז"ל שאסור' גם אני בעניי כוונתי לדעתו והוסכ' שלא נודיע דעתנו בהחלט עד ה' חדשים וכו' ובתוך זה הזמן בא החכם ר' אברהם נחמייאס ז"ל אלי ולקח העדות מידי ואסרה ונתן הפסק בידי המקדש ומפני זה נודע פסקו טרם פסקנו הגם כי קדמנוהו עכ"ד הצריכים לענייניו הנה למדנו שמהר"א קאפסאלי כתב ראשונה פסק על זה ומסרו ביד מוהר"א נחמייאס ז"ל ואחר

כתב פסקו מוהר"א נחמייאס ז"ל וכיון שכן מרוב פרי מהירות מוהר"א נחמייאס נ"ע כאשר כתוב עוד למטה שניחם ע"ז ולא היה יכול לתקן את המעוות ע"ז לא היה ספק בידו ללמוד הדברים בשרשן וע"כ לא עשה כ"א להעתיק רעיוני מוהרא"ק ז"ל ככתבם וכלשונם באיזה שינויים עשוים בק"ע כדי להורו' שהוא כתב פסקו בעיונו והשקפתו ולא שסמך ידיו ורגליו על מוהרא"ק ז"ל ובפרט שמהרא"ק לא היה דעתו נוחה לגלות דעתו בפומבי וע"ז העתיק דבריו והוסיף עליהם ושינה דבר מה והוציאו לאור לא במרד ולא במעל ו"עז האריך באיז' צריכות דברים שמהרא"ק ז"ל קוצר בהבאת לשונם וכדומה וכיון שמהרא"ק ז"ל לא היה דעתו עדין לגלות דעתו בפומבי ע"ז נתן פסקו ביד הר"א ובלא חתימה והוא שלחם לפני מרן ב"י שלשת הפסקים של הרב ח"ן ושלו ושל מהר"א קאפסאלי ז"ל בלא חתימה ונשאר באמתחת מרן ז"ל ואחרי פטירתו בנו מוה"ר יהודה נער ן' ז"ך שנה אסף וקבץ הפסקי' המפוזרי' אחד הנה ואחד הנה וחצי התשו' בנייר אחד וחצייה לא היה מוצא כמבו' בהקדמתו וע"כ הוא בראותו ב' פסקי' א' בחתי' וא' בלי חתי' חשב למשפט כי תורת מ"א ז"ל היה וכתב שמו בסופה והוה ברור כשמש שכך נפלו הדברים ויש לי שתי ראייות שתשו' הנז' היא למהר"א הנז' עיין עליהם בד"ט ע"א ד"ה ומאי דכתב שר' חפני וכו' וכו' אך מה שנתחדש לי שהם הדברים הכתובים בתשו' מרן שם דכ"ו ע"ב אלא דמה שכתוב לעיל מיניה בתשו' זקן אהרן שם ד"ט ע"א וכתוב בה לשון זה. זה לא מצאתי ואפשר הוא השמטה ודוק הדבר נראה כי המשיב תשו' הזאת אשר בשם מרן יכונה אינו משיב על משיבים אחרים ששולחים תשובתם לפני מי שגדול אלא כמי שכותב פסק מרישא דסדרא עם השאלה סדורה לפניו כאשר באמת כן היה שמוהר"א קאפסלי ז"ל הוא הפוסק הא' ובקיצור נמרץ ותמהני על הרב כנ"הג אוך לא נרגש מכל זה כי הוא היה בודק כל התשובות בחורים ובסדקים להוציא כלי למעשהו כנודע רוב עביו ורוב הקיפו ועל הרב יד"א ז"ל סימן כ"ז הגהב"י אות ל"ו ואות נ"ב גדלה תמיהתי עד להפליא שכבר הרגיש בסתירת התשו' מדח"י לדכ"ו בענין ידים מוכיחות ומכל חשקו לסייע להרב מ"מ ז"ל בכלל מחודש אשר רצה להוליד להפוך לנו הקערה על פיה העלים עיניו גם

היא מזה והוא פלא ובראותי עצמי נבוך בענין פלאי אשר נולד לי אגב למודי יצאתי לשוטט בספרי האחרונים אולי אמצא מי שהרגיש בזה:

ומצאתי הון לי בהרב ברכ"י ז"ל בח"מ ד"ק ע"ב שכתב וז"ל וגמגום אני רואה בתשו' מרן הנז' שכמעט רוב התשובה הם דברי תשו' הר"א ן' נחמייאס בשינוי לשון קצת ומסופק כי אם היא מתשו' מרן כי אין שני נביאים וכו' ושמא לאו מר חתים עלה אבל מהרח"ש והכנ"הג א"הע סימן מ"ב ודעמייהו החזיקוה לתשו' מרן ואין ראיה מאשר בדפוס חתומה ניתנה משם גדול כי כזה ממש אירע כן בתשו' דהמסדר והמגיה הם שהיו חותמים לפי השערתם כידוע ע"כ עלז לבי בה' ואלו הרב ז"ל הוה מדקדק בכל מה שדקדקנו היה גוזר אומר דשוב תשובה זאת אינה עושה חיל להיות נדונת בתורת מרן לשום הוראה כי אם בתורת פוסק דעלמא והוא ברור כשמש. שנית דאפי' נאמר דתשו' זאת היא למרן ז"ל איך יעלה בדעת לתפוס במרן בזה דעדותן קיימת מפני דלא הוכחשו כשהוא פסק בסכינא חריפא דאין חוששין לע"א זה לא חשב אנוש. שלישית דהרי הוא אמר דכשנמצא אחר קרוב או פסול עדותן פסולה לאו סברה היא אלא חידוש יש לנו למעט החידוש ולהעמיד הסברה בכל מה שנוכל ע"כ וא"כ אין דרך לומר דבר זה בעדות ב' עדים דבעדות ב' עדים דאם בטל מקצתו בטל כולו הוא דין השכל הישר ומה לי אם מוכחשים או אינם מוכחשי' אנן ב' עדים בעי' וליכא ואיתרע חזקת העדות לא כן בעדות של ג' או יותר דבאמת התם יש לומר תתקיים העדות בב' או יותר וראייה לדברינו אלה שהרי הרב כרם שלמה סי' כ"ד לנדונו שהיה הכחשה בין העדים ולא בין האשה והעד כתב ואע"ג דמ"ש התשב"ץ דלדעת הסמ"ג לחוש לע"א היינו כשאין הכחשה ביניהם והיינו דיש הכחשה בין המקדש והמתקדשת נר' דה"ה ואפשר דכ"ש אם עד אחד מכחישו ע"כ והוא מכוון אל האמור דהפרש גדול יש בין כשנאמר תתקיים העדות בשאר כשיש הכחשה בין העדים מפני דמצר אחר תשאר עדות שלמה של ב' ויותר לבין עדות של שנים דהוכחשו דבטלה כל העדות והוא דין השכל הישר והוא כ"ש גמור כדעת הרב כרם שלמה ז"ל:

הסוללה הה' היא ממה שפסקו כל הפוסקים ואחרון חביב מרן בס' הקצר ח"מ דיש סי' ל"ה דאפילו עד כשר שיודע בחבירו שהוא רשע ואין הדיינים מכירים את רשעו

אסור לו להעיד עמו אע"פי שהוא עדות אמת והרב כנ"הג שם ריש הג"הט כתב וז"ל פירוש אפי' העד כשר יודע שהרשע ראה דעדות ומעיד אמת עי"ש ועיין חשק שלמה שם מ"שכ נגד תשו' הרב בית יעקב סימן קל"ד והאמת אתו דבאמת אם יודע בחבירו שיש בו איזה פיסול עבירה ודאי אסור לו להעיד עמו דאינו אלא כובש עדותו בשוא"ת במקום מצוה וכוונתו לשמים דהא ודאי הוא היתר גמור כנודע ומפורסם דכוותא בנ"ד שלפנינו דהעד הב' היה יודע בפיסולו של ראשון וכ"ש שהיה יודע שהוא איסור גמור היחודים הרעים שהרי לשון עדותו הוה בזה הלשון נלכד בכל עת ורגע בדין יחוד דאורייתא א"כ הרי שידע בפיסולו ובשעה שהעיד הרי הוא עושה איסור חמור ועובר על מקרא מלה דאל תשת ידך עם רשע ואל תאמר שלא ידע דין זה דאסור להעיד עמו שהרי כבר התריתי בו שאם יודע בחבירו שיש בו עון חמור שימשוך ידו מעדות זה כי הוא אסור להתבר לרשע ואמרתי לו עלי קללתך בני והוא כמו פתן חדש יאטם אזנו כגון דא ודאי אחר כל ההתראה הזאת בשעה שהעיד הרי העיד בפיסול ונפסל גם הוא לכל הפחות מדרבנן וע"י זה יצאנו גם מידי סברת הרי"ף הידועה הובאה בטור ח"מ סי' ל"ו שאם הרחוק לא ידע בקורבת הקרוב העדות כשרה ומחייבו שבועה בממון ולדעת הסמ"ג והרא"ם נאמר דחוששין לע"א ומרן בס' הקצר נראה כמכריע שהרי ס' הרי"ף כתבה בלשון וי"א ושהוא לשון רבים וסברת הרא"ש החולקת כתבה בשם ויש מי שחולק והטעם דרבו מוהר"י בירב הוא דתפס כן בפשיטות כאשר הביאו בב"י עי"ש ומרן החבי"ב הג"הט אות כ"ח כתב דמרן בס' הקצר לא הכריע וכפי האמור נלע"ד דהכריע ובס' הקטן חוקר לב א"הע סי' ג' הארכתי בזה יהיה איך שיהיה הרי יש לנו ד' מגדולי המורים דאם לא ידע הכשר בפיסולו של חבירו דעדותי קיימת לענין חיוב שבועה וממילא יאמר האומר דניחוש לקידושיו ועי' מ"שכ מרן החבי"ב בא"הע סי' מ"ב הגהב"י אות קע"ג משם מוהר"י אדרבי עי"ש אמנם ע"פי האמור שכבר נתברר לנו דידע בפיסולו והתרינו בו שלא יעיר אם יודע פיסול ועכ"ז העיד ושוב נתוודע שידע ג"כ בפיסולו הא ודאי לדעת כולם עדותו בטלה ופסולה וכ"ש אם נביט לדברי הרב זקן אהרן סי' רכ"א דקי"ו ע"ד שכתב וז"ל ועוד אני אומר שאלה הגרים מכירים פסלות חבריהם שהרי אמרו רז"ל ג' אוהבים זא"ז

והם הגרים וכו' ע"כ שהגרים הגולים ממקום למקום יש להם אהבה יתרה וחברה גדולה ומכירים הדברים עם אנשי מקומם וזה בדוק ומנוסה עכ"ד וכך כתב הרדב"ז בישנות סי' ט' דברים כהויתן וסיים וכתב וברגילות תליא מילתא וטעמא ולא בבקיות הדיינים עי"ש. וכולהו איתנהו בב' העדים שלפנינו ששניהם גרים ושניהם ממדינה אחת והיה העד הב' משרת העד הא' וישן שם בחצר החיצונה שאפי' לא ידענו שידע בפיסולו כאשר העיד אח"כ היה הדין נוטה לפוסלו מהטעמים האמתים האלו כ"ש שכבר ידענו שידע והתרינו בו ובזה יצאנו י"ח כל הדעות בפיסול העד השני:

הסוללה הו' שהענין זה האחרון דסלקינן מינה הוא המולידה והמחזיקה הסוללה הו' הזאת שהרי כתב הרב החבי"ב בתשו' הובאה עדות ביעקב סי' י"ז דאפי' למ"ד דהמקדש בע"א חוששין היינו דוקא כשהעד הב' כשר וכשר אבל בעד שעובר על פיסול דרבנן אע"פי שלא נפסל לעדות כלל לא נאמר עי"ש דכוותא בנדון שלפנינו שהעד הב' עבר בלאו דאל תשת ידך עם רשע אחר שהתרינו בו שלא יעיד ואחר כל האמור לעיל הא ודאי לכל הפחות נדון אותו כעובר על פיסול דרבנן דבטלה עדותו אפי' לדעת החוששין וברור:

הסוללה הז' דהעד הב' הזה הוא איש ידוע שאינו נוהג בדרך ארץ והולך תמיד בגדיו פרועים וכל החזה שלו ערום ואינו מקפיד על הבושת והוא ממש כאשר בירר יפה רבינו מוהר"י בן מוגאש בסימן קנ"ט דהיינו איש פחות וירוד ואינו נוהג בכבוד עצמו וכ"ש אם עושה בשוק מעשה שהוא פחות וירוד מאכילה בשוק ומי שזאת מעלתו און עדותו מקובלת ע"כ והוא פסק הרמב"ם והטור ח"מ סימן ל"ד ומרן בב"י ובס' הקצר ואפילו מורם במפה לא חלק ע"ז דנראה דהלכה היא לכל עת ולכל זמן וכמו שבאמת כן פסק הדברים מור"ם בתשו' פי' י"ב וכתב להדייא דלית הלכתא כר"י וכן פ' רש"ל סי' ל"ה על אותו נדון עצמו עי"ש: **וזכור תזכור** קורא נעים מ"ש לעיל בסוללה הב' דתשו' מרן בישנות שכותב דהאידנא מקבלינן סהדי ע"ה לאו דידיה היא וכאשר הארכנו שם ודבר זה נעלם מהרב כנ"הג והרב יד"א וכל הבאים אחריהם בים ההוראה גם הרדב"ז דפוס ויניצייא סי' שי"ב כתב וז"ל ותו דאפי' היה לשון הקידושין כתקונו הרי פסולי עדות שהרי אינם במקרא ולא בדרך ארץ והעתיק לשון הרמב"ם הנז' וסיים

וכ"ש לענין קידושין ע"כ. גם הרב שביתת יו"ט דמ"ז ע"א הביא כת הסוברים דהמקדש לפני ע"ה אין קידושיו קידושין עי"ש והגם כי ידענו גם ידענו החולקים על פינה זאת ה"ה ג' מטיבי הבאים בתשו' מרן ז"ל הישנות הנז"ל והרב כנ"הג צירף גם מרן הקדוש עמהם בסומכו על החתימה וכנז' סוף כל סוף מידי פלוגתא לא נפקא וכיון שהגענו לזה הרי לפנינו מרן החביב גופיה בתשו' הובאה בעדות יעקב סימן י"ז דכתב דאפילו למ"ד דהמקדש בע"א חוששין לקידושיו הני מילי בעד אחד כשר לכ"ע אבל היכא שהע"א פסול לכ"ע והעד הב' פסול לדעת קצת מרבוותא אפי' לדעת החוששין יודה דאין חוששין ע"כ דכוותא בנדון דידן דהעד הא' נפסל לכ"ע מדאורייתא והעד הב' רוב הפוסקים פוסלין אותו מדין פחות וירוד הא ודאי אליבא דכ"ע עדותן בטלה כי תועבת ה' גם שניהם ובזה הגענו תל"ית להשלמת בירור הסעיף הג' בירור שאין אחריו כמוהו:

הסעיף הד' אם יש לחוש שמא הרהרו תשו' בלבם הנה בזה אין צורך אריכות דברים כי כותלי בית המדרש מלאים זיו ומפיקים אלה העדות והחוקים להוכיח במישור דלא תלינן שמא עשו תשו' אם לא עד שיתודע והם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור ור' ירוחם והר"ן ה"ד מב"י בח"מ סימן ל"ד ושורש דין זה פתוח בכתובות דכ"ב ע"ב ג' שישבו לקיים את השטר וכו' וקאמר תלמודא כגון דאמרי' ידעינן ביה דעבד תשו' עי"ש גם כל הראשונים המובאים בשי' מקובצת שם קיימי בשיטה זאת ובפרט הריטב"א שם כתב שאין נכשר עד שיעידו עליו בב"ד עי"ש והוא הלשון שמצא הרב עדות ביעקב בסי' ח"י בחי' הריטב"א כ"י עי"ש מה שתמה עליו על למפרע וזה דעת הרי"ף ור"ח ועיין להכנ"הג ח"מ סי' ל"ד אות פ"ט שכתב דמדברי רבינו הטור והב"י שכתבו עד שיודע וכו' נ"ל דס"ל כדעת הר"ן דס"ל דכיון שהעידו עליו דכשר היה איגלאי מילתא למפרע שראוי היה עיש"ב ועיין בס' חשק שלמה אות נ"ט מה שהאריך בזה ואין לנו שהות לפלפל יהיה איך שיהיה אליבא דכ"ע אלה הראשונים בעינן שיתודע הדבר דחזר בתשו' אם בב"ד אם חוץ לבד למר כדא"ל ולמר כדא"ל אבל מסתמא לא חיישינן שמא הרהר תשו' בלבו אלא היכא שהדבר מוכיח הוכחה גמורה כמ"ש מוהר"מ מפאדובה סי' ל"ז ומשפטי שמואל סי' ש"ח וס"ג ה"ר הרב

כנ"הג שם אות פ"ג ויש סיוע דבהוכחה די שהרי מהר"י ן' מיגאש בתשו' סי' צ"ה כתב וז"ל אלא מכיון שראינו אותו עתה הולך בדרך ישרה ונתרצית עליו התשו' מותר להתפלל אחריו ולא נביט אל מה שכבר עבר לפי שהתשובה מקובלת לפניו כאמור שובו בנים שובבים אדפא משובותיכם עכ"ד ועיין מה שכתבתי בהגהותי אי"י הי"ם לתשו' הגאונים שערי תשו' ח"א סי' כ"א ואכמ"ל וכן נראה דעת הרב מוהר"א קאפסאלי הובאה תשו' בזקן אהרן סי' ג' ד"ז ע"א והוא דאם רואים אנו את השבח שהוציא טרפה מתחת ידו רודף מישרים אע"ג דלא החזיר אבידה בדבר חשוב וכו' מכשירין ליה לאסהודי עי"ש ויש לסייעו מתשו' מוהרש"ך ח"ב סוף סי' קל"ד שכתב על פסול לעדות כי אולי עשה תשובה כפי מה שמגמגמים עליו ע"כ דנר' דאפי' בגמגום בעלמא שנראה שכבר עשה תשו' די ועיין כנ"הג ח"מ סי' ל"ד הגהב"י אות פ' דהביא להקת הפוסקים דס"ל דמיום אשר נתן בלבו לעשות תשו' כשר אבל שיקבל בפני אחרים והוא ברור מדבריהם עי"ש אבל הר' זקן אהרן סי' ב' רנ"ה ע"ד נראה דס"ל דבעינן תשובה גמורה וסיים וכתב דבזמנינו זה רחוקה אפילו לטובים ולישרים בלבותם עי"ש והוא פלא דא"כ לא הניח בן לא"א כשר לעדות אם לא שנאמר דס"ל דכל מי שנפסל לעדות מדאורייתא ונתפרסם עונו הא ודאי צריך פרסום גדול גם על התשובה שהיא חשובה ומוכחת לכ"ע כדי שנוכל לסמוך על דבריו ויש ראיה גדולה לזה מתשו' הרא"ש כלל ה"ן סי' ד' אשר כמעט היא חולקת עם תשו' מוהר"י ן' מיגאש' הנז"ל דוק ותשכח כי איני יכול להאריך ומוהרשד"מ א"הע סי' יו"ד כתב דכל הגאונים הסכימו פה אחד עם האחרון הרישב"א והריב"ש שהוא בתרא טובא דהמקדש בפסולי עדות דאורייתא אינם קידושין כלל ולא חשו למאמר אע"פי שחטא ישראל הוא גם לטעמא שמא הרהר תשו' בלבו עכ"ד וכן דעת הרב משפט צדק ח"א סי' מ"ה עיש"ב גם הרדב"ז דפוס ויניצייה סי' ק"מ כתב וז"ל כיון דאיכא סהדי דעבר עבירה דמפסל בה לעדות אינו חוזר להכשרו עד דאיכא סהדי דעבד תשו' ומשום הכי כל המקדש בפסולי עדות אין חוששין לקידושיו וחילק החילוק האמיתי בין ההוא דאומר ע"מ שאני צדיק גמור הידוע וסיים וכתב ודבר פשוט הוא ולא היה כדאי לישאל עליו ע"כ וכן העלה הרב עדות ביעקב סי' י"ז באורך והר' עדות ביהוסף ח"א

דפ"ד ע"א כתב וז"ל ואין לומר דדילמא עשה תשו' ובשעת הקידושין כשר היה העד שהרי מבואר מרבני האחרונים דכל שלא נודע שעשה תשובה מעלייא בפרסום עדין בחזקת רשעו קאי ועיין בספר משאת משה סימן כ"א ומוהרש"ך סימן ס"ז:

אלא דדבר זה עומד לנגדי במה שראיתי להרב עב"י שם שכדי להחזיק דברי מוהר"מ מפאדובה הנז"ל דכתב לתת הפרש בין עדים דבחזקת רשעים קיימי למי שהוא אומר ע"מ שאני צדיק גמור דמסתמא רוצה לקיים תשו' והרהר בלבו לעשות תשו' ומסתמא יעשה וכתב הרב עב"י ז"ל וז"ל וכבר דבריו מלבד שהם מוכרחים מהכרח השמועות הנה סימנים דאורייתא מצאתי לדבריו במאי דפ' בההיא דהמקדש מגירסת הרא"ש שם שגורס כבה ע"מ שאני צדיק גמור אפי' הוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר בלבו לעשות תשו' ע"ב וסיים וכתב הרעב"י ז"ל דמדברי שני צנתרות הזהב הרא"ש ומוהרמ"מ אנו למדין שהמקדש צריך לעשות תשו' גמורה לבסוף ומאי קידושיו קידושין. קידושין למפרע קאמר וקמ"ל דהיא מקודשת למפרע משעה שאמר ע"מ שאני צדיק גמור דכיון דהרהר תשו' בלבו לעשות וגמרה לבסוף הו"ל כאלו ההיא שעתא הוה צדיק גמור ע"כ ושוב האריך עוד הרב באיזה דחיות וגם הביא תשו' הרב זקן אהרן שהיתה בידו בכת"י ששם הובאה הגירסא הזאת בהרא"ש ושכתב הר' זקן אהרון דלא אשתמוט שום פוסק להביא חידוש זה של הרא"ש וע"ז כתב עליו העב"י ז"ל וכי גברא רבא כהרא"ש לא יכול להוציא אור יקרות חידושי חידושין מפלפולו לבד ומי כמוהו מודה ובסוף דבריו כתב וז"ל ומחוורתא כדכתיבנא לעיל בשם הר"מ מפאדובה ועל צבא תהילתו הרא"ש שבפסקיו הכל כאשר פירשנו לעיל ע"כ:

הארכתי בהעתקת כמעט כל דברי העב"י ז"ל למען בחוזק אבא להקשות גם עליו גם על הרב זקן אהרן במה שהחליטו בדעת הרא"ש ז"ל כי לא תלינן במסתמא הרהר תשו' גם בההיא דהמקדש ע"מ שאני צדיק גמור ובאמת לפום ריהטא כך היה נר' מתשו' הרא"ש כלל ח"ן סי' ד' הנז"ל דאפי' עם תעניות והפסקות חייש הרא"ש לרמאות עיש"ב ורמזה הרב כנ"הג א"הע סי' מ"ב הגהב"י אות פ' בתוך דעות הפוס' האחרונים דס"ל דבעינן תשו' בפועל כלו' דס"ל להכנ"הג דכן דעת הרא"ש על העדי' אפי' בקידושין דצריכים אנו לידע התשו' בפועל ואפי' שבאותה תשו' הרא"ש לא

נשאל ע"ז כלל דוק ותשכח כי איני יכול להאריך ובאמת הוא פלא לדון כן בדעת הרא"ש מאחר דבכלל י"ז סי' א' כתב לענין מוסר שהורגים אותו מיד ולא חייש שמא הרהר תשו' בלבו דאין להביא ראייה מההיא דהמקדש על תנאי דחיישינן שמא הרהר תשובה בלבו דיש לתרץ דילמא משום חומרא דא"א שאני ע"כ הרי תלת נגד כל הני רבוותא בדעת הרא"ש דמלבד דקשה שהרי הנוסחה בתשו' היא בנוסחת כל הספרים אשר בפה כל הפוס' שמא הרהר תשו' ולא לעשות עוד זאת קשה שהרי להדייא קאמר לחוש משום חומרת א"א ואל תאמר דס"ל לחלק בין היכא דהמקדש אומרו ורוצה לקיים תנאו וכדומה מכל החילוקים שיש לחלק בין תשו' המקדש לתשו' העדים שהרי גם במוסר הוא דומייא דעדים דאנו באים לדונם והיה ספק לחוש שמא הרהר תשו' ותי' דחומרא דא"א שאני הנה מינה משמע דלא קא מיירי בחילוק מאומרו מפי עצמו למה שאנו באים לחוש שהרי אם היה כן מה לו לומר משום חומרא דא"א תיפוק ליה דהמקדש הוא המכניס אותנו לבית הספק וע"כ הוא דאנו חוששין לא כן במוסר ובעידי קידושין דחזקת רשעים לפנינו באין מדיע החזקה אפי' בדבור בעלמא וא"כ מאי קושייא אלא לאו דהרא"ש ס"ל לחלק בין כל מין איסור ערוה לחוש לעניינים אחרים. וכן תפס במושלם הרב ג"פ סי' קכ"ג ס"ק ח' שאע"פי שהוא העלה דאפי' נימא דבהרהור סגי היינו דוקא היכא דאיכא הוכחה לומר דהרהרו תשו' בלבם אמנם מסתמא כשאנו יודעים שהם פסולים שהעדים הם רשעים אם קידש אשה או גירשה בפניהם לא חיישינן שמא הרהרו תשו' כן נראה דעת כל הפוס' ע"כ ועכ"ז סיים וכתב להוכיח מתשו' הרא"ש הנז' לחלוק דיש לחוש שמא וכו' אע"ג דליכא הוכחה:

ובאמת זו פליאה נשגבה גם על רבינו מרן החביב שהביא תשו' דסי' ח"ן בין הפוס' דבעינן תשו' בפועל ולא הביא זאת לחלק ביניהם גם על העב"י יגדל התימה דלפי מה שהמשיך דעת הרא"ש מפני הגירסא עשאו היותר מיקל שבעולם דבעינן תשו' גמורה בפועל גם במקדש עצמו ובזה באמת הוא סברא יחידאה אם לא דמוכרחים אנו לומר כדעת מרן החביב ז"ל והעב"י ז"ל דס"ל דמעיקר תשו' הרא"ש דמוסר וכן מ"ש התרומת הדשן בסימן שט"ו דכתבי לחלק בסתם משום חומרא דא"א ולא חיללו בן נדונם שלא אמר ע"מ שאני צדיק גמור לנדון הקידושין אינה ראייה דכן דרך כל

הפוס' דכשמביאים איזה ראייה דוחים אותה בכל לשון שהם שומעים ואגב אורחייהו חילקו חומרא דא"א שאני דהוא חילוק כללי ואה"ן אם היה בא לידם נדון בחומרא דא"א גופא בנדונות מחולקים הא ודאי שם ימצאו יחלקו החילוק האמיתי הזה בין אמר ע"מ שאני צ"ג דהרי החזיק עצמו ונותן יד לנו לחוש שמא הרהר תשו' להיכא דפסולים או מסור או גנב מפורסם לפנינו דהא ודאי לאו כל כמינן לחוש חששות רחוקות כאלה וכן אתה תראה בתשו' ר"ת שהביא השבולי הלקט כת"י הביאו העב"י סי' מ"ג שלענין עירי הגט כתב שאם חוששים לפסולם וכו' בשאר עבירות הפוסלות יאמרו לפני ב"ד הרי אנו בתשו' לפניכם ולא נוסיף עוד כדאמרי' ע"מ שאני צ"ג מקודשת שמא הרהר תשו' וסיים וכתב ר"ת שם וז"ל ולרווחא בעלמא הצרכתי תשו' בפני רבים פן יאמרו דוקא כשאומר צדיק הוא שיש לתלות שמא ע"ת אבל בשלא אמר לא נתלה ע"כ ראה שאפי' הוא משום חששא בעלמא שמא פסולים הם העדים הצריך שיאמרו בפי' שעשו תשו' ובאמת באופן כזה היה די בשמא הרהרו תשו' דיבא שמא הרהרו תשו' ויבטל שמא פסולים לעדות ועכ"ז חשש ר"ת חומרא בעלמא להצריך להם האמירה בפועל פן יאמרו דהחששה הזאת שמא הרהרנו תשו' לא מצאנוה כ"א באמר ע"מ שאני צ"ג אבל בלאו הכי אין אנו יכולים לטעון כך אפי' אם כנגדנו אין כאן ודאי בפיסול כ"א חשש פיסול וע"ז הוא ג"כ הצריך שיאמרו בפי' ומאי דאמר לרווחא בעלמא הוא בנדון דידיה וכאמור והארכתי בכל זה מפני ששוב ראיתי להרב ערוך השלחן א"הע סי' מ"כ וח"מ סימן ל"ד דבהביאו שורש דין זה אי חיישינן בפסולי עדות שמא וכו' הביא תשו' הרא"ש ותשו' תרומת הדשן הנז"ל לחולקים על להקת הפוסקים ואי מאה ולא בדרך גוזמא דלא חיישי לשמא הרהר וכו' וגם הביא הך דר"ת כאלו חולק ממאי דאמר דלרווחא דמילתא עשה שיאמרו בפי' בפני רבים שקיבלו התשו' פן יאמרו דהתם בקי' שאני דכבר אמר כלומר דליה לא ס"ל אלא לכל התורה כלה קי"ל להכשיר פסולי עדות בשמא וכו' אלה הדברים ותמצית מלאכת הרב ערוך השלחן להפך הקערה על פיה ולהוליד לנו מחלוקת חדש:

ואני אומר דמהרא"ש ומרת"ה ז"ל אינה ראייה כלל דמילתא אגב אורחייהו קא אמרי לחלק בין נדונם שאינו איסור ערוה לנדון הקידושין וכן כתב הרב דב"מ ח"ג סימן

י"ח וז"ל ולע"ד אין לסמוך על דבריו דמלבד דלאו להלכה ולמעשה אמרן אלא באיידי ואגב ולאו לעיקר שאלתו אמרן וכבר נודע מ"ש הפוס' דכל מילתא דלא אמרה הפוסק להלכה ולמעשה אלא מילתא אגב אורחיה אין לסמוך עליו למעשה ויעויין בס' נאמן שמואל סימן ס"ד:

אף הכא בנד"ד שלפנינו אמרו ה' שנשליך אחרי גוויתנו יותר ממאה פוסקים שפסקי כן להלכה ולמעשה ונתלה עצמנו בב' או ג' פוס' דכתבו דבריהם במילתא אגב אורחייהו אופן זה באמת הוא חוץ מדרכי הוראה אשר השרשונו אבותינו ורבותינו נאספו רובם אל עמם וכן אני אומר בההיא שהביא מד"ת דמלבד דלדעתי הוא פי' מרווח מה שפירשתי אני הדל דכוונת ר"ת איירי מפני שהיה חשש פיסול ולא ודאי פיסול ולזה דאה לדחותו ג"כ בשמא וכו' דאתי שמא ודחי שמא ומה שאמר שעשה לרווחא דמילתא שיאמרו בפי' בפני רבים לאו היינו משום דס"ל דבכל מין פיסול ודאי מקבלין עדותם בטענת שמא הרהרו תשו' וע"ז לרווחא דמילתא בעי שיתוודו בפני רבים חלילה לחשוב זה אלא באמת בנד"ד דוקא דהיה חשש פיסול ובחשש פיסול אתי חשש הרהור תשו' ומבטל ליה ע"ז דוקא הוא דאמר שלרווחא דמילתא עשה שיתוודו בפני רבים ואדרבא חומרא יתירה אנו למדים ממעשה זה של ר"ת וחובה עלינו לפרש כן דברי ר"ת ואפי' אם יסבלו מעט דוחק ומי יגלה עפר מעיניך רבינו הראב"ד ז"ל שהופיע רו"הק בבית מדרשך ואמרת דברים ראוים לפי גודל שקול דעתך המבעית והוא כי יותר טוב הוא לדחוק מעט בלשון משנתנו ולסבול דוחק ההוא ולא להוציא משפט מעוקל (ש"מ לב"ב דט"ן מהש"ס) וכ"ש שדברי ר"ת הורקו מכלי אל כלי ובפרט בדברי השבולי הלק"ט כי הוא קיצר הדברים הרבה בכל חיבורו כנודע וד"ב כי בלאו הכי הוא אמיתות התורה ומי יניח סוגייא בדוכתה בפ' זה בורר דכ"ו בענין חשוד על העריות דאמרו שם בתלמודא דמודה רב נחמן דפסולי לעדות אשה ובין אם נגרוס בגירסת הרי"ף והרא"ש בין לאפוקא ובין לעיולא א"כ הרי איתא להדייא דאף לקידושין אין עדותו עדות ובין לגרסת ספרינו וכן גרסת הרב נחשון גאון בתשו' שערי צדק רפ"ה סוף ע"ב אבל לעיול לית לן בה הרי קאמר הטעם דבמה קיימה שכיחה ליה וכ"ז היינו בחשוד אבל בשאר פסולים אפי' לעיולא פסול

ולא חיישינן שמא הרהר תשו' ומסוגייא זאת מוכח להדייא דרחוק לפרש דצריכים להעיד שנפסלו באותו יום וכמו שנדחקו חכמי טוליטולה נגד הר"ד חיים הארוך שהרי לדעת ר"ת שפי' דהאי חשוד הוא שבא על הערוה ממש וכתב מרן בב"י סימן מ"ב שכן משמע מדברי ר"ש והרי"ף א"כ איך יפורש לשון חשוד על מן שבא על הערוה ודאי בעדים וראייה אם לא שס"ל לר"ת וסייעתיה להדייא דכל שבא על הערוה פעם אחת בערים וראייה הא ודאי מאותו היום נקרא חשוד לעדות אשה בין אם לאפוקא ולעיונא או לאפוקא דוקא לפי שינוי הגירסאות עד שיתברר שעשה תשו' דאי ס"ל לר"ת וסייעתיה דחיישינן שמא עשה תשו' באותה שעה ואין אנו פוסלים אותו אלא מפני שבאותו יום ראינו שעשה עבירה חדשה א"כ מי אירייא חשוד הרי ראוהו שעשה עבירה בו ביום ונפסל פיסול גמור ואפי' אם יאמר האומר מה שירצה עכ"פ לשון חשוד על מי שבא על הערוה בעדים מורה להדייא דמאותו היום ואילך נקרא חשוד עד שיחזור בתשובה בודאי בדינו ולא תלינן בשמא עשה תשו' וזה חוזק לפירושנו למעלה כדברי ר"ת שהביא השב"לק כ"י דר"ת מעולם לא חשש לשמא עשה תשו' בפיסול ודאי אלא בחשש פיסול ועכ"ז לרווחא דמילתא עשה שיחזרו בתשו' בפני רבים והדבר ברור מאד:

הארכתי בכל זה מפני שהרב ערוך השלחן בא"הע סי' מ"ב אות י"ט ובח"מ סי' ל"ד אות מ"ב שכל את ידיו באופן המפחיד להפוסק הלכה למעשה מה שאין הפה יכולה לספר והיינו שבתחילה הביא סברת הרבנים אותם שאין חוששין לשמא עשה תשו' ולא הביא כי אם שנים שלשה ואת רב"ע ואת חמשת ושוב מעט מעט החליף את משכורת הדין הפשוט היוצא מכל בתי דיני ישראל וראשו פרוע הלזה בהביאו אותה דהאד"ש וות"ה ואותה דהשבלי הלקט בשם ר"ת והעיקר הוא מפני שמצא מציאה זאת של חכמי טוליטולא דבפי' קא אמרי לחוש שמא עשה תשובה ודחקו כל דברי הראשונים בדוחק נפלא אשר לא נשמע ולא נתקבל בכל בתי דיני ישראל מאי היה לגוי אחד בארץ והיינו דכל התלמוד והראשונים מיירי דהעידו בפיסול של בו ביום דוחק רעוע ותקוע ימה סוף אשר לא נשמע כמוהו וכאלה רבות אשר ידאב לבב אנוש ולא בדרך הפלגה ועם שהרב ערוך השלחן לא גילה דעתו כי לא יכול אבל עכ"פ

כבר נראה למשקיף בדבר השקפה קלה כי רצה להפחיד הפוסק העני בחומרת אשת איש ואנחנו בזכות אבותינו אשר שם ישבו כסאות למשפט לבנו כלב האריה לא נירא ולא נחת לתת בים ההודאה דרך שהרי על ענין הרא"ש והת"ה ומוהר"י מינץ ג"כ כבר כתבנו שהוא מילתא אגב אורחייהו כאשר הארכנו לעיל ואין צורך לכפול הדברים וגם מה שרוצה להוציא מדברי ר"ת ממה שאמר לרווחא דמילתא וכו' גם בזה כבר כתבנו מה שיש בו די ובאחרונה הבאנו ראייה מענין חשוד שבא על הערוה וכנז"ל ואחר כ"ז דברי ר"ת אם אמת יצאו מפיו כאשר יבין השבולי הלקט ממנו כי מי יודע ויודע מי רבי צדקיה ומה ענה אותו מוהר"מ בר ברוך בענין הנחלות (עיין דרך המלך דק"ד ועיין בס"הק נחלה לישראל סעיף הא' ודוק) וכבר עמדנו עליהם וישבנום כמין חומר וגם מה סברת רמ"א שהביא סברת הי"א כבר ביארוה הח"מ והב"ש שם דאיירי כשלבסוף עשה תשי' והוכיח סופו על תחילתו וכתב הרב עצי ארזים ס"ק כ"ה דכן ביאר הענין עצמו רמ"א בד"מ בח"מ סי' ל"ד אלא דמה שתימה עליהם דמשמע להדייא דהר"י מינץ והר"מ מפאדובה פליגי אחהמ"ר לאו שמיה מתייא וכוונת הח"מ והב"ש הוא זה דבאמת מוהר"י מינץ לא סמך לחוש על ההיא דהרי את מקודשת ע"מ שאני צ"ג לחוש שמא וכו' אם לא שנדונו היה באנוסים שתחילתו באונס שכן השלים דבריו באומרו וכ"ש אלו האנוסין שתחילתן באונס וכל השתדלותן לחזור לדתנו ע"כ נמצא דעיקר מה שתקע יתד במקום נאמן היינו דוקא מפני שבנדו"ד היה ענין אנוסים שתחילתן באונס וע"ז שפיר כתבו הח"מ והב"ש דלא פליגי מוהרי"מ ומוהרמ"פ והוא ע"פי האמור ודוק כי לקצר אני צריך:

כלל העולה דלא נשאר להרב ערוך השלחן יסוד לסמוך השכלת ידיו שהשכילם להחמיר כ"א סברת חכמי טוליטולה דדחוייה מאת כל הפוסקים וגם חכמי אשכילייא דחאוה באמת הבנין וגם מרן הק' היתה תשו' זאת בידו ולא זכר ממנה כ"א מה שהוא לענין דינא ועל השאר העלים עיניו הזכות ממנה ואיך א"כ תעשה חיל עוד וסוף כל סוף תמהני על הרב ערוך השלחן דאחר דאתריה ז"ל הוא אתריה דמרן הק' כמו שהוא אתרין וכל א"י וכל ארצות המערב ומרן הקדוש מלבד מה שפסק להלכה ולמעשה הדין הזה בב"י ובס' הקצר עוד זאת דבכ"י כשהביא ההיא דרש"י

שהביא הא"ח סיים וכת' ודברי' תמוהי' הם ואחר שהראני למדי שאנן כמרן נקטי' אפי' להקל ואפילו באיסור ערוה כשרבו המקילין על המחמירין תמהני אם יש רובא דמינכר כמו ענין זה דאין חוששין ומיעוטא דמיעוטא החוששין לשמא ע"ת וכמעט בטלי אגב מיעוטייהו ואם גם בזה לא תפסינן כמרן להקל א"כ נסגור ס' הש"ע וכאשר יפה כתב הגאון הרמ"ז הנז"ל וגם הראיתי שכבר הסכים מוה"ר הגדול מוהריט"א ז"ל ושוב דקדקתי היטב וראיתי שהרב ערוך השלחן ז"ל עצמו דחה כל דבריו במה שהביא בח"מ סי' ל"ד סוף אות מ"ב הנז' דברי הרב אהבת דוד שאחר שהכריח מהא דר"ת הנז"ל דאין חי' דין אמר ע"מ שאני צדיק גמור ללא אמר דבכולהו חיישינן שמא עשה תשו' וכו' ע"ז סיים וכתב ושוב ראיתי בס' אהבת דוד ע"ב ועם שלא רשם לנו דרך והמקום אני חפשתי ומצאתיהו בדט"ז ע"ב שהביא תשו' ר"ת שהביאה העדות ביעקב בשם שבולי הלקט ואחר שהאריך כתב וז"ל ועוד דהעדים לא היו בחזקת רשעים כי התם ודוק היטב בלשון תשו' ר"ת זלה"ה עכ"ד ובאמת אורו עיני דהוא הוא מה שפרשתי אני בדברי ר"ת שלרווחא דמלתא שאמר ר"ת שיעשו תשו' גלוייה היינו משום דלא היו בחזקת רשעים אלא שמא עשו עברות ועל אופן זה היה די שמא הרהרו תשו' ולא היה צריך כל אותה הטרחא אם לא לרווחא דמילתא וע"ז שפיר כתב מוהר"י אזולאי ז"ל ידוק בלשון תשו' ר"ת כלומר דוק כה ותמצא דלעולם החי' האמיתי ברשע מוחזק הוא דין אמר ע"מ שאני צ"ג אזי חיישינן שמא עשה תשו' ואם לא אמר לא חיישינן ושאני נדון ר"ת שהעדים לא היו בחזקת רשעים וע"ז הוא שאמר לרווחא דמילתא שיעשו תשו' ברבים ודוק היטב ואין ספק שאחר שראה הרב ערוך השלחן ז"ל דברי הרב אהבת דוד הדר מר משמעתיה וע"ז כתב ושוב ראיתי בס' אהבת דוד כלומר ראה שם ותראה הדברים מבוררים להפך מזה שהעלינו עלז לבי בה' ואעיקרא בנדון העד שלפנינו אפי' חכמי טוליטולה יודו דלא חיישינן לשמא עשה תשו' אחרי דעדין מגלח זקנו בתער והוא מהלובשים כמנהג הישמעאלים דאין לתלות במנהג הלועזים וכדומה וידוע ומפורסם לכל ובפרט באלו המדינות כי תחילת סימני טהרה המורים שכבר נתן אל לבו לשוב הסימן הא' הוא הגדלת שער זקנו ודבר זה

הוא מפורסם גם בין הישמעאלים גם בין הישראלים שלשתי האומות האלו השחתת פאת הזקן איסורא הוא ובזה נשלם גם בסעיף זה כל רצוננו לבררו בשמלה תל"ית:

הסעיף הה' אם לנו לחוש ולילך בנדון שלפנינו אחר כת המחמירין אשר לא יבצר מהם הגם אם מועטים המה ונשיב ונאמר דהנה א' הרואה בעיניו יראה ולבבו יבין דאחר כל מה שהארכנו בד' סעיפים הקודמים לברר וללבן הדברים כשמלה בת מאה אלף יריעות להראות לעין כל דלא היה מקום לחוש לשום חומרא אשר באה בספרי הפוסקים בכל חד מד' סעיפים הקודמים מהטעמים המבוררים הנז"ל א"כ לפום ריהטא לא היה מקום לחול לסעיף הה' הלזה ובפרט אחרי שהראינו בכל חד מהד' סעיפים הנז"ל דלדעת יותר ויותר מתרי רובי מלהקת הפוס' ומרן הקדוש מכללם דילוא הם בהיתר הנערה הזאת בלי ריח גט וכבר הראינו למדי דדעת הגאון הרמ"ז זיע"א והגאון מוהריט"א והגאון מהר"מ מיוחס ג' המה רבני ירוש' תוב"ב ב"ד בתר ב"ד מסכימי' דבאופן כזה אפי' באיסור ערוה מחוייבים אנו לפסוק כמרן הקדוש:

ואחר כ"ז אשנה ואומר דבאמת לא היה מקום לחול אל הספק הזה ובפרטי פרטות כי שני הרים גדולים מגדולי ההוראה אשר כמעט רוב ההוראות נפסקות על פיהם כמו שהם באמת מוהר"ם ב"ב והרשב"א הרי הם המדריכים אותנו שלא לחוש לחומרות מפוזרות הנה והנה ולא להצריכה גט מפני דעת איזה מחמירים ונתנו תרי טעמי קשוט האחד כדי שלא לפוסלה לכהונה והשני כדי שלא יהיו בנות ישראל מדרך כף רגל לפריצי עמנו ומוהר"מ ב"ב לא במקום אחד כ"א בג' ארבע מקומות כתב כדברים הללו והביאם מכ"י בסי' מ"ב והא' היא בארוכות סי' תתקכ"ג ובסי' ראשון של תשו' מימונייות שבס' נשים ועד אחרן הובאה בתשו' הרשב"א סי' תקנ"ו עיין עליהם ותרוה צמאונך והרשב"א כעס על אותו תלמיד על שרצה להחמיר בע"א ואמר לו מי סנו הג' הרי"ף והרמב"ם וכל הגאונים שאתה מחמיר על עצמך יותר מאלו וכן בתשו' הובאו ביתה יוסף שם קרוב לסוף הסי' כתב ראין להחמיר כדי שלא יהיו בנות ישראל החשובות מדרך כף רגל וכו' עי"ש באורך ומהטעם הראשון לבד משום שלא לפוסלה לכהונה הסכימו הרב שבות יעקב ח"ב סי' קי"ח והרב בית יהודה עייאש סי' י"ג ורבינו הרא"ש בתשו' ח"ב סי' ל' כתב ומצאתי בהג"המ דמלישנא דאין חוששין

משמע דאפי' גט לא בעיא וכתב ואם נצריך לחומרא נמצאת פוסלה לכהונה עכ"ד וה' זקן אהרן בסי' ב' אחר שהראנו בקיאותו הנפלא' דבכמה דוכתי אזלינן לחומרא אפי' באיסור קל מדרבנן ומכללם הביא אותה דפ' האשה רבה דצ"א ע"ב דא"ל רב הונא לרב פפא והא אנן תנן האי מתניתא א"ל לא שנינהו א"ל רב הונא ואנן אשינוי ניקום ונסמוך ונעביד עובדא ע"כ והאריך עוד וסיים וכתב וז"ל מ"מ האיי דמחמירין היינו בדבר ספק כשיש שם אישות בספק ומדינה ניזיל לחומרא שלא ניגע באיסור תורה אבל בדבר ברור ואין כאן קידושין כלל מי שיורה לאיסור אם אינו טועה מערים הוא וכאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים לו כדאיתא בפ"ק דיבמות ודווכתא בהג"הם דמלישנא דאין חוששין לקידושין משמע דאפי' גט אינה צריכה וא"ת נצריך לחומרא נמצאת פוסלה מן הכהונה וכו' מכל הני משמע דלא אזלינן לחומרא וודאי היא אומרת בריא ולא מקלקלא נפשא ומאן דאתי לה בסברה גריעותא ומילי ממולייתא ובעי לאיתלבושי לבושא כלילא אריכא מגופיה הוי נתקל פושע וכו' מיהו מאן דשקיל וטרי בדברי הגמרא לאוקימי שמעתתא אליבא דהילכתא במילתא עתיקתא ולא גרמיד גרמידי אמרי' ליה איישר וקריין ליה טוביינא דחכימי יעש"ב והנה כוונת הרב זקן אהרון מבוררת לדחות כל הראייות שהביא דאזלינן לחומרא ומכללם ההיא דיבמות שאמרו אשינויי ניקום ונסמוך והיינו באופן זה דהנה מי שיעמיק בסוגיית יבמות דצ"א ע"א וע"ב מפסקא נשאת שלא ברשות עד פסקת נשאת ע"פי ב"ד בעיניו יראה ולבבו יבין דהסכמת סתמא דתלמודא שם הוא לפסוק כרבנן דר"ש דכל אשה שהלך בעלה למדינת הים אפי' אם נשאת בב' עדים בעלה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה והטעם דלא דמייא לאנוסה שהתירה הכתוב באומרו והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת שנאמר אף זאת אנוסה היא דמאי היה לה למיעבד דזה אינו דהות לה למידק או לאמתוני עוד ודמייא קצת לפשיעות' ואינה נכללת בכלל אותה אנוסה דשרייה הכתוב וטעם הדברים ע"פי משקל ההוראה היא זה דכיון דכל הנבעלות תחת בעליהן בין באונס בין ברצון הם בכלל לאו מפורש דלא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמא' (עי' יבמו' דנ"ו ע"ב ומשפרש"י שם) והכתו' לא הוציא מכלל אחרי אשר הוטמאה אלא אנוסה באופן

נתפשה ר"ל אופן בע"כ גמור בכל פינות חלקיו שהוא נתפשה כמשמעו אבל כל אונס דלאו כעין נתפשה אלא יש בו צד רצון בכל אופן שבעולם הא ודאי לא יצאה מכלל איסור אחרי אשר הוטמאה ומכ"ש שאינה נכנסת בפרט או בהיתר נתפשה. וא"כ מי שרוצה להוציאה מכלל לאו דאחרי אשר הוטמאה שכולל כל הנבעלות בסתמות צריך ראייה דומייא דעדים וכל שאין הדבר ברור ואפי' בספק כל דהו (ירצה דאינו ברור לנו לרמות אונס מאי הו"ל למעבד שהוא אונס רצוני דשייך בה פשיעותא מה לאונס נתפשה שהיא אונס טבעו ומוחלט מכל צדדיו שאין תחבולה לינצל הימנו) אין אנו יכולי' להוציאה מחזקת איסורא דאוריית' דרביע עלה ואי הוה לנו קבלה לדמות אונס מאי הו"ל למיעבד שהוא אונס רצוני לחפשה שהוא אונס טבעי הא ודאי הוה אמרי' אם קבלה נקבל אבל כל שאין לנו ע"ז קבלה מפורשת מפי גדולי האומה אלא אדרבה יש לנו כמה משניות דמוכח מהתם להדייא דאונס מאי הו"ל למיעבד לא מיקרי אונס השוה לאונס נתפשה ואע"ג דיכולים אנו לדחות אלו המשניות כל חדא וחדא בדחייה חשובה הראוייה לה ולומר בכל חדא שאני משנה זאת דלא חשיב מאי הו"ל למיעבד אונס מטעם פלוני וכיוצא עכ"ז אין מדרכי ההוראה להוציא דין מחודש ובפרט להתיר איסור הנכלל בשכר איסורים דאורייתא בלי ראייה מבוררת וכ"ש היכא דאיכא קושייות לדין זה ממשניות ובריתות אינו דין שהמוליד הדין המחודש בלתי ראייה ידחה אותם המשניות או הראיות שהם נגד דינו בקש וכל זה הוא סוגיית יבמות דף צ"א הנז' שרב ששת סבר לומר דבב' עדים אם נשאת אליבא דכ"ע הוייא אנוסה גמורה ומותרת לינשא וטענת האונס היא מאי הו"ל למיעבד ע"פי ב' עדים נשאת וע"ז סתמא דתלמודא נטפל להראות לו דלא היא. בתחילה הראה לרב ששת דרבנן פליגי עליה דר"ש ולא כמו שסבר רב ששת דכ"ע מודים בה ואחר שיצא מזה חזר להפיץ ולהדיח טענת מאי הו"ל למיעבד באנפי נפשה דאין בה טענת אונס כי לא חשיבה אונס כמו אונס נתפשה והתחיל להקשות ממשניות שלמות דמתברר מתוכם דהיו באותם הנדונות אונס מאי הו"ל למיעבד ועכ"ז לא החשיבו אונס כלל ורמו אותם לפשיעותא ולא לאונס והוא היה דוחה אותם בדחיות כלו' לא דמו הנך ברייתות לנדון משנתנו שנשאת ע"פי ב' עדים כשרים שהוא אונס גמור דמאי הי"ל

למיעבד ורב פפא סבר למיעבד עובדא דרב ששת ירצה להחשיב נשאת ע"פי ב' עדים דמאי הו"ל למיעבד אונס גמור בראותו שכל המשניות דבריהם מתורצות וע"ז כגבור יצא רב הונה בריה דר"י וכאיש מלחמות יעיר אוזן לשמוע בלמודים דלא כיון יפה דכיון דהוא רוצה להוציא דין מחודש נגד פשטות הכתוב דאחרי הוטמאה ואחרי פשט כמה משניות ואע"פי שהוא דוחק ומתרץ אותם סוף סוף דינו מלבד שהוא בלי ראייה אלא שהוא היפך משניות ערוכות וכדי לעשות מעשה היפך המשניו' הברורו' הללו צריכי' אנו לסמוך על אותם השינויי' וע"ז שפיר אתמוהי קא מתמהא לאמר לו ואנן אשינויי ניקום ונסמוך בלתי שום ראייה חיצונית לקיום הדין המחודש להתיר אשת איש לעלמא? ועיין בתוס' דכתובות דף ג' ע"א ד"ה איכא דאמרי שכתבו וז"ל וכן נראה אליבא דאיכא דאמרי הוו פירכא וכו' ולא סמכינן אשינויי דחיקי וכו' עיש"ב וכוונתם מבוארת דבשלמא לא"ד אין אונס בגיטין כל המשניות ההם הם ראייות ועם שהדוחה יש לו כח לדחותם בקש עכ"פ תסתיים שסברת אין אונס בגיטין אינה מנגדת שום משנה אבל לא"ד בתרא דיש אונס בגיטין לא די לו שמוליד דין בלתי ראייה עוד זאת דפשטי המשניות מנגדת לסברתו והמוליד הדין הזה כדי להעמיד דינו בלתי ראייה ידחה בקש הקושיות שמקשים עליו ממשניות ערוכות ודוק היטב וכמו כן כתב להדייא מוהרשד"ם יו"ד סימן קכ"א וז"ל וכבר ידוע דהמקשה והמביא ראייה לדבריו הם קרובים כמו שהמקשה צריך להקשות בכח. גם מי שרוצה להוציא דין מחודש ומביא ראייה לדבריו צריך שתהיה ראייה ברורה ואם לאו הדוחה יכול לדחותה בקש א"ד יעו"ש וז"ל הרב בעי חיי ח"מ סימן ע"ט דע"ו ע"ד הלא לעינינו מ"ש הרא"ש בעל המאור שהוציא דין מחודש מכח קושייא אחת שהוקשה לו בגמ' וכתב עליו הרא"ש אני לתרץ קושייתו ולא יצא הדין הזה א"ד ואחר כל האמור ומדובר אין ספק דמי שבא להוציא האשה שהלך בעלה למד"ה ונשאת בב' עדים ואח"כ בא בעלה מכלל לאו אחרי אשר הוטמאה ולכלול אותו בנתפשה צריך שיהיה בידו ראייה שלא ימצא החולק מענה להשיב הא לאו הכי מי יוציאנה מחזקת איסורא כ"ש כמשפט במה משניות מוכיחות האונס מאי הו"ל למיעבד לא שמיה אונס הא ודאי מי שנסמך על השינויים הדחוקים הוא מטהר את השרץ ח"ו והוא ברור:

ומעתה כוונת הרב זקן אהרון מבוררת לעין כל מבין התלמוד דכל הני דוכתי שמילא את ידו דמינייהו מוכח דאזלינן לחומרא אפי' באיסור קל דא"א היינו כשחזקת אשת איש לפנינו אבל בנדון הקידושין דחזקת פנויה לפנינו ומי שבאים להחזיקה בא"א הם העדים דאין קידושין בלא עדים וכיון דקודם שיתחזק איסורא כבר נפסלו העדים א"כ אין כאן חזקת א"א כלל ונראה מדבריו דאפילו בספק קרוב לודאי שהעדים פסולים אזלינן בתר חזקת פנויה ואין אנו יכולים להחמיר להצריכה גט שהרי קודם שתחזיק האשה הזאת במקודשת הרי אתה מוכרח לפסול העדים מספק קרוב לודאי ע"פי רוב הפוסקים הפוסלים אותם א"כ נמצא דאין כאן חזקת א"א כלל כי היכי דתיזיל לחומרא מפני האישות שהרי אין כאן חזקת אישות זהו תכלית דבריו למעמיק בהם עי"ש. אלא דבאמת ענין זה הוא מים עמוקים ונגלה טפח ממנו ונאמר דאם הגע עצמך במחלוקת הפוס' בפיסול העדים אי פסולים או לא ואית לן חזקת כשרות של העדים דקדמא ואתייא ואנו מוכרחים לפי הנדונות שיארעו להכשירם מפני דאוקמינן להו אחזקתייהו מדינא וכל כפי מה שיהא הענין א"כ ממילא אם העידו בעדות קדושין הנה ודאי לא מהנייה לן חזקת פנייה שבה כיון שלא נולד הספק בה כי היכי דניזיל בתר חזקת פנויה דידה ולא דמייא אלא לאותה שכתב הרא"ם ח"ב סי' כ"א שהקשה גבי מ"ש ברישׁ נדה מקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו על גבה טמאות ופירש"י כל טהרות שנשתמשו בהם בכלים ובאנשים שטבלו שם טמאים אבל טהרות שהם טמאים דאיקי אחזקתיה והם היו בחזקת טמאים אבל טהרות שנגעו בהם אמאי טמאות לוקמיה אחזקתייהו שהיו בחזקת טהרות והשיב דכי אזלינן בתר החזקה היינו דהחזקה היא באותו דבר שעליו נולד הספק כגון בספק אי נגעו הטהרות בטומאה או לא נגעו משא"כ ספק נידה שנגעה בטהרות שאין הספק בטהרות כי היכי דניזיל בתר חוקה דידהו יע"ש והגאון הרמ"ז ז"ל בחק"ל יו"ד ח"א סי' י"ג ובח"מ ח"א סי' ק"י ובמ"ב סי' ב' אות ב' עשה חיל מחילוק אמיתי זה והביא שכן מצא להריטב"א בחי' לעירובין לדל"ו שכתב כן משם הר"מ ן' שניאור ז"ל עי"ש ואני במקומי כתבתי על זה עוד ואכמ"ל:

העולה מיסוד נחמד זה הוא שאם הספק נפל בפיסול העדי' הא ודאי לא מהניי' חזקת פנויה שבה כיין דלא נולד הספק בה ואם הספק נולד בגוף הקדושין אם מצד הכחשה שבעדים בגוף הקדושין למיניהם ואם מצד חסרון איזה דבר או תיבה מוכרחת כמו תיבת לי דבמחלוקת גדול היא שנויה ורוב הפוס' הסכימו דידים שאינן מוכיחות לא הויין ידים כגון דא ודאי מהנייא חזקת פנויה שבה בלי שום ריח ספק ועל משקל זה אין ספק שהוא כלל הרפ"ח כללי הס"ס סימן ק"י ה"ד בסעיף דאלימא ספק בקדושין משום דחזקת פנויה לפנינו והוא ברור ושוב אח"ז ראיתי להרב עב"י סי' ח"י דל"ז ע"א שעמ"ש הרב כנ"הג שם להכשיר מטעם ס"ס בפיסול העדים ע"ז נצב ימינו כשר הרב עב"י באמרו דבשלמא בכל מין ס' שנפל בגוף הקדושין או במקדש או במתקדשת וכדומה הא ודאי מהניא לן חזקת פנויה אבל בס"ס הנולד בגופן של עדים הא ודאי לא אזלינן בה לקולא מאחר דכבר הושרש בידנו אוקמיה גברא אחזקתיה וא"כ אפי' בפיסול דאורייתא אין לפוסלה אלא בודאי אבל לא מספק עי"ש שהאריך ומילא את ידו בראיות מופתיות תפוחי זהב במשכיות ולכל תופס ספר גלויות וידועות ושוב עמד כנגדו שמא כ"ז דאמרי' אוקמיה גברא אחזקתיה אינו אלא כשאין נגדנו חזקה אחרת המרעת כחן של עדים כמו שהיא בחזקת פנויה וע"ז נדחה קרי לה בטוענו דחזקת פנויה חשיבה כמאן דליתיה כלל לגבי חזקת הגוף דכשרות משום שעומדת לינשא (כלו' עומדת ליבטל) משא"כ חזקת דכשרות דלעולם ועד הגוף צריך להיות עומד בחזקת כשרות ע"כ יעו"ש שהאריך בפרט זה בראיות טובות ובאמת עלז לבי בה' במה שראיתי את קדוש יעקב נכנס בפרט זה בין ס' הנולד בגוף העדים לס' הנולד בגוף הקדוש"ן אבל תמהני עליו מה לו לבקש נכלי דתות בחזקת פנויה מפני שעתידה ליפול ת"ל דודאי לא אזלינן בתרה אחרי שלא נולד הס' בה וכאשר דבר זה מפורש מפום אריותא הנז"ל אם לא דיהיה רובא דמינכר מהפוס' הפוסלים את העדים דאפשר דבו"ב ישתנה הדין דיש לנו רובה במקום שנולד הספק עם החזקה במקום שלא נולד דאפשר דבאופן כזה סמכינן רובה החזקה אפי' חזקה של גוף שלא נולד בו הספק וכאשר נראה מריהטא דתשו' הרא"ם והזקן אהרון הנז"ל אבל זאת בדרך אפשר כאשר אמרתי כי צריך הדבר בירור גמור ודוק. ונדון הרב זקן אהרון שהוא

קדושי אילונא המובאים בתשו' מרן הישנות לפי עיקר יסודו של הרב זקן אהרון הוא רעוע בעדים וע"ז כמעט הוא כל יסודו שם ואם באמת יפול הספק בפיסולים כאשר מערערין עליו הרב מהר"א קאפסלי שם בסי' ג' ובג' תשו' הנז"ל הא ודאי לא מהניא חזקת פנויה שבה וכאמור ומדובר ואם עיקר הספק נפל בגוף הקדושין כמו חסרון תיבת לי והדומה על דא ודאי יש מקום להתלות בחזקת פנויה דידה:

אלא שאיני רואה בתשו' ה' זקן אהרן בעשרה ספקות שהוליד בפסקו ריש סי' ב' כעין זה דידים שאינן מוכיחות דנכנסו בו מנגדו ועכ"ז החמירו בה ובעיני יפלא על הרב המתיר הוא הזקן אהרון איך לא עשה פועל מזה ובאמת שלצד זה היה מקום להתלות בחזקת פנויה שבה היות דרוב הפוסקים ומרן מכללם ס"ל דלא הויין ידים והתם בקדושי אילונא לא יש כי אם עד א' שהעיד שאמר לי אשר מזה הוכחנו לעיל בסעיפים הקודמים דתשו' דסי' י"ח לאו דמרן הקדוש היא דאיך אפשר דמרן הק' יאסר אותה אחר דהו מחא אמוחא של סברא זאת דסברי דהויין ידים מאה עוכלי בעוכלא וגם בקדושי ע"א גם הוא מן המתמיהין על מי שיחמיר בקדושי ע"א כאשר ביררנו לעיל בסעיפים הקודמין וא"כ מן הדין היה לו לפסוק בהיתר בביטול קדושי אילונא לפי נוסח השאלה אשר לפנינו אם לא שבעל כרחין נאמר שאינה מתורת מרן אותה דסי' י"א וכל זה היא פליאה נשגבה איך הרב זקן אהרן לא נכנס בסוג זה כל עיקר אם לא דלא קדמו לפניו השאלה כאשר קדמוה לפני הרבנים האחרי'.

יהיה איך שיהיה עיקר דעת הרב זקן אהרן דאזיל לקולא היינו מפני דלפי דעתו העדים היו פסולים גמורים מבלי שיש ריח מחלוקת שכן הוא אומר אבל בדבר ברור ואין כאן קדושין כלל ירצה דכיון דהעדים פסולים אין כאן קדושין כלל דאין קדושין בלא עדים כשרים ובסוף סי' ד' בהסתייעו מפס"ד שיצא מב"ד של הרא"ם ז"ל שביטל הקדושין מפני שביטל הקול ופסל את העדים ואע"פי שהעידו חוזרים ומגידים מפני שלא העידו תחי' בפני בקיאי' וגם שהיה עדות שלא בפני בע"ד וגם שהיה דין מרומה שהיה צריך דרישה וחקירה וגם שהיה עדו' שונא וע"ז סיים וכת' אע"פי שנר' שיש לחלק בין נדון שלפנינו לאותו מעשה עכ"פ כד מעיינת שפיר גם עליו היה אפ' לעבור כוס האיסור אם באת להחמיר בחומרא יתירתא אלא שאין דרך החכמים להחמיר

לאחרים שאם יבואו להחמיר יאמרו להם בעלי הריב תחמיר לעצמך אני איני רוצה שתתחסד עמי ע"כ וגם פה כוונתו מבוארת שהרי בכל הטעמים שטעם הרא"ם אין לך בכל אחר מהם שאין בו מחלוקת עצום עד שנטו כותלי ב"המד ליפול מרוב המחלוקת אם בהעידו שלא בפני ב"ד ובע"ד ואם יוכלו לחזור ולהגיד ואם בענין דרישה וחקירה ואם בעדות השונא אין לך דבר מזה שאין בו מחלוקת ומערכה לקראת מערכה כנודע ומפורסם לכל תופס ס' ההוראה בידו ועכ"ז הרא"ם ז"ל עמוד נכון מעמודי ההוראה פסק דינו ע"פי רוב הפוסקים ולא ביקש להחמיר זהו תכלית ראיית הזקן אהרן וכנראה מדבריהם דכל זה דאמרי' ניזיל בתר חזקה או לא ואם הספק נולד בדידה או לא היינו כשהמחלוקת הוא שקול אבל אם הרוב מסכימים להתר אזי לא אזלינן להחמיר בשום אופן ואפשר דמהנייא חזקת פנויה דידה אפי' שלא נולד הספק בה כיון דהרוב מתירין:

כל זה אני כותב כמתלמד אל מקום אחד והכל נוגע ואינו נוגע כי ידעתי כי הם מים עמוקים אבל בנדון שלפנינו כ"ז לא מעלה ולא מוריד מכמה טעמי תריצי בנוים ע"פי משקל ההוראה אשר בידנו. **הא**' כי בנדון שלפנינו בעיקר גוף הקדושין יש בהם הכחשה גדולה כמבואר בסעיף א' באורך וברוחב וא"כ לכל מין ספק שבעולם הרי היא בחזקת פנויה להתירה אליבא דכ"ע וא"כ אינו דין שנשליך שכלנו לאיבוד ונתלי עצמנו בבוקי סריקי ולילך אחר המחמיר אם ימצא. **ב**' דעכ"פ לפי דעת כ"ע העד הא' פסול הוא מדאורייתא לכל עדות שבעולם קודם שיחולו ספק קדושין וא"כ הרי הנערה לא חלה עליה ריח קדושין דאין קדושין פחות מב' עדים כשרים. **ג**' דאף לענין ע"א הנשאר לנו מיעוט פוסקים מחמירים הרי הרוב מחזיקים אותה בחזקת פנויה שלה והוא ספק שעלה בגופא אי קדושי ע"א תפסי וצריכה גט או לא והרי הרוב הגמור של **פ"ה** פוסקים מסייעים לחזקת פנויה דלא תפסו בה הקדושין ואינה צריכה גט מספק. **ד**' שהע"א הלזה אינו כשר לכ"ע כאשר הארכנו לעיל א"כ כל מה שנוסיף להחליש את כח הקידושין אם היו בעולם מכל מין צד ואופן כן כנגד זה תתגדלם ותתאזר חזקת פנויה עד להפליא שכמעט אם ניתן כל דעת המקילים שבכל פרטי הסעיפים וסעיפי סעיפים שדברנו בהם מאז ועד עתה בכף מאזנים כמעט לא יהיה

בכף שניה דבר כדי לעמוד עליו ולבערו כי הרי בטל במיעוט מיעוטו וכמי שלא באו לעולם דעת המחמירים כנדון שלפנינו וכאלו כל הפוסקים ראשונים ואחרונים כולם פ"ה אחד עונים ואומרים **הותרה רחל הותרה** וקדושיה היו מעשה קוף בעלמא:

ואל תתמה על החפץ משמוע דבר מחודש שנצטרף כל הפוסקים בנדונות שונים והיו לאחרים בידנו כי מאשר לאבינו הזקן הגאון הרמ"ז בתק"ל א"הע דמ"ה ע"ב עשיתי את כל הכבוד וזה שעל נדונו דרצה להתיר ולבטל הקדושין מטעם ס"ס ועמד לו מה שהעל' הוא עצמו בחק"ל יו"ד ח"א סי' יו"ד דבעי' ספיקות שקולים ע"ז כתב הוא נמי לא אירייא שהרי לעומת זה בספק בענין הכחשת העדים רבו המתירים ואין צד האיסור שקול א"כ בשיקול דעת האוסרי' עם המתירים בב' הספיקות הו"ל ספק שק"ל והו"ל ס"ס גמור עכ"ד:

ואם בנדון הגאון הרמ"ז ז"ל כך בנדון שלפנינו דאם ניתן מיעוט פוסקים המתירים בשהוכחשו בבדיקות עם דעת דוב הפוסקים המתירים בשהוכחשו כחקירות בגוף הקדושין וגם כל הפוסקים הפוסלים להע"א פיסול דאורייתא וגם הפוס' הפוסלים להעד הב' מצד שידע בפיסולו של ראשון וגם נוסיף בכף מאזנים הפוסקים הפוסלים או מצד שהוא איש ירוד ונבזה וחדל אישים וגם נוסיף עוד בכף מאזנים מה שאנו באתריה דהרמב"ם ומרן הק' והרדב"ז ומוריק"ש דבזה אין ליתן בכף מאזנים האחד אפי' פוסק גדול מגדולי ההוראה שאין אחר הקבלה כלום הא ודאי כגון דא אין מי שיוכל לערער עוד ולומר דצריכה גט מספק ולא ניחוש מפסול אותה לכהונה נגד כל הני רבוותא שאם נעמוד למנין לפי משקל האמור כדברי הרמ"ז נמצא קרוב לחמש מאות פוסקים מתירים בנדון שלפנינו ולא בדרך הפלגה נגד חמשה עשרה אחד הנה ואחד הנה והוא ברור יותר מביעתא בכותחא:

אלא דהוצרכתי להאריך וליסד הסעיף האחרון הלזה פן יטעה הטועה בלומדו ספר תשו' חיי אברהם קובו דכ"ב ע"א שכתב וז"ל ואם יהיה ההלכה כמ"ד דחוששין אנו מתירין אשת איש לעלמא להרבות ממזרים ח"ו ולא אמרו אדם מעולם מה שאין כן אם אנו מחמירין לחוש לקדושין ולהצריכה גט לא נפיק חורבא דאם מפני שאנו אוסרים אותה לכהונה מאי איכפת לן אם לא תנשא לכהן תנשא לשאר עדת בנ"י ולא

מפני זה נסתכן בעצמנו להתיר א"א לשוק עכ"ד הצריכים לענינינו וא"כ יאמר האומר הרי דאית לן רב מובהק אחרון דלא רצה להכניס עצמו בספק מפני ענין זה שהוא פוסלה לכהונה וכמה לא חלי ולא מרגיש ומפיו לפידים יהלוכו נגד הרב שכנגדו הוא הרב מוהרש"ק בעל עולת שמואל שרצה לפוטרה בלא גט כי ע"כ דברי האגרת הזאת הוכרחתי להראות לכל באי עולם כי רחוק נדון שלפנינו מנדון הרב חיי אברהם כרחוק מזרח ממערב וכמעט תמהני לפי ערך נדונו איך לא כילה חמתו להצריכה גט מתורת ודאי קדושין ומה ענין פיסול לכהונה לנדונו תסמר שערת בשר הפוסק בהשקיפו חצי השקפה בנדונו שהיו קדושין גמורים כב' עדים כשרים ובמטבע שטבעו חכמים כדמותו הרי את מקו' לי בט"ז כדת משה וישראל ושניהם ראו נתינת הטבעת ושהנערה קבלתה אלא שתכף הלכה ולא ראו אם השליכה הטבעת והרב מוהרש"ק ז"ל ראה לבטל הקדושין מפני שהעד האחד היה קרוב ג' בג' והעד הב' היה שותף להמקדש וגם היה שונא לאב המתקדשת שנאה מחמת שהיה אבי הנערה פרנס העיר וענש אותו על שיצא פעם אחת העד משורת הדין וגם מפני שעברו על החרם וההסכמה שלא לקדש כ"א בפני עשרה וגם מפני שנתקבל העדות שלא בפני בע"ד אלו הם עיקר הטעמים שעליהם היה סומך הרב כמוהרש"ק ז"ל לבטל הקדושין ושלא להצריכה גט ואחר שזאת היתה עיקר סמיכתו מעתה משביע אני להקורא הנעים שיפשיט בגדי הקינטור מעליו וישיבני דבר האם אין כל האמת עם הרב חיי אברהם וררב באר מים חיים מוצירי ח"א סי' ט' ששפכו כלי זעמם על המתירה בלא גט מאריה דאברהם! איך מפני טעמים חלושים יתירוה בלא גט? שהרי ענין ג' בג' כל הפוסקים פה אחד מכשירים אותו וענין שותף ושונא על אופן משפטי כזו מעולם לא נשמע שיהיה נפסל לעדות שום אדם מישראל וגם ענין שעברו על החרם וההסכמה אין לך פוסק שלא מילא את ידו להורות שלא מפני זה נפסלו העדים וגם מפני שקבלו העדות שלא בפני בע"ד כותלי ב"המד יוכיחו דיש להקת פוסקים גדולים רבים ונכבדים דכיון דהוי לאפרושי מאיסורא כ"ע בעלי דבר נינהי ומקבלים שלא בפני בע"ד וכ"ש בדיעבד ואחר שבעדות גוף הקדושין ריח ספק לא עדת בהו כי כיוונו עדותם ולא הוכחשו כלל לא בנוסח הקדושין ולא במסירה מיד ליד וכיוונו עדותם הדיק היטב

אלא שהאחד נסתפק שמא לא ראתה את העדים והאחד החליט שודאי ראתה אותם היעלה בדעת אופן קדושין גמורים כאלו לפוטרם בלא גט ע"ד ודאי שפיר הרב חיי אברהם הוציא מפיו מילין קשים כגידים לומר שאם אנו מתירין אותה בלא גט מטעם שלא לפוסלה לכהונה הא ודאי שפיר היו מרבים ממזרים לשוק ח"ו היעלה בדעת להתיר אותה בלא גט אחרי דבגוף הקדושין לא נפל בהו שום ס' והעדים היו כשרים לדעת כמעט רוב הפוסקים מפני טעם קלוש זה שלא לפוסלה לכהונה והרי עיקר הדין זה לא אמרו מוהר"מ אלא בדין קדושי ע"א דיש בו למעלה מפ"ה פוסקים גדולים שאומרים שאין חוששין וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון רצוני לומר דינו שנלמוד מפסק דינו של מוהר"מ הלזה דין שוה לו בכל והיינו קדושין שלדעת רובי הפוס' הם בטלים ומבוטלים לא קדושין כנדון הר' חיי אברהם שכמעט דעת כל הפוסקים הוא בקיומם הס כי לא להזכיר ולזה אתה תראה שכל כך מחו אמוחא להאי פיסקא דדינא בשריותא דההיא איתתא רבני שאלוניקי ושירון של אותו זמן עד שהרב מהרש"ק לא העלה פסקו בספרו עולת שמואל כי לא היה כח להעלותו על מזבח הדפוס ויפה עשה לעמור עליו ולבערו מן העולם אשריו ואשרי חלקו ולא גדול היה מרבא שאמר בפומבי עצום דברי' שאמרתי אליכם טעות הם בידי וכך דרכם של ת"ח רשומים אשר יראת ה' היא אוצרם זכותם יגן עלינו ועל זרענו וע"הז אכי"ר:

תבנא לדיננא דנדון שלפנינו התעלה עד להפליא וכמעט אין לו דמות וערך בשום נדון שבא בספרי הפוסקים כי יש בו כל צרכו טעמים מספיקים חזקים כדאי מוצק וברורים לעיני השמש והירח כי קדושי רחל הנערה הם בטלים ומבוטלים כחרס הנשבר וכדבר שאין בו ממש ומעשה קוף בעלמא ולא בדרך גוזמא והרי היא **מותרת לכל אדם** בלי שום ריח גט כלל ומבלי שום פקפוק וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות אכי"ר:

הכ"ד העבד ישראל משה חזן ס"ט

וזה נוסח המב"ד שניתן ביד אבי הנערה

להיות שהנער שמו אברהם ן' בנימין רודדיגיס כי היה משרת אצל הר' אברהם משולם נר"ו מזה זמן בבית ובחנות ומפתו יאכל ומכוסו ישתה כבן בית ממש. ושוב עבר

עליו רוח אחרת והוציאו מביתו בכבוד ולא בביזוי. והנער הזה בראותו כי לא יכול עוד להיות אצלו כאשר היה באמנה אתו על זה גם הוא עשה בערמה וביום ש"ק של חו"המ של פסח התרי"ח ומן עדים לפי רצונו והעמידם פתח חצירו של הר' אברהם הנז' והוא הלך למעלה והביא למטה בערמה הנערה בתו של הר' אברהם הנז' ושמה רחל מב"ת בתולה מעמיו כיון שהיה רגיל לצאת ולבא אצלם וקידש אותה בפתע פתאום בלתי ידיעת אביה וקרוביה ושכניה ובלתי ידיעתה לפי הכחשתה את העדים בשעת קבלת העדות.

ואנא נפשאי אב"ד ור"מ לא רציתי להטפל בענין בו ביום כדי שלא יוחזק הקול בב"ד ואקרא בקול גדול כשבאו בני אדם דעלמא עם אביה לצעוק על מאורע רע ומר הלזה כי כל זמן שלא יוחזק הקול בב"ד ונקבל העדיות כדת ש"ת וכתחז"ל הנערה הזאת היא בחזקת פנוייה גמורה וכן היה כי ביום ר"ח אייר אספתי אצלי כל טובי העיר וקבלני העדויות בחקירה ודרישה ובפני בע"ד ובכל מין איום וגיזום שבעולם ועדיות אחרות על העדויות הראשונות. ואחר שנשאתי ונתתי בדבר ביראת ה' על פני וכתבתי פס"ד ארוך של ה' סעיפים זו הלכה העליתי כי הבת הנז' ריח קידושין לא חלו בה וכל מעשה הקידושין המרומים האלו היו מעשה קוף בעלמא ולא בדרך גוזמא והרי היא מותרת לכל אדם ואפי' לכ"ג בלתי שום ריח נדנוד ספק איסור אפילו כמלא נימא.

ודא גזרה דאורייתא בכת ב"ד יפה ובכח אבותי הקדושים ששום בר ישראל לא יוכל לערער על מב"ד זה כי באמת נעשה ונגמר במיתון ובישוב ובלימוד כל דבר בשורשו וכל המערער עליו אין רו"ח נוחא הימנו ושומע לנו ישכון בטח ולהיות לראייה ביד הנערה רחל מב"ת הנז' בת הר"א הנז' באתי על החתום פה נא אמון יע"א בחדש שניתנה בו התורה שנת **התרי"ח** ליצירה והכל שריר ובריר ואמת ויציב ונכון וקיים:

(באותו פרק בהיותי עסוק בדין עסק ביש. ואור נגה עלינו צרור המור דודי לי הגאון המפורסם משיירו כנ"הג המלך **דוד חזן** נ"י (לע"ע הוא הראש ראשון לציון למלאות מקום אבינו הזק"ן הגאון האדיר בעל **חק"ל** זלה"ה) והראיתי הדברי' קמיה דיקר אוריתיה' וברוחב דעתו קורא ופושט כאגרת כל הספקות הנופלים בענין זה

ברוב עוביו ורוב הקפו כמעין המתגבר וחיילים יגבר ואסוף דינא הכי אמר רב הלא ידעתני מאז כי מיראי ההוראה אני אף כי באיסור ערוה החמורה. ומטעם זה משך את ידו להסכים על ידי לכן שלחתי דברי אל מע' הרב המופלא דרופתקא דאורייתא כמהרר"א קוב"ו הי"ו ר"מ ור"מ בעוב"י שאלוניקו יע"א ובהסכמ"ה עלה על מה דכתיבנא בעניותין והילך לשונו):

אנכי הרואה את השאלה הזאת המוצגת לפנינו ותשובתה בצידה גדולה תשובה שהשיב עליה חד מן קמיא מבני עליה רב משרשי"א רב המקום ההוא מחנים ר"מ ור"מ מעיר תהלה **נא אמון** יע"ה דין הוא הדר מע' הרב המופלא וכבוד ה' מלא **משה** ספרא רבא דאוריית' הן הראני נפלאו' מתורתו האריך הרחיב למעניתו ברוחב מבינתו ועשה פס"ד ארוך ע"ז והעמידו על חמשה סעיפים ואסיפא דמילתא זו הלכה העלה כי מכמה טעמים מספיקים חזקים כראי מוצק וכל חד וחד לחודיה קאי דקדושי הנערה רחל בת אברהם הנז' הרי הם בטלים ומבוטלים כחרס הנשבר וכדבר שאין בו ממש ואפילו ריח קדושין לא חלו בה וכל מעשה הקדושין האלו היו מעשה קוף בעלמא יהרי היא מותרת לכל אדם בלי שום ריח גט כלל ובלי שום ריח נדנוד ספק איסור אפי' כמלא נימא וע"ז מר ניהו רבה דעמיה לפי רוב הענוה פנה אל האזוב לאיש אשר כמוני אותי שלא תשובתו הרמתה כדי לגלות דעתו קלה כמו שהיא. ויען כי טרדות הזמן ועול הצבור ימים וגם לילות לא נתנוני השב רוחי על כן באתי בדברות שתים כדל מסכים הולך להוראתו:

והנה כפי מה שראיתי בדברי קדשו כתוב למ"ר דרוב עיקר פסק זה לבטל הקדושין דנ"ד הוא בנוי ומיוסד על דנא פתגם דאחד מעדי הקדושין הרי הוא פסול מן התורה לכ"ע והדר הו"ל מקדש בע"א דאפום דעתיהו דרובא דרבוותא רוב בנין קמאי ובתראי הוא שאין חוששין לקדושיו א"כ פשיטא ודאי דאנן בדידן אזלינן בתרייהו ולא חיישינן למיעוט המחמירין כלל ומוקמינן לה אחזקתה דפנייה ובפרט היות כאן מכלל הסוברים להקל הרמב"ם ומרן ז"ל בש"ע דבהני אתרוותא גררי אבתרייהו ומה

גם שיש כאן הכחשת הנערה להערים דלפי דעת רוב הפוס' גם מיעוט המחמירים בע"א מודים דליכא למיחש כלל. ומה גם דכיון שנמצא הע"א פסול מדאורייתא בטלה כל העדות לפי מה שהסכימו רוב הפוס'. והגם דהר' משאת משה ח"א א"הע סי' ה' כתב דבדבר שבערוה גם שרוב הפוס' מקילים ומרן ז"ל מכללם לא פסקינן כוותייהו רק אזלינן בתר דעת מיעוט הפוס' המחמירים וכ"כ הר' שמחת יו"ט בסי' ע"ה ובתשו' ברך משה סי' ל"ד שכך היא קבלה בידנו מ"מ כבר הרמ"ז בחק"ל א"הע דק"פ ע"ב פסק בסכינא חריפא כדעת מרן דבע"א אין חוששין לקדושיו וה"ט כמ"ש בחק"ל מ"ב ח"מ סימן ג' אות י"ד דמייתי בידיה דברי ה' שמחת יו"ט דסי' ע"ד וע"ו אפיק מר ותני דקבלנו הוראות מרן בעל האיסורין אפי' להקל זולת באיסור ערוה אם רבו הפוס' להחמיר ש"ש ביד הדין להחמיר וחתם ליה הנפק הר' מהר"ם סוזין ז"ל שם שהיה בר פלוגתיה. ואין לתפוס על הר' מהריט"א ז"ל שכתב שאין לפסוק כמרן בההיא דע"א בקדושין דלאו כלום הוא משום דהר' לא ירד למנין וחשב שהוא מחלוקת שקול משו"ה תפס להחמיר ע"פ קבלתו אך אי הוה דייק' דרוב הפוס' קיימי בשיטת מרן ודאי דגם הוא היה מודה דאף באיסור ערוה פסקינן כוותיה וכמו שמפו' יוצא מדברי הר' שיו"ט עצמו בס' ברכות המים דק"ב ע"ב במה שסמך ידיו ע"ד מר חתנו הר' ברכות המים וא"כ מה שכתב הר' משאת משה אין לו על מה לסמוך ומן התימה על הרב ערך השלחן והרב מהרא"פ נר"ו בס' חיים ושלו' שנמשכו אחר קבלת הר' שמחת יי"ט בההיא דמקדש בע"א והוא דבר פלא את"ד נר"ו:

והנה אנכי הרואה דבכל הצדדין והטעמי' ששרטט וכתב מע' הר' הפוסק נר"ו יש בהם די והותר הכא בנ"ד להתיר להנערה רחל בת אברהם לעלמא מבלי שום ריח גט כלל אך ורק כי מע' הרב הפוסק נר"ו רצה להגדיל כח ההתר ומה הוא דאמר דגם בכל אחד מהטעמים יש בו כדאי להתיר משום דכיון שרוב הפוס' קמאי ובתראי הם מקילי' ומכללם המה הרמב"ם ומרן ז"ל דמהני אתרוותא גברי אבתריהו פשיטא ודאי דכוותייהו נקטינן ולא חיישינן תו למיעיט המתמירים הגם שהוא דבר שבערוה ולא משגחינן בדברי הר' מ"מ שכתב דחיישינן למיעוט המחמירים וגם קבלת הרב מהריט"א ז"ל שקבל דאזלינן בתר דעת המחמירי' גם שהוא נגד דעת מרן לא נאמרו

דבריו כ"א היכא שרבו הפוס' להחמיר וכדברי הר' חק"ל ובההיא דע"א בקדושין דאזיל מר ניהו הר' מהריט"א ז"ל להחמיר אינו אלא משום שלא ירד למנין וחשב שהוא מחלוקת שקול אמטו"ל תפס להחמיר ע"פ קבלתו אך אי הוה דייק דרוב הפוס' קיימי בשיטת מרן ודאי דגם הוא היה מודה דאף באיסור ערוה פסקינן כוותיה:

ואני אומר דעם כל מה שטרח וכתב לה מני"ר אכתי לא איפרק מחולשא משום דאחד הרואה בתשו' מהריט"א שהובאה בס' ברך משה סי' ל"ד יראה שבא מפו' בדבריו דרובא דרבוותא סברי שאין לחוש לקדושין של ע"א וע"ז הוא דאסיק ותני קבלתו שקבל דבדבר שבערוה חיישינן לדעת מיעוט המחמירין גם שהוא נגד דעת מרן דקאי כדעת רוב הפוס' המקלין וסברא זו לא נפלאת ולא רחוקה היא דגם אנן בדידן בני ח"ל הגם דקבלנו דעת מרן בענין איסור והיתר אפי' להקל או במקום שלא דיבר מרן אזלינן בתר דעות רוב הפוס' המקלין מ"מ בדבר שבערוה הגם שרוב הפוס' מקלין ולפו"ד ש"ת אזלינן בתרייהו עכ"ז מדרבנן חיישינן לדעת מיעוט הפוס' המחמירין וכמו שמפו' בתשו' מהריב"ל ח"ד סי' י"ט ושורש ויסוד לזה ממאי דחזינן מפו' בתלמוד דבמקום ערוה חשו חכמים למיעוט המצוי להחמיר והכי חזינן לכל רבנן פוסקי הלכות מב"ת קמאי ובתראי דבמקום ערוה חיישי למיעוט הפוס' המחמירים וכמו שהביא קצת מהם הר' ג"פ בכלליו ובזה לא קבלנו דעת מרן להקל הגם שהוא מכלל דעת רוב הפוס' המקלין ואפשר דגם בהני אתרוותא במקום ערוה לא קבלו דעת מרן הגם שהוא מכלל דעת רוב הפוס' המקילין וכדברי הר' משאת משה וקבלת הר' מהריט"א ונמשכו אחריהם הר' עה"ש והר' מהרח"פ נר"ו בתשו' חיים ושלום סי' ב"ך וא"כ אכתי לא פלטינן הכא בנ"ד מדעת מיעוט הפוס' המחמירין וצריכי' אנו לחוש לדבריהם ולכן אני אמרתי כי כל הצדדים והטעמים של ההיתר דשרטט וכת' מע' הרב הפוס' נר"ו אני תופס אותם וכוללם זה בזה למיעבד מנייהו ספק ספקות להקל משום דכבר נודע דבס"ס אזלי' לקולא בכל התור' כולה אפי' בדבר שבערוה וכמ"ש בתשו' הרשב"א ח"א סי' ק"א וכן עלתה הסכמת הפוס' הבאים אחריו וכמו שהוב"ד בכנ"הג ויד אהרן א"הע סי' ס"ח הגם שבדבר שבערוה לא אזלינן אחר הרוב להקל וחיישינן למיעוט מדרבנן כמו במים שאין להם סוף וכיוצא מ"מ שפיר אמרי'

דס"ס אלים מרוב וכדמייתי ראיה בידיה הרשב"ץ שם ממה שאמרו בפ"ק דכתובות גבי יוחסין דלר' יהושע פסל ברוב והתיר בס"ס ע"ש וכן הביא הכנ"הג וא"ע סי' ס"ח מפסקים וכתבים סימן קכ"ט ומהריב"ל ח"ג סי' מ"א ומהרא"י שם מייתי ראיה בידיה מהסמ"ק והוב"ד בטויו"ד ס"סי ה"ן דבדבר שיש לו מתירים וכיוצא שאין להם בטול ברוב שניתרים בס"ס וכן נראה שהוא דעת רוב הפוס' הס"ס אלים מרוב וכמו שהעלה ארוכה בזה בתשו' חק"ל ח"א ביו"ד סי' ק"ל:

אלא דאכתי לא פלטינן מדעת האומרים דהיתר הס"ס הוא משום דהו"ל כרוב דבספק אחד הוי פלגא ופלגא ובתרי ספק הו"ל רובא וזה נראה שהוא דעת היש אומרים שהביא הטור ומור"ם ביו"ד סי' ה"ן דבדבר שיש לו מתירין וכן דברים החשובי' כיון שאין להם בטול ברוב אינם ניתרים ג"כ בס"ס ואפשר דגם החולקים עליהם שם וסוברים דגם לדברים הללו יש להם היתר בס"ס לאו משום דסברי דס"ס אלים מרוב בדעת הרשב"א ודעמיה אלא דס"ל דהגם שאין להם ביטול ברוב מ"מ כיון דכשלא הוחזק האיסור בתוכו ולא אתינן עלה מתורת ביטול רק דאיכא למיתלי ברובא דהיתרא אזלינן בתריה גם בדברים החשובים א"כ מה"ט גופיה אמרינן דגם בס"ס דהו"ל כרוב שפיר תלינן ברובה דהיתרא וכמו שבא מפו' בדברי הע"ה כלל כ"ו הוב"ד בס' ערך השלחן סי' ק"י ס"ק ח"י שכתב דאע"ג דבריה אינה בטלה ברוב מ"מ נתרת שפיר היכא שיש לתלות ברוב כמו מעשר ב' שאינו בטל ברוב ואפי"ה היכא דאיכא למיתלי ברובא דהיתרא שרינן ליה א"כ ס"ס נמי כיון דחשיב ברוב שהרי יש שני צדדים של היתר ודאי שהוא נותר ע"ש וכ"כ מהרימ"ט ח"ב יו"ד סי' ב' והפר"ח ביו"ד סי' ק"י דהיתר הס"ס הוא מטעם רוב אשר מה"ט כת' מהרימ"ט שם שאין לנו לעשות ס"ס בידים כמו שאין מבטלים איסור לכתחלה ברוב כמו שיע"ש וכת' בס' אליה רבה דמ"ב ע"ד דנתכונה דעתו לדעת הי"א שהביא הטור כנז"ל:

ואם כן לפי שיטה זו נפקא מינה דבדבר שבערוה כשם דחיישי' מדרבנן למיעוט הפוס' המחמי' כמו שחשו רבנן במים שאין להם סוף וכדומה הה"ן שאין לנו להתיר בס"ס דהו"ל כרוב בענין דבר שבערוה וכמו שמצינו הדבר מפו' במקובצת פ"ק דמציעא דח"י דמייתי שם משם גליון תוס' דבאשת איש אין הולכין אחד הרוב כמו

במים שאל"ס והה"ן דלא שרי כס"ס כמו שיע"ש והוב"ד בחק"ל ח"א מיו"ד סי' ק"ל דר"ו ע"ב וא"כ לפי"ז קשה על מהרימ"ט שהתיר בס"ס גם בערוה החמורה כמ"ש בח"א סי' נ"א וקל"ח ובח"ב א"הע ס"סי מ"ג והם לפי"ד שכתב ביו"ד סי' ב' דכיון דהיתר הס"ס הוא מטעם רוב א"כ כשאין אנו מתירין באותו רוב מאיזה צד וטעם שיהיה מאותו טעם עצמו אין אנו מתירין ג"כ בס"ס א"כ גם בדבר שבערוה שאין אנו הולכים אחר הרוב משום שהחמירו חכמים לחוש למיעוט מינה דגם אס"ס אינו ראוי להתיר:

אמנם כד משקפינן בה חזינן שאין זה קושיא על מהרימ"ט משום דודאי סובר הד' דהגם דמחמירים בדבר שבערוה למיחש למיעוטא מ"מ היכא דאיכא ס"ס שפיר מקלינן משום דס"ס אלים מרוב וכדברי הרשב"א בתשו' הביאה הד' גופיה שם ביו"ד סי' ב' ובח"א סי' לק"ח ושם בסי' נ"א מפו' בדבריו דה"ט דמקלינן בס"ס גם בדבר שבערוה משום שסובר דאלים ס"ס יותר מרוב ומייתי בידיה ההיא דפ"ק דכתובו' דלגבי יוחסי' לא אזיל ר' יהושע לא בתר חזקה ולא בתר רובא ומקל בס"ס וכמו שהביא הרשב"א ראיה זו לומר דס"ס אלים מרובה כמו שיע"ש ומאי דקאמר הר' בההיא דיו"ד דהיתר הס"ס הוא מטעם רוב לאו למימרא דלא אלים מרוב אלא דכוונת הרב ז"ל לומר דלא מצינו מפו' בתורה היתר הס"ס רק אתי מפאת כי בחדא ספקא הויא פלגא ופלגא ובתרי ספקי הוייא ליה רובא ומראורייתא אזלינן בתר רובא להקל אך הגם דאתיא היתרו מכח רוב אפי"ה הס"ס אלים ממנו משום דבאיסור המתבטל ברוב הוא אפי' שיש מן ההתר מיעוט יותר מן האיסור והכל דהוא טפי ממחצה סגי וכמו שהרבה בראיות לזה הר' פר"ת ביו"ד סי' ק"ט וכ"כ הר' פר"ת שם וכמה מן הפוס' ראשונים ואחרונים היב"ר בהר' ערך השלחן שם ובהר' חק"ל ח"א יו"ד סי' ק"ב וכן נמי היכא דאיכא למיתלי ברובא דהתירא תלינן ולא חיישינן תו אפי' למיעוט דמצוי בשאר איסורין משא"כ בס"ס שקול דבספק ראשון הוי פלגא ופלגא ובס' שני הוי חד מארבע והוי רוב גמור נגד מיעוט שאינו מצוי דאיסורא דלא חשו רבנן בשום מקום אפי' בדבר ערוה החמורה וכמו שראיתי בתשו' חק"ל ח"א יו"ד סי' קכ"ו שכתב דבס"ס שקול הו"ל רובא דהיתרא נגד מיעוט שאינו מצוי דאיסורא משא"כ אם בספק

אחד אינו שקול דהו"ל פלגא ופלגא ומשהו קצת מן הספק השני וכיון שאינו רוב הניכר הו"ל מיעוט מצוי כמו שיע"ש. והנה התוס' בפ"ג דבכורות מייתו משם ר"י דחשו רבנן למיעוט המצוי כמו גבי מים שאל"ס שאשתו אסורה וכ"כ התוס' והר"ש והמרדכי בפ' החולץ לאפוקי דעת ר"ת שסובר דזה הוי מיעוט שאינו מצוי והחמירו שלא תנשא לכתחי' משום חומרא בעלמא כמו שיע"ש נמצא דלדעת ר"י ודעימיה לא חשו רבנן אפי' בדבר ערוה כ"א דוקא למיעוט המצוי אך במיעוט שאינו מצוי לא חשו כלל ואפי' לד"ת שסובר דמים שאל"ס הוי מיעוט שאינו מצוי ואפ"ה החמירו רבנן מ"מ במיעוטא דמיעוטה שהם מתרי ענייני וכמ"ש המרדכי פ' הזרוע גם ר"ת ז"ל יודה דלא חשו כלל וכמ"שכ בתשו' בני משה שלטון סי' כ"ו דנ"ו ע"ב ע"ש וא"כ הה"ן בס"ס שקול שהם משני עניינים ממילא הו"ל מיעוטא דמיעוטא דכ"ע מיהו דלא חשו דבנן כלל וא"כ מוהרימ"ט והפר"ח שכתבו דהיתר דס"ס הוא מטעם רוב כוונתם לומר דלא מצינו מפו' בתורה התר הס"ס כ"א מפאת רוב שהתירו התורה גם ברוב גרוע שהוא נגד מיעוט המצוי כ"ש בס"ס דהו"ל רוב גמור נגד מיעוט שאינו מצוי דאלים ממנו ונפק"מ במקום דבר ערוה דחשו חכמים למיעוט המצוי דמ"מ בס"ס דאלים ממנו דהו"ל רוב גמו' נגד מיעוט שאינו מצוי דשפיר מקלינן וההיא דכתב הרימ"ט ביו"ד סימן ב' דכיון דהתר הס"ס הוי מטעם רוב א"כ כשם שאין מבטלי' איסור לכתחלה ברובה כך אין לנו לעשות ס"ס בידים שאני התם משום דבשעה שאנו באים לעשות הספק השני בידים לא הוה קמן כ"א ספק אחד דהו"ל פלגא ופלגא דהווייא חתיכה דאיסורא מספק וכמו שאסרו בזה להרבות על ההיתר לכתחלה כדי לבטלו ברובא כך אין לנו להוסיף עוד על ההיתר ולעשות ספק אחד בידים ולגרום היתר ע"י ס"ס הגם דשוב בתר דעבדינן ליה הוא יותר אלים מן הרוב מאי הוי הא אינו אלא כמי שמטיל בתוך האיסור שהוא מספק הרבה מן ההיתר יותר כדי לבטלו דודאי שאינו מועיל ומן התימא על הר' חק"ל ח"א יו"ד סי' קל"א שתמה על מהרימ"ט בזה באומרו דכיון דהרשב"א הכריח דס"ס אלים מרוב א"כ הכא נמי יש לומר בהתר רוב דקיל אסרו לבטל לכתחילה ולא בהתר ס"ס דאלים ע"ש והוא דבר פלא כדבר האמור וגם היש אומרים שהביא הטור ומור"ם שכתבו דבדבר שיל"מ אינו ניתר בס"ס אינו אלא בס"ס

דתערובת דאתחזק איסורא וסוברים דהו"ל כמבטל את האיסור דלא בטל אפי' באלף אבל ס"ס דאין כאן איסור גם בדבר שיל"מ שרי כמ"ש הרא"ש בתשו' כלל ב' והר' ש"ך ביו"ד שם ס"ק. וא"כ עדין אפשר לומר דגם הם סוברים דאלים הס"ס טפי מרוב:

נמצא דדעת הפוס' רובם ככולם הוא דהתר הס"ס אלים טפי מן הרוב וכהסכמת הר' חק"ל בסי' ק"ל וא"כ שפיר איכא למימר דהגם שאנו חוששי' במקום ערוה לדעת מיעוט הפוס' המחמירי' מ"מ בס"ס שקול דהו"ל רוב גמור נגד מיעוט שאינו מצוי שפיר אזלינן להקל וכמו דחזינן להר' משאת משה והד' שמחת יו"ט עצמם דהגם שאמרו שאין להתיר במקום ערוה גם שרוב הפוס' מקלין ומרן מהריק"א ז"ל מכללם מ"מ הם אמרו שם ובכמה דוכתי אחריני דבס"ס שפיר יש להתיר גם כדבר ערוה כמו שיראה הרואה:

אמנם אי בעינן למיחש הכא בנ"ד להחמיר לחומרות הנמצאים בספרי הפוס' אכתי לא פלטינן מדעת רבי' ברוך שהביא המרדכי פרק החולץ דגם בס"ס אזיל מר לחומרא ובפרט במקום איסור ערוה הגם דהפוס' רובם ככולם לא חשו לה ובפרט בענין קדושין שיש לה חזקת היתר מ"מ כיון שמצינו למהר"א אלפ'אנדארי בקונט' אליה רבה דנ"ד שהחזיק דבריו וכן הרמ"ז מהר"י קוב"ו ז"ל בתשו' גבעות עולם סי' י"א וי"ב נמשך אחריו וכן הר' שמחת יו"ט וכמה מן האחרונים מבקשים פתח לצאת מדי סברתו גם אנחנו בעקבותיהם נלך וכן מה שנמצא כדבריהם דרבנן חומרא אחרת שיש מהם אומרים דשם פלוגתא דרבוותא חד הוא ואפי' כתרי ותלת ספקי לא אזלינן להקל:

אמנם בכל כה"ג דנ"ד דאית לן תלתא ספקי ובכל חד מנייהו רוב דעות הפוס' להקל ומיעוטם להחמיר וגם דאית לה חזקה דהיתרא דאוקמינן לה בחזקת פנויה פשיטא ודאי דליכא מאן דפליג בהאי מילתא שאין כאן לא משום חומרא דרכי' ברוך ולא משום חומרא דשם פלוגתא דרבוותא חד הוא וכמו שראיתי בתשו' מהריב"ל ח"ב סי' ז' שכתב דהיכא דאחד מהספקות רוב הפוס' להקל או אפי' שהם שקולי' אך הספקות חלין בקדושין דאית לה חזקה דפנויה עבדינן ס"ס אליבא דכ"ע וליכא למיחש לדעת ר"ב כיע"ש וכ"כ מהרח"ש סי' ל"א וכן ראיתי לכמה מן הפוס' הלא בספרתם כ"ש הכא בנ"ד דאית לן בכל אחד מהשלשה ספקות רוב דעות הפו' להקל דפשיטא ודאי

דאית לה שריותא בשופי מבלי שום פקפוק כלל. כ"ש וכ"ש במאי דאנן קיימין הכא דכל הספקות הנופלות בעיקרו של דבר שהוא מדרבנן דהא מאי דפסקו מיעוט הפוס' כר"פ דחייש לקדושין של ע"א אינו אלא מדרבנן:

ואיברא דמדברי הרמב"ן והרא"ה שהוב"ד במקובצת פ"ב דכתובו' דב"ך ע"ב וכ"ג ע"א מפו' יוצא מדבריהם שסוברים דר"פ דחייש לקדושין של ע"א הוא מפני שסובר דבקדושין לא אמרינן אין דבר שבערוה פחות משנים רק הו"ל כשאר איסורי' דע"א נאמן באיסורי' מדאורייתא כמו שיע"ש וכ"כ בע"השׁ א"הע סי' מ"ג דמייתי הכי מתשו' הר"י ן' הרא"ש ז"ל ע"ש מ"מ אנכי הרואה בתשו' התשב"ץ ח"א סי' ק"ל שכתב דר"פ נמי לא חייש כ"א מדרבנן וכ"כ הב"ח שם בסי' מ"ג ובתשו' מרן מהריק"א בדיני קדושין סי' ומהרימ"ט בחי' לקדושין פ' האומר דס"ה ומהר"י אירגאש בתשו' דברי יוסף סי' ט"ו ובתשו' נודע ביהודה מ"ב א"הע סי' ע"ה נמצא דלפום דעתייהו דרבוותא אלין עיקרן של קדושין הללו אפי' למאן דחייש להו אינם אלא מדרבנן ופשיטא ודאי דבכל חד מן הספקות שחלו להיות בחשבונה של הנערה דנ"ד אזלי' לקולא כ"ש בהצמדם יחד שאין כאן לא חומרא דרב ולא חומרא דשם פלוגתא דרבוותא חד הוא ואפי' לפי מה שנראה מדברי הרמב"ן והרא"ה והר"י ן' הרא"ש ז"ל דר"פ חייש מדאורייי' מ"מ כל כלפי דידן דרובא דקמאי ובתראי סברי דקדושין של ע"א אינם כלום וגם דאית לה חזקה דהיתרא דאוקמינן לה בחזקת פנויה וא"כ כיון ואית לה רובא וחזקה דהיתרא פשיטא ודאי דמפקנא אית לה מדאורייתא ותו לא פש לה כ"א ס' קדושין דרבנן וממילא הני תרי ספקי אחריני שחלו להיות בחשבו' הו"ל בדרבנן ופשיטא דאזלי' לקולא לכ"ע מבלי שום פקפוק כלל וכמו שמפו' יוצא בדבריהם דרבנן גופייהו דחששו לכל החומרות ואפי"ה בכל כה"ג דאנן קיימין פשיטא להו מלתא להתיר וכמ"ש מהר"א אלפ'נדארי בס' אליה רבה בסו' שער א' ובתשו' בירך משה סי' י"ט ובסי' ל"ג לרבני אר"ץ יע"ש בדבריהם:

ומן התימא על רב אחא"י כמהרח"פ נר"ו בתשו' חיים ושלו' סי' ב"ך דמ"ז ע"ג שהפריז על המדה והחמיר מאד בענין קדושין דאפי' בתלת ספקי כפלוגתא דרבוותא לא מלאו לבו להתיר זולת היכא דאיכא למיחש לחשש עיגון ובשעת הדחק דאינו יכול לבא

לידי גרושין כמו שיע"ש והוא פלא דפשיטא ודאי דבכ"הג דעסיק מר בקדושין דע"א בהכחשה וגם אית לן ספקא אחרינא מצד אחר כמו דאנן קיימי הכא בנ"ד דהו"ל תלתא ספקי ותרי ותלת רובי מהפוס' דאזלי' להקל לא נמצא עדין בספרן ש"ץ מי שיצא להחמיר אפי' בדרך חומרא בעלמא היפך תורה שלימה שלנו מכל הפוס' קמאי ובתראי דתפסו להקל ואדרבה בכל כה"ג אין אנו רשאין להחמיר להצריכה גט ולפוסלה לכהונה והן הן דברי הרשב"א ומהר"ם הוב"ד בהרב"י סי' מ"ב ונמשכו אחריהם בתשו' הרא"ם ח"ב סי' ל' והרב זקן אהרן סי' ב' וכמה מרבני האחרונים וכאשר מייתי להו בידיה מע' הרב הפוסק נר"ו וכן ראיתי בתשו' משאת בנימין סי' ט"ז וק"ו וכ"כ בתשו' רש"ל סי' כ"ה דכיון דהאי אתתא שהיא בלא גט והמחמיר בגט עונו ישא שפסלה מן הכהונה וגדולה מזו כתב מהר"ם וכו' כמו שיע"ש ועיין בתשו' נחלת שבעה ח"ב סי' י"ט:

והנה כפי הנראה מדברי הר' מהרח"פ נר"ו שם שלא יצא מידו להחמיר כ"כ אפי' בתלת ספקי אם לא ע"פ מה שראה בתשו' שמחת יו"ט סי' ע"ה דהחמיר לענין קדושין אפי' בתלת ספקי דפלוגתא הפך מ"ש שם בסי' י"א וע"ז הוצרך לומר דהתם בסי' י"א קאי בשאר איסורין והכא בס"ס. ע"ה קאי באיסור ערוה והוא ברור בדברי הר' מהריט"א עצמו שהובאה תשו' בס' ברך משה ס"סי ל"ד שדקדק וכתב מי הוא זה אשר יערב אל לבי להתיר איסור ערוה מטעם ס"ס בפלוגתא דרבוותא דגריע טפי כמו שיע"ש:

ואניאומר דאחרי המחילה לא השגיח היטב בדבר דהא אחד הרואה בתשו' שמחת יו"ט סי' י"א וי"ב דמ"ט ע"ג שהביא מדברי התוס' דחליצה חשיב דבר שבערוה וע"ז מר הוא דאמר שם ברמ"ג ע"א דכיון דאית לן ס"ס להקל שלא להצריכה חליצה הא סוגיין דעלמא אזלא דס"ס דפלוגתא דרבוותא ס"ס הוי בענין איסור ע"ש הרי מפו' מדבריו דאפי' בדבר שהערוה הוה אזיל מר בתר המקלין אי לאו דהיה התם הח"ס נגד דעת מרן כמו שיע"ש. וגם מאי דחזינן ליה למהריט"א בתשו' ברך משה סי' ל"ד שחשש להחמיר בס"ס דפלוגתא דרבוותא מ"מ בתלת ספקי פריש ותני שם פעמים שלש דאזיל מר להקל כהסכמת הכנ"הג כמו שיוכל הרואה לראות וא"כ איך יתכן

שבתשו' שמחת י"ט סי' ע"ה יפריז הרב להחמיר גם בתלת ספקי אם לא דהמעיין בדבריו שם ישפוט בצדק דמה שתפס להחמיר גם בתלת ספקי יסודו של דבר היה מפאת טעם האחרון שכתב שעיניו ראו למרן בתשו' שהצריכה גט גם שהיו הני תלתא ספקי עצמם ופשיטא שאין לנו לעשות ס"ס להתיר נגד דעת מרן וכמ"ש שם בסי' י"א אכן מה שכתב תחילה דגם בתלת ספקי דפלוגתא שהמציא הכנ"הג ס"ס כבר שדי ביה נרגא הר' עדות ביעקב סי' ח"י לא היה זה לעיקר רק עיקר סמיכתו היה על טעם האחרון וממיל' ריווחא דאין נסת'ר מחמת'ו ממ'ש כאן למקומות אחרים ודבריו כחדא אזלין וכחדא שריין וכדאמרן:

באופן דעלה בידינו מכל האמור ומדובר דמכל הני טעמי הנאמרי' באמת הנערה רחל בת אברהם משולם לא חלו בה ידים של קדושין ומותרת לכל אדם בלי שום ריח גט כלל וכמו שהאריך הרחיב מני"ר מע' הרב הפוסק נר"ו להגדיל כח ההיתר בכמה טעמים שונים. ויען שאיני מופנה מכמה אנפי לא יכולתי לעמוד עליהם ומ"מ אסופא דמילתא אנא דאמרי דקריתי ושניתי הפסק אשר כוננו ידיו קדש וטיילתי בו ארוכות וקצרו' ואנכי הרואה דבצדק כל אמרי פיו והדין דין אמת כהלכתיה וכטעמיה מהרב רבה דעמיה

משה ספרא רבה דישראל ואף ידי תכון עמו וע"ד אמת וצדק חתמתי שמי נאם המקוה רחמי האל ואת טובו:

הצעיר **רפאל אשר קוב**"ו ס"ט

סימן כה

בשבטי ישראל הודעתי נאמנה הלא טוב אמנ"ה עדות ה' נאמנה קול קור"א במדב"ר תשורי מראש אמנה. ע"ד אמת יצדק מעשה שהיה במצרים אשר כל השומע יחרד לבו וילפת וכל הברכים תלכנה מים. שמעי הרים את ריב ה' והאתנים. רבני וגאוני ישראל נטעי נאמנים מעשה שהיה כך היה שפה אסכנדריא של מצרים נשא אשה אשכנזי אחד שמו ראובן בן ניסן תושב עיר מצרים יע"א לבתולה אחת שמה שרינה בת אברהם רוזענפעלד יהיו הנישואין ע"י הח"מ מרביץ תורה בישראל פה העירה ובשעת הכתובה שאלתי על שמו וע"ש אביו ואמר לי ששמו ראובן בן ניסן ובדקתי

אחריו אם יש לו שם אחר כי אע"פי שאין למדין מספר כתובה כנודע היינו דוקא אם מסדר הקידושין היא אדם דעלמא לא יחיד מומחה שוכן לשפט"יו דהא ודאי דייקי ודייקי בס' כתובה (ועיין גט מקושר אשכנזי די"ג נדפס בו ואנשא ודוק) וע"ז דקדקתי אחריו הרבה ויאמר לי שאין שמו ושם אביו כי אם ראובן בן ניסן ובשם הגוים נקרא בשם מרטין ואמרתי לו דאנן לא נהגינן לכתוב שם הגוים (כמו שיבאר בסמוך) והוא חילה פני לכתוב שם מרטין בכתובה יען כתיב הפאספורט' שלו בשם זה ויען ששטר כתובה הוא שטר העולה בעש"ג איזה זמן לענין גבית כתובה אמרתי ויהי מה כי אינו גט וכת' לפסול כידוע וכתבתי ראובן מרטין בן ניסן. ואחר גמר הנישיאין נסעו לארעא דמצרים ולא עברו איזה חדשים כי הפך האיש ראובן לשנוא לאשתו הבתולה הקרובה אליו והתחיל להתעולל עליה עלילות ברשע לענין הגש"ם בלבד לאמר הרחיבה שאול את פיה אין אדם יכול לעמוד מפני הריח וכאלה רבות דברי ריבות מכלות עינים ומריבות. ומתוך צרה ברחה האשה לפני מע' הרב מא"ד בעוב"י מצרים יע"א וידיה על חלציה לאמר הושיעה המלך כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת וכ"ש עם כמה וכמה עוד זאת כי הבעל איננו כהיום כאתמול שלשום ואם ח"ו לא יחוס וירחם עליה לבקש לה בית מנוח באופן ראוי תצא מדעתה והרב הנז' בישראל גדול שמו פחד קרהו ורעדה ע"פ המאורע ותכף לא איחר הנע"ר ישראל ויכתוב לי אגרת כפי זרת בעוף הפורח לאמר עמוד לי משם למהר לשלוח אבי הנערה אברהם הנז' כי בתו היה לפי דבריה בסכנה גדולה וסיפר לי מתוך דברים שכתב את כל המאורע וכאמור ואנא נפשאי תכף לקבלה אזרתי כגבר חלצי וחייבתי את אבי הנערה הנז' וילך לו לדרכו וירד מצרימה ועמדו רגליו בב"ד של שם ואחר עמל וטורח אחר כמה ימים ברצוא ושוב לא נתרצה האיש ראובן הנז' להשתוות עמה כי אם גמר בדעתו ופטר את אשתו שרינה הנז' בגט כריתות לפני הרב עליון הנז' ותכף חזרה האשה אל בית אביה בנעוריה ולא עבד כמו חדש ימים והנה אגר"ת בת מחלת מאת הרב מא"ד הנז' הי"ו מפיל תחינתו לפני שנשתדל עם אבי הנערה לדבר על לבו ולפייסו למען ישוב וניחם ויחזירנה לבעלה ויקוים בה מצות מחזיר גרושתו כי בעלה ראובן הנז' לפי"ד דעתו בל עמו מיום שגירשה ויום ויום הולך ודל והנה הוא

בסכנה עצומה ואנא נפשאי לשם מצוה נטפלתי לעשות ככל אשר פקד עלי הרב תנא רבי אליהו נר"ו וחתרתי למצוא הכשר ולא יכולתי כי אבי הנערה בא טעו"ן לפני בטענות מספיקות כי הוא דבר נמנע נישואין הללו ואני בשומעי כל טעניתיו חדלתי מלדבר עוד והשבתי למע' הרב הנז' נר"ו כי לעשות רצינו חפצתי ולא עלתה בידי ויהי לימים עוד והנה אגרת אוגרת נטלה על שולחני כתובה באש שחורה ע"ג אש אדמדמת פוגמת ונפגמת הומיה וסוררת ואנחה שוברת וכדבר אחת הנבלות מדברת פוסלת ונפסלת עם אבן הזוחל"ת הגט הנזכר הנעשה ונגמר בפני ב"ד מומחה ואני בפתחי עמדתי מרעיד וכמעט רגע רעדה אחזתני שמה החזיקתני מראות המאורע מר ורע כי ראיתי אשר לא דמיתי ושמעתי אשר לא חשבתי יתכף כארי התגברתי ובכל כוחי עמדתי לגרש לץ מבית מדרשי יפה אמרתי צא צא איש הדמים מקעקע ביצתן של ת"ח העומדים בבית ה' בלילות וכל מי שכתב האגרת הזאת כבר נלכד בחרמו של ים הגדול והנורא מאור גלותינו רבינו ת"ם זיע"א ויהי אך יצוא יצא האיש ההיא מעמדי בנזיפה גדולה כראוי לכל מורה ודאין לתת עורף ולא פנים למינים ולמלשינים כאלו למען לא יוסיפו בנהעילה לרדוף אחרי בתי דיני ישראל ולעגן בנות ישראל הכשרות. ואדהכי לא עברו ימים במספר והנה המגרש ראובן הנז' בא מארץ מצרים וב' וג' מאהוביו עמו ויעמיד פתח בית מדרשי וראשו חפוי כחבל ופניו למטה לחלות פני להשתדל בכל מאמצי כחי להביא עוד הפעם אבי הנערה לדבר על לבו ולפייסו למען יחזור להתחתן עמו ושהוא היה מתחייב בכל מין חיוב אשר ישית עליו אבי הנערה עד להפליא ואנא נפשאי לא מנעתי עצמי מלהטפל בדבר בכל כוחי עוד ואבי הנערה בפנים של זעם. וקולו קול רעם ופיו כפי אתון בלעם הקשה עורפו ואמץ את לבבו וצווח ככרוכיא לבלתי תת אוזן מקשבת אל כל מיני תחנונים ומיני פיוסים אשר דברתי באזניו ובראותי קשיות עורפו אמרתי אני אל לבי מצוה לקבל שכר על הפרישה וביה בליליא חזר ובא המגרש ראובן בוכה לקשה יום על הרעה הגדולה הזאת כי רואה בעצמו שלא נשאר לו חיים ומי יתן מותו מחייו ואל יראה ברעה כי אשתי זאת תהיה לאיש אחר שמו אלטור כי לפי דבריו הוא היה בעודנו והוא אשר הסית אותו לגרש את אשתו מכל הדיבה והל"הר שדיבר באזניו והאריך לספר רוע

מעלליו של האיש אלטיר שהוא היה נער משרת וחייט בתוך ביתו. בו בפרק השבתי לו בכל כוחי והא איכא תרתי דסתרן ראשונה שאני יודע מפי כתבו של הרב מא"ד שבמצרים נר"ו שגירש אותה משום ריח הפה ולא מטעם אחר א"כ ענין זה הוא טבעי ודבר שיוכל להתברר בחד מהחושים אם לקרב אם לרחק ולא שייך בזה לשון הרע כי מטבע לישנא בישא לא יפול כי אם בשכליות וברוחניות ולא בטבעיות כי מומי הטבעיית הם כמו מופתי ההנדסה והתשבורת זאת שנית שלפי הדיבה החדשה הזאת א"כ אתה חושד אותה מקדם קדמתה שנלכדה עמו בטומאתו. כי מצד אחר איך נוכל להאמין שהוא ישתדל לגרש אותה מבעלה על ס"ס שמא תתן עיניה באחר ויתקיים בה משפט הזונה גם לי גם לך לא יהיה גזורו וזה דבר שאין השכל יוכל להאמין אם לא שכבר קשור עמה קודם גירושין. ואם יהיה כן בהניח לצד אחד צד איסור שבה אתה בעצמך איך תוכל לסבול לשכב ולהיות עמה? והוא וריעיו התחילו להסביר לי לפי דעתם ענין זה האחרון וכה אמרתי להם בפרט זה נכתוב להרב מא"ד נר"ו שיעמיד על בירור דבר זה לא מצד הדין אחרי שלא נתגרשה מפאת איסור זה ולא נאסרה לבעל אלא מפאת גרר וסייג והוראת שעה ע"ד תשו' הרב אדמת קדש ח"ב סי' כ' עיש"ב. ולא עבר מזה ימים שנים ויהי בלילה מוצאי ש"ק היתה והנה לפני מגילה מגוללה ברם שפיר ושליה צווחה בה בא על הרב המופלא תנא דבי אליהו כתובה פנים ואחור וכל אשר יעבור תחת השב"ט לית ליה דיו שטיבולו במשקה בעלילות וחירופין וגידופין ואני בקוראי שתי דלתות הכתי כף על כף ועין במר בוכה על חורבן דתינו שתתעלה כי יביאו פרצים כאלה ויחללוה ויטילו מים בקדשי שמים אשר תורת שם בציון ודבר ה' בירושלם אחי בגורלי כידוע ומפורסם וכיון שראיתי הכתב והמכתב מעשה שטן המרקד בארגזי ספרי ישראל לבקש תואנות על מחל"ת לענו"ת שאלתי את פי המביא אותה למי הידים עסקניות ראשונות לטומאה שכתבו הדברים האלו מתוך אש המולך. כי ידעתי כי במצרים בין האשכנזים לית דידע לסדר לישנא בישא כהמן הרע הזה:

והשיבו לי כי הוא ס"ת שכתבו מין איש אחד שמו ליכיש ילבש קללה כמדו. ויסגור אלוה בעדו. דלתי התשובה אם יתפתחו לנגדו. שזה זמן המיר כבודו ללא יועיל והוא

המיסיונאר לכת הפרוטיסטאנטי. הדברים האלה יצאו מפהם וכמעט פרחה נשמתי ואמרתי אני אל לבי לו ישמעו חכמי ישראל המאורע הטמא מטומא יקרעו בגדיהם לקרעים שאינם מתאחים לעול' כי הוא ענין רע ומר אשר לא נהיה כמוהו בכל בתי דיני ישראל מאז הנהיגו ושפטו את ישראל מד"ן ועד בא"ר שב"ע ותכף זאת עשיתי להוציא טיליגראפו להרב תנא דבי אליהו נר"ו וכה אמרתי להעומדים אצלי בענין הגט איני חושש אפילו כמלא נימא. וגם בענין נישואין עם אלטיר ג"כ אין לחוש מהטעמים האמורים אלא כיון דעדין לא עמדה ונשאת עמו ראוי להחמיץ ימים או עשור עד כי יתברר גם פרט זה קודם מעשה לעיני השמש והירח לקיים מקרא שכתוב לזות שפתים וכו' וכן היה כי הרב הגאון תנא דבי אליהו נר"ו כדרך ת"ח שבא"י הנוחים זה לזה בהלכה נענע לי ראשו להחמיץ הדין של הנישואין עד שאגלה לו דעתי בכתב כי כן דבר המלך מלכו של עולם אם קודם מעשה אמרו שומעין אל המערער להוציא מלב הצדיקים כל צרוע וכל זב אשר מגמתם להטיל מים בקדשי שמים וע"כ חובה עלי ליטפל בכתב עריר"י אשר העיזו לשלוח לפני ב"ד הצדק ונעתיק הדברים הנצרכים כדי להדיח אותם אל ארץ ציה וצלמות והיה בהניח כל אשר נקוד וטלוא הנוגע בכבוד הרב מא"ר נר"ו כי הוא איסור גמור לספר בכפירה כי כן ה' **במשפט** יבא ע"כ הנוגע בדבור התורה ולומדיה להכרית פיו ממעל ושרשיו מתחת וז"ל הצ"ל הנה יש פה איש ושמו ראובן מרדכי בן ניסן מגרום מענדל אשר גירש את אשתו סארינה מאלכסנדריא והגט היה בחפזון אשר לא יעשה כן בישראל וכ"ז היה כי איש אחד רשע גמור ושמו אלטיר אשר דר יחד עם ראובן מרדכי הנזכר ופתה את אשתו סארינה לשאל מבעלה גט פיטורין כדי שהוא יקח אותה לאשה וכעת שמענו מאנשים חכמים ולומדים שהגט פסול הוא מאחר שלא נכתב בגט כי אם שם אחר ראובן וכ"כ אביו בשם ניסן בלבד והם רוצים לברר הדין כי הגט הוא פסול והם כתבו כ"ז לחכמי האשכנזים אשר בירוש'. ועיקר הדבר שזו סארינה אסורה לזה הרשע אלטיר מאחר שנתן עיניו בה ועתה זה הרשע אלטיר רוצה לעשות החופה בל"ג לעומר והיינו אצל הרב דפה ובקשנו מאתו שלא יתן הקידושין וכו' וכאשר אמרנו לו שיעיין בתשו' טור אבן סי' ט"ז ובנודע ביהודה ובבית שמואל אחרון ובתשב"ץ ובהרדב"ז ובש"ות

אחרות אמר שהוא רוצה רק על הש"ע הקטן וכו' וכאשר דברנו עמו הרבה נתן לנו עצה שנכתוב להרב הגאון נר"ו כי ראובן מרדכי אמר שהרב בעצמו אמר שאסורה לאלטיר לכן ימחול ויכתוב להרב דפה שלא יתן הקידושין לאלתר רק שיעכב על איזה זמן היינו עד שיבא תשו' מירוש' ת"ו והרב דפה אמר לנו דאם לא יבא תשובה עד ל"ג לעומר הוא יתן הקידושין לאלטיר וכו' ולא נעתיק עוד מכאן ואילך אסור לשמוע ומכ"ש לכותבו משום מסכים בכפירה:

ומעתה השיב בקיצור גיליון כי הענין שלפנינו נחלק לב' סעיפים:

הסעיף הא' בפיסול הגט חלילה. והסעיף הב' בנישואי אלטיר שראובן אמר שאני אמרתי ח"ו שהיא אסורה לו ושקר ענה אלא שאני אמרתי ואומר שדבר זה שהוא קודם מעשה ראוי לעמוד עליו ולבארו משום לזות שפתים וכבר הבאתי בידי תשו' אדמת קדש הנז' ולא שח"ו אני מחליט לאסור אחרי כל מה שידעתי וכמבואר בגופא דעובדא כי לאסור איסר אשה על איש דעלמא צריכה רבה ויקירא וכמ"ש הרב אורים גדולים במעשה הסנה סו"סי קכ"ט ובסוף לימוד ק"ל. והביאו הרב יד אהרן א"ה בהגהב"י אות כ"ח ומכאן תוכחת מגולה לנדונינו אשר אין בו כדאי לאסור האשה הנז' ע"פי דבריו ובפרט אנן דידעינן שורש הדבר מתחילה כי הוא אמר שמגרשה בעבור ריח הפה. ועיין באגרות הרמב"ם ד"כ וז"ל אבל אם ח"ו נשען עליה אע"פי שאין שם עדים ראוי לכל ב"ד הגון שלא תנשא אשה למי שנחשד עליה והיא תחת בעלה ע"כ ואולם ה"ד ע"י קלא דלא פסיק לא ע"פי בעלה שאומר עתה שהיא מפתה אותו שיגרשנה וק"ל וע"כ נניח הסעיף הב' באחרונה ונדבר בו מה שראוי לדבר ונטפל עצמינו בביאור הסעיף הא' דהיינו על הכפלת השמות שזייפו מחדש גם בו גם באביו ודבר זה נחלקו לב' פרטים הפרט הא' כשנעשה עצמינו אלמים וחרשים לפי שעה שבדרך אמת היה לו שם אחד גם לו גם לאביו הנודעים בעיר. והפרט הב' יתטפל לברר שקרות האנשים האלה ומהותם המזוייף למען ידעו דור אחרון במה אנן קיימין. ולדבר בפרט הא' ולא נביא ראייתינו כי אם מהספרים עצמם שהזכיר בכתב מרירי שהרב לא הטה אוזן והם התשב"ץ והרדב"ז והרב טורי אנן והב"ש. **הנה התשב"ץ** בח"א סי' י"ב כתב וז"ל שאפי' בשמו ובשמה אם לא הוחזקי בעיר בשמות אחרים אלא

אלו שהם בעיר לא במקום הכתי' ולא במקום הנתינה אינו נפסל בכך עי"ש שהאריך ולקמן נבאר לעיני השמש והירח איך מלבד שלא הוחזק לא הוא ולא אביו בשמות אלו אלא אדרבא הוחזק להיפך כאשר נברר מע"פ פנקסים וכתבים וע"פי עדות מזמן כתיבת הכתיבה וכאשר כתבתי לעיל ועדיפא מינה ב' רבינו הרדב"ז מאריה דאתרין בחדשות סי' שע"ה על ראובן שבא מארץ מרחקים והחזיק שמו ראובן הגר ושידך אשה בשם זה ונכתבו עליו במה שטרות בשם זה ונשא אשה בשם זה וגירשה בשם זה וכו' ועתה רוצה לקלקלה ואומר כי אביו הוא מומר ושמו היה פלוני אלפנדרי וכיון שלא כתבו שם אביו שהגט פסול תשו' הגט כשר ותנשא בו לכתחילה ולא מבעיא אי ליכא סהדי שאביו מומר וששמו וכו' דפשיטא דלאו כל כמיניה לקלקלה אלא אפילו אם יבואו עדים ששם אביי פ' הגט כשר ולא שאני אומר כשר בדיעבד אלא אפי' לכתחילה היה צריך לכתוב כך דקי"ל כתב שם העיקר בגט והנטפל כולל אותו בוכל שום וחניכא ואפי' לא היה כותב וכל שום וחניכא כיון שלא נודע לו זה השם אלא אחר שגירש וכו' עי"ש שהאריך בראיותיו כאיש גבורתו וסיים וכתב וז"ל ומ"מ הדבר ברור שאם הוחזק בב' שמות בשוה וכת' א' מהם וכתב וכל שום וכו' שהיא מגורשת גמורה דאפי' לדעת ר"ח והראב"ד שהאריכו לכתוב ב' השמות בהדיא היינו דוקא כשמגרש אותה במקום אחר אבל כשהכתוב והנתינה במקום אחד אין צריך לכתוב שניהם בפירוש ולכך אשה זו מותרת לינשא בגט זה **והמעגנה עתיד ליתן את הדין**. ולהמגרש צריך להכריז עליו לפי **שעבר על החרם** שלא להוציא לעז על הגט ואם הוא ארוס ע"פי חכמי' שאומרים שצריכה גט אחד ה"ז פטור ואם אחר שיתברר לו ע"פי מורה הוראה שאשה זו מגורשת והגט כשר וישיב ככלב שב על קיאו ראוי ליסרו ולהענישו ע"כ. ועל מה שפי' מרן ז"ל בסי' קכ"ט ס' י"ב ואם לא כתב אלא שם שיש לו במקום שהוא ואשתו שם כשר. כ' הב"ש ס"ק כ"ב כשר משמע אפי' אם יודעים באותו מקום שיש לו שם במקום אחד מ"מ כשר כיון שנתן הגט כאן בשם שיש לו באותו מקום וכל הני שמות דהיינו שהוא בעצמו מחזיק במדינה זו אותו שם ובמדינה אחרת מחזיק לעצמי שם אחר ע"כ. והרב טיב?גיטץ מוואַרשא הנז"ל בכללים של הרב הנז' עם הגהותיו בדי"ג ע"ד אות ך' כתב ואם חתימתו השם

שעולה לס"ת אין שוין ואינו יודע בעצמו למה חותם כך יש לילך אחר השם שעולה לס"ת ע"כ והרב טור אבן סי' ט"ז אחר שהאריך בנדונו שאינו ענין לנדונינו בשום פגם כמו שיראה הרואה כתב וז"ל וכבר מבואר דעת התוס' והרא"ש והטור וסיעתם דאם במקום הכתיבה לא ידעי שיש לו שם אחר במקום הנתינה הגט כשר ונסתייע מדברי הרב פני יהושע מבלי שירשום לנו המקום והסימן ותמצית דבריו ואני חפשתי אחריו ומצאתיו כי דרשתיו בסי' יו"ד שנדונו היה על בליעל אחד שמו כורש ובס"ת היו קורין אותו בקרקאצרי והוא נשבע שבועות חמורות שנשתנה שמו זה זמן בשם נפתלי ושם היו קורין אותו נפתלי וכתבו הגט על שם נפתלי והרב ז"ל האריך ברוחב מבינתו והביא דעת הרא"ש והטור הנז' וסיים וכ' וז"ל אבל באמת נ"ל ברור דבנ"ד מקרי לא אתחזק בתרוייהו דאין זה מקרי מוחזק מה שהבליעל הודיעו להם שיש לו עוד שם דכל הפוסקים כולם כתבו דקורין אותו שם בשם זה או שיודעין במקום זה שיש לו שם אחר משמע שהעולם יודעין ומוחזק בפיהם ויודעים כל מכיריו שכן הוא וכמו שכתבתי לעיל בשם תשובת הרא"ש דבעינן שיוחזק בעיר באותו שם עד היום הזה וכדאמרי' בפרק גט פשוט כל שהוחזק שמו בעיר ל' יום אין חוששין לו והשתא אתי שפיר דאין צריך לדחוק דברי הרא"ש והטור שכתבו דאם בשני המקומות אין יודעין בב' השמות אין צריך לכתוב אלא דנתינה וכו' וק' פשיטא ואיך יכתבו והלא אין יודעין משם אחר כלל וצריך לדחוק דאדיעבד קאי וכדכתבנו לעיל והשתא ניחא אע"ג דבשעת כתיבה הוגד לב"ד שיש שם אחד במקום הנתינה כיון שלא הוחזק אינו כלום וכו' עי"ש שהאריך עוד. ואל יאשימני הקורא הנעי' אם הארכתי הדיבור בהעתקת ספרים במקומותם בארשותם כי זכיתי בקופתי מתרי טעמי. הא' להביא מהספרים עצמם שנשתמשו מהם לראיה לפסול את הגט שהם עצמם קורין בגרון הדברים מהפך להפך ואדרבא מקילים יותר מדאי וזאת שנית שרובם גם מחכמי אשכנז ולפי דעת הכותבים המכתב ההוא כאילו אין תורה בחכמי ספרד. ידענו כל מה שכתב הריב"ז בשבח חכמי אשכנז אבל ידענו ג"כ כל מ"ש רבינו רמ"א בשבח פ' מרן הקדוש מה שכתב בתשו' דאם מרן מיקל והוא מחמיר אל מרן שומעים כ"ש

בב"ד של חכמי ספרד שאין להם כי אם לפסוק כריהטא דשמעתתא לפי הסכמתם ומנהגם כאשר כתב הרב גט פשוט:

אמרתי ואומר דנדון שלנו אין לו דמות יען וביען מעולם לא הוחזק בשמות החדשים לא הוא ולא אביו בשום אופן שבעולם יען הרי בשעת כתובה שאלתי לו ודקדקתי אחריו מטעם שכתבתי למעלה ואין צריך לכופלו ובתומו הולך בה שעתא כי לבו שלם באהבת כלתו החדשה וע"כ לא אמר כי אם האמת והצדק וראיה לדבר על שם מרטין דקדק אחריו שאכתבנו ודקדוק זה הוא המורה כי היה לבו שלם עמה ולא הוה חייש לקלקלה בו בפרק יען כל עיקר הטעם שדקדק על השם הלזה שאכתבנו דוקא לטובתה הוא מפני שאם תבא לידי גביה כתוב' הנז' בעש"ג שלא יצא איזה תקלה מפני שאינו כתוב השם שאני הייתי נמנע לכותבו וא"כ הדבר זה בלחוד הוי ידים מוכיחו' ואומדנ' דמוכחא כי האמת נבע ממקורו בלתי שום צד פניה. וא"כ הרי שלא הוחזק. ועוד הרי חתם בכתובה ראובן בן ניסן והרי לנו החתימה וג"כ הרי הכא הרב נר"ו שלשה ספרים נכתבים ארבע פעמים פנקסי הבית הכנסת שלהם ופנקסי הקשר שעשו ליום עברו"ת של הקהלה הקטנה הזאת ובכולם בשם יקרא ראובן בן ניסן כאשר ראינום בעינינו ובדקנום יפה יפה וא"כ נהיה לפנינו נדון רבינו הרדב"ז מאריה דאתרין כדמותו בצלמו שהרי בכתובה נכתב בשם ראובן בן ניסן והכתובה נכתבה מידי ועם כי מה אני עפר לדוש אבן מרמס. אדמה לשכבת הטל אשר אם חם השמש ונמס. ואיני ראוי להתחשב עם דין יחיד מומחה עכ"פ כגון דא שרי ליה לאיניש לאודועי אנפשיה שזה לי עשרים שנה שאני עומד ומשמש להורות לבני ישראל גם בע"הק ירוש' ת"ו גם ברומי גם בקורפו גם פה יע"א וכמה גיטין וקידושין נסדרו ונתקנו ע"י ועל כולם תל"ית עמדתי עליהם בכל בדקי ספקותיהם כראוי והגון לכל דיין ירא את ה' כיד ה' הטובה עלי הכל כתובים על ספר ובדיו כאשר הזהירונו אבותינו ורבותינו נאספו רובם אל עמם. וכגון כתיבת כתובה ע"י איש מומחה לפי הדור הא ודאי למדינן מניה ובפרט הרב של מצרים נר"ו כי עם שאיני כדאי הוא מחשיב אותי לבקי בטיב גיטין וקידושין וא"כ יצאנו תלי"ת מדי הגהת הרב טיב גיטין מוורשא די"ג עי"ש ונשארנו על פשט כלל הרב כ"ש דאזלינן אחר שם הכתוב בכתובה

ועדיפא נ"ר מנדון הרדב"ז שבנדון הרדב"ז עשה עיקר שם הכתו' בכתו' ראובן הגר אפי' שלא נודע אם חכם אם טפש כותב הכתובה ומסדרה כ"ש בנ"ד וכמ"ש ואין צורך להאריך ויעדיף מטובו הקורא וירבה לסלוח אם אני הכבדתי את לבו במקומן של שבחי"ם וכן לא יעשה אבל כבר אמרו ההכרח לא יגונה:

זאת ועוד אחרת דנ"ד עדיפ' מנדון הרדב"ז שהרי התם עשה עיק' ממה שנכתב בשטרו' בשם ראובן הגר ולא ביאר לנו הרב כמה שטרות נכתבו עליו ומיעוט רבים שנים וגם שהשטרות הם בין איש ובין גרו. ואע"ג דשטרא קלא אית ליה היינו לענין שעבוד החוב ואפותיקי וכיוצא ולא על עיקר שמות הבעלים כי אפי' הב"ד המקיימין את השטר אינן מחוייבין לראות כי אם חתימת העדים ולא גופו של שטר כ"פ מרן בח"מ סי' מ"ו. וא"כ נמצא דבכתי' שטרות יש צד לומר דאינו נקרא כ"כ מוחזק בשם זה כי מי יודעו ועכ"ז עשאו הרדב"ז עיקר וסליק ונחית וכתב מה שכתב כאשר הובאו הדברים בצורתן למעלה בנדון שלפנינו שיש לנו ד' פנקסים כוללים ומהם חתומים בחותם הקהל שלהם נכתבים לפנינו בשם זה דוקא ופנקסים אלו עוברים כבני מרון ביום החשבון לפני כל העומדים על הפקודים והגבאים מתחלפים בכל שנה ושנה כנודע היאמן כי יסופר כי יש מי שיוכל לכסות שמים בעלי שומים ועלי בצלים ולומר שבנדון שלפנינו נשאר מה לפקפק עוד? **חלילה חלילה** לכל אשר נגע בלבו אהבת האמת אפילו כמלא נימא כי הא ודאי בקול גדול ולא יסף יגזור אומר ויאמר כי כל המערער על הגט הלזה הוא נלכד בכל אשר שפך באש חמתו רבינו הרדב"ז ובפרט כי הוא מארי דאתרין וכבר כתב הגו"ר ח"מ כלל ה' סימן כ"ט דאף נגד דעת הרמב"ם אל הרדב"ז ומוהריק"ש שומעין כי הם הרביצו תורה על שפת היא"ר נהר מצרים וכ"ש וק"ו כי גם הרמב"ם פ' בה' גירושין פ"ג כי מי שהיה לו ב' שמות כותב שם הידוע יותר וכו' והשאר נכלל בוכל שום וכו' לכתחילה כידוע ולזה הסכים מוהריק"ש ז"ל בהוראותיו:

ואל יאמר האומר הרי איכא פנקס אחד שכתוב על שם בן ניסן מנחם מענדיל וא"כ יש לנו לחוש לו. וכשאני לעצמי לסתום פי המקטרגים נרחיב הדיבור גם בפשט פשוט זה אבל לא יתכעס אם נאמר לו כי האומר הזה הנה הוא מגבב דברים גם בלי

דעת ואיך לא יהיה זה? אחרי כי טח עיניו מראות כל הכתוב לחיים בספרי חיים גדולי הפוסקים הנז"ל אחד אל אחד למצוא חשבון שהרי רבינו התשב"ץ אשר משמו הגדול והקדוש נשתמשו הרי הוא אומר אם לא הוחזק בעיר בשמות אחרים. וא"כ בכתי' פנקס אחד או שנים מעולם לא שמענו דהויא חזקה וגם רבינו הרדב"ז הוסיף והגזים דאפי' איכא סהדי דכן היה שם אביו כמו שאומר המגרש עתה עכ"ז לאו כל כמיניה לקלקלא וכשר אפי' לכתחילה וא"כ כל מקום שנאמר סהדי הרי כאן שנים ועכ"ז הכשיר לכתחילה רבינו הרדב"ז מהטעמים הנכוחים שכ' בנדון שלפנינו שאין כאן אלא פנקס אחד עאכ"ו וגם הרב בית שמואל כתב דאפי' אם יודעים באותו מקום שיש לו שם אחד במקום אחד וכו' מ"מ כשר וכנז"ל וא"כ נשאר כתיבת הפנקס הלזה ביודעים שם אחד וקריאת הס"ת והכתובה והפנקסים אחרים באין מכירין אותו בשם החדש אפילו שיודעים אותו וכן הוא הסכמת הרב טורי אבן בהסתייעו מתשו' הרב פני יהושע הנז"ל ובאמת הרב פני יהושע דינא קא משתעי ודקדוקו וביאורו עלה יפה יפה ומי כמוהו יורד לעומקא של הלכה שהרי צלל במים אדירים והעלה מרגניתא דלית בה טימי והוכיח לעיני השמש מדברי הרא"ש דאע"ג דבשעת כתיבת הגט הוגד לב"ד שיש שם אחר במקום הנתינה כיון שלא הוחזק אינו כלום ע"כ. **דנמצא** אתה למד מדבריו דאפי' אם נתודע להרב תנא דבי אליהו נר"ו קודם מעשה מהפנקס הלזה לפי דברי הרב פני יהושע האשכנזי ז"ל לא היה לו לחוש כ"ש אחר מעשה:

המורם מכל האמור ומדובר בפרט החמישי **דמעשה הגט הנעשה בב"ד** של הרב תנא דבי אליהו הוא עשוי ורצוי ומקובל **כדת משה וישראל** וכדעת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ספרדים ואשכנזים באין פוצה פה ומצפצף ולא הארכנו להביא מספרים אחרים יען כותלי בית המדרש מלאים זיו ומפיקים את העדות והחוקים כנודע ומפורסם. ואם באנו להעתיק ספריהם לא יכילון מגילות ולא באנו עד כה כי אם לצאת י"ח שמים וי"ח בריות וכמ"ש מוהרשד"ם ח"מ סי' כ"ה וז"ל ולהיות שהדור פרוץ מרובה על העומד ושכיח הרבה בעיר הזאת קנאת איש מרעתו ומבקשים להטיל מום עצמם באחרים ע"כ ראיתי להורות מהיכן דנתי דין זה עם היותו דין פשוט וא"כ היינו עושים לכל כיוצא בזה היינו מוכרחים לחזור ולהעתיק הספרים אלא שמילתא

קשה כזאת לא שכיח ועיין בס' בירך יצחק די פ'אס בדברים האלו ממש בתחי' סי' ד'. כן אנן נמי להיותנו בעיירות שרובם עמי הארצות ופני הדור כפני הכלב דבר ידברו ניאצות. ע"כ קנאת ה' צבאות תעשה זאת לברר הדברים בשורשם עכ"פ זאת עשיתי שלא להביא כי אם מהספרים שנסתייעו המה כלומר מספרים אחרים כבר הם מודים בהם ממה שלא הזכירום ע"ד שכ' מוהרלנ"ח בפסק הסמיכה דשכ"א ע"א וז"ל וכפי הנראה עוד שהם טענות יותר גרועות מאותן שכתבו כיון שהניחם ולא הזכירם ע"כ כן הדבר הזה:

ואעיקרא כבר נראה שלבלבל העולם עשו זאת שהרי נסתייעו מהספרים ומס' נודע ביהודה ואנו לא מצאה ידינו שום סיעתא מהספר הנז' כאשר יראה הרוא' במה"ק ספ"ח וכ"ז אני כותב במונח קיים שיש שורש וענף אל השמות אב ובן ורוח עועים דעכ"ז **הותרה שרינה** לכל אדם בגט כשר זה בלתי שום ריח ספק וכל מי שרוצה להחמיר ולהצריכה גט מספק אין זה אלא שמבקש לקעקע ביצתן של דייני ישראל למקומותם בארצותם וחכמת סופרים תסרח ואפשר שלא נוכל ליתן גט כי אם עד שנביא בירור מעירו מערי מוסקופייא מה שמו ומה שם אביו ויהיה תוחלת ממושכה כי המקום רחוק ועל כורחה יכריחוה להחזירה לבעלה ככלב שב וכו' או לעגנה. וכל דליכא ח"ו טעות מפורש אסור לדייק אחר מעשה ב"ד יפה דאם במעשה כזה לא נאמר ב"ד בתר ב"ד לא דייקי א"כ מוטב שלא היה נכתב על ספר ובדיו דין זה וכבר האריך הרדב"ז בתשו' דפוס ויניציאה סי' תרכ"ה בפרט זה וכתב על הב"ד הרוצה לבטל דברי ב"ד חבירו יחוש שלמחר יבטלו אחרים את דבריו כל שאין הטעות מפורש ואיכא למתלי הכי וכו' כ"ש בנדון שלפנינו שהוא ברור בשחקים דלא היה ולא יהיה ריח טעות בדבר אפי' אם נאמר דהיה שורש וזכר לכל השמות האלו אבל עכשיו נברר שהכל היה מן העפר רמה ותולע' שקר וכזב וזיוף ומכתבי עמל ואון עד להפליא. שמלבד שמכל הראיית שכתבנו מוכח להדיא דעכשיו חידשו שמות אלי לקלקלא בידי שמים ובידי אדם אם מספר כתובה אם מהפנקסים הנז"ל שהם ב' פנקסים מהקהל שבפנקס אחד כתוב ראובן בן ניסן בשני דפים שבו ובפנקס אחר בדף אחר הרי שלש ועוד בשטרי הכוללות שעשו ונתקשרו עם התנאי' לשעבר להביא מורה

אשכנזי החתומים בחותם הכוללות הקטן הלזה ושם חתומים כל הקהל ומכללם חתום בכל אחד האיש הלזה בשם ראובן בן ניסן ותו לא. א"כ זה די והותר לברר לעיני השמש והירח שלא זאת ששם מרדכי או מרקו אשר משתמש ממנו הוא שקר גמור דעכשיו הוא מתחיל לכתוב ולחתום ראובן מרדכי בכתבים שהוא שולח לגדולי הגט לערער על הגט זה אלא גם על שם של אביו מנחם מענדל שנמצא בפנקס אחד דוקא הוא מזויף מתוכו מתרי סימני טומאה האחר שראינו בפנינו עדין לחלוחית הדיו קיימת ע"ש מנחם מענדל ועל ב' שמות הללו דוקא אבק ספרים ולא ע"ש ראובן בן ניסן הקודם. אף כי ביקש המזויף דיו שוה לדיו הכתוב ראובן בן ניסן וניכר באמת הזיוף אם מפאת זה אם מפאת דכיון דראובן בן ניסן כתוב בראש שיטה כמנהג רשימת שמות האנשים כפנקס זה למטה מזה ע"ז לא היה ביד המזוייף לזייף גם שמו בשם מרדכי כי לא היה לו מקום פנוי כאשר היה לו מקום פנוי בשורה לכתוב אחר בן ניסן מנחם מענדל והיא אומדנא דמוכחא טובא וכן בעוד ט"ו דפים אחרים כתב ראובן בן ניסן מנחם מענדיל. אבל בזה האחרון לא דקדק יפה לכווין הכתיבה שיהא שוה הרבה ונראית השינוי לעין כל וטעם הדברים דבזיוף הא' שכל את ידיו לעשותו בכיוון עצום אבל בדף האחרון הלזה לא דקדק יפה והעטלפים יראו השינוי הגדול הלזה ואל יתרעם הקורא כי אחרי שביארתי הפרט הא' יפה יפה מה לי לחתר אחרי דקדוקי עניות אלו כי זכותי בקופתי כי מלבד מה שהשרשונו רז"ל מצוה לגלות הרמאים עוד זאת הנם אומדנות מוכיחות דהכל שקר וכזב ומעולם לא היה ולא נראה שמות הללו לא בבן ולא באב וכבר למדנו להועיל מרן החביב בתשו' הובאה בס' עדות ביעקב דל"ו ע"ב דאפי' בענין הקידושין אזלי' בתר אומדנות המוכיחות וז"ל ועוד אומדנות אחרות מוכיחו' שהכל שקר ועם שאין להתירה לשוק בלא גט מטעם האומדנות מ"מ הנה עד וסניף להתירה בלא גט וכמו שמצינו בתשו' גדולי האחרונים דהיכא דראו שהיה שם אומדנות שהכל שקר וכזב באיזה ספק אחר שיפול היו מקילין להתירה בלא גט עכ"ד. ונדון דידן איכא כמה אומדנות הא' ממה שאנו רואים שבס' כתובתה דדייקתי בתריה אם היה לו שם אחר לו ולאביו ואמר לא ובו בפרק דקדק הרב בשם מרטין כדי שלא לחוב לה לגבית כתו' אם תהיה נגבית בפני עש"ג וגם הפנקסים

האמורים כ"ז אומדנא דמוכח דזה הפנקס עשוי בזיוף. הב' הא דלא נמצא הזיוף בשמו החדש שקרא עצמו מרדפי מפני שהיה בראש שיטה ואין מקום פנוי לא לכותבו קודם ראובן מפני שהוא בראש שיטה ולא אחריו אחר הכתוב בן ניסן תכף וא"כ ליכא מקום פנוי. ג' הא דנמצא אבק סופרי' על מנחם מענדל שהוא כתוב מחדש ולא על ראובן בן ניסן שכבר היה כתוב מזה זמן. ד' שבעור ט"ו דפים לא דקדק לכוין התיבה ויש שינוי נראה לתינוק דלא חכים ולא טיפש בין כתיבת ראובן בן ניסן לכתי' מנחם מענדל. וכל זה אומדנות מוכיחות שהכל שקר וזיוף. ואם הכנ"הג שם העלה דבאיכא אומדנות מוכיחות באיזה ספק אחר שיפול היו מקילין להתירה בלא גט בנדון שלפנינו שהאומדנות המוכיחות אינם באות כי אם לברר הזיוף לעיני השמש לקיים מאי דאמור רבנן מצוה לגלות את הרמאים שלנו. בנ"ד שלעיקר דינא אין לנו שום ריח ספק בדבר לדעת כל הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם שבוודאי מצוה עלינו לבררם כדי לחזק מעשה הגט הזה בכל חיזוקי סופר. **ויודע היום בישראל** כי לבעבור ישיג מבוקשו להחזיר גרושתו ביקש לעגן אותה בעלילות מצעדי גבר ומצא אנשים מסייעי ידי עוברי עבירה ולמאי דבינ' ביני מרוב צערה ויגונה גם היא גם רביה מפחדם שמא תשאר אלמנות חיות יתרצו למען תהיה לו לאשה. ונ"ד עדיפא מנדונו של הרב בית אפרים שהרי בנדונו שהחזיק זמן רב בשם אביו בשם אחד לבד וגירש בשם אחר ושוב הוציא לעז שהיה לאביו שם אחר ע"ז כתב הרב בית אפרים בסו"פ צ"ו והבי' בסו' טיב גיטין ד' מ' וז"ל סיומא דפסקא דבנ"ד שזה החזיק לפנינו את שם אביו במה שנים בשם אברהם לבד שכ"כ בכתובה וכן חתם בשטרות וכן חקק בפ"ח שלו אין משגיחין בו ובערעורו ואדרבא אם היה נכתב בגט השם החדש שהוא אומר עכשיו אף אם היה נתודע שכדבריו כן הוא היה כאן עיון גדול וכו' וכו' אך הבעל ראוי לנדותו וגם אסור לו לישא אשה אחרת דהא שויה נפשיה חתי' דאיסורא וכו' וכו' אבל אם עיניו נתן בממון אין לחוש לו כלל ע"כ:

הנה למדנו מד' הרב בית אפרים תרתי תלת. א' דבעיקר הדין דעתו ככל הפוסקים שהובאו למעלה בפרט הראשון ובפרט מכוון הרבה לדעת הרדב"ז והדב פני יהושע ז"ל. ב' דקורא בגרון דאפי' אם כה נודע בשם החדש קודם הגירושין היה מקום הרבה

לחוש שלא לכותבו. ג' דאפי' אם יש מי שיוכל להחמיר בענין שנתן עיניו בממון אין לחוש כלל כ"ש הכא בנדון שלפנינו שנתן עיניו בה ואין האשה מתקדשת אלא לרצונה היש עול וחמס מזה לעגנה ולהצריכה גט הא ודאי כל האומר היפך מזה יטעה ואינו אלא מן המתמיהין אלא עוד זאת דאם אחרי ראותו כל האמור יוציא לעז ויערער ראוי לגדעו כאשרה דאם עד עכשיו יטעה הטועה שהיה שוגג אחרי בירור זה הוא מזיד גמור ונלכד בכל מ"ש הרדב"ז הנז' שגם אל סיום תוקף ואדיר כזה כיון הרב בית אפרים וז"ל וגם יזהירו אותו על נפשו שישמור פיו ולשונו מלהוציא הדיבה שאף אם היה מקום לדונו עד עתה כשוגג מכאן ואילך מזיד הוא ובר נידוי הוא שאף שנאמר האמת אתו אחרי שאין נאמן מן הדין אין מקום להעתיקו מכלל מוציא לעז ותאכלנו אש לא נופח ע"כ. ירבה לסלוח הקורא החביב אם אוסיף לענין שלפנינו עוד יתר במקום נאמן שמצוה עלינו לאבד כל זכר הכתב המרירי הלזה אחר שהוא מסודר ומתוקן מיד המשומר המיסיונא"ר אשר שם. ומצוה עלינו להפר מחשבותם ולא תעשינה ידיהם תושיה א"כ אפי' היה צד חומרא בדבר להצריכה גט שני חוץ ממ"ש הכ"י והביא הכרם שלמה אשכנזי ד' כ"ט ע"ד דלפי מנהגינו להניח הגט ביד ב"ד והיו מכירים המגרש והמתגרשת יש מקום להקל בכמה חומרות עי"ש עכ"ז מפני שהכתב מרירי או הפסק לפסול הגט נעשה ע"י המשומר הלזה מצוה להתקומם עליו ולפררו ולזוררו לרוח הטומאה וחילי ממ"ש הרב אהל יעקב ששפורטש ז"ל על מנהג אמשטרדם שלא היו מברכין ברכת כהנים כי אם בימים נוראים וכת הש"ץ נר"ו הנהיגו לאומרו וע"ז כשנשתמר הוא וכת דיליה רצה להנהיג הרב ז"ל לבטל הב"כ אף דהנהיג הש"ץ מנהג יפה וע"ז כתב וז"ל הטעם הב' אף אם היתה מצוה ע"כ ישראל ויש בביטולה נדנוד עבירה הייתי מורה לבטלה כדי להשבית מאנוש זכר האנשים האלו החטאים המסיתים והמדיחים מחטיאי אדם המבקשים לעקור תורתינו ותורת חכמינו כדי לעשות תורה חדשה אשר ע"ז לבד שלא יעלה על לב אנוש זכרונם וכ"ש לפני ה' כל דבר טוב המתחדש ע"י הבסי' יהיה מתבטל וכל ספריהם ספרי מינים ראוים לשריפה עי"ש שהאריך יותר והרי אתה דן ק"ו אם בכת הש"ץ אפי' בנדנוד עבירה כך בנדון שלפנינו שהוא ספר ופסק שכתבו מין שורשי מתלמידי יש"ו הנוצרי

אשר עליהם הוקבעה ברכת למינים אל תהי תקוה וגם שאין בזה לא עבירה ולא נדנוד עבירה כי אם חומרא לאיזה דעת איזה פוסק שיוכל להמצא עאכ"ו שמצוה ע"כ רבני ישראל שיגיע לידם פסק דין מרומה הלזה שמחוייבים לגדעו כאשרה ולשורפו בשריפה בנחל קדרון וגם דבר זה ברור כשמש למי שנגע יראת אלהים בקרבו:

ולא תעזוב נפשי מלהרחיב הדברים בשאר פרטים הנצרכים לנדון שלפנינו ותכף אתן גמר טוב למאמרינו כי כבר הטרחנו להקורא החביב יותר מדאי הפרט הא' להשבית מעל הרב המסדר הגט נר"ו בל אויב ומתנקם מפני שלא כתב מרטין והגם כי לא היה צריך הכתוב לאומרו כי הוא ידוע ונגלה לכל מבין עם תלמיד אכן יען נשתבשו בעונותינו מזה ואמרו כי מרטין ר"ל מרקו ומזה מצאו מקום לשקר שנקרא מרדכי בל"הק ע"ז מוכרחים אנו להרחיב הדיבור ולבאר תחי' לעיני השמש דזיוף הלזה ע"כ צדדין והודות לשמו ית"ש כי טפשות הבורות המערערים הוא הנותן בנו כח לעשות חיל ולברר הדברים כשמלה:

הצד הא' כי שם מרטין הוא שם קדמון בגוים עע"ז והוא ע"ש האליל הרוצח מרטיר ע"ד מאדים ויש פסקים גדו' בכהני הנוצרים אם יוכל איש נוצרי להקרא בשם ע"ז זאת אלא כי מצאו עילה שהוא ע"ש המלכים והקיסרים הקדמו' וגם שם מרקו היו רוצים לאסור אותו משום שנגזר משם מירקוריו שהוא שם האליל הנואף ומצאו פתח היתר לזה שהוא נגזר משם מארקוס המשפחה של לוצונו הקיסר ועילה מצאו בשמות הללו להתירם כנודע מס' הטיאולוג'יא שלהם. יהיה איך שיהיה ידוע ונגלה לכל תופס ס' החיצונים בידו ששם מרטין עם מרקו אין לו יחס ודמות בשום אופן שבעולם והדברים גלוים וידועים והרי הצד הראשון שאמרנו שבורות המערערים היא שעמדה לנו לברר שורשי זיופם על מה אדניהם הוטבעו:

והצד הב' שאפי' אם ת"ל שהיו קודים אותו מרקו ולא מרטין מעיקרא ובראשונה כמו שבאמת בערי איטלייא מרקו הוא בינוי למרדכי באין המלט היינו דוקא לערי איטליא אבל באשכנז אינו כי אם מערקל מורקיל מירקי מדקי"ל ודדמי ואם באמת היה שמו מרדכי הרי האיש הזה הוא אשכנזי גמור ומטבע הענין היה צריך לכנותו באחד מהכינוים הנז"ל המורגלים בפי כל האשכנזים ומעולם לא מצאנו בס' השמות

של האשכנזים מרקו כינוי למרדכי וא"כ לא היה מן הדין לכתוב מרדכי אחריו כהנתבאר לנו כי שם מרקו אינו נגזר להאשכנזים לשם מרדכי ומוכרח שבבואו לארצות המזרחיות שינה שמו מרקו גם בלא טעם כאשר רגילין בעונות עכשיו להתחפש בשמות הנוצרים וכדומה ואחר שכן הענין הזה עצמו הוא יביאינו לברר כי לא היה אפשר לכתוב בגט לא מרטין ולא מרקו וז"ל הרב ג"מ וטיב גיטין מוורשא מהאי טעמא נראה לי מפנים הללו שיש במדינות אלו לרוב שם מפי"ק המלכות ורבים מעמי הארץ מתיהרי"ם שלא ליזכר בשם ישראל עוד ומפרסמים עצמם בשם של נכרים אף שרגילין ישראל בהזכרת שם זה מ"מ בגט אין לחוש לכתוב שם זה שהכל יודעים שעיקר שמו ביהדות אינו כן ואין צריך להמציא וכל שום בשביל זה מאחר שידוע לכל שאין זה עיקר שמו ואינו עולה לס"ת רק בשם ישראל ואפי' חותם עצמו בשם של נכרים ידוע שאינו אלא בדרך כינוי יעו"ש:

הוא הדבר אשר דברנו שכיון ששם מרקו ולא מערקל וכו' וכו' באשכנזי נראה להדיא כי לקוח הוא בארצות אלו כדי שלא להזכר בשם ישראל בין הגוים אפילו שבשם זה רגילין ישראלים אחרים באיטליא להקרא בשם זה במקום מרדכי עכ"ז באשכנזי שלקח שם זה בארצות המזרח הוא דוקא כדי שלא להזכיר בשם ישראל כגון דא ודאי כל החושש לכותבו גורע הוא וכ"ז אם באמת היו קורין אותו מרקו שבאיטליא קורין לו מרדכי אבל באמת גם זה הוא כינוי בדוי מחדש לקשר בזיוף מחדש עם שם מרטין שאינו כינוי שם ישראלי כל עיקר ותל"ית כי נתגלה כל סרחון הזיופים לעין כל אומה ולשון שאם נעתיק פסק זה באחד מלשונו' העמים גמירי יגזרו על אנשים כאלה המבלבלים ישובו של עולם קדימינא"ל בכל חוקותיו ומשפטיו אחר שעי"ז מעגנים אשה אחת יושבת שפיר יושבת שאנן:

הפרט הב' מ"ש בכתב מריר"י ראשון ושני אשר כתבו לי לשמי וז"ל בכתב הראשון לכל ימחול הרב לכתוב להרב דפה שלא יתן הקידושין לאלתר רק שיעכב הדבר על איזה זמן היינו עד שיבא תשו' מירוש' ע"כ וגם למעלה כתבו שהם כתבו כ"ז לירוש' לחכמי האשכנזים וגם בכתבם השני אחר שבא הרב תנא דבי אליהו פה כתבו וז"ל והרב דפה נסע לאלכסנדריא להרב הגאון נר"ו שיעזור לו לדבר עבירה

זה לכן אנחנו ח"מ מפילי' תחינתינו לפני כבודו שלא להמהר לעשות דברים האלו להכשיר גט פסול זה כי כתבנו זו לירוש' ת"ו ועוד נכתבו להגאון המפו' מוהר"ש יהודה ליב ראפאפירט ולגאונים אחרים בטוחים אנחנו במידת טובו וגודל עונתנותו וברוב חכמתו שיעשה זאת למען ה' ותורתו ושלא יהיה חילול ה' ע"כ. **שומו שמים** ע"ז בהניח באמבטי התחתונה אחת אותו חציפות לכתוב שבא הרב הזקן בששי"ם חכמה אצלי להעזר לו בדבר עבירה זה אשר אנשים ריקים ופוחזים יוכו בסנורים להכות במכה של חלל אחת תרי גברי רברבי העומדים על כסא דין מאז השנים ושמם נודע בשערים לתהלה לשם ולתפארת וליראת חטא המכרעת כי מענין זה ניכר מהותם החצוף ולולי חרשו בעגלת המשומד לא יחציפו האנשים מזרע ישראל את פניהם כ"כ ונניח זה כאשר אמרנו כי חרפה היא לנו להתעכב בדברים של מה בכך זו בלבד חובה עלינו ולמען ציון לא אחשה ולמען ירוש' לא נשקוט עד שנברר דברים כאלה כשמלה איך אין כח בשום מורה ודאין לא מארצות אחרות ולא מירוש' להכניס עצמם בענינים כאלו שאינן נוגעים להם ובפרט כשאין הטעות מפורש ויש להאריך בזה אבל נדבר ב' דברות יוצאות מתוך האש מפי מוהר"ץ הלוי הובא בתשו' שמש צדקה סי' ט"ו וז"ל אכל מקדם לא אוכל להתאפק מלהגיד את לחשי בצערי ושיחי שאל אלהים הוא יודע ועד שמיום שעמדתי על דעתי זה לי ארבעים שנה ויותר שאני מורה הוראות בישראל נצטערתי על הדבר הזה וכתבתי להרב מחכמי ישראל כי רע עלי המעשה כי יבא אדם מחוץ לכתוב נגד פסק רבנים או רב מקום אחר בשומעם קול מלחשים וזה לא זולת זה עושים את התורה כשתי תורות ואומרים הני רבנן והני רבנן ואין אתם יודעים עד מה ועושים בגדי פרושים מדרס לע"ה וכדאמר ר"ג לרבנן בעירובין דכ"ז וכו' ומי לנו גדול מר"י בחולין פ' כ"ה כי אתא לקמיה ריש"ל וכו' ואם הראשונים שקטנם עבה לא היו מורין במקום חבריהם ונגד חבריהם מה יש לנו לעשות אנן יתמי דיתמי לגבי דידהו ודי שכל אחד יעמוד בגבולו שכל אחד יודע במקומו מקומם ושעתם של דברים יותר ממה שיודע מי שאינו שומע אלא לקול מלחשים ע"כ:

עוד הוסיף וכ' בסי' ל' שם אחר שהאריך בפרט זה מתוך האש כ' וז"ל לא יכולתי לצייר בדעתי מי הוא זה ואיזה הוא שיכול לגזור ולסתור מה שגזרו כ"ד העיר לקיים לא יש עוד בדורינו ב"ד דאלימי כרבי אמי וכרבי אסי ודעתי הקלושה היתה הווה ותהיה להיות כל רב שורר בביתו בשומו על לב כי לא לאדם ישפוט וכו' עיש"ב וזה די לסתום פי המקטרגים כאשר הפחידונו ששולחים העינים לארצות אחרות וגאונים אחרי' כאילו אבדה התורה מאתנו ואין אתנו יודע עד מה וכדי למלאת בחצץ פיהם גם על מה שהזהירונו להתעכב עד שיבא הפסק מירוש' ומחכמי האשכנזים נאמר על ראשון ראשון הלא גם בנו דיבר ה' ותורת הרב המסדר ותורתינו היא מזהב שב"א מהארץ הטובה ההיא כדאמרו במד"ר וזהב הארץ ההיא טוב אין תורה כתורת א"י והגם שעונותינו גרשונו מהסתפח בנחלת ה' ונפגמנו עכ"פ עם כל פגימותינו הרי אנו משובחין יותר מכל המשובחים שבשאר מדינות אחרות עיין אבות דר"ן פכ"ח הדברים בצורתן. ואפילו על אותם החכמים השוכנים בציון והבוחרים לשכון כבוד בהר הקדש בירוש' ת"ו גם ע"ז הדבר יצא מפי המלך הגאון מא"ד ארץ מצרים בס' דרכי נועם סי' כ"ג כי שם הרחיב פה האריך לשון בד' נועם וחן ושכל טוב ויראת אלהים על כולם ותכלית דבריו הם אלו מ"מ לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול ומיום שגלו ישראל מעל אדמתן כל מקום שגלו שכינה עמהם והיא המחפפת עלינו בגלותינו להאיר עיננו את הדרך נלך בה ואת המעשה אשר יעשון בכל תפוצות הגולה ועל כיוצא בזה יאמרו המושלים הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע בא יבא ברינה נושא אלומתיו ועתה בגלותינו הודאה יוצאה לעול' מכל תפוצות הגולה ודי בזה עכ"ד המסולתים ממש וכוונתו לומר בא יבא ברינה נושא אלומותיו כי רצונו להוכיח שהחכם המובהק אשר כל דיניו וכל הוראותיו הם בראיות מופתיות בבקיאות ראוי והגון החכם המובהק הזה ליזמר וליזל ולא יחוש לשום אדם שבעולם ואפי' הוא בן חו"ל והיינו בא יבא ברינה נושא אלומותיו ולהיפך בהיפך. והאמת איתו כי מיום שהיינו לגוי אחד בארץ החכמה תעוז לישראל עם קודש מעשרה שליטי' אשר היו בעיר האלהים לענין שלא נאמר בו לשכרו תדרושו ודבריו הוברו כשמלה והם דברי הרא"ש בכמה מקומות דבכל מקום דאיכא גאון מפורסם הוא הנקרא ב"ד הגדול

והדבר ידוע ונגלה וכל מה שמבקשים המערערים חכמי אשכנזים אם מירוש' ואם מארצות אחרות ידענו כוונתם להטיל מום בחכמי ספרד כאילו לא ידעו ולא יבינו אבל הם מפחזותם אומרים כן אבל רבני אשכנז גופייהו הע"י נהורא עמם שרי כי תל"ית הלא גם בנו דבר ה' והדברי' ברורים וידועים וגם ידעי שחכמי ספרד בבא לידם סידור גט אשכנזי כבר משתמשים בס' רבני אשכנז למען דעת העניינים במוצאיהם למסעיהם ועי' להרב ג"פ בסו"סי קכ"ט ותרוה צמאונך ולענין המנהגים כשאין להאשכנזים קהלה מיוחדת וב"ד מיוחד עי"ש בס' ג"פ ועיין למו"הר בס גו"ר חיו"ד כלל ג' סי' ה':

כללן של דברים כי קטיר קא חזינא ככל דבריהם של אלו מתחי' וסופן ועביין והיקפן וכ"ש למי שמכיר ורגיל בהון כי אין ברובן ריח יראת ה' ולולי שהם עדיין מכונים בשם זרע אברהם יצחק ויעקב וצר לי מאד לספר בגנותן הייתי כותב על ספר ובדיו את מכות הנפש והגוף מהאנשים האלה למען ידעו דור האחרון כי כל הערעור הלזה הוא מעשה שטן המרקד ביניהם מאז השנים כי איזה פחותים מאותם המדינות התלקטו בארצות החירות האלו והשחיתו והתעיבו עלילה אין עושה טוב ואכול ושתה וגנוב ונאוף זה חלקם בכל עמלם וראיה לדבר שכל נכבד אשכנזי או ירא וחרד על דברו מעולם אינו מתחבר ומתלוה עמהם כי אם עמנו הספרדים והוא נמנה מכלל קהלתינו ואם ראוי למינוי נמנה אותו בסדר קדושה ואין מחריד כי אצלינו אין הפרש בין אשכנזי לספרדי חלילה והעיקר בידינו ראשית חכמה יראת ה' ושכל טוב ומידות טובות שמנו חכמים **והסלסול האנושי** וע"כ זה יוכל להעיד כל עובר ושב:

קצרן של דברים שאשה זאת שרינה בת אברהם רוזענפעל"ד היא כשרה לבא בקהל ומותרת לכל אדם בגט זה הניתן לה אף לכת"ת בלתי שום פקפוק אפי' כמלא נימא ועל הסעיף הב' שהוא בפרט נישואי האיש אלטיר עם האשה זאת שחשדו אותו וכנזכר כבר כתבנו להועד הכללי אשר בעוב"י מצרים באיטלקי מפו' שיתאספו עם הרב המופלא תנא דבי אליהו מ"ד לברר הדברים ברומן ועומקן ואם יראה להרב תנא דבי אליהו נר"ו כי הבל יפצו פיהם הא ודאי תורה דיליה היא ומי יבא אחריו וכ"ז כתבנו מגודל עונתנותו כי רבה היא כי הלאו הכי מי אנכי ומי ביתי להכנס בתחום

שאינו שלי אם לא כי אמר המלך יבא וע"כ באתי בשורותים אלו להלכה כי למעשה הדבר תלוי בהרב המסדר גופיה נר"ו כי הוא השליט ומי בראש הרב הגאון מר דודי ראש ב"ד מקודש מב"ד הגדול שבירוש' **המלך דוד חזן נר"ו** שבדרך מציאה נפלאה נמצא איתנו בגודלינו ובדק בעיניו כיונים כל הזיופים הנרשמים למעלה ראש ונבהל מראות ואם הגאון הרב מ"ד נר"ו כי ממנו תצא תורה יסכים גם הוא עמי אהיה בענין זה כסניף בעלמא כי היכי דלימטי ליה שיבא מכשורא הצור ישראל ימ"א:

הכ"ד עפר ארץ ישראל מרביץ תורה בישראל פה **נא אמון** יע"א הבע"ח בש"א לח' אייר משנת התרי"ח ליצירה פה סימן **יתיצבו מלכי** ארץ לפ"ק לכבוד התורה שתתעלה פסי"ק צער"א ואי"ת חז"ן:

הצעיר משה חזן ס"ט

הסכמת הגאון המפורסם מרן דודי המלך דוד חיים חזן יצ"ו

אנכי בדרך הנחני ה' כאן נמצאתי פה **נא אמון** יע"א בשליחותייהו דרבנן בצערי"ך ירושלים תוב"ב ויקר מקרה בלתי טהור מה שלא דמיתי ולא עלה על לבי כי הגם דנקטינן אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה ה"מ ביציאתו מן העיר אבל בכניסתו לא מצינו ויהי כבואי פה השמועות יבהלוני כי יצאו אנשים בני בליעל מבני האשכנזים בעי"ת מצרים יע"א להטיל מום בקדשים ולהוציא לעז על גט אחד שסידר האי גברא רבה מאריה דאתרא מנקיי הדעת שבירושלם רב נהוראי גאון הרב המופלא כמוהר"ר אליהו ישראל נר"ו לאשכנזי אחד שגירש את אשתו כדת של תורה כאשר יאותה לו כי רב גובריה ורב חיליה מומחה ופקיע גדול שמו נודע בשערים ובתר הכי קמו קצת רקים ופוחזים להסית ולהדיח להבעל ובדה שקרים שיש לו שמות אחדים וגם בשם אביו שיש לו שמות אחרים כדרכם וכעלילותם לגנוב את לב ב"ד ולב כל ישראל כגוי אשר צדקה עושה וע"ז דרך ובא לו האי תנא דידן תנא דבי אליהו פה נ"א נכוי בחמי חמין איך נעשה כתועבה הזאת להוציא דיבה ולעז על הגט הניתן והוטל חרם ר"ת ז"ל שלא להוציא לעז בדברי כזבים אשר אין בם מועיל לגרום שום חשש על הגט הנז' וע"ז אזר כגבר חלציו זה דודי מאריה דאתרא הדין מופלא שבסנהדרין הגאון שאר בשרי הרב המופלא המשי"ח נר"ו מר בריה דרב אחאי הגאון רבי אליעזר הגדול זל"ה ופלפל בחכמה ברוב עובייו ורוב הקיפו ורוחב מבינתו וליבן את הדין

כמטהר וכמצרף כסף דברים ברורים כשמלה כי כל הדברים של המערערים אין בהם ממש והיו כלא היו כחרס הנשבר וכדבר שאין בו ממש והגט שריר וקיים אין בו נפתל ועקש והמערער על גט זה הוא נלכד ברשת נח"ש והבעל שבדה אלו השמות של שקר כדי לפסול את הגט שוייה אנפשיה ח"ד ואסור לו לישא אשה אחרת מכח שבועתו כמבואר בתשו' הרמתה אשר בדברו מעריב ערבי' בחכמה ובתבונה ובדעת קנאת ה' צבאות תעשה זאת:

ועלי שמו פניהם לגשת אל האר"ש שתי שורות אף כי לאו למודעי צריכי שני צנתרות הזהב הר' תנא דב"א מסדר הגט והרב הא"ח נפשי הפוסק נר"ו מ"מ לא יכולתי להתאפק לפי רוב האהבה וזאת חובתי ואעשנה כי לא אוכל להתעלם כי ראיתי ועיינתי בכל הפקפוקים והצדדים וחזי הוית כל הפנקסים והשטרות שהביא הרב תנא דב"א נר"ו דלא אתחזק לא המגדש ולא אביו כ"א בשמות אשר נכתבו בגט ולא עוד וכל מה שבדה הבעל הנז' אחר נתינת הגט הכל שקר ודבר כזב יכרת ה' כל שפתי חלקות והרי הוא ודישרן סמיכין עליה נלכדים ברשת החרם של ר"ת בלי ספק וראוי לפרסמו ולהבדילו מתוך הקהל ולאוסרו ליקח אשה כשלח"ד וידעו כי יש אלהים שופטים בארץ וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד וה' יברך את עמו בשלום:

הכ"ד החו' בשליש אחרון לח' זיו שנת הנ"ל ושלם על דייני ישראל שועל ן' ארי *הצעיר חיים דוד חזן ס"ט

סימן כו

ב"ה קריעגזהאבער יום ד' י"ז שבט התר"י לכ"ע

לרחוק ממני במילין אקרא. ה"ה גברא רבא ויקירא. לו ולכל אשר לו יהיה שלום. על כסאו שעליו יושב ברומ"ו של עולם. לדעות צאן קדשים דק"ק רומי יצ"ו:

אף שאיננו מן הראוי לטרוח גדול כמותו. מכל מקום אקוה שבמקום גדולתו יהיה ענוותנותו מבלי ליחר אפו אם באתי לדפוק בדלתי ביתו הפתוח לחכמה וידיעה בדבר הנוגע למצוה לפרסם הענין כראוי ולזאת אציע לפני רום פאר מעלתו נ"י את כל ונוכחת בקיצור האפשרי:

הנה גמרתי בדעתי להוציא תוכן הספר הנקרא **אמונה רמה** שחברו הפילוסוף הגדול החסיד הנכבד ר' אברהם הלוי בן דאוד זצ"ל וידוע שס' זה לא נדפס עדיין רק הוא בכתב באוצר ספרי המלך דעיר מינכען הבירה ובאוצר ספרי עיר גדולה הנקרא Biblioeca Vaticana כמו שמצאתי בספרי המלומדים G. B. De Rossi Bartolucci (Biblioteca magna rabbinica P. 1 p. 18 N. 57). In Bibl. Vat. extat Codex in fol. Papyr. cum iulo Emuna rama, Wolfu Biblioteca hebr. P. 1 pag. 46 והנה מדי קראי בספר הנז"ל שיש תחת ידי מעיר מינכען מצאתי באיזה מקומות שבלי ספק לא נעתק כראוי ומאחר שאותו הכתב דמינכען נעתק מן אותו שבעיר רומי אמרתי לצייר כאן אותן מקומות שצריכין תיקון דהיינו למלאות חסרון אשר פשע בו המעתיק ואל מי מקדושים אפנה אם לא לרום מעלת הדרת כבודו ונא אל יחר אפו וימחול לכבדני במוקדם האפשרי (כי הדבר נחוץ מאד) עם תשובתו הרמה שתהיה לי לכבוד ולתועלת. ומי יתן שיהיה לאל ידי להראות לו הכרת טובה ושהנני מוכן לשרתו בכל עת:

הק' אהרן בלאאמ"ו הרב המנוח מה"ר יוסף גוגעגהיים זצללה"ה

ד"המ פה ק"ק קריעגזהאבער והגליל יע"א

א' ישנו דעות שונות בין המחקרים בידיעת הספרים מהם אומרים ששם המחבר הספר הנז"ל הוא אברהם **בן דוד** ומהם אומרים ששמו **בן דאור** ע"כ ימחול המעתיק לברר וללבן לי בטיב מה שימצא בגין זה בכ"י דשם כי הוא הכרח גדול אצלי:

ב' הספר נחלק לג' מאמרים. המאמר הב' נחלק לו' עיקרים. ולכל עיקר ישנו איזה פרקים שמספרם ועניינם מבואר בתחלת כל עיקר ועיקר והנה בתחלת העיקר הד' כתוב בכ"י שיש לפני בזה. העיקר הרביעי בפעולות והם ארבעה פרקים. הפרק הרביעי במקורי הרעות אבל מיד אחר הכתובים מעידים מה שמבואר בפרק הג' המסיים בז"הל היוצר גוים הלא יוכיח וכו' כי האדם כשהחזיק בזה ושמו אמונה לעצמו התבייש מן המחשבו' הרעות כל שכן מן המעשים אשר כן מתחיל העיקר הה' באמונה אחרונה ולכן חסר כל הפרק הד' או כתוב בטעות שיש לעיקר זה ד' פרקים אם אחר זה לא היה כתוב בפירוש הפרק הד' במקורי הרעות יהיה בודאי קרוב לאמת שטעות הוא לכתוב שיש לעיקר זה ד' פרקים מפני שהפרק הב' דעיקר הו' מדבר

במקורי הטובות והרעות אבל מאחר שמבואר אף הענין דפרק ד' נ"ל שהוא מן הצריך לחפוש ולחקור אי יש בכ"י דשם פ"ד דעיקר רביעי או אי אינו אלא ג' פרקים לעיקר הזה ואם יש לעיקר הזה רק ג' פרקים ניחא לי לידע מה שכתוב בכ"י דרומי בתחלת העיקר הרביעי ובסופו:

ג' בתחלת המאמר הג' כתוב בכ"י דמינכען שיש לו שני פרקים הפרק הא' דבור כללי במדות וההנהגות והנמוסים והחקים והתחנות והתפלות הפרק הב' בתוספת הביאורי' ומשלים בחליים הנפשיים ואופני רפואתם ומדברי' המבו' מתחי' המאמר הזה עד סוף הספר נראה שבודאי יש למאמר זה ב' פרקים אבל אין נמצא הפסק ביניהם ומפני זה חסר בודאי הסוף דפרק הא' וההתחלה דפרק הב' ואי אפשר לי לידע אם נשכח בכ"י דמינכען מעט או הרבה או באיזה מקום מתחיל הפרק הב' ומפני זה אעתיק בכאן איזה מקומות ומן התורה נלקח ואל תכליתה תלך אמנם הדברים הדקים המתוקנים בחכמה ונאמר בזה תחלה כי התו' היא הנהגה בחכמ' מתוקנו' בחכמה וכשיתבונן האדם ונאמר תחלה שחלקי התורה בין שיהיו חמשה המצות שהם מושכלות הסבות מדרגותם מן הדת מדרגה חלושה מאד וכבר העידו על זה כתובים ומן הדברים המחייבים בזה אצל המספלפסים כי הבורא יתב' הפקיד על שבעה כוכבי לכת הנהגות בזה העולם המאמר מסיים אלה הענינים הרקים המתוקנים בדרך חכמה שהם ההבדל שבין הכפירה והאמונה אשר אצלם הנני נבוך אי המה שייכים לפרק א' או לפרק ב' ויהיה איך שיהיה מן ההכרח אצלי לברר היטב סופו דפ"א והתחלה דפ"ב:

ד' בפרק השמיני דמאמר הא' חסר לפחות שורה אחת בין המלות עוד בגלגל ההקפה להמלות לפי שהוא יקרעהו ויתנועע בו התנועה כמו שכתוב ג"כ בגליון דכ"י שיש לפני:

ה' גם יהיה לי לתועלת אם יכול לחקור אי המחבר כתב ספרו בלשון ערבי ונעתק אחר כך לל"הק או שהוא בעצמו חיבר הספר בל"הק:

רב אחא"ו גאון. חבצלת השרון. העומר לנס לבני ישראל לזכרון הצדק על פי צדיק ירון. והאמונה על מצח אהרן משכים לבית המדרש ויוצא אחרון. הוא הגאב"ד בדעת

ובכשרון. הוא הע"ד בעדי עדיים לאב ולפטרון. הוא הדיין במתא קריעגזהאבער כמלאך משרת הוא אהרן. יהי כנהר שלומך וכנחל קדרון. וכסף וזהב ירבה לך מונחים בארון וכל אשר לך ירבה עשרו'ן עשרו'ן. עם תפארת בנים עוברים לפניו כבני מרון באות נפש אהובך וכנפשך שבעך הוא משה ואהרן. כיר"א:

אחי וראש! אל אלהים הוא יודע ועד כי כמו צער בנפשי. כי עד היום הזה אחרו פעמי קולמוסי לצאת ולבוא לקראת אח"י מל"ך כדת מה לעשות וכאשר החיוב מוטל בתורת האחוה. לישדים נאוה. הכי אחי! לאט לי! כי לא על ראש הצעיר יחולו התלונות. כי על הזמן בוגד כי הוא בעוכרינו נצב לשטן כמדתו לכל רוח יכתיר ויקיף בכל פינות אשר הוא פונה. ודורך בנעלים על במותי מי מנוחות העיון והשקט. הדברים קל וחומר השנה הזאת האכילנו מספחי חלייו הרעים והנאמנים. וכנפול לפני בני עול נפלתי והכני לפניו כדי רשעתו כלוא ולא אצא קשור בכרעי המטה הצולעה והנדחה והנשברת. וזוהי סיבה כי מנעני ה' מכבוד לשרתו קל חיש ככל אות נפשו:

עתה אתה ברוך ה'! יום בשורה היום הזה. ואין ספק כי זכות הפלוסוף החסיד האלהי (השקול בדורו כהרמב"ם ז"ל לפי משקל חיבורו אשר הגיתי בכל פעולו אשר אדוני עסוק בו) הוא היה בעוזרי. ואל משמים שלח דברו וירפאני והחלימני והחייני ותכף לברכת הגומל חצני נערתי וכגבר חלצי אזרתי ורצתי אל אהובי החכ' כהן הראש זה שמו Monsignor Molza הוא ראש שומרי בית המדרש הגדול והמפורסם אשר בקרב מחננו יע"א והוא כמזגו הנעים קבלני בסבר פנים יפות כדרכו הטוב. ומסר בידי את כל חשקי אשר שאלתי מאתו והעדיף מטובו לעשות את בקשתי בתכלית השלימות. והיינו כי הספר הקדוש הזה **אמונה רמה** שורשו כתוב בכתב עברי לפי מנהגינו הספרדים (ועיין תשו' רמ"א סי' ל"ד שלשלת הקבלה דצ"ב ריש ע"ב ועיין ש"ות זקן אהרן סימן קמ"ח שהביא ענין זה מתשו' הרמב"ם ז"ל) ומשם הועתק עוד אחר בכתב הנקרא רש"י (ועיין תשו' רמ"א הנז' ואצלנו הספרדים נק' כתב פרובינצאל). ובאמת גדלה שמחתי עד להפליא מכמה פנים. ראשונה. כי מתוך שתי העתקות צדקת האמת כלפיד יבער. זאת שנית. הפעם אודה את ה'. כי נמצאתי בקי בכתב קדמון זה (יען

היותי ספרדי ומארץ רחוקה באתי מהר הקדש ירושלים לרעות ביעקב פה העירה יע"א כנודע). שלישית. כי מציאה גדולה הקדה ה' לפני כי אותו העיקרי נכתב ונעתק לכבוד הנשיא ממשפחתי ומבית אבי אשר שמי וכינויי בקרבו (משה חזן) כאשר יראה בדף ההעתק ההולך לפניו תוך דנא ואשוב אתפלא על הדבר הגדול הזה גם בעיני אהובנו החכם הכהן הנוצרי הנז' גדלה הפליאה הנשגבה הזאת כי הוא בקי בטיב הכתובות והלשונות ובפרט של בני קדם ובשמחה ובטוב לבב נטפלתי אני בעצמי והגם שעמדה לי ביוקר מפני הוצאת העגלות (מלבד שכר ידידנו המעתיק נר"ו שהעתיק כל הנשלח שני פעמים חד לשולחו וחד להניחו בב"הם הנז' כי כן צוותי אפי' על הכתבים שלי ושלו שבודאי צריך לגדל פר"ע) עכ"ז היה בעיני למה ולכלום נגד הקורת רוח שהיה לי מכל צד ופינה ובפרט כי לא היה אפ' לקיים המצוה ע"י אחרים כי מהת"ח אשר פה הע"י אין מכיר הכתב ספרדי הנז' איך שיהיה נכנסתי ויצאתי בכי טוב וראיתי כי הרבה טעיות נפלו בהעתקה מכ"ס לכתב רש"י באופן שאותו של כתב רש"י הוא מוטעה כמעט בכל פינות מאמריו ואני מפחדי שמא אותו שביד מני"ר נר"ו יהיה מועתק מאותו של כת' רש"י עברתי כל המאמ' השלישי אות באות וסידרתי הכל באר היטב לפי אותו העיקרי שהוא כתב ספרדי. והנחתי אחד בידי ואחד בבית המדרש הגדול הנז'. (כי מצוה גדולה לעשות חסד עם ב"הם המפואר הזה ובפרט שכן צוויתי בפירוש) ואחד אני שולח לפניו ויען שאין הדבר ברור אצלי אם אותו שבידו נפלו בו כל הטעיות המסודרים לפניו ע"כ לא הטרחתי את עצמי להגיה כל הספר אבל אני ממתין תשובתו החשוקה ואם כה יאמר כי תיקון הטעיות של מאמר השלישי היו בסומכי נפשו א"כ מוכרחים אנו להטפל ולהגיה כל הספר מהעיקרי שהוא כתב ספרדי להעתק השני שהוא כתב רש"י ותן לחכם ודי בזה כי ראוי והגון להשתדל בכל עוז ותעצומו' להוציא כלי למעשהו משופה ומנוקה מכל טעות ושגיאה ובפרט בספר הקדוש האלהי הזה כי כל דבריו נאמנו מאד והם רפואת הנפש לתחלואי דורנו אשר חלה את חליו על ראשו על כרעיו ועל קרבו ה' יראה בעוני עמו ישראל ויאיר עינינו בתורתו תורה שלימה. ברה כחמה איומה. כיר"א:

ואפריין נמטייה למה שיחיה שככה ישביענו מי אמרי"ם אמרי נועם אשר בספר האדיר הזה כי באמת הוא שבע רצון השכל ומלא ע"כ גדותיו התורה והעבודה והג"ח איישר חיליה דמר! איישר! נכון לבו בטוח כי כל אשר נגע יראת ה' בלבו וכל חכם לב אוהבי האמת בטבע קיים ירוצו ולא ייגעו לקנות הספר מאיר עיני חכמים הזה בכל הון יקר ונעים וגם אני בלי נדר אקנה איזה קובצים ככל אשר יגזור עלי:
תמהני איך נעלם מעיני אדוני שמי ושם עירי? כנראה שלא הגיע לידו קונטריסי **קנאת ציון** אשר חברתי זה כמשלוש שנים באמשטרדם נגד הכת החדשה בויכותי' נאותים וכמעט נשלח בכל ערי אשכנז וכל הסמוך ואם יש את רצונו זה יכתוב ידו לאהובנו הרב המתחסד עם קונו מוהר"ר צבי הירשל לעהרן מר"ו אשר באמשטרדם יע"א והוא ישלחהו לידו הקדש מתנה מחיים כי ראיתי אור פני כתבו כראות פני אלהים. ותרצני. ידיד חשקי! מודע לבינה כי בהיותי מעתיק הדברים הנשלחים לו פעם שנית מטעם האמור למעלה רעיוני על העתקתי סליקו ובקשו ממני להטיף מילין גם הם ויכתבון בספר ויוחקו בביאור איזה קצרי אמרים מהרב הקדוש המתבר ז"ל ונענעתי להם ראשי כי אם אחשה יראתי פן יקרני עון א"כ איפה שר צבא ה'! עתה באתי להשמיע במרום קולי שאם באולי יעלה לרצון כל הכתוב לפניו ויראה דברי אלה נאותים ויסכים ויאמר להדפיסם מתחת לזרו (כי זה ג"כ יהיה רצוני על דרך הואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא) עכ"פ משביעך אני בכח האהבה שיודיע דרכיו למשה הוצאתו בהדפסת תוס' הדברי' הכתובי' על הלוחו' ועלי לשלם עד ספ"א כי זהו רצוני וכבודו של אדם רצונו ועל הכל יבא דברך וכבדנוך לארכה ולרחבה על הן ועל לאו בהדפסת תוספת הדברים ודי בזה לחכם ונאמן רוח שכמותו סוף דבר הקו"ל היה מן העפר כמוני היום דורש בלשון חיבה שלומו וטובתו. גם לחוש"י קראתי לפתוח בברוך אשר בברכתו. חיה יחיה שנים כשני אליהו גבור בארץ בצאת השמש בגבורתו. זה יכתוב ידו לה' ספרא וספרי דבר מראשיתו. יפוצו מעינותיו חוצה ברחובות קרי"ה ישקו כל חייתו. בנפשו הרמה והנשאה מלאה דעת ויראת ה' ושלימה משנתו. ובנפש נענה דוה לבב שנעברה צורתו. אין דעתו מיושבת עליו כאיש עברו יין הגיע לשכרותו. כי גנב גנבתי מארץ העברים מהר הקדש ירושלים תוב"ב ההר חמד אלהים לשבתו.

וה' משמים אותי נהג אל המקום הזה מקום אשר דבר המלך ודתו. עושים מאהבה באהבתו ובחמלתו. הנה העיר הזאת קרובה לקיים כל דבר שהלכה כמותו. ואשמע את הקול ואל משה אמר שב בני שב אפתחא דרומי יע"א לרעות ביעקב עמו וצאן מרעיתו. יואל אלוה להשיב את שבותי על מכון הר ציון כי שם צוה ה' השראת שכינתו. הוא העבד ישראל המצפה יקרת תשובתו. הוא החותם באהבת תורתו. הבא על החתום בש"א לח' אייר משנת ית"ר שאת לפ"ק ברוב עוז ושלום:

ואלו התשובות על ה' שאלותיו אבל הן לפי סדר הספר מתחילתו לסופו כדי להקל למגיה ולמעיין:

וכבר הודעתי בכתבי כי שני העתקות באו לידי אחת בכתב עברי כמנהג ספרדי (וזה אקראהו כ"ס ר"ל כתב ספרדי) והוא העיקרי. והב' אשר הועתק ממנו בכתב עברי הנקרא רש"י (וזה אקראהו כ"ר ר"ל כתב רש"י) ואני כותב כל אחד על הדפים שלו כדי להקל למחפש ובפרט לבית המדרש הגדול הזה אשר זכה לשניהם למען יהיה למאור עינים אל כל הבא ועמד בבית המדרש המפואר הזה לחפוש כל חדרי. ועוד אודיע להרב המוציא לאור תעלומה שבאיזה מקומות נלע"ד לגלות דעתי הקצרה או בביאור הענין או בביאור דברי הרב ז"ל. וע"כ אעשה בה סימנים על דרך א' ב':

תשובה לשאלתו הא'.

א כ"ס כתוב ד' אברהם הלוי בן דאוור דלת אלף וב' ווין וריש: כ"ר ר' אברהם הלוי בין דאוד ב' דלתין ואלף ויו: *(א)

תשובה לשאלותיו הד' והה'.

ב' ג' כ"ס ד"ל ע"א. אח"כ מזה הכדור היוצא ממרכז והוא יקרא גלגל ההקפה והוא יותר חזק משאר גרם הכדודרהיוצא המרכז לפי שהוא יקרעהו ויתנועע בו התנועה אשר היא קרובה מתנועת האמצע. עוד בגלגל ההקפה. (אמר המשי"ח ס"ט באן יש מקום פנוי מעט בכ"ס הזה וכתוב מבחוץ וזה לשונו וזה תוארו. נראה שחסר מכאן וגם בערבי מזה למדנו שהספר נתחבר בערבי והוא ברור ג"כ מסדר הלשון למכיר טבע העברי והערבי והוא תשובה לשאלתו הה') לפי שהוא יקרעהו ויתנועע בו התנועה הנקראת תנועת ההתחלפות. כ"ר דכ"ז ע"א שורה כ"ג. אחר כן מזה הכדור

היוצא המרכז יפרד כדור מרכזו כחצי עובי הכדור היוצא המרכז והוא יקרא גלגל ההקפה והוא יותר חזק משאר גרם הכדור היוצא המרכז לפי שהוא יקרעהו ויתנועע בו התנועה אשר היא קרובה מתנועת האמצע. עוד בגלגל ההקפה (כאן יש מקום פנוי מעט אבל לא נמצא כתוב מבחוץ שום דבר) לפי שהוא יקרעהו ויתנועע בו התנועה הנקראת תנועת ההתחלפות:

תשובה על שאלתו הב'.

ד' חפשתי הדק היטב בכל הב' העתקות הנז"ל ולא ראיתי שום שינוי מאותו אשר כתוב לפניו במינכען בענין זה ולעשות רצונו אעתיק לו התחלת עיקר הד' והתחלת פ"ג מן העיקר הד' וסוף פ"ג זה שהוא סוף העיקר הד' ושאין פרק רביעי כלל: תחילת העיקר הד' פ"א. במופת מציאות המלאכים מצד מה שישיגו מהם האנשים במחשבותם אנחנו רואים הנפש האנושית וכו' (שוים כ"ר וכ"ס): תחילת פ"ג מן העיקר הד' בביאור מאמרים בסדר המציאות כבר נתייסד דעת הפלוסופים האמיתיים על שסיבת המציאות כולו והתחלתו האל יתברך ויתעלה הוא אחד אחדות גמורה וכו' (שוים כ"ר וכ"ס): סוף הפ"ג הנז"ל שהוא סוף העיקר הד'. ובזה יאמר המשורר ויאמרו לא יראה יה וכו' הנוטע אזן הלא ישמע וכו' היוצר גוים וכו' והוא כי האדם כשהחזיק בזה ושמו אמונה לעצמו התבייש מן המחשבות הרעות כ"ש מן המעשים אשר כן (שוים כ"ר וכ"ס):

תשובה לשאלתו הג'.

ה' המאמר השלישי כולו נלמד מתחילתו לסופו בשני ההעתקות הכ"ר ביד השומע והכ"ס בידי הקורא. ולא נמצא בשום א' מב' ההעתקות שום רושם לראות באיזה מקום הוא סיום הפרק הראשון והתחלת הפרק השני כי שני הפרקים ירדו כרוכים בפרק א' כמו אותו שבמינכען אשר לפניו ויען שע"י הלימוד מתחילת המאמר הג' עד סופו ראיתי הפלגת הטעיות שנפלו בהעתק כ"ר ע"כ נטפלתי להעתיק התיקונים גם לו גם לבית המדרש. וסדר התיקונים סובבים על העתק כ"ר מכ"ס ומה שאני מוסיף או מתקן מכ"ס אני כותבו כמו זה עם הדפים של כל העתקה והעתקה. ודמות שורו"ת כ"ד להקל על המבקש:

וזה החלי

קרוב להתחלת מאמר השלישי בדברו על קנית המזג צורה והביא ראיה מפסוק ויאמר לרשע למה תכה רעך והוא בכ"ר דנ"ז ע"ב כתוב וז"ל והיא מדה תשולח מטוב השכל ושמירת הסידור הנאות והמחשבה באל יתברך ובהשארות סידור עולמו כפי רצונו יתברך והפכו והוא העול מסעיפי השטות וההמסר לסכנות ועזיבת המחשבה באל יתברך ובהשארות סידור עולמו כפי רצונו יתברך ואחר שהיה וכו' כ"ס דע"ב ע"ב:

כ"ר סוף דנ"ז והיה לכבד ההורים (צ"ל) והחמישי לכבד ההורים. כ"ס דע"ג ע"א:

כ"ר דח"ן ע"א שו' א' וההנהגו' הנשארים (צ"ל) והחמשה הנשארים. כ"ס דע"ג ע"א:

כ"ר דח"ן ע"א שו' ג' וחומר מה שביד האנשים (צ"ל) וחימוד מה שביד האנשים. כ"ס שם:

כ"ר דח"ן ע"א שו' ח' שידע תאריו הנכבדים ופעולותיו (צריך להוסיף כאן) כי תאריו אמנם יודעו מצד יחס לפעולותיו אליו וכאשר נודעו תאריו ופעולותיו יוטבע בלב. כ"ס דע"ג ע"א.

כ"ד דח"ן ע"א שו' י"ג ובין השתי. היראות. כ"ס דע"ג ע"ב:

כ"ר שם שו' י"ט מצינו ההתמדה (צ"ל) וענינו ההתמדה כ"ס שם:

כ"ר שם שו' כ"ד נקראים עבדי ה'. את כל עבדי הנביאים משה עבד ה' יהושע ן' נון עבד ה'. כ"ס דע"ג ע"ב:

כ"ר סוף דח"ן ע"א וכאשר יגמור צרכו. יתן. השבח לאל כ"ס שם שם סוף ע"ב:

כ"ר דח"ן ע"ב שו' ו' ואינו יודע שיעור מה שיבטא בו ומה שישבע בו הנה אין ראוי שיבטא בו כ"ש שישבע בו (כן צריך להוסיף) כ"ס דע"ד ע"א:

כ"ד שם שו' ז' הפילוסופים (צ"ל) הפייטים. כ"ס שם:

כ"ר שם שו' ט' שיהיה בו הוא. בהתחלה כ"ס שם:

כ"ר דח"ן ע"ב שו' ט' מלקלותו (צ"ל) מלהקנותו כ"ס שם:

כ"ר שם שו' י"א וכמה שמו (צ"ל) וכבר שמה כ"ס שם:

כ"ר שם שו' ט"ו ומהמדות המעלות (צ"ל) ומהמדות המעולות. כ"ס שם:

כ"ר שס שו' י"ט ומן המצורף לזה עד עזיבת צרות (צ"ל) ומן המצורף לזה עזיבת צרות עין. כ"ס שם:

כ"ר שם שו' כ"ד ובזה ג"כ (צ"ל ולהוסיף) ובא ג"כ אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך את עצמו. כ"ס דע"ד ע"כ:

כ"ר שם שו' כ"ה תקנת אשה (צ"ל) תקנת אושא. כ"ס שם. (והוא האמת):

כ"ר שם שו' כ"ו ששה חדשים (צ"ל) עד שש שנים. כ"ס שם. (והוא האמת):

כ"ר סוף דח"ן ע"ב וסבול העני (צ"ל) וחבול העני. שם כ"ס:

כ"ר דט"ן סוף ע"א אל הממונה. על המונינו להקריב הקרבן כמו שבא בכתוב והתודה אשר חטא ונאמר וכפר עליו הכהן מחטאתו אשר חטא ואם לא פרט עצמות החטא אבל הביא חטאת סתם. (כל זה צריך להוסיף) כ"ס דע"ה ע"א:

כ"ר דט"ן ע"ב שו' ב' ולחשוב שנצחה אל ממנו וכבדה (צ"ל) ותחשוב שנצחה אבד ממנה ובלתה. כ"ס שם:

כ"ר שם שו' י"ב באמרו שהאומה כששמעה משפיכות דמים (צ"ל) ואמרו האומה כשנמנעה משפיכות דמים. כ"ס דע"ה ע"ב:

כ"ד שם שו' כ' כולו שותף לנביא (צ"ל) כאילו בו שיתוף לנביא. כ"ס שם:

כ"ר שם שו' כ"ז מן היעוד בכבוד בניו (צ"ל ולהוסיף) מן היעוד בבכור בניו כמו שהיה סוף יעוד המצריים מכת בכורות והיה לנביא עליו השלום כאלו אליו הקדמת הידיעה כשישראל יהיו נצולים. כ"ס שם:

כ"ר דנ"ט ע"ב משורה כ"ח עד סוף הספר כולו מוטעה וחסר כמה שורות וכמה תיבות וע"כ גמרתי בדעתי להעתיק הכל מכ"ס אות באות:

מאמר ישוב על פני המשיב עלינו. שמתם לאל אותות כדי שיכיר בהם בתיהם *(ב) ואמר שבתשעה המכות אשר הכה בהם המצריים קודם מכת בכורות לא היה למלאך הממונה בהם ממשלה להביא כמותם לישראל אבל כמו שהוא בכתוב והנה לא מת מכל בני ישראל דבר ולכל בני ישראל היה אור במושבותם והדומים להם אמנם מכת בכורות כמעט שהיה הדבר כולל למצריים וגם לישראל לזה נאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ואין ספק כי כמו זה המות הפתאומים אשר קרה לבכורי מצרים היה בשינוי מזגיהם אל קדחת חדה מופלגת ושורפת והגרת הדם *(ג) וחנן ה' בשהיה בבתיהם בעלי חיים שחוטים צלוים בלתי שבורי עצמות אלא בבית כל אחד מהם שה תמים צלוי ועל השערים הדם לדחות מלאכי החבלה ולזה האופן הד' טוב

מן הג' והוא טוב ההשמע ושלא יהיה האדם החסיד מהרהר אחר מדותיו של הקב"ה. אין רצוני בזה שימנע האדם מן החכמות וכ"ש מן המגיעות אותו לידיעת האל יתברך כי אין זה משובח. (אמר המשי"ח ס"ט עיין בקונטריסי קנאת ציון דט"ו ע"א ובפרט בד"ה אמור לי יעזרך אלהים וכו' ותראה שכל חכמי ישראל המובהקי' זהו כל חשקם ומאויים בלי ספק והרי מצינו תל"ית רב מפורסם וקדמון קרי בחיל אמיתות דבר זה עם כל תנאיו ודי בזה) אבל רצוני שהאדם כשידע באמת שבכאן נבואה בפנים המאמיתים אותה מקיום השגחת הבורא בנבראים ונתקיימה אליו נבואת נביא שלוח להראות המופתים הגדולים על ידיו ובהוציאו לחפשית אמתו' (אמר המשי"ח ס"ט בכתב רש"י כתיב אומתו ובכ"ס כתוב אמתו' שיראי ר"ל אמיתותו יתברך במה שהראה להם והמעיין יבחר) במה שהראה להם על ידו וכאלו הוא לא בא בדבר נמנע אצל השכל ולא ציוה דת בלתי יכולים בה ולא נראית בהנהגתו לעולם דבר ייגע *(ד) ולא סר מהיות מעולה ומכובד מן האל יתברך באומתו אח"ך אמר לאומה שהאל יצוה אתכם ויזהיר אתכם מכך במה שלא ידעו סבתו ועלתו ומי שקבל זה על דרך האמונה וההצדק (אמר המשי"ח ס"ט גם מילת ההצדק מועתקת על רעיון הערבי. תצדיק. ויאמר דוקא על אופן זה) הנה הוא מאמין ומי שרצה להתחכם ויאמר איזה תועלת במנוע להם בשר הבהמה ההבלתי מפרסת פרסה ושוסעת שסע והרג אשר אין לו סנפיר וקשקשת וכדומה לזה הנה הוא אותו שלא יתנהג במדת המוסר עצמו להשלים מצות האל ולנו שנשיב להם כשירחיבו לשונם בכמו אלה התוכחות בחשבם מה שעשה אברהם אבינו ע"ה די ממנה שלא יכחישוהו והאל יתברך יודיע לו בנבואה כי ביצחק יקרא לך זרע והבטיחו בהבטחות יקרות אח"כ ציוהו להקריבו קרבן ולא רצה להתחכם ולהתוכח ולומר ואנה היעודים הנכבדים והתקוות הנכבדות אשר הבטיחני בהם אבל מסר עצמו להשלים מצותו והאמין שאין שיעור לידיעתו בצרוף אל ידיעת האל והלך ונשמע למצות האל ית' ולא נעלם מהאל זה האופן ממנו אבל כיוון שיהא הנהגתו ומדותיו חקוי יעשו כמהו אותם השומעים הנשמעים לאל יתברך ודוגמא ישימו מגמת פניהם אלה *(ה) הנה אלה תועלות אלה העינים הדקים המתוקנים בדרך חכמה שהם ההפרש וההבדל בין הכפירה והאמונה. ע"כ:

תם ונשלם

לכבו"ד הנשא מוהר"ר **משה** בכמוהר"ר מתתיה וכינוי **חזן** נר"ו (אמר המשי"ח ס"ט זה שמי **משה וישראל** וזה זכרי **חזן** הפעם אודה את ה' אשר הנחני בדרך אמת אל משפחתי ואל בית אבי): ממכתב ידי קטן הסופרים יצחק בר שלמה וכינויו גבלי נ"ע מ' לספירה שנת **והדרך** צלח רכב במדינת **פאלרם**:

(**ואפשר פאלכס** כי בכ"ס אין כמעט הפרש כשכוללים הרי"ש והמי"ם או הכ"ף והמ"ס בסוף תיבה כמי זה **פאלכם** ואם יהיה פאלדם בריש הפ' שיהיה פאלירמ"ו באי אי"טאלייא אבל משפחתנו היתה באנדלוסיא אשר בספרד ובארטולוקי כתב **פיאנדרה** ולא ידעתי מנא ליה ואפ' שזה פאלדם או פאלכם יהיה פי אכדרה וגם הכהן הראש הנז' תמה ע"ז ולא ידע להשיב):

(**א**) **אמר** המשי"ח ס"ט זכורני שהרב חיד"א ז"ל בספר שם הגדולים ח"ב דנ"ו ע"ב שהביא בענין זה מי שטעה לומר בן דאור בריש לבסוף. וכתב ז"ל שזה הטעות בא לטועה בשביל חסרון ידיעת לשון הערבי שלשם דור קוראים **דַאוּךְ** בדל"ת לבסוף והוא נגזר משם דוד ועכשיו אני רואה דאם היה כתוב דל"ת אל"ף וי"ו רי"ש ודאי ופשוט שיש לתלות בטעות המעתיק ובחסרון ידיעתו מלשון הערבי המשבש מילות לשון הקודש כנודע והדין עם הרב חיד"א ז"ל אבל לפי מה שכתוב לפנינו **דאוור** בשני ווין וריש מפורשת אין ספק שכך הוא ואין לתלות בטעות. חדא דמילת דאור בויו אחת אין לה שום הבנה לא בעברי ולא בערבי. ושנית שבקל יש לתלות הטעות בין דלת לריש ששוו"ים בצורתם לא כן במילת דאוור בשני ווין וריש. ראשונה שיש לה משמעות בלשון ערבי והוא מקיף שלכל המקיפים בלילות הסובבים בעיר נקרא כל חד בדידיה **דאוור** וכן המקיף אחר סוסי הרחים נ.קרא **דַאוַור** ויהיה תוצאתו והברתו כמו שכתוב **דַאגַוַאר** (ואחרי כתבי דקדקתי בבארטולוקי די"ח ע"ב שהביא כלשון זה דאגור בגימל ומהיבן בא לו ואני ראיתי האמונה רמה שהיה ביד בארטולוקי והוא זה הכ"ס ושם כתוב בשני ווין אם לא שאיזה חכם מזרחי כמוני הודיעו זה וע"כ כתב בגימל). והוא ממש כתיבת והברת שני ווין בלשון ערבי כמו הרובלי יו

בלשון אינגליש דרך משל המים בלשון אינגליש Wather דכתב בדובלי יו ונקרא בהברתו **וָואטֶיר**. שנית שרחוק לתלות בט"ס שני ווין במקו' ויו אחת שאין מקום ואופן להטעות למעתיק והוא ברור וכיון שהגענו לזה תו איננו רחוק כינוי בן **דַאוַור** כלשונו' בני קדם כמו שמצינו בתלמוד ר' זכריה ן' הקצב ובפרט בארצות ספרד רבו מלמנות כינויים כאלה אבן **עזרא** (ולא כמו שקורין לראב"ע אבן **עֶזרַא** שהרי עדיין יש ממשפתות כארץ הטורקיא מגרושי ספרד וקורין אבן **עַזרַא** ושכן קורין **לעֶזרַא** בערבי). בן יעיש. בן וואקר. בן יקר בן גיאת. בן רשד. בן **בַּכַּר** וכאלה רבות ושורשם מן העברי או מן הערבי והוא ברור:

(**ב**) **אמר** המשי"ח ס"ט זה אחד מן המקומות הקור' בגרון למכיר שתי הלשונו' העברי והערבי שהספר הזה מועתק מהערבי שהעתיק הרעיון הזה בלשון נסתר והתלוצצות בלשון הערבי ממש. ואין להאשים המעתיק חלילה. כי כן דרך המעתיק לימשך אחר דרך הספר בעת ישוטטו רעיוניו בהעתקתו. וכמו שהודיע לנו ראש המדברים מהר"ש ן' תבון בהקדמתו לס' המורה ד"ה והנה:

(**ג**) **אמר** המשי"ח ס"ט אשר בדברי הרב ז"ל יתבאר היטב אומרו כי אין בית אשר אין שם מת ודרשת רז"ל שהמכה היתה על כל גדולי מצרים. שכל גדולי הבית (ר"ל עיקר וחיות ועמוד נכון אשר הבית נשען עליו וכמ"ש הרשב"א ח"א סימן תקל'ב) מדרך טבע שיהיו נכאי לבב וכחושים מהעול הכבד וריבוי הטרדות והמות הפתאומי יותר מסוכן בכחושים ונכאי לבב זה נוכל לומר לכוין דברי הרב ז"ל. הא לאו הכי דברי הרב ז"ל אינם מובנים כלל. וכמו שיראה הרואה. ואש"א ת"ם:

(**ד**) **אמר**המשי"ח ס"ט. קורא חביב! בהיותי מעתיק סוף המאמר הזה והגעתי לאלה השלש גזירות מהר סיני חצובות שגזר הרב המחבר ז"ל מאמרים קצרים מאירים ומזהירים באור החמה שבעתים. והם כשלש מפתחות או כעינים פקוחות להבין ולהשכיל כללות ופרטות חקי האלהים ותורותיו. באמת עמדתי מתבהל מעומק דעת המחבר הזה ז"ל ותכלית התפלספותו האלהי וחכמת קיצור דבריו עם היותם ממולאים בתרשיש שהם וישפה שכל גופי התורה תלויין בהן. ואני בעניותי! זה זמן לא כביר נטפלתי לחבר חיבור קטן (כמו שיבא לפנים מהו תכלית כוונת חיבורי)

ומכלל דברי עמדתי לברר שלשת השרשים הללו כיד ה' הטובה עלי כמו שיבא בע"ה. ואשתומם על המראה הגדולה. מה עצמה חכמת הקדמונים ז"ל כי בג' דברים ממש משובצים זהב במלואתם כלל כמעט כל מה שכתבתי אני הדל באלפי. ע"כ אמרתי אני אל לבי **עת לעשות לה'** וברשות הרב המחבר ז"ל וברשות הרב המשתדל להוציא לאור תעלומה נר"ו אדחוק ואכנס בתחום שאינו שלי לבאר ולברר וללבן שלשת המאמרים היקרים המסולאים בפז האלה. על מתכונתם. וצביונם וקומתם. ותכלית כוונתם. וקנאת ה' צבאות תעשה זאת לפקוח עיני שתי הכתית הנמצאים באומתנו כי השלישית והיא האמצעית ע"ד אמצעי שלם היקרה מפנינים (הם התלמודיים המובהקים אשר הגיעו לכוין הלכה לתלמיה בשקול הדעת מכריע גם גברו חיל לדעת מופת כל מה שנמצא עליו מופת והגיעו עם המלך בתוך הבית ע"י תלמוד עמוק ומעשה רב) כל חפצינו לא ישוו בה וממילה אינם צריכים לי ולבאורי לא ממני ולא מהמוני. אמנם הב' הכתות אשר אני מרמה או חולם חלום שיהיו צריכים לביאורי זה אחלקם ביעקב אל שתי קצותיו. האחת והיא יקרה בעיני אלהים ואדם ונחבקנה. היא המחסדת עם קונה ומאמנת דעות אמיתיות מדרך קבלה ואמונה. אבל כמעט נפשם בחלה אפי' בהגיעם לימי העמדה (ששוב אין פחד פיתוי וסכנה שכבר הושרש בשרשי האמונה. ועיין שו"ת זקן אהרן סימן כ"ה ד"ל ע"ג) לסקור לאמת אמונה לפחות להשיב לבערי האפיקורוסים (כי לחכמים להרע צריכא רבה באמת) והכת הנכבדת הזאת ה"י כיון שלא הורגלה בלימודים כאלו. בלמדה ספר כמו זה תעבור בין בתריו ועליו לא עומדת ולא יושבת אלא מוטה כשעה שלא יום ולא לילה. ובהכרח טיפי מרגליות כמו אלה נושרי' מפיה מבלי שתטעו' בהם טעם בשר מפני מיעוט הרגלה בהם. אבל אם תשמע הביאור באר היטב בכל לשון אשר היא שומעת ורגילה. באמת תתעדן בדשן נפשה. כי הוספת לה דברים מבוררים כשמלה לאמת אמונה בדרך מובן. הוספת לה נחת רוח באמונת התורה ומעשיה הטובים. ודין ספק כי יברכך ויכבדך באהבה וחיבת הקדש. והרי הועלנו וגרמנו נחת רוח לאחינו בשרינו עובד את ה' מתהנה ולאו מלתא זוטרתי היא. והכת השנית תסמר שערי בשרי בהזכירי אותה. והיא הגוברת היום על פני חלק האיברו"פא הצילעה הזאת אשר אנכי בקרבה

בעונותי. והיא אשר תשלח רסן לשונה וימלא קדים בטנה. לכפור ולדבר עתק ברחובות קריה מפני כי לחכתה הגבורה המזג הרע ואהבת התענוג והתאוית גופניות משׁשׁיות פומביות אשר רבו כמו רבו כחלק הכדור הזה כנודע. ואם יגיעו לידה קיצור אמרי הרב הקדוש הזה ז"ל אשר עמקו מאד. אם תבינם על בוריים. תבקש להתעולל עליו ולחפות דברים אשר לא כן כדי להחזיק בתאותה כי היא סבת כפירתה כנודע. ואם לא תבינם. תתלוצץ אצל כל פנה. ובין כך ובין כך תאריך לשונה. תפתח קבר גרונה. וכה תדבר. ואיך הוא לא בא בדבר נמנע אצל השכל והרי הם צריכים להאמין כמה דברים וכמה פלאות עד אשר יחשכו ענני השכל כיום בא השמש בצהרים.? ואיך לא ציוה דת בלתי יכולים לעמוד בה והרי כמה וכמה מבני האומה הזאת תעל שועתם מן העבודה וצווחין ככלבא כי הרת צריך תיקון והתמזגות לפי הזמן? ומה לך מופת חותך הפך דבריו וגזרותיו? ואיך לא נראה בהגהתו דבר ייגע וכל האומות שכנינו עדים היום וישימוה למשל. אין יגיעה כשמירת דת היהודים? וע"כ חצני נערתי לסתום פי המקטרגים הללו אשר כמה פעמים הביאו בכליותי בני אשפתם כמדקרות חרב. ואם ע"י פרסום ביאורי זה על אמרי הרב ז"ל יזכני ה' להשיב את הנדחות אפי' אחת מני אלף. באמת כבר הועלתי תועלת חזק. ואם אין גם אחד (מה שלא אקוה) עכ"פ לקחתי נקמת התורה ונקמת הרב ז"ל מאותו המתלוצץ או המתעולל כי יראו ויבושו ויחתו מפחיזותם כי מטבע האמת בהיותו מבורר לעיני השמש והירח לא ימצא מנגדו מענה להשיב וא"כ כבר לא עמלתי לרוח:

דע לך קורא נעים! שאני הדל כבואי העירה יע"א חיברתי דרוש אחד ארוך בדורו קראתיהו כתר מלכות וקוטב דרושי יסוב לברר וללבן כי לנו הישראלים כתר תורה הוא העיקר. וכתר מלכות לא היה בזמן שהיה באמת (כימי דוד ושלמה ותו לא) רק לכבוד ולתפארת. והטעם מבורר כי עם הנהגת תורתנו די לנו שררת עם הנקראת **דמוגראציא**. ולהגוים להפך שכתר המלכו' הוא העיקר. והכרחתי מונח זה על פי ז' טעמים מספיקים בנויים על מופתים הגיוניים שכליים ומהם חותכים. וכל טעם וטעם בנוי על פסוק מפסוקי תורת ה' תמימה וכו' עד אומרו גם עבדך נזהר בהם וכו' שגם דוד מלך ישראל תחת הכתר הזה והוא ימשול בו וכמאמר הכתוב ולבלתי סור

מן המצוה וכו'. ואעתיק לך קורא נחמדי! הטעם הששי הקצר מכולם. והוא מפלאות תמים דעים שנמצא אתי. מוכן ומזומן כאלו כל עקרו לא חובר כי אם בעבור היותו פירוש קצרי מאמרי הרב המחבר ז"ל הללו ולא בדרך גוזמא. כמו שתראה שבתוך העתקת הטעם הששי הזה. יבואו מאמרי הרב ז"ל בין שתי ידות. כמו זה ותו לא מידי. והשאר כבר היה ונברא מזה שלש שנים. וכבר הועתק איטלקית אלא שלא הדפסתיו מפני הבלבולים כי הוא ר"ל הכל הדרוש הפך דעת המון עם שבדורנו המתנגדים להפוליתוקין כנודע. ואני מחזיק הפוליתוקין בכל דעתי ובכל כחי בראיות מופתיות כי היא ר"ל המלכות מדיניי דוקא ישובו של עולם ועמוד נבון שהדתות נשענות עליו יען וביען שררת עם לא תכון היא ומלכותה אם לא בשקדמה לה דת כמו דתנו לא נופל דבר ומצב אנשיה כמו מצב אנשי אומתנו בימי יהושע והזקנים אשר האריכו ימים אחריו או במדינה קטנה ואנשים בה מעט ורובם עוסקים בישובו של עולם בטבעם. כי על אופן האחרון הזה אפי' נער קטן ינהג בם. הא לאו הכי חלום אחד הוא בלי ספק ואכמ"ל עוד. ונבוא אל המכוון להעתיק לפניך הטעם הששי כי הוא היותר צריך לענין אשר הבטחנוך:

וזה החלי

הטעם הששי ליסוד דרישנו הוא מטעם אחר והוא ג"כ מפורסם וידוע בעין כל חכם לב יודע כללי ופרטי תורתנו הקדושה. והוא שמעולם **כתר תורה** לא יחלוק ע"כ מה שיחייבנו המופת שמעולם לא חקקה חק אחד או משפט אחד אשר ממנו נשמע דרך משל שהחלק גדול מהבל. או שהצלע גדול מקוטר המרובע. שלעולם משפטי התורה. ומשפטי הטבע הם כאחים ולא יתפרדו (והרמב"ם בתחילת ס' המורה קראם מצרנים וכן בכמה מקומות בריח גדולה כרת בין שניהם והיו לאחדים בידו כנודע ומפורסם) לבד בדבר שלמעלה משכלנו. שבלאו הכי אין בידנו לבררו להפך. וכ"ש כי צדקה גדולה עשתה להודיענו דברים נשגבים מה שקטן שכל האנושי מהכילו. וכמ"ש למעלה באורך (והתשב"ץ ח"ב סוף סימן נ"ב כתב ז"ל כי התורה להודיענו תעלומות רמות בלי מופת תחיש. אך מופת לא תכחיש). וז"ש אדוננו המלך דוד ע"ה. ואדברה בעדותיך נגד מלכים. ירצה בדברים הנשגבים שהם בתורת עדות אשר

לא ישלוטו עליהם החושים והמופתים ההגיוניים. על אמיתותן. ולא אבוש שמלבד שאין מי שיוכל לברר להפך ממה שאני מדבר באלה העדות. עוד בה שלא אבוש ג"כ שיוכלו לנצחני בחכמת הגיונם. אשר קבר פתוח גרונם. כי בזה אין להם מענה להשיב ואדרבא צריכים לגמול לי חסד שאני מודיע להם חידושים יקרים. הנה מבורר שכתר תורה גדול כי לא לא יכחישנו המופת. וזהו מ"ש הראב"ד ז"ל **כאלו הוא לא בא בדבר נמנע אצל השכל**. שכולל עניני האמונה. ולא זו בלבד אלא שגם כל מצותיה ומשפטיה אינם ענינים מופלגים עד שבעבור קיומם נצטרך להלחם נגד הטבע מלחמה גדולה מן הקצה אל הקצה. שמעולם לא אסרה לנו דבר הראוי ליהנות מהערב והמועיל וגם לא הכבידה עולה להתענות כי אם פעם א' בשנה. וכבר החכם הרופא ופרופיסו"ר בברל"ין הוא החכם **אופפ"עלאנד** בספרו מאקר"ו ביוטי"ך (והועתק ללשון הקדש מהחכם החוקר מוהר"ר משה מרדכי יאוועל וקרא שמו רוח חיים. ועכשיו בא לידי מועתק בלשון וכתב איטלקי ראה דבריו בח"ב עמוד רל"ח ע"ש) והכריח בחכמתו. שהוא כמעט הכרחי להתענות פעם או פעמים בשנה לעכל מותרות הגוף. ואנו אין אנו צריכים לטעם זה. כי אנו מאמינים מ"ש בתו"הק כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. אבל הבאתיו בדברי אלה להודיע בעמים שגם תענית זה מלבד שאינו נגד הטבע ומזיקו אלא אדרבא הוא לתועלתו תועלת גשמי ורוחני וזהו מ"ש הראב"ד ז"ל. **ולא צוה דת בלתי יכולים לעמוד בה**. שכולל עניני המצות והחוקי שאפילו לא יהיה להם טעם מספיק לפי שכלנו (כמו מניעת מאכלות אסורות שכתב הרב ז"ל לקמן) כי אם מטעם ידוע ונגלה לפניו יתברך. עכ"פ מלבד שאינו נגד טבענו אדרבא יהיו לתועלות בצד מה. וא"כ הרי שצוה דת שיכולים לעמוד בה. גם עניני העריות כמה נאים ומכוונים לטבע האנושי והוא טבע קיים עד סוף כל הדורות. עד שאינם צריכין בשום זמן שום תיקון ושינוי ותמורה כדי לזווגם עם הטבע כי לעולם יהיו כאחים ולא יתפרדו דוק כל משפטי התורה ותמצאם מכוונים אל האמור כי כל המשפטים הם קבועים לפי קביעות טבע המקבלי' אם בדברים שלא ישתנה הטבע לא בזמן ולא בפרטים כמוהם ג"כ הוא החק והמשפט ובדברים הנופלים תחת סוג שינוי הדורו' כפי התרחקות' או שינוי טבעי ומזגי בני אדם זה

מזה או האדם עצמו שישתנה דעתו לפי איזה מקרים שיקרו לו ג"כ על אלה עשתה והצליחה החכמה העליונה לסדר דברים נאותים לפי מה שהוא הזמן וצורך השעה או צורך טבע החמרי וכדומה כמו שתאמר מצוה ראשונה בקיום מין האנושי כי הוא צורך אל האשה לא חייבה לקחת אשה אחת דוקא כי אפשר יצטרכו באיזה דורות אל ריבוי ההמון לכונן ערים נשמות וכמ"ש אדוננו המלך דוד כחצים ביד גבור כן בני הנעורים אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער וא"כ אינו די אשה אחת ויצטרך לחדש דת לפי הדור. וע"ז לא חייבה בהחלט דוקא אשה אחת כדי שלא יתחכם אותו הדור האחרון לומר שלא ירדה החכמה האלהית להשתנות הצורך ונמצא הדור האחרון ממילא כופרים בעיקר ההשגחה שח"ו אינו צופה ומביט עד סוף כל הדורות ולעומת זה ג"כ לא חייבה להוסיף על אשה אחת וכמו שכבר הגיעו הדורות כי לא יאות לנו לא לפי מותרות הזמן ולא לפי הבריאות נשים הרבה ואפי' אשה א' בכל אלה צריכא רבא עד שהסכימו קדמונינו שקודם הנשואין יהיה נשבע החתן ש"ח ע"ד המב"ה שלא ישא אדם אשה על אשתו ולא יגרשנה כי אם מדעתה ורצונה מפני שראו בגלותנו זה כי נתרחקנו מעל אדמתנו. די לנו לקיים המצוה באשה אחת הלא תראה בארצות טורקיא. הגם שגויי אותם הארצות נושאים נשים הרבה כרצונם ומגרשין אתהן בעל כרחן עכ"ז לא תמצא בכל היהודים השוכנים תחת ממשלתם אחד מעיר וב' ממשפחה כי לו שתי נשים ואפי' אם נפלה לפניו אשת אח חולץ ואינו מיבם מכ"ז טובה תוכח"ת כי גם באותם הארצות ראו בעין שכלם כי לפי מצב הגלות ראוי להיות נעזרים מהחירות האלהי והבחירה שנתן בידנו לקיים מצותו באשה אחת או ד' הכל לפי העת והזמן והצורך וע"ז לא למדו מגויי אותם הארצו' ודי להם באשה א' ונושאין אותה בעודם בכחם וגבורתם בן ח"י שנה ואגב חדא הם נצולים משוחה עמוקה אשר היא כליון חרוץ לגשמיות ולרוחניות וכן כל כיוצא בזה הניחה החירות כי אפי' אותה אשה שחייבתו לישא אותה התורה גרושיה אם מצא בה ערות דבר. כי אין השכל מחייבו כי אחרי אשר הוטמאה יהיה קשורה עמו כי הוא מיאוס גדול בטבע קיים וגם כנגד האשה הרשעה חס רחמנא על טבע חומרי שבה שלא להניחה אלמנות חיות בלי גט כי אז ודאי או

לא תסבול צערה ותמות כי סוף סוף מחומר עכור קורצה. או תתרבה הזמה ותשחת הארץ ע"ז חייבו לתת לה גט פטורין ושלחה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר כדי שתשקוט המית ים תאותה וכיוצא בזה ג"כ לא ציוה ליבם אח לאשת אחיו דוקא יען מזגי בני אדם משוני' ויש הרבה כי נפשם קצה לבוא אל אשת אחיו ונתן הבחירה או חלוץ או יבם והוא יתעלה יודע טעם למצוה זו אבל באיזה אופן שיהיה הגיע לתכלית הכונה מבלי התנגד טבע אותו פרטי אשר נפשו קצה לבא אל אשת אחיו וכן בכל דיני ממונות ושאר הוראות שיקרהו כי יוצאים ממרכז המשפטים הכוללים הניח הרשות ביד מורי התורה והוא אומרו עפ"י התורה אשר יורוך וכמו שהאריכו הרב המאירי בהקדמתו לס' בית הבחירה ובעל העקדה בפרשת יתרו ומוהר"י אברבאניל בפירוש פסוק זה עיי"ש באורך וגם אני בעניותי בספרי הקטן **חוקר לב** ח"מ סי' א' הארכתי בפרט זה בדיני האומדנא כללן של דברים כי תורתנו הקדושה אינה סובלת מצד עצמה שום שינוי ותמורה לפי שינוי הדורות או המזגים כלל ועיקר וכל דור ודור עם כל השתנות מזגו וטבעו ועם ריבוי המקרים שיקרו לו לא יצטרך ליגע לריק וללילד לבהלה ליסד חוקים ומשפטים לתיקון דורו או להוסיף ולגרוע בהנהגת תורת האומה הזאת ומשפטיה אשר לה מימי קדם כי מה שראוי להשתנות כבר עשהו וסדרו החכמה העליונה וזהו מ"ש הראב"ד ז"ל **ולא נראית בהנהגתו לעולם**. (ר"ל בשום זמן **דבר ייגע**. וזאת היא תשובה נצחת לפריצי אומתנו הכלבים צועקים הריפור"מא והמודיר"נא ודתנו מיום נתינתה עד היום ועד סוף כל הדורות לא נולד ולא יולד בה שום מום מצד עצמה ר"ל איזה סבה אשר יראה ממנה כי לא יאותו משפטיה ודיניה עם טבע מעשה בראשית ומכללו טבע חומר האדם עד כי בעבורו נשתנה איזה ענין שבה זה לא תמצא בתר"הק בכל פינות חלקיה ואם נולדו בנו מומין מפני התערבותנו באומות אשר לא נצטוו בכל כלליה ופרטי' יען לא נשתעבדו במצרים ולא באו בברית מעמד הר סיני לא מפני זה נאמר כי מנהגי תורתנו סובלים השינוי והתמורה מאחר כי היא מצד עצמה זכה ותמימה ועומדת לעד מפני יופי סידור הנהגותוה וכ"ש אם נתבונן היטב נראה כי מום זה לא נולד כי אם ליו"ד למאה מכל כללות אומתנו יען הם מוכרחים להיות מעורבים מפני משאם ומתנם וכיוצא והיה הנשאר לא יעצרם

הגש"ם מפאת העירוב כנודע ומפורסם ועם שיהיו להם עברות אחרות ופארם יפרו ברית עכ"ל מפאת זה אין להם שום צער ממשפטי וחוקי התורה ואיך א"כ נשתית בעבור העשרה מה שבלאו הכי אין בידנו? והוא חוץ מהשכל הישר הנטוע בנו כי אם תורתנו לא הכבידה עולה לחייב ולהאמין מה שיכחישנו המופת וגם לא לקיים מה שלא יוכל הטבע החומרי לסובלו עד האמור למעלה איך אני אבוא אחריה לקלקל אח המתוקן? והוא ברור שאין כל בעל שכל יוכל להכחיש וזהו אומרו בפסוקים דאייתינן עלייהו משפטי ה' אמת יחד בין משפטי התורה ובין משפטי הטבע שכולם בשם יקראו משפטי ה' שהם בהשגחתו יתב' כולם אמת מצד עצמם ונעשו טבע קיים כזה כן זה וע"ז צדקו יחדו ממש שלא יחלוקו זה עם זה וממילא גם בני אדם גם בני איש אין מי שיחלוק עליהם וע"ז כתרם גדול לא כן במשפטים האנושים אפשר יבא זמן שעפ"י ההכרח מוכרחים לסדר חק ומשפט שיחלוק ע"מ שיחייבנו המופת או מה שהוא נגד הטבע בין יהיה אמיתי מצד עצמו או הכרחי עכ"פ לא תקובל ברצון כי אם ע"י כתר מלכות והוא פשוט:

(ה) **אמר** המשי'ח ס"ט ולי מה יקרו רעיוני הפלוסוף האלהי הזה ז"ל שבשתי דברות אמרות טהורות כמין שתי טיפי מרגליות והוא אומרו **ודוגמא ישימו מגמת פניהם אליה** חזק את הנחלות וחבש את הנשברות בטוב טעם ודעת בהמציא מאמר קצר בהשלמת כוונתו כנגד המשיב עליו ומה בצע בחשבם מה שעשה אברהם אבינו עליו השלום שהטה שכמו במה שלא מחוייב? מאחר שמה שנצטוה הוא קרוב לנמעות בטבע קיים בקיבוץ שני הפכים בנושא אחד (וזה מלבד שהיתה מצוה שאין טבע האנושי יכול לעמוד בה כי מי יהרוג בנו חמודו ולא תפרח נשמתו כהרף עין?) ואיך אפשר שאתמול יאמר לו כה יהיה זרעך והאמין בה' כי השיג כי הוא בעל היכולת ושוב לתוספת חיזוק יפרש לו הבטחתו זאת על מי תחול באומרו כי ביצחק יקרא לך זרע ובבקר השכם וזרע אין לו ויבקשהו והנה איננו כי לקח אותו אלהים לריח ניחוח? ואם עד אלה הוא עליו השלום לא רצה להתוכח ולהתחכם היה שליט ברוחו ונפשו אותה ויעש נגד שכלו האנושי ונגד טבעו החומרי ואין מביאין ראיה ממנו בזה כי היסוד המוסד בלב כל חכם לב הוא כי אלו היה כדת הכללית הנתונה מאליו

יתברך ציווים כמו אלה היה היכולת ביד אנשיה להתחכם ולהתוכח ולפרש הדברים לישר כל מעגל אלא כי ברוך האל המרחם על הבריות אשר לא הכביד עליהם בשום ציווי נגד שכלם האנושי ונגד טבעם החומריי כי ראתה חכמתו חולשת טבעו ורוב המעדותיו לפי ענינו ותכונותיו אשר אין לו כרעים לנתר בהם להעלות אל האלהים כפי מה שיכוון ממנו בצורתו ומזה יצא. שמעולם לא תמצא בדת האלהית האמיתית והיא תורת מרע"ה שום מאמר סותר השכל ומנגד הטבע ועדיין לחלוחית דיוטך קיימת הפלוסוף האלהי במה שכתב דברים ראוים אליך כי הוא לא בא בדבר נמנע אצל השכל ולא ציוה דת בלתי יכולים לעמוד בה ולא נראה בהנהגתו לעולם דבר ייגע. ואיך תוך כדי דיבור הבהלת אותנו בהשימך נגד פנינו מה שעשה א"א ע"ה שהוא ענין סותר אל שלשת השרשים המושרשים בעדן גן השכל והדת ובחצרות אלהינו יפריחו? נשאלך ותודועך הפלוסוף האלהי אם באולי מה שהיה בלב א"א ע"ה בכח והוא לזבוח בנו חמודו היה יוצא אל הפועל והיה למאכולת אש האם ישאר מקום לשכל האנושי להאמין שמעפר ואפר צבור ע"ג המזבח יתקיים מאמר האל כה יהיה זרעך כדמותו כצלמו? ואם יתקיים יהיה בדרך בריה חדשה כתחיית מתי יחזקאל ושכל גרגיר אפרו יצמיח רבבות אלפי ישראל א"כ הרי שלא נתקיימה הבטחתו לאברהם בדרך טבע כמו שהבטיחו וכמובן מהפסוק כי פנים חדשית באו לכאן ע"י מעשה ניסים והוא ברור:

והרב ז"ל להסיר תלונות חסרי העיון ועקשי ההבנה מעל דבריו כלכל דבריו במשפט בהשמיע כוונתו להקורא החסיד המאמין שכל כוונת נסיון זה וכיוצא כו לא לעצמו יצא כי האל ידע זה האופן ממנו וא"א בשום אופן לצוותו בדרך אמת אבל כוונתו תסוב למען דעת כל עמי הארץ ובפרט זרעו אחריו גבול יראת שמים וטוב ההשמע לו יתברך מבלי הרהור אפי' כמלא נימא לא שא"א ע"ה היה מאמין ששני ההפכיים יתקיימו חלילה! ולא ג"כ שהיה תולה נבואתו הראשונה בספק או בדמיון כוזב חלילה! ומפני אחת מהמחשבות הללו גמר בלבו והוציא בשפתיו לעלות ולזבוח בנו יקירו זה לא עלה על לב מאמין מחקרי מעולם! כי אם תורתנו הקדושה המורשה לנו מאתו ע"ה (ר"ל כל עקרי ושרשי האמונה וכמה מצות כנודע) בכל פינות חלקיה

ממאנת להאמין כזאת איך נוכל לשפוט שהוא האמין על אופן כזה? ואם המקור משחת מאין תמצא מים במורד? הס כי להזכיר! ואם כל מראות הנבואות והחזיונות היו אצל הנביאים ככל הענינים המושגים לנו במוחשות או במושכלות או בראות העין איך יוכל לתלות בספק או דמיון כוזב החזיון אשר חזה בראשונה? היש ידיעה נאמנה כראות העין? כן הדבר הזה וכאמור. ומה עצמה חכמת התפלספות רז"ל ומה צחה מליצת הגיונם אומרם בב"ר נלכה עד כה נלך ונראה מה יהיה בסופו של כה והוא כה יהיה זרעך ופי' ידוע (עיין יפ"ח) כי היה בספק אם דרך נסיון אמר לו או שחזר בו לאיזה סיבה נמצא שבקיצור מילין ובמליצה צחה ביארו רז"ל המבוכה הזאת על נכון. חדא שאברהם ע"ה לא יאמין הב' הפכיים בשום אופן כי ביציאת הנבואה האחרונה אל הפועל תכף ישפוט כי חזר בו יתברך מהראשונה מטעם ידוע אליו ולא ייחל אליה עוד וזאת שנית השמיעונו שלא היה תולה נבואתו הראשונה בדמיון כוזב אלא כי מה שראה היה אמת גמור אלא שהיה מחליט שחזר בו מטעם ידוע אליו וצדקת אברהם אכינו היתה שלא התחכם קודם מעשה לפלפל ולהתפלסף ולבקש תשובות ותואנות בהקישו נבואה ראשונה לאחרונה ומתוך חכמת ההקש יוליד איזה המצאה או הכרע לתפוס הראשונה או האחרונה כי אם עשה כעבד המקיים מצות אדונו אפי' אם יהיה הפך מה שציוהו אתמול כשופטו כי הוא יודע עניני ביתו ועל איזה סיבה חזר בו וממילא ידענו עוד צדקת אברהם שהגם ששפט תכף שלאיזה סיבה חזר בו לא התוכח עם האל ית' למען דעת הסיבה כמו שהתוכח איוב הודיעני על מה תריבני:

ומעתה כמה עשתה והצליחה החכמה העליונה בעשרה נסיונית והאחרון הלזה הכביד ושאבינו הראשון אבי משפחתנו המיוחסת הזאת אחד היה אברהם עמד בכלם בכל דעתו כי באמת ובתמים למיימינים בדבר היה ענין זה כמערכה אל הדרוש לנתינת התורה והחוקים לזרעו אחריו והוא כי אם שלא תצום בה חוקים כבדים כמו אלו וגם לא יכניסם במבוכת הספקות הגדולות ומאמרים הנראים כסותרי' אשר ילאה השכל בהם כי אי אפשר שיהיו כולם פלוסופים אלהיים או נביאים או מופשטים מהחומר המרגיש והמתחלחל כמו שהיה אברהם אביהם ולא יתכן דרך ס' אבל עכ"פ

ידעה החכמה העליונה שמכלל נטיעות גן התורה ואילני משפטי הדעת אשר בתוך הגן בהכרח יהיו מכללם איזה נטיעות של הקדש ויהיו נקראים חקים צדיקים כמו איסורי מאכלות אסורות ולבישת שעטנז וכל עניני הקרבנות ובראשם פרה אדומה ושעיר המשתלח והדומה להם וענין זה ר"ל חקיקת החוקים א"א בלתו מטעמו וסיבתו ותועלתו הידוע לפני כסא כבודו כמוס עמו חתום באוצרותיו ונעלה מאד משכלנו (כי ודאי א"א שיהיו בלי סיבה ושלא יבוקש מהם שום תכלית כי אזו נפול בפעולות ההבל בלי ספק וכמ"ש רבינו המורה ח"ג פכ"ו):

ואחר שיהיה כן בהכרח א"כ יש לחוש שמא הדור האחרון בהשתקעו בפלוספיית התורה האלהית ויאורו עיניו כי טעם טעמה כצפיחית בדבש וכמ"ש אדוננו המלך ע"ה הנחמדי' מזהב וכו' ומתוקים מדבש וכו' נחמדים מזהב אל השכל הישר הנטוע בנו בטעמים מספיקים ומתוקים מדבש כי מכוונים אל טבענו ומזגנו מבלי לאות והן בעודנו הפלוסוף הישראלי מתעלם ומתעדן בעדן גן התורה ואוכל מפרי מצותיה המעולות ומשביע עצמו מהשכיל משפטיה המושכלות דרך הילוכו יפגע באלו החוקים וכמעט רגע יתבהל וישתומם ויעמוד בראותו כי אין דרך לנטות ימין ושמאל לתת בהם טעם כעיקר להרוות כל צמאון המעיינים בהם ומקיימים אותם ואותו עני מפני לחץ שכלו יפנה דרך כרמים לבקש נכלי דתות וטעמים בגויים משכלו או ע"פי ספרי הגוים (אשר לא האיר לבם מן המאורות הבהירים ולא עמדו רגלי אבותיהם באותו המעמד הגדול והנורא) ויתחיל להתחכם ולהתוכח ולומר על מה עשה ה' ככה לגזור לבישת שעטנז אם לא להרחיקנו מכל וכל מעבודת אלילים הא לאו הכי אין לה ר"ל לגזירה טעם מספיק וא"כ עכשיו אבדה האמונה ההיא מפי הגוים אשר במחוזינו (כי ידוע כי הגוים הללו אינם עע"ז כי אם משתפים ובני נח לא נצטוו על השיתוף) א"כ נתבטל הטעם נתבטלה הגזירה וכן באיסורי המאכלות בעץ וולטי"ר ומיראב"ו ישאל ומקל דידידו"ט יגיד לו והולך ומתירם וגם אם לא ידרוך בדרך זה כלל אפשר יהיה לו לפוקה ולמכשול מאמר הרמב"ן ז"ל המצות הם משפט אלהי הארץ בהיות נעזרת סברת זאת מראות ביטול הקרבנות ומצות אחרות מהם כיוצא בהם בזמן הזה והוא לא ידע בסוד הדברים ואשם (עיין הרשב"א ח"א סי' צ"ד וקל"ד ודי במה שביאר

הרב המשריש שרשי הקבלה בעומק הפשט הוא הנאו"ר ז"ל בביאורו פ' אחרי ודוק היטב בביאוריו כי נעמו) ובאלה רבות מכלות עינים ומדיבות ועל כל המקריים אשר יקרו לאנשי התורה מפאת החוקים אשר בקרבה מגיד מראשי' אחרית הוא אלהי האלהים יתברך ויתעלה הציב מראה מלוטשת ואספקלריא המאירה לפני אנשי התורה והם נסיוני א"א ע"ה ראש הפלוסופים האלהיים למען ישימו מגמת פניהם אליה והביטו ויחיו מחלאים הנפשיים במאמר הנביא הביטו אל צור חוצבתם אל אברהם אביכם כי מדרך הבנים להיות נגררים אחר אבותם ומהם כמעשיהם מישרים אורחותם והבטת ההקש הזה יקובל על שכלם בקל וחומר אדיר וחזק ומראהו כראי מוצק והיינו בזה האופן השתא ומה אאע"ה ראש הפלוסופים האלהיים אשד ידענו באמת ונתברר לנו גם מספרי אצאבה כמה יגיעות יגע אותו צדיק ואיך מסר עצמו ונלחם בגוים ההם להוציא כלי למעשהו נאה ומתוקן מכל האמונות הרמות והנעימות והדעות הישרות התמימות אשר בידינו וביד כל הבאים אחרינו (אשר כל מתפלסף הצמא למי חכמת האמת מכל עם ועם ישתה מי בא"ר את התורה הזאת ובהגיע אל תכליתה ידוה כל צמאונו) ועם כל התפלספותו (ר"ל של אברהם) ורוחב מבינתו בלמודיות בטבעיות במושכלית ובאלהיות אשר אתה ידעת ואתה שמעת עכ"ז נמנע ונשמע אל החוקים הגזורים מאליו יתברך מבלי ערעור אפילו כמלא נימא והיו החוקים ההם חזקים בטבעם ומאמרים סותרים אשר בהכרח יצטרכו אל החקירה והויכוח והטעם עכ"ז דעת התפלספותו האמיתי היה בעזרו להיותו נשמע להם ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו בהראותו את עושר התפלספותו האמיתית כי זהו תכלית החכמה להכיר האדם ערכו בכל פינות אשר הוא פונה ושלא לישען על בינתו אפי' בספיקו' השקולי' מצד עצמם או מצד כי אשר לו יד ושם ביררם והתירם הפך בדירתו והתרתו אפי' יהיו מאנשים אשר בגילו בני תמותה כיוצא בו. כ"ש בפני האל הגדול והנורא כי כשמו כן הוא **אל דעות** ה'! וזהו תכלית ההתפלספות בהתר החקירה והגעתה ומנוחתה כ"ז למדנו מענין א"א ע"ה א"כ הדברים ק"ו זרעו אחריו בסימניו אשר לא ראו מאורות הפלוסופיא האלהית לעקבו וגם החוקי' אשר נצטוו בהם אינם חזקים וכבדי' בחומריותם ודברים יגעים בהשכלתם כי הא ודאי אין כל

בעל שכל ישר יוכל להכחיש כי אין לך אספקלריא המאירה כמו זאת אשר אנחנו מחוייבים מצד המושכלות וההקשים להביט אליה בכל מעברנו וממנה נקח מוסר לשמור אמרי פינו ולהתבייש מן המחשבות הזרות כ"ש מן המעשי' אשר כן. התבונן! קורא אהוב! התבונן! בדברי הקדוש המחבר הזה ע"ד אומרו בקיצור ובחכמה נפלאה **דוגמא ישימו מגמת פניהם אליה** שבאמת היא דוגמא בעלמא כי כגבוה שמים מעל הארץ גבהו דרכי התפלספות אאע"ה מהתפלספותנו וכרחוק מזרח ממערב רחקו דמיוני החוקים התקפים אשר צווה א"א ע"ה מחוקים אשר יצטוו בהם ככל התורה הזאת והבן זה הדק היטב:

כל הרשום בכתב הועתק מגוף העקרי אות באות מנחת זכרון אהבה בין העבד **ישראל** החותם מטה ובין החכם הגדול כהן הראש **מונסיניור מולצא** די לעלמין לא תתחבל. נאם הגבר קשור בחבלי עבותית אהבת חכמי לב. החותם פה העירה **רומא** הבירה יע"א בח"י לח' "אני "לדודי "ודודי "לי משנת **תבח"ר** ותקרב לפ"ק ברב עז ושלום:

הצעיר משה חזן ס"ט

ת"ו ש"ל ב"ע